BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XXXVI.

1910. I

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. JOSIP ŠILOVIĆ.

KNJIŽNICA
...ređkoga u Samobor...
Br. 1424

DIONIČKA TISKARA. U ZAGREBU
1910.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

K1
M57
v.36, pt.1

I. Razprave.

trideset i šeste godine „Mjesečnika“.

Dr. Ladislav Polić: O novoj austrijskoj izbornoj reformi 1
Ljudevit pl. Farkaš: Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini 22
Franjo vitez Kruszelnicki: O propuštaju i oglusi po austrijskom gradj. postupku 33
Dr. Fran Mohorič: Načelo enotnosti pri izvršbi 45
Dr. Franjo Seifert: Osnova zakona o naknadi štete za nedužno pretrpljenu kaznu 138
Dr. Franjo Dinčec: Sekvestar in possessorio summarissimo 156
Mihajlo Dimović: Može li predmet brakorazvodne parnice biti ujedno predmet prekršaja suprot sigurnosti poštenja, kažnjiv po sudu . . 159
Dr. Franjo J. Spevec: Hrvatska pravna terminologija 305
Dr. Josip Šilović: Hrvatska pravna terminologija 310
Dr. Fran S. Gundrum-Oriovčanin: Kazneno-pravno prosudjivanje praznovjerja 347
Dr. Franjo Seifert: Prekidanje kazne slobode i njegove posljedice . . 427
Dr. Cesar pl. Pellegrini: Kmetstvo u dubrovačkom kotaru 433
Dr. —r: Imade li u maličnom postupku mjesta posebnom pravnom lieku glede izreke o naknadi troška za pojedino odgodno ročište 441
Dr. Franjo J. Spevec: Mirovinske zaklade naših novčanih zavoda . . 497
Dr. Ljudevit Prohaska: Državoslovna i gospodarska obrazovanost . . 504
Dr. Fran Mohorič: Kaznivi čini zoper čast po austrijskem predosnutku kazenskoga zakona 1909. 536
Dr. Ivan Strohal: „Vrv — mjera, medja“ 547
Emanuel Latković: Naučna ekskurzija u lepoglavsku kaznionu . . . 616
Bogdan Barbot: K tumačenju § 431. i § 440. o. gr. z. 630
Dr. Julije Springer: Mora li ovrhovoditelj po § 441. grpp. u ovršnoj molbi navesti točan račun glede svota i vremena učinjenih nakon osude odplata 633
Dr. Fran S. Gundrum-Oriovčanin: Zločin i umobolja u Hrvatskoj i Slavoniji tečajem g. 1908. 635
Dr. Edo Lovrić: Matice 683
Dr. Lavoslav Hönigsberg: O austrijskoj osnovi kaznenog zakona . . 692
Ivan Galić: Da li je kr. državno nadodvjetničtvo ovlašteno zastupati rimo-katoličku crkvenu imovinu u gradjansko-pravnim poslovima, a naročito pred sudom. 706

Digitized by Google

Dr. Ivan Ružić: Spoznaja prava u hrvatskim pravnim izvorima . . . 718
Dr. Ernesto Čimić: Nešto o posjedovnoj zaštiti 764
Hinko Veé: O izpravku pogrešnih površina gruntovno-katastralnih čestica 768
P. D.: Dva protivna riešenja vrhovnog sudišta u pogledu tužbe za utvrdjenje po § 228. gr. p. 771
Dr. Josip Šilović: O razvoju krivnje u hrvatskom kaznenom pravu . 774
Dr. Ivan Ružić: Društveno stanje kod Hrvata u staro doba 888
Rudolf Strohal: Statut Veprinački 899
Dr. Fran S. Gundrum: Hipnoza i zločin 910
Hinko Vuković: Može li se zadruga pretvoriti u dioničarsko družtvo bez provedenja likvidacionog postupka, predvidjena u § 247. do 253. trg. zakona 929
† Dr. Jaromir Hanél 973
Ivan Z. Galić: O oporučnoj sposobnosti i zakonskom nasljedovanju iza katoličkih duhovnih osoba 973
C. Cavallieri: O pravnom odnošaju izmedju činovnika i države. . . . 1011
Rudolf Strohal: Sudovanje u Veprimcu u 16. viekụ 1037
Dr. L.: Maloddobnici ne imaju ni u kaznenom procesu aktivnog juris in judicio standi 1041
Dr. Marinić: Uporabna pogodba — i § 46. sud. 1041
Dr. Fran Mohorić: Izvršba većih izvršiteljev na eno terjatev 1087
P. D.: O tabularnoj dosjelosti po § 1467. gradj. zak. i nešto o posjedu 1107
Dr. Ivan Kolbe: Prisilni brak s obzirom na delikt 1111
Dr. Ivan Strohal: Gospodar „kuće" u starih Germana 1116

Digitized by Google

II. Književnost.

Dr. Nikola Tomašić: Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva. (Dr. Ladislav Polić) 60
С. С. Бобчевъ: История на старобългарско право (Dr. Franjo J. Spevec) 78
Dr. Emil Spira: Die Wahlpflicht. Oeffentlich-rechtliche Studie. (Dr. Ladislav Polić) 79
Dr. Emil Schrutka Edler vod Rechtenstamm: Grundriss des Zivilprocessrechtes. (Dr. Mihajlo Zobkow) 82
Архив за правне и друштвене науке Орган правног факултета универзитета Београдског (Dr. Josip Šilović) 174
Dvadeset i pet godišnjica „Slovenskog Pravnika" (Dr. Josip Šilović) 176
Dr. Milivoj Maurović: Neka pitanja o reformi pravo- i državoslovnog studija. (Dr. Josip Šilović) 178
Fuehs: Die Gemeinschädlichkeit der konstruktiven Jurisprudenz. (Dr. Ivan Strohal) 292
Dr. Nikola pl. Tomašić: Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva. (S. S. Bobčev) 364
Vladimir Mažuranić: Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Svezak II. (Dr. Josip Šilović) 365
Др. Марковић Вожидар: Средства за замену кратко-времене казне лишењем слободе с нарочитим обзиром на исловну осуду (Dr. Josip Šilović) 368
Др. Жарко Миладиновић: Jus inspeccionis — врховни државни надзор — или држава и самоуправа (автономија) државоправна студија уз особити поглед на српску народну црквену аутономију у карловачкој митрополији српској (Dr. Ladislav Polić) 370
Dr Mihajlo Lanović: Zbirka matičnih propisa, valjanih u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. (Dr. M. Novak.) 473
Prof René Gonnard: Les communautés paysannes en Croatie et Slavonie. (Dr. I. Strohal) 475
Dimitr Hr. Stojanov: Položaj žena kod zakonskog nasljedstva u najstarijem rimskom pravu. (Dr. Mihajlo Zobkow) 478
Dr. A. Biankini: Kriminalna sociologija. (Smrtna kazan. — Znanstveno umorstvo. — Euthanasia). (Dr. Josip Šilović) 574
Dr. Stanislav Dnistrjanskij: Austrijsko obvezno pravo. (Dr. Mihajlo Zobkow) 665
Dr. Eduard Volčić: Predpisi o nespornih pravnih stvarih (Notarski red. — Zapuščinski patent. — Sodni depositi.) (Dr. Josip Šilović) . . 829

Digitized by Google

F. Somlo: Der Güterverkehr in der Urgesellschaft. (Dr. Ivan Strohal) . . 830
Milan Mizler: Pas u potražnoj službi 951
Dr. Artur Mayer: Die bäuerlichen Hauskommunionen (zadruga) in den Königreichen Kroatien und Slavonien (Dr. Ivan Strohal) . . 1063
Stanoje M. Mijatović: Iz života našega naroda s pravnoga gledišta. (Dr. Ivan Strohal) 1063
Архив за правне и друштвене науке. Орган правног факултета универзитета Београдског (Dr. Josip Šilović) 1134
Dr. A. Biankini: Amerikanski način ugoja i školstva 1136
Dr. Mirko Košutić: Sistematski tumač gruntovnomu pravu 1143

Digitized by Google

III. Zakonarstvo.

Ustavni zakoni za Bosnu i Hercegovinu 247
Novela krivičnome zakonu za Bosnu i Hercegovinu 561
Zakon o izdavanju iznimnih odredaba za Bosnu i Hercegovinu 566
Naredba poglavice zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 24. marta 1910. br. 56.047. III. o ukidanju izvanredne vojene sudbenosti nad gradjanskim licima u Bosni i Hercegovini 568
Osnova lovnog zakona u Italiji 568
Anketa o osnovi novele krivičnomu zakonu i postupku za Bosnu i Hercegovinu 641
Zakonska osnova o promjeni pojedinih ustanova sudstvene organizacije i postupka s obzirom na zakonsku osnovu o novom gradj. proc. redu u Ugarskoj (Zlatko Cuvaj) 800
Talijanska zakonska osnova protiv pušenja (Dr. L.) 952
Talijanska zakonska osnova o antialkoholičkom uzgoju (Dr. L.) . . . 952
Osnova novele kaznenom zakonu i postupku u Bosni i Hercegovini (Dr. J. Šilović) 1063

IV. Svaštice.

Enciklopedijski jugoslavenski rječnik 361
Hinko Već: O stanju računanja kod sastavljanja gruntovnih uložaka i o gruntovnoj provedbi zadužnih dicba 456
Dr. Ivan Strohal: Osnova za sabiranje građe o pravu, koje u narodu živi 464
Dr. L.: Talijanska porota 569
Zlatko Cuvaj: Novo pomoćno sredstvo kriminalistike 643
Kriminalitet u požeškoj županiji godine 1909. 954
Dr. K—r.: Kriminalitet u županiji sriemskoj godine 1909. 956

V. Bibliografija.

Prikaz juridičke literature godine 1909. 83
Prikaz juridičke literature godine 1910. 374
Prikaz juridičke literature godine 1910. 666
Prikaz juridičke literature godine 1910. 843
Prikaz juridičke literature godine 1910. 1147

Digitized by Google

VI. Kazalo stvarno.

Abstraktna jeli pogodba 1117.
Aktivni jus standi in judicio — nemaju ga malodobnici ni u kaznenom postupniku 794.
Aktivnu legitimaciju na tužbu ima samo kontrahenat u pravnom poslu 446
Amerikanski način uzgoja i školstva. Književnost 1136.
Animus rem sibi habendi kod smetanja posjeda 54.
Anketa o osnovi novele krivičnom zakonu i postupniku za Bosnu i Hercegovinu. Zakonarstvo 541.
Antikretička pogodba kako se uništuje 1126.
Antikretički ugovor nije pravovaljan 446.
Antikretični vjerovnik kada je dužan svome dužniku polagati račune o pobranim plodovima 449.
Austrijska izborna reforma. Razprava 1.
Austrijska osnova kaznenoga zakona. Razprava 692
Austrijski gradj. postupak — ogluha i propuštaj u njem. Razprava 33.

Bilježnički stan kada se uvršćuje u pravoužitnički katastar krajiške imovne općine 172.
Bosna i Hercegovina — materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u njima. Razprava 22.
Brakorazvodna parnica — može li predmet njezin biti i prekršaj protiv sigurnosti poštenja. Razprava 159.
Brak prisilni s obzirom na delikt. Razprava 1111.
Burza — ovrha založnica obavlja se prodajom na njoj 784.

Crkva filijalna ima se uvrstiti u pravoužitnički katastar imovnih općina 559.

Činovnici gradski — sindikatska tužba proti njima 453.
Činovniku općinskom može se odkazati stan u naravi 359.

Darovištima — što je za njenu valjanost potrebno u mjestima, gdje postoji zemljištnik 1119.
Diela nuždnog doznaka sinu sa strane otca za života što je 352.
Diela zadrugarova izlučba u gotovu novcu 357.
Dioba zajedničke stvari 1047.
Diobe zadruga redovno ne provadja zadružni povjerenik 358.
Dioničarska društva mogu li mienjati i proširiti predmet poduzeća 556.
Dokaz izpravama 779.

Digitized by Google

Dokaznica krivotvorenjem kada se počinja prevara 942.
Dospjelost tabularna. Razprava 1107.
Dosjelošću stečeno pravo suuživanja i služnosti paše 779.
Dostalac, koji je podpisao dražbeni zapisnik, može li se braniti, da mu nisu pročitani i protumačeni dražbeni uvjeti 166.
Dražbeni uvjeti — može li se braniti dostalac, koji je podpisao dražbeni zapisnik da mu oni nisu pročitani i protumačeni 166.
Društva dioničarska mogu li mienjati i proširiti predmet poduzeća 556.
Društveno stanje kod Hrvata u staro doba. Razprava 888.
Državno nadodvjetničtvo da li je ovlašteno zastupati rimo-katoličku crkvenu imovinu u gradjansko-pravnim poslovima, a naročito pred sudom. Razprava 706.
Državoslovna i gospodarska obrazovanost. Razprava 504.
Dušobrižničtva grčko-katoličkoga uvrštenja u pravoužitnički katastar krajiške imovne občine 360.
Dva protivna riešenja vrhovnog sudišta u pogledu tužbe za utvrdjenje po §. 228. grpp. Razprava 771.
Dvie talijanske zakonske osnove. Zakonarstvo 952.

Enciklopedijski jugoslavenski riečnik. Svaštice 361.
Ênotnosti na čelo pri izvršbi. Razprava 45.

Filijala — kad župnik u njoj ne stanuje, ne pripada mu ogrievno drvo 559.
Filijalna crkva ima se uvrstiti u pravoužitnički katastar imovnih občina 559.
Formalno i materijalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini. Razprava 22.

Glasa pravo kada pripada udatoj ženi u zadruzi rodjenoj 58.
Glavna godišnja skupština pravničkoga društva 296.
Globa novčana — kad presuda glasi na nju ima se odrediti u njoj i kazan zatvora u slučaju neutjerivosti njene. 56.
Godišnja glavna skupština pravničkoga društva 296.
Gospodar „kuće" u starih Germana. Razprava 1116.
Gotov novac — izlučba zadrugarova diela u njem 357.
Gradski činovnici — sindikatska tužba proti njima 453.
Grčko-katoličkog dušobrižničtva uvrštenje u „pravoužitnički" katastar krajiške imovne občine. 360.
Grob, o čem sastoji pravo stečeno na nj 350.
Gruntovna provedba — isprava pisana sa „Tintenstift" prikladna je za nju 1121
Gruntovni prenos nekretnina da dužnik na sebe prevede — toga vjerovnik ne može zahtjevati 242.

Hanël J. Jaromir dr. Nekrolog 973.
Hipnoza i zločin. Razprava 910.
Hrvatska pravna terminologija. Razprave 305., 310.

Imovne občine — plaćanje prireza po njima 245.
Imunitet saborskog poklisara čime radja 554.
Izborna reforma austrijska. Razprava 1.

Digitized by Google

Izlučba diela zadrugara u gotovu novcu 357.
Izmjera najmanja zemljištna da li će ostati zadruzi, kako se prosudjuje 246.
Ispravak pogriešnih površina gruntovno-katastralnih čestica. Razprava 768.
Isprava pisana sa „Tintenstift" prikladna je za gruntovnu provedbu 1121.
Izudata žena kao predstavnica loze plemićke zadruge — na njen zahtjev kada se ima dozvoliti dioba 949.
Izvršba — na čelo enotnosti pri njoj. Razprava 45.
Izvršba večih izvršiteljev na eno terjatev. Razprava 1087.

Javni prolaz kada se može dokinuti 946.
Jugoslavenski enciklopedijski riečnik. Svaštice 361.
Juridičke literature prikaz 1909. godine. Bibliografija 83, 180. Godine 1910. Bibliografija 374., 481., 579., 666., 833., 1147.
Jus in judicio standi — nemaju aktivnog malodobnici ni u kaznenom postupku 794.
Jus sepulcri u čemu sastoji 380.

Kazan nedužno pretrpljena — osnova zakona o naknadi štete za nju. Razprava 138.
Kazan slobode — u nju se ne uračunava vrieme, koje je osudjeni prije osude proveo u pritvoru 58.
Kazne slobode prekidanje i njegove posljedice. Razprava 427.
Kazni kumulacija kao pooštrenje njeno kada se izriče 638.
Kažnjivi čini zoper čast po austrijskem predosnutku kazenskoga zakona 1909. Razprava 536.
Kmetstvo u dubrovačkom kotaru. Razprava 433.
Knjižni posjednik nepošteni nema prava na zaštitu zakona ni u slučaju §. 440. ogz. 932.
Kontrahenat samo u pravnom poslu ima aktivnu legitimaciju na tužbu 446.
Kradja više počinjenih po jednoj osobi što sačinjavaju 946.
Krajiške imovne občine pravoužitnik, koji ne vodi kućanstvo, kakvo ima pravo 455.
Kratkotrajna najamna pogodba kada se odpovjeda 637.
Kriminalistike novo pomoćno sredstvo. Svaštice 643.
Kriminalitet u požežkoj županiji godine 1909. Svaštice 954.
Kriminalitet u županiji sriemskoj godine 1909. Svaštice 956.
Krivičnom zakonu za Bosnu i Hercegovinu novela. Zakonarstvo 561.
Krivo ime ako svjedok dade pred sudom počinja prevaru 797.
Krivotvorenjem dokaznica kada se počinja prevara 942.
Kućanstvo — pravoužitnik krajiške imovne općine, koji ga ne vodi, kakvo ima pravo 455.
Kumulacija kazni kao pooštrenje kazni kad se izriče 638.
Kupčev vjerovnik što ne može zahtjevati 450.

Lahka tjelesna ozlieda počinja se i na onom, koji na nju privoli 797.
Legat — da li uvjet ili rok dospjetka njegova plateža 1123.
Legitimaciju aktivnu ima samo na tužbu kontrahenat u pravnom poslu 446.
Lepoglavska kazniona — naučna ekskurzija u nju. Razprava 616.

Digitized by Google

Likvidacija odvjetničkih pristojbi — pravo stranke na nju čime ne prestaje 552.
Literature juridičke prikaz godine 1909. Bibliografija 83, 180. Godine 1910. Bibliografija 374., 481., 579., 666., 833., 1147.
Lovnih ugovora produljenje — tko je za nj nadležan 947.
Lovnoga zakona osnova u Italiji. Zakonarstvo 568.

Malični postupak — imade li mjesta posebnom pravnom lieku glede naknade troška za odgodno ročište. Razprava 441.
Malodobnici nemaju ni u kaznenom postupku aktivnog juris in judicio stand. 794.
Malodobnici ne imaju ni u kaznenom procesu aktivnog juris in judicio standi. Razprava 1041.
Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini. Razprava 22.
Matice. Razprava 689.
Mirovinske zaklade naših novčanih zavoda. Razprava 497.
Mjenbeno-nesposobne osobe mjenbeno-pravna obveza 355.
Mjenbeno-pravna obveza osobe mjenbeno-nesposobne 355.
Mjesečne skupštine pravničkoga društva 86, 182, 395, 585, 672, 867, 957.
Mjestosudna osuda — tko može dozvoliti ovrhu na nekretnine na temelju njenom 165.
Mlieka promet stoji pod oblastnim nadzorom — kad nastupa kažnjivost 169.
Mlinsko-regalne pristojbe — tko je nadležan za priepore glede plateža njihova 799.
Morska obala — smetanje posjeda u pogledu njenom 162.
Muž je prištedio prihode iz parafernskog dobra žene — što je s tim prihodima 241.

Načelo enotnosti pri izvršbi. Razprava 45.
Nadležnost u postupku o naknadi štete 52.
Nagoda se u zadružno-diobnom postupku mora sklopiti pred oblašću 949.
Nagodu sklapati u zadružno-diobnom postupku ne može žena za muža 949.
Najamna kratkotrajna pogodba kada se odpovjeda 637.
Najamnik — što ne može najmodavac od njega tražiti 940.
Najamni odnošaj kako se odkazuje, ako nije ugovoreno vrieme trajanja najma ni rok za odpovjed 939.
Najamni ugovor, sklopljen na mjesec dana, kada se mora odkazati 554
Najmanja zemljištna izmjera da li će ostati zadruzi, kako se prosudjuje 246.
Najmodavac što ne može od najamnika tražiti 940.
Nakana usmrtbena — što biva, ako se ne radi s njom nego s neprijateljskim namišljajem protiv jednoga, a usmrti drugi 57.
Naknada štete — nadležnost u postupku o njoj 52.
Naknada štete za nedužno pretrpljenu kazan — osnova zakona o njoj. Razprava 138.
Namišljaj neprijateljski — što biva, ako se snjime uzradi protiv jednoga a usmrti drugi 57.

Digitized by Google

Nasljednici se ne smatraju prema ostavitelju trećim osobama 637.
Nasljednik — kako djeluje osiguranje tražbine protiv jnega 788.
Nedužno pretrpljena kazan — osnova zakona o naknadi štete za nju. Razprava 138.
Nekretnine — tko može dozvoliti na nje ovrhu na temelju mjestosudne osude 165
Nepošteni knjižni posjednik nema prava na zaštitu zakona ni u slučaju § 440. ogz. 932.
Nepoznati — štetu po njima počinjenu nije dužna naknaditi upravna občina 560.
Neprijateljski namišljaj — što biva, ako se s njime uzradi protiv jednoga, a usmrti drugi 57.
Neprikladnih prolaza odstranjenje 798.
Nezakonitost rodjejna tko može tužbom pobijati 443.
Novac, ubran od stranaka, ako pridrži občinski ovrhovoditelj, što počinja 243.
Novčana globa — kad presuda glasi na nju ima se u presudi odrediti i kazanu zatvora za slučaj neutjerivosti njene 56.
Novele osnova kaznenom zakonu i postupku u Bosni i Hercegovini. Zakonarstvo 1063.
Nuždnog diela doznaka sinu sa strane otca za života što je 352.

Obala morska — smetanje posjeda u pogledu njenom 162.
Občina upravna nije dužna naknaditi štetu po nepoznatima počinjenu 560.
Občine imovne — plaćanje prireza po njima 245.
Občinski ovrhovoditelj, kada si pridrži novac ubran od stranaka, što počinja 243.
Obranička presuda — kada na njenom temelju nema mjesta ovrsi do namirenja već do osiguranja 784.
Obveza mjenbeno-pravna osobe mjenbeno nesposobne 355.
Odkaz najamnog odnošaja kako biva ako nije ugovoreno vrieme trajanja najma ni rok za nj 939.
Odpovjed najamne kratkotrajne pogodbe 637.
Odsutni u inozemstvu zadrugari poznatog boravišta u zadružnom diobnom postupku 452.
Odvjetničkih pristojbi likvidacija — čime ne prestaje pravo stranke na nju 552.
Odvjetnik kada može primiti u praksu perovodju 1121.
Odvlaka — kada u nju pada tužitelj 791.
Ogluha i propuštaj u austrijskom gradj. postupku. Razprava 33.
Ogluha tuženika — što je u njenom slučaju sudac dužan prosuditi 450.
Oporučna sposobnost i zakonsko nasljedovanje iza katoličkih duhovnih osoba. Razprava 973.
Oporučni svjedok nije sposoban polubrat 550.
Osiguranje — kada ima mjesta ovrsi do njega na osnovu obraničke presude 784.
Osiguranje tražbine protiv nasljednika kako djeluje 788.
Osnova zakona o naknadi štete za nedužno pretrpljenu kazan. Razprava 138
Osnova za sabiranje gradje o pravu, koje u narodu živi. Svaštice 464.

Digitized by Google

Ostavinske stvari — materijalno i formalno pravo o njima u Bosni i Hercegovini. Razprava 22
Ostavitelj — nasljednici se ne nasmatraju prema njemu trećim osobama. 627
Osuda, da su članovi zadruge dužni dati privolu u smislu §. 10. zadr. zak., nadomještava takovu privolu. 640.
Otac doznači nuždni dio sinu za svog života — što je to 352.
Ovlaštenici — zemljištna zajednica traži povratak po njima uzurpiranih nekretnina — postupak pri tom 356.
Ovlašteničtvo — tko je nadležan ako je povredjeno pravo njegova prekupa59.
Ovrhu na nekretnine temeljem mjestosudne osude tko može dozvoliti 165
Ovrhovoditelj mora li po § 441. gr. p. p. u ovršnoj molbi navesti točan račun odplata učinjenih nakon osude Razprava. 633
Ovrhovoditelj občinski kada si pridrži novac ubran od stranaka, što počinja 243
Ovrsi do namirenja kada nema mjest na temelju obraničke presude 784.
Ovršna pljenitba i uručba vriednostnih papira kada se ima ovršiti. 788.
Ovršnoj uručbi založnica nema mjesta784.

Papiri vriednostni — kada i na čije ruke se ima ovršiti njihova ovršna pljenitba i uručba 784.
Parafernsko dobro žene — muž je prištedio prihode iz njeg, što je s tim prihodima 241.
Parcelacije — kod njih se patronat proteže na sve kupce razparceliranoga dobra 172.
Pas u potražnoj službi. Književnost 950.
Paše služnost i suuživanje — dospjelošću stečeno njihovo pravo 779.
Patronat kakov je institut i koji su interesi odlučni za nj 172.
Patronatsko dobro — ako se od njega odcjepi više čestica tako, da se znatno ne preinači temeljno dobro, ostaje patronat spojen sa temelj. dobrom 172.
Perad u svom poljskom kvaru zatečenu tko ubije, što počinja 1058.
Perovodju kada može odvjetnik primiti u praksu 1121.
Plaćanje prireza po imovnim občinama 245.
Platež skrbniškog troška kako se može naložiti 939.
Plemićka zadruga — kada se na zahtjev izudate žene kao predstavnice loze u njoj ima dozvoliti dioba 949.
Pobijač gdje može zahtjevati zabilježbu pobojne tužbe u gruntovnici 357.
Pobijanje — zastaruje i pravo pobijanja prividnih pogodaba 793.
Pobojna tužba — gdje može zahtjevati pobijač zabilježbu njenu u gruntovnici 351.
Poduzeća predmet mogu li dioničarska društva po volji mienjati i proširiti 556
Pogibeljnom prietnjom zločin § 81. k. z. 1056.
Pogodba autihretička kako se uništuje 1126.
Pogodba jeli abstraktna 1117.
Pogodbe prividne — zastaruje i pravu njihovog pobijanja 793.
Poljski kvar — tko ubije perad u njemu zatečenu, što počinja 1058.
Polubrat nije sposoban oporučni svjedok 550.
Pooštenje — kumulacija kazni kao njeno pooštrenje kad se izriče 638.
Porota talijanska. Svaštice. 569.
Posjeda smetanje — animus rem sibi habendi kod njega 54.
Posjeda smetanje kada počinja suposjednik 549.

Digitized by Google

Posjeda smetanje u pogledu morske obale 162.
Posjed — nešto o njem. Razprava. 1107.
Posjednik nepošteni knjižni nema prava na zaštitu zakona ni u sluč. § 440. ogz. 932.
Posjedovna zaštita — nješto o njoj. Razprava 764.
Postupak austrijski gradjanski — propuštaj i ogluha u njem. Razprava 33.
Potajno podieljena zadruga — udova bez djece u njoj koje pravo ima 171.
Potrošarinske stvari — kamo spada presudjenje u njima 353.
Povjerenik zadružni ne provadja redovne diobe zadružne 358.
Pravna terminologija hrvatska. Razprave 305, 310.
Pravni odnošaj činovnika i države. Razprava 1011.
Pravo stečeno na grob u čem sastoji 350.
Pravoužitnički katastar krajiške imovne občine — uvrštenje grčko-katoličkoga dušobrižničtva u nj 360.
Pravoužitnik krajiške imovne občine, koji ne vodi kućanstva, kakvo ima pravo 455.
Praznovjerja kazneno-pravno prosudjivanje. Razprava 347.
Predmnjevu § 20. zadružnog zakona tko ima ustanoviti 1052.
Prekidanje kazne slobode i njegove posljedice. Razprava 427.
Prekršaj — radi njega je kotarski sud sudio, a u djelu stiču se obilježja zločinstva, kako valja postupati 794.
Prekupa ovlašteničtva pravo ako je povredjeno, tko je nadležan 59.
Presudjivanje u potrošarinskim stvarima kamo spada 353.
Prevara krivotvorenjem dokaznica kada se počinja 942.
Prevara po § 197., 201. a) k. z. 1128.
Prevaru počinja svjedok, koji pred sudom dade krivo ime 727.
Prietnjom pogibeljnom zločin § 84. kz. 1056.
Prihodi muž koje prištedi iz parafernskog dobra žene — što je s njima 241.
Prireza plaćanje po imovnim občinama 245.
Prisilni brak s obzirom na delikt. Razprava 1111.
Pritvor — ne uračunava se u kazan slobode vrieme, koje je osudjeni prije osude proveo u pritvoru 58.
Privatni tužitelj što mora predložiti na koncu razprave 1129.
Privatno-pravni sporovi izmedju zemljištne zajednice i trećih osoba spadaju pod nadležnost sudbenu 360.
Prividne pogodbe — zastaruje i pravo njihovog pobijanja 793.
Privola u smislu § 10. zadr. zak. — osuda, da su ju članovi zadruge dužni dati, nadomješta nju samu 640.
Prizivom što se može pobijati u gradj. postupku 1119.
Priznanje kada prekida zastaru u smislu § 1497. ogrz. 1047.
Prolaza suvišnih odnosno neprikladnih odstranjenje 798.
Prolaz javni kada se može dokinuti 946.
Promet mlieka stoji pod oblastnim nadzorom — kad nastupa kažnjivost 169.
Propuštaj i ogluha po austrijskom gradj. postupku. Razprava 33.

Razvoj krivnje u hrvatskom kaznenom pravu. Razprava 774.
Redovne diobe zadruga ne može provadjati zadružni povjerenik 358.
Reforma izborna austrijska. Razprava 1.

Digitized by Google

Riečnik enciklopedijski jugoslavenski. Svaštice 361.
Rodjenja nezakonitost tko može tužbom pobijati 443.
Rok dospjetka dali ili uvjet plateža legata 1123.
Rok od 3 dana za utoke u mjenbenom postupku kada valja i za ovršni postupak 639.
Rudokop — pravo slievanja vode, što pripada njegovom vlastniku 447.

Sabo skog poklisara imunitet čime radja 554.
Sekv star in possessorio summarissimo. Razprava 146.
Sepulcri jus u čem sastoji 350.
Sigurnost poštenja — može li predmet brakorazvodne parnice biti i prekršaj protiv nje. Razprava 159.
Sindikatska tužba proti gradskim činovnicima 453.
Sinu doznaka nuždnog diela sa strane otca za života što je 352.
Sistematski tuma' gruntovnom pravu. Književnost 1143.
Skrbničkog troška platež kako se može naložiti 939.
Skupština glavna godišnja pravničkoga družtva 296.
Slievanja vode pravo, što pripada vlastniku rudokopa 447.
S obode kazan — koje vrijeme se u nju ne uračunava 58.
Slobode kazne prekidanje i njegove posljedice. Razprava 427.
S užnost i suuživanje paše — dosjelošću stečeno njihovo pravo 779.
Služnosti uživatelj što može zahtjevati 54.
Smetanje posjeda — animus rem sibi habendi kod njega 54.
Smetanje posjeda kada počinja suposjednik 549.
Smetanje posjeda u pogledu morske oba'e 162.
Spoznaja prava u hrvatskim pravnim izvorima. Razprava 718.
Stan bilježnički kada se uvršćuje u pravoužitnički katastar krajiške imovne občine 172.
Stanje radnja oko sastavljenja gruntovnih uložaka i gruntovna provedba zadružnih dioba. Svaštice 456.
Stan u naravi može se občinskom činovniku odkazati 359.
Statut Veprinački. Razprava 899.
Strogom ukoru kad nema mjesta 168.
Stvari zajedničke dioba 1057.
Sudovanje u Veprincu u 16. vieku. Rasprava 1057.
Sukrivnja u prestupku § 486. kz. 1013.
Suposjednik kada počinja smetanje posjeda 549.
Suuživanje i služnost paše — dosjelošću stečeno njihovo pravo 779.
Suvišnih prolaza odstranjenje 798.
Svjedok, koji pred sudom dade krivo ime, počinja prevaru 797.
Svjedok oporučni nije sposoban polubrat 550.

Štete naknada za nedužno pretrpljenu kazan — osnova zakona o njoj. Razprava 138.
Štetu po nepoz atima počinjenu nije dužna naknaditi upravna občina 560.

Tabularna dosjelost. Razprava 1107.
Talijanska porota. Svaštice 569.
Terminologija hrvatska pravna. Razprave 305, 310.

Digitized by Google

Tinteristift — isprava pisana njime prikladna je za gruntovnu provedbu 1121.
Tjelesna ozleda lahka počinja se i na onom, koji na nju provoli 797.
Tražbine osjeguranje protiv nasljednika kako djeluje 788.
Trećim osobama se ne smatraju nasljednici prema ostavitelju 637.
Troška skrbničkog platež kako se može naložiti 939.
Tužba — aktivnu legitimaciju na nju ima samo kontrahenat u pravnom poslu 446.
Tužba pobojna — gdje može zahtjevati pobijač zabilježbu njenu u gruntovnici 351.
Tužba sindikatska proti gradskim činovnicima 453.
Tužbom tko može pobijati nezakonitost rodjenja 443.
Tuženika ogluha — što je u njenom slučaju sudac dužan prosuditi 450.
Tužitelj kada pada u odvlaku 791.
Tužitelj privatni što mora predložiti na koncu razprave 1129.

Udatoj ženi u zadruzi rodjenoj kada pripada pravo glasa 58.
Udova bez djece u potajno podieljenoj zadruzi koje pravo ima 171.
Ugovora lovnih produljenje — tko je za nj nadležan 947.
Ugovor antikretički nije pravovaljan 446.
Ugovor najamni, sklopljen na mjesec dana, kada se mora odkazati 554.
Ukidanje vojene sudbenosti nad gradjanskim licima u Bosni i Hercegovini. Zakonarstvo 568.
Ukoru strogom kad nema mjesta 168.
Umobolja i zločin u Hrvatskoj i Slavoniji tečajem godine 1908. Razprava 635.
Uporabna pogodba i § 46. sud. Razprava 1042.
Upravna občina nije dužna naknaditi štetu po nepoznatima počinjenu 560.
Uručbi ovršnoj založnica nema mjesta 784.
Ustavni zakoni za Bosnu i Hercegovinu. Zakonarstvo 247.
Utok — rok od 3 dana za nj u mjenbenom postupku kada valja i za ovršni postupak 639.
Uvjet da li ili rok dospjetka plateža legata 1123.
Uvjeti dražbeni — može li se braniti dostalac, koji je podpisao dražbeni zapisnik, da mu oni nisu pročitani i protumačeni 166.
Uvrede poštenja koje podpadaju pod ustanovu § 257. kp. 942.
Uzurpirane po ovlaštenicima nekretnine — zemljištna zajednica traži povratak njihov — postupak pri tom 356.
Uživatelj služnosti što može zahtjevati 54.

Vjerovnik antikretički kada je dužan davati račune svome dužniku o pobranim plodovima 449.
Vjerovnik kupčev što ne može tražiti 450.
Vjerovnik ne može zahtjevati, da dužnik gruntovno na sebe prenese nekretnine 242.
Vode slievanja pravo, što pripada vlastniku rudokopa 447.
Vodno pravo — zagoda kažnjivosti prekršaja zakona o njem 1133.
Vriednostni papiri — kada i na čije ruke se ima ovršiti njihova ovršna pljenitba i uručba 784.

Digitized by Google

„Vrv — mjera, medja". Razprava 547.

Zabilježba pobojne tužbe u gruntovnici — gdje ju može tražiti pobijač 351
Zadruga može li se pretvoriti u dioničarsko družtvo bez provedenja likvidacionog postupka, predvidjena u §§ 247. do 253. trg. zakona. Razprava 929.
Zadruga potajno podieljena — koje pravo ima u njoj udova bez djece 171.
Zadruga redovne diobe ne provadja zadružni povjerenik 358.
Zadrugari poznatog boravišta odsutni u inozemstvu u zadružno-diobnom postupku 452.
Zadrugarova diela izlučba u gotovu novcu 357.
Zadruga — udatoj ženi u njoj rodjenoj kada pripada pravo glasa 58.
Zadruzi da li će ostati najmanja propisana zemljištna izmjera, kako se prosudjuje 246.
Zadružno-d obni postupak — u njem ne može žena za muža sklapati nagodu 949.
Zagoda kažnjivosti prekršaja zakona o vodnom pravu 1133.
Zajedničke stvari dioba 1047.
Zakoni ustavni za Bosnu i Hercegovinu. Zakonarstvo 247.
Zakon o izdavanju iznimnih odredaba za Bosnu i Hercegovinu. Zakonarstvo 566.
Zakonska osnova o promjeni ustanova sudstvene organizacije i postukpa s obzirom na zakonsku osnovu o novom gradj. proc, redu u Ugarskoj. Zakonarstvo 800.
Založnica ovršnoj uručbi nema mjesta 784.
Zastara za prevaru krivotvorenjem privatnih dokaznica od kada teče 944.
Zastaruje i pravo pobijanja prividnih pogodaba 793.
Zastaru u smislu § 1497. ogz. kada prekida priznanje 1047.
Zastupnika saborskog imunitet čime radja 554.
Zemljištna najmanja izmjera da li će ostati zadruzi, kako se prosudjuje 246.
Zemljištna zajednica — privatno pravni sporovi izmedju nje i trećih osoba spadaju pod nadležnost sudbenu 360.
Zemljištna zajednica traži povratak nekretnina uzurpiranih po ovlaštenicima — postupak pri tom 356.
Zemljištnik gdje postoji, što je potrebno za valjanost darovštine 1119.
Zločin § 81. kz. pogibeljnom prietnjom 1056.
Zločinstvo — kotarski sud je sudio radi prekršaja, a u djelu stiču se obilježja zločinstva, kako valja postupati 794.

Žena izudata kao predstavnica loze plemićke zadruge — kada se na njen zahtjev ima dozvoliti dioba 949.
Žena ne može za muža sklapati nagodu u zadružno-diobnom postupku 949
Ženino parafernsko dobro — što je s njegovim prihodima, koje je muž prištedio 241.
Ženi udatoj u zadruzi rodjenoj kada pripada pravo glasa 58.
Župnik kad ne stanuje u filijali, ne pripada mu ogrievno drvo 559

Digitized by Google

VII. Kazalo zakonsko.

1. Obći gradjanski zakon.

Paragrafi	Strana
1	59
1, 1338	561
19	942
19, 313, 314, 315, 339, 344, 345	766
34—37	535
42	218
55	1113
65	550
109	1113
115	161
138, 157, 158, 161	533
150, 837, 1012, 1039, 1198, 1202	449
158	443
187	452
188, 269, 276, 1034	444
198, 280, 1008	452
233	797
276	443
287	163
298	242
309, 311, 312, 314, 315, 317, 339, 345	765
309, 311, 327, 339, 346	156
311	350
321	1108
349	549
356	350
357	1049
362, 482, 484, 850	55
366, 369, 431	1110
380, 425, 431, 884, 908, 1053, 1417, 1500	934
430, 431, 434, 440, 883, 884, 1008, 1477, 1500	933
430, 431, 878	229
431	156, 1120
431, 440	630
440	932
448	242
477	448
483	56
497	448
507	351
537	1117
573	973, 1002
594	550
609	1048
613	1048
614	1048
655, 684, 686, 687, 705	1123
727, 729, 730, 731, 762	353
761	973, 1002
788	1117
805, 806	790
814	595
822	788
828	549
850, 851	636
864, 869	941
865	356
871	938
878, 879	1117
902, 903	1051
904	792
916, 1071, 1372	793
919	447
958, 960, 968	156
961	157
999, 1372	937
999	446
1008	453
1009	157
1019	446
1029	158
1061	792
1101	1123
1103	453
1111	941
1116	940
1238, 1239	241
1294, 1295	1030
1305	941
1334	792
1338	59
1372	449, 793, 1126
1413, 1424, 1425	1044
1424	787
1431	938
1435	1111
1447	389
1467	1107
1468	779
1469	179
1470	779, 1108
1481	1047
1497	1047

Digitized by Google

2. Gradjanski parbeni postupnik.

Paragrafi	Strana	Paragrafi	Strana	Paragrafi	Strana
§ 2. sl. b)	53	154	167	333. t. 3., 343. . . .	1053
§ 2. sl. d)	1053	159	356	343	354
40 243,	450	241	164	383, 386, 438 toč. 5	784
47	53	255	164	391, 441	785
85	939	284	779	431	156
109	356	300, 301, 313, 383,		441 352,	653
113—115	779	438, 441, 470,		445	784
121, 170, 199, 291,		472	786	459	451
352, 359, 364,		309	639	459, 478, 526 . . .	242
371, 379	158	313, 438, 441, 442.	787	479	788
139	779	331	167	573	167
143	779	334, 335	1127	580	939

3. Austrijski gradjanski parbeni postupnik.

5, 39, 402 br. 2 . .	43	st. 1	41	254, 263 st. 1.,	
17, 22, 29, 59, 146,		144, 145, 243, 398,		268—271, 310,	
529	346	401	345	318, 320, 327,	
18, 19, 477	240	155, 193, 402 . . .	344	372, 396	1100
27, 37, 73, 230, 239,		179	1107	269	531
248, 552, 559.	417	193, 194	236	270	532
31	239	196, 268, 269, 270,		271, 273, 396 . . .	535
44, 78, 145 st. 2.,		271, 273, 298,		276, 281, 289, 401 .	347
179, 398 st. 1 . .	923	310	530	296	533
61 st. 1., 196, 405 .	40	200 st. 2, 245, 254,		396, 431, 440 st. 1,	
73	924	263 st. 1., 402 .	1099	442 st. 1	1103
78, 193, 243, 390		217 st. 1, 398, 440		396	534
st. 1	922	st. 3, 442 st. 2. .	1104	398, 524	925
85, 104, 163, 168,		221, 471	235	399	1094
263, 402, 441 . .	343	228	771	454—460	1106
131, 396, 398, 399 .	1097	236, 259, 477 . . .	1096	462, 467, 503 . . .	1120
131, 163, 168 . . .	234	239, 440	422	477 br. 5	423
134, 198, 396, 399	237	241, 248, 250, 251,		577 br. 6	163
138, 399, 442 . . .	1105	254, 263	1098	503 br. 4	55
144, 235 st. 2. 237.		243, 260, 398 . . .	926	552—559	1106
254 st. 2., 263.		250, 280, 440, 441.	421	360, br. 3, 564 . .	553

4. Austrijski ovršni red.

4, 18, 20, 304, 306.		47, 310	310	145, 210, 232 . . .	48
308	1091	47, 49, 145	227	151, 184, 193 . . .	51
8	792	89, 98, 135, 154,		154 180	150
16, 134, 135, 139 .	225	162, 174	147	178, 179	50
21, 257, 300	232	103, 264, 267, 276,		184	153
35, 37, 145, 139,		318, 334—339 .	45	190	152
169, 200, 201,		139, 140, 267 . . .	47	239	151
206	148	139, 169, 206 . . .	149	267	1093

*

Digitized by Google

Paragrafi	Strana	Paragrafi	Strana	Paragrafi	Strana
285—287	1094	303, 314, 374, 379, 385	1088	314	1090
290—324	1087	305	1090	354, 355	231
296, 300, 306	1089			365	1094

5. Gruntovni red.

56 sl. c)	768	73	637	81—82	1122
71, 72	637	74	788	104	351

6. Mjenbeni zakon.

1	355	7	355

7. Trgovački zakon.

87	638	209	557	453	556
147, 149, 150, 157	557	247—253	929	454, 455	557
179	558	249	931	456	558
203—206	931				

8. Sudovnik.

1	353	48—54	1043	67	165
46	1043	50, 51	1043	75, 77	600
47	353				

9. Kazneni zakon.

2 sl. g)	1112	197, 201 a)	1128	335	555
8	57	197	797, 943	391	57
17	58	199 sl. a)	797, 943	411	797
34, 224, 527	211	201 a)	945	413	161
35	945	228	945	414, 417, 419	168
40	945	250	639	419	161
46	58	253	639	460	639
81	1056	259	168	486	1053
134	57	260	56	487—491	539
140	57, 945	260, 266	168	487, 488, 489, 490	162
155 sl. a)	57	269 sl. a), 270	168	496	1129
171	946	294, 300, 305, 327, 362	639	497	539
173	946	314	555	499	539
181, 182	243				

10. Kazneni postupnik.

3	160	38, 306 t. 2., 390 sl. c), 394	1041	250. t. 1.	795
29 sl. c), 286 al. II.	56	74	168	257	942
34	1129	202	795	277 t. 9.	556
38	796			277. t. 10	57

Digitized by Google

Paragrafi	Strana	Paragrafi	Strana	Paragrafi	Strana
277. t. 11.	639	322, 330	357	346	431
297, 298	795	338, 339, 342	431	347, 435	432
304 toč. 4.	795	341	58, 431	412	555
306. t. 2.	796	342	427	416, 417	168

11. Zakon o zadrugama.

6 al. 4.	357	12	453	39	949
7, 18, 35, 56	358	18	246	41	358
8.	59	20	1052	59	949
10, 12	640	29, 31	171	60	452 944
11	246	38	949		

12. Ini zakoni i naredbe.

1458. Zakonski članak IX.: 1458. 979
1553. Zakonski članak XXII.: 1553. 980
1557. Zakonski članak X.: 1557. (§. 5.) 981
1563. Zakonski članak XXVII.: 1563. 980
1647. Zakonski članak CII.: 1647. (§§ 4—6) 981
1715. Zak. čl. XVI.: 1715., kojim je inaurtikulirana Kollonicheva konvencija od 5. decembra 1702 402
1771. Previšnje riešenje od 20. januara 1771. 987
1772. Dvorski dekret od 18. jula 1772. 987
1773. Previšnji reskript od 18. aprila 1773. 987
1773. Previšnja odluka od 23. juna 1773. br. 3146 985
1774. Kraljevski dekret od 27. januara 1774. broj 2474 987
1776. Previšnja odluka od 13. februara 1776 985
1779. Dekret dvorskoga ratnoga vieća od 20. februara 1779. F. 132 . 988
1779. Declaratorium Illyricum od 16. jula 1779 401
1788. Intimat kr. ug. namj. vieća od 27. septembra 1788. br. 36.675 . 986
1793. Previšnja odluka od 12. aprila 1793. 984
1799. Naputak kr. ug. dvorske kancelarije od 14. januara 1799. . . . 986
1807. Dvorski dekret od 27. novembra 1807. (z. z. p. br. 828) . . . 989
1810. Intimat kr. ug. dvorske komore odnosno kr ug. namjestničkog vieća od 27. jula 1810. br. 7852 985
1812. Intimat kr. ug. dvorske komore odnosno kr. ug. namj. vieća od 27. jula 1812. br. 4030/24.269 985
1816. Dvorska odluka od 24. decembra 1816. br. 315. z. z. p. . . . 937
1836. Zakonski članak VI.: 1836. (§ 8.) 800
1848. Carski patent od 9. maja 1848. 2
1850. Naredba ministarstva pravosudja od 25. januara 1850. br. 53. d. z. l. (§ 12. sl. d) 629
1852. Odvjetnički red od 24. jula 1852. (§§ 8., 26.) 552, 1121
1852. Carski patent od 24. oktobra 1852. broj 223. d. z. l. (§ 36.) 945
1854. Carski patent od 23. maja 1854. rudarski zakon (br. 146. dr. z. l.) (§§ 131. sl. b), 132) 7 447
1854. Carski patent od 9. augusta 1854. br. 208. dr. z. l. (§ 140) . . . 207
1855. Carska naredba od 20. januara 1855. ovršenju gradjanske sudbenosti c. kr. konzulata glede austrijkih podanika i štićenih osoba u otomanskoj državi (br. 58. dr. z. l.) 208

Digitized by Google

1855. Naredba c. kr. ministarstva financija od 16. februara 1855. . . 706
1855. Naredba ministarstva vanjskih posala i pravosudja i vrhovnog vojnog zapovjedničtva od 31. marta 1855. (br. 58. dr. z. l.) . . 208
1855. Carski patent od 5. novembra 1855., kojim je proglašen kao zakon konkordat (br. 195. dr. z. l.) 710, 994
1856. Naredba c. kr. ministra financija od 3. decembra 1856. br. 18.948. 998
1857. Naredba c. kr. ministra za bogoštovlje i nastavu od 13. januara 1857. br. 19.391/5620. 998
1857. Naredba ministarstva za unutarnje poslove i za pravosudje od 30. septembra 1857. (br. 198. d. z. l.) 161
1858. Naredba namjestničkog vieća od 18. maja 1858. br. 15.134 988
1858. Naredba namjestničkog vieća od 14. novembra 1858. br. 18.115 . . 169
1858. Naredba ministarstva nutarnjih djela i pravosudja od 17. decembra 1858. br. 230. dr. z. l. (§§ 1., 2., slovo c), 6., 12.) . 638, 939, 941, 1042
1859. Naredba ministarstva od 7. februara 1859. br. 33. dr. z. l. . . 998
1861. Zakon od 26. februara 1861. o zastupstvu carevine 4
1861. Naredba verzijalna bosansko-herc. zem. vlade od 7. safera 1278. o inventuri ostavina 22
1867. Zakon od 16. maja 1867. o nepovredivosti i neodgovornosti saborskih poklisara (br. 18. sbornika od g. 1874) 555
1867. Zakon od 7. safera 1284. (1867.), kojim je inozemcima dopušteno u otomanskoj državi sticati nekretnine 409
1867. Zakon bosansko-hercegovački od 17. muharema 1284. o proširenju nasljednog prava u pogledu mirijskih i mevkufe-zemljišta 30
1868. Zak. čl. I.: 1868. o nagodbi, koju sjedne strane kraljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem, s druge strane kraljevine Hrvatska i Slavonija sklopiše za izravnanje postojavših izmedju njih državnih
1868. Zakon austrijski od 14. juna 1868. br. 62. l. dr. z. 937
1868. Zakon austrijski od 29. juna 1868. (l. dr. zl br. 82) t. zv. Nothwahlgesetz 5
1869. Zakon bosansko-hercegovački od 16. zilkade 1286. o organizaciji i upravi sirotinjskih blagajna 22
1870. Zak. čl. XVI.: 1870. o uredjenju občina i trgovišta, koja nemaju uredjenoga magistrata (§§ 6., 26., 43.) 560, 948
1871. Zakon od 8. juna 1871. o ustrojnim uredbama gradskih i seoskih občina u vojnoj krajini (§ 8.) 354
1871. Zakon austrijski od 25. jula 1871. br. 95. dr. z. l. (§§ 61—64). 1107
1872. Zakon austrijski od 13. marta 1872. (l. dr. z. br. 24) o izbornom redu . . . . . .
1873. Zakon austrijski od 2. aprila 1873. (l. dr. z. br. 40) o izbornom redu 5
1873. Zakon od 14. januara 1873. o poljskom red. (§ 1., 3., 4.,,5, 46)53 1057
1874. Zakon od 28. februara 1874. o sudačkoj vlasti (čl. 7) 360
1874. Naredba otomanska od 24. ju'a 1291. (1874.) glede nasljednog prava strane (inozemne) djece i srodnika otomanskog podanika na njegovu emlak-imovinu . . . . . .
1874. Zakon od 21. novembra 1874. o službenom odnošaju članova državnoga odvjetničtva i o zastupanju zemaljskoga erara u gradjanskopravnim poslovima 408, 707

Digitized by Google

1875. Zakon od 22. aprila 1875. o uvjetnom dopustu kaznenika (§ 2.) . 429
1875. Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 24. septembra 1875. bri 15.224. 709
1876. Zakon od 8. januara 1876., o plaćanju prireza po imovnim općinama 245
1876. Zakon od 16. septembra 1876. o sastavljanju gruntovnih uložaka . 456
1876. Zakon od 3. oktobra 1876. o postupku u pravnim poslovima manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom) pred kr. kotarskimi sudovi (gradsko-delegovanimi kotarskimi sudovi) (§§ 24., 71., 81.) 441
1877. Zakon od 8. decembra 1877. o preinaci zak. čl. IX. : 1870. o ukinuću zakona postojećih proti lihvarstvu (§ 4.) 1126
1878. Naredba c. i kr. zajedničkog ministarstva od 29. decembra 1878. br. 645/B. H. o uredjenju pravosudja u Bosni i Hercegovini . . 210
1879. Naredba c. i kr. zajedničkog ministarstva od 1. januara 1879. o uredjenju pravosudja u Bosni i Hercegovini (§ 12.) 212
1879. Naredba c. kr. glavnog zapovjed. kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu od 5. juna 1879. o sastavljanju gruntovnihuložaka 456
1879. Naredba bosansko-hercegovačke zemaljske vlade od 17. jula 1879. br. 1390/pr. o naputku za vrhovni sud (§ 12.) 210
1880. Naredba c. i kr. zajedničkog ministarstva financija od 5. marta 1880. br. 827/B.-H. o ukinuću konzularnih ureda u Bosni i Hercegovini 209
1880. Naredba bosansko-hercegovačke zemaljske vlade od 21. marta 1880. br. 1242/prav. o preuzeću konzularnih agenda u svim pravosudnim i političko-administrativnim poslovima 209
1880. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 26. maja 1880. br. 9279/2065. pravos., o postupanju u poslovima preuzetim od c. i kr. konzulata u Bosni i Hercegovini 209
1880. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 3. novembra 1880. br. 15.479 23
1881. Zakon pokrajinski dalmatinski od 10. februara 1881. br. 15. l. p. z. 1107
1881. Zakon od 6. aprila 1881., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju §§ 6. i 61. zakona od 3. oktobra 1876. o mjestnim sudovima i postupku pred njima (§ 2.) 165
1881. Zakon od 11. jula 1881., kojim se razjašnjuju odnosno preinačuju neke ustanove zakona od 15. juna 1873. o imovnim općinama u hrv.-slav. vojnoj krajini (§ 6. sl. a) sl. d) Naputka A k tome zakonu) 172, 360, 456, 560
1882. Naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. augusta 1882. br. 327 709
1882. Zakon austr. od 4. oktobra 1882. (br. 142. l. d. z.) o izbornom redu 5
1883. Zakon od 13. januara 1883. o stegama ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina (§ 26.) 1122
1886. Zak. čl. XLIV. 1883. zajedničkoga ug. hrv. državnoga sabora o rukovanju javnih poreza. 354
1883. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade odobrena previšnjim riešenjem od 29. augusta 1883. o ustrojstvu i djelokrugu šerijatskih sudova 23

Digitized by Google

1885. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III., kojom je uredjeno provadjanje ostavinskih razprava iza nemuslimana i proširen djelokrug šerijatskih sudova u pogledu ostavina muslimanskih 23
1885. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 16. aprila 1855. br. 8464/I., kojom se uvodi vodjenje registara o slučajevima rodjenja i smrti 23
1885. Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 28. jula 1885. broj 30.950, kojom se izdaje vinogradarski red (§ 21) . . . 1130
1886. Zakon od 5. februara 1886. o upravnim odborima u županijama (§ 24.) 454
1886. Zakon od 5. februara 1886. o karnostnoj odgovornosti urednika i službenika namještenih kod županijskih i kotarskih oblasti (§ 1) . 453
1886. Zakon od 5. februara 1886. o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima (§ 72.) 1030
1887. Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i i za pravosudje, od 1. maja 1887. br. 5801. (br. 53. sbornika) 768
1888. Zakon od 20. decembra 1888. o uredjenju veterinarstva (§§ 14., 151. i 154.) 1131
1890. Zakon od 8. maja 1890. o postupku u slučajevima smetana posjeda (§§ 57., 69., 62., 11., 86.) 549, 767
1890. Zakon od 10. decembra 1890. o osobnim odnošajima, uredovnim dužnostima i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnika (§ 52) 1030
1891. Zakon od 31. decembra 1891. o ustrojstvu kr. državnog nadodvjetničtva (br. 3. sbornika od g. 1892.) 708
1891. Zakon od 31. decembra 1891. o vodnom pravu (§§ 24., 55., 173., 174., 175., 177.) 52, 1133, 1134
1891. Zakonski članak XXXI. : 1891. zajedničkoga ug.-hrv. državnog sabora o uredjenju konzularne sudbenosti (§ 10.) 212
1891. Zakon austrijski od 30. augusta 1891. (br. 163. l. dr. z.) o vršenju konzularne sudbenosti 212
1892. Zakon od 10. marta 1892. o umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednika i službenika (§ 19. sl. d) 1036
1892. Zakon austrijski od 16. marta 1892. o odšteti za neopravdano osudjene 139
1893. Zakon od 23. februara 1893. o unutarnjem uredjenju kr. stola sedmorice (§ 14. sl. d) 360
1893. Zakon od 27. aprila 1893. o lovu (§ 10.) 948
1894. Zakon od 25. aprila 1894. o uredjenju zemljištnih zajednica (§§ 50—90.) 356, 360
1894 Zakonu od 20. augusta 1894. o uredjenju beriva zemaljskih urednika i službenika (§ 5. al. 3) 1019
1894. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 17. oktobra 1894. br. 14.220/I. 124
1895. Zakon od 29. prosinca 1895. o zaštiti nasadi američke loze . . 1130
1895. Zakon od 21. juna1895. ob ustroju gradskih občina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji (§§ 2., 9., 63., 119) 245, 455

Digitized by Google

1895. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 28. juna 1895. br. 78.757/III., kojom je uredjena mulkovna odpremnina 27
1896. Zakon austrijski od 14. juna 1896. o izbornom redu (br. 168. i 169. l. dr. z.) 7
1897. Zakon od 24. marta 1897. o pobijanju pravnih diela glede imovine insolventnoga dužnika (br. 35. sbornika) (§ 43.) 351
1898. Zak. čl. XVIII.: 1898. zajedničkoga ug.-hrv. drž. sabora ob uvedenju poreza na piće vina u Hrvatskoj i Slavoniji 556
1898. Naredba kr. ug. ministra financija od 15. jula 1898. br. 38.924 (§ 99.) 556
1899. Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 16. decembra 1899. br. 47.318 358
1902. Zakon od 30. aprila 1902. o promjeni odnosno nadopunjenju nekih ustanova zakona od 9. maja 1889. o zadrugama (§ 5.) . . . 59
1903. Naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 27. septembra 1903. br. 31—51/1898. 1121
1904. Zakon od 25. aprila 1904. o uredjenju zemljištnih zajednica (§ 22.) 59
1906. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 21. februara 1906. br. 354. odobrena prev. riešenjem od 7. februara 1906. . . . 23
1906. Zakon od 6. aprila 1906. o nuždnim prolazima (§ 5.i 6.). . . . 798
1906. Naredba bosansko-hercegovačke zem. vlade od 30. juna 1906. br. 110. 100/III. 23
1906. Naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 29. novembra 1906. br. 17.712 (br. 55. sbornika) 768
1907. Zakon austrijski od 26. januara 1907. br. 18. dr. z. l. 1907. o izbornom redu (§ 3. br. 1) 8, 354
1907. Naredba bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije . . od decembra 1907. br. 70.618 243
1910 Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 14. februara 1910. br. 67.789., kojom se tumači propis alineje § 6. zakona od 9 maja 1889. o zadrugama 357
1910. Ustavni zakoni za Bosnu i Hercegovinu od 17. februara 1910. i to:
1. Zemaljski ustav (štatut).
2. Izborni red.
3. Saborski poslovni red.
4. Zakon o društvima.
5. Zakon o sakupljanju.
6. Zakon o kotarskim viećima 247
1910. Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 19. februara 1910. br. 72.109 ex 1909., kojom se tumači § 34. al. 4. provedbene naredbe od 16. decembra 1889. br. 22.403. k zakonu od 9. maja 1889. o zadrugama 452
1910. Zakon od 5. marta 1910. novela krivičnome zakonu za Bosnu i Hercegovinu 561
1910. Zakon od 5. marta 1910. o izdavanju iznimnih odredaba u Bosni i Hercegovini 566

Digitized by Google

1910. Naredba poglavice zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 24. marta 1910. br. 56.047/III. o ukidanju izvanredne vojene sudbenosti nad gradjanskim licima u Bosni i Hercegovini 568
1910. Zakon austrijski od 9. aprila 1910. broj 73. d. z. l. — novela kaznenom zakonu 946

Digitized by Google

O novoj austrijskoj izbornoj reformi.

Predavao u skupšt'ni od 24. srpnja 1909. dr. Ladislav Polić.

I.

Novi austrijski izborni zakon podoban je, mislim, zainteresovati i šire redove našega općinstva. Ponajprije, njime se uredjuje izborno pravo, kojim treba da se direktno služi znatan ogranak našega naroda, dakle nostra res agitur. A onda, kako je i ovdje u Hrvatskoj i Slavoniji već dulje na dnevnom redu pitanje izborne reforme, bit će u horu, da se izbliže prikaže postanje jednoga od najnovijih i najmodernijih izbornih redova, pogotovu ako se želi pokazati i vrijednost njegova i primjenljivost za ovdješnje prilike.

Austrijska izborna reforma od g. 1907. posljedak je demokratske evolucije, koja se za posljednjih 60 godina izvršila i u austrijskom društvu i u austrijskom ustavnom pravu. Zato se ona ne može valjano razumjeti, ako se barem u najglavnijim crtama ne prikaže razvijanje austrijskoga izbornog sistema.[1]

Prvi austrijski parlamentarni izborni red nalazi se u t. zv. Pillersdorfovom ustavu od 25. travnja 1848. Državni sabor (Reichstag) trebao je da bude sastavljen od dvije kuće: senata i zastupničke kuće. Senat se sastoji od imenovanih i od 360 biranih članova, što ih izbiraju najveći posjednici za vrijeme od pet godina. Članovi zastupničke kuće svi se biraju izborima, koji su osnovani na broju pučanstva i na zastupstvu sviju gradjanskih interesa; evo ovdje se prvi put aludira na potonje historijsko zastupstvo interesa. Na osnovi toga oktroiranoga ustava izdan je patentom od 9. svibnja 1848. privremeni izborni red za prvi austrijski državni sabor. Ali revolucionarno javno mišljenje, u kojem se isticao osobito glas radikalnih demokrata i studenata, nije bilo zadovoljno ni s tim ustavom, ni s izbornim redom. Za to je car Ferdinand proklamacijom od 16. svibnja

[1] Za ovaj historijski pregled isp. naročito članak Starzyńskoga „Wahlen" u 2. izd. Mischler-Ulbrichova: „Oesterreichisches Staatswörterbuch"; zatim Kelsen: „Kommentar zur oesterr. Reichsratwahlordnung", 1907. i Charmatz: Oesterreichs innere Geschichte von 1848 bis 1907", I. i II. sv., 1909.

Digitized by Google

eliminovao gornju kuću, proglasio idući sabor ustavotvornim i obećao novi izborni red bez ikakva censa, te više ne će biti nikakve sumnje o potpunom narodnom zastupstvu. I doista bude 30. svibnja izdan promijenjeni izborni red, koji se u tehničkom pogledu ne razlikuje baš mnogo od prijašnjega. Na osnovi toga izbornog reda izabran je prvi austrijski državni sabor. Birač i izbornik bio je svaki austrijski državljanin bilo koje konfesije, ako je navršio 24 godine, a uživa sva gradjanska prava i barem šest mjeseci redovno prebiva u izbornom kotaru ; isključeni su od izbornoga prava radnici uz nadnicu ili uz nedjeljnu plaću, služinčad i osobe, koje dobijaju potporu iz javnih dobrotvornih zavoda. No već ministarskom naredbom od 10. lipnja 1848. podijeljeno je izborno pravo svim samostalnim i punopravnim radnicima, koji su navršili 24 godine, pa stalno prebivaju u bilo kojem izbornom kotaru. Sada se prvi put u austrijskoj ustavnoj povijesti pomolilo opće izborno pravo, ako ne uzmemo u račun, što je isključena služinčad. Za zastupnika mogao je da bude izabran svaki birač ili izbornik, dok se po izbornom redu od 9. svibnja još tražilo, da je navršio 30 godina. Svaka se pokrajina dijeli naredbenim putem u izvjestan broj izbornih kotara, od kojih svaki bira po jednoga zastupnika. Izborni se kotari dijele u odjeljenja, u kojima birači biraju po jednoga ili više izbornika. Izbor je dakle indirektan, jer birači biraju izbornike, a ovi narodnog zastupnika. Izbor narodnog zastupnika je pojedinačan, jer se u svakom kotaru bira samo po jedan zastupnik. Izborne listine sastavlja u seoskim općinama poglavarstvo, a u gradovima gradski odbor zajedno s nekoliko izbornika. Prava reklamacije protiv izbornih listina nema. Za izborni je postupak istaknuti, da birači i izbornici vrše svoje funkcije, konstituiravši se u skupštinu, koja izbira izborni odbor i bira izbornike, dotično narodnog zastupnika ; zatim da birači dobijaju iskaznice — one su ostale trajnom institucijom sviju potonjih izbornih redova — a izbornici isprave o imenovanju ; napokon da izborni odbor već sada pokazuje onu karakterističnu dualističku organizaciju, jer pored odbora, koji je izabran od izborne skupštine, stoji vladin izborni povjerenik kao državni nadzorni organ. Birači glasaju po volji ili tajno glasovnicama ili javno usmeno u zapisnik. Izbornici pak biraju tajno glasovnicama s uredskim pečatom, koje se stavljaju u omot. Zanimljiva je odredba, da se izborni odbor i vladin izborni povjerenik moraju kloniti svakoga utjecanja na izbore, naročito da moraju odlučno odbiti svako pitanje o tome, koji bi kandidati bili povoljni vladi. U kratko, može se reći : ovim je izbornim redom uvedeno za izbor narodnih zastupnika opće, jednako, indirektno i tajno izborno pravo.

Izabrani državni sabor izradio je poznatu kromjerišku „osnovu ustavne isprave za austrijske države". No u osnovu nije primljen čitav izborni red, već su postavljena tek najznatnija načela. Biraju se obje kuće i pučka ko-

Digitized by Google

mora i zemaljska komora. U potonju izbira sabor svake krunovine po šest članova, a okružne skupštine po jednoga člana u onim zemljama, koje su sastavljene barem od dva okružja (Kreise). Donja je kuća sastavljena od 360 zastupnika, od kojih kurija gradova bira 80, a kurija ostaloga pučanstva 280 zastupnika. Aktivno izborno pravo pristoji svakom punoljetnom i punopravnom austrijskom državljaninu, koji plaća izvjestan direktan porez u najmanjem iznosu od 5 for. ili plaća toliki porez od najamnine ili zakupnine. U svakom se izbornom kotaru biraju najmanje dva, a najviše tri zastupnika ; to je u Austriji prva pojava same ideje o zastupstvu manjina. Karakteristično je, da je ovaj ustavotvorni i nada sve liberalni sabor, koji je sâm izabran na osnovi općega prava glasa, ipak uveo censom ograničeno izborno pravo, dok su u isto vrijeme i frankfurtska skupština i francuski parlamenat zaključili suffrage universel. Ali ne smije se zaboraviti, da je u Kromjerižu uveden direktan izbor, dok je izbor po svibanjskom izbornom redu bio indirektan, a to je svakako bila velika spona općem pravu glasa. Vrijedno je napomenuti, i to, da je slavni češki domorodac Rieger već u Kromjerižu predložio, da se ustanove narodne kurije, koje su istom na početku ovoga vijeka uvedene u izbornom redu za moravski zemaljski sabor.

Zbog poznatih dogadjaja od g. 1849. raspušten je kromjeriški sabor i oktroiran za čitavu monarhiju ustav od 4. ožujka 1849., kojim je uveden dvodomni sistem i podjedno su utvrdjena načela za izborno pravo. Izborno je pravo ograničeno, vezano na cens, ali je direktno i javno usmeno. Potanje odredbe pridržane su za izborni zakon, koji medjutim nije nikad izdan. Gornja kuća treba da bude sastavljena od izabranika zemaljskih sabora. Za neke zemaljske sabore izdani su izborni redovi, koji, istina, nijesu nikada stali na snagu kao god ni oktroisani zemaljski ustavi, ali oni su ipak znatni zato, što sadrže osnovna načela zemaljskih izbornih redova od g. 1861., pače i glavna načela izbornoga reda za carevinsko vijeće od g. 1873., a za mnoge odredbe i najnovijega izbornog reda za carevinsko vijeće lasno je naći prototip u tim zemaljskim redovima od g. 1849. Najznatnije je to, što su već onda ustanovljene tri izborničke kurije : kurija veleporezovnika, kurija gradova i trgovišta i kurija seoskih općina.

Ustav od g. 1849. ostao je na papiru. Tek kad je srušen apsolutistički režim, javljaju se novi pokušaji, kako bi se stvorila parlamentarna zastupstva. Ne ćemo se baviti s efemernim eksperimentima s pojačanim carevinskim vijećem (verstärkter Reichsrat) od g. 1860. Carska diploma od 20. listopada 1860., koja je kompetenciju carevinskoga vijeća proširila na sva područja zakonodavstva za čitavu carevinu i pretvorila dotadašnje vijeće krune u moderno reprezentativno tijelo, organizovala je carevinsko vijeće kao „skupno carevinsko vijeće" (Gesamtreichsrat) za čitavu monarhiju,

Digitized by Google

iz kojeza bi od slučaja do slučaja nastajalo uže carevinsko vijeće (engerer Reichsrat) za raspravljanje o čisto austrijskim poslovima, ali pri tim raspravama ne bi imali dijela zastupnici iz Ugarske i Hrvatske. U carevinsko vrjeće biraju zemaljski sabori 100 članova Ali u tom obliku nije carevinsko vijeće oživotvoreno. Carskim patentom od 20. listopada 1860. izdani su doduše zemaljski statuti za četiri krunovine (Štajerska, Koruška, Salzburg i Tirol), ali niti su izdani statuti za ostale zemlje, niti su se konstituirali zemaljski sabori, niti se kada obavio izbor za carevinsko vijeće na tom pravnom temelju.

Organički statut za carevinsko vijeće, koji je bio naviješten u listopadskoj diplomi, izdan je istom nakon radikalne promjene političkoga sistema — Schmerling stupio na mjesto Goluchowskoga — kao temeljni zakon o zastupstvu carevine od 26. veljače 1861. Po namjeni svojoj carevinsko je vijeće ovamo narodno zastupstvo carevine za čitavu monarhiju, a onamo uže carevinsko vijeće, isključivši zastupnike iz Ugarske, Erdelja i Hrvatske i Slavonije. Carevinsko vijeće sastavljeno je odsada od dvije kuće, od gospodske kuće i od zastupničke kuće s 343 zastupnika. Gornja se kuća sastoji od nasljednih i imenovanih članova i od članova po zvanju, ali ne više od biranih. Članove donje kuće biraju zemaljski sabori po kurijama ; Hrvatska i Slavonija imala bi birati 9 zastupnika u carevinsko vijeće. Pasivno izborno pravo za carevinsko vijeće imaju dakle članovi zamaljskih sabora ili tačnije članovi izvjesnih kurija. Aktivno izborno pravo poklapalo se s članstvom zemaljskoga sabora. Zato su neposredni izvor izbornomu pravu za carevinsko vijeće bili zemaljski ustavi i izborni redovi ; no kako je izberivost za zemaljski sabor bila zavisna od aktivnog izbornog prava za zemaljski sabor, a ovo pravo opet u kurijama gradskih i seoskih općina stajalo do općinskog izbornog prava, to su in ultima analysi i općinski redovi bili takodjer izvori izbornom pravu za carevinsko vijeće. Zemaljski ustavi i izborni redovi, koji su izdani kao prilozi veljačkom patentu, prislonjaju se u velike na izborne redove od g. 1849., ignorirajući posvema izborne redove od g. 1860. Time je postignuta jedina promjena na bolje, što je namjesto staleške organizacije, kojom se odlikovahu izborni redovi od g. 1860., uvedena moderna reprezentacija, makar i u obliku historijskoga zastupstva interesa. Sve su druge promjene in peius ; tako je uveden indirektan izbor u seoskim općinama, uklonjena podjela izbornih kotara u glasačka odjeljenja, okljaštreno pravo reklamacije protiv izbornih listina, koje se i ne izlažu javno.

Poslije državopravne nagode s Ugarskom od g. 1867. bilo je prijeko potrebno, da se promijeni temeljni zakon o zastupstvu carevine. Carevinsko je vijeće po tome stegnuto na Cislajtaniju, te izgubilo obilježje skupnoga carevinskog vijeća, pa je zbog toga i zbog gubitka lombardsko-mletačkih članova spalo na 203 člana. Ali osnovno načelo, da zemaljski sabori izbiraju

Digitized by Google

članove carevinskoga vijeća, nije još ni sada promijenjeno, tek je poskrbljeno za slučaj, ako koji zemaljski sabor ne bi htio da izvrši izbor za carevinsko vijeće. Za takav slučaj još napose odredjuje zakon od 29. lipnja 1868. l. d. z. br. 82. (t. zv. Notwahlgesetz), da izbor za carevinsko vijeće neposredno vrše oni, koji su vlasni birati zastupnike za zemaljski sabor ; podjedno su izdane odredbe o tajnom glasanju, o glasačkim kotarima i o ponovnim izborima. Napokon su zakonom od 13. ožujka 1872. l. d. z. br. 24. uvedeni neposredni izbori za carevinsko vijeće, kadgod se koji mandat na carevinskom vijeću upražni za zasjedanja njegova bilo s kojega zakonitog razloga.

To je stanje trajalo sve do g. 1873., kadno je zakonom od 2. travnja 1873. l. d. z. b. 40 oduzeto zemaljskim saborima pravo birati članove carevinskog vijeća, a uvedeni su neposredni izbori za carevinsko vijeće. Centralistička tendencija ovoga zakona sasvim je očita. Izbori za carevinsko vijeće uredjeni su u glavnom po primjeru izbora za zemaljske sabore. Tako je ponajprije pridržan kurijalni sistem zemaljskih izbornih redova i odredjeno, da se broj zastupnika, koji se imaju izabrati u jednoj zemlji, porazdijeli na kurije : a) velikoga posjeda (kojega nije ni bilo u Vorarlbergu i Trstu, a u Dalmaciji bila je namjesto njega kurija veleporezovnika) dotično plemićskog velikog posjeda ; b) gradova ; c) trgovačkih i obrtničkih komora ; d) seoskih općina (u Trstu je nije bilo). Ovaj je zakon donio prvi samostalni izborni red za carevinsko vijeće u novoj ustavnoj eri, ali aktivno izborno pravo za carevinsko vijeće osnovano je ponajviše na izbornom pravu za zemaljske sabore i to na onome, koje je vrijedilo upravo g. 1873. tako, da potonje promjene zemaljskog zakonodavstva o izbornom redu ne utječu na aktivno izborno pravo za carevinsko vijeće. Izborno pravo od g. 1873. bilo je ograničeno censom poreza i inteligencije, a nada sve nejednako. Osim toga bilo je u kuriji seoskih općina indirektno tako, da su birači birali na 500 stanovnika općine po jednoga izbornika, a izbornici su birali narodnog zastupnika. Glasanje je tajno pomoću uredskih, složenih glasovnica osim u kuriji seoskih općina, gdje je moglo biti pismeno ili usmeno , kako gdje odredjuje zemaljski izborni red. Za pasivno izborno pravo ne traži se više članstvo u zemaljskom saboru, već austrijsko državljanstvo barem kroz tri godine, dob od 30 godina i aktivno ili pasivno izborno pravo za koji zemaljski sabor. Broj zastupnika povišen je na 353, od kojih je 85 dolazilo na veliki posjed, 21 na trgovačke komore, 118 na gradove i 129 na seoske općine.

Ovo samostalno izborno pravo za carevinsko vijeće prvi je put prošireno zakonom od 4. listopada 1882. l. d. z. br. 142. Odredjeno bi, da onaj, koji plaća bar 5 for. direktnoga državnog poreza, ima izborno pravo i onda, ako se nalazi istom u trećoj trećini općinskih izbornika, koji plaćaju porez.

Digitized by Google

dotično u trećem općinskom izborništvu ; to su t. zv. Fünfguldenmänner. Osim toga pooštren je izborni cens u veleposjedničkoj kuriji i kurija nevezanoga veleposjeda u Češkoj razdijeljena u pet izborništava. Broj izbornika poskočio je za 400.000.

Ali nastojanje, da se proširi izborno pravo, nije nikada mirovalo. Ima tome više uzroka. Najglavniji su ovamo zahtjevi radnika za zastupstvo u parlamentu, a onamo nacionalne opreke. Tako su zastupnici Rechbauer g. 1870., Schönerer-Kronawetter-Fürnkranz g. 1880., Kronawetter-Kreuzig-Lueger g. 1886., Pernerstorfer g. 1891. iznosili prerazlične prijedloge, da bi se pomnožao broj zastupnika, da se proširi izborno pravo na sve porezovnike, da se uvedu direktni izbori u seoskim općinama, da se ukinu kurije i uvede opće i jednako izborno pravo. Naročito je zastupnik Plener predložio, da se osnuju radničke komore i da se iz njih sastavi osobita, peta kurija s 9 mandata.

Taaffeovo ministarstvo dugo se otimalo izbornoj reformi, dok nije 10. listopada 1893. iznenadilo zastupničku kuću svojom izbornom osnovom, koju je izradio genijalni ministar Steinbach. Osnova ne mijenja ni kurije ni broj zastupnika, nego tek uvodi u kuriji gradova i seoskih općina nove ovlaštenike : ratne vererane i islužene podčasnike s certifikatom, pa onda one, koji znadu čitati i pisati i plaćaju kakav izravni porez ili se iskažu stalnim zanimanjem, a udovoljili su stavnoj dužnosti i barem šest mjeseci prije izbora stalno prebivaju u izbornom kotaru.

Odmah zatim predložio je narodni zastupnik Bärnreither, da bi se uvela nova, peta kurija radnika podvrgnutih prisilnom osiguravanju protiv bolesti, koja bi birala 20 zastupnika. A zastupnik Lienbacher iznio je prijedlog, da se od onih izbornika, koje uvodi vladina osnova, napravi peta kurija s 30 mandata.

Taaffeova osnova nije bila prihvaćena i ministarstvo je palo, jer tobože ona ruši stubokom princip zastupstva interesa a u istinu zato, što bi smrvila neke parlamentarne stranke, naročito njemačku liberalnu ljevicu.

Windischgrätzovo ministarstvo priznalo je potrebu, da se proširi izborno pravo, naročito za radnike, ali je prepustilo saborskoj većini inicijativu, predloživši tek neke misli vodilje. U to izide grof Hohenwart sa samostalnim vrlo zanimljivim prijedlogom autonomističkog karaktera, koji se prislonja na ideje glasovitoga sociologa i bivšeg austrijskog ministra Schäfflea. Hohenwart hoće da bi se zastupnička kuća osnivala na trojakom temelju : a) na općim pučkim izborima ; b(na izboru veleposjeda, trgovačkih komora i novih samostalnih obrtničkih komora ; c) na izborima zemaljskih sabora za kurije gradskih i seoskih općina. Kod općih pučkih izbora birao bi svaki državljanin, koji je navršio 24 godine i plaća

Digitized by Google

ma kakav direktan porez ili pripada klasi industrijskih radnika ili plaća izvjesnu stanarinu. Odbivši zastupnike birane od korporacija, dvije trećine zastupnika biraju se u zemaljskim saborima, a jedna trećina u općim pučkim izborima.

Odbor zastupničke kuće za izbornu reformu vijećao je od ožujka 1894. do lipnja 1895., izabravši još i pododbor, koji se doista složio o Rutowskovom prijedlogu o podjeli gradske i seoske kurije u subkurije i o novoj petoj radničkoj kuriji. Ali odbor za izbornu reformu nije odobrio taj prijedlog pododborov, za koji se i ministarstvo angažovalo, i tako je Windischgrätzovo ministarstvo palo.

Istom Badeni-u pošlo je za rukom proturiti izbornu reformu. Zakonima od 14. lipnja 1896. l. d. z. br. 168. i 169. dodana je dotadašnjim četirim kurijama još jedna peta opća izbornička kurija (kurija općega prava glasa) sa 72 mandata, te je izborni red za carevinsko vijeće prema tome promijenjen i popunjen, a broj članova zastupničke kuće povišen na 425. Izborno pravo u V. kuriji pripada svakomu samostalnom punoljetnom državljaninu s pogodišnjim domicilom u općini, a osim toga još i izbornicima sviju ostalih kurija, koji su tako zadobili pluralno pravo glasa. Broj izbornika porastao je od 1,700.000 na 5,330.000. Osim toga je cens u gradskoj i seoskoj kuriji snižen od 5 na 4 for. (lex Dipauli). Od g. 1897. do 1901. broj izbornika u kuriji gradova podigao se od 394.000 na 494.000, a u kuriji seoskih općina od 1,491.000 na 1,585.000. U petoj se kuriji bira direktno i indirektno ; no u onim zemljama, gdje je zemaljsko zakonodavstvo uvelo direktan izbor u seoskim izbornim kotarima, tamo se u petoj kuriji i u kuriji seoskih općina i izbori za carevinsko vijeće vrše direktno. Za sve kurije uvedeno je tajno glasanje. Načelna važnost Badenieve reforme stoji u tome, da su od onda imali izborno pravo u načelu svi austrijski državljani, te je ona utrla put opsežnijoj demokratskoj reformi izbornog prava. No čitava ta reforma nije nimalo sustavna, jer ostavlja naporedo dva sasvijem heterogena principa : princip zastupstva interesa i princip općega izbornog prava, pa jer uz tobožnju demokratsku tendenciju uvodi još novi privilegij pluralnosti za izbornike prvih četiriju kurija.

Razvijanje austrijskoga izbornog prava do konca prošavšega vijeka može se ukratko ocrtati ovako. U prvi mah g. 1848. uvedeno je opće, jednako, indirektno i tajno pravo glasa. To je očito bila improvizacija pod dojmom francuske veljačke revolucije od g. 1848. i radničkih buna u Beču, jer već za godinu dana ona inače toliko liberalna osnova kromjeriškoga sabora mirno napušta opće izborno pravo i uvodi censom ograničeno, ali direktno pravo glasa. Vidi se, da je politika od g. 1848. anticipirala socijalni razvoj tadašnjega austrijskog društva, koje još nije bilo ni malo demokratsko, a ni pritiješnjeno velikom masom samosvijesnog industrijskog radništva.

Digitized by Google

Jer ovo su evolucioni tipovi[2] izbornoga prava, koji korespondiraju trima stadijima u razvijanju modernoga državnog života: historijsko zastupstvo interesa, censitarno izborno pravo i opće i jednako izborno pravo. Zastupstvo interesa znači modernizovanje stare staleške državne organizacije, censitarno pak izborno pravo znači političko izjednačenje gradjanskoga staleža s višim staležima, a opće izborno pravo tek je parlamentarni izražaj demokratizovanja društva s pomoću političke emancipacije radničkoga staleža.[3] Istom izborni redovi od god. 1861. o historijskom zastupstvu interesa traže izbornu organizaciju adekvatnu aktualnoj strukturi austrijskoga društva, koje se onda jedva izvilo iz staleške organizacije. Ali mora se istaći, da je praktična provedba te ideje učinila austrijski parlamenat karikaturom, jer je čitav izborni red izvještačen u cilju, da potisne Slavene i osigura umjetnu većinu t. zv. liberalnim njemačkim strankama.[4] Izborna pak reforma od g. 1873. o direktnom izboru za carevinsko vijeće ima sasvim političko obilježje, jer ona znači pobjedničku borbu centralizma sa zemaljskim federalističkim tendencijama. Od onda[5] pitanje o izbornoj reformi prestaje biti političkim pitanjem, a postaje socialnim problemom, jer se više ne radi o centralizmu ili federalizmu, nego se unapredak ističe interes socijalnih klasa, koje se bore za izborno pravo. Pod vlašću demokratske ideje prošireno je izborno pravo g. 1882. i 1896., te su redukcijama censa došli do odlučna utjecaja u parlamentu mali obrtnici, koji su bili silno pritiješnjeni sve većom industrijalizacijom, dok je[6] opća kurija dala snažnije zastupstvo organizovanim industrijskim radnicima.

Zakonom od 26. siječnja 1907. bude ukinut dotadašnji na sistemu izborničkih kurija osnovani izborni red i uvedeno opće i jednako, direktno i tajno izborno pravo.

Najznatnije je pitanje, koja je politička ideja osnovkom nove izborne reforme, koja li je historijska nužda učinila, te je uvedeno opće i jednako izborno pravo ?

---

[2] Menzel: „Die Systems des Wahlrechtes", izd. 2., 1906.

[3] Vrlo lijepo razvija ovu misao Herrnritt u članku „Das Prinzip des „allgemeinen Wahlrechtes" und seine Verwirklichung in den Verfassungen der europäischen Staaten" u „Zeitschriftu für das Privat- und öff. Recht der Gegenwart", svr. 35. od g. 1908. str. 598 i slijedeće.

[4] I Max Garr otvoreno priznaje: „Das Vier-Kuriensystem des Jahres 1861. ebenso wie die Wahlkreiseinteilung des Jahres 1873 waren im Wesen für die Bedürfnisse der Deutschen in Oesterreich zugeschnitten". Isp. članak njegov: „Die Oesterr. Wahlreform Beiträge zur Geschichte ihrer Entstelung" u Schmollerovu „Jahrbuch für Gesetzgebung Verwaltung und Volkswirtschaft". XXXI. sv. od g. 1907. str. 1580.

[5] Zweig Egon: „La réforme électorale en Autriche", 1907., str. 11.—12.

[6] Isp. Garr, l. c. str. 1578. i 1573.

Digitized by Google

Badenijevom izbornom reformom od g. 1896., kako je već napomenuto, pridržane su dotadašnje kurije, a dodana im je peta kurija općega prava glasa sa cigla 72 mandata. Tim su kombinovana dva sasvim oprečna izborna sustava, a ogromnoj masi novih izbornika, koji su doslije bili isključeni od izbornog prava, stegnuto je njihovo i onako slabo izborno pravo još i time, što su u njihovoj kuriji birali i svi izbornici ostalih kurija. Princip općega izbornog prava bio je doduše zakonom priznat, ali samo na oko je oživotvoren, pa se time još jače razvalio jaz izmedju privilegovanih izbornika u kurijama i velike mase pučanstva, kako se lasno može razabrati iz ovoga kratkog pregleda : Kod izbora od g. 1900./01., koji su provedeni po Badenievoj osnovi, bio je u kuriji velikog posjeda 5431 izbornik sa 85 mandata, u kuriji trgovačkih komora bilo je 536 izbornika sa 21 mandatom, u gradovima 493.404 izbornika sa 118 mandata, u seoskim općinama 1,585.466 izbornika sa 129 mandata i u petoj kuriji 5,004.222 sa 72 mandata. Prema tome je osijekom došao jedan zastupnik u velikom posjedu na 64 izbornika (u Šleskoj čak samo na 16 izbornika), u trgovačkim komorama na 26 izbornika, u gradovima na 4193, u seoskim općinama na 12.290, a u općoj kuriji na 67.503 izbornika. Poredjenje tih brojki moralo je, kako veli Garr[7], djelovati kao provokacija. Tako je nerazmjerje izmedju socijalne i političke moći pojedinih redova pučanstva postalo upravo nesnosno, a to je moralo uzrokovati u svim redovima silno nezadovoljstvo. A opet kako se pravo kaže u izvještaju odbora za izbornu reformu, najzad mora svako izborno pravo da ima svoj najdublji osnov u javnoj svijesti o pravu i shodnosti, pa ako mu izmakne to tlo, ne može ga učuvati ni stranka koja, a ni vlada. Staro pak izborno pravo doista je zaostalo za savremenim ekonomskim i socijalnim razvitkom, pa i one ekonomske kategorije, koje su bile osnovkom zastupstvu interesa, toliko su ispremiještane i ispromijenjane, da nisu više mogle služiti za potpornje izbornog prava, kako veli izvještaj odborov za izbornu reformu. Zato načelo o zastupstvu interesa, koje je već Badenievom reformom bilo probito, nije se moglo odrvati prvom jačem udarcu. Udarac mu je spremilo industrijsko radništvo organizovano u socijalno-demokratskoj stranci. Tako se najdublji uzrok austrijskoj izbornoj reformi od g. 1907. krije u borbi ekonomskih klasa za politička prava. S pravom ističe S t a r z y n s k y[8] to ekonomsko podrijetlo kao osobinu najnovije austrijske izborne reforme, dok je u drugim zemljama uvedeno opće i jednako izborno pravo pod vlašću velikih ideala, tako u Nijemaca pod geslom narodnoga ujedinjenja, a u Franceskoj pod geslom slobode, jednakosti, i bratimstva.

[7] l. c., str. 1581.

[8] Isp. prvo njegovo predavanje u lavovskom pravničkom društvu pod natpisom : „Nowa ustawa wyborcza", a objelodanjeno u poljskom pravničkom časopisu „Przeglad prawa i administracyi" od g. 1907. (str. 289.).

Digitized by Google

No socijalno-demokratska akcija nije bila jedini uzrok[9] izborne reforme, pače ona ne bi ni bila pošla za rukom, kad bi joj se bili ispriječili tadašnji odlučni činioci ili možda već samo gradjanske stranke. Ali te stranke nisu se ponajviše ni opirale općem i jednakom izbornom pravu, jer su ga mnoge već otprije istakle u svojim programima. K tome su najrazličniji koje idealni koje nacionalni momenti bili učinili, te je najveći dio gradjanskih zastupnika gledao na socijalno-demokratsku agitaciju za opće izborno pravo bilo sa simpatijom ili s apatijom. Tako su se demokratski zastupnici u njemačkim strankama (na pr. dr. Lecher, dr. Licht) već dugo oduševljavali za ideju općeg izbornog prava, očekujući od njega preporod političkog života u Austriji na demokratskoj osnovci. Slavenski su zastupnici željno iščekivali, da se uklone posljednje ruševine Schmerlingova sistema, koji je bio udešen u prilog Nijemcima, pouzdano se nadajući, da će se povećati utjecaj slavenskih naroda i broj slavenskih parlamentarnih zastupnika ; tek Poljaci bojali su se izborne reforme, da im ne poruši privilegovanu poziciju u Galiciji.

Čudnovato je, ali potpuno istinito, da su i mnogi konzervativci bili veoma skloni izbornoj reformi, vrlo oštroumno računajući, da će se općim izbornim pravom silno raširiti konzervativni krugovi, a oslabiti gradjanski liberalizam ; naročito su vodje kršćanskih socijala Lueger i Gesmann bili najvatreniji pobornici nove izborne reforme. S druge strane, privilegovane klase, veliki posjed i velika industrija, koje su imale novom reformom izgubiti mandate u kuriji velikog posjeda, dotično trgovačkih komora, više su frondirale nego se u istinu borile protiv demokratske bujice. Zastupstvo velikog posjeda bilo je tako omraženo, te se nije moglo ni pomisliti, da bi se moglo i dalje održati. Veliki pak industrijalci nisu htjeli da svoje ekonomske razmirice s organizovanim industrijskim radnicima zaoštre još s političkima.

Još povoljnija bila je dispozicija pučanstva za novu reformu. Pučanstva se uhvatila potpuna apatija spram parlamenta. Ljudi su se privikli na misao, da je zastupnička kuća nesposobna za rad zbog vječite opstrukcije, a kako bi i bila sposobna, kad se u njoj zbivaju sramotniji škandali nego u kakvoj rakijašnici. Za socijalne i ekonomske interese nije se radilo ništa, nego se vrijeme tratilo gomilajući fraze i psovke. Sve je bilo obuzelo čuvstvo, da gore više ne može da bude, pa da se ne riskira ništa, ako se pokuša i radikalna promjena, samo da se riješe dotadašnjih parlamentarnih prilika. Mnogi su uzeli misliti, da je ona traljava izborna reforma od g. 1897. kriva parlamentarnoj dekadenciji i progresivnoj paralizi legislativnog aparata, koja je počela baš oko g. 1897. To je doista ona stara pogrješka u mišljenju : post hoc ergo propter hoc, kako dobro veli Z w e i g[10] ; jer historija nipošto ne potvrdjuje ta-

[9] Isp. naročito G a r r, l. c., str. 1579. i sl. i C h a r m a t z, l. c. II., str. 160. i sl.
[10] l. c., str. 15.

Digitized by Google

kovu uzročnu svezu. Opstrukciji nije bilo krivo — ako već hoćemo svaku opstrukciju osuditi — ono nekoliko zastupnika pete kurije, nego zastupnici gradskih i seoskih općina ; a opet nema uopće direktne veze izmedju izbornog sistema i dobrog funkcioniranja političke mašine. Tako je prusko izborno pravo po naročitom priznanju samoga Bismarcka najgore na svijetu, a zato se ne može reći, da je Pruska loše upravljana država na rubu propasti. Bilo kako mu drago, svakako je istina, da je svatko bio potpuno uvjeren, da tadanji izborni sistem ne valja i da ga treba promijeniti boljim. A po najproširenijem mišljenju najbolje je opće izborno pravo, pa makar se uz to reklo ; dok se ne dokaže, da je drugi izborni sistem bolji.

I opći parlamentarni aspekti bili su povoljni izbornoj reformi. Badenieve jezične naredbe od g. 1896. izazvale su njemačku opstrukciju u carevinskom vijeću, koja je najzad srušila Badenia. Budući da je Claryevo ministarstvo g. 1899. ukinulo Badenieve naredbe, dali su Česi se na opstrukciju, koja je dakako po njemačkom nazoru bila zločin, dok je njemačka opstrukcija bila samoobrana u interesu najviših dobara njemačkog naroda. Ministar predsjednik dr. Körber (od g. 1900.—4.) upotrebljavao je svojom poslovičnom „leidenschaftslose Beharrlichkeit" onaj famozni § 14., da osigura t. zv. državne potrebe, koje mu nije dopuštala opstrukcija. Što se nije votiralo Koerberu, to su stranke dale Gautschu, ali opstrukcija nije bila napuštena, nego samo suspendirana. Kad je pod jesen g. 1905. započela socijalno-demokratska agitacija za opće izborno pravo, bile su sve stranke sretne, da mogu zavočeti novu politiku oko takvog problema, za koji se mogu svom energijom i svom brigom angažovati bez bojazni, da će izgubiti svoj politički prestiž.

Ali sve te prilike i struje ne bi bile mogle pribaviti pobjedu pokretu za izbornu reformu, kad ne bi bile došle dvije snažne pobude izvana : iz Ugarske i iz Rusije. No prije nego se prikaže niz historijskih činjenica, koje su dovele do nove izborne reforme, treba istaknuti, da je taj historijski proces još danas „un chapitre de l' histoire secrète du temps présent, kako pravo veli Z w e i g.[11] Naročito, koji su motivi pobudili krunu, te je pristala na tu reformu i poslije ju držala svojim ličnim djelom, uklonjajući prerazlične zapreke, osobito otpor gospodske kuće ; to će istom budućnost otkriti.

U Ugarskoj je nastao oštar sukob izmedju krune i sabora, jer kruna nije htjela udovoljiti zahtjevu ugarskih opozicionih stranaka, da zapovjedni jezik u ugarskom dijelu zajedničke vojske bude madžarski. Većina sabora odgovorila je na ovo stanovište krune opstrukcijom i onda uskratom proračuna. Ministarstvo F e j e r v a r y e v o, koje je opozicija nazvala „trabantskim", trebalo je da skrši narodni otpor. Taj cilj je mislilo ono na pobudu ministra unutrašnjih posala J o s i p a K r i s t o f f y a postići tako,

[11] l. c., str. 17.

Digitized by Google

da uvedenjem općega izb. prava ukloni frondu viših staleža (gentry), oduzevši im onaj utjecaj, što im ga je davao tadašnji izb. sustav, i predavši političku vlast širokim redovima pučanstva. Čim se u Austriji pročulo o toj nakani ugarske vlade, odmah se socijalnodemokratska stranka uzvrpoljila i izdala geslo: što kralj ugarski daje, ne smije uskratiti ni car austrijski. Čim su pak iz Budimpešte stigli glasovi, da se kruna nećka odobriti Fejervaryev program o općem izbornom pravu zbog protivljenja austrijskog ministra predsjednika Gautscha, nastade velika uzrujanost u socijalističkom taboru. Dne 12. rujna 1905. predalo je Fejérváryevo ministarstvo demisiju, ugarski se sabor nato sastao i odmah bio odgodjen kraljevskim reskriptom. Madžarska je socijalna demokracija priredila veliku demonstraciju pred sabornicom. Budući da su direktni pregovori krune s vodjama madžarske koalicije ostali su bez posljetka, — reaktivirano bude dne 18. listopada 1905. Fejervaryevo ministarstvo i odobren njegov program. Domala (28. listopada) pročitao je Fejérvary pred deputacijom budimskih gradjana svoj opsežni program, kojem je na čelo stajalo opće, jednako, direktno, tajno izborno pravo. Dojam toga programa bio je jači u Austriji nego u samoj Ugarskoj. Socijalnodemokratska agitacija postala je upravo bijesna i dostigla kulminaciju, kad je u susjednoj Rusiji (dne 31. listopada) osvanuo carski manifest, kojim je podijeljen ustav i odredjeni izbori na osnovi općeg prava glasa.

U Beču baš je vijećala stranačka skupština austrijske socijalne demokracije, i ona s najvećim oduševljenjem pozdravi taj carski manifest, pa zatraži, da se odmah sazove carevinsko vijeće radi uvedenja općeg prava glasa, jer će radnici inače prirediti štrajk gomila. Istu večer započeše socijalističke demonstracije za opće pravo glasa u Beču, Brnu i Gracu. Dne 2. studenoga došlo je u Beču do vrlo oštrog sukoba socijalističkih demonstranata sa stražarima, u kojem je bilo dosta krvavih glava. Još su žešće bile demonstracije u Češkoj,[12] u Pragu i u provinciji, a kod njih nijesu sudjelovali samo socijalni demokrate, nego i češki narodni socijaliste, djaci, pače i mladočeška i radikalna državopravna stranka. Socijalnodemokratska stranka sustezala se od štrajka gomila, ali priredila je u sporazumu sa drugim demokratskim strankama pasivnu resistenciju na željeznicama, koja je zaustavila za neko vrijeme čitav promet.

Medjutim se u rujnu sastalo carevinsko vijeće. Već u prvom tjednu zasjedanja izneseno je čitavih sedam prešnih prijedloga, koji traže, da se uvede opće, jednako i direktno izborno pravo. Ovo su bili predlagači: vodje mladočeha dr. Pacak, dr. Kramarž i dr. Stránsky, vodja slovenskih klerikalaca dr. Šušteršić, češki radikali Choc i Černy, poljski ultraradikali Breiter, Olszewski i Krempa, vodja Rusina Romančuk, socijalni demokrate Daszynski

[12] Garr, l. c., str. 1586.—1588. opširno pripovijeda za Češku — dakako — „von der herrschenden „russischen" Stimmung".

Digitized by Google

i Pernerstorfer i vodja njem. kat. centruma Ebenhoch. Dr. Kramarž upozorio je, obrazloživši svoj prešni prijedlog, na Rusiju: „Discite moniti". Dr. Šušteršić izrekao je općeno uvjerenje, da parlamenat izabran općim pravom glasa ne može nikada tako duboko pasti, kao ovaj parlamenat što je pao, koji je izgubio povjerenje pučanstva i postao ruglom za inozemstvo. Neki su govornici već iznijeli čitavu skalu argumenata za opće i jednako izborno pravo. Tek Poljaci bili su protivni, a Nijemci su tražili, da se uzmu u račun narodne kulturne i ekonomske razlike pojedinih zemalja i plemena. Kod glasanja palo je 155 glasova za prešnost, a 114 glasova protiv nje. Protivno su glasovali Poljaci, veliki posjed i pojedini njemački liberalci, a potvrdno većina njemačkih gradjanskih zastupnika, kršćanski socijali, Česi, Slovenci, Hrvati, Rusi, Talijani i radikalni Poljaci. Kako za prešnost nijesu glasovale dvije trećine, prešnost je zabačena, ali ostala je ipak nepobitna činjenica, da je znatna većina zastupničke kuće prihvatila opće izborno pravo, a to je moralo izvesti znatan dojam i u pučanstva i u vlade.

Pročelnik vlade barun Gautsch bio je doduše konzervativac, ali nije bio načelni protivnik općega izbornog prava, pa nije istina, da se protivio uvedenju općeg izbornog prava u Ugarskoj, nego je tek upozorio krunu na tu neminovnu činjenicu, da se opće izborno pravo ne može uskratiti kud i kamo naprednijoj Austriji, ako ugarska vlada uz pristajanje krune proglasi opće izborno pravo za nuždu i spas Ugarske. Gautsch se nalazio u vrlo teškom položaju, pa se uhvatio kunktatorske politike. U svom govoru u zastupničkoj kući od 26. rujna 1905. nije se on izjavio protiv općeg i jednakog izbornog prava, ali je istaknuo, da se opće izborno pravo može samo onda uvesti, ako se prije urede nacionalni odnosi, jer inače bi mekanički princip broja odlučivao o stvarima, koje se po naravi svojoj ne dadu na taj način riješiti. Tim je Gautsch ponajprije izrekao, da bi trebalo prije svega urediti jezične odnose bilo zakonom ili sporazumom suparnika, jer bi opće izborno pravo inače izložilo Nijemce majoriziranju Slavena, a ista bi pogibao prijetila Poljacima od Rusa i Talijanima od Slovenaca i Hrvata. Protiv toga su odlučni pristalice općega prava glasa navodili, da ne treba čekati, dok se stvori jezični zakon, jer će se kompromis u nacionalnom pogledu automatski izvesti pri samoj raspravi o izbornoj reformi. To je shvatanje prihvatio poslije i sam Gautsch. A kako je ona bojazan o slavenskoj većini najzad ipak iskrivila izbornu reformu, vidjet će se poslije.

Gautsch se predomislio i od Savla postade Pavao. Dogadjaji, koji su se poslije 26. rujna zbili, tumače nam jasno tu promjenu. Program Fejervaryeve vlade o općem izbornom pravu za Ugarsku dobio je previšnju sankciju i svečano bi proglašen. Ruski je car izdao svoj manifest o ustavu. Socijalnodemokratska agitacija upravo je razbiješnjela, a gradjanske su je stranke koje direktno podupirale, koje opet apatički motrile. Pokret za izbornu

Digitized by Google

reformu mogao se doduše krvlju ugušiti, ali na kako dugo. Palijativna sredstva, kao povećanje mandata pete kurije, ne bi sustavila pokret, nego bi ga učinila kroničkim. A opet u zemlji s općom vojnom dužnošću, s visokim direktnim ali i indirektnim porezima, u zemlji, gdje je već postojalo kakvo takovo opće izborno pravo (u petoj kuriji), nije više moglo biti načelnih razloga, da se ne uvede opće i jednako izborno pravo. Vele, da je Gautscha mogla tješiti Bismarckova riječ: „Konsequenz für einer Politiker, für einen Staatsmann, ist um so leichter, je weniger politische Gekanken er hat".

Govorilo se[13], da je ministar unutrašnjih poslova grof B y l a n d t podastro monarhu spomenicu, u kojoj je izvodio, da bi proširenje i izjednačenje izbornog prava moglo ukloniti pogibli, koje Austriji prijete od političke kontagije iz Rusije i Ugarske. I Gautsch je doista vrlo brzo dobio previšnje ovlaštenje za inicijaciju izborne reforme. Koji su motivi pobudili najviše krugove na izbornu reformu, pa koje su se svrhe time imale postići, nije mi moguće prosuditi, pa ću zato tek navesti mišljenja nekih austrijskih pisaca. Tako Max G a r r[14] tvrdi, da je dinastički interes upravo iziskivao izbornu reformu, jer habzburški su vladaoci vazda nalazili najsigurniju osnovku svome gospodstvu u ljubavi širokih narodnih redova, a izborna je reforma morala da dinastičkim čuvstvima, koja žive u velikom krugu austrijskih naroda, pribavi jasniji i snažniji izražaj u samom parlamentu. Pored toga izlaže Herrnritt[15] kud i kamo dalekosežnije ciljeve nove izborne reforme. Nije istina, veli on, da je jedini uzrok izbornoj reformi u socijalnim prilikama i u borbi socijalnih klasa za izborno pravo. Nesposobnost austrijskog parlamenta za rad bila je najpače uzrokovana kulturnim momentom, pitanjem n a r o d n o s n i m. Izborna reforma treba da ublaži ili pomalo ukloni narodnosnu borbu, unesavši u nju centralističku tendenciju, koju je opće izborno pravo donijelo u drugim federalističkim državama, naročito u Njemačkoj i Švajcarskoj. Zato pravi ključ za razumijevanje izborne reforme nalazi Herrnritt u riječima, što ih je ministar predsjednik Beck izrekao u sjednici izbornog odbora od 3. listopada 1906: „Desarmierung der sozialen und nationalen Parteien". Istina, narodna struktura nije se mogla tako lasno mimoići kao socijalna, zato se moglo stvoriti tek diferencirano, za pojedine narode nejednako izborno pravo. Ali k u r i j e s u z a t o u k l o n j e n e, d a s e p r i j e n o s o m t e ž i š t a u d u b l j e r e d o v e i z b o r n i k a u b l a ž e n a r o d n o - r a d i k a l n e s t r u j e, k o j e i z l a z e i z v i š i h d r u š t v e n i h r e d o v a. U tom je pogledu posljednja izborna reforma logična karika u razvijanju izbornog prava u Austriji. Od uspostave ustava g. 1860. osnovna je nota austrijske politike opreka izmedju

[13] Z w e i g. l. c., str. 18.

[14] l. c., str. 1596.

[15] Grünhuts-Zeitschrift, 35., str. 610.—612.

Digitized by Google

centralizma oličena u carevinskom vijeću i separatističkih težnja u krunovinama. U prvoj eposi tamo do početka sedamdesetih godina te posebne težnje nisu toliko strogo nacionalne, koliko federalističke, a nacionalni momenat istupa na prvo mjesto tek sporadički. Nosilac tih posebnih federalistički-nacionalnih težnja bilo je onda najpače feudalno plemstvo, zastupano u kuriji velikoga posjeda. Njemačka liberalna ministarstva vodila su žestoku borbu s tim težnjama i njima za ustuk provedena je centralistička odredba o direktnom izboru za carevinsko vijeće (g. 1873.), a poslije pod utjecajem demokratskih ideja polagano proširivanje izbornog prava sniženjem cenza u kuriji gradskih i seoskih općina (g. 1882. i 1896.). Medjutim su separatističke težnje sve više bile potisnute na čisto narodno tlo, pa su našle najkrepče svoje pristalice u srednjem staležu, u buržoaziji, koja je sastavljala većinu izbornika u gradovima i selima. Budući da su te težnje postale u posljednjem desetgodištu tako radikalne, te zastupnici, koji su uz njih pristajali, nijesu više mogli zajedno sjedjeti u jakom centralnom parlamentu, zato su radi razoružanja narodnog radikalizma ovamo uklonjene kurije, koje su bile nosilice narodne borbe, a onamo bude ukinut census i tako težište izbornika preneseno u one redove pučanstva, koji poradi svojih eminentno ekonomskih interesa naravno stoje više postrance od narodne borbe.

Već 4. studenoga 1905. izišao je u poluslužbenoj „Wiener Abendpost" vladin communiqué, u kojem se javlja, da je vlada spremna pristupiti akciji za izbornu reformu, jer se otpor protiv reforme umalio, a mišljenje parlamenta i javnosti sve više njoj priklonilo, stim više, što su želje za izbornu reformom našle pomoć u dogadjajima drugih država. Podjedno se upućuje pučanstvo, da ostane u granicama zakona, jer odluka o izbornom pravu ne će pasti na ulici, nego u parlamentu. Dne 11. studenoga već je ministar predsjednik otvoreno izjavio jednoj deputaciji austrijskog saveza industrijalaca, da se vlada već bavi pripravama za izbornu reformu, koja će biti osnovana na modernoj podlozi i udovoljavati zahtjevima vremena, a do parlamenta će stajati, da reformu svrši u zajednici s vladom još za ovog izbornog perioda.

Dne 28. studenoga opet se sastalo carevinsko vijeće, da bude gledaocem impozantnog prizora. Četvrt milijuna socijalističkih radnika i radnica defilovalo je u najvećem miru i redu pred parlamentom, unatoč zakonu o pravu sakupljati se, koji za vrijeme saborskog zasijedanja zabranjuje svako skupljanje pod vedrim nebom u rezidenciji i u okolini od 5 milja. Ni za drugi zakon — da više od desetorice ljudi ne smije donijeti adrese i peticije pred sabor — nisu mase marile, pa je više od dva puta toliko radnika donijelo predsjednicima obiju konora i ministru predsjedniku peticiju organizovanog austrijskog proletarijata za opće, jednako i direktno pravo bez klau-

Digitized by Google

zula i rezerva. Te povrede[16] zakona u prilog jednoj stranci i njezinu programu pribavile su vladi oštrih prijekora i smutile javno mišljenje, pomućujući time i sud o valjanosti, koristi i opravdanosti namjeravane reforme.

Za vrijeme te manifestacije držao je barun Gautsch svoj željno iščekivani govor o namjerama vlade u pogledu izborne reforme. Nakon glasovanja zastupničke kuće od 6. listopada, kojim se većina izjavila za opće izborno pravo, uzela je vlada, veli Gautsch, pretresati ovo pitanje sa sviju strana i odredila, da se pribavi i obradi gradja, koja je potrebna za tako opsežnu reformu, pa zato nijesu ni potrebne bile demonstracije. Zadatak novome izbornom redu bit će, da poda što vjerniju sliku Austrije, kako bi sve kulturne i nacionalne sile opet našle primjereno zastupstvo u novoj kući. Zato on odbija jednostavnu podjelu mandata tako, da bi na izvjestan broj pučanstva došao po jedan zastupnik. Naprotiv opće izborno pravo treba da pojedinim narodima — čitaj: naročito Nijemcima — osigura i u carevinskom vijeću njihovu historijsku nacionalnu i kulturnu vrijednost. Na toj se osnovci tobože kušalo, kako će se poslije vidjeti, da se provede podjela izbornih kotara. Gautsch odbija proporcioni sistem, jer je on dobar za matematike, a ne za politike; narodne će se manjine zaštititi time, da izborni kotari budu, koliko je god moguće, arondirani po narodnostima, dok za pojedine lokalne slučajeve ne isključuje proporciono izborno pravo. O pluralnom izbornom pravu i o izbornoj dužnosti izjavio se dosta neizvjesno. Ne dopušta, da bi se analfabete isključilo, jer bi se time povrijedila stečena prava. Mandati podijelit će se na pojedine krunovine, a istom u pojedinim krunovinama na pojedine narodnosti. Svaka pojedina općina bit će u načelu biralište.

Podjedno je ministar predsjednik navijestio zakonske osnove o reformi saborskog poslovnika, pa o preobrazbi gornje kuće, u kojoj bi odsada našlo mjesto zastupstvo interesa, i napokon zakon za zaštitu slobode izbora. Osnove o izbornoj reformi bit će predložene kući najkasnije u mjesecu veljači. Na koncu izjavio je Gautsch, da će izborna reforma bez sumnje naići na otpor, ali će vlada nastojati, da mu se odrva, jer je ona tvrdo odlučila, da izbornu reformu, od koje se nada za državu boljoj budućnosti, provede do kraja.

Zastupnička je kuća zaključila, da povede debatu o vladinoj izjavi. Iz opsežne diskusije može se uhvatiti ova slika: velike njemačke stranke bile su u glavnom zadovoljne, pogotovu s vladinom izjavom, da se mandati ne će podijeliti po broju pučanstva, nego po historijsko-kulturnoj vrijednosti i poreznom iznosu svakog pojedinog naroda; tek neki liberalni za-

[16] Isp. Zweig, l. c., str. 49.

Digitized by Google

stupnici iz Češke nisu bili zadovoljni s ličnih ili mjesnih razloga. Česi su, izuzevši neke agrarce, ustali za izbornu reformu, a bilo im je ugodno čuti da će se porez uzeti u račun. I Hrvati, Slovenci i Rusi toplo su pozdravili izbornu reformu. No konzervativni Poljaci bili su uvrijedjeni. Vodja njihov, grof Dzieduszycki govorio je o „naglom skoku" i odvraćao je od reforme koja ruši stubokom sve dosadašnje prilike. Tek mali demokratski skup u kolu poljskom pratio je s velikom simpatijom izbornu reformu. Razdraženi, dašto, bili su zastupnici velikoga posjeda, kojima je s novom reformom odzvonilo; počivali u miru! Kako austrijsko carevinsko vijeće ne pozna parlamentarnog običaja o glasanju izvjesnog dnevnog reda, svršila se debata bez pravoga posljetka, ali nema sumnje, da bi većina bila glasala za izbornu reformu.

Gospodska kuća bila je protivna novoj reformi s tim više, što je barun Gautsch nešto natucao i o reformi gornje kuće. U prvoj sjednici gospodske kuće od 1. prosinca 1905. prozborio je ministar predsjednik o izbornoj reformi podulju besjedu, u kojoj ne iznosi ništa nova, ali se klanja i desno i lijevo. Kuća je primila govor grobnim mûkom i otvorila debatu, vraćajući žučju ministrove komplimente. Vodja konzervativaca grof Franjo Thun izriče ministru predsjedniku svoje otvoreno nepovjerenje zbog toga, što je on promijenio svoje stanovište o izbornoj reformi i još k tome pod presijom gomila. Još je bješnji vodja ljevice knez Karlo Auersperg, koji veli, da je motiv vladina rada „eine kopflose, namenlose Angst", da je vlada preuzela „Festleitung" za demonstracije po čitavoj državi. Ernest Plener branio je sistem kurija u interesu gradjanstva i nijemstva, a neke vladine projekte nazvao je upravo „fantastičnima". Grof Pininski rugao se vladi, da ona hoće da od gospodske kuće učini „salon des refusés" za one, koji nisu mogli dospjeti u zastupničku kuću. Knez Karlo Schwarzenberg vidi već tu posljedicu izborne reforme, da će većina zastupničke kuće biti socijalno-demokratska, pa će i, dašto, ministar predsjednik biti socijalista, a onda će na mjesto službenih novina doći „Simplicissimus". Osim toga će izborna reforma oslabiti monarhičku ideju. Kako se vidi, same vrlo paprene izjave. Ali ministar predsjednik nije im ostao dužan. Tako je govorio o političarima, kojima je prva misao ona, koja je kod drugih ljudi obično posljednja, na primjer ultima ratio. Zatim je zapitao gospodsku kuću, što bi oni rekli, kad bi on bio ugušio demonstraciju od 28. studenoga za izborno pravo potocima krvi. Napokon je izjavio, da je vlada tvrdo odlučila dalje pokročiti putem, kojim je udarila, ma što se dogodilo. Svakako su te rasprave preludij za potonju borbu gospodske kuće protiv izborne reforme.

Vlada se odmah dala na posao s najvećim pospješenjem. Medjutim je već započelo trčkaranje stranaka i strančica poradi podijele izbornih ko-

Digitized by Google

tara i mandata. Dne 23. veljače 1906. — doista prebrzo za ovakav ogroman posao — podastro je barun Gautsch zastupničkoj kući obećane zakonske osnove, pet na broj. Prva se osnova ticala promjene državnog temeljnog zakona o zastupstvu carevine, predlažući, da se ukinu kurije, cenz i izborni privilegiji, a uvodi opće izborno pravo ; druga uvodi novi izborni red za zastupničku kuću ; treća donosi kaznene ustanove za zaštitu slobode izbora ; četvrta predlaže promjenu § 16. državnog temeljnog zakona o zastupstvu carevine u pogledu parlamentarnog imuniteta ; peta traži promjenu zakona o poslovniku. O reformi gospodske kuće nema više spomena. Svoje osnove popratio je Gautsch oduljim govorom, u kojem je razvio misli vodilje izborne reforme, i pravo istaknuo, da njegov pad ne znači pad izborne reforme.

Osnovama o izbornom pravu ukidaju se kurije i uvodi opće, jednako, direktno i tajno pravo glasa. Izborni su kotari arondirani po narodnostima : dok je prije u devet krunovina s mješovitim pučanstvom od 19 milijuna stanovnika samo 15 milijuna bilo zastupano od zastupnika svoje narodnosti, a 4 milijuna od zastupnika tudje narodnosti, to je odsada taj broj od 4 milijuna pao na 1,173.000. U istu svrhu primljena je i za izbore u carevinsko vijeće institucija narodnog katastra za Moravsku, a za poljske manjine u galičkim seoskim kotarima uvedeno je zastupstvo manjina po načelu, da svaki kotar bira po dva zastupnika, ali svaki izbornik ima samo jedan glas. U narodnom pogledu ovako su promijenjeni mandati :

Nijemci	doslije	265,	unapredak	205	mandata
Česi	„	87,	„	99	„
Poljaci	„	72,	„	64	„
Rusi	„	10,	„	31	„
Slovenci	„	15,	„	23	„
Hrvati i Srbi	„	12,	„	13	„
Talijani	„	19,	„	16	„
Rumunji	„	5,	„	4	„

Dosadašnji broj sviju zastupnika : 425.

Novi broj sviju zastupnika : 455.

Četvrta osnova bila je u vrlo dalekoj vezi s izbornom reformom. Vlada je htjela da se olakša sudski progon onih zastupnika, koji na zlo upotrebljavaju svoj imunitet. No zastupnička kuća nije prihvatila osnovu, ni kako ju je preinačio odbor njezin i tako je osnova propala.

Naprotiv peta je osnova o promjeni zakona o poslovniku bila u tijesnoj vezi s namjeravanom izbornom reformom. Vlada je s pravom mislila, da će opće izborno pravo iznijeti u znatno povećanu zastupničku kuću velik broj ljudi bez političkog iskustva i bez parlamentarne discipline. Zato je trebalo olakšati i ujednostručiti poslovanje budućeg sabora reformom po-

Digitized by Google

slovnika, jer u Austriji prijeti pogibao, kako zgodno veli Zweig,[17] da na jedanput „une assemblée délibérante" ne postane „une assemblée délirante". Ali vlada je sama kompromitirala ovu zdravu ideju predloženom osnovom, koja bi možebiti dolikovala zemlji sa čisto parlamentarnim režimom, gdje je vlada doduše sasvim ovisna od parlamentarne većine, ali zato vlada, dok uživa povjerenje sabora, sama slobodno upravlja parlamentarnim poslovima kao dominus negotii. Gospodstvo vlade bez parlamentarnog režima nisu htjeli dopustiti ni pristalice reforme poslovnika i tako je i ova osnova uskoro turena nastranu.

Kod prvoga čitanja osnovâ o izbornoj reformi moglo se opaziti, da nijedna stranka nije sasvim zadovoljna. Najviše tužbi dizalo se na razdiobu izbornih kotara i mandata. Kako se iz gornjega pregleda može razabrati, Nijemci, Poljaci, Talijani i Rumunji izgubili bi srazmjerno, dok bi Česi, Rusi, Slovenci i Hrvati dobili novih mandata i to najviše Česi i Slovenci. Nijemci, koji su dotada s Romanima (Talijanima i Rumunjima) imali većinu, bili su tobože potisnuti u manjinu i tražili su, da im se stari položaj uspostavi. Poljake je gubitak mandata silno ogorčio protiv Gautschova ministarstva. Česi i Slovenci žalili su se na to, što su njemački izbornici privilegovani, jer na jednog njemačkoga zastupnika zapada manji broj izbornika nego na jednog češkog ili slovenskoga. Napokon budu zakonske osnove predane posebnom odboru za izbornu reformu, koji je bio sastavljen od 49 članova i to 25 Nijemaca, 3 Romana i 21 Slaven, a vijećao je u 62 sjednice od 28. ožujka do 29. listopada 1906. — odbivši ljetnu pauzu od 21. srpnja do 12. rujna — najprije pod predsjedanjem njemačkog zastupnika dra. Marcheta, a poslije slovenačkog zastupnika dra. Ploja. Generalna debata bila je mjestimice vrlo živahna, ali nije donijela novih pogleda. Političko težište bilo je u opće u pouzdanim konferencijama izmedju vlade i vodja pojedinih stranaka. U tim se raspravama Gautsch uvjerio, da Poljaci ne mogu nipošto pristati na njegove zahtjeve i zato je on predao demisiju. Nema sumnje, da je Gautsch stekao sebi velikih zasluga za izbornu reformu, pa su odlazak njegov žalili najviše baš oni, koji su ga negda najstrašnije grdili. No Gautsch je dobro prorokovao : pad njegov nije bio pad izborne reforme. Nasljednik njegov princ Konrad Hohenlohe poveo je sa strankama nove pregovore, koji su se ponajviše ticali podjele mandata. Po Hohenloheovim prijedlozima povišen je broj mandata u zastupničkoj kući za 40 (od 455 na 495), od tih 14 za Galiciju, za koju se predlaže i promjena zastupstva manjina u seoskim općinama. Tim je uklonjen spor izmedju vlade i Poljaka, pa su Poljaci od onda pošteno sudjelovali kod izborne reforme. Situacija se uopće bila razbistrila, ali u to je Hohenlohe nakon jednomjesečne vlade dne 2. lipnja morao

[17] Zweig, l. c., str. 21.

Digitized by Google

odstupiti zbog kolizije s ugarskom vladom. Nasljednik njegov barun Beck nagovorio je parlamentarne vodje njemačke, češke i poljske, da stupe u novi kabinet, koji je sebi postavio zadatak, da provede nagodu s Ugarskom i izbornu reformu. Tako su se rasprave mogle pod dobrim auspicijama nastaviti i 26. srpnja uglavljen je sporazum, kojim su konačno ustanovljeni brojevi mandata za pojedine narodnosti. Ta je podjela ostala i dalje nepromjenita.

Nijemci	doslije	205,	odslije	233	mandata
Česi	„	87,	„	107	„
Poljaci	„	72,	„	82	„
Rusini	„	10	„	33	„
Slovenci	„	15,	„	24	„
Hrvati i Srbi	„	12,	„	13	„
Talijani	„	19,	„	19	„
Rumunji	„	5,	„	5	„

Ti brojevi pokazuju, kako je različan broj pučanstva, koji zapada na zastupnika pojedine narodnosti.

Jedan zastupnik dolazi :

u Češkoj	na 42.500	Nijemaca	ali na 52.400	Čeha
„ Moravskoj	„ 36.700	Nijemaca	ali na 57.700	Čeha
„ Šleskoj	„ 30.300	Nijemaca	ali na 40.600	Čeha
„ Šleskoj	„ 40.600	Čeha	ali na 70.000	Poljaka
„ Galiciji	„ 51.000	Poljaka	ali na 99.000	Rusina
„ Štajerskoj	„ 39.000	Nijemaca	ali na 58.000	Slavena

Nijemci su doslije imali 205 mandata od 425 (48.3%), a odslije 233 od 516 mandata (45.17%). Osobito su Nijemci na tom jahali, da Slaveni ne dodju u većinu ; ipak je napokon ustanovljen izmedju skupnosti slavenskih i skupnosti njemačkih i romanskih zastupnika „Spannung" od 2 mandata, koji praktički ništa ne znači, jer niti mogu Nijemci računati na Talijane i Rumunje, niti se tko može nadati slozi sviju Slavena, pa i Poljaka. Pošto su tako ljeti bila nacionalna pitanja riješena, mogao se odbor za izbornu reformu u jesenjem zasijedanju baviti načelnim pitanjima. Odbor je odbio prijedlog klerikalca dr. Tollingera o pluralnom pravu glasa, po kojem bi neki izbornici pod izvjesnim uvjetima imali dva, a neki ća i tri glasa. Ovi su uvjeti bili predloženi : dob od 35 godina, oženjen stalež sa zakonitim potomcima i dokaz samostalnog stana, zatim viši stepen obrazovanosti postignut apsolviranjem srednje ili isporedjene joj škole i napokon plaćanje direktnoga poreza od najmanje 25 kruna od samostalnoga poduzeća ili nekretnina ; zemaljsko zakonodavstvo je vlasno sniziti iznos potrebnog poreza, ali neispod 18 K. Većina odbora[18] odbila je pluralnost, jer bi pluralnost bez pro-

[18] Isp. „Bericht des Wahlreform-Ausschusses". No 2727 des Beilagen zu den stenogr. Protokollen des Abgeordnetenhauses, XVII., Session 1906.

Digitized by Google

porcionog sistema izvela silne razlike medju izbornicima, koje se ne daju opravdati. Ako bi naime pluralnost bila podobna pomjestiti razmjere glasova, time bi samo pod drugim vidom uvedeno bilo opet staro zastupstvo interesa i ukinuta ona pravna jednakost, u kojoj stoji najveća vrijednost ove reforme. Ako se uzme za osnov pluralnost visok porezni iznos ili viši stepen obrazovanosti, ove bi se pretpostavke našle tek kod malenog broja izbornika, te se ne bi mogao očekivati nikakav utjecaj na rezultat izbora. Privilegovanje dobi i braka značilo bi doduše većma neki viši stepen izbornog prava, nego li izborni privilegij, ali ono ne bi izvelo nikakog znatnijeg posljetka i zato nema svrhe. — Uvedenje izborne dužnosti prepušteno je zemaljskom zakonodavstvu. Veliku je buru izveo poljački prijedlog o proširenju kompetencije zemaljskih sabora na štetu carevinskoga vijeća. Veliku je borbu izazvalo i pitanje o zaštiti podjele kotara. Hohenlohe je bio predložio, da se podjela kotara može mijenjati samo većinom od dvije trećine glasova. Ta je odredba naišla na najveći otpor slavenskih, naročito čeških zastupnika, koji su najbolju stranu podjele kotara nalazili baš u njezinoj promjenljivosti. Nakon dugačkih rasprava složile su se stranke u tome, da se promjene u podjeli izbornih kotara mogu zaključiti samo u nazočnosti od najmanje 343 zastupnika ne računajući ministre i bureau kuće). Time je Nijemcima dana u istinu još veća garancija. — Domicil je ustanovljen na godinu dana.

U detalje odborskih rasprava nije se moglo ulaziti, jer će o tome biti govora kod rasprave pojedinih pitanja. Medjutim treba istaknuti, da je najveći dio rada svršen iza kulisa izvan odbora, osobito ministar predsjednik Beck stekao je sebi velikih zasluga svojim savršenim taktom i neobičnom hladnokrvnošću. U tome ga je u velike pomogao sam car, koji nije propustio nijedne zgode, a da ne kaže političarima, da se izborna reforma mora pod svakim uvjetom provesti i da se novi izbori ne će nipošto izvršiti po starom izbornom zakonu. Priznati se mora, da naučni niveau odborskih rasprava nije bio osobito visok. Zweig[19] pače veli, da se te rasprave upoprijeko odlikuju žalosnom ignorancijom državopravnih pitanja i pokazuju opet, kako su nepotpune i nedostatne bile naučne priprave za tako znatnu i opsežnu reformu. Zweig pače citira i eklatantan primjer takove ignorancije u jednog ministra.

Kad se zastupnička kuća dala na drugo čitanje izborne reforme, bila je bitka već odlučena i dobivena. Ali karakteristično za disciplinu kuće bilo je to, što se do drugog čitanja moglo doći tek prešnim prijedlogom. Dne 13. studenoga započela se specijalna debata, u kojoj je opet izneseno pitanje o pluralnosti. Dne 1. prosinca budu izborni zakoni primljeni u 3. čitanju.

[19] l. c., str. 22.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.

Priredio **Ljudevit pl. Farkaš, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu.**

Zakonska je predpostava da se može provesti ostavinska rasprava glede imovine neke osobe, da je u istinu nastupila smrt, ili da je propisno proglašena smrt te osobe.

Za otomanske vlade, a i poslie okupacije Bosne i Hercegovine sve do g. 1885. nije bilo nikakovih javnih registara o slučajevima rodjenja i smrti. Jedino glede katoličkog pučanstva vodili su od vajkada takove registre za svoju porabu ovdašnji franjevci kao upravitelji katoličkih župa, a od novijeg doba i neki pravoslavni parohi u pogledu povjerenog im srpsko-pravoslavnog pučanstva. U pogledu muslimana nisu takovi registri vodjeni niti od gradjanske niti od duhovne vlasti, već je samo u opće postajala dužnost za organe državne vlasti da bdiju nad tim, da bude redovito prijavljen svaki slučaj, gdje je potrebno, da se budi u pravnim poslovima medju živimi, budi u slučajevima smrti uredovno provede prenos imovine i plati propisana prenosna pristojba.

Redovite ostavinske rasprave vodili su za otomanske vlade, od kako je izdan „propis (bez datuma) o postupku kod ostavinskih rasprava za muslimane i nemuslimane", tada postojeći šerijatski sudovi i to redovito samo glede muslimana, dočim se u ostavine nemuslimana nisu pačali, već su pustili, da se nasljednici sami medjusobno ili sudjelovanjem duhovnih predpostavljenih oblasti dotične vjeroispovjesti glede nasljedstva urede. Otomanski su sudovi provadjali ostavinsku raspravu glede nemuslimana samo onda, kad bi se nemuslimanski interesenti izričito na njih obratili, te su takovu ostavinsku raspravu proveli na isti način, kao i glede muslimana. Takovi su ali slučajevi bili riedki, jer su nemuslimani voljeli svoje ostavine raspraviti sami sobom, pri čemu su većinom postupali po njihovom uobičajenom narodnom mjestnom pravu. Kašnje, a naročito vezirijalnom naredbom od 7. safera 1278. (1861.) „o inventuri ostavina", zakonom od 16. zilkade 1286. (1869.) „o organizaciji i upravi sirotinjskih blagajna" i naredbom (bez datuma) „o postupku šerijatskih sudova kod ostavinskih rasprava muslimana i nemuslimana" uredjena je intervencija šerijatskih sudova u ostavinama nemuslimana, nu samo kad bi bilo medju nasljednicima malodobnika, umobolnih i odsutnih, te kad bi ma i punodobni nasljednici sami zatražili intervenciju šerijatskog suda.

Ovakovo se je stanje promjenilo poslie okupacije u toliko, da su šerijatski sudovi, makar da su već postajali gradjanski sudovi, u pomanjkanju

Digitized by Google

inih propisa sve i nemuslimanske ostavine provadjali sve do g. 1883., kad je naredbom o ustrojstvu i djelokrugu šerijatskih sudova, odobrenom previšnjim riešenjem od 29. augusta 1883., djelokrug šerijatskih sudova u ostavinskom postupku ograničen na muslimanske ostavine, dočim su ostavinske rasprave iza ovozemnih nemuslimana prešle na gradjanske sudove. Takovo je stanje potrajalo do godine 1885., kad je naredbom zemaljske vlade od 14. aprila 1885. br. 2442./III. uredjeno provadjanje ostavinskih rasprava iza nemuslimana, te proširen djelokrug šerijatskih sudova u pogledu ostavina muslimanskih.

Već počamši od vremena, kad su nakon okupacije počeli sudovi opet redovito uredovati, bili su seoski starješine (muktari, knezovi, glavari) na temelju naredbe zemaljske vlade od 3. novembra 1880. br. 15.479. obvezani svaki slučaj smrti prijaviti kod svojeg kotarskog ureda, a ovaj je vrhu takovih prijava vodio izkaz, koji je mjesečno priopćivan šerijatskim, a od g. 1883. i gradjanskim sudovima, da zametnu ostavinsku raspravu.

Isti je postupak propisan i u naredbi zemaljske vlade od 16. aprila 1885. br. 8464./I., kojom je uvedeno u zemlji vodjenje registara o slučajevima rodjenja i smrti; a da glede prijava seoskih starješina bude nekakova kontrola, odredjeno je, da dušobrižnici kršćanskih vjeroispovjesti i predstavnici jevrejskih bogoštovnih općina imadu slati kotarskom uredu mjesečno izkaze o slučajevima rodjenja i smrti i da liečnici i primalje imadu pismeno priopćiti kotarskom uredu svaki slučaj smrti i rodjenja, koji se dogodi kod osoba, koje se nalaze u njihovoj njezi. Ti izkazi i pismene prijave sravne se sa prijavama seoskih starješina, te se tada šerijatski i gradjanski sudovi koncem svakog mjeseca o zbivšim se slučajevima smrti izkazom ubavjeste.

Nakon ustrojenja od kotarskih ureda sasvim neodvisnih zasebnih kotarskih sudova u Bosni i Hercegovini, što se je zbilo naredbom zemaljske vlade od 21. februara 1906. br. 354., odobrenom previšnjim riešenjem od 7. februara 1906. i to počamši od 1. jula 1906., nastala je u tom pravcu samo u toliko promjena, što je u provedbenoj naredbi zemaljske vlade od 30. juna 1906. br. 110.100./III. odredjeno, da imadu kotarski uredi kotarskim sudovima i obratno svaki slučaj smrti nekog inozemca, za koji bi saznali, bezodvlačno priopćiti.

Buduć do izdanja spomenute naredbe od 14. aprila 1885. br. 2442./III., naročito glede nemuslimanskih ostavina, nije bilo nikakovih izričitih propisa niti glede materijalnog, niti glede formalnog prava, posve je naravski, da je postupak u ostavinskim stvarima bio manjkav, te se je često zbilo, da ostavinske rasprave nikako ni provedene nisu, ili su provedene manjkavo, što je prouzrokovalo dosta i zamršenih parnica.

Digitized by Google

Iza odsutnog može se povesti ostavinska rasprava istom nakon sudbenog proglašenja smrti.

Odsutnim smatra se po domaćem pravu (šeri) onaj, za koga se ne zna gdje boravi i dali je živ. Njegovim vlastitim imetkom i imetkom, koj bi mu pripao nasljedovanjem da je živ, upravlja starateljska oblast. Odsutni se smatra živim u pogledu pravnih poslova i činitba, koje bi bile za nj' štetne i u pogledu kojih je potrebno predhodno proglašenje smrti. U pogledu pravnih posala, koji bi bili zanj' koristni, a drugomu bi škodili, smatra se odsutni mrtvim, dok se ne dokaže, da je još živ.

Odsutni proglasit će se mrtvim, ako su svi njegovi savremenici iz dotičnog mjesta, u kojem je on živio, pomrli. Neda li se ustanoviti, tko su savremenici odsutnoga, primit će se, da je odsutni mrtav, ako je prevalio 90. godinu života.

Nakon proglašenja smrti, razdjelit će se njegov imetak medju njegove zakonske nasljednike, koji postoje u vrieme proglašenja smrti. Imetak, koj bi odsutnomu nasljedstvom pripao, da je živ, izručit će starateljska oblast onim, kojima po zakonu pripada, a legati iz takovog nasljedstva izručit će se nasljednicima dotičnog ostavitelja.

Sazna li se za odsutnoga ili ako se on povrati prije proglašenja smrti, pristoji mu pravo nasljedno iza svih srodnika, koji su prije toga umrli. Povrati li se pako odsutni iza proglašenja smrti, pristoji mu pravo samo na imetak, koj se još nalazi u posjedu nasljednika.

Rodjaci, koji su propali prigodom brodoloma, požara u ruševinama, ili prigodom ine neposredne pogibelji, smatraju se, da su istobno umrli,e ako se neda ustanoviti, tko je prije umro, to se ne nasljedjuju medjusobno, već njihov imetak pripadne preživjelim nasljednicima.

Postupak o proglašenju smrti i dokazu smrti odsutnoga normiran je u 2. odsjeku V. glave gradj. parbenog postupnika za B. i H.

Za oboje je izključivo nadležan okružni sud, u čijem opsegu leži sud, koj će biti nadležan za provedenje ostavinske rasprave, ako se izreče proglašenje smrti.

Buduć je obzirom na naredbu o ustrojstvu i djelokrugu šerijatskih sudova, odobrenu previšnjim riešenjem od 29. augusta 1883., nastala dvojba, da li se u gradj. parb. postupniku izrečena izključiva nadležnost okružnih sudova za proglašenje smrti proteže i na Muslimane, ubavješteni su svi sudovi okružnicom vrhovnog suda za B. i H. od 2. septembra 1899. br. 3527., da je zemaljska vlada svojim odpisom od 4. augusta 1899. br. 2710./III. riešila tako, da proglašenje smrti odsutnih Muslimana u svrhu provedenja ostavinske rasprave spada u nadležnost šerijatskog suda.

Po općim šerijatskim propisima pruža se valjan dokaz svjedočanstvom

Digitized by Google

dvijuh vjerodostojnih mužkaraca, ili jednog mužkarca i dvijuh ženskih osoba. To vriedi, kad se radi o dokazu u gradjanskim pravnim poslovima. Za dokaz smrti dostatno je svjedočanstvo jedne vjerodostojne osobe.

Predmet ostavinske rasprave sačinjava sada sve, što se po zakonu broji u pokretni imetak, te nekretnine: zemljišta vrsti mulk i erazimirije.

Mulkovno vlastništvo može se nazvati privatnim vlastništvom; ono je podpuno i slobodno vlastništvo na zemljište, zgrade, gradjevine, nasade, s kojim može vlastnik bez ikakvog posebnog utjecaja državne vlasti prema postojećim zakonima po volji razpolagati; dakle slobodno ga posjedovati, uživati i s njim medju živima i za slučaj smrti razpolagati. Pojam mulkovnog vlastništva odgovara dakle posvema pojmu vlastništva po austrijskom općem gradjanskom zakoniku.

U zemljište vrsti mulk broji se: a) kućište sa dvorištem i s istim graničeća bašća u sveukupnoj izmjeri od najviše ½ dunuma t. j. 50 četv. metara, ako se nalaze u opsegu gradovai sela; b) zemljišta od državnog vlastništva izlučena i nekomu u privatno vlastništvo podieljena (milkiet); c) zemljišta, od kojih se plaća desetina i koja su za vrieme osvajanja medju osvojitelje porazdieljena (ušrie) i d) zemljišta, od kojih se plaća harač i koja su za vrieme osvajanja prepuštena urodjenicima.

U Bosni i Hercegovini postoje u istinu samo prve dvie vrsti mulkovnih zemljišta.

Zemljište vrsti mirijske (erazi-miriè) jest u istinu državno zemljište, a broji se u isto sve ostalo zemljište, kao: oranice, livade, pašnjaci, šume.

Ovakova zemljišta jesu: a) zemljišta, koja državna vlast nekomu uz plaćanje stanovite pristojbe (tapu) i godišnje daće, desetine, izdanjem posjedovne isprave (tapije) podieli u ograničeno vlastništvo; b) vakufska zemljišta (mevkufè), koja državna vlast neposredno, ili dotični posjednik uz privolu državne vlasti namieni izvjesnim javnim ili religioznim svrhama; c) meotrukè, t. j. zemljišta opredieljena za opću porabu (ceste, putevi) ili za porabu stanovitim selima, občinama kao općinsko dobro (mera t. j. općinski pašnjak); d) mevat t. j. zemljišta nekultivirana, od sela udaljena, koja nisu nikome u posjed i uživanje podieljena.[1]

Pravna narav neke u gruntovnici upisane nekretnine ne smije se samovoljno mjenjati, već ima ostati nepromjenjena, ma da se je medjutim težatbina nekretnine u istinu promjenila. Nu ipak takova promjena pravne naravi nije sasvim izključena, a može se zbiti na zahtjev interesovane osobe. To se dogadja naročito prigodom ostavinskih rasprava, kojom zgodom obično

[1] Vidi o tom pobliže u mojoj raspravi pod naslovom „Zakon od 7. ramazana 1274." u „Mjesečniku" iz g. 1891., br. 4 i slj.

Digitized by Google

stranke stave zahtjev, da se faktično zbivša se promjena sa gruntovnicom dovede u sklad, jer je to u njihovom interesu, obzirom na različitost nasljednog prava glede mulkovnih i mirijskih nekretnina. Po naredbi zemaljske vlade od 15. jula 1890. br. 39.380./III. odnosno odpisu od 11. septembra 1888. imade sud u svakom takovom slučaju zatražiti odredbu zemaljske vlade. (Vidi i odpis zemaljske vlade od 7. juna 1896. br. 64257./I.).

P o k r e t n i i m e t a k broji se u mulk, te se u ostavinskom postupku vazda prosudjuje zajednički i po istim materijalno-pravnim ustanovama, koje važe za mulkovne nekretnine ; dočim za nekretnine vrsti mirijske postoje posebne materijalno-pravne zakonske ustanove.

Po m e d e l i (otomansko gradjansko pravo) zovu se p o k r e t n i n a m a (m e n k u l) sve stvari, koje se mogu prenijeti s jednog mjesta na drugo, kao : novac, roba, životinje, stvari, koje se mjere i one koje se važu ; po rudarskom zakonu (§ 16, 75) smatraju se pokretninom z a š t i t n a p o l j a, dozvoljena od rudarske oblasti. N e p o k r e t n i n e (g h a i r i m e n k u l) pako jesu stvari, koje se bez povriede suštine ne mogu prenašati, kao zgrade i zemljišta. Nije odlučna za kvalifikaciju veličina, materijal ; jer niti otomansko zakonodavstvo, a niti iza okupacije izdani zakoni i naredbe nepoznaju razlikovanje po takovim biljezima. Pojam dakle pokretnih i nepokretnih stvari, kako ga ustanovljuje medžela (§ 128. i 129.) i kako je u navedenim primjerima pobliže označen, istovjetan je sa dotičnom definicijom austrijskog općeg gradj. zakonika (§ 293.) (Odpis zem. vlade od 17. februara 1890. br. 79.738./III od 89.)

Suglasno sa ustanovom medžele označuje i kašnji z a k o n o d 28. R e d ž e p a 1291. zgrade, gradjevine, stabla i nasade mulkovnim nekretninama, bez obzira, dali se nalaze na mulkovnom ili mirijskom zemljištu, a već i z a k o n o d 7. r a m a z a n a 1274. označuje nasade (trsje i voćke) na mirijskom zemljištu mulkovnim vlastništvom (§ 25.)

Nu takovi mulkovni predmeti na mirijskom zemljištu ne sačinjavaju sastavni dio tog zemljišta, već se posebno prosudjuju. Naročito takova posebna pravna narav mulkovnih p r e d m e t a na mirijskom zemljištu dolazi do izražaja kod nasljedstva, gdje nastaje ta promjena, da su za nasljedstvo mjerodavni ovakovi mulkovni predmeti, a ne zemljište, tako, da takovo mirijsko zemljište prema ustanovi § 81. zak. od 7. ramazana 1274.[1]

[1] Taj § glasi : „Kada umre vlastnik uz tapiju posjedovanog mirijskog zemljišta, koj je dozvolom nadležne oblasti isto zemljište zasadio voćkama i trsjem ili na istom podigne zgrade, tada ti mulkovni predmeti p r e l a z e nasljedstvom isto kao i ino mulkavno vlastničtvo na zakonske mulkovne nasljednike. Od zemljišta mirijskog, na kojem se takovi voćnjaci, vinogradi i zgrade nalaze, platiti će oni od vriednosti zemljišta samo prenosnu pristojbu, dočim će zemljište takovim nasljednicima pripasti bezplatno prema njihovim nasljednim dielovima.

Digitized by Google

ne nasliedjuju mirijski nasljednici, već isto zemljište prema zakonskim ustanovama, valjajućim za mulkovne nasljednike, pripadne zajedno sa mulkovnim predmetima, koji se nalaze na mirijskom zemljištu, mulkovnim nasljednicima. U tom postoji za mulkovne nasljednike znamenita pogodnost, buduć je mulkovno nasljedno pravo šire, nego li erazimirijsko, jer dočim je mirijsko nasljedovanje ograničeno samo na drugi rodbinski stupanj pobočne loze, mulkovno je nasljedovanje neograničeno rodbinsko nasljedovanje, te prema tome glede takovog mirijskog zemljišta dolazi do nasljedstva i daljnji mulkovni nasljednik, komu inače prema zakonskim ustanovama valjajućim za mirijska zemljišta, nebi pripadalo prava nasljedovanja na mirijsko zemljište.

Ovakova dvostruka dioba vlastništva na u istinu jednom te istom objektu, koja se ima prosudjivati po različitim načelima, ne može biti probitačna ni u pravnom ni u gospodarstvenom pogledu. Sadanje zakonodavstvo zadovoljilo je u tom pogledu realnim potrebama time, što je u novi gruntovnički zakon za B. i H. od god. 1884. primilo ustanove, koje sadanjim promjenjenim prilikama odgovaraju barem donekle.

Po § 1. grt. zak. imade se doduše pravna narav u gruntovnicu unešenih nekretnina (zemljišta) i pravna narav na istim nalazećih se zgrada, stabala, nasada (mulkovnih objekta), kao i valjanost pravnih posala, koji se na iste odnose, i nadalje prosudjivati po ustanovama zakona od 7. Ramazana 1274., dakle takovi mulkovni predmeti i nadalje ne sačinjavaju sastavni dio nekretnine (§ 6. grt. zak.) to ipak takovo stanje može postojati samo tako dugo, dok se vlastništvo na zemljištu, sa vlastništvom na mulkovnim predmetima, bilo to nasljedstvom ili inim načinom ne sjedini u ruci jednog te istog vlastnika. Čim jednom takovo sjedinjenje obojeg vlastništva nastane, ne može se više rastaviti, te se nekretnina takova može prenesti ili založiti samo zajedno s objektima, koji se na nekretnini nalaze (§ 7. grt. zak.).

Iz toga proizlazi, da novo stvaranje takovog razdieljenog vlastništva u opće, a niti putem nasljedstva nije više moguće niti dopustivo, te da stoga nakon smrti vlastnika mirijskog zemljišta, u slučajevima, gdje gore spomenuta ustanova § 81. zak. od 7. ramazana 1274. ne bi dosegla, odnosno ne bi se mogla uporaviti, takovo mirijsko zemljište imade zajedno sa mulkovnim predmetima, koji se na njem nalaze, preći u vlastništvo zakonskih erazimirijskih nasljednika. Nu mulkovnim nasljednicima pripada iz ovog naslova napram mirijskim nasljednicima pravo na odštetu, koja se ima u ostavinskom postupku ustanoviti i mulkovnim nasljednicima prisuditi.

To je naredbom zemaljske vlade od 28./6. 1895. br. 78.757./III. uredjena t. zv. mulkovna odpremnina. Ona ima mjesta ondje, gdje bi u pogledu mulkovnih predmeta, nalazećih se na erazimirijskoj nekret-

Digitized by Google

nini, imalo nastupiti nasljedovanje različno od erazi-mirijskog nasljedovanja, gdje bi naime nasljedstvom imale r a z l u č e n o preći mirijske nekretnine na mirijske nasljednike i na istim se nalazeći mulkovni objekti na mulkovne nasljednike.

Ne ima pako mjesta mulkovnoj odpremnini tamo, gdje nastupa nasljedovanje po § 81. zakona od 7. ramazana 1274., a to je onda, kada je neko samostalno, zasebno zemljište gradjevinama izgradjeno, odnosno nasadom pretvoreno u voćnjak ili vinograd. Pokrivaju li mulkovni objekti samo jedan dio nekog mirijskog suvislog zemljištnog kompleksa, ili nekog ladanjskog dobra, t. z. ć i f t l u k a (kmetovsko selište) a n e s v u p o v r š i n u, ne ima mjesta uporavi § 81. zak. od 7. ramazana 1274. Naročito nastupa mulkovna odpremnina kod kmetovskih selišta (ćiftluka), jer tu onaj dio zemljištnog kompleksa, što ga pokrivaju mulkovni objekti, kmetovske kuće za stanovanje, gospodarstvene zgrade, nasadi, sačinjavaju sastavni dio cielog dobra, ali ipak samo onda, kada su ti mulkovni objekti sagradjeni ili nasadjeni od samog zemaljskog gospodara, vlastelina, bega, age, a ne od kmeta, te sačinjavaju vlastništvo zemaljskog gospodara. Zgrade i nasadi učinjeni na kmetovskom selištu od kmetova, koji to selište obradjuju i uživaju, ne postaju vlastništvom njihovim u smislu zak. od 7. ramazana 1274., već ostaju svezani sa zemljištem, te kmetu, ako bi ili sam ostavio ćiftluk, ili bi bio uredovno dignut sa istoga, na temelju naredbe od 7. safera 1276., koja uredjuje odnošaje izmedju kmetova i njihovih gospodara, pripada samo odšteta za takove zgrade i nasade, dočim vlastništvo istih zadobi zemaljski gospodar kao vlastnik ćiftluka. Stoga se takovi mulkovni objekti, sagradjeni po samom kmetu, nakon njegove smrti niti ne mogu povući u njegovu ostavinu, a niti mogu biti predmetom ovrhe za tražbine vjerovnika proti kmetu ili kmetovskoj zadrugi. (Naredba zem. vlade od 19./7. 1891. broj 46.421./III.).

Da se uzmogne visina mulkovne odpremnine odrediti, imadu ostavinsko-raspravne oblasti u ostavinskom postupku zgrade i nasade, koji se nalaze na mirijskom zemljištu, te po zak. od 7. ramazana 1274. sačinjavaju posebno mulkovno vlastništvo u svakom pojedinom slučaju na temelju gruntovnog stanja, odnosno, budući se takovi objekti ne dadu vazda iz gruntovnice uviditi, inim shodnim načinom izviditi i zasebno u našastar unesti. I mulkovni nasljednici, koji su po zakonu zvani na nasljedstvo imadu se izviditi i njihovi zahtjevi na takove mulkovne objekte na mirijskom zemljištu prema nasljednom pravu valjajućem za mulkovni imetak ostaviteljev ustanoviti.

Ustanovljenje visine mulkovne odpremnine, koja bi imala pripasti mulkovnim nasljednicima po mjerilu nasljednih dielova, što ih je ustanovila ostavinsko-raspravna oblast, kao i modaliteti, pod kojimi se odpremnina

Digitized by Google

ima dati ili platiti, prepušteno je u prvom redu samim interesentima. Ne podje li nagoda za rukom, ili ne bude li stvar riešena presudom obraničkog suda, što će ga možda svi interesenti sporazumno za to izabrati, imati će ostavinsko-raspravna oblast, provedši raspravu u izvan-parbenom postupku, u stvari odlučiti i svoju riešitbu u formi presude u uručbenu izpravu staviti. Nagoda, sklopljena medju interesentima pred ostavinsko-raspravnom oblasti, ili osuda izabranog obraničkog suda, ili presuda izrečena od ostavinsko-raspravne oblasti, ovršava se isto kao i svaka druga gradjansko-pravna osuda.

Za otomanske vlade, a i poslie okupacije sve do izdanja naredbe zem. vlade od 14./4. 1885. br. 2442./III. „o privremenom uredjenju nasljednog prava i postupanja u ostavinama nemuslimana", te „o proširenju nadležnosti šerijatskih sudova u ostavinama muslimana", koja naredba i danas još služi podlogom za provadjanje ostavinskih rasprava, provadjale su se formalne ostavinske rasprave samo glede pokretnina i nekretnina vrsti mulk, dočim su nekretnine vrsti erazimirije bile od ostavinskog postupka izključene. Ove su bivale iza smrti vlastnika istih po posebnom za to postojećem zakonu jednostavno na zakonske nasljednike u vlastnost prenešene. Brigu glede toga su vodile financijalne oblasti, odnosno kotarski ured, koji je izdavao posjedovne isprave (tapije) i brinuo se, da prenosna pristojba bude plaćena. Razlog tomu ima se tražiti u tomu, što se državna vlast smatra vrhovnim vlastnikom mirijskih nekretnina, te se svaki prenos takovih nekretnina na pojedine osobe smatra u istinu podieljenjem nekretnine u ograničeni posjed i uživanje. Vrhovno vlastništvo države na mirijskim nekretninama očituje se naročito kod odsvojivanja medju živimi u tome, da je svako odsvojenje mirijskog zemljišta odvisno od odobrenja državne vlasti. Odsvojenje mirijskog zemljišta bez odobrenja nadležne oblasti absolutno je ništetno (§ 36. zak. od 7. ramazana 1274.).

Prem je i poslie okupacije, a naročito uvedenjem gruntovničkog zakona za B. i H. pridržana dosadašnja posebna pravna narav mirijskih nekretnina, i prem je razlikovanje vlastništva mirijskog i mulkovnog ostalo nepromijenjeno kao i prije, budući se posjednik, komu je mirijsko zemljište po državnoj vlasti podjeljeno u uživanje, u istinu smatra vlastnikom istoga, nije bilo razloga, da nekretnine mirijske budu i dalje izključene od ostavinskog postupka.

Zakon od 7. ramazana 1274. (§§ 54.—56.) ograničavao je nasljedovanje u mirijskim nekretninama samo na prvi stupanj izravnog rodbinstva. Mirijske su nekretnine za slučaj smrti prelazile samo na djecu ostaviteljevu obojega spola na jednake dielove, odnosno u pomanjkanju djece na oca, a ako ovaj nebi bio više živ, na majku ostaviteljevu.

Digitized by Google

Po zakonima, koji su važili prije izdanja zakona od 7. ramazana 1274., bila su ženska djeca ostaviteljeva, (ako nije bilo sinova), od nasljedovanja u zemljištim mirijskim sasvim izključena, te su samo po tapijskom pravu mogla steći takova zemljišta, a priznato im je pravo nasljedovanja, odnosno izjednačena su u nasljednom pravu sa muškom djecom istom carskom iradom od 1. džemazi-ul-evela 1264. (1850.) (Odpis zem. vlade od 14. juna 1885. br. 3606./III.)

Zakonom od 17. muharema 1284. (1867.) „o proširenju nasljednog prava u pogledu mirijskih i mevkufe-zemljišta" odredjeno je sliedeće:

1. Ostaje netaknuta ustanova zakona od 7. ramazana 1274. da erazimirijske i mevkufe-nekretnine nasljedjuju sinovi i kćeri u jednakim dielovima. Ako iza ostavitelja, ne ostane ni sinova ni kćeri, prelaze nekretnine na jednake dielove:

2. na unuke, t. j. na djecu sinova i kćeri, obojeg spola;

3. na oca i majku;

4. na punokrvnu braću i polukrvnu braću s očeve strane;

5. na punokrvne sestre i polukrvne sestre s očeve strane;

6. na polukrvnu braću s materine strane;

7. na polukrvne sestre s materine strane. Ne ima li od gore imenovanih nasljednika nikoga:

8. na preživjelog supruga ili na preživjelu suprugu.

Svaki predjašnji od spomenutih stepena izključuje sljedeći stepen od nasljedovanja; dakle djeca, ako ih ima, izključuju unučad, a ovi roditelje itd. Umru li pako djeca obojeg spola za živih roditelja, tada stupaju na njihovo mjesto djeca njihova, t. j. unuci nasljedjuju djeda i babu u dielu, koj bi pripao njihovu ocu ili materi, da su živi. Razumijeva se sobom da to biva, ako su djedovi i babe umrli iza kako je izdan zakon od 27 .muharema 1284., jer prije toga zakona, prema ustanovi prije valjajućeg zakona (§ 54. zak. od 7. ramazana 1274.) nisu unuci u takvom slučaju imali nikakova prava nasljedovanja. (Okružna naredba vrhovnog šerijatskog suda od 13. novembra 1890. br. 486./šer.)

Ako dodju do nasljedovanja nasljednici 3. do uključivo 7. stepena t. j. nasljednici počamši od roditelja do uključivo polukrvne sestre s materine strane, to pripada preživjelom suprugu ili preživjeloj supruzi ostaviteljevoj $^1/_4$ od ostavljenih nekretnina. Ima li pako ostaviteljeve djece ili unuka, tada preživjelom bračnom drugu ne pripada nikakovo pravo na ostavljene nekretnine.

Dodatkom od 29. rebiulahira 1289. odredjuje se nadalje:

Ako tko odpusti svoju suprugu na povrat, te jedan od bračnih drugova umre prije zakonskog roka, ili ako tko nakon vjenčanja

Digitized by Google

umre prije, nego li je sa suprugom spolno općio, to ipak preživjelom bračnom drugu pripada zakonsko pravo nasljedovanja na ostavljene nekretnine. Odpusti li suprug u svojoj bolesti, u kojoj i umre, svoju suprugu makar i posvema, nu umre prije, nego mine zakonski rok, to ipak preživjeloj supruzi pristoji zakonsko pravo nasljedovanja na ostavljene nekretnine.*

Po otomanskoj naredbi (bez datuma) o pravu nasljedovanja rastavljene supruge u mirijskim nekretninama njezinog muža umrlog prije izminulog zakonskog roka iddeta, preživjeloj supruzi pripada pravo nasljedovanja samo onda, ako ona po propisima šerijata ima u opće pravo nasljedovanja ; inače joj ne pripada pravo nasljedovanja.

Naravski, da ove potonje ustanove zakona, buduć poizviru iz osebujnosti muslimanskog braka, vriede samo za muslimane.

Daljnje pravo nasljedovanja u mirijskim nekretninama ne postoji, te ako ne ima više ni kakva od zakonskih nasljednika označenih u zakonu od 17. muharema 1284., mirijske nekretnine ostavitelja, vraćaju se pod tapijsko pravo, t. j. po zakonu ovlašteni daljnji srodnik može takove ošastne mirijske nekretnine za sebe iskupiti uz platež ciene, koju ustanove vjerodostojne osobe, koje to zemljište dobro poznaju.

Prvobitno je po § 59. zakona od 7. ramazana 1274. ovakovo tapijsko pravo pripadalo onim osobama, koje su u zakonu od 17. muharema 1284 pod tačkom 2, 4—8 označene kao zakonski nasljednici, samo drugim redom, te su unuci od kćeri ostaviteljeve imali najgori položaj, jer su mogli tapijsko pravo potraživati samo u najposljednjem redu. Kad je zakonom od 17. muharema 1284. prošireno zakonsko nasljedovanje normirano u zakonu od 7. ramazana 1274., preostalo je tapijsko pravo po § 59. tač. 7—9 zakona od 7. ramazana 1274. sljedećim osobama :

1. vlastnicima mulkovnih objekta, nalazećih se na mirijskom zemljištu, koji bi u izravnoj lozi nasliedili takove mulkovne objekte, i to u jednakim dielovima, kroz 10 godina ;

2. suvlastniku ili dioniku dotičnog mirijskog zemljišta, kroz 5 godina ;

3. stanovnicima onog sela, u kojem zemljište leži, kojima je zemlja nuždna, i to kroz godinu dana. Ako takovo ošastno zemljište želi iskupiti više stanovnika sela, kojim je zemljište nuždno, tada se zemljište, ako je djelivo, medju njih razdieli, a ako nije djelivo, ili bi djelitba bila štetna za zemljište, n. p. kod velikog suvislog kompleksa zemljištnog, dobiva ga onaj, komu je najnuždnije, ako ga pako svi jednako nuždno trebaju, dobiva ga u prvom redu isluženi aktivni vojnik, koj se je povratio kući ; ne ima li takovog, odlučuje kocka.

Ako ne ima ni zakonskih nasljednika, ni osoba, kojim po tapijskom pravu pripada pravo na iskup zemljišta, ili ako se ove potonje odreknu pri-

Digitized by Google

padajućeg im tapijskog prava, ili ga izgube time, što se krate iskupiti zemljište uz platež odredjene vriednosti, smatra se zemljište u p r a ž n j e n i m (m a h l u l, caduc), te će se javnom dražbom prodati najboljem nudiocu (§ 60.).

Glede mirijskih nekretnina ne važe gore spomenuti propisi materijalnog prava i gradj. parb. postupnika, kojimi je uredjeno proglašenje smrti o d s u t n o g a, jer takovog proglašenja smrti, da se iza odsutnoga glede njegovih zaostalih mirijskih nekretnina provede propisani postupak, u opće ni n e t r e b a. Po zakonu od 7. ramazana 1274 (§ 57) naime, smatras se onaj, tko je kroz t r i g o d i n e odsutan, a d a s e n e z n a d a l i j e ž i v i l i m r t a v, dakle tko nije jednostavno odsutan, već komu n e i m a n i t r a g a n i g l a s a, po zakonu samom kao da nije više živ, te se njegove mirijske nekretnine jednostavno prenesu u vlastništvo njegovim zakonskim nasljednicima kao u slučaju faktične smrti ; odnosno ako zakonskih nasljednika ne ima, postupa se sa mirijskim nekretninama takove odsutne osobe po propisima valjajućim za tapijsko pravo ili upražnjenost. Nu valja primjetiti, da u slučaju takove trogodišnje odsutnosti ne ima mjesta formalnoj ostavinskoj raspravi, niti se mirijske nekretnine odsutnoga prenose na njegove zakonske nasljednike ureda radi, već samo n a z a h t j e v ovlaštenih osoba. Djelatnost dotičnog kotarskog suda, odnosno šerijatskog suda sastoji se jedino u tom, da se na stavljenu molbu ovlaštene osobe nakon provedenih shodnih izvidjenja ustanovi činjenica u zakonu predvidjene odsutnosti i da se ustanove osobe, kojim po zakonu pripada pravo, da budu na njih prenešene mirijske nekretnine odsutnoga. Stvar je zatim molitelja, da na temelju u r e d o v n e p o t v r d e, koju će im izdati sud, izhode prenos i uknjižbu nekretnina na sebe. Kad se radi o nekretninama odsutnog n e m u s l i m a n a, glede kojih imade takova izvidjenja provesti gradjanski sud. koj je podjedno i gruntovna oblast, može se takova molba spojiti takodjer sa zahtjevom, da se odma odredi i gruntovni prepis, te sud može to podjedno odrediti. Kad bi bilo s a m o daljnjih srodnika, kojim po zakonu pripada ne nasljedno pravo, već samo tapijsko pravo, ili kad bi bila upražnjenost, odredbe glede mirijskih nekretnina odsutnoga, kako će se te niže razložiti, spadaju u djelokrug političkih oblasti (kotarskog ureda), te se sudovi ne smiju upustiti ni u kakve odredbe sa takovim zemljištima

Glede v o j n i k a o d s u t n o g u a k t i v n o j s l u ž b i ne ima mjesta uporavi § 57. zak. od 7. ramazana 1274., jer prema ustanovi § 58. cit. zak. njegove mirijske nekretnine ne mogu se ni na koga prenesti, dok nije propisno dokazano, da je on u i s t i n u u m r o ; njegovo zakonsko pravo nasljedovanja ostaje netaknuto, te se njemu imade uručiti pripadajući mu zakonski nasljedni dio bez obzira na to, da njegovo boravište nije poznato, ili da se on po zakonu ima smatrati da ga je nestalo.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupku.

Studija iz procesualnoga prava.

Napisao **Franjo vitez Krusselnicki** savjetnik vrhovnoga suda.

§ 1.

Historički prijegled razvoja načela i propisa o propuštaju i oglušnom postupku.

Književnost: Bethmann Hollweg: „Der Civilprocess des gemeinen Rechtes in geschichtlicher Entwickelung" I. i II.; Puchta: „Cursus der Institutionen" I. i II.; Keller: „Der römische Civilprocess"; Engelmann: „Der Civilprocess" I. i II.; Osterloh: „Lehrbuch des gemeinen deutschen ord. Civilprocesses" I. i II.; Balasits: „Studya nad procesem cywilnym." — O zaocznosci.

Prije nego pristupimo k razmatranju propisa austr. gradj. post. o oglušnom postupku, treba, da se uzmognu bolje shvatiti načela, na kojima se osniva austr. post., dati barem kratki prijegled propisa rimskoga, općega njemačkoga, francuskoga i njemačkoga postupnika.

I. Rimski postupak. Bitno se obilježje rimskoga postupka sastoji u tome, što se litis contestatio smatra neophodnom pretpostavom postanka i razvoja pravnoga spora. Osnov tomu leži u shvaćanju Rimljana, da presuda crpi svoju pravnu snagu ne u autoritetu države kao faktora, što uzdržava pravni poredak, nego u privatnom ugovoru stranaka, kojim one pristaju na to, da sud riješi njihovu pravnu stvar, te se podvrgavaju izreci sučevoj. Rimski pravnici nazivlju litis kontertaciju obligacijom quasi ex contractu. Bez nje nema niti iudicium niti presude. Shvaćanje pravnoga spora kao obligacije quasi ex contractu tako se duboko bilo zakorjenilo, da je za otpočinjanje pravnoga spora bilo potrebno, da obje stranke budu prisutne. S toga pravni spor nije mogao otpočeti, ako se protivnik sakrivaše ili ako se iz drugoga kojega razloga ne mogaše pozvati pred vlast ili napokon, ako stranke pristupivši pred vlast, nijesu izvršile one radnje, koje su bile potrebne, da nastupi litis contestatio, ako dakle stranke nijesu se izjavile u formi, koja je bila propisana, e da se ugovor sklopi.

Rimski se postupak odlikuje time, što su sudske funkcije podijeljene izmedju vlasti, (magistratus), koja vrši pravosudje, i izmedju suca (iudex). U najstarije se doba postupak zvan per legis acitones dijelio na dva odsjeka, koji se razlikovahu već po spoljašnjosti svojoj, na postupak in iure pred magistratus i na postupak in iudicio. Cilj je postupku in iure bio: izvidjenje parnice, ispitanje legitimacije stranaka nadležnosti tužbe, utvrdjenje spora t. j. formulisanje pravnih potraživanja i postavljenje iudexa, a završivao se litis contestatio. Dužnost je tužitelja bila, da dovede protiv-

Digitized by Google

nika svoga pred sud. Toga je radi imao tužitelj po zakonu XII. tablica t. zv. in us vocatio. To je bila privatna radnja tužiteljeva i sastojaše se u tome, što je tužitelj svečanim, u zakonu odredjenim riječima pozivao tuženika, da odma dodje pred vlast. Kad se tuženi nije pozivu odazvao tužitelj je bio vlastan pridržati tuženika, a kad bi se ipak kratio da dodje pred vlast, silom ga dovesti (manus iniectio). Ako in ius vocatio nije bila moguća za to, što se tuženi krio ili iz drugoga kojega razloga, n. pr. za to, što je umro, postupak nije imao ovakih uredaba, koje bi tužitelju pružale zaštitu.

Kad su obje stranke došle, dužne su bile obaviti one radnje, koje su vodile do toga, da nastupi litis contestatio, t. j. da se utvrdi, da medju strankama postoji spor, koji treba riješiti.

U slučaju, kad su obje stranke došle, mogli su se zbiti ovi slučajevi :

a) Tuženi se kratio da obavi radnje, koje su bile potrebne, da nastupi litis contestatio. Ovo kraćenje nije povlačilo za sobom nikakvih procesualnih štetnih posjedica, već samo materijalno-pravne štetne posljedice ;

b) Tuženi se ne protiviše tužbi ili se ne protiviše tužbi u svečanoj formi legisactionum. U ovom slučaju ne bijaše niti litis kontestacije niti spora, nego se tuženi smatraše da priznaje tužiteljevo potraživanje. Priznanje to činjaše presudu suvišnom (confessus pro iudicato habetur). Tužitelj je bio ovlašten, da i bez presude vodi ovrhu protiv tuženika (missios in bona).

c) Tužitelj bi navjestio tuženiku, koju tužbu kani protiv njega iznijeti, te bi tuženiku na njegov žahtjev dozvolio, da se odgodi ročište u tu svrhu, da se uzmogne pripraviti za raspravu in iure. Da se tužitelj osigura, da će tuženi doći odredjenog dana, magistratus bi naredio, da tuženi dade vadimonium ; ako pak tuženi nije mogao ili nije htio da dade vadimonium, pridržao bi ga u zatvoru. Izostajanje tuženika smatraše se prekršajem ugovora glede vadimonium, ne pak procesualnom ogluhom. Posljedica toga bijaše ta, da tužitelju pristojaše pravo tužiti jamca, da plati svotu obećanu kao vadimonium, dotično, da mu naknadi odštetu, a uza sve to imaše tužitelj pravo na in ius vocatio. Isto tako izostanak tužiteljev od drugoga ročišta nije povlačivao za sobom nikakvih štetnih posljedica procesualnih, jer dok se nijesu izvršile legis actiones, nije bilo pravnoga spora.

To je izostanje imalo samo to za posljedicu, da je tužitelj gubio pravo protiv jamca, dotično protiv tuženika, iz naslova obećanoga vadimonium. Naprotiv, tužitelj nije gubio niti potraživanje svoje niti procesualna prava, nego je mogao iznovičnim in ius vocatione zametnuti pravni spor.

U postupku in iudicio vrijedilo je naredjenje XII. tablica : post meridiem praesenti litem addicito. Po tome kad je prošlo podne, sudac je bio dužan riješiti pravni spor u korist one stranke, koja se javila, kad dakle tuženi nije došao, izreći osudu po tužbenom zahtjevu, u slučaju pak, kad je izostao tužitelj, tužbu odbiti. Jedino kad odsutna stranka zbog osnovanih raz-

Digitized by Google

loga nije mogla doći, sudac je bio dužan odgoditi ročište, te se na odgodjenu ročištu morala stvar iz nova raspravljati.

Razvoj rimske države i razvoj pravnih odnošaja povlači za sobom preokret i u području postupka. Legis actiones ne bijahu više dostatne za nove pravne odnošaje s razloga, što nijesu se više mogla na nove pravne odnošaje premjenjivati naredjenja XII. tablica. S toga su lex Aebutia i leges Inliae uvele reformu u postupak. Prvim se zakonom ukinulo leges agere i na mjesto toga bi uveden za rimske gradjane fakultativno postupak per formulas, koji je odavna bio uobičajen u sudu peregrinskoga pretora. Drugim se zakonom ukinuo postupak legis actionum. Izuzeti su bili samo sporovi, koji spadahu pred decemverski i centumvirski sud.

Svaka se normalna formula sastojaše od dva dijela : intentio t. j. tužiteljeve tvrdnje, koju sudac treba da utvrdi kao uslov za osudjenje tuženika, i condemnatio t. j. uslovna naredba za osudu.

I u ovom novom formularnom postupku pravni spor počinje in ius vocatione, ali se istodobno razvio i drugi način pozivanja t. j. ugovoreno vadimonium. S vremenom nestane jednoga i drugoga načina pozivanja, a na njihovo je mjesto došla kao opća forma otpočinjanja pravnoga spora „litis denunantio". Ova se sastojaše u tome, što je tužitelj očitovao pred svjedocima, da će odredjenog dana doći pred magistratus i pozivaše tuženika, da i on dodje.

Ako se in ius vocatio nije mogla obaviti, bilo za to, što se tuženi krio, bilo s drugoga kojega razloga, pretor upućivaše tužitelja u posjed imovine tuženikove (missio in bona), sad custodiae et observationis causa, sad opet bonorum venditionis causa.

U prvom se slučaju tužitelj nije mogao namiriti iz imovine dužnikove. Drugi je način vodio do prodaje imovine putem javne dražbe. Bonorum se emtor smatraše universalnim nasljednikom, pa kao takav bio je dužan da namiri tražbinu tužiteljevu. To su bila dva sredstva, kojim se tuženi prisiljavaše, da dodje pred vlast. Kad je tuženi došao, ali ili nije nikako htio da odgovara ili da učestvuje u radnjama što su bile potrebne, da se stvar razbistri i da se odredi iudex, te da se izda formula, onda se smatraše kao confessus. Izostanje tužitelja imaše za posljedicu denegationem actionis.

Tok oglušnoga postupka odredjuju riječi : „formulae si paret, condemna si non paret, apsolve." Kad je tužitelj izostao, ispunjen je bio uslov „non paret", te je tuženi bio oslobodjen. Kad je tuženi izostao, to ta okolnost nije još bila dokazom, da su istinita tvrdjenja tužiteljeva. Naprotiv, tužitelj je bio dužan istinitost dokazati, i tek kad je uspio sa dokazom, (si paret), onda se tuženi morao osuditi. Nije li tužitelj uspio sa dokazom, tuženi se morao osloboditi. Ovaj se postupak zvao eromodicium, ili lis deserta.

Uz postupak per formulas postojaše za nekoje stvari postupak extra

Digitized by Google

ordinem t. zv. extraordinaria cognitio. Taj se postupak sastojaše u tome, što magistratus nije postavljao iudicium, već je sam pretresao spor i donosio presudu. Karakteriše taj postupak njegova javno pravna narav, koja se očituje već u načinu, kako se postupak zameće. Na mjesto privatne in ius vocationis došlo pozivanje od strane vlasti. Na molbu tužiteljevu vlast pozivaše tuženika. Pozivaše ga pak:

a) per denuntiationem ex auctoritate, koja se sastojaše u tome, što se tuženi obavjestivaše o zapovjedi vlasti;

b) per litteras t. j. pismenom naredbom, što je magistratus upravljaše na municipium. da ovaj tuženika pozove;

c) per edictum.

Kad se tuženi nije pozivu odazvao, smatraše se neposlušnim (contumax), te ga je vlast mogla kaznom natjerati, da dodje pred nju, ili kad kazna ne bi imala uspjeha, ili kad se neposlušni ne bi mogao zateći, vlast ga pozivaše ediktom, koji se ponavljaše svakih 10 dana, a najposlije per edictum peremtorium, u kojem bi se tuženiku zaprijetilo, da će se stvar u njegovoj odsutnosti raspravljati i riješiti. U slučaju kad se tuženi oglušio, stvar se raspravljaše sa tužiteljem samim, nu okolnost, što je tuženi izostao, ne oslobodjavaše tuženika dužnosti dokazati, da su njegova tvrdjenja istinita. Prema uspjehu toga dokaza tuženi bi se osudio ili oslobodio. Kad je tužitelj izostao, ta okolnost činjaše edictum bezuspješnim, ali je tužitelj mogao iznijeti tužbu iz nova.

Po Justimjanovom pravu na mjesto litis denuntiatu došla je predaja tužbe (libellus conventionis) nadležnom sucu. Tužba sadržavaše u kratko naznaku potraživanja. Sudac je bio dužan tužbu ispitati, te prema uspjehu toga ispitivanja ili je odbiti a limine ili narediti, da se dostavi tuženiku. Tužbu dostavljaše egzekutor. Njemu je tuženi bio dužan dati kauciju (cautio iudicio sisti), i to jemstvom, a kadšto zakletvom svojom, da će na ročište doći i izdržati u pravnom sporu, dok se presuda ne izreče. Kad se tužba nije mogla tuženiku dostaviti, bilo za to, što je bio odsutan, bilo s kojega drugoga razloga, tužitelju se dozvoljavaše missio in bona. Ali tuženi je mogao tečajem godine dana javiti se, kauciju dati i tako pravni spor preuzeti. Pošto je istekla godina, tužitelj je bio vlastan da proda dio imovine tuženikove, koji je bio potreban za namirenje njegove tražbine. Kad se tuženi oglušio uzprkos tomu, što mu je tužba bila dostavljena, onda je tužitelj mogao tražiti od jamca, da mu namiri njegovu tražbinu, ako je kaucija bila dana jemstvom, a ako je tuženi dao kauciju zakletvom, onda bi ga sud natjerao globom da dodje preda nj, dotično, ako to sredstvo ne bi imalo uspjeha, naredio bi, da se tri puta pozove. Taj je poziv obavljao egzekutor naustice ili pismeno. Kad se nije tuženi mogao na ovaki način pozvati, onda se pozivao ediktom. U slučaju ogluhe uslijedilo bi eromodicium, u kojem je tužitelj bio dužan dokazati, da je njegovo potraživanje istinito; u protivnom se slučaju pak tužba morala odbiti.

Digitized by Google

II. Postupak po germanskom pravu.[1] I ovaj postupak karakteriše shvaćanje, da osnov ovrši čini ne presuda sudačka, već obećanje tuženika, što ga da u pravnom sporu, da će ispuniti obvezu nametnutu mu presudom. Kad se to obećanje nije moglo od tuženika ishoditi, pravo nije pružalo tužitelju nikakve zaštite. Tuženi, koji na ročište nije došao, ili došavši nije htio da odgovara, smatraše se da ne zadovoljuje obvezama svojim spram suda (Dingpflichs), smatraše se da prkosi javnom poretku ; a dosljedno tomu smatrao se lišenim prava.

To se lišenje ogledavaše u tome, što se tužitelju dozvoljavala missio in bona, koja je trajala dotle, dok tuženi, davši obećanje, nije opet stekao prava svoja.[2] Shvaćajući ovako bitnost pravnoga spora, došla je s tokom vremena praksa sudova do toga, da je od tuženika iznukavala obećanje, da će se presudi podvrći, a prinudna sredstva za to bijahu: Acht, u slučaju pak dalnjega neposluha — Aberacht.

Sličnim je putem udarilo i kanonsko pravo. Ovo je pod utjecanjem običajnoga germanskoga prava i oslanjajući se na praksu talijanskih sudova[3] usvojilo načelo, da je za otpočinjanje pravnoga spora potrebna litis contestatio. Nekoliko se stoljeća držao kanonski postupak načela: ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam definitivam", da dakle nema pravnoga spora sve dotle, dok se tuženi ne izjavi, da osporuje potraživanje tužiteljevo. Dosljedno tomu kanonsko pravo prisiljavaše tuženika, da zadovolji obvezi svojoj spram suda. Nu s vremenom nastaše u tom pogledu preokreti. Praksa je naime pokazala, da iznukavanje litis kontestacije missione in bona i excommunicatione vodiše k zatezanju, koje nekoje crkvene pravne stvari, kao sporovi zbog valjanosti braka, i crkvenih izbora s obzirom na javni interes nijesu mogle podnositi. Stoga se počelo provadjati pravni spor u odsutnosti nemarnoga tuženika. Ta praksa crkvenih sudova, koja je bila u skladu sa općim osjećajem pravednosti, dovela je do toga, da je papa Klement V. dekretom od g. 1306. zvanim „Clementina Saepe" naredio, „ut iudex necessario litis contestationem non postulet".

Taj razvoj crkvenoga zakonodavstva ne ostade bez utjecaja na opći njemački postupak. Već su Kammer-Gerichtsordnungen od g. 1495., 1523. i 1555.[4] naredjivale, da u slučaju ogluhe tuženika tužitelju pristoji pravo izbora, hoće li tražiti missio in bona i Acht, a u slučaju dalnje ogluhe Aberacht, ili pak tražiti, da se protiv tuženika postupa iz ogluhe. U ovom posljednjem slučaju tužitelj treba da dokaže, da su istinita njegova tvrdjenja.

[1] Poredi: Engelmann II., str. 70.
[2] Poredi: Engelmann II., str. 72.
[3] Poredi: Engelmann II., str. 53.
[4] Poredi: Osterloh II., str. 72.

Digitized by Google

Jüngster Reichsabschied od g. 1654.[5] dokinuo je prinudno sredstvo protiv neposlušna tuženika, te je ovlastio tužitelja, da može tražiti, da se protiv tuženika postupa iz ogluhe, i time je izrazio načelo, da neradnja tuženikova ne priječi otpočinjanje i razvoj pravnoga spora.

Što se tiče ogluhe tužitelja, to je opći njemački postupak isprva pravio razliku, da li je tužitelj izostao, ili pak da li došavši na ročište, obrazložio tužbu, ali nije doveo do litis kontestacije. U prvom je slučaju sud na prijedlog tuženikov izricao, da se tuženi oslobodjuje ab instantia, u drugom pak slučaju tuženiku pristojaše pravo, ili tražiti, da se oslobodi ab instantia, ili tražiti, da se izreče osuda in merito. S tokom je vremena nastala u tom pogledu promjena. Počelo se naime polaziti sa gledišta, da nije potrebno, da tužitelj naustice ponovi tužbu. Zbog toga prvomu je ročištu bila svrha, da tuženi naustice odgovori na tužbu, a u pismenom bi se postupku odredio tuženiku rok za odgovor na tužbu. Budući da se s tokom vremena došlo do toga rezultata, da litis contestatio nije potrebna, to je tako opći njemački postupak usvojio najposlije načelo, da stranku, koja nije izvršila procesualne radnje, što ih je imala obaviti u odredjeno vrijeme, postizavahu posljedice prekluzije u pogledu tih tvrdnja.

III. Francuski postupak, koji se, kako je poznato, osnivan dijelom na zakonu od 24. aprila 1806., a dijelom na Code civil, luči dvije vrste ogluhe: ogluhu u pogledu stranke i ogluhu u pogledu pravozastupnika. U postupku pred sudištima I. molbe i pred prizivnim sudom stranke moraju zastupati pravozastupnici. Tužitelj u tužbi, a prizivatelj u prizivu treba da postavi zastupnika. Tuženi, dotično protivnik poziva se, da postavi zastupnika. Ovaj je zastupnik dužan iskazati se pred zastupnikom tužiteljevim, dotično prizivateljem prije, nego li isteče odredjeni rok. Propusti li to zastupnik, zastupnik tužiteljev, dotično prizivateljev je vlastan tražiti, da se izreče osuda zbog toga, što nije postavljen zastupnik. Iskaže li se zastupnik tuženikov, dotično protivnika prizivatelja, ali ne dodje na ročište, ili došavši na ročište, ne stavlja prijedloga, onda sud izriče osudu protiv zastupnika.

U pogledu posljedica ogluhe francuski postupnik razlikuje izmegju ogluhe tužitelja i tuženika. Izostanak tužiteljev ovlaštuje tuženika tražiti, da se tužba odbije ab instantia. Izostane li tuženi, raspravlja se sa samim tužiteljem. Sud je dužan ispitati, da li su istiniti navodi tužiteljevi, jer postupku nije poznato načelo, da se u slučaju izostanka tuženika tvrgjenja tužitelja smatraju istinitim. Stoga ako sud nagje, da navodi tužiteljevi trebaju da budu dokazani, sud će, i ako se tuženi oglušio, izvesti dokaze, što ih je tužitelj ponudio.

[5] Poredi: Osterloh II., str. 72.

Digitized by Google

IV. Njemački gr. postupnik od 27. januara 1877., dotično od 17. maja 1898. naregjuje u § 230. ovo: „Die Versäumung einer Processhandlung hat zur allgemeinen Folge, dass die Partei mit der vorzunehmenden Processhandlung ausgeschlossen wird". Osim toga normira u pojedinim propisima posebne posljedice propuštaja. Osebinu njem, gr. post. čini propis § 332., koji naregjuje: Als Verhandlungs termin sind auch diejenigen Termine anzusehen, auf welche die mündliche Verhandlung vertagt ist oder welche zur Fortsetzung derselben vor oder nach dem Erlasse des Beweisbeschlusses bestimmt sind". Ta se osebina dakle u tome sastoji, što se oglušna osuda mora izreći i onda, kad se na pregjašnjim ročištima kontradiktorno razpravljalo i cijela stvar bila iscrpljivo pretresena. Doslijedno tomu sveukupno procesualno gradivo, što se sabralo na pregjašnjim razpravama, nema nikakve vrijednosti.

§ 2.

O propuštaju sa gledišta austr. gr. postupnika.

Ima procesualista,[6] koji zastupaju stanovište, da je i po novim gr. postupnicima litis contestatio nužna pretpostava postanku pravnoga spora t. j. da je nužno, da se tuženi upusti u pravni spor. Za njemački gr. postupnik Birkmayer (Archiv L V. st. 24.) hoće da tu pretpostavu izvede iz riječi zakona samog, jer veli: „Das Gesetz spricht von einem ausnahmweisen Recht des Beklagten, die Einlassung zur Hauptsache zu verweigern, in den §§ 243. Abs. 4, 247 kl. 5 und 248 und anerkennt hiemit eine Einlassungspflicht des Beklagten als die Regel.

Što se tiče austr. gr. post., to se na osnovu njegovih propisa mora isključiti, da bi litis contestatio bila potrebna za postanak pravnoga spora. Dokazuje to mandatni i mjenbeni postupak. Na tužbu izdaje sudac platežni nalog tuženiku. Ako tuženi ne prigovori platežnom nalogu, ovaj postaje pravnosnažan. To pak dokazuje, da je izjava tuženika, da li priznaje ili osporuje činjenice, što su navedene u tužbi, posve ravnodušna za postanak pravnoga spora i za izrečenje sudske rješidbe.[7]

---

[6] Wach, „Defensionspflicht und Klagerecht" u Grünh. VI., str. 518. i sl.; i „Praeclusion und Kontumac" u Grünh. str. 148. i sl.; Dengelkok, „Einlassungszwang und Urteilsnorm.", Birkmayer u Arch. LXVI., str. 92. i sl.; Plósz, „Beiträge zur Teorie des Klagerechtes", Falke v. Lilienstein, Ger.-Ztg. 1897. str. 113. Protivno: Klein, „Die schuldh. Parteih." str. 43. i sl.; Trutter, „Ueber procesualische Rechtsogeschäfte" str. 165. i sl.; Bülow, Arch. LXII., str. 11.—27.; Kohler, „Der Process als Rechtsverhältniss", str. 38.

[7] Plósz, str. 133. i sl. drži, da platežni nalog spada u stadij ovršnoga postupka i obrazlaže nazor svoj ovako: „Das Mandat hat durchaus nicht die Natur einer Entscheidung. Der Richter spricht nicht seine Ueberzeugung hinsichtlich des Bestehens des behaupteten Rechtes aus, sondern er gibt nur, im Falle er die Vorbedingungen, an welche das objective

Digitized by Google

Mogućnost, da se izda sudska rješidba prije, nego li se tuženiku pruži prilika, da se izjavi o tužbenom zahtjevu i činjenicama navedenim radi obrazloženja zahtjeva, dokazuje, da pravni spor postoji u momentu, kad se tužba dostavi tuženiku, te da je odgovor na tužbu pravo, a ne dužnost tuženikova. Uvaži li se dakle, da zakon u mandatnom i mjenbenom postupku smatra okolnost, da li se tuženi upustio u pravni spor ili ne, ravnodušnom, to se mora doći do zaključka, da je tome tako i u redovitom postupku, jer bitnost postupka ne može biti ovdje druga, a druga opet u mandatnom i mjenbenom postupku. Predmetom je pravnoga spora prijedlog tužiteljev. Da li tuženi sudjeluje u raspravi o pitanju glede tužbenoga zahtjeva ili ne, to je ravnodušno za presudu, što se ima izreći o prijedlogu tužiteljevu. Prizna li tuženi tužbeni zahtjev, a tužitelj ne prihvati to priznanje t. j. ne predloži, da se izreče presuda na osnovu priznanja, nego traži, da se provede kontradiktorni postupak, spor će teći bez svake dalnje zapreke. To je dokaz, da je samo prijedlog tužiteljev bitni osnov postanku i razvoju pravnoga spora, da je prijedlog taj granica, u kojoj se mora da kreće pravni spor, jer sudac ne može suditi ultra petita (§ 405. g. p.), dočim će sudac odbiti stavljen tužbeni zahtjev, ako nije osnovan i onda, kad tuženi nije predložio, da se odbije. Iz propisa gr. postupnika sadržanih u § 61. st. 1., 196. st. 1., i 260. st. 3., ne može se izvesti zaključak da zakon traži da se tuženi mora upustiti u pravni spor, jer riječi, koje zakon u tim §-ma upotrebljuje, ne znače, da se tuženi mora upustiti u pravni spor, ne znače dakle litis contestatio u smislu rimskoga postupka, nego zakon veže na te riječi samo smisao učestvovanja stranaka u raspravi.

Aust. gr. postupnik ne nameće strankama dužnost, da se izjave o činjenicama, što ih navede protivnik, jer nije usvojio načelo, da samo one činjenice moraju biti dokazane, koje je protivnik osporio. Ako se jedna stranka ne izjavi glede činjenica navedenih po protivniku t. j. niti ih prizna niti ih ospori, sudac može poprimiti, da je stranka ćutke priznala, ali samo onda, ako cijelo ponašanje njezino i provedena rasprava opravdavaju, da se to poprimi kao priznanje. Ako pak sudac na osnovu uspjeha cijelokupne rasprave ne dogje do toga uvjerenja, onda će zatražiti, da stranka dokaže činjenice, koje nijesu osporene. Dalnjim dokazom, da stranka nije dužna da

---

Recht das Erlassen des Zahlungsauftrages knüpft, vorhanden findet, dem Imploranten Gelegenheit, gegen das Executions recht Widerspruch zu erheben". Taj nazor Plósza nije ispravan. Prije nego sudac izda platežni nalog, mora se uvjeriti da li su tvrgjenja tužiteteljeva ispravama dokazana i stvar prosuditi sa pravnoga gledišta, izdaje dakle pravu rješidhu, koja se može pobiajti prigovorima (Einwendungen) a ne prigovorom protiv iskanja (Widerspruch gegen da Executionsrecht). To je od velikoga značenja, jer se u prigovorima protiv iskanja (Widerspruch) mogu iznijeti samo one činjenice, koje su se zbile tek poslije pravnosnažnosti ovršnoga naslova (§ 35. ov. r.).

Digitized by Google

se izjavi glede činjenica, što ih navede protivnik, jesu propisi sadržani u §§ 254. st. 2. i 263. st. 1. g. p.

Isto se tako ne može govoriti o tome, da su stranke dužne da propuste parnične radnje, što su zakonom zabranjene. Preinačenje tužbe, koje zakon zabranjuje (§ 235. st. 2. g. p.), odustaja od tužbe, premda nema zato predpostavaka (§ 237. st. 1.) jesu radnje, koje nemaju pravne moći, ali okolnost, što one nemaju pravne moći, posljedica je samo toga, što zakon dotičnu radnju smatra radnjom, koja ne može proizvesti onaj učinak, koji stranka hoće da proizvede, a nije pak posljedica prekršenjadužnosti. Ni dužnosti navesti činjenice radi potkrijepljenja prijedloga svojih nemaju stranke, a niti dužnosti ponuditi dokaze glede tih činjenica. Svrha je ovim radnjama korist stranke, ali se ne može govoriti o dužnosti stranke. Time, što stranka ne navede činjenica i dokaza u tu svrhu, da potkrijepi svoje potraživanje ili obranu, ona ne krši niti zapovjed niti zabranu zakona; propuštaj može imati samo za nju procesualnu-pravnu štetu. Kako se iz ovoga, što je dosad navedeno, vidi, stranke ne moraju učestvovati u pravnom sporu i nemaju dužnosti da obavljaju parnične radnje. Predmetom gragj. pravnoga spora jesu privatna prava, kojih se njihovi subjekti mogu odreći, stoga je do njihove volje, hoće li upotrebiti sredstva, što ih im zakon pruža, da mogu ostvariti svoja prava, hoće li dakle obaviti parnična djela, ili ne će. Dosljedno tomu ne mogu se protiv stranaka upotrebiti prinudna sredstva, da se natjeraju, da učestvuju u pravnom sporu. Stranka, koja hoće da učestvuje u pravnom sporu, treba da izvrši parnična djela u zakonom propisanoj formi i u odregjeno vrijeme. Propusti li stranka obaviti parnično djelo u odregjeno vrijeme t. j. u odregjenu roku ili na ročištu, onda na taj propuštaj veže štetne posljedice procesualne. Ove posljedice propuštaja odregjuje g. p. u § 144. gdje naregjuje : „Pored dalnjih posljedica, što su u zakonu za pojedine slučajeve odregjene, propuštenje parničnoga djela ima za posljedicu, da se stranka isključuje od parničnoga djela, što se ima obaviti.

Opća je dakle posljedica popuštenja parnične radnje prekluzija. Ona se sastoji u gubitku prava, koje stranka nije izvršila, a koje je imala da u odregjeno vrijeme izvrši. Prekluzija ne krnji druga procesualna prava i ne utječe na dalnji tok postupka. Postupak se dalje razvija svojom kolotečinom i u toliko se samo promjenjuje, u koliko promjenu morao proizvesti gubitak prava, koje nije blagovremeno izvršeno bilo.

Po austr. g. postupku treba razlikovati : postupak, koji se tiče procesualnih pretpostavaka postanka i razvoja pravnoga spora, postupak u incendentalnim stvarima, dokazni postupak i postupak u stvari glavnoj. Da se opće i posebne posljedice propuštaja mogu bolje shvatiti, treba ih promotriti sa gledišta netom navedenih postupaka. Nu prije nego li se pristupi tomu razmatranju, treba se osvrnuti na teorije bića propuštenja i ogluhe.

Digitized by Google

§ 3.

Teorije o biću propuštenja i ogluhe.

Nazori procesualista o biću propuštenja i ogluhe, koji gospodovahu do polovine XIX. stoljeća dadu se svesti na tri teorije : teoriju odricanja, kazne i teoriju prinude.

I. Teorija odricanja. Zagovornici teorije odricanja jesu Gönner[8] i Grollmann[9]. Osnovna je misao ove teorije ova : Zakon ne nameće strankama dužnost, da potražuju ili brane prava svoja. Budući da parnične radnje idu za tim, da se privatno pravo ostvari, to strankama mora da pristoji pravo odreći se sudjelovanja u pravnom sporu. Odricanje može biti izrično ili ćutke. Kao ovako odricanje smatra se takogjer neizvršenje one radnje, koju je stranka trebala da izvrši.

Ova teorija nije osnovana, jer se osniva na fikciji, koja se kosi sa pozitivnim propisima zakonskim i s onim, što u istinu biva, jer ima slučajeva, u kojima stranka propusti neku parničnu radnju ne za to, što se htjela nje odreći, već s drugoga razloga n. p. zbog neodoljive zapreke.

II. Teorija kazne. Temeljna je misao ove teorije ova: Stranke treba da izvrše one parnične radnje, koje im zakon nalaže da izvrše (n. pr. položenje jamčevine radi osiguranja parničnih troškova), a da propuste one radnje, koje zakon zabranjuje (n. pr. preinačenje tužbe). Što se tiče parničnih radnja, koje stranke po svojoj volji mogu da preduzmu ili propuste treba da se pokoravaju zakonskim naregjenjima glede forme, u kojoj, vremena, kada, i mjesta, gdje parnične radnje imaju biti obavljene. Sva ta zakonska naregjenja imaju apsolutno obvezatnu moć; s toga je posljedicom ponašanja, koje njemu ne odgovara, kazna sadržana u procesualnom pravu. Žarkim zagovornikom ove teorije je Čanstein : koji u raspravi svojoj : „Grundlagen des Contumacrechtes",[10] nastoji nju teoretički obrazložiti. On nazrijeva analogiju kaznenoga prava gr. postupnika sa kaznenim pravom, i smatra norme oglušnoga postupka procesualnim kaznenim pravom.[11] Ovaj je nazor uzdržao Canstein i u svome najnovijem djelu : „Das Civilprocesrecht" I., str. 599. Taj je njegov nazor utjecao i na njegovo shvaćanje bitnosti posljedica propuštaja. Prema njegovu shvaćanju posljedica propuštaja ne leži u samoj prekluziji, nego u posebnim učincima, koje zakon veže na propuštaj.

---

[8] „Handbuch des Processes" I., str. 441.
[9] „Theorie des ger. Verfahrens", § 18.
[10] Zeitschrift f. d. C. P. XVI., str. 78.
[11] „Das Contumacialrecht ist das Civilprocessstrafrecht" ibid., str. 78.

Digitized by Google

Pristaše ove teorije jesu : Dengelkolb[12], Falke von Lilienstein[13] i Klein[14].

Pojam kazne pretpostavlja krivnju, gdje nema krivnje u obliku zle nakane ili barem culpa levis, nema kazne. Ako se primi, da se posljedica propuštaja sastoji u kazni, mora se dosljedno poprimiti, da zakon veže tu pošljedicu za skrivljeni propuštaj. Ako je pak tomu tako, onda kazna treba da odgovara stepenu krivice. Nu kazniti neznatno prekršenje je gubitkom tražbine, koja katkad čine cijeli imetak stranke, kosi se upravo sa svrhom i zadaćom kazne.

Tvrdnja, da zakon veže posljedice propuštaja samo za skrivljeni propuštaj, nije ispravna, 1. s obzirom na to, što posljedice propuštaja nastupaju i onda, kad je sudac uvjeren, da je stranka propustila parničnu radnju bez svoje krivnje. Doduše § 402. br. 2. gr. p. naregjuje, da sudac mora ročište odgoditi, ako je notorično, da stranka zbog elementarne nezgode ili zbog drugoga neotklonjivoga slučaja nije mogla na ročište doći, nu u pogledu rokova nema ovakog propisa, tako, da kad bi u sudu bilo poznato, da stranka zbog elementarne nezgode nije mogla n. pr. predati priziva, ipak posljedice propuštaja nastupaju, premda je jasno, da propuštaj nije bio skrivljen ;

2. nadalje s obzirom na to, što sam fakat, da stranka ne radi, povlači za sobom procesualno pravnu štetu, bez obzira na to, koji su razlozi sklonuli stranku na neradnju. Ovaj argumenat protiv teorije kazne hoće Canstein da oprovrgne tvrdnjom, da se sud samo privremeno ne upušta u ispitivanje razloga propuštaja, ali čim se zamoli za povratu u pregjašnje stanje, sudac mora da ispita razlog propuštaja, te će ju samo onda dozvoliti, ako je stranka promašila rok ili ročište bez svoje krivnje. Protiv tvrdnje pak Cansteina, da je okolnost, što se posljedice propuštaja mogu odstraniti povratom u pregjašnje stanje, dokazom, da je zakon htio da posljedice propuštaja budu skopčane samo sa skrivljenim propuštajem, valja istaknuti, da ima slučajeva, u kojima nije dopuštena povrata u pregjašnje stanje, premda propuštaj nije bio skrivljen, a u ovim slučajevima, u kojim zakon dopušta povratu zbog nedostatka krivice, ovaj nedostatak je osnov povrati samo onda, ako leži u granicama neodoljivoga ili nepredvigjenoga dogagjaja.

Teorija kazne ne da se dovesti u sklad s propisima §§ 5. i 39. g. p., po kojima propisi o strankama vrijede za zakonite zastupnike i punomoćnike. Okolnost, da posljedice propuštaja zastupnikova postizavaju zastupanu stranku, govori protiv teorije kazne.

III. Teorija prinude. Osnovna misao : Neizvršenje procesualnih

---

[12] Einlassungszweig und Urteilsnorm, str. 20., 40., 60., 61.

[13] Ger. Ztg. 1897. No 15.

[14] Die schuldhaften Parteihandlungen, str. 59. i sl.

Digitized by Google

prava ima za posljedicu prekluziju tih prava, neizvršenje procesualnih dužnosti povlači za sobom posebne, naročito normirane posljedice propuštaja, kojima je svrha, da se stranke neposredno ili posredno prinude, da dužnosti svoje vrše. Zagovornici ove teorije jesu : Wach i Pollak.

U pogledu opsega procesualnih dužnosti nijesu zagovornici složni. Po nazoru Dengelkolba (Einlassungszwang, str. 16) procesualna je dužnost stranaka „durch eigene (Erklärung oder durch die eines vertreters zum Zustandekommen, zur Entwickelung des Processes mitzuwirken". Isto tako shvaća procesualne dužnosti Pollak. Wach dijeli procesualne dužnosti na bitne t. j. takove, koje se ne mogu isključiti iz pojma pravnoga spora, i takove, koje se doduše ne dadu izvesti iz bića samoga pravnoga spora, ali koje pozitivno pravo može strankama nametnuti. U prve dužnosti ubraja Wach upuštenje tuženika u pravni spor izjavom, da li tužbeni zahtjev priznaje ili osporuje, jer tek osporenje potraživanja ima za posljedicu spor, koji treba riješiti[15]. Čim se tuženi upusti u pravni spor i time svoju dužnost ispuni, pravni je spor zametnut. Pošto je pravni spor zametnut, Wach veli : stranke nemaju nikakovih uzajamnih dužnosti, ali pozitivni propisi mogu njima dužnosti procesualne nametnuti. Megju ove pak dužnosti ubraja Wach dužnost stranke, da se izjavi o činjenicama, što ih protivnik navede, i o privatnim izpravama, što ih predloži.

Budući da zagovornici ove teorije smatraju posljedice propuštanja kao sredstvo, e da se stranke prinude na izvršenje procesualnih dužnosti, to dosljedno tomu Wach isključuje iz pojma posljedica ogluhe prekluziju (str. 530.).

Posve drugačije shvaća biće posljedica propuštaja Bülow, koji je svoju teoriju iznio oko g. 18.[16] On poslijedice propuštaja tumači prekluzijom t. j. gubitkom prava, koje nije bilo u vrijeme izvršeno. Njegova je teorija dobila ime teorije prekluzije. Njezina je osnovna misao navedena u §-u 2. ove rasprave.

---

[15] Kein Process ist auf das Praeclusionsmoment zu fundiren. Seine Basis hat er immer in der ausdrücklichen oder durch Stillschweigen vollzogene Erklärung des Streitwillens (str. 523.). Bis zur Streitbegründung ist ein Process nicht vorhanden, der klagweis Angegriffene nur durch die allgemeine Dingpflicht zur Einlassung gehalten, (str. 522.).

[16] U raspravi : „Civilprocessualische Fiktionen u. Wahrheiten" (Arch. LXII. str. 1.—96) i u raspravi : „Dispositives Civilprocessrecht und die verbindliche Kraft der Rechtsordnung" (Arch. LXIV., str. 1.—109.

(Slijedit će.)

Digitized by Google

Načelo enotnosti pri izvršbi.

(Nastavek.)

Za novo ustanavljanje in izvajanje pristopa zakon ni imel posebnega povoda; saj je o pristopu izrečno določal in izvajal že pri upravi, dražbi in prodaji telesnin, kakor se je navajalo zgoraj v točkah 1., 2., 3.

Izvršbeni zakon sicer izrečno ne povdarja pri izvršbi na terjatev pristopa niti na tak način, da bi se ravno zaradi pristopa nanašal na kako prejšnjo določbo o pristopu in jo pozival izrečno.

Pač pa navaja § 318. i. r.: „Prodaja zarubljene terjatve je opraviti po smiselni uporabi določeb o prodaji zarubljenih stvari (premičnin) (§§ 264. do 276., 278., 281., 282. in 289.).

Ni toraj dvoma, da je § 267. i. r., govoreč o pristopu pri premičninski prodaji v pozivu §§-ov 264. do 276. i. r. sopozvan, in da na ta način izvršbeni zakon toraj tudi sam govori o pristopu pri izvršbi na terjatve.

Glede prisilne uprave zasežene izvršenčeve terjatve pa določuje § 319. i. f. i. r.: „V kolikor se dovoljuje prisilna uprava terjatev, je upravo izvesti po predpisih §§-ov 334. do 339. i. r.

V §§-ih 334—339. i. r. govori izvršbeni zakon o izvršbi na druge premoženjske pravice (kakor na denarne terjatve).

§ 334[1], i. r. se nanaša izrečno na prisilno upravo, besedujoč: „Pri pravicah, ki podeljujejo opetovano pridobivanje pridelkov ali drugih..... porabitev, sme sodišče na izvršiteljev predlog dovoliti in odrediti prisilno opravo."

Za njeno uvedbo, opravo in vstavitev je uveljavljati določbe o prisilni upravi zemljišč toraj zlasti tudi one §-a 103. i. r. o pristopu s predrugačbami §§-ov 335—339. i. r., ktere predrugačbe se pa ne tičejo izvršbenega pristopa." (§ 334[2] i. r.).

Kakor § 318. i. r. s pozivom §-a 267a i. r. posredno govori o pristopu pri prodaji (dražbi) terjatev, tako govori tudi § 319. i. r. s pozivom §-a 334. i. r. o prisilni upravi terjatev.

5. Pravilo o pristopu se dà toraj iz stvarnih in zakonitih razlogov analogije iz toček 1—4. posplošniti tako, da je po zakonu pristop dopusten in predpisan, in toraj ustanovljena enotnost izvršbenega postopka v obliki in sredstvom pristopa povsod tam, kjer se gre za prisilno upravo, dražbo ali prodajo izvršenčevega premoženja bodi si premičninskega ali nepremičninskega, bodi si telesnega ali netelesnega.

Vselej se pa gre za izterjavo denarnih terjatev ali že vsled prvotnega izvršilnega ali pa še le kakega poznejšega izvršbenega dodatnega naslova (odškodnine, stroškov i t. d.).

Digitized by Google

IV.

Določivši slučaje izvršbenega pristopa je rešiti vprašanje: o d k d a j j e izvršbeni pristop po zakonu dopusten in predpisan.

Videli smo, da pri zgol zavarovalnih izvršbah pristop sploh stvarno ni mogoč in je toraj tudi nedopusten.

Kjer toraj zavarovalne stopinje predhajajo izterjevalnim, se ne more pristop dovoliti že v začetku, ampak še le poznej v teku izvršbe, pri dotičnih izterjevalnih izvršbenih činih. Pristop je v teh slučajih mogoč še le po dovolitvi izterjevalnega izvršbenega čina, tekom izterjevalne izvršbene stopinje: t o r a j š e l e t e k o m p r o d a j e p r i premičninski izvršbi: (§ 267. i. r.: po dovolitvi prodaje . . . . se ne sme več uvesti novi prodajni postopek; vsi (poznejši) upniki . . . . pristopajo . . . prejšnjemu prodajnemu postopku; primerjaj zgoraj pod III[3]).

Zanimivo je vprašanje o začetku pristopa pri nedeljivih enotnih izvršbah, pri prisilni upravi in dražbi.

V §§-ih 103. in 199. i. r. se določa: Po knjižni zaznambi prisilne uprave . . . ali dražbe . . . se ne sme dovoliti zaradi drugih izvršljivih terjatev nobena posebna prisilna uprava . . . ali dražba. (Primerjaj navedbo zakonovega besedila zgoraj III[1] in [2].).

Po opravi (vpisu) zaznambe knjižnega sodišča (ki je lahko istotno ali pa drugo kakor dovolitveno ali izvršbeno sodišče, in vsled tega dovolitev zaznambe in odreditev zaznambine oprave lahko ali združena z dovolilnim sklepom ali pa ločena od njega po posebnem, poznejšem sklepu), je toraj še e možen, dopusten in predpisan pristop poznejše izvršbe k prvotni izvršbi. Vkljub temu, da je toraj v slučaju enotnega dovolilnega, knjižnega in izvršbenega sodišča, dovoliti uvedbo prisilne uprave ali dražbe v enem sklepu, se tukaj gre vendarle za več posameznih, stvarno-samostojnih sklepov, ki v slučaju ločenosti raznih pristojnih sodišč nastopajo v samostojnih sklepih.

Dovolitveno sodišče dovoli izvršbo z uvedbo prisilne dražbe ali uprave, dovoli zaznambo uvedenega dražbenega ali upravnega postopka in naprosi za opravo zaznambe knjižno sodišče; knjižno sodišče odredi in vpiše knjižno zaznambo uprave ali dražbe; izvršilno sodišče odredi opravo prisilne uprave ali dražbe (primerjaj obrazce za prisilno upravo 119, 120, za dražbo 130,131) in dovoli pristop. Zanimivo je toraj pri enostavnih izvršbah, da se tudi tukaj ločuje zavarovalni del (zaznamba) od izterjevalnega, in da je stvarno pravilno tudi tukaj možna enotnost izvršbe in predpisan pristop še le po zavarovalnem delu, (zaznambi), toraj z začetkom izterjevalnih izvršbenih činov.

Vprašanje o začetku izvršbene enotnosti in o začetni dobi pristopa se toraj dà rešiti brez težave in je tudi v zakonu izrečno in dovolj jasno

Digitized by Google

rešeno, tako da v tem vprašanju v knjigi in rabi ni nobenih promislekov in dvomov.

Zaznamba uvedene prisilne uprave ali dražbe je za vse vdeležence vidni in merodajni činitelj — vsled načela javnosti zemljiške knjige.

Po dovolitvi prisilne uprave ali dražbe je najprej uradoma opraviti zaznambo uvedenega upravnega ali dražbenega postopka, in pred izvedbo te zaznambe sploh počiva vsaka druga oprava, celo sklep o dovolitvi izvršbe se ne izdà pred vpisom zadevne knjižne zaznambe, če je dovolitveno sodišče ob enem knjižno sodišče. Upravnik poizve svoje imenovanje šele po vpisu knjižne zaznambe z dovolitvenim ali posebnim opravnim sklepom. Pri prisilni dražbi je po knjižnem vpisu (opravi) zaznambe uvedenega dražbenega postopka prvi izvršbeni čin — cenitev izvršbe.

Po § 140. i. r. pa se naj cenitev ne opravlja pred pretekom treh tednov po dovolitvi prisilne dražbe.

Pri prisilni dražbi nepremičnin je toraj oprava zavarovalnega izvršbenega čina zaznambe t u d i č a s o v n o l o č e n a od nadalje izterjevalne, odnosno likvidativne izvršbene oprave.

Enako časovno razdaljo med zavarovalnim in likvidativnim izvršbenim činom nahajamo tudi pri izvršbi s prodajo premičnin vsled določbe § 273. i. r., da mora med rubežem in prodajo biti najmanje časovni p r e s l e d e k t r e h t e d n o v.

V.

A. Na videz in abstracto je ravno tako jasna rešitev vprašanja, d o k d a j je možen izvršbeni pristop, ker ima zakon tudi v tem oziru izrečna določila in sicer 1. glede prisilne uprave § 103[2] i. r.: . . . dokler ni p r a v o m o č n o v s t a v l j e n a;

2. glede prisilne dražbe nepremičnin v §-u 139. i. r.: . . . „dokler je dražbeni postopek v t e k u";

3. v enakem smislu pri premičninski dražbi v §-u 267. i. r.: . . . „t e k o m t e k o č e g a prodajnega postopka".

V dejanskih slučajih pa je vkljub temu v knjigi in rabi sporno, do kdaj je pristop mogoč pri izvršbi s prisilno dražbo nepremičnin ali premičnin.

Pri prisilni upravi nikdar ne pride do domika; glede zemljišča ne, ker izvršba sploh ne gre zoper tvarino zemljišča (nepremičnine); ampak samo pridelkov; pa tudi glede pridelkov ne, ker jih presnuje upravnik sam izvensodno, bodi si da jih razpečuje pod roko ali pa po izvensodni dražbi toliko časa, da je plačana terjatev edinega ali tudi vsakega poznejšega izvršitelja. Po pravomočni stavitvi (§ 129. i. r.); po izplačatvi vseh izdražiteljev pa nobene tekoče prisilne uprave več ni in toraj tudi pristopa ne more več biti.

Digitized by Google

Dražbeni postopek pri nepremičninah je enotno, samostojno, za se sklenjeno izvršbeno sredstvo, ki se ne dà razdeljevati na nikake izvršbene stopinje, in je posledica vstavitve zaradi nepredloženih dražbenih pogojev — posledica enostavnosti in nerazdelnosti te izvršbe.

Zato je vstavitev po §-u 145. i. r. tudi strogo uradna, in isto tako tudi uradna določitev dražbenega in razdelilnega naroka (§ 16., 169., 209. i. r.).

Besedilo: „dokler je dražbeni postopek (Versteigerungsverfahren, . . . letzteres . . . § 139. i. r.) v teku". se dà toraj razlagati v najširšem pomenu: dokler traja izvršba s sredstvom dražbenega postopka, to je do zadnjega konca, — dokončne razdelitve in nakazatve skupila.

Vrhovno sodišče se je v mnogih odločbah[1] izreklo, da je izvršba s prisilno dražbo končana (dognana) z domikom, ter da nadaljni postopek vkljub temu, da je urejen v izvršbenem zakonu, ni več izvršben, (marveč izvensporen), vsled česar se po domiku — dosledno — tudi ne priznavajo izvršitelju več nobeni izvršbeni stroški zlasti ne oni prijave k razdelilnemu naroku vkljub dejstvu prijavnega poziva in izključbe §-a 210. i. r.

Vsled tega (po našem mnenju) pomotnega nazora bi — dosledno — morala prenehati sodna pristojnost izvršbenega sodišča za vse naslednje izvršbene spore, zlasti za rešitev sporov o prednosti terjatev tekmujočih upnikov: o njih dejanskem, še veljavnem pravnem obstanku in obsegu, kar pa nasprotuje izrečni določbi §-a 232. i. r., ki podrejuje vse domiku sledeče izvršbene spore pristojnosti izvršbenega sodišča.

Vkljub pomotnosti tega nazora pa je vendar res, da je dražbeni postopek po domiku povsem drug in drugačen nego pred domikom.

Postopek pred domikom ima pred vsem pravne, izvršbene, zavarovalne učinke, kajti on pred vsem ustanavlja za izvršiteljevo terjatev pravno prednost s sredstvom zaznambe uvedenega dražbenega postopka, ki se dà v slučaju izvršbene vstavitve za slučaj potrebe spremeniti v prisilno zastavno pravico (§ 208. i. r.; primerjaj v tem oziru tudi izvedbe pod VI.).

Z nadaljo, poznambeno opravo dražbenega postopka se pripravlja in z domikom doseže presnovitev izvršbenega predmeta, kterega vrednost se v gotovini v razdeljivi denar — naravnostno sredstvo plačila

Z domikom se je končalo pripravljanje izvršbene likvidacije, ki jo pa je treba še do konca izvesti: z razdelitvijo, nakazom, z izročitvijo preostanka izvršencu (§ 217. i. f. i. r.).

Vrhovno sodišče ima toraj v pozvanih odločbah samo v mislih d e l dražbenega postopka — od dovolitve do podeljenega domika, t o r a j d e l d e j a n s k e g a d r a ž b a n j a, dočim nam je pri celem dražbenem po-

[1] O. 26/1. 1899. št. 944. zb. 52/I.; 3/4 1901. št. 4315. Slov. Pravnik št. 8, iz 1901.; 18/11. 1908. R. VI. 348/8/1. Slov. Pravnik št. 11, 12 iz 1908.; n a s p r o t n o: 24/10. št. 14260. Gl. N. 728.; 28/3. 1908. št. 4927. Gl. N. 3005.

Digitized by Google

stopku pri enotni dovolitvi razločevati dva dela v izvršbeni opravi, namreč

1. opravo knjižne zaznambe uvedenega dražbenega postopka (zavarovalnega čina);

2. opravo izterjevalnih činov s podrazdelkom a) cenitve, ustanovitve dražbenih pogojev, določitve in izvršitve dražbenega naroka z domikom; b) prijave, likvidacije terjatev v obsegu in obstoju, razdelitve skupila in ureditve zemljiške knjige (§ 237. i. r.). Z domikom se je presnoval izvršbeni predmet v svrho izvršiteljevega izplačila: v gotovino; on je nehal biti z odtujitvijo in domaknitvijo izdražitelju res integra, na njegovo mesto je stopilo skupilo (pretium cedit in locum rei). Stem pa še ni dosežena zadostitev obsodbene obveznosti, — s tem še izvršitelj ni dosegel svojega plačila, ktero je predmet in končni smoter njegove izvršbe, marveč je še do plačila dolga pot.

Če je pa vrhovno sodišče nazora, da je z domikom izvršba s prisilno dražbo že končana, je s tem tudi že izrečeno, da po domiku izvršba ni več v teku in da toraj pristop po domiku ni več mogoč.

V zadnjem času je vrhovno sodišče tudi izrečno odločilo: Pristop k dražbenemu postopku se ne more več odrediti, če je domik pravomočno podeljen (o. 10./3. 1908. R. II. 185./8., ur. zb., št. 1195., „Evidenzblatt", zvezek 3. 1909.).[2]

Besedilo §-a 139. i. r.: „dokler je dražbeni narok v teku" se toraj po nazoru vrhovnega sodišča z ozirom na pristop, kar je tudi po zgornjih izvajanjih iz stvarnih razlogov pravilno, more umevati le v ožjem pomenu dejanskega dražbanja, toraj do izdražitve izvršbenega predmeta, — do domika.

Pa tudi ta rešitev še ni povsem zadovoljiva, in daje prostor raznim dvomom.

Pred vsem namreč nastane vprašanje, do kedaj more izvršenec razpolagati z izvršbenim predmetom? In zlasti vprašanje, do kedaj more vsta-

[2] Ker je po § 183.-3. i. r. podelitev domika uradoma zarnamenovati vzemljiški knigi (§ 72. o. z.-z.) in ker ima po čl. XXVI. uvodnega zakona k i. r. zarnamba domika za posledico, da so nadalje vknjižbe zoper dosedenjega lastnika veljavne samo za slučaj, da dražba postane neveljavna, je že dovolitev izvršbe dvomljiva, oprava pa nemogoča.

Vtem smislu primerjaj tudi odločbe: (Judizielle Supplemente pri §-u 139. i r. str. 516) zdne 9/4. 02. št. 2231.: Po domiku zemljišča se ne more dovoliti drugemu upniku niti nova prisil na dražba tega zemljišča, niti pristop k izvedenemu (abgeführten) dražbenemu pristopu (Notarial Zeitung 39/03.;

dalje o. 16/11. 04. št. 16.599.: Dvojna dražba (izdrazitev?) istega zemljišča. Uradno uvaževanje ničnosti, če tudi prizadetniku ne pristoja pravica rekurza (Oester. Richter-Zeitung št. 1/05. priloga E/90.

Digitized by Google

viti izvršbo? Skrajna meja za izvršenčevo razpolago je namreč zadnja možnost, izvršbo vstaviti.

Iz tega vprašanja pa zopet nastane nadalje za nas važno vprašanje: ali ne more novi izvršitelj zaseči izvršbenega predmeta do tedaj, dokler ž njim lahko razpolaga izvršenec? Po tem takem bi bila toraj skrajna meja izvršenčeve razpolage obenem skrajna meja za predlaganje nove prisilne dražbe in dražbenega pristopa.

V tem oziru se je že vsplošnih izvajanjih pod II. izreklo načelo, da je pristop pri prisilni dražbi mogoč in abstracto dotlej, dokler je možna izvršenčeva razpolaga z izvršbenim predmetom in toraj tudi vstavitev izvršbe.

Rešitve vprašanja, dokedaj je mogoča izvršenčeva razpolaga in sploh vstavitev izvršbe, nam je iskati v določbi §-a 179. i r.: Potem (po izklicu zadeve pri dražbenem zaroku, ko je sodnik vdeležencem razložil stvarni položaj, visokost davkov in drugih javnih bremen, izjave upnikov, da zahtevajo izplačilo svojih terjatev v gotovini ali se zadovoljujejo z njih prevzetvijo, visokost prijavljenih kreditnih in varščinskih terjatev, naznanil dražbene pogoje in dal druga zahtevana pojasnila § 178. i. r.) je pozvati „k stavitvi ponudeb".

„Poziv na stavitev ponudeb se sme vršiti še le po preteku pol ure od začetega in določenega dražbenega naroka".

Fürstl in za njim Neumann (komentar pri §-u 179. i. r.) učita, da se izvršenčeva razpolaga in stem tudi možnost stavitve neha v trenutku sodnikovega poziva na stavitev ponudeb.

Proti temu, po mojem mnenju pomotnemu naziranju sem v svoji razpravi: Zum Begriffe der Beendigung und Einstellung der Exekution (Gerichtshalle, št. 30., 31. iz leta 1908.) utemeljeval nazor, da odločilni trenutek ni sodnikovo pozivanje na stavitev ponudkov, marveč prva po zakonu in dražbenih pogojih sprejemljiva in po sodniku sprejeta stavitev sposobnega ponudka, kajti še le od tega trenutka je vezan ponudnik in tudi sodišče do stavitve višjega ponudka (§§ 180.[4], [5] i. r.).

Pod pogojem, da res pride do pravoveljavnega domika, je trenutek prvega zakonitega, po sodišču sprejetega ponudka odločilen in skrajen za izvršenčevo in tudi izvršiteljevo razpolago in vstavitev ter za dovolitev nove izvršbe in pristopa. Če pa ne pride do domika am pak morebiti do vstavitve (§§ 184.[8], 193. i. r.), potem je pa merodajen novi stvarni položaj.

Ta trenutek je pa kot skrajen — merodajen in abstracto.

B. In concreto pa nastane vprašanje, ali je v tem zadnjem

Digitized by Google

trenutku predlagani pristop res tudi dejansko izvedljiv?

Po §-u 139. i. f. i. r. je o vsakem pristopu obvestiti razun izvršenca vse one izvršitelje, na kterih predlog se je dovolil dražbeni postopek ali kteri so že poprej pristopili.

Ali je res vse to izvedljivo na dan dražbenega naroka ali celo v sredini dražbenega naroka pri začeteh ponudbah. ?

Izvršbeni sodnik sedi pri naroku, mora opravljati narok in nima časa za rešitev nove dražbe in novega pristopa, reši predlog največkrat še le poznej.

Če obveščenci niso navzoči, je tudi njih ustmena obvestitev ne mogoča pri naroku.

Če je tudi pristop v zadevnem skrajnem trenutku mogoč, pa je vendar dejansko neizvedljiv in toraj ne more biti več vspešen.

Popolnoma brezpredmeten je tak pristop, če domik končno obvelja. Potem za pristop kakor sploh za vsako dražbavno izvršbeno opravo ni več prostora in mesta.

Sicer je pa tudi nemogoče obvestiti o pristopu pravočasno vse osebe, ki jih je o pristopu obveščati, namreč razun predlagatelja in izvršenca vse prejšnje upnike (izvršitelje), na kterih predlog se je uvedel dražbeni postopek ali ki so pristopili že poprej (§ 139. i. f. i. r.) V skrajnem slučaju bi bila možna ustmena obvestitev (kot pravočasna) pri dražbenem naroku, če bi bili vsi opravičenci navzoči.

Če pa ne pride do domika, se to zgodi zaradi neplodnosti dražbenega naroka, ker se ni doseglo potrebnega najvišjega ponudka ; v tem slučaju pa je pri zemljiščih izvršbo, vstaviti za polovico leta (§ 151. i. r.), in pristop zopet ne pride v poštev.

Drugače je pri hišah, kjer je dovoljena odreditev novega dražbenega dneva ; v tem slučaju je tudi naknadno dovoljeni in izvedeni pristop vspešen in se njegova časovna dopustnost in izvedljivost ravna po novem dražbenem naroku in domiku.

Enako kakor v slučaju §-a 151. i. r. pri kmečkih posestvih in zemljiščih pride do vstavitve tudi vslučaju nepokritja predhipoteke iz doseženega skupila §§ 184.[3], 193. i. r.

Če je pa po odreki domika (kakor vslučaju po § 151. i. r.) pri hišah dopusten novi dražbeni dan, ga je odrediti le na predlog, pri rešitvi kterega bi se dalo rešiti tudi predlog o dosedaj še nerešenem pristopu.

Nekaj drugega kakor rešitev o dražbenem pristopu, je rešitev predloga na uvedbo dražbenega postopka samega.

Tukaj gresta namreč zavarovalni del in izterjevalni del te izvršbe ločeno pot.

Digitized by Google

Pri dovolityi izvršbe s prisilno dražbo je dovoliti in pred vsem praviti zaznambo uvedenega dražbenega postopka, ktera zaznamba pridobi izvršitelju knjižno prednost za izvršljivo terjatev.

Na vsak način se toraj mora rešiti glavni izvršbeni predlog z dovolitvijo izvršbe in zaznambe ter s knjižno opravo zaznambe, o čem je obvestiti samo izvršenca in izvršitelja, ker bi sicer zaznamenovana uvedba dražbenega postopka in stem knjižna prednost ne dosegla pravomočnosti.

V smislu §-a 29 o. z. z. in § 2.[1] izvedbenega predpisa je bil poprej za prednost knjižnih pravic merodajen dan vložitve pri knjižnem sodišču.

Takrat toraj dražbeni dan ob doseženem pravoobveljalem domiku ni prišel več v poštev za pridobitevnovih knjižnih pravic. (Sliedi.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Nadležnost glede postupka o naknadi štete počinjene prekršajima §§ 178. i 174. zakona od 31. decembra 1891. o vodnom pravu, zahtjevane nakon zastarnoga roka u § 177. toga zakona navedenoga.

Kr. sudbeni stol u O. u parnici G. Š. proti upravnoj občini O. radi plateža odštete od 1037 K odlukom od 31. prosinca 1908. br. 4872 gr. obustavio je postupak po § 479. gpp. obzirom na § 2. sl. b grpp.

Razlozi: vidiv, da tužitelj G. Š. zahtjeva od tuženice upravne občine O. odštetu od 1037 K za nanešenu mu po tuženici štetu tim, što je ova dala posjeći na obali vode, „Dobre" jedan jablan, koji se je srušio u vodu, a zatim ga na bujala voda ponesla, zaustavio se na slapu (jazu) raztrgao silom mlinski slap (nasip) i razkinuo grede i žaganice, od kojih je nasip bio sačinjen tako, da je sva voda po sredini prolazila, te mlin tužiteljev nije mogao ništa mljeti;

vidiv, da nasipi (slapovi) i gradnje vodene spadaju po § 3. zak. od 14. januara 1873. o poljskom redarstvu med poljsko dobro;

vidiv, da po § 173. zak. o vodnom pravu svatko, tko bilo kako ošteti koju vodogradjevinu — u koliko ne ima slučaja djela kažnjiva po kaznenom zakonu — počinja poljsku štetu;

vidiv, da se u ovom slučaju može nazrievati proti kojoj fizičnoj osobi prekršaj po zakonu o vodnom pravu, naročito prekršaj po § 173. odnosno prekršaj vodno-redarstvene zabrane navedene u poglavju IV. i V. prov. nar. od 8. oktobra 1892. broj 48.602 k. zak. od 31. prosinca 1891. o vodnom pravu, a o tom ima odlučiti upravna oblast, koja ako se izjavi nadležnom, tada je po § 175. zak. o vodnom pravu pozvana, da odluči i glede odštete, poljskom redarstvu, koji § nalaže, da je svaku štetu na poljskom dobru ma što proizlazi i iz § 4. zak. od 14. januara 1873. (Sbor. br. 44 god. 1873.) o i nehotice ili slučajno nanešenu dužan štetočinac naknaditi;

vidiv, da se gradjanski put pravde može nastupiti dotično nastaviti tek

Digitized by Google

tada, ako i kada upravna oblast odputi stranku na put gradjanske pravde, odnosno kad se upravna oblast izjavi, da ne ima vodopravnog naslova za odštetu ;

vidiv, odnosno na zaključak občinskog zastupstva u O. od 12. decembra 1905., kojim isto u ime tuženice odbija tužiteljičin zahtjeh ob odšteti, ter taj zaključak kr. kotarska oblast u O. riešenjem od 13. februara 1906.—533 odobrila, ne može ovo potonje riešenje smatrati, niti je posljedilo po zakonu o vodnom pravu, a niti kr. kot. oblast imala povoda uredovati po tom zakonu, jer se niti iz predstavljene molbe, niti iz zaključka nije dalo razabrati, da se radi o predmetu podpadajućem pod zakon o vodnom pravu ;

vidiv, da je priogvor tužiteljev zastarom, naime da je prekršaj zak. o vodnom pravu zastario, dosliedno zastario po § 46. zak. od 14. januara 1873. o poljskom redarstvu i zahtjev na odštetu, neosnovan, jer po § 177. zak. od 31. decembra 1891. (o vodnom pravu) ako zastara i nastupi, ne dokida se ipak dužnost odštete, a i samo pitanje o zastari nije nadležan ovaj sud da rieši, pogotovo, što nije izključena mogućnost, da je proti krivcu u istinu povedena u propisanom po § 177. o vodnom pravu roku istraga po upravnoj oblasti;

vidiv, dakle, da u ovom slučaju ima po najprije uredovati upravna oblast;

obnalazi ovaj sud temeljem § 47. gr. p. p. obzirom na § 2. sl. b) gr. pp. postupak u ovoj parnici obustaviti i tužitelja uputiti na nadležnu upravnu oblast tim, da stranke, bude li tužitelj po upravnoj oblasti odpućen na put gradjanske pravde, mogu zahtjevati ovdje da se zametnuti već postupak nastavi.

Kr. banski stol rješitbom od 26. maja 1909. br. 11.155 preinačio je prvostepenu odluku te izrekao, da je sud nadležan za riešenje ove parnice.

Razlozi: uvaživ, da prvomolbena odluka sasma pravilno čin tužene upravne občine o., kojim je navodno nanešena šteta tužitelju na jazu njegovoga mlina na „Dobri", subsumira pod ustanovu § 173. zakona od 31. decembra 1891. o vodnom pravu. (Zbornik 1902. kom. IV. br. 6.) ;

uvaživ, da § 173. odredjuje, tko bilo kako ošteti ili povriedi koju vodogradjevinu, a nije za to kažnjiv po občem kaznenom zakonu, držat će se, da je počinio poljsku štetu, te će se proti njemu postupati po propisima, kojima se zaštićuje poljsko dobro, naime po zakonu od 14. januara 1873. o poljskom redarstvu ;

uvaživ, da zakon o poljskom redarstvu u § 46. odredjuje, da zagodom ugasuje političkim putem povesti se imajuća istraga (odšteta) i kazan kvara poljskoga, ako za 30 dana računajući od dana, kojega je kvar načinjen ili saznan, ne bude nadležnoj oblasti podnešena prijava štete poljske, no da po § 47. istoga zakona „prava na odštetu proizhodeću iz poljske štete zagodom ugasla" mogu se poćerati i okončati putem prava gradjanskoga.

uvaživ, da po § 177. zakona o vodnom pravu zbog zastare ne će se prekršaji proti ovomu zakonu istražiti ni kazniti tada, ako proti prekršitelju nije od dana, kad je prekršaj počinjen, povedena istraga: za tri mjeseca glede činova označenih u § 173., a za 6 mjeseci glede prekršaja spomenutih u §. 174. ; — zastara, sve da je i nastala, ne dokida ipak dužnosti, koju § 175. namiće prekršitelju, a ni dužnosti njegove, da odšteti oštećenika ;

vidiv, da je ovom zakonskom ustanovom za čine navedene u § 173. samo produljen zastarni rok od 30 dana § 46. o poljskom redarstvu na 3 mjeseca, pa ako se u tom roku prekršaji proti § 173. ne prijave, ne će se više po uprav-

Digitized by Google

noj oblasti ni istražiti ni kazniti, dakle niti suditi na odštetu, već ostaje oštećeniku otvoren put parnice gradjanske kao i po § 47. o poljskom redarstvu;

vidiv, da je u nazočnoj parnici nepreporno, da se čin, kojim se tužitelj smatra oštećenim, dogodio u septembru 1905. a tužbu na odštetu podigao je kod suda dne 7. jula 1907., dakle iza zastarnoga roka od 3 mjeseca, dočim prije nije čina uobće prijavio nadležnoj upravnoj oblasti, pak je za presudjenje utužene odžtete nadležan gradjanski sud, a ne upravna oblast.

Kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 12. augusta 1909. br. 3235. potvrdio je rješitbu kr. banskoga stola iz razloga u njoj navedenih.

—P.—

Animus rem sibi habendi kod smetanja posjeda.

Konačnom odlukom kr. kot. suda u D. od 3. augusta 1909. proj 6530 gr. odbijeni su mldb. M. B. i dr. sa tužbom i zahtjevom, da su ih tuženi S. V. i dr. smetali u mirnom posljednjem posjedu livade „Jovac" time, što su 5. svibnja o. g. počupali u njoj 1000 komada po njima zasadjenih akacija i to s razloga, jer su tuženici dokazali sa svjedoci N. Z. i M. R., da im nije bila nakana smetati tužitelje u posjedu, već u koliko su kod čupanja sudjelovali, radili su kao ovlašteni ci i u ime zemljištne zajednice, koja je na svojoj skupštini zaključila akaciju počupati, što potvrdjuje skupštinski zapisnik te okolnost, da tuženici sâmi ne graniče sa tužiteljima i jer su osim njih (tuženih) i još mnogi kod čupanja akacije sudjelovali te po tom nisu imali nakane steći posjeda u smetanom objektu.

Kr. sudb. stol u P. riešenjem od 4. septembra 1909. br. 5396 gr. preinačio je gornju odluku udovoljivši tužbovnom zahtjevu iz razloga:

uvaživ izkaz svjedoka N. Z., koji potvrdjuje, da su medju onima, koji su kod čupanja akacije sudjelovali, bili i tuženici;

uvaživ izkaz svjedoka R. V., koji potvrdjuje, da su i tuženici akacije čupali, dakle tužitelje u njihovom mirnom posjedu tih akacija smetali;

uvaživ, da ne stoji obrana tuženih, da se oni nisu počinili krivcima smetanja posjeda, jer su po nalogu i u korist zemljištne zajednice sela B. akacije počupali, jer je za tužbu smetana posjeda i onaj pasivno legitimiran, koji izvede zaključak više suučestnika, a tuženici niti su bili prosti težaci i radnici zemljištne zajednice nego članovi iste zajednice, koji su radili kao takovi i u svoju korist;

vidiv dakle, da je prvomolbeni sudac zakon očito krivo shvatio i uporabio te time počinio ništetnost § 62. t. 11. zakona o smet. posjeda, morala se napadnuta odluka preinačiti i tužbenom zahtjevu udovoljiti. T. Š.

Može li uživatelj služnosti zahtjevati, da se u naravi mejašima označi dokle se prostire njegovo pravo služnosti.

Porezna občina D. ustala je bila proti poreznoj občini T. parnicom za priznanje prava služnosti sječidbe drva, obradjivanja, nadziranja i čuvanja dotične šume, a to samo na jednom dijelu općinskih nekretnina vlastnosti porezne občine T. Ovu parnicu je pravomoćno dobila općina D., a u dotičnoj presudi je ustanovljeno, da se ovo pravo služnosti odnosi na prostore označene sa slovima A. B. C. itd. dotičnog nacrta priloženog u parnici.

Digitized by Google

Sada je općina D. ustala kod c. k. okružnog suda u S. novom tražbom pod Cg. II. 243/8 proti općini T. pitajuć da sudac uz sudjelovanje tehničkih vještaka postavi mejaše (znakove) srestvom kolaca, gomile kamenja i sličnih na način da se u naravi označi crte dokle se prostire pravo služnosti gori spomenuto.

C. kr. okružni sud u S. odbio je tužbu radi ovih r a z l o g a :

Zahtjev tužitelja nije opravdan u zakonu, niti je inače poduprt pravima što pripadaju tužitelju na spomenuti prostor. Pravomoćnim presudama je tačno ustanovljen prostor na kojem njemu pripada pravo služnosti, a iz toga on ne može da crpi za sebe ono pravo, što ga ovom tužbom traži. Zahtjev tužitelja nije osnovan na nikakvoj novoj činjenici, nego samo na gorirečenim presudama, pa dakle nije uoblašten da pita veća prava nego ona što su mu tim presudama utvrdjena.

Nadalje mora se naglasiti, da tužiteljev zahtjev u sebi sadržaje povredu tuženikovih vlasničkih prava na spornu nekretninu, jer u suštini ne sadržaje drugo nego samovoljnu diobu rečene nekretnine i dosljedno ga se ne može da uzme u obzir, pošto protivan zakonu.

C. kr. prizivni sud u Z. odbio je tužiteljev priziv i potvrdio prvomolbenu presudu radi ovih r a z l o g a :

Pravno mnijenje prvih sudaca u ovom poslu ne prikazuje se pogrešno.

Prama stvarnoj naravi prava služnosti, posjednik služećeg dobra nije uopće dužan na nikakav pozitivni čin u korist uživatelja slunosti (§ 482. gr. zak.), dočim, kad bi se udovoljilo tužbi, nastala bi za tuženika dužnost da sudjeljuje postavljanju mejaša i da razmjerno podnosi troškove (§§ 845., 850. gr. zak.).

S toga tužitelj ne može da zahtjeva da se na zemljištu tuženice kocima, kamenjem i sličnim naznači prostor, na kojem i made pravo da vrši svoje pravo služnosti, čim se vlastnica tomu protivi tvrdeć, da je to na uštrb njezinog vlastničkog prava (§ 362. gr. zak.). Mora se imati obzira na ovu tuženikovu protivnost buduć da tužba nije osnovana na jednom naslovu i buduć da se služnost ima da vrši na način da bude od što manjeg tereta za protustranku (§ 484. gr. zak.).

C. k. vrhovni sud u Beču presudom 1. jula 1909. posl. br. Rv. IX. 105/9 preinačio je presude nižih sudova i presudio :

Tuženica je dužna, da dopusti da prostor od čest. zem. 3738, 3739 po T., u pogledu kojeg je presudom bilo priznato pravo služnosti (naznačeno u toj presudi) na korist tužiteljice, bude na prikladni način na troškove tužiteljice označen u n a r a v i srestvom naznačenja dotičnog mejaša, a to na temelju gorirečene presude i nacrta tu priloženog.

O b r a z l o ž e n j e : Ne može se zaniekati opravdanost reviziji tužiteljice osnovanoj sa § 503. br. 4. gr. post. Neprijeporno je, da samo tužiteljica imade pravo da na jednom opredieljenom dielu čest. zem. 3738 i 3739 Tijarice sieče drva, sakuplja sušanj, obradjuje i čuva šumu. Crta, koja služi kao mejaš prostoru opterećenom pravom služnosti, bila je naznačena u mapi tekom predjašnje parnice, koja se je medju istim strankam vodila za priznanje prava služnosti. — Ova medjašna crta u naravi nije vidljiva, ali nije ni prijeporna.

Zahtjev tužiteljice da i u naravi na svoje troškove mejašem označi prostor podvrgnut služnosti, opravdan je u zakonu, jer onaj, koji uživa

Digitized by Google

služnost, uoblašten je da providi za uzdržanje služećeg dobra (§ 483. gradj. zak.). U nazočnom slučaju nije lako pojmiti vršenje izključivog prava gorirečene služnosti, a da se i u naravi ne označe mejaši služećeg dobra, a to obzirom na dotične okolnosti, osobito radi velike prostranosti rečenog zemljišta, vrst tla i obradjivanja i da tužiteljica ovo svoje pravo služnosti vrši putem svih svojih stanovnika (općinara).

Sa spomenutim označenjem bivaju očito izbjegnute parnice a da se time ne obterećuje služeće dobro, odnosno vlastnik njegov. Moralo se je udovoljiti reziziji i prihvatiti tražbu samo u gori navedenom opsegu, jer pripada ovršnom sucu, da odabere način kojim će izvršiti presudu. P. D.

B. Kazneno.

Kad presuda glasi na globu novčanu, koja je kao jedina vrst kazni u zakonu kaznenom odredjena, ima se ujedno opredieliti i kazan zatvora, koja će ju zamijeniti, ako se globa utjerati ne uzmogne.

(Plenarna rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnog od 30. oktobra 1909. br. 4491. povodom žalbe ništovne na obranu zakona.)

Osudom kr. kotarskog suda u B. od 25. novembra 1908. II. 881.—08. proglašen je Stjepan M. krivim prekršaja suprot sigurnosti života označena u § 391. k. z. ter osudjen po istom §-u 391. kz. na kazan globe u iznosu od 24 krune.

Ta je osuda zadobila pravnu moć.

Povodom proti njoj po kr. drž. nadodvjetničtvu podignute žalbe ništovne na obranu zakona obnašao je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni temeljem § 286. al. 2. k. p. izreći, da je onim dielom osude kr. kotarskoga suda u B. od 25. novembra 1908. II.—881.—08., kojim se po § 391. k. z. izriče novčana kazan, ali propušta ujedno opredieliti kazan zatvora, koja će ju u slučaju neutjerivosti zamieniti, zakon u § 260. k. z. povriedjen.

Razlozi: U zakonu kaznenom § 391. odredjená je u istinu za prekršaj suprot sigurnosti života zanemarenjem zloćudne domaće živine samo u § 240. sl. a) istoga zakona navedena vrst kazne t. j. globa

No vidiv, da je to specijalno imovinska kazan, koja se na osobi bez imovine ovršiti ne može, a tim takovu osudu neovršivom čini, odredjuje već ministarska naredba od 11. februara 1855. (d. z. l. br. 30.) u § 1. da se ima u kaznenim osudama u kojima se proti komu novčana kazan odredjuje, istodobno izreći i ona kazan slobode, koja ima stupiti na mjesto novčane kazni, izrečene u smislu § 260. kaznenog zakona od 27. svibnja 1852., ako ova ne bude utjeriva.

Istovjetnu ustanovu ima i § 260. k. p., koji odredjuje: Kad presuda glasi na globu novčanu, opredielit će se ujedno i kazan zatvora, koja će ju zamieniti, ako se globa utjerati ne uzmogne.

Uvodno citirana osuda kotarskoga suda posve je mimoišla te zakonske ustanove, pak ih je tim povriedila.

S tih razloga valja povodom ništovne žaobe kr. državnog nadodvjetničtva na obranu zakona uložene, u smislu § 29. sl. c) k. p. po § 286. al. II. k. p. izreći, da je prvosudnom osudom u napadnutom dielu zakon u § 260. k. z. povriedjen. Lucarić.

Digitized by Google

Ako tko ne sa usmrtbenom nakanom, nego samo s neprijateljskim namišljajem uzradi proti drugomu tako, da odatle izidje smrt ne toga drugoga, nego trećeg čovjeka, nije počinio zločinstvo umorstva u smislu §-a 134. kz., a niti ubojstvo u smislu §-a 140 kz., nego pokušaj zloč. težke tjelesne ozlede označ. u §-u 155. sl. a) kz. i prestupak suprot sigurnosti života označena u § 335. kz.

(K tumačenju §§ 134., 140. kz., te §§ 8., 155. sl. a) i 335. kz.)

Kr. sudbeni stol u O. sudio je u kz. stvari proti A. B. na tužbu kr. drž. odvjetničtva u O., da se proglasi krivim zločinstva običnog umorstva dne 13. jula 1909. ovako:

A. B., 40 god. star. iz N. S. kod Požege, rmkt., oženjen, bez djece, ratar u Z., nepismen, kažnjen radi zloč. bludnosti suprot naravi sa 6 mj. t. tamn., radi zloč. t. tj. ozlede označ. u § 153. kz. sa 2 mjeseca t. tamnice, te radi javn. nasilja III. sl. i zloč. t. tj. ozlede sa 16 mjeseci težke tamnice k r i v j e, da je dne 25. aprila 1909. u Z., ako ne baš u nakani, da ga ubije, nego ipak inim neprijateljskim namišljajem uzpostupao prema N. K. tako, da je iz udaljenosti od kojih 10 koračaja izpalio prema kolima, u kojima se isti vozio sa S. D. uz još četvoricu drugova iz oštro nabijene puške hitac, koji ipak nije pogodio N. K., nego S. D. odostrag u glavu, uslied čega S. D. zadobio na pločici zatiljne kosti u obliku pet rupica ranu, koja kost skroz prodire, te koja je povriedila mozak i prouzrokovala upalu mozgovnih opna, uslied kojih je nastupila kljenut srca, te je dne 7. maja 1909.umro, pa je tim počinio zločinstvo ubojstva označ. u § 140. kz., pa se po § 142. kz., osudjuje na kazan težke tamnice od 10 (deset) godina etc.

Proti ovoj osudi uložilo je kr. drž. odvj. ništovnu žaobu na kr. stol sedmorice kao kasacioni sud, te je vrhovno sudište odredilo javnu razpravu na dne 6. studenoga 1909., te nakon provedene razprave gornju napadnutu osudu ukinulo po § 284. kz. i izreklo ovu svoju vrhovnu osudu:

N. B. k r i v j e, da je dne 25. aprila 1909. u Z., ako ne baš u nakani, da ga usmrti, ali inim neprijateljskim namišljajem uzpostupao proti N. K. tako, da je iz udaljenosti od kojih 10 koračaja izpalio prema kolima, u kojima se isti vozio sa S. D. uz još četvoricu drugova iz oštro nabijene puške hitac, ali zgodio S. D. odostrag u glavu, od koje ozlede je S. D. preminuo, p a j e t i m p o č i n i o z l o č i n p o k u š a j a t e ž k e t j e l e s n e o z l e d e o z n a č e n u §§ 8. i 155. sl. a) k z. t e p r e s t u p a k s u p r o t s i g u r n o s t i ž i v o t a o z n a č. u § 335. k z., te se radi toga čina osudjuje po § 155. kz. na kazan težke tamnice od 5 (pet) godina.

U r a z l o z i m a navadja kr. stol sedmorice ovo: Kr. drž. odvjetničtvo napada prvosudnu osudu iz razloga ništetnosti toč. 10. § 277. kp. i to najprije u smjeru, da je presudni sud imao prema dstanovljenim po njemu činjenicama, koje da jasno dokazuju usmrtbenu nakanu obt. A. B. u njegovu postupanju proti N. K. istoga suditi radi zloč. običnoga umorstva, a onda u pravcu, da je sam taj čin, kako ga je ustanovio presudni sud, u koliko je bio naperen proti N. K., a uslied kojega je usmrćen S. D. krivo kvalifikovan kao zločin ubojstva, mjesto kao zločin pokušaja težke tjelesne ozlede po § 155. sl. a) kz. na štetu N. K. i prestupka § 335. kz. na štetu S. D.

U prvom svom dielu je ništavna žaoba n e o s n o v a n a, jer napada jedino pravoriek presudnog suda, koji se nije uvjerio o tom, da bi obtuženik postupao bio u usmrtbenoj nakani, kad je hitac proti N. K. izpalio, a takav

Digitized by Google

se pravoriek gledom na § 249. kp. ne da uspješno pobijati iz navedenog u žaobi razloga ništetnosti.

Nasuprot je u pogledu kvalifikacije čina, poduzetog proti N. K. osnovan razlog ništetnosti t. 10. § 277. kp. jer se za zločin ubojstva traži, da usmrćena osoba bude identična sa onom, proti kojoj se postupa u neprijateljskom namišljaju, čega ipak u nazočnom slučaju ne ima, jer nije usmrćen N. K., proti kojemu je po ustanovljenju presudnog suda postupao u neprijateljskom namišljaju, već uslied aberacije S. D.

Prema ustanovljenim po presudnom sudu činjenicama postoji kod obtuženoga u pogledu napadaja na N. K. zla nakana uvjetovana po § 155. sl. a) kz., a u usmrćenju S. D. kulpozni prestupak § 335. kz. S toga je valjalo uslied ništavne žaobe kr. drž. odvj. prvosudnu osudu u dielu osudjenja obtuženoga na štetu N. K. i S. D. po § 284. kp. ukinuti i donieti osudu u glavnoj stvari, kako je to sadržano u tenoru ove vrhovne osude.

Priobćio Dr. Ivan Krnic.

U kazan slobode ne ima se uračunati vrieme, koje je osudjeni prije izrečene osude u pritvoru proveo.

(Plenarna riešitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnog od 16. oktobra 1909. br. 4243, donešena povodom žalbe ništovne na obranu zakona.)

Kr. kotarski sud u S. osudom svojom od 15. oktobra 1908. II. 513. 08. osudio je P. C. radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označena u § 460. k. z. po istom §-u na kazan zatvora u trajanju od 2 mjeseca, uračunav u kazan zatvora i ono vrieme, što ga je osudjeni P. C. u sudbenom pritvoru prije dana razprave naime prije 15. oktobra 1908. proveo.

Ta je osuda postala pravomoćnom.

Povodom proti njoj po kr. drž. nadodvjetničtvu podignute žalbe ništovne na obranu zakona obnašao je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni po § 286. al. 2. kp. izreći, da je onim dielom osude kotarskoga suda u S. od 15. oktobra 1908. II. 513—08., kojim se u kazan slobode uračunava i ono vrieme, koje je osudjeni P. C. prije izrečene osude u sudbenom pritvoru proveo, povriedjen zakon u ustanovi §§ 17. i 46. sl. k) k. z. i 341. k. p.

Razlozi: Po § 17. k. z. vrieme kazneno počima teći od onoga časa, kad bude proglašena osuda, kojoj je svaka dalnja molba presječena.

Prema tomu je uračunanje istražnoga zatvora izdržanog prije izrečene osude našem kaznenom zakonu nepoznato, dočim n. pr. vojni kazneni zakon u § 127. uračunanje takovo odredjuje pod stanovitimi uvjeti.

Nu kazneni naš zakon u § 46. sl. k) smatra dulji neskrivljeni istražni zatvor samo olakoćujućom okolnošću, a jedino § 341. k. p. odredjuje, da se vrieme, koje je osoba osudjena na kazan slobode provela u zatvoru, poklem je proglašena osuda prve molbe, ubrojiti ima u vrieme kazni u toliko, u koliko je početak kazni zaustavljen bio okolnostni, neovisnimi od volje osudjenikove.

Pošto je kr. kotarski sud u tom slučaju inako postupao, povriedio je zakon u ustanovi §§ 17. i 46. sl. k) k. z. ter § 341. k. p. Stoga valja uslied žalbe ništovne na obranu zakona podignute po kr. državnom nadodvjetničtvu po § 286. al. 2. k. p. izreći, kako je to sadržano u tenoru ove vrhovne osude.

Lucarić.

Digitized by Google

Iz upravne prakse.

Udatoj ženi, koja je u zadruzi rodjena, kojoj se je tek muž priženio, pripada po § 8. zakona o zadrugama pravo glasa, makar imade živoga i muža i oca.

(Ad § 5. zadružne novele od 30. aprila 1902.)

U plemićkoj zadruzi O., k. br. 3. u V., ostala je poslije smrti oca Mirka pl. O. samo kći Bara, kojoj se je priženio Stjepan K. — Bara K. imade sa Stjepanom K. tri kćeri, od kojih su se dvije Jana i Dora izudale iz kuće, dočim se je kćeri Kati priženio u kuću Vid V.

Godine 1906. zatražila je Bara K. razlaz ove zadruge i upis zadružnih nekertnina na svoje ime. Na taj zahtjev pristao je njezin muž Stjepan K. a pristale i izudate kćeri Jana S. i Dora T.; dočim se je Kata V. odlučno usprotivila tome zahtjevu.

Kr. je kotarska oblasti u K. u odluci od 7. ožujka 1907. br. 3361 odbila zahtjev Bare K. za razlaz ove zadruge, jer na razlaz ne pristaje Kata V.

Kr. je županijska oblast u B. u odluci od 6. kolovoza 1907. br. 9828 odbila utok Bare K. i potvrdila prvostepenu odluku.

Proti toj odluci podnijela je Bara K. utok. Kr. je hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odio za nutarnje poslove odlukom od 29. decembra 1908. br. 63.065 utok taj odbila i potvrdila drugostepenu odluku, jer Kati V. kao predstavnici svoje obitelji pripada pravo glasa po § 8. zakona o zadrugama od 9. maja 1889., a razlaz može se po § 5. uzadružne novele od 30. aprila 1902. dozvoliti samo onda, ako na nj privoljuju svi, kojima pripada pravo glasa.

Priobćio: Dr. Iv. Strohal.

Za rješavanje sporova radi navodno povredjenoga prava prekupa ovlašteničtva samog za sebe po § 22. zakona od 25. aprila 1904. o uredjenju zemljištnih zajednica nadležne su sudbene, a ne upravne oblasti. — Prinos k tumačenju §§ 1. i 1388. o. g. z.

Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, izdala je dne 20. novembra 1909. pod brojem 35.586 sliedeću vrhovnu rješitbu:

„Povodom utoka Ane J. rodjene R. iz M., obnalazi kr. zemaljska vlada ukinuti rješitbu županijskoga upravnoga odbora u V. od 16. aprila 1909. broj 1126 u. o. i njome potvrdjenu odluku kr. kotarske oblasti u I. od 8. februara 1909. broj 9758/1908. te Anu J. rodjenu R. odputiti pred nadležni sud s njezinim zahtjevom glede uztvrdjene povrede njezinoga prava prijekupa ovlašteničtva samog za sebe. Sve to iz ovih razloga:

U nazočnom se predmetu ne radi o preporu ovlašteničtva u zemalj. zajednici M., o kojem bi u smislu §§ 52. i 53. zakona od 25 aprila 1894. o uredjenju zemalj. zajednica imale odlučivati upravne opblasti, već se radi o sporu radi navodno povredjenoga prava prijekupa ovlašteničtva u smislu § 22. citiranoga zakona. U tom §-u 22 sadržane su materijalno-pravne ustanove o pravu prijekupa, nu u zakonu nije odredjeno, da su za rješavanje odtud nastalih prepora nadležne upravne oblasti, pa s toga, jer su takovi sporovi bez sumnje čisto privatno-pravne naravi, spadaju oni po občenitim propisima §§ 1. i 1388. obć. gradjan-

Digitized by Google

skog zakonika predredovitisud, što se vidi i iz zadnje alineje § 22. zakona od 25. aprila 1894. o uredjenju zem. zajednica.

Pošto dakle upravne oblasti nisu nadležne za rješavanje prepora kakav je nazočni, valjalo je nižestepene odluke ukinuti radi absolutne nenadležnosti (tih oblasti) te moliteljicu Anu J. — u koliko se pouzdaje u svoje pravo — s njezinim zahtjevom odputiti pred sud.

Priobćio: Fr. Haladi.

KNJIŽEVNOST.

Dr. Nikola pl. Tomašić: Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva (Fundamenta juris publici regni Croatiae). Najstarije doba: **Pacta conventa**. Posebni otisak iz sveske 3. i 4. godine XI. Vjesnika kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoga arkiva.

Čitava naša obrazovana javnost već dugo je željkovala ovo djelo, pa kad je izišlo, primila ga je s najvećim priznanjem. Kako je ono kraj toliko obilne sadržine veoma zbito, rad sam čitaocima „Mjesečnika" prikazati iscrpan referat, poglavito u cilju, da naročito istaknem, što mi se čini najznatnije i najvrednije s historijske i s državopravne strane.

U predgovoru je izložen program radnje. Kao neki motto postavljena je na čelo ona čuvena izjava hrvatskoga sabora od g. 1712.: Nulla vis nos Hungaris addixit. Spontanea nostra ultroneaque voluntate non quidem regno, regi vero eorundem nosmet subjecimus. I doista, misao vodilja čitavoga djela otkrivena je riječima: pravo je naše originarno, ono je vlastito naše i tako je bilo od iskona, a tako jest i danas. Originarno je i vlastito zato, što nam ga nitko nije podijelio, pa nam ga nitko i ne može uzeti. Vlastito se pravo može mijenjati tek borbom, pa je tako narodu, koji vlastito svoje pravo ima, omogućeno, da ga u borbi, u okviru prava očuva. Sasvim je drugačije, kad koji narod nema svoje vlastito pravo, jer ga je napustio ili uslijed podjarmljenja izgubio. Ovakovom narodu podijeljeno pravo može onaj, koji ga je podijelio, pravno modifikovati po vlastitoj volji. Da taj narod steče natrag vlastito svoje pravo, mora prijeći granice borbe u okviru prava, jer se cilj njegove borbe protivi tudjem pozitivnom pravu. Hrvatski narod i danas uživa svoje vlastito pravo. Pozitivno njegovo državno pravo, kako je uzakonjeno nagodom, veže ga temeljem vlastitoga zakona njegova t. j. z. čl. I. hrv. slav. dalm. sabora od god. 1868., pa se ovo bez privole hrvatskoga sabora pravno mijenjati ne može. U kratko, tuj se hoće da utvrdi, kako je Hrvatskoj vazda pripadala, pa i sada pripada ona osobina, po kojoj se država odlikuje od svake druge teritorijalne korporacije, a ta stoji u originarnosti imperija, kako veli Jellinek (Das Recht des modernen Staates I. sv. 2. izd. str. 176.: „originäre Herrschermacht") ili u vlastitom pravu gospodstva, kako isto s drugim riječima izriče Laband (Das Staatsrecht des deutschen Reiches, 4. izd., I. str. 62.: eigenes Herrschaftsrecht).

Dokaz, da je državno pravo naše bilo vlastito naše i u čas, kad smo g. 1102. primili i izabrali ugarskoga kralja Kolomana za našega kralja,

Digitized by Google

nalazi se u činjenici, da su Hrvati sklopili s Kolomanom t. zv. pacta conventa. Da utvrdi eksistenciju tih pacta conventa, odabrao je g. pisac osobiti metod: uzeo je analizirati trogirsku diplomu od g. 1108. u sve tančine njezine. Razlog svome postupanju nalazi u tome, što su mnoge stavke te diplome takove naravi, da nas i po stvarnom sadržaju i po obliku svome dovode do zaključka, da se tiču cijelog kraljevstva, a ne samo pojedinoga grada. A kad k tome vidimo, da su riječi ove diplome kraljevi dali nepromijenjeno prepisivati i u potonje diplome, to nas može utvrditi u misli, da je izvorna matica tih diploma takova listina, koja se ticala čitavoga hrvatsko-dalmatinskoga kraljevstva. Kad se pak još k tome nadje, da pojedine odredbe diplome posvema odgovaraju državopravnim uredjenjima onoga doba, ako se protegnu na državu cijelu, dok su neshvatljive, ako se ograniče na pojedini grad; zato veli g. pisac, da hipoteza njegova, kako se tuj kriju tragovi pacta conventa, biva neoborivom tezom, s kojom su u potpunom skladu i sve druge savremene listine i tadašnje javnopravno shvatanje.

Trogirska je listina preznamenita, jer je jedina, koja nam prikazuje privilegije, kako ih je sam Koloman dao dalmatinskim gradovima. Listina se ispituje sa gledišta diplomatike, a rezultat ispitivanja stoji u tome, da je ova isprava strogo ispravni prijepis po originalu. Zatim se prihvaća mišljenje Fejérpatakyevo, da je kralj Koloman ovake diplome podijelio i drugim gradovima. Za grad Spljet dokazuje nam tu činjenicu povelja Stjepana II. od g. 1124. Trogiranima. A možda je i Šibenik dobio takvu povelju od Kolomana. Iza Omiš imamo diplomu takova sadržaja od kralja Andrije II. iz g. 1207.

Na to se ispituju pojedine odredbe trogirske listine po Luciju.

1. Ego Colomanus rex Ungarie, Croatie, atque Dalmatie juro super sanctam crucem vobis Tragurinis meis fidelibus civibus firmam pacem

Lucije tumači riječi firmam pacem po tome, što je kralj prije toga vodio rat s Dalmacijom. Ova se formula upotrebljavala kod medjunarodnih ugovora izmedju Dalmatinaca i italskih gradova, tako u miru izmedju Pižana i Zadrana, pa u ugovoru izmedju Ankone i Trogira.

2. Mihi aut filio meo aut successoribus tributarii non sitis.

Kralj oprašta Trogirane od plaćanja tributa. Dalmatinski su gradovi plaćali hrvatsko-dalmatinskim kraljevima poseban tribut, a kad pripadahu pod Veneciju, morali su opet duždu mletačkome davati danak. Po pripovijedanju Konstantina Porfirogenita odredio je car Vasilije, da dalmatinski gradovi odslije plaćaju Hrvatima sve, što su do tada davali bizantskom strategu, tek malenkost (βραχύ τι) treba da dadu strategu za znak da su podložni Bizantu. Ovaj danak, koji se davao u novcu i vinu i drugim podavanjima, nazivao se poslije tributum pacis. Taj je tribut poslije prestao, kad je kralj hrvatski — najkasnije Zvonimir — postao potpun suveren dalmatinskih gradova i kao takav primao od gradova dona. Takav tribut plaćala je u 10. vijeku Venecija hrvatskom vladaru sve do Petra Orseola II.

3. Episcopum vero aut comitem, quem clerus et populus elegerit, ordinabo.

Digitized by Google

Pravo, da bira svećenstvo s narodom biskupa ,ide medju općena prava Dalmacije, kako se vidi iz isprave od g. 1111. sačuvane u t. zv. liber pactorum. Dio pacta, koji radi o odnosu crkve spram države, raspravljan je na zadarskom saboru, od kojega nam je pomenuta isprava sadržana. Tu se naročito veli, kako je kralj Koloman prisegao na četir sveta jevandjelja : „ut antiquam Dalmatie libertatem in nullo unquam deberet fraudare", navlastito se Koloman obvezao, da će potvrditi i dati im biskupa, koga oni sami izaberu.

Pravo birati načelnika pripadalo je dalmatinskim gradovima od starine, ali Koloman je pridržao sebi pravo potvrde.

4. et lege antiquitus constituta vos uti permittam.

Dalmatinski su se gradovi služili rimskim zakonima, dok bijahu podložni istočnoj imperiji. Načelo : judicetur erga romanam legem poštivali su i hrvatski vladari spram dalmatinskih gradova, pače čini se, da su i hrvatski primorski gradovi, navlastito Belgrad, priznavali rimske zakone. No vrijedno je napomenuti, da su pojedine ustanove i langobardskoga prava prodrle u dalmatinske gradove, kako ističe Rački (Rad 99. str. 125—127).

5. praeterquam introitus portus civitatis de extraneis duas partes rex habeat, tertiam vero comes civitatis, decimam autem episcopus.

Koloman pridržava sebi dvije trećine od gradskih carina, odbivši crkvenu desetinu, dok jedna trećina ide načelniku. Nikakav drugi porez nisu trebali dalmatinski gradovi da plaćaju kralju, kako se jasno razbira iz točke 2., premda ih je dosta bilo.

Prema istorijskim vezama Dalmacije s Italijom valja uzeti, da je javno gazdinstvo naših gradova bilo uredjeno po ugledu italskih gradova. I sada se po samim ispravama i starim statutima prikazuju daće upravo sjajnim načinom, a strogo juristićkim metodom, te već ova partija, kad i ne bi sve ostalo uzeli u račun, zajamčuje djelu trajnu pravnohistorijsku vrijednost.

1. Ponajprije se raspravlja donum publicum, koje znači javnu daću, što no se davala kralju, a bila je redovna, godišnja ili vanredna o svečanim zgodama. Na plaćanje ovih darova bili su obvezani baš oni, koji su bili oprošteni od plaćanja poreza, dakle plemići, biskupi, crkve i manastiri. I iz vremena hrvatske narodne dinastije nalazimo potvrde u izvorima za ovakove redovne i vanredne darove kralju. No dalmatinski gradovi, koji se označivahu themom Dalmaciae, nisu kralju plaćali dona u vrijeme, kad su mu plaćali tributum pacis. Medjutim dona dolaze u tim gradovima i kao gradske daće, ali dona nisu nikada pripadala kraljevima arpadovskim, pogotovu jer Koloman obećaje Trogiranima, da ih ne će teretiti :

2. hospitium t. j. dužnost primiti kralja na konak i hranu, a to je u najužoj svezi s darovima, kako je već dobro opazio Klaić. Ovo su pravo vršili hrvatski kraljevi spram hrvatskih gradova, a da su ga vršili i u dalmatinskim gradovima, može se izvesti baš odatle, što Koloman naglašuje, da se ne će nikome radi konaka činiti nasilje. Iz ovoga sasvim dobrovoljnoga hospicija razvilo se tako reći nevidom jus descensus bani, koje je već za kralja Ljudevita bilo pravi danak, što no se plaćao dva puta u godini o Jurjevu i Martinju. Pri tom ističem i duhovito tumačenje listine Ljudevita I. od 1347. i z. čl. 12. od 1351. U ostalom, počeci reluiranja descensusa vide

Digitized by Google

se već i u Lex Sclavoniae od g. 1273. i u privilegiju bana Nikole od g. 1276 (Smičiklas, Cod. VI. br. 26 i 28).

3. Tributa. Rimski je tribut bio dvojak, jedan se udarao na zemlju (in agros), a drugi na osobe (in corpora sive capita provincialium). Oštro treba razlikovati javnopravni zemljarinski porez od privatno-gospodarstvenog prihoda, koji je pritjecao vlasniku zemlje od zemalja danih u zakup (vectigal ex agris scriptuariis, sive elocatis): ovakove daće privatno gospodarstvene naravi plaćali su koloni vlasnicima zemlje, a zvale su se terraticum, tributum i decimae. Po mišljenju piščevu bar u gradovima nije pored tih privatno-gospodarstvenih daća bilo nikakova poreza na zemlju. Tako isto nema u gradovima traga kućarini, nego tek privatno-gospodartvenoj najamnini.

Po nekim tragovima moglo bi se ipak zaključiti na neki općeniti imovinski porez, koji su plaćali kralju slobodni ljudi. Osim ovoga redovnog imovinskog poreza poznaje ovo doba još i vanredni imovinski porez, koji se plaćao u vrijeme vanredne potrebe. Ovaj se porez plaćao iz početka od ognjišta, a poslije po registru, dotično katastru. Tako je bilo u italskim gradovima, a prema tome bez sumnje i u Dalmaciji.

4.) Opći potrošarinski porezi i carine.

Potrošarine se spominju ponajprije u Dubrovniku kao porez na kruh, daća od vina, porez na žito i potrošarina od ulja. Kako se u starim statutima drugih gradova ne nalazi traga potrošarini, mora se zaključiti, da su nekako tek u drugoj polovici XIII. vijeka uvedeni u dalm. gradovima potrošarinski porezi, kad već i carine sve više počinju dobijati karakter potrošarinskih poreza. Stari statuti, pogotovo ako se isporede s novijima, pokazuju, kako su upravo carine počinjale postajati porezom na trošnju, pa je tek poslije i domaće pućanstvo opterećeno ovom daćom; prve se potrošarine pače i zovu carine (doana). Vrlo je lijepo prikazan razvoj carina i s pravne i s financijske strane. U najstarije vrijeme imala je carina još posvema karakter pristojbe, koju su plaćali tudji trgovci kao daću za pristanište ladje u luku; prema tome carini nije bio zadatak, da oporezuje trošnju ekonomskih dobara, na koja se carina udarala. Ta pristojba nije u početku ovisila o količini i kakvoći robe, pa je tek poslije — bit će početkom XIII. vijeka — dobijala karakter potrošarine, dotično dohodarine, kad se naime počelo voditi računa o momentu stjecanja sa strane trgovčeve. Tek u najnovijem stadiju razvijanja dobija carina karakter potrošarine, dok se onaj dohodarinski elemenat izlučuje u posebni porez od tečenja. S obzirom na taj subjektivni momenat nazivlje se carina u najstarije doba i commercia, a hrvatski: trgovina.

Kraj velikog prometa dalm. gradova carinski se sustav brzo razvio i usavršio, te se uz uvoznu carinu razvila još i izvozna, pa i provozna.

5. Tecivarina. Zanimljivo je, da u starim statutima dalmatinskih gradova nalazimo tragova tecivarine, naročito za brodare, dok se tecivarina za obrtnike ne može pouzdano utvrditi.

Osim ovih javnogospodarstvenih dohodaka bile su izdašno vrelo i globe, koje su posvema ili dijelom tekle u kraljevsku blagajnicu. Sve daće nijesu tekle u javnu blagajnicu, već dijelom u džep onih, koji su ih pobirali, po čem dobijaju karakter pristojbi, ili su opet bile odredjene za izvjesne gradske činovnike. Većina svih ovih javnih daća išla je u dalmatinskim gradovima u gradsku blagajnicu, kako se može lasno razumjeti po istorijskom razvi-

Digitized by Google

janju dalmatinskih gradova u pravcu njihove ovisnosti prema Bizantu, a poslije prema hrvatskim kraljevima. Ti su gradovi uživali još veću samoupravnu neovisnost nego li italski gradovi. Pod bizantijskim vrhovnim gospodstvom dalmatinski gradovi čine još doduše posebnu provinciju, no samo po imenu kao t h e m a u vojničkom pogledu, ali nisu više posebna eparhija (upravni i pravosudni kotar), jer su pojedini gradovi posvema autonomni u sudbenosti, a pogotovu u financijskom pogledu nisu više nikakova ἐπίσκεψις, pa u njima ne sjedi praktor za pobiranje javnih daća, jer onu malenkost za priznanje bizantijskog vrhovništva plaćaju izravno strategu. Ta je njihova autonomija ostala vrlo prostrana i onda, kad su hrvatskoga kralja priznali svojim zakonitim vladaocem, pa su mnoge daće, koje su inače u drugom teritoriju hrvatske kraljevine išle u blagajnicu kraljevskoga fiska, u dalm. gradovima ostale municipalnim dohotkom. No sama trogirska listina dokazuje, da je Koloman dobijao od dalm. gradova još manje dohodaka, nego što su ih primali njegovi prednici na hrvatskom prijestolu.

Sva ostala kraljevina Hrvatska nije ipak dobila od Kolomana u financijskom pogledu iste privilegije kao dalm. gradovi, već su u glavnom ostale sve javne daće, koje su bile u vrijeme Zvonimirovo. Zato je Koloman i imao u Spljetu posebnoga eksaktora regalium tributorum per Croatiam. Ali taj eksaktor nije bio fiscus ugarskoga kralja kao nekog konkvistadora, već hrvatskoga kralja, isto tako kako je i ona „regia libertas", koju daje Koloman samostanu koludrica u Zadru g. 1102., osnovana na pravu njegovu, kao kralja hrvatskoga, koje mu pripada, čim je zakonito izabran, ma da još faktično sam grad Zadar ne posjeduje. Za ovu svoju tvrdnju nalazi g. pisac eklatantan dokaz u povelji od g. 1116., kojom mletački dužd Ordelafo Faledro potvrdjuje na korist samostana sv. Ivana u Belgradu pravice podijeljene od hrvatskoga kralja Krešimira.

Mletački su se duždevi već počevši od Petra II. Orseola, koji je g. 998. zauzeo bizantinske gradove i otoke Dalmacije, prozvali vojvodama Dalmacije s dopuštenjem bizantskoga cara. Tijem pak nije tangirana suverenost hrvatskoga kralja, što se tiče teritorija same kraljevine Hrvatske. No mletački duždevi prisvajali su sebi pravo i na kraljevinu Hrvatsku, pridijevajući si i titulu vojvode hrvatskoga, koju im je tobože podijelio car Aleksije Komnen. Ali ni sami mletački pisci ne izvode prihvat H r v a t s k e u naslov duždev iz vrhovničkoga prava Bizanta a to je prirodno, jer podjeljenje naslova hrvatskoga vojvode od strane Bizanta ne bi imalo nikakog pravnog uporišta, pa ni u kakovom virtualnom pravu. I sam kralj Koloman u svom paktu prijateljstva, koji sklapa s duždom Vitalom Michielom veli, da se njemu i starješinama njegovim čini sumnjivim, da li duždu pripada naslov vojvode Hrvatske i Dalmacije. A ni samom sebi ne usudjuje se Koloman prisvojiti prije izbora naslov hrvatskoga vladara, već se u toj konvenciji nazivlje samo ugarskim kraljem. Hrvatska je dakle, zaključuje g. pisac, smatrana bila posebnim medjunarodnopravnim subjektom, pa je takovim ostala i nakon izbora Kolomanova. Pače, dok su se mletački duždevi i poslije g. 836., kadno je prestala faktična ovisnost Venecije od Bizanta, ponosili naslovom bizantskih službenika ; nema dokumenta, izvodi autor, gdje bi hrvatski vladar nosio naslov carskoga činovnika, tek se spominje, da je koji ban bio carski protospatar, a to svakako stoji za vrijeme, koje je g. piscu ovdje pred očima. Kraj te samosvijesti hrvatskoga naroda prirodno je, da je Venecija

Digitized by Google

strogo pazila na osjetljivost njegovu, kako se vidi iz listine od g. 1118. o ugovoru dužda Ordelafa Faledra s Rabljanima, gdje im on obećaje, da će Dalmacijom isto onako vladati, kako im je prisegao kralj Koloman. A da je baš i u financijskom pogledu Hrvatska i dalje ostala poseban subjekat, dokazuje pomenuta isprava istoga dužda od g. 1116., gdje se odredjuje, da se povreditelju darovnice imaju konfiskovati dobra: „omnia quae possidet fisco ducali et regali deveniant". Po tumačenju Muratorievu eto Mlečani razlikovahu pojam mletačkoga fiska od k r a l j e v s k o g a h r v a t s k o g a. A da je ovo razlikovanje vrijedilo i za državopravno shvatanje, pokazuju riječi duždeve u početku darovnice, gdje potvrdjuje „ducali et regali auctoritate". Mora se priznati, da svakoga mora zadiviti ova vrlo oštroumna i nepobitna argumentacija.

Vanredno je zanimljivo i kontrastiranje arpadovskog poreznog sistema sa sistemom dalmatinskih gradova. Prvi su gradovi u Ugarskoj nastali u utvrdjenim središtima županija (vármegye), a kako je kralj bio vlasnikom cijele zemlje, koja nije bila u vlasničkom posjedu plemena, prirodno je, da su gradjani plaćali od gradskih zemljišta daću privatnogospodarstvene naravi zvanu census ili terragium. Te su daće plaćali pojedinci od zemlje, koju su posjedovali, tek u 13. vijeku počeli su kraljevi pojedinim gradovima dijeliti privilegije, po kojima su gradjani postali vlasnici posjedovanih zemalja. Census se doduše i dalje raspisivao na pojedince, ali dobio je sada javnopravni karakter. Taj census zamijenila je doskora t. zv. collecta ili exactio, koju je grad sâm u kolektivnoj svoti plaćao svake godine kralju. Osim ovih daća morali su davati kralju honorificentiam ili munera. Prema tome bio je — ne uzimajući u račun izvanredne poreze — porezni sustav arpadovski osnovan na glavnom načelu privatnogospodarstvenom, da je vladar vlasnikom sve zemlje. To je on de facto i bio za zemlje, koje nisu bile podijeljene medju plemena, a u daljem razvitku protegnut je i na zemlje plemenske pojam nekoga v r h o v n o g vlasništva.

Sasvim drugačiji bio je porezni sistem u dalm. gradovima. Rimsko pravno shvatanje vlasništva nije podnosilo pomisao, da bi vladaru pripadao ikaki privatnogospodarstveni dohodak od zemlje privatnika, pa zato su ovdje pod utjecajem veoma razvitog bizantinskog sistema financija bili uredjeni javni tereti prema načelima javnoga gospodarstva.

S obzirom na cjelokupni položaj dalm. gradova može se tvrditi, da je Koloman, po dokazu trogirske listine, htio u najširem opsegu respektovati položaj tih gradova, paće još i više privilegovati, nego je to bilo pod hrvatskim kraljevima narodne dinastije, a svakako više, nego što su ga poštovali Mlečani. Razlog bijaše u tome, što je Koloman htio da se smatra legalnim sukcesorom hrvatsko-dalmatinskih kraljeva narodne dinastije ; a još i u tome, što je htio nasuprot aspiracijama Venecije što više privezati dalm. gradove svome hrvatsko-dalmatinskom kraljevstvu.

6. I n c i v i t a t e q u o q u e v e s t r a n e m i n e m H u n g a r o r u m v e l a l i e n i g e n a r u m h a b i t a r e p e r m i t t a m, n i s i q u e m v o l u n t a s n e s t r a e x p e t i e r i t.

Ovoj zavjeri pripisuje g. pisac vanredno državopravno znamenovanje, pa upravo veli : „Ova nam zavjera prikazuje golotinju bajke, da se je Koloman smatrao osvojiteljem Hrvatske". Ta kako bi ugarski kralj pobjednik kao osvajač u osvojenoj zemlji mogao svoje suplemenike smatrati tudjincima, koji

Digitized by Google

i ne smiju prebivati u osvojenoj zemlji, već ako kojemu pojedincu pobijedjeni privole. Ovako je mogao govoriti samo novo izabrani hrvatski kralj koji obećaje štititi novi narod svoj protiv svakoga Ugrina upravo kao i protiv svakoga drugog tudjinca. Da Koloman nije smatrao Dalmatince podjarmljenim narodom, to nam izbija još jače, ako se ova odredba trogirske listine uporedi s postupkom konkvistadora. Varvari su provalivši u rimsku imperiju uzeli starosjediocima barem trećinu zemljišta, a Langobardi su pače pobijedjenim Rimljanima izbrisali svako obilježje posebnoga narodnog života: Hrvati i Dalmatinci nisu postali ovakovi bespravni ili barem posljednjega reda podanici, nego su ostali slobodan, s Ugrima savezan narod. Ipak mislim, da bi se konkludentnija uporedba mogla naći u postupku gotovo savremenoga Vilima Osvojitelja, koji je Sasima oduzeo njihove posjede, pa ih tek pojedincima putem milosti povratio na osnovi redempcije — a tako i u odnosu izmedju Francigena i Angla (Gneist, Das engl. Parlament in tausendjähr. Wandelungen st. 55—59. Isp. i L a v i s s e, Histoire de la France, Paris 1091., II. 2. p. 102.

7. C u m a u t e m a d v o s **coronandus** a u t v o b i s c u m **negotia regni** t r a c t a t u r u s a d v e n e r o, n e m i n i c i v i u m v i s i n f e r e t u r d o m o r u m s u a r u m, n i s i q u e m d i l e c t i o v e s t r a s u s c e p e r i t.

Ova je točka u cijeloj trogirskoj listini najznatnija, navlastito s državopravnog gledišta. Ponajprije se osvjetljavaju shvatanja o državopravnom značenju krunidbe u ono doba, pa se opaža, da je krunjenje dobilo drugo tumačenje na zapadu, nego li na istoku, pa na samom zapadu drugačije u Italiji nego li u Galiji i Germaniji.

U Franačkoj nisu krunidbu ni pomazanja poznavali Merovinžani, pa ni za vrijeme prvih Karlovića nije ni jedno ni drugo bilo s državopravne strane prijeko potrebno, premda se može dodati, da je već Pipin bio pomazan po biskupima i po papi (B r u n n e r, Rechtsgesch. II. str. 19—20., Schröder Lehrbuch der d. R. G. 5. izd. str. 113.) Tek počevši od cara Otona I. stala se krunidba smatrati obligatornom tako, da po državopravnom shvatanju zapada 10. i 11. vijeka nije izbor sam po sebi bio dovoljan za legitimnost kraljevskoga prava, već je za to bila potrebita i krunidba. Navlastito u Italiji nije se krunidba smatrala samo formom svečanoga zaposjednuća prijestola, već državopravnom institucijom: premda njemački historici izvode, da posebna krunidba lombardska nije bila pravno potrebna, već da je njemački kralj kao takav bio ovlašten nazivati se i rimskim kraljem. (W a i t z, Deut. Verfasungsgesch. VI. str. 219. S c h r ö d e r, l. c. str. 489.) A takovo značenje imala je i sama kruna, jer je posjed krune bio nerazlučno skopčan s vladarskom vlašću. Kralj je kod krunjenja primao od svojih podanika prisegu vjernosti, a sam je prisizao, da će biti zaštitnikom crkve i pravde (potonji juramentum justitiae et pacis). Uz crkvenu prisegu zavjerivao se kralj napose i na državni ustav. U Ugarskoj ima dokaza, da je Andrija II. položio takvu prisegu, a bit će da su je polagali i njegovi prednici.

Rimski car smatrao se dominus mundi, a glavna mu povlast bijaše, da je on jedini bio vlastan podjeljivati kraljevsku titulu: odatle su carevi izvodili vrhovna prava naročito spram država, koje oni učiniše kraljevinama. Konačno bude praksom ustaljena teza, da su stare kraljevine, koje su nastale prije Karla Velikoga, o tako i one, koje su nastale nezavisno od cara,

Digitized by Google

bile državopravno nezavisne, dok su one države, kojima su carevi dali titulu kraljevine, bile smatrane lenom carstva. Odatle su rimski carevi izvodili neka vrhovna prava na Česku, Poljsku i Ugarsku. Primjetiti mi je ipak, da se iz izvadanja K a l o u s e k o v i h (České statní právo, str. 6—8.) jasno razbira, da su prvobitno samostalni češki vladari i mnogo prije g. 1086. bili u nekoj dužnosti spram careva.

Sasvim je drukčije shvatanje vladalo u Bizantu. Krunidba nije imala državopravnoga značenja, a kruna sama bila je poput grimiznih cipela tek znamen isključivo carskoga odijela, koje nitko nije smio nositi osim cara. Pa ako je i bizantski car, koji je sebi prisvajao pravo postavljati narodima kraljeve, dao kome vladaru kraljevsku krunu, zato ipak ti vladari nisu po tome postali nezavisni od Bizanta, koji nikad nije izrijekom napustio virtualna svoja prava na bivša themata carstva. Lijepi primjer za to daje Bugarska za istoga Simeona. Vladar bugarski jest jedini, kome se u Bizantu daje naslov εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα, ali s dodatkom πρὸς τὸ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον. Ni isti kralj, veli g. pisac, ni saski, ni bavarski, ni franački, pa ni njemački ne dobijaju prvo pomenuti naslov. Autor očito zato nazivlje i saskoga i bavarskoga vojvodu k r a l j e m, jer hoće da istakne, kako je Porfirogenit vladarima, za koje nije smatrao da mu nad njihovim zemljama pripada virtualno pravo, davao naslov ῥήξ, a onim vladarima, koji su držali stara themata, naslov ἄρχων. In libr. II. De ceremoniis aulae byzantinae navode se epigrapha, koja idu εἰς τον ῥῆγα Σαξωνίας — εἰς τὸν ῥῆγα Βαϊουαρ, baš kao i εἰς τὸν ῥῆγα Γαλλίας dotično Γερμανίας (Patrol. Graeca 112. p. 1272.) Zato su bugarski car Simeon i nasljednici njegovi tražili krunu sa zapada od pape, da time dokumentuju svoju nezavisnost od Bizanta. Obrnuto, ugarski kralj Gejza upravo zato, što je znao, da bizantska kruna ne može da za njegovo kraljevstvo bude od bilo kakvih državopravnih posljedica, zatražio i dobio g. 1074. (1075.) od bizantskoga cara Mihajla Dukasa krunu, koja je donji dio današnje ugarske krune.

Zanimljivo je, da je i srpski veliki župan Stefan tražio krunu sa zapada od pape u cilju, da se državopravno emancipuje od Bizanta, dotično da to javno dokumentuje. Red je napomenuti i to, da carski naslov, koji je pridjenuo sebi sam Simeon bugarski, a poslije Dušan Silni, nije s državopravne strane imao nikakvo veće značenje od kraljevskoga naslova: naime znamen medjunarodnopravne posebne eksistencije, dakle potpune državopravne nezavisnosti od Bizanta. Pače ni u samom Bizantu nije naslov cesara značio najviše dostojanstvo u državi, već je cesar iza imperatora — basileusa — ranžirao na drugom, poslije na trećem mjestu (najprije despotes, onda sebastokrator i napokon kaisar).

Za H r v a t s k u ne znamo pouzdano, koji je hrvatski vladalac prvi okrunjeni kralj. Toma arcidjakon spljetski navodi Tomislava kao duxa, a Držislava kao kralja, pa nastavlja, da su se počevši od Držislava nasljednici njegovi zvali kraljevima Dalmacije i Hrvatske, a primali su kraljevske znakove od bizantijskoga cara. No odatle se može samo to izvoditi, da je Držislav bio kralj, a to znamo i iz diplomata, koja nam pače kazuju još i više, da Držislav nije bio prvi kralj, nego da je već i njegov otac Krešimir bio kralj. Mnogi drže Tomislava prvim kraljem, pozivajući se na listinu pape Ivana X., koji nazivlje Tomislava rex Chroatorum et Dalmatiarum. Tim se povodom ispituje, kako se zvao hrvatski vladar u davnini. Po pri-

Digitized by Google

povijedanju arapskoga pisca Ibn Rosteha (početkom 10. vijeka) i Perzijanca Gurdêzia (oko g. 1052.) bio je medju Slavenima najodličniji vladar, koga zovu „Svjatopolk" t. j. prvosvećenik (pontifex). Prema tome bi se mogli tražiti prvi počeci vladarske vlasti u prvosvećeniku, koji je zavladao nad županima. Kako su Slaveni na saboru vršili državne poslove, naravno je, da su u saboru i ustoličili vladara, a poslije i krunili. Kronika popa Dukljanina opisuje nam ovakovu krunidbu u saboru od prilike iz vremena velikoga moravskoga kneza Svatopluka († 894.). Po Papalić-Kaletićevu hrvatskom prijepisu zvao bi se taj prvovjenčani hrvatski kralj Budimir. Ovo je trag prvoga hrvatskog krunidbenog sabora. Napomenuti mi je medjutim, da Jelić (Vjesnik hrv. arheol. društva X. str. 135. i sl.) dokazuje, da je duvanjski sabor bio g. 1057. i to mjeseca kolovoza za kralja Petra I. Krešimira. Uostalom, opreka izmedju navoda Tomina, da je Tomislav bio dux, i papine listine, gdje se Tomislav nazivlje rex, može se objasniti, kako to pokazuju i druge listine, da se dux nazivao hrvatski vladar prije krunidbe, a poslije krunidbe rex, a narodnim jezikom kralj, a prije krunidbe valjada knez.

Hrvatski je narod krunio kralja u saboru. Krunidba je imala podjedno i karakter izbora, koji se valjada nije posebice obavljao, nego samo aklamacijom naroda, tek je Zvonimir formalno izabran, jer je nasljedni red bio prekinut. Kako je silni papa Grgur VII. pomogao Zvonimiru do prijestola, morao mu je Zvonimir državu svoju ponuditi kao leno. Ovakove su pretenzije iznosili pape gotovo na sve evropske zemlje, kako se lijepo prikazuje prema izvodima glasovitoga Markantona de Dominis (Gospodnetića). Dopustiti se može, da se Zvonimir za svoju osobu podložio papi, no kad bi sama kraljevina Hrvatska u istinu bila postala vazalnom državom papinom, taj bi odnos morao izbiti na javu navlastito poslije smrti Zvonimirove, ali toj ovisnosti baš u taj čas nema nikakova traga. Zvonimir se zato, mada u prisezi veli, da je „apostolicae sedis d o n o" kralj, u diplomama nazivlje samo „Dei gratia rex Chrobatorum et Dalmatinorum", dok P a u l e r u svojoj povjesti to predstavlja, kao da se nazivlje kraljem po b o ž j o j milosti i p a p i n s k o j volji (az apostoli szék jóvoltából). Zato se može posve sigurno tvrditi, da je Hrvatska u času, kad je izumrla narodna dinastija, bila sasvim suvereni od svake druge države ili vlasti neovisni medjunarodnopravni subjekat, s kojim nije mogao raspolagati ni Bizant, ni papa, ni njemački car. Sudbina je države bile u ruci slobodnoga hrvatskoga na roda.

No bilo bi pogrješno misliti, da je kralj Hrvatske bilo kralj svih Hrvata, jer je bilo Hrvata i izvan Porfirogenitove hrvatske države, kao i Srba izvan Porfirogenitove srpske države. „Pače svi znaci govore, da su Srbi i Hrvati bili jedan isti narod u etnografskom smislu, pa zato ih i bizantinski pisci zovu Hrvatima, koje i Srbima nazivlju, i opet Srbima, koje i Hrvatima nazivlju, što je po prilici isto, kao kad danas velimo Hrvati ili Srbi. Kasnije je pako nastala mnoga zbrka pojmova, što se je onaj dio toga naroda, koji je pod hrvatskim imenom osnovao kašnju kraljevinu, nazivao isključivo imenom hrvatskim, a onaj, koji je našao svoju jezgru oko rijeke Raške isključivo imenom srpskim. No na Tomislavljevu saboru god. 924. sjede još Chroatorum atque Serborum proceres. Tako je nastalo pogrješno mnijenje, da su Hrvati i Srbi dva naroda u etnografskom smislu

Digitized by Google

riječi, ipak su u istinu jedan etnografski narod, koji je kašnje stvorio dva politička naroda. Gledamo li jezik kamenploče Zvonimirove i sravnimo ga sa najstarijim dokumentima srpskoga jezika, ne možemo zaista nikoje razlike otkriti. Dialekti nastali su tek kašnje uplivom susjednih naroda, a kad je poznije tijekom vremena težište političkoga hrvatskoga naroda iz Dalmacije i Bosne preneseno u današnju Hrvatsku, nekadanju posavsku Hrvatsku, dakle u područje slovenačkog dialekta, nastade lako shvatljiva zabluda, da je hrvatski narod posebni ethnos, jer tek filolog može da vidi, da je kajkavština, a i slovenština samo dialekat, istoga onoga jezika, koga i štokavština. Preporoditelj hrvatskoga naroda Ljudevit Gaj, je medjutim pogodio pravu istinu, kad je štokavštinu, a ne kajkavštinu, kako su željeli Kopitar i Kristijanović, uveo u hrvatsku knjigu, jer nema nikoje dvojbe, da se potomkom onoga jezika, kojim su govorili Krešimir i njegovi prvaci, može smatrati samo štokavština".

Kao što je kod Madžara pod glavnim vladarom (Kendeh) stajao vrhovni vojskovodja (Gülas), tako je isto pod hrvatskim vladaocem bio neki vojevoda, koji se zvao banom. Obično je bio jedan ban, ali moglo ih je biti i više u jedan mah, a opet kad je vladar sam bio dobar vojnik, nema bana. Osim vojničkih poslova vršio je ban i druge državne poslove kao kraljev zamjenik. Bilješka o sedam banova potječe po mišljenju Klaićevom iz druge polovice 14. vijeka, jer se njome prenosi njemačka uredba zlatne bule od 1356. o sedam knezova izbornika. Etimogogija riječi „ban" nije još ni danas objašnjena.

U Ugarskoj ima malo ne za sve kraljeve iza sv. Stjepana dokaza, da su bili krunjeni, te se prema tome krunidba ni iz početka nije smatrala samo crkvenim aktom. Iz povijesti prvih nasljednika Stjepanovih vidi se, da pravo nasljedstva nije bilo još ustaljeno, premda bi po starim kronikama vrijedilo načelo, da bi kralj trebao da bude iz Arpadove porodice, a to odgovara najzad shvatanju one dobe na zapadu. Ipak se vidi i to, da se krunidba smatrala obligatnom, pače državopravnom delacijom kraljevske vlasti tako. da krunidba daje legalnu kraljevsku vlast. U vrijeme kralja Gejze javlja se prvi početak državopravnoga značenja Stjepanove krune, kao jedine zakonite i s toga prozvane svetom. kako ga nalazimo u zadnjem razvitku ugarskoga državnoga prava, i po kojoj se samo onaj smatrao zakonitim kraljem, koji je okrunjen upravo njome.

Zatim se raspravlja pitanje, kako su Arpadovići došli na hrvatsko-dalmatinski prijesto. Zadarski dokumenat pripovijeda, da je Ladislav provabivši u kraljevstvo hrvatsko ustoličio tamo za kralja svoga nećaka Alma. Da li je Almo bio krunjen, za to nemamo dokaza, ali g. pisac drži, da je bio krunjen, jer nema primjera da bi kralj nekomu podijelio kraljevski naslov, a opet „statuit ili constituit regem" termin je za ustoličenje kralja krunidbom. Nije nevjerojatno, da se i pripovijedanje požunske kronike o istodobnom krunjenju Kolomana i Alma tiče Almove hrvatske krunidbe. No pitanje, na kojoj je pravnoj bazi Almo zavladao, zavisi od odgovora na pitanje, na kojem je pravnom naslovu Ladislav zavojevao Slavoniju. U tu se svrhu kronologičkim redom navode vijesti iz pojedinih izvora, tako zadarski dokumenat (g. 1091.), pismo kralja Ladislava Oderiziju, opatu u Montecassinu (g. 1091.), cap. XVII. Tomine historije (oko g. 1230.), kronika Simona de Keza (g. 1282.), Anonimova Gesta Hungarorum (oko g. 1278.), bu-

Digitized by Google

dimska kronika (g. 1350.) i bečka kronika (g. 1358.), Muglenova kronika (oko g. 1360.). Prema starijim vijestima — i pustivši s vida vijesti iza konca 13. vijeka — vidi se prvo svega, da je Ladislav dobio Slavoniju: totam fere Scavoniam acquisivi, dalje da je ta „Scavonia" pripadala staroj kraljevini Hrvatskoj, jer veli zadarski dokumenat: Chroatiae invadens regnum, pa i Toma arcidjakon pripovijeda, da je slavonski velikaš nagovorio Ladislava, da osvoji hrvatsko kraljevstvo. Odatle izlazi, da je Ladislav navalio na kraljevinu Hrvatsku i to na njenu slavonsku provinciju, ali nije došao dalje od kupskoga gorja. Po ondašnjem shvatanju nije Ladislav došao kao prosti osvajač, jer je radi izumrća kraljevskoga roda imao kao šurjak Zvonimirov naslov za pretedentstvo, ali taj naslov nije bio u Hrvatskoj priznat.

Sravnimo li pripovijedanje Kezino sa stotinu godina mladjim kronikama budimskom i bečkom, vidimo jasno — a to valja naročito istaći — da su potonje kronike pobrkale djela Kolomanova s Ladislavljevim; jer što se govori za Ladislava, da je on nepravde učinjene svojoj sestri osvetio i potpuno natrag stekao (integraliter sibi restituit) Hrvatsku i Dalmaciju, to se može ticati samo Kolomana, koji bi mogao bio za se reći, da je natrag stekao ono, što je Ladislav već bio dobio, ali taj put ne samo jedan dio kraljevine Hrvatske, već cijelu (integraliter), skupa naime s Dalmacijom. To potvrdjuje i Bonfinij u svojoj povijesti (u 2. poli 15. vijeka), koja je za nas još i za to znatna, što pripovijeda, da se Ladislav dao na pohod u Dalmaciju jure affinitatis i osvojio cijelu Valeriju, zemlju medju Savom i Dravom t. j. Slavoniju; a budući da Bonfinij ipak govori o Dalmaciji i Hrvatskoj, u tome je našao g. pisac nov dokaz, da je Slavonija bila pokrajina hrvatsko-dalmatinskoga kraljevstva, pošto je konstatovao da je Bonfinij morao crpsti iz drugih vrela, a ne iz bečke ili budimske kronike.

Najstarija ugarska vrela ne spominju Ladislavljevu provalu u Slavoniju. Kasnija ugarska vrela pripovijedaju o zavojevanju njegovu na osnovi sestrinoga prava, ali to nije bilo nikakovo pravo. Tako je iza Zvonimira po priznatom nasljednom pravu Krešimirović Stjepan II. zasio očinski prijesto. A i sam čin, da je Ladislav u stečenoj Slavoniji ustoličio Almu za kralja, pokazuje, da je Ladislav u istinu bio osvajač i da je doduše neko pravo za svoju nasilnu navalu izmislio, ali da ovo pravo nije bilo ni najmanje priznato. Kod toga nije sudjelovao hrvatski narod, kao kod krunidbe Zvonimirove i Stjepanove. Za to je i morao Almo uzmaknuti. Na to ustade nasljednik Ladislavljev, ugarski kralj Koloman, da oružanom silom natrag steče Almovo kraljevstvo. Hrvatskom vladao je u taj čas kralj Petar. Koloman, svladavši Petra kod Gvozda, pripojio je sebi kraljevstvo dalmatinsko. Kada li je poginuo posljednji hrvatski kralj narodne krvi, u tome se ne slažu pisci, pa ni u tom, kada je Koloman sklopio ugovor sa Venecijom. Jedno je istina, da u vrieme, kad je Koloman sklopio tako zvanu conventio amicitiae s duždom Vitalom Michielom, još nije od Hrvata bio priznat za kralja, već je u taj čas s hrvatskoga državopravnoga gledišta bio konkvistador, pa on faktično u taj par ne uzima drugi naslov do li kralja ugarskoga.

Ako je ispravna godina 1102. u t. zv. Tomimom memorijalu, to se mora uzeti, da su Hrvati opet otpali od Kolomana, pogotovu kad je on g. 1099. pod haličkim gradom Przemyslom bio ametice potučen, pa kad se nakon ruskoga rata spremao na Hrvatsku, dočekaše ga Hrvati na Dravi oružanom

Digitized by Google

vojskom i nato su sklopljena t. zv. pacta conventa. Vanredno duhovito je piščevo tumačenje, po kojem nema ni najmanje nesuglasice izmedju 17. cap. Tomine solinske historije i memorijala, već memorijal pače posve pristaje k ostalom pripovijedanju Tominu. U historiji svojoj Toma pripovijeda o prvoj ekspediciji Kolomanovoj, koja se svršila bitkom kod Gvozda i valjda s uzećem hrvatskoga grada Belgrada na moru. Na to nastavlja memorijal, kako je sada nakon ruskoga rata po drugi put htio Koloman u Hrvatsku, ali već na Dravi naidje na hrvatsku vojsku i sklopi pacta conventa. Poslije nastavlja Toma u daljem cap. 17, kako je sada Koloman, koji je u taj par bio već legitimni kralj hrvatsko-dalmatinski, zauzeo i dobio dal- atinske gradove uz pomoć samih Hrvata. Za ovu vojnu dokazuje Šišić (Dalmacija i ug.-hrv. kralj Koloman u Vjesniku arh. društva X. st. 50. i sl.), da je bila upravo g. 1107., pa je Koloman započeo s podsadom Zadra, onda je okrenuo na Trogir i Spljet, a poslije toga predali su mu se otoci Rab, Osor, Cres i Krk. Da je Koloman armorum vi svladao Hrvatsku, nit bi Hrvati stajali uz kralja protiv dalmatinskih gradova nit bi se poslije za vrijeme Komnena borili za Arpadovce.

Pacta conventa sklopljena su za čitav teritorij kraljevstva hrvatsko-dalmatinskoga, dakle i za slavonsku provinciju i dalmatinske gradove, premda su ih sklopili samo reprezentanti od 12 hrvatskih plemena, jer je ovo dvanaest plemena, koja nastavahu staru Hrvatsku izmedju Neretve i Gvozda, bilo reprezentantom čitave stare hrvatske države. Neispravno je stoga mišljenje Šišićevo, da se pacta conventa nisu protezala na Slavoniju. Tih dvanaest hrvatskih plemena imalo je u svojim rukama sva politička prava u državi hrvatskoj, oni se zovu hrvatski narod.

Pacta conventa nisu nam sačuvana, jer Tomin memorijal tek je izvadak iz jednoga akta, koji je sačinjen na temelju pacta conventa, a izvadjeno je tuj samo ono, što je također privatnopravnog interesa, naime točke o porezu i vojnoj dužnosti. Vrlo je naime vjerojatno, da su si pojedine poglavice dale izdati od kralja diplome, da nemaju kralju plaćati census i da nisu dužni dati za rat, koji bi kralj vodio za obranu uže Ugarske više od 10 konjanika i to na trošak kraljev, čim prijedju Dravu, doklegod rat traje. To pokazuje forma memorijala, koja se počinje s intitulacijom, a dokazuje i Kerchelich, koji veli, da ima pred sobom stari manuskript, koji sadrži različne starine, a medju ostalim bilježi, da se nalazi u arkivu Zrinskih listina kralja Kolomana, dana Mrmonji Šubiću g. 1102., iz koje izlazi, da je Singidunus g. 1102. upravljao zagrebačkom biskupijom.

Pošto bude sklopljen ugovor izmedju Kolomana i 12 hrvatskih plemena, Koloman bi svečano okrunjen za kralja hrvatsko-dalmatinskog u Belgradu na moru i to nakon prije održanoga sabora. Za dokaz tome upozoruje g. pisac naročito na riječi „salvo habito consilio" (bolje: concilio) zadarske listine od g. 1102., u kojoj Koloman prvi put uzima naslov kralja Hrvatske i Dalmacije, bit će zato, što je medjutim postao legitimnim kraljem hrvatsko(dalmatinskim na osnovi izbora i krunidbe. Dokaz o saboru imamo i u bilješci nepoznatoga savremenika u liber pactorum, kako je Koloman pred gradom Zadrom držao sabor i zajedno s predstavnicima naroda vijećao o sloboštinama Dalmacije, pače i položio zavjernu prisegu na pravice kraljevine i izdao, kako se čini, zavjernu diplomu ili ugovor Dokaz o zavjernoj prisegi nalazimo i u ugovoru dužda Ordelafa Faledro s Rabljanima od g

Digitized by Google

1118., koiim obećaje, da će njima vladati, kako se Dalmatincima zavjerio kralj Koloman.

Moglo bi se pače ustvrditi, da nije Koloman samo sklopio ugovor s hrvatskim plemenima i položio zavjernu prisegu, dakle da taj ugovor nije bio samo d r ž a v o p r a v n i ugovor izmedju novoizabranoga kralja i naroda, nego i m e d j u n a r o d n o p r a v n i ugovor izmedju Hrvata i Madžara, jer ista bilješka u liber pactorum veli: preter regem et episcopos et comites magnos, juravere hoc idem et multi centurionum, baš kao i duždo Ordelafo Faledro veli Rabljanima, kako je prisegao kralj Koloman suis cum archiepiscopis, episcopis et comitibus. Ta misao, kako se u Kolomanovu ugovoru mogu naći elementi medjunarodnopravnoga ugovora, sadrži kulnacioni pojam čitave konstrukcije.

Ove nam isprave bjelodano dokazuju, da je Koloman krunjen za hrvatsko-dalmatinskog kralja u Belgradu već g. 1102., a bila je ta krunidba i nužna prema čitavom savremenom shvatanju, kako ga je g. pisac temeljito razložio. Ali kako je onda Koloman g. 1108. u trgirskoj listini mogao govoriti o krunidbi u futurnoj formi: cum ad vos c o r o n a n d u s advenero?

Po toj futurnoj formi nalazi madžarski historik P a u l e r u tim riječima trogirske listine tek neku frazu ‚de stylo" bez značenja. M a r c z a l i pak misli, da se u ovim riječima nema tražiti svečana krunidba za kralja Hrvatske. ili Dalmacije, nego svečanost, pri kojoj su kraljevi primali okrunjeni poklonstva. Piščevo je mišljenje ovo: Činjenica je, da su i drugi gradovi osim Trogira dobili takove diplome i to doslovce jednake, te su i pozniji kraljevi dajući povlastice drugim gradovima. kao Šibeniku i Omišu, prihvatali formule trogirske diplome. Istina je dalje, da je kralj podijelio Trogiranima prava, kakovih nije podijelio nijednom drugom gradu, pače što je još čudnovatije, upravo i nemoguća prava, jer nije samo nemoguće, da će se kralj u svakom gradu posebice kruniti, već je v še nego nevjerojatno, da će kralj napose u svakom gradu raspravljati d r ž a v n e poslove (regni negotia). Sve ovo govori za hipotezu, da je trogirska diploma izvadak iz druge matice i to diplome, koju je kralj prigodom sklopljenog ugovora izdao novoj svojoj kraljevini, kad je na krunidbenom saboru uz crkveni juramentum justitiae et pacis zaprisegao zakone i privilegije kraljevine Hrvatske i Dalmacije. Kad je poslije izdavao kralj pojedinim gradovima — valjada na njihovu molbu privilegia libertatis, ova mu je matica služila izvorom baš kao i za povelje izdane reprezentantima od 12 hrvatskih plemena, od kojih se jedna nalazila u arkivu knezova Zrinskih. Samo tako se može rastumačiti, da u tim listinama ima toliko stavaka državopravnog karaktera, naročito o krunidbi i o raspravljanju državnih poslova. Dosele nije, koliko mi je poznato, pošlo nijednom historiku za rukom da valjano protumači taj „coronandus" i „negotia regni tractaturus" u privilegijima dalmatinskih gradova; navedeno pak piščevo tumačenje morat će, mislim, prihvatiti objektivna nauka.

Kaogod ni Ladislav, tako ni Koloman ne htjede hrvatsko-dalmatinsko kraljevstvo spojiti u jedno tijelo s kraljevinom Ugarskom, već samo osigurati hrvatsko kraljevstvo svome sinu Stjepanu, kako nam dokazuju „laudes iz XII. vijeka dodane starom evandjelistaru crkve sv. Simeuna u Zadru, na važnost kojih je prvi upozorio K l a i ć. Tu se od ugarskoga kralja, koji nosi i naslov kralja Dalmacije i Hrvatske, razlikuje posebni kralj Hrvatske i Dalmacije, a to je Kolomanov sin Stjepan (Stephano clarissimo Regi nostro

Digitized by Google

vita et victoria). Sada nam postaje razumljivo, zašto Koloman naročito ističe svoga sina u onoj stavci trogirske diplome: „mihi et filio meo... tributarii ne sitis". Da Koloman nije smjerao na realnu uniju izmedju ugarske i hrvatske države; vidi se po tome, što on svome naslovu Rex Ungariae dodaje samo onda još: Chroatiae et Dalmatiae, kad izdaje povelje za hrvatsko kraljevstvo. Pri tom se upozoruje, da je ugarski historik Katona naročito istakao, kako su i Koloman i Stjepan napose brojili godine svoga vladanja hrvatsko-dalmatinskim kraljevstvom; taj Katonin navod važan je, premda je samo brojanje godina pogrješno. Kraj bilo kakove državne zajednice izmedju Ugarske i Hrvatske bila bi nemoguća odredba toč. 6. trogirske diplome, kojom Koloman obriče, da ne će dopustiti, da u dalmatinskim gradovima stanuje koji Ugrin ili tudjinac van po dopuštenju samoga grada. Prema tome biva jasna ona napomena Tomina memorijala o oprostu hrvatskih plemena od censusa ili tributuma, koji ne može značiti drugo nego t. zv. denarii pro libertate, a to je potpuni analogon onom stavku trogirske diplome: mihi et filio meo tributarii ne sitis. Tako je izrečena potpuna financijska nezavisnost od Ugarske i njezina kralja, ali time nije ni najmanje tangiran hrvatski državni fiscus, pa Koloman izdaje odredbe o marturini.

Da krunidba Kolomana i sina njegova Stjepana nije bila osamljena, dokazao je Klaić. Tako je kralj Emerik za života svoga oca Bele III. okrunjen posebice za ugarskoga i posebice za hrvatskoga kralja. Kako Andrija II. g. 1207. u dalm. poveljama ponavlja stavak: coronandus, može se uzeti, da je kod nastupa na vladu ugarskog kraljevstva g. 1205. bio istovremeno krunjen i za hrvatskoga kralja; pače Šišić drži, da je krunjen hrvatsko-dalmatinskim kraljem na proljeće g. 1207. prigodom svoga boravka u primorju. A Toma arcidjakon pripovijeda, kako je krunjen g. 1204. sin Mirkov Ladislav po spljetskom nadbiskupu Bernardu. Pri tom sam slobodan napomenuti, da je za državopravno tumačenje najznatnije to, što su Kolomanovi nasljednici, potvrdjujući one dalmatinske isprave, izrijekom priznavali svoju dužnost da se krune hrvatsko-dalmatinskim kraljevima, kako to naročito ističe Mailáth (Geschichte der Magyaren, 1852. II. sv. str. 357). Kad je prestalo posebno krunjenje za hrvatskoga kralja, ne znamo, ali vjerojatno je, da se već od Andrije II. počela obavljati krunidba za ugarskoga i hrvatskoga kralja jednim istim krunidbenim činom, po čem je prama narav hrvatske krunidbe prividno zamrla, ali teoretično pravo ostalo je i dalje neosporeno, kako nam pokazuje listina bana Nikole od g. 1323., koja sadrži Andrijin privilegij od g. 1207. Omišanima, gdje se ističe stavak: coronandus. Da je pak kroz dugo vremena ostala živa uspomena o posebnoj krunidbi i zavjeri za Hrvatsku i u Hrvatskoj, pokazuje nam prosvjed češkoga sabora od g. 1518. protiv toga, da bi kralj Ljudevit položio zavjernu prisegu kao kralj češki u Ugarskoj namjesto u Češkoj, pa se češki sabor upravo pozivlje na žalosne posljedice, koje su zbog sličnoga zanemarenja stigle hrvatsko-dalmatinsko kraljevstvo, te se ono stalo smatrati lenom krune ugarske (manstvi koruny Uherské).

Hrvatskom i Dalmacijom vlada dux, koji se nazivlje dei gratia, pa ima svoga kancelara i svoj consilium, svoje dvorane i državne barune. Dux kraljevske porodice jest vladar i vlada nomine proprio, dok ban, zvao se on dux, vlada nomine regis. Dux potvrdjuje kraljevske listine, a ban izdaje

Digitized by Google

o njima literas testi moniales. Dux ima naslov dux Dalmatiae atque Croatiae", a od Bela (g. 1229) i naslov dux totius Sclavoniae, ali oba su naslova identična. Za državopravnu individualnost Hrvatske vrlo je znatna činjenica, da su predstavnici Hrvatske i onda, kad su skupno saborovali s cijelom Ugarskom, potpuno samostalno i zasebice vijećali o svojim domaćim poslovima. Tako su g. 1279. plemići hrvatski skupa sa svojim banom Nikolom sudjelovali in „generali congregatione totius regni Ungarie", a tuj je onda ban Nikola s prisutnim plemićima kraljevine Slavonije podijelio povlastice županu Pousi. Zanimljiv pendant tome saboru jest sabor požunski, gdje hrvatski staleži posebno izdanom diplomom prihvataju u ime čitavog kraljevstva hrvatskoga g. 1492. t. zv. požunski mir o zamjenitom nasljedstvu kralja Vladislava i Maksimilijana, premda sami ističu, da kraljevine Hrvatska i Slavonija spadaju od coronam regni Hungariae: Hrvatska se dakle smatrala nosilicom prava posebne kraljevine kao posebna državopravna individualnost i spram vani. Zajednička kruna ugarska reprezentira pravno dva nosioca prava: kraljevinu Ugarsku i Hrvatsku, kako je to negda bilo jasno dokumentirano posebnim krunidbama, hrvatskom i ugarskom. I kraj zajedničke krunidbe zadržali su u poznijoj sintezi pravni elementi prvobitno svoje pravno značenje, kako dokazuje shvatanje inozemstva, a naročito izvještaj papinskog nuncija Burgia od g. 1526., po kojem se Ferdinand mogao proglasiti kraljem Bosne: appartendo la Bossina a la Croatia; Hrvatska se dakle tuj smatra samostalnom nosilicom virtualnoga prava samostalnoga nekada kraljevstva hrvatskoga.

Poput kraljeva narodne dinastije postavljali su kraljevi Arpadovići za svoje namjesnike u Hrvatskoj banove, samo što se namjesnici nijesu postojano nazivali banovima. Ban je bio jedan nad cijelom kraljevinom, ali to baš nije moralo biti; no nikako nije osnovana Korbulyeva tvrdnja, da se vlast bana za Kolomana i prvih njegovih nasljednika nije protezala na Slavoniju (današnju Hrvatsku). Ban se nazivao banus Dalmatiae et Croatiae, što je isto s nazivom banus totius Sclavoniae; primorski je ban bio zamjenikom bana i upravnik u primorskim stranama. Ban je stajao pod hrvatskim duxom.

Hrvatsko-slavonski dukat patrio je po ondašnjoj državopravnoj praksi prvorodjenoga kraljeva sina, kako to pisac vrlo dobro dokazuje napose listinom Bele IV. od g. 1246. (Fejer: Cod. IV. 1. p. 404.): „... coronato per divinam clementiam carissimo filio nostro Stephano rege et duce totius Sclavoniae", a baš za Stjepana nema nikakvog dokaza, da bi bio u istinu upravljao hrvatsko-dalmatinskim kraljevstvom; u tom pravu prvorodjenoga sina kraljeva mogla bi se po autorovu mišljenju naći reminiscencija još iz dobe, kad su se kraljevi sinovi krunili kao posebni hrvatski kraljevi. Ugarska ne poznaje dukat u Ugarskoj kao stalnu državopravnu instituciju, dok je dukat nastavak hrvatskoga kraljevstva, kojemu bi za pravo prema intencijama Kolomanovim imao stajati na čelu kralj. Banovina kao posebnih stalnih upravnih područja nema, već je državopravno jedinstvo cijeloga hrvatskoga kraljevstva dokumentovano ne samo u jednom dukatu, kao državopravnoj cjelini, nego i u tome, što kompetencija duxova zamjenika, bana obaseže čitavo kraljevstvo, pače ona se u neku ruku, kad nema duxa, upotpunjuju, kadikad i u naslovu i u spoljašnjem sjaju. Za državopravno jedinstvo hrvatskoga kraljevstva, pa i zato da je ono imalo svoju sjevernu

Digitized by Google

granicu tek na rijeci Dravi, ima jedan osobit dokaz u tome, što je Hrvatska kovala svoj novac. Posao kovanja novca bio je u Hrvatskoj povjeren banu, pa zato je kralj banu prepustio collectam septem denariorum, kojim je kao posebni danak reluiran dohodak od kovnine.

Na posljetku se raspravlja pitanje, zašto je prestala posebna hrvatska krunidba. Prestanak posebne krunidbe ne može se izvoditi odatle, što bi bila jenjala svijest o posebnoj državopravnoj individualnosti Hrvatske, već mu razlog treba tražiti u promijenjenom nasljednom redu. Za vrijeme kralja Kolomana smatrala se obitelj Arpadovića vlasnikom prijestola, ali bilo je i neko pravo izbora izmedju članova kuće. Prednik je designovao nasljednika, a forma designacija bila je upravo krunidba, zašto se uobičajilo, da kralj daje svoga nasljednika kruniti još za svoga života. Dosle nije bio ustaljen nasljedni red, bila je dakle krunidba od vrlo velikoga praktičkog značenja. Zato je i Koloman, koji je imao da se bori s bratom, dao svoga sina Stjepana kruniti kraljem Hrvatske i Dalmacije. No iz trogirske listine (mihi et filio meo . . .) može se razabrati, da su Hrvati primili ne samo Kolomana, već Arpadovsku kuću kao dinastiju i to po redu prvorodstva. U Ugarskoj je istom za konflikta izmedju Andrije II. i ugarskog naroda došlo do državopravnih ugovora, koji su uredili odnos kralja spram naroda, pa je tom prigodom i u Ugarskoj priznato pravo agnatske primogeniture. Sada krunidba nema više značenje izbora ili pravije designacije, tko će od kraljevske dinastije sjesti na prijesto, nego drugo značenje, koje se kristalizuje u zavjernoj prisegi kraljevoj na sloboštine naroda. Kako su pak Hrvati primili Kolomana i njegova sina i nasljednike, dakle Arpadovce Kolomanove linije za kraljeve, zato je sada posebna hrvatska krunidba kao designacija osobe vladaočeve, postala suvišnom, jer je i u Ugarskoj bilo priznato agnatsko prvorodstvo, a nije bilo zapreka, da kralj zaprisegne i prava Ugarske i prava hrvatska prigodom zajedničke krunidbe. Sada već ni formula: cum ad vos coronandus venero nije imala praktične vrijednosti, pa se ona i faktično nakon Andrije II. više i ne spominje u poveljama. Da se s pravnoga gledišta samo forma promijenila, a ne stvar, najočitiji je dokaz u tome, što je latentno pravo hrvatskoga kraljevstva odmah u cijeloj prijašnjoj snazi iskalo i našlo praktično oživotvorenje po izumrću Kolomanove dinastije. Jedva će kome, mislim, bolje poći za rukom da razbistri ovo pitanje, a piščevu načinu rješenja ne može se na osnovi poznatih vrela s razlogom prigovoriti ni s historijske ni s državopravne strane.

Dalje veli Koloman u trogirskoj listini:

8. At si forte aliquando dominium meum aliquem aggravare videbitur, et alias ire voluerit, ecure cum uxore et filiis et familia et omnibus suis, quocumque sibi placuerit, eat.

Kralj zajamčuje gradovima slobodu iseljivanja i oprašta gabellam emigrationis.

9. Hoc autem sacramentum a rege et archiepiscopo Laurentio et comitibus Hungariae confirmatum est.

Iz ove se točke jasno vidi, da je trogirska diploma u istinu odlomak ugovora, ne samo državopravnoga izmedju kralja i naroda, već i medjunarodnopravnoga izmedju kraljevstva ugarskoga i hrvatskoga, jer samo

Digitized by Google

tako ima smisla konfirmacija kraljeve prisege po predstavnicima ugarskoga naroda. Ovo je mjesto izvadjeno iz kraljeve zavjernice na prava hrvatskoga kraljevstva, kako se veli u bilježci libri pactorom, da je Koloman položio na saboru prisegu na sloboštine Dalmacije, a to su prisegom potvrdili crkveni i državni predstavnici ugarskoga kraljevstva.

Na temelju sačuvanih isprava podaje g. pisac sliku pravnoga stanja, kakvo je rezultiralo nakon sklopljenoga ugovora Hrvata s ugarskim kraljem Kolomanom. Autor, naravski, ne misli, da su dotične tačke, kako ih on niže, bile tako kodifikovane u ugovornoj ili zavjernoj diplomi, već da iz svega proizlazi ova slika državopravnoga odnosa izmedju novoga kralja i hrvatskoga kraljevstva, kako je on u obliku moderne državopravne terminologije crta.

1. Hrvatski narod izbira Kolomana i potomke njegove za svoga kralja kao hrvatsko-dalmatinskoga kralja po redu prvorodstva.

2. Hrvatsko kraljevstvo nije podjarmljeno, već svojevoljno prima novu vladajuću kuću, i narod će zato sav svoj posjed u punom opsegu zadržati.

3. Hrvatsko kraljevstvo ostaje posvema neovisno od kraljevstva ugarskoga. Hrvatski narod ostaje kao i dosele poseban narod u političkom smislu riječi tako, da će se u njegovu teritoriju i Ugrin smatrati tudjincem.

4. Kralj se ima stoga posebno kruniti za kralja hrvatskoga i položiti zavjernu prisegu, da će držati sloboštine kraljevstva.

5. Poslove hrvatskoga kraljevstva ima kralj obavljati na saboru hrvatskom.

6. Hrvatsko kraljevstvo imat će i dalje svoje posebno zakonarstvo i u svjetovnim i u crkvenim poslovima i svoje posebno kućanstvo.

7. Hrvatski narod ne će biti dužan ići u boj, van u interesu svoje vlastite domovine. Ne će stoga biti dužan sudjelovati u kakom navalnom ratu Ugarske. Ako bi pak neprijatelj navalio na Ugarsku, to će Hrvati u takom obrambenom ratu ugarskom kraljevstvu u pomoć priteći tako, da će svako hrvatsko pleme na vlastiti trošak do granice hrvatskoga kraljevstva, t. j. do Drave, opremiti najmanje po deset konjanika, koje će onda imati dalje da izdržava kralj na svoj trošak, dokle traje rat.

U dodatku odštampane su Kolomanove listine, hrvatske i ugarske, zajedno s tumačenjem. Kako se piščeva ocjena tih listina s paleografijske i historijske strane u glavnom podudara s kritikom naših novijih historika, istaknut ćemo još samo neke državopravne izvode piščeve. Tako se pri tumačenju trogirske apendikule još jednom pokazuje, kako iz činjenice, da su pacta sklopljena na Dravi, izlazi bjelodano, da je Slavonija bila tek provincija Hrvatske, dok je Hrvatska bila nosilica prava kraljevstva. Veoma se zgodno pri tom pobija i Paulerov navod, da su prava, što ih je dobilo dvanaestero plemena, bila privilegiji u pravom smislu riječi. Vanredno je važna listina od g. 1102., kojom Koloman kao okrunjeni hrvatski kralj potvrdjuje prava manastira opatica sv. Marije u Zadru. Novi kralj još faktično

Digitized by Google

ne posjeduje samog grada Zadra, gdje se manastir nalazi, a ipak manastiru daje regiam libertatem, pa privilegijem svojim umiruje opatice sv. Marije kao zakoniti kralj njihov, da im nitko njihov posjed izvan grada na hrvatskom teritoriju, koji je tada već u vlasti Kolomanovoj, oteti ni narušiti ne će. Ajda Zadrani znadu, da imaju posla s legalnim gospodarom svojim, pozivlje se na krunidbu svoju, koja je izvršena in urbe regia, a da isključi moguć nost supozicije sile, naročito ističe, da je legalno krunjen na saboru: salvo habito consilio. Zanimlj vo je, kako piščevim razlaganjima dolazi upravo u prilog, što je rapska listina od g. 1111. krivotvorena. Taj bi privilegij imao biti izdan: cum utriusque regni universo consilio, pa bi to bio prvi ugarsko-hrvatski zajednički sabor. No ovakav se zajednički sabor ne može dovesti u savez s drugim ispravama Kolomana, navlastito s onom točkom trogirske diplome, iz koje se može s pravom izvesti, da će se na posebnom hrvatskom saboru raspravljati poslovi hrvatskoga kraljevstva: cum autem vobiscum regni negotia tractaturus advenero.

Pošto je izložena obilna sadržina djela i naročito istaknuti najznatniji, a osobito piščevi originalni izvodi, red je osvrnuti se na cjelinu. Dodati mi je pri tom, da sam se izradjujući ovaj referat posavjetovao s profesorom pravne historije g. dr. Milivojem Maurovićem koji se sa sadržajem njegovim potpuno slaže.

Pisac je dašto historijske izvode izrabio kao pomoćno sredstvo za svoju državopravnu konstrukciju.

Prema ovome pogledu valja shvatiti i metod samoga djela, koji vazda ide za tim ciljem, da historijski utvrdi državopravno relevantne činjenice. To bi, usudjujem se reći, trebao da uvaži, tkogod ocjenjuje ovo djelo. Pa kolikogod cijenim i samu historijsku stranu piščeva djela, ipak sam slobodan naglasiti, da najveća vrijednost njegova stoji u državopravnim izvodjenjima. I baš u tome ono sadrži prijeko potreban komplemenat naučnome radu zaslužnih naših historika, koji su često — bit će možda zbog nedovoljne državopravne spreme — sustali baš ondje, gdje bi trebalo, da se iz historijskih premisa povuku državopravni zaključci.

Državopravne konstrukcije vrlo su oštroumne, ali zato ipak solidno dokumentovane, te se može uploške reći, da tko priznaje činjenice, kako ih je na osnovi današnjega stanja vrela utvrdio autor, mora priznati i državopravne konsekvencije. Istaknuti je, da je i pri tome g. pisac pokazao pravi historijski smisao: on ne izvodi iz historijskih data državopravne posljetke prema današnjem modernom državopravnom mišljenju, kako to ipak mnogi državoslovci čine unatoč moniciji najuglednijih dogmatika (n. pr. Jellineka), nego omjeruje državopravno relevantne činjenice o tadašnje savremeno državopravno shvatanje baš onako, kako nasuprot Timonu izvode ocjenjivači njegove ugarske ustavne povjesti Steinacker i Scheuer; jer državopravni pojmovi nijesu apsolutne, već historijske kategorije. Kanda je u g. piscu, tom pravom koljenoviću od plemena Mogorovića, oživjela ponosita duša iskonskoga plemstva hrvatskoga. Svaka pohvala bila bi tek banalna fraza. Jedino mi je još izreći živu želju, da bismo što skorije ugledali i nastavak djela.

Dr. Ladislav Polić.

Digitized by Google

Стефанъ С. Бобчевъ: *История на старобългарското право. (Лекции и изследования* София 1910. str. XI. i 560.

Vrlo uvaženi i plodni bugarski pisac, g. S. S. Bobčev, dobro poznat čitateljima „Mjesečnika" (ispor. 1906. str. 139. sl., 1908. str. 333., 335. i sl.), izdao je nedavno „Povjest starobugarskoga prava".

Ovo djelo u glavnome su predavanja, što ih je pisac držao posljednjih godina na bugarskom sveučilištu o historiji bugarskoga prava. Obuhvata povjest cjelokupnoga prava do vremena turskoga gospodstva, a na nekim mjestima seže i u ovu epoku. Dijeli se na uvod, opći dio i posebne dijelove.

Uvod navodi prije svega glavnu literaturu o povjesti prava, osobito novija djela o ruskoj pravnoj povjesti. Zatim raspravlja o pojmu i predmetu pravne povjesti u opće, a bugarske napose; o njezinoj važnosti i metodi, te o njezinim perijodama (§§. 1.—8.). Ove jesu tri: prva od najstarijih vremena do osnutka bugarske države; druga od osnutka prve bugarske države do bizantinske vlade; treća obuhvata vrijeme druge bugarske države ili drugoga bugarskoga carstva — do turskoga gospodstva (str. 53. i sl.).

Opći dio sadržaje t. zv. vanjsku pravnu povjest ili povjest pravnih vrela (str. 58—204.).

Tuj govori najprije o izvorima prava u opće, zatim se bavi potanko o b i č a j n i m p r a v o m, njegovim postanjem, značenjem i zbirkama. Na ovom je polju pisac već prije mnogo i uspješno radio; poznat je njegov „Zbornik bugarskih pravnih običaja" (Ispor. „Mjesečnik" 1906. str. 139. sl).

Iza običajnoga prava slijede zakoni i zbirke zakona, i to

1. Krumovi zakoni — literatura, tekst, istinitost, propisi, zaključak (str. 93.—115.).

2. Responsa Papae Nicolai ad consulta Bulgarorum (str. 115.—120.).

3. Starobugarska **Кърмчая** (str. 120.—141.).

4. Zakon **„сѹдным людьмъ"** (str. 141.—166.).

5. Razne pravne zbirke, kao sintagmata Mat. Vlastara, zakon cara Justinijana, zakonik cara Stefana Dušana. Šestoknjižje — ἑξάβιβλος — Harmenopula, νόμος γεωργικὸς — zemljedjelski zakon (str. 166.—176.).

6. Hrisovuli, str. 176.—191.

7. Ugovori Bugarske s drugim državama (str. 191.—195.)

8. Ljetopisi, životopisi, listovi, zapisi, natpisi (str. 195.—204.).

Posebni dijelovi obradjuju t. z. nutarnju povjest prava, i to dio prvi povjest državnoga prava (str. 205.—364.), dio drugi sudbeni postupak (str. 366.—410.), a treći dio povjest gradjanskoga prava (str. 411.—560.). Za svaki dio navodi se na početku obilno njegova literatura.

Pisac se opravdano nada (predgovor), da će njegovo djelo, koje obradjuje polje još neobradjeno, što tek očekuje svoje obradjivaoce, svratiti na sebe pažnju svih onih, koji se zanimaju za bugarsku povjest u opće, a napose za pravnu povjest. A zahvalan će biti, ako bude ta pažnja skopčana s kritikom, kakova može samo da koristi daljemu obradjivanju predmeta.

Mjesečnik donijet će u svoje vrijeme stručnu ocjenu Bobčevljeva djela, na koje ova obznana upozoruje naše pravnike i povjesničare, te im ga toplo preporuča.

Vrlomu pak piscu želimo svaki uspjeh u daljemu dotjerivanju djela, kojim je već sada — pored mnogih prijašnjih radova — zadužio svoj narod, osvjetljujući toli važni dio njegove kulturne historije. Prof. **Spevec.**

Digitized by Google

Dr. Emil Spira. Die Wahlpflicht. Oeffentlich-rechtliche Studie. Wien 1909.

Kako je i u nas pitanje izborne reforme na dnevnom redu, mislim, da će i šire krugove zanimati ova studija ženevskog profesora Emila Spire o jednom vrlo znatnom problemu izbornoga prava, o t. zv. izbornoj dužnosti. Uostalom, g. je pisac već poznat čitaocima „Mjesečnika" po temeljitom prikaz u samoga urednika našega lista o djelu „Die Wahlfälschung in Theorie und Legislation".

Izloživši u uvodu demokratsku tendenciju današnjega političkog života, pisac obilježuje problem, koji želi raspraviti. U tu svrhu postavlja sedam pitanja, koja služe za natpise od sedam poglavlja.

Ponajprije se razmatra pitanje, da li se u apstinenciji od izbora za sabor doista krije pogibao za cjelinu. Pisac pobija redom sve argumente, kojima pristalice izborne dužnosti dokazuju pogibli apstinencije. Protiv prigovora, da je apstinencija podobna iskriviti pravu sliku narodnog mišljenja, tvrdi se, da je misao, da bi se u izborima uistinu očitovalo političko mišljenje čitavog naroda, postala pravom konstitucionalnom iluzijom, no baš tu tvrdnju piščevu za cijelo obara izborna praksa u Engleskoj, gdje se izbornici pitaju za mišljenje o tačno preciziranoj plate formi. Svakako je opravdaniji prigovor, da je gonjenje izbornika pod moraš k izbornoj žari podobno iskriviti pravu sliku javnog mišljenja, jer baš ono otvara vrata političkoj korupciji, prepuštajući nesavjesnoj agitaciji politički indiferentne izbornike. Nije ozbiljan argumenat, da bi u povodu apstinencije mogla zavladati strogo disciplinovana manjina, pa ni taj, da izabrani narodni zastupnici nemaju dovoljno autoriteta za vršenje svoga mandata, ako ne znadu pouzdano, da za njima stoji prava većina izbornika. A još se manje može očekivati, da će uz izbornu dužnost jenjati žestina izborne agitacije. Uostalom pravo veli pisac, da je apstinencija uopće tek simptom, a nije uzrok političke dekadence.

Zatim se izlažu subjektivni i objektivni činioci apstinencije. Medju najžalosnije subjektivne faktore valja ubrojiti politički indiferentizam, političku apatiju. Pravo veli ipak pisac, da je dobro, te se ustežu od glasnja potpuni politički ignoranti, ali dodaje, da će kraj napretka kulture i razvijanja stranačkog života, a naročito javne slobodne diskusije u izbornim skupštinama biti sve manje takovih ignoranata, i onih indolenata, koji načelno ne će ni da čuju o politici. Pisac ide tako daleko, da namjesto izborne dužnosti predlaže, da bi svaki pojedini kandidat morao držati bar po jednu izbornu skupštinu. A u vanizborno vrijeme namjenjuje poznivajući se na Mirabeaua naročito akademskoj omladini zadatak, da saradjuje kod političkog prosvjetljenja naroda. Medju apstinentima navode se još grupe komodnih optimista, koji misle da ne trebaju glasati, jer je pobjeda njihove stranke i onako sigurna ; zatim grupa pesimista, koji su unapried uvjereni, da njihov kandidat ne može prodrijeti, pa grupa političkih nezadovoljnika i razočaranih i načelnih prijatelja mira i napokon najdostojnija grupa onih, koje doista ne zadovoljava nijedan od kandidata. Apstinencija ovih potonjih dala bi se ukloniti samo sistemom proporcionih izbora ili time, da se prazne glasovnice računaju za valjane. Uopće izborna dužnost smije se uvesti samo uz proporciono zastupstvo manjina. Posljednju grupu apstinenata čine zavisni izbornici, a ti se mogu privesti izbornoj žari samo onda, ako bude tajnost glasanja najstrože garantovana.

Digitized by Google

Ova fina opažanja političke psihologije pokazuju, kako je šablonsko postupanje onih političara, koji misle kaznama ukloniti simptome, a zaboravljaju na uzroke apstinencije. Valja dakle prevenirati i odstraniti uzroke, koji se kriju u nevaljanim izbornim sistemima i u nezdravim pojavama javnoga života, što ih autor slika „Grau in Grau". Aheneum robur et aes triplex treba onomu, koji se bavi javnim poslovima. Ova razlaganja (st. 58. do 91.) preporučaju se svakomu, tkogod se zanima za javne poslove.

Zatim se izlažu sankcije izborne dužnosti. Najprimitivnije osiguranje izborne dužnosti stoji u ustavnoj deklaraciji, da je vršenje glasačkog prava gradjanska dužnost. Takovu deklaraciju nalazimo u ustavima švajcarskih „Landsgemeinden", odakle je i potekla misao o izbornoj dužnosti, pa u raznim srednjeameričkim ustavima. Ali pristalice izborne dužnosti zahtijevaju kaznenu sankciju za nju. No pisac dokazuje, da takove kazne nisu opravdane, jer su socijalno nepravedne, a ponajviše i etički nedopustive. Doslije su u legislaciji prihvaćena ova kaznena sredstva: ukor, oduzimanje izbornog prava dotičnom izborništvu, javni poimenični oglas izbornika apstinenta, globa i gubitak izbornoga prava.

Ukor dolazi kao kazna samo u belgijskom zakonu za one, koji su se prvi put ustegli od glasanja. Piscu je ova kazan relativno najmanje nesimpatična. Kud i kamo zazornija mu je druga kazan, koja stoji u plakatiranju imena apstinenata bez zakonitog razloga ; jer u njoj vidi poskripciju, koja će se dojmiti s upravo samo etičkih najboljih gradjana, jer ona proskribovane izlaže teroru besavjesnih agitatora i jer se nipošto ne podudara s tajnošću glasanja.

Novčana kazan za ustezanje od izbora, bilo posrednog ili neposrednog, uvedena je u švajcarskim kantonima, u Belgiji, u Danskoj i Bugarskoj. No novčana kazna pokazuje baš u ovom slučaju svoje najslabije strane, jer pogadja zapravo samo neimućne slojeve, pa dopušta samo imućniku pravo, da ostane vjeran svome uvjerenju. A onda sitna novčana kazan devalvira prijednost samo izborne dužnosti, ako se ona hoće, da smatra najeminentnijom gradjanskom dužnošću.

Izborno pravo oduzima se čitavim izborništvima za kazan apstinencije po heskom i bavarskom zakonu, i po nekim južnoameričkim ustavima Ali ta kazan promašuje svrhu, jer ne pogadja apstinente, nego upravo svijesne gradjane, a mogla bi dovesti do apsurda, koji bi učinio iluzornim čitavi reprezentativni sistem, ako bi u mnogim izbornim kotarima buknuo ozbiljan strajk birača.

Oštrim riječima zabacuje pisac i kazan oduzimanja izbornog prava, kako je naročito uvedeno u Belgiji. Kako je apstinencija u nekim slučajevima pod svakim uvjetom ipak opravdana, najviše me uvjeravaju ovi primjeri. Može li se jedan Čeh u Beču goniti, da glasa za jednoga od njemačkih kandidata, ili u Franceskoj jedan republikanac, da izbira izmedju bonapartističkog i royalističkog kandidata?

I sam sumarni postupak pri kažnjivanju upravo je nedostojan, udešen je baš, kao da se radi o kazni za naglu vožnju ili za zaboravljenu pasju brnjicu.

Pisac hoće da pobije izbornu dužnost ne samo etičkim i političkim nego i pravnim argumentima. Pristalice izborne dužnosti dovode obligatornost glasovanja iz načelnog shvatanja, da je biranje javna funkcija, pa država

Digitized by Google

može birače primoravati na vršenje te funkcije, kao što primorava porotnike i priseŽnike. Pisac priznaje funkcioni karakter biranja, ali dobro ističe, da je s izbornim pravom vezan i bjelodani interes gradjana, koji je paralelan s državnim interesom. Zato iz javnopravne prirode izbornoga prava ne izlazi izborna dužnost, nego potreba, da država ustanovi uvjete, pod kojima pojedinac može vršiti tu javnu službu, pa kad se ovlaštenik i dosta posluži time, da svoju dužnost vrši zdušno i po vlastitom uvjerenju. Iz ličnog pak momenta izlazi, da se ovlaštenik ne može, istina, odreći izbornog ovlaštenja, ali može se odreći vršenja svoga izbornog prava. Zato onaj, koji se ustegne od glasanja, ne može se smatrati funkcionarom, državnim organom koji zanemaruje svoju službenu dužnost, nego čovjekom, koji je ovlašten na državnu funkciju, ali tu funkciju u konkretnom slučaju otklanja. Odatle se vidi, da pisac prihvata teoriju, po kojoj je izborno pravo u isti mah i javna funkcija i javno subjektivno pravo, kao to shvata u njemačkoj literaturi na pr. Jellinek, a u francuskoj Esmein i Duguit.

Napokon se prikazuju nastojanja za uvedenje izborne dužnosti u pojedinim državama. Na prvom mjestu dolazi Belgija, koja je uvela zakonom od g. 1893. izbornu dužnost, te je ona ideal svim pobornicima obligatornoga glasanja. Broj aptinenata iznosi sada tek 6% birača. Ali pisac pripisuje taj povoljan rezultat u prvom redu visokoj političkoj odgoji belgijskog naroda, a onda sistemu proporcionih izbora, koji ne odbija od izborne žare ni pristaše manjine, pa napokon odredbama, da se svi izbori drže u nedjelje i da se biračima daje slobodna vožnja na željeznicama. Švajcarska je kolijevka izborne dužnosti, ali ni tamo nije uvedena u svim kantonima, pače može se konstatovati zanimljiva činjenica, da se tamo umaljuje područje obligatorija, a da se uopće i ne čuje nikakav prijedlog za uvedenje izborne dužnosti u samoj federaciji. U Francuskoj je izborna dužnost uvedena samo za izbor senatora, a francuski je parlamenat odbio već nebroj prijedloga o uvedenju obligatorija za izbore narodnih zastupnika. U Njemačkoj ima tek nešto tragova izbornog dužnosti, a ne bi bilo ni potrebno da se uvede, jer je broj faktičnih glasača kod izbora od g. 1907. iznosio zamjeran postotak (84.7%.) Ni u Italiji se više ne raspravlja o tom pitanju, osobito iz političkih razloga. Izborna je dužnost uvedena u Danskoj za izbore u Landsthing, u Mexiku kod sekundarnih izbora, u Bugarskoj za municipalne izbore. Konačno je obligatorno glasanje zavedeno u novoj austrijskoj izbornoj reformi od g. 1907. na taj način, da je zemaljski zakonodavstvima prepušteno da svako za svoju zemlju ustanovi tu dužnost uz kaznene sankcije. I tako je izborna dužnost uvedena u Donjoj i Gornjoj Austriji, Salzburgu, Vorarlbergu, Moravskoj, Šleskoj, Štajerskoj i Trstu.

Mislim, da će g. Spira ovim svojim djelom postići svoju svrhu: uvjerit će svakog čitaoca, kako je izborna dužnost dosta nepotrebna i slabo korisna institucija. Time nam je on već unaprijed pomogao riješiti jedno od onih nebroj pitanja naše buduće izborne reforme i zato treba da mu izjavimo zahvalnost.

Dr. Ladislav Polić.

Digitized by Google

Dr. Emil Schrutka Edler von Rechtenstamm: **„Grundriss des Zivilprozessrechts, Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot 1909 Mk 8. (XII+290 str.).**

Poznato dielo „Grundriss des oesterreichischen Rechts", zasnovano prof. A. Finger-om i O. Frankl-om, daje vjernu sliku pozitivnoga austrijskoga prava onome, tko traži brzu informaciju o kojem pitanju privatnoga ili javnoga austr. prava. Informacija je iz toga diela sigurnija, nego iz koje zbirke zakona, jer se i z njega vidi svaki pravni institut u historičkom razvitku do najnovijeg doba. Osim toga lakše je orientirati se u sistematičkom djelu, nego u dugim zakonima, koji nisu žalibože uvjek sistematički sastavljeni. Pojedine grane privatnoga i javnoga prava obradjuju u tom dielu pisci, koji su u znanosti priznati kao stručnjaci par excellence. Za to je informacija iz toga diela takogjer potpuna i stvarno izvan svake dvojbe.

Poznati prof. gradj. parbenog postupnika u bečkom sveučilištu Dr. Emil Schrutka von Rechtenstamm izdao je prije tri mjeseca u navedenom općem djelu ovaj „Grundriss des Zivilprozessrechts". Nije to „Grundrisss" u tom smislu i obsegu, kako ga izdaju neki njemački i austrijski profesori kao podlogu svojih predavanja na sveučilištu, nego je to pravi učbenik gradj. parb. postupnika u najboljem smislu riječi. Najprije je u god. 1900. sastavio D. Ullmann, profesor praškog sveučilišta „Grundriss des Civilprozessrechts". Pošto je to dielo medju tim izcrpano, to je prof. Schrutka priredio novo djelo. Ovo nije drugo izdanje Ullmannovog djela, nego posve nova radnja, preko 100 strana opsežnija od „Grundriss-a" Ullmannovog (str. 182).

Ako se sravna Schrutkovo djelo sa drugim sličnim djelima — naročito Fitting, „Der Reichszivilprozess", Schuster von Bonnott: „Oest. Civilprozessrecht", D. Ullmann „Das oest. Civilprocessrecht (staro) i Grundriss des Civilprozessrechtes" (novo) —, mora se našem dielu priznati prvenstvo pred svima. Ono nije sama parafraza zakona, kako se obično u sličnim malim radnjama opaža. U njemu se predava, ali ujedno i kritizira te znanstveno ispravlja u formi i sadržaju pozitivni zakon.

Sve je to predstavljeno u kratkoj tako lahkoj i jednostavnoj formi, da misliš, da imaš pred sobom kakvu priču a ne duboko obradjeno znanstveno dielo. Literarni aparat ne dosadjuje, za to je svaki nazor i svaka skoro rečenica obrazložena pozivom na zakonski propis. Pored njemačke terminologije navadja pisac više puta takogjer latinsku terminologiju, koja se je u sveučilištnoj predavaonici udomaćila, n. pr. Namhaftmachung des Advokaten (designatio personae), materielle Berufungsgründe (errores in judicando), formelle Berufungsgrunde (errores in procedendo), Prozessabweisung (absolutio ab instantia) itd. itd. To ne samo ne smeta, nego čini protivno prijatan utisak i na onoga, koji se je već davno sa sveučilištnom dvoranom oprostio.

Nakon „uvoda" (Einleitung) o pojmu, vrelima i literaturi austr. grpp, (str. 1—17) sliedi „System", razdijeljen u 3 knjige: 1. osobe (str. 18—100). 2. predmeti (str. 111—128), 3. djelanja (Handlungen) gradj. parb. post. (str. 129—290). Knjige su razdijeljene u odiele (Abteilung) i odsjeke (Abschnitt). Sve stoji u takovom logičnom savezu, da se već iz „sadržaja" (Inhalt), koj

Digitized by Google

se na početku nalazi (str. III—X), lahko može naći svako potrebno pitanje, ma da i ne ima „stvarnog kazala".

Od množine pravnih pitanja valja jedno istaknuti. Schrutka uči, da je cilj grpp. „Ermittlung und Feststellung konkreten Privatrechtes" (str. 2). Time stoji pisac u opreci sa davnom vladajućom teorijom, zastupanom donekle i sada (D. U l l m a n n „Grundriss", str. 1), po kojoj ima grpp. takogjer cilj, ustanovljeno pravo ovršnim načinom provesti (Durchsetzung). Oslanjajući se na austr. ovršni red kao posebni zakon, tvrdi Schrutka sa pravom, da ovršni postupak nije dio grpp. u užem smislu, nego da spada u izvanparbeni postupak. To je Stchrutka učio već i prije toga (Grünhut's Ztschr. XXIV. str. 719).

Od svih sličnih učbenika i „osnova" može se ovo djelo bečkoga korifeja najtoplije preporučiti ne samo sveučilištnoj mladeži, nego i iskusnim teoretičarima i praktičnim pravnicima. Dr. M. Zobkow.

Bibliografija.

Prikaz juridičke literature godine 1909.

Obća pravna pitanja.

Беккеръ, Р. Есть ли право предметъ общаго образованія? Спб. ц. 50 к. — Дембскій, Д. І. Философія права и нравственности. Л. Петражицкій, II. Право и нравственность съ точки зрѣнія историческаго матеріализма. Харьков. ц. 50 к. — Димиръ, В. Важнѣйшія опредѣленія права, нравственности, государства въ исторіи философіи права по курсу проф. Чижова. Одесса. ц. 60 к. — Довнаръ-Запольскій, М. Изслѣдованія и статьи (этнографія и соціологія, обычное право). Томъ І. Кіевъ. ц. 3 р. — Коркуновъ, Н. Лекціи по общей теоріи права. Изд. 9-е. ц. 2 р. — Семеновъ, Е. Краткія свѣдѣнія по общему ученію о правѣ. Пособіе для учениковъ землемѣрныхъ училищъ. Псковъ. ц. 25 к. — Спектор скій. Энциклопедія права. Варшава. — Петражицкій, Л. Теорія права и государства въ связи съ теоріей нравственности. Изд. 2-ое, испр. и доп. Т. І. ц. 2 р. — Устиновъ, В., Новицкій, И. и Гернетъ М. Основныя понятія русскаго государственнаго, гражданскаго и уголовнаго права. Съ предисл. проф. В. Хвостова, М. 1910. Изд. 3-е, испр. и доп. ц. 1 р. 10 к.

Гамбаровъ, Ю. Свобода, какъ право личности. (Изв. Спб. Политехн. Институт. Т. XI). — Гредескулъ, П. Право и цѣнность его изученія. (Изв. Спб. Политехн. Инст. Т. X, вып. 2). — Іорданскій, Н. Свобода совѣсти. (Совр. Міръ, No. 6). — Л. В. Развитіе соціализма въ Англіи (М. Еженед. No. 31, 33, 35—46). — Чекаевскій, В. Методы изученія права. (Ж. Мин. Нар. Просв. No. 7).

Amira, K. Der Stab in der germanischen Rechtssymbolik. München. M. 9. — Annuaire de législation étrangère publié par la Société de législation comparée contenant le texte des principales lois votes dans les

Digitized by Google

pays étrangers en 1906. 2-e. série, 6 année. Paris. fr. 18. — Bardoux, J. A. Tardieu, G. Isnmbert, G. Louis-Jaray, Quentin-Bauchart et M. Revon. Le Socialisme à l'étranger (Angleterre, Hongrie, Russie, Japon, Etats-Unis). Avec une préface de A. Leroy-Beaulieu. Paris. fr. 3.50. — Beitrage zur Geschichte der Unieversität Leipzig im 15 Juhrhundert zur Feier des 500-jahrl. Jubilaums der Universität gewidmet von der Universitäts-Bibliotek. Leipzig. M. 4.—. — Brie, S. Der Volksgeist bei Hegel und in der historischen Rechtsschule. Berlin. M. 1. —. — Brunner, H. Geschichte der englischen Rechtsquellen im Grundriss. Mit einem Anhang über die normannischen Rechtsquellen. Leipzig. — Bunger C. Il Diritto. Saggio di una teoria scientifica dell'etica, specia'mente nella sua fase giuridia. Opera tradotta dalla 3 ediz. spagnuola da M. Pertusio. Torino. L. 10. — Carlebach, R. Badische Rechtsgeschichte. II. Das Zeitalter des 30-jährigen Kriegs unter Mitteilung einiger bisher ungedruckter Aktenstücke. Heidelberg. M. 5.20. — Cazelles, P. De l'idée de la continuation de la personne comme principe des transmissions universelles. 2-édition. Paris. — Cousin, C. Etude sur le droit matrimonial dans la coutume de Sdan (thèse). Paris. — Dedieu, J. Montesquieu et la tradition politique anglaise en France. Les sources anglaises de „l'Esprit des lois". Paris. — Destors, M. Etud de la vente tempérament (thèse). Paris. — Die Universität Leipzig, 1709—1909. Gedenkblätter zum 30 Juli 1909 (hg. v. Press-Ausschuss der Jubilaums-Kommission). Leipzig. M. 2.50. — Escarra, J. Remarqu s sur le droit pur à propos d'un livre de M. Edmond Picard. Paris. — Fouillée, A. Le Socialisme et la Sociologie reformiste. Paris. fr. 7.50. — Fests Whrift der Universitat Leipzig zur 500 jahrigen Jubelfeier gewidmet von der Juristischen Gesellschaft in Leipzig. M. 6.50. — Fontes juris romani antejustiani. Ediderunt: S. Riccobono, J. Baviera, C. Ferrini, P. 1a: Leges, ed. S. Riccobono. Florentiae. L. 17. — Fuchs, E. Die Gemeinschädlichkeit der konstruktiven Juristenfakultat, ihre Doktoren und ihr Heim. 1709—1909. (Festschrift z. Feier d. 500-jährigen Bestehens d. Universität Leipzig hg. von Rektor u. Senat. Bd. 2). Leipzig. M. 7.50. — Glock, A. u Kloss, K. Das im Kgr. Sachsen geltende Reichs-und Landesrecht in übersichtlicher Zusammenstellung. 2 Nachtrag auf den Stand vom 1 I. 1909. Karlsruhe. M. 1.80. — Gumplowicz, Z. Rassenkampf. Jena. M. 6. — Gutherz. Studien zur Gesetzestechnik. II Teil. Phänomenologie u. Lehren der allgemeinen Gesetzenstechnik. Berlin. M. 2. — Hayem, H. E'étude du droit comparé. Paris. — Holdsworth, W. A history of English law. Vol 2-3. London Sh. 10.6. — Hompel, A d. Über den Ursprung, die Entwicklung u. Abgrenzung des Rechts. 2 Vortrage. Münster. — 80. — Hübel, P. Führer durch die Materialien der in Bayern geltenden Gesetze über das Justizwesen. München. M. 1.20. — Jager, G. Das englische Recht zur Zeit der klassischen Nationalökonomie und seine Umbildung im 19 Jahrhundert. (Staats-u. Sozialwissenschaftl. Forschungen, Heft 137). Leipzig. M. 2.50. — Inghilleri, M. L'errore nel diritto odierno. Palermo. 1.2. — Kohler, J. u. Ungnad, A. Hammurabi's Gesetz. Bd. 1; Syllabische und zusammenhängende Umschrift nebst vollständigem Glossar bearb. von A. Ungnad. 1 Abt. Leipzig. M. 8. — Kohler, J., Prof. Lehrbuch der Rechtsphilosophie. Berlin. M. 8. — Liebmann, O. Festgabe der Deutschen Juristen-Zeitung zum 500 jährigen Jubiläum der Universität Leipzig (Luxusausgabe der N- 15 16 der D. J-

Digitized by Google

Z). Berlin. M. 5. — Mallieux, F. L'exégèse des codes et la nature du raisonnement juridique. Paris. fr. 5. — Maurer, K. Vorlesungen über altnordische Rechtsgeschichte. 4 Bd.: Das Staatsrecht des isländischen Freistaates. Leipzig. 17. — Mayer, Ern. Italienische Verfassungsgeschichte von der Gothenzeit bis zur Zunftherrschaft. 2 Bde. Leipzig. — Merkel, A. Juristische Enzyklopädie. 4 Aufl. hg. von R. Merkel. Berlin. M. 6. — Molliet, P. Le Pouvoir hiérarchique. Paris. — Rodet, H. Le contrat social et les idées politiques de J.-J. Rousseau. Paris. fr. 7. — Stoepel, P. Preussisch-deutscher Gesetz-Kodex. Neu bearbeitet von Thiele. 4 Aufl. 8 Bd.: Generalregister 1906—1907. Frankfurt a. O. M. 20. — The American and English Encyclopaedia of Law and Practice, Editors William M. McKinney and David S. Garland. 1 Vol. Northport. — Ward, L. Reine Soziologie. II Band. Leipzig. M. 7.50. — Weber, A. Die Aufgaben der Volkswirtschaftslehre als Wissenschaft. Tübingen. M. 1.60. — Zinzheimer, H. Die soziologische Methode in der Privatrechts-Wissenschaft. Vortrag. München. M. 0.80. — Zitelmann, E. Die Vorbildung der Juristen. Leipzig. M. 1.

Kunkel-Langsdorff, G. Kants Einteillung der Gesetze (Z. f. priv.-u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Schellhas. Die Rechtsentwickelung im Jahre 1908. (D. J.-Z. 14). — Stooss. Die Erziehung des Juristen. (D. J.-Z. 17). — Tönnies, F. Zur naturwissenschaftlichen Gesellschaftslehre (Schmoll. Jahrb. 3 Hft.). — Vierhaus. Die Freirechtsschule und die heutige Rechtspflege. (D. J.-Z. 19). — Zum 500 jährigen Jubiläum der Universität Leipzig. (Festnummer d. D. Jur.-Zeitung, den 1 August).

2. Pravna povjest. Izdanje pravnih spomenika.

Виноградовъ, П. Аристотель о возстановленіи нарушеннаго права. Спб. — Гриммъ, Д. Лекціи по догмѣ римскаго права. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Исторія соціализма въ монографіяхъ. К. Каутскаго, П. Лафарга, К. Гуго и Э. Бернштейна. Полный перев. Е. и И. Леонтьевыхъ. ц. 2. р. 50 к. — Лютшъ, А. Зоммеръ, В. и Липовскій, А. Итоги XVIII вѣка въ Россіи. Введеніе въ русскую исторію XIX вѣка. М. ц. 2 р — Мельгуновъ, С. Церковъ и Государство въ Россіи въ переходное время. Вып. 2. М. ц. 1 р. — Мличикъ, Б. Необходимое пособіе при изученіи русскаго права. Од. ц. 60 к. — Новоструевъ, К. Историческое обозрѣніе Симбирска отъ первыхъ временъ возведенія его на степень губернскаго города. Симбирскъ. Изд. ученой архивной коммисіи. — Павловъ-Сильванскій, Н. Государевы служилые люди, люуди кабальные и докладные. Сочиненія, Т. I. Спб. ц. 1 р. 25 к. — Самоквасовъ, Д. Московскій архивъ Министерства Юстиціи. Новооткрытые документы помѣстно-вотчинныхъ учрежденій Московскаго царства. Томъ II. М.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Mjesečne skupštine „Pravničkoga društva“ u Zagrebu.

Pravničko družtvo održalo je redovitu svoju mjesečnu skupštinu za mjesec studeni dne 26. studenoga u dvorani za II. tečaj pravoslovnog fakulteta na sveučilištu, no i ova prostrana dvorana bila je premalena za brojno slušateljstvo. Nesamo da su došli mnogobrojni pravnici III. i IV. tečaja, nego i mnogi članovi pravničkog društva. Toliko je bilo zanimanje za temu toga predavanja. Predavao je naime član društva i profesor kaznenoga prava na našem sveučilištu dr. Josip Šilović o temi: „Studije o reformi hrvatskog kaznenog zakona. I. Uvjetna osuda.“

Nakon što je predsjednik društva dr. Franjo J. Spevec, otvorivši skupštinu, pozdravio članove i goste, iznio je predavač u svome predavanju u glavnom ovo:

Austrija, koja imade isti kazneni zakon kao i Hrvatska, neprestano se bavi njegovom reformom. Zadnja osnova izašla je u rujnu ove godine. Njemačka i druge kulturne države, koje imadu daleko novije kaznene zakone nego li mi, rade marljivo oko njihove reforme. Tako je Ugarska već zakonskim člankom XXXVI.: 1908. donekle freformirala svoj kazneni zakon od god. 1878. Njemačka se ozbiljno sprema na podpunu reformu svoga kaznenoga zakona od god. 1871., te je već u studenom ove godine štampom izašla podpuna osnova njemačkog kaznenog zakona. Samo se Hrvatska od godine 1879., kada je izašla Derenčinova osnova kaznenoga zakona, u tom pogledu, što je meni poznato, nije pomakla ni korak napried.

Svrha je mojim studijama, da se probudi i kod nas zanimanje za ovo tako važno pitanje.

Počimam sa uvjetnom osudom, jer se taj institut dade i prije novoga kaznenoga zakona novelom uvesti i jer sam po nalogu kr. zemaljske vlade odjela za pravosudje, već godine 1907. izradio osnovu zakona o uvjetnoj osudi, koja je i ko kr. banskom stolu i po kr. stolu sedmorice prihvaćena.

Koljevka uvjetnoj osudi jest u Engleskoj, a osnov joj je u postupku pred porotnim sudištem, gdje porota sudi o krivnji, a sud odmjeruje kazan. Ovo odmjerenje može i odgoditi, jer nije vezan na rok. Ovu volast upotrebio je godine 1842. sudac u Birminghamu Matthow Davenport Hill, da ne odmjeri kazni krivcima, od kojih je mogao s razlogom očekivati, da će se i bez kazni slobode popraviti i čestito se vladati. Ako se krivac nije kroz vrieme, što no mu ga je sudac odredio, pošteno vladao, pozvao ga je pred sud i odmjerio mu kazan. Ova se je praksa razširila po svoj Engleskoj.

Uzakonjen je ovaj sudski običaj istom godine 1879. sa Summary jurisdiction act. Po tom zakonu mogao je sudac okrivljenika radi delikta koji podpada pod sumarni postupak, ili proglasiti krivim, a nedosuditi mu kazni, ili ga niti ne proglasiti krivim, ako ima nade, da će se pošteno vladati.

Dalji razvoj u Engleskoj oslanja se na probacioni sustav američki, uveden najprije u državi Massachusetts sjedinjenih država sjeverne Amerike.

Tuj je godine 1869. uveden posebni postupak za mladež izpod 17. godine Za zaštitu mladih zlikovaca postavljen je Staate agent, koji bijaše dužan, da se prije rasprave točno uputi u odnose okrivljenika i njegovog roda, te da o tom izviesti na razpravi pred posebnim sudom za mladež. Kada je to agent sudu predložio, predan mu je mladić zlikovac na probu (of probation), a da nije osudjen. Sada je bila zadaća toga agenta, da bdije nad svojim štićenikom,

Digitized by Google

da mu bude zborom i tvorom na ruku. Ako je unatoč ovoj zaštiti štićenik zabasao, predveo ga je agenat pred sud, koji ga je osudio.

Budući da su uspjesi ovoga sustava bili vrlo povoljni, protegnut je godine 1878. i na odrasle, i to najprije samo u gradu Bostonu. Za grad Boston postavljen je posebni probacioni častnik, koji imadjaše istu zadaću kao i državni agenat, o kom bijaše gore govora. Za ženske delikvente postavljena bijaše žena probacionim častnikom.

Na predlog častnika stavlja sud okrivljenika na probu, a da ga ni ne osudi, već mu samo ustanovi vrijeme. kroz koje se mora pošteno vladati. Ne vlada li se kroz to vrieme, kako treba, predvede ga probacioni častnik pred sud, koji ga onda osudi. Ovaj je sustav protegnut zakonom od 28. maja 1891., na cielu državnu Massachusetts, a odavde je prešao u trideset država sjeverne Amerike.

Godine 1907. zakonom od 21. augusta uveden ie američki sustav probaciie u Engleskoj.

Na europskom kontinentu dale su povoda uvedenju uvjetne osude vanredno zle posljedice kratkotrajne kazni slobode.

Vodja moderne kriminalističke škole u Njemačkoj prof. v. Liszt kaže o njima: U našim današnjim malim uzama nalazimo sve mane, koje su stare kaznione učinile leglima zla i visokim školama zločina. U istim prostorijama borave tuj zajedno stari i mladi kaznenici, okorjeli grešnici i plašljivi početnici na stazi zločina, bez dovoljnoga nadzora, djelomično bez posla, bez poduke i bez svećenika. Samo im manjka jaka stega starih kazniona. Za zločinca od navade nema uza nikakve zastrašujuće snage ; dok nasuprot prigodnog zločinca, napose ženu, koja prvi put posrne, moralno ubija. Kratkotrajna kazna slobode ne samo da ne koristi, ona više škodi pravnomu redu nego li posvemašnja nekažnjivost. Ovo mnienje Lisztovo diele teoretičari i praktičari svih kulturnih naroda, dapače i Belgijci, u čijoj je domovini provedeno osamljenje i kod kratkotrajnih kazni slobode.

Kao što drugdje tako i u Hrvatskoj kazneno pravosudje najvećim dielom počiva na kratkotrajnoj kazni slobode. Evo dokaza: Godine 1894. osudjeno je u Hrvatskoj radi zločina 2950 ljudi na kazan slobode, od toga sudjeno ih je na kazan slobode ispod 6 mjeseci 2014, t. j. 69%, a iznad 6 mjeseci 936 ili 31%. Radi prekršaja osudjeno je 36.888 ljudi, od ovih na zatvor do 8 dana 28.636 ili 77%.

Deset godina poslie toga, t. j. 1904. godine osudjeno je radi zločina 2967 ljudi ; od ovih na kazan slobode ispod 6 mjeseci 2333, t. j. 79%, a samo 634 ili 21% na kazan slobode iznad 6 mjeseci. Radi prekršaja osudjeno je 35.018 osoba ; od ovih na zatvor do 8 dana 28.641 ili 81%.

Pošto je kazneno pravosudje malo ne posve osnovano na kratkotrajnoj kazni slobode, a ona radja tako zlim posljedicama, posve je naravno, da se je moralo misliti na to, kako bi se ona zamjenila drugim boljim sredstvima. Jedno od tih sredstvi, i to po obćem mnienju najbolje, jest uvjetna osuda, koju veoma energično i sa vanrednim uspjehom od svoga postupka propagira medjunarodna kriminalistička udruga.

Najprije je na europskom kontinentu misao uvjetne osude iznesena u Francuskoj. Senator Berenger podnio je godine 1884. osnovu zakona o progresivnom pooštrenju kazni u slučaju privpada i o njenom ublaženju u slučaju prvom delikta. Ova je osnova postala zakonom istom 21. marta

Digitized by Google

1891., te se u kratko zove Berengerovim zakonom. Po ovom zakonu imadu sudovi pravo kod kazni zatvora i globe, ako okrivljeni prije nije bio osudjen na zatvor, odgoditi ovršenje kazni. Ako okrivljeni kroz pet godina ne bude sudjen na zatvor, smatra se kao da nije bio ni osudjen (la condemnation sera condérée comme non avenue). U protivnom slučaju ovršiti će se obje kazne svaka napose.

Prva je na kontinentu uzakonila uvjetnu osudu Belgija zakonom od 31. maja 1888. Ministar pravde Le Jeune, kome Belgija imade da zahvali mnoge blagotvorne reforme na polju kaznenog prava, obrazložio ju je ovim riečima: „Imade mnogo ljudi, za koje se sva težina kazni nalazi već u samoj osudi, izrečenoj protiv njih; imade ih, koje pomisao na svoje mile i drage izručene njihovom odsutnošću gladu i nevolji, tako muči u zatvoru, da trpe mnogo više nego li su zaslužili. Ovdje zatvor riedko uzrokuje moralni popravak, a veoma često degradira zatvorenika i pripravlja ga za priupad. Zatvor nije svagdje nuždan za ekspijaciju, dok je moralna depresija, štono ju osjeti moralno čuvstvo, družtvena pogibelj. Radi toga misli vlada, da mora zakon ovlastiti sudca, da odgodi nastup kazni, kad bude mislio, da se okrivljeni može uvrstiti medju one ljude, za koje je dovoljna kazan sramota i strah, štono su ih pretrpili usljed same osude."

Po belgijskom zakonu može sud kod kazni slobode do 6 mjeseci, ako okrivljeni još nije bio kažnjen, odgoditi ovršenje kazne najdulje na 5 godina. Ne bude li okrivljeni kroz to vrieme osudjen, smatrat će se kao da nije ni bio sudjen. U protivnom slučaju imadu se obje kazne komulativno ovršiti. Za Belgijom i Francuskom povela se velika većina europskih država i uvela po njihovom uzoru uvjetnu osudu.

Švicarski kanton Neuenburg recipirao je zakonom od 12. februara 1891. američki probacioni sustav, ali ga je zakonom od 28. marta 1904. napustio i prihvatio francusko-belgijski.

U Njemačkoj uvedeno je malo ne u svim državama uvjetno pomilovanje. Na predlog vlasti, koja ovršuje kazan, odgadja ovršenje kazni ministar pravde, a samu kazan oprašta kruna.

Ovo uvjetno pomilovanje gore je od uvjetne osude, jer ovaj pravni institut oduzima iz rukuh suda i predaje ga upravnoj vlasti, a pomilovanje, koje je pravo krune, čini ovisnim o stanovitim uvjetima, što se protivi naravi njegovoj.

Za to ga je i napustila osnova njemačkoga kaznenoga zakona, koja je ovih dana štampom publicirana, i uvadja uvjetnu osudu (§§ 38.—41.).

U Ugarskoj uvedena je uvjetna osuda zakonskim člankom XXXVI.: 1908. Po tom se zakonu može odgoditi kazan slobode do mjesec dana i novčana globa kod osoba, koje još nisu osudjene bile na zatvor preko mjesec dana. Vrieme probe traje tri godine. Ako se okrivljeni kroz to vrieme pošteno vlada, kazna se smatra pretrpljenom.

Zanimljivo je, da kod mladenačkih delikvenata prihvaća ugarski zakon probacioni sustav. Protiv mladenačkog zlikovca od 12. do 18 godine života ne izriče sud osude, već ga za vrieme od godine dana stavlja na probu pod nadzorom zakonitog zastupnika, u skloništu ili pod nadzorom druge osobe. Ako se kroz to vrieme ne vlada, kako treba, osudjuje ga sud na prisilni uzgoj, uzu ili državnu uzu.

Digitized by Google

U Austriji nalazimo prvi put uvjetnu osudu u Schönbornovoj osnovi kaznenoga zakona (osnova V.).

Po previšnjem riešenju od 24. novembra 1902. upućeni su sudovi, da u slučajevima osobitoga obzira vriednim kod mladenačkih zlikovaca stave predlog na pomilovanje.

U najnovijoj osnovi kaznenog zakona uvedena je uvjetna osuda za mladenačke delinkvente od 14 do 18 godina kod kazni slobode do 3 mjeseca i novčane globe do 1000 kruna. Vrieme pokusno traje od jedne do tri godine. Ako je mladenački delinkvenat osudjen na kazan slobode preko 1 mjeseca, može ga sud stavit na probu pod nadzorom osobe vriedne pouzdanja.

Misao, na kojoj počiva uvjetna osuda, bijaše poznata i našem starom pravu. I naši stari su znali, da se imade kazniti zločinca istom onda, kada ga nije inače moći odvratiti od budućega zla.

Spomenut ćemo samo neke primjere iz VII. svezka Tkalčićevih spomenika slob. i kr. grada Zagreba.

Osudom od 13. augusta 1456. osudjen je Gjuro sin Antuna Bauma radi kradje raznih stvari na sajmu kraljevskom u Zagrebu na vješala. Na molbu poštenih ljudi pomilovan je po sudu pod uvjetom, da požali kradju i da više nikad ništa slična ne počini, jer će ga stići zaslužena kazna za ovo i buduća zla djela bez svake dalje milosti.

Još je jasnije izrečeno, da će krivac biti kažnjen i za uvjetno odpušteno mu djelo, ako s nova padne u zlo, u osudi od 11. maja 1462. kojom je Blaž Horvatić iz Kraljevca osudjen radi kradje svinje, ali mu je kazan oproštena pod uvjetom, da više ne počini nikakova zla djela, jer će inače biti kažnjen bez milosrdja i za ovo prvo djelo.

Osudom od 5. maja 1469. je kod kradje učinjen uvjetni dopust odvisnim još od naknade štete.

Osudom od 20. novembra 1472. osudjen je Petar Konc, sedlar, što je kupio ukradjeno olovo svirala od orgulja sv. Marka, da mu se razbeljenim u vatri ključem crkve sv. Marka užeže na čelu žig, a onda da se iz grada i iz njegovog teritorija odtjera. Ova je kazan pretvorena u blažu kazan slobode od godinu dana radi njegove nevine porodice pod uvjetom, da se iz njegova imetka orgulje posve poprave.

Osudom od 29. januara 1477. osudjen je Gredak radi uvrede Matije sudca na kazan gubitka jezika. Ova mu je kazan oproštena pod uvjetom, da šta slična više ne učini, jer će se inače navedena kazan na njemu ovršiti. Osim toga mu je zabranjeno nositi oružje, dapače, nije smio uza se nositi niti malog nožića, kojim se reže kruh.

Osudom od 10. decembra 1477. osudjen je prisežnik Marko Gjuraković radi kradje na vješala. Na molbu velemožne gospode Matije Gereb de Wyngarth i Mirka de Palocz, vratara kralja Matije, oproštena mu je ova kazan pod uvjetom, da plati sve svoje dugove i da se više nikada u grad ne vrati.

Ova se misao nalazi u zametku i u našem pozitivnom pravu.

§§ 54. i 266. kaznenog zakona i §§ 254. i 292. kaznenog postupka ovlašćuju sud, da može u slučajevima osobitoga obzira vriednim vanredno ublažiti, u zakonu odredjenu kazan. Uvjetnom se osudom polazi samo za korak dalje pak se daje sudcu ovlast, da u slučajevima iznimnim odgodi ovršenje kazni s nadom na podpuni odpust, kad se kod manjih delikata uvjeri, da je krivac nesrećom posrnuo. Tuj je dovoljna za čuvanje od budućeg zla sama osuda,

Digitized by Google

dok bi ovršenje kazni krivca i nevinu mu porodicu sunovratilo u moralnu i materijalnu propast.

Ovom je institutu glavna svrha popravak krivca, odvraćanje njegovo od počinjanja budućih zločina, dakle zaštita pravnih dobara i interesa. Ista je svrha i uvjetnom dopustu kaznenika, koji je kod nas uveden zakon od 22. aprila 1875. Po tom se zakonu pušta kući nakon pretrpljene polovice kazni onaj kaznenik, koji je u kaznioni svojim dobrim vladanjem probudio opravdanu nadu, da u buduće neće pasti u zlo.

Uvjetni dopust urodio je kod nas vrlo dobrim plodom, jer se riedko opozvati mora.

Uvjetnom osudom idemo samo za korak dalje, te osokoljeni mnogogodišnjim iskustvom nadogradjujemo zgradu, koju smo već godine 1875. sagradili.

Sada bih imao preći na samu osnovu zakona, koju sam, kako rekoh, izradio. Budući je pako vrieme već odmaklo, a moje se predavanje oteglo, govoriti ću o tome u idućoj mjesečnoj skupštini.

Ovo je zanimivo predavanje bilo slušano pomno i napeto, pa je slušateljstvo na koncu predavanja odobravalo predavaču.

Predsjednik dr. Franjo J. Spevec zahvalio je prisutnima i predavaču, moleći ga, da s tim predavanjima nastavi i želeći, da ona donesu ploda, za kojim ide predavač, a koji i mi svi vruće želimo. (Živio !)

Dne 18. decembra održalo je pravničko društvo svoju redovitu skupštinu za mjesec decembra pod predsjedanjem društvenog predsjednika dra. Franje I. Spevca. U toj je skupštini nastavio i dovršio dr. Josip Šilović svoje predavanje o temi „Studije o reformi hrvatskoga kaznenoga zakona I. Uvjetna osuda".

Nakon što je predsjednik otvorivši skupštinu, pozdravio predavača, članove i goste, razvio je predavač ove glavne misli:

Osnova zakona, koju sam godine 1907. na poziv pravosudnoga odjela kr. zemaljske vlade izradio, počiva na ovim načelima:

Naslov osnove ne odgovara posve pojmu ovog instituta, jer je osuda bezuvjetna. Ali niti drugi naslovi ne odgovaraju posve pojmu njegovom, a ovaj se je naslov, kako ga je uzakonio belgijski zakon (condamnation conditionelle), udomio u literaturi i u zakonodavstvu.

U samom zakonu se nigdje ne govori o uvjetnoj osudi, već se točno kaže, o čemu se radi.

Od te blagodati iključuje osnova (§ 1.) sve, koji su osudjeni na kazan teške tamnice. Tuj se radi o teškim zločincima. Kod njih osuda sadržaje u sebi tako težku osudu nevriednosti čina i počinitelja, da se time ne da pravo u sklad dovesti uvjetna osuda.

Nadalje je valjalo u osudi riešiti pitanje, hoće li se postaviti granica, do koje se kod kazne slobode dozvoljava uvjetna osuda, ili ne će.

Profesor dr. Fr. v. Liszt, kome sam svoj nacrt poslao s molbom, da mi o njemu kaže svoje mnienje, bio je tako ljubezan, te ga je podvrgao pomnoj kritici i svoje mi opazke saobćio. Na toj mu pažnji i prijateljskoj usluzi i na ovom mjestu izričem srdačnu hvalu.

On drži, da je u ovom pitanju opravdano stanovište Francezke, koja te granice ne postavlja.

Digitized by Google

Osnova odredjuje 6 mjeseci kazni slobode kao takovu granicu s ovih razloga:

Po § 346. kaznenog postupnika ovršuju se kazni slobode do 6 mjeseci u uzama sudbenih stolova i kotarskih sudova, gde o sustavnom provadjanju ovršenja kazni ne može biti ni govora. Tu nije proveden prisilan rad kaznenika. Tu je nepokvaren kaznenik uslied nedovoljnih prostorija često i lahko izvrgnut pogibelji, da dospije u loše družtvo, koje će ga pokvariti.

Kazni slobode preko 6 mjeseci ovršuju se u samostalnim kaznionama po progresivnom ili irskom sustavu. U njima se kaznenici priučavaju na sustavan intenzivan rad i na postepeno uživanje slobode. Ako se kaznenik u njima dobro vlada, dobit će nakon pretrpljenja polovine kazni uvjetni dopust.

Slučajevi, u kojima osuda glasi na kazan slobode preko 6 mjeseci, riedki su, a i tako težki, da ne bi bilo opravdano, niti bi se slagalo s pravnom sviesti naroda našega, kad bi se i kod njih osudjeni učinio dionikom blagodati ovoga instituta.

I danas nijesu stručnjaci, a niti zakonodavstva složni u tome, imade li se ova blagodat dati i onima, koji su osudjeni na globu.

Protivnici toga vele, da se ovršenjem kazni novčane globe osudjeni ne kvari, niti mu se udara žig sramote, što je sjedio u zatvoru, niti se sunovraća u propast njegova porodica uslied toga, što za neko vrieme gubi svoga hranitelja, niti osudjeni gubi svoje mjesto i zaradu.

Ovo je istina, ali valja uvažiti, da je kazan slobode redovno teža od globe. Kad se pako dozvoljava ova blagodat za težu vrst kazne, valja ju dozvoliti i za lakšu. Jer inače će se dogoditi, da će onaj, koji bude osudjen radi težeg kažnjivog djela, pak bude dionikom ove blagodati, ostati nekažnjen, dok će onaj, koji bude osudjen radi lakšeg kažnjivog djela, morati globu platiti, dakle će biti kažnjen, makar kod njega još u većoj mjeri postojali razlozi osobitog obzira vriedni nego li kod onoga. To je očito nepravedno.

Za to misli Schütze, da se uvjetna osuda mora protegnuti i na globu. Gross nasuprot drži, da se ima protegnuti samo na kazan slobode, koja nastupa na mjesto neutjerive globe, jer za nju govore isti razlozi, koji i za prvobitnu kazan slobode. Nu nitko ne zna unapred, hoće li biti globa utjeriva ili ne će, a po našem se zakonu mora za slučaj neutjerivosti globe odmah suditi na zatvor. Ako se podjedno u osudi kaže, da će osudjeni biti dionikom blagodati uvjetne osude, ako globa bude neutjeriva, ne će nitko htjeti platiti globe, već će svim silama nastojati, da uvjeri sud, da je neutjeriva.

Simonson predlaže, da se pitanje o uvjetnoj osudi rieši istom onda, kada se ustanovi, da je globa neutjeriva. Protiv toga govori okolnost, da često prodje dulje vremena prije, nego li se konstatira neutjerivost globe, kroz koje vrieme sudac zaboravi sve objektivne i subjektivne okolnosti, a iz samoga spisa se o njima više ne može informirati.

Gross predlaže, da se odmah u osudi izreče i odgoda ovršenja subsidiarne kazni zatvora, ali da sud o tom ne obaviesti ni okrivljenika ni njegovog branitelja.

Meni se ni ovaj predlog ne čini opravdanim. Težko će biti čuvati tu tajnu, dok se ne konstatuje neutjerivost globe. Pa kakova bi se čuvstva o pravdoljubivosti države porodila u duši čovjeka, koji je odkidajući od usta svojih i svoje porodice platio globu samo da ne mora u zatvor, a onda kad je globu platio dozna, da bi postao dionikom ove blagodati, dakle u slučaju

Digitized by Google

poštena vladanja ostao bez kazni, da nije globe platio, već da je državu jednostavno prevario.

Francezki i belgijski zakoni čine uvjetnu osudu ovisnom o činjenici, da osudjeni nije još pretrpio kazni slobede radi zločina ni prestupka.

Naša osnova poput norveškoga zakona ne postavlja toga uvjeta.

Profesor v. L i s z t je istoga mnienja za to, što se ima sudac ovdje pitati samo to: može li se očekivati, da će se dionik ove blagodati popraviti ili ne. Iz toga, što je on pretrpio neznatnu kazan slobode, ne sliedi niječan odgovor, jer ga neznatna kazan slobode, ovršena možda radi neutjerivosti globe, ne čini nevriednim ove blagodati.

Uz osobitu pomnju, kojom osnova propisuje, da se imadu uzimati u obzir osobne prilike počiniteljeve i prilike objektivnog djela, najbolje je, da se u tom pogledu ne vežu ruke sudu.

Najjači prigovor pristalica njemačkog uvjetnoga pomilovanja proti uvjetnoj osudi jest, da kod uvjetne osude nastupa šablonsko uredovanje. Ovaj prigovor izgleda opravdanim, ako se bezuvjetno izključi uporaba uvjetne osude kod svakoga onoga, koji je pretrpio ma kakovu kazan slobode. To vriedi osobito onda, kada je od pretrpljenja kazni slobode prošlo dulje vremena.

Kao uvjet stavlja osnova za postignuće ove blagodati, da se uz prilike vriedne osobita obzira steku još i pretežne olahkotne okolnosti. Time je osnova htjela upozoriti sud, da se ovaj institut ograničava na one iznimne slučajeve, gdje je i kazan vanredno ublažena prestroga, gdje ne samo da nije nuždno, već je dapače štetno svako ovršenje kazne ne samo po okrivljenoga nego i po općenitost.

U drugoj alineji § 1. kaže osnova: „Osim težine djela i prilika, u kojima je počinjeno, imade sud pri tom uzeti u obzir: dobu i predživot krivca, da li je proteklo dulje vremena od kada je djelo počinjeno, da li je krivac svoje djelo podpuno i iskreno priznao, da li je oštećenom naknadio štetu, koju je ovaj ovlašten od njega tražiti ili, da li je barem obećao, da će ju po mogućnosti naknaditi".

Ovdje se je osnova oslonila na norvežki zakon i švicarsku osnovu te dala sudcu u ruke vodić kod prosudjivanja svakoga pojedinoga slučaja i time omogućila prilično jednoličnu uporabu zakona u cieloj zemlji.

Ovu je odredbu zakona osobito radostno pozdravio profesor v. L i s z t.

Što se pokusnoga vremena tiče valjalo je prije svega riešiti pitanje, kako dugo ima da traje to vrieme, onda da li imade trajati u svakom slučaju jednako ili se ima u zakonu označiti maksimum ili minimum ili samo maksimum, pak tako omogućiti sudcu, da u svakom pojedinom slučaju individualizirajući postupa. Francezki zakon fiksirao je vrieme odgode na pet godina za sve slučajeve. Ovomu se sustavu s razlogom prigovara, da sili sudca stavljati na jednaku kušnju i muku onoga, koji je počinio sasma neznatan delikat i onoga, koji je mnogo teže sagriešio.

Belgijski zakon fiksirao je samo maksimum, ostavivši sudu, da u svakom slučaju ustanovi pokusno vrieme po svojoj slobodnoj razsudi.

Pogrješka je kod ovoga sustava u tom, što sudovi ustanovljuju prekratak rok odgode, uslied čega uvjetna osuda postaje slična oprostu kazne, jer se je uvjetno osudjenomu lahko suzdržati ono kratko vrieme od počinjanja novog kažnjivog djela, budući da mu Damoklov mač kazni ne visi dugo nad glavom.

Digitized by Google

Ovdje se osnova povela za talijanskim zakonom, te je uzela kao minimum pokusnog vremena, vrieme zakonom odredjeno za zastaru, time je dovoljan obzir uzet na težinu kažnjivog djela i predusrećeno mogućnosti odredbe prekratkog roka. Kao maksimum normira poput drugih zakona 5 godina.

Kao što niti jedan zakon, tako ni naša osnova ne traži, da uvjetno osudjeni bude za vrieme kazni stavljen pod policajski nadzor. Policajski nadzor nije kadar pomoći sudjenom, nije kada suzdržati ga od zla, već je često upravo zapreka popravka krivca. On mu onemogućuje naći poštenu zaradu, a kad ju je našao, izgubi je radi njega.

Isto tako nije osnova prihvatila probacionog sustava, niti za mlade zlikovce. Razlog je tomu, što je kod nas još danas nemoguć zaštitni nadzor individua i korporacija. Naše društvo nema smisla za ovu stranu socijalnih svojih dužnosti. Dok drugi narodi imaju po cieloj zemlji razgranjenih zaštitnih organizacija, kojima se mirne duše može povjeriti zaštitni nadzor, jer su se mnoga i mnoga lica posvetila ovoj vanredno važnoj grani karitativne djelatnosti, nemamo mi ni jednoga takova društva. Kod nas na žalost nema ni pojedinaca, koji bi se ovoj plemenitoj dužnosti podvrći htjeli, a kada je primu, koji bi ju i zdušno obavljali.

Pošto zakon mora odgovarati prilikama zemlje, za koju je stvoren, jer će inače njegove ustanove ostati samo na papiru, nije se osnova mogla prihvatiti zaštitnog nadzora.

Osnova odredjuje, da se imade odmah izreći osuda o krivnji i kazni, te se odgadja samo ovršenje kazne.

Razlozi su tome, što se u jednu ruku protivi čuvstvu pravednosti, ostaviti tako dugo u neizvjestnosti glede kaznenoga progona i kazni čovjeka, glede kojega se još ne zna, da li je kriv, a u drugu ruku, što je bojazan pred ustanovljenom kaznom veća nego li pred neustanovljenom.

Osim toga zahtjeva pravna sigurnost, da nakon pravne povrede odmah uzsliedi osuda, koja blagotvorno djeluje na umirenje gradjana, napose oštećenoga, a odvraća i druge od zla. Konačno govori za sustav kontinentalni i ta okolnost, što tečajem vremena sve više nestaje tragova deliktu koli u vanjskom svietu toli u sviesti očevidaca.

Nadalje odredjuje osnova, da uvjetnu osudu imade pravo izreći sud prve molbe, a ako je protiv osude toga suda uložen pravni liek, i onaj sud, koji odlučuje o tom pravnom lieku. Protiv dozvoljene odnosno nedozvoljene ove blagodati daje se obim strankama pravo uložiti priziv (§ 2.).

Počini li osudjeni unutar pokusnoga vremena zločin, prestupak ili prekršaj kradje, pronevjerenja ili prevare, pak bude radi toga osudjen na kazan slobode, ovršit će se i odgodjena i nova kazan.

Bude li osudjen unutar pokusnoga vremena na globu, ne može se kazati, da nije zadovoljio zakonskim uvjetom, jer se radi o vrlo neznatnom novom kažnjivom djelu (§ 3.).

Počini li drugi koji prekršaj i bude osudjen na kazan slobode, odlučit će sud hoće, li se odgodjena kazan ovršiti ili će se njeno ovršenje i dalje odgoditi.

Vlada li se osudjeni kroz cielo pokusno vrieme pošteno, odredjuje belgijski zakon, da se imade smatrati kao da osuda nije ni izrečena (la condamnation sera considérée comme non avenue).

Norveški zakon i drugi neki zakoni odredjuju, da se onda uzima, da

Digitized by Google

je kazan pretrpljena. U ovom se potonjem slučaju smatra osudjeni priupadnikom, ako kasnije s nova padne u isto zlo, a u prvom se ne smatra.

Profesor v. L i s z t opravdava u svojim opazkama stanovište belgijsko ovako: Osnovna misao belgijskoga zakona opravdana je Ovdje se upravo radi o tome, da se eliminiraju posljedice, skopčane sa pretrpljenom kazni. Nepravedno je izjednačiti slučaj jedan i drugi s obzirom na priupadničtvo. Teža kazan priupadnika osniva se na spoznaji, da je pretrpljenje prve kazni ostalo bez uspjeha, pak da se radi toga moraju preduzeti strože mjere.

Mine li pokusno vrieme, a da osudjenik ne bude s nova osudjen, postaje uvjetni odpust kazni bezuvjetnim, pak se u tom slučaju uobće ne može govoriti o uspjehu ovršene kazne.

Nije izpravno izjednačenje ovih dvaju slučajeva niti onda, kad se radi o pitanju, imade li se s nova dozvoliti uvjetni odpust kazni ili nema. Odgoda je vazda fakultativna, pak će sudac bez dvojbe uzeti u obzir činjenicu, da je okrivljeni bio već jednom dionikom ove blagodati i pomno prosuditi njezinu važnost. Ali ta važnost može biti minimalna.

Može se dogoditi, da je deset ili dvadeset godina prošlo od onda, kada je okrivljeni u mladenačkoj dobi postao dionikom ove blagodati i vriednim se je pokazao. Ne bi bilo pravedno, kad bi se sada nakon dvadeset godina onda odpuštena kazna izjednačila sa pretrpljenom kaznom te eventualno izključila oporava uvjetne osude.

S ovih razloga prihvatila je osnova belgijski sustav i izrekla u § 6.: Prodje li vrieme pokusno, a da sud ne odredi ovršenje odgodjene kazni, imade se smatrati da osuda nije ni izrečena.

Činjenica, da li je pokusno vrieme prošlo, a da se nije odredilo ovršenje kazne, može postati prieporna. Radi toga je u interesu osudjenoga i družtva, da se ovo važno pitanje, ako se o njem porodi dvojba, rieši sudačkom rješitbom, protiv koje imadu stranke pravo pritužbe (§ 6.).

Prigodom proglašenja uvjetne osude imade sud osudjenomu podielitl strogu opomenu te ga podučiti o njegovim dužnostima i posljedicama, ako se kroz pokusno vrieme ne bude pošteno vladao (§ 7.).

Zakon o uvjetnoj osudi ima se protegnuti i na kažnjiva djela, počinjena prije nego li stane na snagu, o kojima još nije do toga momenta izrečena osuda. To zahtjeva pravednost, jer je zakon o uvjetnoj osudi blaži od kaznenoga zakona. Kada je zakonodavac u novijem zakonu izrekao, da je za stanovito djelo dovoljna blaža represija, pravedno je, da se to protegne i na djela počinjena za snage staroga zakona, ako mu se sudi za snage novoga. To je načelo normirano i u članku IX. uvodnoga patenta k našem kaznenom zakonu.

Osnova zakona glasi:

Osnova zakona

o u v j e t n o j o s u d i.

§ 1. Kada sud osudi krivca na kazan slobode, izuzevši kazan teške tamnice, do šest mjeseci ili na globu, pak se uz prilike, vriedne osobita obzira, steku još i pretežne olahkotne okolnosti, može u osudi odrediti, da se ovršenje dosudjene kazne odgadja na stanovito vrieme, koje ne smije biti kraće nego li je vrieme zakonom odredjeno za zastaru toga kažnjivog djela, ni dulje od pet godina.

Osim težine djela i prilika, u kojima je počinjeno, imade sud pri tom uzeti još u obzir: dobu i predživot krivca, da li je proteklo dulje vremena

Digitized by Google

od kada je djelo počinjeno, da li je krivac svoje djelo podpuno i iskreno priznao, da li je oštećenom naknadio štetu, koju je ovaj ovlašten od njega tražiti ili da li je barem obećao, da će ju po mogućnosti naknaditi.

U ovom potonjem slučaju može se odgoda ovršenja kazne učiniti odvisnom od toga, da krivac naknadi u odredjenom roku štetu, ustanovljenu u osudi.

§. 2. Odgodu ovršenja kazne, navedenu u §. 1., vlastan je izreći sud prve molbe, koji u toj stvari sudi, odnosno onaj sud, koji je zvan, da odluči o pravnom lieku, uloženom protiv osude suda prve molbe.

Protiv dozvole ove odgode po sudu prve molbe dozvoljen je priziv državnom odvjetniku i privatnom tužitelju, a protiv uzkrate po istom sudu osudjenom, njegovom ženitbenom drugu, njegovim rodjacima u uzlaznoj i silaznoj liniji, njegovom tutoru i državnom odvjetniku ; protiv volje osudjenikove samo njegovim roditeljima i tutoru, ako je osudjeni maloljetan.

§. 3. Počini li osudjeni prema §. 1. ovoga zakona unutar roka, za koji mu je ovršenje kazni odgodjeno zločin, prestupak ili prekršaj §§. 460., 461., 463. i 464. kaznenoga zakona, pak bude radi toga osudjen na kazan slobode, imadu se ovršiti obje kazni.

Počini li osudjeni prema §. 1. ovoga zakona unutar navedenog roka drugo koje kažnjivo djelo, pak bude radi njega osudjen na kazan slobode, odlučit će sud (§. 2.) u osudi, prosudivši pomno sve okolnosti, hoće li se odgodjena kazan odmah ovršiti ili će se njeno ovršenje i dalje odgoditi.

Odluči li sud, da se imade odgoditi i ovršenje nove kazni, ustanovit će u osudi jedan jedini rok ovršenja obih kazni.

§ 4. Ako je odgoda ovršenja kazne bila uvjetovana naknadom štete, pak je osudjeni u odredjenom roku ne naknadi, imade se odgodjena kazan odmah ovršiti, osim da su tome bile uzrokom okolnosti, koj ma on nije kriv. U ovom slučaju odredit će presudni sud prve molbe odlukom odnosno zaključkom osudjenome novi rok za naknadu štete ; a moći će mu odgoditi ovršenje kazni i bez toga uvjeta, ako se uvjeri, da nije kadar naknaditi štetc.

Protiv ove odluke odnosno ovoga zaključka dozvoljena je pritužba osobama, navedenim u drugoj alineji §. 2. ovoga zakona.

§. 5. Kadgod bude onaj, koji je osudjen prema §. 1. ovoga zakona na kazan slobode, progonjen unutar odgodnog roka radi kažnjivog djela, počinjenog prije ove osude, pak se za ovo djelo ima takodjer suditi na kazan slobode, dužan je sud (§ 2.) u osudi izreći za oba djela jednu kazan prema §§ 34., 35. i 267. kaznenoga zakona.

Spadaju li oba djela u kategoriju kažnjivih djela navedenih u § 3. alineja prva ovoga zakona, imade se ta kazan odmah ovršiti.

U svim drugim slučajevima imadu se analogno uporaviti ustanove druge i treće alineje § 3. ovoga zakona.

Proteče li vrieme odgode kazne prema § 1. ovoga zakona, a da sud ne odredi njeno ovršenje, smatrati će se kao da osuda nije ni izrečena.

Porodi li se o toj činjenici dvojba, imade ju presudni sud prve molbe riešiti odlukom odnosno zaključkom, protiv koje je dozvoljena pritužba osobama, navedenim u drugoj alineji § 2. ovoga zakona.

§ 7. Kod proglašenja osude, kojom se odredjuje odgoda ovršenja kazni prema § 1. ovoga zakona, imade se osudjenom podieliti stroga opomena, nakon čega mu valja točno protumačiti odredbe ovoga zakona, razložiti mu dužnosti,

Digitized by Google

koje za nj iz njih nastaju i upozoriti ga na posljedice, ako unutar odgodnog roka počini kažnjivo djelo.

§ 8. Odredbe ovoga zakona protežu se i na kažnjiva djela, počinjena prije nego li stane na snagu, koja dotle ne budu presudjena.

§ 9. Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije".

Skupština, koja bijaše vrlo dobro posjećena, pomno je pratila razlaganje predavačevo te ga je na koncu predavanja povladjivanjem pozdravila.

Predsjednik zahvali predavaču na njegovim predavanjima i zaključi skupštinu (Živio !)

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) držao je dne 26. novembra svoju odborsku sjednicu, u kojoj je pročitano ovo pismo srednjoeuropejskoga gospodarskoga društva u Ugarskoj od 21. oktobra 1909.:

„U okviru na jednakim podlogama osnovanog djelovanja srednjoeuropejskih gospodarskih družtvi, smjerajućeg na uredjenje gospodarskog života i gospodarskog prava, bijaše već od početka postavljen cilj, da se stvori ugovor o pravnoj pomoći. Sa bratskim društvima u Austriji i Njemačkoj sporazumismo se, da se koncem ove godine održi konferencija. U toj konferenciji će se raspravljati ova pitanja, koja su stanovišta gospodarskoga razvoja srednjoeuropejskih država od eminentne važnosti i pripremiti materijal za ugovor o pravnoj pomoći, koji se ima sklopiti medju srednjoeuropejskim državama. Na toj će konferenciji stručnjaci srednjoeuropejskih gospodarskih društava imati da ustanove predloge, koji će se podastrieti odnosnim državama.

S obzirom na ovu konferenciju o pravnoj pomoći, koja je vanredno važna sa stanovišta jednakoga uredjenja gospodarskoga prava, naše je društvo ugodnom položaju, da može računati na podporu kr. ugarskog ministarstva pravosudja. Mi želimo, da pri tom sudjeluju sve interesirane jurističke, gospodarske, industrijalne i trgovačke stručne korporacije, čija mjerodavna mnienja u tom pitanju molimo u tu svrhu, da uzmognemo njihove želje i predloge na konferenciji uvažiti, odnosno zastupati".

Zaključeno je odgovoriti srednjoeuropejskom gospodarskomu društvu u Ugarskoj ovim pismom:

Veoma žalimo, što vrlo cienjenoj zamolbi od 21. oktobra 1909. ne možemo udovoljiti, pošto se djelovanje slavnog tog društva ne proteže na teritorij kraljevina Hrvatske i Slavonije, pak prema tome slavno to društvo nije u stanju, da zastupa naše društvo, a niti stanovište njegovo, koje bi isto zauzelo u potaknutim pitanjima.

Čast nam se je bilježiti s odličnim štovanjem.

U sjednici od 18. prosinca o. g. prihvaćeno je mnienje na osnovu gradjevnoga reda za kr. zem. glavni grad Zagreb, koje je uz sudjelovanje tajnika Franje Haladia izradio odbornik Slavoljub Sova, te je zaključeno, da se obojici za njihov trud izreče zapisnički hvala.

U svojoj sjednici od 28. decembra 1909. uzeo je odbor najprije u pretres i odobrio izvješće tajnikovo o društvenom radu za godinu 1909.

Digitized by Google

Za tim je izvjestio odbornik Dr. Josip Šilović o odgovoru na molbu „Matice Hrvatske" od 15. novembra 1909., da joj odbor pravničkoga društva saobći, što bi trebalo, da „Matica Hrvatska" izda iz područja pravnih i državoslovnih nauka, da udovolji najprećim potrebama našega čitaćega općinstva u jednu ruku, a u drugu ruku, da se započeta serija poučnih i zabavnih djela privede do neke zaokružene cjeline.

Izvješće je primljeno jednoglasno, te upućen izvjestitelj, da prema tome sastavi odgovor, koji će se odaslati „Matici Hrvatskoj".

Povjerenikom u Križevcima izabran je Dr. Dragutin Oštrić, odvjetnik u Križevcima.

Ferijalnom akademskom družtvu u Pazinu ima se na njegovu molbu slati „Mjesečnik" bezplatno, dok odbor žali, što mu starijih godišnjaka „Mjesečnika" ne može pokloniti.

Nakon toga je primljen istup iz društva koncem godine 1909.: Ivana Crnjakovića, Vinka Jaworsky, Ivana Schilla, Dra. Rudolfa Mally, Ivana Kavčnika, Dra. Rikarda Plemića, Ive pl. Mošinsky, Josipa Ilnicky i Luke Margetića.

Brisani su koncem godine 1909.: Dr. Ladislav Balog, Mustafa beg Kapetanović, Jovan Manojlović i Dr. Stevan Sremčević.

Sada su primljeni u društvo ovi novi članovi od 1. jula 1909.: Dr. Aleksander Miler, odvjetnik u Novoj Gradiški, Julijo Schönbaum, odvj. perovodja u Zagrebu.

Počam od 1. januara 1910.: Julijo Gottlieb, kr. prislušnik u Osieku, Viktor Rottman, kr. prislušnik u Osieku, Ivan Katnić, kr. sudb. pristav u Osieku, Stevan Joanović, kr. sudbeni pristav u Osieku, Dr. Andrija Jurišić, kr. sudbeni pristav u Osieku, Stjepan Zlatarić, kr. sudbeni pristav u službovanju kod kr. državnog odvjetničtva u Osieku, Stipe Albini, svršeni pravnik u Osieku, Stjepan Marianac, odvjetnički perovodja u Osieku, Martin Dragolić, odvjetnički perovodja u Osieku, Dr. Josip Horn, odvjetnik u Osieku, Slavko Michl, odvjetnički perovodja u Osieku, Dr. Edmund Fischer, odvjetnički perovodja u Osieku, Dr. Milan Andrlić, odvjetnički perovodja u Osieku, Dr. Ivan Sauter, odvjetnik u Osieku, Dr. Julije Kaiser, odvjetnički perovodja u Osieku, Dr. Vilim Kappele, odvjetnik u Osieku, Dr. Iso Cepelić, odvjetnik u Osieku, Dr. Alfred Roscher, odvjetnički perovodja u Osieku, Ljubivoj Cvitaš, kr. sudbeni pristav u službovanju u kr. zem. kaznioni u Mitrovici, Dragutin Saćer, kr. sudbeni pristav u Petrinji, Milovan Zoričić, kr. sudbeni pristav u Zagrebu, Dr. Ljudevit Zimperman, kr. prislušnik u Senju, Mijat Lenček, kr. kotarski sudac u Novoj Gradiški, Željko pl. Farkaš, svršeni pravnik u službovanju kod prometne uprave kr. drž. željez. u Zagrebu, Petar Knezi, kr. sudbeni pristav u Zemunu, Benko Juhn, kr. kotarski pristav u Zemunu, Radovan Vorkapić, kr. sudbeni prislušnik u Zemunu, Sredoje Adamović, kr. sudbeni prislušnik u Zemunu, Dr. Juraj pl. Raškaj, odvj. perovodja kod Dra. Mazzure u Zagrebu, Dr. Tomo Kumičić, odvj. perovodja kod Dra. Kona u Zagrebu, Dr. Aleksander Licht, odvj. perovodja kod Dra. Jacobia u Zagrebu, Dr. Sigfried Perlberg, odvjetnik u Zagrebu, Ivan Pavičić, svršeni pravnik u Zagrebu, Dr. Hiko Andrijašević, svršeni pravnik, Drniš u Dalmaciji, Dr. Jovan Kockar, odvjetnik u Osieku, Dr. Adalbert Klein, odvjetnik u Osieku, Dr. Aleksander

Digitized by Google

pl. Roknić, odvjetnik u Mitrovici, Dr. Ljubivoj Stojšić, odvjetnik u Mitrovici, Dr. Gjorgje Marić, odvjetnik u Mitrovici, Gjuro Milutinović, odvjetnik u Mitrovici, Vasiljko Štefanović, odvjetnički perovodja u Mitrovici, Dr Viktor pl. Vuković, kr. kotarski predstojnik u Mitrovici, Vladan Plavšić, kr. kotarski pristav u Mitrovici, Ante Vuković, kr. kotarski pristav u Mitrovici, Franjo Magdić, kr. kotarski sudac u Mitrovici, Dr. Svetolik Georgijević, kr. sudbeni pristav u Karlovcih, Dušan Kolarović, odvjetnički perovodja u Karlovcih, Josip Rubčić, kr. sudbeni pristav u Staroj Pazovi, Dr. Milivoj Miladinović, odvjetnik u Staroj Pazovi, Gjuro Rašeta, kr. kotarski predstojnik u Staroj Pazovi, Ignjat Marković, kr. kotarski pristav u Staroj Pazovi, Slavko Markotić, kr. kotar. pristav i upravtelj kr. kotarske oblasti u Iloku, Branko Plavšić, kr. sudbeni pristav u Iloku, Slavko Diklić, kr. sudbeni pristav u Iloku, Stjepan Šram, kr. sudbeni pristav u Iloku, Joca Maksimović, upravitelj kr. kotarske oblasti u Irigu, Kosta Ljuština, kr. kotarski pristav u Irigu, Ljubomir Korač, odvjetnik u Irigu, Vaso Isajlović, odvjet. perovodja u Irigu, Gjuro Helbet, kr. sudbeni pristav u Irigu, Bogdan Novaković, kr. kotarski predstojnik u Rumi, Vaso Mikašinović, kr. sudbeni pristav u Rumi, Dr. Stevan Kosanović, kr. sudbeni pristav u Rumi, Milan Zorić, kr. sudbeni pristav u Rumi, Mijo Barta, kr. sudbeni pristav u Rumi, Dr. Mladen Simonović, odvjetnik u Rumi, Adam Gašparović, kr. sudbeni pristav u Rumi, Ladislav pl. Jancsó, kr. javni bilježnik u Rumi, Dragan Pejašinović, odvjetnički perovodja u Rumi, Borislav Nikolajević, upravitelj kr. kotarskog suda u Šidu, Vladislav Jakovljević, kr. sudbeni pristav u Šidu, Mihajlo Obradović, kr. sudbeni pristav u Šidu, Bogdan Knezi, kr. sudbeni pristav u Šidu, Dr. Stevan Stojković, odvjetnik u Šidu, Dr. Mladen Gjorgjević, odvjetnički perovodja u Šidu, Gustav Graf, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Dr. Dinko Ružić, kr. sudbeni pristav u Zagrebu, Dr. Milutin Tićak, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Božidar Gaj, kr. sudbeni pristav u Zagrebu, Dr. Vlastimir Vimpulšek, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Dragutin Hrvoj, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Dr. Adrijan Colussi, odvjetnik u Zagrebu, Dr. Albert Bresslauer, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Dr. Rudolf Ivančić, odvj. perovodja u Zagrebu, Gjuro Slavečki, kr. sudbeni pristav u Koprivnici, Dr. Ignjat Lang, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Zlatko Seunik, kr. sudbeni pristav u Karlovcu, Dr. Branko Kornicer, odvj. perovodja u Karlovcu, Dr. Vita Alkalay, odvj. kandidat u Sarajevu, Dr. Mihajlo Bogdanović-Tomić, odvjetnik u Pakracu, Dr. Mirko Brežan, odvjetnik u Novskoj. Dr. Oskar Brichta, odvj. perovodja u Požegi, Dr. Aleksander Čargonja, odvjetnik u Požegi, Julijo Frim, odvjetnički perovodja u Požegi, Rudolf Kolarić-Kišur, odvj. perovodja u Požegi, Mijo Kovačević, kr. sudbeni pristav u Požegi, Dr. Josip Kramer, odvjetnik u Novskoj, Stjepan Majer, kr. sudbeni pristav u Pakracu, Dr. Adolf Krajač, odvj. perovodja u Požegi, Dr. Ernest Predragović, odvjetnik u Požegi, Stjepan Ročić, kr. sudbeni pristav u Požegi, Zlatko Oblak, kr. sudbeni pristav u Zemunu.

Konačno bje zaključeno, da se „Mjesečnik" u buduće štampa u 1400 eksemplara.

(Sa hrvatskog sveučilišta). Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je dra. Josipa Mudrovčića, viećnika kr.

Digitized by Google

banskog stola, i dra. Milorada Stražnickoga, kr. javnog izvanrednog sveučilištnog profesora, imenovati članovima izpitivačima kr. povjerenstva teoret. državnih izpita razdjela sudstvenoga, a kr. sudbenog pristava i privatnoga docenta dra. Branislava Dimitrijevića i privatnoga docenta i sveučilištnoga suplenta dra. Frana Milobara članovima izpitivačima kr. povjerenstva za IV. državoznanstveni teoretični državni izpit, profesora dra. Mihajla Joanovića, učitelja higijene, bakteriologije i zdravstvenoga te ljekarničkog zakona i naredaba u kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, promaknuti u VII. činovni razred sa sustavnim berivima, a bibliotečnoga pristava I. razreda dra. Velimira Deželića u VIII. činovni razred.

(Previšnja odlikovanja). Njegodo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 23. novembra 1909. tajniku kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade dru. Adolfu pl. Mihaliću, premilostivo podieliti naslov i značaj odsječnog savjetnika uz oprost pristojba.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 28. novembra 1909. predsjedniku sudbenog stola u Zagrebu, Svetislavu pl. Gaju, prigodom njegovog umirovljenja u priznanje njegovog mnogogodišnjeg vjernog i uspješnog službovanja premilostivo podieliti viteški krst reda Leopoldova uz oprost pristojba.

(Družtvo „Hrvatska mensa academica") održalo jedne 19. decembra 1909. glavnu skupštinu pod predsjedanjem rektora magnifika dra. Josipa Volovića. Stavivši članovima na srce, da se što više za uzmu za družtvo, daje predsjednik rieč tajniku, da pročita svoj izvještaj.

Tajnik dr. Ladislav Polić pročitao je svoj izvještaj, iz kojega se razabire, da je odbor poradi slabih sredstava mogao izmedju mnogih vriednih i oskudnih sveučilištnih slušača, koji su se s molbom obratili na družtvo, izabrati samo dio njih, da budu dionici družtvene pripomoći. Tajnik je sa zahvalom spomenuo dobrotvore, koji su družtvu u prošloj poslovnoj godini pružili svoju pomoć. Kr. zem. vlada, odjel za bogoštovlje i nastavu, podielila je i ove godine pripomoć od 2000 kruna. Dalje je tajnik nabrojio ostale dobrotvore i članove, koji su u družtvo ove godine pristupili; zatim se zahvalio uredničtvima zagrebačkih novina, koja su družtvene viesti najpripravnije primila i uvršćivala u svojim glasilima, i kr. zem. tiskari za bezplatno tampanje tiskanica. Napokon je tajnik spomenuo članove, koje je družtvo tiekom godine izgubilo smrću, i to utemeljiteljnog člana dra. Vjekoslava pl. Kőrőškeny-a i doživotne članove dra. Franju pl. Mikulčića i dra. Frana Vrbanića. Družtva su se sjetili znatnijim zapisima blagopokojni biskup Pavao Gugler, dr. pl. Kőrőškeny i dr. Franjo pl. Mikulčić. — Skupština im je kliknula zadnju hvalu i slavu! Izvještaj tajnika primljen je na znanje.

Blagajnik Franjo Pevalek izvješćuje, da je primitak u g. 1908./9. iznosio 17.041 K 70 fil., a izdatak 14.468 K 50 fil.; glavnica družtvena povećala se u ovoj godini za 780 K, pa je ona sada dosegla svotu od 172.108 K 66 f. Od dobrotvora i prijatelja menzinih primilo je družtvo prinosa od 3540 K 5 fil.; a za obskrbu menzinih gostiju izdano je u svemu 13.753 K 84 fil., i to za 60 gostiju. Družtvo broji sada 14 zakladatelja, 59 utemeljitelja, 100 doživotnih članova i 41 podupirajućega člana. — Skupština je primila na znanje blagajnički izvještaj.

Na to bude pročitan izvještaj revizionalnog odbora, koji je skupština primila na znanje i podielila absolutorij za g. 1908./9. upravnom i revizionalnom odboru.

Digitized by Google

Zatim se prešlo na izbor odbora. Per acclamationem izabrani su: U upravni odbor: gg. dr. Mihajlo Joanović, dr. Iso Kršnjavi, dr. Edo Lovrić, dr. Franjo pl. Marković, Vladimir Mažuranić, Franjo Pevalek, dr. Ladislav Polić, dr. Makso Steiner, dr. Josip Šilović i dr. Ignjat Thaller; zamjenicima: gg. dr. Lazar Car, dr. Antun Goglia, Antun Kontak, dr. Oton Kučera i Julijo pl. Stanisavljević; u revizionalni odbor: gg. Ivan Kostrenčić, dr. Ivan Krapac, dr. David Segen, dr. Stjepan Tropsch i dr. Vladimir Varićak. — Za g. 1909./10. družtveni je predsjednik sveučilištni rektor magnifik dr. Josip Volović, a II. podpredsjednik sveuč. prorektor g. dr. Gustav Janeček. Odbor se poslije gl. skupštine konstituirao, izabravši za I. podpredsjednika presv. g. Vladimira Mažuranića, za tajnika g. dra. Ladislava Polića, a za blagajnika g. Franju Pevaleka. Revizionalni odbor izabrao je pročelnikom presv. g. biskupa dra. Ivana Krapca.

(† Dr. Mirko Mikulčić.) U decembru 1909. umro je ovdje naglom smrću dr. Mirko Mikulčić, viećnik kr. stola sedmorice u miru u 67. godini. Pokojnik, rodom Varaždinac, slovio je kao valjan pravnik te je neko vrieme bio i u obstojaloj zagrebačkoj pravoslovnoj akademiji suplentom prava, ali je kasnije prešao u odvjetničku praksu, koju je mnogo godina vršio u Velikoj Gorici. Iza toga stupio je opet u državnu službu kao viećnik kr. banskog stola te konačno došao k stolu sedmorice. Radi pobolievanja od asthme prešao je prije par godina u mir. Dr. Mikulčić bavio se je ne samo pravničkom knjigom i pisao stručne članke u našem listu, nego je za dokolice njegovao i liepu književnost te je prije više godina izdao tiskom knjigu, koja je sadržala dva ili tri pozorištna komada. Bio je čovjek blage ćudi i skroman.

Pokojnik je bio članom našega družtva od njegova početka pa neprekidno sve do svoje smrti, a odbornikom od godine 1888. do 1892.

Koliko mu bijaše na srcu napredak našega družtva najbolje dokazuje činjenica, što ga se i u svojoj oporuci sjetio ostavivši mu legat od 200 kruna

Lahka mu zemlja i trajna uspomena!

(Imenovanja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 17. novembra 1909. premilostivo dozvoliti, da se kr. zemaljski arkivar dr. Ivan pl. Bojničić ad personam promakne u VII. činovni razred sa berivima, sistemizovanim za perovodne činovnike tog činovnog razreda.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je Teodora Belca, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Dugomselu, Slavka Milića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Križevcima, Stjepana Vinkovića, prislušnika kod okružnoga suda u Sarajevu, Ivana Filipovića, prislušnika kod okružnoga suda u Travniku, imenovati prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola. svršenoga pravnika Pavla Vidovića, perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv-.slav.-dalm. zemaljske vlade, Ivana Roda, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Zlataru, prislušnikom u obsegu kr. banskog stola, temeljem naredbe od 27. oktobra 1909. broj 4354 Pr., kojom se ustrojava izseljeničko vieće, članom ovoga vieća dra. Stanka Šverljugu, prokuristu i tajnika Hrv. eskomptne banke u Zagrebu, Dušana Helbeta, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu i Hugu Schuberta, pravnog vježbenika kod kr. kotarskog suda I. u Zagrebu, prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, sa naslovom kr. vladnog tajnika odlikovane perovodje višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade,

Digitized by Google

Petra Knolla i dra. Teodora Bošnjaka tajnicima iste kr. zemaljske vlade u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, perovodju višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade Ivana Hatza tajnikom iste kr. zemaljske vlade u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, kr. županijske perovodje Oskara Glasera i Ivana Petranovića, zatim kr. sudbenog pristava II. razreda dra. Mihajla Lanovića i kr. kotarskog pristava II. razreda Mladena pl. Uzorinca, sve u službovanju kod kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, perovodjama nižega razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima, svršenog pravnika Artura Valku, perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, kr. kotarske pristave II. razreda: Stevana Runjanina kod kr. kotarske oblasti u Kutini, dra. Theophila Križana kod kr. kotarske oblasti u Zagrebu, Grgura Živkovića kod kr. kotarske oblasti u Brodu, Franju Srčana kod kr. kotarske oblasti u Novom Marofu, Pavla Majstorovića kod kr. kotarske oblasti k Gospiću, Zlatka Oblaka kod kr. kotarske oblasti u Mitrovici, Dragutina Mikića kod kr. kotarske oblasti u Staroj Pazovi te Franju Ritza, upravitelja kr. kotarske oblasti u Čabru, kr. kotarskim pristavima I. razreda u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima, ostavljajuć svu devetoricu na sadašnjim njihovim službovnim mjestima, perovodne vježbenike Ivana Kežmana kod kr. kotarske oblasti u Doljnjem Lapcu, Marcela Korbara kod kr. kotarske oblasti na Udbini, Milana Maljkovića kod kr. kotarske oblasti u Topuskom, Ivana Banovca kod kr. kotarske oblasti u Daruvaru, Danu Tomičića kod kr. kotarske oblasti u Pakracu, Juraja Gjurina kod kr. kotarske oblasti u Ivancu i Miroslava Festetića, u službovanju kod kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, kr. kotarskim pristavima II. razreda u X. činovnom razredu, sa sustavnim berivima, ostavljajuć svu sedmoricu na sadašnjim njihovim službovnim mjestima, svršenoga pravnika Franu Sudarevića, perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Zvonimira Papića, pravnog vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Cirkvenici, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, Ivana Draganca, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Zagrebu, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

Kr. ug. ministar financija imenovao je kr. financ. pomoćnog tajnika i izvjestitelja županijskog zemljarinskog povjerenstva Otmara Premelića kr. financijalnim tajnikom, ostavljajuć mu i nadalje povjerbu izvjestitelja županijskog zemljarinskog povjerenstva, Vladimira Barca, svršenog pravnika, bezplatnim kr. pravnim vježbenikom kod kr. ravnateljstva erar. pravnih posala, Mirka Renčevića, kr. financ. perovodju u Bjelovaru, u definitivnom svojstvu, ostavljajuć ga na sadanjem službenom mjestu i uvrščenjem u IX. plaćevni razred kr. financijalnim pomoćnim tajnikom.

(U Dalmaciji.) Ministar pravde imenovao je sudskog prislušnika Martina Keko za sudca u Metkoviću.

Ministar trgovine imenovao je poštanskog tajnika Stjepana Budisavljevića pl. Prijedorskog u Zadru poštanskim savjetnikom.

(U Bosni i Hercegovini.) Poglavica zemaljske vlade naimenovao je političke pristave II. razr. Bronislava Javorskog u kotarskom uredu u Bjelini i Otokara Reinera u kotarskom uredu u Tešnju političkim pristavima I. razr. u IX. dnev. razredu, dalje privr. perovodne vježbenike

Digitized by Google

dra. Emanuela baruna Pawel-Ramingena u seoskom kotarskom uredu u Mostaru i Abdurezaka Dizdarevića u kotarskom uredu u Gacku privremenim političkim pristavima II. razr. u X. dnevnom razredu, financijalnog perovodju dra. Eugena viteza Tychowskog financijalnim podtajnikom u IX. dnev. razr. ostaviv ga u sadašnjem mjestu službovanja u financijalnom odjelenju zemaljske vlade, svršenog pravnika Vladislava Glücka privremenim perovodnim vježbenikom, dodjelivši ga kotarskim uredu u Višegradu na službovanje; svršenog pravnika Alberta pl. Sheka od Vugrovca privremenim auskultantom za kotarski sud u Sarajevu.

(Premještenja.) Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 28. novembra 1909. premilostivo odobriti da se viećniku banskog stola, Janku Šibeniku, povjeri uprava rečenog sudbenog stola.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 15. decembra t. g. premilostivo dozvoliti, da se sudbeni viećnik Samuel Spilleri dr. Ivan Hirschl na vlastitu molbu premjeste od sudbenoga stola u Varaždinu k onom u Bjelovaru, odnosno od kotarskoga suda I. u Zagrebu k sudbenom stolu u Zagrebu.

Ban kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je iz službenih obzira premjestiti kr. kotarskog predstojnika Rudolfa Petrika od kr. kotarske oblasti u Zlataru k onoj u Brodu, a kr. kotarskog predstojnika Petra Juzbašića od kr. županijske oblasti u Ogulinu kr. kotarskoj oblasti u Zlataru, uslied vlastite molbe Oskara pl. Šipraka, sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Krapini, k onomu u Zagrebu I., kr. kotarskoga pristava I. razreda dra. Marka Devčića iz službenih obzira od kr. kotarske oblasti u Velikoj Gorici k onoj u Pisarovini, te mu povjeriti upravu potonje kotarske oblasti, iz službenih obzira Antuna Dapčića, sudbenoga pristava kod sudbenoga stola u Zagrebu, ka ovdašnjem kotarskom sudu I.

(U Bosni i Hercegovini). C. i kr. zajedničko ministarstvo je premjestio sudskog tajnika Ivana Bezecnya od okružnog suda u Mostaru k onom u Sarajevu, kotarskog predstojnika II. razreda dra. Maksa Strassmanna od kotarskog reda u Bileći ka kotarskom uredu u Zenici, povjerivši mu upravu istoga, kotarskog predstojnika II. razreda Ivana Josipa Petrowicza od kotarskog ureda u Prozoru k administrativnom odjeljenju zemaljske vlade, a vladinog podtajnika dra. Antuna Neuga od okružne oblasti u Mostaru ka kotarskom uredu u Prozoru, povjerivši mu upravu istog, sudskog savjetnika u okružnom sudu u Mostaru Antuna Hendzela na njegovu molbu u trajno stanje mira, sudskog tajnika Josipa Adamika od kotarskog suda u Prijedoru k okružnom sudu u Bišću.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je auskultanta Mateja Jankača od okružnoga suda u Banjaluci ka kotarskom sudu u Banjaluci, sudskog pristava Nikolu Trolića od kotarskog suda u Jajcu k okružnom sudu u Mostaru, auskultanta Karla Wozniaka od okružnog suda u Travniku ka kotarskom sudu u Jajcu, političkog pristava I. razr. Ludwiga pl. Lindesa od vladinog povjerenika za grad Sarajevo k okružnoj oblasti u Mostaru, vladinog perovodju dra. Mihajla Mihalicsa od administrativnog odjeljenja zemaljske vlade k vladinom povjereniku za grad Sarajevo, političkog pristava I. razr. i upravitelja kotarskog ureda u Žepču Zoltana pl. Marzcela ka kotarskom uredu u Bileći, povjerivši mu upravu istog, po-

Digitized by Google

litičkog pristava I. razr. i upravitelja kotarske ispostave u Goražđi Nachum Fasta ka kotarskom uredu u Žepču, povjerivši mu upravu istog i političkog pristava II. razreda Julija Bluma od kotarskog ureda u Visokom ka kotarskoj ispostavi u Goražđi, povjerivši mu upravu iste ; privremenog perovodnog vježbenika dra. Srećka Maisatza od administrativnog odjeljenja zemaljske vlade ka kotarskom uredu u Visokom, iz službenih obzira privremenog političkog pristava I. razreda dra. Geza Molnara, od kotarskog ureda u Bos. Novom ka kotarskoj ispostavi u Grahovu, povjerivši mu upravu iste, za tim privremenog političkog pristava II. razreda Slavka Gjuroci-a od kotarskog ureda u Višegradu k onom u Bos. Novom, a razriješio je auskultanta u okružnom sudu u Sarajevu Stjepana Vinkovića uslijed njegova naimenovanja auskultantom u kralj. sudbenom stolu u Zagrebu od daljeg službovanja u ovim zemljama.

Iz službenih obzira premješteni su: financijalni podtajnik Franjo barun Fiat od financijalnog odjeljenja zemaljske vlade k okružnoj oblasti (porezno nadzorništvo) u Sarajevu, privremeni financijalni perovodja Feliks Pordes od financijalnog nadzorništva u D. Tuzli k financijalnom odjeljenju zemaljske vlade i privremeni financijalni perovodni vježbenik dr. Dušan Matanović od okružne oblasti (porezno nadzorništvo) u Sarajevu k financijalnom nazdorništvu u D. Tuzli.

Poglavica zem. vlade premjestio je auskultanta Vukana Kablara od okružnog suda u D. Tuzli k onom u Mostaru, sudskog pristava dra Milana Dörwalda od vrhovnog suda ka kotarskom sudu u Prijedoru, a razriješio je auskultanta u okružnom sudu u Tuzli Ljubomira Simića na njegovu molbu od daljeg službovanja u ovim zemljama, pramjestio je naizmjenice sudskog pristava u kotarskom sudu u Kotor-Varoši Milana Neferovića i auskultanta u kotarskom sudu u Gradačcu dra. Albrechta Vonašeka.

Sudski pristav Melchior Kantoci postavljen je za predstojnika kotarskog suda u Kotor-Varoši.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je sudskog pristava Stevana Mandića od kotarskog suda u Bos. Krupi k vrhov. sudu u Sarajevu i auskultanta Henrika Sattlera od okružnoga suda u D. Tuzli ka kotarskom sudu u Bos. Krupi, a opozvao je premještenje perovodnog vježbenika dra. Rudolfa Glasera u Travniku, te je novo imenovanog privremenog perovodnog vježbenika Saliha Kazazovića dodielio u mjesto kotarskom uredu u Travniku k onom u Srebrenici.

(Novi kr. javni bilježnici). Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati dra. Nikolu Thallera, kr. sudb. pristava, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Varaždinu sa sjedištem u Varaždinu i to za I. kr. javno bilježničtvo, a Ivana Stražimira, kr. kotarskog sudca u miru, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudb. stola u Varaždinu sa sjedištem u Varaždinu i to za II. kr. javno bilježničtvo.

(Pravo odvjetovanja) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Nikoli Thalleru, izpitanom odvjetničkom kandidatu, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Varaždinu, a dru. Sigismundu Ž. Baumu, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Mitrovici.

Digitized by Google

(U Bosni i Hercegovini). Dr. Hugo Sternfeld, kojeg je c. i kr. zajedničko ministarstvo naimenovalo advokatom za Bosnu i Hercegovinu s uredovnim sjedištem u Travniku, uvršten je u advokatsku listinu

(Premještenje). C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je advokata u Travniku Akif ef. Biserovića u Sarajevo.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Gizela Romanić-Rameder kitničarka u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Ivo Vnković kr. sudbeni vićnik	22. novembra 1909. Br. 41.104 gr.	Dr. Andrija Colussi odvjetnik u Zagrebu	Dr. Ljudevit Schwartz odvjetnik u Zagrebu	5. januara 1910.	5. januara 1910.
Helena Pruckmayer u Vinkovcima	Kr. kotarski sud u Vinkovcima	Dr. Edo Žalac kr. sudbeni pristav	15. novembra 1909. Br. 17.9 7/gr.	Miša Anastasijević odvjetnik u Vinkovcima	Dr. Ivan Jančiković odvjetnik u Vinkovcima	1. januara 1910.	21. januara 1910.
Josip Purgar svratištar u Bjelovaru	Kr. sudbeni stol u Bjelovaru	Fran Stilinović kr. kotarski sudac	14. decembra 19 9. Br. 10398/gr.	Dr. J. Lebović odvjetnik u Bjelovaru	Stjepan Sabljak odvj. perov. u Bjelovaru	20. januara 1910.	31. januara 1910.
Samuel Šorš trgovac odielom u Vinkovcima	Kr. kotarski sud u Vinkovcima	Tomo Rušec kr. sudbeni pristav	27. novembra 1909. Br. 19.962 gr.	Dr. Pajo Stanišić odvjetnik u Vinkovcima	Dr. Gjuro Topalović odvjetnik u Vinkovcima	15. januara 1910.	8. februara 1910.
Narodna štedionica dio ićarsko društvo u Udbini	Kr. sudbeni stol u Gospiću	Ivan Biškupec kr. kotarski sudac	18. novembra 1909. Br. 9564 gr.	Dr. Josip Brajković odvjetnik u Gospiću	Nikola Narančić odvj. perov. u Gospiću	24. januara 1910.	21. februara 1910.
Trg. tvrdka David Sessler u Kutjevu	Kr. sudbeni stol u Požegi	Krunoslav Hadžija kr. sudbeni vićnik	6. decembra 1909. Br. 7581/gr.	Dr. Eduard Kürschner odvjetnik u Požegi	Dr. A. Krajač odvj. perov. u Požegi	20. februara 1910.	3. marta 1910.

Digitized by Google

O novoj austrijskoj izbornoj reformi.

Predavao u skupštini od 24. srpnja 1909. dr. Ladislav Polić.

(Nastavak.)

Tek što je izborna reforma post tot discrimina rerum proturena kroz zastupničku kuću, eto novih zapreka u gospodskoj kući, koja nije kroz ovo godinu dana promijenila svoje mišljenje. Gospodska je kuća pokazala svoju mrzovolju ovim dvjema prijedlozima svoga izbornog odbora: u tekst izbornih zakona, kako je primljen u zastupničkoj kući, ima se uvrstiti načelo pluralnosti po dobi, te bi dva glasa dobio svaki izbornik, koji je navršio 35 godina; zatim, pravo krune, da imenuje po volji doživotne članove gospodske kuće, ima se ograničiti izvjesnom brojkom. Od pluralnosti po dobi očekivalo se jačanje konzervativnog elementa u zastupničkoj kući. Numurus clausus doživotnih članova trebao je da gornjoj kući osigura veću samostalnost, jer vlada onda ne bi mogla više toliko utjecati na gornju kuću, imenujući po volji sebi sklone doživotne članove ili prijeteći se takim imenovanjima.

Veća se pogibao za izbornu reformu krila u prijedlogu o pluralnosti.[20] Kad bi gospodska kuća doista bila prihvatila tu promjenu, morale bi se zakonske osnove vratiti zastupničkoj kući na ponovno pretresanje, a to bi bilo uoči Božića, dok je zakonodavni period istjecao već koncem siječnja iduće godine; time bi izborna reforma bila osujećena pogotovu, što bi se novo vijećanje u zastupničkoj kući teško moglo provesti. Brza je pomoć bila potrebna. Vlada se prilagodila zahtjevu gospodske kuće o numerus clausus i predložila osobitu zakonsku osnovu, prema kojoj broj doživotnih članova gospodske kuće ne smije biti veći od 170, ali ni manji od 150. Ova mudra predusretljivost vlade i nastojanje nekih izbornoj reformi sklonih paira sklonulo je gospodsku kuću da popusti. A za cijelo je najviše učinila tvrda odluka krune, da se izborna reforma mora svakako provesti. Napokon je

[20] Vrlo zanimljivo raspravlja o ovom prijedlogu gospodske kuće Hugelmann, Das Alterspluralwahlrecht und die oesterr. Wahlreform (Archiv für öff. Recht, Bd. XXII. str. 448—463), dokazujući potpunu originalnost njegovu; jer se kod svih drugih prijedloga o pluralnosti radilo vazda o zaštiti manjine, ovdje se radi o potenciranom izbornom pravu većine: posljetkom toga prijedloga bilo bi to, da bi naspram 2 milijuna birača s jednostavnim pravom glasa stajalo 4 milijuna birača s dvostrukim izbornim pravom.

Digitized by Google

gospodska kuća odustala od zahtjeva pluralnosti pod tim uvjetom, ako zastupnička kuća pristane na njezin prijedlog o reformi gornje kuće. Zastupnička[21] je kuća u sjednici od 9. siječnja 1906. prihvatila taj prijedlog, nato je gornja kuća u drugom i trećem čitanju prihvatila izbornu reformu i zakon o zaštiti slobode izbora.

Svi prihvaćeni zakoni o izbornoj reformi budu od cara sankcionirani dne 26. siječnja 1907. i 30. i 31. siječnja proglašeni u državozakonskom listu. Tako je izborna reforma srećno dovršena.

Novu organizaciju austrijskog carevinskog vijeća uredila su ova četiri zakona od 26. siječnja 1907. l. d. z. br. 15, 16, 17 i 18. i to zakon, kojim se mijenjaju §§ 1., 6., 7., 12. i 18. državnoga temeljnog zakona o zastupstvu carevine od 21. prosinca 1867. (l. d. z. 141), dotično zakoni od 2. travnja 1873. (l. d. z. 40), od 12. studenoga 1886. (d. z. l. 162) i od 14. lipnja 1896. (l. d. z. 168); zatim zakon, kojim se mijenja § 5. temeljnoga zakona o zastupstvu carevine od 21. prosinca 1867. (d. z. l. 141); dalje zakon o izboru članova zastupničke kuće carevinskog vijeća; napokon zakon o kaznenim ustanovama za zaštitu slobode izbora i sastajanja.

Prvim se zakonom ponajprije (čl. I.) dopušta, da nasljedni i doživotno imenovani članovi gospodske kuće mogu biti izabrani u zastupničku kuću. Bude li izbor primljen, počiva članstvo u gospodskoj kući za vrijeme toga mandata. Ako zastupnik bude pozvan u gornju kuću kao nasljedni ili doživotni član, počiva članstvo njegovo u gospodskoj kući, dokle se ne odreče zastupničkoga mandata. Tim se odredbama ukida inkompatibilnost izmedju zastupničkog mandata i članstva u gornjoj kući — osim za članove vladalačke kuće i za prelate, — hoteći članovima gospodske kuće omogućiti, da aktivno sudjeluju u političkoj djelatnosti zastupničke kuće, a opet spriječiti, da bi se neugodni zastupnici mogli premjestiti u gospodsku kuću. — Zatim se (čl. II.) mijenja broj zastupnika od 425 na 516 i podjela[22] njihova

[21] Raspravljajući o izbornom redu zastupnička je kuća prije toga izjavila sasvim drugačije mišljenje o budućem sastavu gornje kuće u jednoj svojoj rezoluciji: „Poziva se c. kr. vlada, da nakon primitka izborne reforme a s razloga, što bi pored zastupničke kuće izabrane općim izborima gospodska kuća u sadašnjem sastavu bila prava monstruoznost, predloži osnovu zakona, kojim bi se sadašnja gospodska kuća preobrazila u stalešku kuću izabranu od organizovanih zajednica po zvanju (berufsgenossenschafliche Organisationen)." Isp. o zastupstvu staleža po zvanju moju raspravu: Povijest modernoga izbornog zakonodavstva hrvatskoga str. 7—8 i 72.

[22] Mandati su na pojedine krunovine podijeljeni ovako:

Kraljevina Češka	130
„ Dalmacija	11
„ Galicija i Lodomerija s velikom vojvodinom krakovskom	106
Nadvojvodina Donja Austrija	64
„ Gornja Austrija	22
Vojvodina Salzburška	7

Digitized by Google

na pojedine kraljevine i zemlje, dok je podjela zastupnika na izborne kotare izvršena u izbornom redu za carevinsko vijeće. Potom se ustanovljuju uvjeti za aktivno i pasivno izborno pravo. — Dalje se (čl. III.) razbistruju neke sumnje, koje su u praksi izbile o zakonskoj kompetenciji zemaljskih sabora spram carevinskog vijeća. Tako se odredjuje, da zemaljsko zakonodavstvo može u poslovima, koji prema zemaljskim ustavima i po državnom temeljnom zakonu o zastupstvu carevine idu u nadležnost njegovu, izdati odredbe, koje su potrebne za uredjenje predmeta i u području kaznenog, redarstveno-kaznenog i gradjanskog zakonodavstva. Zatim je priznata nadležnost zemaljskom zakonodavstvu i za takove odredbe o organizaciji državnih upravnih oblasti, koje su uvjetovane kompetencijom zemaljskog zakonodavstva za organizaciju autonomnih upravnih oblasti, pa se kreću u granicama načelnih odredbi, koje je po §-u 11. lit. l.) državnog temeljnog zakona po zastupstvu carevine.[23] vlasno izdavati carevinsko vijeće. — Napokon se mijenjaju odredbe o naknadnim izborima, koji unapredak treba da se izvrše za vrijeme izbornog perioda, ako koji zastupnik postane neizberiv umre, ako se odreče mandata ili bilo s kojega zakonitog razloga prestane biti članom carevinskog vijeća, van da je za toga zastupnika već izabran zamjenik. Za potonji slučaj nalaze se odredbe o naknadnim izborima u izbornom redu za carevinsko vijeće.

U drugom se zakonu uvodi numerus clausus za doživotne članove gospodske kuće tako, da broj tih članova ne smije biti veći od 170, a ni manji od 150.

Treći zakon donosi nov izborni red za zastupničku kuću carevinskoga vijeća i u dodatku novu podjelu izbornih kotara.

Vojvodina Štajerska	30
„ Koruška	10
„ Kranjska	12
„ Bukovina	14
Markgrofovija Moravska	49
Vojvodina Gornja i Donja Šleska	15
Poknežena grofovija Tirolska	25
Vorarlberg	4
Markgrofovija Istra	6
Poknežena grofovija Gorica i Gradiška	6
Grad Trst s kotarom	5

[23] Ta je stilizacija dosta nejasna, kako veli Herrnritt, Handbuch des oesterr. Verfassungsrechtes, 1909. str. 129 bilj. 4. Budući da je granica zakonodavne kompetencije izmedju carevinskoga vijeća i zemaljskih sabora dosta nesigurna, zaključilo je carevinsko vijeće, raspravljajući o izbornoj reformi dvije rezolucije, pa u prvoj poziva vladu, da o tome predloži carevinskom vijeću potrebne osnove, a u drugoj upućuje vladu, kako treba da prosudjujepitanje o tome, koji predmeti idu medju poslove zemaljske kulture i prema tome u kompetenciju zemaljskog zakonodavstva. Isp. Mayrhofer, Handbuch für den polit. Verwaltungsdienst. V. izd. I. Ergänzungsband str. 13. bilj. 17.

Digitized by Google

Četvrtim se zakonom uvode kaznene odredbe protiv izbornih zloupotreba i protiv smetanja izbornih skupština.

Prva su tri zakona stala na snagu u isti mah i to u času, kad je bila raspuštena tadašnja zastupnička kuća, a četvrti pak s danom proglašenja.

Odredbe ovih zakona raspravit će se dalje, koliko su u direktnoj vezi s izbornim pitanjima. Kod prikazivanja pridržan je sistem, kako ga je zakonodavac prihvatio za sam izborni red, u kojem je ono 42 paragrafa porazdijeljeno u četiri poglavlja, pa prvo govori o izbornim kotarima, izborništvima i biralištima, drugo o aktivnom i pasivnom izbornom pravo, treće o raspisu izbora i o pripravama za izbore i napokon četvrto o obavljanju izbora zastupnika.

III.

Zakon ponajprije odredjuje pojmove izbornoga kotara, izborništva i birališta (§§ 1.—3.). Pod izborništvom se razumijevaju birači[24] jednoga izbornoga kotara. Izborni je kotar onaj teritorij, u kojem se izbira jedan zastupnik ili nekolicina s pomoću jednoga jedinstvenog izbornog čina ili s pomoću više djelomičnih izbornih činova, koji zajedno suvise. Izborni kotari ustanovljeni su zakonom i opet se samo zakonom[25] mogu mijenjati. (§ 42.).

Izborni su kotari nanovo porazdijeljeni na pojedine zemlje ispravljenom odredbom § 6. državnoga temeljnog zakona o zastupstvu carevine, a geografski opseg pojedinih izbornih kotara ustanovljen je u dodatku izbornom redu. Izbornih kotara ima svega 480, pa se u 444 kotara izbira po jedan zastupnik, dok se u 36 galičkih kotara izbiraju po dva zastupnika. Ali svaki birač bira u svakom slučaju samo jednoga zastupnika, zato je u Austriji glasanje vazda pojedinačno (Einzelnwahl) a nigda glasanje listama (Listenwahl), premda izbor može biti pojedinačan (Einerwahl) ili opet mnogostručan (Mehrheitswahl) prema tome, da li se u izbornom kotaru ima izabrati jedan

[24] Velim: birač namjesto izbornik, jer je riječ birač svakako bolja. Medjutim dok u Hrvatskoj postoji sistem indirektnih izbora, morat će se upotrebljavati riječ izbornik za razliku od birača, koji indirektno bira. Kad se pak u nas već jednom ukine indirektno biranje, bit će dobro upotrebljavati samo riječ birač, kojom se služe i u Dalmaciji i u Srbiji.

[25] Od ovoga načela ima izuzetaka po § 2. izb. reda. Budući da se granice izbornih kotara upravljaju po opsegu, što ga sudski kotari, općine i dijelovi općine u tom izbornom kotaru imaju u vrijeme izbora, a ne u vrijeme, kad je zakon izdan; to svaka promjena u granicama tih sudskih kotara, općina i dijelova općine uzrokuje i promjenu prvobitnih izbornih kotara. Ali ta odredba ne vrijedi ipak onda, kad se sastavi novi sudski kotar ili nova općina, jer u takvom dogadjaju birači novoga sudskog kotara ili nove općine biraju, dokle god se ne promijeni sam izborni red, u onom izbornom kotaru, kojemu su pripadali, prije nego li je sastavljen novi sudski kotar.

Digitized by Google

zastupnik ili više njih.[26] Izborima ima se izabrati 516 članova zastupničke kuće. Doista ogroman broj, ako se pomisli, da su od austrijske zastupničke kuće brojem veće još samo donje kuće u Francuskoj i u Engleskoj; zato i Zweig spravom nazivlje austrijsku zastupničku kuću „un véritable hydrocéphale parlementaire".

Od strogoga teritorijalnog načela, po kojem bi na jednom istom geografskom prostoru mogao biti samo jedan izborni kotar, postavljen je izuzetak institucijom narodnoga katastra. U moravskom zemaljskom zakonu od 27. studenoga 1905. l. d. g. br. 1 ex 1906. nalazi se odredba, da birači u kurijama gradova, seoskih općina i općega razreda birača biraju u odjelitim izborništvima češke i njemačke narodnosti, pa su za svaku narodnost sastavljeni i osobiti izborni kotari, te izborništvo čeških kotara čine birači upisani u češki narodni katastar, a izborništvo njemačkih kotara birači upisani u njemački izborni katastar. Ti se izborni kotari unakrštavaju tako, da jedno isto mjesto i kao cjelina može pripadati dvjema različitim izbornim kotarima. Svrha je toj instituciji, da spriječi majoriziranje jedne narodnosti po drugoj u pojedinim izbornim kotarima, ustanovivši unaprijed za svaku narodnost izvjestan broj zastupnika. Takovu podjelu izbornih kotara za Moravsku primio je i carevinski izborni red u stavku 3. § 1., gdje se veli:

„Ako u kojoj zemlji za izbor u zemaljski sabor postoji opći razred birača, pa zastupnike toga razreda birača biraju izborništva rastavljena po narodnostima, sačinjavaju u toj zemlji birači takodjer za izbor zastupnika u carevinsko vijeće izborništva rastavljena po narodnostima, ako su izborni kotari u zemlji u dodatku dodanome ovome zakonu, ustanovljeni napose za svaku narodnost."

Prema tome može se unaprijed u pojedinoj zemlji za izbore u carevinsko vijeće uvesti uredba narodnog katastra samo državnim, a ne zemaljskim zakonom. No već kod rasprave o izbornom redu predložio je zastupnik Pergelt, da se izborništva rastavljena po narodnostima uvedu ne samo u Moravskoj nego i u Češkoj, a zastupnik Choc predložio je isto za Donju Austriju, ali oba su prijedloga odbita.

Kako izborni kotari kraj općega prava glasa broje na tisuće birača, bio bi izborni čin vrlo oteščan, kad bi svi birači morali glasati na jednom mjestu. Zato moderni izborni redovi nastoje, da biračima olakšaju vršenje izbornoga prava, te u tu svrhu cijepaju izborni kotar na više odjeljenja,[27] koja se obično zovu glasački kotari (Stimmbezirk), a u Austriji „biralište" (Wahlort). Pod

[26] Kelsen, l. c. str. 29.

[27] Derenčin ih u svojoj osnovi zove izbornim odjeljenjima, pa mi se taj termin čini boljim od austrijskoga „birališta" zbog dvostrukog značenja te riječi. Zato predlažem, da se termin „izborno odjeljenje" primi i za našu namjeravanu izbornu reformu za oznaku glasačkoga kotara, a biralište za oznaku onoga mjesta, gdje se upravo bira.

Digitized by Google

biralištem razumijeva se u austrijskom izbornom redu mjesna[28] općina ili čest općine, u opsegu koje treba da se vrši izborno pravo. U načelu svaka je općina po sebi biralište, a čest općine samo je onda biralište, ako je u dodatku izbornom redu napose naznačena. Zakonska terminologija nije točna, jer biralište u samom zakonu znači dvoje: ovamo t o č k u, gdje se glasa, a onamo teritorij, u opsegu kojega svi ondješnji birači treba da vrše izborno pravo: dakle glasački kotar. Nespretnost te terminologije izbija još jače iz izuzetne odredbe za Galiciju, po kojoj se ondje mogu mjesne općine s 1200 stanovnika ili manje odredbom političke zemaljske vlasti sjediniti s najbližim općinama istoga izbornog kotara u s k u p n a b i r a l i š t a, a takove se općine mogu takodjer doznačiti najbližim općinama, koje imadu više od 1200 stanovnika; no ni u jednom ni u drugom slučaju ne smiju općine, koje čine jednu skupinu, imati zajedno više od 5000 stanovnika. Jer očito je, da se općine ne mogu sjediniti u jedno biralište kao točku, nego se teritoriji od više mjesnih općina sjedinjuju u jedan glasački kotar; samo što je glasački kotar za općine i napose naznačene česti općine ustanovljen zakonom, dok se „skupna birališta" ustanovljuju upravnim aktom. Napokon valja napomenuti, da se osobiti glasački kotari mogu upravnom odredbom sastaviti i po 4. stavku § 16. tako, da c. k. politička vlast, koja je neposredno pretpostavljena općini, s pogledom na teritorijalni opseg ili broj pučanstva postavi više izbornih povjerenstava u granicama cijeloga područja općine ili mjesta, doznačivši pojedinim izbornim povjerenstvima birače po teritorijalnoj pripadnosti. Od toga se razlikuje slučaj, ako se birači jedne općine doznače pojedinim izbornim povjerenstvima po alfabetskom redu; jer onda to biralište ne čini više teritorijalnih glasačkih kotara, nego j e d a n glasački kotar samo s više izbornih povjerenstava, kao što još i danas biva u Ugarskoj.

IV.

Izbornim redom od g. 1907. uvedeno je opće, jednako i direktno aktivno izborno pravo.

Pravo birati imade svaka osoba, kod koje se na dan raspisa izbora stječu uvjeti za izborno pravo, što no su ustanovljeni u §-u 7. državnog temeljnog zakona o zastupstvu carevine, ako ta osoba još prije izbora ne izgubi austrijsko državljanstvo ili ako u vrijeme medju raspisom i obavljanjem izbora ne nastanu takove prilike, zbog kojih je dotična osoba prema odredbama §§ 7. i 8. izbornoga reda izuzeta ili isključena od izbornoga prava. Prema tomu ovo su pretpostavke aktivnog izbornog prava: 1. Osobnost — 2. spol

[28] Mjesnoj općini austrijskoj odgovara prema legalnoj terminologiji u Hrvatskoj i Slavoniji upravna općina, zato gdjegod se u tekstu govori o mjesnoj općini ili prosto o općini, valja razumjeti upravnu (političku) općinu.

Digitized by Google

— 3. dob. — 4. državljanstvo — 5. prebivalište — 6. nestatak razloga, koji izuzimlju ili isključuju od izbornoga prava. Da o svakom od tih uvjeta nešto kažemo.

1. Osobnost. Samo fizičke osobe imaju pravo birati narodne zastupnike, dok su juristične osobe isključene. Drukčije je to kod izbornoga prava u austrijskim općinama.

2. Spol. Samo muškarci imaju izborno pravo. Po starom izbornom redu za carevinsko vijeće biralo je ženskinje po punomoćnicima u kuriji velikog posjeda, a neki zemaljski i općinski izborni redovi daju izborno pravo i ženskinju u ograničenom opsegu. Istina, jedna slaba frakcija češke stranke tražila je i kod nove izborne reforme izborno pravo za neudate ženske. Ali ti su prijedlozi bili odbijeni, koje s pogledom na naravni poziv žene, koje opet zato, što se kraj radikalne reforme izbornog prava nije parlamenat mogao riješiti na taj eksperimenat stim manje, što nije evropsko zakonodavstvo osim finskog i norveškog dalo političko izborno pravo ženskinju. A opet nema sumnje, da se broj osoba, koje bi inače mogle sudjelovati u općem pravu glasa, snizio za polovicu. Suffragette mogle bi se pozvati samo na dvije rezolucije austrijske zastupničke kuće, kojima se vlada poziva, da brižno prouči pitanje o izbornom pravu za ženskinje i da spremi zakonsku osnovu za idući sabor. Ne mislim se upuštati u ovo pitanje, tek hoću da istaknem, da se po mojem mišljenju ovdje ne radi o kakvim načelnim zaprekama, nego tek o shodnosti.

3. Dob. Za vršenje aktivnog izbornog prava traži se navršena 24. godina tako, da se politička punoljetnost u načelu poklapa s gradjanskom.

4. Državljanstvo. Za izborno pravo traži se državljanstvo, ali ne treba da je birač bio državljaninom kroz izvjesno vrijeme prije izbora.

Sasvim se ispravno traži državljanstvo, jer izborno je pravo κατ'ἐξοχήν političko pravo, pogotovo ako se u činu biranja nazire javna funkcija, a prirodno je, da ovako znatnu javnu funkciju mogu vršiti samo državljani. To se poklapa i s ostalim austrijskim zakonodavstvom, koje i za drugu ponajznatniju javnu funkciju, za vojničku službu u vojsci i mornarici traži državljanstvo, van da takovo službovanje inostranca naročito dopusti car uz pristajanje domaće vlade inostrančeve. Ali napomenuti treba, da imade zakona, koji daju izborno pravo i inostrancima, tako u američkim državama Wisconsinu, Minnesoti, Indiani, Oregonu i Michiganu. U toj vezi može se napomenuti i odredba § 3. zakona od 29. rujna 1888. o izbornom redu kojom se daje izborno pravo zajedničkim ug.-hrv. činovnicima i bez obzira, na zavičajnost, dok je inače zavičajnost temelj javnopravne sposobnosti u autonomnim poslovima.[29]

[29] Isp. moju raspravu: Povijest modernoga izbornog zakonodavstva hrvatskoga str. 56 i sl.

Digitized by Google

5. P r e b i v a l i š t e. Birati može samo onaj, koji na dan raspisa izbora prebiva barem već godinu dana u općini. Ova je odredba, kako je vlada isticala, uvedena koje s razloga izborne tehnike — da bude lakše sastavljati izborne listine, — koje opet u svrhu, da zaštiti naseljene birače od poplave pučanstva, koje fluktuira, naročito od poljodjelskih radnika, koji putuju za zaradom.

Jasno je, da se zahtjevom domicila, još k tome jednogodišnjega, znatno ograničava broj birača ; tako je tom odredbom isključeno od izbornog prava u samom Beču 5% odraslih muškaraca.[30] Novi je zakon u tom pogledu još stroži od Badenijeve izborne reforme, koja je zahtijevala domicil od pô godine. Bit će, da je u novi izborni zakon recipirana odredba članka 1. stavka 3. belgijskog izbornog reda, po kojem se traži jednogodišnji domicil u istoj općini. Politička znatnost odredbe o domicilu objašnjava i žestoku borbu, koja se razmahala u odboru i u javnom mišljenju. Konzervativne stranke predlagale su domicil od 3 do 5 godina. Njemački zastupnici u Donjoj Austriji i Češkoj, bojeći se, da poplava čeških radnika ne bi poremetila njihove narodne većine u industrijskim kotarima, zahtijevali su dvogodišnje prebivalište. Socijaliste pak videći, da je ta odredba naperena protiv radnika, koje nagone na selenje promjenljive ekonomske konjukture, oštro su se protivili svakom zahtjevu domicila ili su opet predlagali da se barem prema § 7. izbornog zakona od 21. svibnja 1869. za sjeveronjemački savez veže izborno pravo za domicil u izbornom kotaru ili u jednom od izbornih kotara prebivališne općine ; time bi se dašto kraj velikoga opsega austrijskih izbornih kotara znatno paralizirale posljedice jednogodišnjega izbornog domicila već iz tehničkih razloga jer bi bilo veoma teško kontrolirati navode birača o nastavku domicila. Konačno je ipak prihvaćen vladin posredni prijedlog o jednogodišnjem domicilu.

Za političko (izborno) prebivalište vrijedi ono, što se u § 66. st. 1.) austrijskoga sudovnika (Jurisdiktionsnorm) odredjuje za gradjansko prebivalište : „Prebivalište je osnovano na onom mjestu, gdje se tko naselio s nakanom, da ondje stalno prebiva, ako se ta nakana može dokazati, ili se jasno razbira iz prilika". Pri tom nije odlučno, da li je ta nakana dragovoljna, ili uzrokovana zakonskom dužnošću, a dotle, dok se prebivalište pridržava, ne smeta mu vremeniti prekid.[31] Budući da se jednogodišnje prebivalište traži na dan raspisa izbora, zato docnije promjene domicila

[30] Z w e i g, l. c. str. 33.

[31] S pravom pita L - e, pisac članka „Novi državnozborski volilni red v praksi" u Slovenskom Pravniku g. 1908. I. dio, što je s ljudima, koji isele u Ameriku bez nakane, da tamo s t a l n o prebivaju ? Treba li ih u nadležnoj domaćoj općini upisati u imenik birača ? pa ako ih valja brisati iz imenika, kako ih treba obavijestiti ? Na ovo za nas važno pitanje ne smije se zaboraviti kod naše iduće izborne reforme.

Digitized by Google

ne utječu na izborno pravo, tek će izbornik moći samo da glasuje u općini svoga predjašnjega domicila. Ako je jedna općina razdijeljena u više izbornih kotara, nije potrebno da birač prebiva baš u onoj česti općine, gdje biva izbor, nego je dovoljno, ako je godinu dana prebivao u koje m mu drago dijelu općine; no birač će vršiti izborno pravo u onoj česti općine, u kojoj stanuje u času raspisa izbora. Jedan prividan izuzetak od načela, da birač vrši izborno pravo u prebivališnoj općini, može se naći u odredbi st. 2. § 3. o galičkim skupnim biralištima i o doznaci manjih općina većim općinama: pojedinac može neke pravne zahtjeve, koji izlaze iz njegove biračke kvalifikacije, kao što je pravo tražiti unos u imenik birača, pravo tražiti unos u imenik birača, pravo reklamacije, doduše vršiti u prebivališnoj općini, tek samo glasanje vršit će u skupnom biralištu. Dakle i ovdje je pravo pojedinca, da na osnovi zakona bude priznat biračem, vezano na prebivalište u izvjesnoj općini tako, da se gubi izborno pravo seobom u drugu općinu skupnoga birališta. Ista prividna antinomija pokazuje se izmedju § 7. državnog temeljnog zakona o zastupstvu carevine i § 6. stav. 2. izbornoga reda, jer po § 7. temeljnog zakona ima pravo birati, tko godinu dana prebiva u spahiluku, u kojem treba da vrši izborno pravo, a po § 6. izbornoga reda ne vrši se izborno pravo nikada u spahiluku, nego u općini, s kojom spahiluk čini jedno mjesto, ili koju odredi politička vlast. Sve te prividne antinomije skrivila je loša stilizacija i § 7. državnoga temeljnog zakona o zastupstvu carevine i § 6. izbornoga reda. Zato bi u tom pasusu § 7. državnog temeljnog zakona trebalo iza riječi „u općini (spahiluku)" izostaviti riječi „gdje ima da vrši izborno pravo" i naprosto reći: „u jednoj istoj općini". Tako bi i početak § 6. izbornog reda, koji nije drugo, nego djelomična inverzija § 7. državnoga temeljnog zakona, valjalo stilizovati ovako: „Za vršenje izbornoga prava traži se jednogodišnje prebivalište u jednoj istoj općini (spahiluku), računajući od dana raspisa izbora unatrag". Stavak 2. § 6. izbornoga reda, u kojem se za pravo radi o čitavom teritoriju za glasanje, trebalo je uvrstiti u § 3. izbornoga reda s ovakovom stilizacijom: „Spahiluk, koji nije u općinskoj svezi, pripada biralištu one općine, s kojom sačinjava jedno mjesto. Nema li toga, odredit će politička zemaljska vlast mjesnu općinu, s kojom će spahiluk sastavljati jedno biralište".

Kako svaki birač glasa u općini, u ko joj prebiva godinu dana, pa kako po § 5. svakomu biraču pripada po jedan glas, trebalo je odrediti, gdje će vršiti izborno pravo oni, koji u isti mah imaju više jednogodišnjih prebivališta (§ 4. st. 3. i 4.). Ako birač na dan raspisa izbora barem već godinu dana ima više prebivališta, bit će za vršenje izbora mjerodajno ono prebivalište, u kojem birač u času raspisa izbora vrši kakovu javnu službu, ili — ako taj uvjet nije ispunjen — u kojem ima sijelo po svome zvanju, ili ako

Digitized by Google

se ne može primijeniti ni taj kriterij, gdje se u naznačenom času nalazi nje govo glavno prebivalište u državi. Ako se prema tim odredbama ne može izreći odluka, slobodno je biraču odabrati, u kojoj će od općina, gdje ima prebivalište, vršiti izborno pravo. No tijem još nije riješeno pitanje, gdje treba da bira birač, koji ima više jednogodišnjih prebivališta u raznim biralištima jedne iste općine u jednom izbornom kotaru, jer se u stavku 4. § 6. govori samo o izbiranju prebivališnih općina, a ne o izboru dijelova prebivališne općine. Mora se priznati, da je ta kazuistika dosta zakučasta, te pravo veli Z w e i g,[82] da bi bilo mnogo jasnije, kad bi zakon bio odredio, da birač s više domicila ima birati u općini, u kojoj je prošle godine najposlije faktično stanovao.

6. Razlozi, s kojih se tko izuzima ili isključuje od izbornoga prava, izbrojeni su u §§ 7. i 8. izbornoga reda. Kod onih, koji su izuzeti od izbornoga prava, izborno je pravo suspendirano quod exercitium, ali ono im ipak pristoji quoad jus. Oni pak, koji su isključeni od izbornoga prava, nesposobni su birati ne samo quoad exercitium, nego i quoad jus. Prvi imaju samo apstraktnu izbornu sposobnost (Wahlfähigkeit), ali nemaju izbornog ovlaštenja (Wahlberechtigung).[83] Izborna je sposobnost pasivna kvalifikacija, a znači skup svojstava, na osnovi kojih se po objektivnom pravu može pojedincu priznati individualno izborno ovlaštenje za pojedini konkretan izbor. Izborno ovlaštenje izuzetih osoba miruje, dok traju zakonski razlozi. Izuzeti su časnici — ne samo četni, nego i vojni suci i liječnici — vojni svećenici, gažisti bez činovnog razreda i momčad oružane sile i oružništva, doklegod se sve te osobe trajno ili vremenito nalaze u aktivnoj službi, uzevši amo i one, koji su vremenito na dopustu. Ova je odredba po sebi jasna i opravdana, jer je baš za našu monarhiju od najvećega interesa, da se vojska ne povlači u dnevne političke borbe. Tek moglo bi se pitati, zašto nisu izuzete i na vojničku organizovane policijske i financijske straže, a zašto je opet dano aktivno izborno pravo vojnim činovnicima. Oni za koje u času raspisa izbora vrijede razlozi § 7., ne dolaze ni u imenik birača, tako na pr. pričuvnici, koji se toga dana nalaze na oružnoj vježbi.[84] Ali ni oni birači, koji su upisani u imenik birača, ne mogu da vrše izborno pravo, ako se na dan izbora nalaze u položaju, što ga normira isti paragraf;

[82] l. c. str. 32.

[83] Isp. o toj razlici J e l l i n e k, System der subjektiven öff. Rechte, 2. izd., str. 164 i S e y d e l, Bayerische Staatsrecht I., str. 414.

[84] Po stav. 1. § 3. A n d r a s s y e v e izborne osnove nije suspendirano izborno pravo osoba, koje se nalaze na oružnoj vježbi, pa zato se one moraju uvrstiti u biračke imenike, tek što one po § 5. sl. 4. ne mogu glasati, ako se u vrijemo izbora nalaze na oružnoj vježbi. Ova je stilizacija bolja od austrijske, pa i ispravnija, jer omogućuje vršenje izbornoga prava onima, koji u vrijeme, kad se sastavljaju birački imenici, vrše oružnu vježbu, ali je svrše prije dana izbora.

Digitized by Google

tako na pr. birači već upisani u imenik ne mogu vršiti izborno pravo, ako se na dan izbora nalaze kao pričuvnici na vojnoj vježbi.

Po § 8. izbornoga reda isključeni su od aktivnog izbornog prava:

1. Sve osobe, koje su pod očinskom vlašću, štitništvom ili skrbništvom. No s pravom se može pitati, da li baš razlozi §§ 173. i 251. o. g. z., s kojih se može produljiti očinska vlast, dotično tutorstvo, opravdadaju i isključenje od izbornoga prava, jer neki od tih razloga nisu ni malo inkompatibilni s političkom zrelošću.

2. Oni, koji imadu sirotinjsku opskrbu iz javnih ili općinskih sredstava, ili su je imali u godini neposredno pred izborom, ili koji su uopće na teret javnoj dobrotvornosti. Ovaj razlog isključenja zadaje velikih neprilika svakome demokrati, ali opet je istina, da u samoj demokratskoj Švajcarskoj vremenito gubi izborno pravo svaki onaj, koji uživa sirotinjsku opskrbu. Kako su pojmovi sirotinjske opskrbe i javne dobrotvornosti veoma neodredjeni i elastični, dobro je učinio austrijski zakon, da je barem negativno determinovao, što amo ne pripada. Tako se sirotijskom opskrbom ili činima javne dobrotvornosti u pogledu izbornoga prava ne smatraju: potpore iz bolesničkih blagajnica, rente u nesrećama, starosti ili nemoći, besplatna opskrba u javnim zavodima za bolesnike, oproštenje od školarine, primanje učila ili stipendija, a tako i pripomoći u nevolji.

3. Osobe, kojima je nad imutkom otvoren stečaj, doklegod se stečaj ne svrši, a ako je prezaduženk trgovac, doklegod ne steče opet sposobnost za prava, naznačena u § 246. stečajnoga reda od 25. prosinca 1868. l. d. z. br. 1. od g. 1869. Takav trgovac treba prije da dokaže, da je potpuno namirio svoje vjerovnike, van da je nepoznato prebivalište kojega vjerovnika ili njegova zastupnika, ili da prezaduženi trgovac nije mogao pribaviti sebi dokaz o podmirenju vjerovnika.

4. Osobe, koje su osudjene zbog kojeg mu drago zločina, pa zbog izvjesnih prestupaka i prekršaja protiv sigurnosti vlasništva, javne ćudorednosti ili iz koristoljublja. Gubitak izbornog prava nastaje ex lege, a da i nije potrebna naročita sudska izreka. S osudom radi ovih prestupaka i prekršaja vezan je gubitak izbornoga prava: § 460. k. z. (kradja), § 461. k. z. (pronevjerenje), § 463. k. z. (kradnja i pronevjerenja medju supruzima ili bližnjom rodbinom, koja živi u zajednici), § 464. k. z. (dioništvo u kradji i pronevjerenju), § 512. k. z. (svodstvo); § 1. zakona od 28. svibnja 1881. l. d. z. b. 47 (lihva); § 1. zakona od 25. svibnja 1883. l. d. z. br. 78 (osujećenje ovrhe); §§ 1., 2., 3., 4. i 5. pretposljednji stavak zakona od 24. svibnja 1885. l. d. z. br. 89 (zakon o skitnicama); §§ 45 (izbjegavanje stavne dužnosti), 47 i 48 (lukavo spletkarenje da se umakne vojnoj dužnosti) i 49 (samoosakaćenje) vojnoga zakona od 11. travnja 1889. l. d. z. br. 41; prestupci protiv kaznenih pravnih odredbi na zaštitu slobode izbora, ako je čin po-

Digitized by Google

činjen kod izbora za carevinsko vijeće ili za zemaljske sabore. Ta posljedica prestaje kod zločina nabrojenih u § 6., br. 1. do 10., zakona od 15. studenoga 1867. l. d. z. br. 131, čim se dovrši kazna, a kod drugih zločina, kad prodje deset godina, ako je krivac bio osudjen najmanje na kaznu od 5 godina, a inače kad prodje 5 godina, kod drugih pomenutih kažnjivih čina, kad prodju tri godine poslije dovršene kazne, tek kod prestupaka § 3., 5., 7., 8. i 10. zakona za zaštitu slobode izbora, kad prodju tri godine poslije dovršene kazne.

Dalje, isključene su osobe, koje su pod policijskim nadzorom ili su predane u robijašnicu, doklegod ne prodju tri godine, pošto prestane policijski nadzor, dotično pošto budu otpuštene iz robijašnice. Napokon su isključene osobe, koje su više nego dva puta bile osudjene na zatvor radi pijanosti ili pijanstva na osnovi općega kaznenog zakona ili drugih zakonskih odredbi, koje će se još uvesti, i to dok ne prodju tri godine nakon dovršene kazni. Ova je odredba vrlo zanimljiva, pa se i u nas preporuča na prihvat. Prihvatila ju je zastupnička kuća po primjeru francuskoga zakona od 25. siječnja 1873., držeći da opće izborno pravo treba da služi političkoj odgoji i socijalnom podizanju pučanstva. Z w e i g[35] dodaje, da su pijanice i stalni gosti rakijašnica bili isključeni od izbornog prava već u osnovi izbornoga zakona, što ga je primio prvi parlamenat pod Cromwellovim protektoratom.

Pri tom valja istaknuti antinomiju izmedju točke 6. § 8. izbornog reda, po kojem su od izbornoga prava isključene sve osobe, osudjene od suda na kazan radi svih prestupaka zakona za zaštitu slobode izbora, pa izmedju § 14. potonjega zakona, po kojem je gubitak izbornoga prava skopčan samo s osudom — a osuda treba da to izrijekom izreče — radi prestupaka §§ 3., 5., 7., 8. i 10. istoga zakona, dok je naročito isključen gubitak izbornoga prava radi prestupka protiv § 12. toga zakona (sprečavanje kandidature). Ta se očita opreka ne može riješiti po načelu: lex posterior derogat priori, jer su oba zakona izdana istoga dana, već po načelu, da je lex specialis zakona za zaštitu slobode izbora preča od lex generalis izbornoga reda.[36]

Izborno se pravo smatra u izbornom redu strogo osobnim pravom, te se može samo osobno vršiti (§ 5.). Time je uvedeno novo načelo u austrijsko zakonodavstvo, jer po § 12. izbornoga reda od g. 1873. moglo se izborno pravo u kuriji velikoga posjeda vršiti i po punomoćniku. Po novom izbornom redu bio bi ništav glas, što bi ga netko predao u tudje ime, pače ta nezastupljivost glasa suviše je zaštićena kaznenom sankcijom, jer po § 9. zakona za zaštitu slobode izbora kazni se zatvorom od jedne nedjelje do tri mjeseca, tko unatoč propisa hotice vrši izborno pravo kojega drugoga u sporazumku s njim, ili tko učini ili omogući, da drugi namjesto njega izvrši

[35] l. c. str. 39.

[36] Isp. K e l s e n, l. c. str. 55—57.

Digitized by Google

njegovo izborno pravo. Isto tako se osobno uvjerenje birača štiti kaznenim sankcijama protiv mićenja i terora.

Unapredak se izborno pravo vrši samo direktno. Time se, mislim, austrijsko zakonodavstvo konačno oprostilo indirektnoga biranja, koje je naš Marijan Derenčin veoma zgodno prozvao „sasvim suvišnom komedijom".

Svaki birač ima pravo na jedan glas. Time je u izbornom redu (§ 5.) izrečeno načelo jednakosti izbornoga prava. Čudno je, da ono nije svečano deklarirano u samom temeljnom zakonu o zastupstvu carevine. Zato se nejednakost može uvesti u izborno pravo i bez promjene temeljnoga zakona, dakle bez kvalifikovane većine, koja je potrebita za promjenu državnih temeljnih zakona. No ne smije se zaboraviti, da § 5. stoji pod sankcijom § 42., koja je još izdašnija.

Ma da se novom izbornom reformom htjelo uvesti opće i jednako izborno pravo, ipak nije nimalo paradoksna tvrdnja, da u Austriji ne postoji ni opće ni jednako izborno pravo. Lijepo o tome raspravlja H e r r n r i t t u jednom svome članku u Grünhutovu časopisu.[87]

Opće i jednako izborno pravo postalo je jedna od najuspješnijih političkih lozinki, koju jedni ističu kao panaceju protiv sviju socijalnih nevolja, a drugi je proklinju kao propast parlamentarizma. No ako se pojam općega izbornog prava isporedi s pojavama, koje obuhvata, lasno se nalazi, da se u njem kriju barem dvije netočnosti, jer „opće i jednako" izborno pravo nije ni opće ni jednako. Da vidimo najprije, kako je s općenitošću njegovom!

Podjimo induktivnim putem. Od evropskih država broje se medju zemlje s općim izbornim pravom osim Austrije još Njemačko Carstvo, neke južne njemačke države (Badenska, Würtemberg), Francuska, Švajcarska, Grčka, Finska i možda Danska. I medju svim tim državama naći ćemo znatnih razlika u općenitosti izbornoga prava t. j. u odnosu broja birača spram cjelokupnog pučanstva. U svima su — osim Finske i Norveške — isključene žene od izbornoga prava, a krug birača znatno varira u svakoj od njih prema različnim odredbama o dobi za izbor, o prebivalištu, o razlozima isključenja. Dob za izborno pravo različno je odredjena: u Njemačkom Carstvu i u južnim njemačkim državama 25 godina, u Švajcarskoj s 20, u Francuskoj i Grčkoj s 21, u Danskoj s 30, u Austriji s 24 godine. U Austriji Francuskoj, Švajcarskoj i Grčkoj poklapa se izborna punoljetnost s gradjanskom punoljetnošću, dok je potonja ranija u Njemačkom Carstvu, južnim njemačkim državama i u Danskoj. Već u tome je za potonje države nahodi znatno ograničenje, jer tek jedan je dio gradjanski punoljetnih muškaraca pozvan na sudjelovanje u javnim poslovima. Dalje, tijem, što se negdje zahtijeva dulje prebivalište u izbornoj općini, dotično u izbornom kotaru,

[87] Das Prinzip des „allgemeinen Wahlrechts" und seine Verwirklichung in den Verfassungen der europäischen Staaten". Grünhutov Zeitschrift. 35 sv., str. 592 i sl.

Digitized by Google

kao u Austriji i Danskoj kroz 1 godinu, u Francuskoj kroz 6 mjeseci, opet je znatno ograničeno izborno pravo, te ono nije u istom smislu općeno kao u Njemačkom Carstvu i u Švajcarskoj, gdje se prebivalište ne traži. Napokon u svakoj su državi uvedeni drugačiji razlozi, koji isključuju od izbornog prava, kao što su osuda zbog izvjesnih delikata, stječaj, siromaštvo, vojnička služba itd.

Sva ta ograničenja općeg izbornog prava, koja se tobože sama po seb razumiju, čine, te je u svakoj državi općeg izbornog prava drugačiji postotaki birača spram čitavoga podanstva: tako u Njemačkoj od prilike 22.25%, u Švajcarskoj 22.9%, u Francuskoj 20.76%, u Danskoj 8.8%, u Austriji 21.6 čitavog pučanstva. Ovi postoci su gotovo jednaki ili čak i viši u nekim zemljama s ograničenim izbornim pravom. Tako bira u Pruskoj (izborno pravo triju klasa) od prilike 19% od čitavog pučanstva, u Belgiji (pluralno izborno pravo) 22.5%, u Norveškoj (indirektan izbor) 20.2%, u Engleskoj (census imovine) 16%, u Italiji (cens imovine i obrazovanosti) 7.8%, u Ugarskoj (posjed, cens) 6.8%. Otuda se razabira, da se za „općenitost" nikako ne da odrediti općeno valjani kriterij, jer je u državama s općim izbornim pravom vrlo različna kvota birača, dok je ista kvota dostignuta ili čak prestignuta u državama s ograničenim izbornim pravom.[38]

Tako se isto ne da odrediti općeno valjani kriterij za j e d n a k o s t izbornog prava, jer odmah se pita, o kojoj se jednakosti radi? Već je Aristotel razlikovao dvije vrste jednakosti: jednakost po broju (ἴσον κατ' ἀριθμον), aritmetičku jednakost) i jednakost po vrijednosti (ἴσον κατ' ἀξίαν, geometrička jednakost). Demokratsko uredjenje izbornog prava polazi s principa aritmetičke jednakosti, dakle na izvjestan broj stanovnika treba da dodje jedan zastupnički mandat, jednako po svoj državi, te svaki birač može u izbornu žaru položiti jednako snažnu glasovnicu. Drugi izborni redovi polaze s aristokratskog principa geometričke jednakosti, pa rasporedjuju izborno pravo po raznim svojstvima gradjana, kojima se pripisuje osobito značenje za državni život, kao što su imovina, stalež po rodu, znanje, obrazovanje, veća dob; te uvode izborno pravo po cenzu, po zastupstvu interesa, po pluralnosti ili po drugim kombinacijama, koje se ipak obično spravljaju pod pojam „nejednakog" izbornog prava. Ali i u državama s izbornim redom, koji je osnovan na principu demokratske jednakosti, ipak je vrijednost po-

[38] Pravo veli talijanski državoslovac I g n a z i o T a m b a r o: „La legislazione elettorale è tuttora un materiale di difficile sistemazione scientifica. Gli scrittori della materia credono di avere in parte risoluta tale sistemazione, con l' invenzione delle due grandi categorie del suffragio universale e del suffragio ristretto. Ma basta una semplice osservazione per convincersi come questa classificazione sia niente altro che un c o n v e n z i o n a l i s m o d o t t r i n a l e e come fra quelle due categorie non esista una vera linea di demarcazione, ma un semplice r a p p o r t o d i g r a d a z i o n e." U članku: „Il principio organico della costituzione politica", u „Archivio giuridico" vol. 78, fasc. 2., str. 311.

Digitized by Google

jedinog glasa (Stimmgewicht) sasvim različna prema tome, na koliki broj pučanstva zapada jedan zastupnički mandat, da li na 100.000 stanovnika kao u Njemačkoj i Francuskoj ili na 38.000 u Bavarskoj, na 20.000 u Švajcarskoj, na 16.000 u Danskoj. Ali ni u jednoj od tih zemalja nisu izborni kotari baš sasvim jednaki, ali bar su načelno jednaki. No i ta načelna jednakost traje samo u prvo vrijeme izbornog zakona, ako se poslije ne ispravlja podjela izbornih kotara prema popisu pučanstva. To se pokazalo naročito u Njemačkoj, gdje je izborni zakon od 31. svibnja 1869. uzeo za osnovku podjeli izbornih kotara onaj broj pučanstva, kakav je bio ustanovljen za izbore od g. 1867. u ustavotvorni sabor. Kako se poslije nije ispravljala podjela izbornih kotara unatoč silnoj fluktuaciji pučanstva i silnom porastu njegovu u nekim krajevima, zato danas ima pored izbornih kotara sa 60.000 stanovnika i takovih sa deseterostrukim brojem stanovnika. A i po samom austrijskom izbornom redu ima na pr. u Češkoj jedan izborni kotar sa 14.000 stanovnika, a jedan čak sa preko 73.333 stanovnika.

U čemu stoji najzad princip općeg i jednakog izbornog prava? Taj je princip ponajprije negativno odredjen, pa znači negaciju prijašnjih ograničenja po staležima, po cenzu imovine ili inteligencije ili po drugom diferenciranju birača, a pozitivno znači prilagodjivanje izbornog reda demokratskom razvijanju društva, koje na mjesto jednakosti po vrijednosti ili bolje na mjesto diferenciranja birača po nekim kvalitetskim momentima postavlja demokratski princip jednakosti po broju. A upravo zato, što je taj princip u bitnosti negativan, razumljivo je, što je s pozitivne strane mogao da bude tako raznoliko izradjen u po edinim slučajevima. Zato veli Herrnritt, da bi bolje bilo govoriti o „p u č k o m izbornom pravu", nego o općem i jednakom izbornom pravu.

Naročito u Austriji opće i jednako izborno pravo udešeno je na sasvim osobiti način.[39] Ponajprije su zastupnički mandati porazdijeljeni na pojedine kraljevine i zemlje, nipošto prema broju pučanstva.[40] Ali ta podjela mandata na pojedine krunovine bila je samo spoljašnja forma, jer se zapravo radilo o nečem sasvim drugom. Trebalo je zastupnička mjesta podijeliti prema n a r o d n o s t i m a, koje opet nisu naseljene odjelito po pojedinim kruno-

[39] H e r r n r i t t: Archiv für öff. Recht, sv. 22., str. 61 i sl.

[40] Od svakih 100 mandata dolazi:

na	po starom izb. redu	po novom izb. redu
Donju Austriju	10.8	12.4
Ostale alpinske zemlje	23.3	21.3
Češku	25.9	25.2
Moravsku i Šlesku	12.9	12.4
Galiciju i Bukovinu	21.0	23.3
Primorje i Dalmaciju	6.1	5.4

Isp. R a u c h b e r g, Die statischen Unterlagen der oester. Wahlreform 1907., str. 19.

Digitized by Google

vinama ; trebalo je svakoj narodnosti osigurati izvjestan broj kotara.[41] Zato su ponajprije izborni kotari sastavljeni koliko je moguće s homogenim po narodnosti pučanstvom.[42] Ali ta podjela kotara po narodnostima nije se upravljala po brojevnoj snazi pojedinih naroda, nego po drugim nekim momentima.[43] Prvi je momenat bio politički: za broj novih mandata bila je odlučna dotadašnja snaga, dotadašnji broj mandata. K tome su došli drugi „ponešto neodredjeni momenti", kako ih eufemistički zove Herrnritt, kao što su kulturni razvitak, historijsko položaj i iznos poreza.[44] S narodnog i političkog gledišta znače sve te fraze, da se htjelo pošto poto Nijemcima osigurati gospodski položaj i u novom parlamentu spram slavenske većine. Po tome se može razumjeti ona silna raznolikost u sastavu izbornih kotara i u broju njihova pučanstva. Ali s podjelom izbornih kotara po narodnosti[45] ide uporedo, a pogdješto se i unakrštava podjela izbornih kotara na gradsko

[41] Po narodnosti dijele se mandati ovako:

	po starom izb. redu	po novom izb. redu
Nijemci	205	233
Česi	87	107
Poljaci	72	82
Rusini	10	33
Slovenci	15	24
Hrvati i Srbi	12	13
Rumunji	5	5
Talijani	19	19
Ukupno	425	516

Prije su Nijemci i Romani imali 53.9%, a sada imaju 49.9% mandata, a Slaveni imaju sada 50.1% zastupničkih mjesta.

Isp. Rauchberg, l. c. str. 19. i 20.

[42] Rauchberg l. c. str. 26 izračunao je, da 1,794.500 ljudi ili 7% austrijskog pučanstva nastava kao manjina u izbornim kotarima, gdje ne mogu naprotiv većine nikako proturati kandidata suplemenika. U takovom se položaju nalazi 89.900 Hrvata.

[43] Kako je jasno izjavio ministar predsjednik Gautsch u sjednici zastupničke kuće od 28. studenoga 1905.: „Bei uns kommen nicht wie in anderen Staaten die individuellen Rechte der Wähler allein in Betracht, sondern in gleicher Weise auch die geschichtliche Stellung der Länder, die parlament. Vertretung der Nationalitäten, die grossen Verschiedenheiten ihrer wirtschaftlichen Entwicklung, ihre Steuerkraft und damit ihre Leistungsfähigkeit und Bedeutung im Staate und für den Staat .... Nicht das mechanische Zahlenverhältnis darf allein entscheiden, sondern das nationale und kulturelle Kräfte verhältnis." (Sten Prot. des Abg. H. XVII. Sess. 356 Sitzung).

[44] Rauchberg, l. c. str. 40. računa, da Nijemci, koji čine 35·8% austrijskog pučanstva, plaćaju 63.4% svih direktnih poreza. Na jednoga državljanina dolazi kod Nijemaca 22.4 krune poreza, kod Čeka,10.5, kod Poljaka 5.1, kod Slovenaca 7.8, kod Hrvata i Srba 3.6, kod Talijana 11.9. Naglašujem, da te brojeve valja posmatrati s velikom skepsom.

[45] Jedan mandat dolazi na 37.377 Nijemcaa, 34.147 Talijana, 52.729 Čeha, 46.335 Poljaka, 94.748 Rusina, 44.700 Slovenaca, 47.577 Hrvata, 40.580 Rumunja.

Isp. Rauchberg, l. c. str. 34.

Digitized by Google

i seosko pučanstvo.[1] Tako su u ponajviše austrijskih zemalja sjedinjeni gradovi, trgovišta i industrijska mjesta u odjelite izborne kotare; u drugima opet kao u Koruškoj, Kranjskoj i Gorici samo glavni grad sastavlja odjeliti gradski izborni kotar; tek u Dalmaciji i Istri nije provedena razlika izmedju gradskih i seoskih izbornih kotara. I tako je izagnano zastupstvo interesa unišlo u izborni red na druga vrata u obliku modifikovanom razrednog izbornog prava gradskog i seoskog pučanstva, a nejednako izborno pravo ostvareno i bez pluraliteta, koji su neki toliko željeli uvesti.

Ljuto bi se prevario, tko bi tu podjelu htio dovesti na neka racionalna načela. Bilo je tu iza kulisa svakojakih akcija, želja i željica, te se nikako ne mogu oteti dojmu, da je dodatak o podjeli izbornih kotara doista „partie honteuse" izbornog reda, jer to nije više obična austrijska izborna geometrija, nego pravi amerikanski „gerrymandering".

(Nastavit će se.)

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.[2]

Priredio **Ljudevit pl. Farkaš**, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu.

(Nastavak.)

To važi i za takovog bivšeg otomanskog vojnika, pripadnika Bosne i Hercegovine, koji je još prije okupacije Bosne i Hercegovine stupio u carsku otomansku redovitu vojsku te je od tada odsutan, a da se ne zna da li je živ ili mrtav (Odpis zemalj. vlade od 3. januara 1902. br. 117.275/III ex 01.)

Iz pravne naravi mirijskih nekretnina te gore spomenute ustanove § 36. zak. od 7. ramazana 1274. i zakona od 17. muharema 1284. sliedi, da glede mirijskih nekretnina nasljednog očitovanja ne treba i da odreknuću nasljednika na pripadajući mu zakonski nasljedni dio u korist sunasljednika ili pače u korist treće osobe ne ima mjesta, te se takovo odreknuće u ostavinskom postupku, ako bi i bilo predano, ima smatrati kao da ga ne ima, te se ostavinske mirijske nekretnine imadu uručiti samo osobam, na koje mirijske nekretnine u smislu zak. od 17. muharema preći mogu. Nasljednik, koj bi htio svoj pripali mu nasljedni dio odstupiti nekome, mora to učiniti neodvisno od ostavinske rasprave u formi posebnog

[1] Gradskih mandata ima 197, a seoskih 319 ili gradski mandati iznose 38.2, a seoski 61.8% sveukupnog broja mandata.

Isp. Rauchberg, l. c. str. 23.

[2] Opazka uredničtva. Opazke i formule k tome članku nalaze se na koncu članka u posebnom prilogu.

Digitized by Google

pravnog posla, propisanog za odsvojenje mirijskih nekretnina, naročito uz odobrenje nadležne oblasti, propisano u § 36. zak. od 7. ramazana 1274. odnosno § 4. gruntov. zak. i uz platež za taj pravni posao odpadajuće prenosne pristojbe. Za takovo odobrenje bila je prije nadležna politička oblast, odnosno kot. predstojnik kao predsjednik gruntovnog povjerenstva, nu počamši od 1. jula 1906. od kada su kotarski sudovi na temelju naredbe zemaljske vlade od 21. februara 1906. odieljeni od političkih oblasti, te su funkcije gruntovnih povjerenstva prenešene na kot. sud, spada to u djelokrug kot. suda, odnosno kot. sudca, kao predsjednika gruntovnog povjerenstva.

N a s l j e d n o j e o č i t o v a n j e u opće, dakle i glede mulkovne ostavine suvišno, jer ne ima zakonskih posljedica, kakove su predvidjene u austr. općem gradj. zakoniku. Za dugove ostaviteljeve po domaćem materijalnom pravu naime odgovaraju samo mulkovni nasljednici, nu i ovi samo prema pripalim im nasljednim dielovima i u koliko siže mulkovna ostavina, t. j. do visine v r i e d n o s t i nasljedjenog diela u mulkovnom imetku, prema čemu se, ako bi nasljednik medjutim već odsvojio pripali mu dio mulkovne ostavine, za namirenje duga ostaviteljeva može upotriebiti i vlastiti, osobni imetak nasljednika (riešitba vrh. suda od 3. februara 1907. br. 5487) ; dočim za mirijske nasljednike takova obveza ne postoji, jer se po zakonu od 23. ramazana 1286 (1869) nasljedjene mirijske nekretnine mogu upotriebiti za namirenje ostaviteljevih dugova samo onda, ako je vjerovnik na iste stekao založno pravo još za života ostaviteljeva i to samo u toliko, u koliko za to ne bi dosegla mulkovna ostavina.

Osim toga po zak. od 7. ramazana 1274 (§ 54), odnosno po zak. od 17. muharema 1284. po smrti ostaviteljevoj mirijske nekretnine p r e l a z e besplatno na zakonske nasljednike. Taj prelaz nastupa po zakonu samom absolutno sa časom smrti ostavitelja, te nije vezan ni na kakvo očitovanje prihvata ili neprihvata sa strane nasljednika ; zakonskom nasljedniku m o r a s e njegov po zakonu pripali mu nasljedni dio i formalno, uručbenom ispravom uručiti, čime se jur faktično po samom zakonu uzsliedivši prelaz ostavinskih mirijskih nekretnina od ostavitelja na njegove zakonske nasljednike samo formalno evidentira. S toga ne ima mjesta l e ž e ć o j o s t a v i n i u smislu austr. općeg gradj. zakonika, te takova, jer po zakonu ne sačinjava pravni subjekt, ne može biti ni tužitelj ni tuženi.

Isto tako izključena je posve svaka r a s p o l o ž b a z a s l u č a j s m r t i glede mirijskih nekretnina. Nemogućnost raspolaganja s takovim nekretninama za slučaj smrti jest absolutna, te se na takovu, ako bi ipak bila učinjena, u r e d a r a d i n e s m i j e uzeti obzira, već će ostavinski sud mirijsku ostavinu raspraviti i uručiti isključivo na temelju zakonskog nasljednog prava, odnosno ako bi oporuka sadržavala kumulativno takodjer i razpoložbe glede mulkovnog imetka (pokretnine i mulkovne nekretnine),

Digitized by Google

uvažit će ostavinski sud razredbu posljednje volje samo u toliko, u koliko se ona odnosi na ostavinski imetak ove potonje vrsti, dočim će mirijsku ostavinu vazda uručiti zakonskim nasljednicima po propisu zak. od 17. muharema 1284.

Prema tome mirijski nasljednici nisu dužni izvršiti oporučni nalog ostavitelja, da se nakon njegove smrti imade zanj' odaslati u Meku h a d ž i n s k i b e d e l (zamjenik) i platiti iz ostavinskog imetka. Takav nalog veže samo mulkovne nasljednike i to samo do visine po zakonu dopustive mogućnosti oporučnog raspolaganja sa mulkovnom imovinom, t. j. do $^1/_3$ mulkovne ostavine (Mnienje šerijatskog vrhov. suda od 17. oktobra 1895. br. 617/šer.)

Po zak. od 7. ramazana 1274. onaj, tko počini u m o r s t v o, kao i s u k r i v a c u m o r s t v a, ne može nasljedovati u mirijskim nekretninama usmrćenog (§ 108).

Isto tako ne mogu nasljedovati u mirijskim nekretninama umrlog m u s l i m a n a njegovi n e m u s l i m a n s k i r o d j a c i (§ 109).

Pravo p o k l a n j a n j a m e d j u ž i v i m a nije stegnuto ni na kakva ograničenja, s toga ne ima mjesta u r a č u n a v a n j u u z a k o n s k i d i o mirijskih nasljednika u pogledu onih mirijskih nekretnina, koje su zakonskom nasljedniku za živa ostavitelja p o k l o n o m u vlastništvo spale.

Zakonske ustanove, koje važe za nasljedovanje u mirijskim nekretninama u opće, vriede takodjer za nasljedovanje u v a k u f s k i m n e k r e t n i n a m a, koje su postale vakufom iz mirijskog zemljišta (e r a z i m e v k u f e), nu ipak samo glede takovih vakufskih nekretnina, kod kojih time, što su postale vakufom, vlastnik njihov nije stegnut u pravu odsvojivanja.

Takova vrst vakufa jesu zemljišta, koja su vladari ili s njihovom dozvolom neko drugi iz mirijskih zemljišta izlučili i učinili vakufom, t. j. zakladom za javne ili religiozne svrhe. U pravnoj naravi takovih uvakufljenih zemljišta ne nastaje nikakva promjena; ono ostaje i nadalje erazi-mirija t. j. u vrhovnom vlastništvu države, (r e k a b a ostaje državi), a zakladu, vakuf, čine za pravo samo desetina i ine daće od zemljišta, te prenosna pristojba za slučaj odsvojenja medju živima, za slučaj smrti i u slučaju upražnjenosti, koje inače državne daće i pristojbe, uvakufljenjem zemljišta pripadnu vakufu; dočim mirijsko vlastništvo (h u k u k i t e s a r u f i j e), t. j. pravo na temelju podieljenja u posjedovanje od strane državne vlasti, isto uživati kao vlastnik, što sada nakon uvedenja gruntovnice, odgovara gruntovnom vlastništvu, ostaje netaknuto, dakle kao što kod svake erazimirije u opće, u rukama privatne osobe, gruntovnog vlastnika. S toga se na vakufe takove vrsti uporavljuju zakoni, koji važe za mirijske nekretnine u opće, naročito takodjer zakon od 17. muharema 1284. Najviše vakufa u Bosni i Hercegovini spada ovoj vrsti vakufa.

Osim toga imade još dvie vrsti vakufa iz mirijskog zemljišta. U obima

Digitized by Google

rekaba ostaje državi, dočim mirijsko vlastništvo (hukuki tesarufije, gruntovničko vlastništvo) pripada vakufu, te se obe ove vrste vakufa razlikuju samo u toliko, da u jednoj vrsti spadaju takodjer i desetina i ine daće od zemljišta državi, a u drugoj vakufu. Buduć je u obim vrstama vakuf faktičnim (mirijskim, gruntovnim) vlastnikom zemljišta, a vakufsko se dobro ne može odsvojiti, niti inako preći u vlastništvo drugoga, izuzamši jedino slučaj medjusobne zamjene zemljišta, (vidi zakon od 19. džemazi-ul-ahira 1280 i odpis zemalj. vlade na vrhovni sud od 7. augusta 1895. br. 63.080/III u savezu sa naredbom zemalj. vlade od 17. oktobra 1894 br. 14.220/I.), to zakoni, koji važe za erazi-miriju u opće, s toga i zakon od 17. muharema 1284., ne mogu doći do uporave kod ovih dviju vrsta vakufa.

*

Zamršenije je pitanje, koje će se materijalno pravo uporabiti kod ostavina vrsti mulkovne, t. j. kod ostavina, koje se sastoje iz pokretnina i mulkovnih nekretnina, jer tu upliva i vjeroizpovjest ostaviteljeva i njegova pripadnost. Valja naime razlikovati: a) da li je ostavintelj bosansko-hercegovački zemaljski pripadnik i podjedno da li je muslimanske ili ine vjere, i b) dali je ostavitelj inozemac, a napose dali je austrijski ili ugarski državljanin, ili inaki inozemac.

Za muslimane služi podlogom ostavinskoj raspravi nasljedno pravo šerijata (šeri). Ustanove šerijata o nasljednom pravu sabrane su u sistematičnoj priručnoj knjizi: „Ženitbeno pravo, obiteljsko pravo, i nasljedno pravo muslimana po hanefitskom obredu", što ju je god. 1883. izdala zemaljska vlada za B. i H. za svoje uredske organe na njemačkom jeziku, da im se pruži prilika upoznati se sa ustanovama šerijata, odnosećim se na gore označene pravne materije.

Otomansko šerijatsko pravo polazi sa stanovišta čiste ostavine. Prema tome sačinjava predmet razdiobe medju nasljednicima samo onaj dio ostavine, koji preostane: 1.) kad su se podmirili pogrebni troškovi, 2.) kad su naplaćeni dugovi ostaviteljevi, 3.) kad su provedene oporučne odredbe, koje ipak ne smiju prekoračiti treći dio ciele ostavine.

Nasljedno pravo temelji se na srodstvu i ženitbenom vezu, te se odnosi ili na neki odredjeni dio ostavine kao zakoniti nasljedni dio, ili pako na cielu ostavinu. Prema tome imade dvie glavne vrste nasljednika, i to:

I.) ashâbi feraiz, t. j srodnici ostavitelja, kojim po kur'anu pripadaju odredjeni alikvotni dielovi ostavine kao nasljedni dio (farz);

II.) univerzalni nasljednici, t. j. osobe, koje nasliedjuju,

Digitized by Google

ako su same, cielu ostavinu, ili ako ima ovlaštenih ashâbi ferâiz srodnika, onaj dio ostavine, koj preostane odbivši farz.

Ako ne ima univerzalnih nasljednika, zapada ciela ostavina osobama, u čiju je korist ostavitelj u pomanjkanju nasljednika testamentarno razpoložio t. z. m û s a-l e h. Ako ostavitelj nije testamentarno razpoložio sa cielom svojom imovinom, zapada preostali dio, a ako ne ima oporuke, ciela ostavina kao o š a s t n o d o b r o državi (b e i t-u l-m a l).

I.) A s h â b i f e r a ı z jesu sljedeće osobe:

1. o t a c ostaviteljev; ako ovoga ne ima, d j e d s očeve strane u kojem mu drago stupnju;
2. polukrvni b r a t s materine strane;
3. preživjeli s u p r u g;
4. preživjela s u p r u g a;
5. k ć i;
6. u n u k a (kći sinovljeva);
7. punokrvna s e s t r a;
8. polukrvna s e s t r a s očeve strane;
9. polukrvna s e s t r a s materine strane;
10. m a t i, a ako ove ne ima, prava (s a h i h a) b a b a.

Djedovi i babe diele se po zakonu u prave (s a h ı h a) i neprave (f a s i d).

S a h i h a su oni djedovi, koji su s ostaviteljem vezani bez kakova ženskog medjusrodnika. Nalazi se pako izmedju ostavitelja i djeda ženski medjusrodnik (mati, baba), tada je djed f a s ı d. Baba je sahih, ako se izmedju nje i ostavitelja ne nalazi nikakav fasid djed kao medjusrodnik.

Nasljedni dielovi (f a r z) ashabi feraiz-a sastoje se od $^1/_2$, $^2/_3$, $^1/_3$, $^1/_4$, $^1/_6$ ili $^1/_8$ ostavine, te pripadaju ovlaštenikom sljedećim načinom i to:

ad 1. o c u ostaviteljevu pripada: a) $^1/_6$, ko živi sin ili sin od sina (unuk); b) $^1/_6$, kao farz, a ostatak ostavine kao univerzalnom nasljedniku, ako živi kći ili kći od sina (unuka); c) dio ostavine, koji preostane nakon odbitka farza, pripadajućega živućem ashabi feraiz kao univerzalnom nasljedniku, ako ne ima ni jednoga gore spomenutih descendenta.[1]

D j e d s o č e v e s t r a n e stupa na mjesto oca, ako je ovaj umro prije ostavitelja, pa ima ista prava kao i otac, ali ne ima prava napram materi ostaviteljevoj (vidi niže ad 10. c) i babi s očeve strane (vidi niže ad 10. alin. 4)[2].

a d 2 i 9. P o l u k r v n o j b r a ć i i s e s t r a m s m a t e r i n e s t r a n e pripada: a) $^1/_6$, ako živi samo jedan ovih rodjaka; b) $^1/_8$ u jednakim dielovima, bez razlike na spol, ako ima više njih; c) nje izključuju djeca, djeca sinovljeva (unuci), otac i djed s očeve strane.[3]

a d 3. P r e ž i v j e l o m e s u p r u g u (m u ž u) pripada: a) $^1/_2$, ako

Digitized by Google

supruga nije ostavila ni djece, ni djece od sina (unučadi); b) $^1/_4$, ako ovih imade.[4]

ad 4. Preživjeloj supruzi (ženi) pripada: a) $^1/_4$, ako suprug nije ostavio ni djece, ni djece od sina (unučadi); b) $^1/_8$, ako ovih imade.[5] Više supruga (žena) diele farz na jednake dielove.

ad 5. Kćeri pripada: a) $^1/_2$, ako je jedina kći; b) $^2/_3$ na jednake dielove, ako imade više kćeri; c) ako imade sinova. stupa kći u razred univerzalnih nasljednika (vidi niže asaba bi-l-gair pod 1.) i dieli s njima po načelu: „dva diela muškom, jedan dio ženskom".[6]

ad 6. Kćeri sinovljevoj (unuci) pripada: a) $^1/_2$, ako je samo jedna; b) $^2/_3$, ako je više njih; c) $^1/_6$, ako je živa kći ostaviteljeva; d) kćeri sinovljeve (unuke) su sasvim izključene, ako živu dvie kćeri ostaviteljeve; e) kćeri sinovljve (unuke) dolaze u razred univerzalnih nasljednika, ako konkuriraju sa sinom sinovljevim (unukom) u istom ili u daljnjem stupnju, (vidi niže asaba bi-l-gair pod 2.), te diele s njim po načelu: „dva diela muškom jedan dio ženskom"; f) kćeri od sina (unuke) su izključene ako je živ sin ostaviteljev.[7]

ad 7. Punokrvnoj sestri pripada: a) $^1/_2$: ako je sama; b) $^2/_3$, ako je više njih; c) kad konkurira sa punokrvnom braćom, dolazi u razred univerzalnih nasljednika (vidi niže asaba bi-l-gair pod b) 3), te dieli š njima po gornjem načelu; d) kad konkurira sa kćeri ili sinovljevom kćeri (unukom), stupa u razred univerzalnih nasljednika, (vidi niže asaba mea-l-gair pod c), te dobiva ostatak ostavine; e) nju izključuje sin, unuk sinovljev, otac i djed.[8]

ad 8. Polukrvnoj sestri s očeve strane pripada: a) $^1/_2$, ako je sama; b) $^2/_3$, ako je više njih; c) $^1/_6$, ako konkurira sa jednom samo punokrvnom sestrom; d) ona je izključena, ako živu dvie punokrvne sestre; e) ima li brata s očeve strane, stupa po njem u razred univerzalnih nasljednika (vidi niže asaba bi-l-gair pod 4), te dieli po gornjem načelu; f) ako konkurira sa kćeri ili sinovljevom kćeri, stupa u razred univerzalnih nasljednika (vidi niže asaba mea-l-gair pod c), te dobiva ostatak ostavine; g) nju izključuju sin, unuk sinovljev, otac, djed, punokrvni brat i punokrvna sestra, ako ova konkurira sa kćeri ili sa unukom sinovljevom, te time postane asaba (vidi gore ad 7. d).[9]

ad 9. Polukrvnoj sestri s materine strane (vidi ad 2.).

ad 10. Materi pripada: a) $^1/_6$, ako živi diete ili diete sina, ili dvoje ili više puno- ili polukrvne braće ili sestara; b) $^1/_3$ ciele ostavine, ako ne ima rodjaka spomenutih pod a); c) $^1/_3$ ostatka ostavine, ako konkurira sa mužem ili ženom i sa ocem.

Digitized by Google

Ako pako na mjesto oca nastupa djed s očeve strane (vidi gore ad 1), alin. 2), dobiva mati $^1/_3$ ciele ostavine.[10]

Sahiha babama s očeve i materine strane istog stepena pripada $^1/_6$ ostavine.

Mati ostaviteljeva izključuje babe s očeve i materine strane, a otac i očev djed izključuju babe s očeve strane. Samo mater očevu ne izključuje očev djed (vidi ad 1. alin 2.).

Baba izključuje prababu s očeve i materine strane. Baba, koja je u srodstvu samo s jedne strane dieli $^1/_6$ ostavine sa punokrvnom babom na jednake dielove.[11]

Ako se na ostavinu prijavi više ashabi feraiz-a, a ostavinski imetak ne dotječe da se podmire svi farzovi, tada nastupa razmjerno smanjenje istih. To se zove avl.[12]

II. Univerzalni nasljednici diele se u 4 razreda, od kojih svaki predjašnji izključuje sljedeće od nasljedovanja, naime:

1. Asabai nesebije, ili asaba-rodjaci;

2. ashabi redd, t. j. takovi feraiz, kojim se u pomanjkanju nasljednika iz asaba rodbinstva, ostatak ostavine razmjerne k njihovim farzovima priklapa;

3. zevi-l-erham, t. j. takovi rodjaci sviju loza, kojim ne pristoji nasljedovanje ni kao asaba-rodjacima, ni kao ashabi redd;

4. osobe, koje su priznate za brata ili strica.[13]

1. Asabai nesebije diele se u 3 podrazreda, i to:

a) asaba bi-n-nefs, t. j. asaba po sebi samom;

b) asaba bi-l-gair, t. j. asaba po nekom inom;

c) asaba mea-l-gair, t. j. asaba s nekim drugim.

U ovom razredu izključuje po stupnju bliži rodjak daljnjega, bez razlike spola. Ako li je pako nasljednik jednog ili drugog spola sa ostaviteljem u srodstvu s dviju strana, tada on u jednakom stupnju srodstva izključuje onog, koji je u srodstvu samo s očeve strane, a ovaj opet onog, koji je u srodstvu samo s materine strane.

a) Asaba bi-n-nefs jesu rodjaci muškog spola, koji se s ostaviteljem sastaju u očevoj lozi bez ženskih medjurodjaka. Ova vrst nasljednika dieli se u 4 razreda, od kojih svaki predjašnji razred izključuje slijedeće razrede, i to:

1. sinovi ostaviteljevi i njihovi muški potomci;

2. ostaviteljev otac, djed itd.;

3. ostaviteljeva punokrvna braća, polukrvna braća s očeve strane i muški potomci jednih ili drugih;

4. očeva punokrvna braća, njegova polukrvna braća s očeve strane i muški potomci jednih ili drugih.

Digitized by Google

Ako ne ima ovih rodjaka, sliede rodjaci asaba-djeda, pradjeda i t. d. sa svojim potomcima.

b) Asaba bi-l-gair jesu oni ashabi feraiz ženskog spola muške loze, kojim pripzda farz od $^1/_2$ ili od $^1/_3$, ako se sastanu sa kojim asaba nesebije istog stupnja. Ovamo spadaju:

1. Kći ostaviteljeva, ako konkurira sa sinom njegovim (vidi gore kod ashabi feraiz ad 5. c);

2. sinovljeva kći, ako konkurira sa muškim potomkom sinovljevim (unukom, praunukom i t. d.) (vidi gori kod ashabi feraiz ad 6. e);

3. punokrvna sestra, ako konkurira sa punokrvnim bratom (vidi gori kod ashabi feraiz ad 7. c);

4. sestra očeve strane, ako konkurira s bratom s očeve strane (vidi gori kod ashabi feraiz ad 8. e).

Ove osobe stupaju po konkurirajućem asaba nesebije medju univerzalne nasljednike i diele s njim po načelu: „dva diela muškarcu, a jedan ženskoj."

c) ako se punokrvna sestra ostaviteljeva ili njegova polukrvna sestra s očeve strane sastane sa kćeri ili sa kćeri sina ostaviteljeva ili sa više njih, to sestra bude asaba mea-l-gair. Ona ne dobiva njoj kao ashabi feraiz pripadajući farz, već dobivaju svoje farzove ponajpre kći ili sinovljeva kći te i drugi možebitni ovlašteni farza, a punokrvna sestra ili polukrvna sestra s očeve strane dobiva kao asaba mea-l-gair, t. j. kao univerzalna nasljednica (vidi gore kod ashabi feraiz ad 7. d) i 8. f) ostatak ostavine.

2.) Ashabi redd nastupa, ako nakon podmirenja nasljednih dielova (farzova) pripadajućih ashabi feraizom, preostane još neki dio ostavine, a ne ima univerzalnih nasljednika iz 1. razreda. Taj preostali dio ostavine dieli se razmjerno medju ashabi feraiz kao univerzalne nasljednike, čije se pravo nasljedovanja temelji na srodstvu, a ne na ženitbenoj svezi.

Ovi ashabi feraiz sačinjavaju dakle drugi razred univerzalnih nasljednika, te spadaju ovamo od onih kod ashabi feraiz pod I.) imenovanih osoba: polukrvni brat s materine strane, kći, sinovljeva kći, punokrvna sestra, polukrvna sestra s očeve strane, polukrvna sestra s materine strane, mati i sahiha-babe ostavitelja.

Samac tih ashabi feraiza dobiva cielu ostavinu.

Takova razmjerna razdioba ostatka ostavine, za koji ne ima univerzalnih nasljednika, zove se reddije.

Bude li već sa samim farzovima ciela ostavina izcrpljena, to se zove adile (vidi takav slučaj gori kod ashabi feraiz ad 10. opaska ad a) primjer 11.)[14]

Digitized by Google

3. Zevi-l-erham-srodnici diele se u 4 razreda, od kojih svaki predjašnji razred izključuje sljedeće razrede, i to:

a) U prvi razred spadaju bez razlike na spol oni, koji potiču od ostavitelja po kćeri i sinovljevoj kćeri. Rodjaci u bližem stupnju izključuju rodjake u daljnjem stupnju. Ako se sastanu rodjaci istog stupnja, imade prednost onaj, koji je svezan s ostaviteljem po nekom medjurodjaku, koji bi (kao asaba ili ashabi feraiz) postao nasljednikom, da je preživio ostavitelja.[15]

Ako su svi nasljednici istog stupnja, a da nijedan nije preči po kakovom medjurodjaku, ili ako bi takav slučaj bio kod svih jednako, ima se paziti na to, dali su svi ascendenti nasljednika istog spola ili ne. U prvom slučaju diele nasljednici po glavama na jednake dielove, inače pako po načelu „dva diela muškom, a jedan dio ženskom". Ako li ascendenti nasljednika nisu istog spola, zbiva se dioba po lozama po onim dielovima, koji bi bili pripali ascendentima, da su živili, nu opet po načelu „dva diela muškom, a jedan dio ženskomu".[16]

b) U drugi razred spadaju fasid-djed i baba ostavitelja bez obzira na stupanj; nu bliži rodjaci ostavitelja izključuju daljnje bez obzira na spol.

Ako su nasljednici istog stupnja, zbiva se dioba po lozama i to tako, da rodjaci, koji svoje pravo izvode od oca ostaviteljeva, dobivaju $^2/_3$, a oni, koji svoje pravo izvode od matere ostaviteljeve, dobivaju $^1/_3$ bez obzira, da li ima medjurodjaka, koji bi bili pozvani na nasljedovanje kao asaba ili kao ashabi feraiz.

Ako su svi rodjaci iste loze, zbiva se dioba po glavama po načelu „dva diela muškom, a jedan dio ženskom". Nu ako je medju rodjacima istog stupnja i iste loze nastalo razdvojenje loze po ocu i materi, zbiva se dioba medju očevom i materinom lozom, kao da bi otac i mati u prvom razredu kao djeca nasljedovali.[17]

c) U treći razred spadaju: 1.) djeca punokrvne ili polukrvne sestre, 2.) kćeri punokrvnog i polukrvnog brata, 3.) muška djeca polukrvnog brata s materine strane i potomci svijuh napred spomenutih osoba. Rodjak ostaviteljev bližeg stupnja izključuje daljnjeg rodjaka.

Ako medju rodjacima istog stupnja imade djete sina gore imenovanih pobočnih rodjaka, koji bi (kao asaba) bio univerzalnim nasljednikom, tada je takovo djete preče pred potomkom nekog medjurodjaka, koji ne bi bio nasljednikom.[18]

Ako su svi rodjaci istog stupnja te svi potomci univerzalnog nasljednika (asaba ili ashabi redd), ili ako nije takav slučaj kod ni jednog, već su svi potomci od zevi-l-erhama, ili su jedni potomci nekog as-

Digitized by Google

habi feraiza, a drugi opet potomci nekog asaba, zbiva se dioba obzirom na svojstvo roditelja i na broj djece polozama i to tako, da dva diela pripadnu muškim, a jedan dio ženskim potomcima. Jesu li pako nasljednici potomci polukrvnog brata ili polukrvne sestre s materine strane, to oni diele na jednake dielove.[19]

d) U četvrti razred spadaju punokrvne i polukrvne sestre očeve, polukrvna braća očeva s materine strane, puno- i polukrvna braća i sestre materine i zatim potomci napred imenovanih. Kad neima ni jednog od ovih, nasljedjuju isti rodjaci djeda i babe i i praroditelja i t. d. i njihovi potomci.

Ako se sastanu rodjaci iste očinske i materinske loze, imadu prednost punokrvni rodjaci pred polukrvnimi s očeve strane, a ovi pred polukrvnimi s materine strane, ber razlike na spol.[20]

Ako su svi rodjaci istog stupnja i iste loze takodjer i punokrvni, ili istim načinom polukrvni, to oni diele ostavinu po glavama i to muški u dvostrukom dielu.[21]

Ako svi nasljednici spadaju raznim lozama, ne uzima se obzir medju lozama na prednost rodbinstva s jedne strane ili pako sa strane očeve i materine. Dioba se zbiva tako, da dva diela pripanu rodjakom s očeve a jedan dio rodjakom s materine strane.[22]

Medju descendentima četvrtog razreda imadu prednost rodjaci po stupnju ostavitelju bliži od koje mu drago loze pred daljnjim rodjacima, a u istom stupnju rodbinstva punokrvni rodjak pred polukrvnim, medju ovima pako rodjak s očeve strane pred rodjacima s materine strane. Jesu li jednaki i rodbinska loza, stupanj i rodbinski vez izmedju dvojice od ovih descendenta, tada ima prednost onaj, koji potiče od asabe. Prema tome nećakinja stričeva izključuje nećaka strinina.

Ako li rodbinski vez nije jednak, nego je descendent od asabe samo polukrvni, dočim je drugi descendent istog stupnja i iste loze punokrvnog rodbinstva, ovaj je potonji preči. Izključuje dakle sin punokrvne strine sina polukrvnog strica, akoprem ovaj potiče od asabe.[23]

Ako su svi potomci djeca od asabe, ili svi djeca od zevi-l-erhama, zbiva se dioba u istoj lozi po glavama i to muškarci u dvostrukom dielu. Nije li tomu tako, zbiva se dioba medju descendentima po načelu i dva diela muškom, a jedan dio ženskom, te descendente zapada taj očinski dio.[24]

Prijave li se na nasljedstvo kod jednakog stupnja descendenti raznih loza, zbiva se dioba bez obzira na rodbinski vez i osaba-lozu tako, da $^2/_3$ zapada potomke s očeve strane, a $^1/_3$ potomke s materine strane.[25]

Ako li je u ova četiri razreda zevi-l-erhama jedan jedini nasljednik, dobiva on cielu ostavinu.

Digitized by Google

Kako se vidi, ove se ustanove nasljednog prava glede mulkovne imovine bitno razlikuju i od odnosnih ustanova općeg gradjanskog zakonika i od ustanova zakona od 17. muharema 1284. o nasljednom pravu glede mirijskih nekretnina, te se čini, da polaze sa stanovišta, da se mulkovna imovina što manje razkomada.

Prava začetog nu još nerodjenog djeteta, ako ovo spada u stupanj rodbinstva, koji sa postojećim nasljednicima konkurira ili ove djelomice izključuje, štite se time, da se za takovo diete sačuva takav nasljedni dio, koji je za muško ili za žensko diete veći; odnosno ciela ostavina, ako nerodjeno diete spada stupnju rodbinstva, koji postojeće nasljednike posvema izključuje.

Začeto nu još nerodjeno diete postaje nasljednikom, ako se rodi živo, ili ako mu barem veći dio tiela izadje živući iz utrobe materine.

Isto se tako sačuva i nasljedni dio odsutnoga, za kog se nezna da li još živi.

Hermafrodit nasljeduje kao muško ili kao žensko, prema tome kako su manje ili više očiti značajni biljezi jednog ili drugog spola. Ako su takovi biljezi obih spolova jednako očiti, dobiva hermafrodit takav dio, koji je za jedan ili za drugi spol manji.

Djeca usljed kletve (li-an)[36] nezakonitima proglašena, kao i djeca izvan braka rodjena, a nepriznata, imadu pravo nasljedovanja samo na ostavinu svoje matere i njezinih rodjaka i obratno. Na ostavinu očevu ne imaju takova djeca nikakova prava, i obratno.

Djete usljed li-ana sudbeno nezakonitim proglašeno, ne može biti ni od koga priznato sinom.

Djete se smatra zakonitim, ako je rodjeno u valjanom braku nakon najmanje šest mjeseci iza kako je brak sklopljen;[37] nu ipak može biti nezakonitim proglašeno usljed pobijanja zakonitosti porodjaja unutar zakonskog roka.

Djete rodjeno prije nego li je minulo šest mjeseci, smatra se zakonitim samo onda, ako ga muž izrično prizna.

Nu i u nevaljanom braku rodjeno djete smatra se zakonitim bez posebnog priznanja i da se zakonitost njegova ne može pobijati, ako je rodjeno prije nego li je brak proglašen nevaljanim ili prije nego li je dragovoljno zajednica dokinuta, nu unutar roka od šest mjeseci računajući od časa, kada je brak konsumiran. Rodi li se pako djete nakon proglašenja nevaljanosti braka, ili nakon dragovoljnog dokinuća zajednice smatra se ono samo onda zakonitim, ako se je rodilo prije nego minu dvie godine od dana proglašenja nevaljanosti braka ili dragovoljnog dokinuća zajednice.

Digitized by Google

I dijete rodjeno usljed spolnog općenja u b l u d n j i glede osobe, ili zakonitosti žene, ili glede toga da li je brak sklopljen, smatra se zakonitim, ako bude priznato.

Ako otac prizna d j e t e s v o g n e p r i z n a t o g u m r l o g s i n a, priznanje je valjano, te otac ima pravo nasljedovanja iza svog sina. Nije pako valjano priznanje d j e t e t a n e p r i z n a t e u m r l e k ć e r i, niti mu daje pravo nasljedovanja iza kćeri.

Djete punodobne žene o d p u š t e n e n a p o v r a t (t a l a k i r i d ž-i), koja n i j e o č i t o v a l a da joj je vrieme i d d e t a navršeno, smatra se zakonitim, rodilo se ono prije ili nakon dvijuh godina od dana razriešenja braka.

Bude li brak razriešen usljed p o s v e m a š n j e g o d p u s t a (t a l a k i b a ɪ n) ž e n e, ili usljed s m r t i m u ž a, a žena n i j e o č i t o v a l a, da joj je vrieme i d d e t a navršeno, djete, koje ona rodi p r i j e navršenih dvijuh godina od dana razriešenja braka, smatra se zakonitim bez posebnog priznanja muževog, i da on zakonitost njegovu ne može pobijati; a n a k o n toga roka rodjeno samo onda, ako ga muž, ili ako je on umro, njegovi nasljednici priznadu.

Zakonitim se takodjer smatra djete, koje rodi r i d ž-i ili b a ɪ n odpuštena žena ili udovica, koja je očitovala, da joj je vrieme i d d e t a navršeno, a takovo je očitovanje opravdano iztečenjem vremena od razriešenja ženitbe, ako se je djete rodilo p r i j e izminuća od šest mjeseci od dana takovog očitovanja, i prije izminuća dvijuh godina od razriešenja braka. Ako li se je pako rodilo p r i j e t o g r o k a od šest mjeseci i n a k o n c u dvijuh godina ili k a š n j e, ne smatra se zakonitim.

Žena m u r a h i k e[28], koja bivši nakon konsumpcije braka odpuštena u času odpusta ne očituje da je trudna, te prije nego mine d e v e t mjeseci od dana odpusta, rodi djete a da nije očitovala, da joj je vrieme iddeta izteklo, smatra se takovo djete zakonitim. Ne smatra se zakonitim, ako se rodi kad mine d e v e t m j e s e c i.

Ako je takova žena očitovala, da joj je vrieme iddeta izteklo, te ona u vremenu i z p o d š e s t m j e s e c i od dana takovog očitovanja i i z p o d d e v e t m j e s e c i od dana odpusta njezina rodi djete, smatra se ono zakonitim. Ne smatra se zakonitim, ako se rodi kad mine podpunih š e s t m j e s e c i.

Tvrdi li žena m u r a h i k e u času odpusta, da je trudna, smatra se zakonitim djete, koje je rodila u vremenu i z p o d d v i j u h g o d i n a od dana neopozivog razriešenja braka, ili u vremenu i z p o d 27 m j e s e c i od dana opozivog razriešenja braka.

Ako žena m u r a h i k e, postavši udovicom u času smrti svog muža ne očituje da je trudna, te u vremenu i z p o d 10 mjeseci i 10 dana od dana

Digitized by Google

smrti svog muža rodi djete, smatra se takovo djete zakonitim. Ne smatra se zakonitim, ako se rodi k a d m i n e 10 mjeseci i 10 dana.

Ako takova udovica uztvrdi, da je u vrieme smrti svog muža bila trudna, djete smatra se zakonitim, ako se je rodilo u rokovima valjajućim za ženu m u r a h i k e.

Po šerijatskom pravu ne ima a d o p c i j e u smislu austrijskog općeg gradjanskog zakonika, već postoji samo t. z. i k r a r b i-n-n e s e b t. j. priznanje rodbinstva.

Djete, z a k o j e z n a d e o d a k l e p o t i č e, ne može biti primljeno za svoje, i ako bude primljeno, to se time ne utemeljuje nikakovo medjusobno nasljedno pravo.

Djete, za koje se n e z n a o d a k l e p o t i č e, može muška osoba p r i z n a t i s i n o m, ako bi mu ono prema postojećoj razlici u godinama moglo biti djetetom, te je jednostavnim takovim očitovanjem očinstvo ustanovljeno. Takovo priznano djete zadobiva pravo nasljedovanja iza oca i njegovog oca, ma da ovaj i sunasljednici takovo priznanje sinom nebi odobrili.

I m a t e r i takovog djeteta, koja je muslimanka, pripada po smrti onog, tko je to djete priznao sinom, pravo nasljedovanja, ako ona uztvrdi i dokaže, da je bila ženom umrloga i da je priznato djete poteklo iz tog braka.

Očitovanje n e u d a t e ž e n s k i n j e takodjer, ako n i j e u i d d e t u, kojim prizna neko djete bez oca i matere za svoga sina, važi za njezinu osobu, te usljed takovog priznanja nastaje za priznato djete i mater, ako oni ne imaju naravskih nasljednika, medjusobno pravo nasljedovanja.

Kod u d a t e ž e n e, ili ako je u i d d e t u, treba za priznanje sporazum od strane muža.

Obratno takodjer, priznanje nekoga o c e m ili m a t e r o m od djeteta bilo muškog ili ženskog, ako takove osobe priznanje izrično prihvate i ako medju njima i djetetom postoji primjerena razlika u godinama, utemeljuje o č i n s t v o ili m a t e r i n s t v o i medjusobno pravo nasljedovanja.

Priznanje neke osobe b r a t o m ili s t r i c e m utemeljuje medjusobno pravo nasljedovanja samo u slučaju, kad ne ima inih nasljednika.

Medjusobno pravo nasljedovanja iz-medju muža i žene utemeljuje se v a l j a n i m b r a k o m. Brak je po šerijatu valjano sklopljen, kada obe stranke istodobno prisutne u istoj sjednici u prisutnosti dvijuh muških, ili jednog muškog i dvijuh ženskih svjedoka dadu na ženitbu smjerajuća očitovanja (t. z. i d ž a b i k a b u l). Nu akoprem je brak muslimana sa kršćankom ili židovkom p o šerijatu valjan, ipak takav brak ne utemeljuje m e d j u m u ž e m i ž e n o m nikakvog medjusobnog prava nasljedovanja. Musliman može biti valjano oženjen sa č e t i r i ž e n e.

Digitized by Google

Ovdje ali valja uputiti na odpis c. k. austr. ministarstva unutarnjih posala od 10. decembra 1878. br. 3543, po kojem austrijski državljan tim što predje na islam, ne gubi svog austrijskog državljanstva. U pogledu istupa austr. državlana iz dosadanje njihove vjeroispovjesti upućuje se na austr. zakon od 25. maja 1868. br. 49. d. z. l. te na okružnicu zemalj. vlade za B. i H. od 28. novembra 1884. br. 25,015/I., odnosno na okružnicu od 10. maja 1885. br. 10,725/I., kojima se uredjuje postupak pri takovom istupu. U pogledu ugarskih državljana pako odpisom zemalj. vlade za B. i H. od 28. marta 1890. br. 16,629/III., priopćeno je, da ugarski državljan prelazom na islam ne gubi ugar. državljanstvo, dapače se takav prelaz smatra po ugarskim zakonima nezakonitim djelom, te je stoga ništetan, a i brak tim načinom sklopljen sa muslimanom nevaljan.

Medjusobno pravo nasljedovanja muža i žene utrnjuje, kad se brak razrieši neopozivim (bayn) odpustom, ili takav odpust prouzrokujućim ilat. j. zavjetom muža uz nazivanje boga, da neće sa svojom ženom spolno općiti, ili rastavom fes-h ili tefrik. Fes-h je razriešenje braka, koje usljed zakonom pobliže označenih činjenica, koje su iza sklopljenog braka nastupile, ipso jure nastaje, ili koje biva sudbeno izrečeno usljed takovih činjenica, ili ulsjed prava prigovora jednog ženitbenog druga ili njegova velije (zakonskog zastupnika). Tefrik je pako sudbena rastava braka sa kriepošću odpusta žene.

Nu ipak ostaje razstavljenom mužu u slučajevima u zakonu pobliže označenim pravo nasljedovanja na ostavinu žene, ako ona umre za vrieme iddeta. Isto tako i odpuštenoj ili razstavljenoj ženi na ostavinu muža, ako on umre za vrieme dok je ona u iddetu.

Tko počini umorstvo, ne može usmrćenoga nasljediti u njegovoj mulkovnoj ostavini. Nije ali izključen od nasljedovanja onaj, koji je samo posredno kriv smrti ostaviteljevoj; osim toga i nedorasli i ludjak.

Razlika vjere kod ostavitelja i njegovih nasljednika izključuje pravo medjusobnog nasljedovanja. Nu ipak može musliman nasljedovat u imetku, što ga je od muslimanske vjere odpali rodjak stekao prije odpadnuća od islama. Imetak što ga je odpadnik stekao nakon odpadnuća od islama, zapada beit-ul-malu, t. j. biva ošastnim. Imetak pako, što ga je stekla muslimanska žena odpadnica, budi prije budi nakon odpadnuća, zapada njezinim muslimanskim rodjacima.

Podanik strane neprijateljske države, nastanjen u muslimanskim zemljama, ne može nasljedovati iza svojih nemuslimanskih (zimmi) rodjaka, koji se nalaze pod muslimanskom vladom. Isto važi i za podanike strane države, stanujuće izvan muslimanskih zemalja spram takovog inozemca, koj je u muslimanskim zemljama nastanjen. Imetak

Digitized by Google

u muslimanskim zemljama nastanjenog podanika strane države, biva sačuvan za nasljednike, koji stanuju u stranim državama.

*

Pravo nasljedovanja glede vakufskih nekretnina, koje su postale vakufom iz mulkovnih nekretnina, prosudjuje se prema tome kakove je vrsti dotični vakuf. Prema pravnoj naravi vakufa kao neodsvojivog dobra, redovito ne može biti vakuf predmetom nasljedovanja; nu ipak imade vrsta mulkovnog vakufa, gdje je nasljedovanje moguće.

I iz nekretnina pravne naravi mulk može se stvoriti vakuf, te se takav vakuf, jer nastaje iz predmeta, na koje pojedincu spada podpuno i neograničeno vlastničtvo, a da država, kako je to kod nekretnina vrsti mirijske ne ima nikakvog posebnog prava, zove se pravim vakufom (sahihe) u oprieci sa nepravim vakufom (tahsisat), o kom je kod erazi-mirije bilo govora.

U Bosni i Hercegovini postoje sljedeće glavne vrste mulkovnih vakufa:

1. t. z. evladijet-vakuf, kod kojeg zakladnik vakufa i njegovi potomci ostaju vlastnici uvakufljene nekretnine; vakufsko svojstvo nekretnine izražava se jedino u tom, da je ista postala neodsvojivom, te da zakladnik, dotično njegovi pravni nasljednici, plaćaju vakufu samo neku neznatnu daću. Vakuf postoji dakle jedino u povraćajućoj se činitbi kao teret uvakufljenog objekta, te se i u gruntovnici imade samo kao teret upisati; nasuprot pako mora se posjednik, koj faktično vrši prava mulkovnog vlastnika, u gruntovnici kao vlastnik uknjižiti (§ 24. grt. z.). Svrha takovom vakufu je ta, da se nekretnine, naročito kuće, zgrade, kao neodsvojivo dobro, sačuvaju porodici zakladnika prema odredbama zakladne isprave (vakfije, vakufname).

2. jednodačni (vahideli-) i dvodačni (idžaretein-) vakuf, prema tome, na kakav način vakuf uvakufljene nekretnine uživa. Nekretnine naime, koje spadaju vakufu i koje on upotrebljuje i uživa tako, da ih daje u zakup na stalno ograničeno vrieme, jesu jednodačni vakuf, jer se za nje plaća vakufu samo ugovorena zakupnina U ovakovom je slučaju vakuf mulkavnim vlastnikom, te se u gruntovnici uknjižuje kao vlastnik. Nu ako su takove vakufske nekretnine dane privatnim osobama u nasljedni zakup, smatraju se faktični posjednici takovih vakufskih nekretnina vlastnikom, te se i u gruntovnici upisuju kao vlastnici, dočim se pravno svojstvo takovih nekretnina ubilježuje kao dvodačni vakuf (§ 24. grt. zak.). Takove vrsti vakufskih nekretnina prelaze nasljedstvom na zakonske nasljednike uknjiženog vlastnika, a mogu se i medju živima odsvojiti. Kad svake takove promjene posjeda plaća se neka vriednosti nekretnine odgovarajuća nastupna pristojba (muadžele), a osim toga i tekuća godišnja daća (muedžele), radi čega se takovi vakufi zovu dvo-

Digitized by Google

dačni. Kod upražnjenja takovih vakufa, t. j. u pomanjkanju zakonskih nasljednika, davaju se isti opet u nasljedni zakup javnom dražbom.

Prema svrsi, u koju služi neko vakufsko (mulkovno) zemljište; ono je ili a) mussekkafat, t. j. takovo zemljište, na kom se ili nalazi zgrada, ili je ono opredieljeno za gradilište, dakle zemljište takovo, koje se ne obradjuje, ne zasadjuje; ili b) mustegallat, t. j. takovo zemljište, koje se obradjuje, ili služi za nasad drvlja, dakle zemljište, kome je svrha, da se na njemu produciraju zemljištni životni produkti.

Prem biva redovito uvakufljenje samo nekretnina, dopuštalo se je prije takodjer i uvakufljenje skupine pokretnih stvari t. z. gedik (Gerechtsame), t. j. namještaj svezan za neku zgradu, koj je za vazda opredieljen za neku stalnu svrhu; n. pr. obrtnički alat, svezan za neku kuću, skele i alat opredieljen za neku mahalu, strojevi i slično. Gedik se smatra mussekkafatom. Zakonom od 8. zilhidžeta 1277. zabranjeno je u buduće stvarati gedik.

3. Vakuf zvan mukata. To su zemljišta (mulkovna), koja su u stara vremena bila dana privatnim osobama sa pravom slobodnog nasljedovanja i odsvojenja medju živima, nu uz obvezu, da se za nje plaća vakufu trajna stalno odredjena godišnja zemljištna daća, podnina (mukata-i-zemin, Bodenzins). Ovakova zemljišta i na njih nalazeće se zgrade jesu vlastništvo dotičnih privatnih osoba, te takova zemljišta niti za slučaj upražnjenja ne spadnu u vlastništvo vakufa, već državi uz daljnje postajanje vakufskog svojstva t. j. dužnosti plaćanja godišnje mukate. Kod ovakove vrsti vakufa dakle u istinu ne postoji vakufsko zemljište, nego postoji samo neka zaklada sa namjenom, da nosi daću, koja se ima plaćati od takovog zemljišta. S toga se ima takovo zemljište u gruntovnici uknjižiti na dotičnog posjednika kao njegovo vlastništvo, dočim se zemljištna daća (mukata) ubilježi kao vazdašnji teret tog zemljišta u korist vakufa.

Prema propisu grunt. zakona (§ 24.) dakle, kako je to već istaknuto uknjiženo je pravo vlastništva na ime samoga vakufa samo glede jednodačnih vakufskih nekretnina, dočim kod evladijet-vakufa, izdžaretein i mukate na ime dotičnog ovlaštenog privatnog posjednika, kod evladijet-vakufa naročito, uz ime vlastnika sa dodatkom: „i njegovi nasljednici prema vakfiji od dne... nalazećoj se u zbirci isprava", dočim je vakufsko svojstvo takovih vakufskih nekretnina evidentirano u gruntovnici time, da je dotično periodično podavanje, zemljištna daća (mukata) upisana u teretovnici kao stvarni teret u korist dotičnog vakufa.

Ovlašteni u gruntovnici kao vlastnik upisani posjednik, uživalac vakufske nekretnine, izuzam ši evladijet-vakuf, sa kojim, kako je gore istaknuto, odsvojenje medju živima nije dopušteno, jer ovlašteni ima pravo

Digitized by Google

samo da ga do smrti uživa, može sa uživanom nekretninom po volji kao svaki ini vlastnik i medju živima i za slučaj smrti raspolagati. Nu za sudove postoji dužnost o svakoj zbivšoj se promjeni vlastnika glede dvodačne vakufske nekretnine (idžaretein), budi usljed odsvojenja medju živima, budi povodom ostavinske rasprave, dostavom odluke o gruntovnom prenosu, odnosno priopćenjem, da se vodi ostavinska rasprava, poradi vodjenja evidencije o takovim vakufima, obavjestiti zemaljsko vakufsko povjerenstvo. (Odpis zemaljske vlade od 6. oktobra 1891. br. 67.204/II. u savezu sa odpisom vlade na zemaljsko vakufsko povjerenstvo od 13. februara 1890. br. 31.989/II. ex 1988.)

U pogledu prava nasljedovanja evladijet-vakufa važe odredbe zakladne isprave, vakfije. Pravo nasljedovanja glede vakufskog zemljišta pod mukatom i glede zgrada na takovom zemljištu, buduć je posjednik, uživalac istih gruntovnim vlastnikom, ravna se po općim ustanovama nasljednog prava, koje važi za muslimane t. j. po šerijatu, te i u slučaju upražnjenosti, t. j. u pomanjkanju zakonskih nasljednika, takove vrsti nekretnine ne spadnu vakufu, već državi uz pridržanje dužnosti plaćanja mukate za novog vlastnika, koj je takove nekretnine stekao od države. Pravo nasljedovanja pako glede mussekkafata i mustegallata dvodačnog vakufa (idžaretein) ravna se po zakonu od 9. džemazi-ul-ahira 1297. Po ustanovi § 5. tog zakona prelaze takove vakufske nekretnine nasljedovanjem samo na djecu, bez razlike spola na jednake dielove. Daljnje je nasljedovanje isključeno, te u pomanjkanju djece nastupa upražnjenost, a upražnjena nekretnina prelazi u posjed Vakufa, koj ih može opet dati nekome u zakup t. j. u nasljedno uživanje.

Zakonom od 4. redžepa 1292. doduše je pravo nasljedovanja mussekkafat- i mustegallat-vakufa razšireno u istom opsegu kao zakonom od 17. muharema 1284. nasljedovanje glede mirijskih i mefkufe-zemljišta; nu već zakonom od 15. zilkade 1292. ukinuta je općenita snaga zakona o razširenju prava nasljedovanja za mussekkafat i mustegallat sa primjethom: „da dotičnom posjedniku (vlastniku) prosto stoji, ako hoće dragovoljno se podvrgnuti prije spomenutom zakonu o razširenju prama nasljedovanja". Nu u Bosni i Hercegovini nije se nitko podvrgo tom zakonu, te se stoga pravo nasljedovanja kod svih idžardjein-vakufa ravna po spomenutom zakonu od 9. džemazi-ul-ahira 1287.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Osnova zakona o naknadi štete za nedužno pretrpljenu kaznu.

Piše dr. Franjo Seifert.

UVOD.*

I nevina čovjeka može zadesiti nesretna sudbina, da bude ne samo osumnjičen radi kakvog kažnjivog čina, nego i osudjen radi njega, ako se bilo krivnjom treće osobe ili slučajnim stjecajem indicija nadje opravdana podloga za uvjerenje suda o krivnji njegovoj.

Država, vršeći svoje pravo istraživanja kažnjivih djela, ne čuva ničiji interes ni idealni ni materijalni. Nesmiljenom rukom rastavlja druga od druga, oca od djece i djecu od roditelja, prekapa prošlost čovjeka i iznaša sve na vidjelo, što bi imalo doprinijeti, da se nadje materijalna istina. I najveće dobro čovjeka, osobnu slobodu njegovu, ograniči, ako joj je to potrebno za istragu. Dokaže li mu krivnju, nametne mu kaznu, a ako mu krivnju ne dokaže, pusti ga, da ide svojim putem, ne brineći se dalje za njega.

Postupak se obustavlja, a spis metne u registraturu. Tim je za državu svršen taj dogadjaj, ali za onoga, koji je bio osumnjičen, nije time nastao status quo ante.

Dobar glas njegov je stradao, mnoga zabluda, koja nije kažnjiva i koja je davno bila zaboravljena, iznešena je i obješena na veliko zvono; vez pouzdanja i povjerenja, koji ga je s mnogima vezao, je raskliman.

U još je gorem položaju onaj, koga zadesi sudbina, te bude osudjen na kaznu, te ju i ovrši. Ako se nakon posvema ili djelomice ovršene kazne dokaže, da nije smio biti osudjen, ne dade se uvijek učinjeno učiniti neučinjenim.

Za idealnu štetu, koju tko pretrpi uslijed neopravdane kaznene istrage ili krive osude, ne može se redovito ni tražiti naknada, jer se ne da naći aequivalenat, koji bi šteti odgovarao. Nu to ne bi smjelo odvraćati državu, da popravi barem ono, što se popraviti dade, da naime naknadi materijalnu štetu, koju je tko pretrpio, bilo istragom, bilo ovrhom neopravdano dosudjene kazne.

---

* Literatura: Dr. Hugo Hoegel: Das Gesetz betreffend die Entschädigung für ungerechtfertigt erfolgte Verurteilung. — E. Burlage: Die Entschädigung der unschuldig verhafteten und der unschuldig Bestraften. — Dr. Ernst Brandis: Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungshaft. — Dr. Friedrich von Schwartze: Die Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungs- und Strafhaft. — Dr. Hans Tobier: Die Entschädigungspflicht des Staates gegenüber schuldlos Verfolgten, Angeklagten und Verurteilten.

Digitized by Google

Reprezentanti državne vlasti su tu dužnost države češće istakli. Tako je već Fridrik Veliki odredio, da se istraženiku, ako mu se dokaže potpuna nekrivnja, imadu naknaditi svi troškovi i dati još neka svota u ime odštete. Franceska revolucija je u savezu sa drugim pravima čovjeka iznijela i to pitanje na površinu, te se od tog vremena i ne miče s dnevnog reda. — Znanost ga je preuzela i počela ga pretresati sa sviju gledišta. Dok su jedni u postojećim zakonima tražili obvezu države, da naknadi štetu, koju je ona prouzročila, tvrdili su drugi, da država vršeći svoje pravo istraživanja i kažnjenja, ne odgovara za povredu interesa trećih osoba, kao što ne odgovara ni za „slučaj". Jedni su u općim pravnim normama tražili ishodište, iz kojega su htjeli izvesti dužnost države na naknadu štete, a drugi su se stavili na stajalište pravednosti i tražili, da država zakonom utemelji svoju obvezu na naknadu štete i fiksira opseg kao i modus njezin.

Kada su zakonodavstva u načelu prihvatila misao naknade štete, razdvojila se ova na dvije grane: na naknadu za štetu pretrpljenu istragom, naročito istražnim zatvorom i na naknadu za štetu pretrpljenu ovršenom kaznom. Premda su si te dvije vrsti naknade vrlo srodne, ne dadu se ipak osnovati na istom temelju. Ukinuta kaznena osuda mora se smatrati neopravdano izrečenom i u formalnom i materijalnom pravcu. Tko nije kriv, ne smije se nikada i nikako odsuditi. Drugačije je sa istragom i istražnim zatvorom. Materijalno-pravno posve neopravdana istraga i istražni zatvor mogli su formalno-pravno biti posve opravdani.

Uz to su se zakonodavstva žacala ustanoviti općenitu obvezu države na naknadu za štetu pretrpljenu istražnim zatvorom bojeći se, da će morati naknaditi štetu i onomu, koji je samo uslijed pomanjkanja dokazala riješen od optužbe, premda je bio vrlo sumnjiv, da je u grijeh mu stavljeni čin počinio. Osim toga su se zakonodavstva bojala i velikog opterećenja svojih financija. Sve su to bili razlozi, da su zakoni o naknadi štete za neopravdano pretrpljeni istražni zatvor i kaznu stvarani vrlo sporo i ne uvijek istim zakonodavnim aktom, nego redovito najprije zakon o naknadi za pretrpljenu kaznu.

Zakon o naknadi štete za neopravdano pretrpljeni istražni zatvor postoji u Švedskoj, Norveškoj, Danskoj, nekojim kantonima Švicarske, Ugarskoj i Njemačkoj, dočim kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vijeću imadu samo zakon „o naknadi za neopravdano osudjenje". Nas će najviše zanimati zakon ugarski, austrijski i njemački.

Prvi je od njih postao austrijski zakon od 16. marta 1892. „o odšteti za neopravdano osudjene", zatim ugarski i to kao sastavni dio (XXXI. poglavje) kaznenoga postupnika od 4. decembra 1896., koji sadržaje odštetu za neopravdano pretrpljeni istražni zatvor i nevino pretrpljenu kaznu. Za ugarskim nastao je u Njemačkoj najprije zakon od 20. maja 1898. o

Digitized by Google

„odšteti osoba riješenih od optužbe u obnovnom postupku", a 14. jula 1904. i zakon „o odšteti za nevino pretrpljeni istražni zatvor". Da ne propustimo nešto tražeći sve, držim, da bi i za nas bilo bolje, da se najprije stvori zakon o naknadi štete za nedužno pretrpljenu kaznu, a poslije da dodjemo i do zakona o naknadi štete nastale istragom i istražnim zatvorom. Za ovu potonju osnovu valjalo bi sabrati i statističke podatke od barem jednog desetgodišta, da dobijemo neki bar približni pregled, koliko ljudi i kroz koje vrijeme sjede u istražnom zatvoru, a da im se krivnja ne dade dokazati, te s kojih se sve razloga kazneni postupak bez osude obustavlja.

Ne ću tim da kažem, da nam zakon za naknadu štete prouzročene istragom ne bi bio isto tako nuždan kao i zakon o naknadi štete prouzrošene ovršenom kaznom, samo se bojim, da ćemo na potonji čekati još duže, ako ga uz prvi privežemo.

S tih sam se razloga u ovoj študiji ograničio na naknadu za nedužno pretrpljenu kaznu.

Prije nego predjem na osnovu, kako si ju zamišljam za Hrvatsku i Slavoniju, prikazat ću u krupnim crtama temeljna načela gore spomenutih zakona za Ugarsku, Austriju i Njemačku, u koliko se odnose na odštetu za pretrpljenu kaznu.

Ugarski kazneni postupnik poznaje naknadu štete za ovršenu kaznu slobode, za novčanu kaznu i uplaćene kaznene troškove, zatim odštetu za uzdržavanje, što ga je tko uživao od osobe, koja je po zakonu bila dužna dati uzdržavanje, a izgubio ga je usljed toga, što je na toj osobi neopravdano ovršena smrtna kazan. — U slučaju ovršene kazne slobode obuhvaća odštetni zahtjev primjerenu novčanu odštetu (praksa ne daje naknadu za idealnu štetu), plaćene troškove, vrijednost stvari oduzetih mu i čisti prihod rada za vrijeme ovrhe kazne. Preduvjet za pravo naknade je obnova kaznenog postupka. Zahtjev na naknadu ima se staviti uvjek pred onim sudbenim stolom, koji je sudio u prvoj molbi, odnosno u čiji okoliš presudni kotarski sud spada. Gradivo za potkrepu zahtjeva na naknadu sabire sud ureda radi. Nakon dovršenih izvida podnaša sudbeni stol spis kr. kuriji, koja konačno odlučuje i u slučaju da zahtjevu daje mjesta, ustupa spis ministru za pravosudje. Ovaj ustanovljuje iznos odštete.

Austrijski zakon od 16. marta 1892. daje naknadu za imovinsku štetu prouzročenu kaznenom osudom, koja je nakon obnove kaznenog postupka ukinuta. Žena, djeca i roditelji osudjenikovi imadu samo pravo tražiti naknadu za uzdržavanje, koje im je ovaj bio dužan pružiti i koje su osudjenjem njegovim izgubili. Molba za naknadu ima se staviti pred sudom, koji je u prvoj molbi izrekao ukinutu osudu. Nakon izvida podnaša sud spis sa svojim mnijenjem ministru za pravosudje, koji odlučuje o opravdanosti zahtjeva i visini odštetne svote.

Digitized by Google

Tko sa odlukom ministra nije zadovoljan, ima pravo u roku od 60 dana podnijeti tužbu pred sudom (nadležan je samo „Reichsgericht").

Njemački zakon od 20. maja 1898.:

Pravo na naknadu imade samo onaj, koji uspije putem obnove kaznenog postupka dokazati posvemašnju svoju nekrivnju ili barem, da ga više ne tereti nikakav temeljit razlog sumnje. Odštetni zahtjev obuhvaća imovinsku štetu odnosno izgubljenu alimentaciju. Sud koji rieśava pitanje obnove postupka mora zajedno s tim pitanjem stvoriti i zaključak o pravu naknade štete. Taj se zaključak nema proglasiti nego pismeno dostaviti interesentu, a ovaj može na temelju tog zaključka staviti zahtjev na naknadu pred državnim odvjetnikom. O zahtjevu odlučuje ministarstvo pravosudja, a protiv njegovog riješenja dozvoljen je put pravde.

Predaleko bi me vodilo, da ovdje prikažem ova tri zakona podrobnije i da istaknem dobre i loše strane pojedinoga. Samo ću kao važno istaknuti, da je u Njemačkoj i Austriji dozvoljen put pravde dočim u Ugarskoj nije. Ovdje odlučuje kurija o opravdanosti zahtjeva, a iznos ustanovljuje ministar pravosudja, protiv čijega riješenja nema lijeka.

Na koncu ovoga uvoda hoću još da navedem, da zakoni ovi imadu sačinjavati sastavni dio kaznenog postupnika, kao što to u Ugarskoj jeste. Razumije se, da se, jer rieśavaju posebno jedno pitanje, mogu stvoriti i samostalno, ali će pri tumačenju i uporabi uviek biti mjerodavne ustanove kaznenog postupnika.

OSNOVA ZAKONA
o naknadi štete za nedužno pretrpljenu kaznu.

Poglavlje prvo.

Naknada za nedužno pretrpljenu kaznu slobode.

§ 1. Pravo na naknadu štete za kaznu slobode pretrpljene na temelju pravosnažne kaznene osude imade:

1.) Onaj, koji bude na osnovu obnovljena postupka od obtužbe riješen odnosno protiv kojega bude na osnovu obnovljena postupka kazneni postupak obustavljen;

2.) onaj, koji je bio jednom osudom osudjen radi više kažnjivih čina, a na osnovu obnovljena postupka bude jednog ili više čina riješen odnosno protiv njega kazneni postupak obustavljen;

3.) onaj, koji bude na osnovu obnovljena postupka osudjen na kaznu kraćeg trajanja nego je ona, što ju je pretrpio na osnovu ukinute osude.

§ 2. Nema prava na naknadu štete za pretrpljenu kaznu:

1.) onaj, koji se je sam lažno prijavio;

Digitized by Google

2.) onaj, koji je pred sudom položio lažno priznanje;

3.) onaj, koji je tečajem kaznenog postupka znalice zatajio dokazna sredstva, na temelju kojih je poslije kazneni postupak obnovljen;

4.) onaj, koji je inim načinom namjerice ili grubom nemarnošću dao povoda, da bude osudjen;

5.) onaj, koji je propustio uložiti pravni lijek protiv prvostepene osude radi pitanja o krivici.

§ 3. Zahtjev na naknadu štete ima ovlašteni staviti za tri mjeseca od dana, kojega mu je proglašeno ili dostavljeno riješenje suda, da je pravosnažno od obtužbe riješen ili da je kazneni postupak protiv njega obustavljen.

§ 4. Ako ovlašteni umre prije ovog proglašenja ili dostave, mogu žena, djeca i roditelji njegovi staviti zahtjev na naknadu (§ 6.). Stoga se o riješenju suda (odrešujućoj osudi, obustavnom zaključku) u tom slučaju imadu obavjestiti djeca (malodobna po štitniku) žena i roditelji njegovi uz poduku, da mogu u roku od 3 mjeseca od dana obavjesti staviti zahtjev na naknadu štete.

§ 5. Ako ovlašteni ne stavivši zahtjeva umre nakon proglašenja ili dostave spomenute u § 3., ali prije nego prodje rok, u kojem je bio ovlašten staviti zahtjev na naknadu štete, imadu djeca, žena i roditelji njegovi pravo na naknadu (§ 6.) te imadu zahtjev svoj staviti za tri mjeseca od dana smrti njegove.

§ 6. Pravo na naknadu štete obuhvaća za osobe ovlaštene po § 1. naknadu imovinske štete prouzrokovane pretrpljenom kaznom, a za djecu, ženu i roditelje njihove, naknadu za uzdržavanje, koje su uslied pretrpljene kazne izgubili, u koliko je na to uzdržavanje bila osoba spomenuta u § 1. po zakonu obvezana.

§ 7. Osobe spomenute u § 1. ne mogu svoje pravo na naknadu prenijeti na treću osobu. Takav je prenos ništav.

§ 8. Na naknadu, što su je stekle osobe pomenute u § 1. dopuštena je ovrha samo za uzdržavanje djece, žene i roditelja, u koliko je ono zakonom odredjeno.

Na naknadu, što su je za izgubljeno uzdržavanje stekle osobe pomenute u §§. 4. i 5., nema mjesta ovrhi.

Poglavlje drugo.

Naknada štete za ovršenu smrtnu kaznu.

§ 9. Djeca, žena i roditelji onog, na kojem je na temelju pravosnažne kaznene osude ovršena smrtna kazna, imadu pravo na naknadu za izgubljeno zakonsko uzdržavanje, ako je na temelju obnovljena postupka osudom

Digitized by Google

ili zaključkom, kojim se kazneni postupak obustavlja, uglavljena nekrivica pokojnika i ako pokojnik nije na način označen u §-u 2. dao povoda, da bude osudjen.

Naknada ne može se uzeti pod ovrhu.

§ 10. Zahtjev na naknadu imadu osobe §-a 9. staviti za tri mjeseca od dana, kojega im je dostavljena osuda ili obustavni zaključak.

Poglavlje treće.

Naknada za plaćenu globu i kaznene troškove.

§ 11. Tko je na temelju pravosnažne kaznene osude platio novčanu globu ili troškove kaznenog postupka i ovrhe kazne ima pravo tražiti, da mu se uplaćeni iznosi vrate, ako je na temelju obnovljena postupka od obtužbe riješen ili je kazneni postupak protiv njega obustavljen i ako nije na način pomenut u § 2. dao povoda da bude osudjen.

§ 12. Nakon smrti njegove prelazi to pravo na njegove nasljednike.

§ 13. Zahtjev na naknadu ima se staviti za vrieme označeno u §§ 3., 4. i 5.

Poglavlje četvrto.

Zajedničke ustanove.

§ 14. Zahtjev na naknadu štete ima se staviti pismeno ili usmeno u zapisnik kod onog suda prve molbe, koji je izdao riješenje o pravosnažnoj odrešujućoj osudi ili obustavi kaznenog postupka. U toj molbi ima se označiti narav i iznos štete.

§ 15. Navode ove molbe ima sud smjesta po propisima kaznenog postupnika izviditi, u koliko je to prema stanju spisa još potrebno.

§ 16. Bude li poslije obnovljena postupka daljnji kazneni postupak obustavljen na temelju §§ 224. i 527. k. z., a djeca, žena ili roditelji odnosno nasljednici stave u zakonitom roku zahtjev na naknadu štete, imade sud prve molbe i u pravcu lične krivnje preduzeti potrebne izvide te o tom donijeti zaključak, je li kazna bila opravdana ili ne.

§ 17. Nakon dovršenih izvida ima sud prve molbe (sudbeni stol nakon sa slušanja državnog odvjetnika) spis sa svojim obrazloženim predlogom podnieti kr. stolu sedmorice.

§ 18. Kr. stol sedmorice, stvorit će saslušavši kr. državnog nadodvjetnika zaključak da li molitelj ima po ovom zakonu pravo na naknadu štete, a kod zahtjeva na naknadu za pretrpljenu kaznu slobode ustanovit će ujedno, za koje se trajanje kazne ima platiti naknada.

U tu svrhu odlučuje u slučaju §-a 1. točka 2. po svom slobodnom uvjerenju prema težini kažnjivih čina i odmjerenoj kazni, za koje se vrijeme ima platiti naknada.

Digitized by Google

U slučaju §-a 1. točke 3. odbiti će kr. stol sedmorice trajanje kazne dosudjene poslie obnovljena postupka od pretrpljene kazne i tako ustanoviti, za koje se trajanje kazne može tražiti naknada.

§ 19. Kr. stol sedmorice može, u koliko to drži nužnim, prije nego stvori zaključak, vratiti spis sudu, koji ga je podnio, na nadopunu.

§ 20. Ako kr. stol sedmorice zaključi, da molitelj nema prava na naknadu, vratiti će spis sudu prve molbe uz svoj obrazloženi zaključak, koji valja molitelju dostaviti.

Protiv toga zaključka nema pravnog lieka.

§ 21. Ako kr. stol sedmorice zaključi, da molitelj ima pravo na naknadu, dostaviti će spis sa izvještajem suda prve molbe uz svoj obrazloženi zaključak kr. zemaljskoj vladi, odjelu za pravosudje.

§ 22. Kr. zemaljska vlada prosudjuje, da li je molitelj pretrpio štetu, koja mu se po zakonu ima naknaditi, te odlučuje hoće li se molitelju naknada platiti, u kojem iznosu i na koji način.

§ 23. Kr. zemaljska vlada može prije konačnog riješenja dati izvide nadopuniti po sudu ili upravnoj oblasti u onim pitanjima, koja su po § 22. njoj pridržana.

§ 24. Na riješenje kr. zemaljske vlade, da se molitelj odpućuje sa zahtjevom na naknadu posvema ili djelomice, može molitelj nastupiti protiv kr. hrvatsko-slavonskog zemaljskog erara pred kr. sudbenim stolom u Zagrebu redoviti put pravde za tri mjeseca od dana dostave riješenja.

§ 25. Naknadu plaća kr. hrvatsko-slavonski zemaljski erar iz zemaljskog proračuna.

§ 26. Do iznosa, koji je u ime naknade izplatio, ostaje kr. zemaljskom eraru otvoren put pravde protiv onog, koji je svojim činom ili propustom uzrokovao osudjujuću osudu.

Koliko se tiče prava zemaljskog erara na naknadu spram sudaca i državnih odvjetnika valjaju postojeći propisi.

§ 27. Rokovi ovog zakona računaju se po § 4. k. p. Povrata u prijašnje stanje ne dopušta se.

§ 28. Izvršenje ovog zakona povjerava se banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

OBRAZLOŽENJE.

Ako se i ne dogadja često, ipak je moguće i ima slučajeva, da se kaznena osuda na osnovu obnovljena postupka tečajem ili poslie ovrhe kazne ukine i obtuženi riješi od obtužbe odnosno kazneni postupak protiv njega obustavi, bilo da je dokazana njegova nevinost bilo, da su razlozi sumnje za izreku „kriv je“ preslabi.

Digitized by Google

Država, koja vrši pravosudje, ima da dade svakom, koji njenim djelovanjem neopravdano pretrpi štetu, naknadu bez obzira na to, da li je štetu skrivila koja osoba (svjedok, vještak, sudac i t. d.) ili je šteta nastala bez krivnje stanovite osobe lih konstelacijom prilika i odnosa, koji su osudu izazvali.

Ovo je načelo, koje služi podlogom predloženoj zakonskoj osnovi, ali ono u njoj nije do skrajnjih konsekvencija izvedeno.

Načelo pravednosti tražilo bi doduše, da se za neopravdano pretrpljenu kaznu dade potpuna zadovoljština, t. j. da se naknadi svaka materijalna, a u koliko je to moguće, i svaka idealna šteta ; ali se to ne dade provesti. Ima šteta, koje se ne dadu naknaditi, i opet takovih, koje bi izražene u novcu tražile više žrtava, nego je država, na koju se radi drugih državljana ne smiju preveliki tereti svaliti, kadra nositi.

Predložena osnova ima da zajamči onima, koje zadesi slučaj, da pretrpe neopravdano kaznu, naknadu, ali samo u toj mjeri, da zemaljski proračun time ne bude preopterećen. Kako se iz same osnove vidi, daje se naknada samo za najosjetljivije štete, koje nastaju neopravdanim izvršivanjme kazne. Na pritvor i istražni zatvor se ova osnova ne proteže. Slučajevi neopravdanog pritvora i istražnog zatvora bit će češći nego neopravdane kazne, ali šteta će kod pritvora i istražnog zatvora biti redovito manja nego kod kazne. Za pritvor i istražni zatvor imat će se skupiti materijal, a samo riješenje toga pitanja prepustiti kasnijem vremenu.

Osnova se ova raspada u četiri poglavlja.

Prvo normira naknadu štete za nedužno pretrpljenu kaznu slobode, drugo za ovršenu smrtnu kaznu, treće za plaćenu globu i kaznene troškove, a četvrto sadržaje zajedničke ustanove naročito postupak.

K poglavlju I.

(§. 1 toč. 1. i 2.). Naknada daje se samo za onu kaznu slobode, koju je tko na temelju pravosnažne kaznene osude pretrpio, ako dotičnik na osnovu obnovljena kaznenog postupka bude od optužbe riješen odnosno dalnji kazneni postupak protiv njega obustavljen.

Prema tome nema prava na naknadu štete onaj, koji nastupi kaznu prije nego osuda stane na snagu. Za štetu nastalu kaznenom osudom ne daje se nikakva naknada. Tko bude tražio naknadu, imat će pružiti dokaz, da je šteta prouzročena izvršivanjem kazne. Dalnja predpostava jeste, da je odrešujuća osuda odnosno obustavni zaključak stvoren na osnovu obnovljenog kaznenog postupka. Tko je za obnovu postupka dao inicijativu, nije odlučno. Razlozi kaznene osude, kojom se molitelj na osnovu obnovljena postupka od optužbe riješava odnosno zaključka, kojim se

Digitized by Google

dalnji kazneni postupak protiv njega obustavlja, nemaju na pitanje o naknadi štete nikakav utjecaj. Istina, da u mnogim slučajevima i razlozi odrešujuće osude, koja uslijedi na obnovljeni postupak, sadržaju momente sumnje, a u malo će slučajeva eksistirati potpun dokaz, da osudjeni u grijeh mu stavljeno djelo u opće nije počinio odnosno da se za taj čin ne može kazniti ; nu sve to mora biti pri riješenju pitanja o naknadi štete neodlučno. Odrešujuća osuda odnosno zaključak, da se protiv okrivljenog kazneni postupak obustavlja, izriče naime ne samo, da se okrivljeni sada ne može proglasiti krivim, nego da se ni prije, ukinutom osudom, nije imao osuditi, dakle da je nedužan kaznu pretrpio, a taj je momenat odlučan za prosudjenje pitanja o naknadi štete. Stoga je svejedno, da li se obnovljeni postupak svršava osudom ili zaključkom. Taj propis sadržaje i § 300. kazn postupka („Ove odluke (obustavne") imat će istu krijepost, koju imade presuda, kojom se okrivljenik riješava"). Odrešujuću osudu može izreći prvomolbeni sud ili viši sud (kr. stol sedmorice, a u prekršajima kr. sudbeni stol). Kazneni se postupak može obustaviti tečajem predizvida na zavrgnuće državnog odvjetnika (§ 83. k. p.) po sucu istražitelju na zahtjev državnog odvjetnika (§. 100. k. p.), na zaključak suda (§§. 100., 105., 218. k. p.) ili po kr. banskom stolu na prigovore proti optužnici (§. 204. k. p.). Prema tomu spadaju amo sve odrešujuće osude i svi obustavni zaključci, koji predmet riješavaju meritorno i definitivno. Obustavni zaključci po §. 353. k. p. ne spadaju ovamo, jer taj §. odredjuje, da postupak ima samo da počiva. O obustavama po §§ 224. i 527. k. z., koje takodjer ne riješavaju pitanje kaznenog progona sa stajališta krivnje, bit će govora kod §. 16. ove osnove.

(Nastavit će se.)

Načelo enotnosti pri izvršbi.

(Nastavek.)

Določba o pridobitvi knjižne prednosti (§ 2.[1] ministerske naredbe 21./I. 1878. čl. 5. d. z.) pa se je po sodnem poslovniku z dne 5./V. 1897. št. 112. d. z. v §§-ih 76., 66[2]. premenila tako, da je za pridobitev knjižne prednosti odločilna že ura vložitve. Zato pa si knjižne pravice lehko dobijo knjižno prednost še na dražbeni dan zlasti pred podelitvijo domika, če tudi domik postane pravomočen in pravoveljaven.

Rešitev predloga na prisilno dražbo je toraj tudi še za vložitve dražbenega dneva neizogibna.

Rešitev o pristopu pa zopet lahko postane vspešna, če ne pride do domika in tudi ne do vstavitve, in se mora določiti novi dražbeni dan, ali če se

Digitized by Google

po domiku zaradi neizpolnitve dražbenih pogojev odredi zopetna dražba (§ 154. i. r.), v keteram slučaju bi se dal reštiti predlog o pristopu tudi naknadno z rešitvijo predloga na zopetno dražbo. (§ 154. i. r.), ko je obvestiti tudi vse poznejše nove knjižne upnike.

Taka naknadna rešitev pa ima zopet svoje nedostatke. Lahko se spregleda in pozabi. Za to ima istočasna dovolitev izvršbe in pristopa vendarle svojo vrednost in prednost iz razlogov umestnosti.

Taka rešitev se dà doseči stem, da se veljava pristopa že pri dovolitvi izrečno omeji na slučaj, da ne pride do pravoveljavnega domika in da se po domiku dražbeni postopek še nadaljuje. Taka rešitev ima svoj pomen tudi po podelitvi domika, ker ob enem vdeležence opozarja na omejeno veljavo in omejeni stvarni položaj tik pred dražbo in domikom.

V slučaju neobveljalega domika in potrebne odreditve novega dražbenega dneva, ki se odredi z novim oklicem, je treba tudi zopetne zaznambe novega dražbenega dneva, in je stem postala prvotna zaznamba brezpredmetna.

Zaznamba namreč obsega tudi imenovanje določenega dražbenega dneva, in je opravljena z izrečnim vpisom dneva, ki se sicer da vsaj posneti iz dotičnoga sklepa (oklica kot zemljiško knjižne listine).

O pomenu zaznambe dražbenega dneva nima zakon nikakega določila, kakor sicer izrečno določuje pomen zaznambe uvedenega dražbenega postopka (§ 135. i. r.), zaznambe terjatvene izvršljivosti (§ 89. i. f. i. r.), zaznambe uvedene prisilne uprave (§ 98.: i. r.) in zaznambe domika (§ 183. i. r., § 72. o. z. z. in čl. XXVI. uv. z. k i. r.

Nekteri kakor Neumann pripisujejo zaznambi dražbenega dneva samo pomen nekega načina objave, nadomestne obvestitve (komentar pri §-u 174. i. r. stran. 531.). Toda stem pomen zaznambe dražbenega dneva gotovo še ni zadostno pojašnjem.

Zaznamba dražbenega dneva ima gotovo odločilen pomen za dobro al, slabo vero novega knjižnega pridobitelja (iz naslova pogodbe).

Ona ima procesualni pomen vsled določbe §§-ov 174., 162.[2], [3] i. r. da se poslej več ne obveščajo novi knjižni upniki posebej z dražbenim oklicem, in da se dostavitev dosedanjih sklepov odredi na roke skrbnika (kuratorja) za vse one knjižne upnike, kterih bivališča so neznana, ali preoddaljena ali, kterim se je dostavitev poskušala brezvspešno. Zaznamba dražbenega dneva pa ima zlasti tudi informativen pomen za novega izvršitelja, ki se naj odloči ali za izvršbo s prisilno zastavno pravico ali prisilno dražbo — toraj zlasti za izvršbeni pristop k tekoči dražbi.

V zadnjem trenutku si izvršitelj od nove prisilne, pristopajoče dražbe ne bo mogel obetati posebne koristi, koristnejša mu bode največkrat iz-

Digitized by Google

vršba s prisilno zastavno pravico, s ktero si trajno zavaruje svojo terjatev, dočim sicer lahko nastana potreba za naknadno v knjižbo zastavne pravice, v smislu §-a 208.[1] i. r., kar se pa lahko spregleda in zamudi.[1]

Na podlagi knjižne zaznambe dražbenega dneva toraj lahko presodi novi izvršitelj vspešnost ali nevspešnost nove dražbene izvršbe in izvršbenega pristopa.

Knjižna zaznamba dražbenega dneva slednjič tudi opozarja novega knjižnega upnika na pomen predhodne zaznambe uvedenega dražbenega postopka in na pomen pričakovanega domika.

C.) Ker ima po zakonu prvi izvršitelj vlogo v o d i l n e g a izvršitelja in so pristopajoči izvršitelji odvisni od položaja vodilne izvršbe, ktero morajo sprejeti v tistem teku, v kterem se nahaja ob časa njihovega pristopa, je zaradi popolnosti še omenjati enega posebnega slučaja.

Zakon namreč v §-u 206.[1] i. r. določuje: „Kadar se odredi vstavitev ali odložitev iz razloga, ki ni veljaven enako zoper vse upnike, ki zahtevajo dražbeni postopek (§§ 35., 37., 4., 145., 188., 200.[2], 201. i. r.), tedaj mora sodišče, ko priobči sklep o vstavitvi ali odložitvi, pozvati druge zahtevajoče upnike, da naj izrečejo v 14 dneh, da bodo nadaljevali dražbeni postopek, ker bi sicer z vstavitvijo ali odložitvijo združeni pravni učinki zadeli tudi nje."

Vsled te določbe nastane in je v rabi tudi res nastalo vprašanje, kako je ravnati, če tik pred dražbenim dnevom ali celo dražbenega dneva izvršbo vstavi in odpade prvi vodilni izvršitelj, kterega izvršbi so pristopili vsi drugi, in če pade toraj pravomočno določeni in knjižno zaznamenovani dražbeni dan v čas, predno je ta vstavitev pravomočna ali sploh v čas 14 dnevnega roka §-a 206.[1] i. r. za oddatev izjave o nadaljivanju izvršbe drugih izvršiteljev.

Če bi se imela ta določba izvrševati dobesedno, — bi se moral vselej v takem slučaju preklicati dražbeni dan, in bi se to lahko ponavljalo pri vsakem sledečem vodilnem izvršitelju.

S tem bi pa bilo načelo izvršbene enotnosti naravnost onemogočeno v zadnjem trenutku.

Ker ta določba v navedenih slučajih pride v navskrižje s stvarnimi razlogi o izvršbeni enostnosti, je ni smeti razlagati same za se in same iz sebe, am pak le v družbi vseh drugih soveljavnih določeb.

Taka soveljavna določba je pred vsem ona §-a 139. i. r., da imajo pristopajoči izvršitelji dražbeni postopek sprejeti v tistem položaju, kakor če bi se uvedel na njihov predlog, — toraj tudi že v slučaju pravomočno ustanovljenih dražbenih pogojev (§ 169.[2] i. r.).

[1] Naknadna vknjižba prisilne zastavne pravice pride lahko vpoštev zlasti vslučaju za vse izvršitelje veljavnih vstavitev po §-u 151., 193. i r.

Digitized by Google

V §-u 169.[3] i. r. je dražba prepovedana in izključena za slučaj, da dražbena dovolitev ni pravomočna in niso pravomočni dražbeni pogoji.

Ta določba je absolutna in je vsaka dražba pred pravomočnostjo v smislu §-a 169.[3] i. r. ovrgljiva, nična.

Pri tem položaju je pač nemogoče, da bi bila določba §-a 206.[1] i. r. tudi absolutna, ker bi sicer druga drugo izključevale.

Skladnost obeh določil se stvarno doseže na tak način, da ima pravilno določba §-a 206.[1] i. r. samo podrejeno, relativno veljavo glede na §-a 169., 139. i. r. namreč — za slučaj, da določba o pravomočnosti ni na potu, in ima določba §-a 139. relativno podrejeno veljavo glede na § 169 i. r.

Določba §-a 206.[1] i. r. je zgrajena iz ozirov na izvršenca. Kajti če je prvi izvršitelj izvršbo vstavil, je to storil ali iz prepričanja, da pri odnošajih (morebiti samo krajevnih) sedaj ni misliti na vspešno dražbo, ali pa, ker je poplačan. Vtem slučaju je za sledečega izvršenca nastala morda zadostna varnost njegove izvršljive terjatve na izvršenčevem zemljišču, in je potreba izvršbe na njegovi strani odpala. Morda so izvršitelji tudi kaj posebnega dogovorili med seboj, kar ni znano sodišču.

Pritrjevati je toraj mnenju vrhovnega sodišča k §-u 206.[1] i. r., da je pri odpalosti vodilnega izvršitelja dražbeni postopek tekom pozivnih 14 dni nadaljevati neovirano in ga vstaviti tudi za druge izvršitelje še le tedaj, če se ni oddala pozvana nadaljevalna izjava, ki se tekom 14 dnevnega roka lahko odda še pri dražbenem naroku.

Če toraj pride dražbeni dan pred končni 14 dnevni pozivni rok, je dražbeni dan preklicati samo vslučaju, da so vsi poznejši pristopivši izvršitelji pred dražbenim dnevom ali vsaj pri dražbenem naroku pred prvim zakonitim sprejetim ponudkom se izrekli za vstavitev.

Določba §-a 206.[1] i. r. toraj nikakor ne na sprotuje in ne ovira načela izvršbene enotnosti, pač pa je enotnost izvršbenega postopka omejena po načelu pravomočnosti v smislu §-a 169.[3] i. r.

In sicer je pretrgano načelo enotnosti izvršbe s prisilno dražbo ali prodajo samo v enem in edinem slučaju §-a 206. i. r. in ravno iz razloga, ker je pristop abstraktno mogoč in dopusten še tik pred domikom.

Če torej poprejšnje izvršbe odpadejo v zadnjem času pred dražbo, ne da bi bila tudi dovolitev pristopivše izvršbe pravomočna, se mora dražba preklicati in po pravomočnosti odrediti na novo.

D.) Kako zelo si nasprotnjejo književniki v naziranju glede časovne dopustnosti pristopa pri prisilni dražbi, naj kaže sledeči pregled:

1. Coernig (Allg. oest. Gerichtszeitung št. 4 iz leta 1899.) smatra dražbeni pristop dopusten samo do časa, ko se dražbeni oklic še ni poslal

Digitized by Google

v časopis ali nabil na sodni deski, — toraj do javne objave oklica (§ 71., 171. i. f. i. r.);

2. Kavčnik (Slovenski Pravnik, št. 6 iz leta 1899.) dopušča pristop samo do začetka dražbenega naroka;

3. Po Kennerju (Jur. Blätter, št. 21 iz leta 1898.) je dopusten pristop do trenutka, ko sodnik vdeležence pozove, naj stavijo ponudbe, — kakor Fürstl, Neumann (Kommentar k izvršbenemu redu pri §-u 179.);

4. Karnert (Allg. oest. Gerichtszeitung, št. 43. iz leta 1900.) se izreka za dopustnost pristopa do časa pravomočnega domika, Karnertu se pridružuje Henrik Sturm (Slovenski Pravnik, št. 2 iz leta 1902: — O načelu jednotnosti izvršbenega postopka v slučaju pristopa...).

Tukaj je omeniti, da se podeli domik samo conditione iuris, da postane domik pravomočen in da izdražitelj izpolni dražbene pogorje.

Pred pravomočnostjo domika se lahko stavi nadponudba (tekom 14 dni po objavi podeljenega domika § 196. i. r.) in je po pravomočnosti sprejetega nadponudka prvotni domik razveljaviti uradoma. Pravomočnost domika toraj ne more priti v poštev. Predpogoj domika — izpolnitev dražbenih pogojev tudi lahko izostane še po pravomočnosti domika, — in potem pride do zopetne dražbe.

Pri zopetni dražbi pa veljajo isti predpisi kakor pri prvotni dražbi. Pri zopetni dražbi se imajo za podlago vzeti prvotni dražbeni pogoji s premenitvijo, da znaša najmanjši ponudek samo polovico cenilne vrednosti (ne več 2/3) § 154.[1—3] i. r.

Pri zopetni dražbi je obvestiti tudi one osebe, ki so po odreditvi prve dražbe pridobile knjižne pravice, — (§ 154.[4] i. r.), iz česar pač nedvomno sledi, da je pristop mogoč tudi še v tem slučaju po pravomočnosti domika, ki zgubi svojo veljavo (§ 154.[3] i. r.).

5. Ponaši že zgoraj omenjeni razlagi, je dopusten pristop do trenutka, ko se je stavil prvi sposobni največji ponudek in ko je sodnik ta ponudek kot sposoben sprejel. Kadar ponudnik stavi sposoben ponudek, — je on vezan za svojo osebo; sodnik pa ima presoditi, ali je ponudek zakonit in nezakoniti ponudek zavrniti (§ 180.[4] i. r.). Ko je pa sprejel ponudek tudi sodnik, je postala obveznost obojestranska, in samo sprejeti višji ponudek drugega ponudnika — odveže prvega ponudnika, a ostane obveznost obojestranska za novega ponudnika (§ 180.[5] i. r.)

Ta obveznost pa je pogojna, — conditione juris — samo za slučaj: 1. da postane pravomočna in 2. da ponudnik — izdražitelj izpolni dražbene pogoje pravočasno in redno (§ 154.[1] i. r.).

Do sodnikovega sprejetja prvega sposobnega ponudka razpolaga izvršitelj in izvršenec z izvršbo in lahko predlagata vstavitev, poslej pa ne več.

Digitized by Google

Za skrajno mejo pristopa je toraj odločilen samo trenutek prvega sprejetega ponudka.

Dokler razpolaga in izvršbo lahko vstavi stari izvršitelj, do tega časa tudi lahko stavi izvršbeni predlog na pristop novi izvršitelj.

Novi izvršitelj lahko nastopa „tekom izvršbenega postopka", toraj dokler izvršba ni vstavljena ali dognana. Dognatev dražbe se začenja (pa ne izvede) s prvim po sodniku sprejetim ponudkom (§ 180.[5] i. r.)

S prvim sodno sprejetim podnudkom se vrši namreč že presnovitev izvršbenega predemta v gotovino, skupilo, kterega obljubi ponudnik in končni izdražitelj izplačati vsmislu dražbenih pogojev.

Samo v enem slučaju dovoli zakon poznejšo vstavitev zaradi nepokrite predhipoteke, če se je vršila ustanovitev bremenskega stanu (§ 193. i. r.).

Ta vstavitev pa stoji izven organizma prisilne dražbe kot izjema v zaščito prednostnega, po nezadostnem skupilu nepokritega hipotekarja, in toraj v obsegu organičnega razvoja dražbe pri pristopu ni vpoštevati.

Tukaj namreč nima razpolagati z izvršbo nobena k razpoalgi edino opravičena stranka, ne izvršitelj in ne izvršenec, ampak stranec na podlagi zemljiško-knjižnih prejšeprednostnih, močnejših pravic.

6. Najdalje gre Paupie v dopustnosti pristopa, kterega dovoljuje do časa, ko se izvrši izbris zaznambe uvedenega dražbenega postopka (Zwei Abhandlungen iz leta 1901.). Paupie razlaga besedilo § 139.; i. r.: „dokler je dražbeni postopek v teku" — stvarnopravilno — smatrajoč izvršbo dognanoj še le takrat, kadar je izvršitelj dosegel zadostilo za svojo judikatno obligacijo s sredstvom izvršbe — toraj z razdelitvijo in nakazom iz skupila in z ureditvijo zemljiške knjige, — s knjižnim prepisom lastnine in izbrisom zaznambe izvedenega dražbenega postopka. Ta knjižni izbris se dà doseči sicer v ugodnem slučaju v smislu §-a 239. i. r. že pred razdelitvijo skupila, navadno pa se izvede še le po razdelitvi in nakazu, po presnovitvi (špecifikaciji) in povžitvi (konsamaciji) izvršbenega predmeta.

Paupiejevo povdarjanje izbrisa zaznambe uvedenega dražbenega postopka tedaj sicer ni srečno zaradi tega, ker je izdražitelj pri izvršbi povsem stranski vdeleženec, ki po izpolnitvi dražbenih pogojev neha biti vdeležen pri izvršbi, izstopi iz kroga stranskih sovdeležencev in ima posebno izvenizvršbeno pravico do ureditve zemljiške knjige na njegovo ime in korist na podlagi pravomočnega domika in izakazane izpolnitve dražbenih pogojev brez ozira na nadaljno stanje izvršbe.

Paupiejevemu nazoru ustreza bolje dopustnost pristopa do popolne izvršbene dognatve, nemreč razdelitve nakaza in izknjižbe na podlagi razdelilnega sklepa, ker se da poprej sicer knjižno izbrisati izvršiteljeva zaznamba

Digitized by Google

uvedenega dražbenega dneva iz ozirov na izdražitelja (§ 237. i. r.), ne pa tudi izvršiteljeva, za isto terjatev v knjižena prisilna zastavna pravica, ki je morebiti vknjižena istočasno z zaznambo uvedenega dražbenega dneva, in druge še le po razdelitvi možne izknjižbe.

Toda Paupie je prezrl, da je za dopustnost pristopa odločilen ž e p r v i z a č e t e k p r e s n o v i t v e izvršbenega predmeta z sodno sprejetvijo prvega zadostnega ponudka, in da se vsaka razpolaga strank preneha ravno iz tega razloga, ker nastopi pravica ponudnika izdražitelja, ki je od razpolage strank neodvisna, in ker se izvršencu odtuji lastninska pravica in zaradi tega izvršenčeva pravica preneha. Izvršiteljeva razpolaga glede izvršbenega predmeta pa je odvisna od izvršenčeve razpolage. Dokler izvršenec lahko izvršiteljevo terjatev — salva rerum substantia — izplača, dotlej izvršenec tudi lahko vstavi izvršbo.

In dokler se izvršba lahko vstavi na predlog izvršenca, se lahko vstavi na predlog izvršitelja.

V s t a v i t e v p o §-u 190.[3] i. r. n i o d v i s n a n e o d i z v r š i t e l j a i n n e o d i z v r š e n c a , a m p a k o d p r e d p r a v i c e s t r a n c a n e p o k r i t e g a predhipotekarja ter je povsem izjemna. Ona ni zgrajena v škodo niti izvršenca, kteremu še za nekaj časa ohrani tvarino (substanco) izvršbenega predmeta in tudi ne vškodo izvršitelja, kterega terjatev bi morala propasti že zaradi tega, ker niti predhipotekar ne doseže plačila.

Ta vstavitev izvira iz stvarnega razloga, ne zadeva toraj samo enega izvršitelja in je toraj dovolitev nove dražbe pred pretekom polovice leta sploh izključena kakor enako pri vstavitvi po §-u 151. i. r.

VI.

Pri prisilni dražbi nepremičnin so nastale v knjigi in rabi — in sicer zaradi križanja določeb §§ 139. in 150. i. r. z d a t n e o v i r e z a e n o t n o s t i z v r š b e n e g a p o s t o p k a.

Določba § 139. i. r., da imajo pristopivši izvršitelji sprejeti dražbeni postopek v onem položaju teka, v kterem se je nahajal ob času pristopa, se ni dala izvesti v slučaju § 150. i. r., če je pred terjatvo prvega izvršitelja vknjižena služnost, prevžitek ali stvarno breme, ktero se je — razum drugačne sodnikove, sporazumno z upravičencem odrejene določitve, — m o r a l o prevzeti brez zaračuna na največji ponudek, in če je poznej po ugotovljenih dražbenih pogojih pristopil izvršitelj, ki je imel prednost pred prevžitkom, in kteremu toraj ni bilo treba prevzeti predmetnega prevžitka brez zaračuna, ampak samo z zaračunom na največji ponudek. Če se je cenil n. pr. kak prevžitek na letnih 100—300 K, se je od cenilne vrednosti pri prevzetju prevžitka brez zaračuna odtegnila svota 1.000—3.000 K (desetkratni letni prevžitek), kar je povzročalo propade mnogih terjatev in često-

Digitized by Google

krat tudi pred prevžitkom vknjižene terjatve same, če ni začel dražbene izvršbe pred prevžitkom vknjiženi hipotekar, in če se niso, že enkrat z brez zaračunskim preozetjem prevžitka ustanovljeni dražbeni pogoji poznej na korist prednostnemu hipotekarju tako premenili, da se sedaj ima pozneje prednostni prevžitek prevzeti z zaračunom na največji ponudek.

Če je toraj prvoprednostni hipoteakr hotel ščititi svoje pravice, je moral 1. ali sam začeti dražbeno izvršbo, ali pa 2. predlagati ugotovitev bremenskega stanu vsmislu §-a 164. dd i. r.), in v neugodnem slučaju zglasiti upor zoper domik v smislu §-a 184.[5] i. r. zaradi nepokritja svoje hipoteke. Če je ti sredstvi zamudil, je lahko propadel v kljub svoji prednosti na korist poznejše prednostvemu brez zaračuna prevzetemu prevžitku.[1]

Da se izogne tej kričeči krivičnosti, so nekteri književniki kako Coernig (Gerichtszeitung, št. 4 iz leta 1899.), za njim Neumann (System, št. 235. iz leta 1900.) in Kavčnik (Slovenski Pravnik, št. 6 iz leta 1899.) zahtevali premenitev dražbenih pogojev, vkljub njihovi pravomočni ustanovitvi, če je poznej pristopivši izvršitelj imel za svojo terjatev prednost pred prevžitkom, in sicer na tak način, da se je izrekla prevzetev prevžitka ne brez zaračuna ampak z zaračunom na največji ponudek (toraj od drugega na prvi primer).

Drugi zopet so ta nazor pobijali in se izrekli za nedopustnost premenitve dražbenih pogojev, ravno iz razloga pravomočnosti (§ 169. i. r.) in izvajali posledico, da se je prvoprednostni hipotekar svoji prednosti tihoma odrekel, če ni sam predlagal izvršbe sprisilno dražbo ali pa ustanovitve dražbenih pogojev.

Ta nazor so zastopali zlasti Paupie (Zwei Abhandlungen, iz leta 1901. stran 102.) in za njim Sturm („O načelu pravomočnosti zvršitnega oziroma rubežnega dovolila, na kterem sloni pristop, in o načelu jednostnosti postopanja v slučaju pristopa" — Slov. Pravnik, št. 1., 2. iz leta 1902.)

---

[1] Vzemimo, da je na 1. mestu vknjižena terjatev
A za 6000 K; na 2. „ vknjižen prevržitek
B za 6000 K; na 3. „ vknjižena terjatev
C za 1000 K; zemljišče je cenjeno na 12000 K, pri čem znaša najmanjši ponudek $^2/_3$= 8000 K. Prisilno dražbo je začel C-kot prvi, vodilni izvršitelj, ki je moral po §150. i. r. (če se ni dal doseči ugodnejši dogovor) prevžitek B brez zaračuna prevzeti na največji ponudek. Od cenilne vrednosti 12000 K se je morala odšteti za prevžitek svota 6000 K, ostala je toraj vrednost zemljišča po 6000 K in znaša najmanjši ponudek ($^2/_3$) 4000 K.

Če bi se zemljišče iz dražbalo samo za najmanjši ponudek, (kar se čestokrat zgodi), toraj v prvem slučaju za 8000 K, potem pride pri normalni razdelitvi na terjatev A 6000 K, na prevžitek B 2000 K, on propade z deležem 4000 K, C propade popolnoma. V drugem slučaju znaša najmanjši ponudek ($^2/_3$ od 6000 K) 4000 K, in pride pri razdelitvi na A samo 4000 K, in terjatev A propade z 2000 K vkljub prvi prednosti, dočim je drugoprednostni prevžitek popolnoma pokrit.

Digitized by Google

Venakem smislu tudi vrhovnosodna odločba z dne 19. 8. 1900., št. 11., 666, Slovenski Pravnik, št. 9., 10. iz leta 1900.

To načelo je postavilo vse dosedanje pravno naziranje v knjigi, zakonu (§ 29. o. zz., § 82. konk. r. in celo § 216h i. r.) in rabi o zemljiško knjižni prednosti na glavo. Kdor je za svoje terjatev dobil enkrat zemljiško knjižno prednost, jo je dobil za vselej, in mu ni treba nobene druge zaščitbe, on lahko mirno čaka na dan likvidacije na mestu svoje nepremakljive prednosti.

Nastalo je toraj vprašanje, ali so se s §-om 150. i. r. vse navedene zakonite d o l o č b e glede zemljiškoknjižne prednosti premenile. Toda to vprašanje je bilo zanikati iz smotrenosti izvršilnega reda kakor tudi iz določbe § 216. i. r. in člana XIII., XVI. uvodnega zakona 27·5. 1896. št. 78. d. z. k izvršitnemu redu, zlasti pa iz načela, da so knjižno pridobljene pravice trajne po svoji vsebini in prednosti, in da bi vsak novi zakon moral tako načelo premeniti le z izrečnimi določbami, nikakor pa ne tihoma, — latentno, in da je ravno tako tiha odreka strank do knjižne prednosti izključena iz stvarnih in formalnih razlogov.

Nesoglasje med zakonitimi določbami §§-om 290. z. z., 32. kk. r., 216.[4] i. r. in §-om 150. i. r. se je moralo odstraniti, ali pa § 150. i. r. ni smel biti veljaven vsaj stoliki meri, v kolikor nasprotuje prvonavedenim določbam, zlasti določbi istega zakona: §-a 216.[4] i. r.

Skladnost § 150. i. r. pa se dà takoj doseči, kakor hitro se odvisnost prevzetja služnosti in realnih bremen od prejšnje ali poznejše prednosti prvega izvršitelja, ali najboljše prednosti kterega pravočasno (pred ugotovitvijo dražbenih pogojev) pristopivšega izvršitelja omeji na slučaj, da pred vknjiženim prevžitkom ni vknjižena nobena (prednostna) hipoteka. Kakor hitro je namreč pred služnostjo ali realnim bremenom vknjižena hipoteka, je v slučaju zakonitih (in ne med opravičenci soglasno dogovorjenih drugačnih) dražbenih pogojev vknjižene služnosti ali realna bremena prevzeti samo na način njihovega zaračuna na največji ponudek.

Po nagibih in pojasnilih k izvršbenemu redu ni dvoma, da je § 150. i. r. umevati samo v tem smislu in na tej premisi, če tudi tega iz zakonovega besedila ni posneti in četudi je zakonovo golo besedilo sicer tej skladni razlagi nasprotujoče.

Iz celega razvoja zemljiško knjižne prednosti, iz historičnih, stvarnih razlogov in iz nepobitno veljavnih določeb drugih pozvanih zakonov, pa ne more biti dvoma, da je § 150. i. r. u m e v a t i s a m o z o m e j i t v i j o n a s l u č a j, d a v k n j i ž e n e m u r e a l n e m u b r e m e n u (s l u ž n o s t i) n i p r e d h o d n a n o b e n a h i p o t e k a i n d a i m a t o r a j p r e v ž i t e k a b s o l u t n o p r v o p r e d n o s t.

Pri takem umevanju §-a 150. i. r. obdrži toraj § 216.[4] i. r. glede zemljiško knjižne prednostni knjižnih pravic svojo veljavo, in obdrži enako

Digitized by Google

svojo veljavo tudi § 169.[3] i. r. (pred pravomočnostjo dražbenih pogojev se ne sme vršiti dražba), da pravomočnih dražbenih pogojev ni spreminjati in dalje tudi § 139.[2] i. r. svojo veljavo, da imajo pristopajoči upniki sprejeti prvotni dražbeni postopek v tistem položaju, v kterem se nahaja ob času njih pristopa, toraj v slučaju že pravomočnih dražbenih pogojev s temi pravomočno usta novljenimi dražbenimi pogoji, kterih ni smeti več spreminjati.

Sto skladno ralzgo §-a 150. i. r. se je toraj odstranila velika ovira v enotnosti izvršbenega postopka in so se dale načelu enotnosti izvršbenega postopka nazaj vse zakonite, iz stvarnosti, iz pravne doslednosti in zakonitega besedila izhajajoče pravice.

Načelo enotnosti pri izvršbi je omejeno samo v enem slučaju, namreč v slučaju, kadar šo prejšnji izvršitelji tik pred domikom vstavili izvršbo in če dovolitev uvedenega prisilnega dražbenega postopka ostalega izvršitelja ali ostalih izvršiteljev ni pravomočna, v kterem slučaju se dražbeni narok ne sme vršiti, ampak ga je preložiti.

Glede dražbenih pogojev je toraj:

1. pri istoprednostni dovolitvi dražbenega postopka večim (enakopravnim, glavnim, vodilnim) izvršiteljem — vsem — dati nalog za predložitev dražbenih pogojev, razun, da se vsi enoprednostni izvršitelji medsebojno drugače dogovorijo in dogovorno predlagajo njih predložitev po enem izvršitelju;

2. kadar je pozvan prvi izvršitelj na predlažitov dražbenih pogojev, pristopajočih izvršiteljev ni več pozivati na njih predložitev, ker pristopivši izvršitelji morajo sprejeti dražbeni pristopek v tistem položaju, v kterem se nahaja ob času njihovega pristopa.

Pri tem pa pristopivšim izvršiteljem ni prikrajšana pravica pri naroku za ustanovitev dražbenih pogojev predlagati umestnih premenitev.

Če se pa dražbeni pogoji (zakoniti pogoji) ustanovijo brez ustanovitvenega naroka, morajo pristopivši izvršitelji sprejeti zakonite dražbene pogoje.

3. Kadar pa so dražbeni pogoji ob času pristopa že ustanovljeni (pravomočni ali nepravomočni) pa nimajo pristopivši izvršitelji nobene pravice do njih premenitve.

A b s o l u t n o v e l j a v o ima torej določba o pravomočnosti (§ 169.[3] i. r.). Veljava enotnostnosti dražbenega postopka § 139.[1] i. r. je relativna, omejena samo po pravomočnosti izvršbene dovolitve (§ 169.[3] i. r.).

Še bolj relativna je veljava §-a 150. i. r., ki je omejena po določilih §-a 169.[3] i. r. (pravomočnosti), § 139.[1] i. r. (enotnosti) in po določilih §§-ov 290. z., 32. kk. r., 216.[4] i. r. po prednosti služnosti ali realnem bremenu predhodne hipoteke.

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Sekvestar in possessorio summarissimo.

Proizlazi iz ustanova §§ 339. i 346. o. g. z. i nema doista opravdanog razloga sumnjati o tom, da detentor po austr. gradj. pravu ne uživa posesorne zaštite, već da takovu ima jedino posjednik, bio on posjednik stvari (§ 309. o. g. z.), ili posjednik prava (§ 311. o. g. z.). S druge pak strane, ako possessionem acquirimus animo et corpore, animo utique nostro, corpore vel nostro vel alieno, ne može se već i kraj obstojnosti constituti possessorii (§ 319. o. g. z.) i ustanove § 327. o. g. z. poricati posjedniku mogućnost i dopustivost ne samo direktnog, već i indirektnog deteniranja objekta posjeda, t. j. dopustivost corpore alieno possidere, po punomoćniku, zastupniku vršiti corpus possidendi.

Pitanje dakle o obstojnosti ili neobstojnosti posesorne zaštite sekvestrove nalazi svoje riešenje i svoj odgovor u razlikovanju svojstva posjednika od detentora, odnosno vršitelja korpusa detencije za drugoga, pa valja u povodu toga razlikovanja u prvom slučaju sekvestru ad personam priznati, a u drugom poreći posesornu zaštitu, odnosno u tom drugom slučaju smatrati posesornu tužbu kao alieno nomine, na osnovu punomoći, upravo njegovog dekreta, a u svojstvu zakonskog zastupnika podnesenu. Suviše, ne bi se — što je važno — u tom drugom slučaju nikako dala zamisliti posesorna zaštita sekvestra kao mandatara protiv svoga mandanta, ma da je taj mandat i utemeljen na odredbi suda, dakle prisilnog karaktera.

U smislu ustanove § 968. o. g. z. smatra se sekvestracija vrstom deposita (depositum apud sequestrem), ali sasvim tim može depozitar in concreto — što redovito i biva — a u povodu § 960. o. g. z. da steče s obzirom na deponirani objekt i položaj mandatara tako, da tada sekvestar vrši dvojaku funkciju, onu pohranitelja i onu vlastonoše, što medjutim izričito ističe i § 431. gpp. Ta eventualno dvojaka funkcija sekvestrova nije ipak kadra ni ma uz koju konstelaciju da mu poda svojstvo posjednika stvari, jer ga pozitivna ustanova § 958. o. g. z. u savezu s ustanovama §§ 968. o. g. z. i 431. gpp. naročito smatra i zove detentorom stvari, jer nadalje i § 309. o. g. z. kaže: „Tko stvar kakovu ima u svojoj vlasti ili s a h r a n i zove se njezin držalac". Najzad, da sekvestar nije posjednik stvari na dlanu je, ako se uvaži, da mu ne dostaje animusa domini, potrebnog za vlasnički posjed, to jest posjed stvari, dočim obći gradj. zakon ne pozna t. zv. izvedenog posjeda rimskog prava.

Nije dakle ni de lege lata dopustivo ni teoretski ispravno smatrati sekvestra posjednikom stvari.

Ali sad ulazi novija sudačka praksa pa kaže: istina je, sekvestar nema animusa domini, ali ima animus upravitelja jurističke osobe, snabd jevenog posesornom tužbom, koja se opravdava svrhom sekvestracije. Tu je judika-

Digitized by Google

tura na sekvestraciju primienila i onako teoretski preporni Brinzov pojam juristiške osobe, stvorivši abstrakcijom postojećeg imovinskog subjekta sekvestracionalnu masu kao jurističu osobu, pridielivši[1] je sekvestru.

Za čudo je doista, kojom je pripravnošću inače skeptička i konservativna praksa prihvatila i priklonla se spekulativnoj ekspektoraciji, tome Brinzovom Zweckvermögenu, i da je podlegla shvaćanju, koje je vično gledati u svakoj imovini, kod koje pravni poredak jače naglasi stanovitu svrhu — jurističu osobu, te tako pogodovala i proširila krug još uviek u teoriji pojmovno kontroversnih juristiških osoba.

Medjutim, čini se, da praksa[2] posesornu zaštitu sekvestrovu — opet sasvim nepravo — opravdava ne toliko ratione iuris, koliko ratione utilitatis, t. j. ona opravdava praktičnom potrebom radi svrhe sekvestracije posesorno zaštititi sekvestra od pretensija i ingresa stranaka — u čije se interese, nema sumnje, sekvestracijom zadire — ma da kod toga ni malo ne perhorescira koliziju s ustanovom § 431. gpp., o čem niže.

S jednakosti razloga, s kojih ne postoji posjed stvari, ne može se kod sekvestra takodjer govoriti ni o posjedu prava, jer je takov samo faktično, a opetovat se moguće vršenje sadržaja inog imovinskog prava, nego li prava vlasnosti za sebe. Ne može se ali nazirati u funkcijama sekvestrovim ni izvršivanje prava u obće, pošto sekvestar ne vrši kakovo svoje pravo, već on vrši samo svoju sekvestarsku dužnost,[3] a takova nije nikada objekt posjeda.

Sasvim tim nije nipošto neki lucus a non lucendo spominjanje prava u margirarnim rubrikama k §§ 961. et seqn. i 1009. et seqn. o. g. z, te 431. et seqn. gpp., jer se tu misle prava (na pr. sekvestrovo pravo nagrade), koja ne polaze smjerom pršenja sekvestarskih funkcija, a o tim funkcijama se sada samo i radi.

Proizlazi dakle iz do sada razloženoga, da se sekvestru, jer nije ni posjednik stvari ni posjednik prava, ne može ad personam priznati posesorna zaštita, pa valja u daljnjem zagledati, da li i u koliko ima sekvestar kao detentor alieno nomine dizati posjedovne tužbe, čemu pak ključ daje ustanova § 431. gpp.

Prije toga valja ipak jedno naglasiti.

Kako naime sekvestracija, koja ima inače svoj koren u ius civile, služi u praktici gotovo isključivo svrhama civilno-procesualnim, odnosno ovršnim, to je i razumljivo, da sekvestracija i sekvestar specijalno obradjeni i prikazani dolaze u gradj. parb. postupniku, poglavlje XXI., gdje se sekve-

[1] Brinz: Lehrbuch der Pandekten, II. izdanje, § 447. vidi in ultima linea u djelanju zastupnika Zweckvermögena „Eigenberechtigung"; gledaj i § 62.

[2] v. Canstein: Das Civilprocessrecht (1893) II. svezak str. 447.

[3] Randa: Der Besitz, II. izdanje, str. 470. opaz. 1a i str. 541. opaz. 14.

Digitized by Google

stracija upotrebljava kao provisorium, ali sasvim tim imaju se načela ondje istaknuta mutatis mutandis analogno primienjivati slučajevima, u kojima sekvestracija ne rabi kao privremeno sredstvo osiguranja.

Rečeno je gore, da je za shvaćanje položaja sekvestrova odlučna ustanova § 431. gpp., a ta medju inim kaže i ovo: „Sekvestar ima prava i dužnosti pohranitelja i vlastonoše", nadalje: „... za važne poslove... ima sekvestar ishoditi najprije privolu stranaka ..."

Prvo, ne sliedi li iz pojma mandata, da gdje postoji osoba mandatara, postoji i ona mandanta, a drugo, nije li odatle očito, da sekvestar ne zastupa kakovu juristička osobu, već da radi u zastupanju stranka, čijom privolom je svako njegovo znatnije djelo uvjetovano. Za redovite poslove takove privole sekvestar ne treba, što već slijedi argumento a contrario iz pomenute ustanove, a izričito ga na takove poslove ovlašćuju §§ 1029. i 1009. o. g. z., koji potonji ističe: „On (t. j. mandatar) je vlastan... služiti se svim sredstvima, koja su s naravlju posla potrebito skopčana, ili koja se slažu s namisli, koju je očitovao punovlastitelj". Nije li pak nesumnjiva zamisao stranaka usčuvanje deponiranog i upravljanog predmeta, koji se za cielo protiv trećih posjedovnim tužbama najlakše i najbrže štiti, abstrahiravši dakako od njegovog prava samoobrane, koja mu ne će biti na odmet, a koja ga i kao detentora ide po § 2. sl. g) k. z.[4]

Ali namiće se sada pitanje, na koji će način sekvestar-mandatar moći zaštićivati sekvestrirani objekt protiv samih stranaka, koje sekvestracijom mogu biti tangirane, a u čijem zastupanju tek postupa i radi.

To je opet predvidio § 431. gpp., kad kaže: „Da se stranke ne pačaju u prava njegova (t. j. poslove sekvestrove), ima ga sudac k r e p k o štititi".

Hoće se, da ta ustanova daje sekvestru ad personam posesornu zaštitu. Da pak tome nije tako, već da ta ustanova sadržaje kazneno-pravnu sankciju, jasno je, ako se zna, da je (obzirom na onaj „krepko") gradacija u zaštiti, intenzivnost zaštite (bolje intenzivnost sredstva zaštite) strana pojmu civilno-pravne zaštite, jer takovu poznaje samo kazneno pravo, gdje joj je i domena. Civilno pravo ne zna za veći ili manju, jaču ili slabiju zaštitu, stupnjevanja u sredstvu zaštite tu nema, kako to u kaznenom pravu kod kazni postoji.

Rečena ustanova dakle nije civilno-pravna, već kazneno-pravna zaštita upravo tako, kao što i ustanove §§ 121., 170., 199., 291., 352., 359., 364., 371. i 379. gpp., pak mnoge za ovršni postupak, a vidi se to i odatle, što gradj. parb. postupnik rieč „krepko" (nachdrücklich) inako ne upotrebljava, već samo u savezu s kaznom (§§ 44., 87., 549. gpp.).

---

[4] Š i l o v i ć-J a n k a: Kazneno pravo II. izdanje § 60. III. 2.

Digitized by Google

Cidilni će sudac dakle svako[5] unašanje stranaka krepko kazniti.

Rezultat razmatranja bio bi, da sekvestar protiv trećih ne diže proprio iure posjedovne tužbe, već kao detentor alieno nomine na osnovu § 1009. o. g. z., a protiv samih stranaka nalazi svoju zaštitu u ustanovi § 431. gpp., koja je kazneno-pravnog nipošto civilno-pravnog karaktera.

Dr. Franjo Dinčec.

Može li predmet brakorazvodne parnice biti ujedno predmet prekršaja suprot sigurnosti poštenja, kažnjiv po sudu.

Piše **Mihajlo Dimović**, kr. sudbeni vijećnik.

U jednoj brakorazvodnoj parnici, tekućoj pred eparhijskom konzistorijom u P., nije tužena supruga na protuodgovor svog supruga kao tužitelja podnijela drugotnicu istoj crkvenoj oblasti kao nadležnom duhovnom sudu, nego je u mjesto toga podnijela nadležnom kotarskom sudu prijavu proti tom svom suprugu radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, počinjena tobože istim protuodgovorom primljenim kod navedene eparhijske konzistorije u P. dne 10. augusta 1907. broj 2184 E. K. 375. i to radi stavke: „Spavajući tako po birtijama u mjestu boravišta, a i drugim mjestima, odana uz to piću, činila je ona preljubstvo" zatim „koja do zakletve ništa ne drži, pa bi ju očito u svoju korist krivo položila".

Nema sumnje, da je zavadjena i tužena supruga ovakom prijavom htjela izposlovati kod suda kaznenu kondemnatornu osudu, koju bi onda kao dokazno sredstvo iza toga doprinijela u svojoj drugotnici brakorazvodne parnice, kako bi se ona u njezinu korist rješila.

Kr. kotarski sud u O. nije doduše ovaku prijavu odmah zavrgao, nego je odredio na nju ustmenu razpravu, pa je nokon provedenja njenog izrekao po § 250 t. 3. k. p. odrješujuću osudu (od 30. decembra 1907. II.—1059). — Kao glavni razlog toj osudi naveo je, da „o istinitosti inkriminiranih riječi ovisi izlazak brakorazvodne parnice izmedju priv. tužiteljice i okrivljenika, te da prema tome sud ne može prejudicirati rješenju nadležne crkvene oblasti u toj brakorazvodnoj parnici tim više, što okrivljeniku pristoji kod navedene crkvene oblasti nastupiti dokaz istine, dočim taj dokaz istine kod suda ne može obzirom na § 490. k. z. nastupiti jer se radi o stvarima obiteljskog života, te bi usljed toga mogao okrivljenik u svojih pravi prikraćen biti tim više, što su upravo obiteljske razmirice povod brakorazvodnoj parnici dale, a koje se opet ni zamisliti ne mogu, a da se ne navadjaju

[5] Čini se, da je rješitba kr. banskoga stola od 19. januara 1888 br. 22370 (Mjesečnik godin 1888. str. 578) za to shvaćanje samo kod parcijalnog unašanja stranaka, dočim je inače odlučno za posesornu zaštitu sekvestra protiv stranaka.

Digitized by Google

stvari iz obiteljskog života, pa tako da se nemože uzeti, da je okrivljenikova namjera bila uvrjediti priv. tužiteljicu" i t. d.

Sa tom osudom nezadovoljna protustranka uložila je priziv, našto je dotični kr. sudbeni stol u O. kao prizivni sud izdao opet rješitbu, kojom je tu prvosudnu odrješujuću osudu ukinuo i odredio, da prvi sud provede neka nadopunjenja, pa onda novu osudu da izreče. A glavni razlog toj rješitbi je taj „što u zakonu nema toga, da bi jedan ženitbeni drug ovlašten bio drugog ženitbenoga druga okrivljivati, grditi i t. d., te inkriminirane okrive i pogrde tvore učin višestrukno kvalificiranog prekršaja suprot sigurnosti poštenja, pa se na zahtjev priv. tužiteljke kao prekršaj imadu i mogu po zakonu progoniti i kazniti po nadležnom zato kot. sudu u O." i t. d.

Nakon obavljenih tih nadopunjenja u smislu navedene prizivne rješitbe, te nakon provedene zatim ponovne ustmene razprave izrekao je prvi sud ponovno odrješujuću osudu, navadjajući u glavnome iste razloge kao i u prijašnjoj svojoj ukinutoj osudi.

Nezadovoljna pako protustranka uložila je sada i proti toj ponovnoj prvosudbenoj osudi pravodobno priziv na kr. sudbl stol u O. ali je za rješenje toga priziva tada po kr. banskom stolu bio delegovan kr. sudb. stol u Z. koji je rješitbom kao novi prizivni sud od 7. novembra1909. br. II.—1602-07. priziv priv. tužiteljice po § 420.kp. zabacio i prvosudnu napadnutu osudu potvrdio.

Razlog toj prizivnoj rješitbi bio je taj, što je u ovom slučaju postojala ne samo subjektivna, nego i objektivna zastara prema § 530. i 532. pa tako je nekažnjivost okrivljenika nastupila.

Pošto se ova prizivna rješitba radi iztaknute zastare, na koju se ureda radi presudni sud obazreti morao, — nije više upuštala u riješenje samog priziva tužiteljice, odnosno same stvari, — to nastaje pitanje: može li predmet brakorazvodne parnice biti predmet uvrjede poštenja.

Da se na to pitanje odgovori, mora se prije svega iztaći, da kazneni sudac ne može jednu kaznenu stvar, izviruću tečajem jedne gradjanske parnice, prije konačno rješiti, dok dotično privatno pravno pitanje ne pretrese, koje zasjeca u pojam stanovitog kažnjivog djela ili pošto je već dotle po gradjanskom sudcu osuda izrečena.

To izričito propisuje § 3. kp. po kojem se privatno pravna pitanja, što ih iztraga kaznenih sudova obsiše, — moraju najprije prosuditi, da moguće bude kaznenu stvar rješiti. Dakako kazneni sudac nije vezan na presudu gradjanskog suca glede kažnjivosti okrivljenika, jer se kazneni postupak osniva na načelima materijalne istine i slobodnog sudačkog uvjerenja. No propis § 3. kp. ne prječi kaznenog suca, da se obazre na presudu gradj. suca, kad ova odgovara materijalnoj istini. Dapače u slučaju kad se radi o valja-

Digitized by Google

nosti ili nevaljanosti ženitbe, vezan je kazneni sudac na presudu nadležnog gradjanskog ili duhovnog suda bez obzira na to, da li je uvjeren, da ta presuda odgovara materijalnoj istini.

To tako mora i biti, jer drugčije bi kazneni sudac svojom osudom prejudicirao tekućoj gradjanskoj parnici, kod koje i tako u gradjanskom postupku preteže načelo formalne istine i dokazna pravila, a koja parnica baš naprotiv sa svojom pravomoćnom osudom mora biti praejudicium za kaznenu stvar, t. j. za prosudjivanje same kažnjivosti stanovitog djela.

Ali u ovom slučaju od važnosti je predhodno iztaći i to, da uvrjede medju supruzi s obzirom na pravo domaće discipline, što ga suprugu podaje § 413. kz. ne spadaju u kaznene stvari, kod kojih bi se radilo o nametnuću kriminalne kazni, jer po istoj zakonskoj ustanovi imadu se samo zlostave jednog supruga prema drugom kazniti kao prekršaj.

Postupanje i kažnjenje takvih verbalnih uvrjeda bilo bi po tome prepušteno domaćoj karnostnoj vlasti, odnosno obzirom na čl. V. uvodnog patenta kaznenom zakonu po min. naredbi za unutarnje poslove i pravosudje od 30. septembra 1857. (br. 198 d. z. l.) i min. naredbe od 3. aprila 1855. broj 61 d. z. l.) — političkim oblastima.

Zato bi supruga spadala u red onih osoba, koje po zakonu nebi ovlaštene bile tražiti sudbeno progonjenje proti suprugu radi prekršaja, koji je ureda radi kažnjiv (§ 390. c) kp.).

Po kaznenom zakonu samo je medjusobna zlostava supruga kažnjiva (§ 419. kz.) i to ne obična, nego više intenzivna, da je zlostavljeni iz nje primio štetu u tielu, a tome ne smeta ni okolnost, da supruzi rastavljeno živu, dok suprug svojoj rastavljenoj supruzi plaća alimentaciju, kako je o tome povodom ništovne žaobe na obranu zakona i visoki kr. stol sedmorice kao sud kasacijonalni izdao plenarnu rješitbu od 8. juna 1907. br. 2187.

No u nazočnom slučaju se ne radi o verbalnom privatnom deliktu medju supruzi, nego o tome, da li pri tekućoj brakorazvodnoj parnici može stranka u svojem podnesku počiniti uvrjedu prema protustranci, koja bi uvrjeda sudbeno kažnjiva mogla biti.

Uzroci rastave braka medju sljedbenicima pravoslavne vjeroispovjesti, nabrojati su u § 115. o. g. z., medju kojima je i preljubstvo, koje skupa s ostalim činjenicama čini predmet brakorazvodne parnice.

Po tome dakle narav brakorazvodne parnice takova je, da se bez navoda raznih činjenica, koje bi inače tvorile uvrjedu poštenja, — ni zamisliti ne može.

Baš zato, što takova parnica involvira razne uvrjede, ne može je svatko ni podići, doli onaj, koji je nakon predhodne razprave i izvida dobio od nadležne crkvene oblasti kao duhovnog suda ovlaštenje na podignuće brakorazvodne tužbe.

Digitized by Google

Po crkvenom pravu je onda takav tužitelj u položaju kao i državni odvjetnik — „dominus litis", pa stoga u svojim pismenim izvodima, ma kako bili uvredljivi, ne može počiniti prekršaj suprot sigurnosti poštenja, kažnjiv po gradjanskom sudu.

Jer kad bi to bilo, onda se brakorazvodna parnica, koja je gradjansko-pravne naravi, nebi mogla ni voditi.

No kažnjenje u takovom slučaju ne dozvoljava ni sam kazneni zakon.

Privatna tužiteljica je iz pismenog protuodgovora, podnešenog u njezinoj brakorazvodnoj parnici eparhijskoj konzistoriji u P., a njojzi u jednom primjerku dostavljenog, — izvadila i citirala jednu stavku, napred navedenu, kojom se smatra u svojem poštenju povredjena, pa je tu stavku kvalificirala kao prekršaj suprot sigurnosti poštenja označen u §§ 487., 488. i 489 kz.

Kad se uvaži, da je okrivljenje, pomenuto u § 487. i 48.. kz. očitovano u ovom slučaju načinom naznačenim u § 489. kz. naime u raširenom pismu priobćenjem stvari iz obiteljskog života, u kojem slučaju okrivljenik i nema prava na dokaz istine (§ 490. kz. al. 2.), — to može dotični okrivljenik samo onda nekažnjen biti, ako je na to „prisiljen osobitim okolnostima" (§ 489. k. z.).

Pošto je okrivljenik baš u brakorazvodnoj parnici prisiljen na priobćivanje takovih stvari, radi čega se takova parnica i vodi — jasno je, da onda ni po kaznenom zakonu ne može biti proglašen krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, sve kad navedene uvrjede same po sebi nebi ni činile predmet brakorazvodne parnice.

Zato radi uvrjeda u brakorazvodnoj parnici, nema u obće mjesta kaznenom postupku, pa se je dotična prijava imala odmah po § 394 kp. zavrći.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

O smetanju posjeda u pogledu morske obale.

Doktor A. P. uknjiženi je vlastnik čest. zem. 2224. porezne obćine T. Ovo njegovo zemljište sa južne strane graniči sa jadranskim morem i na tom kraju, gdje more dolazi, nalazi se morskog žala. Seljaci bi više puta kopali tu žal i uzimali ga za svoje potrebe, a dr. P. utukao je više koláca u more uz svoje zemljište, eda tako zaprieči sa morske strane pristup na isto. Neki seljaci su zbog toga pod poslov. br. C. l. 148/8. c. kr. kotarskog suda u T. ustali tražbom proti dru. P. za smetanje posjeda, jer da su oni uviek tu kopali žal, a da im nije nitko smetao.

Tražba bi prihvaćena u prvoj i drugoj molbi. Tekom parnice bilo je takodjer prigovoreno da tužiteljima fali aktivna legitimacija, jer da je morska

Digitized by Google

obala javno dobro, pa da su vlasti legitimirane da obrane posjed i uživanje u korist svih gradjana.

Utočni sud u pogledu ovog pitanja u svom zaključku kaže:

Istina je, da se radi o morskoj obali, da je ova javno odbro i da uporaba njezine pripada svim gradjanima i da su državne oblasti pozvane, da štite posjed i uživanje njezino na korist gradjana proti samovolji pojedinaca, ali se time ne dade zaniekati jednom gradjaninu pravo, da zatraži pomoć suda u svrhu da se odstrani samovoljno pačanje trećih u pravo, što ga on posjeduje na javnom dobru.

C. kr. vrhovni sud u Beču u smislu druge kitice § 42. zakona od 1. augusta 1895. broj 111. l. d. z., a na predlog c. kr. ministarstva trgovine, zaključkom od 1. septembra 1909. poslobni broj N. IX. 7. ukinuo je oba zaključka nižih sudova kao i cieli dotični postupak, a to radi ovih r a z l o g a:

Mora se prihvatiti predlog c. kr. ministarstva trgovine (osnovan na drugoj stavci § 42. gori rečenog zakona) u koliko je riešenjem spomenute parnice zabranjeno tuženiku, da na ikakav način smete posjed faktični tužiteljâ, koji sastoji u tome, da mogu kopati žal na morskoj obali uzduž mejaša čest. zem. 2224. po T. (tuženikove vlastnosti), a to na površini obale, što je oblivena kretanjem mora (soweit diese Küste von der Meeresbewegunug bespüllt wird).

U konačnom zaključku prvog sudca priznaje se, da glede morske obale u govoru, kao javnog dobra, pripada pravo nadležnim lučkim oblastima s razloga javnog prava, da se u njih traži dozvola za eventualno kopanje žala i da su tužitelji (i ako ne uviek) poštovali to njihovo pravo. Utočni zaključak, kojim je potvrdjen prvomolbeni zaključak, izričito u svojem obrazloženju ističe, da je obala u govoru javno odbro, koje mogu da uživaju svi državljani i da nije podvrgnuto zadoru privatnika. U koliko su spomenuti sudovi uzprkos ovomu složno izrekli, da je sliedilo smetanje posjeda, to se njihovi zaključci nalaze u protuslovlju sa onim pravnim i činjeničnim stanjem, što ga sami priznaju. Po § 287. gradj. zak. morske obale naime spadaju doista općoj ili javnoj imovini, t. j. onim pravnim stvarima, koje su puštene na uporabu svim državljanima, pa su dakle oduzete izključivom zagospodovanju pojedinaca. Uprav stoga one ne spadaju u okrug privatnog prava i uporaba njihova, koja je uredjena javnim pravom, mora da bude štićena od upravnih državnih oblasti. C. kr. ministarstvo unutarnjih posala, u dogovoru sa zanimanim centralnim oblastima, odredbom od 17. oktobra 1856. broj 17.266. izričito je pridržalo nadležnim upravnim oblastima pravo razpolaganja sa morskom obalom i odnosno uredjenje pravnih odnošaja i time ih je oduzela nadležnosti sudova. Obzirom na ovo mora se obim strankama zaniekati legitimacija za parnicu smetanja posjeda, jer s jedne strane tužitelji nisu bili povriedjeni u nijednom svojem privatnom pravu, a s druge strane nije se od tuženika dalo izražaja volji posjedovanja, već da se postavi zapreka pravu uporabe, što pripada općenito, a to je učinio time, što je utukao na obali kolce gore spomenute, pa jedino upravna vlast je pozvana da proti tomu štiti ovoj (obali) obilježje javnog dobra i obće pravo uporabe. Pošto dakle proizlazi po gore navedenom, da spor nimalo ne spada medju one, u pogledu kojih su pozvani da odluče sudovi i za koje se mora da nastupi gradjanski put, to su ništetna po § 477. br. 6. gr. post., od-

Digitized by Google

nosno po § 503. istog zakona, oba suglasna zaključka izrečena od sudova za smetanje posjeda, koji su postali pravomoćni, a takodjer je ništetan predhodni sudski postupak u ovom poslu zbog nepripustljivosti gradjanskog puta, da se je moralo izreći po § 42. zak. o sud. nadležnosti kao gore, na predlog c. kr. ministarstva trgovine kao vrhovne upravne oblasti, pozvane da nadgleda morsku obalu Priobćio P. D.

K tumačenju §§ 241. i 255. grpp.

U parnici N. i E. B. po odvjetniku dru. K. odnosno dru. M. proti N. P. i S. H. odnosno ostavini potonje po odvj. Fr. B., te Fr. i I. H. tuženima radi priznanja prava vlastničtva diela nekretnina i neobstojnosti na istom uknjiženog ovršnog prava zaloga i izlučenja tog diela izpod ovrhe spp., izrekao je kr. kotarski sud u K. osudu od 7. decembra broj 11.292. gr., kojom je sudio, da se udovoljuje tužbovnom petitu onamo, da su tuženici N. P. i ostavina sad jur pok. S. H. kao ovrhovoditelji, te F. i J. H. kao ovršenici dužni tužiteljima priznati, da je zlom vjerom u korist prvotuženih N. P. i S. H. stečena uknjižba prava zaloga odlukom od 7. aprila 1905. broj G. 858/03. s prvenstvom od 3. decembra 1902. G. 2099/02. nevaljana, dužni su priznati tužiteljima pravo vlastnosti na dio nekretnina ovršenika F. i I. H. upisanih u grunt. ul. broj 1430. obć. K., pa su uslied toga dužni dozvoliti izlučenje tog diela izpod ovrhe i naknaditi parbeni trošak sve za 14 dana pod prietnjom ovrhe, nu to sve samo onda, ako prvotuženi N. P. u roku od 3 dana iza pravomoćnosti osude ili ako proti njoj ne bude dalnje žaobe, u roku od 14 dana po dostavi njenoj ne nastupi i na odrediti se imajućem ročištu i ne položi glavnu niečnu prisegu:

„da nije istina, da je njemu pok. N. H. za svog života kazao, da je on svoj suvlastnički dio prepornih nekretnina upisanih u grunt. ul. broj 1430 obć. K. prodao tužiteljima N. i E. B., i da nije to ni od koga drugoga čuo prije nego li su on (N. P.) i S. H. izhodili ovršnu uknjižbu prava zaloga na dielu prepornih nekretnina ovršenika F. i J. H. za svoju tražbinu od 400 K".

Za slučaj položenja te prisege odbiti su tužitelji N. i E. B. s tužbom u cjelosti, te su osudjeni na platež parbenog troška.

Prvi sud je obrazložio tu osudu time, da je odlučna u toj parnici okolnost, da li su prvotuženi i sad jur pok. S. H. izhodili ovršnu uknjižbu prava zaloga za svoju tražbinu od 400 K spp. zlom vjerom — mala fide — t. j. prem su znali, da su tužitelji mnogo prije stekli pravo vlastničtva na iste nekretnine, samo što nisu izhodili uknjižbu prava vlastničtva na svoje ime. —

Ta odlučna okolnost imade se u pomanjkanju inih dokazala dokazati glavnom niečnom prisegom, koju su tužitelji tuženima navratili, a oba tuženika prihvatila, pak pošto je naknadno drugotužena tečajem parnice umrla, dosudjena je ta prisega samo prvotuženom prema §§ 241. i 255. grpp.

Uslied ništovne žaobe i priziva tužitelja N. i E. B. ukinuo je kr. banski stol rješitbom svojom od 9. jula 1909. broj 1707. gornju prvosudnu osudu i odredio nadopunu razprave parbene s razloga, što se iz formule odlučne prisege navraćene tuženicima i po ovima prihvaćene sa sigurnošću ne razabire, koje bi činjenice tuženici imali prisegom potvrditi, naime, da li svaki

Digitized by Google

„da njima navedeno pok. N. H. kazao nije", ili pak „da njemu to pok. N. H. kazao nije".

Uslied utoka tuženih N. P. i dr. ukinuo je kr. stolsedmorice rješitbu kr. banskog stola, te po §. 345. grpp. s razloga, što je razprava parbenog predmeta izcrpljena tako, da je moguće stvar razsuditi temeljito, te nije od potrebe napadnutom rješitbom kr. banskog stola odredjeno popunjenje razprave, naložio tomu višjemu sudu, da predmet iznova uzme u pretres i osudu izreče.

Po tom je kr. banski stol osudom svojom od 17. novembra 1909. broj 22.237 u cjelosti potvrdio osudu prvog suda od 7. decembra 1908. broj 11.292 gr. s razloga, što je stanjem spisa i zakonom opravdano, da je dosudjena ničena odlučna prisega prvotuženom N. P. pozivom na razloge potvrdjene prvosudne osude, koja je temeljila dosudjenje prisege na §§ 241. i 255. grpp.

Jos. Manzoni, kr. kot. sudac.

Ovrhu na nekretnine temeljem mjesnosudne osude može dozvoliti i onaj kr. kotarski sud, koji nije predpostavljen onom mjesnom sudu, koji je izrekao osudu.

(Prilog k tumačenju § 2. zakona od 6. aprila 1881.)

V. M. zamolio je kr. kotarski sud u K., da mu na temelju osude mjestnoga suda u K. dozvoli ovršnu uknjižbu prava zaloga na dielu ovršeničkih nekretnina upisanih u grunt. ul. br. 946. obć. M. i za provedenje ovršnog čina zamoli kr. kotarski sud u Z. Kr. je kotarski sud u K. ovu molbu odbio iz razloga nenadležnosti i uputio molitelja na redoviti sud, koji je za ovršenika nadležan. Ovrhovoditelj je uložio utok, na koji je po kr. banskom stolu izrečena ova rješitba od 12. maja 1909. br. 11.484.:

„Rješavajući izvješće od 16. aprila 1909. br. 3834. podnešeno u ovršnom predmetu ovrhovoditelja V. M. iz K. po odvjetniku D. proti ovršeniku I. Ž. iz V. K. radi K 27.60 spp. povodom utoka ovrhovoditelja V. M. proti odluci kr. kotarskog suda u K. od 2. aprila 1909. broj 3093 gr., kojom je njegova ovršno-uknjižbena molba prim. 20. marta 1909. br. 3093. gr. odbijena, — kr. banski stol

uvaživ, da se u § 2. zak. od 6. aprila 1881. pod redovitim sudom dužnikovim razumieva onaj kotarski sud, u obsegu kojega leži presudni mjestni sud, kao što ne bi umjestno bilo iskati ovrhu kod inoga kotarskoga suda u slučaju, kada je povodom pritužbe stvar presudio predpostavljeni mjestnomu sudu kotarski sud, isto tako ne bi na mjestu bilo, da se ovrhe zahtievaju eventualno kod više inih sudova kotarskih ni u slučaju, kad je stvar ostala kod mjestnoga suda bilo po nagodi bilo po pravomoćnoj presudi mjestnoga suda, jer dozvole ovrhe („prvi stupanj" § 67. sudovn.) mogu se zahtievati samo kod jednoga suda, a ne možda kod više sudova,

uvaživ prema tomu, da doduše nije na zakonu osnovan razlog, s kojega se napadnutom odlukom odbija molba,

uvaživ ipak, da po § 2. cit. zak. od 6. aprila 1881. potrebnu svjedočbu o neuspjeloj ovrsi na pokretnine može izdati samo nadležni mjestni sud, t. j. mjestni sud, od kojega potiče ovršni naslov (nagoda, osuda) i koji je zvan, da dozvoli ovrhu na pokretnine, ovdje mjestni sud u K., dočim je tu svjedočbu izdao zamoljeni izvršni sud u M., koji nije zvan da presudi,

Digitized by Google

nije li možda od mjestnoga suda u K. i drugdje zamoljeno provedenje ovrhe i s kojim uspjehom,

uvaživ dakle, da je s toga razloga opravdana odpućujuća odluka prvoga suda,

obnašao je utok ovrhovoditelja odputiti, te napadnutu odluku potvrditi.

Daljnji pravni liek nije poprimljen.

Priobćio: Franjo pl. Dominić.

Da li se može dostalac braniti, da mu dražbeni uvjeti pročitani i protumačeni nisu, ako je dražbeni zapisnik podpisao.

U parnici braće S. K. iz I., proti M. K. iz I. radi 755 K 81 fil. spp a na temelju pravomoćne osude kr. kot. suda u I. od 24. juna 1907. br. 5391. gr. izdana je u najam odnosno u zakup na ovršnoj javnoj dražbi obdržavanoj 7. marta 1908. kuća br. 37. sa kat. č. br. 1286 i 1287 upis. u grunt. ul. br. 1151 obć. I. i to na tri godine počam od 1. januara 1908. do uključivo 31. decembra 1910. god. Na spomenutoj javnoj dražbi dostao je ovršni zakup odnosno najam tih nekretnina D. J. iz I. uz godišnje 200 K na tri godine od 1. januara 1908. do 31. decembra 1910. g., te je uveden i u posjed. No točka VI. spomenutih uvjeta zakupa glasi: „Ako ovršenik M. K. umre prije izteka najamnog vremena od tri godine t. j. prije 31. decembra 1910. g. prestaje zakup (najam) nakon 14-dnevnog odkaza po ovlašteniku nekret. kuće br. 37. sa kat. č. br. 1286 i 1287. grunt. ul. br. 1151 obć. I."

M. K. preminuo je 8. februara 1909. u I. Brat njegov S. K. po odvjet. dru. V. KN. u I. odkazao je svojom odpovjednom molbom prim. 5. maja 1909. br. 36 59 gr. na temelju točke VI. uvjeta zakupa D. J. i I. najam kuće i zakup spomenutih parcela na 14 dana i to počam od 15. juna 1909. do 1. jula 1909.

Proti toj odpovjednoj molbi podnio je D. J. iz I. po odvjet. Lj. K. iz I. pravodobno svoje prigovore prim. 18. maja 1909. br. 4107 gr. F. 108/1909., te je u svojim prigovorima polagao glavno težište, da mu spomenuti uvjeti zakupa na javnoj dražbi pročitani i protumačeni nisu i da mu nije bilo poznato, da u slučaju smrti M. K. prestaje najam (zakup) uz odkaz od 14 dana. U dokaz, da mu uvjeti zakupa nisu pročitani ni protumačeni, poziva se na svjedoke i to na referenta, koji je dražbu obavljao i perovodju, koji je dražbeni zapisnik pisao. Prigovori dodieljeni su istom referentu, koji je i dražbu obavljao. Osudom kr. kot. suda u Z. od 9. juna 1909. br. 4782 gr. D. 180/1909. odbijen je tužitelj D. J. iz I. bezuvjetno sa svojim prigovorima prim. 18. maja 1909. br. 4102 g. i odsudjen na nošenje parničnog troška, a da sud nije ni preslušao po tužitelju ponudjene svjedoke, referenta i perovodju i to u glavnom s razloga, što je u dražbenom zapisniku od 7. jula 1908. konstatirano, da su uvjeti zakupa prije dražbe pročitani i protumačeni dražbovateljima; da je taj zapisnik vlastoručno nakon dražbe podpisao dostalac D. J., a sada tužitelj; a osim toga bilo mu je slobodno uvidom u spis uvjete prije dražbe pročitati, a pošto je M. K. glasom priležećeg krstnog lista preminuo 7. jula 1901., nastupio je uvejt točke VI.

Proti toj osudi uložio je D. J. iz I. po odvjet. Lj. K. iz I. pravodobno svoju žalbu ništovnu sa prizivom prim. 15. juna 1909. br. 4982 gr. F. 180/09.,

Digitized by Google

te je u glavnom napadao osudu, što po tužitelju ponudjeni svjedoci preslušani nisu.

Kr. banski stol izdao je ovu rješitbu od 30. jula 1909. br. 16.329.

Kr. banski stol, u ustmeno razpravljenoj parnici tužitelja D. J. iz I. po odvjet. Lj. K. iz I. proti tuženom S. K. iz I. po odvjet. dru. V. N. iz I. radi odpovjedi stana spp. u kojoj je kr. kot. sud u I. osudom od 9. juna 1909. br. 4782 gr. sudio:

Tužitelj D. J. iz I. odbija se bezuvjetno sa svojim prigovorima prim. 18. maja 1909. br. 4102 gr. i tamo stavljenim zahtjevom, a ostaje u krieposti odpovjedna molba S. K. iz I. prim. 5. maja 1909. br. 3659 gr., pa je prema tome D. J. dužan pod pretnjom ovršne deložacije do 1. juna 1909. u 12 sati do podne predati S. K. izpražnjenu kuću br. 37. sa svim prostorijama, te mu ustupiti u posjed i uživanje kat. čč. br. 1286. i 1287. upisane u grunt. ul. br. 1151. obć. I. kao i naknaditi mu ovom parnicom prouzročeni trošak u iznosu od 17 K u roku od 8 dana pod pretnjom ovrhe, — obnašao je povodom žalbe ništovne i priziva tužiteljeva D. J. žalbu ništovnu kao neosnovanu zabaciti, a priziv odputiti, te potvrditi napadnutu osudu prvog suda.

Trošak pravnog lieka ima prizivatelj sam nositi.

Razlozi: Proti prvomolbenoj osudi podnio je priziv sa žalbom ništovnom D. J. tužitelj. U rečenom pravnom liek u žali se u glavnom tužitelj, što nije nikakov obzir uzet na njegov prigovor, — da je on na 3 godine u zakup uzeo prieporne nekret. upisane u grunt. ul. br. 1151 obć. I. sastojeće iz kuće br. 37., te kat. č. br. 1286 i 1287, te da je tuženi S. K. prigodom zakupne dražbe izjavio, da tužitelja za 2 godine nitko glede tih nekretnina dirati ne će. U prigovorima naveo je tužitelj u tom pravcu, da je tuženi rekao: „Uzmi samo u zakup, tebe za 2 godine ne će i ne smije nitko dirati".

Takova izjava, učinjena prigodom zakupne dražbe nije po svojoj naravi obvezna, najpače ne može biti obvezna u oči točke VI. rečenih dražbenih uvjeta, prema kojoj zakup prestaje na 14-dnevni odkaz po vlastniku rečenih nekretnina, ako ovršenik M. K. umre prije izminuća zakupnog vremena, dakle prije 31. decembra 1910. g. Da dokaz glede takove neodlučne činjenice nije proveden, posve je opravdano, a dosljedno tomu odpada i žalba, da je sudac, koji je rečenu zakupnu dražbu proveo i razpravu ovog spora proveo tim više, što su urednici na svjedočanstvo kojib se tužitelj glede navedene neodlučne okolnosti pozvao i svjedoci nepripustni (§ 154. grpp.) Tako nemar nikakove ništine u postupku predvidjene u §. 331. grpp. Osuda je u glavnoj stvari s razloga gore navedenih po prvomolbenom sudu opravdana, — pravedna i glede parbenih troškova (§ 573. grpp.), pa ju je uz zabačenje žalbe ništovne i odpućenje priziva potvrditi valjalo. Trošak pravnog lieka ima prizivatelj sam nositi, jer njim uspio nije.

Osuda ova zadobila je pravnu moć.

Priobćio S. Balog.

Digitized by Google

B. Kazneno.

Prekršaj po § 269. slovo a) kazn. zak. jest posebni prekršaj. Za taj prekršaj sudac ne može udariti strogi ukor mjesto kazne odredjene u § 270. kz.

Karolina F., rodjena na 4. marta 1898., ukrala je na 30. augusta 1909. Mariji S. iz zatvorene mjesta 28 kruna. Zbog ovoga c. kr. kotarski sud u H. priznao je krivom Karolinu F., a njezin učin u presudi označio prekršajem kradje po §§ 171., 174. II. d), 269. a). kazn. zak. i udielio joj strogi ukor po § 270. kazn. zak., a uporabom §§ 260.i 266. kazn. zak.

Uslied žalbe ništetnosti na obranu zakona, c. kr. vrhovni sud u Beču presudom od 10. novembra 1909. poslov. broj K. I. 356/9. izrekao je, da je spomenutom prvomolbenom presudom povriedjen zakon u odredbama §§ 259. 269 a) kazn. zak., te ju preinačio u smislu, da je učin Karoline F. označio samo prekršajem po § 269. a) kazn. zak., a ne prekršajem kradje. U pogledu kazne ostala je nepromienjena presuda prvog sudca.

Razlozi vrhovne presude: Spomenuta presuda prvog sudca vriedja zakon u dvostrukom pravcu.

S jedne strane prikazuje se pogrešna osuda zbog prekršaja kradje. Djela jednog nedoraslog počinitelja, koja su za dorasle počinitelje kažnjiva kao zločin, sačinjavaju jedan posebni prekršaj. Moralo se je obtuženicu priznati krivom ne prekršaja kradje, već samo prekršaja po § 269. slovo a) kazn. zak. S druge strane pak je daljnja pravna pogreška, što je zakonska kazna bila ublažena u strogi ukor. Tu promjenu ne opravdavaju propisi §§ 260. 266. kz., na koje se presuda pozivlje — § 260. kz. dopušta samo, kad postoje stalni uvjeti, da se globa pretvori u zatvor ili da se zatvor snizi izpod najmanje mjere, a § 266. kz. uoblašćuje, da se zatvor pretvori u blažu vrst (blaži stupanj). On uoblašćuje sudca, kad postoje dotični uvjeti, da strogi zatvor zamieni sa prostim, a ovaj sa domaćim, te da snizi zatvor i globe izpod najmanje mjere kazne. Preinaka zakonske kazne u strogi ukor, kako se je ovdje dogodila, nije predvidjena u spomenutim, a ni u drugim zakonskim odredbama, dapače se protivi zabrani § 259. kz. o promjeni kazne. Ukor može da bude udieljen onda, kad to izričito zakon odredjuje (§§ 414., 417., 419. kz.) ili kad je mučke obuhvaćen od rieči zakona, koje se odnose na kaznu (§ 525. kazn. zak.). Nije prepušteno sudčevoj volji da mjesto zakonske udari koju drugu kaznu.

Moralo se je udovoljiti žalbi ništetnosti podignutoj od generalne prokure u smislu § 33. k. p., te izreći kao gore. Priobćio P. D.

K tumačenju § 74., 416. i 417. k. p.

Osudom kr. kot. suda u D. osudjen je P. T. radi prekršaja § 487. k. z. počinjena na štetu privatnih tužitelja kr. oružnika, jer da je u prijavi svojoj podnešenoj 8. novembra 1908. kr. kot. sudu u D., da su ga službujući oružnici dne 4. novembra 1908. u M. zlostavljali kundacima od puške, te ga i ozledili — lažljivo ih okrivio prekršaja § 411. odnosno § 331. k. z. Osudjenom P. T. dostavljen je prepis osude u svrhu izvedenja prijavljenog priziva dne 1. maja 1909. i to kao kažnjeniku kod kr. sudb. stola u P.

Osudjeni P. T. dao je dne 3. maja 1909. kod kr. sudb. stola u P.

Digitized by Google

na zapisnik svoje prizivno izvedenje, koje je kr. sudb. stol u P. dopisom od 8. maja 1909. br. III. 91—09. ustupio kr. kot. sudu u D. na nadležno uredovanje.

Kr. kot. sud u D. zaključkom od 4. junija 1909. br. II. 1022—08. odbio je prizivno izvedenje kao prekasno podnešeno po §§ 416. i 417. k. p., jer je prizivno izvedenje sa gornjim dopisom stiglo kr. kot. sudu u D. tek 13. maja 1909.

Nakon pravomoćnosti ovog zaključka podnešeni su spisi uslied prijavljenog priziva prizivnom sudištu kr. sudb. stolu u P., koje je riešenjem od 6. novembra 1909. br. II. 618—09. osudu ukinulo, odredivši nadopunu razprave, a riešitbu popratilo ovom opazkom:

Taj je sud nekorektno i protuzakonito prizivno izvedenje osudjenoga kao prekasno podnešeno odbio, jer je prizivno izvedenje dano u zapisnik kod ovdašnjeg sudbenog stola dne 3. maja 1909., a osuda je tuženom kao ovosudnom kazneniku dostavljena 1. maja 1909., dakle prema propisu § 417. i § 74. k. p. priziv pravodobno uložen, jer se po § 391. k. p. postupak glede prekršaja ravna doduše poglavito polag propisa sadržanih u glavi XIX. k. p., ali se u svim točkama, glede kojih u tom poglavlju ne ima osobitoga propisa, imadu uporabljivati primjerene ustanove o postupku radi zločinstva i prestupaka o kojima zakon u § 281. pozivom na § 74. k. p. odredjuje, da je žalbenik prebivajući izvan sjedišta sudbenoga stola vlastan svoj pravni liek izvesti kod vlastitoga suda kotarskoga.

Glava XIX. k. p. ne sadržaje ustanove analogne onima §§ 74. i 281. k. p. o pravu stranke, da svoj pravni liek dade po propisu § 74. k. p. uvrstiti kod inoga suda, naročito ne kod sbornoga suda.

U nazočnom je slučaju bezdvojbeno ustanovljeno, da se je žalbenik u vrieme dostave napadnute osude nalazio zatočen u uzama ovoga kr. sudb. stola, te da je pravni liek zapisnički izveo u zakonom propisanom roku.

Naredjenju §-a 74. k. p. je očita svrha olakšanje i pouzdanost dostave, te zaštita stranke, da ne promaši kojega zapornoga roka; prema čemu se zabačenje u otvorenom roku i kod sbornoga suda kao mjesta prebivališta žalbenikovoga uloženoga pravnoga lieku ukazuje na zakonu neosnovanim.

T. Š.

Iz upravne prakse.

Promet mlieka stoji pod oblastnim nadzorom.
U kojim slučajevima nastupa kažnjivost?

Kako u nas promet sa živežem još nije uredjen zakonom, osim u slučajevima, ako su patvorine škodljive zdravlju, to ovdje iznosimo jedno riešenje iz kojega se vidi, kojih se načela drži kr. zemaljska vlada u prosudjivanju toga važnoga pitanja, kad se radi o prometu s mliekom.

Presudom poglavarstva grada Zagreba od 2. julija 1909. broj 62.691. III. presudjen je A. upravitelj vlastelinstva N. radi prekršaja naredbe hrv. namjestničkoga vieća od 14. novembra 1858. broj 18.115, što je u promet stavio mlieko, manisano po kr. zemalj. kemijsko-analitičkom zavodu u Zagrebu, po ministarskoj naredbi od 16. septembra 1857. na kazan globe od 10 K i troška analize od 64 K.

Digitized by Google

Povodom priziva A. upravitelja vlastelinstva N. izdala je kr. zemaljska vlada, odjel za poslove unutarnje, ovo riešenje od 30. decembra 1909. broj III. D 2118/2:

„Priziv se uvažuje, presuda stavlja van snage a presudjeni rješava krivnje i kazni.

Razlozi: Kr. zemaljski kemijsko-analitički zavod u Zagrebu jest nalazom od 11. decembra 1908. broj 968, 969 i 972 manisao 12 ogledaka mlieka, jer je pronadjeno, „da su svi iztraženi ogledci mlieka nedozvoljenim načinom manipulovani time, što im je oduzeta mast i dodano vode", a nalazom od 15. decembra 1908. broj 985 manisana su opet 4 ogledka mlieka, jer je pronadjeno, da su svi iztraženi ogledci mlieka nedozvoljenim načinom manipulovani, pak im se mora sa zdravstvenog redarstvenog gledišta prigovoriti.

Pošiljke mlieka, od kojih su ogledci iztraženi, poticale su od vlastelinstva N., a upravljene bile na trgovca B. Zagreb.

Promet mlieka stoji pod oblastnim nadzorom. Nastaje pitanje, u kojim slučajevima nastupa kažnjivost?

Mlieko upotrebljava se u razne svrhe: služi za neposrednu trošnju kao hrana, preradjuje se u maslo, razne sirove itd., koji služe za ljudski užitak, rabi za tovljenje i hranu marvi, rabi u tehničkom obrtu za tvorenje kaseina, fibrina, liepiva, mliečnog sladora, itd.

Ima li mlieko da služi ljudima za hranu, mora da je zdravo i čisto, da ne potiče od bolestnih životinja, da se posudje drži čisto, it. d. Svježe obrano mlieko zdrava je hrana, navlastito za odrasle, a dade se dobro upotriebiti u kuhinji. Stoga bilo bi neopravdano, da se isključi iz prometa za ljudski potrošak. Nebi bilo to ni opravdano obzirom na gospodare, budući da bi im se otela mogućnost, da unovče nuzgredne proizvode mljekarstva, a to bitno upliva na čistu dobit i tvorničku priredbu maslaca i sira.

Prema tomu kažnjiv je gospodar ili trgovac, koji je u neposrednoj vezi sa občinstvom, gdje ima mlieko da služi neposrednom občem prometu i potrošku, — ako nedozvoljenim načinom manipulira sa mliekom, što mu pridodaje manje vriedne primjese, da uveća količinu (volumen), ako za puno mlieko (Vollmilch) prodaje mlieko, kojemu je oduzeto maslo obiranjem ili razlučivanjem (separatorom), ako prodaje mlieko bolestnih muzara ili mlieko pokvareno, ako inače loše mlieko prodaje občinstvu za puno mlieko, da si time namakne nedozvoljenu dobit.

Obrano mlieko, razredjeno mlieko, nije zabranjeno neposredno občinstvu prodavati za trošnju, nu izključivo samo pod nazivima, koji odgovaraju njihovoj sadržini i manjoj vriednosti za ljudski užitak. Svaka i najmanja sumnja i zavedenje občinstva, da se pod tim nazivom krije puno mlieko (Vollmilch) mora da je izključeno.

Drugčije ima se prosudjivati odnos izmedju gospodara (producenta) i trgovca s mliekom. Tu se opravdano mora predpostaviti, da će i jedan i drugi znati štititi svoje vlastite interese, dočim to trošeće občinstvo ne može, ako ne nadje zaštite u oblastima.

U konkretnom slučaju jest dobava mlieka izmedju uprave vlastelinstva N. i trgovca B. uredjena dobavnim pismom od 29. julija 1908. Ako mlieko, dobavljano od vlastelinstva N. nije odgovaralo dobavnim uvjetima, to je

Digitized by Google

privatna stvar B-a, nu da je B to mlieko stavio u promet pod nazivom puno mlieko, bio bi obzirom na to, što je osporeno analizom, kažnjiv.

Spor radi prekršaja medjusobnih utanačenja u dobavi mlieka izmedju vlastelinstva N. i trgovca B. je čisto privatno-pravne naravi, tu nisu po riedi javni obziri i trošeće obćinstvo, stoga sudovanje glede toga ne spada na upravne oblasti.

Kažnjivost i sudovanje upravnih oblasti nastupilo bi tek tada, kada bi se kušalo manisano mlieko staviti u promet za neposrednu trošnju obćinstva.

Prema izloženom sam učin nije kažnjiv po upravnim propisima.

Nu da bi objektivni učin, kažnjiv po upravnim oblastima i stajao, morala bi se bila utvrditi i lična odgovornost i krivnja obtuženoga. Tako nije izpitano, da li imadem čin ili popust. Nije iztraženo, tko je vadio i na čiji nalog maslo iz mlieka i tko sipao vodu. Da se je to iztraživalo, u brzo bilo bi se naišlo na krivca.

Pošto u nazočnom slučaju ne ima učina, kažnjivog po upravnim propisima, a niti je utvrdjena lična krivnja, to se je morala izreći odriešujuća presuda. Priobćio: Zvonimir Ž e p i ć.

Ostane li u jednoj od diobnih grana potajno podieljene zadruge samo udova bez djece, imade i ova pravo tražiti provedbu potajne diobe.

(§ 57. provedb. naredbe zadr. zakona.)

U zadruzi S., k. br. 494/870 iz D. živjeli su Mojsilo S. s porodicom, Čedo S. s porodicom i s materom Mitrom te Gjoko S. sa ženom Hristinom. Još njihovi roditelji podielili su se tako, da je Gjoko S. posjedovao $^1/_2$, a Mojsilo i Čedo S. svaki po $^1/_4$ zadružnih nekretnina. Gjoko S. umro je već g. 1889. iza njega ostala je samo udova Hristina, dočim djece nije imao. Hristina S. ostala je i u posjedu dijela svoga zak. muža, pa je god. 1905. zatražila provedbu potajne diobe u ovoj zadruzi. Mojsilo i Čedo S. uzprotivili se provadjanju ove potajne diobe, jer da Hristina udova S. nema prava tražiti tu provedbu, i jer da Hristinu ud. S. ide samo $^1/_4$ diela njezinog pok. supruga (§ 31. zakona o zadrugama od 9. maja 1889.!

Kr. kotarska oblast u O. nije uvažila tih prigovora, već je mimo tih prigovora provela potajnu diobu i konačnom odlukom od 23. marta 1906. br. 1662. izdala strankama diobni list, po kom se zadružne nekretnine diele u tri diela, od kojih I. dio sačinjava Čedo S. s porodicom, II. dio Mojsilo S. s porodicom, III. dio Hristina udova S. Podjedno je odredila da se I. dio gruntovno upiše na Čedu S., II. dio na Mojsila S. a III. dio na ostavinu pok. Gjoke S. uz pravo doživotnoga uživanja cielog tog diela u korist Hristine udove S. Prigovore Mojsila i Čede S. naprosto je odbila, jer da potajna dioba u ovoj zadruzi postoji preko 39 godina, a svaka potajna dioba, izvedena prije 1. januara 1890., imade se provesti prema faktičnom stanju posjeda.

Proti toj odluci i diobnom listu uložio je utok Mojsilo S.

Kr. je županijska oblast u O. povodom tog utoka odlukom od 19. maja 1906. br. 3616. ukinula prvostepenu odluku i diobni list, a čitav diobni postupak obustavila. Obustavila je pak diobni postupak, jer Hristina udova S. nema po §-u 29. zakona o zadrugama od 9. maja 1889. pravo tražiti diobu ove zadruge, a Čedo i Mojsilo S. ne traže, da se dioba provede.

Digitized by Google

Proti toj odluci uložila je utok Hristina udova S.

Kr. je hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odio za unutarnje poslove, povodom tog utoka odlukom od 14. septembra 1907. br. 69.029. ukinula ovu drugostepenu odluku od 19. maja 1906. br. 3616. i odredila, da županijska oblast pravno riješi utok Mojsila S. proti prvostepenoj odluci mimo razloga navedenog u drugostepenoj odluci. Ne stoji naime, da Hristina udova nije imala prava tražiti provedbu diobe u ovoj zadruzi. Ovdje se radi o potajnoj diobi, a ova je ima provesti na zahtjev budi koje diobne stranke (§ 57. provedbene naredbe zadružnom zakonu), a takova je ovdje i Hristina udova S.

Priopćio: Dr. I. Strohal.

Kuća, opredieljena za bilježnički stan, za koju upravna općina ne plaća najamnine, imade se uvrstiti u pravoužitni katastar Krajiške imovne občine tako, da upravnoj občini pripada samo gradjevno drvo za uzdržavanje njeno. (Rješitba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unut. poslove od 11./VIII. 1909. br. 30.190.)

Povodom utoka občinskoga poglavarstva u F. preinačuje se drugostepena odluka od 12. februara 1909. br. 143, te se odlučuje, da se kuća br. 330 u F., vlastničtvo zem. zajednice F., imade uvrstiti u pravoužitni katastar imovne občine G. tako, da za uzdržavanje njeno pripada upravnoj občini pravo dobivati gradjevno drvo s razloga, što je ta kuća opredieljena za bilježnički stan, za koji upravna občina ne plaća nikakovu najamninu, a po tom ta kuća služi u občinske svrhe.

Obzirom pako na propis §. 6. sl. a) Naputka A. k zakonu od 11. jula 1881. (kojim se razjašnjuju odnosno preinačuju neke ustanove zakona od 15. juna 1873. o imovnim občinama u hrv. slav. vojnoj krajini) ne pripada upr. občini drvo za ogrjev za rečeni stan.

Priopćio: Dr. A. Goglia.

Rješitba

kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu.

Patronat je danas javnopravni institut, za koji su odlučni javnopravni interesi. Ako se od patronatskoga dobra odcjepi jedna ili više čestica, a time se znatno ne preinačuje temeljno dobro, ostaje patronat spojen samo s temeljnim dobrom. Imadu li otudjeni dielovi takodjer oznake temeljnoga dobra, t. j. ako se radi o diobi dobra, prelazi patronat i na novo nastale dielove. Kod parcelacija se patronat iz javnopravnih interesa proteže na sve kupce razparceliranoga dobra.

Povodom utoka, što no ih podnesoše i vlastelinstvo knezova O., L. pl. J., dr. N. pl. J. za nasljednike P. pl. J., J. Š. za nasljednike S. Š., M. M. i drugovi, A. E. i drugovi, M. R., zemljištna zajednica G. i M. K. protiv odluke upravnoga odbora županije u predmetu popravka rkt. crkve i župnoga dvora u K., izrekla je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, preinačiv napadnutu odluku upravnoga odbora, riešenje od 18. augusta 1909. br. 12.297. sliedećega sadržaja:

Patronom rkt. župne crkve u K. imade se smatrati porodična povjerbina

Digitized by Google

„I." knezova O., te M. pl. J. rodj. G. iz Č. kao suvlastnici plemićkoga dobra Č. i to prva s dvie trećine, a potonja s jednom trećinom. Ostalo se izpušta.

R a z l o z i: (Izpušta se ono, što se ne odnosi na pravno pitanje, radi kojega se priobćuje ova rješitba.) Napadnuta odluka ustanovljuje kao patrone sve sadašnje vlastnike bivšega plemićkoga dobra Č., držeći se pri tom ovdašnje rješitbe od 9. juna 1882. br. 6241. ex 1881., u kojoj je bilo izrečeno, da je pravo patronata nad k.-om župom pravo realno, spojeno s vlastničtvom plemićkoga dobra Č., kako ga je posjedovala plem. obitelj J. prije otvorenja stečaja, pa budući da kod parcelacije patronatskih dobara patronatske dužnosti prelaze na kupce pojedinih parcela u razmjerju kupljenoga dobra, to da su i svi sadašnji vlastnici plem. dobra Č. dužni nositi patronatske terete prema razmjerju svoga posjeda. Citirana vladina rješitba upozoruje medjutim izrično na to, da taj princip vriedi samo kad se patronatsko dobro razparcelira, dočim u slučajevima, gdje se od patronatskoga vlastelinstva otudjuju samo manji kompleksi, ostaju patronatska prava i nadalje skopčana s jednim ili više većih posjednika, budući da regalna ili kurijalna prava dobivaju svoj privilegirani značaj s kurijom, s kojom su takova prava i povlastice skopčane.

Sada razložena načela podpuno su opravdana. Više citirana rješitba upozorila je opravdano, da je u zemljama ugarske krune bio najobičniji način stjecanja patronatskoga prava fundiranje, radi kojega je odnosni fundator stekao patronat. Prema naravi stvari bili su patroni zemaljska gospoda, a patronat je bio spojen s njihovim vlastelinstvom kao akcesorij. Kako su ovakova dobra bila neotudjiva, te su ostala u rukama jedne te iste obitelji, uzdržana je bila takodjer sveza izmedju prvoga zakladatelja i kasnijih patrona. Nu uslied preinake starih feudalnih odnošaja počela su imanja prelaziti iz ruke zakladateljske obitelji i više puta često mienjati svoje gospodare, te je danas napomenuta veza ponajvećim dielom podpuno raztrgana. Patronatski odnošaji ne nalaze danas više opravdanje u vezi s prvim zakladateljem; patornat je danas javnopravni institut, te su javnopravni interesi odlučni za prosudjivanje patronatskih odnošaja.

Uzme li se na um, da je patronat regalno pravo realnopravne naravi, tada je podpuno opravdano stanovište, da se u slučaju odciepljenja jedne ili više parcela, uslied kojega se znatno ne preinačuje temeljno dobro, ne mienja patronat, već ostaje i nadalje spojen samo s temeljnim dobrom, jer regalna prava svoj privilegirani značaj dobivaju s kurijom, pa se odnosna privilegija imadu po mogućnosti i držati kurije.

Prosudjenje pitanja, da li je otudjenje takovo, te je njime bitno preinačeno temeljno dobro, odnosno da li otudjeni dielovi imadu takodjer oznake temeljnoga dobra, uslied česa i na njih mora preći patronat, jest quaestio facti, na koji opet uplivaju javnopravni obziri sigurnosti patronata, kod česa se ali po mogućnosti imade uvažavati i privatnopravna dispozicija stranaka glede patronata, ako je takova izričito učinjena.

Kod parcelacija, gdje se vlastelinstva razkomadaju na sitne česti, koje podpuno gube narav prijašnjega vlastelinskoga dobra, zahtievaju javnopravni interesi, da se patronat uslied svoje realnopravne naravi protegne na sve kupce razparceliranoga dobra, jer se ne može dozvoliti, da se parcelacijom patronatski tereti bez dozvole nadležnih oblasti prenesu na sasvim

Digitized by Google

treće osobe, koje za vrieme obstanka patronata nisu bile zvane u tu svrhu ništa doprinositi.

Prelazeći na nazočni slučaj valja iztaći, da je jur u ovdašnjoj rješitbi od 19. juna 1882. broj 6241. ustanovljeno, da je patronat k.-i realnopravne naravi, budući je bio spojen s vlastelinstvom č., te ga je sve do godine 1831. faktično izvršivala plem. obitelj J. kao vlastnica plem. dobra Č. Tu činjenicu priznaju svi utjecatelji, pak je stoga nuždno, da se ustanovi dalnja sudbina ovoga patronata. Nepreporno je nadalje, da je obitelj J. ostala u posjedu malo ne čitavoga plem. dobra Č. sve do časa, dok nije M. pl. J. pao pod stečaj i dok nije goidne 1855. obavljena prodaja stečajninskih nekretnina.

Dražbeni zapisnik o prodaji stečajninskih nekretnina nalazi se u spisu, pak iz njega proizlazi, da na ovoj dražbi nije razprodano čitavo plem. dobro Č., već samo neke, i to ponajvećim dielom neznatne čestice, nakon česa je dražba na molbu D. pl. J. obustavljena, dočim su sve preostale nekretnine plem. dobra Č. predane u posjed D. pl. J.

S obzirom na te činjenice dala je kr. zem. vlada po svom izaslaniku iztražiti sudbinu nekretnina, koje su svojedobno sačinjavale plem. dobro i to počamši od sastava gruntovnih napisnika, pa sve do najnovije vrieme, te je na temelju starih grt. napisnika i novih gruntovnih uložaka, koji su u prepisu priklopljeni spisu, ustanovljeno sliedeće: (Sada se navodi posjedovno stanje plem. dobra Č. počevši od sastava grt. napisnika do danas.)

Iz sada navedenih podataka sliedi, da plemićko dobro Č. nije bilo nikada razparcelirano, već je samo u najvećemu svojemu dielu prešlo izruku plemićke obitelji J. u vlastnost porodične povjerbine I. knezova O. Tečajem vremena otudjene su doduše od ovoga plem. dobra takodjer i neke manje čestice, nu na te nije prešlo i nije moglo preći pravo patronata, jer ono po običnitom pravnom shvaćanju ne prelazi na pojedine prodane čestice, dok postoji temeljno dobro, ako ove čestice ni po svojoj površini ni po svojoj kulturi nisu pridržale narav temeljnoga dobra, s kojim je patronatsko pravo bilo svezano.

(Sada se razlaže razmjer onih dielova plem. dobra Č., koji se nalaze u rukama patrona i to temeljem površine i zemljarine. Ostalo se izpušta.)

Priobćio: G a l i ć.

KNJIŽEVNOST.

Архив за правне и друштвене науке. Орган правног факултета универзитета београдског. Urednici su mu: di. Kosta K u m a n u d i i dr. Dragoljub A r a g j e l o v i ć, universitetski profesori.

Upravo mi je milo, što mogu konstatovati, da se je srpski naš drug u prvim godinama svojim liepo razvio, da redovno izilazi, te da se je svojom biranom i raznolikom sadržinom dovinuo do odličnoga mjesta medju slavenskim juridičkim časopisima.

Evo sadržine posljednjih triju knjiga:

K n j i g a V.

Istorija prava: Sudovi i vlasti K. Gjorgjeva doba, od Alekse C. Jovanovića.

Digitized by Google

Gradjansko pravo i postupak: Kapara ili zadavak (arrha, arra), od Andre Gjorgjevića. O obavezi zaštite u slučaju evikcije kod ugovora o kupovini i prodaji, od Živojina Perića. O ugovorima o osiguranju života, od dra. M. Polićevića. Prilozi proučavanja narodnoga života u sjevernoj Dalmaciji od dra. Aleksandra Mitrovića. O pravu udovičkog užitka, od Il. A. Šumenkovića. Pravozastupništvo u Nemačkoj, od Mihaila Selvi. Revers, od dra Č. Markovića. Trgovačko i stečajno pravo: Pravo trgovanja u obnovljenoj Srbiji do 1835. godine, od Andre S. Filipovića. Prinudno poravnanje u stečaju, od Sp. Radoičića. Povratno dejstvo stečaja na učinjene poklone od dra V. I. Mitrovića. O pravom domašaju čl. 58. zakona o akcionarskim društvima, od. M. N. Hristića.

Krivično pravo i postupak: Sredstva za zamenu kratkovremene kazne lišenjem slobode, od dra. B. Markovića. Nekoliko reči o nameri kod utaje, od dra. D. Subotića. O policajskim poternicama, od Vase Lazarevića. Pristanak povredjenoga ne ništi protupravnost, od Jos. Lončarića.

Državno pravo: Novi skupštinski poslovnik, od S. Jovanovića.

Administrativno pravo: Može li sudija biti i sudija i blagajnik, od Drag. M. Tunića.

Medjunarodno pravo: O medjunarodnoj pravnoj zaštiti poverilaca jedne države (povodom Dragove doktrine) od dra. Milete Sl. Novakovića.

Crkveno pravo: Grčko-rimsko zakonodavstvo o crkvenoj imovini, od dra. N. Milaša. Reforma bračnoga prava u Austriji, od jednoga kanoniste.

Ekonomske i financijske nauke: Novi balkanski železnički planovi, od jednog diplomate. Sudska kronika. — Ocene i prikazi. — Beleške. — Nekrolog.

K n j i g a VI.

Gradjansko pravo i postupak: Paktum antichreticum u sjevernoj Dalmaciji, od dra. Al. Mitrovića. O obavezi zaštite u slučaju evikcije kod ugovora o prodaji i kupovini, od Živojina M. Perića. Pravni položaj Bosanaca i Hercegovaca u Srbiji sa gledišta nasljednog prava, od Radmila Milićevića. Porodično pravo nasledja u današnjim romanskim i germanskim državama, od Andre Gjorgjevića. O evolucionizmu u pravu, od Lazara P. Markovića. Prinudna izvršenja u Nemačkoj, od Mihaila Silvi.

Trgovačko i stečajno pravo: Prinudno poravnanje u stečaju, od S. Radoičića.

Krivično pravo i postupak: Sredstva za zamenu kratkovremene kazne lišenjem slobode, od dra. B. Markovića. O policijskim poternicama, od Vase Lazarevića. Sporna primena smrtne kazne u §§ 191. i 268. kazn. zak., od Dušana M. Subotića. Neki sporni slučajevi primene smrtne kazne, od Aleksandra Mijovića. Kazneni registri, od Vase Lazarevića.

Administrativno pravo: Advokati i sudije u Austriji, od jednoga juriste Tri sporna pitanja iz zakona o sudijama, od Mih. P. Jovanovića. Kontraktualna služba državnog činovnika i pravo na pensiju, od Mih. P. Jovanovića.

Medjunarodno pravo: Druga haška konferencija mira, od dra. Milete St. Novakovića.

Crkveno pravo: Reforma bračnoga prava u Austriji, od jednoga kanoniste. Grčko-rimsko zakonodavstvo o crkvenoj imovini, od dra. N. Milaša. O raščinjenju i pomilovanju sveštenika osudjenih za krivična dela, od dra.

Digitized by Google

Čed. Mitrovića. Narodno-crkvena autonomija u sibinjskoj mitropoliji, od dra. Nikodima Milaša.

Ekonomske i financijske nauke: Osiguranje radenika na slučaj bolesti i nesrećnih slučajeva, od dra. A. Mihalića.

Sudska kronika. — Ocene i prikazi. — Beleške. — Nove knjige.

Knjiga VII.

Gradjansko pravo i postupak: Francusko zakonodavstvo o Evrejima, od Gjor. Pavlovića. O obavezi zaštite u slučaju fizičkih nedostataka stvari kod ugovora o prodaji i kupovini, od Živojina M. Perića. Ženidba i udadba, od dra. Luja Bakotića. Porodično pravo nasledja u današnjim državama germanskim i romanskim, od Andre Gjorgjevića. Jedan razlog za deobu zadruge u Srba, od dra. T. R. Gjorgjevića. Prinudna izvršenja u Nemačkoj, od Mihaila Silvi.

Trgovačko, menično i stečajno pravo: Istorija menice, od dra. V. Mitrovića. Prinudno poravnanje u stečaju, od Spasoja Radojičića. Poništaj teretnih ugovora u stečaju, od dra. Vel. Mitrovića.

Kazneno pravo i postupak: Sredstva za zamenu kratkovremene kazne lišenjem slobode, od dra. B. Markovića. O ubistvu, od dra. M. Miljkovića. Kazneni registri, od Save Lazarevića. Pojam „dela" u srpskom kaznenom zakoniku, od dra. Tome Živanovića. Iznuda u srp. kazn. zak., od dra. Tome Živanovića.

Medjunarodno pravo: Aneksija Bosne i Hercegovine i medjunarodno pravo, od dra. Milenka R. Vesnića.

Crkveno pravo: Patronatsko pravo. O regulisanju parohija od Milana S. Stojadinovića.

Ekonomske i financijske nauke: Poljoprivredno obezbedjenje u Srbiji, od dra. Momčila Ninčića. Monopolističke težnje u esnafima, od K. Jovanovića. O kontroli kod akcionarskih društava od dra. Milov. Nedeljkovića.

Parlamentarna kronika. — Sudska kronika. — Primenjeno pravo. — Ocene i prikazi. — Beleške. — Nove knjige.

Ja držim, da ne trebamo nasočito preporučivati „Arhiva" našim čitaocima, njegova ga sadržina najbolje preporuča. Stoji na godinu 14 kruna.

Na koncu još jedno. Ja mislim, da bi bilo u interesu hrvatske knjige, kad bi svaki pravnički pisac poslao „Arhivu" na ocjenu svoje djelo. Uvjeren sam, da će „Arhiv" svaku hrvatsku pravnu knjigu, koja mu se pošalje, objaviti svojim čitaocima, kao što ću i ja svaku srpsku pravnu knjigu, koja mi se pošalje, objaviti čitaocem „Mjesečnikovim" budi sam, budi dati je na ocjenu kojem stručnjaku. Kad bi se tako tečajem vremena postiglo, da se sve srpske pravne knjige objave u „Mjesečniku", a sve hrvatske u „Arhivu", postiglo bi se u jednu ruku naše medjusobno bolje upoznavanje, a u drugu ruku našla bi juridička knjiga i jednoga i drugoga diela našega naroda bolju prodju, koju joj svaki patriota mora od srca željeti.

Šilović.

Dvadeset i pet godišnjica „Slovenskoga Pravnika".

Sa dvanaestim brojem od prošle godine navršio je „Slovenski Pravnik" svoj dvadesetipet-godišnji jubilej. Ovo je činjenica, na koju mogu da budu ponosni naša braća slovenski pravnici. Pravnički se list vanredno teško drži i u onim zemljama i narodima, koji imadu svoj jezik u svim uredima i u za-

Digitized by Google

konodavstvu, dapače i u onim zemljama, koje imadu i svoj najviši učevni zavod, sveučilište, ovoga najboljega razsadnika znanosti. Slovenci svega toga nemaju, moraju se i danas boriti za svoj jezik, da mu se prizna najprimitivnije pravo u državnim uredima i učevnim zavodima, pak su uza sve to kadri bili kroz četvrt stoleća uzdržati svoj pravnički list. Čast im i dika.

„Slovenski je Pravnik" počeo izdavati o novoj godini 1881. ljubljanski odvjetnik Adolf Moschć, kako razabiremo iz instruktivnoga članka urednika dra. Danila Majarona, odakle vadimo ove podatke. Tada bijaše nastalo živahnije gibanje medju Slovencima, najpače u središtu. Nastao je bio nutarnji politički preokret, koji je davao slovenskome narodu jamstvo za slobodniji duševni razvoj, a napose za ravnopravnost njegovoga jezika u školi i uredu. Za to se je mislilo, da moraju i slovenski pravnici s obzirom na svoj visoki položaj i važnu ulogu stupiti na poprište sa svojim glasilom. I upravo je to glasilo došlo u pravo vrieme.

Velika većina ondašnjih sudskih urednika, napose viših nije hotjela shvatiti, da se može i mora početi dosljedno slovensko uredovanje, te su mu se protivili sa svim predrasudama stare njemačke škole i protunarodne politike. God. 1880. i 1881. započela je sudbena praksa, koja je lasno mogla postati sudbonosna. Nekoja sudišta — i to u Kranjskoj — odbijala su slovenske podneske i zapisnike, a druga su ih njemački rješavala.

Dogodilo se je dapače, da je kotarski sud u Kamniku u parnici radi smetanja posjeda izdao slovensku konačnu odluku. Prizivno sudište u Gracu pronašlo je u tom ništetnost i naložilo, da se slovenskim strankama oduzme slovenska odluka pak da se nadomjesti njemačkom. Vrhovno sudište potvrdilo je to riešenje te je načelno izreklo, da slovenski jezik nije za sudišta zemaljski jezik. Prizivno sudište u Gracu saobćilo je ovo riešenje svim sudovima prve molbe.

Tada je baš u horu počeo izlaziti „Slovenski Pravnik", te njega, odnosno šačicu pravnika oko njega sabranih ide prva zasluga i hvala, da se je protiv takove jezične prakse organizovao odpor, koji je napose parlamentarnim putem urodio podpunim uspjehom. Tadanji ministar pravde dr. Pražák izdao je g. 1882. poznatu svoju jezičnu naredbu, kojom je položio temelj budućemu slovenskomu uredovanju.

„Slovenski Pravnik", rodio se u času, kada je većina pravnika službujućih na Slovenskom mrzila narodni jezik, te je radi toga uzkraćivala podporu slovenskom pravničkom listu. Bilo mu je računati sa malim brojem mladjih suradnika, što mu nije moglo osigurati redovnoga obstanka.

Njegovo doba ne bijaše u tom pogledu mnogo bolje od dobe (1870.—1874.) u kojoj je idealni dr. Razlag izdavao „Pravnik slovenski", pak je morao s njime prestati radi premalene duševne podpore. Iz istoga razloga izlazio je i Moschéov „Slovenski Pravnik" samo do konca godine 1883.

Slovensko uredovanje brzo se širilo po mnogim krajevima, u kojima borave Slovenci, te je postajalo pravilom. Godine 1887. izašao je za prizivna sudišta gradačko i tršćansko ukaz, da se imadu na slovenske podneske i gruntovni unosi obavljati u slovenskom jeziku, Taj je ukaz podigao cielu buru protesta. Iznosio se je dapače i šupalj argumenat, da je slovenština za pravničku struku posvema neizobražena. To ludo naklapanje moralo je urediti odporom. Značajno je, da je inicijativa, neka se „Slovenski Pravnik" osnova pokrene, izašla od predsjedničtva zemaljskoga sudišta u Ljubljani. Ne va-

Digitized by Google

ramo se, kada tvrdimo, da je tuj koliko toliko uplivao i genij ministra dra. Pražaka.

Na nagovor nastavio je sa godinom 1888. izdavati „Slovenski Pravnik" dr. Mosché, sudjelovanjem odličnih pravnika. Medju njima zauzimali su prvo mjesto ondašnji predsjednik zemaljskog sudišta Kočevari savjetnik višega sudišta dr. Gertscher. Taj je godišnjak i po obliku i po sadržini vanredno dobar kao navlaš, da dokaže klevetnikom, kako su imali krivo.

Godine 1888. osnovalo se družtvo „Pravnik" poglavito u tu svrhu, da osigura obstanak slovenskom pravničkom listu. S novom godinom 1889. postao je „Slovenski Pravnik" organ družtva „Pravnika", što je ostao neprekidno do danas, dakle kroz punu 21 godinu. Ovo tako dugo doba najboljim je dokazom, kako se je valjano i sretno osnovala sveza izmedju lista i družtva.

Urednici bijahu „Slovenskom Pravniku" od godine 1881. do 1883.: dr. Ivan Tavčar, godine 1888. dr. Janko Babnik, od godine 1889. do 1892. dr. Danilo Majaron, od g. 1893. do 1897. dr. Makso Pirc i dr. Viktor Supan, a od godine 1898. do danas opet dr. Danilo Majaron.

Slovenci nemaju niti danas mogu imati pravnika, koji bi se bavili samo teorijom, već u listu suradjuju samo praktični pravnici, koji vreme svoga odmora upotrebljuju u ovu patriotsku svrhu. Unatoč tome imade u „Slovenskom Pravniku" cieli niz razprava, koje bi služile na čast i većim pravničkim listovima, te koje dokazuju i volju i sposobnost Slovenaca da i na ovome polju dokažu kulturnu snagu naroda svoga.

Svršavamo s iskrenom željom da u drugoj četvrti stoljeća naš drug ne samo zadrži svoju sadanju poziciju, nego da u svakom pogledu još uznapreduje.

Šilović.

Dr. Milivoj Maurović: **Neka pitanja o reformi pravo- i državoslovnog studija. 8°. 54.** Zagreb 1909.

Budući da je ova vrlo zanimiva i važna studija moga druga izašla u „Mjesečniku", od kuda je napose odštampana, i tako poznata čitaocem „Mjesečnika", hoću da progovorim samo o nekim predlozima piščevim i da o njima kažem na ovome mjestu u nekoliko rieči svoje mnienje.

Pisac nije pristaša dvaju historijskih ispita. On tvrdi (str. 33. 152.), da je po njegovom mnienju bolji jedinstveni nego li razkomadani pravno-historiski izpit, kako kod nas postoji.

Ja priznajem, da nije razdioba izpitnih predmeta sretna, da je previše rimskoga prava i da pravna poviest ne spada na prvi izpit. Ali sam uvjeren, da je pedagoški sretna misao bila raskomadati pravno-povjestni državni izpit, jer je sada sveučilištna omladina prisiljena, da već prve godine počne raditi i spremati se na ispit. Po starom sustavu, dok je postojao samo jedan ispit koncem druge godine, bijahu veoma riedki slušači prava prve godine, koji su i zavirili u knjigu, već su ovu prvu godinu posve u tutanj proveli. Pošto su kroz godinu dana odvikli radu, bijaše ih mnogo veći broj, koji su se posve izgubili, jer im je kasnije bilo teže prionuti uz knjigu, nego li sada, kada već moraju u prvoj godini da se spremaju za ispit.

Pisac je bjelodano dokazao, da se kod nas previše predaje rimskoga prava, više nego li na ikojoj drugoj univerzi. Pak pošto drugi narodi, kod

Digitized by Google

kojih se predaje rimsko pravo manje sati i kraće, idu za njegovom redukcijom, još bi više to morali učiniti mi.

Pisac nam je za tim jasno dokazao je, da bi se mjesto kolegija obće pravne historije imala držati obligatna kolegija iz franačke i njemačke pravne historije te pravne historije slavenskih naroda. I ovaj predlog podpuno osvajam (str. 43. i sl.)

Glavni razlog, radi koga sam uzeo pero u ruke, da progovorim o ovoj studiji, jest predlog, piščev, da se osnuje posebni obligatni kolegij za hrvatsko-ugarsku pravnu historiju.

Već dvadeset godina i pišem i govorim, da je naša zadaća, da dademo svjetskoj kulturi ono, što je specifično hrvatsko i da je tako obogatimo s našim prinosima, a da presadimo k nama ono, što je u svjetskoj kulturi za nas.

Mi na ovu našu kulturnu dužnost zaboravljamo redovno, jer ne obradjujemo onoga, što je naše i tako ništa ne pridonosimo svojoj, a niti svjetskoj kulturi.

Evo najjasnijega dokaza tomu. Na našem se sveučilištu predaje obća pravna historija, koja se više nigdje na svietu ne predaje, a ne predaje se hrvatska pravna historija. Mi sa jednom našom silom ne možemo ništa privrediti općoj pravnoj historiji, a to prosvietljeni sviet od nas ni ne traži. Ali smo dužni, ako hoćemo da budemo kulturan narod, kultivirati hrvatsku pravnu historiju i rezultate našeg istraživanja saobćiti svietu. Ako toga ne učinimo mi, neće toga učiniti nitko.

Pisac predlaže, da se uvede poseban kolegij za hrvatsko-ugarsku pravnu poviest. Ja mislim, da nema razloga osnivati posebnoga kolegija za hrvatsko-ugarsku pravnu historiju, već samo za hrvatsku pravnu historiju. Pisac sam kaže (str. 46. i 47.), da u tom kolegiju bi se imala prikazivati posebna pravna poviest hrvatska prije saveza sa Ugarskom, za tim zajednička i posebna hrvatska sve do god. 1848.

Ja mislim, da se zajednička ugarsko-hrvatska pravna poviest, koliko je za nas od važnosti, predaje u hrv. ug. državnom pravu i u hrv. ug. privatnom pravu. Za to bi se po mom mnienju ova stolica imala kreirati samo za hrv. pravnu historiju sve do god. 1848.

Ne trebam niti spomenuti, da bi profesoru hrvatske pravne historije morala biti dobro poznata ne samo zajednička nego i ugarska radi njihovog tiesnoga saveza. Ali iz toga ne sliedi, da se mora pravna historija hrvatska i ugarska zajedno predavati.

Još mi je samo na koncu spomenuti, da posve usvajam predlog piščev, da se mjesto neobligatne enaklopedije i metodoliogije prava uvede obligatni kolegij pod naslovom: Uvod u pravo- i državoslovne nauke.

Ovaj bi kolegij morao biti i ispitnim predmetom, ako hoćemo, da ga sveučilištna mladost s uspjehom sluša.

Preko ostalih predloga kao manje važnih prelazim.

Studiju preporučam svakome, kome je na srcu napredak našega pravničkoga podmladka, koji će u skoro doba preuzeti sudbinu zemlje u svoje ruke.

Šilović.

Digitized by Google

Bibliografija.

Prikaz juridičke literature godine 1909.

(Nastavak.)

Гнѣвушевъ, А. Отрывокъ изъ писцовой книги Вотской пятины второй половины 1504—1505 г., содержащій въ себѣ опись дворцовыхъ земель этой пятины (Унив. Изв. No. 3 и 4). — Гобчанскій, Вл. Къ исторіи первой попытки возсоединенія уніатовъ съ Православною церковью въ Холмской Руси въ сороковыхъ годахъ XIX столѣтія. (Миссіон. Обзор. No. 1 и 2). — Жуковичъ, П. проф., Первый польскій сеймъ послѣ Куруковскаго разгрома казаковъ. (Христ. Чт., 6, 7). — Заозерскій, Къ вопросу о составѣ и значеніи земскихъ соборовъ (Ж. Мин. Нар. Просв. No. 6). — Корпъ, С. прф., Замѣтки объ отношеніяхъ древне-русскаго лѣтописка къ монархическому принципу (Ж. Мин. Нар. Просв. No 7). — Покровскій, И. Къ исторіи помѣстнаго и экономическаго быта въ Кавказскомъ краѣ въ половинѣ XVII вѣка (Учен. Зап. Каз. Унив. VII—VIII). Казань. — Покровскій, И. Русскія епархіи въ XVIII вѣкѣ: открытіе ихъ, составъ и предѣлы. (Прав. Соб. No. 9.) Казань. — Радцигъ, К. Политическія собранія во Франціи по эпоху столкновенія Филиппа Красиваго съ папою Бонифаціемъ VIII. (Ж. Мин. Нар. Просв. No. 5). — Ровинскій, К. Дѣло о тридцати шести незаконныхъ бракахъ. Изъ жизни Смоленской шляхты въ XVIII в. (Р. Арх. No. 6). — Смирновъ, И. Орловскій уѣздъ въ концѣ XVI в. по писцовымъ книгамъ. (Унив. Изв. No. 3).

Baumann, J. Die Staatslehre des h. Thomas von Aquino. Leipzig. M. 2. — Caggese, R. Classi e comuni rurali nel medio evo italiano. Saggio di Storia economica e giuridica. Vol. II. Firenze. l. 6. — Coulin, A. Verfall des offiziellen u. Entstehung des privaten Zweikampfes in Frankreich (Untersuchgn. z. deutsch. Staats-u. Rechtsgeschichte, hrsg. v. Prof. O. Gierke, 99 Hft.). Breslau. M. 5.60. — Chalvet-Nastrac, de. Les projets de restauration monarchique et le Général Ducrot, d' après ses mémoires et sa correspondance. Paris. — Demogue, R. La criminalité et la répression en Champagne au XVIIIe siècle (1715—1789). Paris. — Eggr. Zum ägyptischen Grundbuchwesen in römischer Zeit. Berlin. M. 7. — Holdsworth, W. A History of English Law. Vols. 2 and 3. London. Sh. 10. — Howellthe Good. Welsch medieval law ; being a text of the law of Howell the Good, with translation. by A. Wadé-Evans. New-York. — Jäger. Das englische Recht zur Zeit der klassischen National-ökonomie und seine Umbildung im 19 Jahrhundert. Berlin. M. 2.50. — Kowalewsky, M. Die ökonomische Entwicklung Europas bis zum Beginn der kapitalistischen Wirtschaftsform. XV. : Zersetzung der Grundherrlichkeit. Berlin. M. 8.50. — Larivière, C. La France el la Russie au XVIII-e siècle (Catherine II et d'Alembert ; le comte Eszterhazy à la cour de Russie ; la jeunesse de Nicolas I-e). Nancy. fr. 3.50. — Léonardi, C. le Conseil d' Etat sous la Restauration. Paris. — Mayr, R. Entwicklungen und Rückschlage in der Rechtsgeschichte. Prag. M. 1.50. — Partsch, J., Prof. Griechisches Bürgschaftsrecht. 1 Tl. Das Recht des altgriech. Gemeindestaats. Leipzig. M. 14. — Sayur, M. Grundzüge des egyptischen Staats-

Digitized by Google

rechtes. Breslau. M. 2. — Schulte, Ed. Das Gewerberecht der deutschen Weistümer. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Gewerberechts. Hiedelberg. M. 3.80. — Serafini, F. Istituzioni di diritto romano comparato al diritto civile patrio. 8-a ediz. Vol. 1. Torino. l. 14. — Stadrechte, oberheinische. Hrsg. v. der bad. histor. Kommission. II Abtlg.: Schwäbische Rechte. 1 Hft. Heidelberg. — Vigier, E. Du partage des biens communaux en Auvergne sous ancien régime et étude sommaire de la question de la Révolution à nos jours (thèse). Paris. — Vindry, T l. Les parlementaires français au XVI siècle. T. 1-er. Parlements d' Aix, Grenoble, Dijon, Chambéry, Dombes. Paris.

Bunzel, J. Oesterreich und Ungarn. Eine sozialhistorische Studie (Schmoll. Jahrb. 3 Hft.). — Collinet, P. Contributions à l' histoire du droit romain (N. R. hist. N- 2). — Cuq, Ed. Notes d' épigraphie et de papyrologie juridiques (suite) (N. R. hist., juillet-août). — Lameire, Irénée. Les dernières survivances de la souveraineté du Saint empire sur les états de la monarchie piemontaise (suite) (N. R. hist. N- 2). — Monnie, H. L'histoire du droit hongrois, d'après le livre de A. v. Timon (R. crit. d. lég. N- 7-8). — Pirenne, Henri. Die Entstehung u. die Verfassung des Burgundischen Reiches im 15 u. 16 Jahrhundert (Schmoll. Jahrb. 3 Hft.). — Platon, G. Les banquiers dans la législation de Justinien (suite) (N. R. hist., juillet-août). — Thót, Ladislaus, Advokat. Orientalische Strafrechtsstudien. Die Reform des rus. Strafrechts im XVII Jahrhundert (H. Gross' Arch. 34. Bd. 3. u. 4 Hft.

III.

Gradjansko i trgovačko pravo i postupak.

Бертгольдтъ, Г. Законъ и судебная практика. Коллизія вызова наслѣдниковъ чрезъ публикацію съ удостовѣреніемъ мироваго судьи о нахожденіи всѣхъ наслѣдниковъ на лицо. М. — Завадскій, В. О правѣ на собственное изображеніе (по поводу § 50 проекта Министра Юстиціи объ авторскомъ правѣ на литературныя, музыкальныя, художественныя и фотографическія произведенія). Спб. ц. 25 к. — Загоровскій, А. Курсъ семейнаго права. Спб, ц. 4 р. — Isay, Н. Юридическая сдѣлка и экономическое неравенство. Законодательная охрана экономически болѣе слабыхъ. Перевсъ нѣм. Ю. В. Съ примѣч. по русскому праву. Спб. ц. 30 к. — „Московскій Коммерческій Судъ". Очеркъ исторіи московскаго комерческаго суда, 1834—1908, и его современные дѣятели. Подъ ред. предсѣдателя моск. ком. суда Н. Побѣдоносцева и члена суда Т. Годзевича. Юбилейное изданіе. Спб. — Степановъ І. Врачебная тайна и указъ Армян. Синода о добрачномъ осмотрѣ Тифлисъ. — Я. С. Объ уравненіи женщины въ наслѣдственныхъ правахъ. (Эк. Вѣстн., No. 4). — Шенкъ, П. Объ авторскомъ правѣ на музыкальныя произведенія. Спб. ц. 50 к. — Шершеневичъ, Т. Германскій законъ 30 мая 1908 г. о страховомъ договорѣ. Спб. ц. 60 к. — Шершеневичъ, Т. Учебникъ русскаго гражданскаго права. Спб. ц. 5 р. — Шершеневичъ, Т. проф. Курс торговаго правя. Т. III. Вексельное право. Морское право. Спб. ц. 3 р.

Вутовскій, А. давность и общее владѣніе (Право. 37). — Генкинъ, Д. Понятіе несчастнаго случая въ области страхованія.

Digitized by Google

(Право, 31). — Гинсъ, Г. Правомѣрно ли пріобрѣтеніе собственности отъ несобственника? (Право, 28). — Гойхбаргъ, А. Къ реформѣ наслѣдованія по закону (Право 34, 38, 39). — Идельсонъ, В. Законопроектъ о товарныхъ складахъ (Изв. Спб. П. Техн. Инст. Т. XI). — Каминка, А. проф. Предпринимательскіе союзы (Очерки карательнаго права) (Право, 28—35). — Кони, А. Авторское право (М. Еженед. No. 34). — Пергаментъ, М. Новѣйшее гражданское уложеніе (Право, 20). — Пергаментъ. М. Финляндскій юристъ начала 19 вѣка Matthias Calonius). (Право, 37). — Плавтовъ, Н. О начальномъ моментѣ договора перевозки грузовъ по жел. дорогамъ. (Право, 27). — Таль, Л. Тарифный (коллективный) договоръ. какъ институтъ гражданскаго права. (Право, 21—23).

(Sliedi.)

Mjesečna skupština „Pravničkoga družtva" u Zagrebu.

Dne 29. januara t. g. održana je redovita mjesečna skupština pravničkoga družtva, u kojoj je družtveni član sveučilišni prof. dr. Edo Lovrić držao predavanje o maticama, kojega kratki sadržaj ovdje donosimo.

Predavač započeo je svoje predavanje time, da ga je na nj ponukalo zanimanje, koje se pojavilo u naše doba za crkvene knjige, koje su se tečajem vremena stale pod tim imenom nazivati, njihova važnost za privatni život pojedinaca i za javnu upravu, kao što i za neke znanstvene svrhe.

Iza toga je razložio, što se u opće razumijeva pod pojmom matica — matrikula — te što se napose u crkvi razumijevalo pod tim imenom, dok se napokon nije taj naziv stao upotrebljavati specijalno za one crkvene knjige, koje danas razumijevamo pod pojmom matičnih knjiga ili naprosto matica.

Prelazeći na samu stvar, naveo je predavač, kako je već u predkršćansko doba kod nekih naroda bilo tragova o popisima osoba i obitelji, n. pr. kod Židova rodoslovne knjige, kod Egipćana, kod kojih se već pokazivalo zanimanje za statističku znanost, te kod Rimljana.

Crkvi je moralo biti stalo do toga da znade koji su njezini članovi t. j. koji su primili sakramenat krsta zatim sakramenat potvrde i ženidbe, koji su joj do konca svoga života ostali vjerni itd. Ovo je moralo dovesti do sastavljanja popisa o raznovrsnim crkvenim aktima, što su ih službenici crkve za pojedine njezine članove obavili. To pokazuju primjerice podaci o saboru u Loissonu od god. 853. gdje se kaže, da crkveni zakoni i običaji zahtijevaju, da se sačini o obavljenim crkvenim aktima spis. Da se je slično postupalo i na istoku, dokazuje 74. novela cara Justinijana, po kojoj su se o sklopljenoj ženidbi osoba odličnijega staleža imale sastavljati tabulae nuptiales i pohranjivati u arhivu crkve.

Ovi crkveni popisi nijesu bili od interesa samo za crkvu nego i za državu. Naročito to vrijedi za popise krštenih, jer je i država, kada se kršćanstvo već bilo raširilo, u obziru državljanske pripadnosti i pravne sposobnosti polagala važnost na to, da li je tko kršćanin ili ne. Primjera za to imade i kod nas. U starom gradu Griču mogao je steći gradjanstvo samo kršćanin.

Nakon toga prešao je predavač na pripremu za pisanje u rimskoj državi poznatu pod imenom „diptiha" kojom se je i crkva okoristila. Naveo je razne vrsti diptiha i drugih spisa, koje su tečajem vremena crkveni službenici sastavljali, te koji se smatraju predtečama matica u današnjem smislu.

Digitized by Google

Najstariji podaci o maticama dolaze u romanskim državama, gdje se nalazi matica već iz prve polovice 14. vijeka. Odatle se uredba matica širila i dalje. Kad je već ona bila ovdje ondje u životu, stalo se njom baviti crkveno zakonodavstvo i to partikularno (sinoda u Toledu od god. 1497. u Konstanzu od god. 1463. itd.). Opće propise izdao je o vodjenju matica istom sabor tridentinski (1545.—1563.) i to samo glede matica krštenih i vjenčanih (cap. 1. i 2. de reform. sess. XXIV.). Nakon sabora tridentinskoga zaredalo je obdržavanje provincijalnih i dijecezanskih sinoda, koje su vodjenje matica potanje uredjivale. Medjutim je papa odredbom od 17. juna 1614. izdao „Rituale Romanum" i preporučio ga biskupima za porabu. Taj ritual sadržaje na koncu pod naslovom „Formulae scribendae in libris habendis a parochis" odredbe o tome, koje se vrsti matica imaju voditi i kako. Ovaj ritual doprinesao je mnogo jednoličnosti vodjenja matica u katoličkoj crkvi. Predavač je zatim naveo vrsti matica, što ih odredjuje rimski ritual, koje se sve okolnosti imaju po njemu u pojedine matice unositi, te kako je potanko unašanje slučajeva krštenja odnosno i poroda itd. udovoljavalo i potrebama gradjanskoga života državljana.

Vodjenje matica, koje je već prije u romanskim državama bilo dovoljno rašireno, pospješila je u Njemačkoj reformacija. O tome donašahu za protestante odredbe protestantski crkveni redovi (Kirchenordnungen), a i protestantski vladari. Drži se, da je polovicom 18. vijeka vodjenje matica crkvenih u Njemačkoj bilo potpuno rašireno.

U Austriji imade takodjer matica iz dobe prije sabora tridentskoga, naročito u Tirolu i Istri. Najprije se raširiše matice u alpinskim austrijskim zemljama. O njima su radile mnogobrojne crkvene sinode naročito od popetka 17. vijeka.

Sada je predavač iznio prema šematizmima naših katoličkih biskupija podatke o vodjenju matica u Hrvatskoj i Slavoniji do godine 1784. Prema tomu imadu samo četiri župe u Hrvatskoj matice iz druge polovice 16. vijeka, a samo dvije župe iz vremena prije zaključka tridentinskoga sabora (1563.). Najviše se raširiše matice kod nas u drugoj polovici 17. i prvoj polovici 18. vijeka. Može se reći, da su se matice vodile koncem prve polovice 18. vijeka u svim župama, koje su u to doba postojale u Hrvatskoj i Slavoniji. Prema tomu imade zametaka vodjenja matica i kod nas prije nego je o tome izdan opći propis, a prilično su bile raširene prije izdanja partikularnih propisa o njima, koji se stadoše izdavati početkom 17. vijeka. Dalji je razvoj ovoga pitanja u savezu sa prihvatom rimskoga rituala. Tako je u ondašnjoj biskupiji a sadašnjoj nadbiskupiji zagrebačkoj god. 1796. izdan i svećenstvu na obdržavanje propisan „Rituale (Romano —) Zagrabiense", koji sadržaje na koncu iste odredbe o vodjenju matica, koje su sadržane u rimskom ritualu. Ovo je mnogo doprinjelo jednoličnosti i točnosti vodjenja matica.

Napokon je spomenuo predavač odredbe sadržane u dekretu „Ne temere" o vodjenju matica vjenčanih, te odredbu ugarskoga episkopata glede uredovnoga izdavanja obiteljskoga lista strankama prigodom sklopljenja ženidbe, u koji imaju župnici unašati kašnje slučajeve poroda i smrti, koji se dogode u dotičnoj obitelji. Završio je svoje predavanje time, što je istaknuo, kako se kod crkvenih matica stiču svi oni momenti, koji su potrebni, da se priznaju javnim ispravama s potpunom dokaznom moću za one činjenice, unašanju kojih su namijenjene. — Slušaoci su predavača pomno slušali i na koncu predavanja sa Živio! pozdravili, a predsjednik zahvali predavaču na zanimivom i pomno sastavljenom predavanju. (Živio!)

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga društva) držao je dne 29. januara o. g. svoju redovitu sjednicu, u kojoj je pročitao blagajnik svoje izvješće o financijalnom družtvenom stanju godine 1909. i nacrt preliminara za godinu 1910. što je oboje odbor prihvatio.

Glavna skupština odredjena je za dan 19. februara o. g. u 6 sati prije podne u sveučilištnoj dvorani za državne ispite. Oglas skupštine nalazi se na zadnjoj strani ovoga broja „Mjesečnika".

Nadalje je zaključeno, da se dade 10 primjeraka djela dra. Nikole pl. Tomašića: „Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva", knjižnici seminara za hrvatsku poviest.

Za tim je primljen koncem godine 1909. izstup iz družtva: Ivana grofa Draškovića, Emila baruna Kuševića, Ivana Čupara, Josipa Johanidesa, Aleksandra Blaškovića, dra. Adolfa Schwarza i Mirkovića.

Sada su primljena u družtvo počam od 1. januara 1910. sliedeća gg.: Stjepan Lukić, kr. kotarski sudac u službovanju kod kr. državnog nadodvjetničtva u Zagrebu; Vinko Pera, c. kr. prislušnik u Spljetu, dr. Stjepan Ritz, prislušnik u Sarajevu; Stjepan Binički, perovodni vježbenik u Brodu; Ivan Seunik, kr. sudb. pristav II. r. u Varaždinu; Viktor Pongračić, kr. prislušnik u Varaždinu; Edmund Šteiner, kr. sudb. pristav II. razr. u Varaždinu; Rudolf Deutsch, kr. prislušnik u Varaždinu; dr. Milan Dittmayer, kr. sudb. viećnik II. razr. u Varaždinu; dr. Mihovil Uroić odvjetnički perovodja u Varaždinu; dr. Pero Magdić, odvjetnik u Varaždinu; dr. Oskar Lypolt, odvjetnik u Varaždinu; dr. Vladimir Sachs, odvjetnik u Varaždinu; dr. Hinko Krizman, odvjetnik u Varaždinu; dr. Zvonimir Devčić, odvjetnik u Varaždinu; dr. Rudolf Herman, odvjetnik u Varaždinu; Franjo Pokaz, kr. sudb. pristav I. razr. u Varaždinu; Stjepan Novaković, gradski perovodja u Varaždinu; Gustav Kulčar, kr. žup. tajnik u Varaždinu; Milan pl. Gerechtshamer, kr. kot. predstojnik u Varaždinu; Branko Milašinović, kr. prislušnik u Varaždinu; Kazimir Golubić, kr. prislušnik u Ludbregu; Adam Mataić, kr. sudb. pristav u Ludbregu; Stjepan Medvedović, uprav. kr. kot. oblasti u Ludbregu; Miroslav Kekić, kr. kot. pristav u Ludbregu; Milan Škrgatić, kr. sudb. pristav u Ivancu; Vinko Treybal, kr. kot. sudac u Zlataru; dr. Vladimir Šibenik, kr. pristav II. razr. u Zlataru; Ivan Tunković, kr. pristav II. razr. u Zlataru; Brozo Brozović, kr. jav. bilj. i odvjetnik u Krapini; Marko Dogan, upr. kr. kot. oblasti u Krapini; Zdravko Lenac, odvjet. perovodja u Krapini; dr. Janko Mindszenty, kr. perovodni vježbenik u Krapini; Oskar pl. Šiprak, kr. sudb. pristav u Krapini; Albin Vrabec, kr. sudb. pristav u Krapini; Nikola Andrić, odvjet. perovodja u Klanjcu; dr. Stjepan Iveković, odvjet. perovodja u Klanjcu; Ivan Biškupec, kr. kotarski sudac u Gospiću; Mihovil Živković, kr. sudbeni pristav I. r. u Gospiću; Tomislav Mifka, kr. sudbeni pristav u Gospiću; Milorad Uzelac, kr. sudb. viećnik u Gospiću; Ivan Rukavina, kr. sudbeni pristav u Gospiću; Dane Sokup, kr. sudbeni pristav I. r. u Korenici; Mirko Kasumović, upravitelj kr. kotarskog suda u Korenici; Ferdo Petranović, kr. sudbeni pristav u Otočcu; Zdenko Novak, kr. sudbeni pristav u Gračacu; dr. Lavoslav Lutilski, kr. sudbeni pristav

Digitized by Google

u Otočcu ; Nikola Vukelić. kr. sudbeni pristav u Brinju ; dr. Tomislav Tomljenović, odvj. i kr. javni bilježn. u Kostajnici ; Petar Zrelec, kr. sudbeni pristav u Kostajnici ; dr. Vladko Maček, odvjetnik u Sv. Ivanu Zelini ; Nikola Igić, kr. sudbeni viećnik u Bjelovaru ; Vatroslav Medur, kr. sudbeni viećnik u Bjelovaru ; Mirko Kovač, kr. kotarski sudac u Bjelovaru ; dr. Stjepan Babić, kr. sudbeni pristav u Bjelovaru ; Viktor pl. Köröskeny, kr. sudbeni pristav u Bjelovaru ; dr. Gustav Kramer, odvjetnik u Karlovcu ; Julije Majcen, kr. sudbeni pristav u Slunju ; Petar Petranović, kr. sudbeni pristav u Slunju ; Ernest Fischer, odvjetnički perovodja kod dra. G. Schwarza u Zagrebu.

Konačno je primljeno izvješće blagajnika o stanju blagajne.

(Dr. Dragutin Benak.) Dne 1. prosinca 1909. umro je u Zagrebu naglom smrću dr. Dragutin Benak, umirovljeni viećnik kr. banskog stola i odvjetnik u Zagrebu. Pokojnik rodio se u Voćinu 6. ožujka 1848. Položivši ispit zrelosti u osječkoj kr. velikoj gimnaziji, polazio je sveučilište u Budimpešti, gdje je god. 1868. promoviran na čast doktora prava.

Ispit, koji osposobljuje za izvršavanje odvjetničke prakse, položio je kod kr. banskog stola 1870. Prije toga godine 1867. bio je imenovan pravnim vježbenikom i prislušnikom kod županijskog kotarskog suda u Virovitici. Kasnije je službovao kao kotarski pristav kod virovitičke županije, za tim kao upravitelj žup. kot. suda u Voćinu, a g. 1872. bio je imenovan žup. kot. sucem u Našicama i g. 1875. kot. sudcem u Daruvaru. God. 1884. imenovan je kr. podžupanom virovitičke županije, a god. 1886. kr. podžupanom požeške županije. God. 1889. postao je pomoćnim izvjestiteljem kod kr. banskog stola, a god. 1892. viećnikom toga sudišta, te je u tom svojstvu službovao do god. 1897., kadno je prešao u mir i stao vršiti odvjetničku praksu najprije u Slatini, onda u Samoboru, a konačno u Zagrebu. Pokojnik, koji bijaše članom našega društva počam od njegovoga osnutka pa sve do svoje smrti, bio je vrstan sudac, dobar odvjetnik i čestiti hrvatski patriota. Lahka mu zemlja i trajna uspomena !

(Spomenik Valtazaru Bogišiću.) Odbor za podignuće spomenika izdao je ovaj poziv: Mi Srbi i Hrvati možemo s ponosom da brojimo velik broj izabranih narodnih sinova, koji su i sebe i svoj narod proslavili na raznim poljima, bilo naučnom, bilo književnom ili umjetničkom, bilo patriotskom. Pred godinu i pô dana oteo nam je udes jednog takog velikog sina našega naroda, odličnog naučnika, vrsnog pravnika i čestitog rodoljuba ; čovjeka puna najiskrenije ljubavi prema svom narodu i čitavom slavenstvu, čovjeka koji je svojim sjajnim znanjem i plodnim radom stekao vrlo vidno mjesto i u našemu narodu i u cijelom slavenstvu. To je Valtazar Bogišić.

Vas kulturni i naučni svijet, i slavenski i strani, iskazao je Bogišiću dostojnu poštu i istakao njegove neprocjenjive zasluge na polju znanosti i nauke, te udario svijetli pečat besmrtnosti na njegova djela. Naš narod čiji je Bogišić veliki sin i koji je on žarko ljubio, ma da je iskreno oplakao njegovu smrt, ipak nije toj sjajnoj zvijezdi pokazao vidan, trajan i vječan znak poštovanja i priznanja, još nije iskazao svoju blagodarnost svome velikom sinu. Slavi i besmrtnosti, koju je Bogišić svojim svijetlim znanjem i plemenitim radom stekao, treba da i narod u nekoliko doprinese. Na grobovima velikana mjeri se moralna snaga jednoga naroda ; na grobovima velikih otaca odskače ljubav njihovih sinova ; tu se stječe, tu se dobiva, tu se uči i crpe snaga, čili duh i jača nada u budućnost.

Digitized by Google

Zato potpisani odbor, znajući, kako naš narod zna i umije da poštuje svoje velikane, i uvjeren da shvaća i tumači osjećaje njegove, odlučio je, da u Cavtatu, mjestu rodjenja Valtazara Bogišića, podigne mu spomenik zahvalnosti narodne, dostojan spomenik, koji će biti simbol narodne ljubavi i biti tumač narodne blagodarnosti. U tu svrhu odbor počinje da sakuplja priloge, kako bi spomenik bio što dostojniji i naroda, koji ga diže, i imena što nosi.

Prilozi neka se šalju na ruke g. Gjura Bijelića u Cavtatu (Dalmacija), a bit će obijelodanjeni u listovima.

Cavtat-Dubrovnik, na Nikoljdan 1909. — Vice Adamović — Don Vlaho Barbić — Ljubo Bianchi — Gjuro Bijelić — Vlaho pl. Bogdan — Luko marq. Bona — Antun Bratić — Vlaho Bukovac — Dr. Pero Čingrija — Stijepo Divizić — Jozo Fagioni — Rikard Franičević — Dr. Baldo pl. Gradi — Ivo Guljelmović — Luko Kalačić — Dr. Milo Katić — Dr. Pero Klaić — Tomo Kostopeč — Dr. Stijepo Knežević — Dr. Frano Kulišić — Pero Kušelj — Don Antun Liepopili — Gjuro Lonza — Mašan Magud — Miho Mališević — Antun Martecchini — Dr. Vlaho Matijević — Dr. Milorad Medini — Vlaho Miljan — Ivo Moretti — Marko Moretti — Ilija Račić — Ivo M. Račić — Stjepan Račić — Vlaho Rajčević — Dr. Milan vitez Rešetar — Ivo Stanoš — Matej Šarić — Don Niko Štuk — Rikard Vernazza — Niko Visković — Božo Vragolov — Antonije Vučetić — Pero Zore.

(Sa hrvatskog sveučilišta.) Njegovo cesarsko kraljeivsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 27. decemba 1909. premilostivo dozvoliti, da srednjoškolski profesor, Stjepan Škreb bude na previšnje ime nosećem sveučilištu u Zagrebu „sub auspiciis regis" promoviran na čast doktora filozofije, te podjedno preblagostivo ovlastit bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a u slučaju zaprečenia zamjenika njegova, da pri ovoj promociji u Previšnje ime posreduje.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 29. decembra 1909. premilostivo podieliti privatnim docentima dru. Jurju Vrbaniću, dru. Mirku Košutiću i dru. Andriji Mahorovičiću naslov izvanrednoga sveučilištnoga profesora.

(Previšnje odlikovanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 25. oktobra 1909. premilostivo podieliti kr. kotarskomu predstojniku na Sušaku, dru. Vinku barunu Zmajiću, naslov kr. vladinog tajnika.

(Imenovanja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je kr. kot. pristava I. razreda, Matiju Rusana, kod kr. kot. oblasti u Glini, zatim kr. kotarskog pristava I. razreda, Vasu Pavlicu, kod kr. županijske oblasti u Bjelovaru i kr. županijskoga perovodju, Napoleona pl. Špun-Strižića, u pokusnom službovanju kod ces. i kr. ministarstva vanjskih posala u Beču, imenovati kr. kotarskim predstojnicima u VIII. činovnom razredu, sa sustavnim berivima, ostavljajuć ih i nadalje na sadašnjem mjestu službovanja, svršenoga pravnika Petra Bašića bezplatnim perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Luku Pavelića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Gospiću, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, sa naslovom kr. vladnog ajnika odlikovanog perovodju višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade dra. Gustava Franka, te perovodju višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm.

Digitized by Google

zemaljske vlade i upravitelja kr. redarstvenog povjereničtva za grad Zagreb Mirka Sporčića tajnicima iste kr. zemaljske vlade u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, ostavljajuć ih na mjestu dosadašnjeg službovanja, Ignjatiju Gjurića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, kr. kotarskog pristava II. razr., Vatroslava Wittnera, kod kr. kotarske oblasti u Križevcima, kr. kotarskim pristavom I. razreda, u IX. činovnom razredu, sa sustavnim berivima, ostavljajuć ga i nadalje na sadašnjem mjestu službovanja, c. i kr. poručnika 31. lovačkog bataljuna dra. Vladimira Havliček a kr. kotarskim pristavom II. razreda, dodielivši ga na službovanje kr. kotarskoj oblasti u Vel. Gorici, sudbenim pristavima II. razreda extra statum ispitane prislušnike, Slavka Diklića kod kotarskog suda u Iloku, dra. Stanka Šibenika kod kotarskog suda u Samoboru, Milana pl. Marijaševića kod kotarskog suda II. u Zagrebu, Stanka Hanickoga kod kotarskog suda u Bošnjacima, Isidora Kramera kod kotarskog suda u Slatini, dra. Josipa Gruicu, kod kotarskog suda u Sv. Ivanu Zelini, dra. Stjepana Mlinarića kod sudbenog stola u Zagrebu, dra. Juraja Barbota kod kotarskog suda u Pregradi, dra. Miju Hribara kod kotarskog suda u Bjelovaru za kotarski sud u Gjurgjevcu i dra. Ljudevita Zimpermanna kod kotarskog suda u Senju, ostavljajuć ostalu devetoricu na mjestima njihovog dosadašnjeg službovanja.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je svršene pravnike Levina Polca i Ferdinanda Blauensteinera kr. financ. perovodnim vježbenicima u privremenom svojstvu, oba kod zagrebačkog kr. financ. ravnateljstva Emila Königa, svršenoga pravnika, kr. financijalnim perovodnim vježbenikom u privremenom svojstvu pri vukovarskom kr. financijalnom ravnateljstvu.

(U Dalmaciji.) Njegovo c. i k. Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 15. decembra p. g. premilostivo se udostojalo imenovati financijske savjetnike Josipa Bressana i Jurja Maleševića višim financijskim savjetnicima za područje zemaljskog financijskog ravnateljstva u Zadru.

Njegovo c. i k. Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 31. decembra p. g. premilostivo se udostojalo imenovati zemaljske savjetnike Petra Gligo u Zadru i Vicka Baića u Spljetu savjetnicima prizivnog suda ostaviv ih u mjestima gdje sada služe.

Ministar financija imenovao je financijskog komesara Dionizija Binu financijskim tajnikom za područje zemaljskog financijskog ravnateljstva u Zadru.

Namjestnik je dalmatinski imenovao namjestničtvenog koncepistu Ivana pl. Celio-Cegu kotarskim komesarom u IX. razredu čina i namjestničtvenog vježbenika dra. Otona pl. Grisogona namjestničtvenim koncepistom u X. razredu čina.

(U Bosni i Hercegovini.) Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenoga pravnika dra. Stjepana Ritza privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, a razriješio je auskultanta u ovd. okružnom sudu Ivana viteza Hordynskog usljed toga, što je naimenovan auskultantom u c. kr. okružnom sudu u Novom Saczu, od daljeg službovanja u ovim zemljama, svršenoga pravnika Mata Krila privremenim auskultantom za okružni sud u Tuzli.

Digitized by Google

(P r e m j e š t e n j a.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti iz službenih obzira dra. Milana D e v i d e a, sudbenog pristava kod kr. kotarskog suda u Sv. Ivanu Zelini, ka kr. sudbenom stolu u Varaždinu, Stjepana R o č i ć a, sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Požegi, uslied vlastite molbe k onomu u Pregradi, iz službenih obzira kr. kotarskoga predstojnika Aurela Š e n o u od kr. kotarske oblasti u Bjelovaru k onoj u Našicama, a kr. kotarskog pristava I. razreda i upravitelja kr. kotarske oblasti u Našicama, Dragana M u r a t a, od potonje kr. kotarske oblasti k onoj u Bjelovaru, povjerivši mu podjedno upravu te kr. kotarske oblasti, upravitelja kr. zem. kaznione u Lepoglavi dra. Franju S e i f e r t a dodieliti na službovanje kr. zem. kaznioni u Mitrovici, iz službenih obzira premjestiti kr. sudbene pristave Ljubivoja C v i t a š a, u službovanju kod kr. zemaljske kaznione u Mitrovici, kr. zemaljskom popravilištu u Glini, povjerivši mu upravu ovoga zavoda, a dra. Josipa Š a b a n a, u službovanju kod kr. zemalj. kaznione u Lepoglavi, k onoj u Mitrovici, sudbene pristave: Milana B a r t u, kod kotarskog suda u Gospiću, iz službenih obzira k onomu u Otočcu, a dra. Lavoslava L u t i l s k o g a, kod kotarskog suda u Otočcu, uslied vlastite molbe k onomu u Gospiću, kr. kotarskog pristava I. razreda Petra D u i ć a, od kr. kotarske oblasti u Petrinji, k onoj u Korenici, te mu podjedno povjeriti upravu te kotarske oblasti.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) C. i kr. zajedničko ministarstvo premjestilo je: kotarskog predstojnika I. razreda Ivana R a u c h a od kotarskog ureda u Bos. Novom ka kotarskom uredu u Bugojnu, kotarskog predstojnika II. razreda Gjuru baruna R ü d t - a od gradskog kotarskog ureda u Mostaru ka kotarskom uredu u Brčkom, kotarskog predstojnika II. razreda Josipa N i k o d e m o w i c z a od kotarskog ureda u Ključu ka kotarskom uredu u Bos. Dubici, kotarskog predstojnika II. razreda Henrika R o e t t i n g e r a od kotarskog ureda u Srebrenici ka kotarskom uredu u Bos. Novom i kotarskog predstojnika II. razreda Ibrahimbega D e f t e r d a r o v i ć a od kotarskog ureda u Rogatici ka gradskom kotarskom uredu u Mostaru, povjerivši im upravu dotičnih kotarskih ureda. sudskog tajnika u vrhovnom sudu u Sarajevu Franju K r e j z u na njegovu molbu u privremeno stanje mira.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je: političkog pristava I. razr. dra. Sigmunda K o f l e r a od kotarskog ureda u Bos. Gradišci ka gospodarstvenom odjeljenju zemaljske vlade u Sarajevu, političkog pristava I. razr. Bronislava pl. J a w o r s k o g od kotarskog ureda u Bijeljini ka kotarskom uredu u Ljubuškom, političkog pristava II. razr. Otmara M e š e g a od kotarskog ureda u Ljubuškom ka kotarskom uredu u Bos. Gradišci i privremenog političkog perovodnog vježbenika dra. Leona S t e i n d l e r a od kotarskog ureda u Čajniču ka kotarskom uredu u Bijeljini, naizmjence sudske pristave Josipa K v a p i l a u kotarskom sudu u Glamoču i Ivana J a n e č k u u okružnom sudu u Sarajevu, a potonjeg ujedno postavio predstojnikom kotarskog suda u Glamoču.

Auskultant u okružnom sudu u Travniku Ivan F i l i p o v i ć razriješen je od daljeg službovanja u ovim zemljama usljed njegova naimenovanja neadjutovanim auskultantom u kralj. sudbenom stolu u Zagrebu.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je političkog pristava I. razreda i kotarskog upravitelja u Ljubinju Rudolfa K o m a d i n u ka kotarskom

Digitized by Google

uredu u Nevesinju, povjerivši mu upravu istog, političkog pristava I. razreda i upravitelja ispostave u Varešu Stanka Struppi-a ka kotarskom uredu u Ljubinju, povjerivši mu upravu istog, političkog pristava II. razreda dr. Stefana pl. Kvassay-a od kotarskog ureda u Bihaču ka kotarskoj ispostavi u Varešu, povjerivši mu upravu iste; dalje: političkog pristava II. razreda Petra pl. Szunyogha od kotarskog ureda u Livnu ka kotarskom uredu u Bihaču i političkog pristava II. razreda dr. Manuela baruna Pawel-Rammingena od seoskog kotarskog ureda u Mostaru ka kotarskom uredu u Livnu političkog pristava I. razreda dra. Ahmedbega Defterdarovića od kotarskog ureda u Kladnju ka kotarskom uredu u Srebrenici vladinog perovodju dr. Eugena Molnára od kotarske ispostave u Velikoj Kladuši ka kotarskom uredu u Ključu vladinog perovodju Fedora pl. Lazarovića od kotarske ispostave u Doboju ka kotarskom uredu u Rogatici političkog pristava I. razreda dr. Aleksandra Thrumicsa od kotarske ispostave u Bos. Kostajnici ka kotarskom uredu u Kladnju, političkog pristava I. stava I. razreda Emiliana Blažekovića od kotarske ispostave u Bos. Šamcu ka kotarskom uredu u Čajniču, povjerivši im upravu dotičnih kotarskih ureda; dalje je premjestio: političkog pristava I. razreda Marcela Ehrlicha od kotarskog ureda u Derventi ka kotarskoj ispostavi u Vel. Kladuši, političkog pristava I. razreda Mayera Gottesmanna od gospodarstvenog odjelenja zemaljske vlade ka kotarskoj ispostavi u Bos. Kostajnici, političkog pristava I. razreda Eduarda Schreibera od kotarskog ureda u Bos. Dubici ka kotarskoj ispostavi u Doboju i političkog pristava II. razreda Ruperta Horvata od seoskog kotarskog ureda u Banjaluci ka kotarskoj ispostavi u Bos. Šamcu, povjerivši im upravu dotičnih kotarskih ispostava; najzad je premjestio: političkog pristava II. razreda Franju Mayerbergera od kotarskog ureda u Kotor-Varoši ka kotarskom uredu u Derventi, političkog pristava II. razreda Nikolu Ladića od kotarskog ureda u Bos. Gradišci ka seoskom kotarskog uredu u Banjaluci i perovodnog vježbenika Antuna Daffnera od kotarskog ureda u Prijedoru ka kotarskom uredu u Kotor-Varoši.

Premještenje financijalnog perovodnog vježbenika dra. Dušana Matanovića od okružne oblasti u Sarajevu k financijalnom nadzorništvu u Tuzli opozvano je i isti je ostavljen u svom sadašnjem mjestu službovanja.

(Pravo odvjetovanja) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Mati Kirchbaumu, odvjetničkom perovodji, u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Vukovaru, a dru. Rudolfu Blühweissu, odvjetničkom perovodji, u obsegu banskoga stola sa sjedišem u Varaždinu.

(Prenos sjedišta.) Ban kraljevina Hrvatske Slavonije i Damacije obnašao je dozvoliti da dr. Marko Breyer odvjetnik u Varaždinu može svoje odvjetničko sjedište prenieti u Zagreb, a dr. Ivan Živić, odvjetnik u Klanjcu, da prenese svoje odvjetničko sjedište u Sv. Ivan Zelinu.

(Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad VIII. za godinu 1909. izdan je i razposlan dne 22. prosinca 1909. i sadržaje pod brojevi:

84. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 15. listopada 1909. broj 9256, kojom se ustrojava novo mjesto kr. javnog bilježnika sa sjedištem u Čazmi;

Digitized by Google

85. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 27. listopada 1909. broj 41.954. kojom se osobni i službeni odnošaji stalno namještenih činovnika i službenika kod občina i trgovišta koja nemaju uredjenog magistrata uredjenih temeljem zak. čl. XVI.: 1870. hrv. sabora privremeno uredjuju za vrijeme ono dok zadovoljujuć dužnosti svojoj aktivno služe u stajaćoj vojsci, ratnoj mornarici, domobranstvu ili pučkom ustanku ;

86. naredbu kr. ug. ministra trgovine od 3. listopada 1909. k broju 30.132 IV. za upopunjenje naredbe ministra trgovine, izdane pod brojem 012.403 1908. u predmetu rukovanja s novcem i s imovinom kod kr. ug. državnih baždarskih ureda ;

87. naredbu bana kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije od 10. prosinca 1909. broj 5179 pr. u predmetu računa, očevidnika i statist. izkaza što ih imadu voditi zemalj. blagajna za podporu bolestnih radnika i za osiguranje radnika te poduzetničke i privatno-družtvene blagajne za podporu bolestnika ;

88. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 13. studenoga 1909. broj 20.820, kojom se kr. kotarskom sudu u Virovitici podieljuje trgovačko-mjenbena sudbenost ;

89. naredbu bana kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije od 10. prosinca 1909. broj 5180 pr. kojom se proteže obvezatnost osiguranja za slučaj nezgoda na pripadnike Rumunjske, Srbije i Bugarske namještene na području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Komad I. za godinu 1910. izdan je i razposlan dne 20. siečnja 1910. te sadržaje pod brojevi :

1. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 13. prosinca 1909. broj 51.717 u predmetu sastavljanja i podnašanja prijava o nezgodama te zapisnika o izvidjenju nezgoda, propisanih u poglavju VIII. zak. čl. XIX.: 1907. ;

2. naredbu kr. ug. ministra trgovine broj 81.772 ex 1909. u predmetu pridruženja Srbije k doknadnoj konvenciji, koja je dne 14. prosinca 1900. u Bruxellesu sklopljena glede preinačenja konvencije za zaštitu obrtnog vlastničtva sklopljene dne 20. ožujka 1883. i glede preinačenja k istoj spadajućeg zaključnog zapisnika ;

3. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 2. studenoga 1909. broj 4666 pr. glede porabe grba kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije po privatnih osobah, korporacijah, poduzećih i zavodih privatnog značaja ;

4. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za bogoštovje i nastavu od 15. studenoga 1909. broj 60.447 1909. 12.821. VII, kojom se temeljem Previšnjeg riešenja od 9. listopada 1909. preinačuju osnove §§ 2. i 7. previšnjim riešenjem od 22. rujna 1889. odobrenog pravilnika za obrazovanje ljekarničkih vježbenika u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji ;

5. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 20. studenoga 1909. broj 64.395, kojom se proglašuje novo zaokruženje upravnih občina Hercegovac i Zdenci veliki ;

Digitized by Google

6. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 24. studenoga 1909. broj 26.218 o osnutku privremene zidarske škole u Lupoglavi ;

7. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 22. prosinca 1909. broj 17.350, kojom se ustraja drugo mjesto kr. javnog bilježnika u Varaždinu i ustanovljuju uži okoliši za grad Varaždin i područja kr. kotarskih sudova u Varaždinu i Novom Marofu, u kojima imadu sudovi redovno upotrebljavati kr. javne bilježnike kao sudbene povjerenike u poslovima označenima u bilježničkom redu ;

8. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 22. prosinca 1909. broj 18648, kojom se kr. kotarskom sudu u Krapini podijeljuje trgovačko-mjenbena sudbenost i

9. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 30. prosinca 1909. broj 24.348, kojom se ustraja drugo mjesto kr. javnog bilježnika u Brodu, i ustanovljuju uži okoliši za grad Brod i područje kr. kotarskog suda u Brodu, u kojima imadu sudovi redovno upotrebljavati kr. javne bilježnike kao sudbene povjerenike u poslovima označenima ubilježničkom redu.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Milan **Demetrović** nepr. trgovac u Lipovcu	Kr. sudbeni stol u Mitrovici	Josip Šarić kr. sudbeni viecnik	28. decembra 1909. Br. 9536/gr.	Dr. Ljubivoj Stojšić odvjetnik u Mitrovici	Dr. Stevan Stojković odvjetnik u Šidu	28. januara 1910.	31. januara 1910.
Viktor **Šalković** krojački obrtnik u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Ivo Vuković kr. sudbeni viećnik	27. decembra 1909 Br. 4539/gr.	Dr. Gejza Frank odvjetnik u Zagrebu	Dr. Bogdan Medaković odvjetnik u Zagrebu	31. januara 1910.	31. januara 1910.
Jakob **Hochstädter** trgovac u Dugom selu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Ivo Vuković kr. sudbeni viećnik	31. decembra 1909. Br. 46.071/gr.	Dr. Božidar Domac odvjetnik u Dugom selu	Dr. Gejza Frank odvjetnik u Zagrebu	16. februara 1910.	26. februara 1910.
I. **hrvatska narodna pomoćnica** u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Luka Margetić kr. sudbeni viećnik	12. januara 1910. Br. 1150/gr.	Dr. A. Maravić odvjetnik u Zagrebu	Dr. S. Perlberg odvjernik Zagrebu	26. februara 1910.	26. februara 1910.

Digitized by Google

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Juraj **Stipetić** kantiner domobr. vojarne u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	**Luka** Margetić kr. sudbeni viećnik	20. januara 1910. Br. 2565/gr.	Dr. R. Siebenschein odvjetnik u Zagrebu	Dr. A. Maravić odvjetnik u Zagrebu	1. marta 1910.	11. marta 19 0.
Moritza Friedmana sinovi prot. firma u Zemunu	Kr. kotarski sud u Zemunu	Dr. M. Despot kr. sudbeni pristav	4. januara 1910. Br. 184/gr.	Dr. L. Brandeis o tvjetnik u Zemuuu	Dr. M. Ninković odvj. perov. u Zemunu	5. marta 1910.	14. marta 1910.
Josip **Pollak** nepr. trgovac u Djakovu	Kr. kotarski sud u Djakovu	Dr. Josip Sokolić kr. sudbeni pristav	10. januara 1910. Br. 248/gr.	Dr. Fran Zaviška odvjetnik u Djakovu	Janko Šuflaj odvjetnički perovodja u Djakovu	24. februara 1910.	16. marta 1910.
Ljudevit **Kaufer** nepr. trgovac u Koški	Kr. sudbeni stol u Osieku	Ladislav Bauer kr. sudbeni viećnik	3. januara 1910. Br. 53/gr.	Dr. Radovan Marjanović odvjetnik u Našicama		8. aprila 1910.	8. aprila 1910.

OGLAS.

P. n. gospoda članovi pravničkoga društva pozivaju se, da izvole doći na

redovitu glavnu skupštinu

pravničkoga društva u Zagrebu, koja će se držati

u subotu 19. veljače 1910. u 6 sati poslije podne

u sveučilišnoj zgradi u dvorani za državne ispite (I. kat desno)

Dnevni red glavne skupštine:

1. Čitanje izvješća odborskih.
2. Ustanovljenje proračuna za godinu 1910.
3. Izvješće revizora o pregledanju društvenih računa.
4. Izbor dvojice revizora i zamjenika im.

Upravni odbor pravničkoga društva u Zagrebu.

Digitized by Google

Ako bi pako u ovom slučaju u očevoj lozi sa polukrvnim bratom ostaviteljevog oca konkurirao s punokrvnim bratom ostaviteljevog oca, to bi prvi bio po potonjem izključen (vidi četvrti razred zevi-l-erham alin. 2.).

nici su obojica očeve loze istog stupnja i obojica punokrvni (dakle binskog veza); potomak od asabe ipak izključuje onog od zevi-l-er-

ednaki primjer sadržan je u gornjem tekstu.

o i primjer za slučaj, kada rodbinski vez nije jednak.

Opaska 25

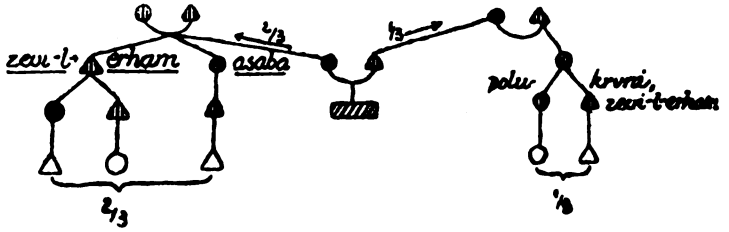

muž po pravilima vjerskog zakona uz sazivanje
sa preljuba ili rodjenja u preljubu

po vjerskim propisima odvrati, biva brak sud-

iznosi šest mjeseci, obično devet mje-
vie godine.

djeca izmedju 9. do navršene 12. godine kod
ječaka, u kojem razmaku vremena prije ili kašnje
t. j. kada djete obzirom na razpolaganje sa svo-

Digitized by Google

Digitized by Google

O novoj austrijskoj izbornoj reformi.

Predavao u skupštini od 24. srpnja 1909. dr. Ladislav Polić.

(Nastavak.)

V.

Sam pojam aktivnoga izbornog prava postao je u austrijskom zakonodavstvu problematičan zbog nove institucije izborne dužnosti. Stavkom 3. § 4. ovlaštena su zemaljska zakonodavstva, te mogu odrediti, da oni, koji u dotičnoj zemlji imadu izborno pravo, budu dužni kod izbora članova zastupničkog doma vršiti aktivno izborno pravo. U tom slučaju pridržano je zemaljskom zakonodavstvu izdavanje točnijih propisa o dužnosti biranja, a napose izdavanje provedbenih i kaznenih odredbi, uvedavši eventualno mandatni postupak. Prema tome izborna je dužnost postavljena tek fakultativno u tom smislu, da stoji do volje pojedinih zemaljskih zakonodavstava, hoće li se u pojedinoj zemlji uvesti izborna dužnost. To je rješenje posljedak kompromisa medju oprečnim mišljenjima. Samo razvijanje[47] izborne legislacije navelo je i austrijskoga zakonodavca, da se pozabavi s tim pitanjem, premda u vladinoj osnovi nije bilo o tome ni spomena. Već u francuskoj konstituanti od g. 1789. bilo je prijedloga, da bi se birači primorali na glasanje pod prijetnjom globe. Ta je ideja polagano i ostvarivana u mnogim izbornim redovima. Tako je u nekim njemačkim državama uvedena izborna dužnost kod indirektnih izbora. U Francuskoj se po čl. 18. zakona od 2. kolovoza 1875. kazne delegati municipalnih odbora, koji bez isprike ne dodju da biraju senatore. U novije se doba pošlo i dalje, pa je s v i m b i r a č i m a naložena izborna dužnost. To se desilo naročito u pojedinim švajcarskim kantonima (Appenzell-Ausserrhoden, Schaffhausen, St. Gallen). U Belgiji je načelo izborne dužnosti primljeno u § 48. samoga ustava (zakon od 7. rujna 1893.), a potanje su odredbe uvrštene u code électoral. Čitav taj pokret, koji traži da se uvede izborna dužnost, logična je posljedica shvatanja, da je izborno pravo u stvari tek javna funkcija, te je birač dužan glasati, kao što je svaki funkcionar dužan vršiti svoju funkciju.[48]

[47] Isp. G. M e y e r: Das parlamentarische Wahlrecht, str. 653 i sl.

[48] D u g u i t, Manuel de droit constitutionel Français, str. 91.

Digitized by Google

O tom se pitanju mnogo raspravljalo i u odboru za izbornu reformu i u samoj zastupničkoj kući, a iznosili su se pro i contra oni isti razlozi, s kojima se susrećemo i u literaturi. Ponajprije se naglašivalo, da je biranje javna funkcija, pa se ne vrši samo u interesu birača, nego i države, koja s pomoću izbora dobija organ potreban za njezin opstanak. Zatim se isticalo, da posljedak izbora treba da prikazuje volju čitavog naroda, pa zato se moraju goniti k izbornoj žari i politički indiferentni i mlaki birači s tim više, što austrijska izborna statistika iznosi žalosne rezultate o političkom nehaju birača, jer kod izbora od g. 1901. glasalo je osijekom tek 36% upisanih birača. Najzad izbornoj dužnosti pristoji i znatna etička vrijednost, jer ona politički odgaja narod, budeći u njem zanimanje za javni život. Naprotiv, protivnici izborne dužnosti dokazivali su, kako nije logično izborno pravo prekonstruirati u izbornu dužnost; kako se pojedinačka sloboda ne smije stezati, već ako to pod svakim uvjetom traži eminentni javni interes; pa kako izborna dužnost, ako stoji samo u dužnosti predati glasovnicu, ne može udovoljiti nadama, koje se u nju polažu. Ne bi li se ta oprečna mišljenja kako izgladila, izabrao je odbor za izbornu reformu jedan manji odbor od 10 lica, koji je napokon izradio kompromisni prijedlog onako, kako je uvršten u § 4. izbornoga reda.

S načelnoga stajališta ne može zabaciti izbornu dužnost tkogod drži biranje za javnu funkciju, pa ni onda, ako u aktivnom izbornom pravu uz javnu funkciju biranja nalazi još i elemenat javnog subjektivnog prava, koji stoji u pravom zaštićenom osobitom interesu pojedinaca, da mu bude omogućeno vršenje te javne funkcije. Izborna dužnost bila bi, kako zgodno veli Jellinek,[49] dužnost, koja ovlašćuje, kakova je dužnost porotnička i prisežnička. Uostalom kako je izborna dužnost sasvim suvišna i neracionalna, sjajno je dokazao i dogmatskim i političkim argumentima profesor ženevskoga sveučilišta dr. Emil Spira u svojem djelu „Die Wahlpflicht" (1909.) Medjutim vrlo je problematično baš to, mogu li se izbornom dužnošću uopće postići one svrhe, koje se njome žele postići, pogotovu, ako izborna dužnost stoji tek u formalnom sudjelovanju kod izbornog čina na pr. u predavanju ma i bijele glasovnice, a ne traži se upravo i glasanje za jednoga od kandidata. Ova sumnja vrijedi potpuno i za austrijsko zakonodavstvo. Veli se, istina, da su birači „d u ž n i vršiti aktivno izborno p r a v o". I ne mareći zato, što je ta stilizacija veoma nespretna, mora se reći. da je ona i neispravna, jer se kosi s drugim zakonskim načelom o tajnosti izbornog prava, po kojem nitko ne smije da zna, kako je tko glasovao. Može se dakle raditi samo o tome, da je birač dužan predati glasovnicu, makar i neispunjenu, pogotovu, kad i sam odbor za izbornu reformu nalazi izbornu dužnost u tome, da je birač dužan, da glavom bude nazočan kod izbornog čina. Medjutim

[49] System der subjectiven öffentlichen Rechte, 2 izd., str. 185.

Digitized by Google

glavni se prigovor protiv uvodjenja izborne dužnosti u austrijsko zakonodavstvo može naći u tome, što se ona kosi s čitavom strukturom austrijskog izbornog reda. Napomenut ćemo samo to, da bi izborna dužnost postulirala oficiozan reklamacioni postupak s inkvizicionom maksimom, kako dobro ističe K e l s e n,[50] dok je upravo obrnuto taj postupak udešen, kao da se vodi u interesu pojedine stranke, pa se inicijativa prepušta strankama, kojima se uprćuje i teret dokaza.

Neka su se zemaljska zakonodavstva već poslužila ovlaštenjem, koje im daje zakon o izbornom redu, pa su uvela izbornu dužnost. Prvi je takav zemaljski zakon donjoaustrijski zakon od 13. veljače 1907., po kojem je svaki birač u toj nadvojvodini dužan doći pred izbornu komisiju na dan izbora u vrijeme odredjeno za glasanje i predati svoju glasovnicu. Tko ne udovolji toj dužnosti bez opravdana razloga, kaznit će se globom od 1—50 kruna, koja treba da se odmjeruje prema ličnim prilikama i imovinskom položaju birača. Za ispriku se prima, ako je birač spriječen bolešću ili slabošću, ako je suzdržan uredskim ili silnim službenim svojim dužnostima, ako je otputovao izvan nadvojvodine, ako je spriječen bolešću članova svoje porodice ili drugim neodgodljivim porodičnim poslovima, ako nije mogao prispjeti zbog smetnji prometa ili zbog druge kakove vis maior. Mora se priznati, da su razlozi opravdanja upravo neobično rastezljivi, a čudno je, što je sudjenje oduzeto sudovima i predano političkim vlastima. Za donjo austrijskim zakonom, ma kako slab bio, poveli su se i sabori Moravske, Gornje Austrije, Vorarlberga, Šleske, Salzburga i Trsta.[51]

Pasivno izborno pravo ili, bolje reći, sposobnost biti izabran narodnim zastupnikom normirano je u § 7. državnog temeljnog zakona o zastupstvu carevine prema redakciji od 26. siječnja 1907. ovako: „Za zastupnika može biti biran svaki muškarac, koji barem već tri godine imade austrijsko državljanstvo, a navršio je 30. godinu života, te po odredbama izbornoga reda za carevinsko vijeće nije izuzet ni isključen od izbornoga prava." Prema tome su u glavnome iste pretpostavke za pasivno izborno pravo kao i za aktivno. Razlika stoji ponajprije u tome, što za pasivno izborno pravo nije propisano prebivalište, pa zato kandidat i ne treba da ima aktivno izborno pravo; zatim u tome, što se traži državljanstvo barem kroz t r i godine, pa što se traži veća dob od 30 godina. Ovi isti razlozi, s kojih je tko izuzet ili isključen od aktivnoga izbornog prava, vrijede i za pasivno izborno pravo, uz dva izuzetka. Aktivnim vojničkim činovnicima priznato je aktivno izborno pravo zato, što oni nisu poput časnika oprošteni od osobnog dohodarinskog poreza, ali nije im priznata izberivost u zastupničku kuću, i to kako je vlada izjavila zbog vojničke poslušnosti, koju oni duguju po-

[50] l. c. str. 40.

[51] Isp. S p i r a, l. c. str. 218.

Digitized by Google

glavarima svojim. Tim se odredbama ne može razložito prigovoriti. Zatim pričuvnici, koji se nalaze na vojnoj vježbi, ne mogu za to vrijeme vršiti aktivno izborno pravo, ali mogu vazda biti izabrani.

Za uvjete pasivnog izbornog prava odlučan je dan izbora, a za aktivno izborno pravo dan raspisa izbora, jer toga dana treba da postoje uvjeti za aktivno izborno pravo, tek ne smije dotična osoba da do dana izbora izgubi austrijsko državljanstvo ili da padne pod udar §§ 7. i 8. izbornoga reda, koji ustanovljuju izuzetke, dotično isključenje od izbornoga prava. Prema tome austrijski zakon nejednakom mjerom mjeri ne samo aktivno i pasivno izborno pravo u pogledu vremena, nego i aktivno izborno pravo u pogledu tečenja i gubitka. Jer zakon izriče gubitak aktivnog izbornoga prava zbog činjenica, koje se dogode u vrijeme izmedju raspisa izbora i dana izbora, ali, obrnuto, ne pridaje izborno pravo, ako se u isto vrijeme dese činjenice, zbog kojih bi moglo nastati izborno pravo. Tako ne dobija izborno pravo onaj, koji do dana raspisa izbora nije još udovoljio uvjetima o dobi i prebivalištu, ali im udovolji do dana izbora.[52]

VI.

Treće poglavlje normira raspis izbora i priprave za izbor.

Ministar unutrašnjih poslova odredjuje za sve kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vijeću jedinstveno dan za obavljanje izbora i ujedno dan za eventualno potrebita dalja biranja i za uže izbore. Najznatnija je odredba, što je ustanovljen jedinstveni dan za izbore u čitavoj državi; u tom je smislu odbor za izbornu reformu na prijedlog zastupnika Grosza promijenio vladinu osnovu. Isti je odbor uvrstio novu odredbu, da se kod raspisa treba da naznači i dan užih izbora, a zastupnička je kuća k tome još dodala, da se podjedno ima naznačiti i dan za dalja biranja (§ 34. izb. reda). Ove su odredbe dodane, da se spriječe poznate makinacije s iznenadnim odredjivanjem naknadnih ili užih izbora. Ipak nije prihvaćen — i to iz religioznih motiva — prijedlog, da bi se izbor vršio u nedjelje. Za Dalmaciju i Galiciju postavljen je izuzetak, da se ondje za obavljanje izbora pa za dalja biranja i uže izbore mogu odrediti po jedan ili po dva dalja izborna dana. Taj izuzetan položaj za pomenute dvije zemlje zaključila je zastupnička kuća na prijedlog Abrahamovicza i Ivčevića s pogledom na osobite prilike tih zemalja, u kojima nema dovoljno državnih činovnika i osoba prikladnih za izborne povjerenike.

Čudno je, što zakon nije propisao, gdje treba da se proglasi ministarska naredba o raspisu izbora, jer se u § 10. odredjuje samo to, da raspis općih

[52] Isp. Z w e i g, l. c. 31, koji citira neke inostrane zakone, što no su povoljno i bez protivurječja riješili ta pitanja.

Digitized by Google

izbora treba obznaniti u uredovnim zemaljskim novinama i oglasima u svim općinama i biralištima. Medjutim je praksa praeter legem ustanovila, da se danom raspisa izbora smatra onaj dan, kad izidje njemačko izdanje lista državnih zakona, koje sadrži naredbu o raspisu izbora.[58]

Dane za izbore treba tako urediti, da se sve potrebite priprave mogu dovršiti prije tih dana. Najznatnija je priprava za izbor sastavak imenika birača. Ti su imenici autoritativni popisi birača s tom pravnom snagom, da samo onaj može birati, koji je upisan u imenik. Austrijski imenici birača nisu stalni (permanentni), jer se ne ispravljaju in continuo, niti se barem redovno ne revidiraju; oni su prigodni (okasioni), jer se sastavljaju vazda ad hoc za pojedine izbore, pa vrijede samo još za dopunidbene izbore 90 dana poslije općih izbora. Austrijski imenici birača nisu postali ni po tome stalni, što glavar općine treba da nakon izbornog čina drži u evidenciji imenike, pa što je krajem svake godine svakomu slobodno pregledati ih u obznanjenom roku od 8 dana. Istina, neki su zastupnici (Tavčar, Adler, Vogler) predlagali, da se uvedu stalni imenici, jer su ispravniji, ali ti su prijedlozi odbiti tobože zbog prevelikoga troška i truda.

Imenike sastavljaju općinski načelnici ureda radi. Oni su dužni unijeti u imenik sve osobe, čije je izborno pravo ili poznato ili se može ustanoviti s pomoću podataka, kojima općina raspolaže. Birači se unose azbučnim redom uz naznaku karaktera i stana; s pravom je odbit prijedlog zastupnika Voglera i Adlera, da bi se u gradovima s prijeko 20.000 stanovnika birači popisivali po ulicama i kućama. Imenik se sastavlja za teritorij jednoga glasačkog kotara, a to je redovno upravna općina, eventualno s dotičnim spahilukom, zatim dijelovi općine poimence navedeni u dodatku izbornom redu, onda one česti jedne općine, iz koje se birači po teritorijalnoj pripadnosti doznače jednom od više izbornih povjerenstava u općini. Ako li je više općina ujedinjeno u jedan glasački kotar, sastavljaju se, istina, i za takove općine imenici birača, ali ti su imenici tek djelomični imenici, pa oni služe za osnov izbornom činu poredjani jedan do drugoga, a da se ne sastavlja skupni imenik. U zemlji s narodnim biračkim katastrom sastavljaju se odjeliti imenici birača za svaku narodnost napose i to prvi put na osnovi onih zapisa, što su učinjeni po odredbama izbornoga reda za zemaljski sabor, eda se prvi put konstatuje, kojoj narodnosti pripadaju birači općega razreda birača za izbore za zemaljski sabor, a poslije se imenici sastavljaju na osnovi posljednjega izbora za carevinsko vijeće, što je obavljen u dotičnom izborništvu. Za uvrštavanje birača u biračke imenike po njihovoj narodnosti vrijede analogno propisi izbornoga reda za zemaljski sabor.

Birački se imenici sastavljaju u dva primjerka, što ih treba da općinski načelnik predloži c. kr. političkoj kotarskoj vlasti, koja je neposredno pret-

[58] Isp. Zweig, l. c. str. 29.

Digitized by Google

postavljena općini, a za zemaljski glavni grad političkoj zemaljskoj vlasti. Za gradove s vlastitim statutom, izuzevši zemaljski glavni grad, odredjuje politička zemaljska vlast ono kotarsko poglavarstvo, kojemu će biti povjereno pregledavanje biračkog imenika i odlučivanje o reklamacijama; toj vlasti treba da glavar općine prikaže imenik birača.

Nadležna politička vlast ureda radi popravlja opažene netočnosti i vraća općini jedan primjerak popravljenoga imenika birača. Načelnik izlaže taj imenik svakomu na pregledavanje u općinskom uredu tečajem 14 dana; u općinama, koje imaju više od 5000 stanovnika, mora imenik biti izložen svaki dan barem osam sati, a u drugim općinama svaki dan u doba, što ga odredi politička vlast (Špinčićev prijedlog) i što se javno obznani. Načelnik javno obznanjuje, da je imenik izložen, i podjedno odredjuje za reklamaciju rok od 14 dana, računajući od dana, kad je oglas izdan. Ako birači koje općine biraju u različnim izbornim kotarima, valja imenike birača izložiti u dotičnim izbornim kotarima.

Pod pregledavanjem biračkih imenika razumijeva se, da tkogod traži, može ih čitati, praviti bilješke i djelomice ih prepisati (prijedlog Špinčićev o potpunom prepisivanju zabačen je). Osim toga valja imenik na vrijeme umnožati (ne baš naštampati) u dosta egzemplara i dati ga od časa, kad počne rok za reklamaciju, svakome tko zatraži, a to uz naknadu troškova, što dolaze na priredjivanje jednoga primjerka. Tko traži da mu se dade jedan takav imenik birača, treba da to prijavi glavaru općine u roku od 8 dana poslije raspisa izbora; tko se prijavi, dužan je uzeti imenik i platiti troškove, što dolaze na priredjivanje naručenih primjeraka. Ovo aboniranje biračkih imenika (prijedlog Voglerov) vrlo je vrijedna uredba, pa se preporuča da se i u nas uvede.

Ispravnosti biračkih imenika služi reklamacioni postupak, kojemu nije samo svrha, da dade zaštitu subjektivnom pravu pojedinaca, nego takodjer da poda jamstvo za objektivno točan imenik birača.

Pravo reklamacije protiv biračkih imenika pripada samo onim osobama, koje imaju izborno pravo u dotičnom izborništvu, a ne pripada svakome poput neke actio popularis, kao na pr. u Njemačkoj i Belgiji. Reklamirati se može usmeno ili pismeno bilo zato, što su u imenik upisane osobe, koje nemaju izbornoga prava; ili što nijesu upisane, koje imadu izborno pravo, ili napokon što je netko uvršten u imenik birača izvjesne narodnosti u zemlji, gdje postoji institucija narodnog katastra. Reklamacije valja da glavar općine u roku od 3 dana predloži na riješenje onoj c. kr. političkoj vlasti, kojoj pristoji i popravljanje biračkih imenika. Da ne bi tko mogao biti izbrisan iz imenika bez njegova znanja, odredjeno je na prijedlog zastupnika Löckera, da onoga, čije se brisanje reklamacijom traži, valja obavijestiti, e da ima prilike da u roku od 24 sata dade o tome usmeno ili pismeno oči-

Digitized by Google

tovanje glavaru općine ili vlasti, koja je zvana da odluči. I ta je odredba vrijedna preporuke.

Protiv odluke o reklamaciji izrečene od kotarskoga poglavarstva može osoba, koja je prikazala reklamaciju ili koje se tiče izrečena odluka, u roku od 3 dana uložiti utok na političku zemaljsku vlast i odluka je njezina u svakom slučaju konačna, pa i onda kad ona odlučuje namah u prvoj instanciji. Reklamacije i utoci, što stignu, kad mine rok, odbijaju se kao zakašnjeli. Radi točnosti postupka odredjeno je, da reklamaciju treba predati za svaki reklamirani slučaj napose.

Teret dokaza normiran je izrijekom samo za slučaj, ako se traži, da netko bude uvršten u birački imenik ; u tom dogadjaju valja reklamaciji priklopiti dokumente, koji su potrebiti za dokaz izbornog prava. Bit će, da isto načelo vrijedi i za reklamacije, kad se traži brisanje neovlaštene treće osobe.[64] Nepotpuno obložene reklamacije i prizivi odbijaju se a limine. Kad se prodju sve upravne instancije, dopuštena je po čl. 3. lit. b. državnoga temeljnog zakona o carevinskom sudu pritužba na taj sud radi povrede političkoga, ustavom zajamčenog prava.

Ako se u odluci udovolji reklamaciji, nadležna politička vlast treba da ispravi imenik birača prema odluci. Osim toga slučaja, računajući od časa, kad je oglašen birački imenik smije se taj imenik ispravljati samo u slučajevima, gdje je politička vlast sve do 24 sata pred izbornim rokom dužna izbrisati iz imenika one osobe, koje su u imenik upisane, a kod kojih nadodje ili naknadno dodje na vidjelo gubitak austrijskog državljanstva ili koja činjenica, na kojoj se po §§ 7. i 8. osniva izuzetak ili isključenje od izbornoga prava. Ispravke, koje izvrši c. kr. politička vlast u imeniku birača, valja priopćiti glavaru općine, da se ti ispravci provedu takodjer u primjerku toga imenika, koji se čuva u općinskom uredu.

Čim se imenik birača popravi po izrečenoj odluci o reklamacijama, treba da ona c. kr. politička vlast, kojoj pristoji pregledavanje biračkih imenika, izdade biračima legitimacije za izbor zastupnika. Te legitimacije služe za konstatovanje biračeve istovetnosti, a znače takodjer poziv na izbor. U njima treba naznačiti tekući broj dotičnoga biračkog imenika, mjesto, dan i sat početka izbora, a tako i sat završetka glasanja, pa napokon ime i prebivalište biračevo. U gradovima s vlastitim statutom može se naložiti glavaru općine, da izdade legitimacije. Biračima se legitimacije dostavljaju u stan ; dostavljanje se može povjeriti glavaru općine. Takodjer treba birače na način, koji je u mjestu u običaju, pozvati, da u slučajevima, kad im ne bi s kojega mu drago razloga legitimacija bila dostavljena najdalje 24 sata prije dana izbora, lično dodju po legitimaciju na mjesto, što će se naznačiti u obznani. Kad birač zatraži, treba da mu vlast, koja je bila

[64] Kelsen, l. c. str. 81.

Digitized by Google

zvana da izdade prvu legitimaciju, izdade namjesto izgubljenih legitimacija duplikate.

Zajedno s legitimacijama daju se biračima i glasovnice, na kojima mora biti uredovni pečat nadležne c. kr. političke vlasti ili općinske vlasti, koja izdaje legitimacije, a osim toga takodjer još napomena, da će se svaka druga glasovnica, koja nije izdana od vlasti smatrati nevaljanom. Glasovnice za uži izbor izdaje izborni povjerenik. Odatle se vidi, da je u Austriji zabranjeno upotrebljavati privatne glasovnice. Napomenuti je i to, da je zabačen prijedlog zastupnika dr. Tavčara o službenoj prijavi kandidature tobože zato, što je takova službena prijava potrebna samo kod komplikovanih sistema proporcionih izbora ; medjutim ta uredba postoji u Ugarskoj i kraj pojedinačkih izbora.

Reklamacionom postupku austrijskoga izbornog reda može se štošta s pravom zabaviti.[55] Najveći je nedostatak u tome, što o reklamacijama odlučuju upravne oblasti, dok u svim gotovo državama s pogledom na sudski karakter reklamacione odluke odlučuju ili sudovi ili barem kolegiji od sudskih i upravnih činovnika uz odabrane lajike. Vrlo je čudno, što je politička oblast vlasna ispravljati pod izvjesnim uvjetima biračke imenike sve do 24 sata prije dana izbora. I to je nezgodno, što nisu točno udareni rokovi za pojedine radnje u pripravama za izbore : na pr. dokle treba da su sastavljeni birački imenici, dokle moraju biti riešene sve reklamacije itd. Samo pravo reklamacije ostalo je nepotpuno, dok se reklamacioni postupak tiče samo sadržaja biračkih imenika, a ne odnosi se na ostale povrede izbornog prava u stadiju izbornih priprava, kao što su uskrata pregledavanja tih imenika, protivpravna manipulacija s javnim biračkim imenicima, i nepravodobna obznana tih imenika. Neprilika je i to, što zakon nije naveo, koje dokumente treba da pridonese reklamant za dokaz svoga izbornog prava. Napokon već je istaknuto, da se struktura austrijskoga reklamacionog postupka nimalo ne saglašava s načelom izborne dužnosti, koju je izborni red, i ako tek fakultativno uveo. Neki pisci, kao Matouš i anonimni L-e, nalaze veliku anomaliju u tome, što osoba, koja de jure i in abstracto neima izbornoga prava, a de facto i in concreto ga ima, samo ako je upisana u birački imenik, pogotovu, jer izborno povjerenstvo može po § 21. odbiti osobe unesene u birački imenik, ako su poslije ustanovljenja izgubile izborno pravo s razloga, naznačenih u § 4. izbornog reda, ali ne može odbiti osobe upisane u imenik, i ako nijesu nikada imale izborno pravo. Meni se to ne čini to-

[55] Isp. kritiku u člancima: Rudolf Matouš, Anomalie v zákoně volebním (Právník, Časopis věnovany vědě právní i státní sv. XLVI. od g. 1907. str. 701 i sl.) ; zatim L-e, Novi državnozborski volilni red v praksi u „Slovenskom Pravniku" od g. 1908. str. 1—11 i 33—38 ; napokon Kelsen, Wählerlisten und Reklamationsrecht u časopisu „Juristische Blätter" od g. 1906. br. 25—28.

Digitized by Google

likom anomalijom, jer drugačije i ne može da bude. Birački imenik mora iz praktičkih razloga svakako prije izbora dobiti kakvu takvu pravomoćnost, da se izbor uzmogne izvršiti na jednoj stalnoj osnovci. A tko ne može in thesi dopustiti, da bi se konačno ustanovljeni birački imenik mogao odudarati od subjektivnog izbornog prava pojedinih birača, taj se mora protiviti instituciji pravomoćnosti uopće, jer se svaka i najbolje pretresana pravomoćna osuda može na žalost kositi sa subjektivnim pravom koje stranke. Zato treba pohvaliti iskrenost stavka 3. § 5. Andrassyeve izborne osnove: „Onaj, koji je upisan u birački imenik, može vršiti izborno pravo i onda, ako mu po §§ 1—4., ne bi pripadalo izborno pravo". K tome se dodaje u stavku 5. istoga paragrafa: „Glas onoga, koji je upisan u birački imenik, ali je po točkama 1—9. § 4. isključen od izbornoga prava, nevaljan je doduše, no nevaljanost njegova može se izreći tek, kad se prosudjuje valjanost izbora narodnih zastupnika". Takav korektiv protiv glasanja neovlaštenih, i ako upisanih osoba nalazimo i u § 40. austrijskog izbornog reda, koji ima na umu slučaj, da se izbor zastupnika može proglasiti nevaljanim upravo radi netočnosti biračkih imenika.

Vrlo je nezgodna odredba o biračkim legitimacijama, bez kojih se može vršiti izborno pravo. Zato je kud i kamo ispravnija odredba § 98. Andrassyeve osnove, po kojoj legitimacije služe tek za lakše konstatovanje biračeve istovetnosti, ali birač bez legitimacije može bez zapreke doći na biralište i glasati.

VII.

Uprava izbora povjerena je izbornim povjerenstvima. Ima ih od dvije ruke: izborno povjerenstvo za glasački kotar i glavno izborno povjerenstvo za čitav izborni kotar, koji ima više birališta. Karakteristično je za austrijski izborni red, da je onaj organ, koji upravlja izborima, dualistički organizovan: sastoji se od izbornoga povjerenstva i od izbornoga povjerenika, koji nije član izbornoga povjerenstva, već je postavljen pored toga povjerenstva kontrole radi. Za svako biralište postavlja se redovno jedno izborno povjerenstvo. No ako birači jednog birališta pripadaju različitim narodnosnim izborništvima, treba u biralištu sastaviti posebno izborno povjerenstvo za birače svakoga izborništva, pa u takom slučaju treba obaviti izborni čin po prostoru ili po vremenu odjelito za svako izborništvo. Do potrebe može c. kr. politička vlast, koja je neposredno pretpostavljena općini, odrediti, da se u pojedinim mjesnim općinama ili mjestima postavi više izbornih povjerenstava u granicama cijeloga područja općine ili mjesta. Pri tom će se birači doznačiti pojedinim izbornim povjerenstvima po azbučnom redu ili po teritorijalnoj pripadnosti; takove odredbe treba u općini na vrijeme

Digitized by Google

proglasiti na način, koji je u mjestu u običaju. Za svako izborno povjerenstvo treba da općina birališta priskrbi zgodan lokal. Po razjašnjenjima ministra, unutrašnjih poslova[57] treba da općina priskrbi i čitav namještaj potreban za izborno povjerenstvo i njegovo uredovanje, a tako i pisaći pribor i pokućtvo, što ga trebaju birači za ispunjanje glasovnica. U zgradi treba prirediti biračima i prostor za čekanje.

Izborno se povjerenstvo sastavlja od birača, pa ima sedam članova, a u općinama ispod 1000 stanovnika pet članova. Po tri, dotično po dva člana odredjuje općinsko zastupstvo birališta i izborni povjerenik izmedju osoba, koje u biralištu u dotičnom izborništvu imadu izborno pravo. Šest članova, dotično četiri člana, što se odrede na taj način, izbiraju apsolutnom većinom glasova sedmoga, dotično petoga člana izbornoga povjerenstva, koji mora imati izborno pravo u biralištu u dotičnom izborništvu. Ako se ni kod drugog glasanja ne postigne apsolutna većina glasova, imenuje toga člana izborni povjerenik. Članovi izbornoga povjerenstva biraju izmedju sebe predsjednika relativnom većinom glasova. Ako su glasovi jednako razdijeljeni, odlučuje ždrijeb, a vuče ga izborni povjerenik. Šteta, što nije prihvaćen prijedlog zastupnika dr. Tavčara, da članovi izbornog povjerenstva imaju pri nastupu službe položiti svečanu prisegu, kao što biva u Njemačkoj, da im se dozove u pamet dužnost potpune objektivnosti.

Izborno povjerenstvo zaključuje relativnom većinom glasova bez obzira na broj osoba, što glasaju. Predsjednik izbornoga povjerenstva glasa samo onda, kad su glasovi jednako razdijeljeni, te u tom slučaju njegov glas odlučuje. Ne znam, je li baš zgodno, što nije ustanovljeno, koliko članova treba da bude nazočno kod izbornog čina.

Djelovanje izbornoga povjerenstva ili je upravno ili sudsko. Prvo stoji najpače u tome, da izborno povjerenstvo sabira glasove, vodi popis za glasanje i popis glasova, pa izvršuje skrutinij. Potonje stoji u odlučivanju po § 21. o osporenom izbornom pravu, te izborno povjerenstvo odlučuje o pripuštanju na glasovanje i o valjanosti predanih glasova. Izborno povjerenstvo odlučuje o pripuštanju na glasovanje samo onda, kad kod glasanja nastanu sumnje o identičnosti kojega birača, ili kad se kod izbornoga čina podigne prigovor protiv izbornoga prava koje osobe, što je upisana u imeniku birača. Takav prigovor mogu podići ne samo izborni povjerenik i članovi izbornoga povjerenstva, nego i birači — ovi posljednji usmeno ili pismeno — i to samo dotle, dok ona osoba, kojoj se osporuje izborno pravo, ne preda svoga glasa, no ako li se podigne prigovor protiv izbornoga prava upisanoga birača, samo tada, kad se tvrdi, da je dotična osoba izgubila izborno pravo poslije ustanovljenja imenika birača s razloga naznačenih u § 4. t. j, da je poslije toga vremena izgubila austrijsko državljanstvo, da je došla u položaj, po kojem

[57] Kelsen, Kommentar str. 89.

Digitized by Google

je u smislu § 7. i 8. izuzeta, dotično isključena od izbornog prava. Ovakove odluke izbornog povjerenstva moraju se u svakom pojedinom slučaju izreći prije, nego što se nastavi izborni čin. Protiv odluke izbornoga povjerenstva nije dopušten utok. Zastupnička je kuća pogriješila, što je odbila prijedlog, zastupnika dr. Ofnera, po kojoj bi se i razlozi odluka izbornog povjerenstva morali uvrstiti u zapisnik.

Izborno povjerenstvo odlučuje dalje i o valjanosti predanih glasova. Ova vrsta odluka razlikuje se znatno od odluka o pripuštanju na glasovanje. Odluke o valjanosti glasova tiču se p r e d a n i h već glasova, pa se izriču ureda radi po svršetku glasanja kod skrutinija, dok se odluke o pripuštanju za glasanje izriču p r i j e glasanja, na prigovor ovlaštenih osoba. Zakon ima na umu samo f o r m a l n u[58] valjanost glasa, pa samo o takvoj valjanosti ima izborno povjerenstvo da odlučuje. Pretpostavke za formalnu valjanost treba prosudjivati po §§ 25., 29., 30., 35. i 36. izbornoga reda, koji ustanovljuju ove slučajeve nevaljanosti glasa:

1. Ako se upotrijebi glasovnica, koja nije izdana od vlasti (§ 25.);
2. ako se dade glas za osobu, koja je po § 8. ne može da bude birana (§ 30);
3. ako glas bude dan uz uvjet ili uz nalog osobi, koja se bira (§ 30.);
4. ako se ne može jasno razabrati osoba, koja je glasom naznačena (§ 30);
5. ako se preda prazna glasovnica (§ 30.);
6. djelomična nevaljanost glasovnice u pogledu onih kandidata dotično zamjenika, što ih glasovnica sadrži preko dopuštenog broja kandidata dotično zamjenika (§ 30.);
7. ako birač kod užega izbora dade glas za osobu, koja ne spada u taj izbor (§ 35. st. 4);
8. glas, koji je dan zamjeniku, a nije podjedno dan i za jednoga zastupničkog kandidata;
9. glas, koji je dan nekome kao zamjeniku neizabranoga kandidata (§ 36. st. 1).

S drugih razloga, nego ovi što su, koji su navedeni pod točkama 1—9., ne smije se glas proglasiti nevaljanim nakon glasanja.

O materijalnim razlozima nevaljanosti glasa ne može za birača biti ni govora poslije glasanja, jer po načelu tajnosti glasanja ne smije se ni znati, kojega je birača koja glasovnica. Što se pak tiče materijalnih razloga nevaljanosti glasova s pogledom na pasivno izborno pravo kandidatovo, red je istaknuti, da zakon ovlašćuje izborno povjerenstvo, da proglasi nevaljane i da ne broji glasove samo u tom slučaju, ako su glasovi dani za osobu, koja po § 8. ne može da bude birana. Prema tome a contrario izborno povjerenstvo nije vlasno prosudjivati ostale materijalne razloge nevaljanosti,

[58] Isp. K e l s e n, Kommentar, str. 99.

Digitized by Google

koji izlaze iz osobe kandidatove, kao što su ovi: da kandidat nije navršio propisanu dob, da nije uopće ili barem nije dosta dugo austrijski državljanin. Osim toga postavio je zakon naročito jednu oblast, koja treba da ispituje pitanje o izberivosti izabranika, a to je glavar političke zemaljske vlasti, koji po §-u 38. izdaje izbornu svjedodžbu izabranom zastupniku, ako su ispunjeni uvjeti, što su za pasivno izborno pravo odredjeni u §-u 7. temeljnoga zakona o zastupstvu carevine. Napokon izberivost zastupnika prosudjuje konačno zastupnička kuća carevinskoga vijeća. Uostalom svako je prosudjivanje izberivosti, ako ga vrši izborno povjerenstvo, vrlo opasno, jer otvara vrata svakakovim makinacijama, pa zato pravo veli D e r e n č i n u §-u 69. svoje izborne osnove: „O tome, da li je izabrani kandidat bio izberiv, odlučuje jedino sabor."

Izborni je povjerenik organ vlade, a imenuje ga za zemaljski glavni grad politička zemaljska vlast, a za ostale izbore ono kotarsko poglavarstvo, u kotaru kojega se nalazi biralište ili kojemu politička zemaljska vlast naloži, da odredi izbornoga povjerenika. Služba izbornoga povjerenika jest počasna služba — ne dirajući time u propise, koji vrijede za javne činovnike — pa ju je dužan primiti svaki birač dotičnoga birališta. Izborni povjerenik daje svakom izbornom povjerenstvu perovodju, koji piše zapisnik o tečaju izbornog čina, pa u nj bilježi sve znatne dogadjaje, što se dese kod izbornoga čina, a naročito odluke izbornoga povjerenstva. Zadatak je izbornoga povjerenika mnogostručan. Izborni povjerenik vrši ponajprije izbornu policiju za vrijeme izbornoga čina. On vrši i nadzor nad poslovanjem izbornoga povjerenstva t. j. on treba da se brine, kako veli zakon, da se vrše odredbe izbornoga reda, pa ne smije dopustiti, da izborno povjerenstvo prijedje krug svojega djelovanja. No budući da zakon ne daje izbornom povjereniku nikakvog sredstva, kojim bi mogao spriječiti protupravna djela izbornog povjerenstva; to se njegova kompetencija steže na to, da uloži prosvjed protiv nezakonitih čina izbornog povjerenstva, da taj prosvjed dade uvrstiti u zapisnik, eventualno da o tome izvijesti pretpostavljenu oblast. Samo u jednom slučaju sudjeluje izborni povjerenik pri zaključku izbornog povjerenstva, biva, kad se po §-u 28. radi o odgodi ili produženju izbornog čina do idućeg dana. Funkcije izbornog povjerenika pri sastavu izbornog povjerenstva, već su prije prikazane. Ako se izborno povjerenstvo ne može konstituirati, sve njegove funkcije prelaze na izbornog povjerenika. On treba da potpiše popis glasova, izborni zapisnik i popis za glasanje, a on preuzima i sve izborne spise, pa ih šalje političkoj zemaljskoj vlasti dotično izbornom povjereniku kod glavnog izbornog povjerenstva. Institucija zbornog povjerenika prokušana je u Austriji, pa bi se uz neke modifikacije mogla i u nas uvesti.

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.*

Priredio Ljudevit pl. Farkaš, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu.

(Nastavak.)

Glede ostavina bos. herc. pripadnika nemuslimana važi naredba od 14. aprila 1885. br. 2442/III. „o privremenom uredjenju nasljednog prava i postupku kod ostavina nemuslimana u B. i H." Po ovoj naredbi imade se uporavljivati domaće materijalno pravo na onaj način i u onom opsegu, kako su ga dosele običavali uporavljivati šerijatski sudovi na zemaljske pripadnike nemuslimane. Stoga imade se u svakom pojedinom slučaju, saslušav interesovane stranke i pribaviv mnienje šerijatskog sudca i duhovnika one vjeroispovjesti, kojoj je pokojnik pripadao, ustanoviti pravo u mjestu običajno, naročito glede nasljednog prava i nasljednih dielova. Ako bi tako ustanovljeno domaće običajno pravo nemuslimana bilo nepodpuno, manjkavo, imadu se analogno uporaviti ustanove nasljednoga prava, koje vriedi u austro-ugarskoj monarkiji.

Toj naredbi bila je namjera i svrha s jedne strane zadovoljiti pravnom osjećaju nemuslimana, da im se jednostavno ne nametnu ustanove šerijatskog prava, konfesionalno pravo ine vjeroispovjesti, već da im po mogućnosti bude pridržano njihovo narodno običajno pravo, a s druge strane, prikupiti materijal za kašnje uredjenje i uzakonjenje nasljednog prava.

---

* Opaska uredništva. U broju 1. „Mjesečnika" str. 31., peti redak odozgo, potkrala se tiskarska pogreška, koja cieli pasus mienja ispuštenjem opaske tako, da se ne može razumjeti, s toga je donašamo sada:

Odpustom na povrat (talaki ridž-i) ne razriešuje se brak; on postoji i na dalje do izminuća vremena propisanog za t. z. iddet, te je muž dotle ovlašten odpuštenu ženu i proti njezinoj volji natrag primiti.

Odpustom posvemašnjim (talaki bain) razriešuje se ženitbeni vez posvema. Maž može svoju odpuštenu ženu primiti natrag za ženu nakon izminuća iddeta uz njezinu privolu jedino, ako iznova sklope brak. Trokratni posvemašnji odpust sačinjava ženitbenu zaprieku za daljnji novi brak izmedju bivših ženitbenih drugova. Oni mogu valjani brak sklopiti samo onda, ako bi takova žena sklopila valjani brak sa trećom osobom, te bi ju njezin muž nakon konsumacije braka odpustio.

Pod iddet razumjeva se rastavljenje žene od spolnog i u opće svakog intimnog općenja sa muškom glavom kroz vrieme u zakonu odredjeno. Iddet predpostavlja, da je muž sa ženom spolno općio, a podvrgnuta je iddetu svaka odpuštena žena, zatim udovica i žena, čiji je brak proglašen nevaljanim, ili s kojom je u bludnji spolno općeno. Redoviti rok iddeta iznosi za ženu, koja nije trudna, vrieme od trijuh mjesečnih ženskih čišćenja, za trudnu ženu, vrieme do porodjaja, a za udovicu, koja nije trudna 4 mjeseca i 10 dana.

Digitized by Google

Poznato je, da su za otomanske vlade nemuslimani, a takovi su bili u B. i H. rimokatolički i istočno-pravoslavni kršćani i španjolski židovi, u stvarima odnosećim se na pravo ženitbeno, obiteljsko i nasljedno, imali svoju autonomiju i da su se u tim stvarima vladali po svojem posebnom pravu (pravo m i l e t e = pravo konfesionalnih udruga). Otomanski sudovi nisu se prvobitno nikako pačali u te poslove nemuslimana već su u istim izvršivali sudstvo duhovnici njihovi po pravu dotične vjeroispovjesti, odnosno po običajnom narodnom pravu, kako se je s vremenom iz kanonskog (konfesionalnog) prava pod uplivom mjestnih prilika i raznih slučajeva po običaju (adetu) razvilo i koje pravo još i danas u narodu postoji.

S vremenom, valjda usljed toga, što postojeće narodno običajno pravo a i auktoritet duhovnika nije više dostajao, to se je stanje u toliko promjenilo, što su se u ostavinskim stvarima i nemuslimani sami počeli obraćati na otomanske sudove, te su tražili riešenje njihovih ostavinskih priepora, kojih nisu mogli ili sami medjuse ili posredovanjem svog duhovnika riešiti. U novije je doba pako pred okupaciju i sama vlast stegnula postojeću neograničenu autonomiju nemuslimana u ostavinskim stvarima u toliko, da je, kako je to jur istaknuto, u nekim slučajevima i njihove ostavine podvrgla riešavanju postojećih šerijatskih sudova. Ovi sudovi pako, držeći se čvrsto svog teokratskog karaktera i priznavajuć samo šerijat, komu po svojim vjerskim načelima pripisuju božanski izvor, perhorescirali su u vršenju svoje sudbenosti svako drugo šerijatu protuslovno pravo, te su vazda, pa i u nemuslimanskim ostavinama, i prije okupacije, a i poslie okupacije u odsjeku vremena do izdanja naredbe od 14. aprila 1885. uporavljivali izključivo pravo šerijata, bez ikakvog obzira na narodno običajno pravo živuće u narodu nemuslimanskom.

Buduć po naredbi od 14. aprila 1885. imade za podlogu ostavinske rasprave služiti običajno domaće pravo, „k a k o s u g a d o s a d a š e r i j a t s k i s u d o v i o b i č a v a l i u p o r a v l j i v a t i n a n e m u s l i m a n e", a ne u istinu postojeće mjestno običajno, narodno pravo bez obzira na to, kako su šerijatski sudovi postupali, to usljed te nezgodne štilizacije naredbe, ne samo da se nije ni u jednom pravcu postigla svrha, koja se je imala na umu, već su nemuslimani sada, kad je vodjenje ostavinskih rasprava pred sudovima obligatno, u istinu u gorem položaju, nego su bili za otomanske vlade, jer po iskustvu dolazi do uporabe redovito, može se reći izključivo, pravo šerijata, koje se u mnogom, a naročito u pogledu oporuka, pa glede nasljednog prava udovica, i udatih kćeri, kojim je prigodom udaje dana t. z. oprema, znatno razlikuje od konfesionalnog, odnosno običajnog, narodnog prava i kršćana i španjolskih židova. Nu neima dvojbe, da će se kod konačnog uredjenja ostavinskih stvari nemuslimana uzeti primjereni obzir na postojeće običajno narodno pravo.

Digitized by Google

S ostavinama inozemaca, a takovimi smatraju se i austrijski i ugarski državljani, postupa se na temelju naredbe od 14. aprila 1885. br. 2442/III. po §§ 22.—24. i 137.—140. ces. patenta od 9. augusta 1854. br. 208. drž. zak. lista, te se ustanove tih §§ imadu ponjihovom smislu uporavljivati.

Pokretni naime imetak inozemaca, preminuvših u Bosni i Hercegovini, ili u inozemstvu, izručit će ovozemni sudovi inozemnoj ostavinskoj oblasti, u opsegu koje se nalazi pošljednje redovito obitavalište ostavitelja prije njegovog dolazka ili preseljenja u Bosnu i Hercegovinu, ne upustivši se u samu raspravu takove ostavine. Ovozemni sudovi imadu se ograničiti samo na konservatorne odredbe, da se takav ostavinski imetak do izručenja u opće sačuva, te da se osiguraju prijavljeni zahtjevi onih nasljednika i zapisovnika, koji su ili bos. herc. zemaljski pripadnici, ili inozemci boraveći u Bos. i Herc., i da se namire prijavljene tražbine ovozemnih vjerovnika. Ostavinsku raspravu glede pokretnog imetka provesti će ovozemni sudovi samo onda, ako se radi o ostavini nekog inozemca, koji je u Bos. i Herc. imao svoje redovito prebivalište, te ako to zatraže u Bos. i Herc. nalazeći se nasljednici, a od inozemnih nasljednika ili zapisovnika ili se nitko ne prijavi, ili se oni, koji su se prijavili, s tim zadovoljnimi izjave, te niti oni, a niti nadležna inozemna ostavinska oblast, ne zahtjevaju izrično, da ostavinsku raspravu provede inozemna nadležna ostavinska oblast.

Glede nepokretnog imetka inozemaca, dakle i austrijskih i ugarskih državljana, provadjaju ostavinsku raspravu vazda ovozemni sudovi, te je za to nadležan onaj kotarski sud, u čijem opsegu nekretnine leže ili posvema, ili većim dielom.

U ovom slučaju, kao i kad ovozemni sudovi dodju u položaj, da raspravljaju pokretnu ostavinu inozemca (§ 140. car. patenta od 9. augusta 1854.), valja razlikovati, da li se radi o mulkovnoj ostavini t. j. o pokretnom imetku i nekretninama vrsti mulk, ili pako o erazi-mirijskoj ostavini.

Za mirijske nekretnine važi vazda i izključivo, kako je to već gore iztaknuto, zakon od 17. muharema 1284., dočim za ostavinu, koja se sastoji iz pokretnina i mulkovnih nekretnina, dolazi do uporabe nasljedno pravo, koje važi u austro-ugarskoj monarkiji.

Napose glede austrijskih i ugarskih državljana, čije ostavine su za otomanske vlade, a neko vrieme i poslie okupacije, provadjali c. i k. austro-ugarski konzulati, razvila se je kod ovozemnih sudova na temelju propisa postajavših za c. i kr. konzulate, takova praksa, da se je pod „nasljednim pravom, koje važi u austro-ugarskoj monarkiji" redovito razumievao austrijski opći gradjanski zakonik, te se je isti sve do

Digitized by Google

najnovijeg vremena, dok se nije tome pitanju, usljed češće nastajućih slučajeva, posvetila veća pažnja, redovito uporavljivao i na ostavine austrijskih i na ostavine ugarskih državljana.

Ne ima dvojbe, da takav postupak vriedja pravne osjećaje velikog diela Ugarske, gdje važi nasljedno pravo, koje se znatno razilazi od austr. općeg gradj. zakonika. Do toga zaključka mora se doći, kad se promotri sudbenost u izvanparbenim poslovima u Bosni i Hercegovini stanujućih državljana bivše austrijske carevine, dotično austro-ugarske monarkije, prije i poslie okupacije.

Ta se sudbenost može u opće razdieliti u t r i p e r i j o d e: 1. sudbenost za vrieme o p s t a n k a c. kr., odnosno c. i kr. konzulata;

2. sudbenost n a k o n u k i n u ć a c. i kr. konzulata do izdanja naredbe od 14. aprila 1885. „o privremenom uredjenju nasljednog prava i postupku kod ostavina nemuslimana u B. i H."; i

3. sudbenost n a k o n i z d a n j a t e n a r e d b e.

Uredjenje c. i k. konzularnih sudova i njihova sudbenost u izvanparbenim pravnim poslovima normirano je u carskoj naredbi od 29. januara 1855. „o vršenju gradjanske sudbenosti c. k. konzulata glede a u s t r i j s k i h p o d a n i k a i š t i ć e n i h o s o b a u otomanskoj državi" (drž. zak. list VII. br. 23/ex 1855.) i u naredbi ministarstva vanjskih posala i pravosudja i vrhovnog vojnog zapovjedništva od 31. marta 1855., s kojom se proglašuju provedbeni propisi k carskoj naredbi od 29. januara 1855. (drž. z. l. XVI. br. 58. ex 1855.).

Carska naredba od 29. januara 1855. (§ 8. i 9.), i ministarska naredba od 31. marta 1855. (§ 13.) odredjuju u pogledu m a t e r i j a l n o g prava, da se u pravnim poslovima, dodieljenim konzularnim sudovima, imadu upotrebljivati u opće austrijski zakoni, naročito opći gradjanski zakonik, dočim se u pogledu f o r m a l n o g prava u spomenutoj ministerijalnoj naredbi (§ 33.) naročito odredjuje, da u izvanparbenim poslovima konzularni sudovi imadu postupati po propisima carskog patenta od 9. augusta 1854., drž. zak. l. br. 208.

Te su odredbe nedvojbeno u skladu sa tadanjom državnopravnom konstelacijom monarkije, koja se je u vrieme, kad su spomenute naredbe izdane, sastojala iz jedinstvene države, te je imala jedinstveno zakonodavstvo.

Takovo stanje ostalo je sasvim nepromjenjeno i nakon dogodjaja zbivših se u carevini austrijanskoj usljed carske diplome od 20. oktobra 1860. Akoprem je listopadskom diplomom uzpostavljen ustav i usljed toga nastala bitna promjena u državno-pravnim i upravnim prilikama Ugarske i posestrima zemalja Hrvatske i Slavonije, postavši Ugarska samostalnom državom u austro-ugarskoj monarkiji, i akoprem je na temelju istodobno sa listopadskom diplomom izdanog previšnjeg reskripta, kojim se u Ugarskoj

Digitized by Google

naredjuje privremena organizacija pravosudja, zaključcima judex-kurijalnog vieća godine 1861. u Ugarskoj veći dio domaćih od austrijskih različitih ustanova materijalnog i formalnog privatnog prava, valjajućeg u vremenu prije suspendovanja ustava, prouzročenog dogodjajima u godini 1848.—1849., opet uzpostavljen, ostale su carska i ministarska naredba od g. 1855. i nadalje u krieposti bez promjene, te su iste u B. i H. od c. i k. konzularnih sudova u istinu i izvršivane sve dotle, dok naredbom c. i kr. zajedničkog ministarstva financija od 5. marta 1880. br. 827/B.-H., djelovanje c. i k. konzularnih ureda nije obustavljeno.

Nakon ukinuća c. i kr. konzularnih ureda u B. i H. prešla je sudbenost, što su ju ti uredi vršili nad austrijskim i ugarskim državljanima, na bos. herc. gradjanske sudove, te se je usljed odpisa c. i k. zajedničkog ministarstva od 5. marta 1880. br. 827/B. H. „o ukinuću c. i k. konzularnih ureda u B. i H." i naredbe zemalj. vlade za B. i H. od 21. marta 1880. br. 1242. pravos. „o preuzeću konzularnih agenda u svim pravosudnim i političko-administrativnim poslovima", sa austrijskim i ugarskim državljanima imalo postupati isto tako, kao i sa bos. herc. zemaljskim pripadnicima, po propisima valjajućim u zemlji.

U okružnoj naredbi zemalj. vlade od 26. maja 1880. br. 9279./2065. pravos., sadržavajućoj naputak o postupanju u poslovima preuzetim od c. i k. konzulata u B. i H., sadržani su potanki propisi, po kojima se imade vršiti sudbenost u sudbenim poslovima preuzetim od c. i k. konzulata, te se naročito glede izvanparbenih pravnih poslova, i to samo u pogledu postupka odredjuje (§ 6.), da u pravnim poslovima te vrsti, koji su ili kod preuzeća agenda već bili u tečaju, ili koji će istom nastati, imadu sudovi postupati po car. patentu od 9. augusta 1854. br. 208. drž. z. l.; ne odredjuje se pako ništa, koje će se materijalno pravo u izvanparbenim pravnim poslovima uporabiti.

Car. patentu od 9. augusta 1854. služi doduše podlogom austrijski opći gradjanski zakonik; nu ipak ta sama činjenica ne ima i ne može imati za posljedicu, da bi se austrijski opći gradj. zakonik imao uporavljivati na sve podanike austro-ugarske monarkije, dakle i na državljane Ugarske, i to ako i ne s obzirom na iztaknuti posebni državno-pravni položaj Ugarske u austro-ugarskoj monarkiji, a to svakako na temelju spomenutog odpisa c. i k. zajedničkog ministarstva od 5. marta 1880. br. 827/B. H., po kojem se sa austrijskim i ugarskim državljanima u svim pravnim poslovima ima postupati isto kao i sa bos. herc. zemaljskim pripadnicima po propisima valjajućim u B. i H.

Prema tome bi se dakle imalo i na austrijske i na ugarske državljane uporavljivati u B. i H. valjajuće nasljedno pravo. To je ali posve isključeno, jer se takovo pravo nije nikada u B. i H. uporavljivalo na podanike austro-

Digitized by Google

ugarske monarkije, buduć otomanski sudovi s obzirom na to, da su glede podanika austro-ugarske monarkije vršili sudbenost c. i k. konzulati, nisu nikada ni došli u položaj baviti se sa ostavinama podanika austro-ugarske monarkije, izuzamši u zakonu od 7. safera 1284 (odnosno drž. z. l. IV. br. 5 ex 1869) pridržane nepokretne ostavine, za koje je ali u opće po zakonu vriedilo ovozemno posebno nasljedno pravo, od nasljednog prava za pokretne ostavine sasvim različno.

Valja stoga promotriti druge ovozemne propise i to u prvom redu naredbu c. i k. zajedničkog ministarstva od 29. decembra 1878. br. 645/B. H. „o uredjeniu pravosudja u B. i H.", zatim naredbu istog ministarstva od 1. januara 1879. br. 693/B. H. „o uredjenju pravosudja u B. i H." zajedno sa „osnovom o uredjenju i djelokrugu privremenih sudbenih oblasti za B. i H.", a naročito § 12., te naredbu zemaljske vlade za B. i H. od 17. jula 1879. br. 1390/pr. sadržavajuću „naputak za vrhovni sud B. i H.", naročito § 12.

Svi ti propisi odredjuju u pogledu uporabe m a t e r i j a l n o g p r a v a, da sudovi imadu uporavljivati zakone, koji u zemlji faktično postoje, a u koliko ih ne bi bilo, ili prema sadanjim prilikama ne bi bili uporavivi ili dostatni, imadu se uporavljivati analogno z a k o n i valjajući u „a u s t r o - u g a r s k o j m o n a r k i j i". Prema izričitoj ustanovi § 12. cit. osnove, vriedi to i za i z v a n p a r b e n e p r a v n e p o s l o v e.

Nastaje sada dosljedno pitanje, koji od zakona valjajućih u „a u s t r o - u g a r s k o j m o n a r k i j i" imadu doći do uporave u ostavinam austrijskih i ugarskih državljana?

Ne ima dvojbe, da će se austr. opći gradj. zakonik uporaviti u ostavinama iza pripadnika austrijske pole monarkije, gdje je taj zakonik neprestano, počamši od njegovog uvedenja, bio u krieposti, a isto tako u ostavinama iza pripadnika onih zemalja i područja, spadajućih k ugarskoj poli monarkije, gdje je takodjer taj zakonik nepromienjeno ostao u krieposti i iza promijenjenog državno-pravnog položaja Ugarske, buduć je taj zakonik već i prije uzpostave ustava na temelju spomenutih carskih i ministarskih naredaba bio uporavljivan.

U pogledu ostalog diela Ugarske, gdje su nakon uzpostave ustava na temelju zaključaka judex-kurijalnog vieća prijašnji domaći ugarski zakoni i propisi natrag uvedeni, a austr. opći gradj. zakonik izvan krieposti stavljen, mogu važiti već usljed samog načela pariteta, samo te opet u kriepost stavljene ustanove domaćeg ugarskog gradjanskog prava.

To proizlazi i iz štilizovanja spomenutih naredaba c. i k. zajedničkog ministarstva i zemalj. vlade za B. i H., jer se u istima konsekventno odredjuje, da se imadu uporavljivati zakoni valjajući u „a u s t r o - u g a r s k o j m o n a r k i j i", dakle logično ne samo u Austriji valjajući opći gradj. za

Digitized by Google

konik, već takodjer i zakoni valjajući u Ugarskoj. Inače bi se mjesto izraza, koj obuhvata pojam o b i h pola monarkije, rabio izraz takav, pod kojim bi se mogao razumievati izključivo opći gradjanski zakonik, kako se to zbiva u naredbi ministarstvâ vanjskih posala i pravosudja i vrhovnog vojnog zapovjedničtva od 31. marta 1855. (§ 13.).

Moglo bi se primjetiti, da rečene naredbe c. i k. zajedničkog ministarstva i zemaljske vlade za B. i H. uviek rabe izraz „z a k o n", iz čega bi se moglo zaključivati, da se pod tim razumjeva samo ustavno kodifikovano pravo. Nu i u Ugarskoj valjajuće ustanove nasljednog prava, ako i nisu ustavno kodifikovane, imadu nedvojbeno moć zakona. Istodobno sa listopadskom diplomom bo izdan je previšnji reškript, kojim se naredjuje privremeno uredjenje pravosudja u Ugarskoj na podlozi, koja odgovara pravnim nazorima i osjećajima naroda. Pod predsjedničtvom judexa kurije sabralo je judex-kurijalno vijeće materijalne i formalne ustanove privatnog prava i odredilo, da imadu važiti dotle, dok sabor ne zaključi drugo. Zaključci judex-kurijalnog vieća zadobili su previšnju potvrdu, oni su u svečanoj sjednici kr. kurije proglašeni, te su naknadno i od sabora prihvaćeni. Ti su zaključci dakle u podpunoj formi zadobili moć zakona i moraju se tim načinom uvedeni zakoni i propisi smatrati jednakimi zakonima, koji su ustavno stvoreni.

Nakon izdanja naredbe zemalj. vlade za B. i H. od 14. aprila 1885. br. 2442/III. „o privremenom uredjenju nasljednog prava i postupanja u ostavinama nemuslimana", nastala je promjena u pogledu ostavina pripadnika austro-ugarske monarkije samo u toliko, da se s istima u ostavinskim poslovima imade postupati kao s inozemcima. Ovozemni sudovi u ostavinama pripadnika austro-ugarske monarkije ne vrše više kao prije rečene naredbe p o d p u n u sudbenost, već se ograničuju samo na uredovanje, koje valja preduzeti u smislu §§ 22—24 i 137—140. car. patenta od 9. augusta 1854. u pogledu inozemaca. Podpunu sudbenost, i to samo glede pokretne ostavine i nepokretne mulkovne ostavine, vrše samo i z n i m i c e u slučaju predvidjenom u § 24. odnosno § 140. cit. car. pat.

Budući je naredbom od 14. aprila 1885. br. 2442./III. i naputkom izdanim k ovoj naredbi samo glede f o r m a l n o g p r a v a ustanovljeno, da u slučajevima, gdje u ostavinama iza pripadnika austro-ugarske monarkije imadu ovozemni sudovi provesti ostavinsku raspravu, valja isto kao i u ostavinama bos. herc. pripadnika, uporaviti carski patent od 9. augusta 1854. po njegovom smislu; glede m a t e r i j a l n o g prava pako nije ništa odredjeno stoga je nedvojbeno, da u tom pravcu ostaje nepromienjeno gore razloženo pravno stanje, koje je postojalo u izvanparbenim poslovima n a k o n prelaza konzularne sudbenosti na ovozemne gradjanske sudove. Ostaje dakle u krieposti ono materijalno pravo, koje važi u dotičnom području austro-ugarske

Digitized by Google

monarkije, t. j. austr. opći gradj. zakonik glede područja Austrije i onog diela Ugarske (uključivo Hrvatske i Slavonije sa reinkorporiranim područjem bivše hrvatsko-slavonske vojne krajine), gdje taj zakonik i danas važi naime u gradu Rieci sa okolišem (corpus sacrae coronae separatum), u Erdelju i u bivšoj (reinkorporiranoj) ugarskoj vojnoj krajini; a glede područja Ugarske, gdje taj zakonik ne važi, ono nasljedno pravo, koje u tom dielu Ugarske faktično postoji, naime zakoni i propisi uvedeni na temelju zaključka judex-kurijalnog vieća.

Za takovo shvaćanje govori takodjer činjenica, da je to pitanje u novije doba i glede sudbenosti c. i k. konzulata u izvanparbenim poslovima ugarskih državljana naknadno prema sadanjem državno-pravnom položaju Ugarske uredjeno, i to: austrijskim zakonom od 30. augusta 1891, br. 136. drž. z. l. „o vršenju konzularne sudbenosti" i ugarskim zak. čl. XXXI. ex 1891. „o uredjenju konzularne sudbenosti", te se naročito u §. 10. cit. ug. zak. čl. spominje, da se nasljedno pravo i ostavinska razprava iza umrlog ugarskog državljana imade prosudjivati po zakonima i propisima, koji važe u onom dielu države, gdje dotični ugarski državljan imade svoju občinsku nadležnost, ili gdje ju je imao.

Kad se dakle po naredbi od 14. aprila 1885. br. 2442/III. austrijski i ugarski državljani u ostavinskim stvarima imadu smatrati inozemcima, i kad se ostavine njihove, u kojima postupaju c. i k. konzularni sudovi, imadu prosudjivati po zakonima i propisima, koji važe u dotičnom području, to je svakako pravedno, da i bos. herc. sudovi, na koje je prešla sudbenost i glede austrijskih i ugarskih državljana, u ostavinama ugarskih državljana ne postupaju inako i ne za njih nepovoljnije, nego li se zbiva, kad u njihovim ostavinama nastupa sudbenost c. i k. konzularnih sudova.

To bi se pako svakako desilo, jer se po ugarskom nasljednom pravu nasljedovanje naročito u pogledu ascendenta (§ 10. zaklj. jud. kur. vieća), kolaterala (§ 11, 12, ib.), preživjelog ženitbenog druga (§ 14. ib.), nezakonite djece (§ 9. ib.) i pravo nasljedovanja udovice (§ 15. ib.) sasvim razlikuje od dotičnih ustanova austrijskog općeg gradjanskog zakonika, a razlikovat će se nedvojbeno i u buduće, buduć su sada postojeće ustanove ugarskog nasljednog prava u bitnosti preuzete takodjer u novu osnovu ugarskog gradjanskog zakonika. Dakle bi nasljednici iza ugarskog državljanina, kad bi se na njih uporavljivao austr. opći gradj. zakonik, ne samo bilo prikraćeni u svom nedvojbenom pravu, da se s njima postupa po njihovom domaćem pravu, već bi takodjer u najviše slučajeva bili i materijalno prikraćeni.

Moglo bi se doduše primjetiti, da provedbeni naputak k naredbi do 14. aprila 1885. br. 2442/III. u tački I. propisuje glede postupka u ostavinama austrijskih i ugarskih državljana u slučajevima, kad ovdašnjim sudovima prinadleži provesti ostavinsku raspravu, da se imade uporaviti car.

Digitized by Google

patent od 9. augusta 1854., i to bez razlikovanja, da li je ostavitelj austrijski ili ugarski državljanin, a buduć rečeni patent ima za podlogu austr. opći gradj. zakonik, te buduć za ugarske državljane u pogledu uporave materijalnog prava ne ima ni kakove posebne ustanove, to da bi već iz toga proizlazilo, da se i na njih ima uporaviti isto materijalno pravo kao i na austrijske državljane. Nu i ta dvojba mora odpasti, jer se u istoj tački provedbenog naputka naredjuje, da se carski patent od 9. augusta 1854. u ostavinskom postupku iza austrijskih i ugarskih državljana ima uporavljivati „n a i s t i n a č i n" kao kod ostavina iza bos. herc. zemaljskih pripadnika, dakle u smislu tačke I. naredbe od 14./4. 1885. br. 2442/III „p r e m a s v o m s m i s l u", t. j. u koliko nije u protimbi sa ustanovama materijalnog prava.

Ustanove ugarskog nasljednog prava, jer nisu kodifikovane i poradi jezičnih poteškoća slabo su poznate bos. herc. sudcima, bit će s toga nuždno ocrtati ih u kratko, u koliko iste mogu doći do uporave u pogledu ovozemnog ostavinskog imetka ugarskih državljana, na ime u pogledu pokretnog imetka i u pogledu nekretnina vrsti mulkovne, jer za nekretnine vrsti mirijske važi i za inozemce zakon od 17. muharema 1284.

Iza uspostave ustava u Ugarskoj, i to počamši od 23. jula 1861., služe podlogom za uporavu domaćeg nasljednog prava u onom dielu Ugarske, gdje austrijski opći gradj. zakonik i nakon absolutne vladavine, kako je to već gore razloženo, nije i nadalje ostao na snagi, zaključci judex-kurijalnog vieća, koji su nakon kraljevskog odobrenja, u sjednici kr. kurije svečano proglašeni dne 23. juna 1861. kao „privremeni propisi za sudbeno postupanje u Ugarskoj".

Ti privremeni propisi u koliko se odnose na nasljedno pravo sadržavaju sljedeće ustanove:

§ 1. Ugarski zakoni tičući se materijalnog gradjanskog prava uspostavljaju se sa nadopunjenjima, koja su postala nuždnim usljed javnog kredita, pravnog kontinuiteta i prema zahtjevima postojećih prilika.

§ 2. Sve odredbe carskog patenta od 29. novembra 1852. glede aviticiteta, koje se odnose na pravo nasljedovanja, ukidaju se, te na njihovo mjesto stupaju na snagu niže spomenute odredbe, koje su u suglasju sa načelima ugarskog nasljednog prava, te koje su prilagodjene zak. čl. 15. od g. 1848. o ukinuću aviticiteta.

§ 3. Razlika izmedju dobara iz kraljevskog darovanja i dobara, kojim je inako porietlo, zatim glede imovine tičuće se muških i ženskih članova obitelji i odnošaja odatle nastajućih, kao i pravo na quartalitium i na kapilarno pravo kćeri, kao izljevi izključivo muškog prava nasljedovanja, smatra se po duhu zak. čl. 15. od g. 1848. ukinutom.

Institut fideikomisa ipak ostaje nepromienjenim zajedno sa istim u savezu stojećim kapilarnim pravom kćeri.

Digitized by Google

§ 4. Ugovori medju živima, koji sadržavaju odredbe glede imetka, ne mogu se doduše napadati tužbom, koja svoj naslov izvodi iz naravi imetka, nu ipak mogu u slučaju rasipništva izravni nasljednici, ili u pomanjkanju takovih živi roditelji, svoj zakonski dio nasljedstva dati osigurati sekvestracijom.

Pravo darovanja biva takodjer stegnuto zakonskim nasljednim dielom izravnih nasljednika, ili u pomanjkanju takovih, s takovim dielom živih roditelja.

§ 5. Jednako, bez obzira na gradjanski stališ ostavitelja, važe glede vanjskih potrebština za valjanost oporuke i kodicila razni propisi, koji se temelje na ugarskim zakonima, štatutima i na zakonskom običaju, te se stoga ne mogu napadati oporuke plemića iz tog razloga, što su sačinjene po propisima, koji su valjali za neplemiće, a isto tako i obratno, jer im manjkaju vanjske potrebštine za valjanost oporuke.

§ 6. Oporuke, potičuće od takovih ostavitelja, koji su umrli tečajem pol godine dana od vremena uspostave ugarskih zakona, mogu biti u pogledu vanjskih potrebština sačinjene takodjer po propisima dosele postojavših austrijskih zakona.

§ 7. Pravo oporučivanja obuhvaća svukoliku nasljedjenu i stečenu imovinu, ako ne ima niti izravnih nasljednika, niti roditelja ; nu ako su još živi izravni nasljednici ili roditelji, tada oporuka ne smije povrieditи njihovih zakonskih dielova nasljedstva (portio legitima).

Takav zakonski nasljedni dio sačinjava polovicu onoga, što bi izravni nasljednici nasljedili od ostavitelja, da je on bez razredbe posljednje volje umro. Ništetna je dakle oporuka u pogledu tog diela ostavine, te mogu izravni nasljednici, ili u pomanjkanju takovih, živi roditelji zahtjevati nadopunjenje takove polovine.

Izuzeti su od ovog propisa samo slučajevi izbaštinjenja, navedeni u 52. i 53. naslovu I. diela Verbőczy-evog Tripartituma.

§ 8. Nadopunjenje zakonskog nasljednog diela, spomenuto u § 7., nastupa takodjer u slučajevima darovanja, ako izravni nasljednici, ili u pomanjkanju takovih, živi roditelji mogu dokazati, da čista ostavina ne dosiže polovicu imetka, koji je postojao u vrieme darovanja ; u takovom je slučaju obdareni dužan manjak nadopuniti.

§ 9. Ako ne ima oporuke, svakolika imovina ostaviteljeva prelazi na njegovu zakonitu djecu; ako jedno od njih nebi više živilo, nu iza njega je ostalo zakonitih potomaka, tada ovi nasljedjuju onaj dio nasljedstva, koj bi bio pripao umrlome, t. j. potomci prvog stupnja diele po glavama, a potomci ostalih stupnjeva po lozama.

§ 10. U pomanjkanju izravnih nasljednika zapada nasljedstvo ocu i materi, i to obojici do onog iznosa vriednosti, koj bi bio s njih ili s njihove

Digitized by Google

loze usljed oporuke ili bez takove, prešao na ostavitelja ; imovina, koja je ostavitelja zapala od očeve loze, vraća se na oca, a ono što je primljeno od materine loze na mater.

Ako imovina ostaviteljeva ne sačinjava toliko, koliko je prešlo na ostavitelja s očeve i materine loze, tada otac i mati diele medjusobno ostavinu u razmjeru vriednosti, što ju je ostavitelj dobio od njih ili od njihove loze.

Ako nasuprot ostavina prelazi vriednost, što ju dobio ostavitelj s očeve ili materine strane, tada stečeno prelazi na ženitbenog druga ostavitelja ; u pomanjkanju takovog diele stečeno otac i mati na jednake dielove.

§. 11. Ako više ne živu ili otac ili mati ili obojica, tada po ugarskim zakonima pobočni rodjaci iz očeve loze stupaju u prava očeva, a pobočni rodjaci iz materine loze u prava materina.

§. 12. Ako ne ima ni roditelja ni njihovih pobočnih rodjaka, tada prelazi pravo nasljedovanja na djeda i babu, odnosno pobočne rodjake ovih ; a ne ima li ni od ovih ni koga živa, na pradjeda i prababu, odnosno na pobočne rodjake ovih, i tako dalje po redu na daljnje predje u uzlaznoj lozi, odnosno na njihove pobočne rodjake po istim načelima, kako je to u §§. 9., 10. i 11. ustanovljeno.

§. 13. U pogledu imovine stečene zajednički za vrieme trajanja braka ostaju nepromjenjene ustanove prijašnjih ugarskih zakona.

§. 14. Pravo nasljedovanja bračnih drugova nastupa po ugarskim zakonima :

a) na stečenu imovinu, ako ne ima nikakovih izravnih nasljednika ;

b) na nasljedjenu imovinu, ako ne ima nasljednika ni u silaznoj ni u uzlaznoj lozi, niti pobočnih rodjaka.

§. 15. Ostaju ne promjenjeni ugarski zakoni, koji uredjuju nasljedno pravo udovica (successio vidualis).

§. 16. Uspostavljaju se odredbe ugarskog prava glede udovičkog prava (jus viduale); nu ipak mogu tražiti ograničenje tog prava samo izravni nasljednici u silaznoj lozi.

§. 17. U pogledu nasljednog prava bračnih drugova, udovica i udovičkog prava, o čemu se govori u §§. 14., 15. i 16., imadu i nadalje služiti podlogom bivši propisi valjajući u okružjima Jazyga i Kumanaca ; u inom obziru ipak red nasljedovanja ovdje uredjen, važi takodjer u okružjima Jazyga i Kumanaca.

§. 18. Pravo nasljedovanja fiska svete krune proteže se na svaku imovinu bez razlike, kad ne ima ni zakonskih ni oporučnih nasljednika.

§. 19. Buduć ostaju nepromjenjena sva na temelju dosadanjih austrijskih zakona i naredaba nastala ili ukinuta nasljedna ili udovička prava, a isto tako i valjanost dosadanjih oporuka deponiranih u smislu §. 5. i 6. carskog patenta od 29. novembra 1852. glede aviticiteta, to nazočne od-

Digitized by Google

redbe ne imaju natrag djelujuće moći. U ostalom imade se pravo nasljedovanja i oporučivanja, izuzamši slučajeva označenih u §. 5. i 6. cit. patenta, prosudjivati po zakonima valjajućim u vrieme smrti ostaviteljeve.

§. 20. Do odredbe sabora ostaju privremeno na snazi ostali dielovi patenta od 29. novembra 1852.; nu ipak na mjestima, gdje se u istome navodi gradjanski postupnik uveden naredbom c. k. ministarstva pravde od 16. septembra 1852., ili ine naredbe u pogledu postupka, imadu se upotrebljivati dolje navedeni istodobno opet uspostavljeni ugarski formalni zakoni.

§. 21. Isto tako ostaju na snagi privremeno i do odredbe sabora sve odredbe austrijskog gradjanskog zakonika, koje su u svezi sa gruntovničkim redom od 15. decembra 1855., te kojim je predmetom gruntovničko stečenje ili odsvojenje neke stvari.

§. 22. Za vrieme snage austrijskih zakona raširena gradjanska prava, koja potiču iz razlike vjeroispovjesti, ostaju u krieposti u svom sadanjem stanju.

(Nastavit će se.)

Osnova zakona o naknadi štete za nedužno pretrpljenu kaznu.

Piše dr. Franjo Seifert.

(Svršetak.)

Dosljedno gore istaknutom načelu, da se naknada ima dati svakom, koji je od optužbe riješen na osnovu obnovljena postupka odnosno protiv kojega je kazneni postupak obustavljen, valjalo je odrediti, da se onom, koji je bio radi više čina sudjen, dade odšteta, ako naknadno bude od optužbe riješen, odnosno postupak obustavljen radi jednog ili više čina. To su slučajevi realne konkurencije. Valja imati na umu, da se tu radi o „činima", ne možda o viševrsnoj kvalifikaciji čina. Jedinstvena je osuda samo u izreci o kazni. Bude li izreka o krivnji definitivno negativno riješena za jedan ili neke čine, ima okrivljeni, koji je kaznu pretrpio, pravo na naknadu štete. Ova će mu se imati dati za dio kazne, koji odgovara ovom činu odnosno činima, kojih je riješen. Kako će se kazna odgovarajuća tom činu ustanoviti, odredjuje § 18. ove osnove, te će o tom još biti govora.

(§ 1. toč. 3.). Postupak obnovljen na inicijativu državnog odvjetnika ili stranke može se po okrivljenog svršiti i time, da opet bude proglašen krivim, ali osudjen na blažu kaznu. Ako bude sudjen na kaznu kraćeg trajanja, nego li je ona, koju je na temelju ukinute osude pretrpio, ima pravo, da mu se za onaj višak t. j. razliku izmedju pretrpljene i novo dosudjene kazne dade naknada. (Vidi i §. 18.).

(§. 2.) Kao što se iz dosadanjeg obrazlaganja razabralo, odredjuje §. 1.

Digitized by Google

uvjete, pod kojima država daje naknadu štete za pretrpljenu kaznu. Ne bi odgovaralo načelu pravednosti, iz kojega se ta dužnost države izvodi, kad bi na naknadu štete imao i onaj pravo, koji je osudu, na temelju koje je poslije kaznu pretrpio, sam izazvao bilo hotice bilo grubom nemarnošću svojom.

Motiv, s kojega tko hotice izazivlje protiv sebe kaznenu osudu, može biti raznolik, te ovdje nije odlučan. Čovjek, koji nema privrede ili hoće na neko vrijeme da dodje u sigurno skrovište , može doći u napast, da se prijavi kao počinitelj čina, koji je po drugom počinjen. To može učiniti i zato, da drugim omogući bijeg ili sakriće ili da prijavljujući se lažno za manji čin izbjegne progonu radi teže kažnjivog čina. S ovih i drugih razloga može netko biti ponukan, da čin pred sudom lažno prizna. Ako ovakovo hotično zavadjanje oblasti po zavoditelju urodi kaznom, nema pravo tražiti, da mu se kakva šteta naknadi. Vansudbeno priznanje, ma bilo učinjeno i pred oblastima ili oblasnim organima, ali ne pred sudom, ne može se sudbenom priznanju o bok staviti, u koliko nije s njim skopčana lažna prijava. Ne samo onaj, koji je osudu hotice izazvao, nego i onaj, koji je grubom nemarnošću skrivio da bude osudjen, gubi pravo na naknadu štete. Jedan je slučaj grube nemarnosti posebno istaknut. To je znalično zatajenje onih dokaznih sredstava, tečajem kaznenog postupka, koja poslije služe temeljem obnovi postupka. Tko bude zvan pred sud i pozvan, da se brani protiv optužbe, koja se protiv njega diže, te znalice zašuti ono, što bi nevinost odnosno nekažnjivost njegovu osiguralo, jeste šteti svojoj sam kriv, te ne može na naknadu imati prava. Drugi slučajevi grube nemarnosti u osnovi nisu izrično spomenuti, već je prepušteno sudu, da od slučaja do slučaja prosudi, je li okrivljeni osudu svojom nemarnošću skrivio ili ne.

Traži se dakle od okrivljenog, da u prvom redu sam čuva svoje pravo i svoj interes. On imade učiniti sve, na što po zakonu ima pravo, da se od optužbe riješi. S ovih razloga nema prava na naknadu štete onaj, koji se je sa prvosudnom osudom zadovoljio i nije uložio pravnog lijeka radi pitanja o krivici. Ovdje se razumijeva ništovna žalba kod zločina, a kod prekršaja priziv proti izreci o krivnji i prigovor proti kaznenoj odredbi.

(§ 3.) Pravo na naknadu štete za pretrpljenu kaznu jeste osobne naravi, te ne prelazi na nasljednike. Ovlaštenom stoji na volju hoće li se svojim pravom služiti ili ne. Ako hoće da stavi zahtjev na naknadu štete, ima to učiniti u prekluzivnom roku od 3 mjeseca, od dana kada je usmeno ili pismeno obaviješten, da je od optužbe pravosnažno riješen, odnosno kazneni postupak protiv njega obustavljen.

(§ 4.) Umre li oštećeni prije nego bude o riješenju suda, da je od optužbe riješen, obaviješten, tada nastaje za djecu, ženu i roditelje njegove novo pravo za naknadu za izgubljeno zakonsko uzdržavanje. Da to pravo mogu ostvariti.

Digitized by Google

moraju se u slučaju, da okrivljeni umre prije obavijesti, da je od optužbe riješen odnosno da je postupak proti njega obustavljen, o tom riješenju obavijestiti djeca, žena i roditelji njegovi uz poduku, da mogu u roku od 3 mjeseca staviti zahtjev na odštetu.

(§ 5.) Ako ovlašteni umre nakon te obavijesti, ali prije nego mine tromjesečni rok u kojem može staviti zahtjev, tada teče za djecu, ženu i roditelje njegove novi rok, koji počima nakon dana smrti njegove.

Umre li konačno ovlašteni stavivši zahtjev, tada prelaze sva prava njegova, koja su s tim zahtjevom skopčana, na njegove nasljednike. Za ovaj su slučaj mjerodavna načela opć. gradjanskog zakona. Za pojam djece i roditelja vrijedi ustanova § 42. o. g. z.

(§ 6.) Kao što je već uvodno spomenuto, ne može se predložiti, da se naknadi svaka šteta. Osnova se ograničuje na pretrpljenu imovinsku štetu. Izmakla dobit i neimovinska šteta ne naknadjuje se. Na tu naknadu imade ovlašteni pravo za svoju osobu. Ovo kao takovo ne prelazi na njegove nasljednike van u gore spomenutom slučaju, ako prije svoje smrti zahtjev svoj pred sudom stavi. U gore navedenim taksativno odredjenim slučajevima imadu djeca, žena i roditelji njegovi pravo staviti odštetni zahtjev u vlastito ime. To pravo njihovo izvire doduše iz prava osobe, koja je kaznu pretrpila, ali nije s njim istovjetno. Pravo roditelja, žene i djece nije primarne nego tek sekundarne naravi. Ono nastaje samo onda ako osobi, koja je kaznu pretrpila uslied smrti postane ne moguće svoje vlastito pravo ostvariti. Propusti li na odštetu ovlaštena osoba zakonom joj dani rok, tada za djecu, ženu i roditelje ne nastaje pravo na naknadu.

Kao što se za osobi ovlaštenoj na naknadu daje samo odšteta za faktičnu imovinsku štetu, tako je i pravo djece, žene i roditelja ograničeno. To ograničenje ide još dalje. Njima se ne naknadjuje svaka imovinska šteta, već im se daje samo naknada za ono uzdržavanje, koje su uslied pretrpljene kazne izgubili, u koliko je na to uzdržavanje osoba, koja je kaznu pretrpila, po zakonu bila obvezana. Traži se dakle faktični gubitak. Izmedju pretrpljene kazne i gubitka uzdržavanja mora da postoji uzročna veza. Pravo na naknadu imati će samo ona djeca, žena i roditelji, koji po opć. gradjanskom zakonu imadu od dotične osobe pravo tražiti uzdržavanje. Ne može se državi nametnuti teret, da dade uzdržavanje onima, koji to ne mogu tražit od osobe, koja je kaznu ovršivala.

Odredba, da se naknadjuje samo imovinska šteta (damnum emergens) i izgubljeno zakonsko uzdržavanje, a izmakla dobit (lucrum cessans), koja može biti neposredna posljedica kazne, da se ne naknadjuje, činiti će se u prvi mah neopravdana. Nu osim fiskalnih razloga vojuje za tu odredbu i načelo o naknadi štete po opć. gradj. zakonu. Država nije vršeći kazneni progon postupala mala fide, a ni culpa lata, te prema tome nije ni dužna dati puno

Digitized by Google

zadovoljenje (§ 1324. o. g. z.). Ako je pak šteta nastala krivnjom stanovite osobe (svjedoka, vještaka itd.). imati će svatko, tko se smatra oštećenim, pravo tražiti od njega putem redovite parnice na temelju propisa gradjanskoga zakona naknadu. Oštećeni će se moći držati krivca samog ne tražeći odštete po ovom zakonu, nu prosto će mu biti, u koliko na to ima pravo, od države tražiti naknadu po ovom zakonu, a višak do punog zadovoljenja moći će putem parnice iskati. Traži li naknadu od krivca, imati će naknadu primljenu od države odbiti, jer za ovaj dio jamči krivac državi (§ 26.).

(§ 7.) Da se sa pravom na naknadu po ovom zakonu ne izvedu zloporabe, a naročito, da osobe, koje su trpile kaznu, ne izigraju one, koje su dužne uzdržavati, odredjuje osnova, da je prenos toga prava na treću osobu ništav. Za djecu, žene i roditelje nema toga ograničenja.

(§ 8.) Naknada polučena po ovom zakonu ima da služi molitelju, da svoj gubitak namiri. U tu svrhu valja tu naknadu osigurati protiv ovrha po vjerovnicima. Pošto roditelji, žena i djeca imadu pod stanovitim uvjetima pravo na naknadu za izgubljeno uzdržavanje u vlastito ime, to im u drugim slučajevima, kad naime toga prava ne imaju, valja dati pravo i t o s a m o n j i m a, da na naknadu polučenu po osobi, koja ih je dužna uzdržavati, mogu voditi ovrhu. To odgovara načelu § 6. zakona od 13. siečnja 1883. o ovršnim stegama. Na naknadu, što ju poluče te osobe u vlastito ime, nije u obće dozvoljena ovrha, jer bi to značilo najnužnije im uzdržavanje oteti.

K poglavlju II.

(§ 9.) Ovo poglavlje normira naknadu štete nastale neopravdanim ovršenjem smrtne kazne. Djeca, žena i roditelji, koji su tim izgubili zakonsko uzdržavanje, imadu pravo tražiti, da im se to naknadi. I ovdje će imati dokazati štetu i uzročni savez ove sa ovršenom kaznom, a imati će takodjer samo pravo naknade za ono uzdržavanje, na koje je pokojnik bio po zakonu obvezan. Ovo pravo njihovo mora imati iste preduvjete kao i ono na naknadu za ovršenu kaznu slobode. Pokojnik je morao biti na temelju obnovljena postupka od obtužbe riješen odnosno postupak protiv njega obustavljen i nije smio biti kriv osudi svojoj po § 2. ove osnove.

(§ 10.) S razloga navedenih kod § 8. ne dozvoljava se ovrha na ovu naknadu. Rok, u kojem se zahtjev ima staviti, je isti kao kod rok § 4.

K poglavlju III.

(§ 11.) Za uplaćenu globu i troškove kaznenog postupka i ovrhe kazne vriede sva dosad navedena načela. Traži se obnova postupka, odrešujuća osuda (obustavni zaključak) i uvjet, da okrivljeni nije osudi sam kriv po § 2.

(§ 12.) Zahtjev obuhvaća uplaćene iznose. Dobiti t. j. kamate na te plaćene iznose nije država dužna platiti. Jedino postoji izmedju ove i drugih

Digitized by Google

naknada razlika u pitanju nasljedstva. Zahtjev na naknadu štete za pretrpljenu kaznu slobode i za izgubljeno zakonsko uzdržavanje ne prelazi na nasljednike. Zahtjev za povratak uplaćene globe i kaznenih troškova prelazi na nasljednike. Ovi su iznosi naime plaćeni državi bez pravnog razloga, te ova nema prava da ih zadrž i da se tako na tudju štetu obogati.

(§ 13.) Inače vrijede svi propisi, koji su za druge naknade navedeni; naročito se imade i ovaj zahtjev po ovlaštenom odnosno njegovim nasljednicima staviti u prekluzivnom roku od 3 mjeseca od dana obavjesti, da je kazneni postupak u prilog okrivljenog konačno riješen. Ne posluži li se ovlašteni u tom roku svojim pravom, pripadaju uplaćeni iznosi državi.

K poglavlju IV.

Četvrto poglavlje odredjuje postupak, kako će se zahtjev na naknadu štete ostvariti. Postupak udešen je tako, da stranka može lahko i bez troška do naknade doći. Zato se tim pitanjem imade u prvom redu baviti onaj kazneni sud, koji je predmet u prvoj molbi riješavao konačno.

(§ 14.) Molba za naknadu ima se predati onom sudu prve molbe, koji je stranku o odrešujućoj osudi, odnosno obustavnom zaključku obavjestio. Taj sud imade kaznene spise i mora biti u predmet upućen. Biti će stoga dužnost kotarskih sudova i sudbenih stolova, da predmete, u kojima otpravljaju osude ili zaključke, koje mogu služiti temeljem zahtjevu za naknadu štete, drže u strogoj evidenciji i paze, da se dostava propisno obavi. O toj dostavi ovisi dalnji tečaj stvari. Molba nije vezana na nikakovu formu, kao ni ostale molbe u kaznenom postupku. Može se predati ustmeno u zapisnik ili pismeno. Stranka ju može podnijeti sama ili po punomoćniku. Prosta je i od pristojbe, pošto se kreće u granicama kaznenog postupnika. U molbi treba da je navedena šteta po naravi i iznosu. Stranka će morati navesti, u čemu se sastoji ta šteta, koja je ovršnom kaznom nastala, kolika je i koliku odštetu traži. Biti će u interesu same stranke, da odmah doprinese i potrebna dokazala, ali svakako je dužna dokazala navesti, da ih sud uzmogne izvidima ustanoviti ili obeskrijepiti.

(§ 15.) Sud imade molbu za naknadu štete s mjesta riješiti. Ako opravdanost ili neopravdanost zahtjeva nije već iz samog spisa jasna, imati će sud obaviti nuždne izvide. Pri tom nije vezan na formu. On može saslušati svjedoke i vještake, tražiti ubavjesti od drugih oblasti itd., u obće uporabiti sva izvidna sredstva, na koja je po kaznenom postupku u kaznenim izvidima i iztragama ovlašten.

(§ 16.) Kako je jur iztaknuto, daje se naknada samo onda, ako onaj, na kojem je kazna ovršena, bude od obtužbe riješen, odnosno postupak njegov obustavljen. Ova obustava ne smije biti tek privremene naravi (§ 353. k. p.) i mora biti takova, da pitanje krivnje riješava u prilog okrivljenog. Već je

Digitized by Google

kod § 1. bilo spomena, da za slučajeve obustave kaznenog postukpa po §§ 224. i 527. k. z. valja postupak još nadopuniti. Ako bude naime poslie dozvoljene obnove daljni postupak obustavljen s razloga, što je okrivljeni umro, tada tim nije riješeno pitanje o krivnji. Bude li u takovom slučaju stavljen zahtjev za naknadu, tada će sud prve molbe imati i u pravcu lične krivnje preduzeti potrebne izvide i stvoriti zaključak, da li je kazna bila opravdana ili ne. Usporedo s tim će izviditi i navode za naknadu štete.

(§ 17.) Ovu molbu ne će sud prve molbe moći nikada odbiti, makar bila očito neopravdana ili prekasno podnešena. Sud će ju sa svojim obrazloženim mnijenjem podnieti izravno kr. stolu sedmorice. Kod sudbenog stola imati će se saslušati i kr. državni odvjetnik, kao što i u drugim kaznenim stdarima. Ovo je saslušanje nuždno, jer je po kaznenom postupniku dužnost državnog odvjetnika bditi, da se zakon vrši i da se učini sve, što je nužno, da se vrši pravda i ničiji interesi bez opravdanja ne krnje.

(§ 18.) Molbu samu riešava meritorno i konačno (bez pravnog lijeka) kr. stol sedmorice. On ima da stvori zaključak, da li molitelj po ovom zakonu ima pravo na naknadu štete. Zaključak će kr. stol sedmorice stvoriti, saslušavši kr. državnog nadodvjetnika. Stol sedmorice će pretresti sva pitanja, koja služe podlogom pravu za naknadu po ovom zakonu, t. j. da li je molitelj na osnovu obnovljena postupka od obtužbe riešen, odnosno postupak protiv njega obustavljen, da li je kaznu ovršio, nije li izključen od toga prava po § 2., da li je molba podnešena pravodobno, da li molitelja ide naknada kao dijete okrivljenog itd. Stol sedmorice imati će odlučiti samo u načelu, da li molitelj ima pravo na naknadu. O pitanju, da li je za molitelja nastala šteta, kolika je ta šteta, hoće li mu se prema tome odšteta i dati i kolika, o tom nema stol sedmorice da odluči. Molitelj imade i za ove momente pružiti podatke i dokaze, koje sud prve molbe mora i izviditi, ali odluka o njima pripada kr. zemaljskoj vladi.

Kod slučajeva realne konkurencije, u kojima okrivljeni nije riješen od obtužbe radi svih u teret mu stavljenih čina, imade stol sedmorice još ustanoviti i vrijeme, za koje molitelj ima pravo da traži naknadu.

Po § 34. k. z. apsorbira najtežja kazna kod realne konkurencije ostale kazne. Nu kod odmjerenja kazne imade sud i na ostale delikte uzeti obzir. U toj izrečenoj kazni ne vidi se, koji dio otpada na koji čin. Stoga će kr. stol sedmorice, uvaživši sve čine i odmjerenu kaznu, po svom slobodnom shvaćanju odmjeriti, koji dio ovršene kazne odpada na čin (ili čine), kojega je okrivljeni od optužbe riješen. Može biti odlučno po zahtjev na naknadu štete i to, u koje vrieme je ta ovrha kazne padala. Kod kazne slobodne će neopravdano ovršena kazna biti posljednji dio faktično ovršene kazne, pošto je okrivljeni za ostale čine kaznu morao nastupiti i ovršiti do momenta, gdje neopravdani dio počima. To isto vrijedi i za slučajeve § 1. toč. 3., ako

Digitized by Google

naime okrivljenom nakon obnove bude kraća kazna dosudjena, nego ju je faktično pretrpio. U slučajevima, gdje načelo apsorbcije po § 34. k. z. ne vrijedi, nego važi načelo kumulacije kazne (§ 35. a. 2. k. z.), ne će biti poteškoća ustanoviti, za koju se kaznu ima odšteta dati.

Ne valja kod realne konkurencije pustiti s vida ni to, da su manji čini uz velike koji put za izmjeru kazne posve neodlučni.

(§ 19.) Kr. stol sedmorice može od suda prve molbe tražiti razjašnjenje, ili po njemu dati izvide nadopuniti. Na druge se oblasti kr. stol sedmoriice izravno ne će obratiti.

(§ 20.) Zaključak kr. stola sedmorice može biti pozitivan ili negativan. Prema tome će se ravnati i dalnji postupak. Svaki zaključak mora biti po stolu sedmorice obrazložen.

Ako kr. stol sedmorice zaključi, da molitelj nema prava na naknadu, obavjestiti će o tom sud prve molbe uz povratak spisa i uz svoj obrazloženi zaključak, koji će se molitelju dostaviti. Protiv toga zaključka nema pravnoga lijeka.

Kr. se stol sedmorce ukazuje najzgodnijim za riješenje ovih molba, s razloga, jer po svojem položaju po kaznenom postupniku rieševa pravne lijekove uložene protiv izreke o krivnji, zatim što je vrhovni sud, koji pazi da se zakon obdržaje, uz to je jedini za cielu zemlju. K tomu nije ni u jednom slučaju tako preokupiran, kao sud prve molbe. Sve to jamči za korektno, pravedno a naročito j e d i n s t v e n o riješavanje ovih molba. S ovih razloga nije uveden nikakav molbeni put. Koga kr. stol sedmorice izključi od prava na odštetu, taj to pravo ne može ni na kakav način dobiti.

(§ 21.) Ako kr. stol sedmorice zaključi, da molitelj ima pravo na naknadu, dostavit će spis sa izvještajem suda prve molbe uz svoj obrazloženi zaključak kr. zemaljskoj vladi odjelu za pravosudje.

(§§. 22. 23.) Ova će dati izvide nadopuniti, ako drži, da pitanja, o kojima ona odlučuje, nisu potpuno izvidjena. Pri tom nije vezana na sud. Ona si može potrebne informacije dobaviti kojim god putem. Kr. zemaljska vlada odlučuje o tom, je li pružen dokaz, da je molitelj pretrpio štetu, hoće li mu se prema tome ova naknaditi, kojim iznosom i na koji način. Kao što je spomenuto, naknadjuje se i onom, koji je neopravdano pretrpio kaznu, samo faktična šteta. Stol sedmorice odlučit će, da je kazna neopravdano pretrpljena i da molitelj ima pravo na naknadu, nu da li je šteta zbilja nastala, i kolika je, spada u riješenje vlade. Ona će prosuditi štetu i stavljeni zahtjev, te će odrediti, koliki se iznos ima platiti molitelju i kako će mu se taj platiti. Može to biti jedna odštetna svota, renta za stanovito vrijeme, do stanovite dobi ili doživotna renta.

(§. 24.) Kako se vidi, odlučuje vlada o važnim pitanjima. Ona ima pri tom zastupati i interes države, koja naknadu plaća. Da se pak stranka

Digitized by Google

ne preda na milost i nemilost predstavnici protustranke, od koje ona naknadu traži, valja onoj stranci, kojoj je sud (stol sedmorice) u načelu dao pravo na naknadu, dozvoliti, da pred sud iznese onaj svoj zahtjev, koji po vladi nije usvojen. Molitelj će moći na temelju zaključka kr. stola sedmorice, da ima po ovom zakonu pravo na naknadu štete za ovršenu kaznu, i na temelju riješenja vlade, da ga sa zahtjevom njegovim (u cjelosti ili djelomice) odbija, podići pred kr. sudbenim stolom u Zagrebu proti kr. zemaljskom eraru redovitu tužbu. To je tužba na platež odštete. Kaznenopravni temelj parnice, t. j. ovršena kazna, obnova, neopravdanost kazne i t. d. ne će biti predmetom dokaza. Što je kr. stol sedmorice pozitivno riješio, ne će trebati dokazivati, niti će se moći oboriti. Samo ona pitanja, o kojima je odlučila vlada, biti će predmetom parnice. To je pitanje o obstojnosti i količini štete o uzročenom savezu kazne i štete, o vrsti i količini naknade. Sve su to pitanja gradjansko-pravne naravi.

Ovakav se raspored postupka ukazuje najpodesnijim. Vrhovni sud imade kao najnepristranija oblast ustanoviti, da li pravo na naknadu postoji. Dalnji postupak t. j. riješenje vlade mogao bi se zvati vanparbenim riješenjem spora, u kojem vlada zastupa dužnika. Ne uspije li to vanparbeno uredjenje, prepušteno je stranci, koja zahtjev stavlja, da se obrati na sud.

Nasuprot onaj, kojega je stol sedmorice sa zahtjevom odbio, nema puta redovite parnice, jer mu manjka pozitivna kaznenopravna odluka. Redoviti sud nije zvan riješenje kr. stola sedmorice, bilo ovo pozitivno ili negativno, pretresti. Ova odredba je ograda protiv objestnih i suvišnih parnica. Naknadu će moći svatko moliti i svaka će se molba savjestno ispitati, nu parnicu će moći voditi samo onaj, kojem je stol sedmorice u načelu pravo na naknadu priznao, a on ju nije u opće ili ne u zatraženoj mjeri primio. Ovakovim su postupkom oblasti zaštićene s jedne strane od objestnih molba, a s druge strane od prigovora da postupaju s jednim kao mati, s drugim kao maćuha.

(§ 25.) Naknadu dopitanu po vladi odnosno dosudjenu po sudu doznačuje vlada, koja rukovodi novcem, koji je u zemaljskom proračunu votiran. Prema tome će se imati svake godine stanovita svota uvrstiti u proračun za ove naknade štete. Uplaćene globe i troškovi mogu se povratiti iz onih stavaka proračuna, u koje se globe i troškovi zaprimaju.

Da si svatko može od prilike stvoriti sliku o tom, koliko će trebati novaca u tu svrhu, priopćit ću podatke, koje je pravosudni odjel vis. kr. zem. vlade dobavio iz Beča i Budimpešte. Ministarstvo pravosudja u Beču isplatilo je tečajem godine 1904., 1905. i 1906. ukupnu svotu od 147.293 K.

Za Ugarsku stigli su podaci za godine 1901.—1906. Za ovih šest godina nije bio ni jedan slučaj odštete za ovršenu smrtnu kaznu. Globa je povraćena u ukupnom iznosu od 795 K, a za pretrpljenu kaznu slobode isplaćena

Digitized by Google

tečajem ovih 6 godina za 12 slučajeva, u kojima je ukupno ovršena kazna iznosila 4888 dana, svota od 8312 K, dakle prosječno 1 K 70 fil. za dan ovršene kazne. Na godinu dana iznosi to okruglo 1385 K. Iz toga se vidi, da materijalne žrtve nisu tako velike. Ako se svake godine njeka svota stavi u proračun, moći će se potreba pokriti, a neiscrpljene svote mogle bi se koristonosno uložiti i tako stvoriti zemaljska zaklada, koja bi uz prinos iz proračuna služila pokrićem za ovu potrebu.

(§ 26.) Već je spomenuto, da oštećeni imade pravo i mimo ovog zakona tražiti odštetu od onoga, koji je osudu skrivio i jamči po općem gradj. zakonu. Oštećeni će svakako u prvom redu tražiti naknadu od države. To je siguran platac, a višak će tražiti od krivca. Država može u svakom slučaju, u kojem plati odštetu, plaćenu svotu tražiti od krivca.

Za slučajeve, u kojima je krivac sudac ili državni odvjetnik, valjaju postojeći propisi.

(§. 27.) Svi u ovoj osnovi spomenuti rokovi računaju se po §. 4. kaznenog postupka. Sve su to preklusivni rokovi. Onaj dan, koji za početak roka odlučan, ne broji se u rok. Dan poslije njega broji se kao prvi. Dani, kojih je podnesak bio na pošti, ne računaju.

Povrata u prijašnje stanje ne dozvoljava se. Rokovi od 3 mjessca su dosta veliki, da se može staviti zahtjev sudu. Tko taj promaši, nije ozbiljno htio staviti zahtjeva.

§. 28. Izvršenje zakona povjerava se banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

*

Bilo bi mi milo, da ova študija potakne kojeg člana pravničkog društva, da se tim pitanjem zabavi i da pravničko društvo danom zgodom potakne to pitanje kod zakonodavnih faktora.

Načelo enotnosti pri izvršbi

(Konec.)

VII.

Kako se uveljavlja pristop? Ali ga je treba predlagati?

Glasom §-a 133., začetek i. r. je treba staviti samo predlog „na dovolitev prisilne dražbe", priložiti je listinsko poverilo o izvešenčevi lastnini glede nepremičnine (nahajoče se v zemljiški knjigi) in listinsko poverilo o zemljiških bremenih, z eno besedo: zemljiškoknjižni izpisek.

Izvršitelju niti ne treba predlagati knjižne zaznambe uvedenega dražbenega postopka, marveč je zaznanmbo odrediti uradoma § 134.[2] i. r.

V obseg strankinega predlaganja spada toraj samo dovolitev izvršbe

Digitized by Google

(s spisilno dražbo), vse drugo toraj ni več odvisno od izvršiteljevega predloga, in sicer zaradi tega ne, ker spada k izvršbeni opravi v smislu §-a 16. i. r.

Zanimivo je, da pristopivši izvršitelj preskoči vso vrsto dražbeno izvršbenih činov, ki so se vršili pred njegovim pristopom; toraj če je pristopil še le ob pravomočni določbi dražbenega dneva: cenitev, predložitev dražbenih pogojev, narok o ustanovitvi dražbenih pogojev, kajti pristopivši izvršitelj m o r a dražbeni postopek sprejeti v tistem položaju, v kterem se nahaja ob času pristopa (§ 139.[2] i. r.).

Nastane toraj vprašenje, ali za pristopajočega izvršitelja ni knjižna zaznamba uvedbe dražbenega postopka — kakor cenitev, predložitev dražbenih pogojev — sploh nepotrebna?

Toda, kakor smo videli, ukazuje zakon uradno — zaznambo uvedbe dražbenega pogoja — izrečno. Z zaznambo dražbenega postopka se nadalje ustanavlja začasna knjižna prednost glede izvršiteljeve izvršljive terjatve in zasigura prisilna dražba zoper vsakega poznejšega lastnika (pridobitelja) (§ 135. i. r.).

Čeprav gre toraj izvršba s prisilno dražbo „in rem" oziroma „in substantiam rei, čeprav je povsem enotna in nedeljiva na zunaj, je vendar oprava te izvršbe deljiva in deljena: 1. na knjižno zaznambo in 2. na stvarno izvršitev dražbanja; toraj na zavarovalni in na likvidativni del. Dražbeni pristop spada k likvidativnemu delu. Zaradi tega je za dovolitev zaznambe dražbenega postopka pristojno dovolitveno vodišče in za dovolitev pristopa — izvršbeno sodišče, in je toraj pri različnosti dovolitvenega in izvršbenega sodišča tudi deljen in je izdati posebaj: a) sklep o dovolitvi izvršbe s prisilno dražbo; b) sklep s pristopu (primerjaj izvršilni obrazec 134).

Delitev dovolitvenega (zaznambenega) sklepa in sklepa o pristopu smo našli tudi v slučaju, ko pristop nima več stvarnega pomena, in je brez predmeten ali vsaj pogojno brez predmeten sub conditione iuris, da postane domik pravomočen, dočim ima zaznamba uvedenega dražbenega postopka do domika svojo veljavo in pridobi izvršitelju knjižno prednost za njegovo terjatev.

Ker je pa celo predhodno zaznambo uvedbe dražbenega postopka odrediti uradoma — kakor poznejšo cenitev, dražbeni in razdelilni narok, tako je odrediti tudi pristop zgol uradoma, i n s p a d a o d r e d i t e v p r i s t o p a m e d p o s l e u r a d n e i z v r š b e n e o p r a v e.

Zanimivo je primerjanje enotnosti pri civilni pravdi in izvršbi.

Vsak pravdni postopek more stremiti po čim večji enotnostnosti.

Tudi v civilni pravdi zahteva pravdna gospodarstvenost (ekonomija) in enakost razsojevanja glede ene in iste pravice: pravdnega zahtevka, pristoječega večim upravičencem — čim večjo enotnost.

To so slučaji sosporništva in takozvanega postranskega posredništva

Digitized by Google

(intervencije). Toda v civilni pravdi zakon ne more siliti tožitelja k tožbi v prid ali zoper sospornika ali posrednika, in mora marveč vložitev ali opustitev tožbe zoper sospornike prepustiti opravičenčevi prosti volji, — čeprav morda celo z nasledkom pravne odgovornosti.

Pristop v civilni pravdi je toraj odvisen od razpolage opravičene stranke, (dispozicijska mamaksina) toraj; fakultativen, pristop pri izvršbi je pa obligatoren vsled načela uradne izvršbene oprave.

Kajti pri izvršbi država z uveljavljenjem državne sile, pri opravi izvršbe nastopa iz javnih ozirov in zoper svojega državljana, kteremu je dolžna potrebno zaščitbo, — zato mora imeti v vsakem trenutku uveljavljane sile — popolni pregled o vporabi in potrebnem obsegu državne sile, za to mora to silo omejevati na najmanjši obseg, ščiteč tako koristi posamernega državljana — izvršenca — in svoje koristi.

Pravdno sosporništvo se mora izrečno predlagati v težbi ali pravočasno poznej (naznanitev spora § 1. c. pr., § 310. i. r.), pristop je že posledica predlagane in dovoljene izvršbe, se dovoljuje uradoma, in ga ni treba predlagati.

VIII.

Še nekteri pojavi izvršbene enotnosti.

Dosedaj smo opazovali uveljavitev načela enotnosti samo pri onih izvršbah, kterih namen in smoter je odtujiti izvršencu tvarino zaseženega izvršbenega predmeta, — pri takozvanih presnovalnih izvršbah, in našli smo, da načelo enotnosti pri izvršbi z zgol zavarovalnimi izvršbenimi sredstvi ni niti potrebno niti možno.

Kako je z načelom enotnosti pri takozvanih osebnih izvršbah, to je pri izvršbah, ki ne gredo zoper premoženje izvršenčevo, marveč zoper njegovo osebo, zoraj pri izvršbah z globo, z zaporom in razodetno prisego.

Pri teh izvršbah zavzema izvršba z razodetno prisego neko posebno, ali celo izjemno stališče, ker ni samostojna marveč odvisna od predhodne brezvspešne izvršbe pri premoženjski izvršbi.

Gre se toraj za slučaje, kjer ima izvršenec priseči vsled predloga raznih izvršiteljev izvršbeno prisego, ki je po svojem bivstvu za vse izvršitelje enaka, istoslovna, istozna, razun dejstva, da ima vsak izvršitelj pravico, staviti posebna vprašanja na prisegajočega izvršenca, kakor je to posneti iz zakonove določbe: „Izvršbeno sodišče sme sprejeti v razodetno prisego še druge okolnosti, ktere služijo po danih razmerah v dozvedbo stvari, ki jih je izročiti ali na ktere je seči z izvršbo." (§ 47.[3] i. r.)

Mogoče je, da več različnih izvršiteljev istočasno predlagala izvršbeno razodetno prisego zoper izvršenca.

Digitized by Google

Po določbi §-a 49.[1,8] i. r. je primoran izvršenec, ki je prisegel razodetno prisego v smislu §-a 47. i. r., k zopetni prisegi tudi drugim (novim) upnikom nasprosti samo tedaj, če se verjetno izkaže, da si je p o z n e j e pridobil imovino.

Iz te ga določila toraj sledi, d a s m e j o i s t o č a s n i r a z n i i z v r š i t e l j i o d i z v r š e n c a t e r j a t i s a m o e n o p r i s e g o.

Odrediti bo toraj samo enkratno (predhodno) zasličanje izvršenca ob vabitvi vseh prisego predlagojočih izvršiteljev in istotako samo enkratno priseganje ob vabitvi vseh zadevinh izvršiteljev k prisežnemu naroku.

Tudi če nekteri izvršitelji predlagajo izvršbeno razodetno prisego p o z n e j e vendar pred prisežnim narokom, — ne more biti dvoma, da se za te poznejše izvršitelje ne more odrediti ne novi zaslišavni in ne novi prisežni narok, da je marveč p o z n e j š e g a i z v r š i t e l j a o d k a z a t i n a t e k o č i i z v r š b e n o p r i s e ž n i p o s t o p e k.

Poznejši izvršitelj ima pri tem stvarnem položaju pač nedvomno in neoporečno pravico do vabitve in soodeležbe pri zaslišavnem in prisežnem naroku, ima zlasti pravico staviti pri prisežnem naroku primerna vprašanja o umestnih drugih, sodno dopustnih okolnostih; izvršenčeva prisega pa ostane samo ena vkljub številu večih izvršiteljev.

Seveda p o priseženi razodetni prisegi je zopetna prisega izključena, če se verjetno ne izkaže novo pridobljeno izvršenčevo premoženje.

In tudi za zopetno prisego mora veljati isto tako načelo enotnosti prisežnega postopka, pridružitev poznejših predlagajočih izvršiteljev prvemu predlagatelju zopetne izvršbene prisege, če se verjetno izkaže izvršenčevo pridobljeno novo premoženje.

Pri tem pa iz stvarnih razlogov zadostuje, da je eden (prvi) predlagatelj dokazal verjetnost novo pridobljenega izvršenčevega premoženja, slično kakor zadostuje, da eden izvršitelj predloži dražbene pogoje. (§. 145. i. r.).

V s a t a d e j s t v a i n i z v a j a n j a t o r a j s i l i j o k s k l e p n i d a p r i i z v r š b e n i r a z o d e t n i p r i s e g i p r i d r u ž i t e v n i z k l j u č e n a, m a r v e č j e s t v a r n o d o p u s t n a, d a, c e l o p o t r e b n a i n n e i z o g i b n a.

Zakon sicer naravnost ne predpisuje oblike pristopa, pa je tudi n e b r a n i.

Knjiga obrazcev nima nobenega obrazca za pristop k izvršbeni razodetni prisegi, — dejansko pa se poznejše za izvršitelja obveščuje in mora obveščati — o zaslišavnem in prisežnem naroku, kakor nanese čas njegovega predloga, in se mu mora tudi naznaniti, da se vrši izvršbeni prisižni postopek že za enega ali več izvršiteljev.

*

Digitized by Google

Če bi se toraj poznejše za izvršitelja smatralo in označilo pristopajočim, bi to ne nasprotovalo ne stvarnemu položaju in ne besedilu zakona.

Pristopajoči izvršitelji imajo od časa pristopa iste pravice, kakor če bi se prvotna izvršba dovolila na njihov predlog (§§ 103., 139., 267. i. r.), toraj tudi zlasti pravico staviti pri prisežnem naroku predloge na izjavo o posebnih okolnostih (§ 47.[3] i. r.) in pravico, vzdržati zahtevek na izvršitev prisego, če prejšnji izvršitelj svoj prisežni zahtevek umakne.

Pristopajoči izvršitelji pa morajo (§§ 103., 139., 267. i. r.) isto tako sprejeti izvršilni postopek v tistem položaju, v kterem se nahaja ob času njihovega pristopa, preskočijo toraj v zadevnem slučaju zaslišavni narok.

Pridružitev pa je mogoča do izvršenčeve dejanske prisege in večinoma, dejansko izvedljiva samo do časa, dokler je mogoče pristopajočega izvršitelja obvestiti o prisežnem naroku. Po izvršeni prisegi je poznejšemu izvršitelju zgol naznaniti dejstvo izvršenčeve prisege s pristavkom §-a 49. i. r., da je zopetna prisega dopustna samo pri verjetnem izkazu novopridobljenega izvršenčevega premoženja.

Če vodilni izvršitelj k prisežnemu naroku ni prišel, je prisego v kljub temu priseči, kajti oprava izvršbe je uradna (§ 16. i. r.). Saj tudi ni treba, da bi prišel k dražbi sploh kteri izvršitelj.

Če pa je edini vodilni izvršitelj pri naroku ali tik pred narokom svoj prisežni predlog umaknil, — tedaj pa oživi samostojna pravica poznejšega izvršitelja, in je prisežni narok razpisati za njega na novo, če ni bil o naroku obveščen ali pri naroku slučajno navzoč, kar je prav lahko možno, ker se prisežni narok naznani z oklicom na sodni deski (§ 48.[1] i. r.),

Vse to velja seveda v slučaju vspešne prisežne izvršbe, to je v slučaju, da izvršenec pri prisežnem naroku razodetno prisego zares priseže.

Če pa izvršenec k prisežnemu naroku ne pride ali razodetno izjavo in prisego odreče, se na predlog izvršitelja izvršba lahko, nadaljuje z zaporom do šestih mescev.

Po brezvspešnem naroku so vsi dotedanji, prisego zahtevajoči uporniki postali enakopravni in istočasni — glede na pravico predlagati zapor zoper neprisegajočega izvršenca. Zapor lahko predlagajo vsi skupno, ali pa eden za vse. Zapor predlagajoči upnik ima predpoložiti zaporne stroške, in pri množini predlagateljev vsak za se. Če jih položi eden, odpade potreba za drugega. Tudi ni zadržka, da vsi izvršitelji medsebojno zlagajo zaporne stroške pro rata parte, toda enotno nasproti sodišču v celi svoti od tedna do tedna (§ 366.[1] i. r.).

Nikakor toraj ni pritrjevati Neumannu, ki uči, (Komentar pri §-u 48. i. r. stran 233.), da je pred prvim odrejenim in priseženim narokom uvesti posebno samostojno prisežno postopanje za vsakega poznejšega predlaga-

Digitized by Google

jočega izvršitelja, ker bi to načelo zahtevalo za vsakega poznejšega izvršitelja novi zaslišavni in novi priseżni narok, kar bi dalo ravno povod in vspeh izvršenčevemu neprilikovanju, ki je pa zlasti zabranjeno pri razodetni prisegi.

Kakor marveč zakon dopušča v eni dobi samo eno izvršenčevo razodetno prisego, ravno tako dopušča in sme dopuščati samo eno priseżno postopanje.

Enotnost zapornega postopka se kaže zlasti tudi v tem, da vsi k zapornemu predlogu (istočasno) opravičeni izvršitelji morajo predlagati zapor samo v enkratni največji trajnosti 6 mescev in ne morda vsak izvršitelj posebe do šestomesečnega zapora. Navzlic prejšnjemu drugačnemu nazoru — o dopustni množnosti večih istodobnih prisego razodetnih postopkov, pride tudi Neumann na pozivanem mestu do končnega zaključka, da je vkljub množini zapor predlagajočih izvršiteljev dopusten samo enkratni šestmesečni zapor, kajti prestanek tega zapora ima učinek, kakor da bi bila prisega priseżena.

Razun slučaja : a) nepriseżene razodetne prisege — je izvršba z osebnim izvršbenim sredstvom zapora še ustanovljena v svrho dosege nadomestljivega dejenja ; c) in v dosego opustov in dopustov. i

Vpraša se, ali so pri izvršbi z sredstvom zapora sploh možni slučaji pristopa.

Naravnost nemogoče je, da bi dva izvršitelja imela ravno isto izvršljivo pravico v dosego istega dejanja (n. pr. umetnine). Vsak izvršitelj bo imel posebno pogodbo, toraj različno pogodbo (mogoče) za dosego enakega djanja, če je izvršenec zmožen več enakih dejanj (umetnin), toraj izven osebnih, stvarnih dejanj.

Možno je stikanje večih izvršeb pri enaki obveznosti izvršenčevih osebnih dejanj. Na primer : operni pevec se zaveže večim gledišcem peti pri operni predstavi istega dne.

Toda kakor lastnik ne more prodati ene in iste lastnine dvema kupcema vsakemu za se ; kakor more marveč v tem slučaju biti veljavna samo ena kupna pogodba (§§ 430., 431. o. d. z.) in sicer ona, s ktero je združena pri telesnih stvareh izročitev, pri nepremičninah omogočitev knjižnega prepisa (§ 4. o. z. 2.), kajti zopetna pridobitev iste stvari brez izročitve ali omogočitve knjižnega prepisa je nemogoča in za to neveljavna (§ 878. o. d. z.) tako tudi pevec ne more peti istočasno na dveh krajih ; veljavna je samo ona pogodba, ktero je pevec zares izvršil (nekvarno odškodninski odgovornosti za drugo pogodbo) odnosno ona, za ktero je eden upravičenec prvi dosegel razsodbo in izvršbo.

Mogoče je toraj, da doseže eden, morda prejšnji ali poznejši upravičenec (kakor se obveznik brani iz polniti prvo ali poznejšo pogodbeno osebno

Digitized by Google

dejanje) razsodbeno prepoved, da je n. pr. pevec dolžen peti ob določenem času v njegovem gledišču. V tem slučaju ne more doseči drugi domnevni opravičenec iste pravice, in če jo doseže razsodbenim potom vsled nedostalega ugovarjanja tekom pravde, je ne more doseči izvršbenim potom iz razloga stvarne nemogočnosti.

Pogodbeno obvezni pevec je sicer odgovoren za škodo, druga izvršba v dosego osebnega djenja, (petja pri istočasni predstavi) pa je nedopustna, ker je pogodba nemogoča zaradi neizvedljivosti in toraj tudi naknadno neveljavna — nekvarno morebitne povzročene odškodnine.

Če se je toraj dovolila izvršba z osebnim zaporom zoper pevca ki brani peti v zadevi prve izvršbe, — je dopustna toraj samo v prvi izvršbi in ne več v poznejši.

Tak slučaj se je dogodil v zadnjem času na Dunaju, kjer so sodišča dovolila zaporno izvršbo zoper opernega pevca glede iste časovne dobe. Vsled rekurza je (pravilno) odločilo vrhovno sodišče, da je druga, poznejša, zaporna izvršba nedopustna.

Za pridružno izvršbo (pristop) toraj pri zaporni izvršbi zaradi osebnih nenadomestljivih dejanj ni mesta.

Pod III. smo našli, da je pristop ustanovljen izrečno pri izvršbi zaradi denarnih terjatev, toraj pri izvršbi zaradi generelno enakih zahtevkov; nadalje pri izvršbi na eden in isti izvršbeni predmet, in slednjič pri izvršbi s takozvanimi presnavljalnimi sredstvi, toraj pri ovinkovni (indirektni) izvršbi.

Pri izvršbi z razodetno prisego in zaporom nahajamo tudi o v i n k o v n o izvršbo; nenadomestno djanje se naravnost ne dâ doseči, ne dà se izvršencu odvzeti in izvršitelju izročiti; gre zoper isti izvršbeni predmet, — isto izvršenčevo osebo Izvršba z zaporom pa nima presnovljalne moči. Z zaporom se marveč naj prisili, — zasigura, zavaruje nenadomestni čin izvršenčev.

Za to toraj pri izvršbi z zaporom za enotni zaporni postopek ni prostora; pač pri razodetni prisegi — do prisežnega naroka, pa ne več naprej

Pri izvršbi z a r a d i o p u s t o v in d o p u s t o v še pred zaporom pri istočasnem nastopanju raznih izvršiteljev ni možna enotnost postopka na primer v dosego dopusta vožnje, ker ima vsak izvršljivi naslov lahko drugo vsebino in drugi obseg. Zapor zaradi zabranjenega dopusta pa ima samo zavarovalni značaj. Enako je tudi pri opustih. Pri izvršbi zaradi dopustov in opustov tudi v tem oziru ni enotnosti, da bi bil zapor omejen za več izvršiteljev samo na eno vseskupno največjo dobo slučaja §-a 354. i. r. na šest mesecev in v slučaju § 355. i. r. na eno leto, marveč pristoja vsakemu izvršitelju pravica do zopetnega celega zapornega obsega, ravno za to, ker je vsaka judikatna obligacija različna.

Digitized by Google

Izvršba zglobo je dopustna za prisilno dosego izvršenčevih nenadomestljivih dejanj (§ 354. i. r.), kakor tudi dopustov in opustov. § 355. i. r.

V §-u 354. i. r. je določen (pri izvršbi zaradi nenadomestljivih dejanj) celotni globni znesek do 20.000 kron, pri izvršbi v dosego dopustov in opustov pa globa na zgoraj ni omejena.

Globa se ima za vsakega izvršitelja določevati posebej.

Izvršba z globo ima zavarovalni značaj kakor zapor, ona dopuste in opuste takorekoč ščiti in zavaruje, in zato za enotni postopek ni sopsobna

Kakor pri zaporu, tako je tudi pri globi različna (in ne enaka) obsodbena obveznost, ktere enakost je za enotno izvršbo potrebna (n. pr. zarad denarnih terjatev).

Vsaka izvršba na globo je samostojna, saj je vsaka izvršbena odredba na globo novi samostojni izvršljivi naslov za prisilno izterjanje globe sredstvom premoženjske izvršbe kakor pri drugih denarnih terjatvah, in je pristop mogoč in predpisan pri izvršbi s prisilno upravo, ali dražbo premičnin in nepremičnin. Globa, varščina in zapor so samo zavarovalna sredstva, in teče vsaka izvršbena naložitev samostojno.

Načelo izvršbenega pristopa kot načelo enotnosti izvršbene oprave toraj v izvršbenem zakonu ni izvedeno povsod, kjer je možno in potrebno, — z izrečnimi določbami, vendar tudi ni zabranjeno, ampak stvarno dopustno tudi v onih slučajih, v kterih ni izrečno ustanovljeno, vendar stvarno možno.

Načelo izvršbene enotnosti je namreč posledica javnih ozirov pri izvršbi, ozirov gospodarstvenosti, posledica načela uradne izvršbene oprave in ščitenja izvršenca.

IX.

V našem zakonu še nahajamo nektera določila ki pospešujejo enotnost in preglednost pri enakovrstnih množnih izvršbah na siti predmet; ki pa sicer niso ustanovljena kod sredstva izvršbene enotnosti in ki imajo deloma tudi pomen izključitve (prekluzije):

Ker pri zavarovalnih izvršbah enotnost ni možna, takih pospeševalnih pojavov tukaj ne bomo iskali.

Za pravno preglednost zadostuje tukaj že sredstvo pravne prednosti, pravne vrstitve izvršljivih pravic posameznih izvršiteljev na istotnem izvršenčevem premoženju na tak način, da poznejši izvršitelj ne doseže zastavne pravice poleg one prejšnjega izvršitelja, ampak samo zastavno pravico za njegovo odnosno pod njegovo pravico, takozvano podzastavno, to je poznejšo zastavno pravico:

1. Ktera se doseže z zaznambo na rabežnem zapisniku prvotne izvršbe. (§ 257. i. r.).

Digitized by Google

To § 257. i. r. v končnem odstavku posebno povdarja: „Vsak upnik, kteremu na korist se vrši rubež (... z zaznambo !) zavzema stališče zahtevajočoga upnika (izvršitelja). Prednost ustanavlja dan rubeža odnosno rubežne zaznambe v zapisniku. (§ 286.[3] i. r.).

2. Preglednosti premičninske izvršbe služi deloma tudi predpis §-a 260. s. posl., ki nalaga sodni pisarni ob dohodu izvršbenih predlogov proizvedbo iz rubežnega vpisnika in imenika k vpisniku E, katere izvršbe takò zoper istega izvršenca in kako daleč je dospel izvršbeni postopek. Glasom §-a 260.[2] s. posl. pa ima tudi izvršilni organ pred opravo rubeža ugotoviti, če in kteri izvršenčevi predmeti so se že zarubili.

3. Pri terjatvenem rubežu določuje § 300.[3] i. r. prednost oziroma vrstitveno prednost glede vrednostnih papirjev §-a 296. i. r. po časovni prednosti papirjevega odvzetja po izvršilnem organu (rubežnega odvzjetja. § 300.[1]) ali pri drugih terjatvah po času obvestitve izvršenčevega dolžnika in dostavitve posameznih rubežnih prepovedi v njegove roke. (§ 300.[2] i. r.)

Ker glede telesnih premičnin in terjatev n e d o s t a j e kakor pri nepremičninah vsled zemljiške knjige javnega pregleda prednostnih pravic, ima toraj sodišče v porabiti vsa sredstva sodnih poizvedeb za dosego enotnosti izvršbe že tekom zavarovalnih izvršbenih sredstev.

4. Enostnosti izvršbe pri izvedbi izvršbene likvidacije služi tudi p r e d p i s p r i j a v e terjatev k razdelilnemu naroku (§§ 127., 210., 285., 318.[3] pozivom na 285. i. t. d.) z močjo večje ali manjše i z k l j u č i t v e.

Zakon zahteva, da se pri razdelitvi poravnajo vse stvarne pravice, ki se tičejo izvršbenega predmeta, zato tudi zahteva, da se pred razdelitvijo dožene obseg vseh terjatev in pripadkov, sicer se določi obseg terjatve po stanju zemljiške knjige in sodnih spisov — u r a d o m a (§ 210. i. r.), ali pa se na terjatev sploh ozira samo tedaj, če se je za njo dovolila izvršba z dražbo (§ 285.[3] i. r. pri premičninah).

V tem slučaju se toraj celo prezira in izključuje terjatev, zaktero se je dosegel rubež premičnin; ne vpošteva se toraj niti izvršbena zastavna pravica, razun če se terjatev k razdelitvi izrečno prijavi.

Dokler je terjatev v knjižena v javni zemljiški knjigi, je javno in sodno vpoštevna in se vpošteva uradoma; rubežna pravica pa nima nobenega javnega pomena, in je sploh zaznamba v zapisniku brez pomena; če je terjatev plačana, zato jo je prijaviti.

5. Enotnosti razodetne prisege služi seznamek vseh priseženih priseg vsled ukaza pravosodnega ministarstva 16./6. 1908. št. 28 ukaznika.

6. Še jeden zakoniti predpis, ki pospešuje enotnost in preglednost izvršbe, nahajamo v §-u 21. i. r., kterega besedilo se glasi: „Kadar vodi izvršbo kak upnik zoper istega izvršenca p r i v e č i h s o d i š č i h istega nadsodiščnega okrožja, tedaj s m e nadsodišče po naznanilu izvršbo dovoljujočega sodišča

Digitized by Google

ali enega izmed sodišč, poklicanih za opravo izvršbe kakor tudi na predlog izročiti posamezne dotične čine enemu samemu teh sodišč, ... in sicer kadar se pokaže, da bi bilo moči s tako naredbo opriprostiti izvršbeni postopek, spraviti koristneje v denar izvršbene predmete ali pa zmanjšati izvršbene stroške". Proti takemu zjedinjenju je rekurz nedopusten.

Še oštrejša je določba §-a 22. i. r., ki se glasi: „Kadar vodi upnik izvršbo zoper istega izvršenca na več nepremičnin s posebnimi izvršbami, kterih oprava pristoja istemu sodišču ali sosednim sodiščem istega nadsodišča, in so dovoljena izvršbena sredstva enakovrstna ali omogočujejo vsaj skupnost izvršbene oprave, tedaj se sme odrediti združitev oprave teh izvršeb, ako se pokaže, da bi bilo moči s tako naredbo opriprostiti izvršbeni postopek, spraviti koristneje v denar izvršbene predmete ali pa zmanjšati izvršbene stroške".

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupku.

Studija iz procesualnoga prava.

Napisao **Franjo vitez Kruszelnicki** savjetnik vrhovnoga suda.

(Nastavak.)

§ 4.

Propuštenje (promašenje) ročištâ i rokova po austrijskom gradjanskom postupniku.

Parnična djela treba da se obavljaju u odregjeno vrijeme. To vrijeme jest rok ili ročište. Rok je razmak vremena, tečajem kojega treba da je neko parnično djelo izvršeno. Ročište je pak odregjeni momenat vremena, u kojemu treba da se parnično djelo preduzme.

Pretpostave promašenja ročišta jesu ove:

1. da je stranka bilo redovito pozvana;
2. da nema okolnosti, zbog kojih stranka nije dužna da obavi parnično djelo;
3. da je stvar oglašena i da se stranka, pošto je stvar bila oglašena, nije javila, ili došavši na ročište nije raspravljala, premda ju je sudac pozvao, ili se udaljila.;
4. da u slučajevima, u kojima to zakon naročito propisuje, budu zaprijećene posljedice promašenja ročišta, te
5. da u slučajevima, u kojima po zakonskim propisima nastupanje posljedica promašenja ovisi o prijedlogu protustranke, prijedlog bude stavljen, da se te posljedice ostvare.

Na 1. Pretpostavke redovita poziva jesu:

Digitized by Google

α) da sadržaj njegov odgovara zakonskom propisu. Sadržaj poziva može biti različit prema tome, koja mu je svrha. Osim posebna sadržaja poziv treba da sadržaje mjesto, dan i sat ročišta. U odvjetničkoj parnici prvi poziv k usmenoj raspravi treba, ako odvjetnik još nije postavljen, da sadržaje nalog, da se blagovremeno imenuje odvjetnik zastupnikom, te da se jave stranci štetne posljedice, koje će nastati, ako se ne postavi odvjetnik i ako se propusti ročište (§ 131. st. 2, g. p.).

β) Da je zaključak, kojim se odregjuje ročište, oglašen ili dostavljen, kako to zakonske odredbe propisuju. Treba dakle ne samo da organ za dostave izvrši redovito akat dostave, nego da stranci bude dostavljen takogjer onaj spis, koji u danom slučaju treba da se njoj dostavi. § 131. st. 1, g. p. naregjuje: „Stranci, koja je zamolila, da se ročište odredi, treba dostaviti natpis (rubrum), a protivnoj stranci primjerak spisa ili prijepis zapisnika s otpravkom poziva; kad se pak odregjuje ročište ureda radi, treba da se obijem strankam dostave natpisi".

Mane akta dostave imaju različito značenje. Jedne su takove, da na njih sud mora ureda radi paziti, druge su pak takove, da zbog njih akat dostave ne postaje neredovit. Isto su tako od različita utjecaja mane u drugom pravcu, jer okolnost, da stranci nije dostavljen primjerak spisa ili prijepis zapisnika katkad ne utječe nikako na valjanost poziva, naime onda, kad sadržaj spisa sam po sebi nema nikakva značenja zato, što je stranka mogla iz zaključka saznati za sadržaj spisa. S istoga gledišta treba prosuditi okolnost, kad se spis, što je stranci dostavljen, ne podudara sa sadržajem spisa, što se nalazi kod suda.

Na 2. I ako je stranka bila redovito pozvana na ročište, ipak nije dužna doći dotično obaviti parnično djelo, ako postoje ovake okolnosti, koje po zakonskim naredbama dokidaju valjanost poziva. Megju ovake okolnosti spadaju: prekinuće i mirovanje postupka. Prekinuće postupka ima za posljedicu, da se ne mogu izdati pozivi za raspravljanje sporne stvari, a pozivi, što su već prije bili izdani, gube valjanost svoju (§ 163. st. 1, g. p.). Ništetna su parnična djela obavljena za vrijeme, dok je postupak prekinut.[17]

S mirovanjem su postupka skopčane iste posljedice, što sa prekinućem (§ 168. g. p.).

Na 3. Ročište treba da se navjesti na mjestu,[18] koje je bilo u pozivu odredjeno za obdržavanje ročišta, ali ne prije sata, koji je bio u pozivu od-

[17] Isto tako: Pollak, System des ös. Civilp. I. str. 443: Wachtl k § 163. g. p. Demelius, str. 326., 327; Neumann str. 430. Klein: Vorlesungen str. 239. tvrde, da je postupak samo nevaljan, a dosljedno tomu, da se ta mana mora ukoriti (§ 196.)

[18] Fürstl I. str. 222. mnije, da za navještenje ročišta nije dovoljno, da se navjesti samo u dvorani, nego treba da se navjesti u čekaonici odregjenoj za stranke, odvjetnike. Ovaj nazor nema oslona u zakonu.

Digitized by Google

regjen. „Javiti se" reći će prijaviti se sucu, koji ročište obdržava. Otuda izlazi, da ne javiti se nije istovjetno sa „biti odsutan", jer stranka može biti prisutna u dvorani, u kojoj se ročište obdržava, a ipak se smatra, da se nije javila.

Nastaje pitanje, da li stranku, koja je izostala od ročišta, što je bilo odregjeno, na nedjelju ili Božić, mogu postići posljedice promašenja ? § 221. g. p. naregjuje : „U nedjelju, zatim na Božić ne smiju se obdržavati ročišta. Za koji drugi praznik dopušteno je odrediti ročište samo onda, kad je opasnost u odvlaci." Ovaj zakonski propis u svom prvom stavku zabranjuje kategorički (dürfen nicht), da se odregjuju ročišta na nedjelju ili Božić. Budući da je g. p. uveo svetkovanje nedjelja i praznika s obzirom na javni interes, to propis stavka 1. §-a 221. g. p. spada megju one propise, na koje sud treba da pazi ureda radi, da budu obdržani, kojih se dakle stranke pravovaljano ne mogu odreći. S toga stranku, koja ne dogje na ročište odregjeno na nedjelju ili Božić, ne mogu postići posljedice promašenja ročišta, i, ako bi se izrekla oglušna osuda, može se pobijati prizivom iz razloga ništetnosti br. 4., § 471. g. p. (da nije bilo ogluhe). Pretpostavom, pod kojom se može odrediti roči šte na koji drugi praznik, jeste, da je pogibelji u odlaganju. Poziv stranke biće samo onda u redu, ako sadržaje dodatak, da se ročište odredilo zbog pogibleji s u odlaganju, jer ako toga dodatka nema, stranke ne mogu postići posljedice promašenja ročišta.

Da stranka izbjegne posljedicama promašenja ročišta, treba da se javi glavom ili da se javi ispred nje punomoćnik. Ali u odvjetničkoj se parnici ročište smatra da je promašeno, ako se stranka javi bez odvjetnika. Punomoćnik može otkloniti posljedice izostanka samo onda, ako se iskaže punomoću, koja odgovara zakonskim odredbama. Sud treba da ureda radi ispita valjanost punomoći.

Ako je punomoć dana privatnom ispravom, pa ako bi bilo sumnje o njezinoj istinitosti, onda sud može na prijedlog ili ureda radi narediti, da se potpis ovjerovi. Ova se odredba ne će upotrebiti, ako se kao punomoćnik javi odvjetnik ili bilježnik poznat sudu, te pozivajući se na svoju zakletvu potvrdi istintost potpisa. (§ 30. st. 2, g. 9.)

Ročište se nadalje smatra da je promašeno, ako se stranka javi na ročištu, ali ne raspravlja, premda ju je sudac pozvao da raspravlja. Što zakon razumijeva pod uskraćenjem raspravljanja, prijeporno je u književnosti. Da se ovo pitanje može riješiti, držim da je potrebno, da se luči slučaj, u kojemu se stranka posve krati da raspravlja, od slučaja, gdje se stranka krati da raspravlja o pojedinim stvarima, koje su predmetom ročišta. Takovo je razlikovanje važno, jer je ono od utjecaja na prosugjenje pitanja, dali je stranka ročište promašila ili nije. Ročište se naime smatra samo onda da je promašeno, kad se stranka krati da učestvuje u raspravi o svim predme-

Digitized by Google

tima, za koje je ročište odregjeno. Pismeni poziv na ročište ili usmeno proglašen zaključak, kojim se ročište odregjuje, sadržaje takogjer svrhu, rad koj e je ročište odregjeno. Otuda slijedi, da stranka, pozvana na ročište radi raspravljanja o stvarima, što su u pozivu, dotično u zaključku naznačene, promašiće ročište samo onda, kad ne će da raspravlja o tim predmetima. Naprotiv okolnost, što se stranka krati učestvovati u raspravi o stvarima, koje su se slučajno pojavile na ročištu, ne može utjecati na pitanje o promašenju ročišta kao cijeline. Ako se n. pr. na prvom mročištu javi tužitelj, a tuženi izostavši zamoli pismenim podneskom, da se ročište odgodi, tužitelj može se kratiti da raspravlja o prijedlogu za odgodu ročišta, i to kraćenje ne će za nj imati nikakvih štetnih posljedica. Ali kad sud ne udovolji tuženikovu prijedlogu za odgodu ročišta i pristupi raspravljanju stvari, koje su predmetom „prvoga ročišta", a tužitelj ne će da o tim stvarima raspravlja, onda će to kraćenje imati za posljedicu mirovanje postupka. Nu kraćenje stranke da raspravlja o stvarima, za koje je ročište odregjeno, imaće za posljedicu promašenje ročišta samo onda, ako stranka ne će da raspravlja, p r e m d a j u j e s u d a c n a t o p o z v a o. Razumije se samo po sebi, da okolnost, da je sudac pozvao stranku, treba da se ubilježi u zapisnik o raspravi. Redovito je dovoljno, ako sudac uopće stranke pozove da učestvuju u raspravi, nije pak nužno, da sudac naznači ona parnična djela, koja stranka treba da preduzme. Jedino u postupku pred kotarskim sudovima sudac će strankama, koje nijesu vješte pravu niti su zastupane po odvjetnicima, dati naputak, koja parnična djela treba da izvrše i poučiti ih o pravnim posljedicama, što će ih zbog propuštaja postići.

Ročište se smatra da je promašeno, ako se stranka udaljila. Udaljiti se stranka može ili odmah, pošto je stvar oglašena, ili tečajem ročišta. U prvom je slučaju promašeno cijelo ročište, u drugom pak slučaju postizavaju stranku posljedice promašenja tek od časa, kad se udaljila. Okolnost, što se u slučaju, kad je predsjedatelj proglasio, da je rasprava završena (§ 193. g. p.), a senat je odredio, da se rasprava opet otvori (§ 194. g. p.), stranka megjutim udaljila, ne može imati štetnih za nju posljedica. U ovakom se slučaju rasprava ne može nastaviti u odsutnosti stranke, nego sud mora ročište odgoditi. Nu ako sud predvigjajući, da će se možda rasprava opet otvoriti, pozove stranke, da čekaju, onda se otvorena rasprava može nastaviti, i ako se koja stranka udaljila, jer su u ovom slučaju obadvije stranke bile redovito pozvane na raspravu, koja se iz nova otvorila. Stranka se smatra da se udaljila, ako je ostavila dvoranu, u kojoj se ročište obdržava, a ne i onda, kad je n. pr. stranka otišla na mjesto, što je odregjeno za slušaoce. U ovakovom slučaju sudac treba da pozove stranku, da učestvuje u raspravi i tek onda, kad se tomu pozivu ne odazove, smatraće se, da je ročište promašila. Jednako je udaljenju odstranjenje lica (stranke, dotično

Digitized by Google

uzgrednoga učesnika), zbog toga, što smeta raspravu (§ 198. g. p.). Lice takovo (stranku, dotično uzgrednoga učesnika) predsjedatelj treba ne samo da opomene, da se pristojno ponaša, nego da mu i zaprijeti, da će se u slučaju ponovnoga smetanja odstraniti i da će se protiv nje postupati tako, kao da se sama udaljila, te ju upozoriti na posljedice. Ako je naime ročište bilo odregjeno za raspravljanje o stvari glavnoj, stranka će se upozoriti, da će se protiv nje izreći oglušna presuda u smislu §-a 399. g.-p., ako pak u raspravi učestvuje nuzgredni učesnik, poučiće se, da će se u smislu § 396., dotično § 399 g p izreći presuda protiv stranke, kojoj se on pridružio.[19] Nu protiv lica, koje je bilo odstranjeno, moći će se postupati onako kao protiv stranke, koja se svojevoljno udalji, samo na prijedlog (§ 198/4 g p.). Iz ovog propisa proizlazi, da je prijedlog protivnika nužna pretpostava, da se rasprava uzmogne nastaviti. Ako dakle protivnik predloži, da se postupa u smislu § 198./4 g. p., sud će raspravu sa prisutnom strankom nastaviti; odsutnu će stranku postići posljedice ogluhe, dakako pod pretpostavom, ako je odsutnost stranke od upliva na tečaj ročišta,jer u slučajevima, u kojima izostanak obiju stranaka ne utječe na tok postupka, kao što je to u slučaju predvigjenu n. pr. u § 289. g. p., okolnost, što je stranka bila odstranjena i što protivnik nije stavio prijedloga, ne priječi, da se ročište nastavi. Krati li se protivnik staviti prijedlog, premda ga je sudac na to pozvao, onda se mora uzeti, da protivnik ne će da raspravlja, a posljedica toga biće mirovanje postupka.

Ima procesualista,[20] koji tvrde, da o uvigjavnosti suda ovisi, hoće li postupati protiv odstranjene stranke na isti način, kao protiv stranke, koja se svojevoljno udaljila, ili pak ročište odgoditi. Takovo tumačenje rječi „može" (kann) u § 198. g. p. nije u skladu niti s duhom zakona niti sa svezom sa drugim rječima istoga propisa. Prije svega treba istaknuti, da se riječ „može" odnosi neposredno na riječ „prijedlog" i znači, da se postupak može odrediti samo na prijedlog, a ne ureda radi. U zakonu nema oslona za to, da bi sucu bilo ostavljeno na volju, da bira izmegju postupka, što ga naregjuje § 198. st. 4, g. p. i drugoga kojega postupka. Naročito nema za to oslona, da bi sudac mogao ročište odgoditi. Slučajevi, u kojima se ročište može odgoditi izbrojeni su taksativno u § 134. br. 1—4, g. p. Glede slučajeva, što su navedeni pod br. 1—3, nema dvojbe, da se nijedan ne može

[19] Drukčije Neumann, str. 493., koji tvrdi, da je sudac dužan poučiti samo glavnu stranku, a ne i uzgrednoga učesnika. Ovaj nazor držim, da nije ispravan. § 198. st. 2. naregjuje: „Die Entfernung einer beteiligten Person kann erst nach vorausgegangener Androhung und Erinnerung... angeordnet werden", iz čega slijedi, da zakon ne pravi razlike izmegju glavnih i uzgrednih stranaka.

[20] Neumann, str. 493; Demelius, str. 358; Schubert: O wyroku (Reforma sad. 1897., str. 237.); Horten: Oest. Civilproces-Ordnung, str. 784.

Digitized by Google

primijeniti na slučaj, kad se stranka odstrani. Dvojba bi mogla nastati jedino u pogledu slučaja § 134. br. 4. Ovaj propis glasi: „Kad se rasprava na ročištu, ako i ne bude gore spomenutih zapreka, ne može dovršiti". Nu okolnost, što je stranka bila odstranjena, ne može se smatrati zaprekom, zbog koje se ne bi rasprava mogla dovršiti. Naprotiv § 198. st. 4, g. p. upravo naregjuje, da se protiv odstranjene stranke postupa, kao da se svojevoljno udaljila, ako prisutna stranka to zatraži, iz čega slijedi, da sam zakon stoji na stanovištu, da ovdje nema zapreke, zbog koje se ne bi rasprava mogla dovršiti.

Nadalje ne smije se pustiti s vida ovo: Pogledom na sud svi su propisi g. p. naredbeni, bez razlike, da li zakon upotrebljava riječi „mora", „treba" ili „može". Razlika se sastoji samo u tome što prve dvije riječi sadržaju kategoričnu zapovjed, dočim se u drugom slučaju zahtjeva još, da sudac ispita najprije procesualnu situaciju konkretnoga slučaja i da prema tome prosudi, da li se ima propis primijeniti Ali to ispitivanje, ta uvigjavnost sučeva ne znači, da sudac ima pravo, nego znači, da on ima dužnost, ako nagje, da su sve pretpostave za primjenu propisa, da taj propis primjeni.[21]

Napokon nema razloga, s kojega bi se protiv stranke odstranjene zbog nepristojna ponašanja, imalo blaže postupati, nego protiv stranke, koja se svojevoljno udalji.

I ako je stranka promašila ročište, ipak je ne će postići posljedice promašenja, kad se steku ove pretpostave:

1. Ako je kod suda poznato, da su stranci, koja nije došla, na putu bili prirodni dogadgjaji ili drugi neotklonjivi slučaji (§ 402. br. 1. g. p.) Ovaj se propis odnosi ne samo na ročište, kojega je predmetom stvar glavna, nego i na ročište, odregjeno za incidentne stvari, te stvari, koje se tiču procesulalnoga odnosa. Sudu mora biti poznata ne samo elementarna nezgoda, nego i to, da je ta nezgoda spriječila stranku da dogje na ročište. Dak ako da će rijetko kada sud moći saznati za ovo posljednje.

2. Ako sud u smislu § 389. g. p. lice, koje se ne može iskazati s punomoći, privremeno pripusti, da mjesto stranke obavi parnično djelo. U tome se svi slažu, da se može pripustiti ne samo ono lice, koje tvrdi, da je opunomoćeno, ali da ne može predložiti punomoći (§ 309. g. p.), nego i ono lice, koje je negotiorum gestor. Hoće li sudac pripustiti jedno ili drugo lice, to ovisi o njegovoj uvigjavnosti. S obzirom na to, da se zaključak, kojim se pripušta lice bez punomoći uz osiguranje troškova i štete ili bez takova osiguranja, ili se to lice ne prepušta, ne može pobijati posebnim pravnim lijekom; suca pri stvaranju zaključka ne smije rukovoditi samovolja, nego razlog, da li u danom slučaju volji zakona odgovara, da se lice pripusti ili

[21] Poredi: Pollak, System I., str. 115 i sl. Bülow: Arch. LXIV., str. 94. kaže: So weit der Richter zu etwas befugt ist, ist er hiezu auch verpflichtet.

Digitized by Google

ne, da li treba zatražiti osiguranje ili ne. Pretpostavke pod kojima se lice, koje se ne može iskazati punomoći, može pripustiti, jesu: 1. da lice, koje se bez punomoći prijavilo, da obavi parnično djelo, ima zakonom propisana svojstva punomoćnika, te da ima izgleda, da će to lice predložiti punomoć ili da će stranka radnju odobriti; 2. da su hitna ona parnična djela, koja treba izvršiti. O tome, da li je parnično dejlo hitno, odlučuje jedino ta okolnost, da li stranci zbog neizvršenja toga djela prijeti prekluzija.

Obavljenje parničnoga djela spriječava samo privremeno nastup prekluzije, jer sud ne će izdati riješenje ili naredbu samo dotle, dok ne isteče rok odregjen za to, da se punomoć predloži, ili da se parnično djelo odobri (§ 38. st. 2. g. p.). Naknadno odobrenje može biti ili potpuno ili samo djelomično. Potpuno biće odobrenje, ako se parnično djelo odobri u cijelom njegovu opsegu. To pak biva ili tako, da lice, koje se pripustilo, predloži punomoć, koja ga ovlašćuje, da obavi ovaka parnična djela, kao što su ona, što ih je ono obavilo, ili tako, da stranka sama izjavi, da odobrava sva parnična djela, što su obavljena. U oba slučaja ne na stupaju posljedice ogluhe.

Ako se pak predložena punomoć ili odobrenje odnosi samo na nekoja od parničnih djela, što su obavljena, treba razlikovati, da li je to bio odvjetnik, koji je pripustio, da obavi privremeno parnično djelo, ili drugo koje lice. Ako se odvjetnik iskaže punomoći, onda treba razlikovati, da li je predložio parničnu punomoć, koja sadržaje stege navedene u § 31. br 2 i 3. g. p., ili pak punomoć, koja ga ovlašćuje da može obaviti samo pojedina parnična djela. § 32. g. p. naregjuje, da stege zakonskoga opsega parnične punomoći, ako su sadržane u ispravi, pravovaljane su s pram protivnika samo u toliko, u koliko se tiču ovlaštenja, što su navedena u § 31. br. 2. i 3. g. p., te ako su napose bile protivniku najavljene. Otuda proizlazi, da se parnična djela, što ih je obavio odvjetnik bez parnične punomoći, smatraju valjanim i obvezatnim, ako su stege sadržane u punomoći ili uopće zakonom zabranjene ili ako protivnik nije bio o njima obavješten prije nego su parnična djela obavljena. Stranku dakle ne će postići posljedice ogluhe. Ako pak odvjetnik predloži punomoć, koja glasi samo na pojedina parnična djela, to s obzirom na to, što zakon u § 31. g. p. naregjuje, da se odvjetniku može podjeliti samo parnična punomoć, mora se opunomoćenje odvjetnika na obavljenje parničnih djela smastrati kao nevaljano, a dosljedno tome mora sud poprimiti, da parnična djela, što ih je odvjetnik obavio, nijesu valjana, te postupak nastaviti bez obzira na ta djela. Predloži li pak odvjetnik odobrenje parničnih djela ne u obliku punomoći, nego posebnim pismom, onda se takovim odobrenjem, ako se ono proteže na sva parnična djela, što ih je obavio odvjetnik, spriječava nastup posljedica ogluhe.

Ako lice, što se privremeno pripustilo u svojstvu punomoćnika, nije odvjetnik, onda se djela, što ih je ono obavilo, mogu odobriti ili u obliku

Digitized by Google

punomoći ili u obliku odobrenja. Pri tome može stranka odobriti ili sva parnična djela ili samo nekoja[22] od njih.

Pošto bezuspješno isteče rok, do kojega je trebalo da se odobre parnična djela, što ih je izvršilo lice bez punomoći, parnična djela nemaju valjanosti ; prekluzija nastaje sama po sebi.[23] Nu ipak ima slučajeva, u kojima stranka može obaviti propušteno parnično djelo. Gdje naime zakon propisuje, da stvar treba riješiti nakon provedene usmene rasprave, sud može stvar riješiti, pošto proglasi, da je usmena rasprava dovršena. Sud, pripustivši lice bez punomoći, da privremeno izvrši pojedino parnično djelo i odredivši rok, do kojega treba da se to parnično djelo odobri, ne može proglasiti raspravu dovršenom, dok ne isteče rok. Pošto taj rok isteče, odrediće se ročište. Na ovo ročište može stranka doći i obaviti parnično djelo, što ga je propustila.

Druga okolnost, koja spriječava nastup posljedica propuštaja jeste radnja, što je obavi uzgredni učesnik. U svrhu, da podupre stranku, čija je pobjeda u njegovu interesu, uzgredni je učesnik vlastan da iznosi sredstva za napadaj i obranu, da nudi dokaze i da obavlja sva ostala parnična djela, u koliko ona ne protuslove parničnim djelima stranke, kojoj je pristupio (§ 19. g. p.). Otuda slijedi, da uzgredni učesnik obavljenjem parničnih djela, koja ne protuslove parničnim radnjama stranke, može je očuvati od pošljedica propuštaja, i to od časa, kad pismenim podneskom izjavi, da se pridružuje glavnoj stranci. Nu jednoj i drugoj glavnoj stranci mora se pružit prilika, da pobija dopustivost uzgrednoga učestvovanja, jer spram stranaka parnična djela, što ih obavi uzgredni učesnik, tek su onda pravnovaljana, kad nijedna stranka nije pobijala dopustivost uzgrednoga učestvovanja, ili kad sud proglasi, da pobijanje nije osnovano. Ne može se dakle rasprava proglasiti dovršenom sve dotle, dok se ne dostavi strankama pismeni podnesak, koji sadržaje izjavu uzgrednoga učesnika, da se pridružuje jednoj od stranaka. Doklegod ne bude pravomoćno riješeno o prijedlogu stranke, da se odbije uzgredni učesnik, ovaj će se prizivati k glavnom postupku, te se ne mogu isključiti njegova parnična djela (§ 18. poslj. st. g. p.). Otuda slijedi, da se uzgrednom učesniku mora pružiti prilika, da učestvuje u glavnom postupku Dosljedno tome mora se odgoditi ročište, na koje uzgredni učesnik nije bio redovito pozvan, makar da je glavna stranka pristupila. Okolnost, da uzgredni učesnik nije bio redovito pozvan, ne čini doduše postupka ništetnim, jer se § 477. br. 4, g. p. odnosi samo na glavne stranke, ali svakako ona čini bitnu manu postupka, te dosljedno tome može biti uzrokom, da se presuda ukine i stvar vrati parničnom sudu (§ 496. br. 2,

[22] Drukčije Pollak I., str. 166.

[23] Protivan nazor Skedla I., str. 352, da se parnično djelo može odobriti i pošto isteče rok, nema oslona u zakonu.

Digitized by Google

g. p.). Ovaki isti položaj zauzima samostalni uzgredni učesnik, s tom razlikom, da on može obavljati i taka parnična djela, koja su u opreci sa parničnim djelima glavne stranke.

U slučajevima, u kojima nastup posljedica propuštaja ovisi o prijedlogu stranke, propušteno se parnično djelo može obaviti sve dotle, dok se ne svrši rasprava o priejdlogu protivnika, da se ostvare pravne posljedice propuštaja. Do „svršetka rasprave" ne znači isto što do „svršetka ročišta". Ako se dakle na ročištu, na kojemu je prisutna stranka predložila, da se protiv odsutnog protivnika ostvare posljedice propuštaja, raspravljanje o tom prijedlogu nije moglo dovršiti, nego se za nastavak rasprave o njemu ročište moralo odgoditi, na odgogjenu ročištu moći će se propušteno parnično djelo obaviti sve dotle, dok se rasprava o tom prijedlogu u smilsu § 193. st. 1., g. p. ne završi. Dapače, ako se rasprava iznova otvori, to se i onda još može propušteno parnično djelo obaviti. Nu može se desiti, da se rasprava o prijedlogu, da se ostvare posljedice propuštaja, proglasi dovršenom, te se na istom ročištu pristupi raspravljanju o drugim predmetima, za koje je bilo ročište odregjeno. U ovakom slučaju stranka ne će moći više obaviti parnično djelo, koje se odnosi na predmet, glede kojega je rasprava proglašena dovršenom.

(Nastavit će se.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Prihodi, koje je muž po §§. 1238. i 1239. o. g. z. iz posebne imovine (paraphernskog dobra) žene pobrao, prištedio i uglavničio podieljivanjem zajama na svoje ime, njegova su vlaština, a tražbine, koje potječu iz ovih zajmovnih posala, pripadaju njemu, dotično njegovoj ostavštini i njegovim nasljednicima.

Ovo je načelo bilo sankcionirano presudama prve, druge i treće molbe u jednom slučaju, u kojemu je štitnik maloljetne djece i nasljednika za ocem zatražio od njihove majke, koja se je bila preudala te od njih odielila, naknadu zajmovnih svota od nje utjeranih ovisno o zajmovima, što ih je njihov otac bio za života podielio iz prihoda ženinog stanja, kojim je on upravljao, a koje utjerane svote traženica nije htjela da im povrati s razloga, da njoj pripadaju jednom, kad njihov otac a njezin muž nije upotriebio dotične prihode za imovinske ili kućne potrebe, već ih prištedio i uglavničio.

Presuda od 20. oktobra 1909. posl. br. Rr/IX. 156-9. c. k. vrhovnog suda u Beču ovako glasi :

„Nego su obje revizije neosnovane, kako će se sad izvesti. Utvrdjeno je, da je pokotni A. C., muž tuženice, upravljao posebnom imovinom (paraphernskim dobrom) svoje žene, da je on pobirao koristi ove imovine i da je djelomice iz ovih koristi, a djelomice iz svojih dohodaka davao zajme. Utvr-

Digitized by Google

djeno je, da je ova uprava, kojoj se žena nije nikad uzprotivila, svršila stopro muževljevom smrću.

Po §. 1239. g. z. muž, koji upravlja posebnom imovinom svoje žene, odgovara samo za osnovno dobro i glavno ; o koristima, koje je pobrao za upravljanja, nije dužan davati računa, već ako je to izriekom ugovoreno bilo ; dapače ovaj račun drži se, da je bio namiren do dana, kada se je svršilo upravljanje.

Koristi dakle, koje je pokojni A. C. pobrao do njegove smrti iz ženine imovine, bile su njegova vlaština, kojom je mogao slobodno razpolagati i koje je mogao upotrebiti i za podieljivanje zajama. Nema po tom dvojbe, da tražibne, koje potječu iz ovih zajmovnih posala, jesu sastavni dio ostavštine pokojnog A. C., koju su tužitelji, kao baštinici, vlastni da zahtjevaju".

Priobćio: Dr. C. P.

Vjerovnik ne može tužbenim putem zahtievati, da dužnik prenese u gruntovnici kupljene nekretnine na svoje ime, u svrhu, da se može iz istih ovršnim putem podmiriti za svoju tražbinu.

U parnici N. Z. iz B. po odvjetniku A. K. proti M. i S., te L. L. iz I. radi priznanja obstojnosti kupoprodajnoga ugovora glede vinograda kat. br. 1787. ulož. br. 887. por. obć. I. K. i prenosa istoga na L. L. uz uknjižbu prava zaloga za naknadu štete od 253 K 93 fil. u korist tužitelja N. Z. sudio je kr. kot. sud u C. osudom od 29. maja 1909. br. 4875. gr. iz ogluhe po zahtjevu tužbe.

Kr. banski stol osudom od 26. augusta 1909. br. 20.627. preinačio je prvomolbenu osudu, te je tužitelja sa tužbovnim zahtjevom odbio, a parbene troškove medju strankama prebio.

Razlozi: I ako tužitelju pristoji pravo, tražiti podmirenje svoje ovršive tražbine iz bilo kojih sastavnih dielova imovine ovršenika i tuženika u nazočnoj parnici L. L., koji su predmetom prometa (§ 448. o. gr. z. i 459. gr. p. p.), ne može on svoje ovršno pravo na uparničenu česticu izvesti putem iznudjenja gruntovnog prenosa ove čestice na ime ovršenika kao njezina kupca, jer mu za to svaki pravni naslov manjka.

Zahtjev na gruntovnu provedbu kupovnog prava odnosno na gruntovnu provedbu izvršene dosjelosti pripada samo kupcu odnosno dosjedatelju i njihovim sljednicima, a njihov vjerovnik može ova kao i s njima savezna posjedovna prava svoga dužnika protegnuti za namirenje svoje tražbine samo putem ovrhe na sama ta prava (§ 526. i slied. gr. p. p. u savezu sa § 298. o. gr. z., te 478. gr. p. p.), u koliko ne prodje putem ovrhe na plodove po dužniku posjedovane stvari, te u koliko nije ovakova ovrha i jedino umjesnom.

Tužitelj kao vjerovnik s ovršnim naslovom ima pravo tražiti podmirenje iz pojedinih imovinskih prava L. L. putevima u zakonu predvidjenim, ali mu njegov ovršni naslov, koji glasi na izplatu stanovite novčane tražbine, ne pruža naslova za to, da direktno iznudi od L. L. i kontrahenata odnosno obvezanika njegovih gruntovnu realizaciju njihova odnošaja i tako steče osnovu za ovrhu na nekretnine, jer prema potonjima (kontrahentima) ne stoji u nikakovom pravnom odnošaju, a prema prvomu nije u zakonu predvidjen ovakav put ovrhe za novčane tražbine.

Digitized by Google

Prema tome je tužbeni zahtjev u preinačenju prvosudne osude odpućen, jer nije na zakonu osnovan. Preboj parbenih troškova izrečen je s obzirom na povoljnu prvosudnu osudu za tužitelja.

Kr. stol sedmorice vrhovnom osudom od 31. decembra 1909. br. 4564. potvrdio je osudu kr. banskog stola.

Razlozi: Prema propisu §-a 40. gr. p. p. ima sud doduše u slučaju ogluhe tuženika čine, navedene u tužbi, u koliko nisu oprovrgnuti dokaznim sredstvima u tužbi podnešenima, smatrati kao istinite i osudom riešiti tužbeni zahtjev, ali ne bezuvjetno nego samo onda, ako takav tužitelju po zakonima pripada.

I u slučaju ogluhe obtuženika dužan je dakle sudac prosuditi, da li zahtjev tužitelja odgovara postojećim zakonima, a ako ne odgovara, ima tužbu odputiti, ma da tuženici nisu na nju odgovorili.

Razlozima napadnute banskostolne osude jest pako izpravno obrazloženo, da vjerovniku kupčevu, imajućem ovršivu izpravu, ne pripada pravo tužbenim putem zahtievati, da su prodavaoc i kupac dužni mu priznati obstojnost odnosne kupovne pogodbe i time se kao nepozvana treća osoba umiešati u pravni odnos, koji postoji samo izmedju dotičnih ugovornih stranaka, — nego da vjerovniku kupčevu pripada jedino pravo po općim ovršnim propisima voditi ovrhu na samo kupovno pravo, kao na inu pokretnu stvar.

Pošto prema tomu tužitelj nije vlastan bio od tuženih zahtievati, da mu radi omogućenja ovršne uknjižbe prava zaloga na navodno kupljene po trećetuženom nekretnine priznadu, da je trećetuženi iste kupio od pokojnog B. P., jer za takov zahtjev kupčeva vjerovnika nema zakonske podloge, nije prvomolbeni sud, prema propisu §-a 40. gr. p. p., bio vlastan u smislu takovoga tužbenoga zahtjeva ni suditi, ma da su se tuženici od razparve oglušili.

S tih razloga ukazuje se napadnuta osuda kr. banskoga stola u zakonu opravdanom, pak stoga valja previd tužitelja N. Z. odputiti i potvrditi napadnutu osudu kr. banskog stola u glavnoj stvari, kao i glede preboja parbenog torška, pošto su se tuženi s tom osudom zadovoljili. Priobćio P.

B. Kazneno.

Občinski ovrhovoditelj, kada si pridrži novac, koji je ubrao od stranaka neovlašteno (protiv naredbe bana od 11. decembra 1907. br. 70618/1907.), počinio je zločinstvo zloporabe uredovne vlasti, a ne zločinstvo pronevjerenja (Rješitba kr. stola sedmorice od 8. septembra 1909. br. 8580.)

Kr. drž. odvjetničtvo u M. tužilo je Gjuru Sch-a, obć. ovrhovoditelja, da je kroz mjesec april i maj 1909. kao obć. ovrhovoditelj u N P od raznih stranaka u ime poreza, potrošarine, globe, psetarine i drugih raznih pristojbi ubrao i prisvojio si ukupni iznos od 441 K 35 fil., dakle si prisvojio kriepošću javnoga ureda povjereni mu iznos od preko 200 K, pa da je time počinio zločinstvo pronevjerenja (uredovnoga), označeno u §-u 181. k. z., kažnjivo po višoj stavci §-a 182. k. z.

Kr. sudbeni stol u M. izrekao je dne 5. augusta 1909. osudu, da je Gjuro Sch. kriv, što je mjeseca aprila i maja 1909. kao občinski ovrhovoditelj kod obć. poglavarstva u N. P. neovlašteno ubrao od niže označenih stranaka

Digitized by Google

i sebi zadržao ove iznose (nabrajaju se pojedini iznosi), dakle time uredovnu svoju vlast zloupotrebio, nanesavši štetu gore navedenim strankama i time počinio zločinstvo zloporabe uredovne vlasti, označeno u §-u 101. k. z., pak se toga radi po §-u 103. k. z. uporabom §-a 54. k. z. osudjuje na kazan težke tamnice u trajanju od 6 mjeseci, a obrazložio je tu osudu (ostalo izpustivši) ovako:

„Ako se uvaži, da okrivljeni prema postojećim propisima (§ 3. naredbe bana od 11. decembra 1907 br 70618 glasi: Uplate imadu se strankama potvrdjivati podpisom blagajnika i suključara, a u blagajničkoj prostoriji ima se na vidljivom mjestu izvjesiti opomena, kojom se stranke upozoruju na ovaj propis), nije bio ovlašten na primanje novaca, kako se to vidi iz priloga br. 15. upravnoga spisa (d br 5), nadalje iz izkaza svjedoka načelnika M. D.-a, koji izrično veli, da je bilo proglašeno, da nitko ne daje novac samom ovrhovoditelju, već da mora predati na blagajni uz potvrdu njegovu (načelnika) i blagajnika; ako se uvaži, da i obtužnica tvrdi, da je okrivljeni protiv izrične naredbe od stranaka sam ubirao novac; ako se uvaži, da je daljnja obrana okrivljenikova, da mu je načelnik naložio, da novac prima, oborena izkazom načelnika; ako se uvaži prema razloženom stanju stvari, da u nazočnom slučaju ne imamo uredovno pronevjerenje po §-u 181. k. z., jer dotični novci nisu okrivljenomu bili povjereni kriepošću njegova ureda, pošto je iz uredovnoga djelokruga njegova upravo izključeno primanje novaca, onda se na temelju takovog stanja stvari sud uvjerio, da je objektivno i subjektivno dokazan ne zločin pronevjerenja, nego zločin zloporabe uredovne vlasti, jer okrivljeni nije smio primati gore navedeni novac, dosljedno tome nije to spadalo u uredovni njegov djelokrug, niti mu je bilo primanje novaca naloženo posebnim nalogom, a pošto je on usuprot tomu od stranaka novac primao, koji su mu stranke samo s obzirom na njegovo tadanje službeno zvanje predale i tim zlorabio svoju vlast, to ga je sud proglasio krivim zločinstva zloporabe uredovne vlasti, označenoga u §-u 101. k. z."

Protiv ove je osude kr. drž. odvjetničtvo podnielo ništovnu žalbu, navodeći medju ostalim:

„Kad bi ovrhovoditelj Sch. neovlašteno, protiv citirane naredbe, primao novac od stranaka, ali ga ipak privadjao svrsi, onda bi mogao disciplinarno odgovarati, ali kad je tako primljeni novac sebi prisvojio, onda je počinio pronevjerenje i to uredovno, jer je samo kriepošću svoga uredovnoga položaja bio u stanju ubirati i dobivati od stranaka novac za porez i javne pristojbe".

Kr. stol sedmorice zabacio je po §-u 282. st. IV. sl. b) ništovnu žalbu drž. odvjetničtva iz sliedećega razloga:

„Uredovno pronevjerenje po §-u 181. k. z. ne postoji, jer dotični novci nisu obtuženom povjereni bili kriepošću njegovoga ureda, pošto je primanje novca iz njegovog uredovnog djelokruga upravo izključeno bilo. Obtuženi, znajući, da ne smije primiti uplate od stranaka, zlorabio je svoju uredovnu vlast, kad je uzprkos izrične naredbe, izašle u tom pogledu, primao od stranaka novac i za sebe ga zadržao, pa je zato po presudnom sudu poprimljena kvalifikacija inkriminiranoga čina kao zločinstvo zloporabe vlasti uredovne po §-u 101. k. z. opravdana, a ne postoji razlog ništetnosti točke 10. §-a 277. k. p.". Priobćio: Dr. Körbler.

Digitized by Google

Iz upravne prakse.

K tumačenju zakona od 8. januara 1876. o plaćanju prireza po imovnim občinama, te §. 9. zakona od 21. juna 1895. ob ustroju gradskih občina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Cesta V.-S.-T. u duljini od 5.8 kilometara pala je u područje grada K., kad je upravna občina Š. pripojena gradu K.

Kr. zemalj. vlada, odio za unutarnje poslove, opetovano je riešila, da su tu cestu dužni uzdržavati žitelji bivše upravne občine Š.

Gradsko poglavarstvo odlukom od 11. februara 1908. br. 1910. odredilo je, koliko pojedini žitelj ima u novcu doprinieti za tu cestu.

Medju njima pozvalo je i šumsko-gospodrastveni ured imovne občine, da poprinese 164 K 45 fli. za posjed, kojega ima sada u području grada K., a prije u području upravne občine Š.

Gospodarstveni ured imovne občine uložio je proti toj odluci utok na kr. županijsku oblast, pozivajući se na zakon od 8. januara 1876. glede plaćanja prireza po imovnim občinama, po kojem nisu dužne ništa doprinašati za uzdržavanje cesta.

Kr. županijska oblast rješitbom od 18. aprila 1909. br. B. 2457-4. potvrdila je u cjelosti odluku gradskoga poglavarstva i to iz razloga:

Rješitbom kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 29. decembra 1904. br. 52.181., za tim od 31. maja 1905. br. 36.316. odnosno od 28. decembra 1908. br. 68.536. konačno je riešeno, da su žitelji bivše občine Š., koji su pripojeni gradu K, dužni uzdržavati uputnu cestu.

Ovi su žitelji pripojenjem gradu K. posve izjednačeni u javnopravnom pogledu sa gradjanima K., te se njihova prava i dužnosti imadu prosudjivati po zakonu od 21. juna 1895. ob ustroju gradskih občina u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Imovna občina Š. kao juristička osoba po §. 9. navedenoga zakona občinar je gradske občine K., pa je stoga dužna po §. 22. spomenutoga zakona nositi razmjerno občinske terete.

Prigovor gospodarskoga ureda imevne občine, da je imovna občina po §. 5. zakona od 8. januara 1876. osim školskoga i občinskoga nameta prosta svakoga drugoga nameta ili prireza, ne može se uvažiti, jer spomenuti §. 22. gradskoga zakona ne čini nikakove razlike medju občinarima glede nošenja tereta, niti koga izuzimlje od tih tereta.

Napokon zakon od 8. januara 1876. o prirezu, što se ima od državnih i občinskih šuma po hrvatsko-slavonskoj Krajini platiti za pučke učione i občine, ne može se protegnuti na područje grada K., jer naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 30. oktobra 1902. br. 85.917, kojom se razširuje teritorijalni obseg grada K. utjelovljenjem upr. občine Š. i B. ne spominje, kako to čini zakon od 15. aprila 1897., kojim se zak. čl. XVI. 1870. ob uredjenju občina proteže ina krajiško područje: „da ovim ostaju netaknute ustanove zakona od 8. januara 1876. glede plaćanja prireza po imovnim občinama".

Povodom utoka gospodarstvenoga ureda imovne občine Š., izdala je kr. zemalj. vlada, odio za unutarnje poslove, odpisom od 9. augusta 1909. br. 29.724. sliedeću vrhovnu rješithu:

Utok gospodarstvenoga ureda imovne občine Š., uvažuje se, napadnuta

Digitized by Google

se odluka od 18. aprila 1909. br. B. 2457.-4. preinačuje, te se rečena imovna občina rieŝava nametnute joj dužnosti, da plati doprinos od 164 K 45 fil. za uzdržavanje diela ceste K.-S., a to s razloga, što po §. 4. zakona od 8. januara 1876. o prirezu, koji se ima plaćati od državnih i občinskih šuma u obstojavšoj hrv. slav. Krajini za pučke učione i za občine ne može imovnoj občini S. odmjeriti rečeni doprinos.

S obzirom na obrazloženje napadnute odluke opazuje se, da §. 9. zakona od 21. juna 1895. ob ustroju gradskih ohićna govori samo o f i z i č n i m o s o b a m a, kao i da vladinom naredbom od 30. oktobra 1902. br. 85.917., kojom se raziruje teritorijalni obseg slob. kr. grada K., nije mogao biti stavljen van snage više spomenuti zakon od g 1876 o prirezu.

Saobćuje tajnik Š m i t

Pri ustanovljivanju, hoće li iza naumljenog odsvoja ostati zadruzi propisana najmanja zemljišna izmjera, odlučuje stanje, koje je postojalo u vrijeme stavljenog zahtjeva za izdanje takove potvrde.
(Ad §§ 11. i 18. zakona o zadrugama od 9. maja 1889.)

Zadruga B., kbr. 264. i D., imala je god. 1903. ukupno 10 r. 100□° zemljišta. U toj zadruzi bilo je do 26. novembra 1903. 6 duša, t. j. Svetozar B. sa suprugom Grozdom, sinovima Milanom, Dušanom, Dmitrom i kćerju Ljubicom ; 26. novembra 1903. priveo je sin Milan u ovu zadrugu svoju suprugu Stazu (kao 7. člana).

Još prije toga dana (26. novembra 1903.) prodala je ova zadruga jednu česticu u površini od jednog jutra ; no tek iza tog dana zatražila je, da joj kr. kotarska oblast u Z. izda potvrdu, da se tom prodajom ne bi okrnjila propisana najmanja zemljišna izmjera.

Kr. je kotarska oblast u Z. uskratila odlukom od 31. decembra 1903. br. 18950. izdanje zatražene potvrde, pošto je u ovoj zadruzi u vrijeme stavljenog zahtjeva za izdanje ove potvrde bilo 7 duša, a zemljišta je bilo svega skupa 10 r. 1007□°, — dakle svega skupa manje, nego li iznosi propisana najmanja zemljišna izmjera za 7 duša, ova naime obzirom na ustanove §§ 18. i 35. zakona o zadrugama imala bi iznositi 16 jutara.

Kr. je županijska oblast u V. odlukom od 4. marta 1904. br. 5373. odbila utok ove zadruge i potvrdila prvostepenu odluku tim više, što ova zadruga ni ne namjerava s dobivenom kupovninom namiriti uknjižene dugove (§ 1. zadružne novele od 30. aprila 1902.)

Proti toj odluci i opet je ova zadruga podnijela utok. Zadruga ta pozivlje se u prvom redu na to, da je u vrijeme sklapanja tog ugovora u njoj bilo samo 6 duša ; a da za 6 duša iznosi prema propisima §§ 18. i 35. zakona o zadrugama najmanja zemljišna izmjera samo 8 jutara ; prema tome da bi njoj i iza odsvoja jedne čestice u površini od 1 jutra ostala propisana najmanja zemljišna izmjera.

Kr. je hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odio za unutarnje poslove, odlukom od 30. marta 1905. br. 40530. ipak odbila ovaj utok zadruge B., kbr. 264. iz D., i potvrdila pobijanu drugostepenu odluku, jer da se kupo-prodajni ugovor, kojim zadruga prodaje neku svoju česticu, može smatrati perfektnim tek iza kako je dobio potvrdu propisanu u § 11. zakona o zadrugama, a nema se smatrati perfektnim već onda, kada je sastavljena isprava o tome

Digitized by Google

ugovoru. Poradi toga nije za izdanje takove potvrde odlučno stanje duša u vrijeme, kad je isprava o kupoprodajnom ugovoru sastavljena, već je odlučno stanje duša u vrijeme, kad je ta potvrda kod nadležne oblasti zatražena. U to pak doba bilo je u ovoj zadruzi sedam, a ne šest duša.

Priobćio: Dr. Iv. Strohal.

Zakonarstvo.

Ustavni zakoni za Bosnu i Hercegovinu.*

Previšnje rješenje
od 17. februara 1910.
o uvogjenju ustavnih uredaba.

Mi FRANJO JOSIP I.,

Božjom milošću Car austrijski, Kralj češki i t. d. i Apoštolski Kralj ugarski, proglašujemo ovime i dajemo na znanje:

U našim smo odredbama od 5. oktobra 1908. nagovijestili, da smo Se odlučili Bosni i Hercegovini podijeliti ustavne uredbe, kako bi se zakonski potpuno osiguralo njihovo pravno stanje i zaveo prikladan poredak u njihovim unutarnjim poslovima. Ujedno smo unaprijed naznačili načela, po kojima treba da bude pripadnicima Bosne i Hercegovine ujemčeno potpuno uživanje gragjanskih prava i osigurano primjerno učestvovanje u opravljanju zemaljskih poslova preko zemaljskog predstavništva.

Ispunjujući ove Naše namjere obnašli smo — ne smećući s uma, da temelji uprave Bosne i Hercegovine, koji su postavljeni zakonom od 22. februara 1880., drž. zak. l. br. 18., ug. zak. čl. VI.: 1880., moraju dotle neokrnjeni na snazi ostati, dok ne budu ti zakoni na ustavni način preinačeni, i da se ustavnim uredbama Bosne i Hercegovine u njihove sveze s objema državama monarkije, koje su utvrgjene zakonima ovih država, ne može nikako dirati — izdati ovaj Zemaljski ustav za Bosnu i Hercegovinu zajedno s Izbornim redom i Saborskim poslovnim redom, Zakonom o skupljanju i o društvima kao i Zakonom o kotarskim vijećima, odobriti ga i Našu mu potvrdu podijeliti, pa odregjujemo ovime, kako slijedi:

I.

Zemaljski ustav (štatut) za Bosnu i Hercegovinu.

§ 1. Bosna i Hercegovina jesu jedno jedinstveno zasebno upravno područje, koje stoji po zakonu od 22. februara 1880., drž. zak. l. br. 18., ug. zak. čl. VI.: 1880., pod odgovornim vodstvom i vrhovnim nadziranjem c. i kr. zajedničkog ministarstva.

Upravljati zemljom kao i vršiti i primjenjivati zakone dužnost je zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu. Ona je podregjena zajedničkome ministarstvu, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave, te mu je odgovorna za svoje cjelokupno zvanično poslovanje.

* Proglašeni u „Sarajevskom Listu“ od 22. februara 1910. br. 45.

Digitized by Google

Sudske i upravne vlasti, koje postoje u zemlji, ostaju u svome dojakošnjem sastavu i snazi. Preinačenje dopušteno je samo prema § 2. zakona pomenutih u 1. rastavku.

U svim poslovima, koji ne pripadaju u vlastiti opseg rada zemaljske vlade, ali kojih se zakonski domašaj proteže na Bosnu i Hercegovinu, valja o zasebnim interesima ovih obiju zemalja saslušati zastupnike zemaljske uprave.

Bosansko-hercegovačke čete kao i ostale vojničke uredbe Bosne i Hercegovine organski su dio oružane sile monarhije.

I. Opća gragjanska prava.

§ 2. Svi su zemaljski pripadnici pred zakonom jednaki.

§ 3. Bosansko-hercegovački pripadnici jesu oni, koji su to svojstvo stekli ili će ga u buduće steći:

1. zakonitim rogjenjem od roditelja zemaljskih pripadnika ili nezakonitim rogjenjem od matere zemaljske pripadnice;
2. pozakonjenjem po ocu zemaljskom pripadniku;
3. udajom za muža zemaljskog pripadnika;
4. stalnim namještenjem austrijskog ili ugarskog državljanina u javnoj službi u Bosni i Hercegovini;
5. naročitim podjeljenjem po nadležnom mjestu.

Svojstvo bosansko-hercegovačkog pripadnika, koje je stekao muž, proteže se takogjer i na njegovu ženu kao i na njegovu maloljetnu zakonitu djecu.

Za bosasko-hercegovačke pripadnike smatraju se dotle, dok ne bude dokazano drugo njihovo pripadništvo:

1. svi, koji su rogjeni u Bosni i Hercegovini;
2. nahodi, što su u Bosni i Hercegovini nagjeni i odgojeni.

§ 4. Što se tiče načina, kako se teče i gubi svojstvo bosansko-hercegovačkog pripadnika, vrijede propisi, koji sada postoje, dokle ne budu drugim zakonitim naredbama popunjeni ili izmijenjeni.

§ 5. Svaki zemaljski pripadnik može po volji u zemlji odabrati svoje prebivalište i boravište, teći nepokretnine svake vrste i time slobodno raspolagati kao i baviti se pod propisanim uslovima svakom granom privrede.

One, koji nijesu mještani, dopušteno je protjerati iz nekoga mjesta ili područja samo prema propisima, koji o tome postoje.

Zemaljskog pripadnika nije dopušteno prognati iz zemlje.

§ 6. Lična je sloboda zaštićena zakonom. Sudski se pritvor može odrediti i na snazi održati samo u slučajima, koje je zakon ustanovio i samo na način, kako to zakon propisuje.

Pravo administrativnih, redarstvenih i financijskih vlasti, da zatvaraju i presugjuju, uregjeno je u naročitim propisima.

§ 7. Nikome se ne smije oduzeti njegov zakoniti sudija.

Sudije su u vršenju svoga sudskog zvanja samostalni i nezavisni.

§ 8. Sloboda se vjere i savjesti ujemčava.

Niko ne može radi ispovijedanja svoje vjere biti progonjen ni prekraćen u svojim pravima.

Digitized by Google

Vršenje vjerozakona u kući ujemčava se svakome, a javno članovima priznatih vjerskih udruženja, koliko se tome ne protive javni obziri.

Sada priznata vjerska udruženja jesu:

1. muslimansko,
2. srpsko-pravoslavno,
3. rimsko- i grčko-katoličko,
4. evangeličko, augsburškog i helvetskog zakona,
5. jevrejsko.

Uživanje gragjanskih i političkih prava nezavisno je od ispovijedanja vjere, no ispovijedanjem vjere ne smiju se ukraćivati gragjanske dužnosti.

§ 9. Priznata vjerska udruženja upravljaće unutrašnjim poslovima po svome ustavu, koji po zakonu postoji.

Ta će vjerska udruženja i nadalje posjedovati i uživati svoje zavode, zadužbine i zaklade, namijenjene bogoštovnim, nastavnim i dobrotvornim ciljevima.

§ 10. Ujemčava se, da će se megju muslimanima primjenjivati šerijatsko pravo na porodične i ženidhene poslove te na našljedstvo u mulku.

§ 11. Svim zemaljskim pripadnicima ujemčeno je čuvanje narodne osobine i jezika.

§ 12. Svako ima pravo, da slobodno iskazuje svoju misao govorom, pismom, štampom ili u slikama, bez povrede zakonskih propisa protiv zla upotrebljavanja toga prava.

Preventivna cenzura štampe jest i ostaje ukinuta.

Administrativne zabrane pošti ne će se primjenjivati na štampane spise, koji izlaze u zemlji.

§ 13. Znanost i njena nauka jesu slobodne.

Oko obrazovanja mladeži treba se dovoljno starati javnim školama.

Nastavne i odgojne zavode osnivati i na takvima naučavati ovlašten je svaki zemaljski pripadnik, koji je za to na zakoniti način dokazao svoju sposobnost i ispunio ostale dotične oblasne propise.

Vrhovno vodstvo i nadziranje cjelokupne nastave i odgoje pripada zemaljskoj vladi.

§ 14. Stan je nepovredan.

Krivični postupak propisuje, kada se i kako smije preduzeti pretres kuće u svrhu krivičnog sudovanja.

U svrhu redarstvenog i financijskog nadziranja smiju se preduzeti pretresi kuće samo u slučajima ustanovljenim u propisima, koji postoje.

Ove ustanove vrijede takogjer za pretres i uzapćenje papira.

§ 15. Tajna pisma, pošte i brzojava zaštićena je zakonom.

Propisi, koji postoje o uzapćenju i otvaranju pisama, brzojava i pošiljaka, ostaju netaknuti.

Povrede tajne pisma i spisa progoniće krivični sud.

§ 16. Vlasništvo je nepovredno. Iskup (ekspropriacija) može se provesti, samo iz obzira na javno dobro ili iz drugih u zakonu naznačenih razloga te uz primjerenu naknadu prema zakonima, koji za to postoje.

Kazna oduzimanjem imanja (konfiskacija) nije dopuštena.

Propisi krivičnog zakona kao i administrativni, financijski i dohodarinski propisi o gubitku i oduzimanju robe ostaju na snazi.

§ 17. Svako je vlastan podnositi molbe (peticije).

Digitized by Google

Molbe pod skupnim imenom smiju podnositi samo priznate udruge (korporacije).

§ 18. Zemaljski pripadnici imaju pravo skupljati se.

Vršenje toga prava uregjuje se naročitim zakonom.

§ 19. Društva se mogu osnivati samo po zakonskim odredbama, koje o tome postoje.

§ 20. U slučaju rata, kao i onda, kad se neposredno očekuju ratna preduzeća, konačno u slučaju nemira ili kad se pojave u većoj mjeri veleizdajnička ili za sigurnost pogibeljna pothvatanja, može zemaljska vlada po Previšnjem ovlaštenju u pregjašnjim paragrafima ustanovljene odredbe ograničiti ili obustaviti za cijelu zemlju ili za pojedine njezine dijelove.

Ove iznimne mjere valja proglasiti u Glasniku zakona i naredaba, kao i objaviti na način običajan u mjestu, a na jednaki ih način opet ukinuti, kad nestane za to razloga.

II. Sabor.

§ 21. Na zakonima saragjivaće sabor, u koji će stanovništvo Bosne i Hercegovine odašiljati poslanike.

Potanje ustanove o opsegu saborskog rada sadržane su u III. razdjelu.

§ 22. Članovi sabora Bosne i Hercegovine jesu:

A. lica po položaju (viriliste), i to:

1. reis-el-ulema, vakufsko-mearifski direktor, sarajevski i mostarski muftija i osim toga po imenovanju najstariji muftija;
2. četiri srpsko-pravoslavna mitropolita i potpredsjednik velikog upravnog i prosvjetnog savjeta srpsko-pravoslavne crkve;
3. rimsko-katolički nadbiskup i dva rimsko-katolička dijecezanska biskupa kao i oba redodržavnika franjevačkog reda;
4. sefardijski nadrabin sarajevski;
5. predsjednik vrhovnog suda;
6. predsjednik odvjetničke komore u Sarajevu;
7. načelnik glavnog zemaljskog grada Sarajeva;
8. predsjednik trgovačke i obrtničke komore u Sarajevu.

B. 72 birana poslanika, koje treba birati po izbornome redu, što se ujedno izdaje.

§ 23. Njegovo carsko i Apoštolsko kraljevsko Veličanstvo imenuje svake godine na početku zasjedanja za upravljanje saborom izmegju njegovih čla nova predsjednika i dva potpredsjednika, koji će biti ovome zamjenici. U predsjedništvu biće zastupana svaka od triju glavnih vjeroispovijesti zemlje, pri čemu će se kod svakog idućeg imenovanja saborskog predsjedništva te tri vjeroispovjesti obrediti.

U ovaj se red ne će ni novim izborima dirati.

§ 24. Zvanje saborskih članova (saborski period) ustanovljuje se na pet godina.

Kad se navrši redovni saborski period ili ako bude sabor prije raspušten, raspisaće se po svoj zemlji novi izbori najdalje za šest mjeseci.

Ako se pojedini poslanici odreku mandata, umru, izgube svojstvo, koje je potrebno, da mogu biti izabrani ili prestanu biti iz kojega drugoga zako-

Digitized by Google

nitog razloga saborskim članovima, onda treba još za onaj saborski period u roku od šest nedjelja raspisati naknadni izbor.

Bivši saborski članovi mogu biti nanovo izabrani.

§ 25. Birači ne mogu poreći izbora poslanika u sabor.

Članovi sabora ne smiju primati nikakvih uputstava i smiju samo lično glasati.

§ 26. Sabor treba da se na Previšnji poziv po pravilu svake godine jedanput sastane u zemaljskom glavnom gradu Sarajevu.

§ 27. Na prvom saborskom sastanku u svakom saborskom periodu treba svaki njegov član da se zavjeri, da će biti vjeran i poslušan Njegovome carskom i Apoštolskom kraljevskom Veličanstvu kao i da će nepokolebljivo vršiti zakonske propise i savjesno ispunjavati svoje dužnosti.

Članovi, koji po tom nanovo unigju, treba da se zavjere, kad pri put dogju u sabor.

Usteže li se koji poslanik učiniti zavjeru u propisanom obliku, gubi svoj mandat.

§ 28. Predsjednik otvara sabor sazvan po Njegovom Veličanstvu, predsjeda sjednicama i upravlja raspravama.

§ 29. Poglavica zemlje, gragjanski doglavnik i odjelni predstojnici kao i za to odregjeni zvaničnici bosansko-hercegovačke zemaljske uprave ovlašteni su, da učestvuju u svim saborskim vijećajima.

Oni moraju biti na zahtjev vazda saslušani.

§ 30. Sabor je ovlašten, da upravlja zemaljskoj vladi pitanja o svemu, što pripada u njegov opseg rada ; da traži od nje obavještenje o molbama. koje su stigle i da izjavljuje svoje mišljenje u obliku adresa ili resolucija.

Žalbe, koje podigne sabor vršeći svoj opseg rada, upravljaju se preko saborskog predsjedništva i preko zemaljske vlade zajedničkome ministarstvu, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave.

§ 31. U izvršnoj vlasti nemaju dijela ni sabor ni pojedini saborski poslanici, pa se s toga sabor ili pojedini saborski poslanici ne mogu ni lično upletati u zvanični rad vladinih oblasti ili pojedinih zvaničnih lica niti mogu uopće neposredno utjecati na rad ili odredbe pomenutih vlasti i lica.

§ 32. Molbe, koje saboru uprave općine, udruge ili pojedina lica, a preda ih koji član saborski, može sabor pretresati i, proprativši ih kako treba, uputiti vladi.

Molbe, koje nije predao čaln sabora, ne smiju se uopće primati.

§ 33. Članovi saborski mogu prema ustanovama, sadržanim u poslovnome redu, stavljati interpelacije na zemaljsku vladu.

§ 34. Članovi saborski ne mogu se nikad uzeti na odgovor radi svog glasanja kao i govora u saboru samome ili u njegovim odborima. No ova se nepovrednost ne proteže i na ona lica, koja su ponavljajući i raznoseći to, možda počinila kakvo kažnjivo djelo.

Za vrijeme zasjedanja ne smije se nijedan član saborski radi kažnjivog djela bez pristajanja sabora pritvoriti niti se smije protiv njega sudski postupati, izuzevši, da bude uhvaćen na samome činu.

Pa i onda, kad bude uhvaćen na samome djelu, mora sud odmah priopćiti predsjedniku sabora, da je pritvoren.

Time se ne dira u zakonske ustanove o pozivanju svjedoka pred sud.

Digitized by Google

§ 35. Sabor ne smije općiti sa drugim predstavništvima niti smije izdavati kakih objava.

Odaslanstva (deputacije) se ne smiju pustiti ni u sjednicu sabora ni u sjednicu njegovih odbora.

Saborska odaslanstva smiju se slati na Previšnji dvor samo onda, kad se isposluje prethodno Previšnje odobrenje.

§ 36. Da bude saborski zaključak valjan, potrebna je nazočnost više od polovice saborskih članova i apsolutna većina glasova nazočnih lica

Za zaključak, koji se tiče zakonodavstva u stvarima bogoštovlja (§ 42., tač. 15.) potrebno je, da bude nazočno barem četiri petine svih saborskih članova i da pristanu barem dvije trećine nazočnih lica.

§ 37. Na sve vladine osnove, koje pripadaju u nadležnost bosansko-hercegovačkoga sabora, treba da pristanu vlade obiju država monarhije prije, nego će biti predane saboru.

§ 38. Zakonskim osnovama, koje je usvojio sabor, treba Previšnja potvrda (sankcija).

Nju će isposlovati zajednički ministar, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave, na predlog zemaljske vlade i nakon što su pristale vlade obiju država monarhije.

Potvrgjeni zakoni objavljuju se u ime Njegovog carskog i Apoštolskog kraljevskog Veličanstva i uz supotpis zajedničkog ministra, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave.

§ 39. Sabor izabire iz svoje sredine za sav saborski period zemaljski savjet od devet članova, koji će na pitanje zemaljske vlade ovoj davati izjave ili mnijenja o takvim javnim poslovima, u kojima ima Bosna i Hercegovina dijela.

Vlade obiju država monarhije mogu, nakon megjusobnog sporazuma, preko zajedničkog ministarstva, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave, pitati zemaljski savjet ili se on može istim putom obraćati na njih sa istovetnim predstavkama. Svaku izjavu, koju zemaljski savjet upravi na jednu od vlada, treba da zajedničko ministarstvo, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave, bez odlaganja priopći drugoj vladi.

Svaka vjeroispovijest u saboru bira u zemaljski savjet onoliko članova koliko joj prema srazmjeru pučanstva zapada.

Predsjednik je sabora ujedno i predsjednik zemaljskoga savjeta.

§ 40. Predsjednik zaključuje sabor na Previšnji nalog.

Na odredbu Njegovog carskog i Apoštolskog kraljevskog Veličanstva može se sabor u svako doba odgoditi ili raspustiti.

III. Opseg rada sabora.

§ 41. Opseg rada bosansko-hercegovačkog sabora u poslovima zakonodavstva proteže se isključivo na bosansko-hercegovačke poslove. Svi poslovi, koji se ne tiču samo Bosne i Hercegovine, nego i jedne ili obiju država monarhije, izuzeti su iz toga opsega rada.

Napose ne može bosansko-hercegovački sabor da zaključuje:

1. O svim poslovima, koji su na osnovi zakona od 21. decembra 1867., drž. zak. l. br. 146., ug. zak. čl. XII.: 1867. zajednički kraljevinama i zem-

Digitized by Google

ljama zastupanim u carevinskom vijeću i zemljama svete ugarske krune, kao i o poslovima, te se izmegju obiju država monarhije utanačuju zajedničkim sporazumom u smislu spomenutih zakona ; nadalje o zakonodavstvu, koje se tiče vojne dužnosti, dozvoljavanja novaka i ustanovljivanja novačkog kontingenta, zatim o odredbama o stanovima i izdržavanju oružane sile i o svim ostalim poslovima, koji se tiču oružane sile.

2. O svim poslovima, koji se uregjuju u ugovoru uglavljenome izmegju kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vijeću i zemalja svete ugar. krune na osnovi zakona od 21. decembra 1867., drž. zak. l. br. 146., ug. zak. čl. XII. : 1867. o uregjenju megjusobnih trgovačkih prometnih sveza (zakon od 30. decembra 1907., drž. zak. l. br. 278., ug. zak. čl. XII. : 1908.) ili koji će se u buduće u ugovorima te vrste urediti.

3. O svim poslovima, koji su bili uregjeni zakonom od 20. decembra 1879., drž. zak. l. br. 136., ug. zak. čl. LII. : 1879. o osnivanju zajedničkog carinskog saveza sa Bosnom i Hercegovinom.

4. O svim poslovima, koji mogu biti i u Bosni i Hercegovini uregjeni po zakonu od 22. februara 1880., drž. zak. l. br. 18., ug. zak. čl. VI. : 1880., samo na osnovi zakona složno postavljenih u obim državama monarhije ili na način propisan u § 3., rastavku 2. pomenutog zakona.

§ 42. Nadležnost bosansko-hercegovačkog sabora proteže se uz ograničenja predvigjena u pregjašnjem paragrafu na zakonodavstvo o ovim poslovima :

1. Ustanovljivanje godišnjeg zemaljskog proračuna, dotično odobrenje proračuna unutar granica postavljenih u §§ 45., 46. i 47.

2. Uzimanje novih zajmova i pretvaranje (konvertiranje) zajmova, koji već postoje.

3. Rasvojenje i opterećavanje zemaljskog imanja.

4. Krivično pravosugje.

5. Krivično redarstvo kao i redarstvo nad strancima, putnice i popis pučanstva.

6. Gragjansko pravo sa izuzetkom sadržanim u § 10.

7. Javne knjige.

8. Trgovačko i mjeničko pravo ubrojivši amo zakonodavstvo o dioničkim društvima (komanditska društva na dionice), o društvima s ograničenim jamstvom, o društvima za osiguranje, o tečevnim i gospodarskim zadrugama. Šumsko i rudarsko pravo

9. Pravo udruživanja i skupljanja.

10. Štampa i zaštita umnog vlasništva.

11. Zdravstvo kao i obrana od bolesti rednja (epidemija) i zaraza (epizootija), nadalje podizanje novih i proširivanje dojakošnjih bolnica i drugih zdravstvenih zavoda, potpomaganje bolnica, ambulatorija, općinskih bolnica i t. d.

12. Obrt, izvršivanje obrta, redarstvo nad obrtom i svi ostali obrtni pravni poslovi.

13. Ustanove općega dobra, obezbjegjivanje u bolesti i nesreći, osiguravanje u starosti i staranje za radništvo, sirotinju i t. d. kao i svi drugi socijalni politički poslovi.

14. Načela nastave o svim naučnim i nastavnim zavodima.

15. Poslovi bogoštovlja, koji se tiču sveza vjeroispovijesti megjusobno

Digitized by Google

ili prema vladinoj vlasti, koliko se time ne dira u ravnopravnost, unutrašnju uredbu i u vršenje pojedinih po zakonu priznatih vjeroispovijesti.

16. Agrarni pravni odnošaji.

17. Podizanje novih i preinačivanje gospodarskih zavoda, koji postoje

18. Mjere za podizanje i unapregjivanje gospodarstva uopće kao i svi veći gospodarski prinovci (melioracije).

19. Šumsko redarstvo, nadalje svi propisi o postupanju s privatnim šumama, o priznanju prava vlasništva na šume, propisi, kako da se provede uregjenje svih vrsti posjeda u području šumarstva.

20. Uvogjenje novih poreza kao i povišivanje poreza, koje već postoje ili ustanovljivanje nameta na porezu, koja već postoji.

21. Preobražaj (reforma) i evidencija katastra.

22. Podizanje i preinačivanje kaznionica.

23. Gradnja željeznica, za koje se predlože vladine osnove, gradnja cesta, putova i drugih komunikacija.

24. Izdržavanje cesta i javnih komunikacija, dotično prireze na poreze za ceste.

25. Zasnivanje, dotično uregjenje kupališta i lječilišta.

26. Sastav općina.

Osim toga je bosansko-hercegovački sabor nadležan:

27. da ispituje i odobrava zaključne račune i pošljetke rukovanja sa proračunom, koji je sabor odobrio.

§ 43. Zakoni i naredbe izdane u Bosni i Hercegovini prije nego je postavljen ovaj ustav, vrijede dotle, dok ih zakoni usvojeni po saboru i potvrgjeni po Njegovome carskom i Apoštolskom kraljevskom Veličanstvu, dotično nove naredbe izrijekom ne ukinu ili ne preinače.

Poreze, danci i dohodarina pobiraće se po zakonima, koji postoje, dotle, dok ne budu ovi zakonito (§§ 41. i 42., tačka 20.) preinačeni.

§ 44. Zemaljska vlada treba da svake godine na vrijeme podnese saboru proračun o zemaljskim prihodima i rashodima, a sabor treba da ga uzme bez odlaganja u pretres tako, da može stati na snagu zakona prije početka iduće godine.

Ne riješi li sabor na vrijeme proračuna, ostaje na snazi proračun tekuće godine dotle, dok ga ne zamijeni novi zakonito usvojeni proračun.

§ 45. Redovni i izvanredni izdaci za c. i kr. bosansko-hercegovačke čete i vojničke zavode staviće se u zemaljski proračun u iznosu, koji treba godišnje proračunati po istim načelima, koja se uopće primjenjuju kod izračunavanja istovrsnih izdataka za c. i kr. vojsku.

U proračun uvršteni iznosi potrebe za c. i kr. bosansko-hercegovačke čete i vojničke zavode nijesu predmet raspravljanja u saboru.

§ 46. Ustanova al. 2. § 45. vrijedi takogjer i za stavke proračuna za poslove, koji su u objema državama monarhije uregjeni zajedničkim sporazumom. Ove stavke valja uvrstiti prema onim općenim i posebnim zakonskim ustanovama, koje treba primjenjivati u smislu § 41. u Bosni i Hercegovini.

§ 47. Onaj dio potrebe i pokrića, koji se tiče poslova zemaljskog duga, poslova oko polučivanja poreznih prihoda, kao i erarskih radnja, izuzevši poslove monopola, koji potpadaju pod ustanovu § 46., treba staviti u ze-

Digitized by Google

maljski proračun u takim svotama, koje će osigurati potpuni uspjeh financijskog rukovanja.

§ 48. U slučaju, da za proračunskog perioda nastupe izvanredne i nepredvigjene potrebe, predložiće zemaljska vlada saboru osnovu naknadnog zakona k proračunu, kako da se podmire nužni izdaci.

No ako te nepredvigjene prijeke potrebe nastupe u vrijeme, kad sabor nije na skupu, mogu se za to nužna sredstva, nakon što pristanu vlade obiju država monarhije, dozvoliti na predlog zemaljske vlade Previšnje odobrenom naredbom, ali uz obavezu, da se radi naknadnog odobrenja razlozi i uspjesi ove odredbe odmah dadu na znanje saboru, kad bude prvi put sazvan.

Zaključna odredba

§ 49. Ovaj ustav staje na snagu danom proglašenja

II.

Izborni red.

I. O pravu biranja i o pravu izbora.

§ 1. Pravo biranja imaju svi bosansko-hercegovački pripadnici muškoga spola, koji su na dan izbora navršili 24. godinu, samovlastni su i koji u zemlji stalno stanuju barem od jedne godine dana amo; nadalje pod istim uslovima svi oni austrijski ili ugarski državljani, koji su namješteni kao zemaljski činovnici ili učitelji u gradjanskoj urpavnoj službi Bosne i Hercegovine, ili koji stoje u službi bosansko-hercegovačkih zemaljskih željeznica, ili napokon, koji imaju pravo biranja, u kojoj općini ovih zemalja.

Pod istim uslovima kao i muški zemaljski pripadnici i austrijski ili ugarski državljani imaju pravo biranja u 1. izbornom razredu I. kurije žene, ako ispune uvjet postavljen u § 6. a).

Muški birači mogu vršiti pravo biranja samo lično, žene u slučaju § 6. a) samo po punovlasnicima, koji imaju u istoj kuriji pravo biranja,

§ 2. Nemaju pravo biranja sva ona lica, nad čijim je imanjem proglašen stečaj, za vrijeme dok traje krida.

Vojnička lica, koja aktivno služe, izuzevši vojničke činovnike, ne mogu birati.

§ 3. Nemaju prava biranja:

a) lica, koja su istrazi radi zločinstva ili radi prestupka počinjenoga iz pohlepe na dobitak, dok traje istraga;

b) lica, koja su osudjena radi zločinstva ili radi prestupka počinjenoga iz pohlepe na dobitak, dok traju s osudom skopčane pravne posljedice.

§ 4. U sabor mogu biti izabrana lica muškoga spola, koja imaju pravo birati, a navršila su 30. godinu i potpuno uživaju gradjanska prava. Izuzeti su: činovnici i namještenici, koji aktivno služe u gradjanskoj upravnoj službi Bosne i Hercegovine, kao i kod bosansko-hercegovačkih zemaljskih željeznica, nadalje učitelji i namještenici na javnim školama.

§ 5. Od svih 72 poslanika, koje valja birati, zapada:

I. kuriji 18,
II. kuriji 20,
III. kuriji 34.

Digitized by Google

U I. kuriji, kao i u II. i III. kuriji zajedno, podijeliti će se mandati na tri glavne vjeroispovijesti prema srazmjernome broju statistike pučanstva tako, da će zapasti u I. kuriji:

katolicima 4 mandata,
muslimanima 6 mandata,
srpsko-pravoslavnima 8 mandata;
u II. i III. kuriji:
katolicima 12 mandata,
muslimanima 18 mandata,
srpsko-pravoslavnima 23 mandata.
Osim toga zapada jevrejima u II. kuriji 1 mandat.

§ 6. U I. kuriji imaju pravo da biraju:

a) u prvom izbornom razredu:

Svi muslimanski posjednici zemlje, koji plaćaju zemljarine barem 140 K,

Posjednicima zemlje druge vjeroispovjesti, koji plaćaju zemljarine barem 140 K, stoji od volje, da biraju u 1. izbornom razredu ili pak u onome izbornome tijelu 2. izbornoga razreda, kojemu pripadaju po svojoj vjeroispovijesti:

b) u 2. izbornom razredu:

Sva ona lica, koja plaćaju barem 500 K izravnih poreza, izuzevši točarinsku porezu;

oni, koji su svršili koju visoku školu u austro-ugarskoj monarhiji ili drugi njoj ravni naučni zavod u austro-ugarskoj monarhiji;

lica duhovnog staleža svih zakonom priznatih vjeroispovijesti;

svi aktivni činovnici, koji u gragjanskoj upravnoj službi Bosne i Hercegovine stoje kao i umirovljeni zemaljski činovnici i učitelji te zemaljski željeznički činovnici i vojnički činovnici;

konačno oficiri u miru.

Ako porezne iznose pomenute pod a) i b) plaća zajednički više suvlasnika, tada može na osnovi toga paragrafa da bira samo onaj suvlasnik, kojega drugi suvlasnici na to ovlaste.

§ 7. II. kuriju sastavljaju svi stanovnici gradova — to jest onih mjesta, koja imaju gradski štatut ili se upravljaju po zakonu od 21. marta 1907. Glasnik zakona VII/17, dotično po naredbi zemaljske vlade br. 9003/I. od g. 1897., odobrenoj Previšnjim rješenjem od 12. januara 1897. — koji imaju pravo birati, a ne pripadaju I. kuriji.

§ 8. Oni, koji imaju pravo birati i stanuju u seoskim općinama, a ne pripadaju I. kuriji, jesu birači III. kurije.

§ 9. Za izbor poslanika 1. izbornog razreda I. kurije sastavlja sva zemlja jedan muslimanski izborni kotar, dok za izbor poslanika 2. izbornog razreda I. kurije sastavlja sva zemlja jedan izborni kotar za svaku od triju vjeroispovijesti. Svaki birač I. kurije treba da imenuje toliko kandidata, koliki je broj mandata u dotičnome izbornom kotaru.

Za izbor II. i III. kurije razdijeliće se sva zemlja u vjerske izborne kotare od kojih će birati svaki po jednoga poslanika.

Kako su mandati svih triju kurija razdijeljeni po svoj zemlji u vjerske izborne kotare, vidi se iz tabličnoga dodatka, priloženoga ovome izbor. redu.

Niko ne može vršiti svoga prava biranja u više, nego u jednoj kuriji.

Digitized by Google

§ 10. Svaki je birač vlastan birati i lica koje druge vjeroispovijesti i koje druge kurije, nego joj sam pripada.

§ 11. Pripadnici onih vjeroispovijesti, kojima nije dan samostalni mandat u saboru radi malenoga broja njihovih priznavalaca, vlasni su, da u svome prebivalištu, već prema tome kojoj kuriji pripadaju, biraju u jednome od vjerskih izbornih tijela dotične kurije.

II. O izbornim kotarima, izbornim tijelima i biralištima.

§ 12. Birači I. kurije biraju u glavnome mjestu onoga političkoga kotara, gdje im je redovno prebivalište i to odijeljeno po izbornim dvjema razredima, pomenutim u § 6.

U svakome takvom biralištu postaviće se po propisima IV. razdjela ovoga izbornog reda za svako izborno tijelo izborna komisija. Ta će komisija ustanoviti pošljetke (resultat) izbora i poslati po svršenom izboru izborne spise glavnoj izbornoj komisiji, da sastavi cjelokupni skrutinij.

Glavna izborna komisija za I. kuriju biće po smislu § 35. toga izbornog reda glavna izborna komisija, postavljena kod zemaljske vlade u Sarajevu.

§ 13. Birači II. kurije biraju u onim gradovima, gdje im je redovno prebivalište, pa će se za svako takovo biralište postaviti po propisima IV. razdjela ovoga izbornog reda izborna komisija.

Ova će izborna komisija ustanoviti pošljetke izbora i poslati po svršenom izboru izborne spise glavnoj izbornoj komisiji (§ 37.) dotičnoga izbornoga kotara, da sastavi cjelokupni skrutinij.

§ 14. Birači III. kurije biraju u onome mjestu, koje je kotarski ured po propisu § 21. ovoga izbornog reda odredio u političkom kotaru njihovog redovnog prebivališta kao biralište za dotičnu vjeroispovijest.

U svakome biralištu postaviće se po propisima IV. razdjela ovoga izbornog reda izborna komisija, koja će ustanoditi pošljedak izbora i poslati po svršenom izboru izborne spise glavnoj izbornoj komisiji (§ 47.) dotičnog izbornoga kotara, da sastavi cjelokupni skrutinij.

III. O raspisivanju izbora i o pripravljanju za izbore.

§ 15. Zemaljska će vlada naredbom odrediti, da se preduzme izbor. U naredbi treba da su navedeni dani, na koje će se preduzeti izbor saborskih poslanika u pojedinim kurijama i izbornim tijelima u biralištima, odregjenim po ovome izbornom redu.

Dan biranja treba tako narediti, da će se moći svršiti sve nužne priprave prvo, nego dogje dan biranja.

§ 16. Izbori treba da budu raspisani tako, da se najprije biraju poslanici seoskih općina (III. kurije), za tim poslanici gradova (II. kurije), a napokon poslanici dvaju izbornih razreda I. kurije i da budu izbori na zasebni dan za svaku od triju kurija, kao i za svaki od obiju izbornih razr. I. kurije.

§ 17. Raspisivanje izbora treba obznaniti u zvaničnim novinama, osim toga u gradovima i seoskim općinama oglasima i objavom uobičajenom u zemlj.

Digitized by Google

§ 18. Za sve one, koji imaju pravo birati, sastaviće svaki kotarski ured (vladin povjerenik za grad Sarajevo) biračke spiskove odijeljeno po kurijama, vjeroispovijestima, a u I. kuriji još i po izbornim razredima.

Zgotovljene biračke spiskove treba izložiti kod kotarskog ureda (vladinog povjerenika za grad Sarajevo) radi pregledanja. Ujedno treba obznaniti na način u mjestu običajan, da su birački spiskovi izloženi i odrediti za potraživanja (reklamacije) 14-dnevni rok, koji valja računati od dana objave. Osim toga treba kotarski ured da sastavi iz biračkih spiskova III. kurije popise onih, koji imaju pravo birati, odijeljeno po seoskim općinama, dotično po mahalama i dostaviti ih radi objavljenja načelnicima dotičnih seoskih općina.

Za one, koji imaju pravo birati, a ne pripadaju nijednoj od triju glavnih vjeroispovijesti, treba sastaviti osebne biračke spiskove za svaku kuriju.

§ 19. U roku od 14 dana iza te objave može svaki birač, koji ima u dotičnome izbornom tijelu pravo biranja, da prigovori ispravnosti ili potpunosti biračkog spiska pismeno ili usmeno u zapisnik kod onoga kotarskog ureda (vladinog povjerenika za grad Sarajevo), koji je izložio birački spisak ili kod svoga općinskog načelnika.

Potraživanja stavljena po izmaku toga roka treba kotarski ured (vladin povjerenik za grad Sarajevo) da odbaci kao zakašnjena. Protiv take odredbe nema pravnoga lijeka. — O potraživanjima, koja su na vrijeme predana, rješava zemaljska vlada.

Ispravke učinjene na osnovi postupka o potraživanju treba najdalje za osam dana prije izbornoga dana proglasiti kod kotarskog ureda (vladinog povjerenika za grad Sarajevo).

§ 20. Čim budu, nakon rješenja na vrijeme predanih potraživanja, birački spiskovi ispravljeni, kotarski će ured (vladin povjerenik za grad Sarajevo) spremiti biračke karte za pojedine birače svakoga izbornog tijela svih triju kurija. Na tim će kartama stajati redni broj biračkog spiska dotičnoga izbornog tijela, ime, prezime i prebivalište birača, mjesto, vrijeme početka i svršetka izbora i broj kandidata, koje treba da imenuje dotično izborno tijelo. U I. i II. kuriji treba te biračke karte dostaviti svakome biraču zajedno sa neispunjenim glasovnicama, izdanim po vlasti.

Osim glasovnica, što ih je izdala vlast, ne smiju se druge upotrebljavati.

Biračima III. kurije dostaviće se biračke karte bez glasovnica.

§ 21. Da se preduzme izbor poslanika III. kurije, treba da odredi kotarski ured za svaku vjeroispovijest prema broju pripadnika te vjeroispovijesti u području kotara jedno ili više birališta tako, da najviše 1000 birača te vjeroispovijesti zapane po jedno biralište. Kod toga treba i to ustanoviti, iz kojih će seoskih općina ili mahala birati pripadnici koje vjeroispovijesti u dotičnom izbornom mjestu.

§ 22. Birališta i skupove birača treba da kotarski ured ustanovi u dogovoru s načelnicima dotičnih seoskih općina i mahala.

IV. O preduzimanju izbora saborskih poslanika.

A. Izbor u I. i II. kuriji.

§ 23. Izborom svakog izbornog tijela I. i II. kurije upravlja izborna komisija.

U tu svrhu postaviće se izborne komisije za svako vjersko izborno

Digitized by Google

tijelo I. kurije u Sarajevu i u svakom kotarskom mjestu, za tim za svako vjersko izborno tijelo II. kurije u Sarajevu i u svim gradovima pomenutim u § 7. ovoga izbornog reda.

Svaka je takva komisija sastavljena od kotarskog predstojnika (vladinog povjerenika za grad Sarajevo) ili činovnika po njemu postavljenog kao predsjednika i 4 člana. Za članove ove izborne komisije pozvaće se u prvome redu općinski vijećnici kotarskog mjesta, dotično Sarajeva, koji pripadaju dotičnoj vjeroispovijesti. Ako bi možda za gornji broj još ustrebalo članova, imenovaće ih kotarski ured (vladin povjerenik za grad Sarajevo) izmegju uglednih ličnosti dotične vjeroispovijesti. Predsjednik odregjuje takogjer 2 člana izborne komisije za perovogje. No stoji mu i od volje, da izbornoj komisiji doda jednoga perovogju.

O svemu, što se desilo za izbora, treba da se vodi zapisnik i da se u nj zabilježe svi važniji dogadjaji i rješenja kao i izborni pošljedak.

Ako izostanu pozvani članovi komisije, ima predsjednik pravo, da po svome rasugjenju pozove u komisiju zamjenike.

Ali ako se uza sve to ne bi mogla sastaviti izborna komisija, vršiće njezine poslove predsjednik sam, dotično zajedno s onim dijelom članova komisije, koji su došli.

§ 24. Predsjednik izborne komisije otvara zbor time, da mjesto prisege rukovanjem zavjerava članove komisije i objašnjava im postupak kod glasanja.

§ 25. Ako neko prije početka glasanja prigovori, da neko lice, uneseno u birački spisak, nije vlasno birati i ustvrdi, da je ono po izmaku roka, propisanoga u § 19. za potraživanja protiv biračkih spiskova, izgubilo koju potrepštinu za pravo biranja, odlučiće o tome odmah izborna komisija, a da se ne će dopustiti utok.

§ 26. Predsjednik izborne komisije dužan je starati se za mir i red u prostoriji za biranje. Dok traje izbor nije dopušteno držati ni govora ni drugih kakih pretresanja, izuzevši objašnjenja predsjednikova, koja budu potrebna zbog upravljanja izborom. One, koji su nazočni, a nemaju prava glasanja u dotičnom izbornom tijelu, valja odstraniti.

Predsjednik izborne komisije treba da se brine za vršenje odredaba ovoga izbornog reda; navlastito je dužan starati se, da bude pristup u zgradu, gdje je prostorija za biranje i u samu prostoriju za biranje, vazda slobodan i da se mogu vazda bez smetanja predavati glasovnice.

Ako u prostoriji za biranje nazočna lica smetaju tok izbora, ovlašten je on, pošto ih je prije bez uspjeha opomenuo, da dade isprazniti prostoriju za biranje i narediti, da se birači puštaju samo pojedince u prostoriju za biranje.

§ 27. Prije nego počne glasanje, treba da se izborna komisija uvjeri, da li je izborna žara, što je postavljena na stolu komisije, potpuno čitava i prazna. Onda predavaju članovi izborne komisije prvi svoje glasovnice.

§ 28. Iza toga glasaju birači, što su bili nazočni u izbornoj prostoriji u početku izbora i ostali birači po redu, kojim dolaze u izbornu prostoriju.

Svaki birač treba najprije da preda onome članu, kojega je izborna komisija naročito za to odredila, svoju biračku kartu i svoju glasovnicu. Glasovnica mora da je tako složena, da budu sakrivena imena na njoj na-

Digitized by Google

pisana. Pomenuti član stavlja u izbornu žaru glasovnicu, a da je ne otvori, a biračku kartu vraća biraču.

Ujedno treba da perovogja odmah na biračkome spisku pribilježi, koji su birači predali svoje glasovnice.

Imena birača, koji dolaze, unijeće se u popis glasovanja, koji treba da vodi izborna komisija.

§ 29. Po izmaku vremena, odregjenoga za glasovanje, treba da predsjednik izborne komisije proglasi, da je glasovanje zaključeno. No biračima, koji su u izbornu prostoriju došli prije nego je prošao odregjeni zaključni sahat i tu su bili nazočni, kad je zaključeno glasanje, ne smije se uskratiti, da glasuju.

Kad se svrši glasovanje, treba zatvoriti prostoriju za biranje, u kojoj moraju ostati samo članovi izborne komisije te predsjednik s perovogjom.

§ 30. Prije brojanja glasova izmiješaće predsjednik izborne komisije glasovnice u izbornoj žari, a onda ih vaditi i brojati.

Na to će jedan član izborne komisije otvoriti svaku glasovnicu pojedince i pošto je pregleda, predaće je predsjedniku. Taj će glasovnicu glasno pročitati i radi pregledanja dalje dati ostalim članovima komisije.

Dva člana izborne komisije, što su odregjena za perovogje, vodiće svaki po jedan glasački spisak o licima, koja su dobila glasove. U tom će spisku trebati svakoga, koji je kao poslanik dobio jedan glas, zabilježiti poimence i kraj njegova imena dodati broj 1, kad dobije drugi glas, broj 2, a kad treći, broj 3 i t. d. Oba se glasačka spiska moraju podudarati i treba da ih potpišu svi članovi komisije i predsjednik.

§ 31. Ako ima na jednoj glasovnici više imena, nego ih treba birati u dotičnome izbornom tijelu, onda treba imena, koja su na toj glasovnici preko toga broja najposlije napisana, smatrati kao da nijesu napisana i ne smiju se uvažiti. Ako je pak napisano na glasovnici manje imena, ne gubi ona s toga svoje vrijednosti. Ako je ime jednoga i istoga lica na jednoj i na istoj glasovnici više puta zabilježeno, računaće se kod brojanja glasova samo jednoč.

§ 32. Kad se ustanovljuje izborni pošljedak, ne će se uvažavati nevaljane glasovnice. Za valjane glasovnice smatraju se samo one zvanične glasovnice, koje su biraču dostavljene u svoje vrijeme (§ 20.). Za nevaljane valja smatrati sve ostale glasovnice, nadalje i takve, koje ne sadržavaju nikakvo ili sadržavaju nečitljivo ime, ili iz koje se ne može nedvoumno razabrati izabrano lice ili napokon, koje sadržavaju protestovanje ili kakvo pridržavanje.

O tome rješava izborna komisija i to treba spomenuti u izbornome zapisniku.

§ 33. Posljedak brojanja glasova treba da predsjednik izborne komisije, nakon što bude prostorija za izbor opet otvorena, obznani uz primjedbu, da konačni uspjeh izbora zavisi još od skrutinija glavne izborne komisije.

§ 34. Po svršenom izboru zaključiće se o njemu vogjeni zapisnik. Zapisnik, popis glasovanja i glasačke spiskove potpisaće članovi izborne komisije, predsjednik i perovogje. Tome će se priložiti birački spiskovi, valjane glasovnice i glasovnice proglašene za nevaljane, koje treba odijeljeno pohraniti, zajednički će se zapečatiti, providjeti sa natpisom, koji treba da naznačuje sadržinu i predati predsjedniku. Predsjednik treba odmah da pošalje preko svoga nadležnoga kotarskog ureda izborni spis u izborima

Digitized by Google

u I. kuriji zemaljskoj vladi, u izborima u II. kuriji onome kotarskom uredu (vladinome povjereniku za Sarajevo), u čijem se području nalazi sjedište glavne izborne komisije. Predsjednik one izborne komisije, koja treba da je u II. kuriji ujedno glavna izborna komisija za sav izborni kotar, pohranjuje predane mu izborne spise svoje izborne komisije kod kotarskog ureda, dok se ne sastane glavna izborna komisija.

§ 35. Da se preduzme cjelokupni skrutinij za oba izborna razreda I. kurije, postaviće se kod zemaljske vlade naročito glavna izborna komisija. Tu komisiju sastavljaju šest općinskih vijećnika glavnoga zemaljskog grada, od kojih trojicu imenuje zemaljska vlada, a trojicu izabire općinsko vijeće. Za predsjednika te komisije imenuje zemaljska vlada jednoga višega perovodnog činovnika, kojemu će se dodati za perovogje dva manipulaciona činovnika.

Ako izostanu pozvani članovi komisije, ima predsjednik pravo, da po svome rasugjenju pozove u komisiju zamjenike.

Ali ako se uza sve to ne bi mogla sastaviti izborna komisija, vršiće njezine poslove predsjednik sam, dotično, ako je došao jedan dio članova komisije, zajedno s ovima.

§ 36. Kad se sastavi glavna izborna komisija kod zemaljske vlade, otvoriće se izborni spisi, što su stigli iz pojedinih kotara, te će glavna izborna komisija sastaviti pošljetke izbora, što su ih ustanovile pojedine izborne komisije, ne upuštajući se u ispitivanje zvaničnog poslovanja tih pošljednjih komisija. Izabranima valja smatrati ona lica, koja su u odregjenome broju mandata za dotični izborni kotar dobila najviše glasova. Ako radi jednakoga broja glasova, što ih je više lica dobilo, nastane sumnja, koje je od dotičnih lica izabrano, onda odlučuje ždrijeb (kura). Ždrijeb će bacati onaj član izborne komisije, kojega će predsjednik na to odrediti.

Kad se iznagje cjelokupno pošljedak izbora, izdaće glavna izborna komisija svakome izabranom poslaniku izborni certifikat, koji treba da potpiše predsjednik. Iza toga će se zaključiti zapisnik vogjen o izboru. Zapisnik će potpisati članovi komisije, predsjednik i perovogje, a onda će se zapisnik sa svim izbornim spisima zapečaćen predati predsjedniku, da se pohrani u arhivu zemaljske vlade.

Predsjednik glavne izborne komisije treba da po svršenom izboru odmah obznani pošljedak izbora i odredi, da se dostave izborni certifikati.

§ 37. Da se preduzme cjelokupni skrutinij za pojedine izborne kotare II. kurije, postaviće se u svakome izbornom kotaru glavna izborna komisija.

Glavna izborna komisija u onim izbornim kotarima, koji su sastavljeni od svih gradova jednoga okružnog područja, je izborna komisija okružnoga grada, u drugim pak izbornim kotarima izborna komisija onoga kotarskog mjesta, koje je imenovano u tabličnome dodatku toga izbornog reda kao prvi grad dotičnog izbornog kotara. Tamo, gdje čine dva okružna područja jedan izborni kotar, biće glavna izborna komisija — izborna komisija okružnog grada onog okružnog područja, koje je u tabličnome dodatku toga izbornog reda najprije imenovano kod dotičnog izbornog kotara.

Gdje je grad Sarajevo za sebe jedan izborni kotar, ne treba postavljati glavne izborne komisije i ono, što će dotična komisija ustanoviti, vrijediće kao konačni izborni pošljedak dotičnoga sarajevskog izbornog kotara. Kako

Digitized by Google

da se ustanovi izborni pošljedak i kako da se postupa poslije svršenog izbora, o tome vrijede po smislu za tu izbornu komisiju odredbe § 38.

Za jevrejski izborni kotar je glavna izborna komisija izborna komisija grada Sarajeva, koja treba, što se tiče ustanovljenja izbornog pošljetka i postupka poslije svršenog izbora, da se po smislu drži ustanova § 38.

§ 38. Čim stignu izborni spisi od svih izbornih komisija izbornoga kotara kotarskome uredu u sjedištu glavne izborne komisije (vladinome povjereniku za grad Sarajevo), sazivlje kotarski ured (vladin povjerenik za grad Sarajevo) mjesnu izbornu komisiju, koja će sada biti glavna izborna komisija za sav izborni kotar. Ako izostanu pozvani članovi komisije, ima predsjednik pravo, da po svome rasugjenju pozove u komisiju zamjenike. A ako se uza sve to ne bi mogla sastaviti glavna izborna komisija, vršiće njezine poslove predsjednik sam, dotično, ako je došao jedan dio članova komisije, zajedno s ovima.

Kad se sastavi glavna izborna komisija, treba otvoriti od izbornih komisija prispjele kao i vlastite izborne spise, a glavna izborna komisija treba da sastavi pošljetke izbora, što su ih ustanovile pojedine izborne komisije, ne upuštajući se u ispitivanje zvaničnog poslovanja tih pošljednjih komisija.

Izabranim valja smatrati ono lice, koje je dobilo više od polovice svih predanih valjanih glasova.

Ne postigne li se glasovanjem takova većina glasova, onda treba predsjednik giavne izborne komisije da bez odlaganja sazove birače za jedan dan unutar desetdnevnog roka, da se obavi uži izbor.

Kad se iznagje cjelokupni pošljedak izbora, izdaće glavna izborna komisija svakome izabranom poslaniku izborni certifikat, koji treba da potpiše predsjednik. Iza toga će se zaključiti zapisnik vogjen o izboru. Zapisnik će potpisati članovi komisije, predsjednik i perovogje, a onda će zapisnik sa svim izbornim spisima zapečaćen predati predsjedniku, da ga pošalje zemaljskoj vladi na pohranu u njezinome arhivu.

Predsjednik glavne izborne komisije treba da po svršenom izboru odmah obznani pošljedak izbora i odredi, da se dostave izborni certifikati.

§ 39. Kod užega izbora treba da se birači ograniče na ona dva lica, koja su kod prvoga izbora dobila najviše glasova.

Kod jednakoga broja glasova odlučuje ždrijeb (kura, § 36.) o tome, ko treba da dogje u uži izbor.

Svaki glas, koji ne bude kod užega izbora dan jednome od obiju lica, koja dolaze u uži izbor, treba smatrati nevaljanim. Budu li kod užega izbora svi predani valjani glasovi podijeljeni jednako na lica, koja su došla u uži izbor tako, da bude svako imalo za se polovicu svih glasova, onda će o tome, koga od njih valja smatrati izabranim, odlučiti ždrijeb (kura), što će ga baciti jedan od članova komisije.

Oni, koji imaju pravo birati, nijesu isključeni od vršenja prava biranja kod užega izbora za to, što nijesu glasali kod prijašnjega izbora.

Kad se bude preduzimao uži izbor, treba u ostalome po smislu primjenjivati odredbe postavljene za glavni izbor.

B. Izbor u III. kuriji.

§ 40. Izborom svakoga izbornog tijela III. kurije upravlja po jedna izborna komisija.

Digitized by Google

Za svako biralište III. kurije postaviće se izborna komisija, koja će biti sastavljena od jednoga činovnika, kojega će odrediti kotarski ured ili od općinskoga zvaničnika kao predsjednika i od četiri seoska starješine birališta, koji pripadaju dotičnoj vjeroispovijesti. Ako dotična vjeroispovijest nema dovoljno zastupnika u vijeću seoskih starješina birališta, odrediće kotarski ured članove izborne komisije, koliko ih fali, izmegju birača te vjeroispovijesti. Kotarski ured odregjuje takogjer lica, koja će biti perovogje.

Ako izostanu pozvani članovi komisije, ima predsjednik pravo, da po svome rasugjenju pozove u komisiju zamjenike.

A ako se uza sve to ne bi mogla sastaviti izborna komisija, vršiće njezine poslove predsjednik sam, dotično, ako je došao jedan dio članova komisije, zajedno s ovima.

§ 41. Izbor se otvara time, da predsjednik mjesto prisege rukovanjem zavjerava perovogje i članove; on upućuje na ustanove mjerodavne za izbor, od kojih treba da bude jedan otisak izložen u prostoriji za biranje.

Dok traje izbor ne smije biti ni pretresanja ni drugih kakih rasprava, niti se smiju držati govori, izuzevši objašnjenja predsjednikova, koja budu potrebna zbog upravljanja izborom.

§ 42. Glasanje se počinje time, da članovi izborne komisije daju svoje glasove. Za tim odregjuje predsjednik, da se prozovu imena birača istim redom, kojim su zabilježena u biračkom spisku (§ 18.).

Svaki prozvani pristupi pred stol, što je pred predsjednikom, preda izbornoj komisiji svoju biračku kartu i imenuje i tačno naznačuje ime onoga lica, kome hoće dati svoj glas.

§ 43. Jedan od perovogja unosi imenovano ime odmah i u nazočnosti biračevoj u birački spisak kraj imena biračeva ; radi nadzora vodiće drugi perovogja drugi spisak (glasački spisak), u koji treba svakoga, koji dobije jedan glas, zabilježiti poimence i kraj njegova imena dodati broj 1, kad dobije drugi glas, broj 2, kad treći, broj 3 i t. d. (§ 30.).

Ako birač imenuje više od jednoga imena, treba upisati samo prvo imenovano ime.

§ 44. Pošto budu svi birači dotičnog izbornog skupa dva puta prozvati, odrediće se rok od dva sata, u kojem će se biračima, koji naknadno prispiju, a nijesu jošte glasovali, dati da glasuju redom, kojim se prijave. Po izmaku toga roka proglasiće se izbor zaključenim, ne će se dakle dati nikome više da bira, a izbornu prostoriju valja isprazniti.

§ 45. Čim se dovrši izbor, treba izborna komisija odmah da zaključi sa unosima provigjeni birački spisak i da ustanovi, da li se birački spisak podudara sa drugim (glasačkim) spiskom.

Iza toga će se brojati glasovi.

Pošto se svrši izbor, obznaniće predsjednik izborne komisije na način običajan u mjestu pošljedak brojanja glasova i primijetiće, da konačni uspjeh izbora zavisi još od skrutinija glavne izborne komisije.

§ 46. Kad se svrši izbor, zaključiće se o njemu vogjeni zapisnik. Članovi izborne komisije, predsjednik i perovogje potpisaće zapisnik, birački spisak i drugi (glasački) spisak, zajednički će zapečatiti, providjeti sa natpisom, koji treba da naznačuje sadržinu i predati predsjedniku.

Predsjednik treba odmah da pošalje izborni spis preko svoga kotarskog

Digitized by Google

ureda onome kotarskom uredu, u čijem se području nalazi sjedište glavne izborne komisije.

Predsjednik one izborne komisije, koja treba da je ujedno glavna izborna komisija za sav izborni kotar, pohranjuje predane mu izborne spise svoje izborne komisije kod kotarskog ureda, dok se ne sastane glavna izborna komisija.

§ 47. Da se preduzme cjelokupni skrutinij za pojedine izborne kotare III. kurije, postaviće se u svakome izbornom kotaru jedna glavna izborna komisija.

Glavna izborna komisija izbornoga kotara III. kurije je u izbornim kotarima, koji se protežu samo na područje jednoga političkog kotara, izborna komisija, koja radi u kotarskome mjestu za najbližu okolinu, a u izbornim kotarima, koje sastavlja više političkih kotara, ona izborna komisija, koja radi za svoju najbližu okolinu u onome kotarskom mjestu, što je u tabličnom dodatku toga izbornog reda najprije imenovano kod dotičnog izbornog kotara.

§ 48. Čim stignu izborni spisi od svih izbornih komisija izbornoga kotara kotarskome uredu u sjedištu glavne izborne komisije, sazivlje kotarski ured mjesnu izbornu komisiju, koja će sada biti glavna izborna komisija za sav izborni kotar.

Kad se sastavi glavna izborna komisija, treba da se primijeni na to, kako da se iznagje cjelokupni pošljedak izbora, da se pohrane izborni spisi, izdadu izborni certifikati i t. d., isti postupak, koji je propisan u § 38. ovog izbornog reda za II. kuriju.

Isto tako valja primijeniti odredbe §§ 38. i 39. onda, ako se bude možda preduzimao uži izbor.

V. Zaključne odredbe.

§ 49. Izborni certifikat, koji je izdala izborna komisija, ovlašćuje izabranoga poslanika, da ugje u sabor ; tu ima on dotle mjesto i glas, dok ne bude sabor proglasio njegov izbor nevaljanim.

§ 50. Pošto se sabor sastavi, opremiće mu zemaljska vlada svekolike izborne spise svih triju kurija. Njemu pripada pravo, da ih ispituje i odlučuje o predanim prigovorima protiv valjanosti izbora kojega poslanika.

§ 51. Žalbe protiv izbora treba predati saborskome predsjedništvu od časa, kad je izbor zaključen, pa najdalje tri dana iza toga, kako je sabor otvoren, a kod naknadnih izbora za saborskoga perioda u roku od 14 dana poslije izbora, inače se one ne će više uvažiti.

S predanom žalbom kod saborskoga predsjedništva treba takogjer ujedno dokazati, da je kod zemaljske blagajnice u Sarajevu ili kod kojega poreznog ureda u zemlji položena svota od 300 K kao jamčevina za podmirenje troškova, koji bi možda bili skopčani sa izvidima o valjanosti izbora.

Ako se izvidima ustanovi nevaljanost izbora, vratiće se polagaču sva jamčevina. Zabaci li se žalba, vratiće se jamčevina odbivši samo troškove, koji su prouzročeni izvidima. Iznos troškova izvida, koji možda prelazi 300 K, treba naknaditi samo u slučaju, ako je žalba protiv izbora u I. i II. kuriji bila bez uspjeha, i pošto je taj iznos zemaljska vlada ustanovila,

Digitized by Google

treba ga administrativnim putem naplatiti od svih žalitelja protiv izbora na jednake dijelove.

O svim žalbama protiv izbora rješava sabor.

Žaliti se protiv izbora poslanika vlasni su birači dotičnoga izbornog kotara i sva ona lica, koja su kod toga izbora dobila glasova.

Budu li za rješenje o žalbama protiv izbora od potrebe izvidi, zamoliće predsjedništvo sabora zemaljsku vladu, da naredi izvide.

§ 52. Ako bude jedno lice izabrano za poslanika u dva ili u više izbornih kotara, moraće izabrani najdalje za osam dana iza ovjerovljenja svoga izbora izjaviti u saboru, kojega se izbora prima. Ako se u tome roku ne učini takva izjava, onda će saborsko predsjedništvo u javnoj sjednici odlučiti ždrijebom (kurom), za koji izborni kotar vrijedi izbor. U upražnjenome izbornom kotaru treba raspisati novi izbor.

III.

Saborski poslovni red.

I. Sazivanje i zaključivanje sabora.

§ 1. Sabor saziva Njegovo carsko i Apoštolsko kraljevsko Veličanstvo.

Sabor se odlaže ili zaključuje na Previšnji nalog Njegovog Veličanstva (§ 40. zemaljskog ustava).

II. Sastav i uprava sabora.

§ 2. Obrazac zavjernice, koju treba po § 27. zemaljskog ustava da učine predsjednik, potpredsjednici i svi ostali članovi sabora, jest ovaj:

„Vi ćete se zavjeriti svojom časti i zadati vjeru, da ćete biti nepokolebljivo vjerni i poslužni Njegovom carskom i Apoštolskom kraljevskom Veličanstvu, našemu premilostivome Gospodaru, da ćete sve zakone i naredbe, izdane za Bosnu i Hercegovinu, nepokolebljivo izvršivati i da ćete vjerno i po savjesti ispunjavati svoje dužnosti kao

{ predsjednik bosansko-hercegovačkog sabora,
potpredsjednik bosansko-hercegovačkog sabora,
bosansko-hercegovački saborski poslanik."

Predsjednik sabora i oba potpredsjednika čine tu zavjeru prije nego preuzmu svoje zvanje u ruke poglavice zemlje, a ostali članovi sabora, kad pogju u sabor, u ruke saborskoga predsjednika.

Kad se preduzima zavjeravanje treba da predsjednik sabora pročita obrazac zavjernice. Iza toga se pozivlju po imenu saborski članovi, koji pojedince čine zavjeru sa riječima: „Zavjeravam se".

§ 3. Ne dirajući u rješenje o valjanosti izbora, imadu u saboru mjesto i glas svi poslanici, koji su predali saborskome predsjedniku svoje izborne certifikate.

§ 4. Saborski predsjednik odregjuje, da saborska pisarnica formalno ispita njemu predane izborne certifikate. Nastane li sumnja o formalnoj ispravnosti kojeg izbornog certifikata ili ima li žalbi protiv kojeg izbora, predat će saborski predsjednik izborne spise odboru za ovjerovljenje (verifikacionom odboru), koji treba da o predmetu izvijesti saboru i da stavi predlog.

Digitized by Google

Konačno rješenje o valjanosti izbora, protiv kojih ima žalbi ili sumnja, pripada saboru.

Bude li izbor kojega poslanika proglašen nevaljanim, treba odmah raspisati novi izbor.

§ 5. Saborski predsjednik dužan je starati se, da se u redu i na vrijeme provedu saborske rasprave i da sabor vrši svoje zadatke.

On se treba na zgodan način brinuti, da sabor čuva i vrši zemaljski ustav i poslovni red i da bude u saboru i u njegovim prostorijama mir i red.

U svim stvarima poslovnog reda može saborski predsjednik saslušati mišljenje poslanika, no on odlučuje samostalno.

§ 6. Saborski predsjednik naregjuje saborske sjednice tako, da na vrijeme obznani poslanicima dan, početak i dnevni red svake sjednice.

Saborski predsjednik otvara i zaključuje saborske sjednice, predsjeda u sjednicama i vodi rasprave. On podjeljuje riječ, daje na glasanje pitanja i objavljuje pošljedak glasanja.

On nadzire poslovanje saborske pisarnice i red u unutrašnjosti kuće; on ima pravo u slučaju kakove smetnje, da sjednicu prekine ili i digne, da one, koji su narušili mir, dade sa galerija ukloniti, a u krajnjem slučaju, da dade galerije isprazniti.

§ 7. Saborski predsjednik upravlja saborskom pisarnicom.

Na zamolbu saborskoga predsjednika mogu se za pisarničke poslove staviti na raspolaganje činovnici zemaljske vlade.

On imenuje četiri poslanika za službu redatelja, da mu pomažu držati red u saboru, nadalje šest poslanika bilježnicima.

Bilježnicima, od kojih treba da dvojica vrše službu svakoga sjedničkoga dana naizmjence, jest dužnost, da osim sastavljanja zvaničnog zapisnika čitaju što je nužno, da budu kod skrutinija, kada dogje do izbora, da pomažu predsjedniku sastavljati govorničke liste i ustanovljivati pošljedak glasanja.

§ 8. Po zaključenju zasjedanja ili saborskog perioda vodi saborski predsjednik poslove do početka idućeg zasjedanja ili saborskog perioda.

§ 9. Saborski predsjednik zastupa sabor u javnosti.

§ 10. Predsjedniku pomažu voditi rasprave i poslove saborske oba potpredsjednika, na koje prelaze takogjer sva prava i dužnosti njegove, kad bude saborski predsjednik prepriječen.

Oni će predsjednika naizmjence zastupati.

III. Prava i dužnosti saborskih članova.

§ 11. Saborski su članovi dužni, da redovno učestvuju u sjednicama sabora i u njegovim raspravama te radu.

Poslanik je oprošten te obveze samo, kad je bolestan ili kad mu je podijeljen dopust.

Dopuste u trajanju do osam dana može podijeliti saborski predsjednik. Dopuste, koji traju dulje, može dozvoliti samo sabor.

§ 12. Ako koji poslanik preko osam dana ne će da ugje u sabor ili ako tako dugo bez dopusta ne dogje u sjednice sabora ili saborskoga odbora, u koji je izabran, ili ako izostane od sjednica dulje, nego traje dopust, ima

Digitized by Google

ga saborski predsjednik pozvati, da u roku od osam dana dogje u sabor, dotično u odbor ili da opravda svoje odsustvo.

Ne pokori li se poslanik takome pozivu, obustaviće mu se dnevnice dotle, dok opet ne dogje u sabor, dotično u saborski odbor.

Bolest poslanikova, koja je saborskom predsjedniku javljena, smatra se jednakim razlogom ispričanja kao i dopust.

§ 13. Svaki poslanik prima od saziva pa dok ne bude sabor odložen, zaključen ili raspušten, dnevnicu od 15 K.

Osim u slučajima §§ 54. i 55. obustaviće sabor dnevnice samo za vrijeme dopusta, koji nije podijeljen radi bolesti ili za vrijeme neopravdana odsustva.

Nijedan se poslanik ne smije odreći dnevnice, koja mu pripada.

IV. Predmeti raspravljanja.

§ 14. Sabor će vijećati o pojedinim predmetima, koji mu stignu:

a) kao vladini predlozi preko saborskog predsjednika;

b) kao samostalni predlozi ili kao pismeni ili usmeni izvještaji odbora, koji je sastavljen izborom iz sabora;

c) na samostalne predloge pojedinih članova;

d) kao molbe (peticije), koje će ko spolja preko poslanika upraviti saboru.

V. Rasprave u saboru.

§ 15. Sabor treba predloge vladine da pretresa odmah i prije svih samostalnih predloga i molbi. Predlozi će se štampati i razdijeliti megju poslanike.

Saborski predsjednik upućuje vladine predloge ili odboru na prethodno vijećanje i izvještaj ili ih daje neposredno na pretresanje punome skupu saborskom. Bude li predlog upućen odboru, odrediće saborski predsjednik, kad mu ga upućuje, ujedno rok, u kojemu će odbor predati izvještaj. Kad mine taj rok uzeće se predlog u punome skupu sabora u pretresanje i onda, ako odbor ne bi mogao predati usmeno ili pismeno svoj izvještaj.

§ 16. Ako predlozi odborovi o vladinim osnovama odstupaju od ovih u svim ili u pojedinim dijelovima, glasaće se u saboru, u slučaju da budu taka odstupanja odbačena, o tim osnovama u njihovu prvobitnom sastavu.

§ 17. Za rasprave u saboru može se predložiti, da se vladina osnova preinači i da joj se što doda. Takove predloge treba predati pismeno saborskome predsjedniku i treba ih uzeti u pretresanje, ako ih je potkrijepilo deset poslanika ubrojivši amo i predlagača.

§ 18. Samostalne predloge, što ih stavi koji odbor ili pojedini poslanici, treba predati pismeno saborskome predsjedniku.

Samostalne predloge pojedinih poslanika mora potpisati deset poslanika ubrojivši amo i predlagača.

§ 19. Samostalne predloge odbora predaće saborski predsjednik neposredno punome skupu sabora na pretresanje.

Samostalne predloge pojedinih poslanika predaće saborski predsjednik ili isto tako neposredno saboru na pretresanje ili će ih uputiti odboru na prethodno vijećanje i izvještaj.

Kod pretresanja samostalnoga predloga pojedinih poslanika dobiva predlagač u punome skupu saborskom riječ, da razloži predlog.

Digitized by Google

§ 20. Nagje li saborski predsjednik za potrebno, štampaće se ili kako drukčije umnožati samostalni predlozi svake vrste i razdijeliti megju poslanike.

§ 21. Za rasprave u saboru može se predložiti, da se svaki samostalni predlog preinači ili da mu se što doda. Takove predloge treba predati pismeno saborskome predsjedniku i uzeti ih u pretresanje, ako ih je potkrijepilo pet poslanika ubrojivši amo i predlagača.

§ 22. Samostalne predloge i predloge, da se što preinači i doda, a tiču se poslova, koji ne pripadaju u opseg saborskog rada, treba saborski predsjednik da odbaci i ne da nikako, da se o njima pretresa.

§ 23. Nije li koja zakonska osnova, što ju je sabor usvojio, dobila Previšnje potvrde ili ako je sabor otklonio koju njemu predloženu zakonsku osnovu, onda ne smiju članovi sabora u istome zasjedanju opet staviti samostalne predloge i predloge, da se što preinači i doda, kojima je svrha, da se izda jednaki zakon.

Ako je sabor usvojio resoluciju, a zemaljska je vlada izjavila, da resolucije, koju je sabor usvojio, ne može prihvatiti, onda se ne smije više po drugi put u istome zasjedanju raspravljati o stvari, koja je predmetom te resolucije.

VI. Odbori.

§ 24. Čim se sabor sastavi, odregjuje saborski predsjednik, da se izabere odbor za ovjerovljenje i disciplinarni odbor svaki od devet članova, i to od dva katolika, tri muslimana i četiri srpsko-pravoslavna.

Odbore za prethodno vijećanje vladinih osnova i samostalnih predloga izabraće sabor po potrebi i sabor će odrediti broj članova tih odbora.

§ 25. Svaki je poslanik obavezan, da primi izbor barem u dva odbora, osim da ga saborski predsjednik iz važnih razloga oprosti te dužnosti.

§ 26. Odbor izabire iz svoje sredine pročelnika i pročelnikova zamjenika.

Pročelnik sazivlje odborske sjednice, vodi odborske rasprave i odregjuje one odborske članove, koji će izvješćivati saboru o raspravnim predmetima, što su upućeni odboru.

U slučajima prepreke preuzima prava i dužnosti pročelnikove njegov zamjenik.

§ 27. Svaki je odbor sposoban da zaključuje, ako je nazočno više od polovice njegovih članova. Odbor usvaja zaključke jednostavnom većinom glasova. Pročelnik glasa samo onda, kad su glasovi jednaki.

§ 28. Svaki poslanik, koji je izabran u odbor, obavezan je, da redovno učestvuje u raspravama i u radu odborskome.

Saborski predsjednik odregjuje, da se izabere u odbor drugi poslanik na mjesto onoga odborskoga člana, koji ne vrši svojih dužnosti, koji je obolio ili je na dopustu.

§ 29. Rasprave odbora nijesu javne. U raspravama mogu učestvovati osim odborskih članova samo zastupnici zemaljske vlade i saborski predsjednik.

Ako se odboru čini, da je od potrebe i ako odbor želi, da se odašalju članovi vladinih oblasti, da dadu obavještenje i objašnjenje u pojedinim raspravama, onda treba da se pobrine, da saborski predsjednik pozove dotične vladine organe.

Digitized by Google

§ 30. O raspravama svakoga pojedinog odbora vodiće član, kojega pročelnik odredi, zapisnik, koji treba predati na pohranu saborskome predsjedniku.

§ 31. Odbor treba o raspravnom predmetu, koji mu je upućen, da izvijesti saboru pismeno ili preko svoga izvjestioca (§ 26.) usmeno.

Pismene izvještaje treba da potpišu odborski pročelnik i izvjestilac i treba ih predati saborskome predsjedniku.

Izvještaji će se štampati ili na drugi način umnožati i na vrijeme prije rasprave u saboru razdijeliti megju poslanike.

VII. Formalno upravljanje poslova u saborskim sjednicama.

§ 32. Sjednice su saborske po pravilu javne.

Iznimno biće ipak tajna sjednica ili će se jedan dio sjednice pretvoriti u tajnu, kada to zaište zemaljska vlada ili odredi saborski predsjednik ili zahtije barem 20 poslanika.

§ 33. Raspravni jezik u saboru jest srpsko-hrvatski.

Zvanični zapisnik, stenografijske sjedničke izvještaje kao i sve ostale spise saborske pisarnice namijenjene saboru treba sastaviti u oba pisma (latinici i ćirilici).

§ 34. Saborski predsjednik odredjuje red, kojim će se predmeti raspravljati i ustanovljuje dnevni red.

Dnevni red svake sjednice treba saborskim članovima obznaniti prije sjednice i ako je moguće na dan prije.

§ 35. Po otvorenju sjednice javlja saborski predsjednik, što mu se čini potrebnim, napose o vladinim osnovama i o drugim poslovnim komadima, koji su stigli, na što sabor bez odlaganja prelazi na pretresanje dnevnoga reda.

§ 36. Za trajanja sjednice može saborski predsjednik promijeniti dnevni red, predmete sa dnevnog reda skinuti ili u prešnim slučajima nove predmete staviti na dnevni red. Ali to ne smije biti na štetu opravljanja osnova zemaljske vlade kojemu je u § 15. odregjeno prvenstvo.

§ 37. Saborski predsjednik odregjuje, hoće li se o kojem raspravnom predmetu voditi samo općena rasprava (generalna) sa jednim jedinim glasanjem o predmetu kao cjelini, ili će se osim općene rasprave voditi još specijalna rasprava, to jest rasprave i glasanja o pojedinim dijelovima predmeta.

U pošljednjem slučaju može ipak svako iz sabora na kraju općene rasprave staviti predlog, da se preko raspravnoga predmeta prijegje na dnevni red. Bude li taj predlog usvojen, predmet je otklonjen i nema specijalne rasprave.

Povede li se specijalna rasprava, onda će saborski predsjednik odrediti, koji će se dijelovi raspravnoga predmeta uzeti za sebe ili zajedno u pretresanje i glasanje.

Na koncu specijalne rasprave glasaće se još o predmetu kao cjelini.

§ 38. Saborski predsjednik može i općenu i specijalnu raspravu prekinuti i predmet, koji se pretresa, uputiti odboru na prethodno viječanje i izvještaj ili, ako se već koji odbor tim predmetom bavio, natrag uputiti ovome ili kojemu drugome odboru na ponovno prethodno viječanje i izvještaj.

Digitized by Google

§ 39. Saborski predsjednik redovno ne glasuje. Samo onda, kad se kod zaključaka, koji se usvajaju jednostavnom većinom, pokaže jednaki broj glasova ili ako je njegov glas odlučan, da se poluči kvalifikovana većina, glasuje on pošljednji.

§ 40. Oni poslanici, koji hoće govoriti o predmetu, koji se pretresa, treba da se prijave kod saborskoga predsjednika i da naznače, hoće li govoriti za predmet ili protiv predmeta.

Oni dobivaju riječ onim redom, u kojem su se prijavili, ali tako, da će se — koliko je moguće — oni, što su se prijavili za predmet i protiv predmeta, megjusobno izmjenjivati.

Poslanici, koji su se prijavili za riječ, mogu izmijeniti svoja mjesta u redu govornika.

Ko nije nazočan, kad se njegovo ime prozove, gubi riječ.

Za ispravljanje činjenica treba predsjednik da dade riječ po zaključenju rasprave ili i za vrijeme rasprave, ako se rasprava vodi u više sjednica, ali samo neposredno, kako se rasprava prekine.

Ispravljanje činjenica treba da se isključivo ograniči na to, da se pomenute činjenice naznače kao neispravne i da im se stave nasuprot po mišljenju govornikovu ispravne činjenice. Kad se ispravljaju činjenice, ne smiju se izjavljena mišljenja ispravljati, protivna mnijenja izvoditi ni razlagati.

§ 41. Odborski izvjestilac može u svako vrijeme govoriti o predmetu, koji zastupa, no tako, da time ne prekida kojega govornika.

Drugim se poslanicima ne smije u općenoj raspravi ili u jednome odsjeku specijalne rasprave dati riječ više nego jednoč, izuzevši za ispravljanje zgoljnih činjenica.

Hoće li saborski predsjednik da govori o drugome predmetu, nego li o poslovnome redu, onda će napustiti predsjedništvo i preuzeće ga istom poslije glasanja o predmetu.

§ 42. Zastupnici zemaljske vlade imaju pravo govoriti u svako vrijeme, ali tako, da ne prekidaju govornika.

Napisane govore smiju čitati samo zastupnici zemaljske vlade.

§ 43. Predlog, da se zaključi rasprava, može se staviti poslije svakoga govornika i taki predlog treba saborski predsjednik da dade odmah na glasanje.

Prihvati li se zaključenje rasprave, onda mogu poslanici, koji su se još prijavili za riječ za predmet i protiv predmeta, izabrati jednoga izmegju sebe za glavnoga govornika, koji će tada i dobiti riječ.

Kod izbora glavnoga govornika odlučuje relativna većina, u slučaju da budu glasovi jednaki, ždrijeb (kura).

§ 44. Odborski izvjestioci kao i ostali poslanici govore sa govornice. Samo u stvarima opravljanja poslova kao i u posebnim slučajima, u kojima to saborski predsjednik naročito dopusti, govore poslanici sa svojih mjesta.

§ 45. Red glasanja u različitim predlozima odrediće saborski predsjednik tako, da se dozna pravo mišljenje saborske većine.

Po pravilu će se dakle najprije glasati o predlozima, kojima se hoće što preinačiti i to o onima, koji su opsežniji, pred ostalima.

Da bude glasanje jednostavnije i jasnije, može saborski predsjednik odrediti, da se glasa i o načelnim pitanjima.

Digitized by Google

§ 46. Glasa se obično ustajanjem ili sjedanjem, pri čemu može saborski predsjednik odrediti, da se pobroje glasovi predani za predmet i protiv predmeta.

Saborski predsjednik može takogjer odrediti, da se poimence glasuje. Kod toga će se glasanja prozvati svaki poslanik po imenu i daće usmeno svoj glas.

Saborski predsjednik treba da odredi glasanje poimence, ako je pošljedak glasanja ustajanjem i sjedanjem bio sumnjiv.

Nadalje može saborski predsjednik odrediti, da se tajno glasuje. Kod toga će se glasanja prozvati svaki poslanik po imenu i on će spustiti u žaru savijenu cedulju, na kojoj je napisano da ili ne, no na kojoj nema njegovoga imena.

O predlozima, koji bi se možda stavili o tome, na koji način da se glasuje, odlučuje saborski predsjednik samostalno (§ 5. pošljednji rastavak)

Nijedan poslanik, koji nije bio kod glasanja nazočan, ne smije kasnije glasati.

VIII. Interpelacije i pitanja.

§ 47. Poslanici imaju pravo upravljati zemaljskoj vladi interpelacije.

Interpelacija mora biti pismeno sastavljena i mora je potpisati barem deset poslanika.

Interpelacije treba predati predsjedniku sabora, koji će ih uputiti zemaljskoj vladi.

Saborski predsjednik odregjuje, da se interpelacije upišu u stenografijske izvještaje od riječi do riječi ili u izvodu, a da ih ne daje čitati u saboru.

Zemaljska vlada može odgovoriti pismeno ili usmeno ili navedavši razloge otkloniti odgovor u samoj stvari. Pismeni će se odgovori bez pročitanja upisati u zapisnik.

Ni interpelacija niti odgovor zemaljske vlade ne mogu biti predmetom pretresanja.

§ 48. Saborskome predsjedniku može svaki poslanik upravljati pitanja usmeno ili pismeno.

Usmena se pitanja mogu stavljati samo na koncu sjednice.

IX. Molbe (peticije).

§ 49. Sabor će primati molbe samo onda, kad ih preda koji od saborskih članova.

Saborski predsjednik upućuje predane molbe jednome odboru na izvještaj i daje odborov izvještaj o tome u saboru na pretresanje.

Bezimenih molbi ne smiju poslanici predavati.

X. Propisi o redu.

§ 50. Saborski predsjednik može — vršeći svoju dužnost da se stara o održanju reda u saboru — u svako vrijeme progovoriti, i prekinuvši govornika.

Govornici, koje je saborski predsjednik prekinuo, treba da stanu u govoru dotle, dok nije on svršio svoga razlaganja.

Digitized by Google

§ 51. Govornika, koji se ne drži predmeta, za koji je dobio riječ, pozvaće saborski predsjednik na stvar.

Govorniku, koji pored toga, što je tri puta pozvan na stvar, ne govori o predmetu, oduzeće se riječ.

§ 52. Poslanika, koji vrijegja pristojnost ili moral (dobre običaje) ili čije bi izjave narušavale red, pozvaće saborski predsjednik na red.

Govorniku, koji bude pozvan na red, može se oduzeti riječ, koje ne smije više dobiti u istome odsjeku rasprave.

§ 53. Samostalne i druge pismeno predane predloge, interpelacije, molbe ili ostale spise, što su ih predali poslanici, odbaciće saborski predsjednik, ako ima u njima štogod protiv pristojnosti ili reda.

§ 54. Poslanika, koji bi u sjedničkoj dvorani ili izvan nje u saborskoj zgradi grubo smeo mir ili red ili bi učinio izjavu ili djelo protiv krivičnog zakona, može saborski predsjednik na 24 sata isključiti iz sabora i iz njegovih prostorija.

Isključeni poslanik treba odmah da ode iz saborske zgrade. Opre li se isključenju, daće ga predsjednik silom odstraniti. Saborski predsjednik može pozvati vlast, da pomogne odstraniti poslanika.

Ako se to ponovi, ima saborski predsjednik pravo, da dotičnoga poslanika isključi na 14 dana iz sabora i iz njegovih prostorija. Počini li isti poslanik — pored prethodnih mjera saborskoga predsjednika — još dalje koju od gore pomenutih neurednosti, može ga iz sabora i iz njegovih prostorija isključiti ili saborski predsjednik ponovno na 14 dana ili na njegov predlog sabor zaključkom na cijelo vrijeme dok traje zasjedanje.

Takav predlog na isključenje za cijelo vrijeme, dok traje zasjedanje, mora saborski predsjednik staviti najkasnije u prvoj sjednici iza dogagjaja, na kojemu se osniva predlog, na što odlučuje sabor odmah i bez rasprave.

Isključeni poslanik ne dobiva za vrijeme isključenja nikakve dnevnice.

Bude li sabor odložen ili zasjedanje zaključeno, gubi isključenje svoju snagu.

§ 55. Ustvrdi li koji poslanik što prijekorna, obruži li ili činom uvrijedi kojega saborskog člana, ili vladina zastupnika, može uvrijegjeni, ne dirajući u krivično sudsko postupanje — ako je takvo dopušteno — žaliti se saborskome predsjedniku i zahtijevati, da stvar dogje pred disciplinarni odbor. Taka se žalba može predati samo u sjednici, u kojoj je uvreda pala, ili najdalje u roku od osam dana. Na takav zahtjev odrediće saborski predsjednik, da se sastane disciplinarni odbor, koji će stvar izvidjeti i, ako bude od potrebe, uvreditelja i uvrijegjenoga saslušati. Nakon provedenog izvida izreći će disciplinarni odbor svoje rješenje, koje treba da glasi:

1. da se u onome, što se dogodilo, ne može naći uvrede ili

2. da saborski predsjednik uvreditelja u javnoj saborskoj sjednici ukori.

U pošljednjem slučaju može odbor osim toga zaključiti, da se uvreditelju na stanovito vrijeme — do četiri nedjelje — obustavi dnevnica ili da se uvreditelj na stanovito vrijeme — do 14 dana — pored obustavljanja dnevnice isključi iz sabora.

Zaključak disciplinarnog odbora staje odmah na snagu i sabor ga ne ispituje, no disciplinarni odbor treba o rješenju slučaja da izvijesti saboru.

Isto tako treba postupati, ako bi koji saborski član nekoga, koji nije ovlašten, da učestvuje u saborskim raspravama, u saboru usmenom izjavom

Digitized by Google

ili u predanom spisu okrivio zbog kažnjiva djela ili bi što prijekorna ustvrdio o njegovu privatnom ili porodičnom životu. — U tome slučaju ima uvrijegjeni pravo, da se predsjedniku pismeno žali.

Žalba mora u roku od četiri nedjelje iza kako je ona izjava učinjena ili spis predan, prispjeti predsjedniku.

Predsjednik upućuje svaku na vrijeme prispjelu žalbu disciplinarnome odboru. Odbor može da sasluša žalitelja i uvreditelja, a onda treba isto tako da rješava ,kao što i u slučaju, kad je žalbu predao koji saborski član ili koji vladin zastupnik.

XI. Zvanični zapisnik i stenografski izvještaji.

§ 56. O saborskim sjednicama sastaviće perovogje zvanični zapisnik koji će saborski predsjednik ovjeroviti i potpisati.

U zvanični zapisnik sjednice mogu poslanici zagledati dan poslije sjednice.

Prigovore protiv sastava treba priopćiti saborskome predsjedniku, koji će ih, ako ih ne uvaži, iznijeti pred sabor na rješenje.

§ 57. Zvanični sjednički zapisnik treba osim datuma sjednice i potpisa saborskoga predsjednika da sadržaje potvrdu o nazočnome broju članova, koji je potreban za zaključivanje. Nadalje valja navesti — ili od riječi do riječi ili upućujući na druge isprave, gdje se od riječi do riječi ponavljaju, ubrojivši amo i stenografijske zapisnike : sve vladine osnove i predloge, koji su predani ili dolaze na pretresanje, potonje (predloge) sa imenima predlagača, dotično sa naznakom odbora i izvjestilaca, koji predloge stavljaju ; predane interpelacije ; pismene ili usmene odgovore na interpelacije ; napokon zaključke, što ih je sabor u sjednici usvojio.

Sabor može takogjer na predlog saborskog predsjednika ili na predlog kojega saborskog člana zaključiti, da se u zvaničnom zapisniku spomenu stanoviti dogagjaji.

§ 58. Zvanični će se zapisnik pohraniti u saborskoj pisarnici, a da se ne će štampati.

Zemaljska vlada može u svako vrijeme zagledati u zapisnik.

§ 59. Osim zvaničnoga zapisnika sastavljaće po odredbi saborskog predsjednika saborski stenografijski ured o saborskim sjednicama stenografijske izvještaje, koji će predstavljati potpunu sliku rasprava.

Stenografijski će se izvještaji štampati i dijeliti megju poslanike.

Saborski predsjednik, dotično saborska pisarnica dužni su, da urede stenografijski ured.

Stenografe, koji stoje u službi saborskoga setnografijskog ureda, treba prije nego nastupe svoju službu zakleti, da će po savjesti vršiti svoje dužnosti i obveze.

IV.

Zakon o društvima za Bosnu i Hercegovinu.

§ 1. Društva su dopuštena prema odredbama ovoga zakona.

§ 2. Društva i udruženja, koja idu za dobitkom, zatim društva za bankovne i vjeresijske poslove i za poslove osiguranja, kao i rentni zavodi, štedionice, zalagaonice i kotarske pripomoćne zaklade izuzimaju se ispod

Digitized by Google

snage toga zakona i potpadaju pod naročite zakone, koji se na to prostiru.

§ 3. Ovaj se zakon nadalje ne primjenjuje:

a) na duhovne redove i bratovštine, zatim uopće na vjerska udruženja i poimence na udruge (korporacije) predvigjene u kojem Previšnje odobrenom vjerskom štatutu, koje treba prosugjivati po zakonima i propisima, dotično po štatutima, što za njih postoje;

b) na obrtne zadruge kao i na obrtne pripomoćne blagajnice i blagajnice za osiguranje;

c) na rudarske družbe i bratstva, osnovana na rudarskome zakonu;

d) na upravne saveze osnovane za stanovite svrhe na temelju naročitih naredaba kao: gospodarske zadruge i zadruge za vode i sl.

§ 4. Kad se namjerava osnovati društvo, koje potpada pod propise toga zakona, treba da osnivači to pismeno prijave zemaljskoj vladi preko nadležne političke vlasti I. stepena prije, nego će društvo sati na snagu i da joj predlože pravila (štatute).

Pravila treba da sadržaju tačne ustanove:

a) o svrsi društva, o njegovim sredstvima i o načinu, kako će se sredstva namaknuti;

b) o načinu, kako će se osnovati i obnoviti društvo;

c) o sjedištu društvene uprave i o tom, na koja se mjesta proteže društvo;

d) o pravima i družnostima društvenih članova;

e) o organima društvene uprave;

f) o valjanim zaključcima, otpravcima i objavama;

g) o načinu, kako će se izravnati razmirice nastale iz društvene veze;

h) o zastupanju društva u javnosti;

k) o raspuštanju društva i o tome, kako će se u ovome slučaju upotrijebiti društveno imanje.

§ 5. Ako društvo namjerava upotrebljavati osobite društvene znakove, zastave, pečate, odijelo i sl., mora društvo da isposluje naročitu oblasnu dozvolu prije, nego će ih upotrijebiti.

§ 6. Pravila treba predložiti u pet primjeraka. O učinjenoj prijavi treba na zahtjev odmah dati potvrdu. Svakome je dopušteno, da zagleda u pravila, što su kod zemaljske vlade i da ih prepiše.

§ 7. Ako je društvo po svojoj svrsi ili po svojoj uredbi protiv zakona, protupravno ili državi pogibeljno, može zemaljska vlada zabraniti, da se osnuje društvo. Ovu zabranu treba učiniti pismeno u roku od šest nedjela, otkako je predana prijava o osnivanju društva (§§ 4. i 6.), te navesti razloge.

§ 8. Ne učini li se u tome roku nikakva zabrana, može društvo započeti svoj rad, a zemaljska će vlada u tome slučaju zabilježiti na pravilima, da ih je pregledala.

§ 9. Protiv vladine zabrane može se u roku od 30 dana upraviti utok na zajedničko ministarstvo, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave.

§ 10. Ustanove §§ 4. do 9. toga zakona vrijede i za preinačivanje pravila, kao i za podizanje podružnica (filijala) i osnivanje saveza izmegju više društava, koliko su ti savezi uopće zakonom dopušteni.

§ 11. Društvena uprava mora priopćiti vlasti upravne članove tri dana iza njihova izbora i naznačiti njihovo društveno zvanje i boravište. Uprava mora nadalje voditi tačan popis o svim društvenim članovima i dopustiti

Digitized by Google

vlasti, da ga razgleda, dotično mora ga na stavljeni zahtjev predložiti vlasti u prijepisu.

§ 12. Svaku opću skupštinu (glavnu, godišnju skupštinu) mora društvena uprava barem tri dana prvo pismeno prijaviti vlasti a toj prijavi priložiti takogjer raspisani dnevni red kao i priopćiti vlasti mjesto i vrijeme opće skupštine.

Vlast je ovlaštena, da zabrani društvenu skupštinu, koja se sazove protiv propisa ovoga zakona, kao i da skine s dnevnoga reda predmete, koji su po pravilima ili po zakonima nedopušteni. Protiv toga se može društvena uprava žaliti zemaljskoj vladi.

Društvene zabave, društvene sastanke i slično treba prijaviti samo prema mjesnome policijskome redu.

§ 13. Predsjedatelj se mora starati, da se vrši zakon i održaje red kod svih društvenih skupština, dotično odborskih sjednica.

On treba da se izjavama i djelima protiv zakona odmah opre i skupštinu ili sjednicu da zaključi, ako se ne poslušaju njegove odredbe.

§ 14. Vlast ima pravo, da odašalje na sve društvene skupštine zastupnika. Ovaj je ovlašten, da preko predsjedatelja opominje, ako se u skupštini prekorači u pravilima propisani opseg rada ili dnevni red ili se dogagja što protiv zakona ili nastupi veći nered ; a ako se ne uvaže njegove opomene ili ako budu bez uspjeha, ovlašten je, da skupštinu raspusti. Ako nema zastupnika vlasti, može vlast pod gornjim uslovima i neposredno odrediti, da se raspusti skupština.

Na zahtjev vlasti mora joj predstojništvo društva dopustiti, da zagleda u sjednički ili skupštinski zapisnik.

§ 15. Čim vlast izjavi, da je društvena skupština zaključena, dužni su nazočni, da se odmah udalje sa mjesta skupštine i da se razigju.

Ako ne uvaže te odredbe, mogu se silom odstraniti.

§ 16. Vlast može da obustavi zaključke društvenoga predstojništva ili opće skupštine, koji su protiv pravila ili zakona. Protiv toga može društvena uprava u roku od 14 dana uložiti utok na zemaljsku vladu.

§ 17. Ako društvo prekorači svoj opseg rada, propisan u pravilima, usvoji zaključke protiv zakona ili uopće radi protiv javnoga poretka, ima zemaljska vlada pravo, da raspusti društvo.

Protiv te posljednje odredbe mogu se članovi dojakošnje društvene uprave u roku od 30 dana žaliti zajedničkome ministarstvu, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave. Žalba ima samo toliko odgodnu snagu, da se mora do rješenja te žalbe pričekati sa razredbom društvenoga imanja, koja je za slučaj raspusta propisana u pravilima.

§ 18. Kad se društvo dragovoljno razigje, treba predstojništvo društva, koje odstupa, to odmah prijaviti vlasti. Ova će u tom slučaju nadzirati, da se društveno imanje upotrijebi, kako je to predvigjeno u pravilima.

§ 19. Za politička društva vrijede osim općih odredaba toga zakona još i ove naročite ustanove.

§ 20. Inozemci, žene i maloljetnici ne smiju se primiti za članove političkih društava.

§ 21. Predstojništvo treba da je sastavljeno barem od pet a najviše od deset članova.

§ 22. Politička su društva dužna, da prijave političkoj vlasti svoje čla-

Digitized by Google

nove u roku od tri dana otkako je društvo počelo djelovati, dotično svaki put, kad je primilo kojega novoga člana, i da svake godine predlože spisak o broju svojih članova.

§ 23. Političkim je društvima zabranjeno, da podižu podružnice (filijale), da osnivaju megju sobom saveze ili da inače bilo pismeno bilo preko odaslanika stupaju u svezu s drugim društvima. Isto tako ne smije ni jedan član predstojništva pripadati predstojništvu kojega drugoga političkoga društva.

§ 24. Političkim je društvima zabranjeno, da nose društvene znakove.

§ 25. Ako neko društvo, koje nije političko, hoće da proširi svoj rad na političke poslove, valja da se podvrgne propisima toga zakona, koji vrijede za osnivanje političkog društva. Da li koje društvo treba smatrati političkim, prosudiće zemaljska vlada, a u slučajima utoka zajedničko ministarstvo, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave.

§ 26. Nazočnim se zakonom ne dira u odobrena već pravila dojakošnjih društava, no ipak potpadaju i ova društva pod snagu zakona o društvima.

§ 27. Krivce, koji povrijede ustanove zakona o društvima, koliko te povrede ne spadaju u područje krivičnog zakona, kazniće nadležna politička vlast prvoga stepena novčanim globama od 5 do 1000 K, a ako se ne bi mogle utjerati, zatvorom od 1 do 30 dana.

Protiv tih kaznenih odredaba dopušten je put utoka, ustanovljen u političkome krivičnome postupku.

§ 28. Ovaj zakon staje na snagu 30 dana iza proglašenja.

V.

Zakon o sakupljanju za Bosnu i Hercegovinu.

§ 1. Skupljati se dopušteno je prema odredbama ovoga zakona.

§ 2. Ko hoće da sazove narodnu skupštinu ili uopće skupštinu općeno pristupačnu, neograničenu na pozvana lica, mora to pismeno javiti nadležnoj političkoj vlasti prvoga stepena barem tri dana prije, nego namjerava držati skupštinu, i navesti svrhu, mjesto i vrijeme skupštine.

Skupštinu valja smatrati ograničenom na pozvana lica samo onda, kad su bila sazivaču unaprijed poznata imena pozvanika i kad broj pozvanika, ako se ne radi o čisto društvenom sastanku, ne prelazi 100.

O učinjenoj prijavi treba vlast odmah da izda potvrdu.

§ 3. Za javne skupštine pod vedrim nebom i ophodnje po javnim cestama ili trgovima od potrebe je prethodna dozvola političke vlasti prvoga stepena.

Za dozvolu dužni su da zamole oni, koji sazivlju skupštinu. I u molbi i u dozvoli treba da se naznači svrha, mjesto i vrijeme skupštine kao i njezin raspored.

Kod ophodnja valja navesti i put, kojim se namjerava ići.

Ako se zakrati dozvola, treba to učiniti pismeno barem 24 sata prije, nego što će se držati skupština i navesti razloge.

Protiv toga rješenja dopušten je stranci utok u roku od osam dana na zemaljsku vladu.

§ 4. Vlast treba da zabrani javne skupštine, ako je njihova svrha u

Digitized by Google

opreci sa krivičnim zakonima ili je njihovo obdržavanje pogibeljno za javnu sigurnost ili javno dobro.

§ 5. Dok sabor zasjeda ne smije se dopustiti nikakva skupština pod vedrim nebom ni u mjestu njegovoga sjedišta ni u okrugu od 20 kilometara.

§ 6. Inozemci ne smiju skupštine, koja će pretresati javne poslove, ni sazivati, ni njome ravnati, niti joj predsjedati.

§ 7. Upravitelji i ravnatelji skupštine odgovaraju lično i u prvome redu za to, da će se vršiti zakon, da će se držati raspored, odobren po vlasti i svi drugi uslovi, koje je stavila vlast, kao i za to, da će se održavati red.

Upravitelj je skupštine obavezan, da u roku od 48 sati po održanoj skupštini pismeno priopći vlasti zaključke ili resolucije, koje je možda skupština usvojila.

§ 8. Vlasti je od volje da na svaku skupštinu (§§ 2. i 3.) pošalje jednoga ili više zastupnika. Ovima treba ustupiti u skupštini po njihovu izboru pristojno mjesto i dati im na zahtjev obavještenje o licima, koja što predlažu i govore.

§ 9. Upravitelj je naročito obavezan, da odmah oduzme riječ govornicima, koji su prekoračili granice skupštinskoga rasporeda, da odmah spriječi izjave i djela protiv zakona i da ne dopusti pretresanja i glasanja o predlozima protivnim rasporedu i zakonu.

§ 10. Ako se ne poslušaju odredbe upravitelja skupštine ili ako ravnatelji ne mogu održati reda, treba upravitelj da raspusti skupštinu.

§ 11. Ako zastupnik vlasti opazi kakih neurednosti, može opomenuti upravitelja skupštine ili skupštinu samu, pa i skupštinu raspustiti, ako bi ta opomena bila bez uspjeha.

§ 12. Ne bude li zastupnik vlasti odaslan na skupštinu, onda treba da raspusti skupštinu politička vlast ili organi sigurnosti, ako je skupština sazvana protiv zakona ili se na njoj dogagja što nezakonita ili ako postaje pogibeljna za javni poredak.

§ 13. Ako se izjavi, da je skupština raspuštena, dužni su svi nazočni, da se odmah udalje sa mjesta skupštine i da se razigju.

Ne poslušaju li, može se skupština silom raspustiti.

§ 14. Skupštinski članovi ne smiju dolaziti oružani.

§ 15. Adresa i molbi (peticija), što su usvojene na skupštinama, ne smije predavati više od pet lica.

§ 16. Onaj, koji prepušta svoje prostorije u skupštinske svrhe, dužan se je uvjeriti, da je vlast dozvolila skupštinu.

§ 17. Povrede toga zakona, koliko ne potpadaju pod krivični zakon, policijski će kazniti mjesni nadležni kotarski ured (vladin povjerenik za grad Sarajevo) kao prvostepena vlast novčanim globama od 5 do 1000 K, a ako se ne bi mogle utjerati, zatvorom do 30 dana.

Protiv tih kaznenih odredaba dopušten je put utoka, ustanovljen u političkome krivičnome postupku.

§ 18. Izuzimaju se ispod ustanova toga zakona:

1. Skupštine birača za izborne dogovore, zatim za dogovore sa izabranim poslanicima, ako se budu držale za vrijeme raspisanih izbora a ne pod vedrim nebom;

2. sprovodi, crkvene skupštine, crkvene ophodnje, crkveni zborovi i litije;

Digitized by Google

3. javne zabave, društveni sastanci (sijela, teferiči i dr.), svadbene povorke, slave i povorke u narodu običajne.

§ 19. Ovaj zakon staje na snagu 30 dana iza proglašenja.

VI.
Zakon o kotarskim vijećima.

I. Opće odredbe.

§ 1. Za svaki se kotar postavlja kotarsko vijeće, da učestvuje u upravi javnih poslova kotara.

§ 2. Oni kotari, koji su radi olakšanja poslovodstva razdijeljeni u gradske i seoske kotare (naime Mostar, Banjaluka i Dônja Tuzla), čine u smislu ovoga zakona svaki za se samo jedan kotar, koji obuhvata kako gradske tako i seoske općine, te ih zastupa samo po jedno kotarsko vijeće.

Isto se tako postavlja za kotar i za gradsku općinu sarajevsku samo jedno kotarsko vijeće.

Sve poslove i uredovanja, koja po ovom zakonu pripadaju kotarskom predstojniku, dotično kotarskom uredu, vrši u naprijed spomenutim gradskim i seoskim kotarima seoski kotarski predstojnik, dotično seoski kotarski ured, a u Sarajevu kotarski predstojnik sarajevski.

§ 3. Opseg rada kotarskog vijeća proteže se na cijeli kotar, te time prestaju i dosadašnji medžlisi u ispostavama.

§ 4. Birači cijeloga kotara biraju članove kotarskog vijeća.

Pobliže odredbe o pravu biranja i o izbornom postupku sadržane su u u II. razdjelu ovoga zakona.

§ 5. Mandat člana kotarskog vijeća vrši se bez plate.

§ 6. Svaki član, koji je po propisima ovoga zakona dobio mandat u kotarsko vijeće, dužan je, da ga primi i da vrši s njime skopčane dužnosti, dok ne isteče vrijeme mandatu.

Pravo da odbiju mandat, imaju samo:

a) lica, koja su prevalila 60 godina;
b) oni, koji su vršili ovo zvanje za pošljednjih šest godina, ali samo za iduće vrijeme mandata;
c) oni, koji su trajno bolesni.

Ko bez takva razloga za odbijanje unatoč ponovnu pozivu izrijekom ili šutećki ne će da primi i vrši svoj mandat u kotarskome vijeću ili bez zakonita razloga za odbijanje vrati primljeni mandat, potpada pod novčanu globu u korist kotarske uprave (§ 56.). Tu globu može kotarsko vijeće odmjeriti do najvišeg iznosa od 200 K, a globljeni gubi time svoj mandat za vrijeme, dok traje dotični period zasjedanja.

Ako jedan od razloga za odbijanje mandata, što su pod a) i c) navedeni nastupi u jednoga člana kotarskoga vijeća za vrijeme šestgodišnjega mandatnog perioda, onda može taj član zamoliti kotarsko vijeće, neka ga razriješi od mandata; ako ga kotarsko vijeće svojom odlukom odbije, može za 14 dana podnijeti utok na okružnu oblast.

Na razlog za odbijanje mandata pod b) može se pozvati samo za 14 dana poslije sastava. Taj se razlog docnije ne će više uvažiti, te će se uzeti, da je dotični član kotarskog vijeća šutećki primio mandat, ako se u tome roku ne pozove na taj razlog za odbijanje.

Digitized by Google

§ 7. Član kotarskog vijeća gubi svoj mandat, ako za njega nastupi kakav razlog, koji ga isključuje od izbora.

Ako koji član kotarskog vijeća zbog zločinstva, ili zbog prestupka, počinjenog iz pohlepe na dobitak, zapadne istrage, ili ako se nad njegovim imanjem otvori stečaj, ne može vršiti svoga mandata, dok traje krivična istraga, dotično stečajni postupak.

§ 8. Članovi se kotarskog vijeća biraju na šest godina. Tri godine poslije prvoga sastava potpuno novo izabranoga kotarskog vijeća treba da polovina članova istupi iz kotarskog vijeća, pa će se tako upražnjeni mandati popuniti novim izborima opet na šest godina. Pri tome valja na to paziti, da se mjesto svakog člana kotarskog vijeća, koji istupa, izabere kandidat, koji pripada biračkom skupu, kao i član, koji istupa.

Imenik članova, koji istupaju, odrediće se ždrijebom (kurom). Ždrijeb valja da u punoj sjednici kotarskog vijeća baca onaj član vijeća, kojega je zbor za to izabrao.

Pošto mine šestgodišnje zvanje ostalim članovima kotarskog vijeća, onda se novim izborima opet nanovo popunjuju mandati svake vjeroispovijesti, koji su na taj način upražnjeni.

§ 9. Ali ako za vrijeme trajanja mandata pojedini članovi pravovaljano odbiju svoje mandate, dotično ih polože (§ 6.), umru ili izgube svoje mandate (§ 7.), onda valja raspisati naknadne izbore za upražnjene mandate.

Ovi će se mandati onda popuniti samo za ostatak mandatnoga perioda.

§ 10. Kotarsko vijeće treba da se na poziv kotarskoga predstojnika po pravilu dva puta na godinu sastane u kotarskome mjestu.

§ 11. U prvoj sjednici za sastav kotarskog vijeća, kojoj treba da predsjeda kotarski predstojnik ili njegov po zemaljskoj vladi odregjeni zamjenik, bira kotarsko vijeće na tri godine iz svoje sredine svoga predsjednika i njegova zamjenika kao i dva perovogje.

Predsjednik se i njegov zamjenik (potpredsjednik) biraju u nazočnosti najmanje polovice svih članova kotarskog vijeća i to u dva izbora. Pri tome valja da svaki član imenuje samo jednoga kandidata za predsjedničko, a jednoga drugoga kandidata za potpredsjedničko mjesto. Izabranim za svako od obadvaju mjesta smatra se onaj kandidat, koji je dobio za to mjesto najviše glasova.

Ako više od četvrtine birača ne pripada istoj vjeroispovijesti, kojoj pripada izabrani predsjednik, onda valja birati njegova zamjenika samo iz ostalih vjeroispovijesti.

Ako se predsjedničko ili potpredsjedničko mjesto upražni bilo odricanjem, smrću ili gubitkom mandata, bilo na drugi pravovaljani način prije nego progje njihovo poslovno vrijeme, onda se za ovo mjesto nanovo bira, i to po smislu kao za ostatak mandatnoga vremena onih članova, koji su istupili.

II. Izborni red.

A. Izborno pravo.

§ 12. Kotarsko vijeće biraju zastupnici ovih po interesima sastavljenih dvaju skupova:

a) seoskih općina.

b) gradskih općina i najviše oporezovanih.

Digitized by Google

Svaki skup bira za se svoje zastupnike izravno u kotarsko vijeće, pa se s toga dijeli u zasebna po vjeroispovijesti birača sastavljena izborna tijela.

§ 13. U skupu seoskih općina imaju pravo birati svi članovi seoskih medžlisa, što su postavljeni u kotaru po smislu zakona o upravi seoskih općina od 8. februara 1907., Gl. z. br. 13.

§ 14. Drugi skup na biranje ovlaštenih, sastavljen je od svikolikih članova općinskih vijeća gradskih općina, koje su u dotičnom kotaru i od poreskih glava kotara, koje prema §§ 15. i 16. plaćaju najviše izravne poreze.

§ 15. Broj najviše oporezovanih birača odregjuje se prema trostrukome broju gradskih vijećnika. Da se ustanovi imenik najviše oporezovanih lica, pronaći će porezni ured svake godine iz poreznih knjiga po visini poreze broj onih najviše oporezovanih lica u kotaru, koji odgovara gornjoj brojci.

§ 16. Kad se ustanovljuje red najviše oporezovanih lica, uvažiće se cjelokupno izravno plaćanje poreze u niže pomenutim izravnim zemaljskim porezama, naime desetinski paušal uz prirez za sagjenje duhana i danak od šuma, zemljarina i kućarina, dohodarina, poreza od kućne kirije i poreza od sitne stoke.

Pri tome valja dvostruko uračunati porezu onima, koji su svršili barem koju srednju školu u Bosni i Hercegovini ili u jednoj od obiju država monarhije, dalje članovima trgovačkih i obrtničkih komora i ljekarima (apotekarima).

U porezu muževlju ili očinu valja uračunati porezu ženinu, kao i porezu maloljetne djece, ako on upravlja imanjem žene ili maloljetne djece.

§ 17. Ako bi izmegju najviše oporezovanih lica, kojih je broj odregjen u § 15., plaćala dva ili više lica istu poreznu svotu, onda valja obadva, dotično sva ona lica upisati u imenik najviše oporezovanih lica ; izuzevši da u najnižem redu imenika treba popuniti samo još jedno mjesto, a za ovo dolaze u račun dva ili više lica, koja plaćaju istu poreznu svotu. U tom slučaju odlučuje izmegju ovih po pravilu ždrijeb (kura), koji treba bacati pod nadziranjem kotarskog ureda ; samo ako se radi o takim poreskim glavama, od kojih bi trebala jedna radi jednostruko, a druga radi dvostruko zaračunane zemaljske poreze da bude upisana u imenik, onda ima pošljedna prvenstvo pred prvom.

§ 18. Poreska glava, koja ima u više kotara zemlje pravo biranja, može da drži svoje pravo biranja samo u jednome kotaru, s toga treba da odabere, u kojem kotaru hoće da vrši svoje pravo biranja.

U tu svrhu valja dotični odmah po raspisanom izboru da obavijesti svekolike kotarske urede, kod kojih plaća porezu, u kojem će kotaru vršiti svoje pravo biranja.

Kad se takva poreska glava upiše u imenik najviše oporezovanih lica, onda valja uvažiti još i druge izravne poreze, vrsta (kategorija) naznačenih u § 16., koje je on u drugim kotarima platio.

Lice, koje već ima pravo biranja kao zastupnik jedne gradske ili seoske općine, ne može biti upisano u imenik najviše oporezovanih lica, nego dolazi na njegovo mjesto poreska glava, koja mu je po plaćanju poreza ponajbliža.

§ 19. Pri sastavljanju imenika najviše oporezovanih lica ne treba uvažiti onoga :

Digitized by Google

a) ko još nije navršio 24. godinu života ;
b) ko stoji pod skrbništvom ili očinom, dotično starateljskom vlasti, dok ova traje ;
c) ko je pod stečajem, dok traje stečajni postupak ;
d) ko je zbog zločinstva, ili zbog prestupka, počinjena iz pohlepe na dobitak, proglašen krivim, dok su na snazi pravne pošljedice skopčane sa krivičnom osudom ; tako i oni, protiv kojih je zbog takva čina poveden krivični postupak, dok traje krivični postupak.

§ 20. Pred svaki izbor objaviće se javno imenik najviše oporezovanih lica u isto vrijeme sa spiskom ostalih birača i izložiti na svačije pregledanje na 14 dana u kotarskom uredu, u svakom gradskom ili seoskom općinskom uredu, a u seoskim općinama u dotičnog seoskog načelnika.

§ 21. Potraživanja protiv upisa u te biračke spiskove ili protiv izostavljanja iz istih mogu oni, koji misle, da su time u svojim pravima povrijegjeni, odmah, no najdalje za tri dana poslije roka pomenutoga u § 20., predati kotarskom uredu, da ih predloži nadležnoj okružnoj oblasti. Docnije predana potraživanja, to jest takva, koja prispiju poslije gornjeg neproduživog (preklusivnog) roka, ne će se uvažiti.

§ 22. Okružna oblast valja da za osam dana odluči o predanim potraživanjima, iza kako su stigla od kotarskog ureda propraćena sa izvještajem, u kojem se objašnjuju potraživanja.

Protiv odluke okružne oblasti nema daljega pravnog lijeka.

§ 23. Ispravci biračkih spiskova, učinjeni na osnovi postupka o potraživanju, moraju se objaviti svakako najdalje za 14 dana prije prvog izbornog dana.

§ 24. Pravo biranja valja po pravilu lično vršiti ; ali ženskinje, koje su upisane u imeniku najviše oporezovanih lica i kod kojih ne nastupa uslov 3. rastavka § 16., mogu vršiti svoje pravo biranja samo po svome mužu — ako žive u bračnoj zajednici — inače pak samo po svome punovlasniku.

Pravna lica, trgovačka društva i zadruge vrše svoje pravo biranja po jednome naročito za to opunomoćenome zastupniku, kojega treba prema njegovoj vjeroispovijesti upisati u jedno ili drugo izborno tijelo.

§ 25. Na temelju popisa birača obiju skupova treba pristupiti osnivanju izbornih tijela, i to u svakome skupu treba za svaku vjeroispovijest, kojoj u smislu idućeg paragrafa (26.) pripada mandat, osnovati zasebno izborno tijelo (poredi § 27.).

§ 26. Svakoj vjeroispovijesti pripada pravo, da dobije srazmjeran broj mandata u kotarskom vijeću. Ovaj se broj ravna po brojkama stanovništva, ustanovljenim na osnovi pošljednjeg zvaničnog popisa pučanstva i to tako, da u I. izbornome skupu svako 1500 pripadnika svake u njemu zastupane vjeroispovijesti, a u II. izbornome skupu (osim gradske općine Sarajevo) svako 750 pripadnika svake vjeroispovijesti dopane po jedan mandat.

Samo u gradskoj općini Sarajevo (koja po § 2. ovoga zakona treba da skupa s istoimenim kotarom bira kotarsko vijeće) dopane tek 2000 pripadnika jedne vjeroispovijesti jedan mandat za ovo kotarsko vijeće. Što se pak samoga podjeljenja mandata tiče, nijesu birači vezani za svoju vjeroispovijest.

Pri izračunavanju mandata, koji zapadaju pojedinim vjeroispovije-

Digitized by Google

stima, računaju se razlomci preko polovice kao cjelina, a na manje se razlomke ne gleda.

§ 27. Ako jednoj od vjeroispovijesti stanovništva, što su zastupane megju onima, koji imaju pravo biranja po načinu zastupanja, ustanovljenom u § 26. ne zapane nijedan mandat, onda su birači ove vjeroispovijesti ovlašteni, da učestvuju u izboru u izbornome tijelu, koje druge vjeroispovijesti istog biračkog skupa.

Ako po spomenutome ključu u jednome biračkom skupu ne zapane ni jednoj u skupu zastupanoj vjeroispovijesti mandat u kotarskome vijeću, onda treba da svi birači ovoga skupa zajedno čine jedno izborno tijelo bez obzira na vjeroispovijest i treba da dobiju toliko mandata, koliko odgovara cjelokupnome broju stanovništva zastupanog u tome skupu.

§ 28. U svim izbornim tijelima jednog od obadvaju interesnih skupova može da bude biran svaki po §§ 13. do 19. ovoga zakona u istome skupu kotara ovlašteni muški birač, koji je bosansko-hercegovački pripadnik ili austrijski ili ugarski državljanin

B Izborni postupak

§ 29 Izbori bivaju po pravilu u sjedištu kotarskog ureda. Radi olakšanja izbornog posla može se u većim gradovima označiti više izbornih prostorija, a u velikim kotarima sa jednom ili nekolikim ispostavama i ispostavna mjesta kao birališta za jednu ili više vjeroispovijesti

§ 30 Barem četrnaest dana prije nego se preduzme prvi izbor, valja da kotarski ured objavi razdiobu birača u biračke skupove i izborna tijela, broj članova kotarskog vijeća, koji treba birati od svakog izbornog tijela, dane i mjesto izbora za svako izborno tijelo, pa da o tome obavijesti svekolike birače pozivnom kartom, koja imade ujedno da služi kao izborna iskaznica (legitimacija)

Kotarski ured treba da se pobrine, da budu najdalje do gornjega roka potpuno dovršeni svi izborni pripremni poslovi, a biračima da budu dostavljene pozivne karte za izbore

§ 31. U prvim je izborima broj kandidata, koje valja navesti u pozivnoj karti, a birač treba da ih imenuje, ravan broju mandata, koji po § 26. pripada njegovoj vjeroispovijesti u dotičnom interesnom skupu.

Kod svih docnijih (po § 8.) izbora, koji će se provagjati od tri do tri godine, ravna se ovaj broj po pošljetku ždrebanja (vučenja kure), pa valja (u smislu § 8.) u pozivnim kartama propisati samo onaj broj, koji je potreban, da se dotičnoj vjeroispovijesti održi njoj odregjeni broj mandata u njezinom interesnom skupu. No na ove periodske izbore valja vazda pozvati sva izborna tijela toga skupa.

U slučaju pak, da bi se po § 9. upraznili pojedini mandati, valja provesti naknadni izbor samo u onom izbornom tijelu, u kojem se to dogodilo.

§ 32. Samim izborom u svakom izbornom tijelu upravlja naročita komisija.

Izborna je komisija sastavljena od kotarskog predstojnika (upravitelja ispostave) ili od činovnika, kojega ovaj odredi, kao predsjedatelja i do četiri pismena člana, koje valja izabrati iz dotičnog izbornog tijela. Dvojicu od njih imenuje predsjedatelj izborne komisije, a dvojicu nazočni birači dotičnog izbornog tijela.

Digitized by Google

Perovogje imenuje predsjedatelj izmegju lica kotarskog ureda, dotično kotarske ispostave (§ 29.), eventualno i izmegju učiteljstva birališta.

§ 33. Ako nastane dvoumica o pravu biranja kojega birača pri samom izboru, onda odlučuje o tome s mjesta izborna komisija većinom glasova bez daljega pravnog lijeka, hoće li se dotični pripustiti izboru ili ne će.

§ 34. Pri samom izboru treba da glasaju članovi izborne komisije (osim predsjedatelja) prije svih ostalih birača.

Ostali birači glasaju po alfabetskome redu, kako je koji birač (§ 30.) napose po imenu prozvat.

Oni, koji stignu poslije dovršenog prvog poimeničnog prozivanja birača, imaju pravo da glasaju pri drugome poimeničnom prozivanju.

Birači se pak, koji stignu nakon dva sata iza dovršenog drugog poimeničnog prozivanja, ne će više pripustiti izboru.

§ 35. Kod toga izbora svaki birač, koji je prozvan da glasuje, treba da najprije predade predsjedatelju izborne komisije svoju pozivnu kartu, koju ovaj polaže u izborni spis.

Ime se birača glasno pročita i isti poziva, da kaže ime, zvanje i boravište onih lica, koja hoće da bira, i to bez obzira na vjeroispovijest i u onome broju, koji je označen za dotično izborno tijelo na pridonesenoj pozivnoj karti.

§ 36. Jedan perovogja treba da upiše u birački spisak kod svakog birača imena lica, koja je svaki birač označio, dok drugi perovogja ima da vodi protivni spisak.

Ako birač imenuje više imena, nego što treba birati lica, onda se ne treba obazrijeti na imena, koja su navedena preko toga broja ; ako se pak imenuje manje imena, onda treba pozvati birača, da nadopuni potrebni broj.

Imena lica, koja nijesu članovi dotičnog izbornog (interesnog) skupa, ne će se uvažiti.

§ 37. Pošto su svi birači, koji su došli na vrijeme, dali svoje glasove, treba izborna komisija odmah da prebroji glasove na taj način, da sabere u spisku kao i u protivnome spisku glasove, koji su pripali svakome kandidatu, i da poredi obadva spiska.

§ 38 O izboru valja voditi zapisnik, u koji treba u kratko da ugje sastav izborne komisije, postupak pri izboru i slučajevi, koji su se možda desili, zajedno s odlukom o njima, kao i izborni pošljedak

Ovaj zapisnik potpisuju članovi izborne komisije, pa ga valja zajedno sa birackim i protivnim spiskom zapečaćena pohraniti kod kotarskog ureda

§ 39 Za izabrane proglašuju se oni, koji su u granicama broja mandata, što je ustanovljen za dotično izborno tijelo, dobili najviše glasova.

Dogodi li se pak slučaj, da bude megju izabranima na zadnjemu mjestu ustanovljenog broja više njih sa jednakim brojem glasova izabrano, onda odlučuje megju njima ždrijeb (kura).

Ždrijeb (kuru) baca jedan član izborne komisije, kojega je predsjedatelj odredio, a postupak, koji se pri tome provodio, opisuje se u izbornome zapisniku.

Ako je neko izabran u dva ili više izborna tijela, onda treba da za tri dana, kako bude o tome obaviješten, izjavi, od kojeg izbornog tijela prima izbor. U izbornome tijelu, čiji je izbor odbio, stupa na njegovo mjesto onaj kandidat, koji je ondje poslije njega dobio najviše glasova. Ako u tom iz-

Digitized by Google

bornom tijelu ne bi bi bio nijedan drugi kandidat izabran, onda treba u tom izbornom tijelu preduzeti novi izbor.

§ 40. Prigovori svake vrste protiv izbornog postupka mogu se podnositi kotarskome uredu samo za tri dana po dovršenom izboru. Kotarski ured treba ova potraživanja zajedno s izbornim zapisnikom i ostalim izbornim spisima odmah službenim putom da predloži okružnoj oblasti na konačno rješenje.

§ 41. Ako se nagje, da su podignuti prigovori osnovani, onda će okružna oblast odmah odrediti, da se preduzmu novi dotično naknadni izbori, a u protivnom će slučaju potvrditi valjanost izbora.

Prigovori, što su predani poslije neproduživog (preklusivnog) roka odregjenog u § 40., ne će se uvažiti.

§ 42. Pošto su riješena potraživanja, koja su na vrijeme podnesena, dotično pošto je bez uspjeha minuo rok spomenut u § 40., objaviće kotarski ured izborni pošljedak svih izbornih tijela obiju skupova i izdati izabranicima izborne certifikate, koji ih ovlaštuju, da učestvuju u sjednicama kotarskog vijeća.

III. Opseg rada kotarskog vijeća.

§ 43. Dužnost je kotarskog vijeća, da pazi na prosvjetne i gospodarske interese dotičnoga kotara i da upravlja, dotično nadzire uredbe i zavode, što su za dotični kotar stvoreni.

Politički, vjerski i narodnosni poslovi kao i opći zakoni i naredbe, koje se tiču cijele zemlje, isključene su od raspravljanja i odlučivanja kotarskog vijeća.

§ 44. Prema tome će u granicama propisa navedenih u §§ 45. do 52. biti predmet rada kotarskog vijeća ovi poslovi:

a) javne radnje u kotaru,
b) mjere za podizanje ratarstva i stočarstva,
c) javna nastava,
d) sajmovi,
e) pripomoć pri većim nesrećama ili ako zaprijeti nevolja,
f) suradnja u upravi kotarske potporne zaklade i zaklade za gojenje stoke,
g) osnivanje i upravljanje kotarskih zavoda za opskrbu sirotinje, za njegovanje bolesnika i saradnja u zdravstvenom i živinarskom (veterinarskom) redarstvu (policiji) u opće,
h) nadziranje rukovanja seoskih općina dotičnoga kotara.

§ 45. a) Javne radnje.

Javnim radnjama valja smatrati:

Poslove oko takvih gradnja na suhu i na vodi, koje se tiču cjelokupnog interesa kotara ili više općina, tako na primjer gradnje kotarskih i općinskih cesta, gradnje mostova (ćuprija) i prokopa (kanala), gradnje za natapanje i isušivanje zemljišta, uregjivanje potoka i njihovih obala, namještanje gatova (bentova) ili naprava za plavljenje kako za tehničke svrhe, tako i za to, da se spriječe pogibli od poplava, koliko se po svojoj naravi ne tiču općeg zemaljskog interesa.

§ 46. b) Gospodarski poslovi.

Takvi su osobito:

Digitized by Google

Nabavljanje i razdjeljivanje ili namještanje boljega gospodarskog orugja i strojeva (makina), sjemenja i mladica od voćaka, stoke za rasplod radi unapregjenja domaće pasmine, osnivanje gospodarstva za ugled, zavoda za svilogojstvo i ribogojstvo, rasadnika i drugih pokušališta za ratarstvo, šumarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo, svilogojstvo i pčelarstvo, preuzimanje izdržavanja takvih zavoda, koji možda već postoje, postavljanje kotarskih povjerenstva za konjogojstvo i stočarstvo, osnivanje gospodarskih kotarskih zadruga i kotarskih žitnica (ambara) i osnivanje zaklada za nabavu bikova, davanje predujmova i potpora za naprijed spomenute svrhe i za osnivanje i izdržavanje društava za ovake svrhe, pripomoć u mjerama kako da se općenito uvede gospodarstvo u stajama i sregjeno gospodarstvo hranom (pićom), raspisivanje nagrada za tamanjenje štetočinaca (gusjenica, hrušteva, trsne uši (filoksere) i peronospore, jelotoča, borovih prelaca, čavki, svraka i zmija), ne dirajući time u one nagrade, koje je već zemaljska vlada ustanovila za ubijanje i tamanjenje nekojih vrsta štetočinaca, osnivanje javnih zavoda za ugled, sajmišta, klaonica, koliko se time ne dira u ovlaštenja i obaveze, koje već postoje.

§ 47. c) Javna nastava.

Kotarsko vijeće je ovlašteno, da stavlja predloge radi osnivanja općih osnovnih škola i da doprinaša za njihovo izdržavanje, kao i da odobrava priloge za osnivanje i izdržavanje škola za tkanje, zavoda za drvorezbarstvo, škola za lončarstvo (keramiku), za zanatlije i za druge stručne škole.

Isto je tako ovlašteno kotarsko vijeće, da davanjem potpora (stipendija), nagrada i sličnim sredstvima unaprijedi pohagjanje svih ovih zavoda i da predlaže izmjene školskoga reda, koje mu se čine potrebne za što bolje pohagjanje škola.

§ 48. d) Sajmovi.

Kotarsko vijeće pozvano je dalje, da predlaže uvogjenje javnih sajmova, napuštanje ili premještenje njihovo i da daje svoje mišljenje o vršenju sajmenog redarstva kao i o izragjivanju sajmenoga reda.

§ 49. e) Pripomoć pri većim nesrećama.

Kotarsko vijeće zaključuje o tome, kako da se spriječe pogibli od požara ili poplava u pojedinim općinama kotara, ono odobrava priloge za osnivanje vatrogasnih četa i za nabavu vatrogasnog pribora.

U slučaju da nastane opća ili djelomična nevolja u kotaru, kotarsko vijeće odobrava iz svojih sredstava zajmove i potpore za nevoljnike.

§ 50. f) Kotarske potporne zaklade.

Dužnost je kotarskog vijeća, da sudjeluje u poslovima, kojima se uregjuju kotarske potporne zaklade, da se brine, kako bi se postavio zakladni odbor po § 7. osnovnog štatuta za uregjene kotarske potporne zaklade i da nadzire zakladni odbor u njegovu radu.

§ 51. g) Staranje za sirotinju, njegovanje bolesnika, čovječni (humani) zavodi, saradnja u zdravstvenom i živinarskom redarstvu.

U tom obziru spada u opseg rada kotarskog vijeća osnivanje i izdržavanje javnih ubožnica i dobrotvornih zavoda, davanja priloga za takve, potpomaganje takvih zavoda, koji već postoje, odregjivanje opskrbe za sirotinju u seoskim općinama kotara, podmirivanje bolničkih opskrbnih troškova, koliko uregjene općine nemaju za to dosta sredstava i potpomaganje potrebitih žitelja u kotaru.

Digitized by Google

Dalje da podiže i izdržava javne bolnice i kupališta, da doprinosi za osnivanje takvih ili za izdržavanje takvih zavoda, koji već postoje ; da uglavljuje pristojbe za opskrbu u bolnicama, što ih je kotarsko vijeće osnovalo i da uglavljuje način upravljanja i upotrebljavanja javnih kupališta, što ih je osnovalo.

Za tim da doprinosi za podizanje zdravstva (asaniranje) nezdravih mjesta i krajeva, da potpomaže općine u namještanju i izdržavanju liječnika, živinara, primalja (babica) i drugih zdravstvenih lica.

Isto tako je dužnost kotarskome vijeću, da podupire vladu u mjerama oko suzbijanja bolesti rednja (epidemija) i zaraza (epizootija) time, da odobrava priloge za nabavu sredstava za raskuživanje i za podizanje lazareta (kontumaca) i zavoda za odjeljenje bolesnika (konfiniranje), bolnica za ospice i groznice (malarije) i uopće bolnica za bolesti rednja.

§ 52. h) Nadziranje rukovanja seoskih općina.

Kotarsko vijeće ima pravo, da nadgleda rukovanje s novcem seoskih općina u kotaru, dalje da dava svoje mišljenje o predlozima o izmjeni općinskih megja, o sjedinjavanju dviju ili više seoskih općina u jednu veliku općinu, o rastavljanju seoskih općina u dvije ili više seoskih općina, o osnivanju novih općina i općinskih mahala i o podizanju seoske općine na gradsku općinu. Dalje će kotarsko vijeće trebati da daje svoje mišljenje u izlučivanju općinskih šuma i općinskih ispaša (mera) iz državnih šuma u smislu zakonskih propisa, koji postoje ili koji će se još izdati.

§ 53. Kotarskome vijeću pripada osim toga, da upravlja kotarskim imanjem i raznim zakladama, zavodima i preduzećima, koja će se njemu doznačiti ili tek osnovati, da sastavlja kotarski proračun i ispituje kotarske račune, da kupuje i prodaje nepokretnosti, da uzima zajmove, da zaključuje i razdrešuje ugovore i da ustanovljuje (sistemizuje) nova službena mjesta ili ukida ona, koja postoje u njegovim zavodima.

U svim upravnim i pravnim poslovima gore pomenute vrste predsjednik predstavlja kotarsko vijeće u javnosti.

On potpisuje dotične zvanične otpravke.

Isprave, kojima se kotarsko vijeće, dotično kotarsko imanje, kotarski zavodi i t. d. obvezuju trećim licima, moraju potpisati predsjednik i dva člana kotarskog vijeća i treba da je u njima napomenut pravilno doneseni i od zemaljske vlade potvrgjeni zaključak kotarskog vijeća.

U naprijed označenim poslovima zastupa predsjednika za vrijeme, dok je prepriječen, njegov zamjenik.

§ 54. Dužnost je kotarskog vijeća, da bira sve one prisjednike, pouzdanike ili članove povjerenstva, koje treba birati iz kotarskog vijeća ili iz stanovništva na osnovi naročitih naredaba za podupiranje vlasti u izvjesnim poslovima.

§ 55. Osim toga je kotarsko vijeće pozvano, da dava obavještenje, dotično svoje mišljenje o svim predmetima, o kojima vlada traži od njega savjeta ; ono je ovlašteno, da saopćuje vladi želje i žalbe o predmetima, koliko spadaju u opseg rada kotarskog vijeća.

§ 56. Za namirivanje troškova za mjere, uredbe i zavode, koje je kotarsko vijeće ovlašteno zaključivati u smislu pregjašnjih paragrafa, služe ona sredstva, koja ovaj zakon proglašuje za kotarska sredstva ili koja će vlada u

Digitized by Google

buduće doznačiti kotarskome vijeću. Za kotarska se sredstva proglašuju, dotično ovime se doznačuju kotarskome vijeću:

a) Suvišak kamatnih prihoda svake upravne godine, koji je po odbitku svih troškova preostao od onih kotarskih potpornih zaklada, čije su pričuvne zaklade i zaklade za osiguranje već dostigle propisanu visinu.

b) Srazmjerni (alikvotni) dio dohotka, koji je u dotičnome kotaru unišao na točarini, uregjenoj Previšnje odobrenom naredbom zemaljske vlade od 27. marta 1907., i koji će zemaljska vlada naročito dozvoliti u slučaju dokazane potrebe.

Visina ovog srazmjernog dijela uglavljuje se za prvih deset godina, otkako je na snazi ovaj zakon, sa najviše pet na sto od dohotka ove poreze.

c) Novčane globe, koje se možda uberu na temelju § 6.

d) Koliko ne bi dostajala za izvršenje djelovanja kotarskog vijeća u pregjašnjim trim tačkama doznačena sredstva ili dalja sredstva, koja će se u buduće još doznačiti, onda je ono ovlašteno, da zaključi za tekuću poreznu godinu kotarski namet prirezom na izvjesne, niže navedene zemaljske poreze, kojima je porezno vrelo u području kotara, i to:

Najviše 2-postotni prirez na desetinski paušal i na porezu od sitne stoke i najviše 4-postotni prirez na dohodarinu od vrijednosti zemljišta, od vrijednosti zgrada, od tecivarine i od poreza na kućnu kiriju.

Sve ostale izravne kao i sve neizravne poreze i danci isključeni su od kotarskoga nameta.

§ 57. Da budu zaključci, koje je kotarsko vijeće usvojilo u granicama ovoga zakona, valjani, treba da ih odobri zemaljska vlada.

Ali zemaljska vlada može prije odobrenja vratiti zaključak sa svojim dotičnim primjedbama kotarskome vijeću, da ga nanovo raspravi ili može zaključku svoje odobrenje posve uskratiti.

§ 58. Vršenje zaključaka, što ih je kotarsko vijeće usvojilo, a zemaljska vlada odobrila, pripada kotarskome uredu. No kotarski predstojnik može vršeći te zaključke zatražiti pripomoć stručnih odbora kotarskog vijeća.

U onim kotarima, gdje imade kotarskih potpornih zaklada, gospodarskih kotarskih zadruga, povjerenstva za gojenje konja i stoke ili drugih javnih udruga (korporacija), utemeljenih na javnopravnoj osnovi, dužne su one dotično njihovi odbori, da po uputstvima kotarskog ureda izvršuju odobrene zaključke kotarskog vijeća, koliko to izvršivanje spada u opseg njihovog rada.

Kotarski namet, što ga je kotarsko vijeće zaključilo a zemaljska vlada odobrila, obračunavaju, propisuju i u korist kotarskih sredstava naplaćuju porezni uredi.

Predlozi, koje je kotarsko vijeće usvojilo, te podnesene želje i žalbe, predlažu se preko kotarskog ureda zemaljskoj vladi. Ova ih ispituje i saopćuje svoje rješenje kotarskome uredu, da ga dade na znanje kotarskome vijeću u idućem zasjedanju kotarskog vijeća.

IV. Poslovni red.

§ 59. Kotarskome vijeću stižu osnove:

a) preko kotarskog predstojnika u njegovome svojstvu kao zastupnika vladina;

Digitized by Google

b) s predlozima pojedinih članova kotarskog vijeća;

c) s predlozima posebnih odbora, koji se biraju iz kotarskog vijeća za vrijeme pojedinih njegovih zasjedanja.

§ 60. Kotarsko vijeće, što ga saziva kotarski predstojnik, treba da u sjednicama pretresa i svršava poslove opsega svoga rada.

Kotarski predstojnik treba da se pobrine, da članovi kotarskog vijeća budu na vrijeme obaviješteni o tome, kada počinju sjednice, i da se pribave za držanje sjednica potrebite prostorije.

Ako možda treba uzeti pod kiriju take prostorije, namiriće se kirija iz zemaljskih sredstava.

§ 61. Predsjednik, koji se u smislu § 11. ovoga zakona bira u prvoj sjednici za sastav kotarskog vijeća, otvara i zaključuje sjednicu, vodi raspravu, pazi da se vrši poslovni red, podjeljuje riječ, stavlja pitanja na glasanje, objavljuje posljedak glasanja, brine se za red u sjednici i ima pravo, da u slučaju smetnje prekine sjednicu i da je i digne, da dade odstraniti narušitelje mira iz prostora za slušaoce, a po potrebi da dadne ovaj prostor isprazniti.

Ako bi koji član kotarskog vijeća odstupio od predmeta vijećanja, pozvati će se: „Na stvar!", a poslije drugog poziva: „Na stvar!" može predsjedatelj oduzeti govorniku riječ; ako bi pak koji član kotarskog vijeća u svom govoru povrijedio pristojnost ili moral (dobre običaje), onda će mu predsjedatelj zbog toga izreći svoje negodovanje pozivom: „Na red!"

Predsjednik može prekinuti govor i govorniku oduzeti riječ.

§ 62. Kotarsko vijeće treba da se vazda pokori disciplinarnim odredbama predsjednika.

Ako bi koji član kotarskog vijeća skrivio što riječju ili djelom, kojima se vrijedja dostojanstvo kotarskog vijeća ili ako bi uvrijedio pojedino lice, bilo ovo nazočno ili ne, ima svaki član kotarskog vijeća pravo tražiti, da se uvreditelj ukori.

Na ovakav predlog treba predsjednik da pozove uvreditelja, neka se s mjesta udalji iz sjednice, a onda će dati u odsutnosti uvreditelja o predlogu glasati.

Ako se član kotarskog vijeća, protiv koga su preduzete te mjere, ne odazove tome pozivu ili ako se odmah dovoljno ne ispriča, predsjednik diže sjednicu i predlaže kotarsko ne vijeću u idućoj sjednici, koju valja držati u odsutnosti ukorenoga, neka spomenutoga člana isključi od učestvovanja u raspravama na niz sjednica, koji treba ustanoviti. No ovakovo se isključenje može zaključiti najviše za vrijeme, dok traje zasjedanje. Ova kazna ne isključuje daljeg sudskog postupka zbog istog čina.

§ 63. Svekolike dužnosti i prava predsjednika za slučaj i za vrijeme, dok je prepriječen, preuzima njegov zamjenik.

No ako bi i ovaj bio prepriječen, onda za vrijeme, dok traje ova prepreka, odredjuje samo kotarsko vijeće jednoga od svojih članova, da privremeno predsjedava.

Perovodje treba da sastavljaju sjedničke zapisnike, da vode spisak glasovanja i bilješku o predlozima članova kotarskog vijeća i da bilježe po nalogu predsjedatelja po redu imena onih, koji ištu riječ.

§ 64. Sjednice su kotarskog vijeća po pravilu javne.

Izuzetno se može držati povjerljiva sjednica, ako ili predsjedatelj ta-

Digitized by Google

kovu naredi ili najmanje četvrtina članova kotarskog vijeća to zaište, a — u posljednjem slučaju — pošto se slušaoci udalje, kotarsko vijeće to apsolutnom većinom zaključi.

§ 65. Članovi su kotarskog vijeća dužni, da bez prekida učestvuju u raspravama njegovim, no predsjedatej može dati kojemu članu dopust, ako ima važnih razloga.

§ 66. Pošto se otvori sjednica, čita se zapisnik prošle sjednice, ako je ova bila javna, zapisnik se ispravlja ako bude prigovora, a pošto se ispravljena mjesta nanovo pročitaju, izriče predsjedatelj, da je sastavljeni zapisnik ispravan.

Za tim se objavljuju skupštini predlozi i izvještaji, saopćenja vladina i izdještaji odbora, najzad se možda stavljaju pitanja i na ova odgovara.

Predsjedatelj može osobito prešnim predlozima dati prvenstvo.

§ 67. Osnove i predlozi, koji po § 59. dolaze pred skupštinu, mogu se u punome skupu i u naročito izabranim odborima pretresati.

Samostalni predlozi pojedinih članova, koji se ne tiču osnova vlasti, kao i želje i žalbe odregjene da se iznesu, moraju se prvo prijaviti predsjedatelju.

Takvi se predlozi po rasugjenju predsjedateljevu priopćuju sjednici, predlagaču se dozvoljava, da ih u kratko razloži, a onda se pita, koliko članova podupire taj predlog, a da se ne dopušta rasprava. O predlogu, kojeg ne podupre četvrtina članova, ne će se raspravljati.

§ 68. Predmete, koji ne spadaju u opseg rada kotarskog vijeća, isključuje predsjedatelj od svakog pretresanja.

§ 69. Predsjedatelj odregjuje red, kojim će se raspravljati predmeti.

O osnovama kotarskog ureda, koje stignu kotarskome vijeću, treba prije svih drugin predmeta vijećati.

§ 70. Ko hoće da govori o predmetu, koji je na dnevnom redu, može to i još prije početka sjednice lično i usmeno prijaviti predsjedatelju sa navodom, da li će govoriti za predlog ili protiv njega.

Predsjedatelju pripada, da odredi red govornika. Ko je pozvan, da govori, a nije nazočan, gubi riječ.

Osim predlagača ili izvjestioca ne smije nijedan govornik više nego dva puta govoriti o jednome predmetu vijećanja.

§ 71. Predsjedatelj ima pravo, da u svako doba govori.

Ako predsjedatelj misli, da je zgodno, može zamoliti vladinog zastupnika, neka odredi da radi obavještenja i objašnjenja u pojedinim pretresanjima dogju na raspravu stručni izvjestioci kotarskog ureda, ili koji drugi stručnjaci.

§ 72. Da se u kotarskom vijeću može zaključivati, potrebno je, da je nazočno više od jedne trećine cjelokupnog broja svih članova, a da vrijedi zaključak, potrebna je apsolutna većina glasova nazočnih članova

Predsjedatelj glasa samo onda, ako su glasovi jednako podijeljeni i u tom slučaju odlučuje njegov glas.

Odbori za vijećanje o osnovama ili predlozima mogu se izabrati izvikanjem (aklamacijom), ako niko tome ne prigovara.

§ 73 Niko osim predsjedatelja ne smije prekidati govornika, doklen govori. Izjava odobravanja ili negodovanja, koje smetaju, valja se proći

Digitized by Google

§ 74. Poslije zaključenog pretresanja proglašuje predsjedatelj red pitanja, o kojima valja glasati.

Prije glavnoga predloga treba glasati o predlozima, kojima se ište odgoda ili preinačenje, a ponajprvo o onim predlozima, koji sasvim ukidaju glavni predlog, ili ga u većoj mjeri ograničavaju.

§ 76. Predsjedatelj treba vazda da stavi pitanje tako, da se na nj može odgovoriti sa „Da" ili „Ne".

§ 77. Po pravilu se glasa ustajanjem ili sjedanjem.

Ako se predsjedatelju svidi, može se glasati usmeno prozivanjem imena, u kojem će se slučaju imena glasača upisati u zapisnik.

Pri glasanju se ne smiju navoditi nikaki razlozi.

§ 78. U svako se doba može predložiti i zaključiti, da se rasprava odloži. O predlozima, da se rasprava zaključi, može se s odobrenjem predsjedatelja odmah glasati.

§ 79. Predsjedatelj odregjuje na koncu svake sjednice dnevni red za iduću sjednicu. Na ovaj dnevni red valja prije svega staviti nesvršene predmete vijećanja, a za tim podneske kotarskog ureda i izvještaje odbora.

§ 80. O predmetima, što stignu kotarskome vijeću, mogu odbori prethodno vijećati. Po rasugjenju kotarskog vijeća mogu se u tu svrhu postaviti odbori za izvjesne struke poslova ili za pojedine poslove.

O svakome dovoljno potkrijepljenome predlogu zaključuje kotarsko vijeće, da li će se uputiti jednome od odbora, koji već postoje, ili odboru, koji treba napose postaviti, a ovaj ima o tome još u istome zasjedanju da izvijesti.

Predsjedatelj odregjuje, da li treba uputiti kojemu odboru i dopise kotarskog ureda.

§ 81. Nijedan član kotarskog vijeća nema prava, da odbije svoj izbor u koji odbor, osim da predsjedatelj nagje, da su razlozi, zbog kojih se izbor ne prima, osnovani.

§ 82. Sjednice odbora nijesu javne.

Predsjednik kotarskog vijeća i njegov zastupnik imaju pravo, da budu nazočni u svim odborskim sjednicama.

S odobrenjem vladinog zastupnika može svaki odbor takove članove kotarskog vijeća, za koje drži, da osobito poznaju predmet, privući k učestvovanju u vijećanjima odbora i pozvati stručnjake, da ih usmeno presluša.

§ 83. Svaki odbor valja da izabere pročelnika.

Izvjestilac i referenat je perovogja, kojega treba predsjednik kotarskog vijeća, dotično njegov zastupnik svaki put da odredi.

§ 84. Vladinim je zastupnikom u raspravama kotarskog vijeća kotarski predstojnik ili njegov zastupnik, kojega zemaljska vlada u tu svrhu odredi; on je ovlašten, da bude nazočan u sjednicama kotarskog vijeća i svih odbora i da tu kazuje svoje mišljenje o predmetima, što se raspravljaju, da daje saopćenja kotarskog ureda na znanje kotarskome vijeću, da zagleda u sjedničke zapisnike i da ih poslije ovjerovljenja potpisuje.

§ 85. Svaki član kotarskog vijeća ima pravo, da pitajući vladina zastupnika povede riječ o predmetima, koji spadaju u opseg rada kotarskog vijeća, a nijesu na dnevnome redu.

§ 86. Takova pitanja treba prije početka sjednice saopćiti predsjedatelju pismeno ili usmeno.

Digitized by Google

Vladin zastupnik može odmah odgovoriti, može obećati, da će u poznijoj sjednici odgovoriti ili navesti razloge pa odgovor odbiti.

O stavljenim pitanjima i odgovorima na njih nije dopuštena nikaka rasprava.

§ 87. Prekorači il se raspravljanjem predmeta opseg rada, koji je kotarskom vijeću zakonom odregjen, onda treba vladin zastupnik da po predsjedatelju prepriječi pretresanje o tome i može, ako predsjedatelj dotičnome zahtjevu ne udovolji, odmah dignuti sjednicu.

Isto tako ima vladin zastupnik pravo, da u smislu odredaba § 62. stavi predlog, da se kojemu članu kotarskog vijeća podijeli ukor.

§ 88. Ako bi veći broj članova kotarskog vijeća nastavio svojim vladanjem smetati tako, da se ne bi moglo mirno i stvarno raspravljati o poslovima, koji mu pripadaju, ovlašten je vladin zastupnik, da zaključi sjednicu, a za slučaj da se to ponovi, da odloži zasjedanje na neizvjesno vrijeme.

To isto vrijedi i za odbore, što ih je kotarsko vijeće izabralo.

V. Zaključne odredbe.

§ 89. Ako bi se možda dojakošnje granice kotara promijenile, osnovali novi ili sjedinili dojakošnji kotari, nastupiće u opsegu prostornog rada kotarskog vijeća promjene, koje tome odgovaraju.

Zbog ovake promjene odrediće zemaljska vlada, saslušavši predloge dotičnih kotarskih vijeća, raspravu izmegju dotičnih kotara, koja će možda biti od potrebe radi kotarskih sredstava, kotarskih zavoda i drugoga kotar. imanja.

§ 90. Ako kotarsko vijeće zanemari dužnosti, koje su mu ovim zakonom propisane, ili ako se njegov rad u opće kosi s ovim zakonom ili sa drugim zakonima, što postoje, ako bi nadalje djelovanje kotarskog vijeća moglo biti pogibeljno za javno dobro, onda je zemaljska vlada u svako doba ovlaštena, da raspusti kotarsko vijeće.

U takovome slučaju treba u roku od tri mjeseca, kako je vijeće raspušteno, raspisati za kotarsko vijeće nove izbore.

§ 91. Ovaj zakon staje na snagu danom proglašenja, te se ovime stavljaju izvan snage odredbe Previšnjim rješenjem od 14. maja 1879. odobrene naredbe zemaljske vlade od 20. jula 1879., broj 471/präs., o osnivanju i o dužnostima upravnih vijeća (medžlisa).

Dano u Beču dne 17. februara 1910.

FRANJO JOSIP s. r.
Burian s. r.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Fuchs: **Die Gemeinschädlichkeit der konstruktiven Jurisprudenz**, Karlsruhe, 1909.* — Izvješćuje dr. Iv. Strohal.

Kad je pred tri godine izišlo djelce „Der Kampf um die Rechtswissenschaft"[1], mislilo se je: dalje ne može da ide oporba proti dosadanjoj pozitivističkoj struji u pravnoj znanosti. God. 1906. autor pomenutoga djelca nije se ipak usudio doći pred svijet sa svojim pravim imenom. Tek kad je vidio, da njegovo djelo nije tako napadnuto, kako bi bilo pred jedno 10 god., kad je pače vidio, da je to djelo s mnogih strana naišlo na živo odobravanje, otkrio je taj autor svoje pravo ime. Autor toga djelca uči, da se zakoni ne imadu smatrati jedinim vrelom svemu pravu, da ima prava i izvan zakona; on traži, da se i to, kako on veli, slobodno pravo imade kod sudjenja uvažavati pored pisanih zakona.

Autor djela, koje je predmetom ovoga izvještaja, dokazujući, kakovima zlim posljedicama radja to, što se svaka osuda pod svaku cijenu nastoji osloniti na zakonske ustanove, i dokazujući, do kakovih bi osuda došlo, kad bi se suci držali samo zakona, — ako se i uzme, da u tim dokazima ne polazi dalje od autora prije pomenutoga djelca iz god. 1906., to ipak sa svojim upravo sjajnim argumentima iz savremene njemačke judikature potkrijepljuje tu oporbu, tako, da ne će više ni okorjeli pozitivista moći poricati neku osnovanost toj oporbi.

Djelo to sastoji iz 6 poglavlja: 1. o juristićkom modernizmu, 2. o državnom sudištu i pandektologiji, 3. sa pandektološkoga ratišta, 4. o vještini stvarati zakone i pravnoj znanosti, 5. o reformi pravosudja, 6. o dužnosti istinu iskazivati u gradjanskim parnicama. Prvih 5 poglavlja izišlo je već u Holdheimovu „Monatsschrift f. Handelsrecht und Bankwesen", god. 1908. (br. 7., 8. i 11.) g. 1909. (br. 1. i 2.). Posve novo je samo 6. poglavlje, koje po vrijednosti i sadržaju daleko zaostaje iza prvih 5 poglavlja.

Poput Schlossmanna[2] predbacuje i naš autor današnjoj nauci privatnoga prava, da osim nje nema više nijedne praktičke znanosti o životu, u kojoj bi se držalo, da je moguće bez istraživanja samoga života graditi spoznaju tog života na aprioristićkim pojmovima i zasadama, pače da je moguće zaključke stvarati iz pukih riječi. Znanost privatnoga prava, drži naš autor, zaslužuje u punoj mjeri ovaj prigovor natražnjaštva. — Mi se danas klanjamo, drži autor, riječima odavno preminulih rimskih pravnika, i nastojimo današnje odnošaje prosudjivati po zakonima sastavljenima na temelju preživjeloga pandektarnoga prava. „Apsolutizam vladara sretno smo mi Nijemci, kliče naš autor sa Spiegelom[3], svladali, s apsolutizmom zakona počinju tek najmoderniji autori drmati. Kroz vijekove i vijekove punila se je njemačkome narodu glava, da je njegova najpreča dužnost po-

* Bilješka uredništva: Izvještaj ovaj primilo je uredništvo već mjeseca listopada 1909., ali pored drugoga gradiva nije došlo dosele na red, da se tiska.

[1] Isp. moj referat o tome u „Mjesečniku pravničkoga društva u Zagrebu", 1907. str. 526. i d.

[2] Willenserklärung und Rechtsgeschäft, u „Kieler Festgobe für Alb. Hänel", 1907.

[3] Jurisprudenz und Sozialwissenschaft, u Grünhutovom „Zeitschrift-u", 36. god., str. 22.

Digitized by Google

koravati se visokoj vlasti, i da nema si sam stvarati pravo, već da ima kao pravo primiti sve, što pronadje premudrost velikih državnika, da ima biti pravo. Ne može se zato taj narod tako lako osvjestiti, da nema više ropskoga podložništva i pokornosti" (str. 130.).

U pravnoj znanosti nije još uvijek, veli naš autor, empiričko opažanje svladalo deduciranje iz aprioristićkih pojmova, i zato pravna znanost još uvijek nije moderna znanost. U pravnoj znanoti još uvijek ne vrijedi Baconova zasada, da samo opažene činjenice mogu biti podlogom spekulaciji (str. 146.).

Današnji pravnici bave se isključivo samo s tumačenjem slova u zakonu, a pri tome ne misle, da im ne valja s vida pustiti praktički život i gospodarske interese (str. 25.). U tome stoji ta kako naš autor veli pandektologija. A upravo poradi toga, jer su naši učenjaci pravnici tek puki pandektolozi, mogao je jedan bistar um, kao K i r c h m a n n, doći do toga, da čitava jurisprudencija nema vrijednosti. Ali pandektologija nije bez vrijednosti, ona ima vrijednost ali negativnu, ona je pogubna za narod; K i r c h m a n n o v a pogrješka stoji u tome, što on te velike pogibelji nije uvidio. Modernisti pak ne idu za tim, da umanje vrijednot pravnoj znanosti već za tim, da je pretvore u pravu znanost o životu, i da je uzdignu sa metafizičke školastike do prave prirodne znanosti, koja se oslanja na opažanje (str. 26.)

K l e i n, austrijski ministar pravosudja, makar se i ne slaže s modernistima, ipak veli, da osuda sučeva ima samo razjasniti, što su stranke imale činiti prije, nego li su pred sud došle. A što odatle slijedi pita se naš autor (str. 11.) ? Slijedi, da je čitava današnja pandektologija nesmisao. Sluti li, pita naš autor, onaj lajik, koji vani u životu sklapa kakovi pravni posao, kako naša „znanost" o tome poslu cjepidlačari, kako li se pojedini učenjaci nadmudruju ? Čestiti lajik postupa onako, kako ga uči iskustvo i vlastiti osjećaj pravednosti. Sudac pak ne sudi, — da li je taj posao valjan, da li je ništav, da li se može pobijati, da li se ima kazniti itd., — u prvom redu obzirom na razum i srce poštenog i pametnog muža, već ide, da študira, što je pravo, što li nije pravo, u onoj ogromnoj školastici, pandektologiji. Može li onda takav sudac izreći, što su stranke imale činiti prije, nego li su pred njega došle ? I najbolji i najiskusniji pravni savjetnik ne bi danas strankama mogao dati savjet, što im je činiti ; on bi im jedino mogao reći, da ne zna, što će sudac učiniti (str. 11. i d.) Danas može se reći, da vrijedi: nije pravo ono, što osjeća inteligentni, pošteni čovjek, koji pravedno misli i osjeća, već je pravo ono, što su učeni suci u najvišoj instanciji izrekli na temelju debelih školastičkim duhom pisanih knjiga i materijalija (str. 12.).

Koliko puta dogadja se, veli naš autor, da je sudac posve na čistu, koja od stranaka ima pravo. I on bi joj vrlo rado dosudio to pravo. Ali kako da obrazloži to svoje mnijenje, kako da ga u sklad privede sa zakonskim ustanovama, u kojima nema zato mnijenje nikakvoga oslona, dok bi se za protivno mnijenje moglo naći mnogo više oslona? I on se daje na mučan posao, da protumači zakon u prilog svoga mnijenja. Učeni pravnici (K o h l e r) sami svjetuju: ako se slovo zakona ne slaže s pravnom sviješću naroda, da valja to slovo zakona tako restriktivno tumačiti, da čitava ustanova pada, da se iz zakona „eliminira" ; i takav postupak nazivlje se „duplex interpretatio" (str. 5.).

Digitized by Google

Suce, koji pri stvaranju osude postupaju na naprijed opisani način, nazivlje naš autor „kriptosociolozima“ ; oni sude i misle pravo, ali kriju to svoje mišljenje i sudjenje s pandektološkim obrazlaganjem. Ovakovi suci idu danas medju najbolje suce. Ali ima na žalost danas sudaca, koji proučavajući parnicu u opće ne osjećaju ništa ; već proučivši čitavu parnicu, idu kopati po zakonima, tumačima zakona, materijalima, na kojima se osniva zakon, mnogobrojnim rješidbama najviših sudišta (prejudicima), pak si tek tim putem stvore osudu, koja stranka ima pravo, koja li nema. Ovi potonji suci idu medju najgore. Oni mogu tim putem stvoriti i najnepravedniju osudu, koja ipak odgovara svim zahtjevima današnje znanosti, pandektologije.

Jedan od odlučnih pozitivista H ö l d e r dolazi do toga[4], da se zakon uvijek imade tako tumačiti, kako će najviše odgovarati životnim potrebama. No ako, zaključuje naš autor, riješenje prijepornih pitanja zavisi o životnim potrebama, tada i čitava jurisprudencija nije drugo no točno poznavanje životnih potreba ; i to isključivo samo točno poznavanje tih potreba i ništa drugo (str. 122.). Uza sve to naši učeni pravnici hoće, da sva jurisprudencija bude i ostane čisto konstruktivna i dogmatička.[5]

Dok nije bilo novoga gradjanskoga zakonika za njemačko carstvo, držalo se je, da je uzrok tim mnogobrojnim prijeporima i o najelementarnijim pitanjima, da je uzrokom pravnoj nesigurnosti to, što se je sudilo po općem pandektarnom pravu dotično po zastarjelim zakonima u pojedinim državama njemačkoga carstva. Mislilo se je, kad će doći novi opći gradjanski zakonik, biti će kraj svoj toj nevolji. Ali što se je dogodilo: Pandektologija, odgovara naš autor (str. 85.), samo se je zaoštrila u sofistički-rabulističkom pravcu, pojavila se je daleko veća i opasnija pravna nesigurnost. Opći taj gradjanski zakonik nikako ne odgovara pravnome životu njemačkoga naroda ; zakonik taj ima skroz i skroz školastički karakter. Ta on je plod naše pravne naobrazbe ; a ta naobrazba, kako je već L. F e u e r b a c h rekao, nije drugo nego izvrnuta priroda. Vrhunac naše naobrazbe i kulture većinom sastojao je u tome, da smo se što bolje udaljili i zastranili od prirode, od jednostavne istine, koju svatko može opaziti (str. 85.).

Uz novi gradjanski zakonik za njemačko carstvo imade nebrojeno mnogo prijepornih pitanja u jednostavnim stvarima. A sudac može prihvatiti uvijek ono tumačenje, koje njemu najviše prija. Uz te kontroverze može se lako obrazložiti svaka osuda u prilog jedne, kaošto i u prilog druge stranke. Jer, veli naš autor, pandektologija može sve dokazati i obrazložiti (str. 47.).

Današnja znanost privatnoga prava nije se mnogo uzdigla nad znanje nekih mladenačkih naroda, kojima su riječi bile još idoli. Ta ona sastoji u pukome deduciranju iz samih riječi zakona ; ona se oslanja samo na pojmove, motive i konstrukcije. Današnja znanost privatnoga prava kao da drži, da pravnik treba samo znati te pravne pojmove i da tada može suditi o elektriciteti, o poljodjelstvu, o mornarstvu, o duhanu, o žitu, o izumima, o strojevima, u kratko o svim božanskim i ljudskim stvarima u vodi, na zemlji, u zraku ; može suditi u svim granama tjelesnog i duševnog svijeta, u svim granama znanosti, umjetnosti, obrta, trgovine itd. (str. 73.).

[4] Zur Theorie der Willenserklärung, 1905.

[5] Tako S t i e r-S o m l o: Das freie Ermessen in Rechtssprechung und Verwaltung.

Digitized by Google

Pored ovakovog stanja znanosti ukazuje se čitavo sudjenje u gradjansko-pravnim stvarima danas pukom lutrijom. Naš autor nazivlje tu lutriju pandektolutrijom (str. 55.). Danas hoće li netko, da uspije u parnici, nije dovoljno, da njegov zahtjev odgovara pravu, pravednosti i istini; za nj moraju biti takodjer i pravnici, za nj mora biti barem većina različnih tumača gradjanskoga zakonika (str. 78.) Veću pravnu nesigurnost, kliče naš autor, teško si je i zamisliti od ove, koju je stvorila ova konstrukcijona metoda u današnjoj pravnoj znanosti; a modernisti traže samo, da se ta nesigurnost umanji; pa ipak ih stiže prigovor, da oni širom otvaraju vrata sudačkoj samovolji i pravnoj nesigurnosti. Pitajte, veli on, naše odvjetnike od Königsberga pa sve dolje do Kolmara o današnjoj pravnoj sigurnosti u Njemačkoj; i oni će vam jednoglasno odgovoriti: još je gore danas, od kako imamo taj umjetnim načinom izumljeni pandektološki opći gradjanski zakonik (str. 80.).

Pa kako izgledju ove osude današnjih pozitivista, razglaba drugiput opet naš autor? Ponajprije već jezik i slog je takav, da naših osuda ne može nitko razumjeti, koji se nije uživio u pandektologiju. Pisane su te osude jezikom, koji se nigdje ne govori. Iz sloga vidi se, da su sastavljače podučavali školastički učenjaci. A sadržaj tek ovih osuda; tu se sudac i ovamo i onamo nateže sa različnim nazorima i tumačima, s motivima i prejudicima; tu se navodi, koliko je komentatora za ovo; koliko za ono mnijenje; a lajik, koga se osuda tiče, obično od čitavog obrazloženja osude skoro ništa ne razumije; samo onaj, koji je izgubio parnicu, vidi ipak, da toliko i toliko pravnika govore nešto, što da je sam sudac prihvatio, osuda bi sasma drukčije ispala; i on se samo ljuti, zašto sudac upravo nije hotio prihvatiti ove nazore, koji bi za nj bili valjda povoljniji (str. 35. i d. i 81.). Ne osjećaju li, pita naš autor, suci, koliko oni s ovakovim osudama škode ugledu čitavog pravosudja u narodu?

Kao dokaz za pravnu nesigurnost, koja danas vlada pored ove konstruktivne jurisprudencije, navodi naš autor i to, da je veliki dio osuda stvoren samo većinom glasova, dok je manjina bila protivnog mnijenja. Ova manjina bila bi s isto tako dobrima pandektološkim dokazima obrazložila protivnu osudu. Osude su dakle samo slučajni proizvodi ove juristične vještine u konstrukcijama (str. 39.).

Na njemačkim sveučilištima, dokazuje autor, upravo se uzgajaju pravnici tako, da se što više udalje od današnjega pravnoga života, i od današnjeg shvaćanja svijeta, upravo se nastoji, da izgube pravnu svijest i čuvstvo pravednosti, koje bi inače imali jednako s drugim ljudima.

Kao primjer navodi autor (str. 17. i d.) jedan pravni slučaj, što ga je jedan od najglasovitijih pravnih učenjaka njemu i njegovim drugovima zadao u tečaju praktičkih vježba iz gradjanskoga prava pred mnogo godina: Student Stichus pije s prijateljem Sempronijusom svake večeri pivu kod krčmara Gaiusa. Jedne večeri nosila je konobarica Claudia više čaša pive medju ovima i jednu za Stichusa; prije nego li je ona metnula Stihusovu čašu pred njega, nehotice ju je gurnuo Sempronius i ona je prolila pivu. Sada pita profesor može li krčmar Gaius tražiti, da mu student Stichus plati ovu pivu, koju nije dobio?

Članovi ovih praktičkih vježaba, svi su već prije toga slušali i proučili pandekta i dali su prema toj svojoj naobrazbi pismene odgovore: jedni, da student Stichus nije dužan platiti tu čašu pive; drugi, da je dužan; ali

Digitized by Google

i jedni i drugi citirali su u potkrijepu svog nazora mnogobrojne ulomke iz Justinijanovoga corpusa i iz različnih tumača. Po mnijenju učenoga profesora nije ipak nijedan od tih odgovaralaca istinu pogodio. I profesor taj zauzeo je pozu „Labeo autem distinguit" i podučio je članove toga praktika ovako: Valja razlikovati, da li je Claudia nosila pivu u običnoj čaši ili u stalnoj Stichusovoj čaši; ako je nosila u običnoj čaši, nije Stichus dužan platiti prolitu pivu; ako li je nosila u njegovoj stalnoj čaši, morao je on tu pivu platiti, jer je obveza sa strane krčmara Gaiusa bila izvršena, čim je piva bila u tu Stichusovu čašu natočena. Tu je dakako bilo govora i o generičkim obvezama, i o specializovanju činidbe, o predaji, o šiljanju kupljene stvari, o sticanju posjeda, te sticanju vlasništva, o culpi, o casusu, o periculumu itd. Svi su članovi ovih praktičkih vježaba poslije tog razlaganja bili, veli autor, uvjereni, da sada znadu nešto više, nego li obični lajik.

Pa ipak učeni profesor riješio je, veli autor, taj pravni slučaj posve krivo. Kad bi to isto pitanje bilo zadano slušačima medicine ili drugoga kojega fakulteta (osim pravnoga) ili mladim trgovcima, radnicima, obrtnicima, svi bi ovi odmah bez mnogo mišljenja odgovorili, da Stichus nema Gaiusu platiti ovu prolivenu pivu. Odgovorili bi onako, kako su odgovorili oni pravnici, koji su pogrješno konstruirali, a ipak pravo pogodili. Nasuprot tome profesor, koji je posve savršeno konstruirao, i pravnici, koji su bolje konstruirali, posve su krivo riješili to pitanje. Treba si samo zamisliti, što bi bilo, da u jednoj dobro posjećenoj gostioni dodje gostioničar gostu i traži da mu ovako prolivenu pivu taj gost plati; pa kad bi se ovaj sustezao, da mu stane gostioničar razlagati teoriju o stalnoj čaši, o specializovanju činidbe, o predaji, o sticanju posjeda, o periculumu itd.? Taj bi gostioničar sa svom svojom pandektologijom, veli naš autor, izazvao u gostioni upravo homerički smijeh. A da se zapita koji razuman gostioničar, što sudi o takome gostioničaru, odgovorio bi, da takova šta ne čini pristojni gostioničar. Ali pored naše pandektologije može smutljivi gostioničar ne samo podići takovu tužbu, nego s njome i uspjeti; razumijeva se dakako da može uspjeti ako se doista namjeri na suca, koji bude tako dobro razlikovao i koji bude pronašao teoriju o stalnoj čaši, na koju sam gostioničar ne bi bio došao.

(Svršit će se.)

Glavna godišnja skupština pravničkoga društva.

Dne 19. februara o. g. održana dobro posjećena redovita glavna skupština „Pravničkoga društva" u Zagrebu pod predsjedanjem društvenog podpredsjednika dra. Stjepana Posilovića, koji je skupštinare ovako pozdravio:

„Slavna skupštino!

Otvaram današnju glavnu skupštinu i srdačno pozdravljam prisutnu gospodu, a ujedno vam izručujem pozdrav od našega predsjednika, koji se je nešto jače rashladio pa nije mogao na današnju skupštinu doći.

Pošto nisam znao, da ću današnjoj skupštini predsjedati, do u zadnji čas, ja ću se samo u kratko osvrnuti na rad našega društva u prošloj godini

Poznato je, gospodo, svima vama, da smo i prošle godine uznastojali,

Digitized by Google

da budemo vjerni našoj zadaći kao i prijašnjih godina; napose ističem da su se držala predavanja, lijepa i zanimiva, samo bi bilo željeti, da učestaju predavanja iz upravne struke, da više predavaju gospoda članovi iz te struke.

Nadalje mi je ugodno spomenuti, da se prošle godine izvelo, što je bilo zaključeno na zadnjoj našoj glavnoj skupštini, da se naime društveni sastanci drže i izvan Zagreba, pa je tako održan sastanak u Osijeku, koji je jako liepo ispao, pa će to, nema sumnje, dati pobude, da društvo tako nastavi i ove godine.

Što se tiče našega organa, i on je vrlo lijepo napredovao, jer imade lijep broj dobrih i vrsnih suradnika. To napredovanje vidi se već iz toga, što se listu i opseg povećao i što ima sve više pretplatnika. — Od ostalog djelovanja društva spominjem naročito, da je prošle godine društvo dalo tiskati krasno djelo sadašnjega bana, preuzvišenoga gosp. dra. N. pl. Tomašića: „Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva", koje su djelo članovi društva besplatno primili.

Društvo će nastojati, da ostane vjerno svome zadatku, pa molim gospodu, da svi nastojimo, da mu pribavimo što više članova, jer će tako lakše moći udovoljavati svojoj zadaći. S veseljem konstatujem, da je i prošle godine pristupio društvu lijep broj članova, a ove godine preko 150.

A sada možemo preći na sam dnevni red današnje skupštine.

Ponajprije je izvještaj upravnoga odbora o djelovanju njegovu u g. 1909. Hoćemo li ga čitati?

(Glasovi: Ne, imamo ga štampana!)

Predsjednik: Ako skupština misli, da se izvještaj ne čita, pitam, da li ga prima na znanje? — (Prima!)

Predsjednik: Prima se.

Zatim imamo izvještaj upravnog odbora o financijalnom gospodarenju god. 1909. i ujedno izvještaj revizora o pregledanju društvenih računa za god. 1909.

Blagajnik dr. Dragan Dujmović (čita izvješće revizora, koje glasi):

Slavna glavna skupštino!

Zaključkom prošlogodišnje glavne skupštine povjereno je nam podpisanim pregledanje računa „Pravničkoga društva u Zagrebu" za godinu 1909.

U tom računu iskazan je:

Primitak zajedno sa preostatkom gotovine iz prošle godine	17.467 K 72 fil.
Izdatak sa	14.639 K 63 fil.
A čisti ostatak sa	**2.828 K 09 fil.**

Pošto su sve stavke računa obložene sa valjanim dokaznicama i pošto je račun u redu vodjen, predlažemo, da se odobri, te polagatelju računa podjeli „absolutorium".

U Zagrebu, dne 5. februara 1910.

Julije pl. Halper v. r. Svetislav pl. Gaj v. r.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li slavna skupština ovo izvješće na znanje? (Prima.) I podjeljuje absolutorij odboru? (Podjeljuje.) Prigovora nema, izvještaj je primljen na znanje i odboru podijeljen absoluotrij. Zahvaljujem našim revizorima, koji već tako dugo rado obavljaju ovu službu. (Živili!)

Zatim dolazi izbor dvojice pregledatelja i dvojice zamjenika za ispitanje društvenih računa za g. 1910. Ja bih predložio, da ostanu ista gg., t. j. revizorima presv. gg. Julije pl. Halper-Sigetski i Svetislav pl. Gaj, a zamjenicima gg. dr. Milivoj Maurović i dr. Antun Goglia. (Prima se.) Ostaju dakle ova gospoda.

Konačno je na dnevnom redu ustanovljenje proračuna za god. 1910. Molim g. blagajnika, da pročita predlog odbora.

Blagajnik dr. Dujmović (čita primitak):

A. PRIMITAK.

Naslov	Stavka	Vrst dohodka	Kruna	filira
I. Članarina	1	Članarina za god. 1910.	9000	—
	2	Zaostatci do konca god. 1909.	1500	—
II. Predplate	3	Predplate za „Mjesečnik“ od nečlanova	1700	—
	4	Predplata vis. kr. zem. vlade	1552	—
	5	Predplata c. i kr. priziv. sudišta u Zadru	420	—
	6	Predplata pravosud. odjeljenja u Bosni	928	—
III. Naklada	7	Prodaja knjiga	50	—
IV. Gotovina	8	Gotovina u blagajni 31. prosinca 1909.	2827	53
		Ukupno . . .	17.977	52

Predsjednik: Prima li sl. skupština prihod, kako ga je odbor ustanovio? (Prima.) Prihod je primljen. Molim g. blagajnika, da pročita izdatak, kako ga je odbor ustanovio.

Blagajnik dr. Dujmović (čita izdatak):

Digitized by Google

B. IZDATAK.

Naslov	Stavka	Vrst izdatka	Kruna	filira
I. Mjesečnik	1	Papir, štampa, vez, omot, ekspedicija poštarina za 12 br. Mjesečnika	7500	--
	2	Urednički honorar	1800	—
	3	Paušal uredniku za nagradu pisaca	2600	—
II. Uprava	4	Blagajnička nagrada	900	—
	5	Blagajnički paušal	60	—
	6	Tajnički paušal	240	—
	7	Štampanje izvješća za god. 1909. sa pravilima	400	—
	8	Tiskanice	100	—
	9	Godišnje nagrade za slagare, podvornike i listonoše itd.	200	—
	10	Sabiraču članarine u Zagrebu 8% od sabrane svote	250	—
III. Biblioteka	11	Časopisi, knjige i vezanje istih	500	—
	12	Uredjenje i čuvanje edicija	162	—
	13	Nepredvidjeni troškovi	100	—
		Ukupno . .	14.812	—

Julije pl. Halper: Ja mislim, da se istaknu samo one stavke, koje diferiraju od zadnjeg proračuna i kolika je diferencija.

Predsjednik: Glavna je diferencija kod časopisa, i to radi poraslog broja članova. (Dr. Šilović: Sada se „Mjesečnik" tiska u 1450 egzemplara.)

Predsjednik: Ima li još tko kakvu primjetbu ? (Nema.) Prima li sl. skupština ovako ustanovljen izdatak ? (Prima.) Izdatak je primljen, pa je tako i ta točka dnevnoga reda riješena. Time je dnevni red iscrpljen ; predavanja nema nikakova, pa ja zaključujem današnju skupštinu i ponovno hvalim gospodi na brojnom posjetu. (Živio predsjednik !)

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Promjena na banskoj stolici.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je izdati ova previšnja ručna pisma:

Dragi barune Rauchu!

Uslied molbe Vaše, predložene mi putem Mojega ugarskoga ministra-predsjednika, obnašao sam uz podpuno priznanje Vaše požrtvovne revnosti i vjernoga službovanja Vašega, riešiti Vas u milosti službe bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Dano u Beču, dne 5. februara godine 1910.

Franjo Josip v. r.
Grof Khuen-Hedervári v. r.

Dragi dr. pl. Tomašiću!

Na predlog Moga ugarskoga ministra-predsjednika ovime Vas imenujem banom kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, te Vam podjedno uz oprost pristojba podjeljujem dostojanstvo pravog tajnog savjetnika.

Dano u Beču, dne 5. februara godine 1910.

Franjo Josip v. r.
Grof Khuen-Hedervári v. r.

(Previšnje odlikovanje u Dalmaciji.) Njegovo cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom od 27. januara o. g. premiolstivo se udostojalo udieliti savjetniku prizivnog suda u Zadru Luigju Bonetti prigodom, kad je na svoju molbu postavljen u trajno stanje mira, naziv i karakter dvorskog savjetnika uz oprost od odredbina.

(Previšnja odlikovanja i priznanja u Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je previšnjom odlukom od 9. januara 1910. blagoizvoljelo kotarskom predstojniku I. razr. Beli pl. Mariću u Travniku podieliti najmilostivije naslov i karakter vladina savjetnika.

Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 29. januara 1910. sa naslovom i karakterom odjelnog predstojnika odlikovanog okružnika dr. Franju barona Mollinary-a na njegovu sopstvenu molbu stavilo u trajno stanje mira, te mu je tiem povodom najmilostivije izreklo Previšnje priznanje na njegovu službovanju; dalje je Njegovo c. i kr. Apostolsko Veličanstvo istom Previšnjom odlukom najmilostivije dozvolilo, da se kotarskom predstojniku I. razr. Jeftomiru Zahariću povodom premještenja u trajno stanje mira izreče Previšnje prizna-

Digitized by Google

nje na njegovu službovanju ; dalje je kotarskim predstojnicima I. razr. Josipu pl. Markoviću, Klemensu grofu Brandisu i Zdenku grofu Rumerskirchu najmilostivije podijelilo naslov i karakter vladina savjetnika, a kotarskom predstojniku I. razr. Kamilu baronu Malcomesu viteški krst ordena Franja Josipa.

Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom oldukom od 31. januara 1910. blagoizvoljelo premjestiti nadsavjetnika vrhovnoga suda Valentina Gołaba u trajno stanje mira i dozvoliti, da mu se tijem povodom saopći Previšnje priznanje.

Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 9. februara 1910. blagoizvoljelo premjestiti podpredsjednika okružnoga suda u Tuzli Franja Kotečeka u trajno stanje mira i tijem povodom mu najmilostivije podijeliti uz oprost pristojbe red željezne krune III. razr.

(Imenovanja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo ej previšnjim riešenjem od 8. februara 1910. umirovljenog odjelnog predstojnika kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, Levina pl. Chavraka od Letovanića, premilostivo imenovati odjelnim predstojnikom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje posleve, sa sustavnim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 8. februara 1910. načelnika kr. slobodnog i zemaljskog glavnog grada Zagreba, dra. Milana Amruša, premilostivo imenovati odjelnim predstojnikom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, sa sustavnim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je perovodju, višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade Milana pl. Krainchicha tajnikom iste kr. zemaljske vlade u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, svršene pravnike Stjepana Dubenika i Jakova Fanceva perovodnim vježbenicima u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, gradskog tajnika u Zemunu, dra. Vladimira Cesara, kr. kotarskim pristavom II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima kod kr. kotarske oblasti u Našicama, svršenoga pravnika Držislava Bošnjakovića perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Mirka Strmca, svršenog slušatelja prava u Zagrebu, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, i Franju Žilića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Vrbovskom, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, kr. sudbenoga pristava II. razreda, dodieljenog na službovanje kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vladi, dra. Mladena Pliverića, perovodjom nižeg razreda iste kr. zemaljske vlade u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima.

(U Dalmaciji.) Predsjedničtvo pokrajinskog financijskog ravnateljstva udielilo je financijskom konceptnom vježbeniku Antun Gjivanoviću mjesto privremenog financijskog koncepiste.

Digitized by Google

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 9. januara 1910. blagoizvoljelo najmilo stivije naimenovati sa naslovom i karakterom dvorskog savjetnika odlikovanog vladina savjetnika u zdravstvenom odsjeku zemaljske vlade medr. Gezu Koblera dvorskim savjetnikom u V. dnev. razr., kotarskog predstojnika I. razr. i upravitelja okružne oblasti u Banjaluci Franja pl. Jakubovskog okružnim predstojnikom u VI. dnev. razr., a Previšnjom odlukom od 31. januara 1910. je blagoizvoljelo naimenovati vladina savjetnika Josipa Bauera, vladinim savjetnikom u pravosudnome odjelenju zemaljske vlade.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je sudske tajnike u okružnom sudu u Sarajevu Franja Pachera i Oswalda Zertera sudskim savjetnicima, a sudskog pristava u kotarskom sudu u Gračanici Ivana Müllera sudskim tajnikom ; dalje je unapriedilo erarialnog fiškala u pravosudnom odjelenju zemaljske vlade dra. Jaroslava Hušu u VII. dnevni razred, naimenovalo je člana ulema-medžlisa Hadži Mehmed Džemaluddin ef. Čauševića muderisom (profesorom) šerijatske sudačke škole u VIII. dnevnom razredu izvan stanja sa sistemizovanim berivima kotarskog predstojnika II. razr. u kotarekom uredu u Foči Othmara Barišića kotarskim predstojnikom I. razr. u VII. dnev. razr. i kotarskog predstojnika II. razr. dra. Antuna Feifalika u upotrebi u gospodarstvenom odjelenju zemaljske vlade vladinim tajnikom u VII. dnev. razr.: dalje političkog pristava I. razr. i upravitelja kotarskog ureda u Varcar-Vakufu Mihajla Leona Potuczkog, političkog pristava I razr. i upravitelja kotarskog ureda u Srebrenici dra. Ahmetbega Defterdarovića i političkog pristava I. razr. i upravitelja kotarskog ureda u Zvorniku Karla Albrechta kotarskim predstojnicima II. razr. u VIII. dnev. razr., ostavivši ih u sadanjim mjestima službovanja.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenoga pravnika Marka Zekića privremenim auskultantom za okr. ured u Tuzli, odvjetničkog kandidata Pavla Proticsa u Požunu privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnev. razr. za kotarski sud u Bos. Dubici, policajnog perovodju Karla Josipa Novaka u Požunu privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnev. razr. za kotarski ured u Srebrenici, a svršenoga pravnika dra. Rudolfa borona Feilitszcha iz Budimpešte privremenim perovovodnim vježbenikom u XI. dnev. razr. za kotarski ured u Bjelini, i svršenoga pravnika Dra. Aleksu Radovića privremenim auskultantom za okružni ured u Sarajevu.

(Premještenja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je tajnika kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Milana pl. Krainchicha, na službovanje pridieliti kr. županijskoj oblasti u Osieku, a iz službenih obzira Domobrana Kokotovića, privremenog ravnatelja kr. zemaljske kaznione lepoglavske, pridieliti na službovanje kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladi, odjelu za pravosudje, dra. Franju Seiferta, upravitelja kr. zem. kazninone lepoglavske, te dra. Josipa Šabana, kr. sudb. pristava I. razreda, pridieljene na službovanje kr. zem. kaznioni mitrovačkoj.

Digitized by Google

premjestiti kr. zem. kaznioni u Lepoglavi, povjeravajući dru. Franji Seifertu upravu ove kaznione, iz službenih obzira Franju Pokaza, sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Varaždinu, k onomu u Ludbregu, te mu podjedno povjeriti upravu rečenog kotarskog suda, iz službenih obzira dra. Slavišu Körblera, zamjenika državnog odvjetnika II. razr. u Mitrovici, ka državnom odvjetničtvu u Zagrebu, a kr. kotarskom pristavu I. razreda Marijanu Marjanoviću, kod kr. kotarske oblasti u Gjurgjevcu povjeriti upravu te kotarske oblasti.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo umirovilo je trajno na njihovu sopstvenu molbu kotarske predstojnike I. razr. Josipa pl. Markovića u Bos. Dubici, Klemensa grofa Brandisa u Zenici, Zdenka grofa Rumerskircha u Derventi, Kamila barona Malcomesa u Brčkom i Jeftomira Zaharića u Bugojnu, premjestilo je kotarskog predstojnika I. razreda Josipa Kellnera od kotarskog ureda u Prnjavoru ka kotarskom uredu u Derventi, povjerivši mu upravu istog, sudskog savjetnika u okr. sudu u Sarajevu Petra Jawora u trajno stanje mira, političkog pristava I. razr. Stjepana Smoljana od kotarskog ureda u Prijedoru ka kotarskom uredu u Kotor-Varoši, a opozvao je premještenje perovodnog vježbenika Antuna Daffnera od kotarskog ureda u Prijedoru k onome u Kotor-Varoši, premjestio je političkog pristava I. razr. Josipa Kottika od kotarskog ureda u Prnjavoru k administrativnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu, političkog pristava II. razr. Dr. Eugena pl. Sladovića od administrativnog odjelenja zemaljske vlade u Sarajevu k seoskom kotarskom uredu u Banjaluci, političkog pristava II. razr. Nikolu Ladića od seoskog kotar. ureda u Banjaluci k tamošnjoj okružnoj oblasti i političkog pristava II. razr. dr. Rudolfa Nestlanga od okružne oblasti u Banjaluci ka kotarskom uredu u Prnjavoru, privremenog perovodnog vježbenika Rudolfa Zamečnika od kotarskog ureda u Bijeljini ka kotarskom uredu u Srebrenici, političkog pristava II. razr. Adolfa Karescha od seoskog kotarskog ureda u Tuzli u Zavidović kao ispostavljenog činovnika, a političkog pristava II. razr. dra. Tiborija Csurgaya od okružne oblasti u Tuzli, k tamošnjem seoskom kotarskom uredu, razriešio je auskultanta u okružnom sudu u Banjaluci Rudolfa Semina usljed njegova prelaska u političku urpavnu službu u c. kr. namjestničtvu u Pragu od daljeg službovanja u oviem zemljama, premjestio je političkog pristava I. razr. i upravitelja kotarskog ureda u Vlasenici Ivana Stonawskog ka kotarskom uredu u Prnjavoru, povjerivši mu upravu istog, dalje u Zavidoviću ispostalvjenog političkog pristava I. razreda Josipa Stjepana Petersa ka kotarskom uredu u Vlasenici, povjerivši mu upravu istog, privremenog perovodnog vježbenika Saliha Kazazovića od kotarskog ureda u Srebrenici k administrativnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu, iz službenih obzira premješten je privremeni financijalni perovodja Adam Krtalić od financijalnog nadzorničtva u Banjaluci k onom u Tuzli.

(Novi kr. javni bilježnik.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati dra. Dragana Trbljanića, od vjetnika u Glini, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Petrinji, sa sjedištem u Glini.

Digitized by Google

(Pravo odvjetovanja) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Ivanu Divkoviću, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskog stola sa sjedištem u Samoboru, dru. Josipu Godleru, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskog stola sa sjedištem u Sisku, dru. Draganu Trbljaniću, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Glini, i dru. Nikoli Grkoviću, odvjetničkom perovodji, u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Gospiću.

(Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad II. za godinu 1910. izdan je i razposlan dne 3. februara 1910. te sadržaje pod brojevi:

10. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 18. septembra 1908. broj 19.920 o nadležnosti kod matičnih unosa slučajeva poroda, vjenčanja i smrti;

11. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 28. decembra 1909. broj III. B. 2790/1906 izdanu sporazumno sa kr. ug. ministrom trgovine, kojom se preinačuju, odnosno nadopunjuju dosadanji propisi glede ubiranja pristojba za veterinarsku pregledbu domaće marve, koja se odprema željeznicom (parobrodom);

12. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 31. decembra 1909. broj 6381, kojom se mienja teritorijalni obseg izraelitičkih bogoštovnih občina u Valpovu i Našicama;

13. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 31. decembra 1909. broj 31.825 o uredovnom bilježenju naknadnih matičnih unosa, ispravaka i zabilježbi u matičnim paricama; i

14. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 11. januara 1910. broj III. A. 4087 1909. glede tamanjenja hrušteva.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Trg. tvrdka **F. Kornitzer** trgov. mješ. robom u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Luka Margetić kr. sudbeni viećnik	10. februara 1910. Br. 5667/gr.	Dr. Ivo Frank odvjetnik u Zagrebu	Dr. Janko Šviglin odvjetnik u Zagrebu	12. marta 1910.	12. marta 1910.
Josip Huber u Novoj Pazovi	Kr. sudbeni stol u Mitrovici	Josip Šarić kr. sudbeni viećnik	17. februara 1910. Br. 1090/gr.	Dr. Žiga Baum odvjetnik u Mitrovici	D. Viktor Rupp odvjetnik u Staroj Pazovi	20. marta 1910.	21. marta 1910.

Digitized by Google

Hrvatska pravna terminologija.

Razprava u skupštini pravničkoga društva, držanoj 5. marta o. g.

Dr. Franjo J. Spevec:

Slavna skupštino!

Danas imademo povesti diskusiju o pravnoj terminologiji, pa mi je čast, da otvorim tu diskusiju.

Prošle je godine glavna skupština pravničkoga društva pozvala upravni odbor, da se pobrine za sastav pravne terminologije. Što je poslije toga učinjeno u tom pogledu, bit će gospodi poznato. Čitali ste u „Mjesečniku" kao što i u izvješću za prošlu godinu, da je upravni odbor izabrao u sjednici od 27. veljače 1909. posebni odbor za sastav terminologije, a taj odbor konstituirao se u sjednici od 16. ožujka 1909. u toliko, što je izabrao za tajnika g. dra. Strohala, pa mu povjerio, da bi on sastavio nacrt osnove, po kojoj bi se imalo raditi. Tu osnovu imao je g. Strohal predložiti odboru. Mjesto toga napisao je dr. Strohal u „Mjesečniku" br. 7 i 8 raspravu o tom, neku vrstu jadikovke, kako da se taj posao još ne može izvadjati, kako ga napose ne može on obavljati, pa veli, da se je prenaglilo pravničko društvo, kad je stvorilo onaj zaključak, za tim da se je prenaglio upravni odbor, kad je izabrao posebni odbor za sastav pravne terminologije, a opet se ovaj prenaglio, kad je povjerio dru. Strohalu sastav osnove.

Da je posao ogroman i težak, to stoji; da mu dr. Strohal nije nikako dorasao, to tvrdi on odviše čedno, kako svjedoči već ono što je napisao o tome; a da on sam obavlja taj posao, to se nije ni mislilo.

Potrebu valjane pravne terminologije ne treba dokazivati. Isticana je ta potreba već više puta i s raznih strana. I upravni odbori pravničkoga društva bavili su se već tim pitanjem. Kad sam god. 1890. stavio u odboru pravničkoga društva predlog, da se stane raditi oko pravne terminologije, prihvatio je odbor taj predlog jednodušno, a tadašnji urednik „Mjesečnika" popratio ga riječima, da ne treba ni preporuke ni obrazloženja, jer je jasan, a tiče se vrlo važne i prešne theme. („Mjesečnik" 1890. str. 167. i 329.)

No u smislu toga predloga nije se dalje radilo ništa, osvrnuo se na nj jedino L. N. valjanim i stvarnim člankom štampanim u broju 8. „Mjesečnika" 1890. Zgodno ističe pisac (str. 395.) kako treba da se po mogućnosti

Digitized by Google

poprave neshodni izrazi, kojima se služe naši zakoni i literatura, isto tako treba da se nadju ili stvore izrazi za pojmove, kojima operiramo, a nemamo odredjenoga izraza za njih, već moramo upotrebiti kakav god izraz ili pojam opisivati. Često je bio, veli, u neprilici, kad mu je došlo u ruke kakovo djelo osobito filozofičko, pa je sam sebe pitao: kako bi ti ovo ili ono rekao hrvatski?

U takovu nepriliku dolazi sigurno svaki pravnik, kojemu je do toga, da se izražava korektno.

Revni član i prijatelj našega pravničkoga društva gosp. savjetnik M. Obuljen u Zadru, kad u „Mjesečniku" prošle godine raspravlja osnovu zakona „o stavljanju pod skrbničtvo", što ju je sastavila austrijska vlada, primjećuje „k a k o j e z a n a s i z v a n r e d n o o t e š ć a n s v a k i n a j m a n j i r a d, k a d n a m t e r m i n o l o g i j a n i j e u r e d j e n a" („Mjesečnik" 1908. str. 107. bilj. 7.)

Za to i on požuruje, da se uredi pravna terminologija. U neprilici je, kako bi preveo naslov one osnove „E n t m ü n d i g u n g". On zagovara izraz z a p r j e t a, jer ga poznaje crnogorski zakonik, a i u Broz-Ivekovićevom riječniku veli se „zaprijetiti" za „interdicere". Poznaje taj izraz i bugarsko pravo. Prigovoriti može mu se to, da nitko ne će bez komentara znati, što ima da znači; morao bi mu se dakle dodati tumač: „stavljanje pod skrbničtvo". Neprestanim upotrebljavanjem mogao bi se možda taj izraz uobičajiti.

Česi kažu: d á n i p o d p o r u č e n s t v í, kao što i mi: stavljanje pod skrničtvo.

Poljaci: „p o z b a w i e n i e w l a s n e j w o l i", „u b e z w l a s n o w o l n i e n i e". Ovako, kako Poljaci, mogli bismo i mi možda reći: „Oskrbničiti", oskrbničenje.

Tko je dalje čitao n. pr. „Neue Freie Presse" od septembra ove godine, gdje je bilo priopćeno njekoliko članaka „Ueber Recht und Macht". od profesora Wiesera, lako je došao u istu nepriliku, ma da je pisac nastojao, da piše što više razumljiva, popularno. Već riječ M a c h t kako da prevedemo? „Macht" naziva ovdje pisac objektivno pravo, pravni poredak, ono mu je „die Ordnung der Macht um der Macht willen und durch die Macht".

Znači li ovdje Macht vlast ili moć? U svojem gore pomenutom predlogu držao sam, da se Macht kao objektivno pravo ima prevesti sa m o ć.

(Knjižara Kugli izdala je za ovu godinu vojnički koledar za sve pripadnike naše o r u ž a n e m o ć i — bewaffnete Macht.) No čini mi se, da je za objektivno pravo bolje reći v l a s t, u koliko se misli na v l a d a t i.

Wieserova rasprava govori mnogo pored vanjskih i o „i n n e r e M ä c h t e", koje su često puta jače nego vanjske, kao znanost, čuvstva,

Digitized by Google

osvedočenje, običaji i t. d. Jesu li i to vlasti ili moći? Kako ćemo reći n. pr. „die innere Macht der Geschichte"?

No i pravo u subjektivnom smislu zovu Nijemci „Macht". Je li i ovo „v l a s t", kako sam ja predlagao, s obzirom na ovlašćenje, sadržano u subjektivnom pravu, ili je moć, s obzirom na to što se na osnovi subjektivnoga prava prava ovo i ono m o ž e činiti. Česi kažu „m o c" Poljaci „w l a d z a", „w l a d z t w o", no Zoll zagovara „m o c" s obzirom na to, „ž e o s o b a c o ś m o ż e".

Jasno je, da se u nijednom od ovih slučajeva ne može „Macht" prevesti sa „sila". Sila je opreka od prava, dok je Macht pravo sámo.

Na ovakove i još veće neprilike nailazimo kod množine o p ć e n i t i h p o j m o v a, što ih treba svaka struka pravoslovlja. A opet svaka posebna struka i privatnoga i javnoga prava ima množinu pojmova, za koje nemamo prikladnoga ili nikakova izraza.

S ovoga dakle gledišta, što se naime tiče potrebe valjane pravne terminologije, ne može se nikako reći, da se pravničko društvo prenaglilo, kad je stvorilo onaj zaključak o sastavu terminologije.

Ako pak misli dr. Strohal, da se pravničko društvo prenaglilo u toliko, što još nisu obavljene pripreme, prethodnje radnje, niti onda nema pravo. Jer i takove prethodne radnje već su rad oko pravne terminologije, i one dakle spadaju u ono djelovanje, koje je skupština pravničkoga društva povjerila upravnom odboru

A tko da obavi takove prethodne radnje? Svakako ima to biti pravnik, ako mu i treba kod toga pomoći filozofa i filologa.

Teško će ih pak obaviti koji pravnik izvan pravničkoga društva.

Jer ako u opće ima pravnika, koji ne spadaju u svezu pravničkoga društva, jer ne mare za nj, vajni su to pravnici i slaba pomoć od njih.

Kako pak pojedinac ne bi bio kadar, da sam obavi čitav posao, najnaravnije je, da pravničko društvo uzme u svoje ruke taj posao. Pa kad je ono ovlastilo upravni odbor, da pristupi k tome poslu, nije mu podijelilo nikakovih potanjih instrukcija, već mu je prepustilo, da poduzme sve, što je potrebno, da se postigne svrha — a u prvom redu nužne prethodne radnje.

S obzirom na jedan dio tih prethodnih radnja, na ime sakupljanje termina iz starih pravnih spomenika, tvrdi dr. Strohal, da je pravničko društvo zakasnilo. Jer osim Daničićevog rječnika iz književnih starina ima tuj Mažuranićevo djelo „Prinosi za hrvatski pravno-povjesni rječnik", pa bi bilo „ludo i neoprezno, kad bi se našao budi koji novi pravni terminolog", te se latio posla, koji obavlja Mažuranić tako uspješno.

Ni ovdje nema dr. Strohal pravo.

Svaka čast lijepome djelu g. Mažuranića, onoj općoj želji, da ga nastavi

Digitized by Google

i dogotovi, rado se pridružuje i odbor za sastav pravne terminologije. Ali druga je zadaća i svrha Mažuranićevu djelu, a druga, za kojom ide pravna terminologija, a kakovoj se ovdje radi.

Mažuranićevo djelo neophodno je nužno i vrlo korisno za proučavanje naših pravnopovjesnih spominika, i Mažuranić ga sam zove: „Prinosi za pravnopovjesni rječnik".

Naprotiv prama terminologiji, o kakovoj se ovdje radi, ima biti rječnik suvremenih pravnih termina, kakovima se služe i treba da se služe današnji naši zakoni i današnja pravna znanost. Nema sumnje, da će Mažuranićev rječnik dobro doći i ovomu drugomu. Ako nadjemo u njem izraz, za koji držimo, da je i danas dobar i zgodan, tim bolje, to lakše i opravdanije prihvatit ćemo ga i danas.

Ali to ne vrijedi za svaki izraz, što ga nalazimo u starim spomenicima. Danas imademo mi drugo pravo, nego naši predji. I jezik današnjega prava mora u koječem biti drukčiji; jedno i drugo ima svoj razvoj.

U jednu ruku današnje pravo operira s množinom pojmova, koji nisu bili poznati starome pravu, ne može nam dakle to staro pravo dati termina za te pojmove. U drugu ruku i one pojmove, što ih je poznavalo staro pravo, izražavamo često danas drukčije.

Mažuranićev rječnik nema n. pr. riječi „činidba", „dosjelost".

Možemo li mi danas biti bez tih izraza, makar im se sa jezikoslovnog gledišta štošta prigovara?

Naprotiv n. pr. „baština", „blago", imaju u starim spomenicima razno značenje, dok ih mi danas kad govorimo juristički, moramo upotrebljavati u juristično-tehničkom značenju, kao „nasljedstvo" (§ 532. o. g. z.) i „blago" u smislu § 398. o. g. z.

Izraz „dugovanje" mnogo se upotrebljava u starim spomenicima, kako svjedoči i Mažuranićev rječnik. U razgovoru s jezikoslovcima isticao sam, da bi se ta riječ mogla možda upotrebiti za ono, što vele Nijemci „Ding", dok bi riječ „stvar" označivala „Sache", osobito tjelesnu stvar. No prigovaralo se tome, da „dugovanje" znači danas lih „debitum", biti dužan.

Prema svemu tomu posao g. Mažuranića, i zaslužan i koristan, ne može da isključi ili nadomjesti posao oko sastavljanja suvremene pravne terminologije. Jedan i drugi mogu se obavljati usporedo, možda će g. Mažuranić, koji već dugo vremena sakuplja gradivo, biti prije gotov, pa će se njegovim djelom moći okoristiti i sastavljači pravne terminologije. Osobito za historiju pojedinih termina bit će ono važno, po prilici onako, kao što za zakon njegova historija. Poznavanje historije zakona važno je za razumijevanje zakona, ali to ne znači, da onaj, koji poznaje historije zakona, već eo ipso razumije i sam zakon.

Digitized by Google

Pita se sada, kako valja postupati kod sastava pravne terminologije. Ovim pitanjem ima se baviti u prvom redu odbor, koji se prema potrebi može dopunjivati, tako da bude svaka struka pravoslovlja zastupana svojim stručnjakom, kojih će morati prema potrebi biti i više, da sastavljaju terminologiju svoje struke ; a cijelo valja onda urediti jedinstveno — po prilici onako, kako se radi oko jedinstvene terminologije za discipline srednjih škola.

Bilo bi dobro, da budu u tom odboru kolege iz Dalmacije i Bosne. Misli dra. Strohala o tom, kako bi valjalo postupati kod sastava pravne terminologije, vrijede više za pravnopovjesni rječnik, za historiju pravnoga nazivlja, nego za suvremenu pravnu terminologiju, i dobro će doći Mažuranićevu poslu.

Primjera za takovu terminologiju imademo nekoliko. God. 1849. sazvalo je bilo ministarstvo pravosudja u Beču odbor, da sastavi juridičku terminologiju u svim slavenskim jezicima, što se govore u carevini austrijskoj. Jugoslavenski odsjek toga odbora sastavi njemačko-hrvatsku, srpsku i slovensku terminologiju, te je objelodani god. 1853. u Beču.

Ova terminologija, kako je god poučna i zanimljiva, ne može dakako da zadovolji današnje potrebe. Za to su braća Slovenci već prije više godina dali sastaviti novu terminologiju. Brigu oko toga preuzelo je bilo društvo „Pravnik", koje je god. 1890. pozvalo slovenske pravnike, da pomognu sastaviti takovo djelo, a konačnu redakciju obavio je dr. Janko Babnik. To je „Nemško-slovenska pravna terminologija" izdana 1894. U predgovoru riše se u kratko, kako je postupano kod sastava te terminologije.

Česi pored nekojih starijih manjih terminologija imaju opširnu terminologiju: „Německo-česká terminologie uřední a právnická" sastavili je dr. Kadlec i dr. Heller u dva sveska 1897.—1900.

Poljaci imaju takodjer: „Niemecko-Polski Slovnik wyrazów prawniczych i administracyjnych", drugo izdanje nakladom krakovske akademije 1874.

Osim toga: „Niemiecko-polski Słownik wyrazów sądowych i administracyjnych", sastavio Konstant Kościński, Poznan 1905.

Malo-Rusi imaju: „Нимецко-русскій Словарь вислових правних и администрацийних" sastavio dr. Kost Levickij, Lavov 1893.

Po primjeru ovih terminologija možemo i mi sastaviti našu. Pa ako i ne bude u svem savršena, moći će ipak zadovoljiti mnogu prijeku potrebu. A ne sumnjam, da ćemo uspjeti, bude li potrebne požrtvovnosti i one ljubavi za stvar, koja se ne zadovoljava tim, da radimo samo ono, što baš neposredno moramo.

Lijep primjer takove požrtvovnosti i ljubavi za stvar pruža nam svakom zgodom upravo izabrani tajnik odbora za sastav terminologije, pa će sigurno i on rado sudjelovati kod toga posla. (Živio i odobravanje.)

Digitized by Google

Dr. Josip Šilović:

Slavna skupštino! Prigovor našega kolege dra. Strohala, da smo se prenaglili s našim zaključkom glede hrvatske pravne terminologije, tiče se u prvom redu mene, jer sam ja bio onaj, koji sam u glavnoj godišnjoj skupštini našega društva prošle godine predložio, da se stvori zaključak, da se počne raditi oko sastava hrvatske pravne terminologije; ja sam bio onaj, koji sam predložio, da izaberemo g. dra. Strohala tajnikom odbora za sastavak te terminologije, jer sam bio uvjeren, da je on po svojoj spremi i marljivosti kadar i da će biti voljan uzeti ovaj posao na svoja ledja. Kako se vidi iz izvještaja dra. Strohala, što ga je štampao prošle godine u br. 7., 8. i 9. „Mjesečnika", on to nije voljan, a kao prvi razlog tome naveo je, da nema za to sposobnosti. U to ne utječem niti mogu da utječem. Kao drugi razlog navodi dr. Strohal, da ne zna, kako bi željelo pravničko društvo, kako li odbor za sastavak te terminologije, da se to provede: da li da to bude zbirka termina, kojima bi se imali služiti hrvatski pravnici u buduće, ili kojima su se do sada služili.

Ja, gospodo, mislim, ni jedno ni drugo. jer niti je pravničko društvo kadro niti ima snage, da izda termine, koji bi bili za uvijek valjani i koji bi svakog vezali. A niti je to našem društvo bila zadaća i svrha. A nema to niti da bude zbirka termina, kojima su se do sada služili hrvatski pravnici. Svrha je hrvatskoj pravnoj terminologiji, da se dade svakom hrvatskom pravniku prilika, da nadje izraz dobar za pojam, kojemu on hrvatskog izraza ne zna.

G. Strohal veli nadalje, da rječnikâ s terminima, koji bi u njemu bili proglašeni kao jedini valjani, već imamo. Koliko ja znam, a i g. predsjednik je malo prije istaknuo, mi takova rječnika nemamo. Mi imademo jedan jedini rječnik pravne terminologije, a taj je od god. 1853.; poslje kod nas nije izišao nikakav rječnik o pravnim terminima. Zato ne stoji ono, što kaže g. Strohal, a onda ne mogu stajati ni dedukcije, koje od tuda izvodi. Istina je, da druge termine imaju naša braća u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Crnoj gori, Srbiji, a druge mi. Ja mislim, da bi naš rječnik bar donekle utro put tome, da se pravna terminologija izjednači u banovini, Dalmaciji i Bosni i Hercegovini. Danas hrvatski pravnik nema gdje da nadje i odakle da uzme izraz, glede kojega su stručnjaci kazali, da valja, i tako svatko uzima ono, što mu se čini najbolje, a što vrlo često ne odgovara duhu našega jezika.

Onda dr. Strohal tvrdi, da smo se prenaglili glede sakupljanja narodnih izraza, jer ono, što je Bogišić skupio, ne vrijedi mnogo, a dr. Strohal sada u tom pribire gradju, pa bi valjalo pričekati. Glede termina naših pravnih spomenika veli opet, da smo zakasnili, jer je Vl. Mažuranić tu stvar obavio na opće zadovoljstvo.

Digitized by Google

Na ovaj prigovor ne ću da se osvrćem, jer ga je tako jasno i bjelodano pobio naš g. predsjednik, da ne bih mogao nego opetovati njegove riječi. Dokazao je naš predsjednik, da Mažuranićev rječnik imade svrhu, da nam predoči pravne izraze iz pravnih spomenika, iz prošlosti, a naša terminologija ima biti rječnik suvremenih izraza pravnih, kojima valja da se služe današnji zakoni i današnja pravna znanost.

Dakako kad budemo birali izraze za pravne pojmove, mi ćemo bez dvojbe tražiti, je li dotična riječ egzistirala u prošlosti i takova riječ imati prednost — u toliko će nam Mažuranićev rječnik doći vanredno dobro. Mi ćemo se njime poslužiti a da ne počinimo plagijat, jer ćemo navesti, odakle smo riječ uzeli.

Čudno mi se čini, da nam dr. Strohal predbacuje, da smo se prenaglili, kad znamo, da je već g. 1890. gosp. predsjednik naš potakao ovu misao i apelirao na naše pravnike, da o tom poradimo, ali je na žalost ostalo kod tog apela.

Veli dr. Strohal, da ovakav rječnik ne bi bio od nikakve koristi. Ja sam sâm često puta trebao u svom radu koju hrvatsku riječ meni nepoznatu i morao sam je skovati. Pitao sam filologe, ali oni, ne znajući pojma, ne mogu mi kazati prave riječi. Jer oni bi, da uzmognu razumjeti pojam, morali študirati pravo. Ja držim, da je svaki od vas osjetio nebrojeno puta to isto, što i ja. Ali ja imam za to mnogo klasičniji primjer, koji će uvjeriti i dra. Strohala i vas sve bolje nego moj primjer. Jagićev nasljednik na sveučilištu u Beču, prof. dr. Milan R e š e t a r je bezuvjetno jedan od najboljih poznavalaca našega jezika i priznati slavista. On mi je još g. 1899. pisao pismo — čuo je naime, netko ga je krivo uputio, da ja sastavljam hrvatsku pravnu terminologiju, a on je onda bio prevodilac austrijskog državnog zakonskog lista. U tom listu veli dr. Milan Rešetar: „Ova stvar i mene vrlo interesira, jer ja ovdje u Beču prevodim naše zakone i naredbe, pa vrlo često osjećam, kako je teško bez valjane novije terminologije, jer ona stara od god. 1853. vrlo je slaba i nepotpuna".

Dakle, gospodo, kad jedan Rešetar, koji je sav svoj život posvetio proučavanju jezika, osjeća potrebu ovakovoga rječnika, kako da je ne osjećamo mi, koji nismo imali ni vremena, ni zgode, da naš jezik pomno proučavamo. Ja držim, da je ovo klasičan dokaz, kako nam je od prijeke nužde juristička terminologija današnjeg našeg jezika. Rešetaru se čini ta stvar tako važnom, da on predlaže i uvjeren je, da će ovu stvar uhvatiti u ruke vlade svih triju naših pravnih područja i pripomoći izdanju takove terminologije, jer je ona prvi uvjet, da izrazi naših zakona budu odgovarali duhu jezika.

Kad sam već pri tom, na svršetku ovih svojih primjetaba, reći ću, kako misli dr. Milan Rešetar, da bi se ta stvar imala poduzeti. On misli, a u tom se i ja s njime slažem, da bi se ta stvar morala dati jednom čovjeku, koji je

Digitized by Google

i dobar jurista i dobar poznavalac našega jezika, da sastavi pravnu terminologiju kao nacrt, koji bi se imao štampati tek na pol strane te dostaviti svim našim priznatim pravnicima, koji poznaju jezik, i priznatim filolozima, s molbom, da ga prouče i odboru priopće svoje opaske, koje bi onda imao pretresti odbor, sastavljen od jurista i filologa hrvatskih. Ono, što bi ovaj odbor ustanovio, imalo bi doći u pravnu terminologiju. Ja mislim, da je ovo mnijenje posve opravdano.

Dr. Strohal je odklonio preuzeće ovoga rada, što nam je vrlo žao, jer smo uvjereni, da bi ga on bio po svojoj spremi i marljivosti u najkraće vrieme željenom kraju priveo. Sada nam ne će preostati drugo, nego da tražimo drugoga, koji će taj posao htjeti uzeti na sebe. Mi ne smijemo sustati na početku ovoga podhvata. Svršavam uvjeren, da će odbor nastaviti svoj rad i prije svega potražiti čovjeka, koji će tu zadaću preuzeti. (Živio !)

O novoj austrijskoj izbornoj reformi.

Predavao u skupštini od 24. srpnja 1909. dr. Ladislav Polić.

(Svršetak).

VIII.

Izborni se čin započinje tako, da se na dan izbora u odredjeni sat i na mjestu za to odredjenom konstituira izborno povjerenstvo, koje preuzima imenik birača zajedno s pripravljenim popisima za glasovanje i popisima glasova. Postupak pred izbornim povjerenstvom „u načelu" je javan, ali nije potpuno javan poput sudskih rasprava, kako je po primjeru njemačkog izbornog pravilnika želio zastupnik Stransky. Javnost je veoma znatno ograničena tobože iz praktičnih razloga, jer u većini općina nema dovoljnih prostorija za veće općinstvo. Zato je odredjeno, da samo birači s legitimacijama mogu ući u izborni lokal, pa pošto glasaju, treba odmah da ga ostave. Pače politička kotarska oblast ili opet izborni povjerenik mogu odrediti, da se birači samo pojedince puštaju u izborni lokal. U drugu ruku, da se izborno povjerenstvo sasvim ne otme kontroli javnosti, uvedena je u Austriji nova institucija pouzdanika. Ako žele stranke, koje se natječu kod izbora, valja izbornom činu pridružiti dva do pet pouzdanika izmedju birača — u većim gradovima do deset njih — pa ti pouzdanici imaju pravo prisustvovati izbornomu činu, doklegod se ne proglasi rezultat brojenja glasova. Te pouzdanike prije izbora naznačuju stranke po imenu političkoj kotarskoj vlasti, koja izmedju predloženih osoba odredjuje primjeren broj, obaziruć se što je više moguće na sve stranke, koje se natječu kod izbora. Pouzdanici su samo svjedoci izbornoga čina, te osim prigovora, na koji imaju pravo birači po §-u 21. sl. a) i c), nemaju oni nikakoga daljeg utjecaja na tečaj

Digitized by Google

izbornoga čina. Ove su odredbe zato zanimljive, što se njima prvi put u izbornom redu za carevinsko vijeće izrijekom priznaju stranke.

Radi zaštite slobode izbora zabranjeno je, dok traje izbor, govoriti govore biračima ili kako mu drago drugačije agitirati za izbor u izbornom lokalu i u zgradi, u kojoj se nalazi taj lokal, pa u bližoj okolici zgrade, i to u okolišu, što ga odredi politička kotarska vlast. Čitava je publicistika jednodušno priznala, da se ova odredba pokazala vrlo zgodnom kod prvih izbora po novom izbornom redu.

Glasanje je tajno, a biva s pomoću glasovnica, koje su izdane od vlasti; inače glas ne vrijedi. Neposredno prije početka glasanja treba da se izborno povjerenstvo uvjeri, da je prazna žara, u koju će se metati glasovnice. Glasanje se otpočinje tako, da članovi izbornog povjerenstva predadu svoje glasove. Zatim predaju svoje glasove birači. Kad predaje glas, treba da svaki birač pokaže svoju legitimaciju. Osobe, koje predadu svoje glasove, valja po imenu zabilježiti u popis za glasovanje, od kojega jedan primjerak piše perovodja, a drugi koji član izborne komisije. Kod glasanja primi predsjednik izbornoga povjerenstva od svakoga birača složenu glasovnicu, pa svaku pojedinu metne neotvorenu u izbornu žaru i pazi, da ne bi tko namjesto jedne glasovnice predao više njih. Predavanje glasova završuje se u odredjeni sat. No ne smiju se isključiti od glasanja birači, koji još prije nego mine sat odredjen za završetak, dodju u izborni lokal i u prostor za čekanje ili neposredno pred izborni lokal. Ako nastanu takove prilike, da se spriječi početak, nastavak ili završetak izbornoga čina, može izborno povjerenstvo uz privolu izbornoga povjerenika izborni čin odgoditi ili produžiti do idućega dana. Svaku odgodu ili produženje treba na vrijeme oglasiti. Ako je već bilo otpočelo predavanje glasova, stavlja izborno povjerenstvo i izborni povjerenik do nastavka izbora pod pečat izborne spise i izbornu žaru s glasovnicama, što se u njoj nalaze.

Austrijsko se zakonodavstvo odlučilo za tajno glasanje, ali ta je odluka bila, tako reći, unaprijed determinovana, jer već po izbornoj reformi od g. 1896. bilo je glasanje tajno, a tajno glasanje nije lasno izmijeniti javnim pogotovu, kad se tajnost drži nekom ustavnom garantijom. Uostalom, tajno je glasanje bilo van svake diskusije, pa se nije ni javio nijedan prijedlog za javno glasanje, pače zakonom su ustanovljene kaznene sankcije protiv povrede izborne tajne.

Tajno glasanje postalo je problemom, kad ga je uvela franceska konstituanta g. 1789. prvi put u parlamentarnoj historiji; u jedinoj do onda parlamentarnoj zemlji, u Engleskoj bilo je glasanje javno. Tajno se glasanje sve više širilo, pa je napokon uvedeno čak i u samoj Engleskoj g. 1872. Jedini su izuzetak još Ugarska i Hrvatska, gdje do danas vrijedi javno glasanje.

Digitized by Google

Treba li glasanje da bude javno ili tajno, pitanje je načela. U samoj literaturi mišljenja se razilaze. Za tajno glasanje plediraju prvaci kao J. Bentham, Mohl, Schäffle, Benoit, Brunialti. Javno je glasanje tražio Rousseau, učeći, da se glasanje vrši tajno samo kod pokvarenih naroda. I J. St. Mill posvetio je javnom glasanju čitavo jedno poglavlje svoje knjige o reprezentativnoj vladavini, hoteći da iz izbora ukloni laž. Pristalice javnoga glasanja jesu i Rotteck, Bluntschli i Gneist.

Tajno se glasovanje brani poglavito svrhom njegovom, da štiti slobodu birača i čistoću izbora od nepozvanih utjecaja, dolazili li oni od oblasnih organa ili od drugih birača. U zemljama s oštrim socijalnim oprekama tajno glasanje ima naročito da štiti ekonomski slabije od ekonomski jačih, navlastito radnike od poslodavaca, pa i pojedine radnike od presije radničkih organizacija. Tajno glasanje oslobadja birače od muka i neprilika i ublažava izbornu borbu, pa su baš ti razlozi naveli englesko zakonodavstvo da uvede tajno glasanje. Protivnici tajnoga glasanja priznaju dobre strane tajnosti, ali ističu i njegove loše strane, a opet i prednosti javnoga glasanja. Naročito G. Meyer, koji je napisao vrijednu knjigu o parlamentarnom izbornom pravu, traži javno glasanje zbog toga, što inače u javnom životu svagdje vrijedi načelo javnosti: javne su sjednice parlamenta, javne su sudske rasprave, javne su skupštine općinskih vijeća. Svi ti organi stoje pod kontrolom javnosti, a sâm narod t. j. birači hoće da budu izuzeti od javnosti; to je besmisleno pogotovu, ako se birači drže za javne funkcionare. Naprotiv, tajno glasanje odgaja narod u beznačajnosti; dalje, ono ne otkriva prave motive glasanju, navlastito u Njemačkoj, gdje mnogi glasuju za socijalnodemokratske kandidate, ne iz uvjerenja, nego iz prkosa protiv vlade i viših staleža. Sve to sušta je istina, pa bi trebalo uvesti javno glasanje, ali samo onda, ako ga izvjesno zakonodavstvo doista postulira radi dobrih strana njegovih. Uostalom i ovo načelno pitanje valja riješiti prema političkim, ekonomskim i socijalnim prilikama svake pojedine zemlje. Vrijedno je navesti, što je rekao blagopokojni dr. Fran Vrbanić u našem saboru g. 1888.: „Ja znam, da ima dosta razloga, koji se navode za tajno glasovanje i proti njemu, ali ja znam i to, da je istina nepobitna, da javno glasovanje ima mjesta samo uz apsolutnu pretpostavu, da postoji neograničena pravednost i nepristranost; ja znam, da javnom glasovanju može biti mjesta samo ondje, gdje vlada potpuna sloboda izbora, dočim ondje, gdje se ne prihvaća načelo, da je kažnjiv svaki protuzakonit i nepravedan upliv na izbornike, došao ma s koje strane, tamo javno glasovanje nije opravdano".[59]

[59] Tako veli i Emil Spira: „Ale ani najzuřivejší odpurci tajneho prava volebního nemohli popřiti faktu, že neni jistejšího prostredku jak chraniti voliče pred neopravnenym natlakem" u članku „O preventivní a represivní ochrane volebního tajenstvi" u

Digitized by Google

Kad je austrijski zakonodavac uveo tajno glasanje, nije trebao uvesti gotovo i tajan postupak pred izbornim povjerenstvom, kako je već prije ocrtano. Ali tajan je i skrutinij, jer i kod njega smiju biti nazočni samo izborni povjerenik i članovi izbornoga povjerenstva s perovodjom i pouzdanicima. Pogotovu je tajno i konačno ustanovljivanje izbornoga rezultata za čitav izborni kotar, jer i kod toga smiju prisustvovati samo članovi izbornoga povjerenstva i izborni povjerenik.

Iza glasanja dolazi skrutinij. Po završetku glasanja zatvara se izborni lokal, pa u njemu ostaju samo izborni povjerenik i članovi izbornoga povjerenstva s perovodjom i pouzdanicima. Prije skrutinija predsjednik izbornoga povjerenstva promiješa glasovnice u izbornoj žari, zatim ih izvadi i pobroji. Nato jedan član izbornoga povjerenstva razmota svaku glasovnicu napose, pregleda je i preda predsjedniku, koji ju na glas pročita i preda dalje drugim članovima povjerenstva, da je pregledaju. Dva člana izbornoga povjerenstva vode svaki po jedan popis glasova o osobama, koje su dobile glasove, pa uvrštuju u nj ime kandidata i broj glasova. Jedan i drugi popis moraju se slagati, a podpisuju ih svi članovi povjerenstva i izborni povjerenik. Nevaljani se glasovi ne broje. Kad se svrši izborni čin, zaključi se izborni zapisnik, a članovi izbornoga povjerenstva, izborni povjerenik i perovodja potpišu zapisnik zajedno s popisom za glasovanje, pa se zapisnik zajednički zapečati, priklopivši mu imenik birača, popis za glasovanje i potpisane popise glasova, valjane i nevaljanim proglašene glasovnice, stavi natpis, kojim se naznači sadržaj, te se preda izbornom povjereniku.

Predsjednik proglasi rezultat skrutinija, čim se opet otvori izborni lokal. Ako je izbor zastupnika izbornim činom dovršen, izborni povjerenik pošalje izborni spis političkoj zemaljskoj vlasti; ako li se glasanje za isti izbor zastupnika vrši u više nego jednoj izbornoj skupštini, pošalje se spis izbornom povjereniku, koji je postavljen za glavno izborno povjerenstvo.

Glavno izborno povjerenstvo treba da izračuna ukupni rezultat sviju spisa o glasovanju, što mu ih dostavi izborni povjerenik, koji je pri njem postavljen. Ono se sastaje u nazočnosti izbornoga povjerenika u mjestu odredjenom od političke zemaljske vlasti i sastoji od sedam članova, od kojih po trojicu imenuje općinsko zastupstvo sijela glavnoga izbornoga povjerenstva i izborni povjerenik, i to izmedju birača, koji u onom mjestu imadu izborno pravo u dotičnom izborništvu, a sedmi se član izbira na isti način, kaogod i peti dotično sedmi član izbornog povjerenstva. Predsjednika izbiraju članovi glavnoga izbornog povjerenstva izmedju sebe relativnom većinom. Glavno izborno povjerenstvo sastavlja rezultate izbornih čina,

češkom Pravníku od g. 1908. str. 3. Spira kritizuje i način, kako je načelo tajnosti provedeno u austrijskom izbornom redu, pa iznosi i pozitivne prijedloge, kao što su službena glasovnika sa službeno naštampanim imenima kandidata, pa isoloir.

Digitized by Google

ustanovljene od pojedinih izbornih povjerenstava, ali ne smije se upuštat u reviziju uredovnih djela tih povjerenstava. Kad se izračuna ukupni rezultat izbora, zaključi se zapisnik, što se o tome vodio, a potpišu ga i zapečate članovi glavnoga izbornog povjerenstva, izborni povjerenik i perovodja, priklopivši sve izborne spise, i predaju izbornom povjereniku, koji sve spise pošalje političkoj zemaljskoj vlasti. Pošto se otvori lokal povjerenstva, predsjednik glavnog izbornog povjerenstva proglasi rezultat izbora.

Ako izborništvo ima da izabere samo jednoga zastupnika, drži se izabranim onaj, koji dobije više od polovice sviju predanih valjanih glasova (načelo apsolutne većine). Ako se ne postigne apsolutna većina glasova, vrši se uži izbor. Kad se radi o izboru jednoga zastupnika za izborni kotar, valja da se birači kod užega izbora ograniče na one dvije osobe, koje su kod predjašnjega biranja dobile relativno najviše glasova. Kad su glasovi jednako razdijeljeni, odlučuje ždrijeb, tko će doći u uži izbor, a taj ždrijeb vuče predsjednik izbornoga povjerenstva. Ako se kod užega izbora svi predani valjani glasovi jednako razdijele medju osobe, koje su došle u taj izbor, odlučuje ždrijeb, tko će se od njih smatrati izabranim, a taj ždrijeb vuče predsjednik izbornoga povjerenstva.

Osobina je austrijskoga izbornog reda, da mandat izabranome zastupniku ne predaje ni izborni povjerenik ni predsjednik glavnoga izbornog povjerenstva. Izborni se spisi dostavljaju glavaru političke zemaljske vlasti da ih pregleda, i on izdaje i dostavlja izbornu svjedodžbu svakom izabranom zastupniku i u slučaju § 36., kad se isprazni zastupnički mandat, dotičnomu zamjeniku, ako su ispunjeni uvjeti, što su za pasivno izborno pravo propisani u §-u 7. temeljnoga zakona o zastupstvu carevine. Ta svjedodžba daje izabranoj osobi pravo da dodje u zastupničku kuću carevinskoga vijeća. Prema tome glavar političke zemaljske vlasti nema ispitivati, da li je izborni čin zakonito izvršen, već samo to, da li je izabranik izberiv. No ta namjesnikova rješidba nema pravne snage, jer zastupnička kuća može verificirati za zastupnika i onoga, kojemu je uskraćena izborna svjedodžba ; a opet izborni je čin uništen i prema tome potreban novi izbor istom onda, kad to izreče zastupnička kuća.

IX.

Sasvim je nova institucija za austrijsko izborno zakonodavstvo institucija zastupstva manjina (§§ 34.—37. izb. reda). Zakonodavac je htio da zaštiti znatne narodne manjine u Galiciji. Radi zaštite manjina vodi se u mnogim zemljama silna agitacija, kojoj su glavno sredstvo očite nepravde današnjeg osnovnog načela većine. Ukloniti nepravde majoritarnoga principa glavna je svrha sistemina zaštite manjina, koji se pojavljuju u dva

Digitized by Google

oblika: ili kao zastupstvo manjine ili kao proporcioni izbori.[60] Sistemi zastupstva manjina ne idu za načelnim rješenjem ovoga pitanja, već smjeraju samo na to, da u pojedinim izbornim kotarima pomognu manjini i pored većine do zastupstva. Dva glavna tipa izmišljena su i primijenjena za zastupstvo manjina: sistem ograničenoga glasa (vote limité) i sistem gomilanja glasova (vote cumulatif). Sistemi proporcionih izbora ne smjeraju samo na to, da uklone nepravde majoritarnog principa u pojedinim izbornim kotarima kao pomenuti čisto empirički sistemi zastupstva manjina, već nastoje oko sasvim novoga, racionalnog uredjenja izbornoga postupka s toga načelnog gledišta, da svaka stranka ima u saboru dobiti toliko zastupnika, koliko je u razmjerju spram ostalih stranaka dobila glasova kod izbora. Ti se sistemi vrstaju u dvije skupine prema tome, da li proporcionaliste uzimaju za osnovku pojedinačan izbor ili izbor listinama. Medju prvima najznantniji je sistem Tome H a r e a, a medju potonjima sistem Belgijanca Viktora d' H o n d t a.

Osnovno je načelo austrijskoga izbornog reda, da svaki kotar bira po jednoga zastupnika, a kotari treba da budu što je moguće više arondirani po narodnostima. No u Galiciji nije bilo moguće postići narodnu homogenost izbornih kotara, jer ondje Poljaci i Rusini stanuju ispremiješani jedni s drugima, osobito u istočno galičkim kotarima.[61] Kad bi se i na ove kotare primijenilo načelo pojedinačnog izbora, znatne bi narodne manjine ostale bez zastupstva u carevinskom vijeću. Zato je trebalo u Galiciji promijeniti načela pojedinačnog izbora i jednakosti prava glasa u interesu zaštite manjina, a poglavito još i zato, da se uklone one žestoke i dobro poznate galičke izborne borbe. Tako je u 36 galičkih seoskih izbornih kotara uvedeno zastupstvo manjina. No istini za volju treba priznati, da ta institucija nije samo uvedena radi zaštite narodnih manjina, nego i za to, da se Poljacima namakne što više mandata, jer na pr. u 10 izbornih kotara, gdje se biraju po dva zastupnika, nema pored Poljaka uikakovih Rusina.[62]

---

[60] Isp. m o j u raspravu: Povijest modernoga izbornog zakonodavstva hrvatskog, str. 11—14.

[61] R a u c h b e r g, l. c. str. 27. daje o tome ovaj statistički pregled:

	Poljaci	Rusini
1. Pretežno p o l j s k i izb. kotari:		
a) s manje od 25% Rusina	2,848.600	194.800
b) s više od 25% Rusina	103.500	87.700
2. Pretežno rusinski izb. kotari:		
a) s manje od 25% Poljaka	372.400	1,846.100
b) s više od 25% Poljaka	657.000	951
Ukupno . . .	3,982.000	3,080.000

[62] Rauchberg nadovezuje na iskaz u bilj. 1. ovo: „Iz ovoga se iskaza vidi, koliko su Poljaci pogodovani institucijom dvostrukih mandata. Jer tom se uredbom može koristo-

Digitized by Google

Već u prvobitnoj Gautschovoj osnovi nalazila se odredba, da se u izbornim kotarima s dva mandata smatraju izabranim oni, koji su dobili više od jedne trećine predanih glasova. Budući da se taj broj od jedne trećine pokazivao prevelikim za manjinu vrijednu zaštite, to je ministar predsjednik Hohenlohe u svibnju 1906. predložio današnju stilizaciju § 34., koja je i primljena.

Izborni sistem po 1. stavku § 34. jest zastupstvo manjina i to ona vrsta ograničenoga prava glasa, koja se zove jedinstveni glas, vote unique. U samom §-u 34. nije doduše izrečena karakteristika toga sistema, da svaki birač ima samo jedan glas, ali to izlazi iz §§ 5. i 30. izbornoga reda i iz čitave tekstacije. Sistem jedinstvenog glasa primijenjen je u Braziliji, pa u Hamburgu za izbor Bürgerschafta. Za Galiciju[63] je uveden prema prijedlogu Pfizerovu za izbore u njemački Reichstag, po kojem bi se po dva izborna kotara sjedinila u jedan, te bi se izabranim smatrala ona dva kandidata, koji dobiju najviše glasova, ako postignu barem jednu trećinu predanih glasova. Taj kvocienat od $^1/_3$ snižen je, kako je spomenuto, na pobudu princa Hohenloha na $^1/_4$ predanih glasova.

U izbornim kotarima s dva mandata izbira se ovako: Prvi se zastupnik izbira sasvim onako, kaogod u izbornim kotarima s jednim mandatom t. j. apsolutnom većinom, te je izabran na prvom mjestu onaj kandidat, koji je dobio više od polovice sviju predanih valjanih glasova. Uz zastupnika izabranoga apsolutnom većinom smatra se drugim izabranim zastupnikom onaj, koji dobije više od četvrtine predanih valjanih glasova. Prema tome manjina dolazi do zastupstva, ako je podobna svome kandidatu pribaviti jednu četvrtinu valjanih glasova, što budu uopće predani u tom izbornom kotaru. Na primjer kod 1000 predanih valjanih glasova u izbornom kotaru smatra se na prvom mjestu izabranim onaj kandidat, koji je dobio 501 glas t. j. jedan glas preko polovice, a na drugom mjestu onaj, koji je dobio 251 glas t. j. jedan glas preko četvrtine. Uz kandidata, koji je dobio apsolutnu većinu glasova, može samo još jedan kandidat dobiti više od jedne četvrtine glasova, kako se lasno vidi iz navedenog primjera, ako se zbroje brojev. 501 i 251 i ta svota odbije od 1000. Onaj ostatak od 148 ostaje nezastupljeni

Uži[64] je u izbor u tim kotarima drugačije udešen nego u kotarima, gdje se bira po jedan zastupnik. Dok se kod izbora jednoga zastupnika u jednom

---

vati znatno više od po milijuna Poljaka, a niti 100.000 Rusina. Ipak su Poljaci nezgodnije naseljeni. Manjine bez zastupstva kod njih su i apsolutno i relativno veće nego kod Rusina, koji stanuju u masama."

[63] Starzynski u citiranom članku u Przegladu prawa i administracyi veli, da je izborno pravo u onih 36 galičkih kotara Girardinov vote unique sans transfert; ali spominje i Pfizerov prijedlog.

[64] Isp. Kelsen, komentar str. 123. i sl.

Digitized by Google

izbornom kotaru odmah pristupa užem izboru, ako nijedan od kandidata ne postigne apsolutnu većinu; a ono se kod izbiranja dvaju zastupnika u jednom izbornom kotaru ima istom izvršiti drugo biranje, ako je prvo ostalo bez posljetka, pa tek ako drugo biranje ostane bezuspješno, ima se izvršiti uži izbor. Prvo pak biranje drži se bezuspješnim, ako nijedan od kandidata nije postigao apsolutnu većinu glasova, na pr. ako je svaki kandidat dobio samo jednu trećinu glasova. Tuj nema izabranika na prvom mjestu, ali nema ni o d r e d j e n o g a drugog izabranika, jer se pretpostavke za drugog izabranika stječu kod trojice kandidata, a to smije po zakonu da bude samo kod jednoga kandidata. U takovom slučaju valja obaviti drugo biranje, i ako ovo na isti način ostane bez rezultata, treba pristupiti užem izboru podjedno i za prvo i za drugo zastupničko mjesto; u taj uži izbor ulaze ona tri kandidata, koji su kod drugoga biranja dobili relativno najviše glasova, pa se izabranim smatraju oni kandidati, na koje dodje relativno najviše glasova.

Drugačije jest, ako je u prvom biranju izabran zastupnik na prvom mjestu, dakle ako je već u prvom biranju jedan kandidat postigao apsolutnu većinu sviju predanih valjanih glasova, ali na drugom mjestu nije nitko izabran, jer nijedan drugi kandidat nije postigao jednu četvrtinu predanih valjanih glasova + 1. Tu valja razlikovati ova dva slučaja. Prvi je slučaj, kad su glasovi rascjepkani na minoritetske kandidate, te nijedan od njih nije postigao propisani kvocijenat od jedne četvrtine sviju predanih valjanih glasova i barem još jedan glas preko toga. U tom se slučaju ne vrši drugo biranje, nego se odredjuje uži izbor ali samo za d r u g o zastupničko mjesto i to izmedju minoritetskih kandidata, koji su dobili relativno najviše glasova. Ali većina sudjeluje i kod toga užeg izbora, pa može prourati onoga od minoritetskih kandidata, koji joj je povoljniji. Većina dakle može osvojiti i drugi mandat, ako umije vješto manevrirati. Drugi je slučaj, kad manjina uopće dobije premalen broj glasova. To biva onda, kad se kod prvoga ili drugoga biranja glasovi predadu uopće samo za jednu osobu, dakle kad uopće nema manjine, ili kad se glasovi predani za drugi mandat doduše okupe oko jedne osobe, ali ipak manjina ne postigne broj od više od $^1/_4$ glasova. U takim se dogadjajima ne vrši uži izbor, pa ni drugo biranje po § 34., nego se odredjuje drugo biranje po §-u 33. t. j. po principu apsolutne većine; dakle je isključeno načelo zastupstva manjine, te većina dobija i drugi mandat.

Jasno je, da može doći do trećega biranja, za kojim može slijediti još i uži izbor tako, da u jednom izbornom kotaru budu eventualno potrebna i četiri glasanja. Zato su i četiri izborna dana propisana kod raspisa izbora u kotarima sa dva mandata.

Zakon je pošao još i dalje, pa je manjini osigurao njezin mandat i za

Digitized by Google

slučaj, ako bi se taj mandat poslije upraznio bilo zato, što je minoritetski zastupnik umro ili postao neizberiv ili odrekao se mandata ili prestao biti zastupnikom bilo s kojega zakonitog razloga. U tu je svrhu uvedena institucija zamjenika, koja je uvrštena u osnovu kao novi § 36. na prijedlog zastupnika prof. Starzynskoga. Uredba zamjenika bila je poznata francuskom izbornom zakonu od g. 1789., a bila je praksom uvedena i za hrvatski sabor u šezdesetim godinama prošloga vijeka, a danas vrijedi još u Norveškoj i u Belgiji. Za Austriju nije baš potpuna novost, jer su zamjenici ustanovljeni već u zemaljskim statutima, koji su izdani s oktobarskom diplomom od g. 1860., a i danas se biraju zamjenici za članove zemaljskih odbora, za delegacije i za članove komisije za kontrolu državnih dugova.

Ima više načina, kako se mogu postavljati zamjenici izabranim zastupnicima. Za austrijske parlamentarne izbore odabran je ovaj modus: u kotarima sa dva mandata biraju se istim glasovnicama i zamjenici tako, da svaki birač na svojoj glasovnici osim imena one osobe, koju bira za zastupnika, zapiše u drugu rubriku glasovnice takodjer ime druge osobe, koju bira za zamjenika. Zamjenik se izbira pri onom biranju, pri kojem se izbira dotični zastupnik. Kod izbora zamjenika broje se samo oni glasovi, koji su zapisani na valjanim glasovnicama, što su predane za doista i z a b r a n o g zastupnika. Zbrajaju se pak samo oni glasovi, koje tko dobije kao zamjenik za j e d n o g i s t o g zastupnika. Ona osoba, oko koje se na taj način okupi relativno najveći broj glasova, smatra se da je izabrana za zamjenika. Ako kod odlučnog biranja dvije osobe ili više njih dobiju jednak broj glasova, odlučit će medju njima ždrijeb, tko se ima smatrati izabranim za zamjenika.

Zamjenik je samo čekalac, te dolazi u zastupničku kuću, tek kad se isprazni mandat onoga zastupnika, kojemu je izabran za zamjenika. No ako se u isto doba upraznе oba zastupnička mandata jednoga izbornog kotara, ne ulaze u zastupničku kuću zamjenici, nego valja za oba mandata izvršiti nov izbor. Ako zamjenik izgubi pasivno izborno pravo, ako umre ili se odreče svoje zamjeničke funkcije, to se u slučaju, ako se upraznі dotični zastupnički mandat, ne će taj mandat popuniti do novih općih izbora, dotično dotle, dok se ne upraznі drugi mandat. Isto biva, ako zamjenik, koji je došao u zastupničku kuću, s kojega mu drago razloga prestane biti članom te kuće.

Poslije prvih izbora po novom izbornom zakonu čitavo je javno mišljenje osudilo ovu instituciju zastupstva manjine, jer se nije prokušala u praksi: ovamo funkcioniranje njezino bilo je strašno sporo i nesigurno, a onamo nije donijela zastupstvo manjinama u onom opsegu, kako je zakonodavstvo očekivalo. To neka bude dobar nauk i za druge zemlje.

Digitized by Google

X.

Napokon je zakon o izbornom redu precizovao neke norme staroga zbornoga reda. Po izbornom redu od g. 1873. (§ 56.) trebalo je da zastupnik, koji je izabran u dva izborna kotara, izjavi, koji izbor prima, najdalje za osam dana nakon verifikacije njegova izbora. Ista se odredba nalazila i u vladinoj osnovi o novom izbornom redu. Ali odbor za izbornu reformu mislio je, da je taj rok predugačak, jer do verifikacije mandata može proteći mnogo vremena navlastito, ako se za osporeni izbor moraju provesti izvidi; pa onda kod općeg izbornog prava lakše će se desiti dvostruki izbori nego po prijašnjem izbornom sistemu. Da ne bi po gdje koji mandat ostao kroz godine nepopunjen, primio je odbor, a potom i zastupnička kuća odredbu, da zastupnik, koji je u dva kotara izabran, treba da izjavi, koji izbor prima i to treba da učini najdulje za osam dana nakon konstituiranja zastupničke kuće, a kod naknadnog izbora nakon otvorenja dotičnog odsjeka zasjedanja. Tome pravu opcije dodana je i sankcija, pa ako zastupnik u tom roku ne dade takove izjave, odlučit će se ždrijebom, što će ga obavit predsjednik zastupničke kuće u javnoj sjednici, za koji će izborni kotar vrijediti izbor. Za izborni kotar, koji ostane slobodan, raspisat će se novi izbor. No ako je u dotičnom izbornom kotaru bio izabran zastupniku zamjenik prema odredbama § 36., vrijede odredbe pretposljednjega i posljednjega stavka toga paragrafa. Ipak treba napomenuti, da zakon ne odredjuje ništa o tome, što treba da bude, bude li netko izabran zamjenikom na dva mjesta.

Starijim odredbama o verifikaciji narodnih zastupnika dodan je po novom izbornom redu rok, u kojem treba da bude izvršena. Po §-u 41. izbornog reda od g. 1907. zastupnička kuća odredjuje pripravno vijećanje o izbornim spisima, pa kad bude prikazan izvještaj, odlučuje o valjanosti svakoga izbora najdalje za godinu dana poslije toga, kako je izbor obavljen. Da odredba o roku ne ostane lex imperfecta, dodana joj je sankcija. Zato ako prije, nego mine rok od godine dana, ne bude prikazan zaključak verifikacionog odbora, donijet će predsjednik taj predmet na vrijeme na dnevni red, te će referent, što je postavljen od odbora, ili — ako takav referent nije postavljen — referent postavljen od predsjednika zastupničkoj kući prikazati izvještaj i učiniti prijedlog bez pripravnoga vijećanja, a kuća će na osnovi toga izreći odluku. Taj se predmet zaključkom kuće ne može skinuti s dnevnoga reda. Dokle god zastupnička kuća ne proglasi nevaljanim izbor zastupnika, koji imade izbornu svjedodžbu, ili zamjenika, koji je ušao u zastupničku kuću (§ 38.), imat će on sijelo i glas u zastupničkoj kući.

Već se odavna spoznalo,[65] da sabor verificirajući vrši sudsku funkciju

[65] Isp. moju cit. raspravu str. 11.

Digitized by Google

i zato bi se morao strogo držati zakona, a ne drži li ga se, onda je to „parlamentarno kabinetsko sudovanje". No kako je vazda velika opasnost, da parlamenat iz stranačkih razloga ne zastrani pri verifikaciji, predlagalo se i u Austriji već više puta, da se po primjeru engleskom sudovima povjeri sudjenje o osporenim izborima. Tako je grof Coronini još g. 1886. predložio, da se osnuje izborno sudište, a i pri raspravi o novoj izbornoj reformi iznijeli su takav prijedlog zastupnici dr. Vogler, Hruby, Romanczuk i drugovi. No ti su prijedlozi odbiti tobože, da se ne zategne završetak izborne reforme daljim raspravama.

Posljednjim paragrafom osigurane su izvjesne odredbe izbornoga reda osobitim garantijama, koje su se pokazale kao kompromis izmedju dvaju oprečnih stajališta, njemačkoga i slavenskoga. Promjene §§. 1., 4., 5., 33. do 37. i 42. izbornoga reda, zatim tabelarnoga dodatka o podjeli izbornih kotara, koji je dodan zakonu, mogu se valjano zaključiti samo, kad su nazočna barem 343 člana zastupničke kuće. U taj se broj ne računaju zastupnici, koji su ujedno članovi vlade, članovi prezidija i perovodje, što su odredjeni za vršenje poslova na dan glasovanja. Ako se imadu promijeniti odredbe §§. 34. do 36. o zastupstvu manjina, potrebito je za valjan zaključak, da se u broju od 343 nazočna zastupnika nalazi više od polovice zastupnika iz svake zemlje, u kojoj se nalaze izborni kotari po sa dva mandata ; ako se radi o promjeni u diobi takovih izbornih kotara, vrijedi gornja odredba u pogledu zastupnika one zemlje, u kojoj se nalaze dotični izborni kotari. Ako se takav zaključak ne može prihvatiti zbog nedostatnog broja nazočnih zastupnika, smatra se učinjeni prijedlog zabačenim. Kod rasprave o promjeni §§. 1., 4., 5., 33., 37. i 42. nije dopušteno skraćeno poslovanje, uredjeno u §. 42. poslovnika zastupničke kuće carevinskoga vijeća.

XI.

Kako u drugim zemljama,[66] tako i u Austriji počele su se, tek što je uveden reprezentativni sistem, uvoditi kaznene ustanove za zaštitu novo podijeljenih političkih prava gradjana, a naročito za zaštitu aktivnoga izbornog prava. Tako je već u čl. VI. novele kaznenom zakonu od 17. decembra 1862. l. d. z. br. 8. ex 1863. odredjeno : „Tko kod izbora za vršenje političkih prava kupi ili proda glasove ili himbenim načinom spotvori glasovanje ili rezultat njegov, kriv je prestupka, ako u djelu nije sadržan teže kažnjiv čin, i kazni se strogim zatvorom od 1—6 mjeseca". Jasno je, da ova suviše neodredjena ustanova nije mogla dostajati za zaštitu protiv sve većih izbornih zloupotreba. Pod dojmom izbora u Češkoj podnio je g. 1895. nar. za-

[66] Isp. o tom M. E. Mayer u „Vergleich. Darstell. des deutschen ind ausländischen Strafrechts, bes. Text, I. Bd.

Digitized by Google

stupnik dr. Bareuther prešni predlog o reformi kaznenog izbornog prava, ali osnova, koju Gross[67] zove „Zorngesetz", zakopana bude u odboru, premda se općeno priznavala potreba reforme. Zato je ministarstvo Gautschovo uz izborni red podastrlo saboru i osnovu zakona o kaznenim odredbama za zaštitu slobode izbora. I ta osnova ima obilježja prigodnog zakona te ne normira čitavo kazneno izborno pravo. Odbor za izbornu reformu izradio je novu odborsku osnovu sa 22 paragrafa. Promijenjen je već natpis zakonu ovako: zakon za zaštitu slobode izbora i s a s t a j a n j a, jer je kaznena zaštitu, koja se u vladinoj osnovi davala samo izbornim skupštinama, proširena i na sve skupštine, koje raspravjaju o javnim poslovima. Zatim je odbor protegao opseg zakona ne samo na izbore za carevinsko vijeće, za zemaljske sabore, za općinska i kotarska zastupstva, nego i na sve izbore za sve korporacije i zastupstva, koja su zakonom zvana da obavljaju javne poslove. Medju znatnije promjene ide i ta, što je izuzetno dana kaznena nadležnost političkim vlastima za kažnjavanje javnog goščenja birača i nepovlasnog prisustvovanja skupštini, pa i to, što je odredjeno, da se ovaj zakon ima proglasiti zajedno s raspisom izbora za carevinsko vijeće ili za zemaljski sabor u svim općinama izbornoga kotara. Odborska osnova proturena je na raspravu zastupničke kuće s pomoću prešnoga prijedloga. Rasprava nije iznijela novih momenata, pogotovu jer su odbiti prijedlozi Choca i Voglera o kažnjavanju zloupotrebe javne službe za izborne svrhe, a dr. Ferjančić već se prije odrekao svoga prijedloga o „Kanzelparagraphu". Napomenuti mi je, da je u plenumu zastupničke kuće eliminiran možda najvredniji paragraf (§ 18.) odborske osnove o pravu prinudjenoga birača, da bude privatnim učesnikom k kaznenom postupku. Gospodska je kuća prihvatila bez promjene osnovu, kako ju je primila zastupnička kuća. Premda se novi zakon pustio u dosta obilnu kazuistiku, ipak je lasno naći u njem dosta nedostataka. Nije mi medjutim nakana, da se bavim kriminalističnim pitanjima, pa sam tek slobodan upozoriti na stručne kritike pomenutoga već Grossa, pa onda Byloffa[68] i Spire.[69]

---

[67] Isp. članak: Strafrechtliche Bestimmungen zum Schutze der Wahlfreiheit, u. Allg. oesterr. Gerichts-Zeitung od g. 1906. br. 45 sh.

[68] Isp. članak: Der Regierungsentwurf betreffend strafrechtliche Bestimmungen zum Schutze der Wahlfreiheit u. Allg. oesterr. Gerichts Zeitung od g. 1906. br. 13 i članak: Das Wahlfstrafrecht Oesterreichs u istom časopisu od g. 1907. br. 21—27.

[69] Isp. Die Wahlfälschung in Theorie und Legislation. Mit Berücksichtigung des neuen oesterr. Wahlschutzgesetzes. Preštampano iz Grünhutova Zeitschrift für das Privat- und öff. Recht der Gegenwart sv. XXXV. Isp. k tome izvrsnu cijenu dr. Josipa Šilovića u našem „Mjesečniku" od g. 1908. str. 911 i sl.

Digitized by Google

XII.

Dopustite, da obuhvatim još jednim kritičkim pogledom austrijsku izbornu reformu kao cjelinu.

Ponajprije, red je zapitati, da li austrijski izborni red odgovara onom vrhovnom mjerilu za vrijednost svakoga izbornog reda, koje stoji u tome, da izborni red bude prikladno sredstvo, kojim može narod slobodno i potpuno izjaviti svoju volju ? Na to pitanje treba sasvim odlučno odgovoriti potvrdno. Na taj me odgovor nukaju prije svega osnovni principi, na kojima je taj izborni red sazdan.

Aktivno je izborno pravo toliko široko, da ga spravom možemo nazvati općim, jer ono dovodi do izborne žare najšire redove pučanstva.

Ono je direktno, pa ne rastavlja biračke gomile u dva nejednaka skupa i ne degradira veći skup na gradjane drugoga reda.

Izborno je pravo jednako po demokratskom načelu jednakosti.

Ono se napokon vrši tajno, da se zaštite birači od terora odozgo i odozdo i od još nemoralnije korupcije.

Mislim, da su ova načela u današnje vrijeme in thesi opravdana, ili barem — kako rado dopuštam — da bolja teoretska načela ne može postaviti nitko, kome je na umu i na srcu vrhovna svrha izbornoga prava, koja stoji u slobodnoj i nepatvorenoj manifestaciji narodne volje.

Austrijski je izborni red doista moderan u dobrom smislu riječi.

Još u veću pohvalu tome izbornom redu valja naglasiti, da je on doista pošten, jer detaljne norme njegove uistinu smjeraju na to, da provedu one principe, koji stoje na čelu zakona, a ne idu zatim, da ih u provedbi izigraju. Tako su od aktivnoga izbornog prava isključeni samo oni, koji su zaista nesposobni ili nedostojni. Od direktnoga biranja nema izuzetka. Tajnost biranja zaštićena je sasvim doličnim garantijama. Tek za jednakost izbornog prava moramo najaviti rezervaciju, da je jednakost porušena na štetu slavenskih naroda.

No ne smijemo prešutjeti ni slabe strane ovoga izbornog reda, pa ćemo ih nanizati, ne ulazeći u detalje.

U prvom poglavlju o izbornim kotarima, izborništvima i biralištima valja naročito istaknuti samovoljnu i nepravednu podjelu izbornih kotara na štetu slavenskih naroda.

Za poglavlje o aktivnom i pasivnom izbornom pravu naglasiti je, da je problem izborne dužnosti vrlo slabo uredjen, jer odudara od čitave strukture austrijskoga izbornog zakonodavstva, koje je sazdano na ideji izbornoga prava.

U trećem poglavlju o raspisu izbora i o pripravama za izbore mora se osuditi ponajprije ona omaška, što nije ni odredjen dan, kad se izbori imaju smatrati raspisanima. Reklamacioni postupak stoji duboko ispod

Digitized by Google

niveaua bilo kojega modernog izbornog zakona, jer o reklamacijama ne sude nezavisni sudovi, već političke oblasti, koje mogu čak i do 24 sata prije izbora ispravljati biračke imenike. Vrlo je opasna odredba, da birač bez uredovne legitimacije ne može glasati.

Kod propisa o samom obavljanju izbora valja zamjeriti, što biranje izbornoga odbora nije predano općinskoj samoupravi, kao županijama u Ugarskoj i u nas po izbornom redu od g 1875., nego i izborni povjerenik ima kod toga znatnu ingerenciju. Uostalom, taj austrijski birokratizam izbija i kod mnogih drugih odredbi izbornoga reda. Kakogod se kod izbora pokazala zgodnom ona odredba o zatvorenom okolišu oko izborne zgrade, tako valja opet žaliti, što je još inače stegnuta, pače donekle isključena javnost poslovanja samoga izbornog odbora i u pogledu glasanja i kod skrutinija. Zastupstvo manjina u Galiciji samo je po sebi već neiskreno uredjeno, jer ne služi samo zaštiti narodnih manjina, nego i drugim pritajenim političkim svrhama, a izborni je postupak pri tom veoma nespretan, pa su prvi izbori po novom izbornom redu pokazali, da je ta institucija promašila svoju zaštitnu svrhu. Dalje, veoma je čudna ona, tako reći, prethodna verifikacija narodnih zastupnika po pokrajinskom namjesniku, koji treba da izda izbornu svjedodžbu svakome izabranom zastupniku. U državi, koja se diči da je potpuna pravna država, velik je nedostatak, što nije ustanovljeno izborno sudište, da sudi o osporenim izborima. Velika je nevolja, što je ona nepravedna podjela izbornih kotara, a tako i ono nespretno zastupstvo manjina perpetuirano odredbom § 42. o kvalifikovanoj većini za promjenu dotičnih zakonskih odredbi.

Napokon valja još istaknuti, da je sama stilizacija na više mjesta vrlo površna, pa izazivlje oštru kritiku, koja se ne da ublažiti ni kratkoćom vremena, u kojem se ovako veliko djelo moralo izraditi.

Kad bi se svi ti glavni nedostaci pored drugih neznatnijih valjano i prema našim prilikama popravili, usudio bih se reći: sastavimo definitivni hrvatski izborni red prema austrijskom izbornom zakonu i prema osnovi našega Marijana Derenčina.

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.

Priredio Ljudevit pl. Farkaš, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu.

(Nastavak.)

Daljnje odredbe zaključaka judex-kurijalnog vieća odnose se na ostale grane ugarskog materijalnog i formalnog gradjanskog prava i na materijalno i formalno kazneno pravo.

Ugarsko privatno pravo sadržano je u djelu protonotara judexa kurije Stjepana pl. Verböczy-a pod naslovom: „Opus tripar-

Digitized by Google

titum juris consuetudinarii incl. regni Hungariae partiumque eidem adnexarum". Sabor od g. 1514. dao je to djelo pregledati po ljudima zakonu vještim, te ga je nakon tog pregledanja odobrio i potvrdio ; nu do kraljevske sankcije nije nikada došlo. Usprkos toga ipak je to djelo praktičkom uporabom sudaca i odvjetnika steklo malo ne zakonsku snagu.

Kasnijim zakonima, naročito od g. 1848., te iz doba nakon uspostave ustava u Ugarskoj nastale su neke promjene u starom ugarskom običajnom pravu ; naročito u koliko zasjecaju u nasljedno pravo : gore spomenutim zaključcima judex-kurijalnog vieća, kraljevskim odpisom od 9. oktobra 1862. o uredjenju povjerba, zak. čl. XXIII. : 1874. o punodobnosti žena i zak. čl. XVI. : 1876., o formalnostima oporuka, nasljednih pogodaba i darovanja za slučaj smrti.

Usljed zakona stvorenih na ugarskom saboru od g. 1848. prestala je vrlo važna i zamršena razlika u nasljedovanju dobara plemićkih i neplemićkih, dobara potičućih iz kraljevskog darovanja ili iz inog naslova, te dobara avitičkih i stečenih. Osim toga ukinut je t. z. quartalitium, t. j. pravo svih kćeri zajednički na četvrti dio dobara, stečenih samo za muške osobe, te t. z. kapilarno pravo, t. j. pravo svake kćeri po smrti oca na odgoj prema svom stališu i na opremu prema svom stališu prigodom udaje, napram nasljedniku očevih dobara, makar bio taj i fiskus.

Avitički je imetak, koj je od predjâ roditelja prešao na njegovog potomka putem zakonskog nasljedovanja ili doduše usljed oporuke, nu koja samo zakonsko nasljedovanje potvrdjuje ili uredjuje. Isto su tako bile avitičke stvari, koje su pale u dio medju rodjacima po krvi. Nasljedovanje avitičkih dobara sastojalo se je u istinu samo u uživanju dobara. Avitička su dobra neodsvojiva, te je bezkriepostna svaka raspoložba medju živima na štetu djece ili rodjaka.

Stečenim imetkom, u opreci spram avitičkog, može svatko slobodno raspolagati medju živima i za slučaj smrti, uz jedino ograničenje, da se je valjalo pobrinuti o existenciji rodjaka za rad nesposobnih, i da je valjalo iz stečenog namiriti možebitni manjak u avitičkom.

Zakonskim člankom XV. : 1848. općenito je ukinuto pravo aviticiteta ; nu usljed burnih vremena nije za uredjenje nasljednog prava ništa učinjeno. Pod absolutističkom vladom izdan je t. z. „Aviticitätspatent" od 29. novembra 1852., kojim je u Ugarskoj uveden austrijski opći gradj. zakonik i po tome je razlika izmedju nasljedjenog (avitičkog) i stečenog imetka ukinuta.

Judex-kurijalno vieće iz g. 1861. doduše je opet ustanovilo razliku imetka prema njegovom porietlu, nu ipak u bitnosti inako, nego li je to

Digitized by Google

bilo prije g. 1848. Ustanovilo je naime u mjesto avitičkog imetka pojam n a s l j e d j e n o g imetka, te je pravo raspolaganja medju živima ograničilo, pridržavši descendentima, odnosno u pomanjkanju takovih, roditeljima zakonski nasljedni dio ; nu ipak je pridržalo ukinuće zabrane odsvojivanja, izrekavši da se „ugovori medju živima, koji sadržavaju odredbe glede imetka, ne mogu napadati tužbom, koja svoj naslov izvodi iz naravi imetka". (§. 4. jud. kur. zaklj.).

U ovoj je potonjoj odredbi baš sadržana razlika izmedju avitičkog i nasljedjenog imetka, jer je na mjesto avitičkog dobra stupila n a s l j e d j e n a v r i e d n o s t, t. j. vriednost imetka, koj je na ostavitelja prešao od njegovog roditelja ili njegove loze, od nekog predja ostaviteljeva, te prema tome sada više ne prelazi natrag o n a j i m e t a k, koj je od prvog stecioca prešao na ostavitelja, već t o l i k o i m e t k a, koliko je od prvog stecioca prešlo na ostavitelja.

Razvitak i razdioba dobara po njihovoj pravnoj naravi prema starom ugarskom privatnom pravu imade za bosanskog sudca samo historičku vriednost, jer takove vrsti dobara ne može ugarski državljanin u Bosni i Hercegovini u opće ni imati ni ostaviti.

O p ć a p r a v i l a ugarskog nasljednog prava jesu u kratko sljedeća[1]:

Pravo nasljedovanja proizvire ili iz odredbe ostaviteljeve za slučaj smrti, ili iz rodbinskog odnošaja i bračne sveze, te se prema tome razlikuje nasljedovanje o p o r u č n o i z a k o n s k o.

Oba ova načina nasljedovanja mogu takodjer jedan uz drugi postojati.

Pravo nasljedovanja nastaje s m r ć u ostavitelja. Nasljedstvo p r e l a z i na oporučnog ili zakonskog nasljednika u času smrti ostaviteljeve p o s a m o m z a k o n u. Ovlašteni postaje nasljednikom i stiče nasljedstvo bez ikakovg očitovanja, da li ga prihvaća, dapače stiče nasljedstvo bez svog znanja i volje ; nu ipak n e p r o t i i z r i č n o j v o l j i, jer može nasljedstvo o d b i t i. L e ž e ć e o s t a v i n e ugarsko pravo ne pozna. Nasljednik odgovara vazda i to po samom zakonu, samo sa o g r a n i č e n o m o d g o v o r n o s t i za dugove ostavine, t. j. samo d o v i s i n e v r i e d n o s t i p o s t o j e ć i h o s t a v i n s k i h d o b a r a, a u pogledu m a n j k a j u ć i h ostavinskih dobara za onu vriednost, koja je prešla u imetak nasljednika, ili bi uz valjanu brižljivost bila prešla. Za uzdržanje ovakove ograničene odgovornosti nije nasljednik obvezan ni na kakvo pravno djelo. Z a j e d n i č k i n a s l j e d n i c i odgovaraju za ostavinske terete: m e d j u s o b n o u razmjeru svojih nasljednih dielova (zak. čl. XVI.: 1894. §. 55.

[1] Podatci vadjeni su iz magjarskog djela: Dr. F o d o r: Magyar magánjog (ugarsko privatno pravo), V. svezak: „Öröklési jog" (nasljedno pravo) i iz njemačkog djela: K a r l P u t z: „System des ungarischen Privatrechtes".

Digitized by Google

5.), a spram vjerovnika nerazdjelno. Pravo potraživati nasljedstvo, zastaruje u redovitom roku zastare, t. j. u 32 godine.

Tko traži pravo nasljedovanja, mora dokazati smrt ostaviteljevu. Glede nestale osobe, čija se smrt ne može dokazati, valja isposlovati proglašenje smrti. Postupak o proglašenju smrti propisan je u zak. čl. LIV.: 1868. i LIX.: 1881. Nestala osoba smatra se umrlom po ovim zak. člancima uz jednake predpostave, kao po austr. općem gradj. zakoniku.

Nasljednikom može biti samo onaj, tko je u čas smrti ostavitelja živ, ili barem začet. Živo rodjeno diete ne treba da bude sposobno za život. U dvojbi da li je diete mrtvo ili živo rodjeno, predmnjeva se, da je rodjeno živo; a kad se ne može dokazati, koja je osoba od dviju ili više njih prije umrla, predmnjeva se, da su obe, odnosno sve, u isti čas umrle.

Tko je sposoban sticati, sposoban je i nasljedovati. Naročito su sposobne nasljedovati pravne osobe i zaklade; nu crkve i crkvene korporacije mogu sticati nekretnine i u ovima nasljedovati samo uz kraljevo odobrenje. Po konkordatu od g. 1855. dobile su doduše crkve sposobnost neograničenog sticanja; nu buduć konkordat nije u Ugarskoj nikada stekao pravnu snagu, a niti je judex-kurijalno vieće tu ustanovu prihvatilo, stupili su opet na snagu ugarski t. z. leges amortisationis, nu ipak s promjenom u §. 1. jud. kur. zaklj. označenom, naime da duhovne osobe mogu za sebe sticati nekretnine neograničeno, a crkve i crkvene korporacije samo uz kraljevo odobrenje.

Vojnički bjegunci izključeni su doduše po §. 208. c) vojn. kazn. zak. od prava nasljedovanja; nu buduć taj zakon u Ugarskoj nije bio na snazi, mogu oni bez zaprieke nasljedovati.

Neopravdano izseljeni nisu od nasljedovanja izključeni, jer je po zak. čl. L.: 1879. o sticanju i gubitku državljanstva opravdanost izseljenja ograničena jedino vojnom dužnosti.

Pravna sposobnost nasljedovanja prosudjuje se po vremenu, kad je nastupilo nasljedovanje (delatio hereditatis).

Čini se nedostojnim prava nasljedovanja, tko proti ostavitelju poduzme takav čin, kojim se njihov medjusobni odnošaj lišava moralne podloge. Tu valja razlikovati razloge nedostojnosti i razloge izključenja od nasljedovanja. Izključenje predpostavlja oporuku i osobu, koja je na zakonski dio ovlaštena (§ 7. jud. kur. zaklj.; Verbőczy: Tripart. I. dio, čl. 52 i 53); nedostojnost može se izreći proti oporučnom i proti zakonskom nasljedniku. Razlozi izključenja ovlašćuju ostavitelja, da nasljednika od nasljednog diela izključi; za slučaj nedostojnosti pako ne treba se ostavitelj očitovati, već se nedostojni i bez toga usljed težine počinjenog djela lišava svog nasljednog prava, ako mu ostavitelj nije možda oprostio. Ugarski zakoni govore samo o izključenju, a ne spominju ništa o

Digitized by Google

nedostojnosti ; nu ipak se je sudbenom praksom razvilo, da se je u slučajevima, kad je budi osoba ostavitelja, budi njegova posljednja volja nedostojnim djelom naumice vrlo teško povriedjena, izrekla nedostojnost. Nedostojni nasljedovanja ne uzima se u obzir kod ustanovljivanja reda nasljedovanja, već se smatra kao da je prije ostavitelja umro ; nu nasljednici nedostojnoga nisu ipak izključeni od nasljedovanja ostavitelja, iza kog je nedostojni izključen. Sudac ne uzima u obzir nedostojnost ureda radi, već samo na zahtjev inih na nasljedovanje ovlaštenih.

A. Zakonsko nasljedno pravo nastupa usljed rodbinstva po krvi i usljed bračne sveze i to onda, kad ostavitelj sa svojom imovinom nije ili nikako razpoložio za slučaj smrti, ili ne sa svekolikom svojom imovinom, zatim kad se razredba posljednje volje proglasi nevaljanom, te kad postavljeni nasljednici nasljedstvo ne mogu prihvatiti, ili kad ga odbiju.

Rodjacima se broje roditelji i njihovi potomci, kao i oni, koji od zajedničkog roditelja potiču. Roditelji i potomci čine izravnu lozu, i to uzlaznu i silaznu. Rodjaci, koji se uzlazno redaju od ostavitelja, zovu se predji (ascendenti), a koji se od njega silazno redjaju, potomci (descendenti). Oni, koji su u rodbinstvu po zajedničkom roditelju, sačinjavaju dvie ili više loza, koje se, sjediniv se u zajedničkom roditelju, uzlazno sastaju, a silazno razgranjuju. Rodjake u sastajućem, odnosno razgranjujućem se redu zovemo pobočnim rodjacima (collaterales).

Za ustanovljenje stepena rodbinstva prihvaćene su u ugarskom pravu ustanove kanoničkog prava.

Rodbinstvo je zakonito i nezakonito prema tome, da li potiče iz zakonitog ili nezakonitog rodjenja. Zakonitom rodbinstvu smatra se jednakim : a) pozakonjenje naknadnim brakom, b) rodjenje iz putativnog braka. Nadalje nastupa zakonsko nasljedovanje c) usljed pozakonjenja kralj. odpisom zamjenito izmedju oca i pozakonjenog djeteta i njegovih potomaka ; d) usljed posinovljenja u pogledu posinovljenog i njegovih potomaka napram posinitelju, ali ne obratno ; e) usljed nezakonitog rodjenja izmedju nezakonitog djeteta i njegovih potomaka, te matere.

Rodjaci u uzlaznoj lozi i pobočni rodjaci nasljedjuju samo u stečenom i u onom nasljedjenom imetku, koj je na ostavitelja prešao od dotičnog ascendenta ili njegove loze. U slučaju višekratnog rodbinstva nastupa višekratno zakonsko nasljedovanje, i to kako glede descendenta i ascendenta, tako i glede pobočnih rodjaka.

Ne može nasljedovati: a) tko je za nasljedovanje nesposoban ; b) tko je postao nedostojnim nasljedovanja ; c) tko je nasljedstvo odbio ; d) onaj i njegovi descendenti, koji su se unapred t. j. prije

Digitized by Google

smrti ostaviteljeve, i to u formi dvostranog ugovora, budi bezuvjetno ili uvjetno nasljedstva odrekli. Takove osobe smatraju se kao da su umrle prije nego se je nasljedstvo otvorilo.

Zakon propisuje stanoviti red, kojim oni, koji su ovlašteni na nasljedovanje, jedan iza drugog u nasljedovanju sliede, i to tako, da u redu bliži izključuje daljnje. Descendenti imadu prednost pred ascendentima i pobočnim rodjacima. Prema gore spomenutim ustanovama judex-kurijalnih zaključaka o zakonskom nasljedovanju, kad ne ima descendenta, ini je red nasljedovanja u stečenom, a ini u nasljedjenom imetku: a) Stečeni imetak zapada prema sustavu po lozama rodjake u uzlaznoj i pobočnoj lozi, s tom razlikom, da u pomanjkanju descendenta, preživjeli bračni drug ima prednost pred rodjacima. Nasljedjuju dakle: u prvom redu descendenti; kad ovih neima, preživjeli bračni drug; zatim skupina roditelja, i to otac i mati po pola, odnosno u mjesto roditelja umrlog prije ostavitelja, potomci umrlog roditelja; zatim skupina djedova, t. j. oba očeva i oba materina djeda (djed i baba), odnosno njihovi potomci; zatim skupina pradjeda i prababa i t. d. bezkonačno, jer ugarsko pravo ne pozna granice u nasljedovanju; nu ipak tako, da rodjaci iz kašnje skupine dolaze do nasljedovanja istom onda, kad iz predjašnje skupine ne ima nikakovih rodjaka, odnosno kad ovi nisu sposobni ili neće nasljedovati. b) Nasljedjeni imetak, kad neima descendenta, dieli se po svom porietlu na imetak potičući iz loze očeve loze materine, te se unutar obiju loza povraća na onu lozu uzlaznih rodjaka, od koje potiče, prama gore sve dotle, dokle imademo izkazano, da je imetak potekao od dotičnog ascendenta. Ako u nekoj lozi ne ima takovih rodjaka, nasljedjeni imetak prelazi na preživjelog bračnog druga, a u pomanjkanju takovog, svekoliko na nasljednike u stečenom. Ne ima li pako ni rodjaka ni bračnog druga, prelazi na sv. krunu (fiscus) i stečeni i nasljedjeni imetak. Vidi se dakle, da po današnjem ugarskom nasljednom pravu i u nasljedjenom i u stečenom imetku dolazi do izražaja kao glavno pravilo pravo zastupanja (repraesentatio), te da po tom pravilu na mjesto svake osobe, kojoj spram ostavitelja pripada zakonsko pravo nasljedovanja, nu koja je umrla prije ostavitelja, stupaju njezini zakoniti potomci (descendenti). Ovakovo zastupanje nastupa i kod silaznog i kod uzlaznog nasljedstva, usljed čega u istinu rodjaci, kojim pripada zakonsko pravo nasljedovanja, sačinjavaju samo dva razreda: razred roditelja i razred potomaka; pobočni rodjaci nasljedjuju samo u toliko, u koliko preko svojih ascendenta, koji su takodjer ascendenti ostaviteljevi, posredno dospiju do nasljedovanja. Kod takovog retrogradnog prelaza dolazi do izražaja takodjer sustav po lozama, te se nasljedovanje u nasljedjenom u tome razlikuje od nasljedovanja u stečenom, da su pozvane na naslje-

Digitized by Google

dovanje u nasljedjenom samo skupine onih prednika, od kojih je dotični imetak potekao.

I. Descendentima ostavitelja spada po zakonu ostavina u prvom redu (§ 9. jud. kur. zaklj.). Pod descendentima razumijevaju se ostaviteljeva zakonita djeca, njihova zakonita djeca (unuci), njihova zakonita djeca (praunuci) i tako sve niže. Kod nasljedovanja descendenta ne čini ni kakve razlike narav imetka, t. j. da li je imetak nasljedjen ili stečen. Kad ima više djece, spada svakome jednaki dio. U dio djeteta, koje je umrlo prije ostavitelja, ili koje ne može nasljedovati (vidi gore tač. 5) stupaju djeca djeteta (unuci) kao loza na jednake djelove itd. Dio, koj bi dopao jedno diete, koje iz nasljedovanja ispada, dobivaju ostala djeca ostaviteljeva, ako takovo diete ne ima potomaka. Tko je u srodstvu s ostaviteljem s više strana, dobiva u svakoj pojedinoj lozi svoj dio, koj ga spada kao rodjaka iz one loze.

Nezakonitom djetetu ne spada po starom ugarskom pravu nikakovo nasljedno pravo iza roditelja. Prem judex-kurijalni zaključci glede nasljednog prava nezakonitog djeteta ništa ne odredjuju, te bi stoga takovo diete imalo biti izključeno od nasljedovanja, ipak se je judikaturom razvila opća praksa, da mu se priznava i dosudjuje pravo nasljedovanja iza matere i to jedino iza matere. To je nasljedno pravo izmedju nezakonitog djeteta i matere mu zamjenito. Iza nezakonitog oca i njegovih rodjaka, kao i iza rodjaka matere, ne spada mu ni kakovo pravo. Ostavina nezakonitog djeteta, umrlog bez razredbe posljednje volje, kad ne ima potomaka bračnog druga ili nezakonite braće, prelazi na sv. krunu.

Što je neko za života ostaviteljeva unapred dobio, ima mu se uračunati u njegov zakonski nasljedni dio (collatio) i to po vriednosti u vremenu, kad je primljeno. Takovo se uračunavanje zbiva kod zakonskog nasljedovanja bezuvjetno, a kod oporučnog nasljedovanja samo, ako i u koliko je to ostavitelj odredio, i to samo u pogledu descendenta. Predmetom uračunanja redovito je sve, što je tko unapred primio; izključeni su od uračunanja samo običajni i prigodni darovi, te takovi veći darovi, za koje je jasno, da nije bila volja ostavitelja, da budu uračunati, naročito takovi darovi, koje je diete zaslužilo. Ne uračunavaju se takodjer ni troškovi uzdržavanja i naobrazbe, a niti onaj višak, koj prelazi spadajući mu nasljedni dio.

II. Kod nasljedovanja ascendenta važno je razlikovanje nasljedjenog i stečenog imetka. Što se razumjeva pod jednom i drugom vrsti imetka, već je gore u kratko spomenuto, te se na to odnose ustanove §§ 10—12. jud. kur. zaključaka.

a) Nasljedovanje u stečenom imetku u uzlaznoj lozi nastupa, kad iza ostavitelja nije ostalo ni descendenta ni bračnog druga, ili kad ovi iz nasljedovanja ispadaju. Osim toga postoji uvjet, da bi i osta-

Digitized by Google

vitelj bio nasljednikom onoga, koj za se nasljedovanje potražuje, jer nasljedovanje u stečenom počiva na principu medjusobne uzajamnosti. Nasljedstvo prelazi uzlazno redom, dakle: 1. u prvom redu na skupinu roditelja, koja se sastoji iz ostavitelja-oca i njegovih potomaka, te matere i njezinih potomaka; 2. ako je skupina roditelja izumrla prije ostavitelja, tada nasljedjuje skupina djeda i babe, koju sačinjavaju 4 loze: očev djed i očeva baba, materin djed i materina baba i potomci svakoga od njih; 3. skupina pradjeda i prababa, koja sadržaje 8 loza, t. j. 4 očeva djeda i babe i 4 materina djeda i babe i potomci svakoga od njih; 4. skupina šukundjeda i šukunbaba, koju sačinjava po četiri djeda i babe od četvero djeda i baba ostaviteljevih, dakle u svemu 16 loza; 5. zatim skupina prašukundjeda i prašukunbaba i njihovih potomaka, koja se sastoji iz 32 loze; 6. sve tako dalje, dok ima ostaviteljevih predja ili od ovih potičućih rodjaka.

U skupini roditelja dieli se stečeno izmedju oca i matere na jednake dielove. Dio roditelja, koj je umro prije ostavitelja, zapada descendente umrlog roditelja (ostaviteljevu braću i polubraću njegovu), ako takovih ima, te se oni diele u ostavini (u stečenom) po pravilima nasljedovanja silaznog. Nije li iza umrlog roditelja ostalo potomaka, svekoliko stečeno zapada drugog roditelja, a ako ni ovog drugog više ne ima, njegovog potomka (§§ 10., 11. jud. kur. zaklj.). Roditelji umrlog jednog roditelja, kad ovaj ne ima potomaka, ne dolaze do nasljedovanja, jer kod uzlaznog nasljedovanja ne ima mjesta principu zastupanja. Braća nasljeduju samo onda, ako je već umro njihov roditelj, koj njihovo srodstvo sa ostaviteljem posreduje, dakle samo posredovanjem njihovog roditelja. Nasljedjuju i punokrvna braća i polubraća, ipak s razlikom, da ovi potonji dolaze do nasljedstva samo po jednom roditelju, koj im je zajednički sa ostaviteljem. Prema tome, ne dobivaju polubraća ništa, ako im je roditelj u vrieme smrti ostavitelja još živ; nije li više živ, tada dobivaju jednaki dio sa punokrvnom braćom; nu ako su jur oba umrla, tada dobivaju polovinu onog, što dobiju punokrvna braća, jer ovi potonji stupaju na mjesto obojice roditelja, a oni samo na mjesto jednog roditelja. Može se ipak dogoditi, da ih zapane svekoliko stečeno, ako je drugi roditelj umro bez potomaka prije ostavitelja. Na mjesto brata umrlog prije ostavitelja, stupaju njegovi (bratovi) potomci, te dobivaju dio svog prednika u lozi. Ako jedan roditelj ostaviteljev više ne živi, tada nasljedjuju bratučed zajedno sa svojim stričevima i tetkama, dapače dio bratučedi može biti eventualno dvostruko toliki, nego li ovih potonjih, ako su naime polubraća ostaviteljeva, oni pako punokrvnog brata potomci. Nu mogu nasljedovati i sa svojim djedom i babom, ako je naime jedan roditelj ostaviteljev još živ, a djed i roditelj bratučedi je umro prije ostavitelja.

Digitized by Google

Kad ne ima ni roditelja, ni od njih potičućih pobočnih rodjaka, prelazi stečeno na djeda i babu (§ 12. jud. kur. zaklj.), te se dieli izmedju roditelja oca i roditelja matere po polovici, a svaka polovica izmedju djeda i babe iz obih loza takodjer po polovici. Kad su dakle sva četvorica djeda i baba živi, dobiva svaki jednu četvrtinu; u dio jednog od njih, umrvšeg prije ostavitelja, stupaju njegovi (djeda ili babe) potomci, koji se u zapalom im dielu diele po propisima silaznog nasljedovanja. Ako je koj djed ili baba umro prije ostavitelja ne ostavivši potomka, dio njegov prelazi na drugog djeda i babu iz iste loze, odnosno na njegove potomke, a ako takovih ne ima, svekoliko stečeno zapada djeda i babu iz druge loze, odnosno njihove potomke. Napokon ako je jedan od ovih umro bez potomka prije ostavitelja, zapada svekoliko stečeno jedinog preživjelog djeda ili babu, dotično njihovog potomka. I u ovoj skupini razlikuje se punokrvno i polukrvno srodstvo braće, te punokrvna braća roditelja ostaviteljevih zastupaju i djeda i babu iz dotične loze, dočim polubraća samo svog roditelja. Kad iz skupine djeda i babe ne preživi niko ostavitelja, sliedi skupina pradjeda i prababa. I tu se dieli stečeno na očevu i materinu polovinu, te se svaka polovina ima razdieliti na svaku od četiri loza po propisima valjajućim za skupinu djeda i babe, tako da svakog pradjeda i prababu zapane $^1/_8$ diela stečenog. Nu vrlo se riedko zbiva, da bi svih osam pradjeda (prababa) preživilo sve rodjake iz skupine djeda i babe. Na mjesto umrlog pradjeda (prababe) stupaju njegovi potomci, a ako ih ne ima, odpadajući dio izumrle loze prelazi na onu lozu, koja je s njom u najbližoj svezi, na ime u prvom redu na onu lozu pradjeda (prababe), s kojom je bio svezan s ostaviteljem po onom djedu (babi); ako je pako i ova loza izumrla, na onu lozu pradjeda (prababe), s kojom je bio svezan s ostaviteljem po onom roditelju; napokon ako je ova izumrla, na drugu (materinu, dotično očevu) postojeću lozu pradjeda (prababa). Ovi se propisi opetuju i kod šukundjeda (šukunbabe) i njihovih pobočnih rodjaka, bezkonačno.

Višekratno srodstvo s ostaviteljem utemeljuje i kod uzlaznog nasljedovanja višekratni nasljedni dio, ako nasljednik zauzima mjesto u više loza zvanih na nasljedovanje, te s toga dobiva svoj dio u svakoj lozi.

b) Na nasljedovanje u nasljedjenom imetku nije zvano svekoliko rodbinstvo, kako je to već spomenuto, već samo predj, od koga je imetak potekao, te njegovi potomci. Zvani su dakle: 1. glede dobara, koja su na ostavitelja prešla od kojeg njegovog roditelja, taj roditelj i njegovi potomci, naime punokrvna braća ostavitelja i od tog roditelja potičuća polubraća, te njihovi potomci; 2. glede dobara, koja su na ostavitelja prešla od kojeg njegovog djeda (babe), onaj roditelj i potomci mu, po kojem ostavitelj potiče od tog djeda (babe), zatim onaj djed (baba) i potomci mu, (ostaviteljevi stričevi, tetke, t. j. ostaviteljevog rodi-

Digitized by Google

telja braća i od tog djeda (babe) potičuća polubraća, kao i svih ovih potomci) ; 3. glede dobara, koja su na ostavitelja prešla od kojeg njegovog pradjeda (prababe), onaj roditelj i potomci mu, kao i onaj djed (baba) i potomci mu, po kojem ostavitelj potiče od tog pradjeda (prababe), zatim taj pradjed (prababa) i potomci mu (ostaviteljevi prastričevi, pratetke, t. j. ostaviteljevog djeda (babe) braća i od tog pradjeda (prababe) potičuća polubraća, kao i svih ovih potomci) ; 4. tako se opetuje prelaz u zvanim granama od roditelja do onog predja i potomaka (loze) mu, od kojega je imetak potekao, sve dotle dok ne stigne onamo, gdje je prelaz započeo i dok se može. dokazati porietlo imetka, pri čemu daljnji nasljednik u nasljedjenom izključuje bližeg rodjaka po krvi.

Nasljedovanje unutar zvane loze ili više loza, zbiva se po istim pravilima, kao kod nasljedovanja u stečenom. Kad do nasljedovanja dolazi više loza, tada prelazi nasljedstvo svake pojedine loze napose po pravilima gore spomenutim ; nu kad čista vriednost ostavine, koja preostane nakon odbitka tereta, čini manje, nego li je na ostavitelja prešlo, tada se dielovi nasljedstva pojedinih loza razmjerno snizuju.

III. Nasljedovanje bračnih drugova. Ovo je trovrstno a) t. z. pravo udovice (jus viduale), b) nasljedovanje preživjelog bračnog druga (successio conjungalis), c) nasljedovanje udovice (successio vidualis).

a) Na pravo udovice odnose se odredbe §§ 16, 17, 19. jud. kur. zaklj. Pravo udovice sastoji se u tome, da udovica, kad ostavina umrlog bračnog druga ne zapane nju, već zakonske nasljednike, može tražiti : 1. dos legalis t. j. zakonom odredjeni miraz od strane muža (.. quae uxori propter ejus defloration̄em et concubitum de bonis mariti datur ; Tripart. I. 93), dakle u neku ruku jutarnji dar po austr. općem gradj. zakoniku, koj iznosi za supruge magnata 400 forinti, običnih plemića 200 for., neplemića 40 for. (z. čl. 1840 : 22. § 85), inako nego li kod dos scripta, t. j. ugovorom ustanovljeni miraz, koj nije vezan ni na kakovu stanovitu visinu ; 2. stan u vlastitoj kući ostavitelja, gdje su zajedno stanovali ; 3. uzdržavanje prema stališu ; 4. opremu prigodom nove udaje. Ako se udovica iznovice ne uda, spada joj stan i uzdržavanje doživotno. Opseg stana i uzdržavanja ustanovljuje sud, ako se interesenti ne mogu sporazumiti, kod čega se uvažuje društveni položaj umrlog supruga, količina ostavinskog imetka, broj djece, njihove potrebe i prilike, imovinske prilike udovice i mjestni običaj. Ograničenje prava udovice mogu tražiti samo izravni nasljednici u silaznoj lozi (§ 16. jud. kur. zaklj.). Udovica je odgovorna nasljednicima za svaku štetu, koja bi njenom krivnjom na uživanom dobru nastala, dapače mogu nasljednici zatražiti, da joj se postavi sekvestar. Pravo udovice na stan i uzdržavanje ima se propisno osigurati. Kod Jazyga

Digitized by Google

i K u m a n a c a (§ 17. jud. kur. zaklj.) ograničeno je pravo udovice po samom za njih posebno valjajućem s t a t u t u na uživanje dobara ostaviteljevih u mjeri, da odatle može živiti, te se to pravo ne može ograničiti; sadržaj i opseg prava udovice onakav je, kao što kod ograničenog prava ine ugarske udovice i onda, kad iza muža nije ostalo descendenta. Žena g u b i pravo udovice, kad je ona postala nedostojnom nasljedovanja, naročito kad je počinila preljub, ili ako je muža zlobno ostavila, zatim kad je brak razvrgnut, bez obzira da li je žena proglašena krivom ili ne, i kad su bračni drugovi sudbeno rastavljeni od stola i postelje. Nije ali izljev prava udovice pravo na uzdržavanje, koje pripada ženi usljed izrečenog razvrgnuća braka, kad nije proglašena krivom (§ 90. zak. čl. 1894 : XXXI. t. j. ženitbenog zakona). U pravo udovice spada i t. z. a l a t u r a, t. j. imetak, što ga supruga donese svom mužu u brak (a l l a t u r a u x o r e a). Ta je istovjetna sa mirazom po austrijskom općem gradj. zakoniku (§ 1218). Računaju se u alaturu takodjer pokretnine i nepokretnine, što su dane na dar supruzi prigodom zaruka ili vjenčanja od njezina zaručnika ili od koga mu drago jedino poradi ženitbe, te se takova dobra zovu na pose p a r a f e r n a l n i m d o b r i m a (paraphernum). Alatura ostaje podpuno vlastničtvo supruge; mužu spada samo uživanje a d o n e r a m a t r i m o n i i f e r e n d a. Sva prava udovice, koja su nastala ili su ukinuta bivšim austrijskim zakonima ili naredbama, ostadoše netaknuta (§ 19. jud. kur. zaklj.).

b) N a s l j e d o v a n j e b r a č n i h d r u g o v a po § 14. jud. kur. zaklj. nastupa: 1. u stečenom imetku, kad ne ima izravnih nasljednika u silaznoj lozi; 2. glede nasljedjenog imetka, kad ne ima niti nasljednika u silaznoj ni uzlaznoj lozi, niti pobočnih nasljednika (§ 10—12. jud. kur. zaklj.). Pravo nasljedovanja bračnih drugova jest zamjenito. Predmnjeva se vazda, da je ostavina stečeno dobro. Preživjeli bračni drug ima samo dokazati, da ne ima descendenta, a ne treba dokazati, da ne ima rodjaka; ovi potonji ako se prijave i traže svoje pravo na nasljedjeno, imadu to pravo dokazati. Za pravo nasljedovanja bračnih drugova predpostavlja se, da je po zakonu valjani brak potrajao do smrti jednog bračnog druga. Valja još razlikovati i m e t a k, što su ga bračni drugovi tečajem braka z a j e d n i č k i s t e k l i. O pravu bračnog druga na takav zajednički stečeni imetak (jus coaquisitionis) govori § 13. jud. kur. zaključaka, koj odredjuje, da prijašnji ugarski zakoni ostaju nepromjenjeni. Preživjeli bračni drug naime nasljedjuje u takovom imetku polovinu, ako ima djece; inače pako, t. j. ako ne ima djece, savkoliki takav imetak.

c) N a s l j e d n o p r a v o u d o v i c e (successio vidualis), glede kojeg su po odredbi § 15. jud. kur. zaklj. pridržani na snazi prijašnji ugarski zakoni, sastoji se u tom, da udovica p l e m i ć a, ako su i ostala djeca, nasljedjuje najbolji dio odiela svog muža, njegov vjenčani prsten i onu kočiju

Digitized by Google

i konje s opremom, na kojoj se je on običavao voziti sa ženom. Udovica imala je po starom ugarskom pravu još i na neke druge stvari pravo nasljedovanja, nu obzirom na promjenjene prilike iza g. 1848., smatra se to zastarjelim, te se u praksi više ne uporabljuje.

IV. Nasljedovanje sv. krune (fiska) nastupa u savkoliki imetak ostavitelja bez razlike, kad se sudbeno ustanovi, da ne ima niti zakonskih niti oporučnih nasljednika, odnosno kad svi poznati nasljednici nasljedstvo odbiju. Prije nepoznati nasljednici mogu ipak i nakon predaje ostavinskog imetka eraru svoje nasljedno pravo zatražiti kroz cielo vrieme redovite zastare, koja se računa od otvorenja nasljedstva t. j. od smrti ostavitelja. Prieporno je doduše, da li fisk takovu ostavinu stiče u svojstvu nasljednika, ili po svom pravu na zaposjednuće imetka bez gospodara ; nu po pretežnom shvaćanju pravnika, smatra se, da fisk prihvatom takove ostavine stupa na mjesto ostavitelja, te se nalazi u istom položaju kao i nasljednik. Prema tome proteže se pravo fiska ne samo na ostavinu u zemlji već i na ostavinu u inozemstvu umrlog ugarskog državljana, u koliko je to dopustivo prema postojećim državnim ugovorima, te je fisk dužan takodjer namiriti sve terete ostavine, do visine vriednosti njezine.

B) Oporučno nasljedovanje. Odredbama judex-kurijalnog vieća od godine 1861. ukinuta je razlika izmedju avitičkog i stečenog imetka, te je pravo oporukom razpolagati za slučaj smrti protegnuto na vaskoliki imetak bez obzira na njegovo porietlo. Odredbe, koje se odnose na oporučno nasljedovanje, sadržane su u §§ 1., 2., 3., 5., 6., 7., 19. jud. kur. zaklj., nu te odredbe u koliko se tiču vanjskih potrebština oporuke promjenjene su zak. čl. XVI : 1876. „o formalitetima kod oporuka, nasljednih pogodaba i darovanja za slučaj smrti". Glede unutrašnjih potrebština oporuke, t. j. takovih, koje se odnose na bitnost oporuke, jesu ustanove ugarskog prava u bitnosti jednake ustanovama austr. općeg gradj. zakonika, te će se stoga ovdje spomenuti samo ustanove u bitnosti različne.

Oporukom se zove jednostrana, poreciva odredba neke fizičke osobe o tome, što se za slučaj njezine smrti ima zbiti sa njezinom imovinom. Nu osim ovakovog uredjenja imovinskih odnošaja, može sadržavati i ine odredbe, n. p. imenovanje tutora ili skrbnika (§ 34. zak. čl. XX : 1877.) priznanje nezakonitog djeteta, priznanje duga. Za valjanost oporuke nije potrebno, da u njoj bude označen nasljednik, naročito, da se uporabi rieč „nasljednik", niti da bude razpoloženo sa cielom imovinom. Dapače ciela oporuka može se sastojati iz samih legata, a da ne bude imenovan neki stanoviti nasljednik. Imenovati nasljednika, kao i u opće sve one odredbe, koje se mogu učiniti u oporuci, mogu se takodjer učiniti u kodicilu, pod kojim se po ugar. pravu razumjeva kašnje učinjena naknadna odredba k oporuci.

Digitized by Google

Po današnjem ugarskom pravu za pravo ne ima razlike izmedju oporuke i kodicila; ako se doduše u zak. čl. XVI : 1876. kodicili na pose spominju, to se čini s razloga, što se taj zakon odnosi i na takovo područje Ugarske, gdje važi austr. opći gradj. zakonik. Nedorasli izpod navršenih 12 godina u opće su nesposobni praviti oporuku. Maloljetnici od navršene 12. do 18. godine, u koliko su u opće sposobni oporučivati, mogu u smislu § 21. zak. čl. XVI : 1876. sačiniti samo javne oporuke ; nu ženskinja i ispod 18 godina, ako se je udala, može praviti takodjer i privatnu oporuku, jer žena udajom postane punoljetna. Gluhoniemi i niemi, koji ne mogu svoju volju znakovima očitovati, nisu sposobni praviti oporuke ; nu ako su vješti čitanju i pisanju, mogu praviti javnu oporuku (§ 21. cit. z. čl.), Osobe stavljene sudom pod skrbništvo, nisu u sposobnosti praviti oporuku, nikako ograničene.

Formalne potrebštine, koje se po zakonu traže za valjanost oporuke, ne mogu biti predmetom dokaza, jer se pomanjkanje takovih potrebština ne može nadoknaditi nikakovim dokazom. Manjka li samo i jedna takovih potrebština, oporuka je ništetna. T. z. aviticitetskim patentom od 29. novembra 1852., kojim je u Ugarskoj uveden austr. opći gradj. zakonik počamši od 1. maja 1853., odredjuje se u § 7. u pogledu vanjske forme oporuka, da se valjanost oporuka, sačinjenih prije nego je opći gradjanski zakonik stupio na snagu, ako je oporučitelj umro nakon tog vremena, imade prosudjivati ili po do onda postojavšem ili pako po austrijskom općem gradj. zakoniku, prema tome, da li je ovaj ili onaj zakon povoljniji, da se oporuka uzdrži u krieposti. Judex kurialni zaključci, s kojima su ugarski zakoni uspostavljeni, dozvoljavaju, da „takove oporuke, koje potiču od ostavitelja, koj je umro tečajem pol godine od vremena uspostave ugarskih zakona, mogu biti u pogledu vanjskih potrebština sačinjene takodjer po propisima dosele postojavših austrijskih zakona" (§ 6.). „U buduće pako glede vanjskih potrebština za valjanost oporuke i kodicila važe jednako, bez obzira na gradjanski stališ ostaviteljev, razni propisi, koji se temelje na ugarskim zakonima, štatutima i na zakonskom običaju, te se s toga ne mogu napadati oporuke plemića iz tog razloga, što su sačinjene po propisima, koji su valjali za neplemiće, a isto tako i obratno, jer im manjkaju vanjske potrebštine za valjanost oporuke (§ 5.). Prema tome valjana je oporuka osobe kojeg mu drago gradjanskog stališa, ako je sačinjena uz istodobnu prisutnost triju svjedoka. Buduć se je pako to temeljilo na običaju vladajućem u zemlji, morao je onaj, tko bi tvrdio, da postoji inaki mjestni običaj, to dokazati. Tako je postojalo do uzakonjenja jur gore spomenutog zak. čl. XVI : 1876., koj je stupio na snagu dne 1. jula 1876., te od kojeg dana počamši sve novo sačinjene oporuke imadu biti sačinjene po ustanovama tog zakona, (§ 36.), dočim je glede oporuka, koje su sačinjene prije tog roka ako inače ustano-

Digitized by Google

vama ovog zakona ne odgovaraju, odredjeno (§ 37.), da ipak važe, nu samo onda: 1. ako je oporučitelj umro do 1. jula 1877., t. j. unutar jedne godine, od kako je zakon stupio na snagu; 2. ako onaj, tko iz oporuke za sebe izvodi prava, dokaže, da je oporučitelj od izminuća jednogodišnjeg roka do svoje smrti bio u takovom stanju, da nije mogao sačiniti novu oporuku; 3. ako je prijašnja pismena oporuka do dana 1. jula 1876., t. j. kad je zakon stupio na snagu, položena kod oblasti po prijašnjim zakonima za to nadležnoj, ili ako je kroz jednu godinu od tog roka položena kod javnog bilježnika".

Po spomenutom sada valjajućem zak. članku XVI: 1876. s obzirom na vanjsku formu, imade privatnih i javnih oporuka. Privatne oporuke jesu ili redovite ili izvanredne. Redovite oporuke jesu: 1. pismene, a ove: a) u tajnoj formi sastavljene i to: α) oporuke od oporučitelja vlastoručno pisane i podpisane, (§ 1. tač. a); β) oporuke od oporučitelja, koj zna čitati i pisati, samo vlastoručno podpisane (§ 1. tač. b), § 5.); b) u otvorenoj formi sastavljene, t. j. oporuke sačinjene od oporučitelja, koj ne zna ni čitati ni pisati, niti imena podpisati (§ 1. tač. b), § 6.); c) oporuke kod javnog bilježnika položene (§§ 22., 23., 24.); 2. ustmene oporuke (§§ 15—20). Izvanredne (privilegovane) su oporuke, koje su sačinjene: α) za vrieme kuge ili epidemičkih bolesti (§ 27.); β) u ladji na otvorenom moru (§ 28); γ) vojničke oporuke (§ 29.); δ) oporuke u korist descendenta i bračnog druga (§ 32). Javne oporuke jesu one: 1. koje su sačinjene pred javnim bilježnikom ili kr. kotar. sudcem (§ 21.; z. čl. XXXV: 1874., § 82; z. čl. VII: 1884., § 7., 9.); 2. otvorene pismene oporuke providjene svojstvom javne isprave (§ 21.; z. čl. XXXV: 1874., § 83).

Pobliže razglabanje vanjskih potrebština kod oporuka nije nuždno, te se upućuje na sam zakon.

U inozemstvu sačinjene oporuke važe i onda, kad su sačinjene po propisima, valjajućim u zemlji, gdje su sačinjene (§ 34.). Takova oporuka ostane kriepostna, ako se je oporučitelj i kući povratio, dapače takodjer i onda, kad je oporučitelj samo iz tog razloga otišao u inozemstvo, da tamo načini oporuku. Nu ipak, ako je po ugar. zakonima za valjanost oporuke propisana stanovita forma, ne vriedi gore spomenuta opća ustanova § 34. zak. čl. XVI: 1876., n. p. kod malodobnika izpod 18. godine, kod niemih i gluhoniemih, koji mogu praviti samo javnu oporuku (§ 21.).

Po § 13. z. čl. XVI: 1876. dopustive su zamjenite oporuke medju mužem i ženom. Takove oporuke mogu biti samo pismene. Po § 21. cit. z. čl. imade se odredba § 13. uporaviti takodjer na javne oporuke. Opći propisi glede zamjenite oporuke u bitnosti su istovjetni sa austr. općim gradj. zakonikom.

Nasljedovne pogodbe po ugarskom pravu nisu ograničene

Digitized by Google

samo na bračne drugove, već mogu biti sklopljene i medju inim osobama. Ugovarajuće stranke mogu za slučaj smrti razpoložiti medjusobno, ili u korist treće osobe; ili pako medjusobno i u korist treće osobe, te mogu sadržavati i postavljenje nasljednika i odredjenje zapisa. Bitni je uvjet, da se ugovarajuće stranke odreku prava od ugovora odstupiti; nu medjusobnim sporazumom mogu obe ugovarajuće stranke nasljedovnu pogodbu ukinuti; jednostrani odstup od nasljedovne pogodbe moguć je samo onda, kad si ostavitelj pridrži to pravo. Buduć je nasljedovnom pogodbom slobodna volja ostavitelja dragovoljno ograničena, to on više ne može učiniti za slučaj smrti takovu razpoložbu, kojom bi se krnjilo nasljedno pravo interesenta, ne može odstupiti od razpoložbe u njegovu korist učinjene, ne može ga obteretiti sa zapisima ili nalozima. U slobodnom razpolaganju medju živima, ostavitelj nije ograničen usljed toga što je sklopio nasljedovnu pogodbu. Nasljedovna pogodba gubi snagu iz istih razloga kao i oporuka. Za formalnu valjanost nasljedovne pogodbe nuždno je po § 33. gore spomenutog zak. čl. XVI: 1876., da bude sačinjena po propisima, koji važe u pogledu formalnosti za pismenu privatnu oporuku, javnu oporuku, ili pismenu privatnu oporuku, položenu kod javnog bilježnika.

Darovanje za slučaj smrti isto je kao po austr. općem gradj. zakoniku; a glede vanjske forme važi isto, što za nasljedovne pogodbe.

Za nasljedovne pogodbe i za darovanja za slučaj smrti, učinjena u inozemstvu, važi glede vanjske forme isto, što za oporuke u inozemstvu sačinjene.

Zapis (legat) je zasebni prelaz imovine, koj se temelji na posljednjoj volji (successio singularis), u protimbi sa nasljedovanjem, koje je opći prelaz imovine (successio universalis). Kod potonjeg nasljedjuje nasljednik ostaviteljevu ostavinu u cielosti, ili pako u nekoj stanovitoj količini, koja se proteže na svaki pojedini sastavni dio ostavine, dočim kod zapisa zapisovnik (legatar) biva dionikom samo u pojedinim sastavnim dielovima ostavine, bilo u nekoj stvari ili pravu. Po austrijskom općem gradj. zakoniku (§. 684.) zadobiva zapisovnik samo pravo na zapis, dočim se po ugarskom pravu razlikuje, da li zapis sačinjavaju nekretnine uknjižene na ostavitelja, ili pako njegove pokretnine. Nekretnine prelaze na zapisovnika neposredno, t. j. on stiče odma pravo vlastništva, te se pravo vlastništva imade ureda radi uknjižiti na zapisovnika (zak čl. XVI. i 1894. §§. 53, 76, 82, 106.), dočim pokretnine prelaze na zapisovnika posredno, t. j. on stiče samo pravo potraživati zapis; pokretnine prelaze na zapisovnika neposredno samo onda, kad se zapisima ostavina ili sasvim iscrpi, ili ju oni nadmašuju, te ne ima niti oporučnog niti zakonskog nasljednika, od koga bi se izdanje zapisa moglo potraživati. Zapis, bio on nepokretni ili pokretni, stiče se sa časom smrti ostaviteljeve po zakonu samom (ipso jure), te nije potrebno ni kakovo posebno

Digitized by Google

očitovanje zapisovnika, da ga prihvaća. To ima važnu posljedicu, da zapis u slučaju, ako bi zapisovnik umro, zapada njegove nasljednike, a ne njegova zamjenika; ovoga potonjega mogao bi zapasti samo onda, ako bi zapisovnik bio odbio zapis prije svoje smrti. Po ugar. pravu može se zapisati i ostavina ostaviteljeva, koja ga zapada od treće osobe, bez obzira na to, da li se je ista u njegovu korist već otvorila ili ne; naravski, da takav zapis gubi valjanost, ako bi ostavitelj umro prije, nego li se je ostavina u njegovu korist otvorila. Ostavitelj (zapisatelj) može zapisati nekomu takodjer ostavinu zapisom opterećenog, koja ovoga zapada od treće osobe, ako je znao, da ova ostavina zapisom opterećenom spada; nu i takav zapis gubi valjanost, ako je zapisatelj umro prije takove treće osobe. Zapis miraza može ženskinja, ako zapis nije učinjen ovisnim od neke stanovite ženitbe, čim navrši 16. godinu tražiti i onda, ako se ne uda. Muškarac može ga tražiti samo u vrieme kad sklopi brak. Zapis miraza pod uvjetom, da stanovite dvie osobe medjusobno sklope brak, može se tražiti samo ako su one medjusobno u istinu brak sklopile.

U ostalom su ustanove austrijskog općeg gradjanskog zakonika glede zapisa u bitnosti jednake sa ustanovama ugarskoga prava.

Pravo razpolaganja s imetkom ograničeno je zahtjevom pravednosti, da se valja pobrinuti za one, koji su nam po krvi najbliži. Taj zahtjev pravednosti dolazi do izražaja medju živima u dužnosti uzdržavanja (zak. čl. XX.: 1877. § 11.), a za slučaj smrti u ustanovi obligatnog diela (portio legitima). Zahtjev na obligatni dio oživljuje, ako je ostavitelj pravo na takav dio povriedio kakovom odredbom medju živima ili za slučaj smrti, u potonjem slučaju naročito namjernim ili nehotičnim mimoidjenjem, protupravnim izključenjem, prikraćenjem, ili prekomjernim opterećenjem, a takav zahtjev ide proti nasljednicima, zapisovnicima, ili osobama, koje je ostavitelj protupravno obdario (§ 4., 7., 8. jud. kur. zaklj.). Ovlaštene osobe mogu u smislu § 4. jud. kur. zaklj. pripadajući im po zakonu obligatni dio osigurati sekvestracijom. Iz stilizacije § 7. al. 1. i 2. jud. kur. zaklj., moglo bi se zaključivati, da ostavitelj vrhu takovog obligatnog diela, koji po zakonu čini polovicu onoga, što bi osoba na obligatni dio ovlaštena po zakonskom nasljedovanju nasljedila, ne može razpolagati, da je taj dio pridržan descendentima i roditeljima i da oni prema tome mogu tražiti ne samo, da im ostavitelj ostavi toliko, koliko čini vriednost obligatnog diela, nego takodjer, da njima ostane obligatni dio kao nasljednicima, t. j. da ga mogu zahtjevati u naravi. Nu protivno tome proizlazi iz rieči istog §-a, da descendenti, a ako ovih neima, roditelji „mogu zahtjevati nadopunjenje zakonskog diela", to jest oporuka je „ništetna" samo u koliko prikraćuje obligatni dio ovlaštenih; ona ostaje ipak u krieposti, jer prikraćeni nisu ovlašteni tražiti njezino uništenje i nakon toga zahtjevati nasljedstvo poput nasljednika, već samo nadopunjenje za-

Digitized by Google

konske polovine, t. j. izplatu njezine vriednosti, i to ma da za njih nije ništa ostalo, ili da je ostala vriednost, koja je manja od njihovog obligatnog diela.[2] Na obligatni dio ovlaštena osoba nije dakle niti nasljednik, niti suvlastnik ostavine, niti mu spada stvrano pravo na ostavinske predmete, već samo obligatorno pravo na izplatu svote, koja odgovara stanovitoj vriednosti ostavine, jer ugarsko pravo ne pozna zakonski nasljedni dio, već samo obligatni dio; ne pozna nuždnog nasljednika već samo ovlaštenog na obligatni dio, u protimbi sa ustanovama austrijskog općeg gradjanskog zakonika. Obligatni dio pripada samo ostaviteljevim descendentima i roditeljima, dakle ne i daljnjim ascendentima, a niti braći, niti preživjelom bračnom drugu. Kod odmjerivanja obligatnog diela valja razlikovati slučaj, kad roditelj potraživa obligatni dio iz nasljedjenog imetka, i ine slučajeve. Kod nasljedjenog imetka, buduć je roditelj jedini zakonski nasljednik, te je stoga on jedini ovlašten na obligatni dio; da se ustanovi taj obligatni dio, valja samo ustanoviti, koliko je to nasljedjeno nasljedstvo. Nasuprot kad valja odmjeriti obligatni dio descendenta ili roditelja (eventualno obih roditelja) iz stečenog imetka, to jest, kad može biti govora o više zakonskih nasljednika, to valja osim nasljedstva ustanoviti takodjer koliki bi bio zakonski nasljedni dio osobe na obligatni dio ovlašćene. Kod ustanovljivanja zakonskog nasljednog diela valja uzeti obzir na sve one osobe, koje u slučaju zakonskog nasljedovanja usljed toga, što mogu potraživati zakonski nasljedni dio, ograničuju zakonski nasljedni dio osobe na obligatni dio ovlašćene. Ne čini razlike, da li bi bile na obligatni dio ovlašćene ili ne, jer se mogu natjecati o zakonsko nasljedstvo i u ovom potonjem slučaju. Prema tome obligatni dio roditelja, komu je djete umrlo ne ostaviv descendenta, bračnog druga i drugovog roditelja, čini ne polovicu stečenog, već samo četvrtinu, jer bi u slučaju zakonskog nasljedovanja polovica stečenog spala na braću, (koja stupaju na mjesto drugog roditelja.) Obligatni dio može ostavitelj ovlaštenomu ostaviti na koj mu drago način; on ga može označiti nasljednikom u nasljednom djelu, koj odgovara obligatnom dielu, ili jednostavno do visine obligatnog diela; on ga može imenovati zapisovnikom na obligatni dio ili na svotu, koja odgovara vriednosti obligatnog diela, ili na neki ostavinski predmet; on mu može darovati za slučaj smrti, ili mu može ostaviti obligatni dio dielom u jednom, dielom u drugom obliku. Buduć obligatni dio sačinjava sastavni dio ostavine, te stoga odgovara za terete, kojima je ostavina opterećena, to pravo udovice (jus viduale), koje joj po zakonu samom pripada na ostavinu, te koje stoga cielu ostavinu tereti, mora svakako, u koliko dugovi ne nadmašuju ostavinu, doći do nami-

[2] Zak. čl. XVI.: 1894. (§. 77) izričito označuje potraživanje ovlaštenog na obligatni dio kao „svotu".

Digitized by Google

renja, tako da osobe na obligatni dio ovlaštene dolaze do namirenja svoga prava nakon namirenja prava udovice, u koliko još ostavina pretiče.

Glede nasljedovanja iza duhovnih osoba katoličke i grčko-istočne crkve postoje s obzirom na njihov stališ, uz neke iznimke, posebni propisi, koji su različni od općenitih propisa. Nasljedovanje iza duhovnih osoba inih crkava, dotično vjeroispovjesti, ravna se po općenitim propisima nasljednog prava. Osobiti propisi, kojima su iza duhovnika luteranske ili reformirane evangeličke vjeroispovjesti iz naslova jednogodišnjeg udovičtva ili pieteta na temelju autonomnog ustrojstva tih crkava stanovitim osobama, udovici, descendentima, roditeljima za rad nesposobnim, osigurana stanovita prava i uživanja n. pr. stan u župnom dvoru, neki odredjeni dio iz prihoda župne nadarbine, ne smatraju se propisima nasljednog prava, jer se odnose na uživanja, koja nastaju iza smrti ostaviteljeve neodvisno od njegove osobe, na samostalnoj pravnoj podlozi, te koja ne spadaju u ostavinu umrlog duhovnika. Nu i katolički i grčko-istočni duhovnici ne padaju bez iznimke pod ove posebne propise. Iznimku čini s jedne strane u grčko-istočnoj crkvi postojeća clerogamia, usljed koje se spram stališa duhovnika uvažuje i bračna sveza i obiteljski odnošaj tako, da n. p. u srpsko-pravoslavnoj crkvi, samo onaj duhovnik pada pod ograničenja 5. točke „Declaratorium Illyricum-a, koj je umro bez djeteta ili srodnika po krvi. S druge strane važna je takodjer kakvoća ostavinskog imetka, dali će se uporaviti posebni ili općeniti propisi. Tu važi pravilo, da kod onih duhovnika, kod kojih njihov stališ ništa ne mienja na samostalnosti njihove imovinske pravne osobnosti, samo je onaj imetak predmetom posebnog nasljednopravnog uredjenja, što su ga takovi duhovnici stekli iz prihoda crkvene nadarbine ili uslied takovog crkvenog namještenja iz nekog drugog crkvenog vrela. Nasuprot izpadaju iz okvira takovog posebnog uredjenja one duhovne osobe, koje ne imaju nikakove crkvene nadarbine ili prihoda potičućeg iz crkvenog vrela, već živu n. pr. iz svog privatnog imetka, ili iz dohodka, što ga steku u privatnom namještenju (n. p. kao kućni odgojitelji itd.), ili kao vojnički duhovnici. (Nastavit će se.)

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupku.

Studija iz procesualnoga prava.

Napisao Franjo vitez Kruszelnicki savjetnik vrhovnoga suda.

(Nastavak.)

Promašenje roka. Rok počinje teći, čim nastupi dogagjaj, za koji zakon veže početak roka, t. j. proglašenje ili dostavljenje rješenja, kojim se rok odregjuje. Rok se smatra da je promašen, ako je rok istekao, a stranka nije obavila parnično djelo za koje je rok bio odregjen, osim ako su nastupile

Digitized by Google

okolnosti, zbog kojih stranka nije dužna da radi, t. j. ako se postupak prekinuo ili ako miruje. Prekinuće postupka ima za posljedicu, da svaki rok prestaje teći (§ 163. st. 1. g. p.). S mirovanjem su postupka skopčane iste posljedice, što sa prekinućem, s tom razlikom, da zakoniti rokovi ne prestaju teći. (§ 168. g. p.). Sudski praznici ne utječu na početak i tečenje zakonskih rokova te rokova u ferijalnim stvarima, a tečaj drugih rokova ustavlja se tako, da preostali dio roka počinje teći koncem sudskih praznika (§ 228. g. p.).

Da parnično djelo bude pravnovaljano, treba da bude obavljeno ne samo u odregjenom roku, nego i u propisanoj formi i kod nadležnoga suda. Na formu, u kojoj treba da se parnično djelo obavi, sud treba da ureda radi pazi (§ 84. g. p.). On ima ureda radi narediti, da se uklone formalne mane, koje mogu priječiti, da se uredno postupa sa predanim pismom. Da se formalna mana ukloni, sud može ili stranku pozvati pred sud ili povratiti njoj pismo s nalogom, da ona ukloni formalne mane (§ 85. st. 1. g. p.). Ako je trebalo da se pismo preda u odregjenu roku, sud će stranci odrediti novi rok za to, da se pismo nakon uklonjenja formalnih mana opet preda, pa ako se taj rok obdrži, smatraće se, da je pismeni podnesak predan onog dana, kojega je prvi put sudu stigao (§ 85. st. 2. g. p.). Otuda slijedi, da se zbog predaje pismenog sastavka sa formalnim manama stranka izvrgava posljedicama propuštaja samo onda, kad se ne obdrži rok, što ga sud odredi za popravljenje pisma.

Budući da u spornom postupku ne vrijedi načelo, da je sud, kod kojega je predan pismeni sastavak, dužan priposlati ga nadležnom sudu, to će nenadležni sud odbiti a limine podnešeno kod njega pismo.

Osim stega, da se parnična djela moraju obaviti na odregjenu ročištu ili u odregjenu roku, ako stranka hoće da izbjegne posljedicama propuštaja, postoje još stege druge vrste, zbog kojih se parnično djelo ne može više da obavi. Te su stege uvjetovane izvjesnim dogagjajima. Čim takav dogagjaj nastane, parnično se djelo ne može više obaviti. Megju ovake dogagjaje zakon ubraja : upuštanje u raspravljanje o stvari glavnoj (§ 104. st. 3. sud. i § 441. g. p.), i završenje pripravnoga postupka (§ 263. st. 2. g. p.). U ovim slučajevima propuštaj parničnoga djela, koje je trebalo do toga momenta izvršiti, ima se za posljedicu, da ga stranka poslije toga momenta ne može više obaviti.

U t v r g j e n j e p r o m a š e n j a. Prije, nego li se ostvare posljedice propuštaja, sud je dužan da utvrdi da li postoje pretpostave propuštaja. U tom pogledu naregjuje § 402. br. 1. g. p. : Prijedlog da se zbog ogluhe stranke izreče oglušna osuda, odbiće se, ako nije dokazano, da je stranka, koja nije došla, bila u redu pozvana na ročište." Nu ne samo onda, kad stranka nije došla, sud je dužan ispitati, da li je redovito pozvana, nego i onda, kad

Digitized by Google

je stranka došla na ročište, ali se iza proglašenja stvari udaljila, jer okolnost, što je stranka došla, nije jošte dokaz, da je i poziv bio redovit. Tako se n. pr. može dogoditi, da je tuženom dostavljen poziv na ročište, ali nije mu dostavljena tužba. I na to mora sud ureda radi paziti, jer dok tužba nije dostavljena, spor ne teče kod suda. Razumije se, da se ta mana može na ročištu odstraniti time, što se tuženiku dostavi tužba, dakako ako tuženi na to pristane. Ne pristane li na to tuženik, ili se udalji odmah, sud ne može udovoljiti predlogu, da se ostvare posljedice propuštaja. Ili uzmimo drugi primjer. Poziv izdan u smislu § 155. st. 3. g. p. ne sadržaje dodatka, da pošto se preuzme postupak, da će se raspravljati o glavnoj stvari, ali da će se ta rasprava nastaviti. I ova se mana može na ročištu odstraniti time, što se strankama proglasi zaključak, kojim se naregjuje raspravljanje ili nastavak raspravljanja o stvari glavnoj. Ali kad se stranka prije toga udalji, sud ne može uzeti, da je stranka bila redovito pozvana, te ne bi mogao udovoljiti predlogu, da se izreče oglušna osuda.

Preostaje još, da se riješi pitanje, da li onda, kad nema dokaza, da je stranka u redu pozvana, ima sud odmah ročište odgoditi ili da raspravu provede i završi, a samo da odloži izrešenje presude dotle, dok prispije dostavnica. Ovo posljednje mnijenje zastupaju Kornitzer[24] i Pollak[25]. Nu takovo tumačenje § 402. g. p. protuslovi rječima i duhu ovoga propisa. Ovaj § naregjuje u posljednjem stavku: „Ako se ne prihvati prijedlog, da se izreče presuda, ročište će se ureda radi odgoditi, te će se stranka, koja se oglušila opet pozvati na novo ročište.“ Iz ovoga propisa proizlazi, da sud o tome, da li prihvaća ili ne prihvaća prijedlog, da se izreče oglušna osuda, treba da odluči na ročištu, a ne tek onda, pošto se rasprava završi. Posljedica bi ovakovog postupanja, koje zagovaraju Kornitzer i Pollak, mogla biti, da bi sud morao iznova otvoriti raspravu, kad bi se ispostavilo, da stranka nije bila redovito pozvana, a ovakog uvjetnoga otvaranja rasprave ne poznaje § 193. g. p.[26]

§ 5.
Posljedice propuštaja.

Posljedice propuštaja normira zakon u § 144. g. p., koji glasi: „Propuštenje kojega parničnoga djela ima osim dalnjih posljedica, što su u zakonu odregjene za pojedine slučaje — kao posljedicu, da se stranka isključuje od parničnoga djela, što se ima obaviti.“ Posljedice te nastupaju same sobom. Samo u slučajevima, što su u zakonu napose naznačeni, treba zaprijetiti

[24] Zur Anwendung des § 402. Zl. 1. C. P. O. (Ger. Ztg. od g. 1899., str. 382 i sl.)

[25] I., str. 466.

[26] Poredi takogjer Wilhelm: Zur Anwendung des § 402. Zl. 1. C. P. O. (Ger. Ztg. 1900., str. 236.)

Digitized by Google

zakonitim posljedicama propuštaja i treba prijedlog da se te posljedice ostvare (§ 145. st. 1. g. p.). Općenita je dakle posljedica propuštenja parničnoga djela prekluzija, t. j. isključenje stranke od obavljenja propuštenog parničnoga djela; u slučajevima pak, što su u zakonu napose naznačeni, prijeti zakon osim te općenite posljedice jošte dalnjim posljedicama t. j. procesualnom štetom: „Povagjajući se za Balasitsom[27] dijelim cijeli gr. postupak: u postupak, kojemu su predmet procesualne pretpostavke pravnoga spora; u postupak, kojemu su predmet incidentne stvari; u postupak, koji se tiče dokaza, i u postupak u stvari glavnoj. S ovog gledišta ćemo posmatrati posljedice propuštaja.

I. Posljedice propuštaja u području postupka o procesualnim pretpostavkama.

Predmetom ovoga postupka jeste ispitivanje, da li postoje pretpostavke valjana postanka i valjana razvoja pravnoga spora. U ovom postupku moramo lučiti okolnosti, glede kojih vrijedi načelo postupanja ureda radi, i okolnosti, glede kojih vrijedi načelo slobodne dispozicije stranaka. U pogledu okolnosti prve vrste sud je dužan da isljedi i uvaži ureda radi sve one okolnosti, koje su mjerodavne za njegovo rješenje, makar da bi se stranke jednome ili drugome protivile. Istina da su i stranke vlasne i dužne podupirati suca u istraživanju tih okolnosti, ali sud nije vezan niti njihovim predlozima niti njihovim dispozitivnim aktima, kao što je priznanje i odricanje. Otuda slijedi, da u području postupka o procesualnim pretpostavkama, u koliko vrijedi načelo postupanja ureda radi, a vrijedi ono vazda u pogledu t. zv. apsolutnih procesualnih pretpostavka, primjeni pravila naznačena u § 144. g. p. nema mjesta, da dakle i propuštaj stranke nema nikakva značenja. Dosljedno tome naregjuje § 401. st. 1. g. p.: „Okolnost, što je stranka propustila ročište, ne mijenja ništa u primjeni odredaba, koje odregjuju, na što sud treba da ureda radi pazi." Uzmimo jedan primjer: Po § 243. st. 2. g. p. treba da tuženik, koji je na „prvom" ročištu prijavio prigovor nedopustivosti puta pravde, tečenja spora ili pravomoćno presugjene stvari, u odgovoru na tužbu navede okolnosti, koje potkrepljuju te prigovore i da naznači dokazna sredstva, kojima se dokazanje njihova istinitost. Nu zbog propuštenja toga navoda tuženika ne prijeti nikakva šteta. Ako tuženi u opće ne preda odgovora na tužbu, ako dakle propusti odgovoriti na tužbu kako u pogledu stvari glavne tako i u pogledu procesualnih pretpostavaka, taj propuštaj povlači za tuženika štetne posljedice samo u pogledu stvari glavne, a ne i u pogledu procesualnih pretpostavaka, jer se o njima mora odrediti kontradiktorna rasprava (§ 398. st. 2. g. p.), gdje će tuženik moći

[27] Objasnienia do proc. cyw., str. 428.

Digitized by Google

navesti sve, što je potrebno, da se gornji prigovori obrazlože. Drugačije je stvar sa propuštajem u području okolnosti, za koje vrijedi načelo slobodne dispozicije stranaka. Ovdje može stranka preduzeti dispozitivne akte te sama mora stati na braniku svojih interesa. S toga propuštaj povlači za sobom prekluziju. Tako n. pr. prijedlog stranke, da se otkloni sudac s razloga, koji podvrgaju sumnji njegovu nepristranost, mora se učiniti prije, nego se stranka kod suca toga upusti u raspravljanje ili učini kakav prijedlog (§ 29. st. 1. sud.) te u prijedlogu treba navesti, ltačno okolnosti, na kojima se osniva otklon (§ 22. st. 1. sud.) i ako ih sudac ospori, stranka treba da te okolnosti zasvjedoči. (§ 22. st. 3. sud.).[28] Tuženik treba da prijedlog, da tužitelj inostranac osigura parnične troškove, stavi na prvom ročištu i prije nego so upusti u stvar glavnu, jer će inače biti isključen (§ 59. st. 1. g. p.).

II. Posljedice propusta u postupku o incidentnim stvarima.

Pod incidentnim se stvarima razumijevaju takove, u kojima se radi o izvanrednoj procesulanoj koristi, što je zakon interesovanim licima priznaje iz obzira na pravednost.[29] Dvije su vrste tih stvari: takove koje su posve ovisne o dispoziciji stranaka, i takove, u kojima sud treba da ureda radi pazi, da li postoje zakonske pretpostavke, da se stranci podijeli korist, za koju ona moli. U prvu vrstu idu n. pr. pristup uzgrednoga učesnika (§ 17. i sl. g. p.), pristup imenovanog prednika u pravni spor (§ 22. g. p.): u drugu vrstu: povrata u pregjašnje stanje (§ 146. i sl. g. p.), obnova i ništavost postupka (§ 529. i sl.). U postupku o incidentnim stvarima prve vrste općenite posljedice propuštaja nastupaju bez ikakova ograničenja. U postupku o stvarima druge vrste djelatnost se suda steže na to, da on bdije, da ne dobije korist ono lice, koje na to nema prava. Ovdje se dakle moraju isključiti posljedice propuštaja, kojih bi se ostvarenje kosilo sa dužnosti suda čuvati, da neovlašteno lice ne postigne procesualnu korist; nu izuzevši ovaj slučaj i u ovim stvarima postizavaju stranku posljedice propuštaja.

III. Posljedice propuštaja u postupku o stvari glavnoj.

Budući da stvar glavna podleži potpunoj dispoziciji stranaka, stoga ovdje vrijedi načelo, da posljedice propuštaja nastupaju u punoj mjeri. Glavna se posljedica sastoji u tome, što je dopušten oglušni postupak protiv nemarne stranke.

[28] Poredi o tome piščev Sistem austr. sudskoga postupka (Mostar 1906.) 1. snopčić, str. 128. i sl.

[29] Balasits: Objasnienia, str. 429.

Digitized by Google

IV. Posljedice propuštaja u dokaznom postupku.

Karakterno je obilježje dokaznoga postupka, da on nije i ne može biti samostalan postupak, nego tvori integralni dio bilo glavne bilo incidentne stvari, bilo postupka o procesualnim pretpostavkama, a dapače se i tečajem dokaznoga postupka može ispostaviti potreba, da se izvede dokaz, kao što n. pr. biva, kad se ospori autentičnost isprave predložene radi dokazne svrhe. Prema tome, za prosugjenje posljedica propuštaja u dokaznom kostupku vrijede načela, koja smo razvili gore pod I., II. i III., t. j., da se dokazna stvar s obzirom na njezinu odvisnost ne može drugačije prosugjivati, nego ona stvar, na koju se dokazni postupak odnosi. Dokazni postupak karakteriše ta okolnost, da izvogjenju dokaza ne smeta, što je stranka promašila ročište, a niti tome, da se izvješćuje o uspjehu dokaza, koji nije izveden pred presudnim sudom (§ 401. st. 2. g. p.), zatim to, da promašenje ročišta odregjenog za izvedenje dokaza ne smeta da se dokazi izvedu i ako obadvije stranke izostanu (§ 289. st. 2. g. p.). Dokazi treba da se izvedu tečajem rasprave pred presudnim sudom (§ 276. st. 1. g. p.). Ima ih, koji tvrde, da § 289. st. 2. g. p. treba primjenjivati i onda, kad je pred presudnim sudom bilo odregjeno ročište za izvedenje dokaza, a istodobno i za nastavak usmene rasprave (§ 281. st. 1. g. p.) te da sud istom iza provedenih dokaza treba da izreče, da postupak miruje, ako su obadvije stranke izostale. Ovaj mi se nazor čini da nije ispravan iz ovih razloga: Iz § 276. g. p. slijedi, da se dokazi pred presudnim sudom izvagjaju uvijek tečajem usmene rasprave, dakle ne na posebnim ročištima. Stoga ročište odregjeno za usmenu raspravu i za izvedenje dokaza tvori jedinstvenu cijelinu, i ne smije se cijepati u dva posebna stanja. Ako se dakle u času oglašenja stvari nijedna stranka ne javi, onda u ovom momentu postupak ipso facto miruje, a mirovanje postupka ima za posljedicu, da sud od momenta, kad je nastalo mirovanje postupka, ne može da preduzme parnično djelo, dakle ne može ni da dokaze izvede. (Nastavit će se.)

Kazneno-pravno prosudjivanje praznovjerja.

Priopćuje dr. Fran S. Gundrum-Oriovčanin.

Odavna bijaše ljudi, koji su, puni praznovjerja liječili najrazličnije bolesti, a da o biću bolesti uopće ni pojma ne imadjahu.

Ovakovim osobama manjkao je i manjka pojam o moći hipnoze i sugestije — njezinom pomoći nijesu liječili — te zato se ne mogu smatrati za drugo, nego za vjerske fanatičare, koji znadu tobože „vraga izgoniti iz ti-

Digitized by Google

jela". Liječničkoj je znanosti još slabo uspjelo, da proširi nauku, kako je različni oblik umobolje zbilja bolest svoje vrsti, u pravom smislu riječi bolest, jer ima mnogo, žalibože mnogo svijeta, a i u tobože „inteligentnijim" krugovima, koji ovaj ili onaj oblik umobolje, bolesti duše neće smatrati kao bolest sui generis, nego kao neku „kaznu božu; kaznu vražu; da je vrag u tijelo uljezao; da ga vrag jaši; da mu je vrag uzeo pamet; da nečastivi gospodari" itd. Zato se mnogi i mole Bogu: „Ne popusti Bože oblasti n e č a s t i v o m e i nekrštenome!" — ili će reći: „Tako mi Bog dušu od n e č a s t i v o g a sačuvao!" A kad narod koju ženskinju osudi, što ovako, pa onako šara, onda zapovjedi: „Uhvatite ju:; za grlo joj vežite to studeno kamenje; za kamenje vežite n e č a s t i v e g j a v o l e, nek je voze po muci, kao šajku po moru!"... Odista grozna osuda, užasno željkovanje!... N e č a s t i v i dabome nije drugo, nego v r a g. G j a v o ima upliva na čovjeka, jer pita mlada snaša: „Koji te je gjavo navratio, da ti dodješ u moje svatove?!"

Vrag ima, kao oprjeka Bogu uvijek posla s ljudima, i zbog toga je vjerovanje jako prošireno, da Bog katkad a u ime kazne napusti čovjeka i da ga predade „oblasti" vražoj. Ali narod takodjer vjeruje, da ima ljudi, koji znadu, umiju vraga „izgoniti" iz tijela čovjeka i takvi ljudi uživaju „velik" ugled, pa će k njima svijet iz daleka dolaziti, dovoditi umobolne i osobe, za koje misle, da u njima „pravi pravcati vrag vraguje", pa da ga kakogodj izgone!...

Na takvu je osobitu glasu bio moj znanac pop G. u J. u Bugarskoj, koji je lancima vezao jadne umobolne, — tobože da „sveže vraga"; — tukao ih je, bičevao, da je na rane jadnika krv curkom curila; molio se Bogu; proklinjao vraga i kad je nesrećni bolesnik a od boli i muke smalaksao, onda bi djedo pop rekao: „Izašao je već (naime vrag)!" Ali dogodilo se obično, da je bolesnik opet mahnitao, a jer je po mnijenju djeda popa opet u njega unišao vrag, počelo je vezanje lancima i bičevanje iz nova, da se živi jauk i lelek razlijegao daleko preko zidina crkve sv. Nikole... Prijavio sam to oblasti, ali onda — prije možda 16 godina — se oblast ne htjede miješati u „takve" stvari, jer se oblasnici možda bojali, da bi „nečastivi" i u nje mogao uljesti!... Svijet je stradavao, a oni, koji mogoše zlo zapriječiti, ne smjedoše, jer da „nije dobro sa vragom imati posla".

Jamačno ih bijaše mnogo, koji su, jer su im „izganjali vraga" platili glavom i nikoga ne bijaše, tko bi taj postupak osvetio, bolje reći kaznio, tko bi ga uopće prepriječio.

No u zadnje se vrijeme čitalo u novinama, kako ima fanatičara, a većinom sljedbenika kojekakvih tajanstvenih američkih vjerskih sljedaba, koji bogzna s kojekakvim hokuspokusom izganjaju vraga" iz različnih bolesnika, bolje reći, da ovi pretrpe svakojaku muku, pa da poslije samrtnijeh

Digitized by Google

muka i dugog bolovanja, kad je na žive muke udariše — izdahnu!...

Ali jedno se mora priznati, a to je vrlo, vrlo važno, da ovi „čudotvorni liječnici", ovi „izganjači" vragova svoj posao obavljaju u najboljoj nakani, jer oni živo vjeruju, da njihov „bolesnik" mora, bezuvjetno mora ozdraviti, „čim vrag iz njega izljezne". Dakle zle namjere obično nema.

Nedavno je neobičan dogodjaj upozorio sjevero-američke oblasti: Pet „izganjača" vraga gonilo vraga iz tijela neke starice, koja bolovaše od teških uloga (Gicht), pa jer mučeć ne mogaše trpjeti užasne boli, jadikovaše i naricaše glasno, a ljudi mišljahu, da je u njojzi „živi živcati vrag"... I gonilo vraga i gonilo... a kukavna starica — umrije zbog preteških muka od batine i biča. To saznade sud te hajde sa izganjačima vraga u haps, a državni odvjetnik podiže tužbu zbog umorstva...

Sa ovim se odista vrlo zanimivim pitanjem bavio privatni docenat u Lipskom dr. Hans Reichel — u Gross-ovom arkivu za kriminalistiku i kriminalnu authropologiju, — te ga prosudjuje sa kazneno-pravnog i psihološkog stajališta.

Reichel tvrdi, da se ovi „izganjači vraga" nipošto ne smiju kazniti, jer im je manjkala nakana, da staricu ubiju. Oni ne htjedoše, ni da je ubiju, ni da je tjelesno oštete; baš naprotiv, oni htjedoše, da je iz liječe. Kod njihovoga liječenja nijesu dabome upotrijebili baš najshodnija sredstva, ali ni to nije kažnjivo. Izganjače vraga nije drugo vodilo, nego praznovjerje, a Reichel tvrdi — rekao bi nepravom — da praznovjerni nijesu ubrojivi. „Praznovjerje — veli Reichel — ubrojiti u krivnju reći će ili da se svako religijozno vjerovanje smatra kao krivnja — ili da se medju normalnim vjerovanjem i praznovjerjem povuče neka granica, što bi premašilo kompetenciju zemaljskoga suca".

Čovjek bi pomišljao, da je svijesnost, (Zurechnung) isključena zbog pomanjkanja sposobnosti za ubrojivost, ali Reichel je i protiv ove namisli, jer da ništa nije dokazalo, da su počinitelji umorstva uopće duševno posve zdravi. Zbog toga se po njemu ne smiju ovi ljudi silom staviti u zavod za umobolne, a ovakvim dogadjajima bi se na put moglo stati samo shodnom podukom.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

1. Pravo stečeno na stanoviti grob u općinskom grobištu ne sačinjava pravo vlasništva, nego se po svom sadržaju odrazuje u isključivom pravu upotrebljavati grob (ius sepulcri) : 2. Ovaj jus sepulcri nije pravo patrimonijalne naravi u novcu procjenjivo te ne prelazi iure hereditario, polag sastavnog dijela zaostavštine utemeljitelja groba, već jure proprio, neodvisno od njegove ostavštine, na stanovite osobe po namjeni od utemeljitelja odregjenoj grobu (n. pr. sepulcrum familiare) : 3. Prodaja groba (ius sepulcri) po članu obitelji trećim licima nije pravovaljana, budući su grobovi res extra commercium.

Stanje stvari: Kata ud. za J. Bl. je stekla i podignula grob u općinskom grobištu, u koji bi takogjer ukopano njezino mrtvo tijelo.

Ostavština Kate Bl. usredotočila se je u (tražitelja) sina N. Bl. i u njenog preživućeg muža J. Bl., koji se je bio preoženio, te je, uslijed njegove smrti i sina L. drugoga braka, ista ostavština prispjela napokon na sina N. Bl. sa $^{15}/_{16}$ a na preživuću drugu ženu J. Bl. sa $^{1}/_{16}$.

Ova je pak prodala grob, dotično svoja prava, braći R., koji su na grobu dali postaviti ploču sa njihovim imenom.

N. Bl. ustade proti braći R. tražbom u svrhu da bude sugjeno, da traženicima ne pripada nikakovo pravo na sporni grob i da im bude naregjeno, da dignu ploču po njima postavljenu, i zabranjeno da se unaprijed u nj pačaju.

C. k. kotarski sud u Š. presudom 18. februara 1904. C I. 314—4 izrekao je, da preporni grob pripada u zajednici tražitelju sa $^{15}/_{16}$ a traženicima sa $^{1}/_{16}$, a u suštini je tražbu odbio, jer je dokazano, da je Marija Bl., auktorka traženika R., subaštinica Kate Bl., utemeljiteljice groba, sa $^{1}/_{16}$ i da je pravovaljano prodala svoj dio, dotično ustupila svoja prava traženicima.

C. k. okružni sud u Š., kao prizivni sud, presudom 18. juna 1904. Br. I. 6014, udovolio je nasuprot u cijelini tražbi i presudu svoju oslonio na pravna načela gore pod br. 1., 2. i 3. istaknuta.

C. k. vrhovni sud u Beču presudom 24. novembra 1904. Br. 13.589 potvrdio je drugomolbenu presudu.

Razlozi: Pitanje podloženo sudu, da ga riješi, sastojalo je u svojoj bitnosti u tome, dali ugovor sklopljen medju Marijom ud. Bl. i Milanom i Vladimirom R. može biti pravno obvezan, a rasugjivanje tog pitanja pripadalo je za cijelo sudovima. U samoj stvari pozivlje se revizijski sud na obrazloženje prizivnoga suda, koje je u bitnosti ispravno.

Ne samo po pravilima rimskoga prava nego i po onim kanoničkoga prava grobišta i njihovi sastavni dijelovi imaju se smatrati posvećenim stvarima a kao takove i po §§ 356. i 311. g. z. nijesu u prometu.

Istina je doduše, da gragjansko pravo ne naznačuje stvari, koje nijesu u prometu. To je u mnogim slučajevima naznačeno u osobitim propisima, koji su izdati u pogledu stanovitih pojedinih stvari. Kad takvih nema, valja

Digitized by Google

u svakom pojedinom slučaju prosugjivati, dali ima takovih okolnosti, po kojima valja smatrati, da je stanovita stvar izvan prometa.

U nazočnom je slučaju prizivni sud s punim pravom izrekao, da osobite prilike isključuju prometnost. Samo razmatranje, da, kad bi se grob smatrao stvarju u prometu, mogao bi se i ovršnim putem prenijeti, govori proti tom držanju, jer bi time bilo povrijegjeno poštovanje prema pokojnicima, što za cijelo služi temeljem za osnivanje grobišta i grobova, te bi bila izložena neprestanoj promjeni njihova počivališta, a time bila bi osujećena njihova osobita namjena za ukopavanje stanovitih osoba.

Pravo je prizivni sud smatrao, da na temelju osobite namjene Kate Bl. valja poreći Mariji ud. Bl. svako pravo, da raspolaže s tim grobom. Ispravno je, da to pravo nije pravo pravo vlasništva, nego da se po svom sadržaju odrazuje u isključivom pravu upotrebljavati grob.

Po tome je revizija nesonovana i valjalo ju je odbiti, a to tim više, jer, da se radi o kakvom pravu porabe, to se pravo ne bi moglo prenijeti po § 507. g. z., a traženici nisu ni tvrdili, da u tom slušaju biva izuzetak od toga pravila.

Saopćio: Dr. C. P.

Pobijač može samo kod parničnog suda, a ne kod suda kao gruntovne oblasti zahtjevati, da se predana pobojna tužba zabilježi u gruntovnim knjigama. Dopitanju troška u izvanparbenom postupku nema mjesta.

(Prinos k tumačenju §-a 43. pob. zakona.)

Kr. banski stol svojom rješidbom od 1. septembra 1909. br. 20.436, na utok R. T. proti odluci kr. kotarskog suda kao gruntovne oblasti u K. od 21. februara 1909. br. 357. z., kojom je na temelju napisa tužbe pr. 9. II. 1909. br. 1962. gr. dozvoljena zabilježba prepornosti prava vlasništva dijela nekretnina R. T. upis. u gr. ul. br. 183. opć. Č. u korist Stj. T. odlučio je:

„Kr. banski stol uvaživ, da po ustanovi §-a 43. pob. zakona, može pobijač samo kod parničnog suda, a ne kod suda kao gruntovne oblasti zahtjevati, da se predana tužba, dakako pobojna, zabilježi u gruntovnim knjigama ako provedbi zahtjeva tužbenoga treba gruntovnoga unosa i to samo onda, ako ima uvjeta za dozvolu privremenoga toga sredstva osigurajnoga;

uvaživ, da molba Stj. T. iz Č. kbr. 18, prim. 19. februara 1904. br. 357. z. nije odgovarala tim zakonskim propisima u nikojem pogledu, a nije zamoljenoj zabilježbi s tom molbom bilo mjesta ni po § 104. grunt. reda;

obnašao je povodom utoka R. T. napadnutu odluku preinačiti i molitelja Stj. T. sa njegovom molbom primlj. 19. februara 1904. br. 357. z. i tamo stavljenim zahtjevom za dozvolu zabilježbe prepornosti prava vlasništva dijela nekretnina R. T. upis. u gr. ul. br. 138. opć. Č. a za korist molitelja, odbiti, pa se tomu sudu nalaže, da nakon pravomoćnosti ove rješidbe odredi, da se napadnutom i preinačenom odlukom dozvoljena zabilježba u gruntovnici briše.

Trošak pravnog lijeka ima sama utjecateljica nositi s razloga, što dopitanju toga troška u izvanparbenom predmetu ne ima mjesta."

Ova rješidba postala je pravomoćna.

Priopćio: Franjo pl. Dominić.

Digitized by Google

K tumačenju § 441. gpp.

Odlukom od 10. aprila 1909. br. 6142 gr. dozvolio je kr. sudbeni stol u O. ovršnu dražbu pokretnina uz prethodnu pljenitbu i procjenu.

Povodom utoka M. H. proti gornjoj odluci kr. je banski stol svojom rješitbom od 8. juna 1909. br. 14.092.

uvaživ, da je po razlaganju ovrhovoditelja u ovršnoj molbi primljenoj 3. aprila 1909. broj 6142 gr. 1909. tražbina njegova iznosila 2122 K 55 fil. spp. i da ovrhovoditelj dozvolu ovrhe pokretnina moli radi ostatka od 1218 K 37 fil. sa 6% kamatima od 1. decembra 1908. do plateža tekućima i troškom tužbe od 52 K.

vidiv, da ovrhovoditelj u toj svojoj ovršnoj molbi nije prema § 441. gpp. razvrstio točan račun o svojoj tražbini, čim veli, da mu je na račun iste nješto plaćeno, niti je naveo što je u ime odplate i kada je primio, te kako je zaračunao, da bi se taj račun ispitati te tražbina ovrhovoditelja ustanoviti mogla, obnašao napadnutu odluku preinačiti te ovrhovoditelja sa molbom primljenom 3. aprila 1909. br. 6042 gr. 1909. i zahtjevom u njoj stavljenim odputiti.

Previdni utok ovrhovoditelja M. T. nije imao uspjeha. Kr. stol sedmorice potvrdio je svojom rješitbom od 9. decembra 1909. br. 5037 rješitbu kr. banskoga stola iz razloga za nju navedenih. P r i o p ć i o : F—r.

Doznačenje nuždnog diela sinu sa strane otca, još za života ovoga, nije darovština, nego oneroxni ugovor.

Trgovac I. G. bilježničkom pogodbom ustupio je svojemu sinu Anti neke pokretnine i nekretnine i suviše mu se obvezao dati 4000 kruna, a sve to za nuždni dio, što bi mu (Anti) pripadao poslie njegove (otčeve) smrti. Poslie malo ogdina I. G. je pao u stječaj, a njegov sin Ante u stječaju je prijavio spomenutu svoju vjeresiju od 4000 kruna, pitajući, da se uvrsti u treći razred vjeresija, dočim upravtielj mase je pitao, da se uvrsti u peti razred kao darovština.

Uslied parnice zametnute od Ante G. proti stječajnoj masi prva i druga molba su odlučile, da se uvrsti u trteći razred ta njegova vjeresija. C. kr. vr hovni sud u Beču presudom od 29. septembra 1909. poslovni broj Rv IX. 143./9. odbio je reviziju mase i potvrdio presude nižih sudoda radi ovih r a z l o g a :

Sada je u suštini prieporan samo razred, što spada prijavljenoj vjeresiji od 4000 kruna i narav dotične pogodbe t. j. bilježničkog ugovora od 25. januara 1903. broj 314. Ulagateljica revizije hoće u tome da uvidi darovštinu i stoga pita, da rečena vjeresija bude uvrštena u peti, a ne u treći razred.

Revizijski sud podpuno se pridružuje mnienju nižih sudova, da se naime u ovom slučaju ne radi o darovštini, nego o jednoj oneroznoj pogodbi.

Time što je današnji prezaduženik doznačio svojedobno nuždni dio svom sinu, udovoljio je unapred dužnosti, što mu je nametnuta kao otcu prama svojemu sinu.

Prema tome pogodba u govoru nema da se smatra kao darovština, već kao uobličenje (Formalisierung) baštinskog prava, što pripada tužitelju u

Digitized by Google

smislu §§ 727., 729., 730., 731. i 762. gradj. zak. prama svojem otcu. — Pravom je dakle bila gorirečena prijavljena vjeresija uvrštena u treći razred (§ 45. stječajnog zakona). Priobćio P. D.

Presudjenje u potrošarinskim stvarima te priepori izmedju prekršitelja potrošarinskih zakona i upravne kao nadzorne oblasti ne spadaju u nadležnost sudova.

(Tumač §. 1. i 47. gradj. sud.).

U maličnoj parnici F. B. iz V. K., tužitelja protiv uprav. obć. V. K. radi 120 K spp. s naslova bezrazložnog obogaćenja izrekao je kr. kotarski sud u Č. dana 18. februara 1909. br. 1459. gr. ovu osudu:

Tužena upravna občina V. K. dužna je tužitelju F. B. u V. K. platiti s naslova bezrazložnog obogaćenja svotu od 24 K za 8 dana pod ovrhom, dočim se tužitelj s viškom tužbovnog zahtjeva od 69 K i 6 % kamatama na cielu svotu od 120 K odbija itd.

R a z l o z i: Tužitelj tvrdi u svojoj tužbi, da je tuženoj občini predao u polog iznos od 120 K kao jamčevinu, dok se protiv njega dovrši započeti postupak radi prekršaja dohodarstvenog, a jer je pravosnažno riešen krivnje, veli, da jo zatražio od tužene povratak gornje svote, no da mu ona uskraćuje izdanje novca, pa ju stoga tuži.

Tužena občina, koju zastupa njezin blagajnik, iskazan sjedničkim zapisnikom od 8. februara 1909. odlučno poriče, da je tužitelj kod nje položio utuženu svotu kao jamčevinu, nego tvrdi i dokazuje uredovnim spisima, da je tužitelj po občinskom poglavarstvu u K dana 3. juna 1905. presudjen, radi prekršaja §§. 13., 14. i 15. potrošarinskog propisnika na novčanu globu od 30 K, nadalje za potrošeno vino na trostruku odštetu od 60 K 48 fil. Poslie izrečene osude došao je k blagajniku tuženice pobirač potrošarine Š. rekavši, da je tužitelj njemu dao 120 K, od koje je svote primio blagajnik 30 K globe u korist uboške blagajne. Pošto je pak upravni odbor županije B. prizvanu presudu tuženice glede krivnje tužiteljeve potvrdio, a glede visine globe ovu snizio na 6 K — tvrdi blagajnik tuženice — da je pozvao tužitelja na popodignuće iznosa od 24 K, kao viška primljene globe od 30 K, no da tužitelj nije hotio primiti taj iznos od 24 K, nego je tražio 120 K.

Na raspravi od 18. februara priznao je tužitelj izriekom, da je dao svotu od 120 K — ne občini u K. — kao jamčevinu, nego pobiraču potrošarine Š-u, priznao je dalje, da mu je občina u K ponudila ostatak odnosno višak primljene globe od 24 K, koju nije hotio primiti, no sasvim tim ostaje kod zahtjeva tužbe, jer da mu je Š. rekao, da je iznos od 120 K predao bjagajniku tuženice.

Ako se uvaži, da je tužitelj sam priznao, da utuženi iznos od 120 K nije položio kod občine kog ureda u K., nego u ruke Š-a.;

ako se uvaži, da je iskaz bjagajnika tuženice utemeljen na službenom spisu koji je predležao raspravi od 30. decembra 1908. i 18. februara 1909., t u njem pronadjeno, da je upravni odbor županije B. svojom rješitbom od 12. augusta 1905. br. 1614. 1905. potvrdio presudu občinskog poglavarstva u K. glede krivnje tužiteljeve, no da je globu od 30 K snizio na 6 K, o čem bijaše tužitelj obaviješten odlukom od 12. decembra 1905. br. 4173. i pozvan na podignuće svote od 24 K;

Digitized by Google

ako se uvaži, da tužitelj nije ni čim dokazao, niti pokušao dokazati, da je blagajnik tuženice primio od pobirača Š. iznos od 120 K, to je valjalo tužitelja bezuvjetno odbiti glede viška tužbovnog potraživanja od 96 K.

Pošto pak tužena priznaje, da imade u sebe iznos od 24 K, preostao joj od primljene globe od 30 K, to je izrečeno osudom, da tu svotu imade platiti tužitelju.

Kamati po zahtjevu tužbe nijesu dosudjeni, jer se tužena općina nije, prema gore izloženom, uskraćivala izdati tužitelju iznos od 24 K.

Kr. banski stol povodom ništovne žaobe tužitelja donio je rješitbu od 28. aprila 1909. br. 8883.: vidiv, da tužitelj svojom tužbom traži od tužene općine, da mu povrati iznos od 120 K, što ga je položio njezinom pobiraču potrošarine kao jamčevinu, da radi potrošarinskog prekršaja konfiskovano vino ne bude odvezeno i na dražbi prodano;

vidiv, da je potrošarina javni državni dohodak, koji po §. 18. nagode od 8. nevembra 1868. br. 14 zbor. odnosno zak. čl. XXX.: 1868. br. 6. zbor. ex 1869. i po § 8. zak. od 8. juna 1871. o ustrojnim uredbama gradskih i seoskih općina u vojnoj Krajini pripada općinama, ter koji se imade kao i drugi javni porezi rukovati i utjerivati po zak. čl. 44. ex. 1883. načinom tamo i u općinskom redu od god. 1870. ter onom za vojnu Krajinu od 8. juna 1871. propisanim;

vidiv, da stoga presudjenje u potrošarinskim stvarima a najmanje priepora izmed prekršitelja potrošarinskih zakona i upravne kao nadzorne oblasti ne spada u nadležnost sudova,

obnašao je ured radi po §. 343. gr. pp. (§. 93. mal. zak.) i §. 1. i 47. sudovnika ukinuti napadnutu prvomolbenu osudu, ter tužitelja F. B. sa njegovom tužbom pr. 23. novembra 1908. br. 12495. gr. i u njoj stavljenim zahtjevom poradi nenadležnosti sudbene odbiti tim, da imade tuženoj općini naknaditi trošak bezuspješne rasprave od 33 K 60 fil. u roku od 14 dana pod ovrhom (§. 573. i 582. gr. pp.). Priobćio J.

B. Kazneno.

O tumačenju § 8. broj 1. zakona od 28. januara 1907. l. d. z. br. 18.

Fra Vice G. bio je od c. k. okružnog suda u S. osudjen zbog gori naznačenog prestupka što je pri saborskim izborima dao novaca Josipu E., kao biraču, e da ga tim podmiti da vrši svoje izborno pravo u odredjenom smislu. Optuženik se je na raspravi branio da je Josip E. bio uvjek pristaša njegove stranke i na tu okolnost uveo je nekoliko svjedoka, hoteć time dokazati da ovdje nije moguće govoriti o mitu, kad je dotičnik već prije uvjek bio njegov pristaša. Prvomolbeni sud odbio je ove dokaze i priznao ga krivim gori naznačenog prestupka. Optuženik je uložio proti prvomolbenoj presudi ništovnu žaobu, ali istu je odbio c. k. vrhovni sudski i kasacijoni dvor u Beču presudom 22. oktobra 1909. poslovni broj Kr. IX. 66/9. radi ovih razloga:

Žalba ističe razlog br. 4. § 281. kp. stoga što je bio odbijen dokaz po svjedocima, koji je bio predložen na glavnoj raspravi. Svjedoci su imali da potvrde, da su svi birači sela B. (da je cijelo selo B.) bili uz stranku optuženika G. toliko u izborima za zemaljski sabor koli u zadnjim izborima za carevinsko vijeće, da je i suoptuženik Josip E. takodjer pristaša i sumišljenik

Digitized by Google

optuženika G. i da je sa istim glasovao ne samo u izborima za zemaljski sabor prošlog oktobra već i u izborima za carevinsko vijeće ; da je kritičnog dana neki agitator protivne stranke odnio legitimaciju optuženiku E. i da je to bilo prijavljeno povjereniku ; da su svi birači sela B., pa i suoptuženik Josip E., već prije bili odlučni glasovati za birane birače stranke optuženika G.

Nego sve ove okolnosti nemadu nikakve važnosti za riješenje. S pravom sudski dvor nije gledao na to da li je E. u izborima za carevinsko vijeće i za zemaljski sabor glasovao za stranku optuženika G. i da li je već prije bio odlučio da dade glas za rečenu stranku. Ovo je pitanje neodlučno, kako je ispravno izrekao i sudski dvor, jer je i politički pristaša i sumišljenik efekat podmićivanja kod izbora. Zakon štiti slobodu odluke birača sve dok preda glasovnicu. Birač može da promijeni svoju odluku u zadnji čas. Nije manje nedostojno ni manje zaslužno kazni postupanje onoga pri već prihvaćenoj odluci, nego postupanje onoga, koji platom dobije protivnika za odluku, koja se protivi njegovom političkom mišljenju. U objema slučajevima utječe se nečistijem srestvima na slobodu volje birača. Bilo je dakle suvišno preslušati predložene svjedoke, jer okolnosti, koje su se imale dokazati, sve i kad bi dokazane bile, ne bi mogle imati nikakva utjecaja na pitanje o krivnji. U pogledu pobijane prigodne rasude nema dakle predpostavke predzadnjeg stavka § 281. kp.

(Slijedi daljnje obrazloženje za druge istaknute razloge ništetnosti.).

Priobćio P. D.

C. Mjenbeno-trgovačko.

Mjenbeno-pravna obveza, osobe po § 1. mj. r. mjenbeno-pravno nesposobne, nevaljana je i onda, ako ju je ta osoba odobrila, kad je prestao razlog njene mjenbeno-pravne nesposobnosti. — Takovo odobrenje radja samo gradjansko pravnu obvezu.

Na mjenbenu tužbu N. U. iz R. po dr. Ž. M. iz R. protiv B. M. iz V. i R. M. iz R. radi 100 K spp. izdao je kr. kotarski sud u R. kao trgovačko mjenbeni sud platežni nalog od 9. januara 1909. br. 148 gr. po tužbovnom zahtjevu.

Usljed pravodobno podnešenih prigovora po drugotuženom R. M. po odvj. dr. St. D. iz R. provedena je ustmena rasprava i osudom od 23. maja 1909. br. 7306. održan je platežni nalog u snazi — iz slijedećih razloga :

Tuženi R. M. prigovara, da je u vrijeme, kada je potpisao mjenicu F—I. od 28. jula 1908. kao izdatnik, bio maloljetan — i po mjenbenom zakonu mjenbeno pravno nesposoban.

Tužitelj to priznaje, no tvrdi, da je kraj svega toga tuženikova mjenbeno pravna obveza iz mjenice S—I. valjana, jer da ju je kad je postao punodoban, odnosno kad je proglašen punodobnim, što da je bilo odlukom kr. kot. suda u R. od 7. decembra 1908. br. 15322. — priznao kao valjanu.

U dokaz toga priznanja nudi svjedoke i navraća tuženome R. M. glavnu negativnu zakletvu.

Vidiv, da se malodobni, po § 1. mj., ne mogu mjenbeno-pravno obvezati ;

vidiv ali, da i pravni poslovi, koje malodobni za vrijeme malodobnosti sklopi, nisu apsolutno ništetni, već se mogu, njegovim privoljenjem — pri-

Digitized by Google

znanjem izraženim za vrijeme njegove punodobnosti, u krijeposti uzdržati (§ 865. o. g. z.) — pa da se ova ustanova općega gradj. zakonika, u pomanjkanju slične u mjenb. zakonu, ima i na ovaj slučaj protegnuti;

vidiv, da je iskazima svjedoka I. M., M. V. i I. R. ustanovljeno, da je tuženi R. M., iza kako je punodobnim proglašen, svoju obvezu iz mjenice t—l. priznao,

te vidiv konačno, da tuženi po § 7. m. z. kao izdatnik mjenice A—l., jamči za njenu isplatu —

uzdržan je plat. nalog u krijeposti.

K r. b a n s k i s t o l, usljed priziva tuženoga, a svojom osudom od 1. jula 1909. br. 15328. potvrdio je prvosudnu osudu u cijelosti, iz razloga navedenih po prvom sudu, jer da su opravdani po §-u 109. i 159. t. 2 gr. pp. i § 7. m. z. s obzirom na ustanovu § 865. o. g. z.

Usljed izvanrednoga previda — preinačio je kr. stol sedmorice osudom od 3. februara 1910. br. 316. gr. obje niže osude i platežni nalog glede R. M izvan krijeposti stavio i to iz ovih razloga:

Dokazano je tečajem parnice i to odlukom kr. kot. suda u R. od 7. decembra 1908. br. 15322. pod br. 2—IV., da je tuženi R. M., kada je utuženu mjenicu t—l. potpisao bio još maloljetan, dakle po § 1. m. z. mjenbeno nesopsoban, pošto se rodio 27. oktobra 1888., a tek citiranom odlukom punoljetnim proglašen.

Na temelju mjenice t—l. nije se tuženi mogao tužiti, pa ako je on naknadno, postavši punoljetnim, dug priznao, to ovo priznanje ne može mjenici t—l. dati mjenbenu krijepost.

Mjenbeno-pravna obveza utemeljuje se jedino mjenbenom ispravom, a ustmeno očitovanje može osnovati jedino tražbinu po općem, ali nipošto po mjenbenom pravu. P r i o b ć i o V. M.

Iz upravne prakse.

Postupak kada zemljištna zajednica traži, da joj se povrate nekretnine, usurpirane po ovlaštenicima.

(Prinos tumačenju § 50. zakona od 25. aprila 1894. o uredjenju zem. zajednica).

O d l u k o m k r. k o t. o b l a s t i u M. od 5. februara 1908. br. 321. odlučeno je, da su I. S. i dr. dužni usurpirane površine zemlj. zajednice I. napustiti u roku od 14 dana pod pretnjom globe od 100 K.

O d l u k o m k r. ž u p. o b l a s t i u V. od 22. januara 1909. br. 218 ukinuta je prvostepena odluka s razloga, jer nisu na licu mjesta po vještaku ustanovljene usurpacije, te se ne zna, o kojem se zemljištu radi.

R j e š i t b o m k r. z e m. v l a d e, o d j e l a z a u n u t. p o s l o v e od 11. decembra br. 6784. potvrdjena je drugostepena odluka time, da u stvari valja povesti slijedeći postupak:

Ponajprije treba ustanoviti, da li su I. S. i dr. ovlaštenici zem. zajednice I. i da li oni jošte uvjek posjeduju usurpirano zemljište zemlj. zajednice.

Ako se ustanovi, da su ovlaštenici zemlj. zajednice i da nisu napustili usurpacije, tada valja izazvati zaključak glavne skupštine ovlaštenika zemlj. zajednice I. o tom, da li zemlj. zajednica traži, da se usurpirane površine njoj natrag ustupe.

Digitized by Google

U jestnom slučaju valja odrediti očevid na licu mjesta uz prisustvovanje mjerničkog vještaka, te na tom očevidu valja točno uz gruntovne oznake ustanoviti, koji je komad zemljišta zemlj. zajednice pojedini prijavljenik usurpirao, koliku površinu taj komad imade i koliko isti vriedi prema mjestnim okolnostima.

O tom valja sastaviti nacrt ; a kod samog očevida imadu se saslušati, prijavljenici i po strankama eventualno ponudjeni svjedoci.

Odnosnom zapisniku valja priložiti ureda radi pribavljeni izvadak onog gruntovnog napisnika, u kojem su upisane nekretnine, o kojima se u ovoj stvari radi.

Na temelju tako sprovedene razprave imade kr. kot. oblast salvo recursu izreći prvomolbenu odluku.

Upozoruje se, da u ovakovim slučajevima zapriečenju globe ne ima mjesta, nego postupajuća oblast, kad je dokazana usurpacija, treba da u odluci odredi, da je usurpant dužan usurpirano zemljište napustiti i zemlj. zajednici u posjed predati u roku od 14 dana pod prietnjom inakog prisilnog ovršnog uvedenja zemlj. zajednice u posjed usurpiranog zemljišta na trošak usurpanta. Priobćio: Dr. A. Goglia.

Izlučba diela zadrugara iz zadružne imovine u gotovu novcu.

Naredba kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 14. februara 1910. broj 67.789 ex 1909., upravljena na sve kr. županijske oblasti i gradska poglavarstva u Zagrebu, Osieku i Zemunu, kojom se tumači propis alineje 4. § 6. zakona od 9. maja 1889. o zadrugama.

Iz razpravnih spisa, podnesenih amo u utočnom stadiju, opaža se češće da nižestepene oblasti za namirenje kaznenih troškova, dotično kaznenih odšteta, izlučuju djelove dotičnih zadrugara u naravi, a ne u gotovu novcu, što se očito protivi § 6. zak. od 9. maja 1889. o zadrugama. Tim se strankama prouzročuju bez potrebe znatni troškovi, a postupak se zavlači.

Opaža se nadalje i to, da nižestepene oblasti često pogrješno shvaćaju značenje „kaznenih troškova“ i „kaznenih odšteta“, pa dozvoljuju i provadjaju izlučbu na temelju alineje 4. §. 6. zadr. zakona i onda, kad joj nema mjesta, čime se naprćuje strankama uzaludni trošak, a oblastima nepotrebno uredovanje.

Cielu ustanovu § 6. zadr. zak, valja stricte tumačiti. U njoj su taksativno, a ne eksemplifikativno navedene tražbine, za kojih se namirenje može dozvoliti izlučba.

Po ustanovi alineje 4. §. 6. zadr. zak. može se dio zadrugara (razumije se samo onoga, koji ima po smislu § 29. zadr. zak. aktivno diobno pravo) iz zadružne imovine izlučiti samo za namirenje kaznenih troškova i kaznenih odšteta, prrvomoćno dosudjenih. Pod „kaznenim troškovima“ imadu se razumievati oni troškovi kaznenoga postupka, koje je država u smislu §. 322. kz. p. predujmila i na naknadu kojih je zadrugar po § 330. kaz. post. osudjen pravomoćnom osudom kaznenoga suda.

Pod „kaznenim odštetama“ pako valja razumjeti samo onakove odštetne tražbine, koje su dosudjene pravomoćnom osudom kazne-

Digitized by Google

noga suda, izrečenom u smislu §§ 307. i 438. kaz. post., zatim one koje su dosudjene po gradjanskom sudu na temelju osude kaznenoga suda, kojom je privatni učestnik i odštetnim zahtjevom odpućen na put gradjanske parnice. Zato nema mjesta pomenutoj izlučbi za namirenje braniteljskih pristojba ili za namirenje odšteta, dosudjenih presudom upravnih, financijalnih, disciplinarnih oblasti i sl.

Dio dotičnoga zadrugara valja izlučiti iz ciele zadružne pokretne i nepokretne imovine samo u gotovom novcu, (alin. 4. § 6. zadr. zak.), a postupak za tu izlučbu normiran je naročito u § 7. istog zakona i § 5. provedb. mu naredbe. Nema dakle mjesta izlučbi u naravi, izim ako se u tom pogledu sve interesirane stranke inače nagode, i ako taj sporazumak ne bude protivan imperativnim ustanovama zadružnoga zakona naročito §§ 18. i 35. zadr. zak. i § 2. alin. 3. zadr. nov.

U odluci, kojom se izlučuje dio zadrugara u novcu, valja uz ukupnu svotu, koju iznosi izlučeni dio, naznačiti rok, u kom je zadruga dužna ovrhovoditelju platiti njegovu tražbinu, dotično ostatak izdati zadrugaru ovršeniku, koji nakon podpune izplate njegova diela gubi za svoju osobu dotično za svoju obitelj (alin. 5. § 6. zadr. zak.) svako dalnje pravo na zadružnu imovinu. Valja nadalje u odluci pripomenuti, da su za utjeranje tih tražbina po smislu § 46. provedb. naredbe k zadr. zakonu nadležne sudske oblasti.

Razumije se, da taj postupak vriedi samo za zadruge, koje nisu po smislu § 56. zadr. zak. prije 1. januara 1890. potajno razdieljene. Postupak pako izlučbeni kod potajno prije 1. januara 1890. razdieljenih zadruga normiran je u § 56. zadr. zak. te §§ 57. i slj. provedb. mu naredbe. Pripomijne se, da po alineji 6. § 56. toga zakona valja n a r o č i t o saslušati oštećenika glede upisa diela njegova dunžika, a po § 4. zadružne novele i članove dužnikove obitelji s pravom glasa, te onda odlukom, kojom se izdaje diobni list, odlučiti, na koga se ima dotični dio u gruntovnici upisati.

Saobćio: Dr. D. T o n č i ć.

Redovne diobe zadruga ne može zadružni povjerenik provadjati po naredbi kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za nutarnje poslove, od 16. decembra 1899. br. 47.318.

U zadruzi P. k. br. 110. iz P., bila su dva brata Jovan i Marko. I oni su zatražili diobu pred nadležnim zadružnim povjerenikom u V. Pred tim povjerenikom sporazumjeli su se takodjer glede razdiobe cjelokupne zadružne imovine osim kućišta. Obzirom na taj sporazumak sastavio je zadružni povjerenik posjedovni diobni list i taj posjedovni diobni list prema § 13. dotično § 19. naredbe od 16. decembra 1889. br. 47.318. odlukom od 3. decembra 1906. br. 4707. odobrio.

Utok Marka P. proti toj odluci kr. je županijska oblast u V. odlukom od 8. juna 1907. br. 15.275 odbila i potvrdila prvostepenu odluku.

Proti toj odluci podnio je i opet Marko P. utok.

Kr. je hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odio za nutarnje poslove, povodom tog utoka odlukom od 31. jula 1908. br. 17.760 obje nižestepene odluke zajedno s cijelim postupkom ukinula i odredila, da se u toj stvari ima ponovno uredovati pravcem §§ 41. i d. za kona o zadrugama i §§ 33. i d. provedb. naredbe. Ukinula je nižestepene odluke, jer se tu radi o redovnoj diobi, a

Digitized by Google

kod diobe nema mjesta postupku po naredbi od 16. decembra 1889. br. 47.318, makar i ureduje u toj stvari zadružni povjerenik i makar su stranke glede razdiobe zadružnih nekretnina sporazumne.

Priopćio: Dr. Iv. Strohal.

Stan u naravi zajamčen dekretom općinskom činovniku može se odkazati.

Zastupstvo upravne općine u O. izabralo je J. B. općinskim bilježnikom II., te mu je osiguralo uz godišnju plaću i stan u naravi.

Općinsko to zastupstvo u svojoj sjednici od 19. decembra 1908. zaključilo je, da se obć. bilježniku II. J. B. ima stan odkazati, pošto su njegove stanbene prostorije potrebne za obć. ured, te platit 200 K godišnje stanarine.

Utok obć. bilježnika uložen proti tom zaključku obć. zastupstva, odbio je upravni odbor županije z. 16. marta 1909. br. A 1542 i zaključak obć. zastupstva potvrdio.

Obć. blagajnik, polazeći sa stanovišta, da se stan u naravi ne može obć. činovniku odkazati i dopitati stanarina, uložio je proti odluci županijskoga upravnoga odbora utok na kr. zemalj. vladu za unutarnje poslove, koja je u tom predmetu izdala sljedeću vrhovnu rješidbu:

Utok J. B. bilježnika II. upravne općine O. podnešen proti rješitbi uprav. odbora od 16. marta 1909. br. A. 1542, kojom mu je suglasno sa zaključkom zastupstva upravne općine O. od 19. decembra 1908. broj 264. odkazan, zaključkom spomenutoga zastupstva od 23. marta 1906. br. 322 zajamčeni mu stan u naravi u općinskoj kući sa polovicom vrta i to sa danom 1. aprila 1909. obnalazi kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada odjel za unutarnje poslove odputiti, te napadnutu tamošnju odluku potvrditi s tim dodatkom, da se odkazni rok od mjesec dana ima računati od dana kada utjecatelju ova riješitba priobćena bude, nu utjecatelj ima ipak ostati u uživanju vrta dok si posijane plodove pobere.

U pogledu dopitane utjecatelju stanarine u iznosu od 200 kruna preinačuje se napadnuta tamošnja riješitba i njome potvrdjeni zaključak općinskog zastupstva u O. od 19. decembra 1908. broj 264. te se obzirom na sadržaj izvješća općinskoga poglavarstva u O. od 23. januara 1909. broj 307 glasom kojega stoji za utjecatelja prikladni stan u O. 360 kruna, niže stepene odluke preinačuju i odlučuje da je upravna općina dužna utjecatelju u ime stanarine iz općinske blagajne izplaćivati godišnju svotu od 360 kruna, od koje svote ima se odbiti primjerena odšteta za vrt i to za one mjesece iza odkaza, u kojima utjecatelj bude taj vrt još uživao da si ovogodišnje plodove ubere.

Utočni se navodi nisu mogli uvažiti, jer interesi javne uprave zahtijevaju, da se sadanje prostorije općinskoga ureda moraju proširiti, a to je moguće jedino oduzećem utjecateljeva stana.

Pozivanje utjecateljevo na dokretom zajamčeni na stan u naravi u općinskoj kući ne može se uvažiti, jer je uslijed gornjega slučaja općini postalo nemoguće obvezu izpuniti (§ 1447. o. gr. z.) a niti može utjecatelj tražiti od općine, da mu izda stan, jer je on dekretom stekao pravo na stan u naravi samo u općinskoj kući, a ne pravo na stan u naravi u svakom slučaju.

Da pako ne bude utjecatelj u svojim berivima prikraćen valjalo mu je doznačiti takovu stanarinu, za koju može zaista dobiti stan.

Priobćuje: Tajnik Šmit.

Digitized by Google

Uvrštenje grčko-katoličkog dušobrižničtva u pravoužitni katastar krajiške imovne občine.

(Rješitba kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 16. oktobra 1909. br. 58.214.).

Utok gospodarstvenog ureda imovne občine K. odpućuje se te se potvrdjuje drugostepena odluka županijskog upravnog odbora od 13. jula 1909. br. 893., kojom je odlučeno, da se grčko-katoličko dušobrižničtvo u P. imade uvrstiti u pravoužitni katastar imovne občine K. i to iz sliedećih razloga:

Grčkokatoličko dušobrižničtvo u P. po svom pravnom položaju imade se smatrati filijalom grčko-katoličke katedralne župe K.,a tamo izaslani svećenik eksponiranim kapelanom K. župe s iznimnim pravom vodjenja matičnih knjiga.

Dodaje se, da je grčko-katolički svećenik u P. stalno i trajno eksponiran.

S ozbirom na to, kao što i s razloga, što je za grčko-katoličkog dušobrižnika u P. iz zemaljske vjerozakonske zaklade godine 1909. sietemizirana kongrua godišnjih 800 K ter tim stabilitet toga mjesta utvrdjen tako, da se ono smatra dušobrižničtvom (kuracijom), koje će, netom mu se dotacija poboljša, biti proglašeno pravom župom, valjalo je grčko-katoličkom dušobrižničtvu u P. priznati pravoužitničtvo u imovnoj občini K. iz razloga, što je namjera starih krajiških propisa, a dosliedno tomu i namjera, na te propise oslanjajućeg se naputka A) k zakonu od 11. jula 1881., kojim se razjašnjuju odnosno preinačuju neke ustanove zakona od 15. juna 1873 o imovnim občinama u hrv slav. vojnoj Krajini, da se iz krajiških šuma daje potrebno gradjevno i gorivo drvo svakoj crkvi i svakom službeniku crkve na krajiškom području, i to ne samo od prije postojaloj već i takovoj, koja je nastala poslie sastavka katastara i koja danas nastaje.

Privatno-pravni sporovi izmedju zemljištne zajednice i trećih osoba (neovlaštenika), dakle i sporovi izmedju dvih ili više zemljištnih zajednica spadaju pod nadležnost sudbenu, a ne pod nadležnost upravnih oblasti.

Prinos k tumačenju §§ 50. do 90. zakona od 25. aprila 1894. o uredjenju zemljištnih zajednica; zak. članku 7. od 28. februara 1874. o sudačkoj vlasti i § 14. sl. d) zakona od 28. februara 1893. o unutarnjem uredjenju kr. stola sedmorice.

(Rješitba kr. hrv. slav. dalm. stola sedmorice u parnici od 28. januara 1910. br. 183.)

U parnici I. zem. zajednice Z. zastupane po glavaru Franji K., tužiteljke, proti zemljištnoj zajednici K., zastupanoj po glavaru Mati M., tuženoj, na priznanje prava vlastnosti diela kat. čest. broj 1149/1. u grunt. ul. broj 155. občine K. spp., u kojoj je kr. kotarski sud u B. odlukom od 2. juna 1908. broj 8893. gr. ukinuo čitavi postupak u parnici radi nenadležnosti, jer da spor spada pred upravne oblasti i naložio tužiteljici, da naknadi tuženoj troškove parbene sa 252 K. 90 fil.;

II. zemljištne zajednice K. po glavaru Antunu V., tužiteljke, proti zemljištnoj zajednici S., po glavaru Juri Š., tuženoj na priznanje prava vlastnosti diela kat. čest, broj 2806. iz grunt. ul. broj 228. občine S. spp., u kojoj je kr. kotarski sud u B. osudom od 6. oktobra 1907. broj 11.675 gr. tužiteljicu sa tužbom za sada odbio, a parbene troškove medju strankama prebio,

Digitized by Google

a kr. banski stol rješitbom od 21. maja 1908. broj 10.756 uslied priziva tužiteljice prvosudnu osudu ukinuo i naložio mu dalnji postupak, jer da nije razpravljeno o tom, da li je posjed parbećih se zemljištnih zajednica ustanovljen bez razgodbe ili uz ovu, jer samo u potonjem slučaju, najme u slučaju riešena prepora po razgodnom povjerenstvu, je otvoren nezadovoljnoj stranci put pravde pred sudom, dočim u slučaju uredjenja dobrovoljnoga bez razgodbe ne može sud konačno riešiti prepora;

uslied predloga kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 24. decembra 1909. broj 68.063 i pravosudja od 10. januara 1910. broj 24.183 iz god. 1909.:

vidiv, da zakon od 25. aprila 1894. sbor. broj 36. o uredjenju zemljištnih zajednica normira odnose pojedine zemljištne zajednice i njezinih ovlaštenika, a ne privatno-pravne odnose izmedju dvih ili više zemljištnih zajednica, te po tom spada u nadležnost upravnih oblasti riešavanje samo takovih zahtjeva, koji se temelje na rečenom zakonu, te se tiču odnosa ovlaštenika zemljištne zajednice prema potonjoj, a ne sporovi izmedju zajednice i trećih osoba, dakle niti sporovi medju pojedinim zemljištnim zajednicama (§§ 50.—90. cit. zak.);

po § 14. sl. d) zakona od 23. februara 1893. izrekao je kr. stol sedmorice: da je gornjim odlukama kotarskoga suda u B. i gori citovanom riešitbom kr. banskoga stola povriedjen zakon u tom, što istim riešitbama nije priznana izključiva nadležnost sudska u sporovima, odnosećim se na priznanje vlastničtva i ustupa u posjed te smetanja posjeda nekretnina izmedju dvih ili više zemljištnih zajednica.

Ujedno odlučuje kr. stol sedmorice po čl. 7. zakona od 28. februara 1874. sbor. broj 15. sporazumno sa kr. hrv. slav. dalm. zemaljskom vladom, odjelom za unutarnje poslove, da je u gori navedenim sporovima nadležan za dalnji sudbeni postupak kr. kotarski sud u B., kojemu se nalaže, da dalje u rečenim parnicama ureduje.

Priobćio: Fr. Haladi.

SVAŠTICE.

Eneiklopedijski jugoslavenski rječnik.

U subotu na večer dne 12. ožujka o. g. održana je svečana sjednica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u kojoj je predsjednik Tadija Smičiklas ugodno iznenadio hrvatsku javnost objavom, da se Akademija pripravlja za jedan novi veoma važni podhvat, koji će i znanosti i kulturnim potrebama našeg naroda jednako dobro poslužiti. Radi se naime o jugoslavenskom enciklopedijskom rječniku, koji nam odavna nuždno treba i koji zaslužuje u punoj mjeri materijalnu i moralnu podporu sa svih strana.

Besjeda g. Smičiklasa, kojom se ovaj podhvat Akademije naviešta i način njegovog ostvarenja označuje, glasi u cielosti:

Digitized by Google

Primite, vele ugledna gospodo, na moja usta najsrdačniju zahvalu od uprave Jugoslavenske akademije, što ste se našemu pozivu na ovu svečanu godišnju skupštinu odazvali. Uvjerit ćete se iz izvještaja tajnika, da je naša Akademija i u prošloj godini dobro napredovala i novih važnih radova doprinesla napredku hrvatske nauke. Meni dopustite, da progovorim o osnovi novoga djela, zamišljena i zasnovana od naše Akademije, koje će obuhvaćati cijelo Jugoslavenstvo, i pri kojem bi sudjelovali stručnici svi jugoslavenski kao pri svom rodjenom narodnom poslu.

Svaki prosvijetljeni čovjek rado se divi onim velikim pojedinim genijima, onim herojima ljudskoga roda, koji kao sunca hodaju po zemlji i svijetle cijelomu čovječanstvu. Njihova ipak djela postaju pravom baštinom svega čovječanstva, kad se udrugom umnikâ i razdiobom medju radne snage provedu u život. Mi znademo, kako su udrugom akademije i prosvjetna družtva stvorila ono, što mi smijemo nazvati evropskom prosvjetom. Mi znademo, kako su dva reda katoličke crkve, Benediktinci i Jezuiti, stvarali jednu radnu organizaciju, u kojoj je svaki član reda imao doprinositi svoj trud za velika naučna djela, kojima se i danas divi cijeli obrazovani svijet. Mi znamo, da su se u najnovije vrijeme sve akademije zapanne Europe udružile, da zajednički obradjuju neka velika djela, koja bi jedva mogla ijedna od udruženih akademija sama izvesti. Mi znamo, da Hrvati i Srbi žele i rade o tom, da budu u srcu i duši jedan narod, Slovenci da se k njima priklanjaju u slogu i bratsko jedinstvo, Bugari da traže kulturnu zajednicu. Zato zamislismo i zasnovasmo djelo: Enciklopedijski jugoslavenski rječnik

Javi se našoj Akademiji već osijedjeli, ali žarki hrvatski rodoljub general Marko pl. Crljen, koji je u vojnoj službi i na bojnim poljanama gotovo cijeli svoj vijek sproveo izvan domovine, te uz junačku vjernost svomu caru i gospodaru sačuvao i vruće hrvatsko srce. Vrativši se u domovinu, da u zasluženom miru sprovede svoje stare dane, sjećao se, kako je živući izvan domovine težko osjećao, što su o njegovom narodu drugi narodi krivo obaviješteni. Tome bi, mislio je on, mogao pomoći jedan veliki enciklopedijski rječnik, koji bi umnicima drugih naroda imao biti izvorom, kada o narodu hrvatskom i srbskom hoće da pišu. Ima već skoro sto godina, mislio je on, da se tako intenzivno i uspješno radi o narodnoj literaturi, pak bi moguće bilo stvoriti i takovo veliko narodno djelo, da se svi danas živući i radeći umnici slože. Darova našoj Akademiji dvadeset hiljada kruna, da se učini zaklada pod njegovim imenom. Još reče u zakladnici: „Želim, da naš narod što prije dobije jedan veliki enciklopedijski rječnik. Za to veliko narodno djelo bio bi kao preduvjet potreban jedan od svih naših stručnjaka obradjeni jugoslavenski enciklopedijski rječnik, koji bi stajao na visini današnje znanosti, a prikazao bi prošlost i sadašnjost zemalja, u kojima stanuju Hrvati i Srbi, Slovenci i Bugari. Uz to bi se mogle učiniti i druge pripravne radnje za obći enciklopedijski rječnik. U to ime dozvoljavam, da se potroši cijela ova po meni darovana svota, ali pod uvjetom, da poslije sav utržak od ovih knjiga mojoj zakladi pripadne".

Akademija primi sa zahvalnošću dar plemenitoga svoga dobrotvora, a prihvati i njegovu krasnu misao. Već možemo javiti, da pripravne radnje radi desetak naših književnika. Oni imadu napisati alfabetskim redom svaki iz svoga predmeta sve, što bi imalo doći u taj rječnik. Kada to dovrše, štampat će se za svaku struku taj alfabet i priposlati stručnjacim

Digitized by Google

da ga dopune, da se onda svi od jedne struke sastanu i svaki izjavi, što bi bio voljan obraditi. Do sada obradjuju te priprave: jedan za zemljopis, jedan za narodnu povijest političku i kulturnu i biografije najznatnijih ljudi u povjesti, jedan za jezik i povijest književnosti, jedan za povijest hrvatskoga latinizma, jedan za pravo i pravne običaje, jedan za folkloru i etnografiju, dvojica za arheologiju i umjetnosti, više njih za prirodne znanosti, jedan za statistiku, jedan za narodno gospodarstvo.

U Biogradu primiše prvo naše pismo u Akademijskim krugovima oduševljeno. Našoj želji odazvao se rado veleugledni akademik dr. Jovan C v i j i ć, te je dospio u Zagreb, da se s nama potanko sporazumije. Odpravismo i službeno naš dopis Srpskoj akademiji, koja je prihvatila — kako nam u dopisu kaže — ovaj „veoma koristni" podhvat. Akademija srbska imala bi za posve jednaka prava s našom Akademijom doprinositi i jednak prinos za troškove.

Veoma okretni predsjednik Matice slovenske dr. Franjo I l e š i ć, boraveći u Zagrebu, rado je primio na sebe brigu, da novi odbor za strogu nauku, koji se upravo osniva u Matici slovenskoj, prihvati vodjenje ovoga posla medju Slovencima. Odbor je već izabran, a na čelu mu je sam predsjednik.

Naš član dr. Konstantin J i r e č e k, prisni prijatelj naše Akademije i veliki uglednik u Bugarskoj, poradio je za ovu stvar u Sofiji sjajnim uspjehom. Svi universitetski tamošnji profesori pripravni su raditi na ovom djelu, a Hrvat dr. J u r i n i ć, profesor na istom universitetu, pripravan je radove svojih bugarskih drugova prevoditi na hrvatski.

Moja gospodo! Ovo je učinjeno za kratko vrijeme od dva mjeseca. Proći će više nego toliko godina, dok se djelo uzmogne dovršiti. U ovaj čas objavljuju Poljaci, da će preko svoje zakladama bogate Akademije izdavati enciklopediju svih dijelova poljskoga naroda, njegove prošlosti i sadašnjosti u dvadeset i pet po prilici svezaka, to jest enciklopediju cijeloga nekada jednoga državnoga tijela, ali sav je taj razkidani narod i danas jednoga srca i jedne misli. Poljaci hoće da u jednom zamašnom djelu nasljeduju najveće i najprosvjetljenije narode. Naša enciklopedija ima biti mnogo čednija. Najprije ona će obuhvatiti plemena jugoslavenska, koja nisu nikada bila jedno državno tijelo. Ona imade izgladiti i plemenske prijepore; zato odlučismo, da sve prijeporne zadjevice medju nama povjestne i etnografske doista ne zašutimo, ali i različita mnijenja da pošteno iznesemo: mi učimo ovako, drugi opet onako, a stroga kritika nauke neka odluči, budućnost neka izgladi. Misao narodnoga jedinstva neka bude jasno izražena već i time, što će biti cijelo djelo napisano fonetičkim pravopisom, a jezik tako jedinstven i jednoličan, da se bude cijelo djelo moglo od riječi do riječi naštampati latinicom i ćirilicom. Mi ćemo paziti, da obseg djela bude tako odmjeren, kako to obično čine Englezi i Nijemci u svojim enciklopedijama. Za svaku struku neka bude intenzivno pisan pregledni članak ne velikih dimenzija, ali izvori i literatura neka budu naznačeni tako obilno, da zadovolje i stručne ljude. Naše biografije imadu biti podpunije, nego što su u običnim običnim enciklopedijama, da se obaziru i na prilike, u kojima su živjeli vidjeni narodni ljudi, da budu dobar prinos kulturnoj povijesti i da zadovolje naša patriotična srca. Sve, sve neka bude dobra i sistematična priprava za obći enciklopedijski rječnik, koji će onda moći bez sustanka za nekoliko godina izlaziti. I za to nam obećaje još dalje pomoći naš plemeniti Marko Crljen. Neka ga slijede i drugi, koji premažu. U to ime Bog nam pomogao!

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Dr. Nikola pl. Tomašić, **Temelji državnoga prava Hrvatskoga kraljevstva** (Fundamenta juris publici regni Croatiae). Najstarije doba: pacta conventa. 1910. Str. 175. vel. 8°. Zagreb. Ciena 4 krune.*

Naveden veoma važan naučan trud dra. Tomašića jest jedan solidan prinos poviesti hrvatskog državnog prava. Ovo je poseban otisak iz sveske 3. i 4. godine IX. Vjesnika kr. hrv.-slav.-dalm. zem. arkiva. U tom se djelu analizuje potanko trogirska diploma od godine 1108., kojom je Koloman dao prava i preimućtva gradu Trogiru, jer se u izvornoj matici te diplome kriju tragovi pacta conventa, t. j. ugovora izmedju Hrvata i kralja Kolomana od g. 1102., na kome se osnivaju odnošaji hrvatsko-magjarski. Ovo je djelo jedna prekrasna studija, koja naučno-kritički analizuje izdane dokumente.

U predgovoru je rečeno, da je hrvatsko pravo originalno. Ono je vlastito hrvatsko; ono nije Hrvatskoj po nikome dano i nitko ne može da joj ga otme. Ono može da se mienja isključivo s voljom Hrvatske i s tom voljom može da se prilagodjuje okolnostima i vremenu. S drugim riečima, s toga stanovišta gledano hrvatsko kraljevstvo ima karakter suverenoga kraljevstva. Njemu njegovo državno pravo nije ni nametnuto ni darovano. Ono si ga je u najgorem slučaju uslovilo, dogovorom utvrdilo. I danas hrvatski narod uživa svoje vlastito pravo. Pozitivno njegovo državno pravo, kako je uzakonjeno nagodom, veže ga temeljem vlastitoga njegova zakona t. j. zakona hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora od g. 1868. Ovaj se njegov državopravni položaj ne može mienjati bez privole hrvatskoga sabora.

Visoko uvaženi pisac brižno je nastojao, da podcrta samo istinu u starim dokumentima, jer ga je rukovodila Pahomirova rečenica: ιστοριας ψυχή ἡ ἀλήθεια Premda su pacta conventa u tiesnom savezu sa trogirskom diplomom auktor se nije ograničio na to, da podvrgne pomnoj analizi tu diplomu. Na taj savez zaključuje on i od tuda, što je bjelodano dokazao, da se ta diploma po formi i sadržini odnosi ne samo na jedan grad nego na cielo hrvatsko kraljevstvo.

Mora se priznati, dr. Tomašić ispunio je svoju naučnu zadaću kao učen istraživač, koji ide za istinom te na koga ne uplivaju šovinistički ni nacionalni obziri. On se služi bogatom literaturom kod proučavanja svake strane izvjestnoga dokumenta. Tako piše pravu naučnu studiju temeljito podkrepljenu, o raznim daćama, pravima i privilegijima, o kojima je govor u trogirskoj diplomi. Ova studija (str. 1.—115.) pokazuje nam vanredno golem rad, marljivost i načitanost, koji bijahu nuždni, da se podpuno razjasni značenje i sadržaj pacta conventa. Dužni smo priznati, da je riedkost u nauci tako pomno sastavljen rad, i da taj rad služi na čast toliko piscu koliko hrvatskoj pravno-povjestnoj književnosti. Historik slavenskoga prava crpit će iz djela dra. Tomašića bogato gradivo ne samo za staro hr-

* Prenosimo ovu ocjenu odličnoga bugarskoga pravno-povjestnoga učenjaka prof. Stefana S Bobčeva iz „Juridičeskog Pregleda“ god. XVIII., br. 2. str. 130. i sl. Uredničtvo.

Digitized by Google

vatsko pravo nego u obće za slavensko pravo. Pisac si je dao truda, da na kraju solidnoga svoga djela stavi index imena i predmeta. Na taj je način uporaba knjige lasna, udobna i brza. Hrvatska pravno-povjestna književnost može da bude iskreno i goruće obradovana s ovim raskošnim naučnim dobitkom. S. S. Bobčev.

V l a d i m i r M a ž u r a n i ć: **Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Svezak II. (Čteta — Grabež) 8° od str. 177—336. Zagreb 1909.**

Kako sam u „Mjesečniku" (god. 1908. str. 1004. i sl.) radostno pozdravio prvi svezak ovoga djela, tako od srca pozdravljam i ovaj drugi, hvaleći piscu i jugoslavenskoj akademiji, što je drugi svezak tako brzo izašao nakon prvoga. Iz toga crpim opravdanu nadu, da ćemo za koju godinu imati podpuno ovo tako važno i svim pravnicima, koji se knjigom bavimo, tako nuždno djelo.

Da upozorim čitaoce „Mjesečnika" i na ovaj svezak, iznosim nazore piščeve, izražene kod nekoliko riječi, koje se tiču kaznenoga prava.

D a n znači rok. Za kažnjivost sad veću sad manju pojedinih zlih djela ili propusta odlučno je kadkada, jesu li počinjena danju ili noću. A i glede dokaza o činu, noću počinjenu, donose pojedini zakoni posebnih odredaba. „Jošće ki bi v gradu hram razbil v noći, volja ako bi ukral u njem, ter ako bi gdo klical pomagajte, platit ima knezu libar 50. I ako tu hudobu va dne učini : nij' držan platit ne veće soldini 40, ako se more prokazati po vervam svedoku". Vin. 8. čl. 7.

„Ako bi ki došal na put u noći ili na vrateh, ili na dvoru, tere bi ga ki ubil : da je dobro ubijen ; i ako bi se došal tužiti, da plati libar 100". Trs. 224. čl. 43.

„Videći, da se po ovom gradu (Kastvu) nahaja, da jedni ter jedni objestniki i tvrdovrati ljudi hode po noće kamenjem hitajuć, i po gradu mnoge halavanje i škode ljudem čineć, z česa bi se mogla krv i ko goder zlo med ovim pukom pripetit : zato . . . vice kapitan s starejemi odlučiše i ordinaše, da od sada v napridak, kako se zvoni zvon, ki je na tože, ob noć u večer, da ne može nijedan po gradu hodit prez svetla ; ni prvo zvona, ni po zvonu nijednu halavanju, ni rumora da ne mozi po noći počet ; a to pod penu libar petdeset i tri skasi od konopa prez svake milosti . . . 1663. Kast. 200 čl. 70.

U Zagrebu je stvoren zakon : „Item per judicem, juratos et totam communitatem fuit ordinatum et statutum perpetuo observandum, quod quia sunt nonnulli homines et specialiter Batista cum suis complicibus et commitiva, qui noctis in silencio armatis manibus post campanam seu pulsum latrinculorum divagarent latitando more latrocinali ut si de cetero inventi fuerint et reprehensi, incarcerari et puniri debeantur ; quod si occisi fuerit per custodes civitatis, talis de civitate non evelletur, nec aliquod dampnum sen molestiam pati debeat, seu debeant ipso facto". 1376. Tk. V. 39.

D e n u n c i j a. Za nju imamo hrvatske rieči : vikati, tužiti, tužiti se, potužiti se oddati, osvaditi, ovaditi, ostačiti, opovidati, opovediti, opoveti, dopoviditi, propovidati, obočititi, kazati, pokazati, ukazati, obreći koga, uzreći što na koga.

Digitized by Google

Najstariji pisani zakon hrvatski kao da bi imao počivati na načelu, da bez prave tužbe onoga, koji je oštećen, ni za zla djela ne ima osuda.

„Ošće, kadi ne bi bila tužba, ni nijedan osud ; ni se nima stisnuti nijedan učiniti niku tužbu od nike riče pred dvorom ili indi, ne veće ako je š njega dobru volju. Tu tužbu ki učini, ima ju na konac pripeljati". Vin. 14. čl. 38.

Ali po svim sredovječnim pravima dužnost je svakomu županu, knezu i sudcu, da u vladanju svom zatire kratkim putem sve poznate zločince. Verb. III. t. 32. Kad to javna sigurnost zahtjeva, odredjuje hrvatski sabor s banom dapače posve iznimne odredbe. Nije dosta da se brine za zatiranje opačine župan i sudci plemeniti, a i pojedini vlastelin, (homo possessionatus), već se u svakom selu imadu izabrati prisežnici izmedju kmetova, pak su ovi dužni poimence naznačiti, imenovati (izp. zlatnu bulu čl. 6. : 1222) sve „fures, latrones, predones, intoxicatores, fitonissas, incontatores, specialiter incendiarios et interfectores hominum, spoliatores viatorum" svojega kraja. Moraju ih „proscribi et extradare" vlastelinu, koji ih ima odmah pogubiti. Ako toga ne učini, gubi vlastelin imanje, dok ga kralj ne pomiluje. U takovih je slučajevih dakle dužnost svakome prijaviti zločin i zločinca. Hrv. zak. od 1416—1418. K. jur. I. 182.

To je ipak iznimno stanje. Po pravnom osjećaju dužan je bio jamačno i u najstarije doba svaki član plemena i naroda odmah objaviti, ako je doznao, da se sprema, ili da je počinjeno zlo djelo na štetu svetinja, slobode i javnih probitaka plemena, naroda ili starješina. Najveći dio zlih djela bio je u to doba ipak samo spor dviju stranaka : oštećenika i krivca i njihovih plemena. Tu o prijavi po trećim osobama nije bilo govora. Krug takovih civilnih delikata postajao je sve to uži, naročito u kmetskom i gradskom kaznenom pravu, a gospoda zemaljska i državne vlasti nastojale su, da svoju vlast progonom krivaca ureda radi razmaknu što šire. Uzporedo s tim razvojem razpupala se i denuncija.

Delatorno prijavljivanje u našim je zemljama čin nedostojan To se vidi i iz Verb. I. t. 53., gdje se navodi medju razlozi, s kojih otac može zahtjevati, da mu se sin odieli od njega u djedinskom imanju : Si parentes accusaverit criminaliter de tali causa, quae in perniciem Principis vel Reipublicae totius Regni non vergit. V. cit. 9.

Vrlo je rano razvila u nas potreba otajnu prijavu u onom obliku, kako je i sad u nekim stranama u običaju, da se naime nadje netko te oštećeniku, kojemu je kažnjivim činom nestalo pokretnina, navlastito stoke, na ruku bude, kako da dodje do svojega blaga uz naplatu neke ciene i nagrade. Jasan trag nekoj vrsti sočbine, muštuluka sačuvan je već iz 15. vieka :

Knez Juraj Spirančić u Čovki u listini pripovjeda, kako je izgubio nešto blaga „i ne mogahmo ga izviditi, u koga bi to blago bilo, i počesmo prositi našega brata i priližike Juraja Mikuličića, i on je izvidi i vrnu je nam, a tu se vrh toga obećasmo veru kršćansku, dušu i poštenjem našim, kako da mi ni naš ostanak ... ne ćemo ni mozimo nijednoga spogona, ni nijedne mantre ni škode onomu človiku, u koga biše Juraj to blago izvidil, njemu i njega ostanku učiniti". Ako bi se to ipak dogodilo „čega gospodin bog obrani, kako da smo prekršitelj vere i duše i poštenja našega, a blago da li gubimo". 1469. Čovka S. 156.

Digitized by Google

Onaj, koji je odkrio krivca, drži svojom dužnosti, da ga ne denuncira. Čim su knezovi počeli vršiti sve to obsežnije pravo banda, morali su nastojati, da uzgoje delaciju u pravom smislu rieči. Razvoj delacije pospješivalo je i načelo inkvizicije u kaznenom postupku zbog najvećega diela kažnjivih čina, za rana prihvaćeno u zakonima primorskih gradova. Težnja je mljetačke državne uprave, da svaka povreda javnoga poredka i redarstvenih odredaba dodje do znanja oblasti. Odatle potekoše ustanove o nagradama, kojima i naši statuti otoka Krka i Primorja (a i svi dalmatinski zakoni) bodre organe uprave, sudstva i redarstva „da prijavljuju zla djela, obećavajući im u to ime dielove novčanih kazni, a nagradami mame i najlošiju čeljad, da o svojih sugradjanih denuncije donose oblastim, i to ne samo za težka kažnjiva djela i dohodarstvene prestupke, već i za sitne povrede časti i neznatne redarstvene prekršaje. Velika je doista razlika medju starim pravilom u Vrb. čl. 1.: b u d i m u d l ž a n p o v e d a t i, g d o g a j e k a ž a l, i proveditorove mljetačke maksime: o t e b i t i, a k o b u d u o d a l i, o t a j n o d r ž a n i.

Krivu denunciju vrlo strogo kazni Vin. kaznom taliona. Svakako je svagdje lažna prijava kažnjiva kao potvora.

Dužnost denuncije propisuje Polj. za čedomorstvo, uz odredbu, da svaki Poljičanin ima hitati zločinku, a Trs. za neke štete. Na Korčuli oštećeniku, koji se nagodi s tatom ter zatomi učin, priete talionom ili barem velikom štetom.

Sada sliede u 30 točaka primjeri iz izvora, kojima se podkriepljuju ove pišćeve tvrdnje.

D o l u s dolazi u naših izvorih ne samo u značenjih himba, prievara td., već i kao termin za protupravnu volju u kaznenopravnom smislu. Primjeri osvjetljuju jasno, da je naročito kod umorstva, ubojstva, težkih ozleda, paleža, prievara i dr. sudstvo hrvatsko poznavalo i razabiralo razlike medju čini, koji potekoše iz zle namisli krivčeve, da dodje do protupravnoga posljedka, za kojim je krivčeva volja pregnula, za tim onakovim, gdje je posliedilo teže zlo uz zlu namisao, upravljenu na manje kažnjiv protupravni čin; ili gdje se zlo zgodilo samo s nehaja ili nepomnje, napokon gdje je težko zlo posljedica pukoga slučaja. Mislim, da su te razlike dosta jasno razabirali i u prvih početcih naše poviesti svi Slovjeni već u najdubljoj davnini. Ruska pravda luči već jasno prema zloj namisli „ubijstvo u razboju" od ubijstva na piru, v svadě. Izp. Sergejević 205. i d., Brunner 544., Schrader s. v. Mord, Timon 420 (gdje upućuje na dekrete kralja Stjepana, koji su potekli iz utjecaja pravnih nazora hrvatsko-slovinskih i panonskih Slovjena). Najdrevnijemu pravnomu poimanju, koje je, kako izvode pravni historici, dopuštalo, da se samo materijalno zlo djelo odmazdi podjednako, bez obzira na namisao onoga, od kojega je poteklo, nije pisac našao primjera: Beznamjernoj hudobi (absichtlose Missetat) ne ima u nas jasna traga. Ako i nije u zakonih samih jasno istaknuto, sud jamačno svaki put ipak dobro ispituje, koja je namisao vodila krivca, ter rješava krivca, ako je casus, blaže sudi, ako je culpa, mjeri kazan za zločinstva strogo po zakonu, samo ako je dolus. Navlastito i zakoni i sudci luče umorstva zrelo promišljena od naprasnih umorstva, a po gotovo od ubojstva, gdje je posljedak presegao zlu nakanu. Ima dakako sva sila zlih djela, gdje sud već iz samoga čina izvodi, da je zla nakana zasvjedočena.

Digitized by Google

Za dolus nalazimo u hrv. izvorih zla volja. Dolazi još i hote, hoteć, hotice itd., a naprotiv tome ne hote itd., za tim grihom ubiti, grihom umoriti (bit će da to u Polj. znači culpa, kako ista rieč rabi i u Duš. zak. 192. 198. i 199. čl. 76. i 87., gdje popaša grehom očito znači štetu kulpoznu, s nehaja, nepomnje, a nahvalicom naprotiv popašu dolozno počinjenu ; tako se bez sumnje ima tumačiti i u čl. 87 ako li bude prišal (ubica) nahvalicom, zahvaliv se i navlaš. U Ivanč. zborniku dolazi : Kada se človik roti (krivo) vidoma i namišljenim zakonom. XIV. viek. Star. XXIII. 74. ,,Vjedoma" stoji za znalice.

U naših lat. izvorih nalazimo uz dolo, dolose, još i voluntarie, volenter, volenter criminose, ex propria voluntate, voluntate, volendo decipere, malicie praeconcepta, dolositatas asturia, praecogitata malicia, mortem cogitanto, iniquo modo, praemeditata rancoris nequitia, studiose, malo animo malo modo, irato animo i dr. ; kulpozne čine označuju izvori sa contigit ei facere ex improvisione, propter negligentiam i dr.

Ove svoje nazore podkrepljuje pisac sa primjeri iz izvora, nanizanim u 21 točki.

Razumije se po sebi, da su otvoreni stupci „Mjesečnikovi" svakom stručnom ocjenjivaču ovoga znamenitoga djela.

Ja ne bih rado, da nas drugi slavenski narodi preteku u zanimanju za naše starine. Za to ponovno apeliram na naše stručnjake, da se sa ovim djelom pobliže pozabave. Šilović.

Марковић Божидар В. Д-р. ***Средства за замену кратковремене казне лишењем слободе с нарочитим обзиром на условну осуду.*** **Београд 1909. 8⁰ 164. Цена 2 динара.**

U 2. broju „Mjesečnika" od ove godine istaknuo sam, da bi valjalo, da hrvatski pravnici nabavljaju i čitaju srpske juridičke knjige, a srpski hrvatske, jer će nam samo tako pravna knjiga moći napredovati. U jednom i drugom dielu našega naroda izlazi godimice tako malo knjiga pravnoga sadržaja, da ih većina pravnika lahko nabaviti i pročitati može.

Za to je, kako tamo rekoh, nuždno, da oba naša juridička časopisa oglase sve edicije hrvatske i srpske, što izadju na polju pravoslovnom i državoslovnom. Time ćemo polučiti još jedan znatan uspjeh, a taj jest, da se neće obradjivati na jednoj strani što je već obradjeno na drugoj strani, dok imademo toliko polja na jednoj i drugoj strani, koja su posve pusta i čekaju na radnike

Milo mi je, da mogu već danas preporučiti čitaocima „Mjesečnika" knjigu svoga mladjega kolege na beogradskom sveučilištu dr. Bož. Markovića, koja obradjuje jedan od osnovnih problema na polju kaznenoga prava, a to su sredstva za zamjenu kratkovremene kazne slobode s naročitim obzirom na uslovnu osudu

Ova je studija izašla najprije u Arhivu za pravne i društvene nauke, odakle je napose odtisnuta.

Najprije govori pisac o današnjem kaznenom sistemu. Tu nam predočuje kako je koncem 18. i početkom 19. vieka izvršen veliki preokret prvi put

Digitized by Google

u kaznenom zakonodavstvu i to naročito u kaznenom sistemu i u načinu izvršenja kazne. Za tim razlaže borbu izmedju absolutnih i relativnih teorija, bitnost klasične škole u kaznenom pravu, talijansku antropološko kriminalističku školu, koju je zasnovao Lombroso, medjunarodnu kriminalističku udrugu i njen pravac, ovdje se napose obazire na Lisztovu nauku.

Nakon toga prelazi na kratkovremenu kazan lišenjem slobode i dokazuje obširno kako ta kazan nigdje ne postizava svrhe, već nasuprot krivca kvari.

Unatoč tome misli sa Lammaschem, da se kratkovremena kazan slobode ne može izbaciti posve iz kaznenog sistema, jer nema dovoljno pogodnih sredstava, kojima bi se mogla nadomjestiti. Za nju zahtjeva minimum od 8 dana, te da se ovršuje u samotnom zatvoru, koja se kazan i povštriti može.

Sada prelazi na sredstva za zamjenu kratkovremene kazne slobode. Tuj govori najprije o batinama, za koje pravo kaže : Dostojanstvo slobodnog čovjeka, gradjanina zabranjuje, da se i pomisliti može na ponovno zavodjenje tjelesne kazne, pa ma to i u najograničenijem obimu bilo.

Na drugom mjestu govori o ukoru, glede kojeg dolazi do ovoga opravdanoga zaključka : Ukor bi bio dobro sredstvo za čestite krivce ; ali kako ima mnogo njih, koji su prema čisto moralnoj kazni neosjetljivi i za koje ona znači isto što i nekažnjivost, to se on pokazuje nepogodnim sredstvom, jer je u pojedinim slučajevima sudiji vrlo teško da izdvaja krivce, za koje bi ukor bio dovoljan. Uslovnom se osudom postizava isto što i ukorom, i kako je ona jače sredstvo, jer po svojim posljedicama može i primerno da utiče, to i ja držim, da je ona sasvim dovoljna.

Na trećem mjestu razlaže jemstvo, za koje misli, da je kao polumjera, ma u kojem obliku ono bilo, nepodobno sredstvo za zamjenu kratkovremenoga zatora

Na četvrtom mjestu govori o domaćem zatvoru, zabrani posjećivanja kavana, zabrani udaljivanja iz jednoga mjesta. I ova su sredstva nepogodna stoga, što ih je nemoguće izvršivati danas, kada je populacija jaka i kad svuda ima mnogo saobraćajnih sredstava.

Na petom mjestu govori o novčanoj kazni, ističe njene prednosti i mane, te dolazi do zaključka, da kad se valjano uredi naplata novčane kazne, onda će ona u najviše slučajeva vrlo zgodno moći poslužiti kao sredstvo za zamjenu kratkovremenog zatvora.

Ovdje upozorujem g. pisca na hrvatski zakon od 16. aprila 1902. o globama, po kome sve globe, što ih izriču kazneni i gradjanski sudovi, idu u zakladu za podizanje i uzdržavanje kazniona, popravilišta i sudskih zatvora.

Za tim ga upozorujem na hrvatski zakon od 16. aprila 1902. o pretvoru zatvora drugoga stupnja u globu i o iztjerivanju globe. Po ovom se zakonu izvršuje supletorna kazan zatvora istom onda, ako se globa ne može istjerati ni izvršnim putem. Osim toga normira ovaj zakon, da presudni sud može s obzirom na imovinske prilike osudjenikove dopustiti, da se nametnuta globa namiri u obrocima, koji se imadu točno odrediti, ali koji svi skupa uzeti ne smiju nadmašiti godinu dana. Uplatu nametnute globe u razdoblju, koje nadmašuje godinu dana, može dopustiti samo kr. zem. vlada, odio za pravosudje.

Na šestom mjestu govori o prinudnom radu bez zatvaranja. Ovdje pri-

Digitized by Google

staje uz talijanski i norveški kazneni zakon, koji su ga uveli kao zamjenu neutjerive novčane globe na zahtjev osudjenoga.

Konačno govori vrlo opširno o uslovnoj osudi kao o najvažnijem sredstvu za zamjenu kratkovremene kazni slobode

U prvom dielu razlaže historijski razvoj i današnje stanje uslovne osude u zakonodavstvima. Tuj govori najprije o englesko-američkom sistemu, onda o belgijsko-franceskom sistemu.

U drugom dielu ocjenjuje prigovore, koji se iznose protiv uslovne osude, te ih temeljito pobija.

U trećem dielu konačno razlaže nam osnove, na kojima treba da počiva zakon o uslovnoj osudi.

Pisac vlada podpuno literaturom, koju kritički upotrebljuje, a poznata su mu i sva moderna zakonodavstva, na koja se i obazire.

Svakomu, koji se bavi kaznenim pravom i njegovom reformom, najtoplije preporučam ovu knjigu, a pisca molim, da na ovom putu nastavi narodu našem na korist, a sebi na čast i diku. Šilović.

Д-р. Жарко Миладиновић: **Jus inspectionis** — *врховни државни надзор — или држава и самоуправа (автономија) државноправна студија ув особити поглед на српску народну црквену автономију у карловачкој митрополији српској.* У Сремским Карловцима 1909.

Raspravi je namjera, da detaljno prikaže odnos izmedju države i samouprave i da ga točno odredi, a naročito da obilježi pravo vrhovnoga državnog nadzora. A prava svrha njezina stoji u tome, da se srpska narodna crkvena avtonomija ne samo načelno prikaže ; već da se i osvjetli u glavnim potezima njen odnos prema državi, pa da se istaknu načelne povrede, koje je država nanijela toj avtonomiji.

Rasprava je podijeljena na četiri glave. Prva govori, povodeći se za modernom naukom, o državi, pojmu i sklopu države, državnoj vlasti, a naročito o suverenstvu države.

Druga glava govori o samoupravi i avtonomiji, te se obrazlaže pojam i značaj samouprave, dalje se raspravlja o razvijanju samouprave, o razlici izmedju države i samouprave i nabrajaju se razne vrste samouprave. Državna se uprava spram samouprave odredjuje tako, da je državna uprava izvadjanje i postizavanje državnih upravnih zadataka i smjerova u okviru pravnoga poretka u državi, a samouprava je uprava zasebnih poslova u nesuverenoj zajednici u državi u okviru osnovnih državnih zakona pod nadzorom državnim. Ne ću da se puštam u potanju analizu ove definicije, tek mi je istaknuti, da se pod ovu definiciju može spraviti i čitava državna uprava nesuverene države, premda dopuštam, da je vrlo teško — ili kako Duguit misli, nemoguće — osijeći granicu izmedju komune i nesuverene države.

Više nas zanima, što g. M. uči o postanku i o pravnom karakteru srpske narodne crkvene avtonomije Obično se uzima, da su privilegije cara Leopolda I. prvi osnov srpskoj avtonomiji. No po piščevu mišljenju ne bijahu to privilegije u pravom smislu, nego te t. zv. povlastice upravo su internacionalni

Digitized by Google

ugovor sklopljen izmedju dva samostalna ugovarača, dva zasebna faktora t. j. izmedju cara austrijskoga i srpskoga naroda, koji se imao amo doseliti, te se i doselio. Ta tvrdnja nije nimalo osnovana, jer internacionalni ugovor znači ugovor izmedju država, a u ono vrijeme nije ni bilo srpske države; ako li se ipak kod internacionalnih ugovora često govori o ugovoru izmedju narodâ, valja uzeti na um, da se ovdje termin „narod" ne upotrebljava u socijalno-historijskom, već u političkom smislu: narod onda znači u državi organizovani narod. Istina, i ovom slučaju moglo bi se govoriti o ugovoru, ali taj bi ugovor bio čisto državopravni, subjekcioni ugovor, ako hoćemo da primanje u državljansku svezu konstruiramo kao ugovor (Jellinek, System der subj. öff. Rechte, 2. izd. str. 209. i dalje).

Narodnocrkvena autonomija odvojila je od ostalih samouprava i po pravnom svom karakteru, jer ona ima pored vjerskoga obilježje i narodno, pa obuzima pored crkve i školu i upravu i raspolaganje narodnocrkvenim imanjem, pače i stvaranje zakona. Narodnocrkveni sabor donosi te zakone u obliku uredaba, koje potvrdjuje vladar; pa taj sabor donoseći zakon skučava u suverenstvu vladara i predstavlja doista u tom dijelu jedan partikularan parlamenat. I ova mi se tvrdnja čini presmiona, pa ću tek upozoriti na neke konsekvencije njezine. Po novijoj teoriji, koja se prislanja uz Labandovu nauku o sankciji, vladar je u monarkiji jedini zakonodavac, jer on daje zakonskom tekstu, kako ga je ustanovio sabor, zakonsku zapovjed (Gesetzesbefehl). Fiat applicatio! Svakako se mora priznati, da ta avtonomija nije samo crkvena, već i narodnokulturna, te pruža neki živi rudimenat onakim narodnokulturnim organizacijama, kakove sebi zamišlja Renner za austrijske narode u budućnosti.

U trećoj se glavi raspravlja o vrhovnom državnom nadzoru, pojmu i značaju njegovom, zatim o razlici izmedju formalnog i materijalnog državnog nadzora i o vršenju toga nadzora nad samoupravom. Na to mi je napomenuti samo to, da se iz apriorne konstrukcije o odnosu državne vlasti spram samouprave ne može nipošto izvesti zaključak, da pozitivno zakonodavstvo pojedine države ne bi smjelo udariti drugačije medje državnom nadzoru.

U posljednjoj se glavi pretresa pitanje o državi i samoupravi, a to je o odnosu države prema samoupravi. G. M. bori se protiv pomisli, da bi samouprava bila u stvari državna uprava. Medjutim u modernoj državi i ne može da bude drugačije; pozivanje na historiju u tom pogledu znači, kako bi rekao Jellinek, romantiku. Istina je samo to, da se svakolika javna uprava u državi dijeli u državnu upravu u užem smislu, koju vrše državne oblasti, i u samoupravu, koju vrše samoupravna tijela; ali istina je i to, da osnov samouprave stoji u tome, što izvjesnim zasebnim javnim interesima upravljaju interesenti sami, ali ako im država ne da ili ne prizna takovu upravu, vršit će ju državni organi sami.

Rasprava pokazuje piščevo poznavanje domaće i strane literature o državnom pravu i veliku samostalnost u mišljenju. Zato se sasvim slažem s priopćenom u predgovoru ocjenom poznatoga profesora u beogradskom univerzitetu, g. Živojina Perića, koji na svršetku veli: „Biće, verovatno, pravnika, koji se sasvim s (piščevim) nazorima ne će slagati, ali ne će biti nikoga, za koga će oni biti indiferentni." Dr. Ladislav Polić.

Digitized by Google

Fuchs: **Die Gemeinschädlichkeit der konstruktiven Jurisprudenz,** Karlsruhe, 1909. — Izvješćuje dr. Iv. Strohal. (Svršetak.)

Ovakim načinom, veli autor, kvari se najprije u naobraženom pravništvu, a zatim i u narodu pravni osjećaj i ljudi potiču na parnice. U narodu budi se na taj način sumnja i o najasnijim stvarima; pa se pored ovakovog stanja stvari upušta u parnicu i onaj, koji je uvjeren, da nema nikakvoga prava. Možda će se ipak naći, misli on, sudac, koji će pomoću pandektologije doći do toga, da i on ima pravo? — Po nazoru našega autora imao je taj profesor uputiti svoje slušače, da ne imadu tražiti riješenje stavljenog pitanja po corpusu iuris civilis, ni po općem gradjanskom zakoniku, ni po različnim tumačima, već da se imadu obratiti na čestite i razumne gostioničare, da ih poduče, kako oni drže, da se ima postupati u takim slučajevima. Tako bi pronašli, da tu postoji običaj, koji se osniva na nekom socialnom momentu. Samo onda, kad ne bi bilo tu nikakvog običaja, tada bi se imalo gledati na pravila sadržana u zakonu. Ako li se ta pravila ne bi slagala s osjećajem pravednosti i sa zdravim ljudskim razumom, imalo bi se istraživati, koji su uzroci tome nesuglasju; pa se s valjanim razlozima može dokazati takodjer, zašto se općena pravila sadržana u zakonu ne mogu protegnuti na specijalni slučaj, o kome se radi; može se dokazati, da se pri sastavljanju tih općenih pravila nije mislilo na osobiti taj slučaj.

Može se dogoditi, da postoji o kome običaju prijepor, da dolaze u sukob interesi različnih grupa, te ne može biti stalnog običaja. U takovima slučajevima imade sudac riješiti prijepor. Ovdje tek nastaje prava parnica; ovdje tek ima sudac odrediti, što je pravo i pravedno. Takovih parnica imade medjutim dosta malo. U velikoj većini slučajeva dolazi do parnice samo, jer jedna stranka hoće drugu šikanirati, ili jer je neupućena, jer ne zna što je pravo. Ove potonje parnice mogu se lako riješiti, ako se ispita običaj; konstruktivna metoda zavodi tu samo u bludnju. No ni kod onih prvih parnica ne koristi ništa konstruktivna metoda. Za riješenje ovakovih parnica mora sucu biti poznat promet i narodno gospodarstvo; mora tu poznati socijalna pitanja u trgovini, industriji, agrarnom gospodarstvu, obrtu itd. Treba tu proučiti i ocijeniti različne interese s nekog višega, općenog gledišta i prema tome odrediti, koji je interes u kojem slučaju pretežan; i prema tomu ima se staviti pravedna norma za takav slučaj.

Glavno su ipak u tome djelu mnogobrojni primjeri iz savremene sudske prakse, izmedju rješitaba najvišeg sudišta, — primjeri u dokaz, kako današnje sudovanje ne valja, kako je današnja konstruktivna metoda pogubna.

„Po njihovim djelima upoznat ćete ih" („An ihren Früchten sollt ihr sie erkennen"), kliče (str. 27.) naš autor, i on na daleko razlaže, kakova su to djela, kakovi su to plodovi ove konstruktivne jurisprudencije. Navodi konačne osude, u kojima je sudac krivo sudio, držeći se strogo ove konstruktivne jurisprudencije. Navodi osude, u kojima je sudac dobro sudio samo zato, jer se nije držao te jurisprudencije, koja bi ga zavela na sasma krivu osudu itd.

Kao osobitost ovoga djela moramo još istaknuti osobito lijepi jezik, kojim se ono odlikuje. U aforističkom izražavanju misli očito vidja se utjecaj Nietzscheov na našega autora. Nažalost od Nietzschea preuzeo

Digitized by Google

je naš autor i običaj služiti se s krupnim izrazima, koji stvari ne koriste, jer daleko pretjeruju. Neprestano prispodabljanje sudjenja u duhu konstruktivne jurisprudencije s lutrijom, s igrom „par, nepar", s loptanjem; jednom pače i sa šahom postaje s vremenom takodjer dosadno.

Inače javljaju se u tom djelu sve one pogrješke, koje i u drugim modernističkim djelima. U djelu tom nema nikakvog sustava. Poradi toga često i prečesto dolazi do ponavljanja. Nesustavnost ta može se ispričati dakako time, što to nije jedinstveno djelo, nego zbirka 6 manjih raspravica, i to ponajviše raspravica čisto polemičke prirode. Požaliti se ipak mora, što nam autor nije dao sustavno pisanoga jedinstvenog djela. Dakako, da je to modernistima danas još teško. Oni većinom samo osjećaju, da dosadanja jurisprudencija i judikatura ne valja; oni opažaju pojedine pogrješke u toj jurisprudenciji i judikaturi; ali prauzrok svim tim pogrješkama, čini se, da im je ipak ostao nepoznat; pa se i njihovi prigovori ukazuju poraskidani bez valjanoga sustava. Činilo bi se doduše, da autor drži, da je prauzrok svim tim pogrješkama konstruiranje. Ali to ne stoji, da i ne spominjemo prigovore autorove proti zaključivanju „ex contrario" i „per analogiam", imade tu prigovor proti obrazlaganju s motivima zakonu i prigovor proti prejudicima.

Najgora strana u ovome djelu stoji u tome, što je autor poput drugih modernista jak samo u rušenju dosadanjega, ali slab je u gradjenju novoga. Autor veli doduše, da on predlaže uvedenje švicarskoga gradjanskog zakonika i austrijskoga gradjanskog postupnika u njemačko carstvo, pa da se konkretniji predlozi ne mogu ni zamisliti; ta tu je predložen čitav novi sustav mjesto nevaljanoga, kome autor prigovara (str. 13.)

Na žalost autorov predlog o uvedenju švicarskoga gradjanskog zakonika ne može se posve ozbiljno uzeti. Njegovi prigovori idu mnogo dalje, nego li je sloboda, što je daje sucu švicarski gradjanski zakonik. Čini se pače, da se autor u svojim prigovorima protivi svakomu gradjanskom zakoniku; autor kao da želi samo neki udžbenik, u kom bi se suci samo podučili o najopćenitijim načelima. Već sam § 1. švicarskoga gradjanskog zakonika nadopunjuje autor s § 1. knjige o gradjanskome pravu (Zivilrechtsbuch), u kome je § 1. gradjanskoga zakonika sasma izvrnuo. U gradjanskom zakoniku veli se, da ipak u prvom redu ima sudac paziti na sam zakon; u gradjanskopravnoj knjizi veli se, da se u prvom redu ima paziti na običaj u saobraćaju, (Verkehrssitte), a tek u drugom redu na pravila sadržana u toj knjizi. U švicarskom gradjanskom zakoniku imade pak mnogo toga, što već po samim direktnim izjavama našega autora ne bi imalo ići u zakonik, nego u pravnu knjigu. A i one ustanove, za koje naš autor tvrdi, da spadaju u zakonik, brzo bi on sam izbacio iz zakonika. Tako n. pr. drži on, da ustanove o odredjenoj formi nekog pravnog posla idu u zakonik; no kad bi to doista bilo, sumnjam, da li bi autor bio s time sporazuman. Isto je tako sa pitanjem o roku zastare; odredba o takovom roku može i te kako biti u opreci s običajem u saobraćaju.

Još bi se najprije moglo reći, da je autoru pravrelo svemu pravu običaj u saobraćaju (Verkehrssitte). No autor i sam priznaje, da ima mnogo toga u pravu, gdje nema običaja. On drži, da se ono, gdje nema toga običaja, imade urediti s ustanovama gradjanskog zakonika, jer da je svejedno, odredi li se, da se imadu kola ugibati na lijevo ili na desno? Tako napose da se ima urediti obiteljsko i nasljedno pravo (str. 14.) Ovo je najbolji dokaz, da jedini

Digitized by Google

običaj u saobraćaju ne može biti mjerodavan, kod sudjenja ; ovaj može biti donekle mjerodavan na polju obaveznoga (i trgovačkoga) prava, ali dalje ostavlja taj običaj suca ; i poradi toga naš autor izručuje čitavo obiteljsko i nasljedno pravo i veći dio stvarnoga prava itd. samovolj i hirovima zakonodavaca. Ako je tomu tako, onda je bolje ostati pri, kako on veli, pandektologiji ; pandektologija ne osniva se barem na pukoj samovolji zakonodavnih faktora ; ona je imala nekoč neku realnu podlogu, ako i ne običaj u saobraćaju ; a nije nastala iz odredaba „ili lijevo ili desno". Autor bio bi bolje činio, da je ispitivao tu realnu podlogu, a da se je kanio izrugavanja toj pandektologiji.

Na jednom mjestu u tome djelu usvaja autor riječi Proudhonove: „Interroger le peuple, là est le secret de l' avenir" ; ali to samo za to, ima li se ostati pri pandektologiji ili ne (str. 203.).? — Stavlja dakle na narod pitanje, na koje narod ne može valjano odgovoriti, i koje narod u opće ne razumije ; ali imadu li ostavinu nekog pokojnika baštiniti njegova djeca ili stranci, to može zakonodavac riješiti onako kao i pitanje, imadu li se kola ugibati lijevo ili desno, jer tu nema „Verkehrssitte".

Zlo je na tomu djelu, što je ono u opće nadahnuto nekom mržnjom i prezirom proti rimskomu i pandektarnomu pravu. Prezir taj nikako nije opravdan, makar da i rimsko pravo ne odgovara više današnjemu pravnom životu. Pravna vrela staroga rimskoga prava vjerna su slika onodobnoga pravnoga života ; pa bi nam kao takova imala služiti, kako se imadu danas praviti zakoni. Stari rimski zakoni, pretorski edikat itd. s lapidarnošću i jezgrovitošću svojom upravo bi morali idealom biti današnjim zakonodavnim faktorima. Kasniji tek tumači i tumači tih tumača stvorili su iz onih jedrih i dosljednih načela kazuistiku i prijepore, i na taj način razorili onu cjelovitost, kojom su se odlikovali stari rimski zakoni. Dakako danas se ovi zakoni ne mogu primijeniti ; u njima je do skrajnosti dosljedno proveden individualizam, dok danas prevladjuje u pravnome životu naroda neki kolektivizam ; pa upravo poradi toga, jer se nad današnjim pravnim životom hoće upravljati zakonima, kojima temelji potječu iz dobe staroga rimskog individualizma, postoji danas tolika razlika izmedju pravnog života i zakona, u kojima bi taj pravni život imao biti opisan.

Bibliografija.

Prikaz juridičke literature godine 1910.

(Nastavak.)

Achilles, A. Bürgerliches Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz. M. Anmerkungen in Verbindung mit F. André, F. Ritgen u. a. hg. von F. Greiffi 6 Aufl. Berlin. 6.50. — Adenis-Colombeau, G. Du contrat de représentation théâtrale (thèse). Paris. — Adler, C. Das Handelsregister, seine Öffentlichkeit und sein öffentlicher Glaube. Berlin. M. 1. — Allgemeine Seeversicherungsbedingungen vod 1910. Entwurf der Hamburger Assekuranzmakler nebst Sitzungsprotokollen. Hamburg. M. 6. — Amiaud, A. Aperçu de l'état actuel des législation civiles de l'Europe, de l'Amérique etc.

Digitized by Google

avec indication des sources bibliographiques. 2 éd. par G. Amiaud. Paris. fr 7.50. — Angeloni, V. Sindacati finanziari. Milano. L. 5. — Anhang Zu Zivilprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz enthaltendt die Novelle v. I. 6. 1909. München. M. 0.30. — Arndt, A. Allgemeines Berggesetz für die preussischen Staaten in seiner jetzigen Fassung nach der Novelle v. 28. 7. 1909. nebst Kommentar. 6 Aufl. Leipzig. 5.50. — Ashburner, W. The Rhodian sea-law. Edited from the manuscripts. Oxford. Sh. 18. — Aske, R. The law relating to custom and the usages of trade. Lond. Sh. 16. — Balestier, J. Des actes de disposition de l'héritier apparent. Toulouse. — Balkay, B. v. Ein neues Berggesetz für Ungarn. Erlauterung des Referenten-Entwurfes. Wien. M. 6.50. — Bardas, W. Das öffentliche eerecht Oesterreichs. ammlung der Gesetze, Verordnungen und sonstigen Rechtsvorschriften. Wien. M. 20. — Bédarride, J. Des achats et ventes (nouvelle édition)· Paris. fr. 9. — Benedikt, E. Die Advokatur unserer Zeit. 3 Aufl. Wien. 2.60. — Beradt, M. Der Richter. (Die Gesellschaft, 27 Bd.) Frankfurt a. M. M. 2. — Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung. betr. die Revision des Obligationenrechts vom 1 Juni 1909. (Nachtrag zur Botschaft. v. 3.3. 1905) [Aus Schweiz. Bundesblatt. 1909. Nr. 23]) Bern. 2.50. — Bernstein, W. Vorlesungen über das deutsche Wechselrecht. Im Anhang: Die Wechselgesetze des Deutschen Reiches und das Reichsscheckgesetz. Tübingen. 4.80. — Bernus, M. De la vente et du nantissement des fonds de commerce. Lyon. fr. 10. — Binder, J. Die Plebs. Studien zur römischen Rechtsgeschichte. Leipzig. M. 15. — Blase, R. Das kgl. sächs. Gesetz über die Fürsorgeerziehung vom 1.2. 1909 nebst Ausführungsverordnung v. 6.5 1909 mit Erläut. hg. Leipzig. M. 5. — Boeuf, H. Résumé de droit civil. T. 2. 5-e édition. Paris. fr. 6. — Bomborn, B. Das deutsche Gebrauchsmusterrecht. Hannover. 2.50. — Bonfante, P. Storia del diritto romano. 2 ed. Milano. L. 9. — Bose, C. Das Vereinsrecht des deutschen BGB. Leitfaden. 2 Aufl. herausgeg. von M. Hallbauer. Leipzig. M. 2. — Boulé, F. Des apports en nature et des actions d' apport (thèse). Paris. — Brémond, J. Des effets de licitation en droit civil et en droit fiscal. Montpelier. — Briand, A. La Séparation. Application du régime nouveau (1906—1908). Paris. fr. 3.50. — Brisset-Bonnetain. Le Droit usuel de la famille. Paris. fr. 2.50. — Brouard-Letaillandier. Des effets de la licitation d'un immeuble héréditaire au profit d'un tiers (thèse). Rennes. — Bruns, C. Fontes juris romani antiqui. Post curas Th. Mommseni edidit O. Gradenwitz. Pars posterior. Scriptores. Tubingae in libraria J. Mohrii. M. 3.20. — Brunstein, Z. Namen- und Firmenschutz im österr. Privat-Handels- und Gewerberecht. Stuttgart. M. 2. — Cantellauve, A. De la preuve des reprises sous le régime de la communauté réduite aux acquêts (thèse). Bordeaux. — Chaude, H. Le nouveau code civil suisse dans l'oeuvre de la codification moderne. Paris. fr. 6. — Cock, W. A treatise on the law of corporations having a capital stock. 6th ed. 4 vol. Chicago. D. 26. — Cosack. Lehrbuch des Handelsrechts. 7 Aufl. 1 Hälfte. Berlin. M. 10. — Cosack, K. Lehrbuch des deutschen bürgerlichen Rechts. 1 Bd. 1 Abt.: Allgemeine Lehren: Das Recht der Forderung, 1 Teil. 5 Aufl. Jena. M. 9. — Curti, A. Schweizerisches Handelsrecht. Nach Gesetzgebung und Gerichtspraxis dargestellt. 2 Aufl. Zürich. M. 9. — Damm, R. Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen v. 3.5. 1909 erläutert. Breslau. M. 4. — Daupeley, H. La conversion de séparation de corps en divorce. Paris. — De

Digitized by Google

lius, H. Die Beamtenhaftpflichtgesetze des Reichs und der Bundesstaaten. Zusammengestellt und erlautert. 2 Aufl. Berlin. 3.50. — Dernburg, H. Das bürgerliche Recht des deutschen Reichs und Preussens. 2 Bd. 1 Abt.: Die Schuldverhältnisse. Allgemeine Lehren. 4. Aufl. bearbeitet von A. Engelmann. Halle a. d. S. M. 11. — Detis, M. De l'inaliénabilité de l'immeuble saisi. Paris. — Devoncoux, A. Etude historique sur des démissions de biens (thèse). Paris. — Die Zivilprozessordnung in der Fassung vom 1. 6. 1909. Textausgabe. 3. Aufl. Leipzig. M. 2. — Dorner, E. Das badische Kostengesetz, samt Vollzugsbestimmungen. Mit Kommentar und mit Kostentabellen. Zugleich 3 Aufl. der Ausgabe des Gesetzes über die Kosten in Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit nach badischem Recht. Karlsruhe. 4.75. — Dunkhase, W. Englisches Patent- und Muster-Gesetz (Patents and Designs Act, 1907). Erläutert. Berlin. M. 11. — Eger, G. Das internationale Uebereinkommen über Eisenbahn-Frachtverkehr in der Fassung des Zusatzübereinkommens v. 19. 9. 1906, gültig v. 22. 12. 1908. Kommentar. 3 Aufl. Berlin. M. 14. — Elias, R. Théorie de la force obligatoire de la volonté unilaterale (Etude et critique) (thèse). Paris. — Emmerich, H. Pfanderechtskonkurrenzen. Nach bürgerlichem Handels- u. Prozessrecht. Berlin. M. 12. — Enneccerus, L., Kipp. C. u. Wolff, M. Lehrbuch des bürgerlichen Rechts. 4/5 Aufl. 2 Bd. 1. Abt.: Das Sachenrecht von M. Wolff. 1 Hälfte. Marburg. M. 6. — Entwurf eines Gesetzes, die Landesbrandversicherungsanstalt betreffend, nebst Begründung. Amtliche Ausgabe. Dresden. M. 1. — Fall, Ernst. Die Erfordernisse des Wechsels in allen Kulturstaaten der Erde (Die Rechtseinheit. Sammlung von Monographien auf dem Gebiete des Landesrechts u. der vergleich. Rechtswissenschaft). Hrsg v. Prof. J. Kohler. u. P. Posener. IV Band. Berlin. M. 3.60. — Fiebelkorn, B. Formularbuch für die freiwillige Gerichtsbarkeit. Berlin. M. 6. — Fildermann, W. La nature juridique de la transmission par décès et la succession des parents légitimes (thèse). Paris. — Finger, C. Reichsgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb v. 7. 6. 1909. Textausgabe mit Anm. Berlin. M. 1.20. — Finck, R. Das Schulze-Delitzschsche Genossenschaftswesen und die modernen genossenschaftlichen Entwickelungstendenzen. Jena. M. 7. — Tixier, G. L'Idée de juste salaire en droit français contemporain (thèse). — Flatau, E. Die Zwangsvollstreckung in Leihmöbel. Ein Beitrag zu ihrer theoretischen und praktischen Durchführbarkeit. Berlin. M. 3. — Frank, L. u Hecht, G. Gesetz über die Sicherung der Bauforderungen v. 1. 6. 1939. Textausg. m. Anmerk. Mannheim. M. 1.50. — Freytag, H. u. Haubensak, F. Reichsgesetz über die Sicherung der Bauforderungen v. 1. 6. 1909. Mit Erläuterungen. 1-4 Aufl. Tübingen. 1.50. — Friedmann. Die Annahme einer Erbschaft, ihre rechtliche Natur u. ihre Rechtswirkungen in der Geschichte u. im R. des BGB. Berlin. — Fuld, L. Das Reichsgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb v. 7. 6. 1909. Kommentar. Hannover. M. 8. — Gerhard, St. Praxis des Privat-Versicherungsrechts. 2 Bd. Berlin. 7.50. — Goldschmidt, K. Das Recht der Angestellten an ihren Erfindungen. Halle a. S. M. 1.20. — Gordon, K. Das Reichsgesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen vom 3. 5. 1909. Erläutert. München. 2.80. — Gruber, J. Bürgerliches Gesetzbuch f. d. D. R. nebst Einführungsgesetz. Deutsche Ausgabe mit französischer Uebersetzung hg. 3 Aufl. Strassburg. M. 11. Gruber, E. Die Sparkassen und das Scheckgesetz mit besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse in Elsass Lothringen.

Digitized by Google

Strassburg. 2. — Grünhut, C., Prof. Grundriss des Wechselrechts. 3 verm. Aufl. Berlin. M. 1.20. — Gugel, H. Reichsgesetz über den Versicherungsvertrag mit dem zugehörigen Einführungsgesetz v. 30. 5. 1908 nebst Anmerkungen u. Sachregister bearb. Leipzig. M. 5. — Gülland, P. Einführung in die zivilistische Praxis in Erfindungs- u. Patentsachen. Berlin. M. 7.50. — Guger, Er. Kommentar zum Schweizerischen Bundesgesetz betr. die Erfindungspatente (vom. 21. VI. 1907). Zürich. M. 3.60. — Hagelberg, E. Reichsgesetz über die Sicherung der Bauforderungen v. 1. 6. 1909. Textausgabe mit Anmerkungen. Berlin. M. 1.50. — Handelsgebräuche. Gutachten erstattet von der Handelskammer zu Magdeburg auf gerichtliche Anfragen von Jahre 1908. Magdeburg. — Harnier, E. Gesetz über die Sicherung der Bauforderungen v. 1. 8. 1909. Textausg. m. Anmerkn. Berlin. M. 1.20. — Hauser, C. Die Haager Übereinkunft vom 12 Juni 1902 betr. Ehescheidung und Trennung von Tisch und Bett in ihren Einwirkungen auf das schwoizerische Recht. Basel. — Heilborn, E. Die rechtsgestaltende Kraft der Sachverbindung. (Studien zur Erläuterung des bürgerl. Rechts, 30 Heft.). Breslau. 3.60. — Heilfron, E. Lehrbuch des Handelsrechts. 2 Bd. Berlin. M. 6. — Heilfron, E. Lehrbuch des bürgerlichen Rechts auf der Grundlage des BGB. 2 Abt. Recht der Schuldverhältnisse. 4 Aufl. Berlin. 9. — Hellwig, K., Prof. Lehrbuch des Deutschen Zivilprozessrechts. 3 Bd. 1 u. 2 Liefg. Leipzig. M. 8.80. — Herzog, C. Die Praxis der Transport-Versicherung. Berlin. M. 5. — Hess, O. Die internationale Übereinkunft zur Regelung der Ehescheidung und der Trennung von Tisch und Bett, vom 12 Juni 1902. Zürich. — Hallbauer, M. Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen v. 3. 5. 1909, erläutert. Leipzig. M. 5. — Hodler. Der Widerruf nach schweiz. Obligationnerechte verglichen mit dem deutschen Recht. Berlin. M. 3.20. — Höfling, R. Bürgerliches Gesetzbuch in Frage und Antwort. 2 Aufl. 1 Bd. Berlin. 4.50. — Hölder, C. Zur zweijärigen Verjährung des BGB. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Huard, A. u. Mack, E. Répertoire de législation, de doctrine et de jurisprudence en matière de propriété littéraire et artistique. Nouv. éd. remaniée et mise au courant de la législation et de la jurisprudence par un appendice. Paris. fr. 10. — Huth, F. Das Recht des Autors erläutert an Beispielen aus der Rechtspraxis. Mit Anhang. Charlottenburg. M. 4. — Hüttner, R. Das Familienrecht d. BGB. Repetitorium. Leipzig. M. 3. — Hüttner, R. Das Erbrecht d. BGB. Repetitorium. Leipzig. M. 3.60. — Inghilleri-Mantia, G. L'errore nel diritto odierno. Palermo. L. 2. — Kaeubler, C. Das kgl. sächs. Gesetz über die Fürsorgeerziehung v. 1. 2. 1909 erläutert, nebst Ausführungsverordnung v. 6. 5. 1909 hrsg., Dresden. 3. — Kahn, J. Börsengesetz für das Deutsche Reich v. 22. 6. 1896. 8. 5. 1908. Erläutert und mit Ausführungsbestimmungenn hg. 2 Aufl. München. M. 5. — Keidel, F. Grundbuchordnung. Die Entscheidungen des Reichsgerichts, Bayer. Obersten Landesgerichts und der Oberlandsgerichts gesammelt. Giessen. 7.80. — Kipp, Th. Geschichte der Quellen des römischen Rechts. 3 Aufl. Leipzig. 4. 8. — Kirchner, R. Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen v. 3. 5. 1909. Textausg. m. Anmerk. Berlin. 2.80. — Knappe, O. Die Bilanzen der Aktiengesellschaften vom Standpunkte der Buchhaltung, Rechtswissenschaft und der Steuergesetze. 2 Aufl. Berlin. 4.60. — Kohler, J. Musterrecht, Geschmacks- und Gebrauchsmusterrecht. Stuttgart. M. 5. — Kuhn, F. Der Gegenstand des Melodieschutzes nach § 13 Abs. 8. — Kommentar

Digitized by Google

zum BGB. v. 18. 8. 1896 nebst dem EG. bearb. von E. Hölder, F. Schollmeyer u. a. 4 Bd. Familienrecht. 3 Abt.: Vormundschaftsrecht, erläutert von A. Fuchs. München. M. 12. — Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch hg. von A. Egger, A. Escher, A. Reichel, C. Wieland. 4 Bd.: Das Sachenrecht hg. von C. Wieland. Zürich. M. 15. — Kosack, K. Lehrbuch des Handelsrechts. 7 Aufl. 1 Hälfte. Stuttgart. M. 10. — Kruhöffer. Die exceptio doli generalis im Rechte der Schuldverhältnisse. Berlin. M. 2. — Kurtz, C. Das Güterrechtsregister. Seine rechtliche Natur und Anwendung in der Praxis der Gerichte. Mit den einschlägigen Bestimmungen nebst Formularen hg. Düsseldorf. N. 2. — Lahure, A. Du droit de publication posthume des lettres missives. Rapports aux congrès des éditeurs. Paris. fr. 2.50. — Lair. J. Etude de droit comparé sur la capacité civile de la femme mariée (Italie ; Angleterre ; Allemagne ; Suisse) (thèse). Paris. — Lalau Kéraly, J. Etude sur les domaines congéables. Historique et critique des moyens accordés au domanier de mettre un terme à son contrat. Paris. — Legras, C. Des clauses d'inaliénabilité dans les actes à titre gratuit (thèse). Paris. — Lehmann, M. La liberté individuelle de la femme majeure (thèse). Paris. — Lent, F. Der Begriff der auftragslosen Geschäftsführung. Leipzig. 3.60. — Lindner, C. u. Fell, H. Reichsgesetz über den Versicherungsvertrag nebst dem zugehörigen Einführungsgesetze und dem Gesetze, betr. Aenderung der Vorschriften d. HGB über die Seeversicherung. Berlin. M. 6. — Loeffler. Die gewerbliche private Pfandleihe nach geltendem Reichs- und Landrecht. Berlin. M. 6. — Lory, A. Etude sur la tutelle de fait (thèse). Paris. — Lusensky, F. Gesetz über die Handelskammern v. 24/2 1870 19/8 1897. Textausg. mit Erläuterungen. 2 Aufl. Berlin. M. 3. — Lyon-Caën, Ch. et L. Renault. Traité de droit commercial. 4-e éd. Tome II, 2-e partie: Des sociétés. Paris. Les 2 vol. fr. 20. — Maasdorp, A. The institutions of Cape law. (Vol. 4). Book 3. The law of obligations. London. — Manes, A. Das Reichsgesetz über die privaten Versicherungsunternehmungen v. 12. 5. 1901 mit Erläuterungen. 2 Aufl. bearb. von O. Hagen Tübingen. M. 5. — Marchesini, G. Il contratto di trasporto delle merci per ferrovia secondo la convenzione internazionale di Berna e la legislazione italiana. Vol. 1. Milano. l. 15. — Martin, A. Introduction à l'etude du Code civil suisse. Paris. fr. 3.50. — Martin, A., prof. Observations sur les pouvoirs attribués au juge par le Code civil suisse. Genève. — Mathien, E. La Propriété foncièse et ses modalités en droit annoOve. Paris. fr. 7. — Mayer, H. Der unlautere Wettbewerb. Gemeinverständlich dargest. u. erläut. Stuttgart. M. 1. — Meltzl, V. v. Die Obligation im Zeichen des Delikts. (Abhandl. z. römischen Rechtsgeschichte, 5). Kolozsvár. M. 3. — Meyer, F. Das Weltwechselrecht. 1. Bd. 2 Liefg. Leipzig. M. 7.50. — Meyer, H. Protokoll und Urteil im Zivil- und Strafprozesse. 3-te Aufl. Berlin. M. 2.80. — Michond, L. La théorie de la personnalité morale et son application au droit français. 2-e partie. Paris. Fr. 10. — Mitjavile, C. Des principes de perception des droits en matière de transports par chemin de fer (thèse). Bordeaux. — Mittelstein, M. Die Miete nach dem Recht des Deutschen Reichs. 2 Aufl. Berlin. M. 11. — Mouneydier, E. Lois des 19 mars et 2 avril 1909. Vente et nantissement des fonds de commerce. Manuel pratique. Paris. Fr. 5. — Molitor, H. Das Gesetz betr. die Ausführung des BGB. in Elsass-Lothringen v. 17/4 1899 mit Erläuterungen. 2 Aufl. unter Mitwirkung von F. Münzer u. A. Stieve. Strassburg. M. 3.80. — Möller, A.

Digitized by Google

Hausschwamm-Forschungen. 2 Heft. Die Hausschwammfrage vom juristischem Standpunkte von K. Dickel. Jena. M. 3. — Mosel, H. Lösungen zu dem Zivilrechtspraktikum, herausgegeben von R. Schück. Bearbeitet nach dem BGB. 2 Aufl. Berlin. M. 4. — Neubecker, F. Wesen des Mitgiftversprechens. Vortrag. Leipzig. M. 0.60. — Neubecker. Die Mitgift in rechtsvergleichender Darstellung. Berlin. M. 5.60. — Neuhaus, E. Die Unverletzlichkeit des Eigentums. Breslau. 2.80. — Neumann, G. Observations sur le système du droit privé. Genève. fr. 4. — Nürck, ɔ. Das Sachenrecht des Reichs mit besonderer Berücksichtigung Elsass-Lothringens bearbeitet. Mannheim. 14.50. — Oertmann, P. Recht des Bürgerlichen Gesetzbuches. 1 Buch. Allg. Teil I u. II (Sammlung Göschen 447, 448). Leipzig. M. 0.80. — Oudinot, M. De la représentation imparfaite en droit français. Paris. — Passama, P., Les conventions collectives relatives aux conditions du travail en droit privé français. Paris. — Pauly, R. Les Biens réservés de la femme mariée et la Loi du 13 juillet 1907 r. (thèse) Bordeaux. — Pick, G. Der Kartellvertrag nach österreichischem Rechte. Wien. Kr. 3. — Pietsch, W. u. Molsen, M. Eisenbahn-Verkehrsordnung v. 23/12 1908 gülitg. v. 1 4 1909. Mit den allgemeinen Ausführungsbestimmungen hrsg. Berl. — Pinner, X. Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb v. 7.6 1909. Textausg. m. Anmerk. 4 Aufl. der Von Stephan hg. Ausgabe. Berlin. M. 1. — Pitrei h, A. Das allgemeine Grundbuchgesetz samt der Instruktion zu demselben, die Vorschriften über Eisenbahnbücher, die Gesetze über die Anlegung neuer Grundbücher. 8 Aufl. Wien. 5.20. — Pogonato, P. Du droit de rétention. Paris. — Ramdohr, H. Das Familienfideikommiss im Gebiete des preussischen Allgemeinen Landrechts, Berlin. M. 6. — Raviart, E. Traité théorique et pratique des actions possessoires et du bornage. 31 éd. Paris. fr. 7. — Reboul, E. Du droit des enfants bénéficiaires d'une assurance sur la vie contractée par leur père (thèse). — Roger, A. Traité élémentaire de droit maritime commercial et de police de navigation maritime. Supplément (avril 1909). Coulommiers. — Rohde, E. Studien im Besitzrecht. Abschnitt 19 u. 20. Düsseldorf. M. 1.85. — Roscoe, E. The measure of damages in actions of maritime collisions. With notes of American codes and epitomes of the law of Scotland by J. Spens. France by L. Dor, Germany by Schroeder. London. Sh. 10.6. — Rudelsberger, K. Deutsches Wohnungsmietrecht. Leitfaden. München. 1.50. — Russe, V. Réformes du divorce. Le Divorce par consentement mutuel. Etude historique et critique (thèse). Paris. — Salinger, M. Die Aenderung des Rechtsmittels der Revision, die dringlichste Frage des deutschen Zivilprozesses. Vor trag. (Veröffentlichungen des Berliner Anwalt Vereins. H. 23). Berlin. M. 1. — Salings Börsen Papiere. 1 (allgemeiner) Teil. 12 Aufl. Die Börse und die Börsengeschäfte. Handbuch. In neuer Bearbeitung von A. Schütze. Berlin. M. 9. — Sauer, K. Das deutsche Eheschliessungs- und Ehescheidungsrecht unter Berücksichtigung der Haager internationalen Privatrechtsabkommen v. 12. 6. 1902. 4 Lief. München. M. 7. — Sauter, K. Badisches bürgerliches Recht. Eine übersichtliche Darstellung des Landesrechts. Karlsruhe. M. 2. — Schauer, H. Die Gerichtsorganisationsgesetze und die Geshhaftsordnung der Gerichte. Mit Erläuterungen. 3 Aufl., bearb. in Gemeinschaft mit E. Dubowy. Wien. M. 8. — Scherer, M. Die Verschiedenheiten des schweizer. Zivilgesetzbuches und des deutschen Bürgerlichen Gesetzubuches M. O. 60. — Schelcher, W. Einführung in das neue sächsische Wasser-

Digitized by Google

recht. Leipzig. M. 2. — Schott, H. Die Erfindung als Rechtsbegriff. Vortrag. Berlin. M. 1. — Schulze, Fr. Die Aufgabe des Grundeigentums. Berlin. M. 6. — Schrutka v. Rechtenstamm, E. Grundriss des Zivilprozessrechts (Grundriss des österr. Rechts II). Leipzig. M. 8. — Schreiber O. Die Geschichte der Erbleihe in der Stadt Strassburg im Elsass (Deutschrechtliche Beiträge. III, 3). Heidelberg. 4.50. — Schulte, E. Das Gewerberecht der deutschen Weistümer. (Deutschrechtliche Beiträge. Bd. 3, H. 4.). Heidelberg. 3.80. — Schupfer, F. Il diritto privato dei popoli germanici con speciale riguardo all'Italia. Vol. 3. Roma. L. 12. — Schwarz O. Das bürgerliche Recht zur Einführung in die Praxis. 2 Bd. Sachenrecht. Berlin. M. 12. — Sento, C. La mora del creditore. Palermo. L. 5. — Scuto, C. Il modus nel diritto civile italiano. Palermo. L. 8. — Seligsohn, A. Patentgesetz und Gesetz, betr. den Schutz von Gebrauchsmustern, erläutert. 4 Aufl. Berlin. M. 13. — Senckpiehl, R. Das Eisenbahntransportgeschäft nach deutschem Reht. (Verkersrecht. Bd. 5). Berlin. M. 10. — Seyfferth, F. Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb. v. 7/6 1909. Erläutert. Leipzig. 2.80. — Siméon, P. Lehrbuch des Bürgerl. Rechts. 4 Aufl., 2 Hälfte. (Recht und Rechtsgang im Deutschen Reiche. Lehrbuch zur Einführung in das BGB. und seine Nebengesetze. 1 Bd. 2 Hälfte). Berlin. M. 12. — Simon, H. Das Reichsgesetz über die Sicherung der Bauforderungen v. 1/6 1909. Erläutert. Stuttgart. M. 3. — Sinzheimer, H. Die soziologische Methode in der Privatrechtswissenschaft. Vortrag. München. M. —.80. — Skerlj, M. Das Gesetz vom 6/3 1906 über Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Erläutert. 2 Aufl. Wien. M. 2.90. — Sorge-Vadalá, G. I rapporti di vicinato. Torino. L. 7. — Stähler, P. Der Giroverkehr, seine Entwickelung und internationale Ausgestaltung. Leipzig. M. 3.50. — Staudinger, J. Kommentar z. BGB. und d. EG. hg. von Th. Loewenfeld, E. Rieszler, K. Kober, Th. Engelmann a 5 6 neubearb. Aufl. 22 Lif. München. M. 10. — Stranz, J. u. Stranz, M. Wechselordnung i. d. Fassung v. 3. 6. 1908. Kommentar 10 Aufl. Berlin. — Steiner, A. Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangverwaltung v. 24. 3. 1897 mit besonderer Berücksichtigung der bayer. Ausführungs-Bestimmungen erläutert. 2 Aufl. Münhen. M. 11.80. — Stölzel, A. Schulung für die zivilistische Praxis. 1 Teil. 8 Aufl. Berlin. 8. — Sydow, R. Zivilprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz, nebst der nuesten Novelle im Anhange. Herausgegeben mit Anmerkungen. Fortgeführt von Busch. 11 Aufl. Berlin. M. 6. — Sydow-Busch. Anhang zur 11. Aufl. der Zivilprozessordnung. Berlin. M. 0.50. — Trüeb, H. Der Rechtsmissbrauch im modernen Rechts unter besonderer Berücksichtigung von Art. 2, 2 des schweizer. Zivilgesetzbuches. (Abhandl. z. shweizer. Recht, 34 Heft). Bern. 2.40. — Turc, P. Le droit de mutation et la propriété apparente en matière de congrégation (thèse). Lyon. — Valori, B. Dellc prestazioni enfiteutiche nelle varie parti d'Italia. Torino. L. 10. — Varrentrapp, F. Rechtsgeschichte und Recht der gemeinen Marken in Hessen. 1 Teil. (Arbeiten z. Handels-, Gewerbe- u. Landwirtschaftsrecht, 3). Marburg. M. 5. — Villebrun, E. Essai sur l'extension de la preuve par témoins dans le droit moderne. Montpellier. — Vivien, K. De l'usage des contrats de mariage en Normandie (thèse). Paris. — Warneyer, O. Die Zivilprozessordnung in der v. 1. 4. 1910 ab geltenden Fassung unter Beifügung des bis dahin geltenden Textes und der übrigen Bestimmungen der Novelle v. 1. 6. 1909, er-

Digitized by Google

läutert. 2 Aufl. Leipzig. M. 6. — Wetter, P. Pandectes contenant l'historie du droit romain et la législation de Justinien. T. 1-er. Paris. Fr. 12. — Willenbücher, H. Die Konkursordnung nebst Anfechtungsgesetz erläutert. 3 Aufl. Berlin. — Wörner, G. Das Kennzeichnungsrecht der Persönlichkeit. Leipzig. M. 1.80. — Civilprozessordnung, Gerichtsverfassungsgesetz nebst den Einführungs- und Abänderungsgesetzen zu beiden Gesetzen, dem Gerichtskostengesetze, der Gebührenordnung für Zeugen und Sachverständige. Textausgabe. Stuttgart. M. 2. — Zivilprozessordnung für das Deutsche Reich vom 30. 1. 1877. In der Fassung vom 20. 5. 1898 mit den Abänderungen der RG. vom 5. 6. 1905 und vom 1. 6. 1909 mis 14 Nebengesetzen. Textausgabe mit Verweisungen. München. M. 2.

Anerswald. Zurückbehaltungsrecht gegenüber Lohnforderungen. (D. J. Z. 11). — Cohn. Der Stand der Lehre von der Zwangsvollstreckung in den Stahlkammerfachinhalt. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Curti, A. Die Haftung des Gastwirtes für Automobile und das auf ihnen unter gebrachte Gepäck. (Schw. J.-Z. 1). — Dick, O. Der Verstoss gegen die guten Sitten in der gerichtlichen Praxis. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Eberhard. Wille und Willenserklärung. (D. J.-Z. 17). — Fourdinier, J. Le bien de famille d'après la loi du 12 juillet 1909 (Réf. Soc. No 87 et 88). — Gaupp, R. Der § 1333 des Bürgerlichen Gesetzbuches und die dabei in Betrachtkommenden Krankheitszustände (Arch. f. civ. Praxis, 104 Bd. 3 Heft.). — Giese, Fr. Die Wirksamkeit einer gemeinrechtlichen Quasipupillarsubstitution unter der Herrschaft des BGB. (Arch. f. Bürg. R. 33). — Gimmerthal, M. Zur väterlichen Gewalt des Bürgerlichen Gesetzbuchs. (Arch. f. civ. Praxis 104 Bd. 3 Hft.). — Goldmann, O. Privatrechtliche Beziehungen des Heilquellenschutzes zum Bergbau und Grundeigentum (Z. f. priv. u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Heinze. Die Zivilprozessnovelle (D. J.-Z. 12). — Hegler, A. Die Unterscheidung des Sachverständigen vom Zeugen im Prozess. (Arch. f. civ. Praxis. 104 Bd. 2 Hft.). — Hesse, Ed. De la nécessité de simplifier les formalités de l'endos (R. crit. d. lég. No 6). — Höchster, A. Grenze der Haftung Unzurechnungsfähiger. (Arch. f. civ. Praxis 104 Bd. 3 Hft.). — Hoeniger. Zum „Vereinbarungsdarlehn". (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Hubrich, E. Ueber die Entstehung öffentlichrechtlicher Korporationen in Preussen. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Joos, A. Das Retentionsrecht des Anwalts. (Schw. J.-Z. Hft. 6). — Josef, Eug. Zum Beschwerderecht in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (Z. f. D. Ziv.-Proz. 39 Bd. 3 Hft.). — Josef, Eug. Der Schutz fremder Rechte bei der Nachlasssicherung (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Josef, C. Die Ermordung des Leibgedingers. Ein Beitrag zur Lehre vom Altenteilsrecht. (Arch. f. civ. Praxis 104 Bd. 3 Hft.). — Josef, C. Die rückwirkende Kraft des neuen Reichsgesetzes über den Versicherungsvertrag. (Arch. f. civ. Praxis. 104 Bd. 2 Hft.). — Klein, P. Zurücknahme von „Willensmitteilungen". (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Krückmann. Die gerichtlichen Entscheidungssammlungen im Buchhandel. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Kohler, J. Zwölf Studien aus dem Bürgerlichen Gesetzbuch. XII. Das Vereinbarungsdarlehn. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Le Duc, L. La réforme de la législation des sociétes par actions (R. polit. et parl., 10 août). — Leemann, H. Die Reform des österreichischen Privatrechts. (Schw. J.-Z. 1.). — Leemann, H. Die Mitwirkung einer zweiten Behörde oder Amtsstelle bei der Austellung von Schuld-

Digitized by Google

brief und Gült nach Art. 857 Abs. 2. (Schw. J.-Z. H. 22). — Lenz, Fr. Der Rechtsbesitz ausserhalb des BGB. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Le Hénaff. La Législation des biens d'après le nouveau Code civil Suisse (R. polit. et parl. T. LXI, 10 juillet). — Lenel. Der neueste Band der Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen. (D. J.-Z. 11). — Leloutre, A. Du mode de calcul de la distance à observer pour les constructions en présence d'une servitude de vue (R. crit. d. lég. No 7-8). — Mendelssohn Bartholdy. Reformen im englischen Konkursrecht. (D. J.-Z. 10). — Moll, Ew. Handelsregisterliche Bestandsaufnahme der Aktiengesellschaften, usw. (D. J.-Z. 18). — Müller-Erzbach. Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Zur Lehre von der mittelbaren Stellvertretung (Z. f. priv. u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Nägeli, W. Zur Frage der Bedeutung des Rechtsirrtums bei der condictio indebiti. (Schw. J.-Z. 24). — Oertmann. Anfechtbarkeit einer Willenserklärung wegen Irrtums bei der Preiskalkulation ? (D. J.-Z. 13). — Oertmann, P. Die Zulässigkeit der Satzungen des Zechen-Verbandes in Essen. (Arch. f. Bürg. R. 33). — Oertzen, O. Der Blankowechsel. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Osterrieth, A. Revision der Berner Uebereinkunft und die deutschee Urheberrechts-Gesetzgebung. (D. J.-Z. 17). — Reickert, E. Die zivilrechtliche Haftung der Post- u. Telegraphenbeamten (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 2 Hft.). — Reichel, H. Zur Behandlung formnichtiger Verpflichtungsgeschäfte (§ 125 BGB.). (Arch. f. civ. Praxis. 104. Bd. 14.). — Reinhold, F. Das Pfandrecht ist kein Nebenrecht einer Forderung, es ist ein Selbständiges Recht (Z. f. priv. u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Rietschel, S. Die Anfechtung der Ehe wegen Irrtums über persönliche Eigenschaften des anderen Ehegatten. (Arch. f. civ. Praxis 104 Bd. 3 Hft.). — Rogowski, A. Auf welcher gesetzlichen Grundlage beruht der Schadensersatz-Anspruch des Gläubigers im Falle der Zuwiderhandlung des Schuldners bei Unterlassungs-Obligationen und weshalb trifft den Gläubiger die Beweislast für die Zuwiderhandlung? (Arch. f. civ. Praxis 104 Bd., 3 Hft.). — Rotering, Schadensersatzverbindlichkeit und Strafe. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Runkel-Langsdorff, Die Abgrenzung der Erfindung vom ästhetischen Schaffen (Z. f. priv. u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Rutz, Ot. Zum Begriffe der Verjährung. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Schade, A. Eigentum und Polizei (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 2 Hft.). — Schneider. Der neueste Band der Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen. (D. J.-Z. 19). — Schoch, O. Ein Fall von der Grenze zwischen Zivil- u. Verwaltungsprozess. (Schw. J.-Z. 22). — Schultzenstein. Die Tragung öffentlicher Lasten durch den Ehemann und den Inhaber der elterlichen Gewalt nach dem Bürgerlichen Gesetzbuche. (Arch. f. Bürg. R. 33 Bd.). — Tobler, H. Zur Schadenersatzpflicht des Grundeigentümers aus Ueberschreitung seines Eigentumsrechtes nach dem schweizerischen Zivilgesetzbuch. (Schw. J.-Z. H. 4. 5.). — Ueber englische Gerichtsorganisation und Zivilrechtspflege. (Schw. J.-Z. H. 22). — Westheimer, J. Der ausländische Schiedsspruch. Seine Wirksamkeit und Vollstreckarkeit im Inlande (Z. f. D. Ziv.-Proz. 39 Bd. 3 Hft.). — Würmli, H. Die Streithängigkeit der Widerklage nach zürichschem Prozessrecht. (Schw. J.-Z. 1).

Digitized by Google

IV.

4. Kazneno pravo i postupak.

Боровиковскій, А. Отчетъ судьи. Посмертн. изданіе, съ предисл. А. Ѳ. Кони. I—III. Спб. ц. 3 р. — Вайнгардъ. О разслѣдованіи поджоговъ. Руководство для юристовъ и агентовъ страховыхъ обществъ. Спб. ц. 1 р. 25 к. — Гогель, С. Курсъ уголовной политики въ связи съ уголовной соціологіей. Спб. 1910 г. ц. 2 р. 50 к. — Голль, А. Преступные типы въ произведеніяхъ Шекспира, съ предисловіемъ проф. Франца фонъ-Листа. Одесса. 1 р. 25 к. — Жеребцовъ, В. Практическое пособіе для начинающихъ судебныхъ слѣдователей и кандидатовъ на судебныя должности. Спб. ц. 2 р. — Зайцевъ, Л. Отвѣтственность при массовыхъ преступленіяхъ. Съ предисловіемъ П. И. Люблинскаго. Кіевъ. ц. 50 к. — Контевъ, Д. Законъ объ условномъ досрочномъ освобожденіи, съ изложеніемъ разсужденій, на коихъ онъ основанъ. Спб. ц. 3 р. — Крашенинниковъ, И. Дѣлопроизводство въ канцеляріяхъ уголовныхъ отдѣленій окружнаго суда. Спб. ц. 40 к. — П—въ, П. Уголовная защита. Спб. ц. 50 к. — Полянскій, Н. Коалиція рабочихъ и предпринимателей съ точки врѣнія уголовнаго права. М. 1909. ц. 3 р. — Пусторослевъ, П. Изъ лекцій русскаго уголовно-судебнаго права. Вып. 1. Юрьевъ. ц. 2 р. 50 к. — Тауберъ, Л. Жалоба потерпѣвшаго при преступленіяхъ неоффиціальныхъ. Спб. ц. 3 р. — Трегубовъ, С. Настольная книга криминалиста-практика. Т. I. 1894—1908 г. Спб. ц. 4 р. 50 к.

Бехтеревъ, В. Объективно-психологическій методъ въ примѣненіи къ изученію преступности (В. Евр. No. 9). — В. Н. Проекты Министерства Юстиціи о введеніи защиты на предварительномъ слѣдствіи и состязательнаго начала въ обрядъ преданія суду (Моск. Ежен. No. 36). — Водовозовъ, В. Финляндскій судъ и дѣло объ убійствѣ Герценштейна (Право, 36, 38). — Всесвятскій П. Преступность и жилищный вопросъ въ Москвѣ (Право, 20). — Гругляковъ, А. Къ вопросу о нормальной постановкѣ уголовныхъ защитъ (Право, 21). — Жбанковъ, Д. Половая преступность (Совр. Міръ, іюль). — Закъ, Г. Къ ученію о соучастіи (Право, 30). — Котляровъ, Г. Къ вопросу о толкованіи ст. 927 уст. угол. суд. (Право, 33). — Кулишеръ, Е. Пьянство и преступленіе (Право, 24, 25). — Кулишеръ, Е. Проектъ швейцарскаго уголовнаго уложенія (Право, 36). — Люблинскій, П. Обзоръ литературы науки уголовнаго права за 1908 г. (Право, 26). — Могилянскій, М. Смертная казнь въ первой половинѣ 1909 года (Право, 31). — Набоковъ, Вл. Судьба ссылки (Право, 29). — Набоковъ, Вл. Русскіе криминалисты о смертной казни (Право, 21). — Новиковъ, Н. Къ толкованію ст. 129 угол. улож. (Право, 25). — Полянскій Н. Къ вопросу о наказуемости возбужденія къ забастовкѣ (Право, 22, 23). — Урысонъ, И. Политическія преступленія въ дѣйствующемъ русскомъ уголовномъ правѣ (Право, 33).

Abren... Geschäftsführung ohne Auftrag als Strafausschliessungsgrund. Berlin. M. 8. — Allart, A. La propriété intellectuelle au point de vue pénal. Constitution du délit-répression. Paris. — Amblard, J. De la

Digitized by Google

séduction (thèse). Paris. — Arnette, L. De la responsabilité du propriétaire de véhicules. Paris. — Bachtler, Br. Der Angeschuldigte im schweizerischen Strafprozessrecht. Seine Stellung, insbesondere seine Rechte. Bern. fr. 12. — Bar, L. Gesetz und Schuld im Strafrecht. Bd. 3: Die Befreiung von Schuld und Strafe durch das Strafgesetz. Berlin. M. 12. — Baumgarten, A. Die Lehre von der Idealkonkurrenz und Gesetzeskonkurrenz. (Strafrechtl. Abhandl. H. 103). Breslau. M. 2.80. — Beling, E. Wesen, Strafbarkeit und Beweis der üblen Nachrede. Dogmatisch-kritische Erörterungen des Ehrenschutzes mit besonderer Berücksichtigung d. Entwurfs einer Novelle z. StrGB. Tübingen. M. 1.80. — Berolzheimer. Die akzessorische Natur der Teilnahme. Berlin. M. 1.30. — Bertillon, A. et A. Chervin. Anthropologie métrique. Photographie métrique. Portrait descriptif. Craniométrie. Paris. fr. 20. — Binding, K. Die Ehre. Der Zweikampf. Zwei Vorträge. Neue Auflage. Leipzig. M. 1.80. — Birkmeyer, K. Studien zu dem Hauptgrundsatz der modernen Richtung im Strafrecht: „Nicht die Tat, sondern der Täter ist zu bestrafen". (Kritische Beiträge z. Strafrechtsreform. 7 H.) Leipzig. — Bono, H. De la réhabilitation en matière pénale et disciplinaire (thèse). Bordeaux. — Brants. La lutte contre l'usure dans les lois modernes. Paris. fr. 3.50. — Brouardel, P. Les Attentats aux moeurs. Paris. — Carle, F., Dr. Essais sur quelques points de Criminologie. Paris. — Cassemiche, P. Etude sur la criminalité dans un arrondissement rural de France (Joigny). Paris. — Chauveron, P. Du pouvoir de contrôle de la cour de cassation sur la qualification criminelle (thèse). Paris. — Code pénal du royaume de Siam, promulgué le 1-er juin 1908. Version française de M. Padoux. Paris. — Dietz, H. Die Disziplinarstrafordnung für das Heer v. 31. 10. 1872. erläutert. Mannheim. M. 6. — Dietz. Die Militärstrafrechtspflege im Lichte der Kriminalstatistik f. das Deutsche Heer u. die Kaiserl. Marine. Oldenburg. M. 2. — Duprat, L. La criminalité dans l'adolescence. Paris. — Dupré, E. et R. Charpentier. Les Empoisonneurs. Étude historique, psychologique et médico-légale. Lyon. — Ebner, A. Das deutsche Pressrecht enthaltend die reichs- u. landesgesetzlichen Vorschriften über das Presswesen mit Erläuterungen. Hannover. M. 4. — Ettinger, Samuel. Das Verbrecherproblem in antropologischer und soziologischer Beleuchtung. Erster Teil. Bern. — Feilitsch, H. Das kgl. sächs. Forst- u. Feldstrafgesetz v. 26 2 1909. Mit Erläuterungen hg. Leipzig. M. 3. — Fiore, Umb. Manuale di Psicologia Giudiziaria. Città di Castello. L. 2.50. — Frank, L., avocat. Le crime de la rue des Hirondelles (l'Affaire Van Calck, à Bruxelles). Étude de police criminelle. Paris. fr. 3.50. — Garraud, R. Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale, tome II. Paris. fr. 10. — Garraud, R. Précis de droit criminel contenant l'explication élémentaire de la partie générale du code pénal, du code d'instruction criminelle et des lois qui ont modifié ces deux codes. 10-e édition. Paris. fr. 12. — Givanovitch, Th. Du principe de la causalité efficiente et de son application en droit pénal. Paris. fr. 4. — Giuliani, A. L'adolescence criminelle. Lyon. Fr. 6. — Günther, C. Die Willensfreiheit. Eine psychologische u. philosophische Studie. Berlin M. 1.30. — Hemmen, H. Ueber den Begriff, die Arten und den Beweis des Dolus. (Strafrechtl. Abhandl. H. 104). Breslau. M. 2.30. — Hergt, Raim. Die Lehre v. der Teilnahme am Verbrechen. Darstellung u. Kritik der Theorien üb. die Teilnahme am Verbrechen von Feuer-

Digitized by Google

bach bis zur Gegenwart. Eine strafrechtl. Studie (Veröffentlichungen d. akademisch-jurist. Vereins München. 4 u. 5 Hft.). Heidelberg. — Hélie, F. Pratique criminelle des courts et tribunaux. Résumé de la jurisprudence sur les codes d'instruction criminelle et pénal. 2-e éd. p. Depeiges. 1-ère partie. Paris. Fr. 25. — Hippel, B. Der Entwurf einer Strafprozessordnung. Eine kritische Besprechung. (Schwurgerichte und Schöffengerichte. Beiträge zu ihrer Kenntnis und Beurteilung, hrsg. v. Mittermaier und Liepmann. Bd. 2, Hft. 1). Heidelberg. M. 4. — Hitzig, H. Die Herkunft des Schwurgerichts im römischen Strafprozess. Eine Hypothese. Zürich. M. 2. — Hoff, M. Neun Monate in Untersuchungshaft. Erlebnisse und Erfahrungen. Dresden. M. 4. — Hoegel, H. Gesamtreform des österreichischen Strafrechtes (einschliesssl. des Pressrechtes). Leipzig. M. 11. — Jahrbuch des Strafrechts und Strafprozesses. Herausgegeben von H. Soergel u. Krause. 3. Jahrg. Hannover. — Kade, C. Unbedingte oder bedingte Strafverfolgungspflicht ? (Legalitäts- oder Opportunitätsprinzip ?) Die erste Hauptfrage für das neue strafgerichtliche Verfahren. Hannover. M. 1. — Kleinfeller, G. Das schwurgerichtliche Verfahren und der Entwurf einer Strafprozessordnung. (Beiträge z. Reform d. Strafprozesses. 1 Bd. 6 Hft.) Berlin. 1.50. — Knapp, H. Die Würzburger Zentgerichts-Reformation 1447. Hersg. u. erläutert, eingeleitet von J. Kohler. Mannheim. M. 3.50. — Kohler, J. u. Azzi, G. degli. Das Florentiner Strafrecht des 14 Jahrhunderts mit einem Anhang über den Strafprozess der italienischen Statuten hg. Mannheim. M. 6. — Köhler, A., Prof. Der Vergeltungsgedanke und seine praktische Bedeutung. Leipzig. M. 6. — Kraus. Sogenannte falsche Anschuldigung. Berlin. M. 1.50. — Krohne, C. u. Uber, R. Die Strafanstalten und Gefängnisse in Preussen. 1. Teil: Anstalten in der Verwaltung des Ministeriums des Innern. Nachtrag. Mit einem Atlass. Berlin. M. 8. — Kuhn-Kelly, Präs. Kinderinsp. Jugendschutz-Kommissionen als vollwertiger Ersatz f. Jugendgerichtshöfe. Langensalza. M. —.40. — Kulemann, W. Die Beteiligung der Laien an der Strafrechtspflege. Leipzig. M. 1.40. — Kurz, F. § 193 Beleidigung und berechtigte Interessen. Eine Sammlung vom 40 straferchtlichen Fällen nach der Spruchpraxis des bayer. Obersten Landesgerichts. Nürnberg. M. —50. — Lebbin, G. Das Weingesetz v. 7. 4. 1909. Mit Ausführungsbestimmungen und Weinzollordnung v. 17. 7. 1909. Auf Grund des amtlichen Materials erläutert. 2 Aufl. Berlin. 2.50. — Lelewer. Grundriss des österreichischen Militärstrafrechts. Berlin. M. 2.80. — Lindsey, B. Die Aufgabe des Jugendgerichts. Aus der Praxis des amerikanischen Jugendrichters. Uebertragung von A. Paul. Heilbronn. M. 1.60. — Liepmann, P. Kritische Erörterungen und Vorschläge zur Strafprozess-Reform. Berlin. M. 2. — Liszt, F. v. Strafrechtsfälle zum akademischen Gebrauch. 9 Aufl. Jena. 2. — Maxwell J. Le crime et la société. Paris. fr. 3.50. — Menne. Die Körperverletzung, insbesondere vorschriftswidrige Behandlung und Körperverletzung Untergebener. Berlin. M. 2.40. — Mersmann. Der Begriff der Rechtmässigkeit der Amtsausübung im Vergehen des Widerstandes gegen Vollstreckungsbeamte. Berlin. M. 3.40. — Minozzi, A. Studio sul danno non patrimoniale (danno morale). 2 ed. Milano. Fr. 6.50. — Mohr, W. Kinder vor Gericht. Berlin. M. 1. — Moser. Wuchergrundgeschäfte im Reichsstrafgesetzbuch. Berlin. M. —80. — Oetker, Fr. Das Strafverfahren gegen Jugendliche. Eine kritische Studie. Stuttgart. M. 1.60. — Oppenheimer, H. Criminal

Digitized by Google

Responsibility of Lunatics. London. sh. 10.6. — Overbeck, A., Prof. Die Erscheinungsformen des Verbrechens im Lichte der modernen Strafrechtsschule. Leipzig. M. 2. — Padoux, G. Code pénal du Royaume de Siam promulgé le 1-er juin 1908 entré en vigueur le 22 septembre 1908. Version française avec une introduction et des notes. Paris. fr. 5. — Pessina, E. Enciclopedia del diritto penale italiano: raccolta di monografie. Vol. VIII. Milano. l. 22. — Petersen, J. Kausalität, Determinismus und Fatalismus. München. M. 4. — Redslob. Die persönlichen Eigenschaften u. Verhältnisse, die Strafbarkeit erhöhen oder vermindern. Berlin. M. 2. — Redwitz, J. v. Die polizeilichen Massregeln des Reichsstrafgesetzbuchs und ihr Verhältnis zu dessen allgemeinen Grundsätzen. (Strafrechtl. Abhandl. H. 102). Breslau. M. 5. — Rosenfeld, E. Neueste englische Kriminalpolitik. 1) Children Act, 1908. 2) Prevention of Crime Act. 1908. 3) Probation of Offenders Act, 1907, uebersetzt. Berlin. M. 2. — Rosenfeld, E. Der Reichs-Strafprozess. Ein Lehrbuch. 3 Aufl. Berlin. 6.60. — Sandmeyer, M. Die Untersuchungshaft im schweizer. Strafprozessrecht. (Abhandlungen zum schweizer. Recht hg. v. M. Gmür. 35 Hft.) Bern. 3.40. — Savine, A. La Vie aux galères. Souvenirs d'un prisonnier d'après les documents d'archives et les mémoires. Paris. — Schneider, M. Die Fürsorgeerziehung Minderjährigen in Württemberg. Stuttgart. M. 2.20. — Sergheraert, R. De l'extension de la compétence pénale des juges de paix (thèse). Paris. — Sommer, Roberto. Psicologia criminale e psicopatologica penale sulla base delle scienze naturali. Trad. del M. Ponzo. Torino. — Stenglein, M. Kommentar zu den strafrechtlichen Nebengesetzen des Deutschen Reiches. 4 Aufl. neu bearb. v. L. Ebermayer, F. Galli, G. Lindenberg. 1 Lief. Berlin. M. 4. — Stooss, C. Lehrbuch des österreichischen Strafrechts. 2 Lief. Wien. 5. — Stooss u. Künssberg. Allgemeine Bestimmungen österr. Strafgesetzgebung, 1768—1852, mit Auswahl z. Vergleichung zusammengestellt. Heidelberg. M. 1.60. — Sturm, K. Die Landstreicherei. Breslau. M. 2.80. — Toubeau, M. La législation repressive des fraudes et falsifications sur les produits alimentaires. Paris. — Troje. Das Verwaltungsstrafgesetz v. 26 7 1897 nebst den dazu erlassenen Ausführunsvorschriften usw., sowie das Gesetz, betr. die Hinterziehung und Ueberhebung von Verkehrsabgaben v. 2 5 1900 nebst Ausführungsvorschriften. Neu bearb. von A. Düffe. 7 Aufl. Harburg a. d. Elbe. M. 7. — Tual, L. La Description en matière de contrefaçon de brevets (thèse). Paris. — Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts. Vorarbeiten zur deutschen Strafrechtsreform, hrsg. auf Anregung des Reichs-Justizamtes von K. v. Birkmeyer, F. v. Calker, R. Frank u. a. Registerband bearb. von O. Netter. Berlin. M. 11.50. — Wassermann, R. Begriff und Grenzen der Kriminalstatistik. (Kritische Beiträge zur Strafrechtsreform, 8 Heft). Leipzig. M. 4. — Wilhelm, Eug., Dr. Die rechtliche Stellung der (körperlichen) Zwitter de lege lata und de lege ferenda. Halle. — Wolfson, F. Das Weingesetz vom 7. 4. 1909. Erläutert. Leipzig. 3.20.

Altavilla, Enr. Il confronto. Note di psicologia giudiziaria (Riv. pen. Disp. 290a, Maggio). — Afranio-Peixoto, Prof. Viol et médiumnité (Ann. d'hyg. publ., août). — Bar, L. Zur Frage der strafrechtlichen Behandlung des Rechtsirrtums (G.-S. 74 Bd., 5-6 Hfte). — Baernreither. Der neue österreichische Entwurf betr. das Jugendstrafrecht. (D. J.-Z. 18). — Binding. Der Entwurf einer neuen Strafprozessordnung. (G.-S. Bd. 74,

Digitized by Google

H. 5-6. — Birkmeyer,. Zur Reform der Strafprozessordnung: Das Legalitätsprinziq. (D. J.-Z. 17. — Bogdan, G. Assassinat, pendaison du cadavre pour simuler le suicide, rapport médico-légal (Arch. d'anthr. No 187, 15 juillet). — Brunner, Aug. Entwurf eines Gesetzes betr. die strafrechtliche Behandlung und den strafrechtlichen Schutz Jugendlicher für Oesterreich (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — v. Bülow. Zum Begriff des Notstandes (D. J.-Z. 12). — Crick, D. Les travaux préparatoires de la revision du Code pénal allemand (R. d. dr. int. No 3). — De Roos. Über die Kriminalität der Juden (MSchr. f. Krim.-Psych. 4 5 Hft., Juli—August). — Deinhardt. Zur Reform der Strafprozessordnung: Juristensprache und Strafprozessordnung (D. J.-Z. 19). — Delaquis, E. Die ausserordentliche Tagung der internationalen kriminalistischen Vereinigung, behufs Stellungnahme zu dem Entwurf der Strafprozessordnung. Berlin, 3—5 Januar 1907 (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Dervieux, F. Contribution à l'étude médico-légale du sperme (Ann. d'hyg. publ., sept.). — Eger, G. Die strafrechtliche Natur der falschen Deklaration im Eisenbahnfrachtbriefe (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Ehmer. Eifersucht als Triebfeder von Verbrechen (H. Gross' Arch. 34. Bd. 1 u. 2 Hft.). — Eise, Dr. Die Criminal Appeal Act 1907 und ihre Durchführung in der Praxis (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Ellero, L. Appunti sui detenuti incorregibili (Riv. d. disc. carcer. No 7, luglio). — Fabian, Th. Konträre Entscheidnugen als Hindernis der Strafvollstreckung (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Federici, G. La prova del fatto nei reati contro l'onore (Riv. pen. Disp. 294a, settembre). — Federici, G. Il diritto di querela nel direttore del giornale (Riv. pen. Disp. 289a). — Finger, A. Kritische Bemerkungen zum Entwurf eines Gesetzes betr. Aenderung des Strafgesetzbuchs. (G.-S. 74 Bd., 5—6 Hft.). — Fischer, L. Die Kindermisshandlung in der Strafrechtsnovelle (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Fischer, L. Die Tätigkeit des Jugendgerichts vor, in und nach der Hauptverhandlung (MSchr. f. Krim.-Psych. 6 Hft., sept.). — Fischer, Ad. Zur Geschichte der Zuchthäuser (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Franchi, Bruno. Riforma carceraria scientifica, manicomii e misure di sicurezza (Sc. pos. No 7, Luglio). — Frank, R., Prof. Die Erpressung in der Strafrechtsnovelle (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Garrone, G. Sull'ammissibilità dei ricorsi in Cassazione. (Riv. pen. Disp. 294a, settembre). — Gerland, H. Bemerkungen zu den Verröffentlichungen der englischen Studienkommission der internationalen kriminalistischen Vereinigung. (G.-S. 74 Bd.). — Gräf, H. Über die gerichtsärztliche Beurteilung perverser Geschlechtstriebe (H. Gross' Arch. 34 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Gross, Alfr. Der österreichische Gnadenerlass vom 18 August 1908 (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Gross, H. Das Verfolgen von Fussspuuren (Mit 1 Abbildung) (H. Gross' Arch. 34 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Gross, H. Zur Frage der Federbestattung vom gerichtlichen Standpunkte (H. Gross Arch. 34 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Guidi, Guido. Sulla colpa professionale. La colpa penale dei sanitari (Riv. pen. Disp. 294a, settembre). — Günther, Beiträge zur Systematik und Psychologie des Rotwelsch und der ihm verwandten deutschen Geheimsprachen (H. Gross' Arch. 33 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Gusti, D. Die Grundbegriffe des Pressrechts. (Abhandl. d. krim. Seminars. a. d. Univ. Berlin. N. F. Hft. 4) Berlin. M. 3.58. — Hagerup, Fr. Zur legislativen Behandlung der Teilnahme am Verbrechen (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Hartwig, Alfr. Das Zuchthaus in Lima (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7

Digitized by Google

Hft.). — Hellwig, A. Diebstahl aus abergläubischen Motiven. (G.-S. 74 Bd.). — Heine, W. Das Verhältnis der Strafgesetznovelle zum gewerblichen Koalitionswesen (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Henschel, A. Zur Reform des Vor- und Zwischenverfahrens (G.-S. 74 Bd.). — Herz. Die Kriminalität in den österreichischen Sudetenländern (MSchr. f. Krim.-Psych. 4—5 Hft.). — Hilse, B. Kann dem Antrage auf Zuerkennen einer Busse aus § 40, UG., § 35 KUG. durch die Feststellungklage aus § 256 ZPO. vorgebeugt werden ? (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Hilse, B. Straffälligkeit der unbefugten Beilegung d. Bezeichnung Maurer- oder Zimmer- bezw. Bau- oder Baugewercksmeister, Architekt, Ingenieur. (G.-S. 74 Bd.). — Holdack, F. Zur Frage nach der Geltung der Blutrache innerhalb der Sippe (Liszt's Z., 29 Bd., 1—4 Hft.). — Homburger. Der Einfluss der Schundliteratur auf jugendliche Verbrecher und Selbstmörder (MSchr. f. Krim.-Psych. 6 J. 3 Hft.). — Horn. R. Gehört der Kriminalkommissär zu den Prozessbeteiligten des § 191 StPO ? (Liszt's Z., 29 Bd., 1—4 Hft.). — Hümmer, H. Die Sprache des Strafprozessentwurfs. (G.-S. Bd. 74, Hft. 5—6). — Janniti di Guyganga, Eug. Valore ed effeti giuridici della formola „esenzione da pena" (Riv. pen. Disp. 292a, Luglio). — Julhiet, M. Note sur les tribunaux pour enfants et la liberté surveillée (Bull. d. lég. No 4—5). — Kahl, W. Prof. Der Arzt im Strafrecht (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Klee. Weitere Strafmilderungsvorschläge. (D. J.-Z. 17). — Klein. Zur Würdigung des Dualismus in der preussischen Gefängnisverwaltung (MSchr. f. Krim.-Psych. 6 J. 3 Hft. Juni). — Kleindinst, J. Zum Streit der Strafrechtstheorien (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Kluge, Erwin. Der Strafvollzug in England für Jugendliche über 16 Jahre (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Koffka. Zur Reform der Strafprozessordnung: Die Rechtsmittel. (D. J.-Z. 14). — Kollmann, H. Der Begriff des kommissiven Unterlassens (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Kriegmann, H. „Die Schuld nach dem Strafgesetze". I. Kritische Bemerkungen zu dem Werke v. Bar's, „Gesetz und Schuld im Strafrecht", Bd. 2 (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Kronauer. Mitteilungen über den Vorentwurf für ein schweizerisches Strafgesetz von 1908. (Schw. L.-Z. 6). — Kuhn-Kelly. Jugendgerichtshöfe oder Jugendschutzkommissionen (MSchr. f. Krim.-Psych. 6 Hft., sept.). — Lazarus. Zur Reform der Strafprozessordnung. Die Strafprozessnovelle und die Kunst. (D. J.-Z. 12). — Leemann, H. Das Verfahren gegen Jugendliche im Deutschen Reiche nach dem Entwurfe zu einer neuen Strafprozessordnung. (Schw. J.-Z. 22). — Lederer. Die unbestimmte Verurteilung vom Standpunkte der klassischen Schule (MSchr. f. Krim.-Psych. 4—5 Hft.). — Lemcke, Osc. Der Strafschutz des Telephongeheimnisses (Liszt's Z., 29 Bd. 5—7 Hft.). — Lenz. Vergleichende Darstellung des deutschen und aus.ländischen Strafrechts (H. Gross' Arch. 33 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Lilienthal, v. Zur Reform der Strafprozessordnung: die Untersuchungshaft. (D. J. Z. 10.) — Lilienthal, K. Der Entwurf einer Strafprozzessordnung und Novelle zum Gerichtsverfassungsgesetz nebst Begründung. Eine kritische Besprechung (Liszt's Z., 29 Bd. 1—4 Hft.). — Liendnberg. Die beiden neuesten Hefte der Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen. (D. J.-Z. 13). — Lipmann, Ott. Die Technik Hft., sept.). — Lohring. Die erste Tagung der österreich. Strafvollzugsbeamten (H. Gross' Arch. 33 Bd. 3 u. 4 Hft) — Monassero, A. I termini nel diritto penale (Riv. pen. Disp. 291a; giugno). — Manzini, V. Dela reabilitazione dei conoannati (Riv. pen.

Digitized by Google

Disp. 289a.) — Martina, G. Trattamento penale dei minorenni delinquenti e tribunali speciali dell' infanzia in Germania (Riv. pen. Disp. 291a, giugno). — Marx u. Pfleger. Zur forensischen Würdigung der Bissverletzungen (H. Gross' Arch. 34 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Mayer, O. Der Begrif) der Handlung im Sinne der §§ 73 und 74 des Reichsstrafgesetzbuchs. (G.-S. 74 Bd., 5—6 Hfte.). — Mazzolini, Ezio, Dott. L'epilettico criminale (Riv. d. disc. carcer. No. 9, settembre). — Mazzolini, Ezio. Un omicida passionale, ladro abituale, anarchico (Riv. d. disc. carcer. No. 8). — Mendelssohn-Bartholdy, A. Jugendliche vor Gericht nach dem neuen englischen Kinderschutzgesetz. (G.-S. Bd. 74, H. 5—6). — Messina, S. Le Corti d'onore in un recente progetto spagnolo (Riv. pen. Disp. 291a, giugno). — Mothes. Schwindelunternehmungen (H. Gross' Arch. 33 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Müller. Ein Beitrag zur Frage der Aufbewahrung und Entlassungsfähigkeit in Landesirrenanstalten untergebrachter geisteskranker Verbrecher (MSchr. f. Krim.-Psych. 4—5 Hft.). — Norden, Dr. Zum Verbot der reformatio in pejus (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Oetker. — Bemerkungen zum Entwurf einer Strafprozessordnung (G.-S. Bd. 74 H. 5—6). — Ottolenghi, S. Prof. „Figure antropologiche di delinquenti". Un omicida occasionale, detenuto ribelle (Riv. d. disc. carcer. No. 9, settembro). — Paduano, V. Risarcimento dei danni alle vittine dei disastri automibilistici (Riv. pen. Disp. 290a, Maggio). — Paucke. Kritische Bemerkungen zu dem Entwurfe einer Strafprozessordnung und Novelle zum Gerichtsverfassungsgesetz (G.-S. Bd. 74, 5—6 Hfte.). — Perreau, E. Le secret médical dans les expertises et les actions en responsabilité (Ann. d'hyg. publ., août). — Perrier, Ch. La grande envergure et ses rapports avec la taille chez les Criminels (Arch. d'anthr. crim. No. 188—189). — Pfister, v. Trennung der Zivil- u. Strafjustiz (MSchr. f. Krim.-Psych 6 J. 3 Hft., Juni). — Petren. Geschichte der Kriminalirrenpflege in Schweden (MSchr. f. Krim.-Psych. 4—5 Hft.). — Pergolo, Ub. Lo stato di necessità nella storia e nella legislazione comparata (Riv. pen. Disp. 293a agosto). — Philipsborn, A. Strafprozess und Strafrecht auf dem Karlsruher Juristentag 1908 (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Prätorius, N. Bildet die Bezeichnung eines Menschen „homosexuel" eine Beleidigung im Sinne des Strafgesetzbuches und inwiefern? (MSchr. f. Krim.-Psych. 6 Hfc., sept.). — Prins, Ad. Dégénérescence et criminalité (R. d. dr. int. No. 3). — Reichel, H. Befangenheit als Verdachtsgrund (H. Gross' Arch. 34 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Rosenblatt, Dr. Prof. Die Wiederaufnahme des Strafverfahrens im Entwurf der neuen Strafprozessordnung (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft. — Rosenfeld, Ernst. „Die letzte Vollstreckung der Strafverfahrens im Entwurf der neuen Strafprozessordnung (Lisz's Z., 29 Bd., 5—7 Hft. — Rosenfeld, Ernst. „Die letzte Vollstreckung der Feuerstrafe in Preussen zu Beriln am 28 Mai 1813 (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Ruiz, Carlos-Castro. Sur un cas de fausse identité d'un cadavre Identification par l'examen des dents (Arch. d'anthr. crim. No. 188—189). — Rugier Maria. Riformatori femminili (Riv. d. disc. carcer. No. 9 1 settembre). — Sauvage et Levet. L'empoisonnement de Saint-Amand (affaire Jeanne-Gilbert) (Arch. d'anthr. No. 187, 15 juillet). — Schotensack, A. Über die „Beteiligte" in dem Verfahren nach §§ 456—459 des Entwurfs einer Strafprozessordnung (G.-S. Bd. 74, H. 5—6). — Schultze.

Digitized by Google

Die Einwirkung von Volksparken auf die Kriminalität der Jugend (H. (H. Gross' Arch. 24 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Sieskind, J. Glossen zur Strafprozessreform (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Steidle, Dr. Vor- oder Nacheid (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Sommer, Ph. Das spanische Gesetz betr. die bedingte Verurteilung (G.-S. 74 Bd.). — Stammer, G. Internationaler Gefängniskongress Washington 1910 (MSchr. f. Krim.-Psych 6 Hft., sept.). — Stark, Ernst. Die Feuerbestattung vom gerichtsarztlichen Standpunkt (H. Gross' Arch. 34 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Stransky, Psychiatrische Sachverständigkeit und Geschworenengericht MSchr. f. Krim.-Psych. 4—5 Hft.). — Suldomicilio coatto (Dalle discussioni parlamentari, tornata del 1 giugno 1909) (Riv. d. disc. carcer. No. 8). — Sturm, F. Seelenzustand und Schuld. (G.-S. 74 Bd., 5—6 Hfte.). — Tesar, Ott. Der symptomatische Verbrechensbegriff (Liszt's Z., 29 Bd., 1—4 Hft.). — Thoinot, Dr. Le secret medical. Principes généraux et applications principales (Ann. d'hyg. publ. sept.). — Tosetti, H. Die Deliktsfähigkeit einer Person unter zwölf Jahren nach geltendem Reichsrecht. (G.-S. Bd. 74, H. 5—6). — Wadler, Arn. Die politischen Verbrecher in Russland (Liszt's Z., 29 Bd., 1—4 Hft.). — Wassermann, R. Normative und deskriptive Elemente im Begriff de Strafe. Glossen zu einer Entscheidung des Reichsgerichts (Liszt's Z., 29 Bd. 5—7 Hft.). — Weiss, C. Eine Neu-Einrichtung der französischen Kriminal-Polizei (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Weidlich, Dr. Der englische Costs in Criminal Cases Act von 1908 (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Wünsche und Vorschlage zur Eenderung der Strafprozessordnung. (Angenommen auf der Jahresversammlung des deutschen Vereins für Psychiatrie in Bonn am 24. April 1909) (MSchr. v. Krim.-Psych., 6 Hft., sept.). — Wyder, Th. Das Vergehen der Abtreibung. (Referat, gehalten im Zürcher Juristenverein am 26 Febr. 1909) (Schw. J.-Z. Krim.-Psych., 6 Hft., sept.). — Wyder, Th. Das Vergehen der Abtreibung. (Referat gehalten im Zürcher Juristenverein am 26 Febr. 1909) (Schw. J.-Z. H. 22)

5. Državno pravo.

А. Н. Новыя сужденія о церковныхъ реформахъ. Казань. — Брущкусъ, Р. Землеустройство и разселеніе за границей въ Россіи. Спб. ц. 50 к. — В. Е. Предсѣдатель Совѣта Министровъ Петръ Аркадьевичъ Столыпинъ. Составлено по сообщеніямъ прессы за три года (8 іюля 1906—8. іюля 1909 г.). Спб. Съ портр. ц. 1 р. 50 к. — Вигдорчикъ, Н., д-ръ. Правительственный законопроектъ по страхованію отъ болѣзней. Спб. ц. 25 к. — Гогельстремъ, В. Краткій очеркъ судебныхъ установленій въ Китаѣ. (Кит. Благовѣстн., вып. 7—8). Пекинъ. — Горбуновъ, А. Борьба съ нищенствомъ и бродяжничествомъ. Спб. ц. 15 к. — Гумилевскій, Н. Секта адвентистовъ. Кіевъ. — Демарсьяль, Г. Должностныя лица въ Пруссіи. Перев. В. Ивановскаго. Спб. — Дементьевъ, Е. Законы о вознагражденіи рабочихъ отъ несчастныхъ случаевъ. Изд. 3-е, доп. Спб. ц. 1 р. 30 к. — Земцевъ, В. Къ вопросу о земскомъ самоуправленіи въ Прибалтійскомъ краѣ. Рига ц. 1 р. — Ивановскій, В. Учебникъ государственнаго права. Спб. ц. 3 р. — Кауфманъ, П. Проектъ устава Имп. Россійскихъ Университе-

Digitized by Google

товъ. Спб. — Кононовъ, А. Задачи межеванія и реформа учрежденій государственныхъ земельнаго хозяйства. Сарат. ц. 20 к. — Кропотовъ, Г. Главныя основанія реформы продовольственнаго дѣла по проекту статсъсекретаря А. Ермолова. Сарат. — Матвѣевъ, В. Право публичныхъ собраній. Спб. ц. 2 р. — Мижуевъ, П. Англійскіе рабочіе союзы, какъ союзы взаимопомощи трудящагося люда. Спб. ц. 40 к. — Николаевъ, С. Народная школа въ Австріи. 40-лѣтіе государственнаго закона 14 мая 1869 г. объ австрійскихъ народныхъ школахъ. М. ц. 15 к. — Нольде, Б., бар. Очерки русскаго конституціоннаго права. II Совѣтъ Министровъ. Спб. ц. 1 р. — Осиповъ, С. Статьи объ именуемомъ старообрядчествѣ и по поводу именуемаго старообрядчества. М. ц. 50 к. — Поповъ, П. Дополненіе къ „Государственному строю Китая". Спб. — Родниковъ, В. Церковь и государство въ новой Италіи. Кіевъ. — Роговинъ, Л. О паспортахъ заграничныхъ, пропускѣ заграницу и пограничныхъ сообщеніяхъ. Спб. ц. 1 р. — Середонинъ, С. Графъ М. М. Сперанскій. Очеркъ государственной дѣятельности. Спб. — Сторожевъ, В. Матеріалы для исторіи Русскаго дворянства. Выпускъ второй. — Чупровъ, А. Крестьянскій вопросъ (Отд. отт. изъ сборн. „Рѣчи и статьи" 1900—1908 г. г. М. ц. 1 р. 20 к.

Анъ, Б. Переселенческое дѣло въ Приамурскомъ краѣ. (По изслѣдованіяхъ сенатора Иваницкаго) (Окр. Россіи, No. 29—32). — Арсеньевъ, К. Парламентскія коалиціи въ Англіи и Франціи (В. Евр. No. 9). — Билимовичъ, А. Германское землеустроительное законодательство (Унив. Изв. No. 2—5. — Борисовичъ, Б. Аграрная политика правительства въ Прибалтійскомъ краѣ (Моск. Ежен. No. 19). — Бостремъ, А. Къ законопроекту объ отвѣтственности должностныхъ лицъ (Моск. Ежен. No. 21). — Бруцкусъ. Б. Землеустройство и разселеніе (М. Ежен. No. 31 и 32). — Быстренинъ, В. О хуторской и общинной идеѣ (Моск. Ежен. No. 17). — Виноградовъ, Вл. Переселенческое дѣло за послѣдніе годы (Моск. Ежен. No. 21). — Волынецъ, А. Государственная Дума и духовенство (Церк. Вѣд. No. 30). — Вязигинъ, А. „Гололобовскій инцидентъ". (Страничка изъ исторіи политическихъ партій въ Россіи) (Мирн. Трудъ). — Гессенъ, І. Памяти Пергамента (Право, 21). — Гефдингъ, В. Обязательное страхованіе рабочихъ и его противники (Моск. Ежен. No. 15). — Голдштейнъ, М. Пергамент, какъ адвокатъ (Право, 23). — Голубевъ, В. Наше землеустроительство (М. Ежен. No. 30). — Гронскій, П, Децентрализація и самоуправленіе (Право 32). — Дашкевичъ, Л. Законодательныя посѣдствія ноябрьскаго указа (Моск. Ежен. No. 14). — Дерюжинскій, К. Къ вопросу о допущеніи женщинъ къ адвокатурѣ (М. Ежен. No. 31). — Дейтрихъ, В. Русско-финляндская коммисія (Окр. Россіи, No. 25). — Егорьевскій, А. Выборы въ Финляндіи (Совр. Міръ, іюль). — Еропкинъ, А. Нашъ бюджетъ (по росписи 1909 г.) (Моск. Ежен. No. 14). — Жилинъ, А. Отвѣтственность министровъ. Догматико-историческіе и критическіе очерки (Унив. Изв. No. 2—5). — Заволжская, Ю. Воспитаніе бѣдныхъ, заброшенныхъ и одинокихъ дѣтей въ чужихъ семьяхъ.

Digitized by Google

(Труд. Пом. No. 7, Сент.). — Законодательство о трестахъ и картеляхъ (Англія, Бельгія, Италія, Канада, Румынія, Франція, Соед. Шт. Съв. Америки) (В. Фин. No. 8, 11, 16, 17, 19, 21 и 25). — Законопроектъ объ административномъ переустройствѣ дальневосточной окраины въ Г. Думѣ (Окр. Россіи, No 18). — Зноско-Боровскій, А. Городскія Попечительства о бѣдныхъ и Городская Коммисія по благотворительности въ С.-Петербургѣ (Тр. Пом. No. 7, Сент.). — Золотаревъ, А. Національная политика Императора Александра III (Окр. Россіи, No. 22 и 23). — Исходъ министерскаго кризиса съ юридической точки зрѣнія (Право, 20). — К. По непосредственнымъ республикамъ Швейцаріи. (Изъ путевыхъ воспоминаній государствовѣда) (Р. Мысль, 8). — К. Д. О „частныхъ отступленіяхъ отъ закона" (Право, 21). — Каминка, А. Предпринимательскіе союзы (Право, 15, 27). — Карауловъ, В. Докладъ по внесенному Министромъ Внутр. Дѣлъ законопроекту о старообрядческихъ общинахъ (церковъ, Мск., No. 18). — Картужанскій, Л. Къ вопросу о комплектѣ присяжныхъ повѣренныхъ (Право 32). — Кауфманъ, А. Къ вопросу о землеустройствѣ (Моск. Ежен. No. 18.) — Кедровъ. Къ вопросу о юридической ничтожности дѣлъ распущеннаго сейма (Окр. Россіи, No. 16). — Кистяковскій, Б. По поводу книги Эриха „Государственно-правовое положеніе Финляндіи въ освѣщеніи иностранныхъ юристовъ" (Крит. Обозр., 4 Вып.). — Ковалевскій, М. Какъ рѣшенъ былъ на западѣ еврейскій вопросъ (В. Евр. No. 9). — Кокошкинъ, Ѳ. Одна изъ современныхъ попытокъ разрѣшенія финляндскаго вопроса (Р. Мысль, No. 6). — Котляревскій, С. Законопроекты о свободѣ совѣсти (Моск. Ежен. No. 19). — Кофодъ, А. Внутринадѣльное устройство (Труд. Вольн. Экон. Общ. No. 1—4). Спб. — Кохановскій, А. Переселенческое дѣло въ Китаѣ и наша дальне-восточная окраина (Изв. Вост. Инст. т. XXIX, вып. 2-й) Владивостокъ. — Кохановскій, Н. Землевладѣніе и земледѣліе въ Китаѣ. (Изв. Вост. Инст. т. XXIII, вып. 2). Владивостокъ. — Кузнецовъ, К. Роль предсѣдателя законодательныхъ палатъ (Моск. Ежен. No. 19). — Кулишеръ, Е. Муниципальная полиція (Право 31). — Къ законопроекту о старообрядческихъ общинахъ (Церковь, Мск., No. 18). — Л. В. Рабочіе союзы и биржи труда во Франціи (Моск. Ежен. No. 23—25). — Л. В. Проектъ имперскаго страховаго закона въ Германіи (Право, 34). — Лаптевъ, С. Правовое государство и полицейская церковь (Церковь, No. 31). — Лейтесъ, К. Муниципальныя биржи труда въ Швейцаріи (Труд. Пом. No. 6). — Лейтесъ, К. Городское управленіе и рабочіе въ Швейцаріи (Рус. Мысль. No. 6). — Леонтьевъ, А. Право сельскихъ обществъ на высылку своихъ членовъ (Право, 20). — Леонтьевъ, А. Учрежденія по крестьянскимъ дѣламъ (Изв. Спб. Политех. Инст., т. X, вып. 2). — Лилеевъ, М. Изъ исторіи поповщинскаго раскола (Труд. Кіев. Дух. Акад., Кіевъ. No. 5—8). — Липранди, А. Инородческій вопросъ и наши окраины (Мирн. Труд. No. 7). — Михайловъ, П. Новая идея „междувластнаго права" (Право 27). — Молоствова, Е. Секта Іеговистовъ (Жив. Старина, кн. 69). — Муниципальная полиція (Право, 30). — Набоковъ, Вл. Се-

Digitized by Google

натъ и политика (М. Ежен. No. 30). — Некрасовъ. Н. Противорѣчія русской должностной политики (Моск. Ежен. No. 15.) — Новый проектъ реформы продовольственнаго дѣла (М. Ежен. No. 33). — Нольде, Б., бар., Реформа Палаты Лордовъ (Изв. Спб. Политехн. Инст. т. X, вып. 2). — Нольде, Б., бар. Очерки русскаго конституціоннаго права (Изв. Спб. Политех. Инст. т. XI.) — Община въ старо-поморскомъ согласіи (церк., No. 30). — Оницканскій, М. Иностранное законодательство (Вюртембергъ, Бернъ) относительно сожиганія труповъ (В. суд. мед., No. 7). — Пиленко А. Штаты морского генеральнаго штаба (Моск. Ежен. No. 15) — Погодинъ, А. Къ вопросу о земскомъ самоуправленіи въ Прибалтійскомъ краѣ (Моск. Ежен. No. 22). — Поселянинъ, Е. О благотворительной дѣятельности монастырей (церк. Вѣд. No. 32). — Реформаторскій, Н. Призрѣніе душевно-больныхъ въ Берлинѣ, Лондонѣ, Парижѣ и Вѣнѣ (Труд. Пом., No. 7, Сент.). — Родіоновъ, Л. Къ вопросу о Крайнемъ Востокѣ (М. Еженед. No. 35). — Слонимскій, Л. Аграрные грѣхи соціалъ-демократіи (В. Евр., No. 9). — Соколовъ, К. Новѣйшая эволюція парламентаризма (Право 28, 29). — Столѣтіе присоединенія Финляндіи (Легенда о финляндской лойяльности) (Окр. Россіи, No. 35, 36). — Т. Еще ученое изслѣдованіе о политическомъ значеніи Финляндій (Окр. Россіи, No. 31, 32). — Тахтаревъ, К. Общественная власть и государство (Совр. Міръ, No. 6). — Финляндскій патріотизмъ и русскія права (Окр. Россіи, No. 26). — Ц—въ, Ахм. Русская бюрократія и Кавказскіе горцы (В. Евр., No. 9). — Шалаевъ, Старообрядчество и обрядовѣріе (церковь, Моск., No. 13 и 14). — Шендорфъ, Ф. Земледѣліе и мобиліарный кредитъ (Право, 26). — Шацкій, Б. Роспускъ парламентовъ (Очеркъ по теоріи и исторіи конституціоннаго права) (Образов., No. 4). — Южанинъ, Н. Вознагражденіе увѣчныхъ рабочихъ по закону 2 іюня 1903 г. (Право, 35). — Янжулъ, Ив. Какъ у насъ иногда отмѣняются законы. Письмо въ ред. „Вѣстника Европы" (В. Евр., No. 9). — Яснопольскій, Л. Соотношеніе между нижней и верхней палатами въ области бюджета (Право, 37). — Яснопольскій, Л. Къ характеристикѣ нашего бюджетнаго права (Право, 25). — Яшунскій, І. Сессія государственной думы (Право, 22).

Adolph, P. Das kgl. sächs. Gesetz gegen die Verunstaltung von Stadt und Land v. 10. 3. 1909, nebst der Ausführungsverordnung v. 15. 3. 1909, erläutert. Leipzig. M. 3.60. — Altmann, W. u. Bernheim, E. Ausgewählte Urkunden zur Erläuterung der Verfassungsgeschichte Deutschlands im Mittelalter. 4 Aufl. Berlin. M. 7.40. — Angeli, A. Le secret du vote dans les élections politiques (thèse). Paris. — Anson, Sir, William. The law and custom of the constitution (3 vols). Vol. I. Parliament. 4th edition. Oxford. — Baldi, Al. Riforma elettorale. Bassano. — Benoist, J., A. Le Vavasseur, A. Celier et H. Taudière. Sociétés et Associations. Règles pratiques de constitution et de fonctionnement. 3-e édition. Paris. — Béraud-Dupalis, R. La Législation des cours d'eau et la question „de la houille blanche" (thése). Paris. — Besoldungs-Tafeln für die höheren, mittleren und unteren Beamten des Deutschen Reiches und preuss. Staates. Gültig v. 1. 4. 1908. 1 Teil: Die Besoldungsordnung der preuss. un-

Digitized by Google

mittelbaren Staatsbeamten. Berlin. M. 0.50. — Beyer, B. Rechtsetzende und rechtausführende Gewalt. (Abhandl. z. Staats-u. Verwaltungsrecht, 19 H.). Breslau. M. 2.20. — Biendenu, H. Le dol et la faute lourde dans le domaine de la loi de 1898 sur les accidents du travail (thèse). Paris. — Bleyer. J. Das bayerische Fischereigesetz v. 15/8 1908 nebst der Landesfischereiordnung v. 23/3 1909 und den sonstigen Vollzugsvorschriften Handausgabe mit Erläuterungen. München. 5. 40. — woldt, F. Die Wertzuwachssteuer. Ihre bisherige Gestaltung in der Praxis als Gemeindesteuer und ihre Bedeutung als Reichssteuer unter Beteilung der Gemeinden. 3. Aufl. Dortmund. M. 2. — Bollmann, J. Verfassung und Verwaltung der freien Hansestad-Bremen.)Bibliothek des öffentl. Rechts. 13 Bd.). Hannover. M. 4.40. — Bonnet, E. De la promulgation. Etude de droit public. Paris. fr. 3. — Bornhack. Grundtriss des Verwaltungsrechts in Preussen und dem Deutschen Reiche. 2. Aufl. Leipzig. M. 4. — Bornhack, C. Prof. Allgemeine Staatslehre. 2-te Aufl. Berlin. M. 6. — Borssat, . Législation et Jurisprudence nouvelles sur les fraudes et falsifications. 2-e édition. Paris. fr. 7.50. — Boyer, A. Conséquences juridiques des états de fait entrainés par l'union libre. Nîmes. — Brand, A. Die Reformbedürftigkeit der preuss. Disziplinargesetzgebung. Berlin. M. 1.50. — Brandts u. V. Aufsess. Das deutsche Armenrecht in seiner Bedeutung für die Privatwohltätigkeitsvereine. 3 Aufl. Freiburg i. B. M. 80. — Breton, L. La Démocratie socialiste allemande et autrichienne et les Elections de 1907. Paris. fr. 4.50. — Bruni, En. Contabilità generale dello Stato. Terza ed. rifatta. Milano. — Bruck, E. Das Verfassungs-und Verwaltungsrecht von Elsass-Lothringen. 3 Bd. 1 Lief. Strassburg. M. 4.50. — Bry, G. Cours elementaire de législation industriellle. Lois du travail et de la prévoyance sociale. Questions ouvrières. 4-e édition. Paris. fr. 10. — Cah, E. Das Verhältniswahlsystem in den modernen Kulturstaaten. Berlin. M. 8. — Cailleti E. La propriéte des édifices du culte catholique (thèse). Paris. — Campe, sowie begleitet von dem Lehrerpensionsgesetz v. 6. 7. 1885 bezw. 10. 6. 1907. und Lehrerrelikten. (Witwen-u. Waisen-) Gesetz v. 4. 12. 1899 bew. 10, 6. 1907. Essen. 1.20. — Cayasse, V. et J. Rabaté. Connaissances pratiques sur le droit rural et le cadastre mises à la portrée de tous. 3-e édition. Paris. fr. 1.50. — Chambres, A. A constitutional history of England. London. 7. — Chales, P. Le Parlament russe. Son organisation. Ses rapporte avec l'empereur (thèse). Paris. — Combothecra, H. Monographies de Droit Public. Paris. fr. 7. — Dalloz. Dictionaire pratique de droit public sous la idrection de M. G. Griolet et Ch. Vergé.Paris. — Dasbach, G. Die rheinische Landgemeinde-Ordnung v. 23. 7. 1845 und das Geimeinde-Verfassungesetz v. 15. 5. 1856 nebst den durch neuere Gesetze herbeigeführten Abänderungen. Mit Erläuterungen neu bearbeitet von M. Binz. 5 Aufl. Trier. M. 3.50. — Debrett's, House of Commons and the Judicai Bench, 1909. London. sh. 7.6. — Dejean, A. La Licence des débits de boissons en Angleterre (thèse). Paris. — Delacour, H. Etude sur de placemnet des ouvriers en France. Rennes. — Der Entwurf eines preussischen Wassergesetzes vom Jahre 1907. in den Beratungen des kgl. Landes-Oekonomie-Kollegiums. Berlin. M. 4. — Desserteaux, M. Des accidents du travail. Paris. fr. 3. — Devillez, E. Les Warrants agricoles, étude des lois du 18 juillet 1898. et du 30 avril 1906. (thèse). Paris. — Die Rechtspraxis der Krankenversicherung. 2 Bd: Entscheidungen aus dem Jahre 1908. Mit einem Vorwort von Stier-Somlo.

Digitized by Google

Frankfurt. M. 2.50. — Die Erbschaftsgabe und die Reichsfinanzreform. 8 Gutachten von Biemer, v. PBrentano usw. mit einem Vorwort von H. Delbrück. Berlin. M. 1.20. — Dienstlaufbahn der preussischen Richtert u. Staatsanwälte. Bearb. im Bureau des Justitzministeriums. 3 Ausg. Berlin. M. 2. — Dmowski, R. La question polonaise. Traduction du polonais pa V. Gasztowtt. Préface de Anatole Leroy-Beaulieu. Paris.

(Nastavit će se.)

Mjesečna skupština „Pravničkoga družtva" u Zagrebu.

Dne 5. marta o. g. održalo je pravničko društvo svoju redovitu skupštinu za mjesec mart. Na dnevnom redu bijaše razprava o „hrvatskoj pravnoj terminologiji".

Predsjednik društva dr. Fran J. Spevec otvorivši skupštinu i pozdravivši članove pravničkoga društva, koji na skupštinu dodjoše, otvorio je diskusiju govorom, koji donosimo na početku našega lista, kao i govor dra. Josipa Šilovića, koji je u diskusiji sudjelovao.

Nakon govora dra. Šilovića pita predsjednik da li želi još tko govoriti. Ne javlja se nitko. Predsjednik: Ako nitko vise ne želi govoriti, onda mi je izjaviti, da će upravni odbor prema zaključku prošlogodišnje glavne skupštine posvećivati svoju pažnju i dalje sastavu hrvatske pravne terminologije. Naši pravnici shvaćaju sigurno ovo pitanje ozbiljnije i s većim interesom, nego bi se to moglo zaključivati po današnjoj skupštini. Tim više hvala onima, koji su sudjelovali kod ove skupštine — koju ovime zaključujem. (Živio! i odobravanje.)

VIESTNIK.

(Previšnje priznanje.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 16. februara 1910. premjestilo odjelnog predstojnika Konstantina Hörmanna na njegovu sopstvenu molbu u trajno stanje mira, te mu je tijem povodom najmilostivije izreklo Previšnje priznanje na njegovu mnogogodišnjem izvrsnom službovanju.

(Imenovanja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati članom zemaljskoga povjerenstva za nazivlje občina i prebivališta u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, i to na predlog predsjednika istoga povjerenstva, dra. Danu Grubera, kr. javnoga izvanrednoga sveučilištnoga profesora i temeljem naredbe od 27. oktobra 1909. broj 4354/Pr., kojom je ustrojeno izseljeničko vieće članom istoga vieća dra. Krunoslava Jandu, odvjetnika i pravnoga savjetnika hrvatske poljodjelske banke d. d. u Zagrebu, Vilka Heritesa, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga

Digitized by Google

suda u Križevcima, dra. Stjepana Deutscha, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Zagrebu, Jurja Milesa, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Zagrebu i Svetozara Jovanovića, odvjetničkog perovodju, prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, trgovce Nikolu Pavelića i Tomu Ljubojevića prisjednicima iz trgovačkog stališa za sudbeni stol u Gospiću, Petra Jelovca, Stevana T. Krecula i Antuna Lacknera trgovačkim prisjednicima za kotarski kao trgovačko-mjenbeni sud u Zemunu, Antuna Hržića, sudbenoga pristava I. razreda u službovanju kod državnoga odvjetničtva u Osieku, zamjenikom državnog odvjetnika u II. razredu, ostavljajuć ga na mjestu dosadašnjeg njegovog službovanja, Lacka Žirovčića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Stubici i Branka Galjera, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola.

(U Dalmaciji.) Njegovo c. i k. Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 2. marta o. g. premilostivo se udostojalo imenovati zemaljske savjetnike Spasoja Merlo u Zadru i Alfreda Benkovića u Šibeniku savjetnicima prizivnog suda u Zadru.

Ministar financija imenovao je financijske tajnike Henrika Czerczenku, Luigja Pini i Ivana Pasarića financijskim savjetnicima, a financijske komesare Antuna Josipa pl. Rendića-Miočevića i Andriju Berbera financijskim tajnicima za područje pokrajinskoga ravnateljstva financija.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 16. februara 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati dvorskog savjetnika Karla barona Pitnera odjelnim predstojnikom administrativnog odjeljenja zemaljske vlade u IV. dnevnom razredu.

C. i kr. zajedničko ministarstvo je naimenovalo sudske pristave Augustina Oblaka u kotarskom sudu u Bugojnu, Josipa Bartu u kotarskom sudu u Bos. Novom i dra Aleksandra Goldfingera u kotarskom sudu u Brčkom sudskim tajnicima, političkog pristava I. razreda i upravitelja kotarskog ureda u Jajcu barona Artura Benka od Boinika kotarskim predstojnikom II. razreda u VIII. dnevnom razredu, ostavivši ga na dosadašnjem mjestu službovanja.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenoga pravnika Milana Vurdelju privremenim perovodnim vježbenikom u financijalnom odjelenju zemaljske vlade, svršenog pravnika dra. Dušana Gl. Jeftanovića privremenim auskultantom u kotarskom sudu u Sarajevu, privremenim vježbenicima u XI. dnevnom razredu sa sistemiziranim adjutumom svršene pravnike i to: dra. Nikolu Zvonimira Bjelovučića iz Janjine u Dalmaciji za kotarski ured u Sarajevu, Savu Nadbantića iz Rume u Slavoniji za kotarski ured u Čajniču, Josipa Zdunića iz Gospića u Hrvatskoj za seoski kotarski ured u Mostaru, Ivana Mišaka iz Pilsena u Českoj za kotarski ured u Prozoru, Antuna Malanottia iz Bardibuka u Magjarskoj u okružnoj oblasti u Tuzli i dra. Vlahu Šutića iz Dubrovnika u kotarskom uredu u Bos. Gradišci.

Digitized by Google

(Premještenja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 22. februara o. g. velikog župana županije varaždinske te kraljevskog slobodnog grada Varaždina, dra. Janka pl. Jellachicha Buzinskog, na vlastitu molbu riešiti te službe, te preblagostivo dozvoliti, da se on dodieli kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi na službovanje.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je iz službenih obzira premjestiti kr. kotarskoga predstojnika Lacka pl. Domjanića od kr. županijske oblasti u Zagrebu kr. kotarskoj oblasti u Sv. Ivanu Zelini, zatim kr. kotarskoga predstojnika Edmunda Mušića od kr. kotarske oblasti u Brinju k onoj u Dvoru, te kr. kotarskoga pristava I. razreda i upravitelja kr. kotarske oblasti u Sv. Ivanu Zelini, Lavoslava Dilla, od potonje kr. kotarske oblasti k onoj u Brinju, te mu povjeriti upravu ove kr. kotarske oblasti, iz službenih obzira kr. županijskog tajnika i upravitelja kr. redarstvenog povjereničtva u Zemunu, Žigu viteza Maravića, kr. kotarskoj oblasti u Zagrebu te mu povjeriti upravu ove kotarske oblasti; zatim kr. županijskog tajnika i upravitelja kr. kotarske oblasti u Zagrebu Marka Jurinčića kr. kotarskoj oblasti u Sisku, povjerivši mu upravu te kotarske oblasti; kr. kotarskog predstojnika dra. Ernesta Spiesa u Karlovcu kr. redarstvenomu povjereničtvu u Zemunu, te mu povjeriti upravu toga redarstvenoga povjereničtva, kr. kotarskog predstojnika dra. Tomislava pl. Matanića iz službenih obzira od kr. kotarske oblasti u Sisku u Zagreb, te ga na službovanje dodieliti kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, kr. kotarskoga predstojnika Matiju Čordašića iz službenih obzira od kr. kotarske oblasti u Dvoru kr. županijskoj oblasti u Varaždinu, iz službenih obzira sudbenoga pristava Petra Škreblina, kod kotarskog suda u Vukovaru, k onomu u Varaždin, sudbenog pristava Stjepana Ročića, kod kotarskoga suda u Pregradi, iz službenih obzira k onomu u Križevcima, uslied vlastite molbe dra. Jurja Barbota. sudbenog pristava kod kotar. suda u Pregradi, kotarskom sudu I. u Zagrebu.

(U Bosni i Hercegovini.) Poglavica zemaljske vlade razriešio je auskultanta u okružnom sudu u Mostaru Antuna Politea na njegovu molbu od daljeg službovanja u ovijem zemljama.

(Novi kr. javni bilježnici.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dra. Vjekoslava Hengla, odvjetnika u Osieku, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola osječkoga za prvo kr. javno bilježničtvo sa sjedištem u osieku, a dra. Dragutina Demla, odvjetnika u Vrbovskom, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Ogulinu sa sjedištem u Vrbovskom.

(Pravo odvjetovanja) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Srgjanu pl. Budisavljeviću, odvjetničkom perovodji u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Zagrebu, dru. Vlastimiru Vimpulšeku, odvjetničkomu perovodji, u obsegu kr. banskog stola sa sjedištem u Zagrebu i dru. Stjepanu Sabljaku, odvjetničkomu perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Bjelovaru.

(„Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju") komad III. za godinu 1910. izdan je i rasposlan dne 10. marta 1910. i sadržaje pod brojevi:

Digitized by Google

15. zak. članak XII. : 1908. zajedničkog ugar.-hrv. državnog sabora, o uzakonenju ugovora što no je sklopljen u Budapešti dne 8. oktobra godine 1907. u predmetu uredjenja uzajamnih trgovačkih i prometnih odnošaja sa ostalim zemljama, koje stoje pod vladanjem Njegovog Veličanstva ;

16. zak. čl. XIII. : 1908. zajedničkog ugar.-hrv. državnog sabora o produljenju krieposti željezničkog poslovnog reda od godine 1851., te o privremenom uredjenju štićenja muštri i uzoraka ;

17. zak. članak XIV. : 1908. zajedničkog ugar.-hrv. državnog sabora o konvenciji, sklopljenoj izmedju ministra financija zemalja ugarske krune i ministra financija u carevinskom vijeću zastupanih zemalja i kraljevina, radi izbjegavanja dvostrukom oporezovanju, kao i glede njekih, u krug izravnih poreza spadajućih inih poslova ;

18. zakonski članak XV. : 1908. zajedničkog ugar.-hrv. državnog sabora o dokinuću poreza iza porabe parobrodarskog odpremljivanja ; i

19. zak. članak XVI. : 1908. zajedničkog ugar.-hrv. državnog sabora o doknadnoj konvenciji, sklopljenoj ka konvenciji o godišnjem prinosku, što ga zemlje krune ugarske glede državnih dugova preuzimlju.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Mjeseca februara 1910. izdana je i razaslana „Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke" svez. VIII. broj 1075.—1097. arak 26—29. a sadržaje pod brojevi :

1075. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 28. oktobra 1908. broj 11465, u pogledu postupka kod pregledanja pravomolbenih sudova u smislu § 95. poslovnog reda ;

1076. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 4. novembra 1908. broj 18726, kojom se upućuju sudovi, kako imadu postupati, kada imenuju kojeg urednika iz zajedničkih hrvatsko-ugarskih ureda vještakom u kaznenim stvarima ;

1077. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 10. novembra 1908. broj 19079, kojom se ustrojava drugo mjesto kr. javnog bilježnika u Rumi i ustanovljuju uži okoliši za trgovište Ruma i područje kr. kotarskog suda u Rumi, u kojima imadu sudovi redovito upotrebljavati kr. javne bilježnike kao sudbene povjerenike u poslovima, označenim bilježničkim redom ;

1078. Okružnicu kr. banskoga stola od 16. decembra 1908. broj 26682, u pogledu zakonitog zastupanja srpsko-pravoslavnih manastira i njihovih dobara pri vodjenju parnica pred sudovima.

1079. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 31. januara 1909. broj 2233., kojom se u savezu sa naredbom od 28. prosinca 1884., broj 18691./: sbornika broj 61 od godine 1884. i uredovne sbirke naredaba pravosudne struke svezak I. broj 6) dalje nadopunjuje naredba od 5. juna 1883. broj 7562 o rukovanju s novcem i novčanom vriednotom kod kr. kotarskih sudova i kr. sudbenih stolova (sbornika broj 38 iz godine 1883. i uredovne sbirke naredaba pravosudne struke svezak I. broj 6 u dodatku) ;

1080. Okružnicu kr. banskoga stola od 16. decembra 1908. broj 25320 o uskrati primitka ovozemskih riešidaba po strankama u inozemstvu.

1081. Okružncu kr. banskog stola od 10. februara 1909. broj 3065, na sve u području kr. banskog stola nalazeće se sudove prve molbe, kojom

Digitized by Google

se upućuju, da se okružnica kr. banskog stola od 13. januara 1903. broj 463. (ured. sbir. nared. VII. : 1904.) ne odnosi na otudjenje, opterećenje ili konversiju crkveno-općinskih dobara ;

1082. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje i za unutarnje poslove u Zagrebu od 20. februara 1909. broj 345 pravos. kojom se sporazumno uredjuju putne pristojbe općinskih činovnika i slu benika u svojstvu organa mjestnih sudova odnosno kao stalnih povjerenika za sačinjavanje smrtovnice ;

1083. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 20. februara 1909. broj 2386, kojom se povisuje broj prisežnika za mjestni sud občine Vrginmost ;

1084. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 27. februara 1909. broj 1991, glede priopćenja ureda radi kr. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu, takovih sudbenih rješidaba, uslied kojih bi se imale ispraviti ili nadopuniti matične knjige ;

1085. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 5. marta 1909. broj 3866, kojom se odredjuje, kako se upisuje u trgovačke registre za tvrdke, — obzirom na zak. čl. LVIII. : 1908. o čeku — zanimanje s bankovnim poslovima ;

1086. Okružnicu kr. banskoga stola od 24. marta 1909. broj 7458, kojom se trgovački sudovi upozoruju na postojeće propise u pogledu podnašanja zapisnika o glavnim skupštinama dion. društva i zadruga, njihovih bilanca itd. kao što i saobćivanja podataka o tim društvima trgovačkim na zahtjev kr. financ. oblastima.

1087. Okružnicu kr. banskoga stola od 5. maja 1900. br. 10.458, o priopćivanju stanja ostavinskih razprava kr. poreznim uredima ;

1088. Okružnicu kr. banskoga stola od 19. maja 1909. broj 10.944, o pozivanju lugarskoga osoblja na ovršenje kazni slobode i pridržanja istog u zatvoru povodom disciplinarne presude ;

1089. Okružnicu kr. banskog stola od 16. juna 1909. broj 12.124, o zaprisizanju procienitelja ;

1090. Okružnicu kr. banskoga stola od 26. maja 1909. broj 12.908, kojom se svima u području kr. banskog stola nalazećim se sudovima prve molbe dostavlja izpravan odpravak okružnice kr. banskog stola od 10. februara 1909. broj 30.65, kojom se upućuju, da se okružnica kr. banskog stola od 13. januara 1903. broj 463 ne odnosi na otudjenje, obterećenje ili konverzaciju crkveno općinskih dobara.

1091. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 15. jula 1909. broj 1338 kojom se odredjuje dan za predaju novo sastavljenih gruntovnih uložaka kr. sudbenomu stolu u Bjelovaru i Ogulinu, te kr. kotarskim sudovom u Brinju, Ivancu, Krnjaku, Kutini, Pakracu i Stubici ter ujedno ustanovljuje rok za provedenje ispravnog postupka.

1092. Okružnicu kr. banskog stola od 4. augusta 1909. br. 19.474, kojom se upućuju sudovi, da svaku kazan pravomoćno izrečenu te svaki slučaj smrti ili inu promjenu zbivšu se glede osobe odvjetnika, kr. javnoga bilježnika ili branitelja u kaznenih stvarih odmah posebice prijave kr. banskomu stolu.

1093. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje kao gruntovnog ravnateljstva, od 13. augusta 1909. broj 15.381, kojom

Digitized by Google

se kr. sudovi kao gruntovne oblasti ovlašćuju na uporabu štampilja kod nekih gruntovnih upisa ;

1094. Okružnicu kr. banskog stola od 7. septembra 1909. broj 18.196, kojom se upućuju sudovi prve molbe, da u odlukama o raspisu dražbe nekretnina točno označe predmet dražbeni uz naznaku njegove vrijednosti i iznosa potrebne jamčevine ;

1095. Okružnicu kr. banskog stola od 29. septembra 1909. broj 24.040 glede ovršivajna kazni slobode dosudjenih po gradjanskim kaznenim sudovima osobama, koje aktivno služe kod domobranstva.

1096. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pavosudje od 15. oktobra 1909. broj 92.56, kojom se ustrojava novo mjesto kr. javnog bilježnika sa sjedištem u Čazmi ;

1097. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 13. novembra 1909. broj 20.820, kojom se kr. kotarskom sudu u Virovitici podieljuje trgovačko-mjenbena sudbenost.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Malvina Deutsch kitničarka u Osieku	Kr. sudbeni stol u Osieku	Gjuro Petrović kr. sudbeni vićnik	25. februara 1910. Br. 2560 gr.	Dr. Vilim Kappl odvjetnik u Osieku	Dr. M. Bloch odvjetnik u Osieku	21. aprila 1910.	21. aprila 1910.
Marija Hauk u Šarvašu	Kr. sudbeni stol u Osieku	Dr. Teodor Čupović kr. kotarski sudac	3. marta 1910. Br. 2888/gr.	Dr. Josip Horn odvjetnik u Osieku	Dr. Iso Cepelić odvjetnik u Osieku	14. aprila 1910.	28. aprila 1910.
Milan Stojnić prot. trgovac u Petrovomselu ličkom	Kr. sudbeni stol u Gospiću	Mirko Kasumović, upr. kr. kot. suda u Korenici	23. februara 1910. Br. 1580/gr.	Dr. Jovan Jovanić odvjetnik u Gospiću	Stanko Ilijć odvjetnički perovodja u Gospiću	20. aprila 1910.	30. aprila 1910.
Ivan Mihalić prot. trgovac u Petrinji	Kr. sudbeni stol u Petrinji	Oto Potočnik kr. sudbeni vićnik	26. februara 1910. Br. 940/gr.	Dr. Branislav Radotić odvjetnik u Petrinji	Dr. Josip Nemec odvjetnik u Petrinji	22. aprila 1910.	6. maja 1910.

Digitized by Google

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.

Priredio Ljudevit pl. Farkaš, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu

(Nastavak.)

Posebno uredjenje nasljedovanja iza duhovnih osoba nije jednako u svim zemljama ugarske krune. Postoji razlika s jedne strane izmedju duhovnika erdeljske rimokatoličke i grčko-katoličke crkve, te ostalih duhovnika Ugarske, a s druge strane izmedju duhovnika grčko-istočne rumunjske i srpsko-pravoslavne vjeroispovjesti. U Hrvatskoj i Slavoniji, koja je u bogoštovlju autonomna, važi austrijski opći gradjanski zakonik, konkordat, u koliko nije kasnijim zakonima djelomično modifikovan,[1] Declaratorium Illyricum i t. d. U Erdelju važe „Approbatae Constitutiones" uz kasnije modifikacije. Naročito je carica i kraljica Marija Terezija g. 1775. odlučila, da erdeljski i fogaraški biskup može slobodno raspolagati sa svojimi imetkom.[2] Tu vriedi i austrijski opći gradjanski zakonik u onoj formi i s onim nadopunjenjima, koja su sadržana u car. patentu od 29. svibnja 1853. čl. VII. tač. 3., a vriede takodjer u granicama tog patenta takodjer statuti stvoreni na saboru erdeljske biskupije od 17. aprila 1822.[3] i vladine odredbe, u koliko sa rečenim patentom nisu promjenjene. U ostalim dielovima Ugarske ovakovo posebno uredjenje nasljedovanja samo se djelomice temelji na državnim zakonima, većim dielom važe vladine odredbe; a diecezanske naredbe, statuti imadu snagu samo u savezu i na temelju prijašnjih vrela.

U srpsko-pravoslavnoj crkvi važi kao temeljno vrelo „Declaratorium Illyricum" od 16. jula 1779., dočim su za grčko-

[1] Vidi o tom opširnije „Mjesečnik pravničkog društva u Zagrebu" iz godine 1908. br. 1. str. 47.

[2] Propis valjajući za fogaraškog grč. kat. biskupa, sada gyulafehérvárskog nadbiskupa, proteže se po zak. čl. XXXIX.: 1868. takodjer na Szamos-újvárskog biskupa.

[3] Statuta almae dioeceseos Transsilvanicae anno 1822. die 17ma. aprilis in Synodo Dioecesana publicata et concordibus notis approbata. Kolozsvár.

Digitized by Google

istočnu rumunjsku crkvu mjerodavni organizacioni propisi, odobreni 28. maja 1868. Veći dio takovih propisa različan je od općenitih propisa crkvenog prava i razvitka u stranim državama. Obzirom na te razlike važno je pitanje, kako se ima u Ugarskoj prosudjivati nasljedno pravo iza nekog inozemca duhovnika. Glede svjetovnih duhovnika riešenje ovog pitanja nije teško, ako i ne postoje ni kakovi državni ugovori, niti uzajamnost. Posebni ti propisi naime stvoreni su vazda i isključivo s obzirom na domaću nadarbinu, crkvenu službu, te se stoga i ne mogu uporaviti na nasljedovanje iza inozemca duhovnika ; niti imetak, što ga je inozemac duhovnik, koj je postao ugarskim državljanom. te kao takav u Ugarskoj imao nadarbinu, stekao u inozemstvu iz crkvenog vrela, ne smatra se u Ugarskoj takovom tečevinom, koja bi padala pod takove posebne odredbe, već se smatra kao peculium quasi patrimoniale, t. j. kao imovina, koja nije nastala neposredno iz nadarbine. Glede redovnika mjerodavno je sasvim različno stanovište u toliko, u koliko se po ugarskom pravnom uredjenju priznaje pravna snaga svečanog zavjeta siromaštva, te se stoga ima uporaviti bezuvjetno domaće pravo, a ne pravo, ma i slobodoumnije, strane države.

Kod prosudjivanja nasljedovanja iza duhovnih osoba valja razlikovati: 1. svjetovne duhovnike, 2. redovnike, 3. članove kongregacija.

1. Glede svjetovnih duhovnika katoličke crkve, a naročito u pogledu njihovog oporučnog raspolaganja mjerodavan je u Ugarskoj, izuzamši Erdelj, kako je to već gore spomenuto, zak. čl. XVI.: 1715., kojim je inartikulirana t. z. Kollonicheva konvencija od 5. prosinca 1702. Tim zak. člankom ograničuje se slobodno raspolaganje visokog svećenstva (prelata), koje na temelju kraljevog imenovanja u istinu uživa realnu nadarbinu. Medju ove spadaju pravi kardinali, nadbiskupi, biskupi, zatim pravi prepošti, opati, koji imenovanjem zadobivaju uživanje nadarbine. Ne padaju stoga pod ograničenje tog zak. članka naslovni prepošti, opati, jer zakon polaže važnost na to, da se kralj. imenovanjem zadobiva nadarbina, koja daje prihode, a niti od prelata niže svećenstvo, n. pr. kanonici, akoprem je s njihovim imenovanjem skopčana takova nadarbina, niti veći nadarbenici, kojih imenovanje sliedi na predlog privatnog patrona (kollatora). Ograničenje prelata u oporučnom raspolaganju sastoji se u tom, da oni mogu oporučno raspoložiti samo sa $^1/_3$ imetka, što su ga stekli iz prihoda svoje nadarbine, ako nisu isposlovali posebnu kraljevsku dozvolu na neograničenu raspoložbu, u kojem potonjem slučaju mogu oporučno raspoložiti sa vaskolikim stečenim imetkom. Po Kollonichevoj konvenciji, odnosno po zak. čl. XVI.: 1715. od ostalih $^2/_3$

Digitized by Google

stečenog imetka pripada, te je prelat dužan ostaviti: $^1/_3$ crkvi, kojoj je neposredno služio, za ustrojenje ili umnoženje sjemeništa popravak crkava, župnih dvorova, i to prema volji i odredbi njegovoj, i $^1/_3$ kr. fisku nu od ciele ostavine vazda se prije svega odbijaju, pa i u slučaju, ako bi ostavitelj zadobio kraljevsku dozvolu na neograničenu oporučnu raspoložbu: pogrebni troškovi, plaća služinčadi i ini dugovi; knjige i rukopisi zapadaju kaptol ili crkvu, kojoj su predstojali, a crkveno odielo, posvećeno sudje i oltarske spreme zapadaju crkvu, dočim kućne spreme i namještaj prelazi na nadarbinu. Po Kollonichevoj konvenciji zajamčeno pravo slobodnog oporučnog raspolaganja, ograničeno je sada usljed odredaba judex-kurijalnog vieća glede zakonskog diela, takovim zakonskim dielom descendenta ostaviteljevih, poteklih iz valjanog braka prije primitka crkvenih redova, odnosno roditelja ostaviteljevih. I glede osoba, koje *ne padaju pod ustanovu Kollonicheve konvencije*, koja ograničuje slobodno oporučno raspolaganje, dakle osoba koje se ne broje medju prelate, kao i glede izuzetih prelata erdeljskih, pravo njihovo na slobodno oporučno raspolaganje ne izključuje pravo gore spomenutih descendenta i roditelja na zakonski dio, samo se ovdje količina takovog zakonskog diela ustanovljuje iz *cjelokupnog* stečenog ostavinskog imetka. Osim ovog prava na potraživanje zakonskog diela, pravo slobodnog oporučnog raspolaganja takovih osoba bez obzira, da li se one nalaze još u posjedu nadarbine, il su umirovljene, ili se nalaze u zavodu za nemoćne svećenike, ograničeno je samo sa dužnošću, da ostave neke stanovite zapise u crkvene svrhe, prema ustanovama diecezanskih statuta ili običajnog prava, obično $^1/_{20}$ ostavine i to za sjemeništa i zavode za nemoćne svećenike; a kanonici i župnici povrh toga da ostave crkvene spreme i knjige kaptolu, odnosno svom nasljedniku. Po članku XXI. carskim patentom od 5. novembra 1855. br. 195. d. z. l. proglašenog *konkordata*, sklopljenog izmedju pape Pia IX. i Njeg. Veličanstva Franje Josipa I. dne 18. augusta 1855., dakle u vrieme absolutističke vladavine u tadanjoj jedinstvenoj carevini austrijanskoj, izrečeno je doduše, da prelati mogu neograničeno oporučno raspolagati „*juxta sacros canones*"; nu u Ugarskoj taj konkordat nije nikada priznat zakonom, te stoga i sada još uviek važi Kollonicheva konvencija, odnosno zak. čl. XVI.: 1715.[4]

U pogledu *zakonskog* (bezoporučnog) *nasljedovanja iza duhovnika katoličke crkve*, valja takodjer razlikovati *visoko i niže svećenstvo*. Kad umre *prelat* bez oporuke, tada od ostavine,

[4] U *Austriji* takodjer ne važi više konkordat, jer je dne 30. jula 1870. odkazan, te je taj odkaz u službenim novinama „Wiener Zeitung" dne 2. augusta 1870. proglašen. U *Hrvatskoj i Slavoniji*, kako je to već gore spomenuto, važi konkordat i danas.

Digitized by Google

koja preostane nakon odbitka gore spomenutih obligatnih zapisa, zapada: $^1/_3$ crkvu, $^1/_3$ kr. fiska i po posebnoj odredbi Kollonicheve konvencije $^1/_3$ rodjake, kojim po općim zakonskim ustanovama pripada zakonsko nasljedno pravo i to bez ograničenja do najskrajnje loze, a ne ima li takovih rodjaka, zapada ostavina po polovici crkvu i kr. fiska. Iza smrti osobe iz nižeg svećenstva, na koje se, kako je to već spomenuto, Kollonicheva konvencija ne odnosi, kad ne ima valjane oporuke, zapada nakon predhodnog odračunanja ili izvadjenja gore spomenutih obligatnih zapisa: $^1/_3$ crkvu, $^1/_3$ siromahe i $/_3$ rodjake do desete loze, a kad takovih rodjaka ne ima, zapada taj dio kr. fiska. Kod neoženjenih grčko-katoličkih duhovnika $^1/_3$ ostavine, odredjene za siromahe, zapada zakladu za udovice i siromahe, a kod duhovnika, koji su namješteni u kakovoj znanstvenoj službi, te beru plaću iz znanstvene ili sveučilištne zaklade, $^1/_3$ ostavine odredjene za crkvu i siromahe, zapadaju zakladu, iz koje je umrli dobivao plaću, te se te $^1/_3$ uporabljuju po polovici na mirovinsku zakladu profesora, njihovih udovica i sirota, te za pripomoć siromašnim učenicima. Ovakova trostruka razdioba ostavine iza prelata i ostalih duhovnika važi i u Erdelju; samo u pogledu $^1/_3$ ostavine, koja zapada rodjake, važe prema gornjem razloženju ustanove austrijskog općeg gradjanskog zakonika.

U pogledu nasljedovanja iza duhovnih osoba grčko-istočne, i to srpsko-pravoslavne i rumunjske crkve važe: „Rescriptum declaratorium Illyricae nationis" od 16. jula 1779. i previšnjim riešenjem od 29. maja 1869. odobreni organizacioni propisi za grč. ist. rumunjsku crkvu. Visoko sveštenstvo (patrijarka, mitropoliti i biskupi) i jedne i druge crkve može slobodno oporučno razpoložiti sa ½ imetka, stečenog u svom visokom namještenju, nu s ograničenjem, da se može razpoložiti oporučno samo u domaće pobožne i svjetovne svrhe. Glede druge ½ imetka postoji razlika u obim crkvama. Mitropolit srpsko-pravoslavne crkve, u Karlovcima stolujući patrijarka, dužan je tu ½ imetka ostaviti, odnosno ona zapada neodsvojivoj narodnoj crkvenoj zakladi, dočim iza biskupa ove crkve zapada ta ½ rečenu crkvenu zakladu i škole u Karlovcima, odnosno sjemeništnu zakladu po polovici; iza mitropolita i biskupa grčko-istočne rumunjske crkve pako zapada ta ½ dotičnoj diecezi. Osim ovog ograničenja u slobodnom oporučnom raspolaganju, dužni su oni ostaviti takodjer stanovite obligatne zapise, i to visoki dostojanstvenici srpsko-pravoslavne crkve svomu nasljedniku odnosno nadarbini: pokućtvo svoje residencije i gospodarstveni fundus instructus, knjige i crkveno svečano ruho, a mitropolit i biskupi grč. ist. rumunjske crkve u korist dieceze: stečenu biblioteku. Od ostalog nižeg sveštenstva grčko-

Digitized by Google

istočne crkve ograničeni su u slobodnom oporučnom raspolaganju samo s v e š t e n i c i s r p s k o - p r a v o s l a v n i, i to iza kojih ne ostane ni udovica, ni descendenti ili ini rodjaci po krvi ; oni mogu samo glede $^1/_3$ stečenog imetka oporučno raspoložiti u domaće pobožne ili svjetske svrhe, dočim ostale $^2/_3$ zapadaju biskupa njegove diecese, nu ovaj je dužan odatle podmiriti troškove ukopa i eksekvija.

U p o m a n j k a n j u v a l j a n e o p o r u k e iza duhovnih osoba grčko-istočne rumunjske i srpsko-pravoslavne crkve, dio ostavine, pridržan za slobodno oporučno raspolaganje, dieli udes ostalog diela ostavine. Svekolika ostavina iz stečenog imetka s r p s k o - p r a v o s l a v n o g p a t r i j a r k e prelazi na neodsvojivu narodnu crkvenu zakladu ; takova pako ostavina b i s k u p a prelazi u polovici na istu zakladu, a u polovici na već spomenutu školsku ili crkvenu zakladu u Karlovcima. Ostavina iz stečenog metka n i ž e g s v e š t e n s t v a s r p s k o - p r a v o s l a v n e c r k v e, za kojeg nije ostala ni udovica, ni descendenti ili ini rodjaci po krvi, takodjer zapada u cielosti biskupa njihove dieceze. Ostavina iz stečenog imetka iza m i t r o p o l i t a i b i s k u p a g r č. i s t. r u m u n j s k e c r k v e prelazi na njihovu diecezu.

2. Kod posudjivanja prava nasljedovanja iza r e d o v n i k a i to i k a t o l i č k e i i s t o č n e c r k v e, valja razlikovati izmedju redovnika, koji su članovi takovog reda, koj m o ž e sticati, i izmedju redovnika takovog reda, koj n e m o ž e sticati. Crkveni propisi odredjuju, koji redovi nisu sposobni sticati ; naročito je s a b o r t r i d e n t i n s k i u sjednici XXV. de regul. et mon. cap. 3. izrekao, da o b s e r v a n t e s r e d a f r a n j e v a č k o g i k a p u c i n i sačinjavaju red, koj nije sposoban sticati. S v e č a n i z a v j e t lišava redovnika prava vlastništva i prava s imetkom raspolagati, usljed čega po strogom načelu kanoničkog prava imetak redovnika od časa, kad je položio s v e č a n i zavjet, ima preći na red, ako je red sposoban sticati ; inače se pako imetak takovog redovnika pridržaje pravnim nasljednicima prema možebitnoj prijašnjoj raspoložbi njegovoj, ili ako takove ne ima, po općem pravu. P r a v i l o je dakle u opće, da redovnik, čim je položio svečani zavjet, ne ima više prava raspolaganja za slučaj smrti, izuzamši slučaj posebne dozvole papinske. Nu ipak descendentima iza smrti takovog redovnika svagda pripada pravo na obligatni dio u pogledu imetka, koj je usljed položenog svečanog zavjeta prešao na red. Time, da redovnik faktično n e ž i v i u m a n a s t i r u, ništa se ne mienja na stvari, te okolnost sama, da redovnik, koj je učinio svečani zavjet, izvan manastira djeluje, još ne ukida spomenutu pravnu snagu svečanog zavjeta S toga redovnik, koj je postao biskupom, ne zadobiva pravo slobodnog oporučnog raspolaganja već po samoj činjenici, da je izabran odnosno imenovan biskupom. Odlučno je vazda to, kakav ima upliv življenje i razlog djelovanja redovnika

Digitized by Google

zivan manastira, u pogledu njegovog odnošaja spram manastira. U tom su pravcu u Ugarskoj, izuzam erdeljsko pravno područje gdje važi propis austr. općeg gradj zakonika (§ 573), u opće mjerodavni crkveni pravni propisi, a po ovima niti t. zv. in perpetuum saecularisatio sama po sebi nije dostatna, da redovnik steče pravo slobodnog oporučnog raspolaganja, ili da imetak, što ga je stekao za vrieme svog življenja izvan manastira, ne predje na red. Za to je potrebna ili posebna dozvola pape, kojom se napose daje pravo oporučnog raspolaganja, ili pako papinsko odriešenje od zavjeta siromaštva. S toga biskupom postali redovnik po crkvenim pravnim propisima ne bi mogao oporučno raspoložiti bez papinske dozvole, te bi njegov imetak prešao na crkvu. Obzirom na Kollonichevu konvenciju, koja je za svakog biskupa bez razlike obvezatna, moglo bi biti samo o tom govora, da takav redovnik-biskup, bez papinske dozvole, ne bi mogao zatražiti kraljevsku dozvolu za oporučnu raspoložbu i tako, da ne bi mogao činiti oporuke niti glede $^1/_3$ imetka, već da bi samo moglo nastupiti zakonsko nasljedovanje po državnim pravnim propisima. Nu po običajnom pravu smatra se, da je Kollonicheva konvencija protegnuta i na takove redovnike-biskupe. Isto se tako dokida po običajnom pravu uporava strogih crkvenih propisa glede redovnika grčko-istočnih nesjedinjenih crkava, koji živu i djeluju u namještenju izvan manastira; k čemu pridolazi i cto, da se na temelju postojeće prakse, kod uredjivanja nasljedovanja iza biskupa i metropolita, koji su takovim postali iz redovnika, na ove crkvene pravne propise ne obaziru niti Declaratorium illyricum, niti organizacioni propisi za grčko-istočnu rumunjsku crkvu od g. 1869.

Jednostavan istup iz reda ne dokida ni u kojem pravcu pravnu moć svečanog zavjeta, te po crkvenim pravnim propisima niti istup iz crkve ništa ne mienja na tome. Nu po §. 8. zak. čl. LIII.: 1868. i po §. 23. zak. čl. XLIII.: 1895. razriešuje se glede osobe, koja iz jedne crkve prestupi u drugu, ili koja i bez takovog prestupa izstupi iz jedne crkve, ne samo svaka sveza s ostavljenom crkvom, već se takova izstupivša osoba riešava svih propisa i njihove obvezatne snage, koja veže članove ostavljene crkve budi u opće, budi napose. Prema tome imetak, što ga je redovnik nakon pravovaljanog prelaza iz jedne crkve u drugu, odnosno nakon izstupa stekao, ne prelazi na ostavljeni red, te prestaje moć svečanog zavjeta glede oporučnog raspolaganja i nasljedovanja.

U erdeljskom pravnom području još je veća načelna razlika spram crkvenih pravnih propisa. Tu je čl. VII. tač. 3. c) uvodnog patenta od 29. maja 1853., glede sposobnosti, odnosno nesposobnosti redovnika činiti oporučne raspoložbe, uzdržan na snagi §. 573. austr. općeg gradj. zakonika. Ovaj zakonski propis medju inim naročito odredjuje, da in perpetuum

Digitized by Google

saecularisatio redovniku, koj djeluje i živi u namještenju izvan manastira, i bez posebne papinske dozvole ili oslobodjenja, daje pravo slobodnog oporučnog raspolaganja.

U svim slučajevima, gdje redovnik budi usljed razlike od crkvenih pravnih propisa, budi usljed pravnog običaja, papinske dozvole, oslobodjenja itd. steče pravo raspolaganja i oporučne odredbe, to pravo važi za stečeni imetak od vremena, kad bude to pravo ustanovljeno. Propisi o zakonskom nasljedovanju iza takovog redovnika, odnosno bivšeg redovnika, koj je umro bez valjane oporuke, različni su prema vrelima, podlogi njegovog dohodka, privrede, te ne čini u tom pravcu razlike, da li je ostaviteljev red ukinut, ili je ostavitelj dozvolom pape istupio iz reda, odnosno stekao svjetsko dobro. Ako takav ostavitelj nije uživao nikakvo dobro, niti je bio dionikom kakove pripomoći iz javnog fonda ili mirovine, već je budi iz svog privatnog imetka, privatnim zanimanjem, ili iz uživanih prihoda privatnih obitelji privriedio, tada ga u njegovoj ostavini nasljedjuju njegovi rodjaci po općim zakonskim propisima, a u pomanjkanju rodjaka, prelazi ostavinski imetak na kr. erar.

Isto se tako prosudjuju i bivše redovnice.

Iza takovih osoba, koje su umrle u duhovnoj pastvi skopčanoj sa posjedom crkvenog dobra, uporavljuju se posebni propisi o nasljedovanju glede svjetskih duhovnih osoba.

Članovi kongregacija, koji takodjer čine zavjet siromaštva budi na izvjestan broj godina, budi na ne izvjestno vrieme, ili na cieli život, buduć je taj zavjet samo prosti zavjet, ne izgube usljed toga zavjeta pravo vlastništva na svoj imetak, te mogu i dalje sticati imetak; nu glede uprave vlastitih stvari i raspolaganja s istima postoje različne odredbe prema različnim propisima pojedinih kongregacija. Redovito kod najviše kongregacija važi propis, da član kongregacije pripusti svoj imetak na užinje kongregaciji, te polag propisa i medju živima razpolaže redovito uz dozvolu starješine kongregacije ili pape. Slično se zbiva i s onim imetkom, koj člana kongregacije zapane nakon položenja zavjeta. I taj imetak uživa kongregacija, te takodjer po članu kongregacije u tom svojstvu privriedjeno prelazi na kongregaciju. Članovi Société du Sacré Coeur, koji su učinili zavjet, odreknu se slobodnog uživanja svog imetka i prepuste ga kongregaciji, nu ona im ga povraća, ako iz kongregacije istupe; pravo vlastništva član kongregacije ni kako ne izgubi. Prema tome članovi kongregacije, koji su učinii prosti zavjet, pod svim prilikama mogu slobodno oporučno raspoložiti sa svojim imetkom. U pomanjkanju valjane oporuke nastupi opće zakonsko nasljedovanje; kongregaciji samoj ne pripada niti zakonsko pravo nasljedovanja, niti ima pravo ni na kakav obligatni zapis.

Digitized by Google

Time su iscrpljeni u glavnom propisi ugarskog nasljednog prava.

U opće prema okružnoj naredbi zemalj. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/res. važi pravilo, da u ostavinama u Bosni i Hercegovini umrlih pripadnika stranih država, izuzamši Austro-Ugarsku monarkiju i u koliko se ne ima uporaviti naredba zemalj. vlade od 14. novembra 1883. br. 7751/III., odnoseća se na kraljevinu Srbiju, imadu bos. herc. sudovi u svakom slučaju zatražiti od vlade posebnu uputu, kako će sa ostavinom postupati.

Pripadnici stranih država, koji su stekli zemaljsku pripadnost u Bosni i Hercegovini, prestaju biti inozemcima, te se s njihovim ostavinama postupa po propisima, koji važe za bos. herc. pripadnike nemuslimane. Nu prema načelima, koja su odlučna za podjeljenje bos. herc. zemaljske pripadnosti inozemcima, nije dostatno, da inozemac bude jednostavno odpušten iz svoje dosadašnje državne sveze, već mu osim toga od ovdašnje vrhovne upravne vlasti imade biti izrično podjeljena ovdašnja pripadnost (odpis zemalj. vlade od 13. januara 1892. br. 90.716/III. ex 1891.), akoprem to načelo nije strogo obdržavano (njemački naseljenici u Windhorstu).

Da li se tko imade smatrati bos. herc. zemaljskim pripadnikom ili inozemcem, ako bi u tom pravcu bilo dvojbe, imadu sudovi u svakom slučaju prije svega oficioznim putem kroz političku vlast ustanoviti, odnosno ako se radi o tom, da se ustanovi, kojoj stranoj državi pripada inozemac, imadu sudovi to shodnim načinom izviditi, jer je to temelj za daljnji postupak sa ostavinom.

Po iznovice od bos. herc. zemaljske vlade proglašenoj otomanskoj naredbi od 24. jula 1291. (1874.) „glede nasljednog prava strane (inozemne) djece i srodnika otomanskog podanika na njegovu emlak-imovinu (pokretnine i mulk-nekretnine)", ne pristoji djeci i srodnikom otomanskog podanika na njegovu budi pokretnu budi nepokretnu (mulk ili erazi-mirie) ostavinu nikakvo pravo nasljedovanja. Nu ipak nekretnine i mulkovne i erazi-mirije, što ih je inozemac stekao na temelju pogodnosti iz zakona od 7. safera 1284. (1867.), kojim je inozemcima dopušteno u otomanskoj državi sticati nepokretnine, mogu njegovi zakonski nasljednici, makar da su inozemci, bez zaprieke nasljedovati.

U naredbi od 24. jula 1291. (1874.) normirano izključenje od nasljedovanja ne uporavljuje se na podanike stranih država, koje imadu sa austro-ugarskom monarkijom državne ugovore, kojima se medjusobno zajamčuje sloboda kretanja (t. z. Freizügikeitsverträge), jer se ti državni ugovori primienjuju i na Bosnu i Hercegovinu.

Bosna i Hercegovina naime smatrale su se već i prije konačnog priključenja k austro-ugarskoj monarkiji muče sastavnim dielom ugovarajuće

Digitized by Google

stranke austro-ugarske monarkije, ako i državni ugovori austro-ugarske monarkije potiču iz vremena prije okupacije, a to s razloga, buduć je Bosna i Hercegovina zakonom od 20. decembra 1879. „glede uvedenja zajedničke carinske sveze sa Bosnom i Hercegovinom", primljena u opće carinsko područje austro-ugarske monarkije, postojeće na temelju carinskog i trgovačkog saveza od 27. juna 1878. (drž. zak. l. b. 62.), te je u ugovorima, koji su sa stranim državama sklopljeni iza okupacije redovito sadržana ustanova, da ugovor važi za sve zemlje, koje spadaju u carinsku zajednicu.

To se naročito vidi iz trgovačkih ugovora austro-ugarske monarkije, sklopljenih iza okupacije i to: sa Egiptom dne 16. augusta 1890. (čl. 15.); sa njemačkim carstvom dne 6. decembra 1891. (čl. 23.); sa Italijom dne 6. decembra 1891. (čl. 27.); sa Belgijom dne 6. decembra 1891. (čl. 9.); sa Švicarskom dne 10. decembra 1891. (čl. 14.); sa Srbijom dne 9. augusta 1892. (čl. 15.); sa Rumunjskom dne 21. decembra 1893. (čl. 7.); sa Ruskom dne 18. maja 1894. (čl. 5.) i sa Bugarskom dne 21. decembra 1896. (čl. 15.).[5]

Spram država, s kojima ne ima nikakvih državnih ugovora, postupa se po načelu reciprociteta, te su ovdašnji sudovi, kako je to već gore spomenuto, vezani na uputu, koju si u svakom slučaju imadu propisanim putem izhoditi od zemaljske vlade glede toga, kako će sa ostavinom inozemca postupati.

Od država, s kojima ne postoje državni ugovori, dolaze u obzir u Bosni i Hercegovini poglavito Turska i Crna gora.

Prema faktično nastaloj promjeni položaja Bosne i Hercegovine spram otomanskog carstva usljed okupacije, nisu se smatrali pripadnici Bosne i Hercegovine više podanicima Turske; nu Turska ih je ipak i dalje smatrala svojim podanicima, te sa ostavinskim raspravama iza pripadnika Bosne i Hercegovine, umrlih u Turskoj, bez obzira na to, da li su se oni tamo nalazili samo prolazno, ili pako stalno, ili da li su se oni po ovdašnjem shvaćaju smatrali pripadnicima Bosne i Hercegovine, dakle napram Turskoj kao inozemci, postupala je sasvim jednako kao sa ostavinama svojih podanika po propisu od 1. zilhidže 1282. (1862.) „glede ostavinskog našastara i inih odredaba uprave evkafa (beit-ul-mal, državno dobro, erar) i kontrolnog tribunala (mehkemej-teftis), te je ovdašnjim nasljednicima, to jest pripadnicima Bosne i Hercegovine, spadajući im zakonski dio nasljedstva uručivala, ako su se sami od sebe prijavili kod ta-

[5] Pojedini državni ugovori sklopljeni izmedju austro-ugarske monarkije i stranih država i njihov sadržaj, u koliko se odnosi na ostavinske stvari, može se pregledno uviditi iz Manz-ove zbirke austrijskih zakona kod § 23. ces. patenta od 9. augusta 1854. drž. zak. l. br. 208., i iz Geller-ove zbirke austrijskih zakona kod istog §-a.

Digitized by Google

mošnjeg nadležnog ostavinskog suda budi osobno, budi po izkazanom zastupniku. Nisu li se prijavili u roku od 3 mjeseca, a tamošnji sud za njih u opće ne zna, tada se je ostavina uručila samo tamošnjim prisutnim nasljednicima ; nu ipak su oni ovlašteni svoj nasljedni dio i kašnje još od nasljednika, kojim je ostavinski imetak uručen, potraživati budi u naravi, budi odštetu.

Znade li ostavinski sud za takove nasljednike, tada s njima postupa kao sa odsutnicima, te im njihov nasljedni dio po postojećim propisima sačuva, dok se prijave, kako je to gore spomenuto.

S prva iza okupacije postupala je Turska spram Bosne i Hercegovine kao sa inozemstvom, te je pokretni imetak putem konzulata izručivala bos.-herc. sudovom, dočim je glede nekretnina postupala po tamošnjim zakonima priznavajuć ovdašnjim ovlaštenicima zakonsko nasljedno pravo. Tako se je isto postupalo i u Bosni i Hercegovini u pogledu ostavina otomanskih podanika.

Nu buduć je Visoka porta prije više godina svoje stanodište promjenila, te počela sa ostavinama bos.-herc. pripadnika, umrlih u Turskoj, postupati gore spomenutim načinom, to jest sama kroz svoje sudove provadjati ostavinske rasprave i uručivati ostavinu, to su se do sada temeljem odpisa zem. vlade od 13. maja 1895. br. 20.067/III. i od 26. juna 1895. br. 73.571/III., odnosno c. i kr. zajedničkog ministarstva od 8. februara 1895. br. 965/B. H. i od 13. juna 1895. br. 6543/B. H. po principu uzajamnosti takodjer ostavine u Bosni i Hercegovini preminulih carskih otomanskih podanika provadjale i uručivale kroz bos.-herc. sudove, priznavajuć tamošnjim podanicima pravo nasljedovanja ; nu ipak temeljem odpisa zem. vlade od 17. februara 1897. br. 150.892/III. ex 1896., odnosno c. i kr. zajedničkog ministarstva od 13. novembra 1896. br. 12.849/B. H. samo onda, ako su se ili o s o b n o ili kroz propisno i z k a z a n o g z a s t u p n i k a kod ovdašnjeg ostavinskog suda kao nasljednici izkazali, akoprem to načelo nije konsekventno provadjano, te su za neke osobe učinjene iznimke.

I sada, nakon konačnog priključenja Bosne i Hercegovine k monarkiji, postupa se još isto tako, jer u tom pravcu nije još ništa inog odredjeno ; nu nadati se je, da će se uzajamni odnošaj izmedju Bosne i Hercegovine, odnosno austro-ugarske monarkije naskoro državnim ugovorima urediti.

Naravski, da ovdašnji sudovi i u ovakovim slučajevima glede pokretnina i mulkovnih nekretnina uporavljuju na muslimane šerijatsko pravo, a na sljedbenike inih vjeroispovjesti pravo, koje se prema naredbi zemalj. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III. ustanovi kao valjajuće domaće materijalno pravo.

Osobe, koje stanuju u s a n d ž a k u N o v o - P a z a r s k o m, nisu izključene od nasljedovanja iza bos.-herc. zemaljskog pripadnika glede

Digitized by Google

imovine njegove, nalazeće se u Bosni i Hercegovini, buduć je odpisom zem. vlade od 6. jula 1889. br. 39.025/III. doduše neopravdano, izrično ustanovljeno, da se područje sandžaka Novo-Pazarskog napram Bosni i Hercegovini u pitanjima nasljednog prava ne ima smatrati inozemstvom.

Naravski, da će se sada i u tom pravcu odnošaj na novo urediti.

Pravo i način izseljivanja bio je u Bosni i Hercegovini uredjen naputkom zem. vlade od 11. oktobra 1883. br. 19.638/I., te naredbom zemaljske vlade od 30. oktobra 1901. br. 172.616/I.

Naredbom zemalj. vlade od 21. jula 1907. br. 114.973/I. „glede izseljenja iz Bosne i Hercegovine" ukinute su obe gornje odredbe, te je izseljivanje na novo uredjeno.

Izseljenje iz Bosne i Hercegovine ograničeno je samo stavnom i vojnom dužnosti; nu za to se mora izhoditi naročita dozvola zem. vlade. Svaki izseljenik, izselio se on uz dozvolu zemaljske vlade, ili neovlašteno, gubi sva prava, proizviruća iz zemaljske pripadnosti te se smatra inozemcem u svakom pogledu.

Neovlaštenim izseljenikom smatra se onaj zemaljski pripadnik, koj bez dozvole izseljenja ostavi zemlju s izričnom ili inim dielima očitovanom voljom, da se više ne vrati, te bude po zemaljskoj vladi takovim proglašen. Takova djela jesu naročito: a) ako primi strano državljanstvo, ili b) državnu ili duhovnu službu izvan zemlje, ne dobivši za to posebnu dozvolu, c) ako prebiva neprekidno neovlašteno izvan Bosne i Hercegovine kroz najmanje 5 godina, računajuć od dana izlaza iz zemlje, ili bezkrieposti putnice. Izseljenik smije se povratiti u Bosnu i Hercegovinu jedino uz dozvolu zemaljske vlade.[6]

---

[6] Podanički zakon za otomansko carstvo (tebeïjet) od 14. ševala 1285. (1868.) glasi:

§ 1. Kada su roditelji ili sam otac otomanski podanici, smatrat će se i rodjena im djeca (ešhas) otomanskim podanicima.

§ 2. Kad su roditelji inozemni podanici, u otomanskoj carevini rodjeno im djete (šahs) imade pravo počamši od distignuća godine ružda (zrelosti) kroz tri godine zatražiti otomansko podaništvo.

§ 3. Inozemni podanik, koji je počamši od dostigle godine ružda prebivao u otomanskoj carevini neprekidno kroz 5 godina, može podnesavši osobno ili posredno molbu na otomansko ministarstvo izvanjskih posala, izhoditi za se otomansko podaništvo.

§ 4. Inozemni podanik, ako i ne ispuni uvjete označene u § 3., može biti iznimice primljen u otomansko podaništvo, ako to otomanska vlada drži shodnim.

§ 5. Otomanski podanici, kada sa dozvolom svoje vlade stupe u inozemno podaništvo, imadu se od dana promjene podaništva smatrati strancima, i ima se š njima postupati kao sa strancima. Nu ako bi tko bez dozvole otomanske vlade u inozemno podaništvo stupio, ne bi mu se ovo novo podaništvo priznavalo, već će se on i nadalje smatrati otomanskim podanikom i postupat će se š njim u svim prilikama

Digitized by Google

Sa Crnomgorom nisu nikada postojali nikakvi državni ugovori, niti sada postoje sa strane austro-ugarske monarkije, a niti napose sa strane Bosne i Hercegovine.

Crnogorski imovinski zakon od 25. marta 1888. odredjuje u članku 23., da podanik strane države ne može steći vlastništva na nekretninama u Crnojgori, osim darovanjem od kneza (čl. 63.). Te godine 1888. kodificirana zakonska ostanova važila je u Crnojgori i prije toga od davnine.

Austro-ugarska monarkija, odnosno bivša austrijanska carevina, vladala se je s pram Crnegore po načelu reciprociteta. Previšnjom odlukom od 23. juna 1825. zabranjeno bude Crnogorcima steći nepokretnine u monarkiji. Ta je zabrana dne 6. augusta 1845. i dne 14. januara 1846. ponovljena, a previšnjom odlukom od 26. jula 1849. bude Crnogorcima u Austrji uz pridonešenje reverzalija o jednakom postupanju Austrijanaca u Crnojgori po načelima uzajamnosti priznato pravo nasljedovanja, nu uz ograničenje, da se ta pogodnost ne proteže na sposobnost u austrijanskoj carevini posjedovesti nekretna dobra, već da se nepokretni ostavinski imetak imade unovčiti i novac nasljednicima izručiti.

U otomanskom carstvu nisu mogli inozemci sve do g. 1867. sticati vlastništvo na nekretnine. Istom zakonom od 7. safera 1284. (1867.) ukinuta je postojeća zabrana, te je strancima dozvoljeno sticanje nekretnina i vrsti mulkovne i erazi-mirije isto kao i podanikom otomanskog carstva, u koliko je vlada dotične inozemne države pristala na uzajamnost.

---

kao sa otomanskim podanikom. Za valjanost istupa iz otomanskog podaništva potrebna je vazda isprava, izdana po carskoj otomanskoj iradi (zapovjedi).

§ 6. Kad neko bez dozvole otomanske vlade u inozemstvu promjeni podaništvo, ili ako stupi u vojsku inozemne države, može ga otomanska vlada iz svog podaništva izključiti. Takovim iz podaništva izključenim osobama zabranjeno je povratiti se u otomansku carevinu.

§ 7. Ženskoj potičućoj od otomanskoga podanika, ako se je udala za inozemnog podanika, može se, ako nakon smrti svog muža kroz tri godine zamoli povratak u svoje prvašnje podaništvo, takav povratak dozvoliti. Odredba ali ovog §-a odnosi se samo na osobu, dočim se imovinsko-pravni odnošaj takove osobe u pogledu emlaka i erazi-mirije prosudjuje po općim zakonima i propisima.

§ 8. Djeca osoba, koja su iz otomanskog podaništva istupile ili su isključene, pa bila ta djeca i malodobna, ne sliede očevo podaništvo, već i nadalje ostaju carsko-otomanskim podanicima. Nu i djeca inozemnog podanika, koji je stupio u otomansko podaništvo, pa bila ta djeca i malodobna, ne sliede očevo podaništvo, već se i nadalje broje inozemcima.

§ 9. Svaka osoba (šahs), koja prebiva u području otomanske carevine, smatra se carsko-otomanskim podanikom, te će se š njom postupati u svim prilikama kao sa otomanskim podanikom. Nu ako bi bila inozemac, mora to ona propisno dokazati.

Digitized by Google

To vriedi i danas u Bosni i Hercegovini za inozemce, te oni mogu bez zaprieke sticati nekretnine u Bosni i Hercegovini, i to mulkovne nekretnine bez ikakva ograničenja i bez razlike čiji su podanici, a erazimiriju, glede koje je po § 36. zakona od 7. ramazana 1274. potrebno odobrenje oblasti, (prije kotarskog ureda, a od 1. jula 1906. t. j. počamši od ustrojenja samostalnih kotarskih sudova u Bosni i Hercegovini, kotarskog suda, odnosno gruntovnoj komisiji predsjedajućeg sudca) uz predhodnu dozvolu zemaljske vlade, osim ako već nisu vlastnici mirijskih nekretnina; dočim državljani austrijski i ugarski nikako nisu ograničeni te glede njih takove predhodne privole vladine ne treba.

Jedini su crnogorski podanici od sticanja nekretnina, i to i mulkovnih i erazimirije, sasvim izključeni, te oni mogu i jednu i drugu vrst nekretnina steći samo iznimice, ako to zemaljska vlada u pojedinim slučajevima izričito dozvoli. (Odpis zem. vlade od 3. maja 1892. br. 38,704/III. i od 1. februara 1897. br. 3177./III.).

Posljedica toga kao i gore spomenute naredbe od 24. jula 1291. (1874.) jest ta, da su podanici Crnegore od nasljedovanja iza bos. herc. zemaljskih pripadnika u Bosni i Hercegovini kako glede pokretne tako i glede nepokretne ostavine bezuvjetno izključeni, te ovdašnji sudovi imadu ostavinsku raspravu povesti bez obzira na možebitne nasljednike, koji su podanici Crnegore. (Odpis zajedničkog ministarstva financija od 4. novembra 1884. br. 6764. (B. H.). U dvojbi, da li se tko ima smatrati pripadnikom Bosne i Hercegovine, ili podanikom Crnegore, imadu sudovi zatražiti uputu od zemaljske vlade, jer o tom imade odlučiti administrativna vlast.

Buduć Crnogorci ne mogu u Bosni i Hercegovini steći nepokretnina, može biti govora u Bosni i Hercegovini samo o pokretnoj ostavini iza Crnogoraca. Sa takovom ostavinom postupa se po principu reciprociteta kao i sa pokretnom ostavinom inih u Bosni i Hercegovini preminulih inozemaca; ona se putem Velikog suda u Cetinju izručuje Crnojgori na razpoloženje u vlastitom djelokrugu i to uz primjetbu, da se očekiva, da će i crnogorske oblasti sa svoje strane u možebitnim sličnim slučajevima isto tako postupati.[7]

Podanici i štićenici Velike Britanije, njemačkog carstva, Italije, Ruske i Francezke spadali su za otomanske vlade u Bosni i Hercegovini pod jurisdikciju konzula svoje države.

[7] Dogodilo se je, da je ipak crnogorski podanik stekao nekretnina u Bosni i Hercegovini, buduć se je prigodom prenosa vlastništva previdilo, da je dotični stecioc crnogorski podanik. Ta se je pogreška ovdašnje oblasti u ostavinskom postupku prema odpisu od 4. aprila 1895. br. 131.875./III ispravila tako, da su se nekretnine prodale i utržak zajedno sa ostalom pokretnom imovinom ostaviteljevom izručio Crnojgori.

Digitized by Google

Takovo stanje potrajalo je nekoliko vremena i iza okupacije Bosne i Hercegovine, jer su glasom odpisa zajedničkog ministarstva financija od 18. februara 1879. br. 480./B. H. svi u zemlji jur postojeći strani konzuli, koji su još prije okupacije exequatur (berat) otomanske vlade dobili, u njihovim funkcijama priznati.

Nu već očitovanjem od 15. oktobra 1880. odrekla se je kr. velikobritanska vlada svoje konzularne jurisdikcije u Bosni i Hercegovini, utemeljne na kapitulacijama, uglavljenim sa otomanskom vladom, te je počamši od 1. novembra 1880. odredila, da konzulima i podanicima Velike Britanije u Bosni i Hercegovini pripadaju samo ona prava i povlastice, koje imadu u austro-ugarskoj monarkiji. Usljed toga se na temelju okružne naredbe zemalj. vlade od 25. novembra 1880. br. 27.881./Just. 5973 sa englezkim podanicima u Bosni i Hercegovini postupa u sudbenim, redarstvenim i političko-administrativnim stvarima isto kao u austro-ugarskoj monarkiji.

Na isti su se način oredkli svoje konzularne jurisdikcije u Bosni i Hercegovini i Njemačko carstvo počamči od 1. januara 1881. glasom odpisa zemaljske vlade od 5. februara 1881. br. 537./J., i Ruska, Francezka i Italija, glasom odpisa zemalj. vlade od 22. oktobra. 1881. br. 2363./pr.

Ovozemni sudovi, na koje je sada prešlo postupanje i u ostavinskim stvarima podanika tih država, postupaju isto tako, kako je to gore spomenuto za austrijske i ugarske državljane, po propisima valjajućim za inozemce, odnosno po državnim ugovorima, valjajućim za austro-ugarsku monarkiju, u koliko ne postoje posebne odredbe za Bosnu i Hercegovinu

Takova posebna odredba sadržana je glede podanika njemačkoga carstva u okružnoj naredbi zemaljske vlade od 17. augusta 1883. br. 5317/III. Svaki slučaj smrti podanika njemačkog carstva ima se uz priklop podpuno izpunjene smrtovnice bezodvlačno prijaviti carskom njemačkom konzulatu. Ako se je umrli samo prolazno zadržavao u Bosni i Hercegovini, ne imaju se ovdašnji sudovi pačati u raspravljanje ostavine, već imadu to prepustiti car. njemačkom konzulatu ; samo u slučajevima, kada je umrli njemački podanik stalno u Bosni i Hercegovini obitavao, imadu ovdašnji sudovi ostavinsku raspravu kako glede nekretnina, tako i glede pokretnina provesti i ostavinu uručiti nasljednicima, i to erazi-miriju, po zakonu valjajućem u Bosni i Hercegovini, t. j. po zakonu od 17. muharema 1284., a pokretni imetak i nepokretnine vrsti mulk, prema odpisu zemaljske vlade od 23. jula 1895. br. 80.288/III., po ustanovama općeg austrijskog gradjan. zakonika.

Digitized by Google

Tu valja primjetiti, da u Bosni stalno obitava mnogo njemačkih kolonista, koji su postali pripadnicima Bosne i Hercegovine. Sa ostavinama takovih bivših njemačkih podanika, postupa se sasvim jednako, kao i sa ostavinama inih bos. herc. zemaljskih pripadnika starosjedioca, po propisima valjajućim za nemuslimane.

U pogledu talijanskih državljana odredjeno je naredbom zemalj. vlade od 5. marta 1883. br. 1474/III. pozivom na naredbu austrijskih ministarstva unutrašnjih posala i za bogoštovlje i nastavu od 9. juna 1873., koja se odnosi na medjusobno utanačeni postupak glede priopćivanja smrtovnica iza umrlih austrijskih (odnosno i ugarskih) i taljanskih državljana i koje utanačenje taljanska vlada uporavljuje i na pripadnike Bosne i Hercegovine, da se i glede ovdje umrlih taljanskih državljana imade uzajamno postupati, t. j. smrtovnice putem vlade priopćivati ovdašnjem kr. taljanskom konzulatu.

Ovdašnji sudovi provadjaju ostavinsku razpravu samo glede u Bosni i Hercegovini ležeće nekretne imovine umrlog taljanskog državljanina, i to glede erazi mirije po zakonu od 17. muharema 1284., a glede mulkovnih nekretnina po austr. općem gradjanskom zakoniku, glede pokretne imovine, koja se imade izručiti taljanskom konzulatu naravski uz oprez pogledom na ustanovu § 23 i 137—139. car. patenta od 9. augusta 1854., postupaju po konzularnoj konvenciji od 15. maja 1874. br. 96/75. držav. zak. lista, sklopljenoj izmedju austro-ugarske monarkije i Talijanske, te prema tome obavljaju samo konservatorne čine, propisane u čl. 12 te konvencije.

Sa Srbijom je ponajprije uredjen medjusobni odnošaj u pogledu uzajamnog sticanja vlastništva na nekretninama.

U trgovačkom ugovoru od 6. maja 1881., sklopljenom izmedju austro-ugarske monarkije i tadanje kneževine Srbije, bude u dotičnoj tački ugovora, koja govori o pravu sticanja nekretnina, ustanovljeno, da to pravo vriedi i za Bosnu i Hercegovinu, buduć su te zemlje iza okupacije (zakonom od 20. decembra 1879.) potegnute u austro-ugarsko carinsko područje. Nu posebnim utanačenjem odredjeno je, da to pravo uzajamnog sticanja nekretnina u Bosni i Hercegovini i Srbiji vriedi, već prije konačne ratifikacije trgovačkog ugovora, te su o tom ovdašnje oblasti ubavještene naredbom zemalj. vlade od 24. oktobra 1881. br. 24.865, glede nabavljanja nekretnina u Bosni i Hercegovini po podanicima Srbije i naredbom od 11. decembra 1881. br. 30.146., glede nabavljanja nepokretnog vlastništva u Srbiji sa strane pripadnika Bosne i Hercegovine.

Već prije toga odredjeno je okružnom naredbom od 13. februara 1881. br. 3092/I., kojom se ustanovljuje postupanje sa ovozemnim pripadnicima, koji su se prije datuma berlinskog ugovora t. j. 13.

Digitized by Google

jula 1878. naselili u kneževini Srbiji, da se takovi pripadnici Bosne i Hercegovine, kod povratka u svoju domovinu imaju smatrati kneževsko-srpskim podanicima i da se s njima ima postupati kao sa srpskim podanicima, ako su providjeni sa kneževsko-srpskim putnicama. Nu ta se odredba ne proteže na one pripadnike Bosne i Hercegovine, koji su se iz Srbije povratili u svoju domovinu prije ovog utanačenja sa kneževskom srpskom vladom, te se s njima medjutim postupalo kao sa tuzemnim pripadnicima.

Okružnom naredbom od 14. novembra 1883. br. 7751/III. priopćen je ovozemnim oblastima državni ugovor od 6. maja 1881. (ratifikovan 27. maja 1882.), izmedju austro-ugarske monarkije i Srbije glede postupanja u ostavinskim stvarima, te je odredjeno, da se taj ugovor imade prema smislu uporavljivati i u Bosni i Hercegovini sve dotle, dok i Srbija uzajamno postupala bude.

Buduć u Bosni i Hercegovini ne postoje srbijanski konzulati, to sve čine u ostavinskom postupku, koji su inače po državnom ugovoru propisani, da ih obave konzulati, obavljaju ovozemni sudovi.

U pogledu nepokretnog ostavinskog imetka provadjaju ovozemni sudovi ostavinsku raspravu u punom opsegu i izdaju uručbenu ispravu, i to glede erazimirije po zakonu od 17. muharema 1284., a glede mulkovnih nekretnina po austrijskom općem gradjanskom zakoniku.

Pokretni ostavinski imetak srbijanskog podanika, bez obzira, da li je on u Bosni i Hercegovini stalno prebivao, ili se je samo prolazno zadržavao, ili se pače u čas smrti nije tu ni nalazio, izručuje se vazda nadležnom srbijanskom sudu, te je samo taj sud nadležan, da o svima potraživanjima iz naslova nasljedstva po zakonima svoje države postupa i odlučuje. Ovozemni sudovi ograničuju se samo na konservatorne čine proizviruće iz ustanove § 23. i 137.—139. car. patenta od 9. augusta 1854., te i u državnom ugovoru propisane.

Od kako su ovdašnji sudovi okružnicom zemaljske vlade od 23. jula 1886. br. 36.873/III. obavješteni, da je c. i ukr. austro-ugarski konzulat u Biogradu u smislu konvencije sa Srbijom od 6. jula 1881. zaključene svoje sudske poslove već sasvim predao, zbiva se dopisivanje sa srbijanskim oblastima izravno, nu ipak posredovanjem zemaljske vlade, a zamolnice i svi spisi, koji se na nju odnose, imadu biti prema naredbi od 14. marta 1891. br. 16.753/I. u srpsko-hrvatskom jeziku sastavljeni i ćirilicom pisani.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupku.

Studija iz procesualnoga prava.

Napisao Franjo vitez Kruszelnicki savjetnik vrhovnoga suda.

(Nastavak.)

§ 6.

Ogluha u raznim stadijima postupka.

A. Ogluha na „prvom ročištu".

Prvo ročište je specijalna uredba austr. gr. postupka. Obligatno je ono u postupku pred sudištima (§ 230. g. p.) Mora se dakle odrediti takodjer na uzajamnu tužbu, na tužbu ništavosti, na tužbu radi obnove postupka i na tužbu zbog rastave od stola i postelje. Nema se pak odrediti u parnici zbog nevaljanosti braka (§ 9. naredbe ministra pravosudja od 9. decembra 1897. br. 283. l. drž. z.), te u postupku mandatnom i mjenbenom, jer se u ovim postupcima uslijed prigovora blagovremeno podnešenih odregjuje ročište za usmenu raspravu (§§ 552/3. i 559. g. p.). U postupku pred kot. sudovima pak može se ono narediti (§ 440. g. p.)

Prvo ročište biva pred predsjednikom senata, kojemu je stvar doznačena, ili pred članom senata, kojega predsjednik senata odredi, da prvo ročište obdržava (§ 239/1. g. p.). Rasprava je javna.[30]

Nameće se pitanje, da li za prvo ročište vrijedi prisilno nastupanje po odvjetnicima. Činilo bi se, da s obzirom na „Odgovor na pitanja" k § 27. g. p. ovo pitanje nema više aktuelnoga značenja. Nu ipak tome nije tako. Ta Pollak (kojega je Sistem 1. svezak izišao g. 1903.) na str. 155. tvrdi, da na „prvom ročištu" stranke treba da odvjetnici zastupaju. S toga se ne može preći preko toga pitanja. Po mome mnijenju ovo se pitanje može riješiti na osnovu propisa §§ 27., 37., 73. i 248./2 g. p. § 27. st. 2. naregjuje: „Ovaj propis (o zastupanju po odvjetnicima) ne vrijedi za ona parnična djela, što se obavljaju pred zamoljenim ili odregjenim sucem, pred glavarom suda ili predsjednikom senata". S obzirom na to, da po propisu § 239./1. g. p. prvo ročište biva pred predsjednikom ili članom senata, kojega predsjednik odredi, proizlazi iz naregjenja § 27. g. p., da na prvom ročištu stranke ne treba da odvjetnici zastupaju. § 73. g. p. naregjuje: „U postupku pred sudištima ni s toga što siromašna stranka nije na vrijeme predala odgovora na tužbu, ni s toga, što je ona došla bez odvjetnika na prvo, za kontradiktornu raspravu odregjeno ročište, ne može se izreći osuda iz ogluhe, ako je siromašna stranka odmah, čim joj se tužba dostavila, zamolila, da se joj podijeli siromaško pravo, a molba nije još riješena ili ako u slučaju, da je dozvoljeno siromaško pravo — nije joj po-

[30] Isprva bilo je to pitanje sporno — prestalo je biti sporno, jer § 120. poslovnika zrično naregjuje, da je rasprava na prvom ročištu javna.

Digitized by Google

stavljen odvjetnik". Iz ovog propisa jasno proizlazi, da ne samo riječi naregjenja § 73. g. p. govore za to, da siromašnu stranku treba da zastupa odvjetnik kod predanja odgovora na tužbu i na prvom ročištu, što je odregjeno za kontradiktornu raspravu, nego govori za to i samo grupisanje tih riječi, jer § 73. govori najprije o propuštenju odgovora na tužbu, a zatim o promašenju prvoga ročišta odregjenog za kontradiktornu raspravu: u § 73. dakle grupisane su riječi onako, kako kronologičkim redom idu jedan za drugim stadiji postupka. Otuda zaključak, da propis § 73. ne vrijedi za prvo ročište.

Dalnji dokaz za naše mnijenje pruža § 37. g. p. Ovaj § u 2. stavku naregjuje, da u odvjetničkoj parnici predsjednik senata treba da odbije odgovor na tužbu, ako stranka u roku, što joj on odredi, ne postavi odvjetnika i ne imenuje ga sudu predloživši punomoć. Kad bi tuženi već na prvom ročištu bio dužan da se iskaže, da je postavio odvjetnika, naregjenje § 37./2. g. p. bilo bi suvišno. Otuda proizlazi, da zakon tek odgovor na tužbu smatra kao prvo parnično djelo tuženika, kod kojega treba da ga odvjetnik zastupa.

Napokon i § 248. st. 2. g. p. služi kao dokaz za naše mnijenje. Ovaj § naregjuje, da u pripravnom postupku moraju stranke odvjetnici zastupati. Kad dakle od cijeloga niza parničkih djela, što se obavljaju pred odregjenim sucem ili predsjednikom senata, zakon naregjuje, da u pripravnom postupku, koji obavlja odregjeni sudac, stranke treba da odvjetnici zastupaju, to otuda logički zaključak, da kod svih drugih parničnih djela, što bivaju pred predsjednikom senata ili pred odregjenim sucem, dakle i na prvom ročištu, stranke ne treba da budu zastupane po odvjetnicima. Mislim, da sam na osnovu propisa g. p. dokazao, da za prvo ročište ne vrijedi prisilno zastupanje po odvjetnicima.

Protivnici ovog mišljenja prisilno zastupanje po odvjetnicima na prvom ročištu izvode otuda, što je prvo ročište usmena javna rasprava, koja biva pred presudnim sudom, pa kao svaka druga usmena rasprava pred presudnim sudom podleži prisilnomu zastupanju po odvjetnicima, a da nije prvo ročište procesualna radnja, koju ima u vidu § 27. g. p. Jer po shvaćanju protivnika § 27. g. p. odnosi se samo na pojedina parnična djela, koja predsjednik senata ili član senata, što ga on odredi, izvršuje kao samostalan sudac, ne odnosi se pak taj § i ne može se odnositi na cijeli niz parničnih djela, iz kojih se usmena rasprava sastoji. Nu protiv toga treba istaknuti ovo: § 27. g. p. govori uopće o parničnim djelima i ne pravi razlike izmegju pojedinih samostalnih parničnih djela i onih parničnih djela, iz kojih se sastoji usmena rasprava. Lege non dinstinguente i nam nije slobodno ovaku razliku praviti. U ostalom, kad bi § 27. g. p. pod parničnim djelima razumio samo pojedina parnična djela, a isključivao iz tog

Digitized by Google

pojma usmenu raspravu jedino s toga, što nju sastavlja niz parničnih djela, onda bi naregjenje § 248. st. 2. g. p. bilo suvišno. Ta zakonska naregjenja o pripravnom postupku pokazuju jasno, da se tu ne radi o pojedinim parničnim djelima, nego upravo o cijelom nizu parničnih djela, što bivaju pred odregjenim sucem. I upravo ta okolnost, što je propis § 248., st. 2., tu, mora nas dovesti do uvjerenja, da u svim drugim slučajevima ne samo, kad se radi o pojedinim parničnim djelima, nego i kad se radi o usmenoj raspravi kao nizu parničnih djela, koja biva pred odregjenim sucem, stranke ne treba da zastupaju odvjetnici.

Drugi razlog, koji protivnici navode, jeste taj, da pod riječima § 73. st. 2. g. p. „prvo ročište na usmenu kontradiktornu raspravu" razumijeva se „prvo ročište" u tehničkom smislu. Kad bi zakon — vele oni — pod tim razumio samo kontradiktornu raspravu, onda bi bio upotrebio općeniti izraz „kontradiktorna razprava", a ne riječi „na prvom ročištu za kontradiktornu raspravu", jer može biti, da siromašna stranka na kojem dalnjem ročištu za kontradiktornu raspravu nema odvjetnika (n. pr. ako odvjetnik umre ili ako izgubi sposobnost zastupati). Nu ovaj argumenat čini mi se, da nije ispravan, jer smrt odvjetnika ili gubitak sposobnosti za zastupanje povlači za sobom prekinuće postupka (§ 160. st. 1.), a dok ovo traje ne mogu se ročišta obdržavati (§ 163. g. p.). U ostalom taj se argumenat protivi riječima zakona, koji nigdje pod riječima „ročište za kontradiktornu raspravu" ne razumijeva „prvo ročište".[31]

Što se napokon tiče dalnjega prigovora, da prvo ročište biva pred presudnim sudom, to treba istaknuti ovo: Nema dvojbe, da predsjednik senata, dotično odregjeni sudac na „prvom ročištu" posve drugi zauzima položaj, nego u drugim slučajevima, jer sucu, koji obdržava „prvo ročište" pristoji potpuna sudska vlast, t. j. pravo rješavanja i izricanja presuda. I u istinu ova okolnost sama po sebi bila bi dovoljna, da se prvo ročište egzemira od naredjenja § 27. g. p. Nu protiv te egzempcije govore druga zakonska naregjenja, a to su naregjenja §§ 27., 37., 73. i 248./2. g. p.[32]

---

[31] Kao u tekstu Skedl I. str. 290. op. 50.; Stross str. 43.

[32] U pogledu pitanja, da li za „prvo ročište" vrijedi prisilno zastupanje po odvjetnicima ili ne vrijedi, procesualisti dijele se u dva tabora. Za nazor izražen u tekstu jesu ovi: Skedl, Das oest. Civilprocessrecht I. st. 290; Neumann Ger. Ztg. 1896. s. 315., 1897. str. 191. i Kommentar str. 183.; Bähr Ger. Ztg. br. 32 ex 1893.; Friedländer ibid. br. 16. ex 1906. i br. 4. ex 1897: Bühn Reforma sudowa od g. 1897. br. 262.; Beisser Ger. Ztg. 1896. str. 334.; Walker, str. 284.; Schuster str. 94. op. 10.; Demelius str. 410.; i Schauer II. izd. k § 37. op. 3. i k § 239. op. 1.; Wach, Mündlichkeit st. 10.; Gertscher Ger. Ztg. od g. 1893. br. 49. — U drugi tabor spadaju: Hoegel, Ger. Ztg. 1896. str. 334.; Falke von Lilienstein ibid. 1897., str. 113.; dr. Godlewski, O prierwszej audyencyi str. 96; Pollak, System I. str. 155.; Fierich Balasits, Prawo procescyw, II. str. 188.

Digitized by Google

Nu valja primjetiti, da je i na „prvom ročištu" obligatno t. zv. relativno prisilno zastupanje odvjetničko, t. j. u sporovima radi stvari preko 1000 K ako u mjestu ima barem dva odvjetnika, stranka, koja lično ne će da dogje na prvo ročište, mora biti zastupana po odvjetniku, jer će je inače postići posljedice ogluhe.

Svrha je prvom ročištu, da se utvrdi, da li je potrebno, da se odredi kontradiktorna rasprava ili ne. Taj stadij počinje otvorenjem prvoga ročišta, a završuje se tek onda, kad je jasno, da li se kontradiktorna rasprava mora odrediti ili ne. Ova nije potrebna, ako se postupak obustavi, ako tužitelj odustane od tužbe ili ako se stvar završi nagodbom ili presudom oglušnom na osnovu priznanja ili odreknuća. Kad se pravni spor ne može ni na jedan od ovih načina završiti, onda se prvo ročište završuje nalogom izdanim tuženiku, da odgovori na tužbu. Stadij se prvoga ročišta dakle tek onda završuje, kad se posve iscrpi rasprava o stvarima, koje su pridržane prvom ročištu i nema izgleda, da bi se stvar mogla riješiti bez kontradiktorne rasprave.

I. Posljedice promašenja prvoga ročišta s obzirom na procesualne pretpostavke.

Kao što se u kontradiktornom, tako i u oglušnom postupku može izreći presuda o stvari glavnoj samo onda, kad se sud uvjeri, da ne postoje nikakve zapreke. Te zapreke mogu biti dvovrsne: ili zapreke zbog nestašice procesualnih pretpostavaka ili zbog razloga ništetnosti. Pod procesualnim se pretpostavkama razumijevaju takove okolnosti, koje treba da se kod suda, stranaka i kod predmeta pravnoga spora steku, da se može pravni spor megju strankama zametnuti, a zametnut da se može razvijati i dovršiti, te da se izreče presuda o stvari glavnoj.[33] Posljedica nestašice procesualnih pretpostavaka sastoji se u uskraćenju zametnuća postupka u obliku odbijenja tužbe a limine, ili u obliku obustavljenja već zametnuta postupka, ako se ta nestašica utvrdi tečajem postupka. Tim se razlikuje nestašica procesualnih pretpostavaka od razloga ništetnosti postupka. Zbog nestašice procesualnih pretpostavaka obustavlja sud postupak, ali ne ukida onoga, što se uradilo sve do časa toga zaključka, dočim se zbog razloga ništetnosti postupak ne obustavlja, nego se u granicama pravnoga spora, koji obstoji, ponavlja onaj dio

---

Ott, Soustavny uvod II. str. 58., tvrdi, da prisilno zastupanje po odvjetniku na „prvom ročištu" vrijedi u pogledu tužitelja, a ne vrijedi u pogledu tuženika, a dolazi do toga nazora po tome, što je tužitelj dužan već u tužbi postaviti odvjetnika punomoćnikom.

[33] Poredi o tome pobliže moj „Sistem austr. sudskoga postupka" (Mostar 1906.), sv. I. str,. 26. i sl. i navedenu tamo književnost.

Digitized by Google

postupka, koji je ukinut. Budući da nestašica nekojih procesualnih pretpostavaka tvori ujedno i razloge ništetnosti, to će u ovim slučajevima sud više molbe ukinuti dotadanji postupak i obustaviti ga pro futuro.

Pretpostavka, koja se mora steći kod suda, jeste, da je sud stvarno i prostorno nadležan.[34] Svaki sud treba da ureda radi ispita svoju stvarnu i prostornu nadležnost, prije, nego li zametne postupak. Ispitivanje nadležnosti biva na osnovu tužiteljivih navoda. Na taj je navod vezan sud u toliko, u koliko mu nije poznato, da nije ispravan. Izvor, iz kojega sudac treba da crpi svoje znanje o neispravnosti tužiteljevih navoda, jeste ili znanje suca kao takova ili notornost (Fierich et Balasits str. 222.). Okolnosti, koje utemeljuju nadležnost suda, kod kojega je tužba predana, tužitelj ne treba da u tužbi dokaže. Izuzetak postoji u pogledu uglave o nadležnosti suda, jer se ova u smislu § 104. sudovnika mora već u tužbi ispravom dokazati. Ako dakle sud, kod kojega je predana tužba, nagje, da on nije stvarno ili prostorno nadležan odbiće tužbu a limine. Kod sudišta ispituje tužbu predsjedatelj senata, kojemu je stvar doznačena. Ako predsjedatelj nagje, da sud nije stvarno ili prostorno nadležan, ili ako predsjedatelj u tom pogledu ima dvojbe, zatražiće zaključak senata, koji, ako nagje, da je dvojba predsjedateljeva opravdana, odbiće tužbu zaključkom (§ 280. g. p.). Kad je pak sud odredio na tužbu „prvo ročište", postupak u pogledu ispitivanja nadležnosti suda ravna se po vrsti nenadležnosti. Nenadležnost suda jeste relativna i takova, koja se ne može odstraniti izričnim ugovorom stranaka. Ako je sud tek onda, pošto je naredio prvo ročište (kod kotarskih sudova prvo ročište, dotično ročište za usmenu raspravu) opazi, da nije nadležan, ali da je ta nenadležnost relativna, to ureda radi ne može da uvaži nenadležnost svoju, nego mora ostaviti tuženiku, hoće li se poslužiti prigovorom nenadležnosti suda. Taj prigovor dužan je tuženik staviti na prvom ročištu (§ 250. g. p.), a kod kotarskih sudova na prvom ročištu (ako je bilo odregjeno), dotično na ročištu odregjenu za usmenu raspravu i to prije, nego li se upusti u raspravljanje o stvari samoj (§ 440., 441. g. p.), jer se inače taj prigovor uvažiti ne će, nastaje dakle prekluzija u pogledu prigovora. Okolnost, da se tužena stranka oglušila na prvom ročištu, ne smeta, da sud na prijedlog prisutne stranke izreče oglušnu presudu, jer u ovom slučaju uslijed toga, što tuženi nije na ročište pristupio, imademo prorogatio fori tacita (§ 104. st. 2. sud.).

Exceptio compromissi kao prigovor procesualnoga prava spada u prigovor nenadležnosti suda, koja se ugovorom može odstraniti (relativna ne-

[34] Još u svome sistemu (pod 3 navedenim) ubrajao sam sa communi opinio megju pretpostavke, koje se tiču suda: valjano sastavljanje suda i okolnost, da nije sudac zakonom isključen (§ 477. br. 1.), ali proučivši pomno ovo pitanje, prinuždeh sam prijašnji nazor svoj napustiti i jedno i drugo ubrojiti megju razloge ništetnosti.

Digitized by Google

nadležnost). Obranički je ugovor s obzirom na pravnu prirodu i svrhu nalik uglavi o nadležnosti suda. Osnov i jednom i drugom ugovoru jeste volja stranaka te je jednomu i drugomu svrha, da se pravna stvar oduzme nadležnomu sudu i preda drugomu. Obranički ugovor ima za posljedicu, da dok taj ugovor pravno valjano postoji, redoviti sud, koji bi bio po propisima sudovnika nadležan, prestaje biti nadležan. S toga exceptio compromissi tvori prigovor nenadležnosti suda. Taj prigovor treba iznijeti na prvom ročištu (§ 239., 440. g. p.), jer se inače ne će moći više iznijeti. Promašenje prvoga ročišta ima za posljedicu, da nastaje prekluzija u pogledu exceptio compromissi tako, da sud nema zapreke da izreče oglušnu osudu.[35]

Drugačije je stvar u pogledu „nenadležnosti suda, koja se izričnim ugovorom stranaka ne može odstraniti". Ovu nenadležnost sud mora i ureda radi uvažiti. Stoga se prigovor ovake nenadležnosti može, ali ne mora prijaviti na prvom ročištu. Prema tome okolnost, da se jedna stranka oglušila, ne riješava sud dužnosti, da ispita procesualnu pretpostavku, na koju treba da ureda radi ima obzira.

Pretpostavke, koje se moraju steći kod stranaka, jesu: stranačka i parnična sposobnost stranaka i valjana legitimacija zastupnika, te osiguranje parničnih troškova u slučajevima, koji su zakonom odregjeni. Stranačka i parnična sposobnost, valjana legitimacija zastupnika, a naročito posebno ovlaštenje zakonita zastupnika na vogjenje parnice

---

[35] U književnosti je sporno pitanje, u koju vrstu prigovora ide exceptio compromissi. Jedni smatraju taj prigovor prigovorom nedopustivosti puta pravde, drugi prigovorom litis pendentis; jedni tvrde, da je to prigovor nenadležnosti suda, drugi opet drže, da je to samostalni procesualan prigovor, a još jedni mniju, da je to prigovor stvari nagogjene, dakle prigovor materijalnog prava.

Opće se drži, da obranički ugovor radja prigovorom nedopustivosti puta pravde (pristaša ovoga shvaćanja je Rybaczewski: „Begründet die Kompromissklausel die Einrede der Unzulässigkeit des Rechtsweges oder der Unzuständigkeit" (Jur. Bl. 1900., str. 305. i sl.). Nu tome se shvaćanju protivi priroda toga prigovora. Osnov mu je privatno-pravni akat, koji se, kao i svaki drugi ovaki akat, treba prosugjivati po gr. pravu. Iz prirode obraničkoga ugovora proizlazi, da su stranke vlasne da se ne koriste pravom, koje im pristoji na osnovu obraničkoga ugovora, t. j. da iznesu stvar pred obranike, te se toga prava mogu odreći ili izrično ili ćutke time, što tužitelj iznese stvar pred redoviti sud, a tuženi tome ne prigovori. Obranički ugovor ne radja nikakvim obvezama spram suda; sa gledišta odnosa prema sudu ne postoji dužnost stranaka da iznesu stvar pred obranike. O tome, što spada na put redovite pravde, odlučuje isključivo zakon, a ne volja stranaka; ova nema nikakva utjecaja na to. Ne postoji pak ni jedan pozitivni propis, koji bi branio da se stvar, koju su stranke ugovorom podvrgle rješenju obranika, ne smije iznijeti pred redoviti sud. U ostalom ne smije se pustiti s vida, da se nedopustivost puta pravde mora vazda ureda radi uvažiti. To bi se pako kosilo sa pravnom prirodom obraničkoga ugovora, kad bi sud bio dužan imati obzira na taj ugovor ureda radi, dapače i protiv volje stranaka.

Digitized by Google

u slučajevima, gdje je ono po zakonu potrebno, jesu apsolutne procesualne pretpostavke, koje sud u svakom stadiju postupka ureda radi treba da uvaži. Sud treba da na nje pazi rješavajući tužbu, i ako vidi, da se nestašica parnične sposobnosti zakonita zastupstva može odstraniti, treba da naredi, da se nestašica odstrani (§ 6. st. 1.). § 118. posl. naregjuje, da se u ovim slučajevima treba da rok za odstranjenje nestašice i rok za „prvo ročište" tako odredi, da se na prvom ročištu uzmogne utvrditi, da li se nestašica može odstraniti. Istom onda, kad se na prvom ročištu ustanovi, da je nestašica odstranjena, može se izreći oglušna presuda protiv stranke koja je izostala; u protivnom slučaju sud mora ili postupak obustaviti ili pak prvo ročište odgoditi, ali nipošto ne može izreći oglušnu presudu. Kad bi ipak sud izrekao oglušnu presudu, takova bi presuda bila ništetna iz razloga ništetnosti br. 5. § 477. g. p. Nu ta se ništetnost može odstraniti bilo time, što odobri postupak zakoniti zastupnik ili stranka sama, koja je megjutim postala procesualno sposobnom. To odobrenje ima za posljedicu konvalidiranje prvobitno ništetnog postupka s tim učinkom, kao da je postupak od početka bio valjan. Oglušna presuda postaje uslijed toga odobrenja valjanom. S toga stranka procesulano sposobna treba da vazda dogje na prvo ročište i da upozori sud na nestašicu parnične sposobnosti protivnika, valjane legitimacije zakonita zastupnika ili pomanjkanje posebnoga ovlaštenja na vogjenje pravnoga spora, jer se može desiti, da će sud izreći oglušnu presudu, a procesualno sposobna stranka ne će moći tu presudu sama prizivom kao ni-

Ne može se taj prigovor smatrati prigovorom litis pendentis (Wach I. str. 71.) s razloga, što se u opće ne može govoriti o litis pendenciji, kad o pravnoj stvari, o kojoj je zametnut postupak pred redovitim sudom, nije još zametnut pred obranicima; u slučaju pak, kad se zametne pred redovitim sudom pravna stvar, koja na osnovu obraničkoga ugovora teče već pred obranicima, prigovor litis pendentis otuda izveden jeste posljedica fakta, da se o toj istoj stvari zametnuo postupak i pred obranicima i pred redovitim sudom, a nipošto posljedica obraničkoga ugovora kao takova.

Kao posve samostalan procesualni prigovor shvaća ga novela od g. 1898. k njem. gr. p., koja u § 278. megju prigovore, što prieče postupak ubraja „die Einrede, dass die Entscheidung des Rechtsstreites durch Schiedsrichter zu erfolgen habe". Nu za područje austr. gr. p. ne može se taj prigovor smatrati kao samostalan prigovor, a to s razloga, što drugačije treba postupati s njim, kad stvar nije još zametnuta pred obranicima, a drugačije u slučaju, kad je postupak pred obranicima već zametnut, jer u ovom slučaju nije dovoljno, da se ostavi tuženiku, da prigovori, budući da se na zametnuće postupka pred obranicima, koji može dovesti do ovršnoga naslova, mora imati obzira ureda radi, da se predusretne kolizijama, koje nastati mogu od suprotnih riješenja o jednoj te istoj pravnoj stvari.

Nije takogjer ispravno shvaćanje exceptionis compromissi kao prigovora nagogjene stvari, jer ugovor obranički ne mijenja u ničem privatno-pravnoga odnošaja ili prava, koje treba da riješe obranici. Iznašajući prigovor taj, stranka teži samo za tim, da sud ne presudi o stvari, a ne da suprotstavi tužbenom zahtjevu obranu, koja utječe na rješenje in merito.

Digitized by Google

štetnu s uspjehom pobijati. Drugačije je stvar u pogledu nestašice stranačke sposobnosti. Zbog stranačke sposobnosti sud mora tužbu u svakom stadiju odbiti. Ako dakle stranka promaši prvo ročište, tim se ona ne izvrgava nikakovoj šteti, jer ako se izreče i oglušna presuda, ona će je moći vazda s uspjehom prizivom pobijati. Pretpostavka osiguranja parničnih troškova jeste relativna procesualna pretpostavka. Prijedlog, da tužitelj osigura parnične troškove mora tuženi staviti pod prijetnjom prekluzije na prvom ročištu i prije, nego li se upusti u raspravljanje o stvari glavnoj (§ 59. st. 1. g. p.). Promašenje prvoga ročišta vuče za sobom prekluziju i gubitak prava tražiti osiguranje parničnih troškova.

Procesualne pretpostavke, koje se moraju steći kod predmeta pravnoga spora, jesu: da pravna stvar spada na put redovite pravde; da se o istoj stvari ne vodi već parnica kod suda i da ista stvar nije već pravno-snažno riješena. Navedene netom procesualne pretpostavke jesu apsolutne. Nedopustivost puta pravde nije istovjetna sa nenadležnošću suda, koja se izričnim ugovorom stranaka ima odstraniti. Postoji ona onda, kad se o pravnoj stvari ne može povesti pravni spor pred redovnim sudom bilo za to, što je ona doznačena kojemu izvanrednomu sudu ili upravnim vlastima, bilo za to, što je ona doznačena inostranim sudovima ili vlastima, bilo napokon za to, što je pravna stvar predmetom nesporne sudbenosti.[36] Oba pojma identifikuje § 42. sudovnika, koji naregjuje, da ako sud opazi nedopustivost puta pravde, treba da u svakomu stadiju postupka izreče svoju nenadležnost i ništavost pregjašnjega postupka. Nu gr. post. izrično luči nedopustivost puta pravde od nenadležnosti suda, koja se izričnim ugovorom stranaka ne dâ odstraniti kao što se to vidi u propisima §§ 239., 240., 260., 261. i u § 477., gdje nabrajajući razloge ništetnosti govori o nenadležnosti suda pod br. 3., a o nedopustivosti puta pravde pod br. 6. Prvo je ročište odregjeno za prijavljenje prigovora nedopustivosti puta pravde, tečenja stvari i pravnosnažno presugjene stvari; nu okolnost, da tuženi nije tih prigovora prijavio, premda se na prvom ročištu javio, a niti okolnost, da se nije javio, ne utječe nikako na dužnost suda, da pazi na te apsolutne procesualne pretpostavke ureda i da obustavi postupak, čim utvrdi, da pravna stvar ne spada na put pravde, da o njoj već teče pravni spor ili da je ona već pravno-snažno riješena. Nameće se pitanje, da li je sudac, koji rukovodi prvo ročište, ovlašten, da raspravlja i riješi prigovore nedopustivosti puta pravde, nenadležnosti suda, koja se dade ugovorom stranaka odstraniti i nenadležnosti suda, koja se ne dą odstraniti izričnim ugovorom stranaka, te prigovore tečenja spora i pravno-snažno presugjene stvari. Da se na ovo pitanje može dati ispravan odgovor, treba razlikovati ove slučajeve:

[36] Poredi o tome opširnije moj sistem str. 56.—85.

Digitized by Google

1. da li na prvom ročištu sudjeluju obadvije stranke — ili

2. na prvom se ročištu samo jedna stranka javila, te : a) predložila, da se izreče oglušna presuda, a sud bilo ureda radi opazi nestašicu procesualnih pretpostavaka, bilo da stranka svrne pažnju suda na to; ili b) tuženi iznese samo prigovore, a ne traži da se izreče oglušna presuda.

Na 1. Kad obadvije stranke sudjeluju na prvom ročištu, onda je r a s p r a v l j e n j e o p r i g o v o r u n e d o p u s t i v o s t i p u t a p r a v d e, r e l a t i v n e n e n a d l e ž n o s t i, t e č e n j a s p o r a i p r a v n o s n a ž n o r i j e š e n e s t v a r i pridržano senatu. Sudac, koji rukovodi prvo ročište može na jedan časak prekinuti raspravu i zatražiti zaključak senata o tome, hoće li se o tim prigovorima obaviti posebna rasprava i zaključak taj usmeno strankama proglasiti. Ima li se obdržavati posebna rasprava, treba, ako je to moguće, strankama obznaniti i ročište za raspravu o prigovorima (Odgovor na pitanja k § 239. g. p.). Ako tužitelj izjavi, da je prigovor relativne nenadležnosti suda ispravan, prvo se ročište može završiti odustajom od tužbe; dakako, ako tuženi na to pristane. Ne odustane li tužitelj od tužbe, o prigovoru relativne nenadležnosti suda ne može se raspravljati na prvom ročištu. Nazor izražen u odgovoru na pitanja (k § 239. g. p.), da se stranke mogu odreći usmene rasprave pred senatom i da ovaj na osnovu izjava stranaka o nenadležnosti suda i da se odriču usmene rasprave odbiće tužbu zaključkom bez usmene rasprave, kosi se sa propisom § 269. g. p., po kome se prigovor relativne nenadležnosti ima na prvom ročištu samo prijaviti, zatim s propisom § 261. g. p., da o prigovoru treba riješiti nakon usmene rasprave, te s propisom § 425. g. p. i napokon s načelom, da se stranke ne mogu odreći usmenosti postupka (§ 196. g. p.), osim slučajeva, koji su u zakonu izrično navedeni (Tako Ott II. str. 62.). Što se tiče nenadležnosti, koja se izričnim ugovorom stranaka ne može odstraniti, to ako sudac, koji rukovodi prvo ročište, bilo uslijed prigovora, bilo ureda radi, opazi, da takova nenadležnost postoji, može provesti raspravu o toj nenadležnosti i, ako stvar ne pruža nikakovih poteškoća, zaključkom izreći, da nije nadležan i tužbu odbiti (§ 239. st. 3. g. p. in fine).

Na 2 a). Javi li se na prvom ročištu samo tužitelj ili tuženi i traži, da se izreče oglušna presuda, onda je sudac, koji rukovodi prvo ročište, ne samo ovlašten nego i obvezan, da provede raspravu o prigovoru nedopustivosti puta pravde, relativne nenadležnosti suda, tečenja spora i pravnosnažno presugjene stvari. Za ovaj nazor govore ovi razlozi : § 261. st. 1. g. p. naregjuje doduše, da se o tim prigovorima može riješiti samo nakon usmene rasprave, za tim, o tome, da je rješenje o tim prigovorima pridržano samo senatu, ali nema dvojbe, da zakon u tom §-u ima pred očima stadij postupka iza prvoga ročišta, jer stavak 2. § 261. normira rješenje tih prigovora tečajem kontradiktorne rasprave, a stavak 4. toga §-a normira slučaj,

Digitized by Google

kad se o tim prigovorima raspravlja na posebnoj raspravi, dakle opet iza prvoga ročišta. Iz propisa § 261. g. p. ne može se dakle izvesti zaključak da bi na prvom ročištu samo senat bio ovlašten, da riješi o tim prigovorima, a ne sudac, koji obdržava „prvo ročište". § 261. g. p. traži imperativno, da se o tim prigovorima mora riješiti nakon usmene rasprave, a nema dvojbe, da rasprava na prvom ročištu biva usmeno. Okolnost pak, da se po § 239. g. p. pred sucem, koji obdržava „prvo ročište", ne može raspravljati o tim prigovorima, kad obadvije stranke u postupku sudjeluju, ne može priječiti, da se u oglušnom postupku sucu, koji rukovodi prvo ročište, prizna pravo, da on riješi o tim prigovorima, jer s obzirom na to, što u § 396. g. p., koji normiše oglušni postupak na prvom ročištu, nema o tome govora, da bi ti prigovori mogli biti na prvom ročištu predmetom posebne rasprave, slijedi, da sudac na prvom ročištu mora zajedno sa stvarju glavnom raspravljati a riješiti o tim prigovorima. Govori za to nadalje i ta okolnost, da, kad je zakon sucu, pred kojim se obdržava prvo ročište, podijelio potpunu sudsku vlast, naime vlast izricanja presuda u stvari glavnoj, nema razloga, zašto bi mu se ta vlast imala uskratiti u stvarima, koje se tiču procesualnih pretpostavaka, a kojih je rješenje upravo neophodna pretpostavka, da se može izreći oglušna presuda u stvari samoj. Kad bi se sucu htjelo oduzeti pravo rješavanja o prigovorima, to bi posljedica toga bila ta, da bi stvar glavnu riješavao sudac sam bez senata, a rješavanje procesualnih pretpostavaka morao bi prepustiti senatu. Ovi razlozi vode do toga zaključka, da kad stranka, koja je na prvo ročište došla, zatraži, da se izreče oglušna presuda, sudac, koji obdržava „prvo ročište" treba da provede raspravu o prigovorima, što su gore navedeni i da o njima riješi. Ako sudac nagje, da su prigovori osnovani, izreći će zaključkom, da se postupak obustavlja. Nagje li, da prigovori nijesu osnovani, zabaciće ih, te će odmah izreći oglušnu presudu i u nju će uvrstiti rješenje o prigovorima.

Na 2. b). Dogje li na prvo ročište samo tuženi i iznese li gornje prigovore, ne tražeći ujedno, da se izreče oglušna osuda, onda sudac o tim prigovorima ne može riješiti, jer u ovom slučaju vrijedi načelo § 239. g. p., da je za riješenje tih prigovora nadležan senat. Kad senat nakon usmene rasprave zabaci prigovore, onda pošto taj zaključak postane pravno-snažan, sudac, koji obdržava „prvo ročište" odrediće novo ročište za nastavljenje prvoga ročišta, u svrhu, da se ustanovi, da li će biti nužno da se odredi kontradiktorna rasprava ili ne. Ako se tužitelj i na ovom ročištu ogluši, može se protiv njega na predlog tuženika izreći oglušna presuda, ako se pak tužitelj javi, sudac će naložiti tuženiku, da preda odgovor na tužbu. Do ovog zaključka dolazimo na osnovu § 243. st. 1. g. p., koji naregjuje, da se ima tuženiku narediti da preda odgovor na tužbu samo onda, kad se prvo ro-

Digitized by Google

čište tako svrši, da je potrebno, da se odredi kontradiktorna rasprava. To je onda, kad nema više izgleda, da bi se pravni spor mogao završiti na koji od načina, što su mogući na prvom ročištu. Megju ove načine ide i oglušna presuda. Dok je još moguće da se pravni spor završi oglušnom presudom, ne može se izdati nalog, da se preda odgovor na tužbu... Budući da sudac nije ovlašten, da riješi o prigovorima onda, kad je tuženi te prigovore na prvom ročištu prijavio, a nije tražio, da se izreče oglušna presuda, nego mora riješenje o njima prepustiti senatu, to otuda slijedi, da kad senat zabaci prigovore kao neosnovane, ima još izgleda, da će se pravni spor moći riješiti oglušnom presudom, a dosljedno tomu da ne će biti potrebna kontradiktorna rasprava. Otuda proizlazi nadalje, da sudac, koji obdržava prvo ročište, nije ovlašten onda, kad mora riješenje o prigovorima prepustiti senatu, naložiti tuženiku da preda odgovor na tužbu, nego čekati, dok senat ne riješi o tim prigovorima.

(Nastavit će se.)

Prekidanje kazne slobode i njegove posljedice.

Napisao **dr. Franjo Seifert**, upravitelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

Odredba kaznenog postupnika, da se ovrha kazne slobode ne smije prekidati, dodana je § 342., koji govori o odgodi kazne. — Ova odredba nije bila ni nužna, ali je uvrštena ne zato, što bi se iz koje druge zakonske ustanove dalo izvoditi, da se kazna slobode smije prekinuti, nego zato, što je zakonodavac htio nešto isključiti, što je po zakonima drugih država dozvoljeno i o čemu se i u teoriji raspravljalo. — Tako na pr. pruski kazneni postupnik poznaje prekinuće kazne slobode. Kao što se kod nas kazna slobode u stanovitim slučajevima može odgoditi, tako se u Pruskoj može prekinuti i poslije nastaviti. Ovaj pravni institut mi ne poznajemo. Tko kod nas nastupi kaznu slobode, ne smije ju ničijom dozvolom prekinuti, dogodilo se što mu drago. Čovjek, koji nije prekinuo sve veze sa svijetom prije nego je kaznu nastupio, a malo ih ima, koji su to učinili, može imati vrlo važnih razloga, s kojih bi bilo humano, da mu se može izdati dozvola, da kaznu na neko vrijeme prekine, uredi svoje odnošaje i zatim kaznu nastavi. To bi bilo tim nužnije, što je kažnjenik po zakonu od 10. juna 1890. o posljedicama kaznenih osuda i kazni ostao pravno sposobni subjekt. Medju takove razloge spadaju i slučajevi teške bolesti, koje se u kaznioni radi kućnog uredjaja i zapta a i duševne depresije bolesnika ne mogu uspješno liječiti i t. d.

Nu namjera moja nije da ovdje zagovaram prekinuće kazne slobode; nego hoću da spomenem posljedice faktičnog [a pravno nedozvoljenog prekinuća kazne slobode po našim propisima. Zakon naredjuje, da se kazna

Digitized by Google

slobode ne smije prekinuti, ali se faktično prekinuće ne dade sasma isključiti. Kažnjenik može usljed hotičnih ili nehotičnih krivih data u spisima po organu, koji bdije nad ovrhom kazne, biti stavljen na slobodu prije nego je to po osudi smjelo biti, a može i uskočiti, što češće i biva. Quid juris u jednom i drugom slučaju?

U prvom slučaju će osudjeni morati biti pozvan da kaznu nastupi makar već i prošlo vrijeme, u kojem bi bio kaznu svu ovršio, da nije prije reda stavljen na slobodu. Iz pogreške ili hotičnog ispravka spisa po njemu ili trećoj osobi neće smjeti doći u bolji položaj. On je sudjen, da na stanovito vrijeme bude ograničen u osobnoj slobodi. Onim časom kad bude stavljen na slobodu, prestao je biti kažnjenikom, ergo nije kaznu dalje vršio. Taj se slučaj neće smjeti prosuditi analogno uvjetnom dopustu. Uvjetnim se dopustom kazna prekida faktičnim uživanjem slobode, ali se kazna pravno nastavlja dok ne isteče posvema. Nasuprot onaj, koji je pogrešno prije vremena stavljen na slobodu, je faktično i pravno prekinuo kaznu, a pošto nije ovršio kaznu cijelo dosudjeno mu vrijeme, mora kaznu ponovno nastupiti i još ne ovršeni dio ovršiti. Te ga dužnosti može riješiti samo fizična nemogućnost ovršivanja kazne. Zastare tu ne može biti.

Drugi način faktičnog prekinuća kazne slobode jeste bijeg kažnjenika. Uskočenje iz zatvora ili tamnice kod nas nije sudbeno kažnjivo. Kažnjenik, koji uskoči, ogrešuje se time samo o kućni red te može po upravi odnosnog suda ili kaznione biti disciplinarno kažnjen, ako se opet uhiti. Uskočenjem prekida kažnjenik ovrhu kazne, te će se računanjem od časa nastupa kazne do časa uskočenja moći sasma točno ustanoviti, koliko je vremena kažnjenik još ostao dužan, da ovrši. Ako se uhiti, mora se ispraviti svršetak kazne.

Premda je ta stvar jednostavna i jasna, našao se ipak jedan sudbeni stol, koji je posve drugog mnijenja.

Dne 27. oktobra 1907. u večer uskočio je kažnjenik K. K. iz posrednog odjela kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi. Dne 31. oktobra iste godine je uhićen i vraćen u kaznionu. Ravnateljstvo kaznione je obavjestnice poslalo presudnom sudbenom stolu u V. s molbom, da svršetak kazne ispravi. Sudbeni stol toj zamolnici nije udovoljio, nego je zaključkom od 30. novembra 1907. br. III./214.—07. zaključio „da se u pogledu postupka proti rečenom kažnjeniku s obzirom na to, što se po § 342. kp. ovrha kazne prekidati ne smije, ter prema tomu kazan rečenoga kažnjenika za vrijeme bijega prekidanom smatrati ne može, s obzirom na to, što naputak o unutarnjoj uredbi i poslovnom redu kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi u tom pogledu ništa ne odredjuje, slavnoisto (ravnateljstvo) uputi na propise poslovnog reda za kaznene sudove §§ 94., 95. i 96., prema kojima neka slavnoisto odredi proti rečenom kažnjeniku primjerenu disciplinarnu kazan, te dalje prema rečenim propisima poslovnog reda postupa."

Digitized by Google

Ovakovo tumačenje ustanove §-a 342. kp., da se ovrha kazne slobode ne smije prekidati, dovodi do zaključka, da se kažnjenik na bjegu smatra kažnjenikom kao i onaj na uvjetnom dopustu i da mu kazna ističe odredjenim danom kao da je ostao u kaznioni. Ako takovom kažnjeniku uspije, da se do tog dana sakrije, ne može ga za bijeg nitko pozvati na odgovornost, jer sudbeno kažnjiv nije, a pod zavodsku disciplinu kaznione više ne spada jer je po tumačenju sudbenog stola u V. kaznu već ovršio. Bjegunac bi u tom bio ravan uvjetnom dopustniku. Nu to nije sve, on je dapače u puno boljem položaju nego uvjetni dopustnik, prvo zato, što on ne mora niti pol kazne ovršiti u kaznioni, nego može odmah nakon nastupa kazne uskočiti, i drugo, što mu se po tumačenju spomenutog sudbenog stola u kaznu uračunava vrijeme provedeno na slobodi na svaki način bez obzira na vladanje na slobodi, dočim se kažnjeniku na uvjetnom dopustu vrijeme provedeno na slobodi ne uračunava u kaznu, ako mu uvjetni dopust bude opozvan prije nego mu kazna isteče (§ 2. zakona od 22. aprila 1875. o uvjetnom dopustu kažnjenika). Ovako ne može ni jedan zakon pogodovati bjegunca, a jasno je, da ga nije htio ni naš pogodovati. Sudbeni stol u V. je zaboravio, da s m j e t i p r e k i n u t i k a z n u nije isto, što je m o ć i p r e k i n u t i k a z n u.

Žalibože nije protiv tog zaključka uložena pritužba te je stao na snagu i tako je sudbeni stol sa svojim mnijenjem u ovom slučaju zadržao pravo.

Držim dakle, da o tom ne može biti dvojbe, da se bjeguncu vrijeme koje je proveo na slobodi, ne smije uračunati u kaznu. Ali još nastaje pitanje kojim časom on u slučaju uhićenja svoju kaznu nastavlja, da li momentom uhićenja po oblastnim organima, momentom kada bude predan ma kojemu (ma i kotarskom) sudu, momentom kad bude predan ma kojemu sudbenom stolu (ako je bio sudjen radi zločinstva), momentom kad bude predan presudnom sudbenom stolu ili tek onim momentom, kada bude predan u ono uzište odakle je uskočio.

Kako se u tom mišljenja razilaze, navesti ću ovaj dosta zanimivi primjer:

Dne 24. oktobra 1904. uskočio je iz kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi kažnjenik J. B. osudjen osudom kr. sudbenog stola u Z. od 5. decembra 1898. br. 14.121 k. z. na tešku tamnicu od 8 godina te je ostao na slobodi do 17. augusta 1905. Toga je dana uhićen po općinskom stražaru P. a dne 19. augusta 1905. predan je kr. kotarskom sudu u P. odakle je odpraćen u uze kr. sudbenog stola u B.

Ovaj je protiv njega poveo istragu i odredio istražni zatvor radi zločinstva počinjenoga u bjegstvu, a tek nakon dovršena postupka ga odpremio u kaznionu, iz koje je uskočio. Tu je primljen 2. februara 1906. Dozvolom vis. kr. zem. vlade otpremio je J. B. svom prvom presudnom sudbenom

Digitized by Google

stolu u Z. molbu, da mu se nastavak kazne računa od dana, kada je predan kr. kotarskom sudu u P., a ne tek od dana kada je vraćen u kaznionu.

Kr. sudbeni stol u Z. odbio je tu molbu zaključkom od 11. decembra 1907. br. III./464.—904. i naveo je zato ove razloge :

„Ovosudnom osudom od 5. decembra 1898. br. 1412 kz. osudjen je J. B. radi pokušane i izvedene kradje ozn. u § 8., 171., 176. sl. a) i 179 kz. te prekršaja § 411. kz. i zločina ubojstva na tešku tamnicu od 10 godina, koju je kazan visoki kr. stol sedmorice osudom od 20. maja 1899. br. 1532 snizio na 8 godina teške tamnice.

Tu kazan nastupio je B. 5. decembra 1898. te je na ovršenje iste dopraćen u kr. zemaljsku kaznionu u Lepoglavu dana 22. jula 1899. Dana 24. oktobra 1904. je B. uskočio.

Dne 17. augusta 1905. uhićen je po općinskom stražaru u P. i 19. augusta predan kr. kotarskom sudu u P. odakle je odpraćen u uze kr. sudbenog stola u B., gdje je proti njemu vodjena istraga radi zločina kradje te je osudjen osudom od 29. januara 1906. broj I./815./4.—05. na tešku tamnicu od 7 godina, koja je osuda potvrdjena osudom visokog kr. stola sedmorice od 1. februara 1906. br. 4333 te je 2. februara 1906. dopraćen u kr. zemaljsku kaznionu u Lepoglavu, od kog mu se dana računa nastavak kazni dosudjene po ovom sudu, koju je kazan uskočenjem prekinuo.

Pošto drži, da bi mu se nastavak prekinute kazni imao računati od dana uhićenja t. j. od 19. augusta 1905. (za pravo dana kada je predan sudu) a ne od 2. februara kada je predan u Lepoglavu, moli da ovaj sud stvori zaključak, da mu se nastavak imade računati od 19. augusta 1905.

Molitelj imao je dosudjenu mu kazan pretrpiti u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi, gdje je i predan 22. jula 1899., a kazan mu se imade računati od 5. decembra 1898. Molitelj je uskočio dana 24. oktobra 1904. pak tim kazan prekinuo.

Pošto je po §-u 346. I. st. molitelj dosudjenu mu kazan imao pretrpjeti u kaznioni u Lepoglavi, koju je samovoljno prekinuo, to mu se nije moglo računati vrijeme, koje je bio u istražnom zatvoru kod kotarskog suda u P. i kr. sudbenog stola u B., kod kojeg se proti njemu vodila istraga i on osudjen bio radi zločina kradje na 7 godina, pak je stoga i molbom odbijen."

Na pritužbu kažnjenikovu je kr. banski stol riješenjem od 2. aprila 1908. br. 5423 :

„vidiv da je pritužitelj osudom kr. sudbenog stola u Z. od 5. decembra 1898. br. 14.121 kz. radi zločina ubojstva pravomoćno dosudjenu mu kazan od 8 godina teške tamnice nastupio dana 5. decembra 1898. i ovršio ju do dana 24. oktobra 1904. u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi, kojeg dana ju je uskočiv iz kaznione prekinuo, do dana 19. augusta 1905. kojeg je

Digitized by Google

nakon uhićenja u P. kod kr. kotarskog suda u pritvor stavljen, a odavle odpraćen sudbenom stolu u B. gdje i dalje u istražnom zatvoru zadržan radi zločinstva kradje, za vrijeme bjegstva počinjenoga sve do 2. februara 1906. kada je natrag u Lepoglavu dopraćen;

vidiv, da se je prema tomu pritužitelj nakon bjegstva iz Lepoglave nalazio u zatvoru kod suda od 19. augusta 1905. do 2. februara 1906.;

vidiv, da načelo neodložnosti kazne zahtieva, da se osuda izvrši odmah bez odlaganja (§ 338. kp.), ako tomu ne stoje na putu zapreke, ima se pako odložiti dok minu zapreke (§§ 338., 339., 342. kp.) a po §-u 342. kp. in fine ovrha kazni jednom započeta ne smije se nikada prekinuti;

vidiv, da prema tomu zaprekom izvršenja kazne nije ta okolnost, što se osudjeni nalazi u istražnom zatvoru radi drugoga kojega kažnjivoga djela, jer se u ovakovom slučaju pretvara istražni zatvor u kazan slobode;

vidiv, da se gledom na istaknuta imalo pritužitelja odmah nakon uhićenja u kazan staviti, odnosno odrediti da bjegstvom prekinutu kazan odmah nastavi tim više, što je nakon uskočenja proti njemu po ravnateljstvu kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi bila i tjeralica izdata, a trebalo ga prigodom odredjenja istražnog zatvora povodom onoga kažnjivoga djela po §-u 2. kp. podučiti, da imade pravo prekinutu kazan odmah nastaviti;

obnašao je pritužbu J. B. uvažiti te napadnuti zaključak ukinuti i odrediti da se po njemu u sudskom zatvoru provedeno vrijeme od 19. augusta 1905. do 2. februara 1906. imade uračunati u kazan teške tamnice od 8 godina dosudjene mu osudom kr. sudbenog stola u Z. od 5. decembra 1898. br. 14.121 kz."

Kako se iz toga vidi stajao je sudbeni stol u Z. na stajalištu, da se kazna, koju je osudjenik po §-u 346. kp. imao i počeo ovršivati u kaznioni, može nastaviti samo u kaznioni. To je mnijenje svakako neispravno. § 346. kp. ne naredjuje, da se kazna slobode preko šest mjeseci nebi u opće mogla ovršiti u uzama sudbenog stola. Taj § samo naredjuje, da se kazna slobode dosudjene radi zločinstva u trajanju preko šest mjeseci ima ovršiti u kaznioni, i to s razloga, da se dugotrajni kažnjenici ne gomilaju u uzama sudbenih stolova. Nu pošto je kazan dosudjena radi zločinstva ispod ili iznad šest mjeseci jedne sadržine, to nema zapreke, da se iznimno i kod sudbenog stola ovrše kazne, koje traju preko šest mjeseci, tako na pr. u slučaju, da se kažnjenici radi kakve zarazne bolesti, koja vlada u kraju sudbenog stola, ne smiju pratiti u kaznionu, ili koji kažnjenik nije sposoban za transport, da postoje druge fizičke zapreke za transport itd.

Ovamo spada i slučaj § 341. kp. kada se naknadno ustanovi, da se osudjenom računa kazna od dana prve osude, a preostali dio kazne je tako neznatan, da se radi troškova ne isplati poslati ga u kaznionu, premda cijela kazna iznaša više od šest mjeseci.

Digitized by Google

Prema tome nema dvojbe, da se svaka kazna dosudjena radi zločinstva može ovršivati dakle i nastaviti kod sudbenog stola, premda je započeta u kaznioni. Na pitanje, da li to mora biti baš kod presudnog sudbenog stola, valjati će niječno odgovoriti. Po §-u 347. kp. može kr. banski stol dozvoljiti, da se kazna ovrši kod drugog kr. sudbenog stola. Ta ustanova dokazuje, da ovrha kazne nije vezana na presudni sud, a okolnost, što je potrebna dozvola banskog stola, neće tu ništa smetati, jer je to odredjeno samo zato, da ne trpa jedan sudbeni stol bez privole višeg suda svoje osudjenike drugome na ovrhu kazne.

Nastaje pitanje, ne bi li se prekinuta kazna, dosudjena radi zločinstva, mogla nastaviti i u redarstvenim uzama ili u uzama kr. kotarskog suda. Kr. banski stol je, sudeći prema citiranoj riješidbi, mnijenja, da se u redarstvenim uzama ne može ta kazna nastaviti, ali u uzama kotarskog suda da se može. Držim da je to mnijenje opravdano glede redarstvenih uza, ali glede uza kr. kotarskog suda da nije.

U redarstvenim uzama i uzama kotarskog suda ne može se nikada nastupiti kazna slobode dosudjena radi zločinstva a dosljedno tome ne može se ondje ta kazna ni nastaviti bez obzira na to, s kojeg razloga je osudjeni u te uze dospio ili radi pritvora za novi čin ili da se provizorno zatvori dok ne bude prepraćen sudbenom stolu odnosno u kaznionu. Tu je odlučna s a m o k v a l i t e t a k a z n e.

Prema citiranom riješenju banskog stola bilo bi moguće u uzama kotarskog suda ovršiti kaznu tamnice ili teške tamnice, a za to mnijenje držim, da u zakonu nema oslona, nasuprot da ga je zakon htio isključiti (§§ 347. i 435. kp.). — U slučaju da se radi o kazni dosudjenoj radi prekršaja, moći će se prekinuta kazna nastaviti u uzama ma kojega kotarskog suda dapače i u redarstvenim uzama, ako je u njima moguće provesti kazan zatvora ili strogog zatvora načinom u kaznenom zakonu propisanim (§ 435. kp.).

U konkretnom slučaju je po mom mnijenju kao nastavak prekinute kazne valjalo označiti ne dan kada je J. B. dopraćen k kotarskom sudu u P. nego tek dan, kojega je dopraćen sudbenom stolu u B.

Iz dosada navedenoga slijedi, da se kazna slobode faktično može prekinuti i poslije nastaviti. U vrijeme, koje leži izmedju ova dva momenta, se dotični bjegunac ne može smatrati kažnjenikom. To je odlučno i za pitanje kompetencije radi prekršaja i prestupaka, što ih bjegunac u bjegstvu počini. Ovi podpadaju pod redoviti nadležni sud, a ne pod disciplinarnu vlast ravnateljstva kaznione.

Digitized by Google

Kmetstvo u dubrovačkom kotaru.

Piše **dr. Cesar pl. Pellegrini.**

Kad su Englezi gonine 1812. Lastovo, a godine 1813. otoke Mljet, Šipan, Lopud i Koločep zaposjeli, s mjesta ukinuše sve do onda vladajuće zakone franceske vladavine uspostaviv, kao i u Dubrovniku, općinske, a u Mljetu i Statut. Svi ovi zakoni ostadoše na snazi i za vladanja austrijskog, polag okružnice 11. jaunara 1815. generala Milutinovića do uvedenja austrijskog gradjanskog zakonika, što se zbilo okružnicom pomenutog generala dneva 21. jula 1815.

Kod općinskih zakona, rimski zakonik služio je kao znanstveno dopunitbeno vrelo pri tumačenju istih zakona.[1]

P o l o v i c a, to je vrst pogodbe koju bi sklopio gospodar neobradjene zemlje, kad bi ovu ustupio kmetu (colono-polovnik) da ju obradjuje, te mu od iste poda dio ploda[2] što bi medju njima ugovoreno i u pogodbi zabilježene bilo.

Naravno, da bi pri tome vlastnik ostao uvjek gospodar zemlje podane na kmetstvo, te izmedju njega i kmeta (colono) nebi opstojao nikakav odnošaj koristnosti (Abhängigkeitsverhältniss), već su u pravu i dužnostima jedan prema drugomu bili sa svim jednaki, te odnošaji medju njima opstojeći bijahu skroz privatne pravne naravi.

C. k. kameralni prokurator dr. Steiner, financijski prokurator dr. Smirić, dalmatinski sudovi, osobito pako vrhovni sud u Beču, uviek su smatrali, da je kmetska pogodba predvidjena u §. 1103. o. gr. zak. Nego, to je mnienje netemeljito, buduć da, kada se sastavljao gradjanski austrijski zakonik, Dalmacija nije pripadala austrijskoj državi, pa naravno, da zakonotvorci nijesu mogli na takove pogodbe ni pomisliti nit uvrstit u zakonik kakvu odredbu, u toliko više ne, jer u ostalim zemljam austrijskim nije bila poznata kmetska pogodba.[3]

Usljed nastalih novovječnih nauka, boljeg proučenja municipalnih statuta i bilježničkih pogodba, pravoznanci a i vrhovni sud, promjeniše dota-

[1] Dvorski savjetnik dr. Smirić u svojoj Rel. Nr. 7903.-74. kaže: „Rimsko pravo nije nikada u Dubrovniku formalno bilo primljeno, nego ono je služilo kao izvor znanosti za tumačenje zakona". To isto opetuje dr. Steiner: Rel. Nr. 14687/6043 god. 1851. „Poslije rimsko pravo ne bijaše pod nipošto prihvaćeno, kako to izvire iz uvoda ustanova god. 1273 koji glasi: „Et qui non possunt omnes casus in juris articulis comprendi cum plura sunt negotia quam Statuta, volumus, ut si quando aliquis inopinatus casus emerserit, qui praecise non determinaretur statutis ad ea quoe sunt ili similia recuretur et sic de similibus ad similia procedetur".

[2] Dubrovački zakonoznanci označuju kmetsku pogodbu: „Terra quae datur alteri ad laborandum — vinea data ad laborandum per partes."

[3] Zobkov: „Die Teilpacht § 109. glasi: „dass der Kolone in Dalmatien niemals Socius war und er ist auch heute nicht."

Digitized by Google

dašnje svoje mnienje, tako, da ovaj potonji u svojoj presudi dneva 20. juna 1900. br. 336 izrazio se: da ne može o d o b r i t i mnienje podložnih sudova, kada misle da kmetska pogodba, koja u Dalmaciji bi uvedena u staro doba, kada su u kreposti bili municipalni statuti i u doba drugih vladavina, da je baš ona naznačena u §. 1103. o. gr. zak.

I zbilja, ondašnji zakonotvorci, i baš oni gradjanskog zakonika, nijesu bili u stanju da uvaže gospodarske odnošaje, koji njima nijesu poznati bili i nijesu uobičajeni bili u onim zemljama, čije su odnošaje oni proučili te odlučili da zakonom urede.[4] A i kada bi oni bili naumili da što takova uvrste u zakonik, pošto, kako već spomenusmo, u nijednoj ondašnjoj zemlji austrijskoj nije opstojala kmetska pogodba, morali bi bili proučiti municipalne statute, koji im takodjer bijahu nepoznanica, a inače temelj za kmetstko raspravljanje, po svemu ovome dakle zaključiti je, da je kmetska pogodba bila sa svim inostran predmet austrijskom zakonodavstvu.

U kmetskim pogodbama o obradjivanju zemalja saditbom loze, izričito stoji, da pogodba traje dotle, dok ne izda loza, ali, uzprkos tome, rijetko kada ili nikada da se došlo do razvrgnuća pogodbe, već kmet dozvolom gospodara ponovio sad i tako mučke obnovili samu pogodbu.[5] Stoga, u slučaju kakve razmirice izmedju kmeta i gospodara, koja bi nastala s te pogodbe, imala bi se riješiti na osnovi starih zakonskih odredaba municipalnih statuta, a podnipošto na onoj gradjanskog zakonika.

Vrhovni sud nije se do sada izrazio, da li dalmatinska kmetska pogodba spada pod koji drugi zakonski propis, a to, jer nije našao sličnost medju onim ustanovama i austrijskim opstojećim zakonima. Dapače, isti vrhovni sud zaključio je, da u svakom slučaju kakve razmicice, koja bi nastala izmed gospodara i kmeta, imaju se uzeti u obzir uvjeti naznačeni u dotičnoj pogodbi, jer da su to prava načela na kojima se osuda mora da temelji.

Ovo smo u kratko spomenuli, jer opširnije razlaganje odnosno kmeta i kmetske pogodbe odveć bi nas daleko povelo, te ćemo se sada osvrnuti na nekoje opazke.

Vlade, koje su naslijedile republiku, prosudile su, da su kmetski odnošaji i običaji nešto neobična i zamršena, a pravde, koje bi nastale izmed gospodara i kmeta, smatrane bi bile odveć težkom zadaćom, pa bi za to odredjene bile za riješenje istih, sad državničke sad sudačke vlasti.

Takove su odluke potekle s krivog gledišta odnosno naravi same pogodbe, jer dotični su odnošaji odma u početku bili neka iznimka temeljena na osobnim pogodbama sklopljenim medju strankama, pa ni danas nebi se

[4] Dr. Pappafava: Studien über den Teilbau p. 13.
[5] Bersa: Op. ist. § 49.

Digitized by Google

mogao uzprotiviti, da se kod sklapanja takovih pogodba, upotrebe stari dubrovački zakoni i običaji kao ravnalo.[6]

Isti odnošaji pako tekom vijekova uredjivali bi se prama vremenu i zemljišnim okolnostima na obične javne interese, na način, da stranke ne bi imale uzroka žaliti se.

Na dokaz naše tvrdnje, da je kmetska težačka pogodba čiste gradjanske naravi, osvrnut ćemo se na sadržaj pokrajinskih zakonskih naredaba i baš na poglavja 29. 30., knjige V. dubrovačkog statuta.

Poglavje 29. nosi naslov: De terra quae datur altri ad laborandum. U ovom poglavju bavi se o sijanicam, a u drugom o vinogradima. Evo što se kaže u tom poglavju: „A qui terram suam desertam id est lidignam, alteri dederit ad laborandum usque ad tertium fructum completum, ipsam laboratori tollere non potest, nec laborator eam dimittere usque ad terminum praedictum; et si contigerit quod laborator aliquo tempore eam dimiserit, debet dimittere, qualem recepit, videlicet laboratam, vel non laboratam." Ovo se odnosi na one neobradjene zemlje koje gospodar ustupa kmetu na obradjivanje za tri godine, iza kojeg roka toli gospodar koli težak imaju pravo riješiti se obveze.

Iz ovog glavnog načela slijedi iznimka sadržana u slijedećoj naredbi „ Quod autem dictum est de patrone, quod non potest eam tollere laboratori usque ad tertium fructum; verum est, nisi ipse patronus velit ipsam terram vendere, vel filiae suae dare in dotem, vel pastinare; tunc enim post primum annum, quodcunque potest tollere laboratori praedicto, in etiam anno potest eam tollere ipsi laboratori propter praedictas causas restituitis sibi expensis."

Iza ovoga dohodi drugi slučaj, t. j. kada je gospodar dao težaku već obradjenu zemlju, te se kaže u naredbi: „Si autem non fuerit deserta, hoc est lidigna, sed allias laborata, possit patronus post primum annum, quandocunque sibi placuerit, ipsam tollere laboratori." Po ovoj odredbi dakle gospodar je vlastan u svako doba, i baš poslije prve godine, istjerati težaka bez ikakve naknade sa zemlje, koja otprije bijaše obradjena a njemu je povjerena bila na dalnje obradjivanje. Ova načela vrijede za oranice, t. j. odmah iza žetve gospodar može prekinuti svaki odnošaj sa težakom, a tako isto i ovaj sa gospodarom.

Poglavje 30. kako rekosmo, bavi se o vinogradima, te odmah u prvom stavku napominje dužnosti, koje spadaju na težaka odnosno obradjivanja zemlje, pa nastavlja: „Et si laborator in aliquo de praedictis laboreriis fraudolenter defecerit et sibi possit probari patronus, vinae potestatem habet tollere laboratori ipsam vineam et etiam opera quae fecit in ea, eo salvo quod

[6] Bersa: Op. cit. 49.

Digitized by Google

per spampanaturam et curaturam de herbis laborator non perdit fructus, nec laborerium sed tenetur ilud complere." Po ovomu dakle, kad bi kmet krivo učinio ili prevario gospodara pri dijeljenju ploda, ovaj kad bi mogao to dokazati, bio bi u vlasti da ga protjera sa zemlje bez ikakve naknade za učinjene poboljšice na zemlji. Napokon iz ove odredbe dade se zaključiti, da, ako vlastnik naknadi težaka za učinjene poboljšice, može ga u svako doba iztjerati i prekinuti svaki odnošaj s njime.

Uprav na temelju ove odredbe, u starodavno doba, svikoliki sudovi i vlasti priznavahu mogućnost da se kmetska pogodba riješi, te pod vladom dubrovačke republike u ovom smislu bilo je izrečeno, kako to izvire iz mnogobrojnih presuda. — Tako u presudi listak 23, godine 1453. rečeno je : „Dominus potest espellere villicum suum de terris et domo dum modo ei solvat melioramenta." U onoj pako listak 238 god. 1604. stoji : „Polovnikus ammittit milioramenta cum non fecerit debitam culturam secundum ordinem". Listak 1. god. 1618. sadržaje : „Contadino che andó a Ragusa ad abitare, o che ritorni, o che perda i miglioramenti." — Listak 88. god. 1692. glasi : „Villicus si defecerit incultus terrarum ad polovizzam dominus terrarum possit eum expellere absque solutione melioramentarum."

Ako mi pomnjivo i svestrano proučimo do sada navedene odredbe i pokrajinske zakone, možemo mirne duše zaključiti, da obe stranke po volji, u svako doba mogu se riješiti odnošajâ medju njima postojećeg usljed kmetske pogodbe. A ovo je vele važna okolnost, koja služi kao dokaz, da su polovnička kao i kmetska pogodba bile skroz privatno-pravne naravi i da sa feudalnim pravom nijesu imale nikakvog veza. Ovo bi moglo služiti podlogom, kad bi se htjelo temeljito iztraživati juridičnu narav kmetske pogodbe. Ali odmah nam je spomenuti, da su se vrijedni i izkusni pravnici bili latili toga posla i uzprkos njihovom pomnjivom svestranom iztraživanju, nije im pošlo za rukom prosuditi pravu narav tog drevnog sredstva, kojim se vlastnici posluživaše, a da se okoriste zemljišnim posjedom, pa niti su mogli pronaći kada i od koga je započeto.

I mi smo si bili dali brigu, da proučimo narav dubrovačkog kmetstva, ali, akoprem smo prolistali i proučili dosta starih knjiga, zakona, osuda, pogodba i dokumenata, ipak nijesmo bili u stanju, da o tome izrečemo kakav temeljiti sud.

Nekoji misle, da Rimski Colonat imade najveće srodnosti sa najmom, i zbilja, težak primi na se obvezu da obradi i nasadi zemlju, a za taj svoj trud on ne prima nagrade ili bolje, plaće u novcu, već, po prije ustanovljenom, jedan dio ploda ; pa stoga ova se pogodba ne može drukčije označiti nego najmom.

U kupoprodajnim pogodbama i najmovnim, po austrijskom zakoniku, plaća se ima opredijeliti u novcu a nikako drugačije, te, ako mjesto novčane

Digitized by Google

nagrade pogodba bi sadržavala koju vrst nagrade, ta bi pogodba bila sa svim drugog karaktera. Pa stoga se austrijski pravoznanci složno izjaviše u pogledu polovničke i kmetske pogodbe, da se one, obzirom na to, da vlastnik s jedne strane dava zemlju, a težak s druge ulaže svoj trud, a plaća ima biti dio ploda od ove zemlje, imaju smatrati kao društvene pogodbe u smislu § 1103. gr. zak.

Nego, kako već spomenusmo, tu se zaboravlja, da je naša težaština opstojala mnogo stoljeća prije nego li će austrijski zakonik izići na božje svjetlo, te su odnošaji gospodara i kmeta sklopljeni bili pogodbom na temelju municipalnih statuta te se one obnavljale mučke za neprekidnih stoljeća sve do danas. A statuti nijesu naredjivali da, kod pogodba zakupa i najma, nagrada ima slijediti u novcu, već se je ostavljalo strankama na volju, da tu nagradu opredijele. Dakle tu je volja stranaka bila temeljem tim pogodbama, a to je sa svim naravno i razumljivo.[7]

Dapače odredbe §§ 1053. i 1090. gr. z. koje se odnose na novčane pogodbe, ne imaju nikakvog odnošaja sa pogodbama o kojima se mi bavimo, pa ne imaju niti upliva na to, da se prosudi kojoj juridičnoj instituciji spada pogodba postojeća od pamtivijeka izmedju vlastnika i težaka.

Akoprem dakle merces biva plaćena plodom, a ne novcem, ništa ne stoji tome na putu, da se ta pogodba smatra kao zakup ili najam, jer, kako spomenusmo, ona vuče svoj izvor od municipalnih zakona, koji su onda vladali.

Pošto u rimskom pravu to pitanje nije riješeno, nastaje pitanje, na koju instituciju istoga ono spada. Spomenuta pogodba bijaše smatrana u opće kao locatio conductio ili kao societas te kao innominatni contract sastojeći se iz elemenata locatio i societas.[8] Nu, budući da dubrovački sudovi nijesu se nikada o tome izjavili kakvom presudom, nijesmo u stanju, da naznačimo njihovo pravno stanovište u ovom smjeru. Samo ćemo spomenuti, da su austrijski sudovi prihvatili mnijenje kameralnog prokuratora dra. Steinera krsteći kmetstvo društvom u smislu § 1103. gr. zak., o čemu ćemo se kasnije opširnije pozabaviti. Istaknut ćemo ovdje, što glasoviti Mercadé kaže: „Kolonat sastoji se iz dvostrukih elemenata, naime zakupnih i društvenih. Zakupnih, jer težak sam obradjuje zemlju, te gospodaru daje dio ploda; društvenih, jer vlastnik stavlja u društvo uživanje svoje zemlje i zato prima od težaka dio ploda, dočim težak ulaže svoj trud i marljivost.

Duvergier hoće da je kmetska pogodba samo zakupne a Cujacij opet da je društvene naravi. Po tomu dakle mora se tražiti njezina prava narav medju ova dva ekstrema, te zaključiti, da težačka pogodba sadržaje u sebi oba ova

[7] A Pernice. Parerga § 55.

[8] Zobkow: Die Theilpacht § 2.

Digitized by Google

juridička načela t. j. društveno i najmovno. I zakon kod pogodba smješane naravi t. j. sastojećih se iz raznih elemenata, nešto osobita odredjuje, naime, hoće da se takove pogodbe ocjenjuju po §-u 1134. talj. gr. zak., a toga se načela držao i prizivni sud mletački god. 1876.[9] izrazivši se ovako: „Ma quando un contratto[10] risente di svariati elementi, e l'oggetto sia uno solo, prende nome e forma dall'elemento prevalente. La ragione é, che essendo unico l'oggetto, le conseguenze di diritto non possono essere disparate e diverse."

Nekoji zakonoznanci pri procjeni obilježja težačke pogodbe izrazili se, da je najmovno načelo pretežitije, jer da se radi o radnji, koja biva naplaćena plodom, mjesto novcem.

Mi se moramo ograditi proti ovoj izreci, jer se ona neda tako lako promotriti, a da svak bude u stanju da si pribavi jedno stalno mnijenje.

Medjutim polovica dubrovačka postoji po starim uvjetima i običajima, te će tako i na dalje ostati. Ona je baš prava nužda gospodarstvena, bez koje vlastnici nebi nikako mogli ma koju korist crpiti od svojih zemalja. O tome se ovako izrazili vrijedni pravnici, dr. W. Schiff u svojoj knjizi:[11] Vlastnik nasljedno dade težaku jednu zemlju za ugovorenu nepromjenjivu naplatu u plodu ili novcu ili za jedan dio koristi; a M. Stubenrauch[12] kaže: „Osobita polovica koja opstoji u Dubrovniku, nije nasljedno pravo, ona se čestokrat protegne na nasljednike dotičnog polovnika na temelju mučkog pristajanja vlastnika." Od ove dvojice je mnijenje prof. Schiff-a temeljito osobito glede pogodba, koje su opstojale u Dubrovniku.

I zaista, hrvatska ili srpska kmetova obitelj naliči patrijalhalnom tipusu naime, mnogobrojna koljena živu ispod jednog sljemena, imutak im je u zajednici te najpoštovaniji član te mnogobrojne porodice ravna kućnim i gospodarskim poslima te zastupa zajedničke interese spram trećih.[13] Njega obično nazivaju „domaćinom", te, da takovim bude, ne priječi mu ni doba života ni spol, jer čestokrat, kad nema u kući muške glave da obnaša tu čast, biva odabrana ženska koja u toj časti, kao maja, ostane dotle, dok se ne pojavi muškarac, koji je tomu sposoban. Nu višeputa, kad domaćin, bilo s bolesti bilo radi starosti ne može da na dalje tu čast obnaša, svojevoljno ili dogovorno sa članovima zajednice ustupi ju drugomu bilo vlastitom sinu, bratu ili unuku, koji se svojom sposobnošću pokaže najdostojnijim i najprikladnijim.

---

[9] Giuris pr. Ital. vol. 28. II. 907.

[10] Ali, kada jedna pogodba u sebi sadržava raznih elemenata dočim joj je jedan jedini predmet, ona prima naslov i formu od pretežitijeg elementa. Tomu je razlog, buduć jedincat predmet, pravne posljedice ne mogu da budu nesuglasne i različite.

[11] Dr. W. Schiff: Grundris des Agr. recht.

[12] M. Stubenrauch: Com. str. 761. br. 4.

[13] Kao: „Pater familias" u rimskom pravu.

Digitized by Google

Smrt jednog družinara zajednice ne donosi posljedicom kakvu promjenu u pravu pojedinaca na zajedničko imanje, već ovo i na dalje ostaje u zajednici; ono se ne dijeli, i sve muške glave, koje doprinašaju svojom radnjom k uzdržanju i unapredjenju njegovom, imaju jednako pravo uživanja, dočim ženske, kada se udadu, imaju pravo samo na opremu i tako zvanu prčiju sastojeću se u nekoliko glava blaga za razplodjenje.

Takovo načelo ukorenjeno je od pamtivijeka u dubrovačkom kotaru, gdje mletačka republika nije, kao u ostalim predjelima Dalmacije, zavladala i svoje običaje presadila.

Kada bi momak, koji je ostavio kuću ili djevojka, koja se vjenčala, tražili dio zajednice po načelima gradjanskog zakonika, morali bi ljutu borbu voditi sa ostalim članovima zajednice.[14]

Doista, niko neće steći pravog pojma o dubrovačkoj polovičnoj pogodbi, ako ne usvoji duboko uvjerenje, da pogodba nije sklopljena sa samom jednom osobom (fizični individualitet), koja svoja prava i dužnosti nasljednicim ostavlja, nego sa jednom čitavom hrvatskom porodicom koja žive u zajednici[15] zastupanom od svoga starješine ili domaćine, t. j. sa jednom moralnom osobom, koja opstoji sve do smrti posljednjeg svog člana.

U slučaju pako smrti člana obiteljske zadruge ili istog starješine (domaćina) nasljednici ostaju i na dalje u posjedu zemalja, ali ne po uvjetima ugovorenim u prvom pismu, nego s razloga, što se nijesu promjenile juridične osobe ugovaratelja, te pogodba ostaje u krijeposti do volje ugovaratelja. — Ali u slučaju da zadruga sasvim izgine (izčezne), tada pogodba sama po sebi pada, s razloga, što više ne opstoji jedna od ugovarajućih stranaka i nema nikoga, koji bi imao pravo, da traži kakvu naknadu, pa poboljšanja ista ostaju na korist vlastnika.[16]

Nestalo stare republike dubrovačke, nestala vlastela kao zakonodavci i suci, te samo od njih uspomena ostala, da ih je bilo i bitisalo, ali usprkos svemu tome, polovnička pogodba ostala, ona opstoji i opstojati će i preko nas kao jedina gospodarska nužda i za kmeta i za gospodina.

U v j e t.[17] Ovo je druga vrst pogodbe opstojeće u Dubrovniku izmedju gospodara i kmeta, a sastoji se u tome, da gospodar dava zemlju na uživanje kmetu, da se njom okoristi pod uvjet, da mu u ime toga uživanja plati stanovitu svotu u novcu ili količoću ploda ili pako životinja — Nego, pošto zemlja ne može da ploda dade bez da ju uživaoc obradjuje, tako ova pogodba imade u sebi obilježje najmovne pogodbe, s jedinom raz-

[14] Utješenović: Haus-Com. der Südslaven.
[15] Bersa. Op. cit. p. 40.
[16] Bersa: Opet. cit. 41.
[17] Smirich: Rapp. 12. nov. 1874. str. 7903. p. 22.

Digitized by Google

likom, da, u mjesto plaće u novcu, kako kod najmovnih pogodba, ili kupoprodajnih §§ 1053. i 1151. g. z., plaća slijedi u stanovitom dijelu ploda, a takova plaća u hrvatskom se jeziku naziva „uvjet".[18]

Kako nekoji tvrde,[19] još pri koncu sedamnaestog stoljeća bila je sklopljena jedna pogodba medju vlasnika i težaka za oranicu, u kojoj nije bila ustanovljena procjena ploda kao kod drugih obradjivanja za ustanovljenje dotičnog dijela spadajućeg vlasniku. Naprotiv težak je bio dužan odgovarati gospodaru jednaki dio ploda a koji put novaca.

Osnovatelji te prasjedioci Dubrovnika i naseljenici nijesu poznavali drugog obradjivanja zemlje do sijanica, pa već stoga i što je u kolanju bila nedostatna količina novca, primali su njeki u mjesto gotovog novca dio ploda. Ovakove pogodbe bi se sklapale samo za neke zemlje, dočim za većinu zemalja gospodar bi sklopio s kmetovima pogodbu, o kojoj smo već govorili i uz procjenu.[20] Prva se vrst pogodbe poznaje pod imenom na uvjet, a druga na procjenu. Te bi pogodbe sklopljene bile na neizvjesno vrijeme, nego kašnje su što običaji što zakoni, tu neizvjesnost ispravili. Naime, osudom 7. novembra 1713. malog vijeća (minor Consiglio) ta se pogodba mogla po volji stranaka ukinuti. Po naredbi statuta knj. V. čl. XXIX./2. te pogodbe mogle se riješiti stranke svake godine, samo što bi imale biti nagradjene postojeće poboljšice.[21] Sve takove pogodbe bi se sastavljale pred državniom vlasti republike dubrovačke, o čemu bi se vodio zapisnik, u kojem izim potvrde o sklopljenoj pogodbi, sadržano bi i uz koje običaje bi sklopljene. Za zemlje vlasnosti crkve Sv. Vlaha vladala iznimka naime, da su se one morale ustupiti težaku za pet godina.[22]

Sve razmirice, koje bi nastale usljed tih pogodba, razpravljale bi se pred državnom vlasti, a poboljšice učinjene od zakupnika, po naredbi 9. novembra 1568., pripadale bi vlastniku kao priraštaj zemlje.

Po do sada navedenome jasno se vidi, prvo da vlastelin daje zemlju težaku, a da iz nje korist crpi i drugo, obvezu težaka da za to gospodaru plaća u novcu ili dava dio ploda kao dohodak.

U uvjetnim pogodbam dakle nije se dijelilo vlasništvo, nit je postojala kakva ovisnost jedne strane prama drugoj, po čemu se imade zaključiti, da su one bile čisto privatne naravi.

---

[18] Bersa: Op. cit. 9.: Hrvatska riječ, koja znači najmovnu pogodbu.

[19] Ivellio: Saggio d'uno studio sulla colonia e contadinaggio 1873 (§ 9. p. 65.)

[20] De terra quae datur alteri ad laborandum.

[21] Kao poboljšice, milioramenti, imadu se smatrati sve one radnje, koje bi težak učinio na zemlji, a da joj prvobitna vrijednost poskoči. U te poboljšice ne bi išle one radnje, koje je težak obvezan da učini, a da mu zemlja ploda dade. Dakle dužno obradjivanje.

[22] Libro Verde cap. 375.

Digitized by Google

U drevno doba Rimljani su u našu zemlju uveli razne naseobine, ali nisu nikad naseljenici bili robovi te i ako su bili soldati, ipak su bili slobodni. Rimsko je pravo po svuda vladalo, i pogodbe sa robovima nijesu se nikad sklapale.

Poslije Rimljana stvorili su se municipalni zakoni i statuti, a u Dubrovniku dapače i republikanski zakoni, koji su bili nadahnuti liberalnim duhom, te nigdje nije bilo traga robstvu, pa čak oni, koji bi se slučajno bavili tom trgovinom, bili bi strogo kažnjeni.

Napokon nad cijelom Dalmacijom, izim Dubrovnika, raširio bio svoja krila mletački lav, ali ni republika mletačka nije trpjela ropstvo.

Zaključiti nam je po drugi put, da su pogodbe sklopljene izmedju vlastnika i težaka odgovarale potpuno zakonima i običajima ondašnjeg doba te su bile privato-pravne naravi sklopljene medju slobodnim gradjanima i po zakonu ravnopravnim jedan drugomu.

(Nastavit će se.)

Imade li u maličnom postupku mjesta posebnom pravnom lieku glede izreke o naknadi troška za pojedino odgodno ročište.

U maličnoj stvari t. t. L. K. proti B. R. izrekao je kr. kot. sud I. u Z. odluku od 25. februara 1909. broj 12.412.: „Po čem je ali tuženi skrivio bezuspješni dolazak tužiteljev sudu, to se tužitelju dopituje trošak od K 5.40, koji imade tuženi u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe podmiriti.“

Proti ovome dielu spomenute odluke uložio je tuženi utok sa žalbom ništovnom i to naročito proti preobilnoj visini tog dosudjenog tužitelju troška za jedno odgodno ročište.

Uslied tog utoka izrekao je banski stol 5. maja 1909. broj 10.879 sliedeće svoje riešenje:

„„Kr. banski stol uvaživ, da se u maličnom postukpu ništovnom žalbom napadati mogu samo osude, vidiv, da se utokom napadati mogu zaključci i odluke u §. 81. zak. o mal. post. navedeni, vidiv, da proti napadnutoj odluci maličnog sudca u obće nema mjesta utoku (§. 81. zak. o mal. post.) — obnašao je ništovnu žalbu tuženoga zabaciti, a utok njegov kao nedopustiv odputiti“.

Ova odluka druge molbe zadobila je pravnu moć, jer u maličnom postupku daljnjeg pravnog lieka nema. Ali obzirom na ovu riešidbu slobodni smo upitati se kako da se stranka u maličnom postupku ograditi može proti ovakovom previsoko obredjenom incidentnom trošku odgodnog

Digitized by Google

ročišta. Platež ovog troška naložen je u ovom slučaju tuženom u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe.

Dok osuda izrečena bude, mora da je tuženi taj trošak već odavna uplatio, pa kakve koristi imade, ako žalbom ništovnom svojom uloženom proti samoj osudi napada previsoko dosudjeni trošak jednog odgodnog ročišta. — Dosljedno ovoj drugomolbenoj riešidbi dakle mora stranka da plati bez daljnjeg pravnog lieka takav incidentni trošak odgodnog jednog ročišta bezuvjetno u svakoj po prvom sudu obredjenoj visini pa bio taj trošak i ma kako proti izričitoj ustanovi zakona o maličnom postupku previsoko ustanovljen.

To držimo, da nije bila intencija zakonodavca.

Da je ovaj naš nazor opravdan, dokazuje opeta sam kr. banski stol svojom riešidbom od 19. maja 1909. broj 12.019 u mal. parnici t. t. L. K. proti istom tuženom B. R., koja glasi doslovce:

„Uvaživ, da po §-u 24. zakona o mal. postupku stranka koja je kriva što se je ročište odgodilo, imade naknaditi protustranci na njezin zahtjev tim prouzročene troškove; uvaživ, da je tuženi brzojavno na sam dan rasprave dne 19. februara t. g. zatražio odgodu ročišta radi nenadane bolesti na koju je protustranka pristala uz zahtjev naknade troška bezuspješnoga ročišta; uvaživ, da tuženi nije posvjedočio ničim, da je naglo obolio, a niti je taj dokaz doprinjeo u utoku, § 312. gpp., to je prvomolbena odluka opravdana temeljem § 24. m. p. što se tiče dužnosti naknade troška; nu uvaživ, da po §-u 71. m. p. in fine stranci, koja bude zastupana po punomoćniku (odvjetniku), ne ima se dosuditi naknada većeg troška nego bi joj se dosudila, da je glavom pred sud došla, to se pokazuje trošak dosudjen sa K 6.40 za jednostavni pristup na ročište previsok, obnašao je žalbu ništovnu tuženog zabaciti, a utok istoga glede glavne stvari odputiti, te napadnutu odluku potvrditi, nu uvaženjem utoka glede visine troškova napadnutu odluku preinačiti te sniziti trošak od K 6.40 na K 2.40."

Eto dakle očito protuslovje izmedju dvih malo ne istodobnih riešidba jednog te istog sudišta. — Jedan te isti tuženi imade pred istim sudom istoga dana 2 ročišta, koja bolesti radi na sam dan ročišta brzojavno odgadja.

Sud nalaže tuženom naknadu troškova obiju ročišta, ali pošto su ti troškovi previsoko ustanovljeni, ulaže tuženi proti obim jednako glasećim prvomolbenim odlukama, mal ne istodobno, dva jednako glaseća utoka sa žalbama.

Banski stol rieśava mal ne istodobno oba ta utoka gore citiranim riešidbama protivno.

Mi smo ove odluke iznijeli zato, jer se tu radi o kardinalnom jednom pitanju, nipošto pako o uzgredici kakovoj, pa ako već u nuzgrednim pitanjima različiti sudovi donašaju odluke različitog smjera, to bi za jednolikost sudovanja bezuvjetno potrebno bilo, da si više molbe naše u riešenju

Digitized by Google

stožernih pitanjadosljedne ostaju glede načela i principa, pa da prema tomu i konsekventno donose u jednakim pitanjima jednake riešidbe.

U broju 12 prošlogodišnjeg „Mjesečnika" na stani 1065 iznesosmo raspravicu, kako su razrožna mnienja viših molba „glede nadležnosti sudova u prieporima trg. naravi glede iznosa ispod K 200.—" a sada eto iznosimo slučajeve, gdje viša u bagatelnoj stvari i zadnja molba u pogledu dopustivosti pravnog lieka proti visini obredjenog troška za pojedino ročište, koje je tečajem parnice odgodjeno, donaša protivne riešidbe,

Ovakova nestalnost u riešidbama viših sudova, djeluje tim manje dobro, što se one — barem u gore navedenim slučajevima kao i glede pitanja nadležnosti raspravljenoga u 12. broju prošlogodišnjeg „Mjesečnika" tiču stvari manje vriednih, t. j. manjih svota, pa dosljedno tome takvi se slučajevi mnogo češće se zbivaju, od onih tičućih se većih iznosa odnosno većih i velikih tražbina.

Baš zato, jer se sva ova pitanja tiču manjih iznosa, to je baš širi sloj pučanstva zainteresiran o sadržaju riešidaba viših sudova.

Ta raznolikost riešidaba višjih sudova u riešenju načelnih pitanja u stanju je konfundirati širje slojeve pučanstva; a i naš trg. stališ, pa im se time otegoćuje oživotvoriti svoja prava.

Nadležni faktori bi zato trebali, da pozorno i budnim okom prate ovakova riešenja, ter nastojati naći sredstva takovu protuslovnost u buduće ukloniti i onemogućiti.

Nebi li se možda kod nas, za da se postigne jednolikost sudovanja, i dosljedno tome, da se ustali praksa sudačka i ojača pravna svijest naroda, dala uvesti neka institucija poput „Judicatenbuch"-a ili „Spruchrepetitorum-a". Dr. — — —r

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Nezakonitost rodjenja može tužbom u smislu § 158. o. g. z. pobijati ne samo suprug i njegovi nasljednici, već u ime supruga nepoznata boravišta imenovani mu skrbnik na čin (§§ 276. 158. o g. z.)[1]

Kr. kot. sud u P. u parnici I. K. nepoznata boravišta, zastupana po skrbniku na čin odvjetniku dr. W. tužitelja proti mld. M. rodjenoj po ženi mu B. K., zastupanoj po skrbniku na čin odvjetniku dru. F. Sch. u P. tuženici radi priznanja nezakonitosti rodjenja, osudom od 1. septembra 1909. br. 19813/gr. izrekao je za pravo:

Dijete, što je dne 29. juna 1903. rodila Barbara K. rodjena F. i koje je kršteno u K. dne 2. jula 1903. imenom Marija Magdalena, rodjeno je izvan

[1] Vidi „Mjesečnik" god. 1904. strana 208.

Digitized by Google

braka, te je nezakonito, a tužitelj Josip K. nema se smatrati ocem njegovim. Parbeni troškovi se prebijaju.

Razlozi: Nepreporno je tečajem rasprave ustanovljeno, da su tužitelj i Barbara K. zakonito vjenčani bračni drugovi, te da je ova dne 29. junija 1903. porodila diete, koje je kršteno imenom Marija Magdalena, i koje je upisano kao zakonito diete te dvojice.

Ovom parnicom traži tužitelj po svom skrbniku, da se mld. Marija-Magdalena K. briše u knjizi krštenih župe u K. kano zakonito njegovo čedo i upiše kao nezakonito, a to zato, jer to čedo nije po njemu začeto, budući da je on već pred devet godina otišao iz l. u Ameriku, a da se za to vrieme nikad u l. vraćao nije, niti se gdje sastao sa svojom ženom.

Caeteris exmissis, jer za uvodno postavljeno pitanje nije od važnosti.

Nu od važnosti jest prigovor skrbnika na čin mld. Marije-Magdalene K. za obranu zakonitosti njezinoga rodjenja, da skrbnik na čin odsutnoga Josipa K. nije u smislu § 158. o. g. z. ovlašten na podignuće ove tužbe, jer je to isključivo pravo muža.

Na ovaj prigovor nije se obazrela osuda prve molbe, jer je držala taj prigovor pravomoćno riešenim presudama kr. ban. stola od 26. oktobra 1904. br. 24906 i kr. stola sedmorice od 18. maja 1905. br. 1893. u izvanparbenom postupku.

Boljeg razumjevanja radi sliede razlozi riešenja obih viših odluka.

Kr. banski stol, vidiv, da je utjecateljica Barbara K. glasom krstnoga lista od 29. juna 1903. rodila žensko diete, kršteno na ime Marija-Magdalena K. i u matici unešeno kao u braku s Josipom K. rodjeno;

vidiv, da utjecateljica tvrdi, da je njezin suprug I. K. već sedam godina u Americi nepoznato odsutan i da je ona to diete zaniela s Gjurom E., čim se dira u pravo koli I. K. toli mld. Marije-Magdalene K.; vidiv, da stoga, što postoje uvjeti § 176. i 276. o. g. z. valja imenovati skrbnika, koli I. K. toli i mld. M. K., da uzmogne odsutnom I. K. postavljeni skrbnik na čin (§ 188., 269., 276. i 1034. o. g. z.) povesti parnicu proti skrbniku, koga će sud odrediti, da brani zakonitost rodjenja mld. M. K. — obnašao je povodom utoka B. K. ukinuti napadnutu odluku prvoga suda ter mu naložiti, da mld. M. K. po § 176. o. g. z. imenuje tutora, a nepoznato odsutnom Josipu K. po § 276. o. g. z. skrbnika na čin u svrhu, da zametne parnicu na priznanje nezakonitosti rodjenja mld. M. K. ter ovoj po § 158. o. g. z. takodjer skrbnika na čin za obranu zakonitosti njezinoga rodjenja.

Kr. stol sedmorice vidiv, da B. K. i uslied odredbe kr. stola sedmorice saslušana po prvom sudu glasom zapisnika od 13. aprila 1905. ispovjeda, da je njezin suprug I. K. sada nepoznata boravišta u Americi, a ona da nezna, da li je živ, ili mrtav, nadalje da je cieli njegov imetak ovršnim putem prodan, da sada ništa nema, pa zato da je za mld. M. K. koristno, da se proglasi nezakonitom, pošto njezin praesumtivni otac ima imetka za uzdržavanje te maloljetnice;

vidiv, da se po § 276. o. g. z. može odrediti nepritomnomu skrbnik i onda, ako bi bilo smetano izvršivanje tudjega prava;

vidiv, da je zato s ovih i s razloga navedenih u napadnutoj riešitbi kr. ban. stola ta riešitba opravdana u koliko se njome odredjuje imenovanje skrbnika odsutnomu I. K. i mld. Mariji K. u svrhu tamo navedenu, ali da nije po zakonu još za sada opravdano, da se istoj mld. M. K. imenuje tutor,

Digitized by Google

jer se ona za sada još, dok nije u tom pogledu osuda pravomoćno izrečena, nezakonitim djetetom smatrati ne može;

obnašao je povodom previdnih utoka dra. F. Sch. kao skrbnika na čin za branjenje zakonitosti rodjenja djeteta mld. M. K. i odvjetnika dr. W kao skrbnika odsutnoga I. K. onaj dio napadnute riešitbe kr. ban. stola, kojim se odredjuje, da se imenuje mld. M. K. po § 176. o. g. z. tutor, kao preuranjen ukinuti, u ostalom dielu pak u krieposti uzdržati.

Uslied priziva skrbnika tuženice malodobne Marije-Magdalene K. preinačio je kr. banski stol osudom od 1. decembra 1909. br. 29140 osudu prvomolbenoga suda i odbio tužitelja s tužbovnim zahtjevom uz preboj párbenih troškova.

Razlozi: Osporavanje zakonitosti rodjenja po § 158. o. g. z. jest isključivo pravo muža i u odredjenom slučaju § 159. o. g. z. njegovih nasljednika, u koliko od toga zavisi njihov imovinsko-pravni interes § 531. o. g. z., nu nikako ne pripada to pravo skrbniku muža nepoznatoga boravišta.

Istina je doduše, da se po §§ 270. i 276. o. g. z. odredjuje nepritomnima skrbnik, ako nisu ostavili nijednoga zastupnika urednoga, bez kojega bi njihova prava bila u pogibelji radi odgodjenja, ili bi bilo smetano izvršivanje tudjih prava.

U nazočnoj parnici ne imamo nijednoga od slučajeva netom spomenutih, jer po § 158. o. g. z. može nepoznato odsutni I. K. tri mjeseca iza kako bude saznao, da mu je žena rodila diete, pobijati tužbom zakonitost rodjenja, dakle ne leži nikakova pogibelj u odgadjanju toga pobijanja, a što se drugoga slučaja tiče, to ne imamo nikakovo potraživanje tudjega prava proti I. K.

Prema tomu nije dokazano pravo na tužbu za stran I. K. po skrbniku na čin.

Povrh toga nije dokazano, da je Josip K. nepoznata boravišta u Americi, jer je izkazima svjedokinja A. O. i K. B. dokazano, da im je brat I. K. prije šest godina odnosno još prije 2 godine više put pisao i to posljednji put iz P. i da mu je K. B. odgovarala na pisma.

S ovih razloga valjalo je prvomolbenu osudu preinačiti i tužitelja odbiti s tužbovnim zahtjevom.

Kr. stol sedmorice vrhovnom osudom od 24. februara 1910. br. 769. preinačio je osudu kr. banskoga stola i uspostavio osudu prvoga suda.

Razlozi:

Ovlast odvjetnika dra. R. W. kao skrbnika na čin nepoznata boravišta I. K., da podigne nazočnu tužbu, utemeljena je na riešitbi kr. stola sedmorice od 18. maja 1905. br. 1893 pod C—I., kojom je imenovanje rečenoga skrbnika uprav u svrhu podignuća nazočne tužbe odredjeno. U razlozima ove riešitbe oprovrgnuti su takodjer razlozi napadnute drugomolbene osude, kojima se izriče, da skrbnik odsutnoga supruga ne može tobož za nj pobijati zakonitost rodjenja djeteta u braku rodjenoga, ali začetoga sa inom muškom osobom, jer je u obrazloženju navedene vrhovne riešitbe izrečeno, da takovu ovlast na podignuće tužbe u smislu § 158. o. g. z. ima takodjer skrbnik odsutnoga supruga, u koliko bi bez takove tužbe smetano bilo izvršivanje tudjega prava, a taj slučaj ovdje postoji, jer mldb. M. K. nije mogla svog naravnoga oca tužiti na priznanje očinstva i ispunjenje očinskih dužnosti.

Digitized by Google

Uvjet pak za pobijanje zakonitosti rodjenja u braku rodjenoga djeteta, naime nemogućnost, da je djete začeto po zakonitom suprugu majke odnosnoga djeteta, dovoljno je dokazan sa dokazali, istaknutimi u razlozima prvomolbene osude tim više, što se ta nemogućnost u obće samo konkludiranjem iz činjenica i okolnostih dokazanom smatrati može.

U nazočnom slučaju su pak svi svjedoci potvrdili, da je I. K. jur oko godine 1899. odputovao u Ameriku, bez da se je odanle povratio ili da bi njegova supruga tamo putovala, po čem diete rodjeno dne 29. juna 1903. ne može da je začeto po tužitelju. Priobćio P. P.

Ugovor, kojim dužnik zajmoprimac ustupa davaocu zajma na uživanje svoju koju zemlju na mjesto dobiti, nije pravovaljan.

Prvomolbeni je sud presudio, da je ovakav ugovor sada poslije zakona 14. juna 1868. br. 62 L. D. Z pravovaljan, jer da je dvorska odluka 24. decembra 1816. br. 1305 Zb. sudb. zak. ad § 999 gz. implicite derogirana ovim kasnijim zakonom.

Drugomolbeni sud i c. k. vrhovni sud u Beču svojom riješitbom 29. decembra 1908. R IX 139/8 bili su nasuprot mnijenja, da je i sada upitni ugovor lišen pravne krijeposti i da gorespomenuta dvorska odluka još sada ostaje u potpunoj snazi.

Profesor Schey u svojem djelu „Obligationsverhältnisse", svez. I. strana 136 nota 44 takodjer mnije, da je upitna dvorska odluka derogirana općenitim propisom § 6. zak. 14. juna 1868. br. 62. Dr. C. P.

Treća osoba, koja nije u stanovitom pravnom poslu kontrahenat, nema aktivne legitimacije na tužbu, ma da je u tom pravnom poslu interesovana.

Tužbom depr. 2. decembra 1908. broj 12328 gr. podnesenom kod kr. kotarskog suda u K. po tutorstvu mldb. B. K. zastupanom po odvj. F. B. u K. tužen je P. K. iz R. na priznanje ništetnosti darovne pogodbe, sklopljene u D. dne 11. oktobra 1908. izmedju M. K. i tuženog P. K.

U obrazloženju tužbovnom tvrdi tužiteljica, da je darodavac M. K. darovao tuženom daroprimcu nekretnine upisane u grunt. ul. broj 370 por. općine Gj., uz uvjet, da daroprimac imade toli darodavca koli i njegovu djecu i unuku mldb. B. K. uzdržavati, a u koliko daroprimac ne bi taj uvjet ispunjavao, tad gubi darovna pogodba svaku valjanost.

U dokaz tih okolnosti poziva se tužiteljica na svjedoke, eventualno navraća tuženom glavnu prisegu.

Pošto pak tuženik ne uzdržava mldb. unuku B. K., te po tom ne ispunjava uvjet darovne pogodbe, stoga tužiteljica, ista ta mldbna B. K. traži ovom tužbom uništenje odnosno priznanje beskreposti te darovne pogodbe, i uspostavu prijašnjeg gruntovnog stanja tako, da se darovane nekretnine opet na ime darovaoca M. K. kao vlastnost u gruntovnici upišu.

Tečajem parbene rasprave temelji tužiteljica svoje pravo i na ustanovi § 1019. o. g. z., po kojoj zakonskoj ustanovi tvrdi, da je ovlaštena zahtjevati toli ispunjenje darovne pogodbe, koli i ukinuće iste.

Tuženi poriče tužiteljici ovlaštenje na tužbu, jer da je ona treća osoba, koja nije pogodbu utanačila.

Digitized by Google

Osudom od 18. juna 1909. broj 6530 gr. odbio je kr. kotarski sud u K. tužiteljicu sa njezinom tužbom i osudio na naknadu parbenog troška tuženom uz obrazloženje, da je ovu parnicu bio ovlašten podignuti samo M. K., kao ugovarajuća stranka (darodavac), a i on bi u smislu § 919. o. g. z. mogao eventualno tražiti samo tačno ispunjivanje pogodbe od strane tuženog, a nipošto nije na tu tužbu ovlaštena mldb. tužiteljica, koja tu pogodbu nije utanačila, niti je utvrdjeno, a kamo li dokazano, da je njezinom, odnosno njezinog tutorstva sporazumkom sklopljena, pa se za to tužiteljica ne može pozivati na ustanovu § 1019. o. g. z., ni na koju drugu zakonsku ustanovu, koja se tiče opunovlaštenja, a prema tome je sasvim očito promašena aktivna legitimacija, te je zbog toga valjalo tužbu odbiti.

U podnesenom po tužiteljici prizivu i žalbi ništovnoj tvrdi opetovano tužiteljica, da je ona ovlaštena na podignuće svoje tužbe, jer, da je uz ugovarajuće stranke i treća osoba, u korist koje je dotična pogodba sklopljena, na tužbu ovlaštena.

Kr. banski stol osudom od 4. novembra 1909. broj 21879 potvrdio je u cjelosti osudu kr. kotarskog suda u K. od 18. juna 1909. broj 6530 gr. s razloga, što je prvosudna osuda dovoljno opravdana svojim valjanim obrazloženjem ustvrdivši naročito, da tužiteljica nipošto ne može tražiti ukinuće preporne darovne pogodbe.

Proti toj banskostolnoj osudi uložila je opet tužiteljica pravni lijek vanrednog previda i ništovne žaobe ističući jur navedene svoje nazore; nu kr. je stol sedmorice vrhovnom osudom od 5. marta 1910. broj 1084 zabacio ništovnu žaobu a izvanredni previd kao nedopustiv odbio uz obrazloženje, da su obje doljnosudne osude opravdane s razloga u njima navedenima i bez obzira na pitanje, da li bi darovatelj G. K. vlastan bio zahtjevati razriješenje darovne pogodbe ili samo tačno ispunjenje njezino.

Priopćio: Josip Manzoni, kr. kot. sudac.

O pravu slijevanja vode što pripada vlasniku rudokopa u smislu § 181. slovo b) rudarskog zakona (carska povelja 23. maja 1854. broj 146 L. Drž. Zak.) — i nadležnosti suda.

Rudarsko društvo D. vlasnik je rudokopa u V. Usljed velikih kiša g. 1908. sakupilo se je mnogo vode u podzemne galerije rudokopa, a upravitelj rudokopa postavio je jednu veliku sisaljku na zemljištu rudarskog društva, sa istom crpio vodu, koja se je pak razlijevala po tom zemljištu, a sa toga se izlijevala preko javnog puta kroz jedan tombin u jarugu vlasnosti braće N, a otale napred kao što teče ostala voda kišnica.

Braća N. ustali su tužbom proti rudarskom društvu za povratak u pregjašnje stanje, priznanje vlasnosti i nepostojanje ikakve služnosti, a osobito ne one vodovoda.

Rudarsko društvo prigovorilo je, da ne pita i ne vrši nikakvu privatno pravnu služnost, nego da vrši pravo, što mu pripada po gori navedenom propisu rudarskog zakona.

C. k. kotarski sud u D. odbio je tužbu zbog nepripustljivosti gradjanskog puta, smatrajuć da se radi o pravu po rečenom propisu rudarskog zakona, te da je administrativna vlast nadležna po § 132. rudarskog zakona da riješi ovaj spor.

Digitized by Google

Utočni sud u Š. smatrao je da je sud nadležan. Ovaj zaključak utočnog suda bi potvrdjen od c. k. vrhovnog suda u Beču zaključkom 16. septembra 1908. poslov. broj R IX 19/8. radi ovih r a z l o g a:

Po jasnom sadržaju tužbenog zahtjeva pozivlje se kotarski sud, da ustanovi isključivo i neograničeno pravo vlasnosti tužitelja na čest. zem. 1135. p. o. V.; nepostojanje ma kakve služnosti vodovoda na teret te čestice a na korist nekojih zemljišta pripadajućih protustranci te da zadnja bude osudjena da uspostavi predjašnje stanje stvari. Ovaj tužbeni zahtjev nije bio preinačen tekom postupka. Iz toga proizhodi, da se podnipošto ne zahtieva utvrdjenje neopstojanja kakve rudarske služnosti ili kakvog drugog prava ustanovljenog u rudarskom zakoniku, nego jedino utvrdjenje neopstojanja jedne privatno pravne služnosti predvidjene u §§ 477. 497. gradj. zak., kako to pravom ističe utočni sud, te povraćaj u predjašnje stanje.

Držanje prvog suca da tužbeni zahtjev ima za predmet povlast, koja je udijeljena u § 131. rudarskog zakona, prikazuje se u protivnosti sa parničkim spisima. Dosljedno, obzirom na ovaj tužbeni zahtjev te na navod vrijednosti sadržan u tužbi spor spada pred kotarski sud po § 49. br. 1. prav. sud. vl.

Ako sada stranka proti tome tužbenom zahtjevu tvrdi da *je ona na* temelju jednog javnog naslova, a osobito na temelju jednog prava danog od rudarskog zakonika ovlaštena na to navraćanje vode, to taj prigovor, vrhu kojeg nema da slijedi po § 411. gradj. postup. pravomoćna izreka suda, koji je bio nastupljen, ne može da ima upliva na nadležnost istoga oslonjenu, kako je istaknuto na § 49. broj 1. prav. sud. vl. pri čemu je još i opaziti, da i ako će pri prosudjenju, je li taj prigovor osnovan, imati da riješi pitanja, za koja su mjerodavne odredbe rudarskog zakona, to je neodlučno za nadležnost, jer za prosudjenje nadležnosti suda nije mjerodavna pravna narav pitanja, koja se imadu da pretresu, nego pravna narav zahtjeva, vrhu kojeg sud ima da presudi" —

Usljed ovih riješenja nastavilo se je raspravljanje i tužba bi odbijena od obaju nižih sudova.

C. k. vrhovni sud presudom 3. novembra 1909. poslov. broj Rv IX 175./9. nije udovoljio reviziji braće N., a to radi ovih r a z l o g a:

Revizija oslonjena jedino na revizijskom razlogu br. 4. § 503. gradj. post. nije opravdana.

Djelo tuženog rudarskog društva, iz kojeg tužitelji misle da mogu izvesti pravo za podignuće negatorne tužbe, ne cilja polag nepobijanih utvrdjenja parničkih za zemljišnom služnosti na korist nekretnine čest. zem. 727/1. 727/2. p. o. V., a na teret zemalja tužitelja br. 1135, već ide jedino zatim, da pomoću jedne u ovu svrhu napravljene sisaljke odaleči vodu, koja se u rudničkim jarugama i rovovima u vrijeme velikih kiša nakupi. Obzirom na okolnost, da se tuženo društvo u svrhu vršenja ovog prava ne pozivlje na jedan privatno pravni naslov (§ 480. gradj. zak.), već ovo svoje ovlaštenje izvadja iz odredaba rudarskog zakona, dakle iz jednog javno pravnog naslova, radi se jedino o pitanju, da li je pravno stanovište zastupano od tuženika u zakonu osnovano.

Ovo se pak pitanje mora suglasno sa nižim molbama svakako potvrditi.

I ne obaziruči se ni najmanje na to, da ne odgovara istini tvrdnja tužitelja, da se voda odalečena iz rudničkih jaruga navraća na njihovu zemlju,

Digitized by Google

te da ova zemlja biva time oštećena, budući da iz parničkih resultata proističe, da se upitna voda kroz cijevi navraća na javni put, te da se sa ovog puta, dakle posredno, kroz 1 konal izlijeva u vodene jaruge, koje se istina nalaze na zemljištu tužitelja, nu koje služe za kupljenje vode kišnice, koja sa puta teče, te ne obaziruči se ni na to, da iz ovoga tužiteljima nije nastala nikakova šteta, jer se to navraćanje dogadja samo za vrijeme velikih kiša, mora se smatrati, da je tuženo društvo polag § 131. slovo b) rudarskog zakona na to ovlašteno, jer ova zakonska odredba daje pravo posjedniku rudokopa, da odaleči vodu iz podzemnih galerija.

Ovo je sasma naravno, ako se uvaži, da u slučaju, da prijeti pogibelj osobam zaposlenim u rudniku i samom rudniku, posjednik ovoga ne treba tek da traži dopust za navraćanje vode na tudju zemlju, jer bi dopust prekasno došao, već da je on unapred na to ovlašten eda katastrofe prepriječi.

Ovo je očito ratio legis, kojoj se je u rečenoj zakonskoj odredbi dalo izražaja.

U ovom se slučaju dakle radi o vršenju jedne povlastice, koja posjedniku rudnika pristoji već krijepošću udijeljenja samog rudnika. Djela tuženog društva ne mogu stoga da budu podlogom negatorne tužbe, a posjednik rudnika može biti najviše pozvan na odgovornost za štetu, koju je svojim djelom na tudjem zemljištu prouzrokovao.

Pravno prosudjenje spora po nižim sudovima je prama tome temeljito, te se je stoga obzirom na gori rečeno moralo odbiti neosnovanu reviziju.

Priopćio: P. D.

---

1. Vjerovnik, koji je osnovom antikretičnog ugovora po § 1872 g. z. uživao dužnikovo zemljište, nije dužan svomu dužniku davati račun o pobranim plodovima.

2. Obveza davanja računa nastaje tekar od uručenja tužbe, kojom dužnik pita povratak zemljišta, unaprijed do efektivnog ustupa.

Suglasnim presudama sviju triju molba bi udovoljeno tražbi nasljednika prvobitnog dužnika proti vjerovniku dp. 20. juna 1904. C II. 119/4 za povratak i ustup zemlje, koju je vjerovnik uživao temeljem simulirane kupoprodajne pogodbe 20. juna 1881. br. 1113 spis. bilježn. V..... a koja je pokrivala, po uvjerenju i presugjenju sudova, ugovor zajma s hipotekom uz poredni ugovor § 1372. g. z.

Nazočnom tužbom pak dužnik, dotično njegovi nasljednici, traže da im vjerovnik preda točan račun svih plodova pobratih i koje je mogao pobrati sa dužnikove zemlje za doba od 20. juna 1881. do 15. aprila 1901.

Ova je tražba bila primljena prvomolbenom presudom, a odbijena presudom II-e i III-e molbe, koja zadnja ddto 10. novembra 1909. Rv IX 203/9 vrh. sud u Beču glasi:

„Reviziji oslonjenoj samo na revizijskom razlogu br. 4 § 503. gp. mora se poreći opravdanje.

U op. gr. zak. su tačno odredjeni slučajevi, u kojima se od upravitelja tudjeg ili zajedničkog imanja može tražiti davanje računa (§§ 150., 837., 1012., 1039., 1198., 1202.); ali se nijedan od ovih slučajeva ovdje ne obistinjuje, jer, kako je utvrdjeno, tuženik nije upravljao zemljom koja je bila predmetom parnice riješene presudom od 10. novembra 1904. posl. br. CII

Digitized by Google

119/4-4 u ime tužitelja ili njihovog pravnog predšastnika, već mu je uživanje iste bilo dano od samog vlasnika u svrhu, da se prihodima zemlje naplati za kamate, koje su ga išle na jedan zajam, radi česa ne može da bude govora o zlomislenosti tuženika, već se dapače ista mora obzirom na privolu vlasnika smatrati isključenom.

I ako je istina, da je odnosni pravni posao gorespomenutom presudom bio proglašen pravno nevaljanim i bez kreposti, to iz toga još ne slijedi, da se tuženik za doba prije tužbe dp. 20. juna 1904. mora smatrati zlomislenim posjednikom, već je djelovanje spomenute presude dotično zlomislenost posjeda mogla početi tek od časa, u kojemu je tuženiku bila uručena dotična tužba (§ 338 o. g. z.).

U ostalom se ima još istaknuti, da okolnost, što je bio proglašen nevaljanim pravni posao, na temelju kojega je upitna zemlja dospjela u posjed i uživanje tuženika, još nipošto ne može da retroaktivno utemelji obvezu računa.

To pretpostaviv, te pozivom na temeljite razloge prizivnog suda, ukazuje se revizija neosnovanom". Dr. C. P.

I u slučaju ogluhe tuženika dužan je sudac prosuditi, da li zahtjev tužitelja odgovara postojećim zakonima (tumačenje § 40. gpp.).

Vjerovniku kupčevu ne pripada pravo tužbom zahtijevati, da su kontrahenti dužni priznati opstojnost kupoprodajne pogodbe.

U usmenoj raspravi na tužbu N. Z. iz B. po odvj. A. K. u Č. protiv M. i S. P. iz O. kao nasljednika pok. B. P. iz O. te L. L. iz I., tuženih radi priznanja opstojnosti kupoprodajne pogodbe i prijenosa nekretnina na trećetuženog L. L. i uknjižbu prava zaloga pto. 253 K 93 fil. izrekao je kr. kot. sud u Č. dne 29. maja 1909. br. 4875 gz. ovu osudu i z o g l u h e:

Tuženi M. i S. P. kao nasljednici pok. B. P. iz O. dužni su priznati, da je pok. B. P. prodao L. L. iz I. čest. kat. br. 1787 vinograd Crljeni kip 770□°, upis. u grunt. ul. br. 887 opć. K. I., i kupovninu zanj primio, dužni su stoga dopustiti, da se taj vinograd s pravom vlasništva prenese na L. L. iz I., ovaj pak (L. L.) dužan je dopustiti, da se na taj vinograd uknjiži pravo zaloga za odštetnu svotu od 253 K 93 fil. u korist tužitelja N. Z. iz B., te je dužan potonji naknaditi tužitelju parbeni trošak itd.

R a z l o z i: Tužitelj tvrdi, da je sada pok. Bolto P. prodao prije više od 30 godina za 300 K tuženiku L. L. svoj vinograd Crljeni kip t. čest. kat. br. 1787 ulbr. 887 opć. Kl. I., i da ga taj tuženik od to doba posjeduje i uživa; dokazuje nadalje uručbenom ispravom C—I, da su prva dva tuženika nasljednici prodavaoca, a gruntovnim izvadkom B—I, da je još uvijek ta čestica upisana na prodavaoca, a jer imade prema osudi A—I odštetnu tražbinu od 253 K 93 fil. protiv trećeg tuženika, za koju se ne može namiriti iz njegovih pokretnina, diže ovu tužbu i stavlja zahtjev kao u judikatu.

Pošto navodi tužbe ne stoje u protivuslovju s ponudjenim dokazalima, imadu se u smislu § 40. gpp. smatrati istinitima, a jer ni jedan od tuženih nije pristupio k raspravi, odredjenoj za dan 28. maja 1909., premda su primili ročišnu odluku pravodobno i na vlastite ruke, to je valjalo uslijed zahtjeva tužitelja izreći osudu iz ogluhe po petitu tužbe kao u dispozitivnom dijelu ove osude.

Digitized by Google

Parbeni je trošak dosudjen protiv trećeg tuženika na zahtjev tužitelja po § 573. gpp.

Povodom priziva trećeg tuženika L. L. p r e i n a č i o je kr. banski stol osudom od 26. septembra 1909. br. 20627 prvosudnu osudu ter uz prijeboj parbenog troška odbio tužitelja s njegovom tužbom.

R a z l o z i : I ako tužitelju pristoji pravo tražiti podmirenje svoje ovršive tražbine iz bilo kojih sastavnih dielova imovine ovršenika i tuženika, u nazočnoj parnici L. L., koji su predmetom prometa (§ 448. ogz. i 459. gpp.), ne može on svoje ovršno pravo na uparničenu česticu izvesti putem iznudjenja gruntovnog prijenosa ove čestice na ime ovršenika kao njezina kupca, jer mu za to manjka svaki pravni naslov.

Zahtjev na gruntovnu provedbu izvršene dosjelosti pripada samo kupcu odnosno dosjedatelju i njihovim sljednicima, a njihov vjerovnik može ova kao i s njima savezna posjedovna prava svoga dužnika potegnuti za namirenje svoje tražbine samo putem ovrhe na sama ta prava (§ 526. i sl. gpp. u savezu sa § 298. ogz. i 478. gpp.), u koliko ne prodje putem ovrhe na plodove po dužniku posjedovane stvari, te u koliko nije ovakova ovrha i jedino umjesnom. Tužitelj kao vjerovnik s ovršnim naslovom ima pravo tražiti podmirenje iz pojedinih imovinskih prava L. L. putevima u zakonu predvidjenim, ali mu njegov ovršni naslov, koji glasi na isplatu stanovite novčane tražbine, ne pruža naslova za to, da direktno iznudi od L. L. i kontrahenata (odnosno obvezanika) njezinih (L.) gruntovnu realizaciju njihova odnošaja i tako steče osnovu za ovrhu na nekretnine, jer prema potonjima (kontrahentima) ne stoji u nikakvom pravnom odnošaju, a prema prvome nije u zakonu predvidjen ovakav put ovrhe za novčane tražbine.

Prema tomu je tužbeni zahtjev u preinačenju prvosudne osude otpućen, jer nije na zakonu osnovan. Prijeboj parbenih troškova izrečen je obzirom na povoljnu prvosudnu osudu za tužitelja.

Uslijed tužiteljeva previda p o t v r d i o je kr. stol sedmorice osudom od 31. decembra 1909. br. 4564 u cijelosti drugomolbenu osudu.

R a z l o z i : Prema propisu § 40. gpp. ima sud doduše u slučaju ogluhe tuženika čine, navedene u tužbi, u koliko nijesu oprovrgnuti dokaznim sredstvima u tužbi podnesenima, smatrati kao istinite i osudom riješiti tužbeni zahtjev, ali ne bezuvjetno, nego samo onda, ako takav tužitelju po zakonima pripada. I u slučaju ogluhe tuženika dužan je dakle sudac prosuditi, da li zahtjev tužitelja odgovara postojećim zakonima, a ako ne odgovara, ima tužbu otputiti, ma da tuženici nijesu na nju odgovorili.

Razlozima napadnute banskostolne osude jest pako ispravno obrazloženo, da vjerovniku kupčevu, imajućem ovršivu ispravu, ne pripada pravo tužbenim putem zahtijevati, da su prodavaoc i kupac dužni mu priznati opstojnost odnosne kupovne pogodbe i time se kao nepozvana treća osoba umiješati u pravni odnos, koji postoji samo izmedju dotičnih ugovornih stranaka, — nego da vjerovniku kupčevu pripada jedino pravo po općim ovršnim propisima voditi ovrhu na samo kupovno pravo, kao na inu pokretnu stvar.

Pošto prema tomu tužitelj nije vlastan bio od tuženih zahtijevati, da mu radi omogućenja ovršne uknjižbe prava zaloga na navodno kupljene po trećetuženomu nekretnine, priznadu, da je trećetuženi iste kupio od pok. B. P., jer za takav zahtjev kupčeva vjerovnika nema zakonske pod-

Digitized by Google

loge, nije prvomolbeni sud prema propisu § 40. gpp. vlastan u smislu takovog tužbenog zahtjeva ni suditi, ma da su se tuženici od rasprave oglušili.

S tih razloga ukazuje se napadnuta osuda kr. banskog stola u zakonu opravdanom, pak stoga valja previd tužitelja N. Z. otputiti i potvrditi na padnutu osudu kr. banskog stola u glavnoj stvari i glede prieboja parbenog troška, pošto su se tuženi s tom osudom zadovoljili.

Priopćio J.

Iz upravne prakse.

U inozemstvu odsutni zadrugari poznatog boravišta u zadružno-diobnom postupku.

Naredba kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 19. februara 1910. broj 72.109 ex 1909. upravljena na sve kr. županijske oblasti i gradska poglavarstva u Zagrebu, Osieku i Zemunu, kojom se tumači propis četvrte alineje § 34. provedbene naredbe od 16. decembra 1889. broj 22.403 k zakonu od 9. maja 1889. o zadrugama.

U zadružno-diobnim stvarima, u stvarima razlaza zadrugâ, odtudjenja cjelokupnih zadružnih nekretnina te odpremninâ iz zadruge, podnesenim u utočnom stadiju kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, opaža se često, da razpravne oblasti odsutnim predstavnicima i zadrugarima s pravom glasa poznatog boravišta imenuju bez njihova znanja skrbnike za čin i s ovima provadjaju razprave. Nadalje se iz amo podnesenih zamolnica vidi, da razpravne oblasti žele saslušavati u spomenutim zadružnim stvarima pojedine u inozemstvu odsutne zadrugare zamolnim putem po dotičnom c. i kr. austro-ugarskom konzulatu, i da im istim putem dostavljaju odluke.

Taj se postupak protivi općim procesualnim propisima, koji vriede i za postupak u zadružnim stvarima (§ 60. zadr. zak.) a protivi se i ustanovama §§ 25. i 34. provedbene naredbe k zadružnom zakonu.

Svaki zadrugar, komu pripada na temelju § 29. zadr. zak. aktivno diobno pravo, a komu je boravište poznato, mora biti po smislu §§ 33. i 34. provedbene naredbe k zadr. zak. osobno — dotično ako stoji pod turtostvom ili skrbništvom (§§ 187. i slj. o. g. z.) po svom zakonitom zastupniku — ubavješten, da je kod kotarske oblasti (zadružnoga povjerenika) u tečaju dioba dotično provedba potajne diobe njegove zadruge, da se uzmogne osobno sam zastupati ili svoje zastupstvo valjano povjeriti po smislu § 1008. o . gr. z. opunomoćenom zastupniku. Istom onda, ako se zadrugar ogluši oblastnom pozivu, a nije pravno-valjano imenovao svoga zastupnika, valja da mu kotarska oblast na temelju § 34. cit. nar. imenuje i zavjeri skrbnika za čin, držeći se u pogledu osobe skrbnika općenitih propisâ §§ 198. i 280. o. gr. z., te s tim skrbnikom nastavi razpravu.

Radi toga valja da kotarske oblasti (zadružni povjerenici) u diobnom postupku ubavieste o prvom ročištu osobno svakoga predstavnika poznata boravišta, i to u austro-ugarskoj monarhiji putem nadležne političke oblasti, a u inozemstvu — posredovanjem ove kr. zemaljske vlade — putem nad-

Digitized by Google

ležnoga c. i kr. austro-ugarskoga konzulata, te u ročištnoj odluci pripomenu, da se imade kod diobne razprave zastupati osobno ili po valjano u smislu § 1008. o. gr. z. opunomoćenom zastupniku, jer će mu se inače na temelju § 34. provedb. nar. k zakonu o zadrugama imenovati skrbnik za čin, s tim skrbnikom provesti razprava i njemu dostavljati sve dalnje odluke.

Kod dioba, koje su već u tečaju, a nije dosad ovako postupano, valja ponovno odrediti ročište i o tom ubaviestiti odsutne predstavnike poznata boravišta onako, kako je prije navedeno.

Kod razprava, koje se kod kotarske oblasti povedu glede dozvole prodaje cjelokupnih zadružnih nekretnina po smislu § 12. zadr. zak. zatim kod razprava o razlazu zadrugâ po smislu § 5. zadr. nov. i o odpremninama po smislu § 2. zadr. nov. valja isto tako postupati glede svih odsutnih zadrugara poznata boravišta, kojima po § 8. zadr. zak. pripada pravo glasa.

Kotaiske oblasti dotično zadružni povjerenici valja, gdje je to potrebno, da pozovu područna občinska poglavarstva, neka o tom ubavieste žiteljstvo i upute svakoga zadrugara s pravom glasa, koji odlazi u inozemstvo, kako je u njegovom interesu, da prije odlazka imenuje sebi za eventualno zastupanje u zadružno-diobnim stvarima valjano opunomoćenoga zastupnika. Saobćio: Dr. D. Tončić.

Sindikatska tužba proti gradskim činovnicima.

U gradu K. pronevjerio je gradski blagajnik J. O. gradskih novaca 5956 K., te si kidisao život.

Iz njegove ostavine nije se mogla ciela pronevjerena svota pokriti, pa je s toga karnostni odbor toga grada, blagajničkoga protustavnika kao sukljućara osudom od 10. januara 1904. br. 2/Pr. s razloga što je kriv službenoga prestupka, jer je zanemario kao blagajnički kontrolor onu pažnju, koja mu je nadležala u obavljanju kontrolske dužnosti, te je tim omogućio blagajniku, da je počinio navedeno pronevjerenje, osudio na oduzeće postupovnoga promaka na neizvjestno vrieme, te da imade in solidum sa pokojnim blagajnikom naknaditi pronevjereni iznos.

Povodom utoka gradskoga blagajničkoga protustavnika V. P-a. — sudio je karnostni odbor županije Z. — osudom od 16. februara 1905. br. 3002—u. o., da je V. P. kriv službenoga prestupka označenoga u § 1., sl. a) zakona od 5. februara 1886. o karnostnoj odgovornosti urednika i službenika, koje se zakonske ustanove temeljem § 57. zakona od 21. juna 1895. ob ustroju gradskih občina, uporaviti imadu i na gradske činovnike, što je zanemarenjem dužne pažnje nad poslovanjem gradskoga blagajnika, omogućio ovomu, da je postepeno pronevjerio navedeni iznos, povriedio svoje službene dužnosti — na oduzeće postepenoga promaka za vrieme od tri godine, računajući dan od dana izrečene prvomolbene presude.

Nasuprot je karnostni odbor riešio P. V. gradskoga blagajničkoga protustavnika od krivnje i kazne glede počinjena pronevjerenja po gradskom blagajniku J. O., te je u tom dielu ukinuo prvomolbenu presudu, a gradsku občinu uputio na put redovite gradjanske parnice.

Digitized by Google

Proti toj osudi karnostnoga odbora županije Z. uložilo je gradsko zastupstvo utok na kr. zemalj. vladu odio za unutarnje poslove, koja je odpisom od 31. jula 1908. br. 38.184 ex 1897. izdala sliedeću vrhovnu rješitbu:

U riešenju utoka zastupstva grada K. uloženoga proti riešitbi karnostnog povjerenstva tog upravnog odbora od 13. februara 1905. broj 3002 u. o. izrečenoj na presudu karnostnog odbora grada K. od 10. januara 1904. broj 2 Pr., kojom se gradski blagajnički protustavnik V. P. radi prestupka označenog u § 1. slovo a) zakona od 5. februara 1886. godine presudjuje na karnostnu kazan oduzeća postupnog promaka na neizvjestno vrieme, zatim da imade in solidum, sa bivšim gradskim blagajnikom J. O., gradskoj občini K. naknaditi štetu od 5920 K sa 5% kamatima počam od 9. decembra 1901. do dana plateža, jer da je zanemarenjem pažnje, koja mu je nadležala u obavljanju kontrolne dužnosti, omogućio bivšem gradskom blagajniku J. O., da si je mogao nepovlastno prisvojiti 5500 kruna raznih gradskih nakladnih novaca, a isto tako, omogućio bivšem gradskom ovrhovoditelju I., da si je prisvojio po k. štedioni uplaćenu pristojbu od 420 kruna, te kojom napadnutom drugomolbenom rješitbom je karnostno povjerenstvo upravnog odbora te županije u drugoj molbi odlučilo, da se gore spomenuta presuda gradskog karnostnog odbora u pogledu krivnje potvrdjuje, a glede karnostne kazne preinačuje i V. P. presudjuje na oduzeće postupnog promaka za vrieme od tri godine, računajuć od dana izrečene prvomolbene presude, dočim da se u k i d a onaj dio napadnute presude, kojim je glede odštetnog zahtjeva odlučeno, i da se gradska občina K. odpućuje sa odštetnim zahtjevom na redoviti put gradjanske parnice, obnalazi kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, ostavljajući netaknutim riešenje nenapadnutog diela presude izrečene u pogledu kazni, tamošnju drugomolbenu riešitbu od 16. februara 1905. broj 3002 u. o. ukinuti u onom dielu, u kojem se gradska občina sa odštetnim zahtjevom odpućuje na redoviti sud, te se upravnom odboru nalaže, da glede tog odštetnog zahtjeva, prema propisima § 24. zakona od 5. februara 1886. o upravnih odborih u županija, salvo recursu, donese prvomolbenu presudu.

Gornja riešitba osniva se na sliedećim razlozima:

Zakon od 21. juna 1895. o ustroju gradskih občina ne imade u opće ustanove, iz koje bi se izvesti dalo, da je gradski karnostni odbor ovlašten proti činovnikom i službenikom gradova navedenih u § 2. zakona od 21. juna 1895. godine riešavati sindikatske slučajeve.

Pravo karnostnog odbora tih gradova, i to u karnostnim predmetima izvodi se samo iz ustanova §§ 59. i 61. rečenog zakona.

Istina je, da se § 119. istog zakona, daje gradskim upravnim odborima pravo, da u prvoj molbi riešavaju sindikatne stvari, nu ta ustanova odnosi se na gradove navedene u § 1. zakona, a ne na gradove navedene u § 2., koji su u t j e l o v l j e n i ž u p a n i j a m a.

Izvan svake je dvojbe dakle, da je karnostni odbor grada K. sa odlučenjem u ovom sindikatnom premdetu n e n a d l e ž n o p o s t u p a o i da se je po tom taj dio njegove presude ukinuti morao.

Medjutim je u tom dielu i drugomolbena rješitba kasnostnog povjerenstva upravnog odbora županije z. takodjer nezakonita.

Digitized by Google

Po ustanovama § 63. zakona o ustrojstvu gradskih općinah od godine 1895. odgovoran je svaki gradski činovnik i službenik za štetu, koju nanese svojim uredovnim položajem i zanemarenjem ili povriedom svoje uredovne dužnosti, ma komu, dakle i gradskoj općini ; nu u toliko, u koliko se šteta drugim načinom naknaditi ne uzmogne.

Ta ustanova je posve analogna sa ustanovama ces. naredbe od 12. marta 1859. o sindikatnoj odgovornosti urednika i službenika zemaljske uprave.

Iz ustanova § 119. zakona o ustroju gradskih općina, te iz ustanova § 24. zakona od 5. februara 1886. o upravnim odborima u županijama medjutim proizlazi, da su sindikatne predmete nadležni riešavati upravni odbori županija i gradova, u načelu dakle, samo upravni odbori a ne karnostni odbori.

Pošto pako po zakonu od 21. juna 1895. o ustroju gradskih općina, ne imadu gradovi drugoga reda (§ 2. istoga zakona) dakle niti grad K. gradskog upravnog odbora, već su za te gradove, propisom § 121. istog zakona, agende upravnog odbora izručene upravnim odborom županija, kojima su ti gradovi i utjelovljeni, izvan svake je dvojbe, da riešavanje sindikatnih slučajeva proti činovnikom i službenikom gradova drugoga reda, spada u prvomobelnu kompetenciju upravnih odbora odnosnih županija, a u nazočnom slučaju, županije.

Prema tomu kao i prema ustanovama § 24. zakona od 5. februara 1886. imao je upravni odbor županije ukinuti u pogledu odštete, po gradskom karnostnom odboru, nenadležno donešenu presudu, nu morao je prema alineji trećoj istog paragrafa, sa karnostnim predmetom i sindikatni predmet spojiti, te riešiv drugomolbenu karnostnu stvar, u sindikatnom predmetu, morao izreći prvomolbenu odluku.

Ako upravni odbor županije nije mogao iz provedene istrage crpsti dovoljno dokazala glede odštetne dužnosti, morao je odrediti, odnosno provesti ponovne izvide, nu radi toga nije smio gradsku općinu sa odštetnim zahtjevom odputiti na redoviti put gradjanske parnice.

Što se upravnom odboru saobćuje.

Priobćio : Šmit.

Pravoužitnik krajiške imovne obćine, koji ne vodi kućanstvo u kući, koja se nalazi na njegovom selištnom posjedu, ne imade pravo na kompetenciju ogrievnih drva, već dobiva samo gradjevno drvo za tu kuću i gospodarstvene zgrade.

(Rješitba kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade odjela za unutarnje poslove od 16. januara 1909. br. 68.658.)

Preinačuje se drugostepena odluka od 11. marta 1907. broj 153, te odlučuje : da se M. C. udata S. imade temeljem selištnog posjeda kbr. 32 u M. upisati u pravoužitni katastar, nu da joj se izdavanje kompetencije ogrievnih drva imade obustaviti sve dotle, dok ona ne bude stanovala u kući broj 32 u M. i tamo vlastito kućanstvo vodila ; — kompetencija pako gradjevnih drva imade se redovito davati za kuću br. 32 i (nuzgredne) gosopodarstvene sgrade.

Digitized by Google

Razlozi: Kod M. C. udate S. stječu se svi uvjeti za stečenje krajiškog pravoužitničtva, pa je opravdana odredba, da se ona imade upisati u pravoužitni katastar.

Odredba glede obustave davanja kompetencije ogrievnih drva opravdana je stoga, što se ogrievno drvo u smislu § 6. sl. d). Naputka A. k zakonu od 11. jula 1881. (kojim se razjašnjuju odnosno preinačuju neke ustanove zakona od 15 juna 1873. o imovnim občinama u hrv. slav. vojnoj krajini) daje krajiškim obiteljima, navedenim u § 1. sl. d) i e) citiranog Naputka A. samo za domaću vlastitu potrebu. M. S. glasom svjedočbe obć. poglavarstva u M. od 6. decembra 1906. broj 3177. ne vodi kućanstvo u kući broj 32 u M., koja se nalazi na njezinom selištnom posjedu, već je istu dala u najam.

Kompetencija pako gradjevnih drva imade se redovito davati na napomenutu kuću i njoj pripadajuće gospodarstvene sgrade s obzirom na propis § 6. sl. d) cit. Naputka A. zatim obzirom na okolnost, da bi ta kuća propala, kada se ne bi za istu davala kompetencija gradjevnih drva, pa kad bi se pravoužitnik u istu opet uselio, trebalo bi za obnovu sgrade mnogo više gradje doznačiti.

Pripominje se jošte, da se u najam dana kuća ne može smatrati prometnom sgradom, za koju ne pripada kompetencija gradjevnih drva.

Dr. A. Goglia.

SVAŠTICE.

O stanju radnja oko sastavljanja gruntovnih uložaka i gruntovnoj provedbi zadružnih dioba.

Priobćuje Hinko Več, ravnatelj gruntovnice kod kr. zemalj. vlade.

Po zakonu od 16. septembra 1876. sastavljaju se u civilnom, a po naredbi c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu od 5. juna 1879. u nekadašnjem krajiškom području kraljevine Hrvatske i Slavonije, novi gruntovni uložci i to u prvom području počam od god. 1878. a u potonjem, počam od god. 1881.

Buduć da će pravničke krugove zanimati stanje odnosnih radnja, napose u kojim kotarima su gruntovni uložci jur sastavljeni, u kojima se sastavljaju i u kojima još sastavljeni nisu, kao i porezne općine, u kojima su u smislu naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, kao gruntovnog ravnateljstva od 19. marta 1898. br. 3.451 (zbor. br. 23.) preosnovane posjedovnice gruntovnih uložaka po novom pretopografiranom katastralnom operatu do konca god. 1909. priopćujem sliedeći izkaz.

Digitized by Google

Stanje radnja
oko sastavljanja novih gruntovnih uložaka.

I.

Novi gruntovni uložci dovršeni su u sliedećim sudbenim kotarima:

Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj poreznih občina	Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj poreznih občina	Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj poreznih občina
1	Gospić	31	20	Brod	79	39	Koprivnica	27
2	Gračac	27	21	Daruvar	40	40	Varaždin	37
3	Perušić	13	22	Virovitica	31	41	Čazma	38
4	Otočac	21	23	Mitrovica	18	42	Vinkovci	26
5	Udbina	11	24	Irig	23	43	Lapac dolnji	21
6	Čabar	6	25	Ruma	26	44	Slunj	38
7	Vrbovsko	32	26	Stara Pazova	10	45	Sušak	12
8	Karlovac	64	27	Šid	22	46	Sisak	38
9	Petrinja	63	28	Zemun	22	47	Novagradiška	76
10	Klanjac	22	29	Karlovci	6	48	Osiek	38
11	Krapina	16	30	Slatina	50	49	Vukovar	39
12	Ludbreg	41	31	Ilok	18	50	Dugoselo	24
13	Novimarof	31	32	Našice	46	51	Miholjac donji	20
14	Pregrada	23	33	Kostajnica	47	52	*Senj	8
15	Zlatar	25	34	Dvor	49	53	*Delnice	18
16	Garešnica	31	35	Gorica velika	59	54	*Cirkvenica	9
17	Grubišnopolje	22	36	Pisarovina	27	55	Bakar	13
18	Gjurgjevac	27	37	Korenica	16	56	Samobor	23
19	Požega	98	38	Djakovo	48	57	Bošnjaci	19
						58	Novska	33
							Ukupno	1798

* **Opazka:** Usljed naknadnog arondiranja pripale su kotarima Senj, (Krivi put) Delnice 1, (Begovo razdolje) Cirkvenice 2 porezne občine (Bile-Krmpote i Ledenice) za koje još nisu sastavljeni gruntovni uložci, ali je sastavljena gruntovnica god. 1871. do 1875. na temelju katastralnog operata koj je još i danas kriepostan..... nesastavljene..... 4.

Digitized by Google

II.

U radnji se nalaze gruntovni uložci za sliedeće sudbene kotare:

Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. općine		Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. općine	
		dovršeno	u tečaju			dovršeno	u tečaju
1	Sv. Ivan Zelina	24	2	7	Kutina	13	9
2	Krnjak	20	22	8	Belovar	14	65
3	Križevac	60	8	9	Brinj	5	4
4	Zagreb	25	1	10	Stubica	6	20
5	Ivanec	3	16	11	Pakrac	45	18
6	Jaska	36	4	12	Ogulin	2	36
					Ukupno	253	205

III.

Sudbeni kotari u kojima još nije započeto sastavljanje gruntovnih uložaka, ali je sastavljena gruntovnica god. 1871.—1875. na temelju katastralnog operata, koji je još i danas priepostan.

Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. općine
1	Glina	68
2	Vrginmost	31
	Ukupno . . .	99

IV.

Gruntovni uložci dovršeni za plemićka dobra.

Tek. broj	Sudbeni stol	Broj plemić. dobara	Tek. broj	Sudbeni stol	Broj plemić. dobara
1	Zagreb	130	6	Mitrovica	5
2	Varaždin	118	7	Petrinja	6
3	Ogulin	10	8	Belovar	25
4	Požega	24		Ukupno	349
5	Osiek	31			

Digitized by Google

V.

Po naredbi kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 19. marta 1898. (Sbornik broj 23.) gruntovni ulošci preradjeni na temelju pretopografiranog katastralnog operata.

a) dovršene radnje:

Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. občine	Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. općine
1	Djakovo	8	9	Novska	5
2	Karlovac	4	10	Ruma	1
3	Čazma	1	11	Koprivnica	1
4	Zagreb	1	12	Krapina	1
5	Vel. gorica	1	13	Karlovci	1
6	Vukovar	1	14	Zemun	4
7	Irig	1		Ukupno	32
8	Požega	2			

b) radnje u tečaju:

Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. občine	Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj porez. občine
1	Koprivnica	2	11	Miholjac dol.	2
2	Irig	2	12	Varaždin	2
3	Karlovci	1	13	Virovitica	1
4	Ruma	5	14	Našice	1
5	Požega	4	15	Vinkovci	2
6	Velika Gorica	5	16	Šid	1
7	Novi marof	1	17	Pozova	1
8	Djakovo	2	18	Ludbreg	8
9	Ilok	4		Ukupno	46
10	Vukovar	2			

Obći pregled

sudbenih kotara imade 72 sa ukupno 2359 občina.

Imenito	Broj por. općine	Opazka
U 70 sudb. kotara sastavljeni su gruntovni uložci (I. II.)	2051	= 86.9%
U 12 sudb. kotara nalaze se u tečaju (II.)	205	= 8.7%
U 5 sudb. kotara nisu sastavljeni (I.* II.)	103	= 4.4%
Ukupno	2359	

Digitized by Google

Radnje za god. 1910.

Za sudbene kotare navedene pod II. i V. b. nastavit će se i djelomice dovršiti radnje, te će se uspored provadjati diobe potajno razdjeljenih zadruga i sastavljati uložci za plemićka dobra.

Kako ne predleže posve pouzdani podatci o stanju i napredku radnja oko sastavljanja gruntovnih uložaka u kraljevini Ugarskoj po zak. član. XXIX. od god. 1886., te za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću temeljem zakona pojedinih krunovina (za Česku od 5. decembra 1874., za Bukovinu od 8. marta 1873., za Dalmaciju od 10. februara 1881., za Galiciju i Lodomersku od 20. marta 1874. za Goricu i Gradišku od 5. novembra 1874. za Istru od 11. marta 1875., za Kranjsku i Štajersku od 25. marta 1874., za Koruśku, Moravsku, Austriju n/E, Austriju p./E., Salcburšku i Šlezku od 2. juna 1874. te za Tirolsku od 17. marta 1897.) ne može se — kako bi to poželjno bilo — gledom na sve strane poslovanja prispodobiti tamošnji rad sa onim u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Prema opće poznatim odnosnim podatcima ali možemo uztvrditi, da sastavljanje gruntovnih uložaka u ovim kraljevinama nije u ničemu zaostalo, ako i je izvanredno oteščano radi neuredjenoga gruntovnoga vlastničtva, prije zakona od 12. maja 1900. ob odredjivanju gruntovnih upisa ureda radi, kada su im podloge ustanovljene tečajem ostavinske razprave (sbor. br. 48.), te radi nemara interesenata kod gruntovnih prenosa; dočim valja iztannuti pogodnost, da se gruntovni uložci u Hrvatskoj i Slavoniji počam od god. 1902. sastavljaju skroz temeljem novih po sadanjim znanstvenim načelima geodezije tehnički izradjenih katastralnih operata, pak da se stoga posjedovnice posve slažu sa sadanjim faktičnim stanjem u naravi: glede čestičnog broja, težatbene vrsti, rudine i površine.

Ne manje zanimati će gruntovni provedba zadružnih dioba, provedenih po povjerenicima za provedbu potajnih zadružnih dioba i za sastavljanje gruntovnih uložaka po naredbi kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 16. decembra 1889. broj 47.318. (sbor. br. 73.) te sliednika povjerinika za provedbu potajnih zadružnih dioba — „zadružnih povjerenika" po zakonu od 30. aprila 1902. o promjeni odnosno nadopunjenju nekih ustanova zakona od 9. maja 1889. o zadrugama (zbor. br. 32.), pak se i odnosni izkazi niže priobćuju.

Digitized by Google

Glavni poslovni izkaz

potajnih i redovitih zadružnih dioba, koje su počam od god. 1890. pa dokonca mjeseca novembra 1909. po upravnim izaslanicima dotično po zadružnim povjerenicima provedene.

Tekući broj	Ime kotara	Broj: porezna općina	Broj: prvobitnih zadruga	Broj: novo nastalih zadruga	Broj: novo nastalih samovlastnih dielbenika	Broj: novo nastalih ukupno zadruga i diobenika	Broj: gruntovni česticah prvobitnih	Broj: gruntovni česticah novo nastalih	Broj: gruntovni česticah ukupno	površina razdjeljenih i izmjerenih čestica: rali	površina razdjeljenih i izmjerenih čestica: □hv.	potajnih dioba izloženih kod zadruž. povjerenika	redovitim putem sastavljenih	grunt. oblasti na provedbu predloženih	OPAZKA
												diobnih listova			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		12	13	14	15
	A. Ljetne radnje godine 1909.														
1	Nova Gradiška	35	88	238	—	238	1596	1939	3.535	1.505	313	35	—	80	
2	Brod	32	73	159	—	159	630	1.048	1.678	569	361	17	—	35	
3	Požega	26	56	144	—	144	2.373	4.409	6.782	1.254	212	10	—	15	
4	Novska	8	31	78	—	78	282	523	805	379	442	—	—	—	
5	Daruvar	15	30	86	—	86	739	1.844	2.583	644	784	—	—	—	
6	Kostajnica	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	
7	Ogulin	1	44	228	—	228	1.554	4.370	5.924	1.391	1176	2	—	—	
8	Vrbovsko	5	7	19	—	19	221	303	524	164	960	5	—	1	
		5	5	16	—	16	151	251	402	164	655	—	2	5	redovite
9	Vel. Gorica	1	1	3	—	3	15	20	35	16	1.213	1	—	2	
		1	1	4	—	4	105	56	161	32	318	—	1	2	redovite
10	Karlovac	22	27	68	—	68	830	1.137	1.967	445	1.252	—	—	14	
		18	26	83	—	83	844	2.059	2.903	773	322	—	9	14	redovite
	Ukupno	186	389	1.126	—	1.126	9.340	17.959	27.299	7.341	8	70	12	205	

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotara	Broj: porezna općina	Broj: prvobitnih zadruga	Broj: novo nastalih: zadruga	Broj: novo nastalih: samovlastnih dielbenika	Broj: novo nastalih: ukupno zadruga i diobenika	Broj: grunt. česticah: prvobitnih	Broj: grunt. česticah: novonastalih	Broj: grunt. česticah: ukupno	Površina razdjeljenih i izmjerenih čestica: rali	Površina razdjeljenih i izmjerenih čestica: [] hv.	Diobni listova: potajnjih dioba izstoječih kod zadružnog povjerenika	Diobni listova: redovitim putem sastavljenih	Diobni listova: grunt. oblasti na provedbu predloženih	OPAZKA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		12	13	14	15

Sveukupne radnje do konca mjeseca studena 1909.

1	Brinj	9	571	1.883	20	1.903	8.214	2.5017	33.231	8.433	815	511	3	314	
2	Brod	109	503	208	986	1.194	13.726	6.724	20.450	10.385	370	425	8	451	
3	Cirkvenica	2	166	569	3	572	2.753	6.209	8.962	1.374	467	166	—	166	
4	Dvor	83	302	719	—	719	5.852	7.289	13.141	4.838	169	269	29	228	
5	Djakovo	37	125	138	182	320	1.632	1.660	3.292	2.017	733	112	42	59	
6	Daruvar	15	30	86	—	86	739	1.844	2.583	644	784	—	—	—	
7	Glina	68	813	2.197	—	2.197	14.853	15.924	30.777	11.572	1.599	540	—	540	
8	Gorica vel.	100	202	540	136	676	5.309	8.623	13.932	4.233	372	103	41	108	
9	Gospić	29	1.013	2.828	15	2.843	30.219	23.550	53.769	20.349	505	1.013	—	1.013	
10	Jaska	35	560	35	1.998	2.033	11.654	15.200	26.854	5.945	632	547	3	547	
11	Karlovac	168	915	1.257	1.251	2.508	18.544	26.100	44.644	17.810	169	759	39	90	
12	Klanjac	22	710	—	2.303	2.303	15.886	13.833	29.719	9.858	940	710	—	710	
13	Korenica	16	768	2.475	1	2.476	11.190	22.312	33.502	10.861	1.228	768	—	768	
14	Krapina	15	541	—	2.155	2.155	13.878	25.584	39.462	9.414	1.416	541	—	541	
15	Križevac	30	201	—	984	984	7.761	6.715	14.476	2.829	428	201	—	201	
16	Kostajnica	84	313	806	—	806	4.824	5.933	10.757	7.897	809	—	—	302	
17	Lapac dolj.	12	309	918	—	918	3.772	6.381	10.153	4.088	157	309	—	306	
18	Miholjac dolj.	20	95	138	111	249	999	1.214	2.213	1.280	523	95	94	95	

Digitized by Google

19	Mitrovica	23	195	349	100	249	1.722	1.537	3.259	1.858	235	162	—	162
20	Našice	26	106	127	155	282	1.766	1.917	3.683	1.477	910	108	96	99
21	Novimarof	30	569	2	2.213	2.215	18.837	17.689	36.526	7.681	1.496	569	—	569
22	Nova Gradiška	51	133	372	—	372	2.459	3.186	5.645	2.378	312	35	92	172
23	Novska	14	31	78	—	78	282	523	805	379	442	—	41	41
24	Ogulin	67	1.583	4.826	340	5.166	24.888	51.154	76.042	25.864	1.342	1.426	2	1.204
25	Osiek	25	107	161	114	275	1.059	1.293	2.352	991	136	93	11	79
26	Otočac	21	946	2.742	136	2.878	25.565	21.891	47.456	18.980	1.596	946	—	946
27	Pazova stara	37	244	373	199	574	1.468	1.694	3.162	1.818	71	224	—	221
28	Perušić	13	709	2.211	43	2.254	21.553	23.565	45.118	10.404	1.380	709	—	709
29	Petrinja	63	485	1.278	2	1.280	6.787	6.971	13.758	5.929	722	227	—	227
30	Pisarovina	32	171	41	492	533	3.264	4.707	7.971	2.976	289	135	5	159
31	Pregrada	23	462	—	1.513	1.513	9.790	9.554	13.941	5.069	478	462	—	462
32	Požega	118	503	567	708	1.275	23.318	13.841	37.159	13.597	171	452	28	485
33	Pakrac	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8
34	Ruma	18	34	66	14	80	180	157	337	582	1.312	39	—	39
35	Senj	9	405	1.280	—	1.280	8.157	18.595	26.752	2.721	320	405	—	405
36	Sisak	27	52	203	—	203	1.444	1.976	3.420	1.920	1.228	27	25	16
37	Slatina	50	374	520	496	1.016	4.863	4.694	9.557	4.277	933	356	304	305
38	Šid	44	204	368	141	509	2.540	3.112	5.652	3.507	1.433	174	—	174
39	Udbina	11	512	1.474	—	1.474	12.537	11.820	24.357	6.723	1.497	512	—	512
40	Varaždin	31	244	3	1.000	1.003	5.337	4.046	9.383	3.872	359	244	—	244
41	Virovitica	16	64	98	60	158	469	532	1.001	471	358	63	—	63
42	Vinkovci	72	251	400	174	574	1.706	1.878	3.584	2.584	138	188	3	188
43	Vojnić	42	619	1.505	180	1.685	12.218	11.780	23.998	10.362	1.453	619	—	619
44	Vrbovsko	52	248	541	267	808	5.459	7.673	13.132	4.643	1.497	219	—	220
45	Vrginmost	51	732	2.073	—	2.073	14.833	15.612	30.445	10.914	948	576	—	576
46	Vukovar	8	12	23	6	29	110	104	214	126	1.291	2	—	2
47	Zlatar	25	871	18	3.566	3.584	26.266	42.879	69.145	19.696	671	871	—	871
48	Zemun	61	258	455	75	530	1.489	1.260	2.749	1.941	150	199	—	141
49	Županje	43	146	244	90	334	941	805	1.746	1.426	392	98	—	98
	Ukupno	1.938	19.437	37.197	22.231	59.428	412.512	506.557	919.069	300.005	456	17.229	878	16.626

Uz gore izkazane radnje obavljali su zadružni povjerenici još i ostale zadružne poslove (razlaze, odpreme, izlučbe i t. d.) po §-u 6. zadružne novele od 30. aprila 1902. (Sbor. br. 32), a dodieljeni im mjernici autentikacije na licu mjesta svih diobnih nacrta, koje su sastavljali ovlašteni mjernici prije uredovanja zadružnih povjerenika.

Digitized by Google

Glavni poslovni izkaz

o radnjama vrhu onih tajno razdjeljenih zadruga, od kojih su zemljištni posjedi po gruntovnim mjernicima poslujućim kod osnivanja nove gruntovnice tečajem ljetnog razdoblja 1909. razdjeljeni odnosno izmjereni i u gruntovnici provedeni.

Tekući broj	Ime sudbenoga kotara	Broj						Opazka
		porez. općina	prvobitnih zadruga	novo nastalih zadruga ili diobenika	čestica			
					prvobitnih	novo-nastalih	ukupno	
1	Belovar	1	1	2	6	7	13	Sve u g. 1908. izmjerene diobe provedene su gruntovno tečajem g. 1909. Od dioba izmjerenih u g. 1909. obračunati će se u zimsko doba površine dieljenih česticah i sastaviti novi posjedovni listovi.
2	Ivanec	4	12	63	263	1447	1410	
3	Pakrac	13	62	92	1081	391	1472	
4	Stubica	9	36	82	337	412	749	
5	Zagreb	1	2	16	41	293	334	
	Ukupno	28	113	255	1728	2250	3978	
	k tomu radnje godina 1890—1908.	544	7082	22232	159336	160612	319948	
	Sveukupno	572	7195	22487	161064	162862	323926	

Osnova za sabiranje gradje o pravu, koje u narodu živi.*

Napisao Dr. Ivan Strohal.

Pristup.

Sabirač ove gradje morao bi biti u jednu ruku izvrstan pravnik, a u drugu morao bi u dušu poznavati narod, kojega hoće da istražuje. Ovakvome sabiraču ne bi uopće bila nužna osnova; on bi znao, što valja ispitivati i kako to u narodu živi. Nažalost malo ima tako vrsnih pravnika, a još manje ima pravnika, koji bi posve točno poznavali narodni život.

Ova je osnova namijenjena u prvom redu onima, koji dobro poznaju narod, i koji, premda se i nijesu (mnogo) bavili pravnim pitanjima, ipak mogu shvatiti pravnički stavljeno pitanje i razumjeti što se želi, da izvijeste o narodnom životu. Svakako sabirač takav mora biti inteligentan čovjek, koji živi u narodu i s narodom, i u kojega narod ima povjerenje.

Pod narodom opet, držimo, nema se razumijevati samo seljaštvo, premda u južnih Slavena najveći dio naroda sačinjava seljaštvo. Narod stvaraju svi ljudi, koji u nekoj državi, zemlji, kraju, selu stanuju. No ako i svi ti stvaraju narod, ne čini ipak život (način života) svakoga pojedinca — narodni život. Narodni je život ono, što je zajedničko u životu svih tih pojedinaca, ako se apstrahiraju osobine pojedinaca. Ovakvih se osobina dostaju napose oni, koji za se žive, koji dolaze u različna društvena područja, koji su bili

* Preštampavamo ovu osnovu iz „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena", knj. XIV/1, da bolje zainteresujemo naš pravnički svijet za ovu veoma važnu stvar. Ured.

Digitized by Google

izvrgnuti različnim utiscima izvan svoje društvene sfere. Za ovakve pojedince prestaje biti mjerodavno mnijenje i sud njihove društvene sfere ; oni ne će da se pokoravaju tomu sudu.

Poradi toga, ako se hoće upoznati narodni život, tada treba u prvom redu nastojati da se upoznaju život i nazori ljudi, koji su se manje ili više kretali uvijek u istoj društvenoj sferi, u istom milieu-u ; koji nijesu bili (u većoj mjeri) podvrgnuti nikakvome spoljašnjemu utjecaju ; kojima je u prvome redu mjerodavno mnijenje i sud društvene sfere, u kojoj žive, u kojoj su se rodili, u kojoj će i umrijeti. Posve je naravno, da takvih ljudi ima najviše medju seljaštvom. No ima ih i u drugim staležima, samo ih je tamo teže naći.

Pored svega toga ne može se iz same činjenice, što je netko dulje vrijeme živio u inozemstvu, izvoditi, da takav čovjek ne može više živjeti narodnim životom. Ne može se ni odatle, što je netko stranoga podrijetla, izvoditi, da je dotičnik ostao stranac u zemlji, u kojoj se je rodio i u kojoj živi. Čovjeka čini svojim članom društvo, a ne podrijetlo. — Nema se ni iz same činjenice, što je netko dulje vrijeme polazio (više) nauke izvan mjesta (kraja), u kome se rodio, izvoditi, da takav čovjek ne živi više narodnim životom, da je tome narodni život postao nepoznat. Čovjek može upoznati i drugi život i drugo shvaćanje svijeta, pa ipak ostati u duši sin svoga naroda ; za nj može ipak u prvom redu ostati mjerodavno mnijenje i sud članova njegove društvene sfere. Naobrazba pak služi mu za to, da svoj narod (svoju društvenu sferu) oplemeni, da ga zadahne novim idejama, novim nazorima. — Samo kriva i polovična naobrazba ljudi od naravi slabo nadarenih radja nekom nadutošću, nekim umišljanjem, koje takvoga čovjeka udaljuje od narodnoga života, od života društvene sfere, u kojoj živi.

Prava naobrazba ne radja sama po sebi nikada takovim posljedicama. Ona obično samo neizravno otudjuje čovjeka društvenoj sferi, iz koje je potekao. S naobrazbom dobiva naime takav čovjek posve drugi društveni položaj ; s njome dolazi u druga mjesta, u druge krajeve, u druge društvene sfere. Njegova društvena sfera, dobiva šire područje. Redovno su veze u toj široj društvenoj sferi umjetno stvorene ; one se ne osnivaju na medjusobnom poznavanju života u svim onim užim sferama, koje obuhvata ovakva šira. Pojedini se član ovakve šire sfere i ne trudi da upozna život svake te sfere napose. On pobere ovdje ondje po koje zrnce i tako sebi umjetno složi neki život, koji nikako ne odgovara životu svake od tih sfera, nikako ne odgovara životu naroda. Poradi toga i žive pojedinci u višim slojevima svaki na svoj način, svaki svojim životom ; nekoga narodnog žlvota u tim slojevima nema. Ovakvo kompiliranje života iz različnih društvenih sfera radja u višim slojevima onim nezadovoljstvom, nervoznošću, koju tu tako često nalazimo.

Osobito su pak pravnici poradi svoga zvanja i društvenoga položaja u današnje doba sve više i više prinudjeni, da se otudje i udalje od naroda, od društvene sfere, iz koje su potekli. — U starih Rimljana bilo je to drukčije, pa zato su i njihovi pretori mogli svake godine izdavati nove edikte s obzirom na pravo, koje u narodu živi. Današnji pravnici ne bi više mogli izdavati takvih edikata. — Poradi toga ne držimo, da bi današnji pravnici bili dobri sabirači gradje o pravu, koje u narodu živi ; premda su upravo oni pozvani, da proniknu tu gradju i sude, što je pravo, što li nije. Napose dr-

Digitized by Google

žimo, da ne možemo pri tome računati na starije pravnike, koji su se već posve uživjeli u pozitivne državne zakone, koji su odgojeni posve u duhu pozitivističke pravne škole, kojima je i pomisao o nekom narodnom pravu, o nekom slobodnom pravu posve nepojmljiva. Mnogo više nadamo se od mladjih pravnika, koji se još nijesu toliko udaljili od naroda, koji, makar i ne žive više životom društvene sfere, iz koje su potekli, ipak (donekle) poznavaju taj život, a ne promatraju ga kroz naočale pozitivnih državnih zakona. Mladjim pravnicima, osobito ako narod ima u njih povjerenja, upravo bismo preporučili, da se dadu na sabiranje i proučavanje gradje o pravu, koje u narodu živi ; samo tako će danas sjutra postati pravi narodni suci, upravnici, odvjetnici.

*

No i ovim mladjim pravnicima, a pogotovu nepravnicima bit će teško odrediti, što iz narodnoga života zanima pravnika, što li ima vrijednost za pravnu znanost i u čemu je narodno pravo. Za ovakve sabirače sastavljena je ta osnova, da iz nje saznadu, što treba iz narodnoga života sakupiti. Poradi toga bila nam je pri sastavljanju ove osnove glavna svrha, da sabirače upozorimo na sve, što u narodnome životu zanima i što bi moglo zanimati pravnika i pravnu znanost. Pri tome smo nastojali, da iscrpemo sva glavna pravno relevantna pitanja, o kojima može biti nekoga uvjerenja u narodu, pitanja, glede kojih može živjeti neko narodno pravo, neka pravna svijest naroda. Posve je naravno, da sva pitanja, koja bi se u tom pravcu mogla staviti, nijesmo iscrpli, a nijesmo ni mogli iscrpsti. Nastojali smo razvrstati samo glavna pitanja, koja će savjestan sabirač i sam lako popuniti, kad sabirući gradju za njih opazi kakvo uvjerenje ili pravnu svijest naroda o uzgrednim pitanjima, koja se iz tih glavnih mogu izvoditi te se kreću u granicama označenima u glavnim pitanjima.

No bit će po svoj prilici i takvih pitanja, koja se ne će moći izvoditi iz stavljenih pitanja. Teško je naime unaprijed znati, o čemu sve živi u narodu osobito pravno uvjerenje. Nama je pri sastavljanju ovih pitanja za podlogu služilo ono, što je doslije napisano o pravu, koje u narodu živi, dalje ono, što je sadržano u zakonima, koji vrijede u jugoslavenskim zemljama. Bude li se našlo štogod zanimljivo za pravnu znanost izvan ovih naših pitanja, bit će nam osobito milo, budu li nas sabirači na to upozorili, te ćemo prema potrebi ovu osnovu popuniti.

Neke grupe pravnih pitanja posve smo izlučili, držeći, da glede tih pitanja nema u širim slojevima nikakvoga (osobitoga narodnoga) pravnog uvjerenja. Tako nema u toj osnovi pitanja iz trgovačkoga, mjeničnoga i medjunarodnoga prava. — Na području procesualnoga prava držimo, da uopće nema osobitoga narodnog prava, koliko dakako to procesualno pravo ne zalazi već u područje materijalnoga prava (tako napose kod gradjanskoga ovršnog postupnika). Narod može na polju čisto procesualnoga prava imati samo mnijenje o tome, je li bolje ovo ili ono, na pr. je li bolji usmeni ili pismeni postupak, ali posebnoga narodnog prava u tom pravcu po našemu mišljenju nema. Poradi toga stavili smo kako iz gradjanskoga tako i iz kaznenoga procesualnoga prava razmjerno dosta malo pitanja. Napose nijesmo se na polju gradjanskoga procesualnoga prava osvrnuli na različne vrste postupnika (mališni postupnik, postupnik pred mjesnim sudovima, u stvarima smetanja posjeda, u stvarima pobijanja pravnih djela, kod parnica

Digitized by Google

iz uporabnih pogodaba, u trgovačkim i mjeničnim stvarima i t. d., pa opet stečajni red). Pogotovu nijesmo se osvrnuli na zakone, koji se tiču unutrašnjega uredjenja suda (zakon o sudačkoj vlasti, sudovnik, poslovnik, zakon o umirovljivanju i t. d., pa opet bilježnički i odvjetnički red). Nijesmo stavili nikakvog pitanja ni s obzirom na zakon o porabi tiska, ni s obzirom na zakone o autorskom pravu ; nema ni pitanja o gruntovnom redu; nema tih pitanja, jer držimo, da glede njih u širim slojevima nema posebnoga pravnog uvjerenja.

Iz crkvenoga prava zadali smo tek nekoliko pitanja, i to samo iz onoga dijela, gdje može živjeti neko pravno uvjerenje u narodu, neko narodno pravo. Pitanja ova iz crkvenoga prava nadovezali smo na pitanja iz upravnoga prava. — Iz upravnoga prava stavili smo samo generalna pitanja ; poradi raznolikosti naime mnogobrojnih upravnih zakona i naredaba, koje vrijede u pojedinim krajevima, pače i u pojedinim mjestima, gradovima, selima, nije tu moguće upustiti se u potankosti. Podatke o upravnome pravu u pojedinim krajevima, mjestima, selima moći će savjestan sabirač pokupiti i bez potanjih pitanja obziruć se na generalna pitanja ; potanja pak pitanja mogla bi ga samo zavesti na stranputice, napose na nagadjanje nečega, čemu u dotičnom kraju nema ni traga. I onako medju pitanjima iz upravnoga prava ima takovih, na koja mogu odgovori stići samo iz pojedinih krajeva. Tako na pr. imovne općine postoje samo u nekim krajevima (napose u nekadašnjoj vojnoj Krajini) ; a i zemljišnih zajednica nema svuda, pogotovu ne nose one svuda isto ime ; za komasacije znade narod samo rijetko gdje i t. d. Mnogi upravni zakoni nijesu stvoreni s obzirom na pravno uvjerenje i želje naroda, već s obzirom na općeni državni interes, na interese čitavoga društva ; kod nekih opet upravnih zakona nema se toliko paziti na interes i pravno uvjerenje staleža, kome su ti zakoni u prvom redu namijenjeni, koliko na interes drugih slojeva društva ; tako kod različnih ustanova obrtnoga zakona i naredaba. Neka pitanja iz upravnoga prava — o kojima nema u širim slojevima naroda nikakovga osobitog pravnog uvjerenja, glede kojih postoje zakonske ustanove samo u interesu čitavoga društva, čitave države, a ne u interesu pojedinaca — nadovezali smo na pitanja iz državnoga prava.

Na polju državnoga prava uopće nijesmo se upustili u pitanja o državnom pravu u pojedinim državama. Ograničili smo se samo na općena pitanja iz državnoga prava, i tim pitanjima dodali smo nekoliko pitanja iz upravnoga prava. Na pitanja o državnom pravu u pojedinim državama teško da bi narod išto znao odgovoriti ; malo će biti toga i iz općega državnoga prava ; pa su pitanja iz općega državnoga prava stavljena više za pokus, negoli za to, što bismo držali, da glede tih pitanja živi kakvo osobito pravno uvjerenje u narodu. Ono, što u tom pravcu živi, ucijepljeno je narodu manje ili više kroz vojništvo. S obzirom na to žive u narodu na polju državnoga prava neki naivni patrijarhalno-apsolutistički nazori. Pored ovakvih nazora, dakako, nema u narodu osobitoga pravnog uvjerenja, osobite pravne svijesti o temeljima ustava u modernoj državi ; pa zato smo se tu ograničili samo na nekoliko glavnih pitanja.

Znatno više ima pitanja iz (materijalnoga) kaznenoga prava, kojemu upravo treba da bude glavna podloga pravna svijest i uvjerenje naroda o tome, koji se čini (i propusti) imadu kazniti. Ipak ima i na polju kaznenoga prava čina (i propusta), kod kojih se ne gleda toliko na pravnu svijest na-

Digitized by Google

roda, koliko na interes čitavoga društva i države. O takvim činima nema ni u narodu osobite pravne svijesti ; pa smo za njih stavili u ovoj osnovi samo nekoliko glavnih pitanja, a nijesmo se upustili u potankosti ; tako o državnoj izdaji, ustanku, buni i sličnim zločinima. Kod nekih (na pr. kradje) nijesmo opet stavili mnogo pitanja, jer držimo, da su tako poznati, da nije ni nužno sabirače upozorivati na pojedine momente.

Iz općega gradjanskoga prava posve smo izostavili pitanja o ženidbi. Ženidbeno pravo uredjeno je naime u južnih Slavena manje ili više samo nepromjenljivim crkvenim zakonima ; njima se pravna svijest naroda kroz vijekove posve priljubila ; pa ako se oni često krše, to narod uvijek osudjuje ovakvo kršenje. Zato držimo, da nije zgodno stavljati pitanja iz ženidbenoga prava ; odgovori bi donijeli samo manje ili više ispravne nazore o crkvenim zakonima. Osim toga pitanja ta zavela bi sabirače na sakupljanje različnih ženidbenih običaja, koji nemaju s pravom ništa zajedničko. O tim običajima južni su Slaveni i onako već previše pisali ; pa je to pisanje zavelo strane učenjake na različne misli o primitivnosti ženidbenoga prava i uopće pravnoga stanja u južnih Slavena. — Dalje izostavili smo pitanja o onom, što se i onako nikada ili gotovo nikada ne dogadja, tako o stjecanju vlasništva na „alveus derelictus", „insula in flumine nata", „alluvio", na nadjeno blago i slično. — Izostavili smo i pitanja o ustanovama, koje su i onako plod logičkoga deduciranja, a ne plod budi kakvoga pravnog uvjerenja ; tako smo izostavili pitanja o tumačenju oporuke i drugih pravnih posala. — Nasuprot kod stvari, koje se svaki dan dogadjaju u narodu, upustili smo se u takva detaljna pitanja, o kojima se prepiru prvi pravni učenjaci (tako na pr. o sukcesiji u posjed, i o tome, da li je tradicija apstraktni stvarnopravni ugovor). No stavljajući takva pitanja ne tražimo od sabirača, da povedu kakovu naučnu raspravu ; mi želimo samo doznati, živi li u tom pravcu budi kakovo pravno uvjerenje u narodu. Vješt sabirač, koji bi primjerima razjasnio takva pitanja narodu, mogao bi, ako tu doista živi budi kakvo pravno uvjerenje naroda, sabrati mnogo lijepih podataka.

Kako će se ova gradja sakupljati ponajviše medju seljaštvom, to smo u toj osnovi osobitu pažnju priklonili seljačkome (privatnome) pravu. A to stim više, što se u tom pravcu imadu državni zakoni gotovo isključivo oslanjati samo na pravno uvjerenje, pravnu svijest naroda. Državni pak zakoni o seljačkome pravu obično su nedovoljni, često su pogrješni, a još češće oslanjaju se na sasvim krivo shvaćenu i tumačenu pravnu svijest naroda.

*

Kako smo već spomenuli, svrha je ovoj osnovi, da se njome upozore sabirači na sve ono, što pravnika i pravnu znanost zanima, pa da s obzirom na to sakupe gradju o pravu, koje u narodu živi. Kojim će se načinom oni pri tome poslužiti, držimo, da je njihova stvar. Svakako neka paze, da izaberu način takav, kojim će se narodno pravo što vjernije opisati.

Ovdje ćemo sabirače upozoriti na neke samo stvari, na koje imadu pri sabiranju osobito paziti. Ponajprije upozoravamo sabirače na to, da ne valja odatle, što je ta osnova sastavljena u formi kvestionara, izvoditi, da to sabiarnje ima biti kao sakupljanje odgovorâ na stavljena pitanja. Ona imaju ponajviše samo informativni karakter ; njima se sabirači samo upozoravaju, na što im valja paziti ; zato se takodjer često u jednom pitanju

Digitized by Google

pita, postoji li ovo ili ono, a u drugome upravo protivno. Neoprezan sabirač, koji će nagadjati odgovore na stavljena pitanja, može se pri tom jako prevariti ; pa će takvi odgovori služiti za najbolji dokaz, da je on odgovore samo nagadjao, a nije vjerno opisivao pravo, koje u narodu živi. — Poradi toga upozoravamo sabirače, da im nikada ne valja nagadjati odgovore na stavljena pitanja ; ne bude li o kojem pitanju ništa poznato iz pravne svijesti naroda, tad je bolje, da o tome pitanju šute, da preko njega predju. Mi ne trebamo čuti nemjerodavna mnijenja pojedinih sabirača o pojedinim pravnim pitanjima ; mi trebamo samo posve vjeran opis prava, koje u narodu živi.

Dalje moramo sabirače upozoriti na to, da mi želimo, da opišu pravo, kako ono u narodu živi, a ne kako je ono po mnijenju naroda uredjeno u državnim zakonima. No ne će biti zlo, budu li sabirači naveli usput, kako narod drži, da je koje pitanje uredjeno u državnim zakonima ; uza to imat će se uvijek navesti, kako bi isto pitanje imalo biti prema pravnoj svijesti naroda uredjeno. U prvom redu imat će se uvijek navesti, kako bi što ima'o biti prema pravnoj svijesti naroda uredjeno ; a tek uzgredno moći će se navesti, kako je to po mnijenju naroda uredjeno u državnim zakonima. S obzirom na to imala bi biti i pitanja u toj osnovi sastavljena u kondicionalnoj formi, t. j. imala bi glasiti : „Kako bi ovo ili ono imalo biti uredjeno (prema pravnoj svijesti naroda) ?" ; no da se uklonimo zališnim kondicionalima, stavljena su ta pitanja naprosto : „Kako je ovo ili ono uredjeno (a razumijeva se „prema pravnoj svijesti naroda", „u narodnome pravu") ?".

Najbolje bi bilo, kad bi sabirači s obzirom na stavljena pitanja, potražili u nedavnoj prošlosti primjere te bi o njima tražili mnijenja naroda. Kod pitanja o kažnjivosti pojedinih zločina teško da će se uopće kako drukčije i moći sabrati valjana gradja. Tu se naime pita : „Kako se ima ovaj ili onaj zločin kazniti ?" Na ovakva pitanja ne želimo, da nam se odgovori : „Taj i taj zločin ima se kazniti s toliko i toliko godina tamnice" ; već se tu ima potražiti u nedavnoj prošlosti, da li je tko bio radi takova zločina kažnjen, i to kakovom kaznom ; zatim ima se ustanoviti, da li je narod zadovoljan dosudjenom kaznom (i to zašto je njome zadovoljan) ili mu se ta kazna ukazuje prestrogom ili preblagom. Ne zna li sabirač, da li je tko radi zločina, koji se navodi u pitanju, bio kažnjen, i da li je taj zločin i ta kazna narodu poznata, tada bilo bi dobro, da u pitanju označeni zločin dade sabirač narodu da poredi s kojim sličnim poznatim zločinom i kaznom koja je stigla zločinca, pa da na taj način ustanovi, smatra li narod takav zločin većim ili manjim od drugoga zločina. — Teže će biti svakako s pitanjima iz drugih pravnih grupa. Tu se ne će ni sabirač ni narod tako lako sjetiti upravo onakvih slučajeva, kakvi su opisani u stavljenom pitanju, ili slučajevima sličnih ovima. No s nešto više truda moći će sabirač takodjer i takva pitanja očigledno protumačiti narodu, i tako ispitati, kakvo pravno uvjerenje glede kojega živi u narodu.

Pri tome valja paziti, da ne bude onaj, koji odgovara na stavljeno pitanje, interesiran kod njega. Tako na pr. ne valja najstarijega brata pitati, je li pravo, da najstariji brat isplati mladjoj braći samo jedan dio njihova nasljednog dijela, pa da njemu ostane zato čitava očevina. Već treba tu gledati, kako je doslije bivalo (da li je na pr. i doslije na taj način najstariji brat isplaćivao mladju braću) ; a ako je pri tome doslije odlučivala ova ili

Digitized by Google

ona zakonska ustanova, tada valja ispitivati, da li je narod bio zadovoljan tom zakonskom ustanovom; ako li narod nije bio tom ustanovom zadovoljan, valja ispitati (nepristrane ljude), zašto nije bio zadovoljan, i kako bi to prema narodnom uvjerenju imalo biti uredjeno.

Teže će biti sabiraču s općenim pitanjima. Tako će na pr. teško biti s pitanjem: „Je li i zašto je nužno, da se zločinac kazni?" Ali i kod takvih pitanja mora sabirač čitavu stvar konkretizirati. Dogodi se na pr. kakav teški zločin u selu (netko je pomorio i porobio čitavu obitelj) i čitavo se selo uzbuni; čitavo selo traži, da se zločinac što strože kazni, da bude obješen ili što slično; pa kad bi takav zločinac došao narodu u ruke, narod bi ga linčovao. Tu treba tražiti, koji su uzroci tomu zahtijevanju; zašto narod traži, da se zločinac kazni. — S primjerima valja pitanje narodu učiniti pristupnim i zatim ispitivati pravnu svijest i pravno uvjerenje naroda.

Napose valja nam sabirače upozoriti na to, da su pitanja, uvrštena u ovu osnovu, namijenjena manje ili više narodu iz svih krajeva slavenskoga juga, isto tako narodu iz svih staleža. Pravni pak odnošaji u različnim krajevima i u različnim staležima nijesu posve jednaki; poradi toga naći će sabirači u toj osnovi pitanja o odnošajima, kakvima u njihovu kraju ili staležu nema ni traga. To ih ipak ne smije smetati; oni imadu preko takvih pitanja prijeći na druga — o odnošajima, kakvi u njihovu kraju (staležu) doista postoje. Tako na pr. posebni dio pitanja namijenjen je samo seljaštvu; o tim pitanjima ne će oni, koji će sabirati gradju u gradovima, uopće trebati ništa izvijestiti. Ipak bilo bi dobro, da i ovi sabirači (u gradovima) pročitaju pitanja o seljačkome pravu, da vide, ne žive li načela slična ovima, koja su izražena u tim pitanjima, takodjer i u gradovima. — U mnogim krajevima živi medju seljaštvom pravo prvorodstvo; sabirače u takvim krajevima upozoravamo osobito na pitanja pod 8. i 21. točkom I. dijela.

Još nam valja sabirače u krajevima nastanjenim seljaštvom upozoriti na to, da se pitanjima iz općega gradjanskoga prava samo nadopunjuju pitanja iz seljačkoga prava (kao nekoga osobitoga gradjanskog prava). Poradi toga, bude li nešto već posve razjašnjeno u odsjeku o seljačkome pravu, ne će to isto trebati ponovno razjašnjivati u odsjeku u općem gradjanskom pravu; zato će u takvim krajevima gotovo posve otpasti pitanja iz nasljednoga prava u odsjeku „opće gradjansko pravo", a otpast će i mnoga pitanja iz drugih dijelova toga odsjeka.

Ne bude li sabirač koje pitanje razumio, dobro bi bilo, da se obrati na kojega pravnika, koji je s takvim pitanjima imao već mnogo posla, da mu ga razjasni; a može se obratiti i na uredništvo ovoga zbornika.

Opazimo li, da je koje pitanje sabiračima nejasno, ili da je nepotpuno, ili opet da zavodi sabirače na stranputice, to ćemo opažene pogrješke naknadno ispraviti. Kod ovakvih naime osnova teško je sastaviti svako pitanje tako, da bude narodu pristupno (ili da se može učiniti pristupnim) i opet da za pravnu znanost ima neku vrijednost (da ne budu s pitanjem upućeni sabirači na ono, što nema ni za koga kakve vrijednosti).

Što se tiče jezika, svaki sabirač neka osobito pazi, da točno — u narječju svojega kraja — pobilježi sve strogo pravničke izraze i nazive, kojima se narod služi, i podjedno naznači, ako se ti nazivi ne slažu s književnim nazivima, njihovo značenje. Poradi toga i pitamo često u ovoj osnovi, kako narod naziva ovaj ili onaj pravni posao, odnošaj, pravo i t. d. No ako i ne

Digitized by Google

stavljamo u tom pravcu osobita pitanja, ipak imadu sabirači pobilježiti svaki pravnički naziv i izraz, za koji doznaju, da u narodu živi. Sve ostalo neka se piše književnim govorom.

Što se tiče odnošaja ove osnove prema Radićevoj osnovi, koja je priopćena u II. svesku ovoga „Zbornika", to ima pored ove osnove otpasti cijeli VII. odsjek II. dijela Radićeve osnove. Dalje imadu iz VI. odsjeka otpasti pitanja pod 1. a. 1—2. i opet prva dva pitanja u dodatku III. ad 1.; iz odsjeka XII. pitanja pod 5. c. 2—3. U prvom pitanju pod VIII. 2. c. 3.α. ima mjesto „posudi" stajati „uzajmi". Osim toga imao bi se 1. i 2. pododsjek VI. odsjeka stopiti u jedinstveni i ukloniti razlika izmedju zadruge i obitelji, a mjesto toga stavljati samo posebna pitanja, kako je onda, ako u jednoj kući živi po više obitelji. Dalje nema vrijediti za ovu osnovu ono, što je rečeno u I. dijelu Radićeve osnove („1. Narod", „2. Narodoznanstvo"); a i ono, što je rečeno u III. dijelu Radićeve osnove, ne vrijedi za ovu osnovu, koliko se protivi ovoj osnovi, napose njezinu pristupu. Samo se pak po sebi razumije, da za ovu osnovu ne vrijede bilješke pod natpisom „Potanji način kod pojedinih pitanja", koje se tiču ovdje izuzetih odsjeka Radićeve osnove, napose ne vrijedi bilješka pod br. 88.

I. Seljačko pravo.

1. Tko sve ima pravo na neko seljačko dobro, t. j. na dobro (grunt), koje seljak sam obradjuje (kao neposredni gospodar), pa mu je ono glavno, ako i ne jedino vrelo prihoda? — Napose: imadu li to pravo samo oni, koji su se rodili na tom dobru; koji su to dobro primili od svojih roditelja, djedova; imadu li svi ti (jednako) pravo, ili samo oni, koji su ostali u roditeljskoj kući; gube li oni, koji se udadu ili ožene iz roditeljske kuće, svako pravo na to dobro; gube li to pravo, koji trajno otidju iz kuće, koji su sebi našli trajno i stalno vrelo privrede izvan kuće, koji bez privole ostalih ukućana izvan kuće trajno (kako dugo?) žive, koji (trajno) ne će da rade u kući i za kuću; dobivaju li to pravo (i u kojoj mjeri) oni, koji se u kuću za kojega ukućanina udadu, ožene; dobivaju li to pravo (i u kojoj mjeri) oni, koje su drugi ukućani sporazumno primili u kuću?

2. Ako je u kući više braće, rodjaka, ili uopće više odraslih ukućana, da li oni svi zajedno gospodare i upravljaju zajedničkom imovinom, ili jedan u ime ostalih gospodari i upravlja tom imovinom; i tko je taj, koji ima takvo pravo gospodarenja; kako dolazi on do toga prava, i kako se zove; ako dolazi taj gospodar izborom do toga prava, tko ima pravo da ga bira, i što biva onda, ako se oni, koji imadu pravo birati gospodara, ne slože u izboru?

3. Smije li otac obitelji, gospodar kuće raspolagati (odsvajati, prodavati, darivati, mijenjati, zalagati, u zakup davati) stvarima, koje spadaju u kućnu imovinu, a da i ne pita drugih članova svoje obitelji, drugih ukućana; kojim stvarima smije raspolagati, kojima li ne smije (na pr. novcem, žitom, vinom, orudjem, odijelom, peradi, marvom, zemljištima, zgradama); koji se sve ukućani imadu saslušati, da li privoljuju na takvu raspoložbu; što biva, ako neki od ovih pristanu, a neki ne pristanu; što biva, ako neki od ovih bez valjana razloga (iz prkosa) ne će da pristanu na takvu raspoložbu, a ona je ipak nužna, može li oblast (i to koja) dopustiti ocu obitelji (gospodaru kuće) ovakvu raspoložbu i protiv volje drugih ukućana; smije li drugi koji ukućanin raspolagati kakvom stvari, koja spada u kućnu imovinu, i

Digitized by Google

to kakvom ; — što biva, ako je tko, koji nije imao na to pravo, napose ako je otac obitelji, gospodar kuće, raspoložio kakovom stvari ; može li se ta stvar oduzeti onome, koji je uslijed ovakve raspoložbe došao do neke vlasti nad njom, ili je takav otac obitelji (gospodar kuće) samo odgovoran za učinjenu raspoložbu ostalim ukućanima ; u čemu se sastoji ta odgovornost takvoga gospodara kuće ; imade li on učinjenu štetu naknaditi i odakle ; ako li se onome (koji je uslijed takve raspoložbe došao do vlasti nad stvarju, koja pripada kućnoj imovini) može ta stvar oduzeti, — imade li kakvih sigurnosnih mjera, pravila opreznosti, kojih se svatko mora držati, koji hoće da dodje do neke vlasti nad takvom stvari (na pr. potvrda općinskoga poglavarstva, da su svi ili većina ovlaštenika privoljeli na dotičnu raspoložbu, ili opet marvinska putnica i t. d.) ?

4. Je li gospodar kuće (otac obitelji) dužan polagati račun o svom poslovanju, o upravi kućnom imovinom, ostalim ukućanima (zadrugarima), i to kojima i kada (u koje doba godine) ; što biva, ako ukućani nijesu zadovoljni položenim računom ; odlučuje li u tom slučaju oblast, da li je položeni račun valjan ili su osnovani prigovori protiv tih računa ; što biva, ako su prigovori osnovani ; da li je gospodar dužan naknaditi štetu i odakle mora on tu štetu naknaditi ; ima li se gospodaru u takome slučaju samo oduzeti vlast gospodarstva kuće ?

5. Imade li svaki ukućanin pravo tražiti, da mu njegova kuća daje hranu, odijelo, obuću, nužnu njegu u bolesti i nemoći ; da li je kuća (otac obitelji) dužna da namiri, što je njezin ukućanin potrošio na hranu, odijelo i obuću, dok se je nalazio izvan kuće na zaradi ; da li je kuća (otac obitelji) dužna da namiri troškove nastale prigodom liječenja kojega ukućanina u bolnici, i to u kojim slučajevima (ako su ga sporazumno ostali ukućani, ili sam gospodar kuće dali u bolnicu, ako je radeći za kuću, živeći u kući obolio i t. d.) ; — što biva, ako kuća, gospodar kuće, otac obitelji ne će kojemu ukućaninu (napose siroti bez oca, udovici, stracima, bolesniku i t. d.) da daje nužnu hranu odijelo, obuću i njegu ; posreduje li u takovim slučajevima oblast ; može li se takav ukućanin dati za hranu i njegu u drugu kuću na račun svoje kuće ; što biva, ako su ostali ukućani jednoga iz kuće istjerali, i ako ga ne će da natrag prime u kuću ; što biva, ako koji ukućanin ne može da s drugima živi, jer na njega mrze, preziru ga, jer mu prkose, jer ga vrijedjaju, tuku, ponizuju i t. d. ?

6. Je li svaki ukućanin dužan raditi i privredjivati za kuću (zadrugu, oca obitelji) ; što je dužan raditi, i koliko ; da li sam smije birati, što će raditi, ili se u tom pravcu ima pokoravati nalozima i odrebama gospodara kuće (oca obitelji) ; smije li si iz onoga, što naraste na kućnom zemljištu, izradjivati stvari, kojima bi samo on smio raspolagati (odijelo) ; smije li on takvim stvarima u svoju korist trgovati ; smije li za se uzgajati na kućnome zemljištu kakve domaće životinje, kojima bi samo on smio raspolagati ; — što biva, ako u kući nema nikakvoga više posla, ako je svaki ukućanin izvršio sve poslove, koje je imao izvršiti ; — što biva, ako se koji ukućanin ne će da pokori nalogu gospodara kuće ; što biva, ako je gospodar kuće izdao nevaljani nalog ; smiju li se tu ostali ukućani oprijeti ; može li tu oblast (i to koja) posredovati ?

7. Smije li ukućanin ići na zaradu izvan kuće na dulje vrijeme ; smije li ostati na zaradi izvan kuće dulje nego li mu je bilo unaprijed dopušteno;

Digitized by Google

tko mu izdaje dozvolu, da ide na zaradu (da li gospodar kuće, otac obitelji, ili svi ukućani sporazumno); mora li ovakav ukućanin dio svoje zarade dati kući (ocu obitelji) u ime odštete, što nije kod kuće radio; koliko od te zarade imade dati kući (ocu obitelji); ako koji ukućanin u kući, koja ima više članova i koja se inače ratarstvom bavi, tjera kakav obrt (kovač, kolar, opančar i t. d.) ili ima drugu kakvu trajnu zaslužbu, mora li ono, što na taj način privrijedi, ili dio od toga dati kući, u kojoj živi; može li sebi i onaj, koji si je izvan kuće pribavio trajnu zaslužbu (na pr. svećenik, činovnik, časnik, trgovac, obrtnik) uzdržati pravo na kućnu imovinu time, da dio od svoje zaslužbe daje svojoj rodnoj kući; što biva, ako je neko vrijeme davao dio te zaslužbe svojoj rodnoj kući, a onda prestao davati?

8. Koji ukućani smiju u kuću privesti svoga bračnog druga; smije li na pr. udovica, koja je sama priudajom došla u kuću, privesti u istu kuću svoga drugoga muža; imadu li u tom pravcu kakvu prednost u kući rodjeni muškarci pred ženskima; napose imadu li, dok je muškaraca rodjenih u kući, samo ovi pravo, da privedu svoga bračnoga druga u kuću; ako su u kući samo ostarjeli muškarci bez muške djece, smije li u kući rodjena ženska, na pr. njihova nećaka ili još dalja rodjakinja, privesti u kuću svoga bračnog druga; imade li samo najstariji sin pravo privesti svoga bračnoga druga u kuću?

9. Mogu li pojedini ukućani imati svoju posebnu imovinu; kako se zove takva imovina; i kako mogu doći do takve imovine (na pr. dopuštenom zaradom, nasljedstvom, time, što su dobili neku opremu ili otpravninu iz kuće, iz koje su došli); nastane li sumnja o tome, spada li koja stvar u takvu posebnu ili u kućnu imovinu, uzima li se, da spada u posebnu ili u kućnu imovinu; imade li slučajeva, u kojima takva posebna imovina prelazi u kućnu (na pr. ako se u tom pravcu onaj, čija je to posebna imovina, s ostalim ukućanima sporazumije; ili ako je takav ukućanin dužan dati kući kakvu odštetu; ili ako je kuća u velikoj bijedi i t. d. ?) (Nastavit će se.)

KNJIŽEVNOST.

Dr. Mihajlo Lanović: **Zbirka matičnih propisa, valjanih u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.**

Ima tomu već više od godine dana, što je nakladom kr. zem. vlade izdana zbirka matičnih propisa. Ne znam, kako se dogodilo te o toj važnoj knjizi još nije bilo spomena u našemu „Mjesečniku". Neka s toga bude dozvoljeno, da sada, makar malo pokasno, na nju upozorim.

O uredbi i o vodjenju matičnih knjiga rodjenih, vjenčanih i preminulih postoje u nas mnogobrojni propisi, koji su pod imenom patenata, dekreta, intimata, zakona, naredaba, okružnica i otpisa izdavani počevši od konca 18. stoljeća (od Josipa II.) pa do najnovijega doba na jeziku, koji je kada službenim bio (latinski, njemački i hrvatski). Već sama ta činjenica u jednu ruku, a u drugu pomanjkanje cjelovite zbirke dotičnih propisa opravdava u tolikoj mjeri potrebu takove zbirke, da je u tom pogledu suvišno još trošiti riječi. Pri tom se dakako pretpolaže spoznaja velike važnosti matičnih knjiga kako na polju javne uprave tako i na polju privatnopravnih interesa. Da je pak ta spoznaja u nas općenita, o tom se ne može ni časka posumnjati.

Digitized by Google

Sastavitelj naše Zbirke išao je za tim, da sve u nas valjane matične propise sabere i da ih s u s t a v n o složi. On sam čedno naziva (u predgovoru) svoj rad pokušajem, a ja bih se usudio reći, da to nije tek pokušaj nego i uspjeh. Ako taj upsjeh pred sudom strogoga specijaliste možda i nije savršen, a ono ima s obzirom na veliki opseg gradje i na pomanjkanje predradnja obilno razloga, koji ga izvinjavaju ali mu ne umanjuju vrijednosti. Jer ne valja zaboraviti, da je to prva radnja te vrste u nas, a svaki početak je težak. O tom ipak ne može biti sumnje, da je dr. Lanović svojom Zbirkom u velike zadužio poglavito sve one čimbenike, koji po svojoj službi imaju posla s matičnim propisima, a to su u prvom redu voditelji matičnih knjiga, dakle dušobrižnici svih zakonom priznatih vjeroispovijesti, a onda i upravne oblasti od najniže pa do kr. zem. vlade same. Valja samo uvažiti, da zbirka broji 168 propisa ! To je čitava knjiga od 400 stranica velike osmine ! Tek poneki od tih propisa bili su dosele prikupljeni (u zbirci naredaba bogoštov. struke, iz koje ih je i Turčić preuzeo u svoju, u Smrekarovu Priručniku i još prije u Vežićevu Pomoćniku), a sada ih eto svih na okupu i sistematski poredanih. Sada je svakomu pristupačna „gruntovnica osobnih odnosa", kako Lanović zgodno naziva matrikule, u kojoj se nije bilo lako snaći ni stručnjaku a nekmo li laiku. Tom je zbirkom Hrvatska i opet učinila jedan korak naprijed, ne bi li dostigla ostale kulturne zemlje, koje davno već imaju ne samo zbirke propisa već i čitave literature o matičnim knjigama. No još je jedna prednost naše Zbirke : ona sadrži sav materijal propisa, poznavanje kojega je prvim uvjetom za svaku reformu, a reforma je i na polju matica u gdjekojem pogledu potrebna.

Prije nego što prijedjem na s u s t a v djela, valja mi istaknuti, da je dr. Lanović pred same propise uvrstio najvažniju l i t e r a t u r u i napisao informativan u v o d, u kojemu prikazuje historijski razvitak matičnih knjiga, njihov javnopravni značaj, zatim sustave, koji glede vodjenja matica postoje u civilizovanim državama a napose i potanje uredbu državnih matica u Ugarskoj, onda konfesionalizam matičnih knjiga u Hrvatskoj i napokon anomalije, što ih nužno sobom donosi konfesionalna baza matičnog instituta.

S u s t a v Zbirke slijedeći je. Sva je gradja razdijeljena na dva glavna dijela : prvi sadrži o p ć e n i t e p r o p i s e, zajedničke svima trima vrstama matica ; drugi pak sadrži p o s e b n e p r o p i s e, koji se tiču samo svake pojedine vrste matica. Jedan i drugi dio opet se dijeli prema sadržaju propisa u više poglavlja. Mislim, da ću doprinesti boljem poznavanju knjige, ako ta poglavlja redom ovdje navedem, makar se tim nešto i otegnula ova obznana. P o g l a v l j a I. d i j e l a j e s u : 1. općeniti propisi o vodjenju matičnih knjiga, 2. obrasci za vodjenje m. k., 3. uredovni jezik m. k., 4. vodjenje m. k. u dva izvorna primjerka, 5. naknadni unosi i ispravljanje m. k. te nadležnost u tom pogledu, 6. dokazna moć m. k., 7. dužnost prijave voditeljima m. k., 8. uvid u m. k. po organima opć. poglavarstva i priopćivanje podataka iz m. k. za putovnice, 9. matični izvaci, obiteljske izvjesnice i rodoslovlja, 10. biljegovanje m. izvadaka, obit. izvjesnica i rodoslovja, 11. saobraćaj s inozemstvom u matičnim stvarima : zamjenito dostavljanje i legaliziranje matičnih izvadaka 12. sudjelovanje voditelja m. k. kod provedbe obrambenih propisa, 13. kod statistike mijene žiteljstva, 14. kod provedbe zakona o cijepljenju boginja, 15. očevidnost slučajeva poroda i smrti

Digitized by Google

na morskim brodovima, 16. privrem. matice za nazarence i baptiste, 17. vojničke matice, 18. knjige prijelaza. Poglavlja II. (posebnoga) dijela jesu: A. Matice rodjenih: 1. Vodjenje matica rodjenih uopće; 2. zakonitost odnosno nezakonitost poroda, 3. unos djece iz civilnoga braka u matice rodjenih; 4. pozakonjenje (legitimatio); 5. zabilježba pozakonjenja naknadnom ženidbom roditelja u maticama rodjenih; 6. posinjenje (adoptio); 7. o unosu nahoda u m. rodjenih; 8. propisi o vjerskoj pripadnosti djeteta i suvislo s tim pitanje o matičnom unosu; 9. propisi o imenu i prezimenu pa o promjeni prezimena; 10. školske matice. B. matice vjenčanih: 1. vodjenje matica vjenčanih uopće; 2. certifikati o ženitbenoj sposobnosti; 3. oprost od doprinesenja krstnih listova kod vjenčanja; 4. postupak kod rasprava o razriešenju židovskih brakova. C. Matice umrlih: 1. vodjenje matica umrlih uopće; 2. naknadni unos u matice umrlih; 3. sudbeni dokaz smrti; 4. dokaz smrti ženitbenog druga u svrhu nove ženitbe i 5. prijavljivanje smrti kr. poreznim uredima.

Vriednosti Zbirke doprinosi i to, što se kod svakoga propisa citira vrelo iz kojega je u Zbirku preuzet, onda navodjenje saveznih ustanova materijalnoga prava a napose i tumačenja, pridana po potrebi pojedinim propisima. Porabu pak Zbirke u velike olakšava abecedno stvarno kazalo.

Koliko sam upućen, nabavile su si „Zbirku matičnih propisa" sve upravne oblasti te svi rimokatolički župni uredi i pretežna većina grčko-istočnih parohijalnih zvanja. Kako je ta knjiga od interesa za svakoga pravnika, jer svaki u praksi često dolazi u zgodu da se bavi ma kojim matičnim ili s njim suvislim pitanjem, preporuča se nabava njezina sama sobom. (Knjiga se može naručiti neposredno kod „kr. zem. naklade školskih knjiga" u Zagrebu ili putem knjižare a cijena joj je tvrdo u platno uvezanoj 5 K 50 fil.)

Završujući, čestitam mladom autoru sa željom, da mu uspjeh, polučen ovim radom, bude poticalom na dalji literarni rad na polju naše praktične pravne knjige, a napose u granama, s kojima se po uredovnom svom djelokrugu — g. dr. Mih. Lanović je perovodja kr. zem. vlade u bogoštovnom odjelu — mora baviti. Dr. M. Novak.

Prof. René Gonnard: **Les communautés paysannes en Croatie et Slavonie; „No. 1." du „Musée social, année, 1910., mémoires et documents".**
Izvješćuje dr. Iv. Strohal.

Nedavno čitao sam u jednom našem časopisu, gdje se jedan od suradnika, koji je prije toga izvjestio o putopisu nekog Talijanca po našim krajevima, na prigovore svoga kolege, da nije izvješćujući o tom putopisu prekorio pisca poradi nekih grubih pogrješaka i neispravnosti, ispričava tim, da je on te pogrješke i sam opazio, ali da ih nije istaknuo, jer je vičan u stranim knjigama čitati daleko veće pogrješke i neispravnosti, pak ga je upravo obradovalo, što u toj imade doduše tih pogrješaka takodjer na pretek, ali ona ipak čini medju tim stranim knjigama časnu iznimku, te nijesu te pogrješke i neispravnosti prevršile svaku mjeru. Doista kad čitamo izvještaje stranih „učenjaka" napose francuskih „učenjaka" o nama, mi moramo da posumnjamo, je li se to doista tiče nas, ili čitamo li kakovu priču iz tisuću i jedne noći o krajevima, koje je, već prema dobroj volji takovog pisca, za-

Digitized by Google

čarao budi kakav zao budi kakav dobar duh. Nismo medjutim samo mi takove sreće : Vidio sam nedavno u jednoj francuskoj knjizi neki ilustrovani opis seljaštva u Rumunjskoj ; a ilustracije : naši seljaci iz Šestina, gdje stoje pred sada već porušenom šestinskom crkvom, koja se je na slici posve dobro mogla prepoznati ; dalje jedna u Zagrebu dobro poznata gospodjica u narodnoj nošnji itd.

A ne smijemo tomu toliko ni zamjerati. Ovake „učenjake" pošalje ovo ili ono društvo na proučavanje u „Orijent". I oni ne mogu doći kući i izvjestiti : „nijesmo vidjeli baš ništa osobita". Oni mora da nadju nešto osobito, nešto „orijentalno", nešto, što miriši po „tisuću i jednoj noći".

Dalje ovakovi učenjaci dodju obično na par dana, da prouče te „orijentalce" i „varvare", tih par dana ne dostaje im nikako, da se u „orijentu" orijentiraju" te moraju ono, što je bilo premalo orijentacije, nadopuniti s fantazijom. A i njihov narodni ponos nalaže im, da ne poznadu ove „orijentalce", „varvare" kao ljude sebi slične. — S ilustracijama takodjer nije tako jednostavno, kako se misli ; nije baš svigdje tako lako naći ilustracije, koje bi odgovarale svim zahtjevima.

Imajući sve to na umu prihvatismo se čitanja rasprave, koja je predmetom ovoga izvještaja. Pak nas je ugodno iznenadilo, što se pisac ove rasprave daleko uzdignuo nad druge strane pisce sličnih rasprava i opisa, pače i nad onog naprijed pomenutog Talijanca (Bertolinia).

Prije nego li je naš autor došao na lice mjesta, da prouči zadrugu ; stvorio si je o njoj, kako sam veli (str. 16.), neku sliku. Zadruga bila mu je neka aglomeracija posve za sebe, daleko od ljudskih stanova i bića, smještena usred golemog svog dobra ; uopće čini se, da mu se je zadruga prikazivala kao neka velika zgrada ili skup zgrada, valjda kao irokeška „duga kuća" ; takovu zadrugu, držao je on, može čovjek odmah raspoznati kao osobitu pojavu koja se razlikuje od svake druge. — I došao je u donji Miholjac, Šljivoševce i Lasić, pa je tu našao kuće, kakove su i u drugim krajevima. Hodao je po širokim slavonskim sokacima, gledao zgrade i s lijeve i s desne strane, — pa nije mogao prepoznati : „ovo je zadruga" a „ono nije".

No on si je znao pomoći; pitao je, koja je zgrada „zadruga", koja nije? Pa je i ušao u zgradu, koju su mu označili kao „zadrugu", pobrojio je u njoj sobe ; pronašao je, da osim glavne sobe sve su to male luknjice sa vrlo lošim pokućtvom. Gledao je i ljude, koji u tim zgradama žive, — i gle čuda, već u prvoj (zadruge Kopić u donjem Miholjcu) našao je, u prkos Woltmannu i drugovima, čovjeka sa plavim brkom i s plavom kosom. Pače g. autor, na svoje čudo, nije, kako sam priznaje (str. 22.), pronašao u tih komunističkih seljaka ni duševne inferiornosti ; našao je da mnogi komunistički seljak govori po dva i tri jezika.

Kad je na taj način prepoznao „zadruge"; stavio si je obligatno pitanje : „je li zadruge propadaju ili ne ?" Odgovor na to pitanje nije tražio, čini se, po slavonskim širokim sokacima. Tražeći taj odgovor, postupao je posve drukčije. Iz definicije, da zadruga stoji u tome, da neko seljačko dobro nije ni objekat vlasništva pojedinog člana (oca) obitelji, ni objekat zajedničkoga vlasništva svih članova obitelji, već da ono ima služiti kao temelj agrarnom gospodarstvu svih onih, koji na njem žive i budu živjeli, — izvodi g. autor, da se to dobro ne smije ni dijeliti, ni odsvajati. Dakle ako

Digitized by Google

se ovakova dobra dijele, gube se zadruge, gube se načela zadružnog prava ; mjesto toga počinje se javljati ogromna razlika izmedju kolektivističkoga i individualističkoga sustava (samo je g. autor propustio razjasniti nam, kako da jednostavna dioba može da ima tako dalekosežne učinke u socijalnome, pravnome i gospodarstvenome životu naroda). Na ovaj način rješava naš autor pitanje ; nestaje li zadruga, ili se one još uvijek drže? I dolazi do toga, da zadruga doista nestaje; ali da ih ipak još ima. Medjutim on se baš ne pouzdaje u visoke brojeve o zadrugama u Hrvatskoj ; čini se, da hrvatski pisci s tim brojevima tjeraju humbug ; vrlo su često te zadruge nezakonito, potajno („illégalement, en secret") podijeljene, a hrvatski pisci vele, da su one samo „sakriveno podijeljene" („occultement divisels") ; ti hrvatski pisci, mislit će koji Francuz, koji bude čitao ovu raspravu, mora da su doista pravi okultiste, kad hoće da ovako prokriomčare medju zadruge i ono, što u nje ne ide.

Naš autor stavio si je i pitanje, je li zadruga dobra institucija ili nije ? To pitanje rješava on opet na drugi način. On veli naime : zadruga ima prijatelja, ima i neprijatelja. Prijatelji zadruga su Slaveni: Hrvati i Srbi, osobito ovi potonji. Neprijatelji zadruzi su : Madžari, Nijemci, Židovi i Hrvati, koji su se priljubili hegemoniji Madžara, Madžaroni, kako ih nazivlu njihovi protivnici („les Croates ralliés à l' hégémonie magyare, les ‚Magyarons', comme les appellent leurs adversaires"). Iza kako je na taj način pitanje o zadrugama sveo na političko polje, priključuje se i on Madžarima, Nijemcima, Židovima i Madžaronima. U zadrugama steže se po njegovom mnijenju osobna i gospodarska sloboda. U Ugarskoj (preko Drave), gdje nema zadruga, namještaj je u kućama mnogo bolji (str. 18. „jolis petits intérieurs, exigus, mais confortables des paysans de Hongrie" ; str. 19. „Même pouvreté dans les logements et le mobilier. Je ne retrouve pas, tants 'en faut, l' apprarence de biens — être constatée chez tant de paysans individualistes de la Hongrie, . . . ' itd.). — G. autor bio je u Šljivoševcima, donjem Miholjcu i Lasiću, u vrijme veleizdajničke parnice u Zagrebu, i on ne bi bio duhoviti Francuz, kad ne bi i tu veliku veleizdajničku raspravu upleo u svoju malu raspravu o zadrugama. Zadruge, veli on (str. 23.), bile su optužene kao legla panserbizma. On sam drži, da ta optužba ide predaleko : ona može vrijediti samo za zadruge s pravoslavnim članovima, za zadruge s katoličkim članovima ona nikako ne stoji. Ali svakako, drži on, zadruga je zapreka magjarizaciji.

Naš autor upušta se i u raspravljanje o današnjem pravnom uredjenju zadruge. I tu prevodi zadružni zakon od 9. svibnja 1889. On znade pače, da je taj zakon nadopunjen nekom novelom ; ali kada je ta novela stvorena, dakako više nezna : jednom veli, da godine 1898. (str. 6. ; drugi put veli, do godine 1899. (str. 12.). Sam prijevod zakona od 9. svibnja 1889. mogao bi doduše biti bolji, ali mogao bi biti i gori. G. autor nije si naime dao baš odviše truda, da shvati svaku pojedinu ustanovu u tome zakonu). Tako su mu ustanove o izludžbi (§ 6.) o razlazu (§ 55. dotično ona nepoznata novela) posve nerazumljive. Prekršaji kućnoga zapta, drži, da se kazne kućnim zatvorom. O tome, tko ima pravo tražiti diobu, ne veli ništa. Prava priženjenih, priudanih i uzadruženih članova zadruge prigodom diobe g. su autoru posve nerazumljiva. O tome, da se nekretnine u nekadašnjoj vojnoj krajini drukčije dijele, nego li u nekadanjem gradjanskom području, ne zna g. autor

Digitized by Google

ništa. O plemićkim zadrugama takodjer ne ima ništa u toj raspravi. Pa i načela, po kojima se nekretnine imadu dijeliti (u nekadanjem gradjanskom području), ne mogu se valjano razabrati iz ove rasprave itd.

Predaleko bi nas vodilo, kad bismo se upuštali u daljne raspravljanje o pojedinim pogrješkama i neispravnostima u toj raspravi. Pravnicima, kojima je naše zadružno pravo samo nešto poznato, biti će dovoljno već ovo što smo rekli o sadržaju te rasprave i načinu, na koji je g. autor postupao proučavajući ovu stvar.

S druge pak strane mora se pohvaliti, što je g. autor bar jedan dio zadružnog zakona od god. 1889. dosta točno iznio pred francuski svijet, i što u opisu zadruga, koje je posjetio u donjem Miholjcu, Šljivoševcima i Lasiću ne pretjeruje, kako se to obično čini u opisima iz t. zv. „orijenta". — Pogrješaka dakako imade u toj raspravi na pretek, ali ne prelaze svaku mjeru.

Димитръ Хр. Стояновъ, Положението на женитѣ при позаконното наслѣдване споредъ найстарото римско право. Срѣдецъ, 1909, дьржавна печатница, str. 116.

(Dimitr Hr. Stojanow, Položaj žena kod zakonskog nasljedstva u najstarijem rimskom pravu, Sofija, 1909.).

Mladi bugarski učenjak (predavao je na Sofijskom sveučilištu rimsko pravo za vrieme t. zv. sveučilištne krize) bavi se u toj monografiji pitanjem, da li su ženske osobe imale u najstarijem rimskom pravu sa muškarcima jednako pravo nasliedstva ili ne.

Vladajuća teorija odgovara na to pitanje jestno. Protiv te teorije ustao je bio Hugo (Commentatio de fundamento successionis ab intestato ex iure Romano antiquo et novo, Gottingae 1785) i pozvao se u glavnom na propis XII. tablica, u kojima o ženama ne ima izrično govora: Si intestato moritur, cui suus heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto, si agnatus nec escit, gentiles familiam habento (str. 13. slied.). Kasnije je ali sam Hugo napustio svoju teoriju (21). Pobijajući dokazna sredstva Hugo-a (str. 15—21.) nalazi pisac ipak, da je vladajuća teorija neopravdana. Po njegovom nazoru valja u tom pitanju razlikovati izmedju nasljednog prava patricija i plebeja: samo plebejkinje imale su jednako zakonsko pravo nasljedstva sa muškarcima, dočim patricijanke nisu ga u staro doba nikako imale.

Već to razlikovanje nalaže čitatelju, da budnim okom prati izvadjanje piščevo. Čim staro rimsko pravo odredjuje u narodnom zakonu (lex) pravne norme za rimske gradjane (populus Romanus), ne mogu se u njemu naći posebne odredbe za nasljedstvo kod plebeja, zatim ne može se bez posebne odredbe poprimiti razlika u nasljedovanju kod patricija i kod plebeja. S druge pako strane dopustilo je drevno rimsko pravo posebne norme za plebeje u formi plebejskog zaključka (plebiscitum) u god. 471 pr. Hr., na kratko vrieme prije zakona XII. tablica, a kroz lex Hortensia (289—286 pr. Hr.) dopustilo je: ut plebiscita universum populum tenerent. Ako bi dakle ta posebnost plebejskog prava postojala, morala bi u zakonu biti izrično istaknuta.

To osjeća očevidno i pisac. Zato se on ne oslanja i ne može se osloniti na vrelo rimskoga nasljednoga prava, nego se oslanja više na sravnjaću pravnu znanost, na etnografiju i antropologiju, na bračni život te spolni

Digitized by Google

odnošaj. U tu je svrhu pisac proučavao, veli, spolni odnošaj životinja te se je na osnovu znanstvenoga materijala uvjerio, da je spolni odnošaj medju ljudima isto tako raznovrstan, kao medju životinjama (27). A s druge strane mjerodavne su toli kod životinja koli i kod ljudi za spolni odnošaj posebnosti sastava tijela.

Nadjeni ostanci ljudskih kostiju na apeninskom poluotoku iz kamenitog doba dokazuju, da su tu bile zastupane dvije rase. Jedna je plava rasa, koju pisac atlantičkom zove: veliki stas, uska lubanja, usko lice, uski nos. Takovi su bili plebeji. Ta se je rasa nalazila i na drugim mjestima Evrope, u sjevernoj Africi i južnoj Aziji. Danas je najčistija kod cejlonskih Wedda. Ovamo spadaju (navodno) bez sumnje drevni Libeji, koji su stanovali u IV. vijeku pr. Hr. u sadanjem Tunisu te stari Kelti u Irlandiji. Kod tih je žitelja bio brak unutar porodice (Endogamie), žene živu sa više muškaraca (Polyandrie) u društvenom spolnom životu (Gesamtehe),[1] žena nije robkinja muža, nego slobodna te zauzima u društvu i porodici znamenit socijalni položaj. Za to žena ima sa muškarcem jednaka prava, jednako pravo nasljedstva. Radi toga (?) zaključuje pisac, morali su i drevni žitelji atlantičke rase na apeninskom poluotoku, plebeji, živiti u endogamnom, društvenom braku, žena je morala imati jednako pravo nasljedstva sa muškarcem (str. 47./48.). Koncem kamenitog vijeka, a još više u željezno doba, dolazi na apeninski poluotok od sjevero-istoka druga rasa ljudi: niskog stasa, širokog lica, široke lubanje, širokog očnog otvora. To jest mongolska rasa. Toj rasi pripadaju, kako se iz stare ikonografije vidi, rimski patriciji. Kod te je rase, u. pr. kod Samojeda i Kirgiza, brak izvan porodice (Exogamie), žena ima samo jednog muža (Monoandrie), ona je jednostavno njegova robkinja. Ne ima o tome govora, da žena ima sa muškarcem jednaka prava. Protivno, ona se nalazi pod vlašću muža i za to ne ima nikako prava nasljedstva. Tako je i bilo kod starih rimskih patricija (str. 51.—61.).

Čini se, da pisac sam smatra tu svoju hipotezu labilnom. Sav zaključak pada, ako je predpostava kriva. Za to nastoji pisac, da svoju tvrdnju utemelji još navodnim činjenicama iz rimske historije.

Eto dokaza: Tarquinius Priscus, porieklom plebejac, ostavio je nakon svoje smrti dvije kćeri i dva sina. Na priestolu nasliedjuje ga ne sin, nego zet, muž najstarije njegove kćeri, Servius Tullius, porijeklom i nazorom takodjer plebejac. Tome se niko ne čudi, jer se kod starih plebeja zakonsko nasljedstvo ne obazire na spol (str. 61.—66.). I ta činjenica ne dokazuje po mom nazoru ništa. Prije svega ne ima osnova tvrdnja, da je u tom slučaju bilo zakonsko nasljedstvo. Protivno: u vrieme rimskog kraljevstva kralja je savjet starih (senatus) birao, (Mommsen, Röm. Gesch. I. 9 str. 64.). Naročito glede Serviusa Tulliusa ne može se drugčije uzeti, nego da je on već za života svoga predšastnika bio kraljevim nasljednikom naznačen. O njemu veli Livius (1., 40.), kojega sam pisac citira: non apud regem modo sed apud patres plebemque longe maximo honore Servius Tullius erat. Ako je tome tako, onda u tom slučaju odpada u opće predpostava: si intestato moritur. Nadalje treba imati na vidu, da kralj Tarquinius Priscus

[1] Protivno ali tvrdi pisac (str. 33) glede cejlonskih Wedda, koji spadaju navodno u istu rasu.

Digitized by Google

u vrieme smrti nije bio više plebejac, nego je bio primljen medju patricije (str. 62.), te nije vjerojatno, da bi ga drugi zakoni vezali, nego oni, što su bili izdani za patricije. Konačno ne može se nikakav zaključak praviti i nasljedstva b i r a n o g na priestol kralja na sadržaj privatnog nasljednog prava.

Pisac se još obazire na naveden propis XII. tablica. Kao H u g o (1. c) i on naglašuje, da taj zakon ne spominje izrično o ženama, nego veli, da je nasljednikom u prvom redu „s u u s". Inače govore rimska vrela izrično i o ženi, n. pr. lex Aquilia : si quis servum servamve . . . Ako kasniji rimski juristi, n. pr. Gaius, Gellius, Paulus, Ulpianus tumače zakon XII. tablica i u korist žena,[2] to je tumačenje krivo i svakako ne odnosi se na starije rimsko pravo prije zakona XII. tablica (str. 66.—72.).

Ali i to izvadjanje piščevo nije u stanju podkrijepiti njegovu teoriju. Protivno ; prema tome bila bi i kod p l e b e j a po zakonu XII. tablica ženskinja isključena od prava nasljedstva, jer nije „suus". Istina, pisac tvrdi, da taj propis zakona XII. tablica nije vezao plebeje, nego samo patricije (str. 69, op. 91.). Ali to nije dokazano. Radi stavke „gentiles familiam habento" ne može se to dokazanim smatrati, jer gentiles dolaze kao nasljednici tek u trećem redu te je zakon mogao to odrediti pod predpostavom, da gentiles dolaze u nasljedstvo, a k o ih ostavitelj ima. Plebeji imali su doduše pravo posebne rogacije u svrhu zaključka plebiscita oko 20 godina prije zakona XII. tablica. Ali iz toga ne može se prema uputi Gaja (I. I. 3) zaključivati, da je od prvoga blebiscita (g. 471. pr. Hr.) lex (quod populus Romanus jubet atque constituit) vezala samo patricije. Tumačenje rimskih jurista mogli bismo pako samo onda odbiti, ako imamo protiv njih druge nepobitne dokaze. Dok tih dokaza ne ima, mora svaka protivna tvrdnja nositi biljeg hipoteze. Isto tako ne može se tvrditi, da stare rimske patricijanke nisu mogle imati prava nasljedstva za to, što nisu imale porodične vlasti. Iz izreke rimskih jurista : Nulla femina . . . habet suos heredes (Gaius) ili : mulier autem familiae suae et caput et finis est (Ulpianus) i dr. (str. 68, op. 89.) nikako ne sliedi obratno, da žena ne može imati svojstva kao „sua", da o n a ne može drugoga naslediti.

Koncem republike imaju patricijanke i plebejke, ako su bliske srodnice (suae, consanguineae), bez svake dvojbe pravo nasljedstva. Činjenicu tu tumači pisac medjusobnim uplivom plebejskoga prava na patricije i obratno (str. 72—77.). Može biti. Samo je čudnovato, da o toj važnoj promjeni ne zna ni jedna lex, kojih ima množina. A to bi trebalo u zakonu izrično navesti. To je bilo počam od lex Hortensia (289—286 pr. Hr.) tim nužnije, što od sada „cautum est, ut plebiscita universum populum tenerent" (Gaius, I. I. 3).

Pisac postavio je svakako zanimivu hipotezu. I onaj, koji uz nju ne pristaje, ima mnogo interesantnih podataka, tako da može tvrdnje pisca samostalno prosuditi. Radnja ima baš u tome svoju vriednost, što stavljena hipoteza nije puka praznina, nego podkrijepljena mnogim dokazima. U

---

[2] N. pr. G a i u s, Inst. III, 1—3: Intestatorum hereditates ex lege XII tabularum primum ad suos heredes pertinent. Sui autem heredes existimantur liberi, qui in potestate morientis fuerunt, veluti filius f i l i a ve . . . .

Digitized by Google

nekom pravcu ide taj znanstven aparat, istina, suviše daleko. On zauzima zajedno sa literaturom (str. 19—116. sama literatura) veći dio monografije.

Stojanow je uložio mnogo truda u tu radnju, svakako više, nego je toga vriedan uspjeh, što ga je naumio postići. To se dade ali time opravdati, što je nazočna monografija po navodu pisca samo odlomak iz veće radnje, koju od dugo vremena pripravlja (str. 5).

Svakako je hvale vrijedna ozbiljnost i temeljitost, s kojom je pisac prvo svoje znanstveno dijelo sastavio. Dr. Mih. Zobkow.

Bibliografija.

Dodd, W. Modern Constitutions: A Collection of the Fundamental Laws of 22 of the most important Countries of the World. 2 vols. London. sh. 21.6. — Donadieu de Lavit, A. Des abus commis au nom de l'hygiène publique contre les droits et les libertés des individus (thèse). Montpellier. — Duplat, G. Le Journal. Sa vie juridique, ses responsabilités civiles. Paris. Fr. 6. — Dupuis, J. La délégation ouvrière dans l'usine (thèse). Paris. — Eger, G. Das Reichsgesetz über den Unterstützungswohnsitz v. 30. 5. 1908. Kommentar, 6 Aufl. Breslau. M. 13. — Entwurf einer Reichsversicherungsordnung. Amtliche Ausgabe mit Begründung. Berlin. 2.80. — Fani, A. Le basi giuridiche della libertà moderna. Torino. L. 5. — Faye, E. Manuel de droit électoral, d'après la jurisprudence de la Cour de cassation. Paris. fr. 6. — Ferdinandy, G. v. Staats- und Verwaltungsrecht des Kgs. Ungarn und seiner Nebenländer. Uebers. v. H. Schiller. (Bibliothek des öffentl. Rechts. 16 Bd.). Hannover. 6.40. — Ferrette, H. Manuel de législation industrielle. Paris. fr. 6. — François, G. et Rouget, F. Manuel de législation coloniale. Paris. fr. 6. — Fryer, J. Admission of Chinese students to American colleges. Washington (United States, Office of the Superintendent of Documents). — Gaissert, E. Leitfaden für Polizeibeamte in Frage- und Antwortform. Berlin. M. 2. — Galichet, P. L'Eglise anglicane et l'Etat. Paris. fr. 4. — Gobbi, U. Le società di mutuo soccorso. Seconda ed., riveduta e notevolmente accresciuta. Milano. L. 10. — Güldner, H. Die höheren Lehranstalten für die weibliche Jugend in Preussen. Halle a. S. M. 7.50. — Gumplowicz, L. Der Rassenkampf. Soziologische Untersuchungen. 2 Aufl. Innsbruck. M. 6. — Gusti, D. Die Grundbegriffe des Pressrechts. Berlin. M. 2.50. — Gutherz, H. Parlamentarismus und Gesetzgebung (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Guyot, Ch. Cours de droit forestier. Tome II. Paris. fr. 10. — Guyot, E. La durée du travail dans les mines de Grande-Bretagne. Récentes propositions, discussions et enquêtes parlamentaires (thèse). Paris. — Hall, W., Clarke, and Pretty, A. The Children Act 1908. London. sh. 6. — Hammerschmidt. Die provinzielle Selbstverwaltung Westfalens. Münster. M. 10.50. — Handbuch der Unfallversicherung. Die Reichs-Unfallversicherungsgesetze dargestellt von Mitgl. des Reichs-Versicherungsamts. 3 Aufl. 2 Bd. Leipzig. 11.30. — Haneld, F. Das englische Gewerkvereinsrecht nach 1870. Leipzig. M. 3. — Hässelbarth. Das Staats- und Verwaltungsrecht des Hzt. Sachsen-Altenburg. (Bibliothek

Digitized by Google

des öffentl. Rechts, 7 Bd.) Hannover. M. 6. — Hatzig, O. Justus Möser als Staatsmann und Publizist. (Quellen u. Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens. Bd. 27). Hannover. M. 5.40. — Heintze, S. Lauenbourgisches Sonderrecht. Die Sonderstellung unter spezieller Berücksichtigung der geschichtlichen Entwickelung. Ratzeburg. M. 3. — Henschel, H. Verantwortlichkeit der Reichstagsabgeordneten. Hamburg. — Hettner, F. Wahlgesetz für die zweite Kammer der Ständeversammlung im Kgr. Sachsen v. 5. 9. 1909, nebst der Ausführungsverordnung v. 7. 5. 1909. Textausg. m. Einleitung. Leipzig. M. 1.20. — Hongrie, La, contemporaine el le suffrage universel. Edition française du Hudzadik-Szazad, organe de la Société de Sociologie de Budapest, 1909. Paris. fr. 3.50. — Huber, H. Die Beamten-Klassen der Zivilstaatsverwaltung des Kgr. Bayern. Straubing. M. 3.50. — Hubrich, E. Preussisches Staatsrecht. (Bibliothek d. öffentl. Rechts, 15 Bd.). Hannover. M. 3.80. — Hufnagel, W. Vorschriften für die Vermögensverwaltung und das Rechnungswesen der bürgerlichen Gemeinden im Kgr. Württemberg. Stuttgart. M. 7. — Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart, 3 Bd. 1909 (Das öffentl. Recht d. Gegenwart hg. von G. Jellineck, P. Laband, R. Piloty). Tübingen. 18. — Jnama-Sternegg. K. Deutsche Wirtschaftsgeschichte 1. Bd. 2 Aufl. Leipzig. 20. — Jaray, G. La question sociale et le socialisme en Hongrie. Paris. — Jellinek, G. Regierung und Parlament in Deutschland. Geschichtliche Entwicklung ihres Verhältnisses. Leipzig. M. 1. — Johnson, A. The disappearance of the small landowner. Oxford. 5. — Jouault, E. Droits et obligations des boulangers. Paris. fr. 1.50. — Kaeubler, C. Das königl. sächsische Gesetz über die Fürsorgeerziehung vom 1. II. 1909. Dresden. M. 4. — Kiefer, H. Das Aufsichtsrecht des Reiches über die Einzelstaaten. Breslau. M. 5. — Kitzinger, F. Die 6 Deutsche Nationalkonferenz zur Bekämpfung des Mädchenhandels (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Klein, G. La teoria dei tre poteri nel diritto costituzionale del Nord-America. Vol. I (parte generale). Firenze. L. 5. — Klöti, E. Die Texte der schweizerischen Verhältniswahl-Gesetze zusammengestellt. Zürich. — Klotzsch, G. Gesetz über das Diensteinnahmen der Lehrer und Lehrerinnen an den öffentlichen Volksschulen v. 26. 5. 1909 mit Ausführungsanweisung u. Anhang. Erläutert. Berlin. M. 4. — Knetsch, A. Das Staats- und Verwaltungsrecht von Sachsen-Weimar-Eisenach v. 15. 10. 1850 (Bibliothek des öffentl. Rechts, 14 Bd.) Hannover. M. 6. — Koch, H. Eingemeindungsrecht und Polizeiverordnung. Tübingen. M. 1.40. — Kowalewsky, M. Die ökonomische Entwicklung Europas bis zum Beginn der kapitalistischen Wirtschaftsform. 4 Bd.: Die Zersetzung der Grundherrlichkeit. Der Prozess der Bauernbefreiung. Übersetzt von A. Scholz. (Bibliothek d. Volkswirtschaftslehre u. Gesellschaftswissenschaft, 14). Berlin. 7.50. — Krohne, O. Aerztliche Praxis und Medizinalgesetzgebung. Zusammenfassende Darstellung der für den Arzt wichtigen gesetzlichen und behördl. Bestimmungen und ihrer Beziehungen zur ärztlichen Praxis. Berlin. M. 3. — Lagrange, F. Les Grèves et la Question sociale. Paris. — Lehr, E. La nationalité dans les principaux États du globe. Paris. 5 fr. — Leist, A. Das Vereinswesen und seine Bedeutung. Leipzig. M. 1. — Lezius, H. Das Gesetz über das Diensteinkommen der Lehrer und Lehrerinnen an den öffentlichen Volksschulen v. 26. 5. 1909. Erläutert. Berlin. 1.20. — Lezius, H. Die Ausführungsanweisung

Digitized by Google

zu dem neuen Volksschullehrerbesoldungsgesetz nebst den Anlagen. Erläutert. Berlin. 0.60. — Lorey, F. Gemeinverständliche Einführung in das neue sächsische Stempelsteuerrecht. Leipzig. M. 2.40. — Lotz, Spruchrecht zum preussischen Verwaltungsrecht Ausgewählte höchstrichterliche Entscheidungen (Krückmann, Spruchrecht). Münster. M. 3. — Löhning. Voraussetzungen des Versäumnisverfahrens. Leipzig. M. 1.50. — Loew. Die Rechtsprechung des k. k. Verwaltungsgerichtshofes. Berlin. M. 7. — Mahler, K. Die Programme der politischen Parteien in Deutschland. Leipzig. M. 75. — Marie, A. et R. Decante. Les accidents du travail. Etude critique des améliorations à apporter au régime du risque professionnel en France. Paris. fr. 4. — Markull, W. Die Gesetze betr. die Bekämpfung übertragbarer Krankheiten v. 30. 6. 1900 u. 28. 8. 1905. Mit Erläut. 2 Aufl. Berlin. 2.40. — Martini, A. L'expulsion des étrangers. Étude de droit comparé. Paris. fr. 9. — Massaryk, Th., Prof., Der Agramer Hochverratsprozess und die Annexion von Bosnien und Herzegowina. Wien. M. 1.50. — Majer, O. Das Staatsrecht des Kgs. Sachsen. (Das öffentl. Recht d. Gegenwart hg. von G. Jellinek, P. Laband, R. Piloty. Bd. 9). Tübingen. — Mérignhac, L. et A. Précis élémentaire de la législation et des usages toulousains entre patrons et salariés, fermiers, serviteurs, urbains et ruraux et entre voisins. Toulouse. fr. 5. — Merz. Die Stadtrechte v. Bremharten u. Lenzburg. Zürich. M. 12. — Moreau, F. et Delpech, J. Les Règlements des Assemblées législatives. 2 forts vol. Paris. fr. 30. — Montel, G. La Justice au canton, projet de réforme judiciaire. Paris. fr. 3.50. — Neukirch, A. Der niedersächsische Kreis und die Kreisverfassung bis 1542. (Quellen u. Darstellungen a. d. Geschichte des Reformationsjahrhunderts, 10 Bd.) Leipzig. M. 7. — Nicol, L. Étude de la législation française des naufrages et épaves. Paris. — Niemeyer, Th., Prof. Prinzipien des Seekriegsrechts. Berlin. M. 1.20. — Nelken, F. Die Gewerbeordnung für das Deutsche Reich und gewerbepolizeiliche Nebengesetze nebst den Ausführungsbestimmungen, für Elsass-Lothringen bearb. Bd. 1: Die Gewerbeordnung. Zabern. M. 10. — Ohmann, F. Die Anfänge des Postwesens und die Taxis. Leipzig. M. 7.50. — Orban, O. Le droit constitutionnel de la Belgique. T. 2: Les pouvoirs de l'Etat. Liège. fr. 14. — Pellenc, F. Le repos hebdomadaire. Loi du 13 juillet 1906 établissant le repos hebdomadaire en faveur des employés et ouvriers. Du rôle des syndicats professionnels dans l'application de la loi (thèse). Paris. — Petit, E. La réforme de l'inspection du travail en France. Paris. fr. 3.50. — Pic, P. Traité élémentaire de législation industrielle. Les lois ouvrières. 3-e éd. Paris. fr. 12.50. — Pistor, M. Grundzüge einer Geschichte der preussischen Medizinalverwaltung bis Ende 1907. Berlin. M. 7. — Pitois, A. Principes de droit administratif, rédigés conformément au nouveau programme officiel. Paris. fr. 5. — Piutti, H. u. Bredt, V. Das kommunale Bauverbot. § 12 des Baufluchtengesetzes v. 2. 7. 1875. Marburg. 1.20. — Posener, P. Die Staatsverfassungen des Erdballs. Unter Mitwirkung von Gelehrten und Staatsmänner hg. Charlottenburg. M. 60. — Pratt, Edw. The Policy of Licensing Justices. London. sh. 1. — Preussisches Stempelsteuergesetz v. 30. 6. 1909. Textausgabe. Berlin. 1.50. — Probst, P. Weingesetz, Richter und Publikum. Eine Kritik aus der Praxis. Tübingen. M. 1. — Projet de codification du droit musulman. Texte de l'avant-projet du code adopté par la commission de codi ication. Livre I.: Statut

Digitized by Google

personnel. Alger. — Purlitz, F. Wahlgesetz für die zweite Kammer der Ständeversammlung f. d. Kgr. Sachsen mit Ausführungs-Verordnung und Wahlkreis-Einteilung. Nebst dem Gesetz über die Gewährung der Entschädigung an die Mitglieder der Ständeversammlung. Berlin. — Radloff, A. Jahrbuch baurechtlicher Entscheidungen der Gerichts- und Verwaltungsbehörden Deutschlands. Berlin. M. 2.50. — Reger, A. Handausgabe des bayer. Gesetzes über die öffentliche Armen- und Krankenpflege v. 29. 3. 1869 in der Fassung v. 30. 7. 1899. Mit Erläuterungen und Nebengesetzen herausgeg. 6 Aufl. Ansbach. M. 3.60. — Reichsfinanzgesetze vom 15. 7. 1909 einschlieslich der Reichsstempelgesetze und des Erbschaftssteuergesetzes. Textausgabe. Berlin. M. 2. — Réville, M. et L. Armbruster. L'etat et les Eglises. Commentaire des lois des 2 janvier 1907 et 13 avril 1908. Paris. — Roche, H. Le propriétaire vis-à-vis de l'état hygiéniste (Loi du 15 février 1902) (thèse). Paris. — Rodet, H. Le contrat social et les idées politiques de J. J. Rousseau. Paris. Fr. 7. — Rohrscheidt, K. Gesetz über das Diensteinkommen der Lehrer und Lehrerinnen an den öffentlichen Volksschulen v. 26. 5. 1909. Mit sämtlichen ministeriellen Ausführungsbestimmungen u. Formularen. Erläut. 4 Aufl. Berlin. M. 3.50. — Sachet, A. Traité théorique et pratique de la législation sur les accidents du travail. 5-e édition. Paris. fr. 20. — Saripolos, N. Das Staatsrecht des Kgr. Griechenland. (Das öffentl. Recht d. Gegenwart hg. von G. Jellineck). Tübingen. 5.95. — Sassen, Fr. Das Gesetzgebungs- und Verordnungsrecht in den deutschen Kolonien. Tübingen. M. 3.60. — Savagnone, A. Le incompatibilità amministrative. Torino. l. 4.50. — Sauter, K. Das Recht des Bundesrats besonders nach Art. 7 der Reichsverfassung. Karlsruhe. M. 0.70. — Sauter, K. Die Verantwortlichkeit des Reichskanzlers. Anhang: Das Recht der Beschwerde u. Ministeranklage in verschiedenen Bundesstaaten. Karlsruhe. M. 0.70. — Schelcher. Einführung in das neue sächsische Wasserrecht. Berlin. M. 2. — Schleip, J. Das Petitionsrecht des bayerischen Landtags im Sinne des Titel VII § 19 der Verfassungsurkunde vom 26. V. 1818. Eine historisch-dogmatische Studie. München. M. 3.20. — Schlotter, P. Das Staats- und Verwaltungsrecht der Füstentümer Reuss älterer und jüngerer Linie. (Bibliothek des öffentl. Rechts, 8 Bd.). Hannover. 4.40. — Schmitt, H. Das Fischereigesetz für das Kgr. Bayern v. 15/8 1908 mit den Ausführungsbestimmungen und die Landesfischereiordnung v. 23/3 1909 erlaut. u. hg. 2 Aufl. Stuttgart. 4.80. — Schollenberger, J. Das schweizerische öffentliche Recht. (Bibliothek des öffentl. Rechts, 5 Bd.). Hannover. 5.40. — Schott, K. Handbuch der Vorschriften über Zolltarifierung und Handelsstatistik im österr.-ungar. Zollgebiete nach dem Stande derselben von Ende April 1908. 3 Aufl. 2 Teile. Wien. 20.40. — Schumann, E. u. Obst, K. Das preussische Stempelgesetz v. 26. 6. 1909 in der Fass. v. 30. 6. 1909. Auf Grund des Handb. z. Stempelsteuerges. v. 31. 7. 1895 von L. Labus bearb. Breslau. M. 8.50. — Seager, J. Corrupt and illegal practices at parliamentary elections as defined in the judgments in election petitions from 1886—1906. London 2. — Séchet, J. De l'indemnité parlamentaire et autres avantages accessoires (thèse). Alençon. — Sibert, M. Etude sur le premier ministre en Angleterre depuis ses origines jusqu'à l'époque contemporaine (thèse). Paris. — Spann, Ot. Die Lage und das Schicksal der unehelichen Kinder. Leipzig.

Digitized by Google

M. 1. — Spiegel, L. Die Verwaltungsrechtswissenschaft. Beiträge zur Systematik und Methodik der Rechtswissenschaften. Leipzig. M. 5.50. — Spira, E. Die Wahlpflicht. Oeffentlich-rechtliche Studie. Wien. M. 5. — Spire, P. Étude des améliorations à apporter à la loi sur les accidents du travail. Nancy. — Stammhammer, J. Bibliographie des Sozialismus u. Kommunismus. 3 Bd. Jena. M. 18. — Stegemann, H. Ständische Grundlagen und moderne Wahlsysteme in Anwendung auf die Reform der Verfassung in Mecklenburg. Berlin. M. 2. — Stengel, K. v. Weltstaat und Friedensproblem. Berlin. M. 3. — Stier-Somlo, F. Zur Reform der preussischen Staatsverwaltung. Berlin. M. 1.20. — Stier-Somlo, F. Reichsvereinsgesetz v. 19. 4. 1908. Systematischer Kommentar. Stuttgart. M. 8. — Sussmann, St. Das Budget-Privileg. des engl. Hauses der Gemeinen. Mannheim. M. 5.50. — Sutner, C. Das Staats und Verwaltungsrecht des Kgr. Bayern. (Bibliothek d. öffentl. Rechts, 11 Bd.) Hannover. M. 4.40. — Tambaro. Il diritto costituzionale italiano. Milano. L. 4.50. — Teich, H. Die Staatsangehörigkeit im deutschen Auslieferungsrecht. Leipzig. — Teixeira de Mattos, V. Accusa parlamentare e responsabilità ministeriale. Milano. L. 20. — Texier, P. De la mendicité. Poitiers. — Travers, M. La convention de la Haye relative au divorce et à la séparation de corps. Paris. fr. 10. — Trautmann, P. Kiels Ratsverfassung und Ratswirtschaft vom Beginn des 17 Jahrhunderts bis zum Beginn der Selbstverwaltung. Kiel. M. 6. — Trimborn, M. Das Scheckwesen, insbesondere der neue Postscheckverkehr. Berlin. M. —50. — Troitzsch, W. Das sächsische Landtagswahlrecht. Nossen. M. 0.75. — Valois, G. La Monarchie et la classe ouvrière. Paris. fr. 3.50. — Vecchione, E. e Genovese, E. Le istituzioni di beneficenza nella città di Napoli. I. 12. — Villiers, A., E. Collin et M. Fayolle. Traité des falsifications. et altérations des substances alimentaires. Législation et documents officiels 2-e édition. Paris. fr. 15. — Veyssière, G. Étude sur l'application du droit commun à la presse. Paris. — Wagemann, R. Britisch-Westindische Wirtschaftspolitik. Leipzig. M. 4.50. — Warneyer, O. Jahrbuch der Entscheidungen. D. Verwaltungsrecht (mit Ausschluss des Arbeiterversicherungsrechts). Begonnen von P. Fischer fortgesetzt u. hg. von R. Raschke. 2 Jg. Leipzig. M. 5. — Weigel, M. Die Lehre von der parlamentarischen Disziplin in rechtsvergleichend. Darstellung. Leipzig. M. 2.50. — Wenzel, M. Zur Lehre der vertragsmässigen Elemente der Reichsverfassung. Tübingen. M. 4.60. — Wicks, F. Britische Verfassung und Verwaltung. Aus dem Englischen von R. Binding. Leipzig. M. 4. — Windstosser, J. v. Das bayer. Gesetz über die Flurbereinigung v. $\frac{29.\ 5\ 1886}{9.\ 6\ 1899}$ und die hierzu ergangenen Vollzugsvorschriften mit Bemerkungen hg. 5 Aufl. Ansbach. M. 3.60. — Wolcke, A. Das Postrecht. (Das öffentl. R. u. das Postprivatz. R.). Leipzig. M. —80. — Wylie, J. The House of Lords. 2nd edition. London. 1. — Zweig, E. Die Lehre vom pouvoir constituant. Ein Beitrag zum Staatsrecht der französischen Revolution. Tübingen. M. 12.60.

Aberdum, S. La crise hongroise (R. polit. et parl. T. LXII, 10 oct.). — Boissieu, de, H. L'émigration temporaire agricole, ses causes, ses modes, ses effets (Réf. Soc. No 89 et 90, sept.). — Charpentier, Cl. Rapport de la 1-ère section de la Société générale des prisons sur l'incorporation

Digitized by Google

des condamnés do droit commun dans les regiments et la réforme des bataillons d' Afrique (R. pénit. No 6, juin). — Cheysson, E. La lutte contre l' alcoolisme et les principes dircteurs d' une vie sociale (Réf. Soc. No. 84). — Clavery, Ed. L' Inde. Sa condition actuelle (A propos du cinquantenaire de son incorporation au domaine de la couronne britannique) (R. gén. d' adm., juillet). — v. Damm. Das Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen. (D. J.-Z. 13). — D'Haussonville, le Comte. Celles-qui travaillent à domicile. Discussion sur le travail des femmes à la suite de ce memoire (Séanc. d. l' Acad. 6 Livrais.). — Delpech, J. Les modifications au règlement de la Chambre des députés (R. d. dr. publ. No. 3, juillet-août-sept.). — De Rousiers, P. Les solutions violentes (Sc. Soc. 61. Fasc., sept.). — Die rechtliche Bedeutung des Tarifvertrages. (Schluss.). (Schw. J.-Z. H. 4/5). — Ermef. Zur Angestaltung der Waisenpflege. (D. J.-Z. 11). — Felisch. Zum Reichstheatergesetze. (D. J.-Z. 11). — Fischer. Das Diensteinkommen der Richter und Staatsanwälte in Preussen. (D. J.-Z. 13). — Frankenberg, H. Arbeiterversicherung und Aerztestand (Arch. f. SWiss. 28 Bd. 3 Hft.). — Gascon y Marin, J. La réforme du régime local en Espagne (R. d.-dr. publ. No. 2, Avril-Mai-Juin). Genzmer, St. Der Gemeindesozialismus und seine gesetzlichen Schranken in preussischen Kommunalrecht (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 2 Hft.). — Girsberger, J. Die zuständigen Behörden zur Entscheidung von Streitfragen in Güterzusammenlegungssachen nach dem zürcherischen Gesetzesentwurf für Förderung der Landwirtschaft. (Schw. J.-Z. 24). — Hagens. Die Entlastung des Reichsgerichts. (D. J.-Z. 18). — Holldack, F. Aperçu sur la théorie et la pratique du droit provincial en Transcaucasie (NR. hist., Juillet-août). — Heinitz. Die Novelle zum Preussischen Stempelsteuergesetz. (D. J.-Z. 14.) — Herold, R. Eisenbahnkonzessionsrecht und Verkehrsteilung. (Schw. J.-Z. H. 4/5). — Jèze, G. De l' indépendance des pouvoirs publics dans la détermination des sources de recettes (R. d. dr. publ. No 3). — Keller. Das neue Weingesetz. (D. J.-Z. 18). — Kienböck, V. Die Pensionsversicherung der Privatbeamten in Oesterreich. (Arch. f. SWiss. 29 Bd. 1 Hft.). — Kitz. Reformen im Bildungsgange unserer jungen Juristen. (D. J.-Z. 13). — Kulemann. Das Koalitionsrecht der Beamten. (D. J.-Z. 12). — Laband. Das Interpellationsrecht. (D. J.-Z. 12). — Laborderie, P. Quelques mots sur le droit privé des fiels dans les pays de droit écrit. (R. crit. d. lég. No. 6). — Lacombe, P. De quelquess erreurs politiques contemporains. (R. polit. et parl. T. LXII, 10 oct.). — Lallemand, Ch. Rapport général présenté à la commission interministerielle de la réorganisation administrative au nom de la deuxième sous-commission (suite) (R. gén. d'adm. No. 4—6). — Lévy, Raphaël-Georges. Le budget radical anglais (R. polit. et parl. T. LXII, 10 oct.). — Marlio, L. Le raccordement des voies ferrées et navigables (R. polit. et parl. T. LXI, 10 Sept.). — Michaud, Situation générale du gouvernement des Cosaques du Don (suite) (R. gén. d'adm. No. 4). — Michels, R. Der Homo Oeconomicus und die Kooperation (Arch. f. SWiss. 29 Bd. 1 Hft.). — Moye, M. L'action individuelle en matière de police sanitaire (R. crit. d. lég. No. 7—8). — Nouvion, de, G. Les retraites des chemins de fer (J. d. Econ., 15 juillet). (Réf. Soc. No. 87 et 88). — Nys, Ern. Le gouvernement russe et la Finlande (R. d. dr. int. No. 5). — Olphe-Gaillard, G. L'assurance contre le

Digitized by Google

chômage par les sindicats et les sociétés de secours mutuels (dernier article) (Réf. Soc. No. 84). — Passy, Fr. La faillite de l'Étatisme (R. polit. et parl. T. LX, 10 juin). — Pfleghart, A. Der Vorentwurf zu einem Bundesgesetz über die Ausnutzung der Wasserkräfte. (Schw. J.-Z. 22). — Reif, H. Grundzüge des ungarischen Berggesetzentwurfes (Z. f. priv. u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Rivière, L. Les grèves et la défense patronale (Réf. Soc. No. 83.). — Rosin, Der Entwurf der Reichsversicherungsordnung. (D. J.-Z. 10). — Rosin. Der Entwurf der Reichsversicherungsordnung. (D. J.-Z. 11). — Schmid, Fr. Die Allmendgenossenschaft im Lande Uri. (Schw. J.-Z. 1, 4, 5). — Sciuma, G. Les retraites ouvrières (R. polit. et parl., 10 août). — Schultzenstein. Selbsthilfe gegenüber polizeilichen Massnahmen. (D. J.-Z. 14). — Simon, Helene. Das englische Kindergesetz. Ein Beitrag zur sozialen Theorie der Kinderrechte (Schmoll. Jahrb. 3 Hft.). — Teichmann, A. Emilio Brusa (1848—1908) (R. d. dr. int. No. 5). — Wilbois, J. La Confrérie agricole de Vozdvijensk (Petite-Russie). (Sc. Soc., 61 Fasc., Sept.). — Zolla, D. L'exode rural et la constitution de la population agricole (Réf. Soc. No. 85 et 86, 1—16 juillet).

(Svršit će se.)

VIESTNIK.

(Sa hrvatskog sveučilišta.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 19. ožujka o. g. premilostivo dozvoliti, da se stolica za hrvatski jezik i književnost na mudroslovnom fakultetu previšnje ime nosećega sveučilišta u Zagrebu razdieli na dvije stolice, odnosno da se ustroji posebna stolica za hrvatski jezik i posebna i za hrvatsku i srbsku književnost.

Istim previšnjim riešenjem dostojalo je Njegovo Veličanstvo premilostivo imenovati umirovljenog sveučilištnog profesora dra. Gjuru Šurmina javnim redovitim profesorom hrvatske i srbske književnosti na rečenom fakultetu sa sistemizovanim berivima, te preblagostivo dozvoliti, da se javni izvanredni profesor hrvatskog jezika i književnosti dr. Dragutin Boranić odrieši od dužnosti predavanja hrvatske književnosti.

U minulom zimskom polječu imalo je naše sveučilište u svemu 1260 slušača, od kojih je bilo 1059 redovitih i 201 izvanredni. Po fakultetima imali su slušača: bogoslovni 114 (82 red., 32 izv.), pravo i državoslovni 787 (701 red., 86 izv.), mudroslovni 359 i to: filozofi 215 (202 red., 13 izv.), šum. akademija 48 (svi red.), geodetički tečaj 26 (svi red.), farmaceut. tečaj 70 (svi izv.). Po pripadnosti bilo je 809 slušača iz Hrvatske i Slavonije 3 iz Rieke, 37 iz Ugarske, 157 iz Dalmacije, 34 iz austr. Primorja, 10 iz Kranjske, 4 iz Štajerske, 2 iz Češke, 5 iz Dolnje Austrije, po 2 iz Moravske i Galicije, 130 iz Bosne i Hercegovine, 9 iz Srbije, 47 iz Bugarske, 3 iz Turske, po 2 iz Crne gore i Rusije, a po 1 iz Macedonije i Amerike.

Digitized by Google

(Red predavanja u pravoslovnom i državoslovnom fakulteta u letnjom semestru školske godine 1909./1910.) Jav. red. prof. dr. Lj. pl. Andrassy: institucije rimskoga prava i rimski civilni proces, 6 sati ; romanističke vježbe, 2 sata. Jav. red. prof. dr. M. Maurović, obća prava poviest, 4 sata ; hrvatsko-ugarsko privatno pravo, 4 sata. Jav. red. prof. dr. A. Egersdorfer: pandekti (obvezno pravo), 8 sati. Priv. docenat dr. I. Strohal: nasljedno pravo pandekata, 4 sata. Jav. red. prof dr. E. Lovrić: pravo katoličke crkve,d 3 sata ; pravo- grčko-iztočne crkve, 3 sata : ženitbeno pravo s osobitim obzirom na ugarsko i austrijsko zakonodavstvo, 2 sata. Jav red. prof. dr. F. Spevec: obvezno pravo (obći dio), 5 sati ; založno pravo, 3 sata. Jav. red. prof. dr. I. Maurović: stvarna prava po občem gradjanskom zakoniku, 4 sata ; obiteljsko pravo po občem gradjanskom zakoniku, 4 sata. Jav. red. prof. dr. J. Šilović: kazneni postupnik, 5 sati ; kazneno pravo, posebni dio, 3 sata. Jav. red. prof. dr. E. Miler: kriminalne znanosti, 3 sata ; socijologija, 3 sata ; kriminalne vježbe u seminaru, 2 sata ; Jav. prof. dr. J. Rorauer: politička ekonomija, 8 sati. Suplenat dr. F. Milobar: financijalna znanost, 2 sata ; financijalno zakonoslovlje s osobitim obzirom na austrijsko zakonodavstvo, 4 sata. Priv. docenat dr. B. Dimitrijević: banke (drugi dio nauke o kreditu i bankama), 2 sata. Jav. izv. prof. dr. L. Polić: hrvatsko-ugarsko državno pravo, 6 sati. Javni izv. profesor dr. M. Stražnicky: trgovačko pravo s osobitim obzirom na pravo austrijsko, 4 sata ; obća statistika, 2 sata. Priv. doc. dr. M. Pliverić: trgovac i trgovački poslovi po zak. čl. XXXVII. zajedničkoga sabora od god. 1875. s osobitim obzirom na austrijsko i njemačko zakonodavstvo, 2 sata. Jav. red. prof. dr. D. Čupović: stečajno i pobojno pravo hrvatsko i austrijsko, 2 sata ; izvanparbeni proces s obzirom na novije austrijsko pravo, 2 sata ; austrijski ovršni red, 2 sata ; procesualističke vježbe hrvatske i austrijske u seminaru, 2 sata. Jav. red. prof. dr. V. Krišković: upravna nauka i hrvatsko-ugarsko upravno pravo, II. dio, 3 sata ; pregled upravnoga prava austrijskoga, 3 sata ; upravnopravne vježbe u seminaru, 2 sata. Učitelj dr. M. Joanović: upravna higijena sa zdravstvenim zakonarstvom, 3 sata. Učitelj dr. D. Riessner: sudbena medicina, 2 sata ; čedomorstvo, 1 sat.

(Potvrda predsjednika jugoslovenske akademije.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 10. marta o. g. premilostivo potvrditi ponovni izbor umirovljenog kr. javnog redovitog sveučilištnog profesora te pravog člana jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Tadije Smičiklasa za predsjednika rečene akademije.

(Previšnje priznanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 9. aprila 1910. premilostivo velikog župana županije sriemske i grada Zemuna Imbru pl. Hideghéthya na njegovu vlastitu molbu riešiti ove službe uz previšnje priznanje vjernog i revnog službovanja.

(U Dalmaciji.) Njegovo se c. i kr. apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 29. marta o. g. premilostivo udostojilo da dopusti, da se dvor-

Digitized by Google

skom savjetniku na zadarskom namjestničtvu Gustavu Rubelli pl. Sturmfestskom izrazi previšnje priznanje za višegodišnju, vjernu i koristnu službu, prigodom kad je po njegovoj molbi, pošao u trajno stanje mira.

(Zajednica činovnika upravnih oblasti i ureda.) Po društvenim pravilima spada u svrhe ovoga društva medju inim i to, da promiče strukovnu naobrazbu članova izdavanjem vlastitoga strukovnoga lista. Izvedba ove programne točke zadavala je društvenom odboru dugo vremena dosta brige, jer znatni troškovi za izdavanje takovoga posebnog lista nadilazili bi sile društva. Sada je društvenom odboru pošlo za rukom, da sa upravom „Občinara" sklopi sporazum, po kojem će ovaj časopis uz dosadanji svoj zadatak poslužiti i interesima društva, pak će ga članovi zajednice upravnih činovnika u napredak dobivati badava. Broj 11. „Občinara" donaša na čelu lista ovaj sporazum, a mi možemo samo željeti da taj novi odnošaj bude od koristi i po „Občinar" i po zajednicu upravnih činovnika.

„Občinar" nastupio ljetos svoju XXVIII. godinu, te je kroz ovaj dugi niz godina kao „tjednik za upravu i javnu sigurnost" stekao liepi broj prijatelja a kao jedini strukovni list javne uprave uvaženi položaj u strukovnoj literaturi.

Pretežni dio vremena, što ovaj list izlazi, uredjuje ga umno i vješto banski savjetnik dr. Milorad vitez Cuculić-Bitorajski, koji će ove godine slaviti 25. godišnjicu svoga urednikovanja. Za cielo ovo dugo vrieme g. banski savjetnik dr. Cuculić vrlo je često morao broj za brojem sam izpunjavati. U dvadeset i četiri godišnjaka „Občinara" sabrao je urednik dr. Cuculić bogatu gradju iz svih područja javne uprave, pratio je zakonodavni rad, iznesao je i osvjetljivo sva aktuelna pitanja javne uprave, a za mnogu zdravu reformu nalazi se zametak u stupcima „Občinara". Danas može upravni činovnik u godišnjacima „Občinar" naći malne za svaku upravnu granu čitavi historijat njezinoga razvitka kod nas, a „Občinar" postao je gotovo neobhodno potrebiti priručnik upravnoga činovnika. Možemo samo želiti, da „Občinar" i pod novim okolnostima ostane na dosadanjoj visini. G. dr. Cuculić ostaje i nadalje urednik „Občinara", a zastupstvo interesa „zajednice upravnih činovnika" kod uredničtva preuzima višegodišnji suradnik „Občinara" i podpredsjednik „zajednice" gospodin savjetnik dr. Mihalić.

(† Metel pl. Peklić.), odvjetnik i posjednik u Jastrebarskom, umro je u četvrtak 24. marta o. g. u 63. godini dobe svoje. Pokojnik, koji bijaše član našega društva od god. 1876. pa neprekidno do svoje smrti, bio je dobar pravnik i vrstan odvjetnik. Lahka mu zemlja!

(Imenovanja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 9. aprila 1910. preblagostivo imenovati bivšeg narodnog zastupnika i posjednika Gjuru Dedovića vel. županom županije modruško-riječke sa sustavnim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 9. aprila 1910. preblagostivo imenovati ces. i kr. komornika i vlastelina Ivana pl. Adamovicha-Čepinskoga

Digitized by Google

velikim županom županije sriemske i grada Zemuna sa sustavnim berivima, nadalje blagoizvoljelo je Njeg. Veličanstvo previšnjim riešenjem od 2. aprila o. g. sa sustavnim berivima premilostivo imenovati zamjenika držav. odvjetnika I. razreda Ivu Stožira sudbenim viećnikom II. razreda za sudbeni stol u Zagrebu uz istodobno dodjeljenje ovdašnjem kotarskomu sudu I.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je Ljudevita Puškaša, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Bjelovaru, Augusta Petrovića, pravnog vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Delnicama i Vasiljka Štefanovića, odvjetničkog perovodju u Zagrebu, imenovati prislušnicima u opsegu kr. banskoga stola, Vinka Vanića, Žigu Spitzera, Nestora Krsnika i Adolfa Komparea trgovačkim prisjednicima za kotarski sud kao trgovačko-mjenbeni sud u Krapini, dra. Rikarda Štefanovića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda I. u Zagrebu, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, kr. kotarskog pristava II. razreda kod kr. kotarske oblasti u Klanjcu, Pavla Solarića, kr. kot. pristavom I. razreda u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima, perovodne vježbenike Andriju pl. Plemića, kod kr. kotarske oblasti u Vojniću, Antuna Zavišku, kod uprave krajiške investicionalne zaklade u Zagrebu, Stjepana Biničkia, kod kr. kotarske oblasti u Vinkovcima, Janka Bedekovića, kod kr. kotarske oblasti u Zagrebu, Ivana Laufera, kod kr. kotarske oblasti u Slunju, Jovana Dotlića, kod kr. kotarske oblasti u Brinju, i dra. Bogomira Krausa, kod kr. kotarske oblasti u Zagrebu, kr. kotarskim pristavima II. razreda u X. činovnom razredu, sa sustavnim berivima, te podjedno premjestiti Dotlića od kr. kotarske oblasti u Brinju k onoj u Dvoru a ostalu šestoricu ostaviti na sadašnjem mjestu službovanja gradskoga kapetana slob. i kr. grada Varaždina Artura Femena kr. kotarskim predstojnikom u VIII. činovnom razredu extra statum sa sustavnim berivima te ga na službovanje dodieliti kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, a gradskoga kapetana slob. i kr. grada Osieka Antuna Antunovića gradskim kapetanom slob. i kr. grada Varaždina sa sustavnim berivima, sudbenim pristavima I. razreda sudbene pristave II. razreda: Josipa Marinića, kod kotarskog suda u Pregradi, Josipa Vidalia, kod kotarskoga suda u Karlovcu, te Vladislava Margetića, kod kotarskoga suda u Brodu, sa sustavnim berivima, ostavljajući svu trojicu na mjestu njihovog dosadašnjeg službovanja, Ivana Rosandića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Gospiću i Gjuru Janekovića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Zagrebu, prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je Dragutina Stojanovića, kr. financijalnog perovodnog vježbenika, kr. financijalnim perovodjom pri kr. financijalnom ravnateljstvu u Osieku, i Milana Vrankovića, svršenog pravnika, kr. financ. perovodnim vježbenikom pri kr. financ. ravnateljstvu u Osieku u privremenom svojstvu.

(U Dalmaciji.) Ministar je pravde imenovao suca, snabdjevena nazivom i karakterom kotarskog suca, dr. Aleksandra Miovića u Benkovcu kotarskim sucem u istom mjestu. Ministar unutrašnjih posala imenovao je namjesništvenog tajnika Ferdinanda Petelma i kotar-

Digitized by Google

skog višeg povjerenika Frana Simonelli kotarskim poglavarima u Dalmaciji.

Ministar unutrašnjih posala imenovao je kotarskog povjerenika u Dalmaciji Karla Murvara kotarskim višim povjerenikom.

Namjestnik dalmatinski imenovao je namjestništvenog koncepistu Franju Oberthora u Spljetu kotarskim povjerenikom a namjestništvenog konceptnog vježbenika Kažimira Stefanića u Kotoru, namjestništvenim koncepistom.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 12. marta 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati sudskog savjetnika u okružnom sudu u Sarajevu Ivana Džikowskog potpredsjednikom okružnog suda u okružnom sudu u Mostaru.

C. i kr. zajedničko ministarstvo u poslovima Bosne i Hercegovine pozvalo je financijalnog podtajnika u službenoj upotrebi u okružnoj oblasti u Sarajevu Franju baruna Fiatha na službovanje u spomenutom ministarstvu; privremenog financijalnog perovodju u službenoj upotrebi u istom ministarstvu dra. Emanuela pl. Sztankovánszkog imenovalo je financijalnim podtajnikom u IX. dn. r., a financijalnom perovodnog vježbenika u službenoj upotrebi u istom ministarstvu Josipa Weymelku financijalnim perovodjom u X. dn. r.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je privrem. perovodnim vježbenicima u XI. dnevnom razredu svršene pravnike: Belu Homokya de Alsú-Korompa iz Požuna u Ugarskoj za kotarski ured u Derventi, Fridrika Horáka iz Votica u Českoj za kotarski ured u Travniku, Ivana Tomana iz Budjejovica u Českoj za kotarski ured u Bileći i dra. Václava Bláhu iz Ptenina u Českoj za kotarski ured u Bugojnu, auskultanta u okružnom sudu u Tuzli Nikolu Frkovića sudskim pristavom u IX. dn. r., svršenoga pravnika dra. Ivana Kolbea privremenim askultantom za okružni sud u Mostaru, auskultante u okružnom sudu u Sarajevu Josipa Trojera de Monaldi i Muhameda Fahrudina Tančicu privremenim perovodnim vježbenicima u XI. dnevnom razredu, prvog za kotarski ured u Brčkom, a drugoga za kotarski ured u Bos. Krupi, svršenoga pravnika Aleksandra Vasiljevića privremenim auskultantom za okružni sud u Tuzli, svršenoga pravnika dra. Daudbega Aganovića privremenim auskultantom za okružni sud u Banjaluci, auskultante Oswalda Fischera u okružnom sudu u Bihaću, Petra Wohlgemutha u kotarskom sudu u Mostaru i Vladka Habijanca u kotarskom sudu u Sarajevu, sudskim pristavima, a potonjeg ujedno dodijelio kotarskom sudu u Trebinju, svršenoga pravnika Antuna conte Gozze-a privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, privremene financijalne perovodne vježbenike dra. Ljudevita Felbera u okružnoj oblasti u Travniku, dra. Christiana Doktorića u okružnoj oblasti u Banjaluci i dra. Mihajla Novakovića u okružnoj oblasti u Tuzli, ostaviv ih u njihovim sadašnjim mjestima službovanja, privremenim financijalnim perovodjama u X. dn. r.; svršenoga pravnika dra. Ljudevita Karmanskog privremenim financijalnim

Digitized by Google

perovodnim vježbenikom u financijalnom odjelenju zemaljske vlade, financijalne perovodje Aleksandra Kirchnera u okružnoj oblasti u Travniku, Ivana Richtera u okružnoj oblasti u Tuzli i Simona Kleina u financijalnom odjeljenju zemaljske vlade financijalnim podtajnicima u IX. dne. r. i to dodjelivši ujedno potonjeg financijalnom nadzorništvu u Sarajevu.

(Premještenja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 2. aprila o. g. preblagostivo dozvoliti, da se kotarski sudac u Sisku Nikola Horvat iz službenih obzira dodieli sudbenomu stolu u Varaždinu.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti iz službenih obzira Mihalja Obradovića, sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Šidu, k onomu u Novoj Gradišci, perovodnoga vježbenika Otona Spillera na vlastitu molbu i o vlastitom trošku od kr. kotarske oblasti u Varaždinu kr. županijskoj oblasti u Bjelovaru, sudbenoga pristava Josipa Fulanovića, kod kotarskoga suda u Vinkovcima, iz službenih obzira k onomu u Gjurgjevcu, iz službenih obzira perovodnoga vježbenika Stjepana Dubenika od kr. kotar. oblasti u Zlataru k onoj u Ivancu, uslied vlastite molbe Rudolfa Ježića, kr. kotarskog sudca u Čazmi, ka kr. kot. sudu u Sisku, uslied vlastite molbe sudbene pristave Vjekoslava Horvata, kod kotarskoga suda u Ivancu, k onomu u Velikoj Gorici, te Bogumila Ladiku, kod kotarskoga suda u Novoj Gradiški, k onomu u Ivancu, iz službenih obzira kr. županijskog tajnika Mihajla Makkaya od kr. kotarske oblasti u Daruvaru kr. županijskoj oblasti u Požegi, a kr. kotarskog predstojnika Vasu Pavlicu od kr. županijske oblasti u Bjelovaru kr. kotarskoj oblasti u Daruvaru sudbene pristave dra. Josipa Tučkorića kod kotarskog suda u Sisku k onomu u Zagrebu I.; Petra Matasića kod kotarskog suda u Delnicama k onomu u Sisku uslied vlastite molbe a Antuna Dapčića kod kotarskog suda u Vinkovcima k onomu u Delnicama iz službenih obzira iz službenih obzira sudbene pristave dra. Ivana Vidačića kod kotarskog suda u Gjurgjevcu k I. kotarskom sudu u Zagrebu; iz službenih obzira: kr. županijskoga tajnika Milana Radančevića od kr. kotarske oblasti u Glini k županijskoj oblasti u Požegi; kr. kotarskoga predstojnika Dragutina pl. Novaka od kr. županijske oblasti u Osieku k onoj u Zagrebu; kr. kotarskoga predstojnika Emila Buljana od kr. županijske oblasti u Ogulinu kr. kotarskoj oblasti u Stubici; kr. kotarskoga predstojnika Vasilja Kangrgu od kr. županijske oblasti u Požegi kr. kotarskoj oblasti u Glini; kr. kotarskoga pristava I. razreda i upravitelja kr. kotarske oblasti u Slunju Stjepana Juzbašića od potonje oblasti kr. županijskoj oblasti u Ogulinu i kr. kotarskoga pristava I. razreda Ivana Čupara od kr. kotarske oblasti u Vinkovcima k onoj u Slunju te mu povjeriti upravu te kr. kotarske oblasti, na vlastitu molbu sudbenoga pristava Miroslava Gorjanovića, kod kr. kotarskog suda u Velikoj Gorici, ka kr. sudbenom stolu u Zagrebu, iz službenih obzira sudbene pristave: Antuna Dapčića, kod kr. kotarskog suda u Gjurgjevcu k onomu u Vinkovcima, i dra. Edmunda Žalca, kod kotarskog suda u Vinkovcima. k onomu u Gjurgjevcu.

Digitized by Google

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo premjestilo je kotarske predstojnike II. razreda Gustava Loewe-a od kotarskog ureda u Maglaju ka kotarskom uredu u Bijeljini, povjerivši mu upravu istoga, a dra. Ludwiga Novadt-a od gradskog kotarskog ureda u Banjaluci k administrativnom odjelenju zemaljske vlade, financijalnog savjetnika sa naslovom i karakterom financijalnoga nadsavjetnika i upravitelja financijalnoga nadzorništva u Tuzli Romana Albinowskog na njegovu molbu u trajno stanje mira, kotarskog predstojnika I. razreda Petra Todorovića u Sarajevu na njegovu sopstvenu molbu u trajno stanje mira, privremeno umirovljenog financijalnog tajnika dra. Simeona Kajapića u trajno stanje mira.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je iz službenih obzira političkog pristava I. razreda Ottokara Reinera od kotarskog ureda u Tešnju k statističkom odjelenju zemaljske vlade, političkog pristava II. razreda Maksimiliana Mišulina od kotarskog ureda u Derventi ka kotarskom uredu u Tešnju, političkog pristava II. razreda Eduarda Sonnenfelda od kotarskog ureda u Zenici ka kotarskom uredu u Konjicu, perovodnog vježnika dra. Rudolfa Glasera od kotarskog ureda u Travniku ka kotarskom uredu u Zenici, perovodnog vježbenika Gjuru Vitića od kotarskog ureda u Bileći ka kotarskom uredu u Prozoru i perovodnog vježbenika Vaclava Čapeka od kotarskog ureda u Bos. Krupi ka kotarskom uredu u Bos. Petrovcu, naizmjence sudske pristave Josipa Verića u kotarskom sudu u Višegradu i Bohdana Huzara u okružnom sudu u Bišću, sudskog pristava Karla Röthela od kotarskog suda u Bos. Dubici k onom u Bijeljini, dalje auskultanta Zvonimira Pavlata od okružnoga suda u Banjaluci k onom u Bos. Dubici, auskultanta Jakova Grgurića od okružnoga suda u Sarajevu ka kotarskom sudu u Bugojnu, političkog pristava I. razreda dr. Siegfrieda Umlauffa vit. od Frankwella od kotarskog ureda u Brčkom ka gradskom kotarskom uredu u Banjaluci, povjerivši mu upravu istog, upravitelja kotarske ispostave u Kulen-Vakufu političkog pristava I. razreda barona Clemensa Kettenburga ka kotarskom uredu u Maglaju, povjerivši mu upravu istog, i političkog pristava II. razreda Husejina Bisera od kotarskog ureda u B. Petrovcu u Kulen-Vakuf, povjerivši mu upravu tamošnje kotarske ispostave, umirovio je trajno političkog pristava I. razr. u seoskom kotarskom uredu u Tuzli Martina Gjurgjevića na njegovu sopstvenu molbu, te mu je tijem povodom izrekao svoje pohvalno priznanje na njegovu službovanju, premjestio je sudske pristave dra. Mavra Ruckensteina od kotarskog suda u Gračanici k okružnom sudu u Banjaluci, Teodora Knorra od kotarskog suda u Prijedoru k onom u Cazinu, Karla Kadleca od okružnog suda u Banjaluci ka kotarskom sudu u Prijedoru, Adolfa Gottlieba od kotarskog suda u Bijeljini k okružnom sudu u Banjaluci, dalje auskultante Milana Mihailinovića od okružnog suda u Sarajevu ka kotarskom sudu u Gračanici i Krsta Samardžića od okružnog suda u Sarajevu ka kotarskom sudu u Bijeljini ; najzad je dodijelio zamjenika državnog odvjetnika u državnom odvjetništvu u Bihaću Josipa Požara centralnoj kaznionici u Zenici, a sudskog pristava u kotarskom sudu u Cazinu Gustava Rijačeka državnom odvjetništvu u Bihaću ; dalje je premjestio sudske pristave Franja Verhunca od ko-

Digitized by Google

tarskog suda u Gradačcu k onom u Banjaluci, a auskultanta Ivana Jelića od okružnog suda u Tuzli ka kotarskom sudu u Gradačcu ; dalje sudske pristave Leona Pfeffera u kotarskom sudu u Bos. Petrovcu i dra. Dragutina Turkovića u kotarskom sudu u Bos. Krupi naizmjence, a potonjeg je ujedno postavio za predstojnika kotarskog suda u Bos. Petrovcu, sudskog pristava Zvonimira Pajka od kotarskog suda u Bijeljini k vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, financijalnog podtajnika dra. Zoltana pl. Laszlo-a iz službenih obzira od financijalnog nadzorništva u Sarajevu k financijalnom odjelenju zemaljske vlade, .

(Pravo odvjetovanja) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Draganu Novoselu, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Garešnici, dru. Ivanu Ribaru, odvjetničkom perovodji, u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Djakovu, dru. Josipu Westermayeru, odvjetničkom perovodji, u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Rumi, dru. Ivanu Withu, o vjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Grubišnompolju, dru. Nikoli Malešević u, kr. kotarskom predstojniku u miru i izpitanom odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Zagrebu, dru. Milanu Heimrlu, odvjetničkomu perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Križevcima, dru. Stevanu Simeonović u-Čokiću, odvjetničkom perovodji u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Karlovcima.

(Promjena sjedišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, dozvolio je dru. Slavku Wolfu, odvjetniku u Koprivnici, da može svoje odvjetničko sjedište prenesti u Zagreb, dru. Lavu Fischeru, odvjetniku u Daruvaru, da može svoje odvjetničko sjedište prenesti u Koprivnicu, i da dr. Rudolf Grünfeld, odvjetnik u Vinkovcima, može svoje odvjetničko sjedište prenieti u Zagreb.

(Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju") komad IV. za godinu 1910. izdan je i razposlan dne 19. marta 1910. i sadržaje pod brojevi:

20. naredbu kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade odjela za pravosudje od 27. februara 1909. broj 1991 glede priopćenja ureda radi kr. zemaljskoj vladi odjelu za bogoštovlje i nastavu takovih sudbenih riješidaba uslijed kojih bi se imale ispraviti ili nadopunisi matične knjige ;

21. naredbu kr. ug. ministra trgovine od 18. decembra 1909. broj 88.268 glede popunjenja naredbe od god. 1909. broj 27.641 kojom se ustanovljuje poredak povremenog baždarenja i središta za povremeno baždarenje ;

22. naredbu bana kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije od 4. januara 1910. broj III. B. 282/1.—1909.kojom se uredjuje otprema komada životinjskih lešina i životinjskih bolestnih organa poštom ;

23. naredbu kr. ug. ministra trgovine od 4. januara 1910. br. 99.442 ex 1909. u predmetu pristupa republike San Domingo (Republique Dominicaine) medjunarodnoj nagodi od 20. marta 1883. o štićenju obrtnog vlastničtva i k naknadnoj nagodi sklopljenoj u Bruselju dne 14. decembra 1900. glede preinačenja zaključnog zapisnika pomenute nagode ;

Digitized by Google

24. naredbu kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 11. januara 1910. broj III. B. 3197 ex 1909., kojom se preinačuju nekoje ustanove naredbe od 8. jula 1900. broj 46.633 o postupku proti svinjskoj zarazi (kugi);

25. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 28. januara 1910. broj 440 pr., kojom se članovima glav. skupštine ravnateljstva i nadzor. odbora zemaljske blagajne za potporu bolestnih radnika i za osiguranje proti nezgodama, ustanovljuje počastna nagrada;

26. naredbu bana kraljevina Nrvatske, Slavonije i Dalmacije od 28. januara 1910. broj 441. pr. o uredjenju beriva namještenika zemaljske blagajne za potporu bolesnih radnika i za osiguranje proti nezgodama;

27. naredbu kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odleja za bogoštovlje i nastavu od 28. januara 1910. broj 791 kojom se mijenja teritorijanli obseg izraelitičkih bogoštovnih občina u Mitrovici i Rumi;

28. naredbu hr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 3. februara 1910. broj III./B. 3158 ex 1909. izdanu skladno sa naredbom kr. ug. ministra poljodjelstva od 12. oktobra 1909. broj 57.782 III./3, kojom se oglasuju ustanove glede uvoza i prevoza mesa i mesnih proizvoda u Švicarsku odnosno kroz Švicarsku;

29. naredbu kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 7. februara 1910. broj 5659, kojom se objavljuje prestanak sadašnje upravne općine Prhovo, te ustrojenje novih upravnih občina Mihaljevci, Pečinci i Prhovo u kotaru zemunskom, županiji srijemskoj; i

30. naredbu kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 7. februara 1910. broj 6954, kojom se proglašuje novo zaokruženje upravne občine Pleternica i Ruševo.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Ljudevit Barić, nepr. krojač u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Luka Margetić, kr. sudbeni vićnik	4. februara 1910. Br. 4641/gr.	Dr. Janko Šviglin, odvjetnik u Zagrebu	Dr. Aleksander Predojević odvjetnik u Zagrebu	16. marta 1910.	22. marta 1910.

Digitized by Google

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Josip Capek u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Luka Margetić kr. sudbeni vićnik	14. marta 1910. Br. 10.631/gr.	Dr. Kosta Radosavljević odvjetnik u Zagrebu	Dr. Želimir Mažuranić odvjetnik u Zagrebu	15. aprila 1910.	15. aprila 1910.
Hrvatska gospodarska udruga u Kupincu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Ljudevit Sova kr. sudbeni vićnik	11. marta 1910. Br. 9930/gr.	Dr. Želimir Mažuranić odvjetnik u Zagrebu	Franjo Pinterović odvjetnik u Pisarovini	4. maja 1910.	14. maja 1910.
Ljudevit Lauš prot. trgovac u Čazmi	Kr. sudbeni stol u Bjelovaru	Fran Stilinović kr. kotarski sudac	24. marta 1910. Br. 2367/gr.	Antun Kešer odvjetnik u Čazmi	Dr. J. Herrnstein odvjetnik u Bjelovaru	10. maja 1910.	18. maja 1910.
Ante Rukavina nepr. trgovac u Otočcu	Kr. sudbeni stol u Gospiću	Milan Barta kr. sudb. pristav kod kr. kot. suda u Otočcu	18. marta 1910. Br. 3256/gr.	Dr. Živko Petričić odvjetnik u Gospiću	Dr. Jovo Polovina odvjetnik u Otočcu	31. maja 1910.	31. maja 1910.
Ana Matilda Brombauer vlasnica ugarskog i draguljarskog posla M. Brombauer u Bjelovaru	Kr. sudbeni stol u Bjelovaru	Fran Stilinović kr. kotarski sudac	20. aprila 1910. Br. 3125/gr.	Dr. Stjepan Sabljak odvjetnik u Bjelovaru	Dr. Makso Fuchs odvjetnik u Bjelovaru	6. juna 1910.	6. juna 1910.
Jure Klaužer trgovac u Prišlinu	Kr. kotarski sud u Krapini	Vjekoslav Palanski kr. kotarski sudac u Pregradi	14. aprila 1910. Br. 4087/gr.	Bogdan Barbot odvjetnik u Krapini	Dr. Antun Otovčević odvjetnik u Pregradi	10. juna 1910.	27. juna 1910.
Mirko Kozina nepr. trgovac u Karlovcu Banija)	Kr. kotarski sud u Karlovcu	Zlatko Seunik kr. sudbeni pristav	17. aprila 1910. Br. 3687/gr.	Dr. Ivan Banjavčić odvjetnik u Karlovcu	Dr. Edmund Lukinić odvjetnik u Karlovcu	15. juna 1910.	1. jula 1910.

Digitized by Google

Mirovinske zaklade naših novčanih zavoda.

Predavao sveuč. profesor dr. Franjo J. Spevec dne 24. svibnja u „Trgovačkom Domu".

I.

1. Jedno praktično pitanje, koje ću kasnije napomenuti, dalo je povod ovoj raspravi. Da se može odgovoriti na ovo pitanje, treba da ispitamo, kakova je narav tih zaklada, jesu li to zaklade u pravom smislu kao posebne juristične osobnosti.

O zakladi govorimo ondje, gdje imademo imovinu, koja je namijenjena odredjenoj, redovno trajnoj, obće koristnoj svrsi.

Svrha, za koju se namijenjuje imovina, može se postići na dva načina. Jedan je način taj, da se imovina namijenjena odredjenoj svrsi, prenese na koji subjekt, koji već eksistira, a ovaj se obveže, da će tu imovinu upotrebljavati u odredjenu svrhu. N. pr. sveučilištu se preda odredjena imovina za štipendijalnu zakladu, iz koje imadu slušači občine Krapina dobivati štipendije; ili preda se odredjena svota općini Krapina, da uredi pučku knjižnicu itd.

U ovom slučaju imademo nesamostalnu zakladu, koja se zove i fiducijarna, gdje pored zakladatelja postoji i fiducijar. Ovaj biva vlasnik imovine, namienjene za zakladu, samo je dužan, da tu imovinu upotrebljava u odredjenu zakladnu svrhu. U ostalom i ovdje je zakladna imovina redovno samo formalno dio fiducijarove imovine, dok je materijalno odredjena za zakladnu svrhu, za ovu je vezana, sačinjava dakle posebnu imovinu, neku vrstu pekulija.

Na ovaj način nisu osnovane mirovinske zaklade naših novčanih zavoda.

Preostaje dakle drugi način, gdje se imovina, namijenjena zakladi ne prenosi na koji već postojeći subjekt, već na novi subjekt, što se baš kreira, t. j. na zakladu kao samostalni organizam.

2. Da vidimo sada, kako su osnovane mirovinske zaklade naših novčanih zavoda.

Hrvatska eskomptna banka osnovala je god. 1873. mirovinsku zakladu ili, kako vele novija pravila, mirovinski zavod za svoje činovnike i sluge.

Digitized by Google

Zakladatelj je eskomptna banka.

Zakladni akat jest zaključak banke. Bitni sadržaj toga akta jest osnovanje zaklade, a ujedno je opremljena ona potrebnom imovinom tako, da se je banka obvezala namaknuti tu imovinu prinosima što banke same, što njezinih namještenika. Ovi su kao definitivni namještenici obvezani, da plaćaju odredjene prinose. Ti su prinosi u pravilima točno propisani (§ 12.); dok je prinos banke po najnovijim pravilima od god. 1905. prepušten uvidjavnosti glavne skupštine (§ 12., sl. f), što baš nije zgodno; ali banka ipak faktično doprinosi. Tako je po bilanci za god. 1909. dopriniela 20.000 K.

Imovina mirovinske zaklade stvara se dakle prinosima banke i njezinih namještenika. Na te prinose ima zaklada pravo, to su njezine tražbine, dokle se god podpuno ne namire. Osim toga može zaklada steći imovine i od drugud, napose od dobrovoljnih namjena (§ 12., sl. h).

Ujedno je prigodom osnivanja uredjen ustav zaklade. Zakladom upravlja posebni odbor, sastavljen od članova ravnateljstva i činovnika po propisu § 13. pravila, uz nadzor glavne skupštine činovnika i ravnateljstva banke (§ 14.).

Imovina zaklade upravlja se odijeljeno od imovine eskomptne banke, te ima o s t a t i n e t a k n u t a s v e d o r a z r i e š e n j a m i r o v i n s k e z a k l a d e (§ 14.).

Imovina dakle ta pripada zakladi, ova je vlastnica te imovine. Pravila izriekom prave razliku izmedju imovine zaklade ter imovine eskomptne banke.

U imovinu zaklade ne smije se dirati dok postoji zaklada mirovinska, osim za zakladne svrhe, t. j. za namirenje mirovina.

Nije prema tomu zakladna imovina niti vlastničtvo banke niti vlasničtvo činovnika, već zaklade kao jurističke osobe. Činovnici imaju pravo na mirovinu, koja se izplaćuje iz zaklade mirovinske. Ako dohoci mirovinske zaklade ne bi bili dovoljni, mogu se prinosi članova povisiti, odnosno mirovine reducirati (§ 3. i 14.). To pravo činovnika obligatorne je naravi, a ovisno je od uvjeta točno normiranih u pravilima: odredjenog trajanja službe, plaćanja prinosa, da nije to pravo utrnuto za kaznu ili iz drugih razloga. To pravo činovnika zove se u pravilima „p o t r a ž b a" — Anwartschaft (§ 15.) kako se pravo, što zavisi od uvjeta, običaje nazivati, dok se uvjet ne izpuni.

Ako bi banka ma iz kojega razloga prestala obstojati, tad prestaje i mirovinska zaklada. Imovina zaklade ima se upotrebiti, da se namire tražbine onih, kojima je namijenjena zaklada, i to prije svega dospjele tražbine, a ostatak razmjerno za pokriće još nedospjelih tražbina (§ 15.).

Digitized by Google

Slična su, ali mnogo jasnija pravila mirovinske zaklade činovnika i sluga hrvatsko-slavonske zemaljske hipotekarne banke u Zagrebu. I ovdje je zakladatelj banka, njezin zaključak mjerodavan je za postanak zaklade kao što i za nužnu opremu imovinom. I ovdje postaje ta imovina od prinosa banke i od prinosa činovnika, koji po definitivnom namještenju bivaju članovi i zaklade, te obvezani, da plaćaju odredjene prinose.

Isto tako po mirovinskim pravilima za činovnike i poslužitelje srbske banke u Zagrebu od godine 1909.

Prinos banke nije ovdje kao kod eskomptne banke prepušten uvidjavnosti glavne skupštine, već je odredjen; pravila propisuju, da prinos banke ima iznositi toliko, koliko sveukupne uplate članova, te se prema uplati članova doznačuje mjesečno (§ 13. B).

Osim ovoga obligatornoga prinosa može glavna skupština dodijeliti još posebne prinose (cit. C). Isto tako kod srbske banke (čl. 21.).

Svi ti prinosi prelaze odmah nakon uplate u potpuno i neograničeno vlastničtvo mirovinske zaklade (§ 13. i f).

U nekim slučajevima imaju se doduše ti prinosi vratiti (§ 7.), ali i oni su prešli u vlasničtvo zaklade; no budući im je odpala causa, ima ih zaklada vratiti, jer bi se inače neopravdano koristovala tudjim, bilo bi to t. zv. neopravdano obogaćenje, koje se može kondicirati.

Ova ustanova jasno izriče, da je zaklada samostalni subjekt, juristička osoba, koja može stjecati imovinu kao što i druge jurističke osobe. Isto vrijedi i za mirovinski fond srbske banke (čl. 18.).

Članovi mirovinske zaklade, definitivni namješteni banke, nisu, kako se često krivo misli, vlasnici zakladne imovine, već je vlasnica sama zaklada, koja jamči činovnicima za njihove mirovine. Ova je mirovina točno odredjena, kao što i njezini uvjeti. Ona nije identična s onim, što je dotičnik uplatio, i ne mora je dobiti svaki, koji je plaćao.

Ako prinosi mirovinske zaklade ne dotječu, dužni su oni, koji su obvezani dotirati zakladu, naknaditi manjak povišenjem svojih prinosa (§ 46.).

Naprotiv kod srbske banke ima manjak naknaditi sama banka iz svojih sredstava (čl. 21.).

Upravu mirovinskom zakladom vodi neposredno mirovinsko povjerenstvo, što sastoji od članova ravnateljstva i činovničtva (§§ 31 i sl.), uz nadzor ravnateljstva odnosno glavne skupštine (§§ 37., 40., 42.). Kod srbske banke vodi vrhovni nadzor upravni i nadzorni odbor banke.

Zastupa mirovinsku zakladu pred sudom i izvan suda hipotekarna banka (§ 30). Tako i srbska banka mirovinski fond (čl. 23).

Digitized by Google

Ako bi prestala banka, pa po tom i mirovinska zaklada, ima se provesti likvidacija i prije svega namiriti tražbine članova mirovinske zaklade, a eventualni višak prelazi u vlastničtvo banke (§ 47).

Tako i kod srbske banke (čl. 26).

Od napomenutih mirovinskih zaklada razlikuje se mirovinska zaklada, Prve hrvatske štedionice, ne po svojoj jurističkoj naravi, nego po načinu, kako je osnovana i po svojem ustavu.

Doduše i ovdje je zakladateljica sama štedionica, ali ona ne obvezuje svojih činovnika, da doprinose za mirovinsku zakladu, već ona sama namiče zakladi potrebnu imovinu, i to odredjenim prinosima od čistoga dobitka (§§ 136., 139).

Za upravu mirovinske zaklade nije odredjen posebni odbor, ta uprava nije onako normirana, kao što kod drugih zavoda ; upravu vodi štedionica po svojim redovnim organima.

No i ovdje se upravlja imovina mirovinske zaklade napose (§ 142.) ; i ovdje pripada ta imovina samo zakladi, zadatak joj je da „u prvom redu prema odredbama mirovinskoga statuta podmiruje mirovine zavodskih činovnika i službenika" (§ 139). Imovina ta ne može se n i t i po z a k l j u č k u g l a v n e s k u p š t i n e u p o t r e b i t i u d r u g e s v r h e (§ 142). Tekar onda, k a d a p o s v e m a n e s t a n e o b v e z a, što ih je u smislu mirovinskoga statuta dužna podmirivati mirovinska zaklada, tekar onda može prva hrvatska štedionica upotrebiti mirovinsku zakladu za one svrhe, kojima je namijenjena pričuvna zaklada. U toliko je, veli § 139. mirovinska zaklada vlasničtvo prve hrvatske štedionice.

Uz ovo naime ograničenje t. j. da služi u prvom redu za namirenje mirovine zavodskih činovnika, dok god posvema nestane obveza, što ih je dužna podmirivati — uz ovo ograničenje, veli se, jest mirovinska zaklada vlasničtvo I. hrvatske štedionice. Ovo je medjutim takovo ograničenje, da dok postoji zaklada, ne ostaje štedionici ništa, pa makar se to zove vlasničtvo, to je puko ime, a sadržaja nema, jer ne može štediona tim raspolagati u druge svrhe, nego u svrhe zakladne. Nije dakle to tobožnje vlasničtvo prve hrvatske štedionice niti nikakovo t. z. vrhovno vlasničtvo, jer ovo ograničuje koristovnoga vlasnika, niti je to t. z. pravo čekanja (Warterecht) jer i ovo ograničuje sadašnjega vlasnika. Zaklada pak nije ovdje ograničena u raspolaganju, za njezine svrhe može se imovina potpuno upotrebljavati i sve potrošiti.

Ono dakle, što ima prva hrvatska štedionica, dok postoji zaklada, ono je samo nada, koja još ne osniva ni kojega pravnoga odnošaja, kao što n. pr. nada zakonskoga nasljednika.

Digitized by Google

Tako je dakle i ova mirovinska zaklada poput onih prije navedenih vlasnica zakladne imovine. Vidi se to takodjer iz ustanove § 141 pravila i § 30. mirovinskoga statuta, gdje se „vlastita sredstva" štedionice stavljaju u opreku sa mirovinskom zakladom. Dokazuje to i § 29. mirov. statuta poljodjelske banke, koja prihvaća za mirovinsku zakladu pravila I. hrv. štedionice. Prestane li zaklada, to tek eventualni višak spada u vlasničtvo zavoda. (v. niže).

Prema tome ona ustanova § 139. ne znači ništa drugo, nego odredjuje, što ima biti s imovinom mirovinske zaklade, kad se potpuno postigne njezina svrha; odredjuje, da tada imovina zaklade imade pripasti prvoj hrvatskoj štedionici kao što i kod hipotekarne i srpske te poljodjelske banke.

3. Tako dakle mirovinske zaklade napomenutih naših novčanih zavoda nisu vlasničtvo dotičnoga zavoda, nego su posebni, samostalni organizmi, prave zaklade. Sve ove zaklade iste su juristične naravi. Različan je samo način na koji se namiče zakladna imovina. Kao što tamo gdje namiču tu imovinu zavod i njegovi namješteni, biva ta imovina vlasničtvo zaklade, tako i tamo, gdje stvara tu imovinu samo zavod svojim prinosima. Namješteni odnosno umirovljenici posvuda su ne samo interesenti nego pravi ovlašteni; njihova individualnost kao što i njihovo pravo na zakladu točno su odredjeni. Za zakladu hipotekarnebanke kažu sve to pravila izrijekom; a to vrijedi i za zakladu eskomptne banke i srpske, koje su osnovane po istim pravilima. Vrijedi to kako vidjesmo i za zakladu Prve hrvatske štedionice.

(Isto tako za mirovinsku zakladu hrvatskoga trgovačkoga društva „Merkur" §. 73. „Mirovinska zaklada stiče prava i preuzimlje obveze na vlastito ime i na vlastiti račun.)

To je važno. Jer kad bi mirovinska zaklada spadala u vlasničtvo dotičnoga novčanoga zavoda, onda n. pr. u slučaju stečaja nad tim zavodom, ne bi činovnici imali nikakova prvenstva na mirovinsku zakladu kao posebnu masu, već bi u najboljem slučaju morali konkurirati s drugim vjerovnicima zavoda.

Ovako pak služi mirovinska zaklada isključivo za namirenje činovničkih prava, što ih imaju oni na zakladu. U pravilima eskomptne, hipotekarne i srpske banke izrijekom je normirano, da u slučaju kad bi banka ma s kojega razloga prestala, dakle i u slučaju stečaja, mirovinska zaklada ima se upotrebiti, da se namire tražbine onih, kojima je namijenjena. Isto tako odredjuje mirovinski statut poljodjelske banke (§. 29.) ma da inače prihvaća poljodjelska banka za mirovinsku zakladu pravila Prve hrvatske štedionice. Vrijedi to i za mirovinsku zakladu ove, jer kad ne može te zaklade prva hrvatska štedionica upotrebiti za druge svrhe niti

Digitized by Google

po zaključku glavne skupštine, ne može niti njom odgovarati drugim vjerovnicima. Tekar eventualni višak nakon namirenja ovlaštenika na zakladu spada u vlasničtvo zavoda. Ovo opet dokazuje, da zaklada, dok postoji, nije vlasničtvo zavoda.

Mirovinske zaklade rodila je briga za buduću opskrbu činovnika zavoda. Ta opskrba, mirovina, sačinjava zajedno s tekućom plaćom naplatu za službe činovnika. To je dakle dug zavoda, koji je preuzeo dužnost, da plaća svojim namještenicima mirovinu. Za podmirenje toga duga može skrbiti zavod na razne načine. Može n. pr. putem t. zv. pasivnih anticipacija, koje ne valja brkati s pričuvnom zakladom. (Ispor. o tim anticipacijama Reisch-Kreibig: Bilanz und Steuer osobito §. 44., Simon: Die Bilanzen str. 284. i sl., Fischer: Die Bilanzwerte §. 61. i dr., Rehm: Die Bilanzen der Aktiengesellschaften, osobito §. 147.)

No može i tako, da se za podmirivanje mirovina stvori posebna samostalna imovina, koja bi mogla sačinjavati zajednicu činovnika, ili pak, kao što u našem slučaju, biva zaklada kao juristička osobnost. Ovo je najshodnije za sigurnost činovnika, pa po tom za njihovu odanost i privrženost zavodu.

(No ako i jest mirovinska zaklada samostalna imovina, opet nije ona tudja zavodu u gospodarskom smislu, ona nosi terete što bi ih inače imao nositi sam zavod. S toga se može iskazivati u bilanci zavoda, ali tako, da se iznos zaklade uvrsti istodobno medju aktiva i pasiva. [Ispor. Reisch-Kreibig str. 124, bilj. 2.])

II.

Praktično ono pitanje, koje je dalo povod ovoj raspravi, jest, da li može mirovinska zaklada imati akcija vlastitoga zavoda?

Ovo pitanje radja se radi toga, jer je pravilo, da akcijonarno društvo ne može nabavljati vlastitih akcija. Tako odredjuje naš trgovački zakon §. 161. tako i drugi zakoni, premda ne tako općenito. Dok naš zakon veli: „Društvu dijoničarskomu zabranjeno je nabavljati ili u zalog uzimati vlastitih dionica", zabranjuje to n. pr. njemački trgovački zakon samo u redovitom „poslovanju", a ne recimo kod dražbe, putem nagodbe, darovanja i t. d.

Medjutim od pravila, da akcijonarno društvo ne može vlastitih dionica primati niti u zalog, poznavaju štatuti novčanih zavoda modifikaciju u toliko, što propisuju, da članovi ravnateljstva imaju polagati dužnu kauciju u društvenim akcijama.

U ostalom i ona prava, koja inače zabranjuju akcijonarnomu društvu nabavljanje vlastitih akcija, dopuštaju to u svrhu, da pokrije društvo vlastite tražbine. Tako n. pr. švicarsko pravo.

Digitized by Google

Pita se sada, da li ono pravilo, po kojem akcionarno društvo ne može nabavljati vlastitih akcija, vrijedi i za mirovinsku zakladu osnovanu po tom društvu?

Jasno je, da to ne može vrijediti za mirovinsku zakladu, koja je samostalni, od akcionarnoga društva različiti organizam. Jer kao načelni razlog, zašto akcionarno društvo ne može stjecati vlastitih akcija, navodi se to, što ono ne može biti član samoga sebe. Biti na ime akcionar, znači biti član neke osobnosti različite od akcionara; a kad bi samo akcionarno društvo imalo vlastitih akcija, bilo bi ono svoj vlastiti akcionar, bilo bi član samoga sebe, stoga akcija, dok je vlasništvo akcionarnoga društva, počiva, nije placirana, a to nije normalno.

Sve to ne može biti zapreka, da mirovinska zaklada nebi mogla imati akcija vlastitoga zavoda. Mirovinska zaklada i akcionarno društvo, koje ju je osnovalo, nije jedno te isto, ona je posebni organizam, različit od akcionarnoga društva. pa po tom može posve dobro imati akcija toga društva, kao što ih može imati i svaka druga osoba različita od akcionarnoga društva.

Pretpostavlja se dakako da posebna pravila mirovinske zaklade ne propisuju, u kakove objekte smije se ulagati imovina mirovinske zaklade. Tako n. pr. pravila mirovinske zaklade eskomptne bankeodredjuju, da se glavnica mirovinske zaklade može ulagati samo u pupilarne vrijednosne papire, za tim u hipoteke sa pupilarnom sigurnošću i u nabavu kuća (§. 14.). Slično propisuju i pravila hipotekarne banke (§. 40.).

Naprotiv po pravilima mirovinskoga fonda srpske banke može se glavnica fonda uložiti takodjer u sigurne akcije novčanih zavoda uz odobrenje upravnog odbora banke (čl. 24.). Mogle bi dakle načelno biti to i akcije vlastitog zavoda. Isto tako mogla bi mirovinska zaklada prve hrvatske štedionice imati akcija ovoga zavoda — jer njezina pravila toga ne isključuju.

Pripominjem na koncu, da mirovinska zaklada austro-ugarske banke posjeduje takodjer po najnovijem iskazu 1.200 komada akcija te banke.

Slavna skupštino! Ovime završujem današnje predavanje. O pitanjima, koja su ovdje potaknuta, nije kod nas, koliko je meni znano, raspravljano jošte znanstvenim načinom. Bit će mi s toga milo, ako ova moja rasprava izazove dalje raspravljanje tih pitanja, da bi se tako ona što više razbistrila.

Digitized by Google

Državoslovna i gospodarska obrazovanost.

Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 14. maja o. g. kao gost dr. tehn. (agr.) Ljudevit Prohaska.

Pred godinu sam dana potaknuo u nizu članaka („Agramer Tagblatt" br. 174.—176.) potrebu i shodnost veze visoke gospodarske izobrazbe sa većinom disciplina na sveučilištu. Na ovom ću se mjestu — da ne zlorabim gostoljubivost — ograničiti samo na potanje razlaganje potrebe kontakta izmedju gospodarske znanosti i onih disciplina pravničkog fakulteta, koje se ukazuju kao posebna t. zv. državoslovna grupa. Za tu svrhu će biti nužan kratak uvod o razvitku gospodarske obrazovanosti.

U srednjem vijeku, kada je poljoprivreda bila u rukama kmetova, kada vlastnici zemalja nijesu još poimali, da je gospodarstvo „najplemenitiji obrt", bilo je gospodarstvo u tehničkom pogledu na vrlo niskom stepenu. Karakteristično je ali, da je gospodarstvo već onda uživalo samo jedno i to d r ž a v o s l o v n o znanstveno obradjivanje. Bilo je nužno, da se činovnici upute u upravu državnih i staliških imanja, jer su gospodarstva u ono vrijeme bila najvažnija direktna vrela državnih blagajna. Za ovakovu vrst izobrazbe osnovane su katedre za t. zv. kameralistiku, na kojima se je gospodarstvo predavalo kao državoslovna znanost.

Gorostasni razvitak naravoslovnih znanosti i njihova genialna primjena na gospodarstvo, oslobodjenje kmetova, kratko rečeno posvemašnji preokret socialnih prilika iz korjena, konačno eudaimonistična državna forma, sve ovo proizvelo je takodjer preokret u poimanju i cijenjenju gospodarske struke. Sa svojim oslobodjenim poljoprivrednim stališom postala je i gospodarska struka slobodna ! Na smjer njezinog daljnjeg razvitka uplivale su ali napose dvije važne okolnosti : Prirodoslovne znanosti i eudaimonističko-apsolutistička država.

U slobodi mladom poljoprivrednom stališu nametnula se je odmah eudaimonistička država kao brižni skrbnik. Poljoprivrednom stališu prepušta eudaimonistička država kao područje djelokruga samo tehničko usavršivanje gospodarske produkcije. Ali i na tu produkciju hoće da utječe direktnom intervencijom, dakle zakonima i naredbama. Poljoprivrednik sam ne ima nikakovog javnopravnog utjecaja na gibanje svojih produkata. On ne prati socialne potrebe i razvitak socialnoga tijela, da bi prema tomu mogao sam ravnati svoju produkciju. Svu tu skrb je ostavio gotovo isključivo vrhovnoj državnoj vlasti. Zato se je poljoprivreda posvema predala proučavanju tehnike gospodarstva. Tehničko usavršavanje produkcije i naravoslovno poimanje onoga, što se pri toj produkciji zbiva, bili su jedini svijet intelektualnog djelovanja poljoprivrednika. Gospodarska škola je zato iselila na ladanje.

Digitized by Google

gdje je mislila naći okoliš, inventar i substrat za svoje tehničko umjeće i za svoju naravoslovnu primjenu. Kameralistička gospodarska obrazovanost je postala nesavremena i suvišna.

Ovako je gospodarska znanost počela živjeti sama za sebe, sve većma se je individualizirala i učinila neovisnom od drugih znanosti. U ono vrijeme je ona uz velike tehničke stečevine počela tjerati i eksotičnih izdanaka, koji su doduše logično prvi silazili iz suženoga vidokruga gospodarske tehnike, ali nipošto nijesu imali saveza sa prilikama i potrebama socialnoga tijela, sa potrebama drugih privrednih grana u državi, sa potrebama za surovinama i ljudskom hranom. (Ovakovi eksotični izdanci su primjerice u živinogojstvu formalizam i konstancteorija, u bilinogojstvu dogmatizam — tehničke talmi-znanosti, koje se ne nadovezuju na vanjske potrebe svijeta, nego su postale samosvrhom neplodnog teoretiziranja.)

U ono vrijeme se je moglo dogoditi, da je sjeverna pretežno agrikulturna Njemačka živjela kroz više nego dvadeset godina u svezi sa južnom industrialnom Njemačkom, a da jedna nije znala za potrebe druge, da nije postojala nikakova ekonomska za obje strane koristna veza. Sjeverna Njemačka je plodove gospodarske produkcije jeftino prodavala Englezkoj za industrialne sitnarije. Držalo se je, da cijelo blagostanje ovisi o eksportu u Englezku. Medjutim je industrija na jugu gladovala. Nije poimala niti znala svoje pravo saveza izrabiti. Što se je zbivalo u velikom medju sjeverom i jugom njemačkog saveza, to isto se je zbivalo u malom medju ladanjem i gradovima, medju gospodarskom i drugim privrednim strukama.

Trebalo je da dodju tri velika umnika Thünen, Liebig i List, da probude njemački gospodarski živalj iz jednostranosti, radi koje je gospodarska struka bila kao odsječeni korjen od velikog socialnog državnog stabla. Thünen je prvi kušao dokazati gospodarima, da poljoprivredna obrazovanost ne može biti samosvrhom, nego da je ona državna svrha, dapače najbitnija podloga razvitka države. Njegovo djelo : „Izolirana država", koje je jamačno bilo inspirirano od Fichteovog „der geschlossene Handelsstaat", pokazuje gospodarima položaj naprama centru, pokazuje vezu i medjusobne korelacije gospodarskih vrsti produkcija naprama konsumciji. On naglašuje, da gospodarska tehnika ima biti u službi ekonomskog principa, u službi rente, u službi cjelokupnog državnog ekonomskog razvitka, a ne samosvrhom. On označuje individualni krug interesa svakog pojedinog gospodarstva te je učinio prvi korak k oslobodjenju od tehničke šablone. Po njemu uspjeh gopodarske produkcije ne ovisi samo o savršenoj tehničkoj primjeni naravoslovnih znanosti, nego mnogo više o kompliciranim ekonomskim momentima.

Iste ideje vodilice nalazimo u djelu : „Nacionalni sistem političke ekonomije" od Fridrika Lista. Prije svega je List uočio kobni ekonomski nespo-

Digitized by Google

razumak izmedju agrikulturne sjeverne i industrialne južne Njemačke. Opazio je, da najveća krivica leži u tom, što je gospodarska struka izolirana, što ona nije organično srasla sa državnom idejom, što poljoprivrednik nema pojma o položaju svoje struke u sklopu socialnoga tijela. On je naročito zastupao ideju, da je gospodarska znanost državoslovna znanost. Do zdravog funkcioniranja državnoga tijela može doći samo onda, ako poljoprivreda u prvom redu za vlastitu državu producira: „Narod, koji surovine poducira za druge, a ne za vlastitu državu, ostaje viječno siromašan". Poradi toga nastoji List osvijestiti gospodara, da postane ograrac u nacionalnom smislu, agrarac kao državljanin i patriota, a ne kao član posebne kaste, koja svojim stališkim egoizmom suzdržava druge privredne struke u procvatu, priječi razvitak cijele države, a vrhu toga još zahtijeva, da ju država umjetno podržaje. Nacionalno gospodarstvo kao vrelo cijelokupne društvene snage i blagostanja mora i može jedino dati impuls za razvitak trgovine, industrije i svekolikog oblika kulture. Gospodarstvo mora biti srce države, čije žile dosižu do svakoga dijela državnoga organizma, čiji sok dotiče do svakog mjesta socialne potrebe. Ovom mrežom hranidbenog sistema treba da je gospodarstvo uraslo u državno tijelo. Poljoprivreda, koja ne poima taj svoj položaj, je kao izvor, koji sam u sebi opet nestaje.

List je svojim jednostavnim ali umnim dokazima većma uplivao na nacionalne ekonomičare i na političare nego na gospodare. Ovi potonji u svojoj izoliranosti nijesu znali niti umjeli scijeniti, koliko je za njih učinjeno. Upirali su nadalje svoje oči samo u naravoslovne znanosti, iz kojih su crpali nove misli i nove pobude za tehničko usavršivanje gospodarske struke. Za to je za njih pobuda za moderno shvaćanje gospodarske znanosti morala doći s o v e s t r a n e. Druga polovica rada je dakle bila ostavljena Justusu Liebigu, genialnom i sretnom reformatoru gospodarske znanosti. On je svu težinu znanstvenoga gospodarskoag rada preneo na znanstvena (experimentalna) pokusna istraživanja, za koja treba najdublju naravoslovnu naobrazbu. Ova pak naobrazba ima samo jednu domovinu — a to je sveučilište.

Tako je u Njemačkoj nakon dugog i mučnog razvitka bila dozrela ideja, da gospodarspa nauka ima da dodje na sveučilište. Ipak niti onda još nije bila prodrla u svijest širjih gospodarskih krugova potreba kontakta državoslovnih i gospodarskih znanosti. Poimanje o tom je bilo tako nerazvijeno, da se je dapače našlo gospodarskih stručnjaka, koji su se opirali tomu, da gospodarska znanost dodje na sveučilište, nego su držali, da je neophodno nužno, da ostane u savezu sa kakovim gospodarskim objektom „da gospodarska znanost ne izadje iz ekonomskog (privrednog) mišljenja i da se ne udalji od svoje specialne svrhe". Ovima nasuprot je Lorenz von Stein pokazao, da je ova „specialna svrha" u zadnjem svom odredjenju glavna sve-

Digitized by Google

opća državna svrha, da se ekonomski misliti može najbolje naučiti nacionalno-ekonomskom, socialnom i financialnom obrazovanošću. L. von Stein je uvjeravao gospodare, da ih ove znanosti raskriljenim rukama čekaju, da državoslovne znanosti isto tako trebaju i traže kontakt sa gospodarsko-stručnom naukom, kao što bi ova morala tražiti vezu sa državoslovnim naukama. Što više L. von Stein veli, da je gospodarska znanost organički dio državoslovnih znanosti, kao što je to i šumarstvo, kulturna tehnika i t. d.

Poimanje potrebe zbliženja je bilo sa obih strana pripravljeno, te se je rendez-vous državoslovnih i gospodarskih nauka na sveučilištu očiglednom brzinom zbivao. Gotovo sve izolirane gospodarske akademije su odselile na sveučilište i ustrajale su se mnoge nove sveučilištne visoke gospodarske škole. U Njemačkoj su ostale samo još 3 takove ladanjske akademije i to kao neka vrst viših gospodarskih učilišta, pomoću kojih slušači bez mature mogu steći kvalifikaciju za sveučilištne visoke gospodarske škole.

U Beču se je u ono vrijeme takodje išlo za tim, da se visoka gospodarska škola spoji sa sveučilištem. Ipak nije do toga došlo, i to iz razloga, koji ne stoje u savezu sa kakovim protivnim principielnim mišljenjem, nego radi materialnih razloga uredjaja. Dr. Wilkens, (koji je onda bio najveći autoritet gospodarskih stručnjaka) je samo radi toga bio za posebnu visoku gospodarsku školu, je je takova škola imala više izgleda na veću dotaciju. Pokraj toga je Wilkens držao, da kontakt medju gospodarskim i sveučilištnim znanostima neće trpjeti, jer se odjelenost ima protezati samo na posebne zgrade i samostalni uredaj (u istom gradu). Ipak ova samostalnost nije bila na uhar razvitku visoke gospodarske škole u Beču. U prvom redu se je pokazalo, da elita nauke željne mladeži radje ide na sveučilište, koje je u ugledu visoko stajalo nad mladim gospodarskim institutom, a u drugom redu nije se razvio onaj željeni kontakt izmedju sveučilištnih i gospodarskih znanosti. Posljedice su se pokazale na jednoj i na drugoj strani :

Dr. W. Schiff se tuži u uvodu svoga djela : „Oesterreihische Agrarpolitik", da nacionalna ekonomija nije posvetila agrarnim prilikama toliko pažnje, koliko bi to bilo za razvitak austrijskih zemalja neophodno nužno. Do razvitka austrijske znanstvene agrarne politike da u opće još nije došlo. U Austriji se osjeća velika potreba za reformama agrarne politike, ali za te reforme manjka svaki sigurni fundament. Najmjerodavniji krugovi neznaju, što da poduzmu i koja sredstva da upotrijebe, jer ne poznaju materialne, ekonomske i socialne prilike poljoprivrednoga stališa. Ne poznaju intenzivnost i opseg nepogoda, na koje se gospodarski stališ tuži. Nacionalni ekonomičari dapače ne poznavaju dovoljno sredstva, koja su do sada poduzeta, a još manje su se latili toga pitanja, kako su ta sredstva djelovala do sada. Dakle nema znanstvene objektivne kritičke intervencije. Inter-

Digitized by Google

vencija uslijed toga nema nikakove nove pobude, nikakovog znanstvenog oslona, koji je „de lege ferenda" neobhodno potreban.

Za valjanu agrarnu politiku je nužno kritičko-historičko istraživanje intervencije drugih i vlastite države, da se na ovako znanstveno utvrdjenom fundamentu može sagraditi pozitivno političko nastojanje državne intervencije. Schiff označuje za agrarno političko istraživanje slijedeći put: 1. Konstatiranje zbiljskih gospodarskih prilika. 2. Prosudjivanje tih prilika u odnosu naprama idealu. 3. Ispitivanje nesuglasica i utvrdjivanje smjera razvitka nepogoda. Na svakom od ovih puteva mora nacionalni ekonom susresti obrazovanog gospodarskog stručnjaka, jer samo taj će ga moći informirati o svom položaju, o svojim potrebama (idealu) i o nepogodama. Od države sakupljeni statistički podaci tu ne zadovoljavaju. Treba da direktno dopiru glasovi onih, kojih se je državna intervencija ticala. Ti glasovi moraju biti svijesni, t. j. moraju znati intenciju intervencije, njezinu relativnu shodnost — i što je glavno, moraju znati upozoriti na gospodarsko-stručne razloge uspjeha ili neuspjeha intervencije. Ovakav svijestni glas može doći samo od takovih gospodarskih stručnjaka, koji imaju toliko agrarno-političke i državoslovne spreme, da znadu iznijeti svoje mnijenje, da ga znadu u javnosti zastupati i dokazati. Pomanjkanje ovakovih svijesnih poljoprivrednika je najglavniji razlog, što se u mnogim zemljama agrarna politika nije mogla razviti u posebnu primjenjenu dakle direktno koristonosnu disciplinu.

Baš poradi pomanjkanja kontakta državoslovnih sa gospodarsko-stručnim znanostima se dogadja, da poljoprivredni stališ, koji je vrelo svih drugih privrednih grana u državi, dolazi u paradoksni položaj, kao da su njegovi interesi suprotni interesima drugih privrednih stališa. Ako v i š i poljoprivredni slojevi primaju samo tehničku obrazovanost bez ikakove obćenite nacionalne i državoslovne pouke, onda oni zaista postaju u državi onaj egoistični živalj, koji svojim zahtjevima državu sputava i druge privredne grane potiskava. N i ž i poljoprivredni slojevi pak bez svijesnoga vodstva ostaju onaj konservativni i natražnjački elemenat u državi, koji je radi straha od tajnovite prirode, sujevjeran i nepovjerljiv prema svakom napredku. I viši i niži slojevi su onda utezi, koji svojom težinom suzdržavaju i potiskavaju svaki kulturni porast narodnoga tijela.

Uz ovakove prilike mora država na umjetni način uzdržavati vezu izmedju gospodarske i drugih privrednih struka. Dakle pojedinci odnosno državni predstavnici moraju posjedovati svojstva i talenat, da sve potrebe svih privrednih grana opažaju. Oni su jedini, koji traže dodirne točke zajedničkih interesa. Ovakovi pojedinci su za vrijeme eudaimonističko-apsolutističke države bili duša svega onoga, što se naziva javnim nastojanjem oko dizanja poljoprivrede.

Digitized by Google

Ovima je cijeli eksekutivni policajni aparat stajao na raspolaganje, da izvedu ono, što im se je činilo „dobrim". Onda „de lege ferenda" nije bilo nikakovog napredka, a „de lege lata" se je postiglo toliko, koliko se prisilnim putem u obće postignuti može.

U konstitucionalnoj državi je nastala posve nova konstelacija faktora. Imamo možda više sposobnih agrarnih političara, nego prije, ali ovima su ruke većma vezane nego u apsolutističkoj državi. Sada narod sudjeluje kod stvaranja zakona. Narod sam posredovanjem zastupstva odlučuje o svojoj sreći, bira sredstva i mjere za postignuće svog kulturnog odredjenja. Mora dakle prodrijeti u svijest naroda shvaćanje važnosti intervencije na dizanje poljoprivrede. Kratko rečeno: u konstitucionalnoj državi mora u svijest naroda prodrijeti barem neki minimum općenite agrarno-političke i državoslovne naobrazbe.

Već apsolutističko-eudaimonistička država je započela školstvom buditi gospodarsku svijest poljoprivrednog stališa. Ona doduše nije trebala narod kod stvaranja zakona, ali ga je trebala kod eksekucije, trebala je naići na susretljivost i razumjevanje kod primjene zakona. Tu su se pokazale velike poteškoće. Neuki poljoprivredni stališ, koji je kroz stoljeća kao strogo odijeljena kasta obradjivao zemljišta po predaji svojih otaca, pokazao je veliki otpor ili barem veliku indiferentnost naprama državnoj intervenciji. Radi toga se je često dogodilo, da su najbolji zakoni ostali bez ikakovog učinka, što više, narod ih je osjećao kao tegobu i zapreku poljoprivrede.[1] Zato je država nastojala školstvom podići tehničku obrazovanost gospodara, da si time osigura za budućnost bolji uspjeh. U ono vrijeme su nastale ladanjske akademije i ratarnice. Na ovim školama se je gojila samo naravoslovna i tehnička gospodarska obrazovanost. Eudaimonističkoj državi nije bilo stalo do državoslovne naobrazbe, jer nije dopuštala gospodarima sudjelovati u t. zv. agrarnoj politici. Gospodarska svijest je bila nužna samo za uspjeh zakona, a ne za njihov postanak.

U konstitucionalnoj državi su se prilike iz temelja promjenile, pa je bilo nužno, da se i školstvo preuredi. Trebalo je pristupiti osvješćivanju masenaroda, jer radi parlamentarnog principa mjerodavnosti većine, masa naroda sudjeluje kod ekonomskog i kulturnog samoodredjenja.

Trebalo je buditi stališku svijest gospodara, jer nema više skrbništva eudaimonističke države. Poljoprivredni stališ sada sam treba da shvati svoj položaj, svoju važnost u socialnom tijelu, svoje veze naprama drugim privrednim granama u državi.

Kakovim školstvom se ovakova svijest može postići ?

---

[1] Dr. Lj. Prohaska: Zimske gospodarske škole kao pomagala agrarne politike. Gospodarska Smotra Br. VIII. God. I.

Digitized by Google

U prvom redu opažamo, da je konstitucionalna država stala intenzivnije raditi oko pučkog gospodarskog učiteljstva. Putujući gospodarski učitelji idu kao misionari medju neuki narod, pa ga bude iz gospodarskog mrtvila. Nastali su ambulantni gospodarski tečajevi, jednotečajne zimske gospodarske škole, a nezgrapne ratarnice igraju sporednu ulogu. Ovim pučkim gospodarskim učiteljstvom budi se u narodu razumjevanje za državnu intervenciju, budi se želja za gospodarskom obrazovanošću i napredkom, budi se stališka kultura.

Za pučku gospodarsku obrazovanost nužni su učitelji, koji uz potpuno gospodarsko stručno znanje, imaju toliko državoslovne spreme, da svoju zadaću potpuno shvate i da ju vrše u korist narodne cjeline, imajući uvijek pred očima razvitak i budućnost nacionalnoga tijela. Tek u epohi konstitucionalne države nastalo je poimanje u najširim krugovima, da je gospodarstvo državoslovna znanost, tek u konstitucionalnoj državi je moglo prodrijeti mnijenje, da gospodarska obrazovanost već samo radi kontakta sa državoslovnim znanostima mora doći na sveučilište.

L. von Stein označuje kao minimum gospodarske (šumarske i tehničke) obrazovanosti slijedeće državoslovne discipline: državno pravo, nacionalnu ekonomiju, elemente prava (pravna filozofija i historički razvitak prava), i sociologiju. Da to u kratko razmotrimo.

Poljoprivredu smo označili kao onaj organ socialnoga tijela, koji hrani sam sebe i sve druge organe državnoga organizma. Kao što liječnik ili zootehničar mora poznavati anatomiju i fiziologiju čovječjeg odnosno životinjskog tijela, ako hoće da regulira hranidbu i time posredno cijelokupno stanje tijela, tako isto mora gospodarski stručnjak poznavati konstituciju i upravu socialnoga tijela, u koji je poljoprivreda kao hranidbeni organ urasao. Konstitucija je morphologija, a uprava je fiziologija državnog tijela. (L. von Stein veli: „Die Verfassung ist der Organismus des Wollenden, die Verwaltung der Organismus des Arbeitenden Staates".) Upravno-pravna naobrazba je stoga neobhodno nužna za gospodarskog stručnjaka. S druge strane će opet biti vrlo dobro, ako će oni slušači pravničkog fakulteta, koji se kane posvetiti upravnoj službi, imati prilike uputiti se u najglavnije poljoprivredne grane. Veliki dio eksekutive državne intervencije za podizanje poljoprivrede nalazi se u rukama općinskih, kotarskih i županijskih upravnih činovnika. Primjena agrarno političkih zasada će se dakle ostvarati u upravnim činima ovih činovnika. Smjer primjene nalazi u zakonu obično samo neku općenitu oznaku, dočim će specialni učinak u mnogome ovisiti o razumijevanju i savjesnom vršenju volje zakona. Jedan izvrstan upravni činovnik (Š. pl. M.) me je jednom uvjeravao, da bi za njega poznavanje gospodarske struke bilo isto tako važno i koristno kao što i poznavanje prava. Taj činovnik svojom voljom i ambicijom nastoji steći razumjevanje za državnu njegu poljopri-

Digitized by Google

vrede. Koliko ih ali imade, kod kojih bi se volja i shvaćanje poljoprivrednom naobrazbom potaknuti morala !

Naši budući županijski i kotarski gospodarski izvjestitelji će morati poznavati barem temelje uprave države, a njihovi poglavari viši upravni činovnici će morati toliko pojma imati o gospodarskoj struci, koliko je to za razumni medjusobni rad kod provedbe državne intervencije neophodno nužno. Mislim, da je praktično i logično, da u agrikulturnoj zemlji bude uprava biću cijele zemlje prilagodjena, isto tako držim, da je potrebno, da moderni gospodarski stručnjak bude vrstan političar u korist svoje struke i cijele agrikulturne svoje domovine. Ako su prvi zastupnici gospodarskog stališa politički analfabeti, onda takova država nema nikakovog izgleda voditi valjanu agrarnu politiku. L. von Stein veli o potrebi, da gospodari poznaju konstituciju i upravu svoje države medju inim i slijedeće : „Tko nema jasnog i pozitivnog poznavanja javnih prava svoje zemlje, taj u opće ne smije računati na naslov, da bi spadao u više slojeve. Radi toga tvrdimo, da svaka strukovna znanost, bila koja mu god drago, u prvom redu ima priznati državoslovnu znanost kao zajedničko područje svoje posebne stručne naobrazbe".

Budući da nemamo posebnoga državnoga fakulteta (a bilo bi nužno da ga ima !), to se kod nas njeguju državoslovne znanosti na pravničkom fakultetu na sveučilištu u Zagrebu. Radi toga bi gospodarska struka morala tražiti kontakt sa ovim fakultetom. Za sada, dok je gospodarsko učilište u Križevcu, povjereno je predavanje upravnog prava docentu, pristavu kod kotarske oblasti. Poradi toga se predavanja mogu kretati samo oko čitanja i upoznavanja agrarno-političkih zakona, dočim svaki općeniti temelj i svaka pobuda na dublje pronicanje u duh tih zakona apsolutno manjka.

Druga važna državoslovna disciplina za gospodarsko-stručnu naobrazbu je nacionalna ekonomija. Nacionalna ekonomija je temeljna nauka dviju važnih gospodarskih disciplina : agrarne politike i gospodarske uprave. Agrarna politika je javna, a gospodarska uprava je privatna primjena nacionalne ekonomije na specialnu gospodarsku privredu. Agrarnom politikom se nastoji dirigirati surovu i čistu poljoprivrednu produkciju države tako, da ta produkcija odgovara potrebama i svrsi cijele države, dočim gospodarska uprava specialno upućuje, kako će pojedino gospodarsko poduzeće postići što veću poljoprivrednu rentu. Jedna i druga nauka barata sa elementarnim pojmovima i načelima nacionalne ekonomije, jedna i druga nadovezuje svoja opažanja i uzimlje svoja sredstva iz materiala opće nacionalne ekonomije. Obadvije su ovisne o razvitku nacionalne ekonomije, jer su one, kako je već spomenuto, njezina specialna primjena.

Nacionalna ekonomija, budući temeljna i općenita, ne daje samo podlogu za važne discipline gospodarske struke, nego uz to uči pozna-

Digitized by Google

vati ekonomsku važnost drugih privrednih struka, njihovu medjusobnu suradnju i njihov snošaj naprama centru.

O potrebi agrarno-političke naobrazbe jurista i gospodara nije nužno napose govoriti, jer je ta potreba opće priznata, dapače sama po sebi razumljiva. Uza sve to se zbiva, da na našem najvišem gospodarskom učilištu u Križevcu slušači ne uživaju nikakove posebne agrarno-političke naobrazbe. Ako se pomisli, da će se absolventi te škole raširiti po cijeloj zemlji, kod nas, u Bosni, Dalmaciji, Bugarskoj itd. da će oni trebati biti ne samo govornici nego i mislioci volje naroda, onda sa užasom moramo zamjetiti ovo pomanjkanje. Ipak je ovo pomanjkanje naravna posljedica okolnosti, da gospodarska škola nije na sveučilišltu.

Na našem gospodarskom učilištu predaje nacionalnu ekonomiju stručnjak za gospodarsku upravu. Stručnjak druge makar i srodne discipline može jedino pokazati zanimanje i dobru volju za predavanja nacionalne ekonomije, nikada ali ne može biti njezin potpuni znanstveni zastupnik. L. von Stein veli: „Usudjujem se tvrditi, da visoka strukovna škola sama za sebe, u opće nije znanstveno i organično sposobna za razvitak i predavanja nacionalne ekonomije".

Promotrimo sada, zašto L. von Stein traži za gospodarskog stručnjaka elementarnu pravnu naobrazbu.

Pravo je nauka društvenosti. Ono u nami budi smisao za objektivno i temeljito promatranje društvenih i ekonomskih pojava.

U pravu se izkristaliziraju društvene i ekonomske pojave kao nužne fiksirane norme, koje možemo kao nekakav razvijeni tip činjenica našim duhom promatrati.

Praktična strana poznavanja prava za sve privredne slojeve je tako očita, da ju ne treba tek dokazati. Ipak neće biti moguće, da gospodarski stručnjaci prouče svekoliko pravoslovlje. To bi bilo teško, a nebi niti odgovaralo diobi rada i specializiranju modernoga vremena. Stein stoga drži, da je za gospodarskog stručnjaka dovoljno, ako se upozna sa temeljima prava, naime sa pravnom filozofijom i historijom prava. Pravna filozofija bi pokazala put, kako se idealno pravo traži, a pravna historija bi pokazala, kako se je pravo faktično u razno doba i pod raznim okolnostima stvaralo. Iz pravne historije se stiče spoznaja, kako razne društvene činjenice mijenjaju, ukidaju i stvaraju pravo. Gospodarski stališ bi napose stekao svijest o pravotvornoj snazi baš poljoprivrednoga načina živovanja. Posjed i vlasničtvo zemljišta, koji su nastali tek poljoprivredom, stvorili su temeljne pojmove prava, države i socialnih forma. Ove tvorbe su nastale iz naravi stvari, a nužno je da inteligentan gospodar upozna snošaj tih tvorba na-

Digitized by Google

prama naravi, nužno je da ih on primi u svoju svijest, da ih uzmogne usporediti sa stališkim i društvenim idealom, da sa svojom strukom uzmogne sudjelovati kod napredka kulture i samousrećivanja ljudskoga roda.

Ove dvije discipline, naime pravna filozofija i historički razvitak prava, mogu se samo na pravnom fakultetu gojiti, kamo po svojoj naravi i spadaju. Strukovne znanosti će morati stoga tražiti gostoljubivost pravničkog fakulteta, da se i njihovi slušači uzmognu okoristiti sa takovom naobrazbom. Mislim, da nije nužno spomenuti, da na gospodarskom učilištu u Križevcu nema niti može biti takova pouke.

Četvrta po Steinu nužna državoslovna disciplina za naobrazbu gospodara je sociologija. Kada je u konstitucionalnoj državi opća kolektivna volja došla do priznanja, nastali su takovi socialni odnošaji, takova svijest skupnosti, da se kolektivna volja javlja i kao specialna u mnogim užim grupama, koje zajednički interesi vežu. Razvila su se privredna udruženja. Osobito gospodarsko udruženje stoji na početku nove epohe, koju će možda poslije gospodarski historičari nazvati: „Udrugarska epoha". Za nastajanje zdrave simbioze u udrugarskom životu nužni su javno- i privatnopravni temelji, nužna je socialna svijest koristonosne uzajamnosti. Bez sociološke nauke, koja nas uči poznavati čovjeka kao društveno biće, koja nam pokazuje kretanje, život, propadanje čitavih društvenih skupina, ne možemo si zamisliti pobude i njege sociološkim talenata odnosno uzgoj budućih gospodarsko-zadrugarskih organizatora. Tek sociološkom obrazovanošću će gospodar steći objektivno razumjevanje socialne važnosti svoga stališa. On će upoznati, da je baš gospodarski stališ onaj solidni temelj, na kojem nastaju t r a j n e socialne forme, kako se te forme razvijaju, kako se uzdržavaju i spašavaju od propasti u interesu ljudskog roda, kako se postepeno mijenjaju i prilagodjuju. Upoznati će gibanje mase naroda, pojedinih slojeva i privrednih grupa, upoznati će kapitalističko i radničko pitanje. Znati će uvažiti opravdanu kritiku u korist cijelokupnosti, a opet neopravdane napadaje u svojem i općenitom interesu suzbijati. Upoznati će psyhologiju motiva privrede pojedinaca, čitavih slojeva i stališa, znati će na temelju toga regulirati gospodarsko radničko pitanje na korist radničkih slojeva i u zadnjoj instanci na korist cijele domovine odnosno države. (O kakovoj sociološkoj nauci nema na gospodarskom učilištu u Križevcu niti traga.)

Pomenute četiri (odnosno pet) discipline označio je L. von Stein minimumom gospodarsko-stručne naobrazbe. Ja bih k ovomu minimumu još bezuvjetno pribrojio i financijalnu znanost.

Svaki obrazovani državljanin bi morao poznavati državno kućanstvo. Po gotovu gospodarski stručnjak. On je na svom gospodarstvu isto, što je ministar financija u državi. Kao što pod rukom državnoga financiera tako

Digitized by Google

isto i pod rukom gospodarskog upravitelja teku vrijednosti u najrazličitijem obliku. Čas je vrijednost u vidljivom gibanju, čas u latentnom mirovanju. Glavnice, koje država ulaže u kulturne svrhe, su neka vrst idealnih kulturnih melioracija, kojih se učinak ne može tako viditi kao kod proračunane amortizacije glavnice uložene u kakovo trgovačko poduzeće. Takav učinak može samo vješto „državničko oko" prosuditi. U gospodarskoj produkciji ima takodje melioracija, koje neopazice djeluju, za koje treba uvježbano oko i duh financiera, da im se korist upozna. Tek financierski duh dirigenta gospodarske produkcije može pronaći komplicirani savez i otkriti učinak, jer su gospodarske vrijednosti u neprestanom kolanju i jer se u najrazličitijem obliku javljaju. Ove oblike procijeniti, pretvoriti objekte u brojeve — u predodžbe vrijednosti, kojima se tek može zahvatiti sliku cijele produkcije — to može samo financijalno obrazovani gospodar. Ovaj „financierski duh" manjka većini gospodara. Oni rade po tehničkoj šabloni, bez olovke u ruci, bez brojeva, bez dobitka. Pojam o. t. zv. relativnoj produkciji t. j. o produkciji u razmjeru naprama potrošku kod produkcije je vrlo manjkav. Zato mnoga imanja imaju samo t. zv. apsolutnu produkciju, koja ne podnaša ekonomskog računa. Zemljištna renta je zato niska, ne odgovara glavnici, niti fizičkom i intelektuelnom radu kod produkcije. Relativno niski gospodarski prihod diprimira sva svoja vrela i korelate: radničtvo, obrt i trgovinu, konsumciju i t. d. (Zanimiva je okolnost, da se samo poradi pomanjkanja pomenutog „financijalnoga duha" gospodara, ne može na gospodarstvima udomiti dvostruko knjigovodstvo, koje je jedino kadro prikazati rentabilitet pojedinih grana gospodarske produkcije).

Napokon ima mnogo očitih koristi financijalne naobrazbe. Gospodar, koji pozna financijalnu, tarifalnu, carinsku politiku svoje i stranih država, moći će svoje nastojanje lahko dovesti u sklad sa tim okolnostima, da mu se renta znatno povisi. Napokon poznavanje javnih vjeresijskih novčanih, prometnih zavoda, agrarnih banka, burza i t. d. je neobhodno potrebito za gospodara, koji radi periodičnosti svoje produkcije, radi velikih investicija i radi prometa sa velikim masama dobara često dolazi u priliku uporabe tih institucija.

Time sam nastojao u glavnim crtama prikazati potrebu državoslovne naobrazbe za sve tehničke a napose za gospodarsku struku. Bilo mi je lahko mislima slijediti one borioce, koji su prije jedno 50—30 godina u Njemačkoj u istom pitanju izvojevali pobjedu: naime, da gospodarska obrazovanost spada na sveučilište. Zahvaljujem se za gostoljubivost slavnog društva u nadi,

Digitized by Google

da će se naći stručnjaka pravnika, koji će takodje svratiti pozornost na to za nas važno pitanje — tim više, što postoji kombinacija,[2] da se strukovni trifolium: gospodarstvo, šumarstvo i tehnika kao novi tehnički fakultet pripoji našoj univerzi.

LITERATURA

Dr. Lorenz von Stein: Die staatswissenschaftliche und landwirtschaftliche Bildung. Breslau 1880.

Dr. A. C. Fr. Schäffle: Bau und Leben des socialen Körpers. Tübingen 1881.

Dr. Th. Freiher von Goltz: Handbuch der landwirtschaftlichen Betriebslehre. Berlin 1886.

Dr. Walter Schiff, Österreichische Agrarpolitik seit der Grundentlastung. Tübingen. 1898.

C. Fraas: Geschichte der Landbau und Forstwissenschaft, München 1865.

Buchenberger: „Agrarpolitik" u Wagnerovoj: Nacionalekonomie — i t. d.

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.

Priredio Ljudevit pl. Farkaš, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu.

(Nastavak.)

Valja još spomenuti, da saobraćaj izmedju Bosne i Hercegovine i Francezke glede postupanja u ostavinama pripadnika Bosne i Hercegovine i podanika Francezke do sada nije još uredjen, te je odpisom zem. vlade od 26. februara 1898. br. 170.353/III. ex 1897. u jednom konkretnom slučaju odredjeno, da glede ovdašnje imovine u Bosni preminulog podanika Francezke imade ovdašnji sud ostavinsku raspravu provesti i uručbenu ispravu izdati.

Glede Bugarske ustanovljeno je odpisom zemaljske vlade od 11. novembra 1888. br. 66.872/III., da glede izručivanja pokretnog ostavinskog imetka izmedju Bugarske i Bosne i Hercegovine postoji uzajamnost.

Prema tome imadu ovdašnji sudovi sa ovdašnjom pokretnom ostavinom bugarskog podanika postupati po općim propisima valjajućim za inozemce.

Prema odpisu zemaljske vlade od 29. jula 1899. br. 112.330/III. zakonodavstvo Nizozemske ne pozna uredbu ostavinske rasprave, te stoga izmedju austro-ugarske monarkije i Nizozemske ne postoje u tom pravcu

[2] Vidi o tom, Dr. O. Frangeš: Kakovu tehniku trebamo? Vijesti hrvatskog društva inžinira i arhitekta. Br. 2. God. 31.

Digitized by Google

nikakovi ugovori ili utanačenja. C. k. austrijsko ministarstvo pravde pridržalo si je glede ostavine u Austriji umrlog nizozemca u svakom pojedinom slučaju odlučiti, te se redovito sa takovom ostavinom postupa isto tako, kao sa ostavinom domaćeg podanika.

Prema istim načelima postupa se i u Bosni i Hercegovini uz uporavu austrijskog općeg gradjanskog zakonika za pokretnine i mulkovne nekretnine, te zakona od 17. muharema 1284. za erazi-miriju.

Glede švicarskih podanika, koji su umrli u Bosni i Hercegovini, imadu ovozemni sudovi provesti ostavinsku raspravu i u pogledu pokretnog imetka, te ne ima mjesta uporavi § 23. car. patenta od 9. augusta 1854., t. j. izručbi pokretnog imetka u Švicarsku, jer prema naredbi c. kr. austr. ministarstva pravosudja od 22. septembra 1892. br. 18.929., kojom se austrijskim sudovom saopćuje postupak švicarskih oblasti u ostavinama austrijskih državljana, koji stanuju u Švicarskoj, i švicarske oblasti na temelju svog zakona od 25. juna 1891. o civilno-pravnim odnošajima osoba, koje su se u Švicarskoj nastanile ili se prolazno zadržavaju, same provadjaju ostavinsku raspravu, a ne izručuju pokretni imetak u inozemstvo, te jer izmedju austro-ugarske monarkije (Bosne i Hercegovine) ne postoji nikakav ugovor, koji bi medjusobni postupak u ostavinskim stvarima inako normirao. (Odpis zemalj. vlade od 27. aprila 1895. br. 33.660/III.). Uporavljuje se isto materijalno pravo, kao kod inih inozemaca.

Po sasvim inim načelima, nego li u austro-ugarskoj monarkiji prosudjuje se u Bosni i Hercegovini pravo razpolaganja sa imovinom za slučaj smrti.

Glede erazi-mirije već je gore iztaknuto, da se s takovim nekretninama prema njihovoj posebnoj pravnoj naravi nikako ne može valjano za slučaj smrti razpolagati i da je prema tome razredba posljednje volje glede mirijskih nekretnina, ticala se ona same sućnosti nekretnine ili samo uživanja iste, ex lege ništetna, te ne može služiti temeljem ostavinskoj raspravi, već u svakom slučaju nastupa zakonsko nasljedovanje po zakonu od 17. muharema 1284., i to bez razlike, da li se radi o bosanskom zemaljskom pripadniku, muslimanu ili nemuslimanu, ili o inozemcu.

Drugčije stoji stvar, kad se radi o mulkovnoj imovini (pokretnine i mulkovne nekretnine).

Iz pravne naravi mulkovne imovine, koja je ista kao za vlastništvo po austrijskom općem gradjanskom zakoniku, sliedi, da vlastnik takove imovine može s njom i za slučaj smrti razpolagati. Isprava sadržavajuća razredbu posljednje volje, ili ustmena takova odredba zove se vasijet (oporuka).

I kod oporučnog nasljedovanja valja isto tako kao i kod zakonskog nasljedovanja razlikovati: da li je oporučitelj bosansko-hercegovački

Digitized by Google

zemaljski pripadnik i to ili musliman ili nemusliman, ili da li je austrijski ili ugarski državljanin, odnosno inaki inozemac.

U muslimanskim ostavinama uporavljuju se bezuslovno ustanove šerijata glede vasijeta.

Pod vasijetom razumjeva se po smislu zakona prenos prava vlastništva na neku pokretnu ili nepokretnu stvar, na prihod ili na tražbinu na način darovanja, koj prenos ali biva odgodjen do iza smrti oporučitelja.

Šerijat ne pozna, kao austrijski opći gradjanski zakonik, razliku izmedju oporuke i kodicila, već pod vasijetom razumjeva svaku razredbu posljednje volje, bez razlike, da li se u njoj postavlja nasljednik, ili se nekomu ostavlja samo neka stanovita stvar, tako da oporučni namienjenik može biti i nasljednik i legatar.

Uvjeti za vasijet jesu, da bude ostavitelj (musa) pravno sposoban prenieti vlastništvo, a oporučni namienjenik (musa-leh) pravno sposoban prihvatiti vlastništvo, nadalje da predmet vasijeta (musa-bih) sačinjava nešto, što je prikladno za prenos, i napokon da oporuka bude prihvaćena (kabul) budi izrično, budi da se na prihvat može zaključivati, n. pr. ako je namienjenik umro prije, nego se je očitovao, da odbija ili prima oporuku. U ovom potonjem uvjetu baš leži razlika izmedju oporučnog i zakonskog nasljedovanja, da nasljednik zadobiva posjed nasljedjenog imetka bez prihvata, dočim oporučni namienjenik zadobiva posjed samo uz prihvat. Pravo vlastništva oporučnog namienjenika biva utemeljeno bez obzira, da li je ovaj namienjenu mu stvar već uzeo u posjedovanje ili ne.

Pravo oporučivanja ali nije redovito neograničeno, te u pogledu opsega takovog prava valja razlikovati, da li iza ostavitelja imade zakonskih nasljednika, ili takovih ne ima.

U potonjem slučaju može ostavitelj razpoložiti za slučaj smrti sa cielom svojom (mulkovnom) imovinom. Kad ima nasljednika ograničeno je pravo ostaviteljevo oporučno razpoložiti samo na jednu trećinu imovine i to tako, da je oporuka glede $^1/_3$ imovine u korist neke treće osobe, t. j. koja ne ima prava na zakonsko nasljedovanje, valjana bez obzira da li zakonski nasljednici na oporuku pristaju ili ne pristaju, dočim je oporuka glede takove $^1/_3$ imetka u korist nekog zakonskog nasljednika valjana samo onda, ako ostali nasljednici na to pristanu. Kriepost ovakovog odobrenja odnosi se samo do visine nasljednih dielova svakog pojedinog nasljednika. Glede viška od $^1/_3$ imetka, važi oporuka u korist treće osobe, samo onda, ako nasljednici iza smrti na to pristanu.

Digitized by Google

Pravo oporučivanja u korist preostalog supruga, takodjer je neograničeno, ako ne ima i inih zakonskih nasljednika ; inače je oporuka ograničena kako je to prije spomenuto.

Oporučna odredba malodobnika, prem nije samosvojan i pravno sposoban, valjana je u pogledu svog ukopa. Isto su tako valjane i oporučne odredbe osobe, koja je pod skrbništvom zbog rasipništva, u pogledu pobožnih i dobrotvornih zavoda i uredaba.

Ako je ostavina prezadužena, važi oporuka samo ako vjerovnici odpuste svoje tražbine napram oporučitelju, ili ako pristanu na oporuku.

Buduć šerijat polazi sa stanovišta čiste imovine, kako je to već gore iztaknuto, to se pravo oporučivanja odnosi samo na takovu čistu imovinu, t. j. koja preostane nakon namirenja troškova bolesti i ukopa, te nakon namirenja priznatih, odnosno sudbeno propisnim putem ustanovljenih dugova ostaviteljevih. Ustanoviti čistu imovinu imade nadležni ostavinski sud.

Bez krieposti je oporučna odredba u korist nekog, koj je iza sačinjene oporuke radio o glavi oporučitelja, osim ako je bio namienjenik jedini nasljednik, ili ako bi nasljednici pristali na oporuku.

Razlika u vjeri ili državljanstvu nije zapriekom za valjanost oporučne odredbe.

Važi oporuka u korist već začetog djeteta, ako je diete živo rodjeno za života očeva prije, nego mine 6 mjeseci iza sačinjene oporuke, ili ako je otac umro, ili ako je mati u vrieme, kad je oporuka sačinjena, bila odpuštena, a nije prošlo 2 godine od dana smrti očeve ili od dana odpusta supruge. Živo rodjenim dvojcima zapada oporučno im prije rodjenja namienjena imovina po polovici.

Ako budu oporučno ostavljena dva jednaka $^1/_3$ nadilazeća diela dvim raznim osobama, tada kad nasljednici uskrate privolu, oba namjenjenika diele trećinu na jednake dielove. Isto biva, ako od dvijuh oporučnih dielova jedan dio trećinu imovine nadilazi. Samo ako kod namjenjenika, čiji oporučni dio nadilazi trećinu, imademo slučaj muhabata, t. j. ako zanj' govore osobiti interesi ili osobni obziri, kao i tada, kad je namjenjena stalna svota novca, tad nastupa medju namjenjenicima dioba prema tome, kako je u korist svakoga od njih odredjeno, dakle razmjerno do visine $^1/_3$ obih namjena.

Razmjerna dioba zbiva se i onda, kada su dvojici namjenjenika ostavljene nejednake kvote, koje trećinu imovine ne nadilaze.

Kad je oporučno ostavljeni dio neoznačen, nu moguće je isti povisiti ili sniziti (džuz), tada mogu nasljednici po volji odrediti dio.

Trećina imovine oporučno ostavljena dvim označenim i pravno sposobnim osobama, od kojih je jedna od njih u vrieme oporučivanja bila već mrtva, ili je proglašena mrtvom, zapada u cielosti onoj drugoj

Digitized by Google

osobi. Umre li pako jedna od namjenjenih osoba prije oporučitelja, ili odpadne li jedna od njih stoga, što je izgubila jedno b i t n o svojstvo, koje je oporučitelj odredio i koje je za valjanost legata važno, tada postaje dio takovog namjenjenika o š a s t n i m, a drugi namjenjenik dobiva samo polovinu od trećine ostavine.

Ako je oporučitelj odredio, da $^1/_3$ njegovog imetka ima zapasti jednu od dvijuh osoba, koje je on imenovao, a jedna je od njih u vrieme oporučivanja bila već mrtva, tada preživjela osoba dobiva samo polovicu od trećine.

Od oporučno ostavljene stanovite s k u p i n e ili neke osobite i fizički d j e l i v e v r s t e, n. p. trećina neke vrsti novca, stada ovaca, odiela iste vrste, ako $^2/_3$ propadnu, namjenjenik dobiva samo preostalu $^1/_3$, u koliko je ta preostala $^1/_3$ manja od $^1/_3$ sveukupnog imetka oporučiteljeva. Nije li imovina stanovite vrsti fizički djeliva, n. p. trećina živog blaga ili odiela razne vrsti, te $^2/_3$ propadnu, tada namjenjenik dobiva samo još postojeću ne propalu trećinu.

Kad se radi o nekoj stanovitoj svoti k o v a n a n o v c a, a u ostavini imade osim tražbina i takove vrsti novca, podmiruje se namienjeno samo do jedne trećine iz tog novca, a ostatak dobiva namjenjenik iz uplaćivanih tražbina.

Kad je oporukom ostavljeno u ž i v a n j e s t a n a ili p r i h o d o d k u ć e za uviek ili bez označenja vremena, ovlašten je namjenjenik na stanovanje u kući ili na pobiranje prihoda od kuće dok živi. Po njegovoj smrti stupaju nasljednici oporučitelja podpuno u svoja prava. I izminućem nekog stalno odredjenog vremena prestaje svako daljnje pravo namjenjenika ; isto tako i izminućem triju godina, ako je uživanje ostavljeno na neodredjeni broj godina.

Pravo na stan ne ovlaštuje namjenjenika na iznajmljivanje kuće, a niti pravo na pobiranje prihoda od kuće ne ovlaštuje ga na stanovanje u njoj.

Valja ali razlikovati, dali nepokretno dobro, u kom je oporučno ostavljeno uživanje stana ili pobiranje prihoda, p r e k o r a č u j e ili ne p r e k o r a č u j e $^1/_3$ cjelokupnog ostavinskog imetka. U potonjem slučaju ostavlja se takova nekretnina namjenjeniku, da ju uživa prema odredbi oporuke. U prvospomenutom slučaju pako, te ako je nepokretno dobro d j e l i v o i oporučitelj nije ostavio više n i k a k v i h d o b a r a, razdieli se na tri jednaka diela ili dobro, ako se radi o pravu na stan ; ili prihod, ako se radi o pravu pobiranja prihoda od dobra, te se uruči namjenjeniku jedan dio, a nasljednicima ostala dva diela uz pridržaj, da ne smiju dobro prodati sve dotlje, dok traje pravo namjenjenikovo. Ima li pako u ostavini još i drugih dobara, tada se takovo nepokretno dobro odieli do vriednosti trećine cjelokupne ostavinske imovine.

Digitized by Google

Za nemuslimanske bosansko-hercegovačke zemaljske pripadnike ne postoje nikakove posebne materijalno-pravne ustanove u pogledu razpolaganja za slučaj smrti sa svojom (mulkovnom) imovinom.

Jedino je vezirskom naredbom od 7. safera 1278. (1861.) takodjer pravo oporučnog razpolaganja kršćana, katolika i istočno-pravoslavnih, u opće stegnuto na $^1/_3$ imovine.

U carskom fermanu od 13. zilkade 1292. (1875.) odredjuje se doduše medju ostalim, „da se u ostavinama nemuslimanskih otomanskih podanika razredbe posljednje volje imadu uvažavati"; nu buduć šerijatski sudovi prije okupacije u praksi nisu taj ferman tako razumjevali, kao da se je tim fermanom dopustilo nemuslimanima sa svojom imovinom za slučaj smrti razpolagati neograničeno, već su razpoložbe posljednje volje nemuslimana i dalje prosudjivali po gore spomenutoj vezirskoj naredbi, to se rečeni ferman imade razumjevati samo u tom smislu, da se imadu uvažavati samo one razredbe posljednje volje, koje su valjane po postojećim zakonima, dotično po spomenutoj vezirskoj naredbi. (Odpis zemalj. vlade od 6. februara 1893. br. 66.471/III. ex 1891.)

Buduć je gore jur spomenutom naredbom zemaljske vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III. odredjeno, da se u ostavinama nemuslimana imade svagda ustanoviti „na mjestu postojeće običajno pravo, kako su ga šerijatski sudovi prije okupacije uporavljivali na nemuslimanske zemaljske pripadnike", to je nedvojbeno, da se izvidjenja, koja moraju sada ostavinski sudovi u tom pravcu provesti, imadu protegnuti i na ispitanje valjanosti oporuke po takovom domaćem pravu u pogledu njezine forme i u pogledu njezina sadržaja.

Redovito dolaze do uporave i ovdje ustanove šerijata glede vasijeta, kako je to razloženo gore kod zakonskog nasljedovanja.

U šerijatu ne ima nikakva posebnog propisa glede toga, u kakovoj formi imadu biti sačinjene razredbe posljednje volje. Po općim propisima dovoljno je, da su kod sačinjavanja oporuke bilo ustmene, bilo pismene, prisutna ili dva svjedoka muškog spola, ili pako jedan svjedok muškog spola i dva ženskog spola, i to bez razlike na njihov stališ ili zanimanje, tako da valjanim svjedocima oporuke mogu biti i svećenici i članovi duhovnog reda.

Sa ostavinama austrijskih ili ugarskih državljana ili u opće inozemaca, ako ovdašnji sudovi prema postojećim propisima dodju u položaj voditi ostavinsku raspravu, postupa se u pogledu oporučnog nasljedovanja po istim propisima, kako je to navedeno kod zakonskog nasljedovanja.

Oporuka dakle austrijskog ili ugarskog državljana, prosudjuje se i glede njezina sadržaja, kao i glede njezine forme po propisima valjajućim

Digitized by Google

u Austriji odnosno u Ugarskoj i Hrvatskoj i Slavoniji, a oporuka inog inozemca po propisima austrijskog općeg gradjanskog zakonika. Razumije se, da se to odnosi samo na pokretni imetak i mulkovne nekretnine, dočim su oporuke i inozemaca u opće glede mirijskih nekretnina nedopustive i po zakonu ništetne, te glede takovih nekretnina vazda dolazi do uporave izključivo zakon od 17. muharema 1284.

Nu po medjunarodnom načelu „locus regit actum", mogu se u pogledu vanjske forme u Bosni i Hercegovini sačinjene oporuke inozemaca prosudjivati takodjer i po domaćim zakonima, te je stoga za valjanost takove oporuke sasvim svejedno, da li je oporučitelj kod sačinjavanja oporuke uporabio formu valjajuću u mjestu, gdje je oporuka sačinjena, ili pako formu valjajuću na mjestu, po čijem pravu se oporuka u ostalom ima prosudjivati.

Sobzirom na naredbu zemaljske vlade od 9. marta 1889. br. 14.440./I. „glede sabiranja u pobožne, dobrotvorne i opće koristne svrhe te prihvata darova u takove svrhe", valjanost je oporuke u spomenute svrhe i mogućnost provedenja njena, vazda odvisna od predhodnog odobrenja zemaljske vlade. Dok se takovo odobrenje ne izhodi, ne smije ostavinski sud na oporučne odredbe u korist budi ovozemnih budi inozemnih crkava, škola itd. nikakva obzira uzeti, niti ih izvršiti dati, već mora prema okružnoj naredbi zemaljske vlade od 21. marta 1893. br. 17.872./I. sa izdanjem uručbene isprave pričekati dotle, dok ne prispije odobrenje zemaljske vlade. Da zemaljska vlada može doći u položaj, da o tom odluči, imadu ostavinski sudovi svaku razredbu posljednje volje u rečene svrhe priopćiti dotičnom kotarskom uredu, a ovaj će sa svoje strane učiniti nuždno, da se postigne potrebno riešenje vlade.

Propis taj o odobrenju zemaljske vlade preinačen je djelomično u pogledu oporučnih odredaba u korist ovozemnih srpsko-pravoslavnih crkvenih i školskih opština previšnjim riešenjem od 13. augusta 1905. odobrenog štatuta o uredjenju crkvene i školske uprave srpsko-pravoslavnih eparhija u Bosni i Hercegovini, te je sada po članku XVII. osnovnih ustanova tog štatuta odobrenje zemaljske vlade nuždno samo za takove oporučne namiene, koje potiču iz inozemstva, dočim za oporučne namiene, koje potiču iz Bosne i Hercegovine, takovog odobrenja zemaljske vlade ne treba, već samo privoljenje vrhovnog upravnog i školskog vieća.

I glede vasijeta (oporučnih odredaba, legata) u korist ovozemnih muslimanskih zaklada nastala je u tom pravcu ista promjena, jer previšnjim riešenjem od 15. aprila 1909. odobreni štatut o autonomnoj upravi islamskih vjerozakonskih, zakladnih i školskih stvari u Bos. i Herc. odredjuje u §. 6., da za vasijete, koji

Digitized by Google

potiču iz Bosne i Hercegovine i od osoba, koje u ovim zemljama imadu svog nepokretnog imetka, nije potrebno odobrenje zemaljske vlade, ako su takovi vasijeti namjenjeni jur postojećim vakufsko-mearifskim zakladama ili inim vjerozakonskim i kulturnim zavodima i inštitucijama.

U pogledu prava nasljedovanja proizvirućeg iz posinovljenja (adopcije) ne postoje u Bosni i Hercegovini za nemuslimane nikakovi zakonski propisi. Ne ima ali dvojbe, da glede posinovljenja postoji u narodu mjestno narodno običajno pravo, i to koli glede predpostave za nj, toli glede prava iz njega proizvirućih, a naročito glede nasljednog prava.

Ustanove narodnog običajnog prava glede posinovljenja ne dadu se točno fiksirati, jer je ono u raznim mjestima različito, te još nije izvidjeno; nu iz uspjeha u više slučajeva provedenih izvida proizlazi, da i po narodnom običajnom pravu, isto tako kao i po austrijskom općem gradj. zakoniku, ima mjesta posinovljenju kad izmedju posinitelja i posinjenog postoji neka razlika u dobi, kad su oba interesenta sporazumna i redovito takodjer kad posinitelj nema svoje vlastite djece iz zakonitog braka, akoprem ima slučajeva posinovljenja i kad posinitelj ima vlastite djece iz zakonitog braka.

Buduć posinovljenje do sada u Bosni i Hercegovini nije uredjeno niti u materijalnom, niti u formalnom pravcu, ne pripada ovdašnjim sudovima u tom pravcu ni kakova ingerencija. Prema odpisu zemaljske vlade od 30. augusta 1890. br. 39.608/III. mogu sudovi na molbu stranaka u tom pravcu samo u toliko uredovati, u koliko se njihovo uredovanje odnosi na nadtutorstveno odobrenje posinovljenja glede posinovljenog malodobnika, te će sudovi odobrenje podieliti samo onda, kad postoje gore spomenute opće predpostave za posinovljenje, dočim će, kad se radi o posinovljenju jur punodobne osobe, svaku intervenciju odbiti i stranke samo uputiti, da se vladaju po postojećem narodnom običaju (adetu).

Već je spomenuto, da musliman, koj svoju vjeru promjeni, biva po šerijatu izključen od prava nasljedovanja u mulkovnoj ostavini. Po zakonu od 7. ramazana 1274. pako nemuslimani, ako bi inače i bili zakonski nasljednici, ne mogu nasljediti mirijski imetak umrlog muslimana, niti im pristoji tapijsko pravo. Isto važi takodjer za muslimanske nasljednike umrlog nemuslimana (§ 109.).

Kod prosudjivanja prava nasljedovanja takovog nemuslimana u mulkovnoj ostavini, valja postupati po propisu naredbe zemaljske vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III., t. j. ima se ustanoviti na mjestu valjajuće običajno pravo, kako su ga šerijatski sudovi prije okupacije upravljivali. Prema već razloženom, bit će to pravo redovito šerijat, te se stoga može reći, da su nemuslimani, koji su svoju vjeru promjenili redovito izključeni i u mulkovnoj ostavini. Ostavinski sud ima na riešenje

Digitized by Google

ovakovog pitanja paziti ureda radi isto tako, kako to biva u slučaju kad postoji oporuka glede erazi-mirije, i ne ima prepustiti volji stranaka, odnosno riešenju parbenim putem, da li osobi, koja je svoju vjeru promjenila, pripada pravo nasljedovanja ili ne ; stoga u takovim slučajevima ne ima mjesta uporavi § 125. i 126. car. patenta od 9. augusta 1854., t. j. stranke se ne mogu uputiti na put pravde.

Nametnulo se je pitanje, da li usljed previšnjeg proglasa od 28. jula 1878. izdanog na narod Bosne i Hercegovine prigodom ulaza austro-ugarske vojske u Bosnu i Hercegovinu, te konvencijom od 21. aprila 1879. sklopljenom izmedju austro-ugarske monarkije i Turske na temelju čl. XIV. berlinskog ugovora od 15. jula 1878., s kojima je svim žiteljima Bosne i Hercegovine bez razlike vjere zajamčena podpuna sloboda i vanjsko vršenje svih u Bosni i Hercegovini postojećih vjeroispovjesti, nisu ukinute ustanove privatnog prava, čiji temelj leži u razlici vjere.

Ima ih, koji drže da jest, polazeć sa stanovišta, da čim je izrečeno, da je neko u svojoj vjeri zaštićen, ne može vjera prouzrokovati nikakovu zaprieku u vršenju njegovog privatnog prava. Nu ne smije se pustiti s vida, da se u rečenom proglasu u konvenciji zajamčena sloboda i vanjsko vršenje svih vjeroispovjesti nedvojbeno odnosi jedino na javno-pravnu zaštitu, a nipošto na privatno pravo. Neda se naime, što se naročito tiče rečene konvencije, ni pomisliti, da je Turska tom konvencijom, u kojoj se napose i izričito ističe sloboda vršenja vjeroispovjesti muslimana, htjela izhoditi ukinuće sve do okupacije valjajućeg načela šerijatksog prava, makar i samo glede nemuslimana, jer bi se tim povriedilo opće izraženo načelo jednakosti i slobode. U ostalom šerijatski sudovi nisu niti previšnji proglas, niti konvenciju od g. 1879. nikada u tom pravcu shvaćali, jer se oni u pogledu prava nasljedovanja muslimana, koji su islam napustili i drugu vjeru primili, neprekidno drže ustanove šerijatskoga prava, te takove osobe vazda od nasljedovanja izključuju.

Moglo bi doduše još primjetiti, da bi se prema okružnici zemaljske vlade od 30. decembra 1878. br. 436. moglo na nemuslimane subsidiarno uporaviti pravo valjajuće u austro-ugarskoj monarkiji, nu to je po naredbi zemalj. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III. izključeno, jer kako je to već gore razloženo, ima se u nemuslimanskim ostavinama vazda izviditi „u mjestu valjajuće običajno pravo, kako su ga šerijatski sudovi prije okupacije uporavljivali", te se nasljedno pravo valjajuće u austro-ugarskoj monarkiji može analogno uporaviti samo u koliko bi u takovom običajnom pravu bilo manjkavosti, t. j. ono ne bi imalo nikakove ustanove.

Usljed konačnog priključenja Bosne i Hercegovine austro-ugarskoj monarkiji nastaje žurna potreba, da se upliv promjene vjere na pravo nasljedovanja shodno promijenjenim prilikama rieši.

Digitized by Google

Nastaje takodjer pitanje, da li i u koliko ustanova §. 208. vojn. kaz. zak., koja normira posljedice bjegunstva, upliva na vršenje prava nasljedovanja u pogledu osoba pripadajućih oružanoj sili Bosne i Hercegovine.

Po §. 208. c) cit. zak. vojni bjegunac gubi pravo na imetak, ležeći u opsegu državnih granica, koj ga u vremenu dok ne bude uhićen ili dok se ne vrati, zapane iz naslova nasljedstva, zapisa ili darovanja za slučaj smrti, te se ima uručiti onim zakonskim nasljednicima, koje bi zapao, da vojni bjegunac ne bi bio doživio dan zapadnuća. Vojni kazneni zakon važi doduše na temelju naredbe c. i k. zajedničkog vojnog ministarstva od 16. oktobra 1882. br. 2310/IV., proglašene okružnicom zemalj. vlade od 12. novembra 1882. br. 33.561/I., takodjer i za pripadnike oružane sile Bosne i Hercegovine, nu ipak s iznimkom, da su izrično izključene sve one ustanove vojn. kaz. zakona, kojima se prieti stegnućem sposobnosti za uživanje i vršenje gradjanskih prava. Prema tome rečena ustanova §. 208., kao i ostale posljedice bjegunstva, normirane u istom §-u, ne važe za zemaljske pripadnike Bosne i Hercegovine pripadajuće oružanoj sili, te oni, jer ini propisi u tom pravcu u Bosni i Hercegovini ne postoje, mogu spadajuće jim pravo nasljedovanja vršiti nestegnuto, ako i postanu vojnim bjeguncima.

Glede ugarskih državljana, kako je to već gore istaknuto, vriedi u tom pravcu isto, što i za pripadnike Bosne i Hercegovine, dočim će ovozemni sudovi na austrijske državljane i u Hrvatsku-Slavoniju nadležne ugarske državljane svakako vazda uporaviti ustanove §. 208. vojn. kaz. zak.

Tu valja još istaknuti, da će u §. 208. a) vojn. kaz. zak. propisanu sekvestraciju ovozemnog imetka vojnog bjegunca, s obzirom na ustanovu §. 13. previšnjeg riešenja od 7. januara 1842. u savezu sa §. 29. carskog patenta od 24. marta 1832. o izseljenju, imati obaviti na zamolbu vojne oblasti kotarski sud, u čijem opsegu se nalazi imetak, i to u izvanparbenom postupku, buduć takova sekvestracija nije nikakovo ovršno sredstvo, dočim se za sekvestraciju kao osigurno sredstvo predpostavlja podnešenje tužbe (§. 457. g. p. p.), a takove kod ovakove sekvestracije ne treba.

Kod prosudjivanja prava nasljedovanja iza duhovnih osoba valja razlikovati sljedbenike raznih vjeroispovjesti.

Kod muslimana duhovni stališ ni u čem ne upliva na njihovu pravnu djelatnost i sposobnost ; s toga imetak, koji ostane iza njihove smrti, spada u njihovu ostavinu, te se s njom i kad postoji oporuka i kad nastupa zakonsko nasljedovanje, postupa po istim načelima

Digitized by Google

i propisima, kao s ostavinom svakog inog muslimana, t. j. po propisima šerijatskog prava.

To isto važi i za derviše (muslimanske monahe), bez obzira da li oni žive pojedince ili u skupu u tekiji (manastiru).

Niti glede ostavina običnog (nižeg) svećenstva inih vjeroispovjesti pripadnika Bosne i Hercegovine, ne ima nikakovih posebnih zakonskih propisa, te i za njih kako u pogledu zakonskog nasljedovanja, tako i glede oporučnog nasljedovanja uz uvaženje propisa crkvenog prava, važe redovito isti propisi kao za ostavine običnih nemuslimana, koji nisu duhovne osobe. Imade se naime prema naredbi zemaljske vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III. u svakom slučaju ustanoviti u mjestu valjajuće običajno pravo, kako su ga šerijatski sudovi do okupacije upravljivali na nemuslimanske pripadnike Bosne i Hercegovine. Jedino ako bi se ustanovilo, da prije okupacije šerijatski sudovi u opće nisu došli u položaj, da raspravljaju ostavine duhovnika, da dakle ne ima „mjestnog običajnog prava" predvidjenog u citiranoj naredbi, ima se prema naredbi zemaljske vlade od 30. decembra 1878. br. 436 uporaviti austrijski opći gradj. zakonik, jer u domaćem pravu u tom pravcu imademo manjak. To će se naročito zbivati kod katoličkih duhovnika svjetovnjaka, kakovih izuzamši nekolicinu u biskupiji Trebinjskoj, u opće nije ni bilo, već su duhovnu pastvu kao upravitelji župa vršili duhovnici franjevačkog reda.

Za ostavine višeg svećenstva katoličkog (nadbiskupa, biskupa) u pogledu prava oporučivanja važe propisi kanonskog prava, te oni bez obzira, da li su bos. herc. zemaljski pripadnici ili austrijski i u Hrvatsku i Slavoniju nadležni ugarski državljani, mogu sa svojom imovinom slobodno raspolagati „juxta sacros canones", bila imovina njihova privatna ili stečena iz diecezanske nadarbine; dočim glede nadbiskupa, biskupa, koji su ugarski državljani, važe propisi istaknuti kod razmatranja nasljednog prava, koji važe u Ugarskoj.

U pomanjkanju oporuke nastupa zakonsko nasljedovanje po općenitim zakonskim propisima, te se uporavljuje prema tome, da li su bos. herc. zemaljski pripadnici ili domaće nasljedno pravo, kako je to gore razloženo, odnosno austr. opći gradj. zakonik, ili pravo valjajuće u Austriji ili Ugarskoj (Hrvatskoj i Slavoniji), ako su austrijski ili ugarski državljani (pripadnici Hrvatske i Slavonije).

Srpsko-pravoslavni mitropoliti i biskupi, bez razlike da li su bos. herc. zemaljski pripadnici ili austrijski ili ugarski državljani, mogu u Bosni i Hercegovini prema ustanovama crkvenih kanona slobodno oporučno raspolagati sa svekolikom svojom privatnom imo-

Digitized by Google

vinom, t. j. koja potiče ne iz njihove diecezanske nadarbine, već iz inog kakovog vrela, n. p. iz nasljedstva, poklona. Glede imovine stečene iz svoje diecezanske nadarbine, ne mogu srpsko-pravoslavni mitropoliti i biskupi oporučno razpoložiti, već se njihova ostavina dieli u 3 diela, od kojih zapada : $^1/_3$ rodbinu umrlog, $^1/_3$ diecezanski fond, a $^1/_3$ katedralni fond (veliku crkvu) u Carigradu. (Vidi čl. 10. „Općih propisa glede raspoložbe sa stvarima crkvenim i narodnim", izdanih od patrijaršije i svetog sinoda u Carigradu god. 1862.) Nu ekumenska patrijaršija u Carigradu deklaracijom svojom od 28. marta 1880. izdanom bos. herc. zemaljskoj vladi, odrekla se je toga svog prava ; dosljedno tome dolazi ta $^1/_3$ u dobro zemaljskom eraru.[1]

Redovito će bos. herc. srpsko-pravoslavni mitropoliti i biskupi moći sa svojom imovinom bez ograničenja oporučno raspoložiti, jer ovozemni srpsko-pravoslavni mitropoliti i biskupi kao takovi ne uživaju nikakovih diecezanskih nadarbina, već imadu od vlade stalna godišnja beriva u novcu. Oni po štatutu od 13. augusta 1905., „o uredjenju crkvene i školske uprave srpsko-pravoslavnih eparhija u Bosni i Hercegovini" ne upravljaju nikakvim crkvenim dobrima, te s toga niti ne mogu doći u položaj, da iz takovih dobara u svojem svojstvu kao mitropoliti ili biskupi steku kakav imetak.

U pogledu nasljedovanja zakonskih nasljednika iza srpsko-pravoslavnih mitropolita i biskupa u koliko oni prema gore spomenutim „Općim propisima od g. 1862." dolaze do nasljedovanja važi isto, što je rečeno glede zakonskog nasljedovanja iza katoličkog višeg svećenstva.

Valja istaknuti, da se takodjer i oporuke duhovnih osoba u opće, mogu odnositi jedino na mulkovni imetak (pokretnine i mulkovne nekretnine), dočim glede mirijskih nekretnina, koje se po zakonu od 7. ramazana 1274. usljed njihove posebne pravne naravi ne mogu smatrati sasvim slobodno raspoloživim imetkom, ne mogu ni oni valjano raspolagati za slučaj smrti, te se njihova oporuka, u koliko bi oni raspoložili i glede mirijskih nekretnina, kao po zakonu samom ništetna, ne smije uvažiti u ostavinskom postupku ureda radi, već se sa mirijskom ostavinom i usprkos oporuke ima vazda postupati po zakonu od 17. muharema 1284.

Na ostavine preminulih redovnika reda franjevačkog ili sličnog reda, bos. herc. sudovi prema naredbi zemaljske vlade od 19. maja 1881. br. 1679/III. ne imadu nikakove ingerencije. Iza takovih se osoba u opće ne vodi ostavinska rasprava, jer imetak, što ga oni

[1] U jednom konkretnom slučaju, naime u ostavinskom predmetu pok. mitropolita u Mostaru Leontije Radulovića, dozvolilo je zajedničko ministarstvo odpisom svojim od 18. septembra 1889., br. 7035, da se u ovom slučaju, bez prejudica za buduće slučajeve, ta $^1/_3$ ostavine izda u ostale $^2/_3$ ovlaštenim po polovici.

Digitized by Google

steku, usljed položenog svečanog zavjeta siromaštva, ne stiču za sebe, već je takav imetak vazda vlastništvo manastira, kojem pripadaju, te s toga, jer manjka objekt, ne ima podloge za vodjenje ostavinske rasprave. Dapače i imetak, što ga franjevac steče kao upravitelj župe inkorporirane manastiru, ne postaje njegovim vlastništvom, već mu služi samo za uzdržavanje dok je upraviteljem župe, dočim eventualni višak spada bezuvjetno manastiru.

Nu glede biskupa iz franjevačkog reda, a takovih imade u Bosni i Hercegovini, smatra se po kanonskom pravu ukinutim položeni svečani zavjet siromaštva; s toga takav biskup može isto tako kao i biskup svjetovnjak sa svojom imovinom oporučno raspoložiti, a i inače se sa njegovom ostavinom postupa kao sa ostavinom biskupa svjetovnjaka.

Iza srpsko-pravoslavnih monaha ne ima mjesta ostavinskoj raspravi iz istih razloga, kao kod franjevaca. Nu ipak imetak, što ga monah steče u nekoj službi, koja ne stoji ni u kakvom ovisnom odnošaju spram manastira, ne spada manastiru, već je njegovo vlastništvo (6 kanon carigradskog koncila od g. 861.); on nije nikako ograničen u raspoložbi s takovim imetkom, te može s toga s njim i oporučno raspoložiti, odnosno glede takovog imetka ima mjesta i zakonskom nasljedovanju.

Članovi kongregacija, (u Bosni i Hercegovini n. p. kćeri božje ljubavi t. z. crne sestre, sestre manastira „Nazaret" i dr.), prem su položili zavjet siromaštva, buduć je taj zavjet pa bio i doživotan, samo prosti zavjet, u opreci sa svečanim zavjetom siromaštva kod redovnika, ne bivaju isključeni niti od sticanja imetka, niti od raspolaganja sa vlastitim ili naknadno im pripalim imetkom, samo su prema raznim statutima pojedinih kongregacija manje ili više stegnuti u upravi i raspolaganju. Ima dakle mjesta iza njihove smrti i oporučnom i zakonskom nasljedovanju.

(Svršit će se.)

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupku.

Studija iz procesualnoga prava.

Napisao Franjo vitez Kruszelnicki savjetnik vrhovnoga suda.

(Nastavak.)

II. Posljedice promašenja prvoga ročišta s obzirom na stvar glavnu. Tečaj „prvoga ročišta", ako se javi samo jedna stranka.

Na prvom ročištu može tužitelj uzeti tužbu natrag. On može poduzeti svako parnično djelo, koje se po zakonu na prvom ročištu može izvršiti.

Digitized by Google

Po §-u 239. st. 2. može tužitelj predložiti, da mu se dopusti preinačiti tužbu. Nema razloga, s kojega tužitelju ne bi to pravo pristojalo onda, kad se tuženi ogluši.[37] Ali razumije se, da se o preinačenoj tužbi ne može odma izreći oglušna presuda, jer bi se to protivilo načelu postupka, da se svakoj stranci mora pružiti prilika, da brani svoja prava pred sudom prije, nego li što se o tim pravima presudom presudi. Stoga se može oglušna presuda izreći samo o tužbenom zahtjevu, za koji tuženi znade i protiv kojega se mogao braniti. Ne može se izreći oglušna osuda ni onda, kad tužitelj na mjesto prvobitno traženog predmeta ište drugi predmet ili interes, jer protiv jednoga i drugoga tuženi može imati prigovora i ne bi možda bio promašio ročište, kad bi bio znao, da će zahtjevanje tužbe drugačije glasiti, nego zahtjevanje tužbe, koja mu je bila dostavljena. U slučaju, kad tužitelj učini prijedlog, da mu se dopusti preinačenje tužbe, onda treba da ureda radi (§ 134. br. 4. g. p.) prvo ročište odgodi, tuženika o preinačenoj tužbi obavijesti i novo ročište za nastavljenje „prvoga ročišta" odredi. Takova će odgoda biti samo onda suvišna, ako je tužitelj tuženiku pripravnim pismom prije ročišta navijestio, da kani na prvom ročištu zamoliti da mu se dozvoli preinačenje tužbe. Time se tuženiku pružila prilika obrane, te ako tuženi ne dogje na „prvo ročište", tužitelj, čim dobije dozvolu, da smije preinačiti tužbu, može predložiti, da se o preinačenom zahtjevanju tužbe izreče oglušna presuda.[38] Isto tako ne može se izreći oglušna osuda, ako tužitelj preinači osnov tužbe. Zahtjevanje tužbe i predmet spora jesu jedine granice, na koje sud mora da pazi. Inače okolnost, da je tuženi izostao, nema nikakva utjecaja na tok same rasprave. Tužitelj dakle u granicama zahtjevanja tužbe i predmeta spora nije ograničen niti u faktičnom niti u pravnom obrazloženju svoga zahtjevanja, on je dakle vlastan da ispravi činjenice što su navedene u tužbi, i da navede nove činjenice, kojih u tužbi nema, a dapače i takove, koje se kose s onima, što su u tužbi navedene.[39] Tuženi pak može iznijeti nove prigovore i navesti činjenice, da njima potkrijepi prigovor. Trutter[40] i Mečinski[41] tvrde, da prisutna stranka može samo predložiti, da se izreče oglušna presuda, a ne može da navede činjenice, jer je na prvom ročištu

[37] Isto tako: Bum, Jur. Blätter 1898., str. 219. — Drukčije: Kornitzer, Ger. Ztg. 1897. str. 263., Meyer, Ger. Ztg. 1897. str. 207.; Neumann, str. 760.; Skedl, I. str. 81., op. 14; Sperl, str. 30; Wachtel, str. 359.

[38] Pitanje, da li tužitelj može tuženiku navijestiti pripravnim pismom, da kani preinačiti tužbu, jeste sporno. Kao u tekstu, Schuster, str. 418. op. 9 i Neumann str. 763. Skedl pak I. str. op. 14. 82., tvrdi, da se takovo pismo pripravno ne smije predati, jer to je dopušteno samo u slučaju § 258. g. p.

[39] Isto tako Neumann, str. 760.; Wachtel, str. 369.: Sperl, str. 30. — Drukčije Bloch, Centralb. f. j. Praxis XV. str. 619. i Meyer, Ger. Ztg. 1897. str. 207.

[40] Civilprocessrecht, str. 211. i sl. i Jur. Blätter 1897., br. 2. i 3.

[41] Pregled prava i admin. 1898., str. 45.

Digitized by Google

zaključena rasprava. Oslanjaju se oni na § 239., koji u stavku 4. veli, da se ne smije ništa drugo na prvom ročištu iznijeti, osim onoga, što je navedeno u st. 2. i 3. Nu ovaj nazor nije ispravan, jer o opsegu oglušnog postupka ne odlučuje § 239. g. p., nego § 396., koji izrično naregjuje, da se navod nazočne stranke, što se odnosi na predmet spora, ima smatrati istinitim, iz čega slijedi, da je stranka, koja dogje na prvo ročište, ovlaštena na „das auf den Gegenstand des Rechtsstreites bezügliche tatsächliche Vorbringen".

Tuženi može predložiti, da tužitelj osigura parnične troškove, da se u smislu § 23. st. 1. i § 241. g. p. oslobodi od tužbe i preduzeti ona parnična djela, koja su dopuštena na prvom ročištu.

III. Posljedica promašenja prvoga ročišta s obzirom na dokaznu stvar.

Ta se posljedica sastoji u tome, da se navodi stranke nazočne, koji se odnose na glavnu stvar, moraju bez dokaza smatrati istinitim, koliko se tome ne protive dokazi, koji su doprineseni. Pod navodima razumijeva zakon navod činjenica, koje su potrebne, da stranka potkrijepi svoje podatke i da obeskrijepi podatke protivnikove, te izjave u pogledu tvrgjenja protivnikovih. Jedno i drugo mora se bez dokaza smatrati istinitim. Svaka stranka treba da istinito, potpuno i jasno navede sve činjenice, i da se jasno očituje o navodima protivnika. Nu i navod, koji ne odgovara istini ili koji nije potpun, treba da sud smatra istinitim, u koliko se ne kosi sa doprinesenim dokazima.

Pod „doprinesenim dokazima" razumijevaju se takovi dokazi, koji su likvidni, i koji se u spisima nalaze. Megju takove dokaze idu dokazi ispravama, spisi kaznene ili gragjanske stvari, priložene spisima dotične pravne stvari, spis o osiguranju dokaza, zapisnici o obavljenom očevidu, preslušanju svjedoka i vještaka. Megju ovake dokaze idu takogjer i oni dokazi, koje je sud na prvom ročištu proveo u pogledu procesualnih pretpostavaka ili incidentalnih stvari; jer ovaki dokazi tvore procesualno gradivo, koje se vazda ureda radi mora uvažiti. Ne čini razlike, na koji su način ti dokazi u spise došli, stoga će se uvažiti toli dokazi pribavljeni ureda radi, kao n. pr. dobavljeni spisi ili isprave, koli dokazi, što ih predlože stranke tužbom ili drugim pripravnim podneskom ili što ih predloži treće lice, n. pr. uzgredni učesnik.

Naprotiv, ne mogu se smatrati doprinesenim dokazima, oni dokazi, što ih stranka ponudi, premda su ti dokazi na prvom ročištu prisutni, n. pr. svjedoci koji su došli na prvo ročište. Nijesu takogjer dokazi obavjesne stvari i predmet očevida, jer to su istom dokazna sredstva.

Digitized by Google

Spram doprinesenih dokaza, nazočnoj stranci pristoje ista prava, kao u kontradiktornom postupku. Sud dakle treba da pozove nazočnu stranku, da se izjavi glede isprave (§ 298. st. 3. g. p.). Ako se ospori istinitost privatne isprave, ovaka se isprava ne može uvažiti, jer isprava gubi time moć dokaza. Ako se ospori istinitost javne isprave ili ako sud posumnja u istinitost, onda se može ureda radi odgoditi ročište, da se dobavi obavjest o istinitosti isprave (§ 310. st. 2. g. p.) i tek onda, kad se sumnja o istinitosti isprave ne može na ovaj način odstraniti, isprava se smatra neistinitom. Takogjer protiv drugih dokaza može stranka isto tako, kao i na kontradiktornoj raspravi, iznijeti prigovore n. pr. da osiguranje dokaza nije izvedeno onako, kako treba, te se izjaviti, u koliko je dokaz za stvar važan. Dokaze, koji su doprineseni, prosugjuje sudac po svome slobodnom uvjerenju (§ 272. g. p.). Ako ti dokazi ne mogu probuditi u njemu uvjerenja o istinitosti navoda, smatraće se navod nazočne stranke istinitim, ako se pak na osnovu doprinesenih dokaza, uvjeri, da nijesu istiniti navodi i tvrgjenja nazočne stranke, smatraće se neistinitim, osim ako protustranka ponudi protudokaze. Hoće li sudac dopustiti protudokaz, ovisi o uvigjavnosti njegovoj. Dopusti li ga sudac, treba da ga odma izvede, a ako to nije moguće, treba da za izvedenje protudokaza odgodi ročište, a eventualno ako postoje uvjeti, raspravu po § 196. završi.[42]

Dužnost suca smatrati navod nazočne stranke istinitim ograničena je nadalje propisima §§ 268., 269., 270., 271. i 273. g. p.

§ 268. g. p. naregjuje: „Ako riješenje zavisi o dokazu i ubrojenju kažnjivoga djela, sudac je vezan sadržajem presude kaznenoga suda, koja je pravnosnažno o tome izrečena". Gragjanskoga suca veže samo kondemnatorna presuda kaznenoga suda i to njezin tenor. Dokaz kažnjivoga djela sačinjava samo ono, što po zakonu spada u zakonska obilježja toga djela, i one okolnosti, koje su potrebne, da se kažnjivo djelo može smatrati zločinom, prestupkom ili prekršajem, n. pr. vrijednost ukradene stvari. Ne vežu ga ipak one kaznenom presudom ustanovljene okolnosti, koje su samo od upliva na kaznenu stavku, na visinu odštete i t. d., jer takove okol-

[42] Godlewski (Przegląd prawa i adm. 1898.) tvrdi, da ako su tvrgjenja stranke nazočne obeskrijepljena dokazima, što su doprineseni, onda se ne može izreći oglušna osuda, već treba tuženiku naložiti, da preda odgovor na tužbu, te da o tome treba obavijestiti odmah tužitelja. Nu taj nazor vodi do rezultata, koji se kose sa zakonom.

Dopustivost protudokaza ne može se osporiti, jer kad bismo htjeli to pravo nazočnoj stranci osporiti, onda bi ta stranka ili morala čekati dok se protivnik javi, i ne tražiti da se izreče oglušna presuda, koja bi za nju mogla biti nepovoljna, ili se pak odreći protudokaza i prouzročiti nepovoljnu presudu. Za dopustivost izvedenja dokaza na prvom ročištu izjavio se Sperl, str. 32. Naprotiv Kornitzer Ger. Ztg. 1897. str. 263. i Krek, Ger. Halle 1903. str. 493. isključuju uopće dokazivanje na prvom ročištu.

Digitized by Google

nosti ne spadaju u obilježja kažnjivoga djela, niti su u svezi s ubrojenjem toga djela. Ne vežu ga nadalje ni rješitbeni razlozi.

Od pravila, da liberatorna osuda ne veže suca, postoji izuzetak u slučaju predvigjenu u § 10. zakona od 28. maja 1881. br. 47. l. drž. z. (zakon o lihvi). Ovaj § naregjuje: „Ako se čin ne može kazneno-sudskim putem progoniti ili ako se nije mogla izreći kondemnatorna presuda s drugih razloga, a ne zbog pomanjkanja učina ili zbog toga, što su razlozi sumnje nedovoljni, onda gradj. sudac, ako u spornom postupku utvrdi, da postoje predpostavke § 1., treba da proglasi pravni posao ništavim i glede riješenja o pravnim posljedicama postupa prema načelu izraženu u § 8." Iz ovoga propisa slijedi, ako se izrekla liberatorna presuda, ili ako je kazneni postupak bio obustavljen s toga, što nema učina, ili što nema dokaza, onda liberatorna presuda, dotično obustavni zaključak vežu gragj. suca, koji mora u gragj. sporu poprimiti, da nema učina djela predvigjena u § 1., dotično da nema dokaza za to.

Ako je pak okrivljeni bio riješen iz drugih razloga, n. pr. zbog zastare, onda je gr. sudac vlastan da sam ispita, da li je kažnjivo djelo, označeno u § 1. bilo počinjeno, i samo u ovom slučaju može u oglušnom postupku na osnovu jednostranih tvrgjenja prisutne stranke poprimiti, da postoji lihva. Okolnost, da se jedna stranka oglušila, ne riješava sud dužnosti, da na osnovu kaznene presude utvrdi, da su istiniti navodi stranke, a da navode, koji se kose sa sadržajem te presude smatra neistinitim. Budući da propis § 268. g. p. spada medju one, na koje sud treba da ureda radi pazi, stoga sud treba da utvrdi, da se navodi stranke slažu sa sadržajem kaznene presude. Ako dakle sudac ima dvojbe o tome, da li se navodi stranke slažu sa sadržajem presude, ne će odma izreći oglušnu presudu, nego će ročište odgoditi i presudu kaznenoga suda na buduće ročište ili ureda radi dobaviti (§ 183. br. 3. g. p.), ili pak stranci naložiti, da je predloži.

§ 269. g. p. glasi: „Činjenice, koje su kod suda opće poznate ne trebaju dokaza". Gr. post. poznaje dvije vrsti notornosti: notornost u smislu običnoga govora i sudsku notornost ili notornost u tehničkom smislu. O prvoj govori u § 402. br. 2., o drugoj pak u § 4. g. p. U smislu običnoga govora ona je činjenica notorna, koja je u opće svim poznata i obćenito priznata istinitom, tako, da sudac, koji o njoj ima da presudi, tako je o istinitosti njezinoj uvjeren, i drži znanje svoje o njoj za sigurno u onom stepenu, u kojemu bi ga morao uvjeriti dokaz glede te činjenice izveden. Kod suda je pak ona činjenica notorna, za koju sudac znade na osnovu svoga zvaničnoga poslovanja, n. pr. postavljenje tutora, smrt lica, glede kojega je sudac sastavio smrtovnicu. Naprotiv privatno znanje sučevo ne čini činjenicu notornom.

Digitized by Google

Budući da izmegju činjenica, što su notorne, i činjenica, što su dokazane, postoji razlika samo u pogledu načina, na koji se došlo do njihove spoznaje, s toga se notornost činjenice mora smatrati jednakom dokazu, koji je proveden. Notornost dakle čini, da se po § 396. ne mogu smatrati istinitima one činjenice, koje su „kod suda opće poznate kao neistinite".

Što se tiče pitanja, da li je protiv notornosti dopušten protudokaz, to treba primjetiti, da po novijem shvaćanju protudokaz nije isključen, a to s razloga, što znanje čovječje nije nepokolebivo i nepogriješivo, a zatim s toga, što se u pravnom sporu ne radi o historičkim dogadjajima, nego o činjenicama svakdanjega života, koje ne moraju biti poznate sucu. Budući da se suština notornosti u tome sastoji, da sudac o istinitosti ili neistinitosti činjenice steče onakovo uvjerenje, koje bi u njem probudio dokaz, dakle uvjerenje, koje ne isključuje da je protivno istina, s toga se mora dopustiti i protiv činjenice opće poznate protudokaz. Sudac ga ne će dopustiti, ako drži, da je njegovo znanje o činjenici sigurno i nepokolebivo; inače će dopustiti, da se protudokaz izvede na prvom ročištu.

Nu kao što u kontradiktornom postupku sudac može uopće za podlogu presude uzeti samo činjenice, koje stranke navedu, tako isto biva i u oglušnom postupku. Nema propisa zakonskoga, koji nameće sucu dužnost, da popuni procesualno gradivo činjenicama, koje stranke nijesu navele. § 182. nalaže doduše predsjedatelju, da pitanjima i drugim načinom nastoji, da stranke navedu činjenice, popune svoje navode; nu iz ovoga propisa proizlazi, da se djelatnost predsjedateljeva steže samo na nastojanje, da stranke same stanje stvari prikažu onako, kako treba; ali taj propis ne ovlaštuje suca, da on tu granicu prekorači i da uzme za podlogu ono, što stranke nijesu navele. Ako sud smatra izvjesnu činjenicu važnom i hoće da postane sustavnim dijelom procesualnoga gradiva, može stranke upozoriti na tu činjenicu. Ako stranka pristane na to, da se na tu činjenicu uzme obzir, onda će je sudac uzeti kao podlogu riješitbe, ali kao činjenicu, koju je stranka navela, ne pak kao činjenicu, koju je on uveo u procesualno gradivo. Ne pristane li na to stranka, sud ne može tu činjenicu uvažiti, makar da je ona u sudu opće poznata.

§ 270. g. p. glasi: „Činjenice, koje zakon predmnjeva, ne trebaju dokaza". Gragjansko pravo razlikuje: predmnjeve neoborive (praesumtiones iuris et de iure) i oborive predmnjeve (praesumtiones hominis). Neoboriva je predmnjeva onda, kad zakon naregjuje, da se na osnovu izvjesnoga stanja stvari mora uzeti izvjesni pravni učinak kao istinit. Oboriva je pak predmnjeva, kad zakon naregjuje, da se izvjesna činjenica mora uzeti kao istinita bez obzira na to, da li ta činjenica proizvodi koji pravni učinak ili ne (primjer 1430. g. z.). Razlika izmegju jedne i druge vrste predmnjeva u procesualnom je pogledu od velike važnosti. Kod oborive predmnjeve stranka, kojoj pred-

Digitized by Google

mnjeva nije po volji, treba da dokaže, da činjenica, za koju zakon pretpostavlja, da je istinita, nije istinita. Dokazna je teza ista; predmnjeva vojuje za istinitost, protudokaz smjera, da se dokaže, da ta ista činjenica nije istinita. Kod neoborive predmnjeve protudokaz je isključen, jer ovdje nema činjenice, koja bi mogla biti predmetom dokaza. Stranka, koja hoće da ruši tu predmnjevu, mora navesti nove činjenice, iz kojih proizlazi, da su se učinu, za koji zakon veže pravni učinak, pridružile takove činjenice, koje čine, da taj učinak ne može da postane. N. pr. A. tuži, da mu se prizna pravo vlasništva na osnovu dosjelosti. On treba da navede, a u slučaju potrebe da dokaže valjani naslov n. pr. kupoprodaju, i vrijeme zastare, ne treba pak da dokaže, da je njegov posjed bio u dobroj vjeri, nego tuženi treba da dokaže okolnosti, iz kojih je tužitelj znao ili morao znati, da je n. pr. stvar ukradena.

U oglušnom postupku sud mora da uzme, da je istinit navod nazočne stranke. Prema tome kod oborive predmnjeve sud ne treba da uzme kao istinit osnov predmnjevu, a tek otuda da izvede, da je istinita sporna odlučna činjenica n. pr. na osnovu predložene namire, da su i prijašnji obroci plaćeni, nego mora uzeti, da je istinita dokazna teza, t. j., da je sve plaćeno. Kod neoborive se predmnjeve ne vodi protudokaz, nego se navode nove činjenice, koje se u slučaju, kad protivnik stranke, što ih je navela, izostane, moraju po § 296. g. p. uzeti kao istinite.

U svezi sa predmnjevom stoje propisi sadržani u § 157. i 158. o. g. z., koje čl. VI. zak. o uv. g. p. uzdržao u krijeposti. § 155. o. g. z. naregjuje: „Po pravu se uzimlje, da su nezakonita djeca, koju je istina rodila vjenčana supruga, ali su rogjena prije ili poslije zakonskoga vremena označena u § 138. o. g. z., t. j. prije nego li je prošao šesti, dotično prije nego je nastupio sedmi mjesec sklopljenog braka, ili koju je rodila udata žena poslije 10 mjeseci iza smrti supruga ili nakon rastave ili razvoda braka. Ako je žena udata rodila dijete za trajanja braka, ali prije nego što je minulo 6 mjeseci nakon vjenčanja, veli zakon u § 156. o. g. z., da pravna predmnjeva radi ranijega rogjenja nastaje tek onda, ako se muž, koji pri vjenčanju nije znao, da mu je žena trudna, protivio u sudu, da je on otac djeteta najdalje za 3 mjeseca, od kada je saznao, da se dijete rodilo. Zakonitost ranijega rogjenja, kojoj se muž u to vrijeme protivio pred sudom, može se dokazati samo po vještacima, koji razgledavši točno kakvoću tjelesnu djeteta i matere pokazaće razgovjetno uzrok toga neobičnoga slučaja" (§ 157. o. g. z.)

Tužba radi priznanja zakonitosti može se osnivati na činjenici, da je tuženi puteno općio sa materom djeteta u vrijeme prije, nego li se brak sklopio tako, da se po zakonu mora smatrati ocem djeteta (§§ 138. i 161. o. g. z.) ili na činjenici, da dijete, ako je bilo u utrobi materinoj manje nego 6, ili više nego 10 mjeseci, ipak je u braku rogjeno. U prvom pogledu

Digitized by Google

zakon ne sadržaje nikakvog naregjenja. Ako se dakle tuženi ogluši, mora se uzeti, da je istinit navod tužiteljev, da je tuženi u kritično vrijeme puteno općio sa materom njegovom, da je dakle njegov otac; naprotiv ako se ogluši zakoniti zastupnik tužiteljev, mora se uzeti, da je istinit navod tuženikov, da on nije općio puteno s materom u kritično vrijeme, da dakle nije njegov otac. Drugačije je stvar, kad je osnov tužbi činjenica, da, i ako je dijete bilo kraće ili duže vrijeme u utrobi materinoj, ipak je ono po tuženiku začeto. Za ovaj slučaj naregjuje § 157. o. g. z., da se zakonitost rogjenja može dokazati samo po vještacima. Otuda slijedi, da je svaki drugi dokaz isključen, a naročito i očitovanje tuženika, da on i ako nije općio puteno sa materom, ipak priznaje dijete kao svoje, nema vrijednosti, jer protiv zakonitosti vojuje predmnjeva, koja se može samo protudokazom oboriti. Otuda slijedi, da i u slučaju, ako tuženi otac izostane, sud će ipak morati izvesti dokaz po vještacima ob okolnosti, da unatoč abnormalnoga trajanja trudnoće dijete je ipak bilo po tuženiku začeto. Dručačije je stvar, kad se ogluši skrbnik djeteta — tužitelja. Iz tužbe same proizlazi predmnjeva nezakonitosti, a ta se predmnjeva može oboriti samo dokazom po vještacima. Sud, i ako je taj dokaz, u tužbi ponugjen, nije niti vlastan niti obvezan, da ga izvede, jer u korist stranke, koja se oglušila, može sud u obzir uzeti dokaze, koji su sudu već doprineseni, dočim dokaze, koji su ponugjeni, ali ne izvedeni, mora da mimoide. Zbog toga, što se tužitelj oglušio, nastala je prekluzija protudokaza protiv predmnjeve nezakonitosti; tužba se mora odbiti, ako tuženi ospori navode tužbe i predloži, da se oglušna osuda izreče.

Tuženi može, istina, priznati zahtjevanje tužbe, nu to priznanje ne veže sud, jer protiv zakonitosti govori predmnjeva, i u ovakom slučaju treba da tuženi ponudi dokaz po vještacima, a sud treba da ga izvede i na osnovu uspjeha toga dokaza izreče presudu svoju.

§ 158. o. g. z. glasi: „Muž, koji tvrdi, da nije otac djeteta, koje mu je žena rodila za vrijeme zakonskoga braka, dužan je oprijeti se zakonitosti rogjenja djeteta najdalje za 3 mjeseca, od kada je saznao, i suprot skrbniku, koji će se odrediti da brani zakonitost rodjenja, dokazati nemogućnost, da je dijete po njemu začeto. Ni preljub, što ga je učinila mati niti tvrgjenje njezino, da je dijete nezakonito, nijesu sami dovoljni oduzeti djetetu prava zakonita rodjenja". § 158. o. g. z. sadržaje, kako se vidi, izuzetak toli u pogledu dokazne teze, koli u pogledu načina, kako da se utvrdi istina. Dokaznom tezom može biti samo nemogućnost, da je dijete po mužu začeto, jer svaku drugu činjenicu, kao n. pr. preljub, ili navod matere, da dijete nije zakonito, smatra zakon da nije odlučna. Istinitost se ove teze može utvrditi samo dokazom. Otuda slijedi ovo: U slučaju, ako izostane tuženi, sud ne može na osnovu § 396. g. p. poprimiti, da je istinit navod tuži-

Digitized by Google

telja, da on nije mogao začeti dijete, nego tužitelj treba da ponudi dokaz, a sud treba da taj dokaz izvede. Izostane li pak tužitelj, onda nastaje prekluzija u pogledu protudokaza protiv predmnjevi, da je dijete zakonito; sud mora uzeti, da je istinit navod tuženika i po njegovu prijedlogu izreći presudu, kojom se tužba odbija.

§ 271. g. p. Načelo „iura novit curia" vrijedi samo u pogledu domaćega prava. Otuda slijedi ovo: Ako se desi slučaj, da treba inozemsko pravo primjeniti (§§ 34—37. o. g. z.), sudac treba da sebi ureda radi pribavi znanje o tom pravu. Doduše i stranke mogu suca podupirati u tome, ali načelno je dužnost suca, da se o tome uvjeri, da to pravo postoji i kakav mu je sadržaj. Uslijed toga ogluha ovdje nema značenja, kao što ga nema u svakom slučaju, gdje vrijedi načelo postupanja ex officio. Nu ne gledeći nato, tugje običajno pravo, privilegiji i štajuti ne idu megju faktična tvrgjenja, pa se već s toga razloga ne mogu bez dokaza na osnovu § 396. g. p. smatrati istinitim.

§ 273. g. p. Propis § 273. g. p. je izuzetak od načela, da se svako iskanje toli u pogledu obstojenja, koli u pog edu iznosa mora dokazati. Ima iskanja, kojih se iznos ili nikako ne može dokazati ili njihovo je dokazivanje skopčano sa velikim poteškoćama. Ipak se ne može uskratiti zaštita takovim pravima, pa stoga zakon ovlaštuje suca, da isnos takovih iskanja utvrdi po svom slobodnom uvjerenju na osnovu okolnosti, koje su mjerodavne za to, da se može u danom slučaju iznos iskanja utvrditi. Medju ovake okolnosti n. pr. kod alimentacije idu imovinske prilike nezakonita oca, stalež matere, doba života djeteta i t. d. U ovakovim slučajevima treba da se dokažu činjenice, koje su od upliva na iznos. Ovdje je iznos iskanja izlijev različitih činjenica, a jer ogluha zamjenjuje samo dokaz činjenica, s toga propis § 273. g. p. vrijedi takogjer i u oglušnom postupku. Nazočni je tužitelj dužan navesti one činjenice, koje su odlučne za to, da se utvrdi iznos njegova iskanja. Sudac će na osnovu § 396. g. p. te činjenice uzeti kao istinite i na njihovu osnovu prosuditi, da li i u kojemu je iznosu iskanje tužiteljevo osnovano. Nije pak dopušteno, da sudac neposredno poprimi, da postoji iskanje tužitelja u iznosu, koji je on naveo, jer se be dokaza smiju poprimiti samo činjenice kao istinite, a ne konsekvencija tih činjenica.

Na osnovu faktičnoga i dokaznoga materijala, što se skupi na način do sada navedeni, sudac će izreći osudu iz ogluhe, koja za nazočnu stranku može bit povoljna ili nepovoljna; ovisi to o tome, da li je prema ustvrgjenom faktičnom stanju zahtjev tužbe osnovan ili nije. Ta osuda može biti samo konačna. Ne može pak to biti niti prethodna (prejudicijonalna) osuda, niti djelomična; prethodna za to ne, jer se ova može izreći samo onda, ako je rasprava za sada samo u pogledu osnova zahtjeva za rješenje zrela (§393.

Digitized by Google

g. p.), a oglušnom postupku rasprava je zrela za rješenje i u pogledu osnova i u pogledu iznosa. Isto tako nema pretpostava, da se u oglušnom postupku izreče djelomična osuda, jer se ova može osnivati ili na priznanju (§ 391. st. 1. i § 395. g. p.), ili na odreknuću (§ 394. st. 2. g. p.), a o jednom i o drugom u oglušnom postupku na prvom ročištu ne može biti govora.[43] (Nastavit će se.)

Kaznivi čini zoper čast po austrijskem predosnutku kazenskega zakona 1909.

(z izvadjanji de lege lata in de lege ferrenda).

Spisal dr. Fran Mohorič.

I.

Vprašanje o državljanski časti in njeni sodni zaščitbi je povzročilo ravno v zadnjem času mnogo hrupa. Tudi razna druga poglavja našega karenskega zakona so bila v zadnjem času predmet ostre kritike, vendar menda nobeno ne v toliki mjeri kakor ravno XII. poglavje drugega dela: o kaznjivih činih zoper čast.

Enoglasno so se izrekala mnenja, da naš zakon ne ščiti dovolj osebne časti, in da je zlasti ta nezadostna zaščitba vir in posledica takozvane dejanske potrebe dvobojev kot sredstev častnega samozadoščenja.

Javni klic zoper nezadostno ščitenje osebne časti je dospel celo do pravosodnega ministerstva, ki je izdalo posebno naredbo v prilog boljšemu ščitenju osebne časti.

Po mojem nazoru je, kaku stoje stvari, tudi vsaka taka naredba brezvspešna, in za to nepotrebna in iz teoretičnih razlogov neprimerna.[1] Krivda nedostatkom tiči namreč tako globoka v zakonu, zlasti v zakonovih načelih, da so v tem oziru vse težnje knjige in rabe in zlasti vse ministerske naredbe neplodne.

---

[43] Skedl I. str. 88. op. 25. drži, da se djelomična osuda može izreći. „Wird bezüglich eines Teiles des Klageanspruchs kein Antrag auf Versäumnissurteil gestellt, so ruht nur in Ansehung desselben das Verfahren". Ova se tvrdnja kosi sa propisima §§. 391., 394., 395. g. p. Nazočnoj stranci pristoji izbor ili da traži da se izreče oglušna osuda ili da ne traži. Samo ako je u tužbi sadržano više zahtjeva, a sudac naredi, da se o svakom zahtjevu posebno raspravlja (§. 188. g. p.); onda se može u pogledu jednoga zahtjeva izreći oglušna osuda, a glede drugih postupak može mirovati.

[1] Vsaka taka naredba hote ali nehote kolikor toliko vpliva ali povzroči, da se vpliva in pritiska na prosto razsojo sodnikov in ovira pravilno tankočutno razsojo posameznega slučaja.

Digitized by Google

Da grajalni klici javnosti, ne bi bili upravičeni in utemeljeni, — tega ne bo nihče hotel trditi.

Toda sedaj se je omejevati samo na glavne pojave.

Grajalni klici javnosti glede nezadostne zaščitbe osebne časti so po mojem mnenju preveč ali celo zgol e n o s t r a n s k i.

Za rešitev vprašanja o zaščitbi osebne državljanske časti ne zadostaje samo opozoritev na nezadostno ščitenje časti, treba je predvsem raziskanja in razkaza vzrokov in činiteljev te prikazni.

Ob uzakonitvi našega kazenskega zakona pač ti činitelji in razlogi niso bili tako razvidni, izraziti in očiti, — večinoma niso bili še sploh niti rojeni.

Iz prvih časov našega zakona imajo kazenska sodišča izkazovati razmerno prav malo kazenskih slučajev zaradi varnosti časti, dočim so ti slučaji v zadnjih letih narasli na ogromno število, tako da razmeroma dosezajo ali celo v veliki meri presezajo število javnih kazenskih činov.

Iz te prikazni se da izvajati, da je državljanska osebna čast tekom let in desetletij ali neznansko napredovala, ali pa kakor se da na drugi strani iz te prikazni ravno tako mogoče izvajati, — da je državljanska olika — vkljub vsestranskemu napredku nove dobe — skrajno nazadovala, da je celo naravnost posirovela in podivjala. Vse te posledice se dajo izvajati in opazovati seveda samo iz površnega razmotrivanja sodnih pojavov pri kaznivih činih zoper čast. Ob začetku ali vsaj rečimo v d o b r i h letih našega že davno se preživelega zakona so bili kazenski slučaji zaradi časti redki. Takrat se je državljan čutil žaljenim in šel tožit zaradi razžaljenja časti še le, če je bil res občutno žaljen, in ni šel tožit (v višjih in zlasti tudi nižjih slojevih), če se mu je pokazal zgol kriv prst.

Sedaj pa se dogaja dan na dan, da se zaradi „časti" tožarijo slojevi, čem manjše časti so, čem manj se ravnajo pri svojih delih in poslih po načelih neomadeževane časti, skratka čem manj so častno neomadeževani, tem bolj so občutni, tem bolj žaljeni pri vsaki malenkosti in tem bolj neisprosno tožarijo.

Za to prikazen je najti samo eno razlago; namreč da naš kazen ščiti tudi preveč osebne časti, kajti on jo ščiti tudi tam, kjer je ni in kjer se je pri belem dnevu nemore najti z vsemi stopnjevanimi razvetljavami in lučnimi iznajdbami naše dobe. Samo na tem zakonovem stališču je pri nas možno, da gre tat brez škode in kazni tožit okradenega lastnika, češ da mu je očital tatvino, — še predno, je lastnik sploh doznal, da mu je bilo kaj vkradenega.[2]

---

[2] Tat se je za vkradeni denar napil, splal na senišču in se mu je živo sanjalo, da ga je lastnik poiskal na ležišču in mu preiskal žepe.

Digitized by Google

Glavni nedostatek našega zakona je toraj, da ščiti preveč časti, tudi tam, kjer je ni. Stem pa je tudi dana že pojasnitev, da zakon ne more razmerno zadostno ščititi časti tam, kjer je potreba.

Če se skregate dve ženski in druga drugi zalučite v obraz nazivanje: „stara baba, grda baba", — rešuje naš zakon to čast s tem, da obema prisoja kazen zapora od treh dni do enega mesca. Stem naj je čast skreganih dveh navadnih žensk rešena!

Naš zakon toraj zlasti ne vprošteva dejstva, da smejo pred sodišče spadati samo zadeve, ki so dovolj važne in sodne razsoje tudi vredne. Zakonova posledica je, da na zadnje „grda baba" nanese vsaki stranki poleg kazni nezmerno škodo na stroških in zamudah, in na tak način morajo sodišča reševati socijalni in gospodarski problem državljanov na rovaš njihove časti.

Starega načela: minima non curat praetor naš zakon ne uvažuje zadostno. Zato pa je v malih, neznatnih rečeh prestrog, v važnih in velikih pa nezadosten.

Zakon ščiti vsako najmanjšo žajivo malenkost, zato pa potem ne najde zadostne razlike med malenkostno in veliko žalitvijo; zato se žalitve v življenju in v rabi jednačijo, — in zato izgublja zakonova zaščitba časti svojo veljavo in vrednost.

Drugi glavni nedostatek našega zakona je dopustnost zloglasnega dokaza resnice, ki dejansko preobrača zasebnega obtožitelja v obdolženca, tako da vsled dokaznih dogodkov pred sodiščem postane žaljena čast obtožiteljeva v resnici še bolj in z nova žaljena, čeprav obtožitelj na zadnje zmaga in doseže obsodbo žalitelja.

Pri tej splošno priznani nedostatnosti našega zakona v poglavju o činih zoper čast je pač pred vsem zanimivo vprašanje, kako misli zakonodavec v bodočnosti ščititi osebno čast državljanov, zlasti vprašanje, vkolikor so se dosedanje razmere spremenile na boljše ali ostale pri starem, in ali se niso morda celo poslabšale.

In te okolščine pač dovolj upotrebljajo in tudi upravičujejo početje da se baveč z kazenskim predosnutkom pred vsem bavimo s poglavjem o kaznivih činih zoper čast.

Nekoliko omejevanja glede sodne kaznivosti in sploh sodne stvarne pristojnosti nahajamo v zakonu v tem, da je sodna kaznivost žalitev izključena pri žalitvah a) med stirimi očmi, in deloma tudi takrat, b) če pri nejavnih storitvah niste bili navzoči najmanje dve tuji priči.

Vse dosedaj nesodne žalitve spadajo v smislu §-a 1339 v. d. z. v pristojnost političnih oblasti, in nastane vprašanje, če ne bi kazalo pristojnosti političnih oblasti glede nekterih malenkostnih žalitev razširiti, ščim bi odpadla zamotanost sodnega postopka in se dosegla naglost obla-

Digitized by Google

stvene razsoje, za ktero zadostuje v mnogih slučajih že dejstvo ugotovitve, da se je kdo neprimerno ali razžaljivo obnašal ali zadostuje vsaj oblastven ukor ali druga redarstvena kazen.

Nektera podrobna izvajanja v tem oziru najdemo tekom naše razprave

II.

Nekaj splošnega pregleda.

A. Razvrstitev po vsebini.

Naš kazenski zakon govori v XII. poglavju II. dela naslovno: „O pregreških in prestopkih proti varnosti časti" in razvrščuje nadalje tri skupine kaznivih činov proti varnosti časti, in sicer:

1. pod naslovom: žaljenja časti: (to se tako zvane žalitve čast v ožjem pomenu, žalitve po vsebini, toraj žalitve z obdolžitvami in očitki, sploh zdejstvi) — se navaja:

a) neosnovana obdolžitev zaradi hudodelstva, pregreška ali prestopka (§ 487 kz.);

b) neosnovana obdolžitev zaradi drugih nečastnih in nenravnih dejanj (§ 488 kz.);

c) objava drugih častkršnih, če tudi istinitih dejstev iz zasebnega in rodbinskega življenja (§ 487 kz.);

d) druge sramotitve.

V obeh slučajih c, d, se več ne gre samo za žaljivo vsebino, za žalitve na časti v ožjem pomenu, ampak tudi za žalitve po obliki, — zlasti po javnosti žalitve (žalitve v širjem pomenu).

2. Pod naslovom: Javna zmerjanja ali javnezlolotitve § 496 kz., — žalitve zgol po obliki, ker se kot bivstveni znak zahteva javnost storitve, in ker se gre za gola zmerjanja, to je za žalitve brez dejstev.

3. Brez skupnega naslova: Nektera druga žaljiva dejanja, ki so sicer prejšnjim (§§ 487—491 kz.) sorodna, pa ž njimi ne soglašajo, in sicer a) očitki zaradi prestane ali odpuščene kazni (§ 497 kz.).

b) Izdanja tajnosti bolnikov in bolezni a) po zdravnikih in babicah, b) po lekarnarjih (§ 499 kz.).

Predosnutek razvrščuje kaznive čine zoper čast, nekoliko drugače.

Dosedanji kazenski zakon začenja z najvažnejšimi, (§ 487 kz.), predosnutek z najnižjimi pravimi žalitvani, če označujemo žalitve z očitkom prestane in z izdanjem bolniških tajnosti kot neprave žalitve.

1. § 326 ima naslov: zmerjanje (kakor § 496, kz. in je po vsebini sličen našemu §-u 496 kz., obsega žalitve po obliki.

2. a) V §-u 327 nahajamo pod naslovom: Žaljenje: obdolžitve zaradi dejanja, opusta, lastnosti ali mišljenja, ki je sposobno, obdolženca ozaničljiviti ali v javnosti ponižati, toraj brez izrečnega razločevanja do-

Digitized by Google

ločnih ali nedoločnih dejstev, v bivstvu toraj nekaka zveza §§-ov 487. 488, 491 kz.

b) v §-u 381 nahajamo pod naslovom: Obrekljivo žaljenje, očitke dobesedno iste vsebine kakor v § 327 z edinim razločkom, da so to očitki zoper boljšo vednost.

3. Končno nahajamo u §-u 332 pod naslovom: „Očitek kazni", očitek prestane ali odpuščene kazni.

Nasprotno našemu zakonu pa je predosnutek opustil uvrstitev izdanja bolniških tajnosti med kaznive čine zoper čast, marveč jih je uvrstil v posebnem poglavju pod naslovom: Kršenje tujih tajnostij — med kršenjem pisemskih, poštnih, dovčnih in drugih takih tajnostij v §-u 403, ki ima posebni naslov: Kršenje tajnosti poklica (XXXI. poglavje).

B. Razvrstitev po kazni.

Po izmeri kazni se dajo pregledno razvrščevati kazenski čini zoper čast po kazenskem zakonu in pred osnutku nastopno:

1. Očitek prestane kazni § 497. kz.: zapor od 1 deva do 1 tedna.	1. Po predosnutku: a) zapor do 6 tednov ali globa do 500 K; b) pri storitvi v tiskovini ali na javnem zborovanju: zapor do 3 mesce v ali globa do 1000 K. § 332.
2. Zmerjanje in zloltivtte (§ 496 kz.): a) zapor od 3 dni do 1 mesca; b) pri storitvi na kraju posebne spodobnosti, zoper cele sloje državljanov strogi zapor do treh mescev. § 496² kz.	2. § 326: (zmerjanje ali zlolotitev) a) jetnišče ali zapor do treh mescev ali globa do 1000 K.
3. Žalitve §§-ov 487, 488, 489, 491 kz.: a) zapor od 1 do 6 mscev; b) kot tiskovinski pregrešek zapor od 6 mescev do 1 leta (§ 493¹).	3. § 327 (žaljenje): a) jetnišče, ali zapor do 6 mescev ali globa do 2000 K; b) pri storitvi v tiskovini ali na javnem zborovanju: jetnišče ali ječa od 1 tedna do 1 leta, ali globa od 50—4000 K. 4. § 331 (obrekljivo žaljenje): a) jetnišče od 1 tedna do 1 leta;

Digitized by Google

b) pri storitvi v tiskovini ali na javnem zborovanju: jetnišče od 2 tednov do 2 let;

ad a) b) Poleg prostostne kazni se more v obeh slučajih opoznati tudi na globo do 5000 K.

Tiskovinska storitev pri zmerjavnem razžaljenju posebej in zlasti za stopnjevanje kazni ne pride v poštev ravno tako kakor dosedaj (§ 326 = 496 kz.), ampak se more vpoštevati samo kot splošni obteževalni razlog pri kazenski izmeri. Pač po povzroči tiskovna storitev pri očitku prestane kazni stopnjevanje kazenskoga stavka (§ 332) v nasprotju z dosedanjim zakonom (§ 497 kz.).

V slučajih obdolžitev in očitkov v smislu §§-ov 487, 488, 489, 491 kz. — stopnjuje po našem zakonu tiskovno storitev prestopek zoper varnost časti v pregrešek. Kako je v tem oziru v predosnutku?

Tukaj je v obče omeniti, da tudi predosnutek razločuje tri stopnje kaznivih činov: prestopke, pregreške in hudodelstva.

Prestopki tudi po predosnutku obsegajo prostostne kazni samo do 6 mescev, globne kazni pa do 2000 K.

Pregreški obsegajo prostostne kazni in sicer jetnišče in zapor nad 6 mescev in globno kazen nad 2000 K, hudodelstva pa kazen začasne in dosmrtne ječe, in smrtno kazen (§ 2.).

Glede na stanje našega zakona je omeniti, da tudi po predosnutku spadajo prestopki z izključno pristojnost okrajnih, pregreški in hudodelstva pa zbornih sodišč.

Z ozirom na naš zakon in na razlikovanje in izključljivo omejevanje prestopkov od pregreškov, pregreškov od hudodelstev po obsegu ali bivstvu kazni umevamo na prvi pogled § 2, ki določa obseg in način kazni prestopkov pregreškov in hudodelstev, tudi v dosedanjem izključujočem smislu posameznih stopinj.

Dejansko pa nahajamo v slučajih: Kazen ječe, izključne kazni hudodelstev poleg jetnišča in zapora, ki je izključna kazen pregreškov in prestopkov. Tako nahajamo na pr. v §-u 112 (priprava k veleizdajstvu) kazen: ječa ali jetnišče od enega leta do desetih let; ali v §-u 112: ječa od enega do treh let, ali jetnišče ali zapor od treh mescev do treh let, in enako na neštetih mestih.

Dejanski položaj se toraj lahko označuje ali kot hudodelstvo ali pregrešek, in vpraš mo se, od česar je odvisno eno ali drugo, ali od poliubnosti ali odločbe obtožitelja ali sodnika, ali od razlogov stvarnosti ali umestnosti, ali od razlogov osebnega vpoštevanja ali od javnih, morda celo političnih vplivov? !

Digitized by Google

Tudi sedaj nahajamo možnost zamenjave v kazni; v §-u 460 kz.: zapor ali strogi zapor, v §-u 431 kz.: zapor ali globa, vendar se gre tu za kazni, ki so več ali manj enakovredne in zamenjavne (24 ur zapora = 10 kron) in ki so zamenjavne na najnižji stopinji, na stopinji prestopkov, kjer med posameznimi vrstami kazni v bivstvu ni posebnega, ali vsaj ne velikega stvarnega razločka; kjer so si kazni razmeroma enakoveljavne.

V predosnutku pa se zamenjuje hudodelstvena in pregreškovna kazen toraj ne samo kazen raznih stopinj, marveč kazni najvišje stopinje, najhujša kazen: ječa z manjvrstno in nižjestopno kaznijo jetnišča ali zapora. Zamenjuje in stem nekako jednači se naravno pomen hudodelstva in pregreška, in značaj hudodelca s pregreškarjem, za kar pa v predosnutkov ni najti ne razlogov ne razlage. —

Na vsak način je taka zamenjava hudodelstvenih in pregreškovnih kazni — nekaj novega, nenadjanega in nepričakovanega in je pač dvomiti, da bi se to dalo vzdržati.

Glede prestopkov in pregreškov je omenjati, da predosnutek ne pozna izvanredne sodnikove milosti kakor naš zakon. Iz tega razloga je primoran nastavljati spodnje meje kazni prav nizko. Pri izključujočih kaznih bi bila toraj najnižja pregreškovna meja 6 mescev. Ker na tako visoko spodnjo mejo zakon pri pregreških ne more misliti, za to je moral tudi pri pregreških staviti začetno mejo kolikor mogoče nizko. Zato so pa izključujoše meje kazni med prestopki in pregreški nemožne, in zato segajo pregreškovne spodnje kazenske meje v obseg in meje prestopkovnih kazni na pr. v §-u 381 jetrišče od enega tedna do enega leta.

§ 2. pa je doslovjen tako nejasno, da se tako zaseganje spodnjih mej kazni raznih stopinj iz njega ne da neposredno in brez konkretnih kazenskih nastavkov posneti, in je temu §-u za to potreba jasnejšega besedila.

Če toraj po teh vmesnih navedbah in izvajanjih rešujemo naše vprašanje o načelni ureditvi kazenskih nastavkov pri činih zoper čast, nam je ugotavljati nastopno.

Kakor v dosedanjem zakonu tako tudi po predosnutku so žaljenja (v ožjem pomenu), pozročena v tiskovini, — in sicer že po svojem kazenskem stavku — pregreški (§ 327 jetnišče ali zapor od 1 tedna do 1 leta, ali globa od 50 K do 4000 K; § 331 jetnišče od 2 tednov do 2 let in poleg fakultativna globa do 5000 K).

Toda poleg tega ustanavlja (brez tiskovinske storitve) pregrešek tudi obrekljivo žaljenje samo na sebi (§ 331: jetnišče od 1 tedna do 1 leta in poleg fakultativna globa do 5000 K).

Tudi po kazenskem in zvezno po kazenskopravdnem predosnutku spadajo pregreški, in toraj tudi žalitev §-a 331[1] pred zborno sodišče, in sicer če bo obveljal tudi tozadevni del kazensko pravdnega predosnutka

Digitized by Google

pred m a l o s o s o d n i š č e,[3] dočim spadajo tiskovni pregreški zoper čast dosedaj pred porotno sodišče in zanaprej — če obvelja nameravana novost, — pred v e l i k o sodnišče.

III.

Nektere razlike in posebnosti kazenskega predosnuta.

1. K našemu §-u 496 kz. (§ 326) je zlasti omenjati novo besedilo: Kdor koga javno a l i p r e d k a k i m t r e t j i m zmerja, se ga dejstveno zloloti ali se mu z zlolotenjem grozi. Besedilo se toraj v splošnosti strinja z našim §-om 496 kz.; o d p a l o je pri grožnji z zlolotenjem dopolnilo...: n a g l a s, d a b i b i l s l i š a n, p r e m e n i l o se je besedilo: javno a l i p r e d v e č i m i l j u d m i in nadomestilo z določbo: a l i p r e d k a k i m t r e t j i m.

O b s e g žalitve zmerjanja se je toraj:

a) r a z š i r i l, ker zadostuje že zmerjanje pred e n i m tretjim, ki je bilo dosedaj (pred večimi ljudmi) podrejeno samo politični kazni, kar je popolnoma zadoščalo, in za to novost ne najdemo ne zadostne potrebe in ne utemeljitve, izvemši razlog, da naj bi storitev bila pri vseh slučajih žalitev i z j e d n a č e n a, čemu pa ugovarja zopet razlog, da se v §-u 326 (§ 496 kz.) gre s mo za žalitve po o b l i k i, in ne po dejstvih (faktih: obdolžitvah ali očitkih), tedaj ne po v s e b i n i;

b) kaj pomeni določba: j a v n o, o tem nas pouči § 94 (predosnutkove samorazlage nekterih izrazov v VI. poglavju) in sicer slovi § 94;: Djanje je storjeno javno:

(I) kadar se dovrši (1) a) na javnem s p l o š n o p r i s t o p n e m k r a j u (in b) na več kakor dvema osebama o p a z l j i v i n a č i n ali (2) pred večimi kakor dvema osebama, v kolikor se ne gre z naznanilo, ki se je izvršilo v rodbinskem okrožju storilčevem ali se ima sicer po okolščinah slučaja smatrati zaupnim;

(II) če se izvrši s tem, da se (1) r a z š i r j a (a) tiskovina, (b) kak drug spis ali (c) vpodobitev ali (2) se na splošno pristopnem kraju (a) nabije ali (b) razstavi.

Nasproti sedanjemu položaju je predosnutek pojm javne storitve u t e s n i l, zahtevajoč večjo javnost kakor dosedaj, namreč na splošno pristopnem kraju in vrhu tega še na najmanj trem (večim kakor dvema osebama) osebam opazljivi način, kar je odobravati. To utesnitev je pa predosnutek mogel tem lažje ukreniti in jo celo ukreniti moral, ker je za kaznivost zmerjanja ustanovil že žalitev pred jedinim tretjim (strancem).

[3] Glede izraza za: Schöffe, Schöffengerichte (viečniki, priseżniki, sosodniki? !) bo treba enotne določitve v slovenščini, hrvaščini, češčini... itd., primerjaj Slovenski Pravnik št. 1, 2, 3 iz leta 1910.

Digitized by Google

§ 94. razlikuje dvojno javnost in sicer navadno (ožjo) javnost in stopnjevano (širšo) javnost (kakor dosedai).

Navadna javnost je nasproti sedanjemu zakonu utesnjena, ker se zahteva večja javnost, trem osebam opazljivega načina (in ne samo dvema osebama), ali pred najmanj tremi osebami.

Stopnjevana javnost je po predosnutku v obče enaka javnosti dosedanjega zakona (a) tiskovinska (b) razširjevana spisna ali (c) vpodobitvena javnost (§ 489 kz.: v tiskovinah, razširjenih spisih ali v podobitvah).

Preosnutek pa še pojm razširjevanja razteza ali prav zaprav podrobneje izvaja (precizuje), dodajajoč, da je razširjanju enako, če se tiskovina, spis ali vpodobitev na javnem, splošno pristopnem kraju nabije ali razstavi. S kratkimi besedami bi se dala ta stopnjevana javnost označevati kot: tiskovinska, spisovna, vpodobitvena, nabitvena in razstavitvena javnost.

Pri tem je povdarjati, da znači razširjevanje — pač telesno razširjevanje od roke do roke, nabijanje in razstavljanje pa je sicer tudi razširjevanje — toda samo tako rekoč duševno, ker posameznik vtelešnjene žalitve (na kaki snovi) ne dobi v roko, marveč jo posname samo duševno na kraju nabitve ali razstavitve.

Ravno pri kaznivih činih zoper čast pa še nahajamo drug posebni način stopnjevane javnosti, namreč javnost storitve na javnem (toraj ne na zaupnem) zborovanju, (in seveda tudi ne v tajni seji, — v zaupnih okolščinah (§ 94[1]).

(III) Predosnutek pa nadalje pri stopnjevani javnosti ravno pri kaznivih činih zoper čast razločuje celo med širšo in najširšo javnostjo in porablja pojm najširše javnosti 1. za izključitev dokaza dobre vere (§ 328[2]) in 2. za stopnjevanje kazenskega nastavka (§§ 327[2], 331[2], 332[2]) in 3. za dopustnost obsodbene objavitve.

4. Bivstvenost najširše javnosti in sicer a) tiskovne, b) zborovalne in c) javnosti predmnožico (ljudi) vporablja predosnutek tudi za tvorbo bivstvenega znaka pri pregršku ponižanja ustavnega zborništva (§ 152[1, 2]), in državne oblasti (§ 164, 165).

2. Glede nejavne storitve ima predosnutek različno besedilo in sicer:

v §-u 326 (pri zmerjanju) ... pred kakim tretjim,

in v §327, 331 (očitek: djanja, opusta, lastnosti, mišljenja) pa: ... (a) nasproti kakemu tretjemu (strancu) ali (b) v naznanilu, strancu pristopnemu; enako tudi v §-u 332 pri očitku prestane kazni.

Ali je iskati in najti tukaj kak nameravani razloček, se brez nagibov k tem §§-ov ne da zanesljivo reči.

Kako razlikovanje bi bilo možno?

Digitized by Google

Storitev p r e d s t r a n c e m ima pač lahko ta pomen, da jo stranec z odprtimi čuti opazuje, in toraj mora opaziti, da je toraj opazitev in izpričanje vsaj enega stranca bivstveni znak, conditio sine qua non.

Storitev n a s p r o t i s t r a n c u pa je lahko taka, da je stranec sploh ni opazoval in opazil, morda jo je pregledal ali preslišal, in da je stranec zaradi tega tudi dejansko ne more izpričati.

To naziranje in razlikovanje po besedilu potrjuje tudi dostavek (b) ; ali v naznanilu, pristopnem strancu, ščim se ne izreka, da je stranec vsled naznanila res izvedel za očitek, marveč, da bi zanj mogel zvedeti po naravnem teku stvari.

To razlikovanje bi dajalo toraj bivstveni znak izpričanja po vsaj enem strancu v slučaju § 326, in zadostnost izpričanja po žaljencu samem, če je bila sicer ne samo možnost, ampak celo nevarnost, da bi jo slišal ali celo moral slišati eden stranec. Glede §-a 326 (javnega zmerjanja) bi to razlikovanje nadalje pomenilo bivstveno zahtevo, da pri nejavnem storilstvu mora žalitev potrditi vsaj eden stranec, kajti sicer bi se žalitev ne bila vršila pred strancem ; pri javni storitvi pa zadošča storiltev v javnih okolščinah (kraj in način) sama, in ni treba, da bi žalitev opazil ali izpričal vsaj eden stranec, zadostuje že abstraktna možnost opazljivosti po treh osebah.

De lege ferenda je izreči, da se nasproti dosedanjemu stanju ni izkazala potreba pomnoževanja slučajev kaznivosti, ter da se je pri potrebni storitvi pred vsaj dvema oseba le prav redko kedaj pripetil slučaj, da bi nobeden strancev žalitve ne opazil in ne mogel izpričati. Sedaj je pa obdolženec izročen žaljencu na milost ali nemilost njegovega dokaza in neprilikovanja. Dokaz storitve je stvar proste sodnikove razsoje.

Želeti je da ostane dosedanji položaj, in se smatra za kaznivo nejavno žalitev pri zmerjanju (oblikovni žalitvi) žalitev najmanj pred dvema osebama (§ 496 kz. = 326) in pri obdolžitvah in očitkih žalitev in izpričanje pred najmanj eno, oziroma po najmanj eni osebi.

3. Razlikovanje §§ 488, 491 kz. med določnimi in nedoločnimi dejstvi je v predosnutku n a v i d e z izginulo ; vkolikor je to res, se bo pokazalo poznej pri razmotrivanju o obsegu in bistvenostij dokaza resnice. §§-a 488 in 491 sta v §§-ih 327 in 331 dejansko sklopljena v eno celoto ; na § 488 se nanašajo besede : „djanje, opust", na § 491 pa : „lastnost ali mišljenje".

4. Pri žalitvah zoper pokojnike ali nezaslednike je v §-u 333[3] pravica do obtožbe o m e j e n a na ostalega zakonca in sorodnike prvega kolena, kar je odobravati ; kajti v §-u 492 kz. gre kaznivost zoper sloves — kakega mrtveca — sploh predaleč.

5. Glede žalitev u r a d n i h ustanovlja § 333 [pravico obtožbe j a v n e g a o b t o ž i t e l j a v obsegu javne obtožbe, vendar le z d o p u s t i t v i j o žaljencu predstojne oblasti in z omejitvijo, da prehitela zasebna obtožba

Digitized by Google

izključuje javno in narobe, kar je odobravati nasproti sedanjemu položaju, da v kljub obtožbi po javnem (pooblaščenem) obtožitelju ostane zadeva vendar le predmet zasebne obtožbe v nekterih slučajih, ki niso izrečno podrejeni javni obtožbi.

Moti nas pa na prvi pogled besedilo: Če se žalitev izvrši zoper osebo javne službe ali uslužbenca vere a) med (während) vršitvijo njihovega urada ali službe, b) ali v tiskovini ali v javnem zborovanju zaradi (tega) poslovanja: — kajti vsakdo bo v dejstvenosti ad a) našel storitev besedne ali dejstvene žalitve uradne osebe. (§ 312 kz.) Toda žalitev uradne osebe je v osnutku urejena v §-u 159 in ima nekoliko drugačno besedilo § 159[1]: Kdor osebo javne službe ozmerja, kadar izvršuje svoj urad ali službo, se kaznuje z jetniščem ali zaporom do 3 mescev ali z globo do 1000 K. § 159[2]: Kdor se osebe javne službe dejansko zloloti ali ji z zlolotenjem grozi med izvrševanjem urada ali službe, se kaznuje z jetniščem ali zaporom do 6 mescev ali z globo do 2000 K.

§ 159[2] je povsem enak §-u 326 (§-a 496 kz.) in je toraj ožji kakor naš § 312 kz., ki kaznuje: vsako besedno ali dejstveno razžalitev, toraj zmerjanje in obdolženje, in je v §-u 312 kz. vsebovana tudi vsaka obdolžitev v smislu §§-ov 487, 488, 491 kz. Po osnutku bi toraj bila manjša žalitev zmerjanje (§ 496 kz. = 326) predmet javne obtožbe, težja razžalitev obdolžitve §§-ov 487, 488, 491 kz. i § 327, 331) pa predmet zasebne obtožbe ali vsaj alternativno zasebne obtožbe. Kajti sicer bi zadostoval § 159 in bi posebnega §-a 333[2] ne bilo treba.[4]

6. Glasom § 75[1] ugasne pravica do zasebne obtožbe, če se ne izvršuje tekom treh mescev (a tempore scientiae).

---

[4] Da se gre v §-u 333 zares samo za obdolžitve, izhaja tudi iz besedila: Če se zgodi razžaljenje, ki je naslov obdolžitvenim žalitvam §§-ov 327 in 331.... Če se vprašujemo, kako pride zakonodavec do tega, da manjšo žalitev podreja javni, večjo pa zasebni ali samo alternativno (dopustitveno) javni obtožbi, — pač moremo za to razlikovanje najti samo razloge umestnosti.

Pri zmerjanju je obsodba zmerjavca od osebe uradnika neodvisna, pri obdolžitvah pa pride v poštev, ali je očitano dejstvo resnično ali ne, in če je morda resnično, je za javni urad in njegov ugled obtožba morda neumestna, za to se pri taki obdolžitvi prepusti zasebna obtožba — žaljenemu uradniku, in javna obtožba omejuje na dopustitev uradnikovega predstojništva, ki je v zadevi najbolj poučeno.

V tem smislu bi se toraj našla opravičba za razlikovanje med § 159 in 333[2]; v §-u 159 nahajamo samo razžaljenja v širšem smislu, razžaljenja po obliki = (zmerjanja), v §-u 333 pa razžaljenja v ožjem smislu z obdolžitvami, očitki, — z dejstvi, — tedaj razžaljenja po vsebini (§§-ov 237, 321).

Žalitve z nanašanjem na službene posle uradnikov, pa ostanejo povsem navadna zasebna zadeva žaljenega uradnika, in postanejo dopustitvena javna zadeva le v slučaju storitve v tiskovini ali na javnem zborovanju.

Digitized by Google

Po §-u 76 pa zastarajo kazniva djanja, glede kterih je določena prostostna kazen manj kakor 6 mescev ali samo z globo — v 6 mescih.

Zastaranje po starem zakonu je bilo zelo obteženo, vendar je znašala zastaralna doba pri najmanjših prestopkih in zlasti pri onih zoper varnost časti tri mesce, — sedaj pa najmanje 6, in doba osebnega zastaranja tri mesce toraj skupaj 9 mescev.

Če se pomisli, da pri medsebojnih zmerjanjih čaka čestokrat jedna stranka do 42-tega dne sedaj, bo čakala v prihodnje cele tri mesce in zadnji dan vložila svojo obtožbo. Pri žalitvah se gre za „krilate" besede, ki se tekom kratkega časa zgube pričam iz spomina, — že tekom 6 tednov, kamoli tekom 3—9 mescev. Če bi se daljša doba zastaranja določila za osebe, ki bivajo izven kronovine in iim je poizvedba in obtožba s tem obtežkočena, bi ta razlog bil vsaj umesten. Toda dejanske potrebe za povečanje zastaralne dobe pač ni bilo, in bi lahko v tem oziru ostalo pri stari dobi 6 tednov in 3 mescev.

(Nastavit će se.)

„Vrv = mjera, medja".

Prilog tumačenju poljičkoga štatuta.

Napisao dr. Iv. Strohal.

U članku „O hrvatskoj pravnoj terminologiji" iznio sam mnijenje, da je riječ „vrv" u hrvatskom jeziku prvobitno značila „uže", „konop", a u prenesenom smislu „mjera" i „medja". („Mjesečnik", 1909., str. 735. i d.) Ovo mnijenje ne slaže se s dosadanjim tumačenjem te riječi (tako u Leontovića, Jagića, Radosavljevića i Mažuranića). U duhu naime teorije o prvobitnoj zajednici dobara, koja se je, kako Roscher veli, do danas sačuvala u negermanizovanih (nekulturnih) Slavena, kad već nije bilo drugih argumenata, počelo se je dokazivati, da se pod riječju „vrv" imade razumijevati neka zajednica dobara, osnovana na krvnoj svezi, koja se je usčuvala iz pradavnih vremena. Neki tumači zadovoljili su se doduše i s manjim, te tvrde, da se riječi „vrv" označuje „linea sanguinis", ili naprosto „krvna sveza".

Ovih dana nadjoh slučajno u „Glasniku zem. muzeja za Bosnu i Hercegovinu", u godištu XX., članak „Vrste nepokretne svojine u Hercegovini", od dra. Jevte Dedijera. U tome članku stoji (str. 392.): „Zamišlja se, da je ilaka onaj dio mere (seoskog pašnjaka), koga bi ograničivale prave linije, povučene pod pravim uglom s krajnjih ivica jednog cjelokupnog imanja

Digitized by Google

(t. j. sa zemljišne čestice, koja se nalazi u individualnoj vlasnosti pojedinca, a graniči s tim seoskim pašnjakom). Ako je neko imanje razbacano po većem prostoru i ako su njive smiješane s tudjim njivama (t. j. nema svaki seljak svoju njivu, zemljište u jednom komadu uz općinski pašnjak, nego razbacano ili podalje), onda (pošto su njive u karstu većinom u zatvorenim karsnim depresijama — vrtačama) se ilakom smatra onaj dio mere, s koga bi se pri jakoj kiši voda slijevala u njegovu njivu".

Čim sam pročitao ove riječi, makar i jesu složene dosta nerazumljivo i pogrješno (na pr. : „koga" mjesto „koji"), odmah sam se sjetio poljičkoga statuta, ustanove : „a ča je gaj, toj se ima diliti ovakoj i po ovi put : najprvo ako bi se znala vrv i dio kako gre od plemenšćine meju selom, po miri i po vrvi od baščine, tada ne bi tribi inoga ni inaka dilenja iziskivati od gajev, nego po pravoj vrvi i po miri od glav· i podvornic i plemenšćine, kako godir gre vrv od baščine, tako ima i gaja dio pojti. Nu li se ne zna ni se more znati vrv meju sobom od plemenšćine, kako se nahodi gdi je veće dionikov u selu, tomuj se ima ovako diliti gaj : najprvo i najpočeonije počelo od iskoni na stare i zakonite žribove i sada i podvornice ima pojti dio gaja". U toj naime ustanovi valja samo zastarjeli termin „vrv" nadomjestiti s današnjim terminom „medja", i čitava ustanova postaje onome, komu su razumljive druge riječi u toj ustanovi, posvema jasnom ; dok bi, da se termin „vrv" nadomjesti s terminom „zajednica dobara" ili s terminom „krvna sveza", čitava ustanova i dalje ostala posve nerazumljiva. (Kako može ići budi kakova „imovinska zajednica" ili „krvna zajednica" od „baščine", t. j. zemljišta u individualnom vlasništvu i to „meju selom", i kako može ta „imovinska zajednica" ili „krvna sveza" od „baščine" pojti, preći na „gaj" ? !) Uzme li se, da „vrv" znači „medja", izrečeno je u prvom dijelu pomenute ustanove pravilo, koje je vrijedilo za diobu „insulae in flumine natae" već u starom rimskome pravu.

Iz članka pak D e d i j e r o v o g vidimo, da se je to pravilo sačuvalo još i danas u susjednoj Hercegovini pri prosudjivanju, koliki dio seoskog pašnjaka pripada svakome od ovlaštenika.

D e d i j e r o v članak još je i u drugome pravcu zanimljiv za tumačenje riječi „vrv". Veli se naime u tome članku (str. 388.) : „Cijela ispaša u Podveležju podijeljena je na ograde, dijelove pojedinaca u ispaši ; ograde se dijele na uža, a svako uže široko je pedeset rastegljaja, a dugo od kuće do na vrh Beleži". — Dakle i današnja riječ „uže" imade kao i izumrla riječ „vrv" u nekim krajevima u prenesenom smislu značenje „mjera", onako, kako u drugim krajevima riječ „lanac".

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Smetanje suposjeda počinja suposjednik, ako raspolaže samovoljno i bez privole drugoga cijelom bilo sa stvari, bilo sa dijelom njezinim.

Kr. kot. sud k K. u parnici M. Č. proti F. B. radi smetanja suposjeda oranice odlučio je odlukom od 20. septembra 1909. br. 7966. gr.:

Tužitelj odbija se sa svojom tužbom i zahtjevom, da ga je tuženi F. B. smetao u mirnom i faktičnom posjetu oranice u S. tim, što je 22. aprila 1909. ovu oranicu preorao, pak da mu se s toga nalaže, da se imade kaniti dalnjega smetanja pod globom od 200 kruna odnosno zatvora od 20 dana i da je dužan tužitelju naknaditi prouzročeni parbeni trošak za 8 dana pod prijetnjom ovrhe, usuprot imade tužitelj naknaditi tuženiku parbeni trošak od 14 K 20 fil. za 8 dana pod prijetnjom ovrhe.

Kr. sudbeni stol u V. kao nadležno prizivno sudište odlukom od 3. marta 1910. br. 2219. obnašao je po § 62. toč. 11. i 66. z. s. p. napadnutu odluku ukinuti i odlučiti:

F. B. smetao je tužitelja M. Č. u mirnom i faktičnom suposjedu oranice u S. time, što je dne 22. aprila 1909. ovu oranicu preorao, pak mu se s toga nalaže, da se imade kaniti u buduće dalnjega smetanja pod globom od 100 K odnosno zatvora tomu odgovarajućega i ujedno je tužitelju dužan naknaditi parbeni trošak od 41 K 70 fil. u roku od 8 dana pod inakom prijetnjom ovrhe sve iz slijedećih razloga:

I sam postupajući sudac uzima dokazanim, a to tvrde i obje stranke, da su tužitelj i tuženi dosada zajedno vršili posjedovne čine na ovoj oranici. Dakle su bili u suposjedu prijepora. Prvi sud ali iz toga zaključuje, da je tuženi ovlašten bio polovicu te oranice i proti volji tužitelja za sebe uživati, što se ali protivi propisom § 349. o. g. z. (compossessio plurium in solidum), već se pod suposjedom razumijeva, da više njih faktičnu vlast nad fizično nerazdijeljenom stvari vrši na taj način, da nijedan izmedju ovih suposjednika ne može bez privole drugog raspolagati ni cijelom stvari, a ni fizičnim dijelom iste. (Compossessio pro indiviso, §. 828. o. g. z.). Posjed i upravljanje zajedničkom stvarju pripada svim dionikom skupa. U poslovima tičućim se samo urednoga upravljanja i uživanja zajedničke stvari odlučuje većina glasova, dakle u nazočnom slučaju i privola tužiteljeva (§ 833. o. g. z.).

Pošto tuženi takove privole od tužitelja nije ni tražio, a ni dobio, stegao je tužitelja u suuživanju ove oranice, pa ga je dakle tim smetao (§ 1. z. s. p.).

Budući je prvi sudac protivno od toga uzeo, očito je krivo shvatio ustanovu zakona o suposjedu, pa je tim počinio ništetnost § 62. toč. 11. z. s. p., stoga se je po § 86. z. s. p. napadnuta odluka morala preinačiti i izreći po tužbovnom zahtjevu, i tuženoga pridržati, da po § 59. z. s. p. naknadi tužitelju ovom parnicom prouzročeni trošak".

Odvj. Franjo pl. Dominić.

Digitized by Google

Polubrat po ocu ili majci nije sposoban svjedok (§ 594. i 65. ogz.).

U parnici St. i drug. R. po odvj. M. R. proti T. H. i J. F. po odvj. A. K. izrekao je kr. kot. sud u Č. dne 20. oktobra 1908. br. 10.003. gr. ovu osudu:

Tuženi T. H. i J. F. kao pravni sljednici pok. M. R. dužni su priznati oporuku M. R. od 4. aprila 1878. i kao pismenu i kao usmenu nevaljanom te dopustiti, da se njegova ostavina raspravi na temelju zakona za 14 dana pod ovrhom, dok se parbeni trošak prebija.

Razlozi: Oporuku pok. M. R. od 4. aprila 1878. pobijaju tužitelji, temeljem zakona očitovani njegovi nasljednici, u glavnom kao ništetnu i nevaljanu pismenu volju, što nema tri pismena svjedoka, i što je jedan od tih polubrat oporučne nasljednice J. R.

U pogledu pismene oporuke naredjuje opći gradj. zakon u § 580. za nepismena testatora, da mora pred tri sposobna svjedoka potvrditi, da sastavak sadržava njegovu posljednju volju; nadalje da taj sastavak potpišu svjedoci kao svjedoci posljednje volje (§ 579.ogz.); zatim da oporučitelj u prisuću svih trih svjedoka stavi na sastavak sâm znak svoje ruke; ne zna li pak oporučitelj ni čitati — kao u konkretnom slučaju, — odredjuje još propis § 581. ogz., da mu sastavak pročita jedan od svjedoka pred druga dva svjedoka, koji su vidjeli sadržaj. Glede usmene pak oporuke vrijedi propis § 585. ogz., po kojem valja oporučitelj da očituje ozbiljsku svoju posljednju volju pred tri sposobna svjedoka, koji treba da su zajedno pritomni.

Prema gornjim ustanovama ne može se smatrati pobijana oporuka kao pismena posljednja volja pok. M. R. valjanom s razloga, što ju nijesu potpisala tri sposobna svjedoka (§ 579. i 594. ogz.), jer je svjedok oporuke T. H. na njoj potkrižan, buduć nepismen, a kao polubrat oporučne nasljednice J. R. nije u smislu § 594. ogz. sposoban svjedok u posljednjim naredbama; — s razloga nadalje, što čitanju sastavka pok. M. R. ne bijahu prisutna opet tri sposobna svjedoka, od kojih je jedan sastavak čitao pred drugom dvojicom, koji su gledali u taj sastavak (§ 581. ogz.) — to najme nije dokazano.

Iz iskaza preslušanog svjedoka L. K. slijedi jasno i nedvoumno, da je pok. M. R. želio praviti pismenu posljednju volju, jer je — veli svjedok — zamolio K., da ju napiše.

Iz toga već razloga ne može se uzeti pobijana oporuka kao valjana usmena posljednja volja.

No ona nije valjana kao usmena još i za to, jer nije udovoljeno propisu § 585. ogz.; oporučitelj M. R. nije svoju zadnju volju očitovao u prisuću trojice sposobnih svjedoka i to istodobnom prisuću, jer spomenuti svjedok K. nije mogao ustvrditi, da je M. K. bio nazočan, kad je pok. M. R. usmeno izjavio svoju posljednju volju, po čem bi preostala samo dva sposobna svjedoka i to L. R. i L. K., dok je T. H. u smislu § 594. ogz. nesposoban svjedok.

Dalnji prigovor tužitelja, da pok. M. R. kao član zadruge nije mogao testirati ne imajući svoje posebne imovine, pa da je i za to još oporuka ništetna i nevaljana, nije uvaživ, jer su tuženici dokazali ispravom br. 3—VI., da su zadružne nekretnine upisane na oporučitelja, prema čemu bijaše on ovlašten disponirati svojom imovinom.

Digitized by Google

S tih je razloga valjalo i mimo ostale prigovore (§ 107. grpp.) udovoljiti u cijelosti zahtjevu tužbe itd.

Kr. banski stol osudom od 23. decembra 1908. br. 29.509. preinačio je gornju osudu i sudio:

Tužitelji se sa svojim zahtjevom, da su tuženi dužni oporuku pok. M. R. od 4. aprila 1878. priznati nevaljanom, odbijaju, a parbeni se troškovi prebijaju.

Razlozi: Zadruga R. iz S. br. 4 razdijeljena je odlukom kr. kot. oblasti u Č. od 4. januara 1899. br. 7862 prema potajnoj joj diobi od god. 1875. u nove zadruge br. 4., 12., 13., 7. i 9., a na temelju odluke iste oblasti od 20. maja 1900. br. 4960. potvrdjene vis. vladnom rješidbom od 24. ožujka 1907. br. 21.802 prepisane su nekretnine ulb. 54. opć. O. od zadruge R. br. 13 na zadnjeg joj predstavnika M. R. iz S. br. 13.

Isti M. R. je ali u dobi od 50 godina i bez djece preminuo već 7. aprila 1898., ostavivši uparničenom oporukom od 4. aprila 1878. sav svoj imetak svojoj supruzi J. R. rodj. H., pa pošto je ova umrla 18. januara 1899., a nasljednici su joj po urudžbi od 6. septembra 1899. br. 9521 braća joj T. H. i J. F., došlo je na raspravi ostavine M. R. do oprijeke izmedju njegove rodbine, najme sada tužećih St. R. i dr., koji su se nasljedno očitovali na temelju zakona, ter očitovanih na temelju iste oporuke T. H. i J. F., a tim uslijed odluke od 19. marta 1901., u kojoj tužitelji navadjaju, da je M. R. u vrijeme te oporuke bio već u agoniji, i nesposoban oporučivati, — nadalje, da je treći svjedok iste oporuke T. H. kao brat njom imenovane nasljednice nesposoban svjedok, — a napokon, da oporučitelj kao zadružni član nije imao raspoloživog osebujka, po čem je svemu ta oporuka ništetna i nevaljana.

Prvi i treći navod tužbe ne stoji, jer su oporučni svjedoci K. i K., a uz nje i T. H., u zapisniku od 17. aprila 1890. iskazali, da je M. R. oporuku očitovao i potkrižao pri potpunoj svijesti, ter što je on imao svoj navedenom zadružnom diobom zakonito stečeni osebujni imetak — a što se tiče nesposobnosti trećeg oporučnog svjedoka T. H., to ovaj kao nesposoban svjedok po § 594. ogz. istina otpada, jer zakon izmedju prave braće i polubraće nigdje ne čini razliku, a po gotovo ne u § 65. ibid.; no umjesto ovoga svjedoka stupa za tu oporuku kao sposoban svjedok M. K., koji je, istina, glasom tuženičkog očitovanja od 6. februara 1907. nepreslušan umro, ali je on ipak dokazom navedenog iskaza svjedoka L. K., koji je glasom zapisnika od 21. septembra t. g. takodjer umro, ter iskaza drugog svjedoka oporuke L. K., od 21. septembra 1908., sačinku te oporuke kao sposoban treći svjedok prisustvovao, što je po § 594. ogz. za valjanost te oporuke dovoljno, pa kako time nazočna tužba u svim navodima njezinim po zakonu osnovana nije, valjalo ju je u preinaci napadnute prvosudne osude odbiti.

Kr. stol sedmorice osudom od 11. marta 1909. br. 828. preinačio je drugomolbenu i potvrdio osudu prvog suda.

Razlozi. Drugomolbeni sud i sam dopušta, da T. H. nije bio sposoban svjedok oporuke pok. M. R. A—I., jer je polubrat oporučne nasljednice J. R., pak da mu stoga po § 594. ogz. manjka sposobnost, da bude u nazočnom slučaju oporučni svjedok. Osim toga on ne umije ni pisati, te je oporuku A—I kao nepismen providio samo rukoznakom svojim.

Digitized by Google

Oporuka A—I dakle kao pismena nije valjana i radi toga, što nema potpisa triju sposobnih svjedoka.

Ali kr. banski stol drži, da na mjesto T. H. stupa za tu oporuku kao sposoban svjedok M. K., jer da je sačinku oporuke prisustvovao. — No to ne stoji, svjedok najme L. K. kod prvog svog preslušavanja nije se o tom izjavio, da li je M. K. bio prisutan, kad je M. R. usmeno testirao, prije nego li je njegovu posljednju volju L. K. na pismo stavio.

Uslijed ukidne rješidbe kr. stola sedmorice od 13. augusta 1908. br. 3491. imali su se L. K. i L. K. o tom nastavno preslušati. L. K. je ali medjutim već umro bio, te se nije mogao saslušati, a svjedok L. K. pri nastavnom saslušanju nije mogao potvrditi, da je M. K. bio prisutan pri usmenoj izjavi pok. M. R.

Nije dakle dokazano, da je M. R. pred tri sposobna svjedoka testirao, pa stoga ne postoji ni usmena oporuka njegova.

Uvaživ i ostale razloge, navedene po prvom sudu, valjalo je uvaženjem previda tužiteljâ ter preinačenjem osude kr. banskog stola, potvrditi onu prvoga suda.

Trošak previda imadu tužitelji sami nositi, jer svaka stranka ima za sebe jednu povoljnu osudu. Priopćio J.

Pravo stranke na sudbenu likvidaciju njenom odvjetniku dužnih pristojbi ne prestaje usljed obračuna obavljenog s istim odvjetnikom.

K tumačenju § 26. odvj. reda.

M. D. iz K. zatražila je kod kr. kot. suda u K. molbom od 9. februara 1909. br. 2144 gr., da se njen zastupnik dr. M. M. pozove, da podnese sudu svoj troškovnik, koji mu je narasao u njenom zastupanju protiv A. D. iz K. radi uzdržavanja i 1800 K, na sudbenu likvidaciju.

Preslušanjem stranaka ustanovljeno je, da su se dr. M. M. i moliteljica izvansudbeno naredili onamo, da si prvanji za podmirenje svojih troškova, naraslih mu u zastupanju potonje, pridržaje od ubrane svote iznos od 687 K, a višak vraća moliteljici.

Prvi sud je na osnovu tog stanja stvari izdao odluku od 17. aprila 1909. br. 6111 gr., kojom moliteljicu odbija s njenom molbom s razloga, što se je ona s gore navedenim obračunom zadovoljila i primila višak svote, koji je nakon podmirenja njenog zastupnika preostao i što njen zastupnik ne privoljuje na to, da joj štogod od primljene svote vrati, pa ju upućuje s njenim potraživanjem na redoviti put parnice.

Povodom utoka moliteljičina protiv te odluke izdao je kr. banski stol rješidbu od 2. juna 1909. br. 12.054., kojom potvrdjuje odluku prvog suda iz razloga za nju navedenih.

Povodom pako izvanrednog previdnog utoka moliteljičinog izdao je kr. stol sedmorice slijedeće vrhovno riješenje od 21. oktobra 1909. br. 3718.:

vidiv, da po ustanovi § 26. odvj. reda svaka stranka ima pravo tražiti, da se pristojbe, što ih platiti imade svomu vlastitomu odvjetniku, uredovnim putem likvidiraju po onom sudu, pred kojim se je posao raspravljao, i da dotični sud tomu zahtjevu po istoj ustanovi bezuvjetno udovoljiti mora, pošto nikakova iznimka normirana nije, nego je pače formalna parnica izrijekom isključena;

Digitized by Google

vidiv prema tome, da pravo utjecateljice M. D. na sudbenu likvidaciju njenom odvjetniku dr. M. dužnih pristojba nije prestalo usljed obračuna, što ga je s istim odvjetnikom dne 26. januara 1909. obavila, pa da se usljed toga napadnute rješidbe nižih sudova očevidno protive gore citiranoj zak. ustanovi;

obnašao je obadvije napadnute rješidbe nižih sudova na osnovu § 16. izv. p. p. ukinuti itd. Dr. Čimić.

O tumačenju druge kitice § 564. gradj. post. I u slučaju § 560. broj 3. gradj. post. otkaz mora da bude kroz zakoniti rok ne samo prikazan sudu, nego i uručen protustranci.

Emilija G. dala je otkaz stana Ivanu M. i to sudbenim putem. Najmovna pogodba trajala je više vremena, a bila je mjesečna, t. j. od prvog dana mjeseca do prvog dana susjednog mjeseca i tako se više puta mučke obnavljala. Emilija G. prikazala je sudu otkaz desetak dana prije svršetka dotičnog mjeseca, ali slučajno otkaz je bio uručen Ivanu M. tek sedmi dan prije svršetka tog mjeseca. Stoga je Ivan M. podigao prigovor proti otkazu, jer da mu nije bio uručen barem osam dana prije svršetka mjeseca, i predložio je, da se otkaz proglasi nevaljanim.

Prvomolbeni sud u S. smatrao je otkaz valjanim, a to (u suštini) s razloga što je u drugoj kitici § 564. gradj. parb. post. odredjeno, da se u slučajevima § 560. broj 1. i 2. gradj. post. mora otkaz ne samo da na vrijeme prikaže nego da ga se mora na vrijeme da i uruči; da se u nazočnom slučaju radi o otkazu u smislu § 560. broj 3. gradj. parb. post., a da za ovakve otkaze § 564. gradj. parb. post. ne odredjuje da otkaz mora da bude na vrijeme i uručen, a da je otkaz bio na vrijeme sudu prikazan.

C. kr. okružni sud u S. usljed priziva Ivana M. proglasio je otkaz nevaljanim.

C. kr. vrhovni sud u Beču presudom 24. augusta 1909. poslov. broj Rv. IX. 297./9. odbio je reviziju Emilije G. i potvrdio drugomolbenu presudu radi ovih r a z l o g a:

S pravom je u napadnutoj prizivnoj presudi izrečeno da se sporni otkaz ima smatrati nevaljanim (bezkrepostnim) za rok 1. maja 1909.

Osamdnevni zakonski rok predvidjen u § 560. broj 3. gradj. post. (o kome se ovdje radi) mogao je da počme teći tek od časa, kad je protustranka doznala za otkaz, naime za izraz volje vlasnice, da hoće da izbjegne mučku obnovu ugovora (§§ 1114. i slijed. opć. gradj. zak.) dakle sa dostavom otkaza.

I ako se §§ 563., 564. gradj. post. glede rokova predvidjenih pod br. 1. i 2. § 560. gr. post. izričito bave sa potrebom dostave te pri tom odredjuju da je otkaz, ako se u slučajevima br. 1. i 2. § 560. gradj. post. dostava obavi tek pošto isteku rokovi otkaza, koji su time odredjeni, a protustranka ne prigovori, valjan, dočim glede slučajeva predvidjenih u br. 3 § 560. gradj. post. ništa ne spominju u pogledu dostave, to se iz tih zasebnih odredaba §§ 563., 564. gradj. post. ne može još da zaključi da glede slučajeva br. 3 § 560. gr. post. (nasuprot općenitim odredbama gradjanskog postupnika) stanoviti rok otkaza može da počme teći za onoga, kojemu se daje otkaz, bez da mu bude uručen, a još manje da taj rok može da isteče.

Priopćio P. D.

Digitized by Google

Najamni ugovor, sklopljen na mjesec, mora da se otkaže barem 8 dana prije svršetka mjeseca, a inače se obnavlja za cijeli dojdući mjesec.

P. Š. ušao je na prvi dotičnog mjeseca u kuću vlasnosti N. Z. A. kao unajmitelj. Nije bilo utanačeno, koliko će stati u kući, već je ugovoreno da će plaćati svakog prvog od mjeseca unapred mjesečnu najamninu od kruna 60. P. Š. ostao je u kući sa svojom obitelju više mjeseci i tačno plaćao najam. Na 1. septembra t. g. pošao je P. Š. da plati, kao obično, mjesečni najam, ali vlastnik N. Z. A. ne htjede da ga primi, već mu dade otkaz stana za dan 10. septembra t. g. P. Š. podigne proti tome prigovor pitajući da se otkaz proglasi nevaljanim, jer da se je pogodba mučke obnovila do prvi oktobra t. g. i da on imade pravo da do tog dana ostane u kući.

C. kr. kotarski sud u D. smatrao je otkaz valjanim držeć pogodbu sklopljenom za neodredjeno vrijeme i da ona prestaje u svako doba usljed dotičnog otkaza od 8 dana.

C. kr. okružni sud u Š. proglasio je otkaz nevaljanim, a tu je drugomolbenu presudu potvrdio c. kr. vrhovni sud u Beču presudom 9. novembra 1909. poslov. broj Rv. IX. 370./9.

Razlozi vrhovnog suda:

(Izostavljaju se razlozi u pogledu revizijskog razloga § 503. broj 3 gradj. post.).

Nego i prigovor, da je stvar sa pravnog gledišta bila pogrešno prosudjena, valja smatrati neosnovanim, jer čim su stranke o tome složne, da trajanje najamnog ugovora nije bilo odredjeno i da nije bio uglavljen posebni rok otkaza, već da je samo bilo uglavljeno, da se najmovina ima plaćati unapred na prvog svakog mjeseca, ishodi iz toga, da se u nazočnom slučaju po § 560. br. 3. gradj. post. ima primjeniti rok od 8 dana, pošto se ne radi o godišnjem najmu niti o najmu koji bi po ugovoru imao trajati manje od godine, ali više od jednog mjeseca. Prizivni sud je ispravno rasudio da se je otkaz od 8 dana imao tako dati da najamni odnošaj prestane svršetkom, a ne u toku mjeseca, jer, s obzirom na okolnost, da otkaz nije bio dan do svršetka augusta t. g. najamni je ugovor bio obnovljen za daljni mjesec, t. j. do svršetka septembra t. g., te ga se nije moglo razriješiti. Priopćio P. D.

B. Kazneno.

Imunitet saborskog poklisara je zaprieka, da prije dozvole sabora ne može nastati pravo države na kazneni progon niti se izdati poziv na okrivljenika, osim ako je na činu zatečen.

Na prijavu kr. kot. oblasti u S. od 19. novembra 1909. br. 13.664 protiv narodnog zastupnika i odvjetnika dra. P. B. radi prekršaja § 14. zakona od 14. januara 1875. o pravu sakupljati se odredio je kr. kot. sud u S. odredbom svojom od 5. decembra 1909. II. 1182. kaznenu raspravu, na koju je kao okrivljenika pozvao odvjetnika i narodnog zastupnika dra. P. B.

Protiv ove odredbe uložio je dr. P. B. pritužbu, koju je kr. sudb. stol kao prizivni sud u O. u smislu § 412. k. p. odbio, buduć da protiv napadnute odredbe kotarskoga suda ne ima mjesta posebnoj pritužbi.

Digitized by Google

Povodom po kr. drž. nadodvjetničtvu podnešene žaobe ništovne na obranu zakona proti riešenju kr. kot. suda u S. od 5. decembra 1909. II. 1182.-09., kojim ie proti dru. P. B., narodnom zastupniku bez osobite dozvole sabora odredio kaznenu raspravu radi prekršaja § 14. zakona od 14. januara 1875.o pravu sakupljati se, ter ga pozvao kao okrivljenika pred sud, te proti riješitbi kr. sudb. stola u O. od 26. februara 1910. II. 167.-10., kojom je zabacio pritužbu rečenog nadnog zastupnika proti prvosudnom riešenju, obnašao je kr. stol sedmorice osudom svojom od 7. maja 1910. br. 2398. po § 286. II. kp. izreći, da je spomenutim riešenjima povriedjen zakon od 16. maja 1867. o nepovriedivosti i neodgovornosti saborskih poklisara (Sbor. br. 18. g. 1874.), a potonjom riešitbom i u § 412. k. p., te napadnute riešitbe ukinuti i prvom sudu naložiti, da dalje po propisima zakona postupa.

R a z l o z i: Zakonski čl. od 16. maja 1867. o nepovriedivosti i neodgovornosti saborskih poklisara u slovu b) izričito propisuje, da svaki član sabora, dok traje sabor stoji pod osobitom zaštitom zakona o „salvus conductus" i da se nijedan član sabora ne smije, izim ako se zateče na samom djelu, za vrijeme sabora bez osobite dozvole sabora radi kakova kažnjiva djela progoniti.

Buduć je sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sazvan kraljevskim reskriptom od 28. februara 1908., a odgodjen kraljevskim reskriptom od 3. marta 1908., koja je odgoda za onda trajala, i budući za vrieme odgode sabora imunitet saborske poslanike štiti, jer sabor i za odgode sabora u smislu zakona traje, to se je kr. kot. sud u S. odredbom svojom ogriešio o gore istaknutu zakonsku ustanovu kao i kr. sudb. stol kao prizivni sud u O. zaključkom svojim, kojim je pritužbu kao po § 412. kp. nedopustivu zabacio i to po krivom tumačenju te zakonske ustanove, koja predpostavlja, da je pravo države na kazneni progon u opće nastalo.

U nazočnom ali slučaju postoji iznimka od općeg pravila, da iz počinjena kažnjiva djela nastaje pravo države, da može zametnuti kazneni progon.

Državno je pravo postavilo tu iznimku od općeg pravila, jer odredjuje, da se kazneni progon ne može zametnuti bez privole zakonodavnoga tiela, dakle je imunitet zaprieka, da ne može niti nastati pravo države na kazneni progon, niti se može izdati poziv na okrivljenika, a prema tomu se ne može niti primieniti na nj ustanova § 412. k. p. Š. L.

Unešenje u izvršivanje javnih služba u smislu § 314. kz. predpostavlja na strani okrivljenog aktivnu djelatnost, a ne pasivni neposluh.

Kr. kot. sud u B. osudom svojom od 22. marta 1909. II. 39.-09. proglasio je I. J. krivim prekršaja suprot javnim ustanovama i naredbama, spadajućim na opću sigurnost unešenjem u izvršivanje javnih služba, označena u § 314. k. z., a počinjena time, što se je dne 5. februara 1909. u B. unesao u uredovanje općinskog stražara M. J. što, kad je u izvršivanju podieljenog mu naloga od općinskog poglavarstva u B. kao pružena pripomoć V. F. u svrhu izmjere vina zahtjevao, da otvori bačvu, bačvu

Digitized by Google

otvoriti hotio nije, te ga po istom § obzirom na § 407. k. p osudio na kazan zatvora u trajanju od 4 dana.

Kr. sudb. stol kao prizivni sud u G. osudom svojom od 11. decembra 1909. 695.-09. vidiv, da neima nikakova razloga ništovnoga § 418., odnosno 277. k. p. naime ne takovoga, koji bi mogao biti od bitnog upliva na pitanje o krivnji i vidiv, da tako zakon na štetu okrivljenog nije krivo uporavljen, obnašao je priziv okrivljenog u koliko se odnosi na izreku o krivnji po § 422. k. p. zabaciti, a u pogledu izreke o kazni odputiti.

Povodom po kr. drž. nadodvjetničtvu proti obim gore spomenutim osudama podnešene žalbe ništovne na obranu zakona obnašao je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice po § 286. II. k. p. izreći, da je spomenutim osudama zakon povriedjen u § 314. k. z. i § 277. t. 9., sl. a) k. p. ter niže osude ukinuti i I. J. odriešiti po § 250. toč. 3. k. p.

R a z l o z i : Tim je osudama krivo zakon primijenjen u § 314. k. z. Učin bo tog kažnjivog djela tvori „unešenje", koj se unese („sich einmengt") dakle njeka aktivna djelatnost, aktivna odpornost, a ne puki pasivni neposluh, kao što ga napadnute osude na strani okrivljenog dokazanim uzimaju.

Nasuprot po sudu uglavljeni čin okrivljenog, da nije hotio zakupniku prava pobiranja poreza od pića vina, odnosno asistirajućem općinskom stražaru M. J. otvoriti bačvu s vinom, da može sadržinu iste izmjeriti, označen je u § 128. sl. c) obzirom na § 99. naredbe kr. ug. ministra financija od 15. jula 1898. br. 38.924. izdane u provedbi z. čl. XVIII. od god. 1898. (Sb. br. 51.) u uredovnoj sbirki zakona i naredaba, odnosećih se na porez pića vina u Hrvatskoj i Slavoniji — samo dohodarstvenim prekršajem, kažnjivim po financijalnim oblastima, u koliko prema postojećim okolnostima ne bi postojao redoviti kazneni slučaj.

Pošto kazneni sud nije uglavio inih okolnosti aktivnog odpora, to djelo okrivljenog ne ima u opće po kaznenom zakonu kažnjiva učina, te je samo po krivom tumačenju zakona istomu podvrgnuto. Š. L.

C. Mjenbeno-trgovačko.

Mogu li dioničarska družtva po volji mienjati predmet poduzeća i već postojeći predmet poduzeća proširiti novom granom obrta asekuracijonalnoga.

Na molbu banke za trgovinu, obrt i industriju, d. d. u Z. za upis promjene pravila, pcto asekuracijonalnoga posla, izdao je kr. sudbeni stol u Z. sliedeću odluku od 16. marta 1910. br. 9181 gr.

S r a z l o g a : 1. što po § 453. t. z. svako poduzeće asekuracijonalno mora za svaku granu poslova asekuracijonalnih, s kojim se kani baviti posebice izkazati barem 100.000 for. efektivno uplaćene asekuracijonalne temeljne zaklade, bez obzira na to, bio nosilac poduzeća „Dioničko družtvo" ili ne, koja temeljna glavnica ima očito služiti, kao osiguranje fonda lih za izpunjavanje osigurateljnih obveza, baš iz odnosne grane osigurateljnog posla; jer baš samo zato i traži t. z. za svaku granu asekuracijonalnih poslova i posebnu efektivno uplaćenu temeljnu glavnicu; i što dosljedno tomu takova asekuracijonalna temeljna glavnica ne može i ne smije po t. z. služiti i za osiguranja kojih inih obveza poduzeća, koje bi proizlazile iz

Digitized by Google

drugih predmeta poduzeća, pa bilo ovo poduzeće i „Dioničko družtvo", jer bi se inače moglo desiti, da koje dioničko družtvo, sa temeljnom glavnicom od lih 100.000 for., koje ima kao predmet poduzeća drugi koji obrt, kao bankarski posao i za ovaj temeljnu glavnicu od lih 100.000 for. vodi i asekuracijonalni posao bez svake temeljne glavnice (§ 453. t. z.), što očito po t. z. biti ne smije i ne može (§ 147., 149., 150., 157. t. z. naprama § 453. t. z.).

2. što moliteljica nije izkazala, da je takova temeljna glavnica za asekuracijonalni posao, koji želi voditi, uz svoj bankarski posao, posebice efektivno uplaćena i to ne iz temeljne glavnice za svoje bankovno poduzeće, koja potonja imade prema osnovi (prospektu), koju je moliteljica izniela (spis R 101-06.) i odnosnim družtvenim pravilom (spis R. 101.-06.) u svezi sa § 147., 149., 150., 157. t. z. služiti lih za njeno poslovanje iz bankarskoga poslovanja (t. 3., slovo a—c rečene osnove i odsjek II., čl. 4., slovo a—f spomenutih pravila), te njenih obveza iz toga predmeta poduzeća ;

s razloga, što se dosljedno tomu izlučenje svote od 100.000 for. za asekuracijonalni posao iz odnosne glavnice bankarskoga poslovanja mimo održavanja kautela § 209. t. z. mora smatrati nedozvoljenom redukcijom temeljne glavnice bankarskoga moliteljičinoga poduzeća ;

3. što je po § 454. t. z. moliteljica dužna prijaviti načela, polag kojih se ima ulagati temeljna asekuracijonalna glavnica i pričuvna glavnica, a ne može se odobriti odnosno ulaganje u efemerne vriednosti efekta i mjenica, u koje je molitelica iz temeljne glavnice bankarskoga poslovanja za asekuracijonalno poduzeće izlučila za ovo poduzeće nuždnu posebnu temeljnu glavnicu ;

4. što moliteljica nije prijavila načela, kako će se izračunavati rezerva premija, prem da je po § 455. t. z. dužna prijaviti ; jer je i za socialna osiguranja, kojim se moliteljica hoće baviti, takova načela i moguće izraziti i ustanoviti tim prije, što je po § 455. t. z. rezerva premija svakom asekuracijonalnom poduzeću neizbježivo nuždno nadopunjivanje temeljnoga asekuracijonalnog fonda, u svrhu pričuvanja uplaćenih premija do prestanka preuzetoga rizika i jamstva za eventualno izplaćivanje odšteta ;

5. što je prema osnovi moliteljice, stvorenoj u smislu § 150. t. z. predmet njenog poduzeća odredjen lih u bankovnom poslovanju, kako toč. 3., slovo a—c te osnove (spis R. 101.-06.) i što je taj predmet poduzeća iste osnove preuzet i u moliteljičina pravila (§ 157. t. z.), (kako se vidi iz spisa R. 101.-06., odsjek II. poslovi družtva čl. 4., slovo a—f), pa što se po § 179., toč. 7. i al. posljednja trg. zak. s toga ne može u pravcu predmeta poduzeća moliteljičina niti zaključkom glavne skupštine činiti nikoja promjena (sravni ali čl. 215. austr. trg. zak. nu i § 122. bos. trg. zak.), niti može po tomu moliteljica proširiti predmet poduzeća i na asekuracijonalni posao, koji nije niti u prenavedenoj osnovi, niti odnosnih pravilih predvidjen, makar i donijela na to idući zaključak glavne skupštine, jer bi takav zaključak bio protuzakoniti i ništetan ;

6. što iz izvedenja pod toč. 5. ove odluke sliedi i opravdanost izvoda pod toč. 1. i 2 ove odluke, obnašao je ovaj sud molbu banke za trgovinu, obrt i industriju d. d. u Z. za potvrdu promjenjenih pravila glede vodjenja asekuracijonalnog posla i upis u trg. registar odbiti,

Digitized by Google

Povodom utoka moliteljice banke za trgovinu, obrt i industriju u Z, proti ovoj prvosudnoj odluci, izdao je kr. banski stol sliedeću rješitbu od 6. aprila 1910. br. 9431:

Rješavajuć izviešće od 23. marta 1910. br. 11.481. gr. podnešeno u molbenom predmetu banke za trgovinu, obrt i industriju u Z., po odvjetniku dru. J. radi promjene pravila, povodom utoka moliteljke banke, proti odluci kr. sudbenoga stola u Z. od 16. marta 1910. br. 9181. gr., kojom je molba prim. 4. marta 1910. br. 9181. gr. za preinaku pravila odbijena,

kr. banski stol: uvaživ, da trg. zakon u §461. izrično dopušta, da jur obstojeće asekuracijonalno družtvo inozemno može protegnuti svoje djelovanje na područje ovih kraljevina, dakle da jur obstojeće družtvo može biti subjekt uložene u ovdašnji posao glavnice,

uvaživ, da se imovina jur obstojećega subjekta pravnoga može ukloniti jur obstojećim, pa i dalje nastajućim njegovim obvezama, samo u kojem obliku pravnom krieposti stvarno-pravne,

uvaživ, da se u odredjenju trg. zakona u § 453., da naime za svaku granu poslova asekuracijonalnih valja izkazati barem 200.000 K efektivno plaćene asekuracijonalne zaklade temeljne, pa ni u naredjenju § 454., da su poduzeća asekuracijonalna dužna prijaviti sudu načela, po kojima se ima ulagati plaćena temeljna glavnica i pričuvna zaklada i da se od tih načela ne smije odstupiti, dok naumljena preinaka ne bude prijavljena sudu i po sudu obnarodovana, kao što ni u odredbi § 456., gdje je točno naznačen način, kako se može uložiti rezerva premija za osiguranje života, ne može opaziti takav pravni oblik stvarno-pravne krijeposti: tako naime, da bi uložena u asekuracijonalni posao glavnica bila kao jamčevina vjerovnicima iz asekuracijonalnih poslova,

uvaživ prema tomu, da i glavnica, što je uložena u poduzeće asekuracijonalno, ostaje na dohvatu vjerovnicima poduzetnika, ali da i vjerovnicima iz posla asekuracijonalnog dakako služi na njihovo namirenje i ostala imovina njegova,

uvaživ, dakle, da se ne zahtjeva, da poduzeće asekuracijonalno bude poseban pravni subjekt, a moliteljka banka prama bilanci za god. 1909. ma i više imovine, nego se traži po § 453. trg. zak., pak bi suvišno bilo zahtjevati od njezinih dioničara, da još plate novih 400.000 K za prijavljene 2 grane poslova asekuracijonalnih; jer bi pravni položaj tih 400.000 K bio isti, kao i položaj ine imovine bankine, nego je dovoljno, da je moliteljka banka od svoje dioničke glavnice odlučila taj iznos, uložen u smislu § 454., alineja posljednja t. z. u efekte i mjenice,

uvaživ, da nije osnovan ni uzkratni razlog prvosudne odluke, jer da se naumljenom promjenom pravila radi proti § 179. t. z., da se naime radi o promjeni odredbe preuzete iz ustrojne osnove, u kojoj ne dolazi asekuracijonalni posao kao predmet poduzeća, i to nije osnovan već zato, jer u takovu proširenju poduzeća kraj povišene dioničke glavnice nema očite protuzakonitosti, na koju bi sud imao paziti ureda radi, već se to tiče dotičnih interesenata (§ 174. t. z.),

uvaživ napokon, da nije osnovan ni uzkratni razlog; jer da moliteljka banka nije prijavila načela, kako se izračunava rezerva premija, i to nije osnovan zato, jer u ovom asekuracijonalnom poduzeću svaki osiguranik plaća samo jednu premiju u jednoj prigodi naime u prigodi preko-

Digitized by Google

morskoga putovanja, dočim reserva premija predpolaže, da jedan isti osiguranik plaća premiju nastavljeno i to u iznosu većem, pa onda manjem, nego bi ju prema skrižaljkama mortaliteta plaćati imao, a razlike te imale bi se izravnati reservom premija,

obnašao je povodom utoka moliteljke banke napadnutu odluku preinačiti, ter primiti na znanje, da je izvanredna glavna skupština banke za trgovinu, obrt i industriju od 12. januara 1910. zaključila preinaku svojih pravila kako sliedi:

Kod § 5. toč. 16. Preuzeti zastupstva parobrodarskih i željezničkih družtva i baviti se odpremanjem putnika i izseljenika.

Kod § 5. toč. 17. Baviti se poslovima asekuracijonalnim, navlastito (= i to) osiguranjem osoba putujućih na zaradu u prekomorske krajeve proti nezgodi i prtljage istih proti oštećenju i gubitku.

Kod § 42. al. 4. Vladin povjerenik vodi i nadzor nad poslovanjem u pogledu osiguranja izseljenika prema naredbi visoke kr. zem. vlade od 28. decembra 1909. br. 73.943., te izplaćuje banka obzirom na poslovni teret, koji nastaje uslied toga nadzora visokoj kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi paušalni iznos od godišnjih 600 K.

Kod § 43. stavka 2. Za asekuracijonalni posao ima se sastaviti još i izkaz primitaka i izdataka prema propisu § 458. trg. zak.

Nalaže se tomu sudu, da radi ubilježenja u trgovački registar te promjene kao što i toga, da će se temeljna asekuracijonalna zaklada od K 400.000 ulagati u efekte i mjenice, nadalje radi obnarodovanja učini shodnu odredbu.

Pošto nije bilo interesenata, koji bi se bili proti toj rješitbi uticali na kr. stol sedmorice — ostala je ona pravomoćna.

Bilo bi ipak interesantno, tim više, što je nabačeno pitanje i velike praktične vriednosti, da se ono stručno obradi i raspravi. dr. K....

Iz upravne prakse.

Filijalna crkva, kapela imade se uvrstiti u pravoužitnički katastar imovnih občina radi doznake gradjevnog drva. Kad župnik ne stanuje u filijali, ne pripada mu ogrievno drvo. Kada može titulo ovlašteničtva filijale tražiti župnik ogrievno drvo?

Prinos k tumačenju Naputka A. k zakonu od 11. jula 1881., odnosno zakonu od 15. junija 1873. o imovnim občinama u hrv.-slav. vojnoj Krajini.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove izdala je dne 6. marta 1910. pod brojem 18.302 sliedeću rješidbu:

„Uslied utoka rimokatoličke crkvene občine u A. preinačuje se drugostepena odluka od 24. oktobra 1909. broj 3584., te odlučuje, da se rimokatolička filijalna crkva u A. imade uvrstiti u pravoužitnički katastar petrovaradinske imovne občine.

Tomu unosu u pravoužitnički katastar imade mjesta s razloga, što je namjera starih krajiških propisa, a dosljedno tomu i namjera u smislu tih propisa sastavljenoga naputka A. k zakonu od 11. jula 1881. (kojim se razjašnjuju odnosno preinačuju neke ustanove zakona od 15. juna

Digitized by Google

1873. o imovnim občinama u hrv.-slav. vojnoj Krajini) bila ta, da se svakoj crkvi na krajiškom području, i to bez obzira na to, da li je obstojala prije sastava pravoužitničkog katastra ili je nastala nakon toga, — iz krajiških šuma daju drva, i to potrebno gradjevno drvo, a pošto župnik u filijali ne stanuje i ondje ne ima stanbene zgrade, ne pripada mu ogrievno drvo.

U koliko pako župnik boraveći u filijali radi duhovnog posla treba loženu sobu, a ta mu ne bi bila po filijalistima već osigurana, — mogao bi titulo ovlašteničtva ove filijalne crkve tražiti od imovne občine za tu svrhu potrebna drva". Priobćio: Franjo Haladi

---

Štetu u amerik. vinogradu i na ostalim poljskim plodinama, počinjenu po nepoznatim osobama, nije oštećeniku dužna naknaditi upravna občina iz vlastitih sredstava.

M. T. vlastelinski lugar iz R. prijavio je dne 19. maja 1909. kod kot. oblasti u L., da su mu nepoznate osobe u noći izmedju 14. i 15. maja 1909. u njegovom vinogradu amerikanskog nasada, počinile ogromnu štetu. Zatražio je ujedno, da mu se počinjena šteta procijeni, te da se u prvom redu pronadjeni počinitelji presude na platež odštete, a ako se takovi ne bi pronašli i ustanovili, da mu odštetu plati upr. občina M. iz vlastitih sredstava, jer je u njenom području šteta počinjena.

U vinogradu počinjeni kvar bi procijenjen na 252 K.

Kot. oblast u L. naložila je občinskom poglavarstvu u M. i oružničkoj postaji u L., da počinitelje eruiraju, ali to ni obć. poglavarstvu ni oružničkoj postaji nije pošlo za rukom, tako, da su počinitelji te zlobne štete sve do danas ostali podpuno nepoznati.

Uslied toga, kot. oblast u L. izdala je dne 25. junija 1909. pod br. 5137. odluku, da je upravna občina M. vlastelinskom lugaru M. T. iz R. navodno iz osvete po nepoznatim počiniteljima u noći izmedju 14. i 15. maja 1909. u vinogradu amerik. nasada počinjenu mu i na 252 K procienjenu štetu iz svojih občinskih sredstava dužna platiti u roku od 14 dana pod prietnjom političke ovrhe, a ako počinitelje pronadje, da imade pravo regresa proti njima. Tu svoju odluku kot. oblast u L. obrazložila je sliedećim:

Temeljem ustanova §-a 6. zak. čl. XVI.: 1870. o uredjenju občina i trgovišta, koja nemaju uredjenog magistrata, imade M. T. kao občinar upravne občine M. pravo na zaštitu svoje osobe i svoje imovine od strane rečene občine, koja je temeljem §-a 26. toč. 7. cit. zak. čl. dužna brinuti se za javnu sigurnost u svome području. Budući da upravna občina M. nije zaštitila imovinu M. T-a, niti je nakon počinjene mu štete, počinitelje njene pronašla, što joj je kao mjestnoj redarstvenoj oblasti bila dužnost, obvezana je, kao što je napried rečeno, M. T-u počinjenu štetu iz vlastitih sredstava naknaditi.

Proti ovoj odluci občinsko zastupstvo u M. uložilo je utok na kr. županijsku oblast u V. u kom navadja samo, da plaćanje ovakovih odšteta na upravnu občinu ne može spadati.

Digitized by Google

Kr. županijska oblast u V. svojom rješidbom od 29. decembra 1909. broj 18.928., u v a ž i l a je utok obć. zastupstva u M. i pobijanu odluku kot. oblasti u L. u cielosti d o k i n u l a s razloga:

Glede pitanja o odšteti mogu biti mjerodavni jedino zakonski propisi. Nema pak specijalne zakonske ustanove, po kojoj bi upravna občina bila dužna iz vlastitog dati odštetu u slučaju, kada se počinitelj štete nanešene kojemu njenom občinaru pronaći ne može, niti bi se platež takove odštete dao dovesti u sklad sa pravnim načelima općeg gradjanskog zakona o dužnosti naknade štete. Osim toga pak sva odštetna potraživanja, ako glede toga nema posebnih zakonskih propisa, spadaju u smislu §-a 1. i §-a 1338. o. g. z. pred sud.

Proti ovoj rješitbi kr. županijske oblasti u V. oštećeni vlastelinski lugar M. T. uložio je daljnji utok na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove, ostajući kod svoga prvobitnoga zahtjeva i dokazujući temeljitost dokinute odluke kot. oblasti u L.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove svojom vrhovnom rješitbom od 7. marta 1910. broj III. D—456. o d b i l a je utok M. T-a i pobijanu sudbenu odluku kr. županijske oblasti u V. s razloga u njoj navedenih u c i e l o s t i p o t v r d i l a.

Priobćio: E. J e l i ć, žup. perovodja.

Zakonarstvo.

I.

Novela krivičnome zakonu za Bosnu i Hercegovinu.

(Odobrena Previšnjim rješenjem od 5. marta 1910., proglašena naredbom zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 24. marta 1910., br. 56.047/III. dne 30. marta 1910. u IV. kom. Glasnika zak. i nared. za Bosnu i Hercegovinu.)

Članak I. Na mjesto §§ 35. i 59. krivičnog zakona dolaze ove odredbe:

§ 1. Svakim osudjenjem zbog zločinstva stižu osudjenika po zakonu ove posljedice:

a) gubitak članstva bosansko-hercegovačkog sabora, bosansko-hercegovačkih kotarskih zastupstva, općinskog zastupstva, a tako i zvanja prisjednika u krivičnom i maličnom sudu;

b) gubitak prava biranja u sva zastupstva i počasna zvanja, koja su pomenuta u predjašnjem rastavku;

c) gubitak svakog javnog državnog ili općinskog zvanja i službe, uzevši u to i nastavno zvanje, bila ta zvanja i službe stečene imenovanjem, ili izborom uz potvrdu vlasti ili bez nje;

d) gubitak trajne mirovine, dotično prava na nju;

e) gubitak odvjetništva, javne agencije, svakoga zastupanja stranaka pred javnim vlastima i svakog zvanja, s kojim je spojeno pravo javnog zasvjedočavanja;

f) gubitak svih javnih naslova, koji ne prelaze na nasljednike, uzevši u to akademičke stepene i dostojanstva, austrijske i ugarske redove i odličja, a tako i pravo, da se smiju nositi inostrani redovi;

Digitized by Google

g) nesposobnost, da se u roku, odredjenom u ovome zakonu (§§ 4. i 5.), poluče prava, zvanja, službe, ovlaštenja, redovi i odličja, pomenuta pod b), c), d), e) i f), a tako i pravo izbora u zastupstva i na mjesta, pomenuta pod a).

Gubitak akademičkih stepena ne donosi po sebi gubitak ovlaštenja na vršenje nekog odredjenog zvanja ili sposobnosti za polučenje takovog položaja, koja su ovlaštenja i sposobnosti po zakonu spojene s tim stepenima.

§ 2. Svakim osudjenjem zbog prestupaka, koji su pomenuti u §§ 421., 422., 424. i 425. krivičnog zakona i u § 1. zakona o lihvi, stižu osudjenika po zakonu posljedice, naznačene u § 1. ovoga zakona; ali do gubitka mirovine (§ 1., d) ne dolazi, ako je prestupak počinjen iza umirovljenja.

§ 3. Pravne posljedice krivične osude, što su naznačene u §§ 1. i 2., započinju onim danom, kad osuda stane na pravnu snagu.

§ 4. Za onoga, ko je osudjen zbog kojeg od zločinstva, naznačenih u paragrafima krivičnog zakona, što su dolje nabrojeni, prestaju pravne posljedice, kad se kazan izvrši ili milošću oprosti. Ta su zločinstva:

1. § 111., sl. b), k. z.;
2. §§ 113. i 114. k. z., ako se ta djela ne tiču slučaja § 111., sl. a), k. z.;
3. § 142. k. z., ako se to zločinstvo ne tiče lica Njegovog c. i kr. Apoštolskog Veličanstva;
4. § 143. k. z.;
5. §§ 144., 145., 149. i 157. k. z., ako su zločinstva, što su tu spomenuta, osnovana na političkim motivima;
6. §§ 152., 154. i 156. k. z.;
7. §§ 218., 219., stavak 2., i 233., stavak 2., k. z.;
8. §§ 234., 239. i 240. k. z.;
9. §§ 294., 296. i 299. k. z., ako se pripomoć, što je naznačena u tim paragrafima, dade kojem zločinstvu, spomenutom u 1.—8. tački ovoga paragrafa;
10. § 302. k. z.

§ 5. Za onoga, tko je osudjen na kazan zbog nekog drugog zločinstva, koje nije spomenuto u § 4., ili zbog kojeg prestupka, naznačenog u § 2., prestaju pravne posljedice prema ovim odredbama:

a) ako je krivac osudjen zbog zločinstva barem na 5-godišnju kazan oduzimanjem slobode, — pošto mine 10 godina;

b) ako je krivac osudjen zbog zločinstva na manju kazan, — pošto mine 5 godina;

c) ako je krivac osudjen zbog prestupka po §§ 421., 422., 424. ili 425. k. z. ili zbog prestupka po § 1. zakona o lihvi, — pošto minu 3 godine.

Ako se kazan smrću oprosti ili ako se teška tamnica do smrti pretvori u vremenu, onda će pomenute pravne posljedice trajati 10 godina.

§ 6. U § 5. spomenuti rokovi započinju, kad se kazan oduzimanjem slobode dovrši, dotično onoga dana, kad ju treba pretrpljenom smatrati zato, što je došlo do pomilovanja.

§ 7. Ako tko za saborskih izbora počini koji od prestupaka, što su naznačeni u §§ 22., 24., 26., 27. i 29. ovoga zakona, pa zato bude osudjen, onda on za šest godina po svršetku kazni gubi pravo biranja i izbora u sabor i u općinska i kotarska zastupstva.

§ 8. Tko po krivičnom zakonu bude osudjen na kazan oduzimanjem slobode, ne smije za trajanja kazni vršiti nikoju u § 1. naznačenu javnu

Digitized by Google

vlast, službu, zvanje ili pravo biranja, te mu je zabranjeno, da se za toga vremena služi naslovima, što su tu spomenuti, i da nosi redove i odličja.

§ 9. Odredbe se §§ 1. i 2. ovoga zakona ne primjenjuju na lica, koja u času, kad učine neko kažnjivo djelo, nisu još navršila osamnaestu godinu života. Za ta lica nijesu nikakve pravne posljedice spojene s osudjenjem zbog kojeg izočina ili prestupka.

§ 10. Za lica, koja su osudjena prije dana proglašenja ovoga zakona, prestaju od toga dana sve štetne posljedice, koje po ovome zakonu nisu spojene s dotičnim osudjenjem.

§ 11. Za lica, koja su prije proglašenja ovoga zakona osudjena zbog kojeg zločinstva, spomenutog u § 4., prestaju pravne posljedice od dana proglašenja, a ako kazan u tom času još nije pretrpljena, onda svršetkom vremena kazni.

§ 12. Za lica, koja su prije proglašenja ovoga zakona osudjena zbog kojeg drugog zločinstva, što nije naznačeno u § 4., ili zbog kojeg prestupka, spomenutog u § 2., prestaju pravne posljedice, pošto prodju rokovi, što su odredjeni u § 5.

§ 13. Pošto prestanu pravne posljedice, što su po ovome zakonu spojene s osudjenjem, može osudjenik zahtijevati od onoga suda, koji je sudio s prvog stepena ili koji je došao na njegovo mjesto, da mu izda zvaničnu svjedočbu, da tih posljedica više nema ili da on nije više nesposoban, da opet steče prava, koja je krivičnom osudom izgubio.

Ako mu se ta svjedočba ne da, onda može molitelj kroz osam dana upraviti žalbu nadležnom sudu II. stepena.

Članak II. Na mjesto § 93., rast. 2., i § 94. krivičnog zakona dolaze ovi propisi:

§ 14. Ako kod zločinstva, koje treba po zakonu kazniti tamnicom prvog stepena, ima tako važnih olakotnih razloga, da se kazan smije smanjiti ispod najmanje zakonom odredjene mjere, onda je sudu dopušteno, izreći u osudi — koliko javni obziri ne iziskuju protivno — da ne nastaju pravne posljedice, koje su prema ličnoj različnosti osudjenika spojene s osudjenjem zbog zločinstva, izuzevši one, koje su spomenute u § 1., tačka a) i b).

§ 15. Ako se kod prestupka steklo više, i to takvih olakotnih okolnosti, zbog kojih se opravdano očekuje, da će se krivac popraviti, onda se može i zatvor promijeniti u blaži stepen i zakonom odredjena kazan smanjiti ispod najnižeg kaznenog stavka; osim toga je u takvome slučaju dopušteno sudu, u osudi izreći — koliko javni obziri ne iziskuju protivno — da ne nastaju pravne posljedice, koje su po § 2. ovoga zakona prema ličnoj različnosti osudjenika spojene s osudjenjem zbog prestupka, izuzevši one, koje su spomenute u § 1., tačka a) i b).

Članak III. §§ 111. i 142. krivičnog zakona dopunjuju se ovako:

§ 16. Tko nešto preduzme, što smjera na to, da se silom promijene ustavne uredbe Bosne i Hercegovine, kriv je zločinstvu veleizdaje, naznačenom u § 111., sl. b), krivičnog zakona, i treba ga kazniti po § 112., sl. b) i c).

§ 17. Kriv je zločinstvu smetanja javnog mira po § 142. k. z. i onaj, tko nastoji na način, pomenut u § 142. k. z., da razdražuje na preziranje ili mržnju protiv ustavnih uredbi Bosne i Hercegovine, i treba ga po tome paragrafu kazniti.

Članak IV. Četvrta se glava trećega dijela krivičnog zakona ovako nadopunjuje:

Digitized by Google

§ 18. Javni činovnik, koji protiv prava uzapti ili otvori zatvorene pošiljke, spise ili pisma, što su mu povjerena službenim povodom, kriv je prestupku i kaznit će se zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjeseci, ako u tome nema kažnjiva djela, koje se teže kazni.

§ 19. Poštarski činovnik ili sluga, koji protiv prava otvori ili sakrije pošiljke ili pisma, povjerena pošti, ili dopusti drugome, da takova šta počini, ili mu pri tom pomaže, kriv je prestupku i kaznit će se zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjeseci, ako u tome nema kažnjiva djela, koje se teže kazni.

§ 20. Jednako će se kazniti brzojavni činovnici i sluge, koji iskrive ili protiv prava otvore ili sakriju vijesti, povjerene brzojavnom zavodu, ili o njihovom sadržaju obavijeste lica, kojih se to ne tiče, drugome dopuste, da takova šta počini, ili mu pri tome pomažu.

Članak V. Treći se dio krivičnog zakona dopunjuje ovako:

§ 21. Tko bez ovlaštenja namjerice otvori tudje pismo, zatvorenu pošiljku ili vijest; nadalje tko namjerice uzme u posjed tudje zatvoreno pismo ili brzojav zato, da sazna njihov sadržaj, ili ih neovlašteno u sličnu svrhu preda kome drugome, kriv je prestupku i treba ga kazniti zatvorom od jednoga do osam dana ili novčanom globom od deset do dvjesta kruna.

Tko pak tajnu, koju je na gornji način doznao, objavi ili upotrijebi na štetu predaoca ili naslovnika, kaznit će se zatvorom od jednog do tri mjeseca ili novčanom globom od pedeset do hiljadu kruna.

Osnova je kažnjenju samo privatna tužba, koju su vlasni podići i predavalac i primalac.

Članak VI. Treći se dio krivičnog zakona još dopunjuje ovako:

§ 22. Tko namjerice

1. ponudi, dade ili obeća nekom biraču ili drugome kome neku imovnu korist, da tako podmiti birača, da ne vrši svog prava biranja ili da ga vrši u nekom odredjenom pravcu, ili

2. za se ili za koga drugog zatraži, primi ili si dade obećati neku imovnu korist, obećajuć pri tom ili hineći, da će se tako dati podmititi, da ne vrši svog prava biranja ili da ga vrši u nekom odredjenom pravcu, — kaznit će se zbog prestupka strogim zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjeseci.

Namijenjena imovna korist ili njena novčana vrijednost ide u opću zakladu globa.

§ 23. Ko na dan izbora u gostionicama ili krčmama ili na drugim javnim mjestima badava ili tobože uz neku cijenu pruža biračima ili im daje pružati jelo, piće ili druge stvari na uživanje, kaznit će se zbog prestupka novčanom globom od 10 do 200 kruna, ako u tome po § 22. ovoga zakona nema učina podmićenja kod izbora.

§ 24. 1. Tko zato, da sklone nekog birača, da ne vrši svog prava biranja ili da ga vrši u nekom odredjenom pravcu, namjerice digne ruku na njega ili na nekoga, tko mu je blizak, ili im ošteti tijelo, slobodu, čast, imanje ili dohodak, ili im nanese štetu u njihovom zvaničnom ili poslovnom radu, ili im time prijeti, ili tko birača ili nekoga, tko mu je blizak, zastraši time, što im učini drugo koje poveće zlo ili što im time prijeti, kaznit će se zbog prestupka strogim zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjeseci. Ako su po srijedi otegotne okolnosti, osobito ako se postigne namjeravana svrha ili ako je čin takav, da odatle može nastati znatna šteta u privredi za do-

Digitized by Google

tičnog birača ili nekoga, tko mu je blizak, onda treba suditi na strogi zatvor do jedne godine dana.

2. Jednako će se kazniti, tko zato, što neki birač nije birao onako, kako ga je on nastojao sklonuti prije izbora, odmah poslije izbora namjerice digne ruku na njega ili na nekoga, tko mu je blizak, ili im učini kakvu štetu ili kvar od vrsti, naznačene u 1. rastavku.

§ 25. Tko namjerice javno, i to onda, kad birači ili neki dio birača ne može više doznati, šta je zapravo po srijedi, širi kakvu lažnu vijest o mjestu i vremenu izbora, o odstupanju nekog kandidata ili o kojoj drugoj činjenici, koja bi mogla zavesti birače, da ne vrše svog prava biranja ili da ga vrše u nekom odredjenom pravcu, kaznit će se zbog prestupka zatvorom od nedjelju dana do tri mjeseca.

§ 26. Tko namjerice

1. kod izbora iskrivi glasanje ili rezultat glasanja,

2. protiv dotičnog naloga ispuni glasovnicu, koju mu je neko dao, da mu napiše ime onoga, kog on hoće da bira, ili

3. pobudivši zabludu o svome pravu biranja, osobito upotrebljavanjem krivih ili iskrivljenih izbornih legitimacionih isprava, vrši pravo biranja, koje mu ne pripada, ili vrši pravo biranja, koje pripada nekomu drugome, ne sporazumjevši se s njime, kaznit će se zbog prestupka zatvorom ili strogim zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjeseci.

§ 27. Tko namjerice

1. zato, da kojemu biraču otešča vršenje prava biranja ili da mu to spriječi, ili da učini, da on ili neko drugi, tko nema prava biranja, mogne birati, protiv prava sebi prisvoji ili pribavi tudju biračku kartu, glasovnicu ili koju drugu izbornu legitimacionu ispravu, ili povjerene mu izborne legitimacione isprave ne dade onome, ko ima pravo na njih, ili udesi, da se takove isprave dadu nekome drugome, a ne onome, koji je u njima naznačen,

2. zato, da u odredjenom pravcu utječe na vršenje prava biranja, otešča kojem biraču slobodno vršenje prava biranja time, što samovoljno ispuni glasovnicu, koju je vlast izdala za dotičnoga birača, ili

3. zato, da stane na put vršenju prava biranja, spriječi nekog birača, da ne može glasati, — kaznit će se zbog prestupka zatvorom od nedjelju dana do tri mjeseca.

§ 28. Tko kod izbora namjerice protiv propisâ, što su na snazi,

1. vrši pravo biranja kojeg drugog lica u sporazumku s njime, ili

2. uzroči ili dopusti, da neko drugi vrši njegovo pravo biranja, kaznit će se zbog prestupka zatvorom od nedjelju dana do tri mjeseca.

§ 29. Tko namjerice i to zato, da spriječi ustanovljenje uspjeha izbora, sasvim ili djelomice ukloni, raspe ili neupotrebljivim učini glasački spisak ili glasovnice, kaznit će se zbog prestupka strogim zatvorom od nedjelju dana do šest mjeseci.

§ 30. Tko namjerice kod tajnog izbora nezakonitim načinom dozna za glasanje pojedinih birača, kaznit će se zbog prestupka zatvorom od nedjelju dana do tri mjeseca.

§ 31. Tko namjerice i to zato, da nekoga odvrati, da se ne natječe za mandat za kojegod od zastupstva, naznačenih u § 33., ili da ga sklone, da napusti natjecanje za mandat, digne ruku na njega ili mu protiv prava po-

Digitized by Google

vrijedi tijelo, slobodu, čast ili imanje ili dohodak, ili mu tim prijeti, kaznit će se zbog prestupka zatvorom ili strogim zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjeseci.

§ 32. Predsjednika i članove izborne komisije i njene perovodje treba smatrati činovnicima prema § 176. k. z.; njima pripada u vršenju njihove službe ona zaštita, što ju krivični zakon daje oblasnim licima.

§ 33. Odredbe §§ 22.—32. vrijede za izbore u sabor, u općinska i kotarska zastupstva i u sva ina tijela i zastupstva, koja su zakonom odredjena, da vrše javne poslove.

Njih valja samo toliko primjenjivati, koliko dotično djelo nema znakova nekog krivičnog čina, koji je po krivičnom zakonu kažnjiv i za koji je odredjena strožija kazan.

§ 34. Postupak i sudjenje o prestupcima,' ustanovljenim u §§ 22.—31., pripada svagda kotarskim sudovima.

Članak VII. § 35. Ukida se § 139. krivičnog zakona o nadležnosti vojenih sudova za istragu i kažnjenje zločinstvâ protiv vojene sile.

Članak VIII. § 36. Ovaj zakon staje na snagu danom proglašenja.

II.

Zakon o izdavanju iznimnih odredaba.

(Odobren Previšnjim rješenjem od 5. marta 1910., proglašen naredbom zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 24. marta 1910., br. 56.047/III. kao i onaj pod I.)

§ 1. Prema § 20. zemaljskog ustava ovlašćuje se zemaljska vlada, da za cijelu zemlju ili za pojedine njezine dijelove ograniči ili obustavi odredbe §§ 5. (1., 2. rastavak), 6., 7. (1. rastavak), 12., 14., 15., 18., 19. zemaljskog ustava.

Posljedice obustavljanja snage spomenutih odredaba zemaljskog ustava jesu ove.

§ 2. Posljedica je obustavljanja § 5. zemaljskog ustava, da one zemaljske pripadnike, koji su pogibeljni za javni poredak, mogu vlasti sigurnosti protjerati iz mjesta ili kotara, ako nijesu baš u tome mjestu ili kotaru zavičajni; zatim da može vlast sigurnosti narediti zemaljskim pripadnicima da bez oblasne dozvole ne smiju otići iz mjesta, kamo po nadležnosti spa, daju, ili da moraju boraviti na nekom odredjenom mjestu.

§ 3. Posljedice su obustavljanja § 6. zemaljskog ustava ove:

a) na 8 se dana produžuje rok od 48 sati, odredjen u § 186. k. p., u kojem treba da se sudu dovede lice, koje su organi vlasti sigurnosti pritvorili bez pismenog sudačkog naloga;

b) nije dopušteno, da se prema odredbama § 200. k. p. i daljnjima, uz jamčevinu ili jamce puste na slobodu lica, koja su uhapšena zbog nekog kažnjivog djela, što je tačno naznačeno u naredbi, kojom se naredjuju iznimne odredbe.

§ 4. Posljedica je obustavljanja § 7., 1. rast., zemaljskog ustava ova: Vojna se sudbenost može protegnuti i na gradjanska lica radi izvjesnih po krivičnom zakonu za Bosnu i Hercegovinu ili po posebnim zakonima i naredbama kažnjivih djela, koliko to dozvoljava Previšnje odobrenje

Digitized by Google

Krivičnom se postupku za Bosnu i Hercegovinu mogu dodati preinačenja i pooštrenja i može se ograničiti ili sasvim ukinuti biranje i pozivanje prisjednika u krivične sudove.

§ 5. Obustavljanjem se § 12. zemaljskog ustava ovlašćuje zemaljska vlada:

a) da obustavi izdavanje ili širenje štampanih spisa, da izda za njih zabrane pošti i da privremeno obustavi posao radnja, koje su pogibeljne za javni poredak zato, što umnožavaju ili prodavaju književne ili umjetničke proizvode;

b) da za predavanje dužnih primjeraka prema § 21. zakona o štampi odredjuje rok, koji se kod periodičkih štampanih spisa može produžiti na šest sati, a kod neperiodičkih na 8 dana prije, nego što se izdadu dotični štampani spisi.

§ 6. Posljedica je obustavljanja § 14. zemaljskog ustava, da su vlast sigurnosti u zaštitu krivičnog pravosudja ovlaštene, bez sudačkog naloga preduzimati pretres kuće zbog nekog kažnjivog djela, što je tačno naznačeno u naredbi, kojom se naregjuju iznimne odredbe.

§ 7. Kad je obustavljen § 15. zemaljskog ustava, može vlast sigurnosti i u onim slučajima, koji nijesu predvidjeni u krivičnome postupniku, i bez sudačkog naloga uzapćivati i otvarati pisma.

§ 8. Posljedica je obustavljanja § 18. i 19. zemaljskog ustava, da se za neko vrijeme može obustaviti rad društava i da se mogu društva raspustiti i da se može zakon o skupljanju izvan snage staviti.

§ 9. Kad se obustave §§ 5. (1. i 2. rastavak), 6., 7. (1. rastavak), 12., 14., 15., 18., 19. zemaljskog ustava, vlasna je zemaljska vlada,

a) što se tiče proizvodjenja, prodaje, posjeda i nošenja oružja i strjeljiva, praskavih stvari i praskavih palila,

b) što se tiče propisa o putnicama i o prijavljivanju,

c) što se tiče vladanja na javnim mjestima i skupljanja ljudi,

d) što se tiče preduzimanja demonstracija,

e) što se tiče štampe i

f) što se tiče prilika prometa uopće, uvoza, izvoza i provoza životinja i predmeta svake vrsti,

da izda one propise i ograničenja, što ih u interesu javne sigurnosti i iz vojničkih obzira smatra nužnima.

§ 10. Prestupanja zapovijesti i zabranâ, što su u §§ 2.—8., a tako i odredaba, koje su izdale vlasti zbog njihovog provedenja, i prestupanja policijskih naredjenja, koja su izdana na osnovi § 9., kaznit će se novčanom globom do 2000 kruna, dotično zatvorom do šest mjeseci, ako u zakonu, koji je na snazi, nema za njih teže kazni.

§ 11. Ako se obustave §§ 6. i 7. (1. rast.) zemaljskog ustava, onda valja u naredbi, kojom se izdaju iznimne odredbe, naročito nabrojiti ona kažnjiva djela, na koja treba da se primijene §§ 3., 4., 6. ovoga zakona.

§ 12. Naredjenje iznimnih odredaba valja pozivom na Previšnje odobrenje proglasiti u Glasniku zakona i naredaba i uvrstiti u zvanične novine.

U proglašenju valja tačno naznačiti područje, za koje treba da vrijede iznimne odredbe.

Digitized by Google

Iznimne odredbe ukida potpuno ili djelomice zemaljska vlada, pošto je isposlovala odobrenje Njegovog c. i kr. Apoštolskog Veličanstva.

Ukidanje iznimnih odredaba treba proglasiti u Glasniku zakona i naredaba i uvrstiti u zvanične novine.

§ 13. Ovaj zakon staje na snagu danom svoga proglašenja.

III.

Naredba poglavice zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 24. marta 1910., br. 56.047/III., o ukidanju izvanredne vojene sudbenosti nad gradjanskim licima u Bosni i Hercegovini.

Prema § 7. zemaljskog ustava, odobrenog Previšnjim rješenjem od 17. februara 1910., ukidam izvanrednu vojenu sudbenost nad gradjanskim licima u Bosni i Hercegovini u cijelom njenom opsegu.

Time se stavlja izvan snage naredba od 23. aprila 1884., br. 569/präs., dotično od 23. juna 1884., br. 3505., o ograničenju vojene sudbenosti (Zb. z. 1884., br. 36.), naredba od 1. aprila 1889., br. 19.677/III., präs. br. 392. zb. zap., kojom se spomenuta naredba proteže na osnivanje razbojničkih četa (Gl. zak. 1889., br. 21.), naredba od 22. oktobra 1907., br. 2638/präs., o neovlaštenom posjedu revolvera, i naredba generala zapovjednika i poglavice zemaljske vlade od 7. marta 1908., br. 499/res., o neovlaštenom posjedu strjeljiva (Gl. zak. 1908., br. 53.).

Krivične stvari protiv gradjanskih lica, koje sada još nisu pravosnažno dovršene kod vojenih sudova, treba bez odlaganja ustupiti onome sudu, dotično onoj političkoj vlasti, koja je po krivičnom postupniku za Bosnu i Hercegovinu, dotično po propisima, izdanim za neovlašteni posjed oružja i strjeljiva, nadležna za istragu i presudjenje u dotičnoj krivičnoj stvari.

Kazne, koje su izrekli vojeni sudovi i koje do dana proglašenja ove naredbe nijesu još nikako ili nisu potpuno pretrpljene, treba da se izvrše u zatvorima vojenih sudova.

Osnova lovnoga zakona u Italiji.

U Italiji sprema novi ministar poljodjelstva častni R a j n e r i reformu lovnoga zakona. Izmedju ostalih promjena predlaže ukinuće pokrajinskih vieća, koja su odlučivala, kada ima u kojem kraju započeti i kada prestati lov na stanovite životinje ili divljač. Ta zadaća biti će prenešena na posebna o d j e l n a povjerenstva, koja će sačinjavati osobe, koje poznavaju navike, sklonosti, ljubakanja i vrieme parenja divljači. Ova povjerenstva slati će svoja izvješća i riešenja centralnom povjerenstvu, koje ih ima odobravati. Povjerenstva biti će 17, t. j. ciela Italija biti će podieljena na 17 lovnih zona prema razlici klime, visočina, gorovitosti itd. Ovom razdiobom ide se za tim, da se odstrane antagonizmi izmedju pojedinih pokrajina.

I naša javnost vapi za novim lovskim zakonom ili bar za reformom njegovom, pa za to iznašamo ovu zasnovanu taljansku reformu u svrhu, da se i kod nas uzme obzir na različitu kulturu tla u pojedinim predjelima naše domovine. Ovo osobito vriedi za vinorodne krajeve. Dr. L.

Digitized by Google

SVAŠTICE.

Talijanska porota.

Dne 22. aprila sastao se je u Rimu porotni sud, da sudi Augusti P i v a radi zločina navlašnog umorstva. Bila je obtužena, da je dne 21. oktobra 1909. bodežem usmrtila svog supruga Jakova Marchini ne mogavši više podnositi njegova neprestana nasilja. Uslied njegovog brutalnog postupanja nesretnica je četiri puta plod pometnula. Za 20-godišnjeg braka mnogo joj je puta ugrožavao život sa revolverom, a htjeo je oskvrnuti i kćer, te ju navesti na prostituciju. Povrh toga trošio je i novac, što ga je zaradjivala obtuženica. Državni odvjetnik g. Avellone je povukao obtužnicu i stavio predlog, da se rieši. I porotnici su jednoglasno riešili ju radi zakonite obrane. Sirotna žena bude odmah puštena na slobodu, nu ona podje najprije drž. odvjetniku, da mu zahvali. Ovaj ganut, poljubio ju u čelo, a občinstvo ju simpatično pozdravilo.

Dne 23. aprila riešena je obtužbe neka G a r b e l l i n i po porotnom sudu u Rovigu, što je ubila svog ljubovnika Antuna Belloni. Nakon što su preslušani svjedoci, dao je vještak obtužene prof. Bolognini svoje mnienje, koje se sintetizuje u tom, da je u času počinjena zločina kao i radi predjašnjih njenih boli bila tako slaba uma, da joj je manjkala sviest i sloboda vlastitih čina. I oštećena stranka i drž. odvjetnik priznaše, da se imadu uvažiti znatne olahkotne okolnosti, ali ipak da ona nije bila posve bezodgovorna pri činu. Porota ju je riešila, jer da je bila bez porabe razuma (§ 2. t. a. našeg kz. zakona). Kako se vidi, porota je taljanska veoma liberalna i u prostim zločinima uvažujući prilike i povode u kojima i zbog kojih nastupaju protupravna djela. Kad ćemo mi dobiti porotu za takova djela? Dr. L.

Osnova za sabiranje gradje o pravu, koje u narodu živi.

Napisao Dr. I v a n S t r o h a l.

(Nastavak.)

10. Smije li otac obitelji, koji nema odrasle djece, a ni drugih ukućana, koji bi mogli prigovoriti njegovim činima, — a isto tako smiju li svi ukućani sporazumno, — kako mu se dotično kako im se svidi posve slobodno raspolagati pojedinim stvarima, koje spadaju u kućnu imovinu, napose zemljištem, zgradama ; smiju li oni te stvari lakoumno protepsti, ili moraju li ih ostaviti onakve, kakve su primili od svojih otaca ; u kojim slučajevima mogu ipak oni takove stvari odsvojiti ; na pr. smiju li se takove stvari odsvojiti, da se namiri otpravnina ovoga ili onog ukućanina, ili da se sagradi kakova zgrada, ili da se nabavi u kući nužna marva, kakav stroj, ili da se nabavi nužna hrana za ukućane, ili ako je ukućane zadesila kakova bolest ili druga koja nesreća ; da li je pri tome odlučno takodjer i to, da li dotična kuća ima više ili manje zemljišta ; smije li se možda zemljište, koje nadmašuje neku odredjenu mjeru, po volji odsvajati, a samo se ono ispod te mjere ne smije odsvajati (u nijednome slučaju) ; ako koja kuća ima toliko zemljišta, da ga sama ne može obradjivati, a nema nade, da bi se broj ukućána doskora mogao pomnožiti, smiju li se onda odsvojiti pojedini komadi zemljišta, ako i nema osobitih uvjeta ; — kako se može onaj, koji hoće da

Digitized by Google

sebi nabavi kakovo zemljište ili drugu kakovu stvar od ovake kuće, osigurati, da postoje uvjeti, uz koje smije ta kuća raspolagati tom stvari ; je li nužno da u tom pravcu pribavi sebi kakovu potvrdu (od oblasti) ; može li se onome, koji se nije tako osigurao, oduzeti nabavljena stvar i tko mu je može oduzeti ; a ako mu se ta stvar može oduzeti, ima li mu se naknaditi ono, što je on za tu stvar dao ; je li pri tom odlučna dobra vjera toga, koji je sebi takovu stvar (neoprezno) nabavio ?

11. Smije li i pod kojim uvjetima gospodar kuće zadužiti svoju kuću ; mora li kuća platiti takodjer i dugove, što ih je njezin gospodar lakoumno učinio ; kada se može uzeti, da dug, što ga je gospodar (otac obitelji) učinio na račun svoje kuće, nije lakoumno učinjen ; da li onda, ako je taj dug učinjen uza sporazumak svih odraslih ukućana, ili onda, ako je taj dug učinjen, da se namire najnužnije potrebe, da se nabavi zemljište, marva, orudje ; kako će se onaj, kod kojega se gospodar kuće ili čitava kuća ovako zadužila, osigurati, da taj dug nije bio lakoumano učinjen ; ima li sebi i u tom pravcu pribaviti kakovu (oblasnu) potvrdu ; ili ne smije li gospodaru kuće bez privolje ostalih ukućana dati na vjeru preko odredjene mjere ; smije li gospodar na račun svoje kuće praviti dugove, da zadovolji svoje lične požude ; ako je kuća ipak namirila kakav dug, koji je njezin gospodar bez privolje ostalih ukućana (lakoumno) na njezin račun učinio, imade li ona pravo tražiti, da joj taj gospodar naknadi time prouzročenu štetu ?

12. Odgovara li kuća sa svojom imovinom za štetu, što je učinio njezin gospodar (otac obitelji) izvan kuće ; napose odgovara li ona za tu štetu, ako su iz onoga čina, koji je prouzročio tu štetu, imali koristi takodjer drugi ukućani (na pr. ako su se ukradenim drvima služili svi ukućani) ili ako je ta šteta učinjena uza sporazumak drugih ukućana, ili ako su drugi ukućani mogli predusresti takovoj šteti, pa ipak nijesu to učinili ; ako je štetu, koju je učinio gospodar, naknadila čitava kuća, ili ako je on tu štetu bez privole drugih ukućana naknadio iz kućne imovine, imade li kuća pravo tražiti, da joj taj gospodar povrati, što je ona za nj izdala ; imade li u kojem slučaju oštećeni pravo tražiti, da se izluči dio onoga ukućanina, koji je štetu učinio, iz kućne imovine, samo da mu se iz toga dijela isplati dužna naknada štete ?

13. Je li gospodar kuće (otac obitelji) dužan u ime kuće plaćati porez i sve javne daće, koje ima kuća nositi; što biva, ako on toj dužnosti nije u pravo vrijeme zadovoljio, pa je sa svojim propustom nanio štetu svojoj kući; je li dužan naknaditi takovu štetu bez obzira, da li je propustio zadovoljiti takovim dužnostima u zloj nakani, iz nemara ili jer mu je bilo nemoguće da zadovolji ; je li dužan naknaditi štete, koje su nastale odatle, što se u ime svoje kuće upustio u parnice, koje je izgubio ; je li pri tome odlučno, da li su drugi ukućani odobrili postupak gospodarev ?

14. U kolikoj mjeri odgovara kuća za dugove i štete, što ih je učinio drugi koji ukućanin ; da li u istoj mjeri, u kojoj za dugove i štete, što ih je učinio gospodar ; imade li slučajeva, u kojima može i koji drugi ukućanin osim gospodara učiniti kakav dug na račun čitave kuće ; kako će se onaj, koji daje na vjeru, osigurati, da je onaj, koji traži da mu se dade na vjeru u ime čitave kuće, doista gospodar kuće, dotično da je ovlašten činiti na račun svoje kuće takove dugove ; što biva, ako je koji ukućanin zaveo koga, te mu je ovaj dao štogod držeći, da je taj ukućanin ovlašten zastupati čitavu kuću i preuzimati za nju dugove ?

Digitized by Google

15. Dobivaju li oni, koji uslijed udaje, ženidbe ili inače za uvijek izlaze iz kuće, kakovu opremu, otpravninu, miraz i t. d. ; koliko iznosi ta otpravnina ; da li toliko, koliko bi iznosio njihov dio, kad bi došlo do diobe ; i u čemu treba da sastoji takva otpravnina ; — imadu li djeca poslije smrti očeve uza sve to, što su iz kuće izišla, pravo na jednaki dio iz očevine s onima, koji su u kući ostali ; dobiva li dio iz očevine i ono dijete, kojemu je otac pomogao, te je zasnovalo sebi posebno kućanstvo, u kojemu radi i privređuje samo za svoju a ne za očevu kuću ?

16. Što biva, ako koji ukućanin čini kući samo štetu, ili ako u kući zapodijeva neprestane svadje i nemire, ili ako ne će ništa da radi, ne će da sluša gospodara, ako pijančuje i t. d. ; imade li se takvome dati kakva otpravnina, i to kolika ; — mogu li se ovako iz kuće otpraviti starci, bolesnici, sirote, udovice, kojima ukućani ne će ili ne mogu da dadu valjane opskrbe ; može li se starcima, bolesnicima takva otpravnina davati u periodičkim obrocima kao neka opskrbnina, uz koju mogu oni dobiti pristojno uzdržavanje u drugoj kući, bolnici i t. d. ?

17. Smiju li pojedini ukućani sagraditi za se na kućnom zemljištu posebne zgrade (za stanovanje) ; smiju li pojedini ukućani (privremeno) za sebe kuhati i voditi pored zajedničkoga još svoje posebno gospodarstvo ; dogadja li se to često ; dogadja li se, da ukućani zajednički obradjuju kućno zemljište, a da tek prirod medju sobom dijele, i taj prirod svaki za se troši i njime gospodari ; dogadja li se, da ukućani samo pojedine komade kućnoga zemljišta (na pr. šume, pašnjake, livade) zajednički uživaju (i obradjuju) dok ostale svaki za se obradjuje i uživa (vrtove, vinograde, oranice); dogadja li se, da se ukućani samo privremeno (na jednu godinu) medju sobom podijele ; dogadja li se, da ukućani od vremena do vremena podijeljeno već medju njima zemljište prerazdjeljuju, t. j. drukčije (po drugom razmjerju) nanovo dijele ; dogadja li se, da se ukućani privremeno podijele samo da vide, kako bi im bilo, kad bi se trajno podijelili ; dogadja li se, da se iza nekoga vremena ovakvi podjeljenici opet sjedine, ili da jedan od njih ostalima isplati njihov dio ?

18. Imadu li se oni, koji u kući čine nemir, svadje, koji ne će da rade, koji ne slušaju, koji pijančuju, koji samovoljno dijele kućnu imovinu, koji u kući štetu čine, koji hoće da samo za se privredjuju a ne za kuću — na budi koji način kazniti i prisiliti na rad, mir, poslušnost, tko ih može tu kazniti i siliti ; da li oblast ; i to koja oblast ; s kakvim bi se kaznama mogli prisiliti ukućani na red i mir, da li s globama, sa zatvorom, s batinama, s prisilnim radom ?

19. Ima li svaki ukućanin pravo tražiti, da mu se dade dio iz kućne imovine; ima li to pravo i sin, dok mu u kući rodjeni otac (djed) ili u kući rodjena mati (materin otac ili mati) živi ; ima li to pravo sin, dok mu budi koji od roditelja (u kući) živi ; ima li to pravo ukućanin, koji je došao u kuću priudajom, priženidbom ; ima li to pravo onaj, koji je napose primljen u kuću ; imade li to pravo u kući rodjeno ženskinje, kojemu otac (dotično mati) više ne živi ; imadu li to pravo maloljetna djeca, kojima otac (dotično u kući rodjena mati, djed i t. d.) više ne živi ; ima li to pravo tutorstvo takove maloljetne djece uz privolu nadtutorstvene oblasti ?

20. Imade li se dioba kućne imovine provesti na jednostrani zahtjev jednoga samo ukućanina, koji ima pravo tražiti diobu, ili je nuždan kakav

Digitized by Google

zaključak, da se kućna imovina ima podijeliti, da se kućna sveza ima razriješiti ; ako je takav zaključak doista nuždan, tko ima pravo glasa pri stvaranju takvoga zaključka ; da li svi odrasli muškarci i ženskinje ; ili svi oni, koji imadu pravo tražiti diobu (bez obzira na to, da li su odrasli ili neodrasli, muški ili ženski, puno- ili maloljetni) ; ako se svi ovi ne slože, odlučuje li većina i kako se odredjuje većina ; ako odlučuje većina, može li se ipak provesti dioba i na zahtjev manjine, kad ima za to vrlo važnih razloga ; može li se samo onome, koji traži diobu, izlučiti njegov dio ?

21. Mora li se kod diobe paziti na to, da svaka diobna grana dobije toliko zemljišta (marve i druge imovine), da bude na tom zemljištu mogla voditi uredno gospodarstvo ; što biva, ako ne može svakoj diobnoj grani pripasti toliko zemljišta ; moraju li tada ipak svi ukućani ostati zajedno k jednoj kući, makar su zaključili, da se imadu podijeliti, i makar se medju sobom ne mogu podnositi ; ima li se u takvome slučaju pojedinim ukućanima — na pr. onima, koji u kući nemir prave, koji traže diobu, i t. d., — dati manje negoli bi ih po pravu išlo ; ima li se u takvome slučaju pojedinim ukućanima isplatiti njihov dio u novcu (prema vrijednosti kućne imovine); što čine ovakvi isplaćeni ukućani s dobivenim novcem (sele li se u druge krajeve) ; odakle ukućanima, koji ostaju u kući, novac da isplate ostale ; kako se odredjuju ukućani, koji imadu biti isplaćeni, koji li imadu ostati u kući ; da li se isplaćuje sve na jednom ili u obrocima i to kakvima ?

22. Po kojem razmjerju ima se dijeliti kućna imovina ; dijeli li se po lozama, koje se izvode do zajedničkoga prednika (djeda, pradjeda) ili se dijele po broju glava u pojedinim diobnim granama ; ako se dijele po broju glava u pojedinim diobnim granama, dolaze li pri tome u račun svi ukućani ili samo odrasli muškarci, odrasli u kući rodjeni članovi ; kako se odredjuje dio onih, koji nijesu u kući rodjeni, već su napose u kuću primljeni ; kako li dio onih, koji su u kuću došli priudajom ili priženidbom ; dijele li se drukčije nekretnine, drukčije opet pokretnine ; drukčije zgrade, drukčije zemljišta ; drukčije vinogradi, drukčije oranice, livade, šume ?

23. Smiju li u kuću priudate udovice i priženjeni udovci, ako ne imadu djece, stvarati za se posebnu diobnu granu ; ako ne smiju, komu se imadu oni priključiti sa svojim dijelom ; koliko iznosi taj dio, ako se kućna imovina ima dijeliti po lozama, koliko li, ako se kućna imovina ima dijeli i po broju u kući rodjenih glava ; može li se takvim udovicama i udovcima isplatiti njihov dio u novcu ; mogu li ostale diobne grane preuzeti na se dužnost opskrbljivanja ovakvih udovica (izvan svoje kuće) time, da im u godišnjim (mjesečnim) obrocima isplaćuju neku opskrbninu ; mogu li se i drugi ukućani otpraviti iz kuće s takvom opskrbninom ; — mogu li ostali ukućani ženskima u kući rodjenim ukućankama njihov dio isplatiti u novcu ; ima li se onima (koji imadu samo žensku djecu, ili koji uopće ne imaju djece, a nema nade, da bi mogli imati još djece) dati samo otpremnina ; i to kolika?

24. Tko provodi diobe kućne imovine ; da li ukućani sami dijele tu imovinu, ili posreduju kod toga susjedi ili vidjeniji, ugledniji ljudi u selu ili konačno oblasti (i to koje) ; ustanovljuje li se prije, nego li se pristupi k samoj diobi, tko je sve ovlašten na kućnu imovinu, i u kojem se razmjerju ima ta imovina dijeliti ; ustanovljuje li se prije, negoli se pristupi diobi, vrijednost kućne imovine ; kako se ta vrijednost ustanovljuje (da li prema prihodu, ili procjenom ili inače kako) ; tko ustanovljuje vrijednost kućne imovine i pojedinih komada te imovine ?

Digitized by Google

25. Mora li se kod diobe paziti na to, da svaka diobna s ranka dobije porazmjerni dio od svake vrste kućne imovine ; mora li se paziti na to, da se dijeljenjem i cijepanjem ne umanji vrijednost cijepanih stvari ; smiju li se s obzirom na to rušiti zgrade i dijeliti gradja medju diobne stranke ; smiju li se zemljišta cijepati na malene komade ; do koje mjere smiju se zemljišta cijepati ; što biva, ako se koja stvar ne može cijepati ; koja od diobnih stranaka ima pravo tražiti, da se njoj dopita kućište (funduš) ; imade li koja stranka pravo tražiti, da se njoj dopitaju dijelovi nekretnina s desne (lijeve) ili sa sjeverne (južne) ili istočne s (zapadne) strane ?

26. Ako se imadu cijepati pojedini komadi zemljišta, tko vrši izmjeru takvoga zemljišta ; tko nosi troškove nastale od diobe, na pr. za mjernika za oblasne izaslanike, koji su posredovali kod diobe i t. d. ?

27. Smije li ukućanin dijelom kućne imovine, koji bi ga pripao, kad bi se dioba provela, raspolagati i prije provedene diobe ; napose smije li on tim dijelom oporučno raspolagati ; smije li odrediti, komu ima pripasti taj dio poslije njegove smrti ; smije li na taj dio dugove praviti ; smije li odsvajati pojedine komade kućne imovine kao da spadaju u njegov dio ; — imadu li oni, kojima je koji ukućanin štogod dužan pravo tražiti, da se dio toga ukućanina izluči iz kućne imovine, samo da se oni mogu namiriti za ono, što im je on dužan ; da li to samo onda, ako je taj dug nastao uslijed kakvoga kažnjivog čina dotičnoga ukućanina, ili ako je taj dug naknada za štetu, koju je zlobno (zlonamjerno) učinio taj ukućanin, ili takodjer i u drugim slučajevima ; da li samo onda, ako takav ukućanin i sam ima pravo tražiti da se provede dioba ; da li samo onda, ako ima drugih uvjeta, uz koje se može provesti dioba kućne imovine ; može li takva kuća, da predusretne diobi, na zahtjev onoga, kod kojega je njezin ukućanin zadužen, preuzeti njegov dug i zatim toga ukućanina otpraviti (odijeliti), uračunavši mu dug, koji je preuzela ?

28. Ako u kojoj seljačkoj kući ostane jedan samo čovjek, i to takav, koji je u kući rodjen, smije li on slobodno raspolagati kućnom imovinom, osobito ako nema više nade, da će imati djece ; što biva s kućnom imovinom poslije smrti takvoga posljednjeg ukućanina ?

29. Ako u kući ostane samo priudata udovica ili prižnjeni udovac, može li takav raspolagati kućnom imovinom ; što biva s kućnom imovinom poslije smrti ovakoga posljednjeg ukućanina ; mogu li rodjaci posljednjega urodjenika tražiti, da im se izruči kućna imovina (bar na upravljanje) i prije smrti takove udovice dotično udovca ; imade li se poslije smrti posljednjega urodjenika njegova imovina priključiti kući, od koje se on (nedavno) odijelio, ili se ta imovina ima izručiti njegovim nasljednicima (na pr. izudatim kćerima) ?

30. Primaju li se u seljačku kuću na dulje vrijeme, da pomažu pri radu takodjer i stranci ; kakav položaj imadu ti stranci : smatraju li se oni ukućanima, ili slugama ; kada se smatraju ukućanima, kada li slugama ; kada oni stupe u kuću, dogovore li se o tome, kakav će položaj imati u kući ; sklapaju li oni sa starim ukućanima kakove osobite ugovore ; smatraju li se oni odmah, čim dodju u kuću, kao pravi ukućani, ili tek poslije nekoga vremena; smiju li ih oni, koji su ih primili, istjerati opet iz kuće, ako su se pokazali nezahvalnima, ako se svadjaju, ako ne će da rade ; mogu li postati uku-

Digitized by Google

ćanima takodjer i oni, koji su prvobitno bili u kuću primljeni kao sluge, no kojima kroz dulje vrijeme nije kuća mogla da isplati njihovu zaslužbinu?

31. Ako koja kuća (otac obitelji) želi odsvojiti svoju stvar (napose zemljište), imade li je najprije ponuditi svojim rodjacima (od kojih se nedavno odijelila), susjedima, stanovnicima istoga sela i t. d.; ako li je takva stvar odsvojena kojemu strancu, imadu li ovaki rodjaci, susjedi i t. d. pravo da tu stvar otkupe pod cijenu, koju je za nju dao ovaj stranac; kako dugo imadu ovi rodjaci, susjedi i t. d. pravo da otkupe zemljište odsvojeno strancu?

(Nastavit će se.)

KNJIŽEVNOST.

Dr. A. Biankini: **Kriminalna sociologija (Smrtna kazna. — Znanstveno umorstvo. — Euthanasia).** Zadar 1910., 8°. 92'. Ciena 1 K 50 fil.

Naš zemljak dr. A. Biankini, koji već koja dva decenija živi kao praktični liečnik u Chicagu, gdje je svojom spremom, talentom i željeznom marljivošću stekao ugledan položaj, te je od neprocjenjive koristi tamošnjem hrvatskom narodu, napisao je evo interesantnu i poučnu knjigu, o kojoj hoću da obširnije progovorim.

U predgovoru veli, da su ga potakli na proučavanje kriminalne sociologije mnogobrojni slučaji naših zemljaka u tudjini, koji goloruki i bez obrane platiše vješalima, ludnicom ili tamnicom usljed prerevnosti, predrasude li pravničke zablude pojedinih organa.

Najprije govori o smrtnoj kazni. Ovdje nam predočuje užasan slučaj sudske zablude, kojoj je platio glavom naš zemljak Damjan Damjanović iz Ljubenice na otoku Cresu. On je u Chicagu u noći ustao, dok mu je žena sa jednim djetetom spavala, htjeo da odtrgne noge sa tiela drugoga djeteta. U bjesnilu pucao je toliko puta iz blizine u postelju, da je cielu postelju zahvatio plamen. Sada skoči na ženu te ju pogodi sa dva hitca i britvom joj zasieče grkljan i zada joj mnoštvo rana po tielu. Onda rani sebe. Kada je policija nadošla, kuća je gorila, a sav je prostor bio u krvi. Čim se je D. ležeći u svojoj krvi probudio, molio je, da mu život spase.

Pisac je nedvojbeno dokazao, da je Damjanović u vrieme čina bio uslied epileptičke degeneracije u živčanom poremećenju tako, da nije imao sviesti za ono, što radi. On je sam pripoviedao, da je poslie večere kritične večeri išao sa ženom i djecom mirno spavati, te se je probudio istom u bolnici, kamo ga odnesoše nakon užasnog njegovog djela

Državno odvjetničtvo i porota išli su za tim, da kazne krivca i da vješalima dadu primjer došljacima, a ne da iztražuju zločin uvažujući uspjehe moderne znanosti i podpunim izučavanjem delikta ne kao juristične abstrakcije, već kao ljudskoga djela, kao prirodne i socijalne činjenice. Za to odsudiše Damjanovića na smrt i na temelju tog pravorieka bje obješen 16. februara 1906.

Digitized by Google

Pošto je taj nesretnik bio siromak, nije si mogao uzeti valjanog odvjetnika, a naš konzulat i pisac doznali su za taj slučaj tek pred razpravu, jer je Damjanović uzeo ime John Müller. Gerent našeg konzulata g. Hugo Silvestri i g. pisac zauzeše se svojski za tog našeg čovjeka, da ga izbave od smrti i prištede cieloj austro-ugarskoj naseobini sramotu, da se u državi Illinos prvi put dižu vješala za jednog našeg pripadnika.

G. pisac je kao liečnik vještak i prije razprave i na razpravi zastupao svoje stanovište, ali bez uspjeha. Dapače se je državni odvjetnik zgražao nad tim, da se naš konzulat i g. pisac zauzimaju za jednog takovog prostog zločinca. Državni se odvjetnik zagrozio g. piscu, da ne će doći na razpravi do akademičkog predavanja i bliranja u obrani Damjanovićevoj. To je obećanje i održao, odbijajući sredovječnom metodom neznanja dokaze, koje su on i jedan njegov kolega opthalmolog na temelju izvida utaman iznašali. Liečnik vještak države tvrdio je privatno g. piscu, da je Damjanović patološki slučaj i da ga se ne može objesiti, a kod razprave je zagovarao protivno i čisto se identificirao s tecrijom državnog odvjetnika, da se slična zločinstva moraju kazniti vješalima. Branitelj Damjanovićev Seymur poslie petnaestdnevne razprave srušio se onesvješten na početku svoga pledoyera, ali se je razprava nastavila bez branitelja i Damjanović bude osudjen na vješala. Odvjetnik u Chicagu Harry Rubens, rodom Bečanin, predsjednik austro-ugarskog dobrotvornog društva, pokrio je troškove za ništovnu žalbu u iznosu od preko 1000 dolara, ali ništovna žalba bijaše odbijena. Ovaj plemeniti čovjekoljub riedkom požrtvovnošću uz neznatnu podporu hrvatske kolonije poslao je dva odvjetnika u Springfeld k namjestniku, da osobno izhode pomilovanje Damjanovićevo, kojima se je pridružio i g. pisac, a vodio je deputaciju generalni konzul u Chicagu Aleksander pl. Nuber, koja je molila, da se kazan smrti ovom umobolnom čovjeku oprosti. Uzalud, svaka odgoda i pomilovanje bi uzkraćeno.

Još je zadnji tračak nade sinuo Damjanoviću. Glasoviti odvjetnik Barnum je na osnovu pismene peticije g. pisca zatražio odgodu ovršenja smrtne osude, jer zakon zabranjuje vješati ludoga čovjeka. I zbilja sudac je odgodio ovršenje kazne za tri sata. Ali dva službena liečnička vještaka dr. Hugk T. Patrick i dr. Mc. Nomara dadoše ovaj famozni nalaz i mnienje: „Nadjosmo kažnjenika mirna i sabrana, nije pokazivao abnormalne depresije ili deluzije. Odgovara na pitanja dosljedno. Nikakovih znakova manjkavosti pameti. Ali njegovo pamćenje u obće rek bi da je manjkavo i oskudno. Upitan glede zločina, radi kojega se okrivljuje, izjavljuje, da zadnja činjenica, što se sjeća, bijaše, kako je sa djecom legao u postelju. Kad se probudio, našao se u bolnici. Pa se o cielom zločinu ništa ne sjeća.

I tako je unatoč zamjernom zauzimanju g. pisca i drugih plemenitih ljudi Damjanović, premda je bio nesposoban za ubroj, kad je počinio ovo grozno djelo, obješen.

Drugi isto tako strašan slučaj sudske zablude na našim zemljacima je ovaj:

Samuel F. Ferguson i Charl Martinom imadjahu uza se 3605 dolara, te su u West Middletownu dinamitom dignuti u zrak i novac im odnešen. Lewis Liggett vidio je onoga čovjeka, koji je novac odnio. Sumnja padne na naše zemljake Milovana Kovovića i Milovana Petrovića, obojicu iz Petrinje,

Digitized by Google

koji su vraćeni sa puta u domovinu, da dodju pred porotno sudište u Chicagu. Na jednostavnu sumnju, jer dokaza pravog nije bilo ni biti moglo, pošto je Liggett pred sudom izjavio, da nijedan od njih nije bio onaj, koga je on vidio na licu mjesta odmah nakon čina, osudjen je Kovović na vješala, a Petrović na dvadeset godina robije. Na Kovoviću je izvršena smrtna osuda, a Petrović čami u tamnici. U najnovije doba dogodio se preokret u toj stvari i dokazano je, da su naši zemljaci nevini, a taj zločin da je počinio neki Harri Stone. I tako je i drugi naš zemljak poginuo uslied sudačke zablude.

Nješto je bolje prošao Andrija Marinković iz Podhumlja sa Komiže u Dalmaciji, koji je bio obtužen, da je ustrelio svog prijatelja Jacka Seviera. Marinković je vrlo čestit čovjek, a protiv njega nije bilo nikakovog dokaza. Stavljen bude nevin u zatvor, gdje je poludio. Kad mu se pamet vratila, nastavi se progon. Za nj se zauzeše sve oveće hrvatske kolonije u Sjed. državama, te svojim milodarima omogućiše, da je riešen od obtužbe.

Već su ova dva slučaja sudske zablude na našim zemljacima dovoljna, da opravdaju piščevu protivnost smrtnoj kazni.

U drugom dielu svoje liepe studije govori g. pisac o craniotomiji i umjetnom abortusu ili samoubojstvu rase.

Usljed napredka kirurgične znanosti svela se je craniotomija na minimum, jer se otvorenjem utrobe i maternice otvara novi i sigurniji put za spas majke i djeteta.

Mnogo je važniji abortus. Ovdje nam g. pisac prikazuje upravo užasnu sliku američkih odnosa u ovom pogledu.

Ovim se zločinačkim zanimanjem redovito bavi ona niska vrsta nadrividara, znanstvenih propalica, bahornica, babica, pensioniranih bludnica, koje se vrte u tminama biede i nevolje ljudske, da od nje živu.

Godine 1908. je liečničko društvo u Chicagu izabralo odbor liečnika, da iztraži ovu ranu. Predsjednik odbora izjavio je poslie godine dana proučavanja, da se u samom Chicagu obavlja na godinu do 50 000 operativnih abortusa, tako da Chicago u tom pogledu prednjači svim gradovima Unije. Može se reći, da na svako rodjenje pada po jedna zločinačka operacija. Neki dr. St. Clair, zatvoren godine 1908. u državne uze, priznao je, da je obavio sam do 5000 takovih operacija, a da ga nije nitko uznemirivao.

Primalje i oni liečnici, koji izvadjaju takove zločine, vezani su medju sobom zajednicom, koja je stroža od ikoje radničke organizacije. U Sjedinjenim Državama nema nahodišta, ali imade u samom Chicagu do 25 privatnih bolnica za rodilje, koje oglasuju javno u novinama svoje poduzeće, a imade ih preko 100, koje posve potajno obavljaju svoju praksu bez oglašivanja. U većini ovakovih kuća djeca se redovito ubijaju, te se njihovo maleno tielo izgori.

Ta zaraza zahvatila je maha i kod naših useljenika, kako dokazuje ovaj slučaj. Gospodja Ana Horvatić umrla je tajinstvenim smrti. Radi toga zatvorena je primalja i vlastnica sanatorija, u kome je umrla Horvatička, Luca Hagenon i doktorica A. Rosmusen. Kod razudbe se pronašlo, da je Horvatička umrla uslied zločinačke operacije.

Sam predsjednik Roosevelt digao se proti ovom samoubojstvu rase. Kod zadnjeg popisa pučanstva dokazano je, da urodjeni Amerikanci propa-

Digitized by Google

daju. Tako se uslied silne nav'e razne krvi i plemena anglosaska Amerika metamorfozira, i ne znajući, u novu formu konglomerata, u koji slavenska krv daje svoj veliki kontingenat.

Gospodja Olga Louisa Cadijah iz Ohia dokazuje, da su ženska društva i klubovi glavnim uzrokom samoubojstvu rase. Gdja. Cadijah kaže: „Ona gospodja, koja aktivno sudjeluje u radnjama kluba, ćuti, da si ne može dozvoliti, da postane majkom. Takva šta bi joj oduzelo sve ugodnosti ženskoga kluba i odviše bi joj pomelo račune kroz ono 5 godina, dok se diete preda u javnu školu. Potanje izpitivanje medju članovima raznih ženskih klubova dokazalo je, da na 16 udatih gospodja samo jedna postane majkom poslie no se je pridružila klubu. Dalje se pokazalo, da samo jedna od 43 gospodje, kroz 8 godina postane majkom dvoje djece poslie no je postala članicom ženskog kluba.

Ed. Cox, predsjednik zdravstvenog vieća u državi Michigan priobćuje u svojoj studiji „Criminal Abortion" važnu činjenicu, da se je već godine 1879. držalo, da pometnuća ciele zemlje iznose 60% trudnosti, a po opažanjima sada iznose oko 70%. Žrtve zločina od hiljadu hekatomba ljudskih bića!

Jedan nadriliečnik priznao je, da je u 20 godina izveo 2500 abortusa. Velik je broj žena, koje umiru od takovih zločinačkih operacija. Tardieu kaže, da od 34 slučaja umru 24 žene. Naša su grobišta prepuna takovih grobova. Na grobištu Wak Hill ima 3000 takovih grobova; tako su treći dio groblja izpunile žene, pomrle od abortusa kroz 30 godina.

Našao se dapače u dvadesetom vieku amerikanski liečnik dr. Harold N. Moyen, koji je u chicaškom liečničkom klubu g. 1907. zagovarao samoubojstvo rase.

Što je još čudnije, našao se jedan protestantski pastor, po imenu Rev. Frank G. Smith, koji isto tvrdi.

Pravo ima g. pisac, kada ovo poglavlje zaključuje tvrdnjom: Ex uno — — — omnes!

U zadnjem poglavlju govori g. pisac o euthanasiji, t. j. o usmrćenju bez boli svih onih osoba, koje su uslied nezgode ili kroničke bolesti postale teretom sebi i drugima.

Ta se je misao pojavila u javnosti godine 1903. u tri razna naroda i u tri različite forme.

Koncem oktobra 1903. razpravljalo se u zboru liečnika države newyorške o pitanju: Imade li pravo liečnik prikratiti život jednom bolestniku od karcinoma, poslie operacije i sveobće recidive? Imade li pravo prikratiti život jednom bolestniku od tuberkuloze, koji se nalazi u trećem stadiju te bolesti? Imade li pravo prikratiti život biedniku sa slomljenom hrptenjačom, sa malne podpunom paralizom i sa nesposobnosti gibanja u udima? Pitanje nije riešeno, već je ostalo otvoreno, ali je uzbudilo silnu senzaciju, te je došlo ćak pred dva zakonodavna tiela. U zemaljskom saboru kraljevine Saske podnesena je zak. osnova, da bi se bolestniku u slučaju neizlječive bolesti, kad bi on to sam pismeno zahtjevao, zadala brza i sladka smrt. Predlog je odbijen.

Digitized by Google

U saboru države Indiana u Sjedinjenim državama u gradu Des Moines iznesen je godine 1906. predlog u ime bolestnog člana tog sabora dra. G. H. Gregory, da svaka osoba nad 10. godinom života, koja trpi izvanredne fizične boli i koja drži, da joj je smrt neizbježiva, imade pravo pozvati k sebi jednoga uvaženoga liečnika te mu izraziti želju, da si hoće prikratiti život na umjetni način. Ako i rodbina na to pristane, dužnost je liečnika pružiti mu anesteticum dok ne nastupi smrt.

Da čujemo nada sve ciničko obrazloženje toga liečnika: „To nije no zakonodavstvo zdravoga razuma, da se smanji broj samoubojstva, da se dokrajče bezkrajne boli i da se ne uzgajaju bedaci, beznadno bolestni, ili grozno nakažena djeca. Vi ste dužni, da bar toliko učinite i za jednog starog konja, koji je izgubio zube ili slomio nogu. Ja jednostavno predlažem više čovjekoljublja za ljudsku živinu. Kloroformiraj tu živinu, ako je došla do toga stupnja, da je sebi i okolici na teret." I ovaj predlog je odbijen.

Godinu dana za tim podnio je u državi Ohio zastupnik Hunt poticajem bogate gospodjice Anke Hall, da liečnik mora udovoljiti zahtjevu osobe, koja trpi od neizlječive boli, a pri zdravoj je pameti, da je kloroformira dok ne nastupi smrt. Sabor je ovaj predlog odbio. Gospodjica Hall je na to na galeriji gorko proplakala, rekavši: „Sviet shvaća lahkoumno ovu stvar, ali ja sam uvjerena, da će izobrazba prokrčiti put ovome zakonu. Taj način smrti bio bi blagoslov za moju majku, jer bi joj bio olahkotio patnje. Prije njezine smrti od karcinoma, ja sam se morala buditi svakog sata noći uslied njenog jauka i boli".

Senator Toma B. Kenedi iz Kalifornije odlučio je bio predložiti prošlog proljeća senatu, da se sva slaboumna od poroda djeca kloroformom zaguše.

Sveučilištni profesor liepih umjetnosti u Harwardu dr. Charles Eliot Norton izjavio je: „Nema razloga, da se smatra svaki život ljudski svetim. Nasuprot imade života, gdje nas razborito razmišljanje nagovara, da se učini konac takovom životu. Koji će pravedno misleći čovjek oklievati, da dade dostatnu dozu laudana, da svrši patnje jednoj ranjenoj osobi, koja silno trpi? Niti će razboriti čovjek oklievati, da pospješi smrt u slučajevima rakrane. Produžiti život u ovakovim slučajevima ma sa kojim sredstvima, to je samo zločinačka okrutnost. U ovakovim slučajevima dužnost je ne produžiti, već prikratiti život.

Dr. Osler, ugledni liečnik jednog glavnog američkog sveučilišta, iznio je ovu užasnu teoriju. Valja kloroformirati sve ljude preko 60 godina ili ih prisiliti na samoubojstvo, jer su ljudi od 40. godine dalje neproduktivni i na teret društvu. Posliedica ovoga mnienja dra. Oslera bila je, da je u Clevelandu god. 1905. 50 ljudi nad 40. godinom počinilo samoubojstvo.

Liečnik u Chicagu dr. Friedmann htio je kloroformirati uz one, koji boluju na priljepčivim bolestima i na karcinomu, još i one, koji boluju na srcu — i to i bez njihovoga znanja.

Dr. G. Gray, dekan homeopatičko-liečničke škole u Clevelandu hotio bi čak, da se nepopravljivi zločinci ubijaju sa vivisekcijom u korist znanosti.

Koncem godine 1907. predložio je na sjednici liečničkog kluba u Chicagu dr. W. Wiliam T. Belfield način, kako da se unište zločinci i ostali parasiti ljudskoga družtva. Djecu zločinaca valja odstraniti sterilizacijom, a zločince preko 30. godine (dakle nepopravljive) doživotno zatvoriti ili usmrtiti.

Digitized by Google

Medicinski se je sviet u Europi zgražao nad ovakovim bolestnim pojavima pretjeranosti, senzacionalizma i okrutnosti nekih američkih liečnika. Protiv toga se digla bura prosvjeda i indignacije u cielom prosvjećenom svietu. I u Americi su se digli glasovi reakcije. Tako je Marchall kazao u „Daily News" god. 1906. medju ostalim: „Naši američki pogani procjenjuju ljudski život samo po produkciji prema materijalnom blagostanju. Oni procjenjuju čovjeka kao svinju po njegovoj sposobnosti za jelo i piće i sticanje novaca.

Jedan drugi pisac iste godine u „Evening American" kaže: „Naš način prosudjivanja života ljudskog sastoji se u dolarima i centima; tko ne producira, tomu se ne smije dozvoliti življenje.

G. pisac upravo vatreno ustaje protiv ovoga barbarskoga mišljenja nekih američkih liečnika, što mu služi na čast i u čem se najbolje vidi njegova blaga slavenska duša.

Još ću samo spomenuti u podkriepu piščevoga mnienja rieči uvaženog holandeskog liečnika dra. H. Pinkhofa: „Što se sve ne bi moglo dogoditi, kad se liečnik ne bi držao strogo svoje dužnosti? Onda bi se na osnovu humanitarnosti zahtjevalo od liečnika ne samo da bez boli odpremi na vječni počinak sve neizlječive, nego i da svjedoči krivo o tjelesnim manama i raznim tužbama, da pomogne izmaknuti vojničkoj službi ili pokriti čedomorstvo, da brzim načinom odstrani zločinca, koji je na sramotu svojoj obitelji, da odstrani kakovog bogatog rodjaka, koji još živi na štetu svojih baštinika. Svim bi tima liečnik morao da bude dobročiniteljem".

Iz ovoga letimičnoga prikaza svatko će se lahko uvjeriti o važnosti i zanimivosti ove studije, koja ne treba preporuke.

Na koncu molim g. pisca, koji vlada ogromnom literaturom i velikom praksom, da nastavi s ovakovim studijama. On će time zadužiti ne samo svoje hrvatske kolege nego i svu našu inteligentnu publiku, jer su knjige ove vrsti kod nas veoma riedke, a vrlo nas malo ima, kojima je pri ruci tolika i takova literatura i koji se znadu tako s njome služiti kao on.

Šilović.

Bibliografija.

(Svršetak.)

VI.

Medjunarodno pravo.

Немировскій, А. Библіографическая замѣтка по международному праву. М. — Яблочковъ, Т. Курсъ международнаго гражданскаго процессуальнаго права. Ярославль. 1 р. 25 к.

Ефремовъ, И. Междупарламентскій союзъ и его русская группа. (Моск. Ежен. No. 20). — Здзѣховскій, М., проф. Австрославизмъ и Россія (Моск. Ежен., No. 19, 20). — Нольде, Б. Ф. Мартенсъ (Некрологъ). (Право, 25). — Нольде, Б., бар. проф. Тре-

Digitized by Google

тейское рѣшеніе по казабланкскому дѣлу. (Право, 34, 35). — Погодинъ, А. Вопросы современной балканской политики (Моск. Ежен. No. 21). — Фирсовъ, Н. Англо-русскія симпатіи передъ Берлинскимъ конгрессомъ. (Ист. В. No. 8). — Трубецкой, Гр., кн. Status quo и вопросъ о проливахъ. (М. Ежен. No. 32). — Хлѣбородъ, Ф., д-ръ правъ. Объединеніе славянъ — залогъ всесвѣтнаго мира. (Мирн. Трудъ. Харьк., No. 4 и 5). — Ящунскій, І. Наказъ въ третьей государственной думѣ. (Право, 39).

Actes de la conférence de l' Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques, réunie à Berlin du 14. X. au 14. X 1908. Berlin. M. 8. — Arduino, M. Il giudizio di delibazione. Torino. L. 6. — Bellamy-Brown, J. La protection internationale des travailleurs et les accidents du travail (thèse). Paris. — Chronologisches Verzeichnis der österreichischen Staatsverträge. II. Die österreich. Staatsverträge von 1763.—1847. von L. Bittner (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Oesterreichs. 8). Wien M. 10. 50.— Deuxième Conférence internationale de la paix. Actes et documents. T. 1—3. La Haye, 1907—1909. M. 30. — Dove, H. Die vertra smässige Fortbildung des internationalen Privatrechts durch die Haager Konventionen. Vortrag. Berlin. M. 1. — Duplessix, E. L' organisation internationale. Paris. Fr. 3. — Endress, K. Die völkerrechtlichen Grundsätze der Kriegführung zu Lande und zur See. Berlin. 1.80. — Gabba C. Introduzione al diritto civile internationale italiano. Parte II. Roma. l. 4. — Georgiadès, D. La Régénération de la Turquie est-elle possible ? Paris. fr. 3.50. — Gollier, Th. Une nation qui meurt. La japonisation de la Corée. Louvain. fr. 2. — Haager Abkommen über den Zivilprozess v. 17/7 1905 nebst Denkschrift und Reichsgesetz v. 5/4 1909 zur Ausführung dieses Abkommens mit Begründung. Amtliche Ausgabe. Berlin. M. 40. Jeancourt-Galignani, A. L'immigration en droit international. Paris. — Lainé, A. La Théorie du renvoi en droit international privé. Paris. — Lehr, Ern. La Nationalité dans les principaux États du globe (Acquisition, perte, recouvrement). Paris. — Médecin, P. Etude sur l'admission des étrangers en France (thèse). Paris. — Meili, F. Lehrbuch des internationalen Konkursrechts. Zürich. M. 10. — Norès, E. Essai de codification du droit musulman algérien. (Statut personnel). Alger. — Pic, P. La Protection légale des travailleurs et le Droit international ouvrier. Paris. fr. 2.50. — Stanimiroff, S. De la nationalité d'origine et de l'acquisition de la nationalité d'après la législation bulgare (thèse). Paris. — Stoika, N. La Question de l'arbitrage obligatoire aux conférences de la paix (thèse). Paris. — Tosi, B. Le azioni giudiziarie contro gli stati stranieri: studio di diritto internazionale. Torino. l. 6. — The International Law Association. Report of the 25th conference held at Budapest Septembre 21st—26th, 1908. London. Sh. 5.6. — Travers, M. La Convention de La Haye relative au divorce et à la séparation de corps. Paris. fr. 10. — Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques. Actes de la conférence, réunie à Berlin du 14/10 au 14/11 1908. Berne. M. 7.50.

Aulneau, J. La Bulgarie dans les Balkans (R. polit. et parl. 10 août). — Balch, Th. La question des pêcheries de l' Atlantique. Un différend entre les Èats-Unis et l' Empire britannique. (R. d. dr. int. No. 5). — Boidin. La télégraphie sans fil en temps de guerre et le droit international (R. gén.

Digitized by Google

d. Dr. Int. Publ. No 3). — Depont, Octave. La guerre Sainte. — Soufisme et panislamisme (R. polit. et parl. T. LXII, 10 oct.). — Doutté, Edm. Le Sultanat Marocain (R. polit. et parl. T. LXI, 10 Sept.). — Dumas, J. Du droit de passage en temps de guerre (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No 3). — Dumont, P. Régime matrimonial. Mariages hors du territoire national (N. R. prat. d. Dr. int. priv. No 7 et 8). — Dupuis, C. L'Institut de droit international. Session de Florence (septembre-octobre 1908) (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No 2). — Farcy, P. Sur l'application des lois françaises sur les titres perdus ou volés, aux titres étrangers et aux titres français circulant à l'étranger (N. R. prat. d. Dr. int. priv. No 7 et 8). — Ferneck, H. Die Londoner Seekriegsrechtskonferenz (Z. f. priv. u. öff. R. 36 Bd. 2 Hft.). — Floeckher, De, A. Le problème chinois. Exposé du point de vue allemand (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No 2). — Huisman, M. La convention internationale de la Haye du 17 juillet 1905 relative à la procédure civile (R. d. dr. int No 4). — Kijima, Kōzō. Pages de l'histoire diplomatique du Japon (R. d. dr. int. No 5). — Lémonon, Ern. La Conférence navale de Londres (décembre 1908 — février 1909) (R. d. dr. int. No 4). — Marvaud, Ang. La rivalité Anglo-Allemande et la situation internationale du Portugal (R. polit. et parl. T. LX, 10 juin). — Mettgenberg, W. Die Reziprozität im deutschen Auslieferungsrecht (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 1 Hft.). — Nys, Ern. L'Institution Carnegie de Washington et les „Classiques du droit international" (R. d. dr. int. No 4). — Nys, Ern. Les États-Unis et le droits des gens (R. d. dr. int. No. 5). — Ott, E. Haager Übereinkunft betr. Zivilprozessrecht. (Schw. J.-Z. H. 22). — Perrinjaquet, J. Des annexions déguisées de territoire (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No. 3). — Piccioni, C. L'organisation du Spitzberg (R. gén. d. dr. Int. Publ. No. 2). — Renault, L. Le différend entre la Bolivie et le Pérou et l'arbitrage international (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No. 3). — Rosenblatt, Beiträge zum Auslieferungsrecht und Auslieferungsverfahren (H. Gross' Arch. 24. Bd. 1 u. 2 Hft.). — Ruzé, R. La juridiction des armées d'occupation en ce qui concerne leur propre protection (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No. 2). — Session, La XII-e, de l'Institut international de statistique (J. d. Soc. d. Stat. août). — Stourm, R. Décès de M. Frédéric de Martens (Discours prononcé à la séance du 26. juin 1909 de l'Academie des sciences morales et politiques (Séanc. d. l'Acad., 8 et 9 Livrais.). — Vallatton, J. Des conflits de lois en matière de marchés à terme sur valeurs mobilières (R. d. dr. int. No. 4).

VII.

Statistika.

Воблый, К. Статистика. Пособіе къ лекціямъ. Кіевъ. ц. 2 р. — Двевульскій, Стеф. Статистика населенія Люблинской и Сѣдлецкой губерній — по поводу проекта образованія Холмской губерніи. Варшава. — Матеріалы по страховой статистикѣ въ Псковской губерніи. Вып. IV. Псковъ. — Степановъ, В. Статистика. Пособіе къ лекціямъ. Вып. I. Спб. — Статистика по казенной продажѣ питей. 1907 г. Вып. III. Изд. Главн. Управл. Неокл. Сбор. Спб. — Статистика Россійской Имперіи. Вып. LXX. Движеніе населенія въ Россіи въ двухъ губерніяхъ Сибири: Енисейской и Тобольской и въ Семипалатинской области за 1903 г. Изд. центр. Стат. Ком. Спб. —

Digitized by Google

Труды Варшавскаго статистическаго комитета для губерній царства Польскаго. Вып. XXXVIII. Населеніе десяти губерній царства Польскаго къ 1 января 1908 г. — Статистическій сборникъ Мин. Путей Сообщенія. Вып. 100. Внутреннее судоходство въ 1907 г. Спб.

Воейковъ, А. Людность селеній Европейской Россіи и Западной Сибири (съ картою) (Изв. Русск. Геогр. Общ. Т. XLV, вып. I—III). — Г. Н. Къ вопросу о положеніи административной статистики (Право, 36). — Колокольцовъ, С. По поводу законопроекта о реформѣ центральныхъ статистическихъ учрежденій (Труды Вольн. Экон. Общ. No. 1—4). — Лунцъ, Г. и Новесъ, И. Къ вопросу о реорганизаціи нашихъ центральныхъ статистическихъ учрежденій (Труды Вольн.-Экон. Общ. No. 1—4).— Покровскій, В. О проектѣ реформы центральныхъ статистическихъ учрежденій (Труды Вольн. Экон. Общ. No. 1—4.)

Juraschek, Fr. Otto Hübner's Geographisch-Statistische Tabellen aller Länder der Erde. 58-e Aufl. Frankurt a. M. — Zizek, Fr. Les moyennes statistiques. Paris.

Caillet, U. Le prix de la vie ouvrière en France, en Angleterre et en Allemagne (Réf. Soc. No. 87 et 88). — Levasseur, E. Statistique des batailles et des partes causées par la guerre depuis trois siècles (J. d. Soc. d. stat. No. 7). — March, L. Le développement des institutions d'assistance publique en France depuis le milieu du siècle dernier (J. d. Soc. d. Stat. No. 7). — Wadler, Arn. Entwickelung und derzeitiger Stand der amtlichen Kriminalstatistik der einzelnen Staaten Europas (Liszt's Z., 29 Bd., 5—7 Hft.). — Wassermann. Zur Theorie und Metode der Kriminalstatistik (MSchr. f. Krim.-Psych. 6 J. 3 Hft., Juni). — Yvernès, M. Chronique de statistique iudiciaire (J. d. Soc. d. Stat. No. 9, septembre).

VIII,

Sbirke zakona, sudskih i upravnih rješidaba, izvješća o zasjedanjima i djelatnosti društva i udruga.

Арефа, Н. Законы гражданскіе (Свод. зак., т. X. ч. 1) съ разъясн. Спб. 1910 г. ц. 5 р. — Беренштамъ, М. и Новиковъ, В. Уставъ уголовнаго судопроизводства. Съ алфавитнымъ указателемъ. Спб. Изд. 2-е. ц. 80 к. — Букуновскій, А. Сборникъ и руководство къ составленію полицейскихъ протоколовъ. Ковна. ц. 1 р. — Бутырскій, Дм. Уставъ строительный (Свод. зак. т. XII., ч. 1, изд. 1900 г. и по прод. 1906 г.), съ разъясненіями 2-е испр. изд. Москва, ц. 2 р. 50 к. — Водный законъ королевства Баварскаго 23 марта 1907 года. Пер. подъ ред. В. Нечаева. Спб. ц. 40 к. — Дементьевъ, Е. Законы о вознагражденіи рабочихъ, потерпѣвшихъ отъ несчастныхъ случаевъ, со всѣми изданными въ ихъ исполненіе инструкціями и административными распоряженіями. Изд. 3-е, доп. Спб. — Добровольскій, А. Алфавитный указатель руководящихъ приказовъ по военному вѣдомству и циркуляровъ

Digitized by Google

главнаго штаба съ 1869 года по іюль мѣсяцъ 1909 года. Кіевъ. ц. 3 р. 50 к. — Древингъ, Ф. Краткія свѣдѣнія изъ полицейскаго права, государственнаго права и уголовнаго уложенія 1903 года. Спб, ц. 2 р. 50 к. — Дубровинъ, И. Руководство для чиновъ уѣздной полицейской стражи по производству дознаній. Саратовъ. ц. 50 к. — Еврейская энциклопедія. Сводъ знаній о еврействѣ и его культурѣ въ прошломъ и настоящемъ. Подъ редакц. Л. Каценельсона и барона Д. Гинцбурга. Томъ III. Спб. ц. за все изданіе 60 р. — Журавскій, А. Экономско-историческія и географическія полярныя границы внѣземледѣльческой области Россіи. Архангельскъ. — Законопроектъ о старообрядческихъ общинахъ въ Государственной Думѣ. Полный стенографическій отчетъ о засѣданіяхъ, 12-го, 13-го, 15-го и 21-го мая 1909 года М. Изд. съѣздовъ старообрядцевъ. — Змирловъ, К. Общій уставъ Россійскихъ желѣзныхъ дорогъ, изд. 1906 г., съ измѣненіемъ и дополненіемъ по іюнь 1909 г. и съ разъясн. Спб. ц. 6 р. — Крашенинниковъ, Ив. Дѣлопроизводство въ канцеляріяхъ уголовныхъ отдѣленій окружнаго суда. Справочная книга для г. г. кандидатовъ на судебныя должности. М. ц. 40. — Кузнецовъ, Н. Систематическій сводъ указовъ Правительствующаго Сената, послѣдовавшихъ по земскимъ дѣламъ. Томъ IV. 1907 г. Воронежъ. ц. 1 р. 80 к. — Левицкій, В. Сборникъ законовъ и распоряженій по ссудосберегательнымъ кассамъ, преобразованнымъ по уставу 23-го ноября 1906 г. для сельскаго населенія въ 10 губерніяхъ царства Польскаго (по 1 мая 1909 г.) Пинчовъ. — Марколая, Л. Уставъ о ссыльныхъ, съ разъясн. Спб. ц. 1 р. 75 к. — Мартыновъ, Н. Положеніе о нотаріальной части съ разъясненіями. Спб. 6-ое исправленное и дополненное изданіе. ц. 3 р. — Отчетъ С.-Петербургскаго общества земледѣльческихъ колоній и ремесленныхъ пріютовъ за 1908 и 1909 гг. Спб. — Отчетъ Уфимскаго общества земледѣльческихъ колоній и ремесленныхъ пріютовъ для малолѣтнихъ за 1908 годъ. Уфа. — Отчетъ Комитета Одесскаго общества попечительства отбывшимъ наказанія и безпріютнымъ за 1907 и 1908 гг. Одесса. — Павленковъ, Ф. Энциклопедическій словарь. Спб. Изд. 3-е. ц. 3 р. — Пахарнаевъ, А. Обзоръ дѣйствующаго Свода законовъ Россійской Имперіи. Изд. 4-ое. Спб. ц. 70 к. — Равичъ-Щербо, М., Ржаницынъ, А., Херасковъ, Ѳ. и Ковалевскій, І. Справочная книжка для гг. землемѣровъ землеустроительныхъ комисій и межевыхъ техниковъ. Содержитъ необходимыя свѣдѣнія по землеустройству, межевымъ законамъ, геодезіи и математикѣ. Уфа. ц. 60 к. — Столѣтіе Военнаго Министерства, 1802—1902. Томъ VIII, часть III. (Окончаніе историческаго очерка развитія и дѣятельности военно-медицинскаго вѣдомства въ царствованіе Императора Николая I). Спб. — Таганцевъ, Н. Уставъ о наказаніяхъ, съ разъясн. Изд. XVIII-ое. Спб. ц. 2 р. — Томашевичъ, В. Учебникъ законовѣдѣнія для военныхъ и юнкерскихъ училищъ. В. ц. 2 р. — Фрейнатъ, О. Пособіе для чиновъ полиціи по уголовнымъ дѣламъ. Спб. 3-е изд. ц. 1 р. — Уваровъ, А., гр. Отчетъ избирателямъ члена Государственной Думы за вторую сессію 1908/9 года. Саратовъ. — Чагинъ, С. Правила объ устройствѣ судебной

Digitized by Google

части, о производствѣ судебныхъ дѣлъ въ мѣстностяхъ, гдѣ введено положеніе о земскихъ участковыхъ начальникахъ, и временныя правила о волостномъ судѣ, съ разъясн. Спб. ц. 2 р.

Судебный отчетъ по дѣлу поручика Пирогова (въ Главномъ военномъ судѣ, 18 іюня 1909 г.) (Право, 28).

Beauchamp, A. Recueil des lois et règlements sur l'enseignement supérieur. T. 6: Juin 1908 — Janvier 1909, publié par Aug. Générès. Paris. — Beaume, A. et E. Plum. Table alphabétique de la collection complète des dix dernières années des „Annales des justices de paix", depuis l'année 1898 jusques et y compris 1907. Paris. fr. 10. — Cayasse, V. et J. Rabaté. Connaissances pratiques sur le droit rural et le cadastre. 3-e édition. Paris. fr. 1.50. — Dalloz. Code des accidents du travail, avec annotations d'après la doctrine et la jurisprudence, publié sous la direction de G. Griolet. Paris. — Dalloz. Code des assurances, avec annotations d'après la doctrine et la jurisprudence, publié sous la direction de G. Griolet. Paris. — Dodd's Parliamentary Companion. London. sh. 3.6. — Enciclopaedia of the Laws of England, with Forms and Precedents. 2nd ed. Vol. 14. London. sh. 30 — Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen. 42 Bd. 1 u. 2 Hft. — Entscheidungen des kgl. preuss. Oberverwaltungsgerichts. 53 Bd. Berlin. 8. — Entscheidungen des Reichsmilitärgerichts. 12 Bd. Berlin. 5.50. — Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen. N. F. 20 Bd. 2 u. 3 Heft. — Ferrette, H. Manuel de législation industrielle rédigé d'après les programmes des Facultés de droit. Paris. fr. 6. — François, G. et Rouget. Manuel de législation coloniale. Paris. fr. 6 — Freytag u. Haubensak. Reichsgesetz über die Sicherung u. Bauforderungen. Berlin. M. 1.50. — Fuld, L. Das Reichsgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vom 7. VI. 1909. Kommentar. Hannover. M. 8. — Handwörterbuch der Staatswissenschaften. Herausgeg. von. J. Conrad, L. Elster, W. Lexis und Edg. Loening. 3 Aufl. 3 Bd. Jena. M. 18. — Korn, A. Wechselordnung nebst Wechselprozess und Wechselstempelgesetz. Berlin. M. 4. — Législation française en vigueur sur l'assistance et la biefaisance. Recueil de textes publié par la Société internationale pour l'étude des questions d'assistance. 5-ième supplément. Paris. — Loi, La nouvelle, anglaise sur les Sociétés par actions „Companies (Consolidation) Act, 1908" en vigueur depuis le 1-er avril 1909, annulant et remplaçant toutes les précédentes. Trad. par. M. et A. Méliot. Paris. fr. 8.25. — Manes, Al. Das Reichsgesetz über die privaten Versicherungsunternehmungen von 12. V. 1909, mit Erläuterungen. 2 Aufl. Tübingen. M. 5. — Marechal, C. La Loi du 17 mars 1909 et la Loi du 1-er avril 1909. De la vente et du nantissement des fonds de commerce. Paris. — Müller. Das Weingesetz mit Erläuterungen und Ausführungsvorschriften. Amtliche Handausg. Darmstadt. M. 2. — Neumann, H. Handausgabe des Bürgerlichen Gesetzbuchs für das Deutsche Reich, unter Berücksichtigung der Gesetzgebungen aller Bundesstaaten. 3 Bde. Berlin. M. 35. — Pabon, L. Manuel pratique des propriétaires et locataires des maisons ou appartements, des hôteliers, aubergistes et logeurs. Paris. — Projet de loi présenté à la Chambre des députés portant fixation du budget général de l'exercice 1910. Paris. — Rapport sur le service des enfants assistés, pedant l'année 1908, présenté à M. le préfet par l'inspecteur départemental de l'assistance publique. Rouen. — Sim, J. The

Digitized by Google

law of friendly societies and industrial and provident societies. 14-th edition. Lond. 10/6. — Spencer, A. The Agricultural Holdings Act, 1908. 4th ed. London. sh. 6. — Thévenez, R. et F. Manesse. Législation des chemins de fer et des tramways. Paris. fr. 10. — Verhandlungen des 29 deutschen Juristentages (Karlsruhe, 1908). Hrsg. v. d. Schriftführer-Amt der ständ. Deputation. 5 Bd. (Stenograph. Berichte). Berlin. M. 15.

Deutscher Juristentag 1910. (D. J.-Z. 12).

Mjesečna skupština „Pravničkoga družtva" u Zagrebu.

Dne 14. maja o. g. održana je redovita mjesečna skupština pravničkoga družtva, na kojoj je kao gost predavao profesor križevačkog gospodarskog učilišta dr. Ljudevit Prohaska o temi: „Državoslovna i gospodarska obrazovanost".

Skupština je bila vrlo dobro posjećena. Predsjedao joj je predsjednik društva dr. Franjo J. Spevec, koji pozdravlja skupštinare i goste, kojih je došao veoma liepi broj. Predavanje priobćujemo u današnjem broju medju razpravama.

Na koncu predavanja kazao je g. predavač:

Gospoda će dozvoliti, da još na koncu kažem, da sam s ovim svojim čednim izvadjanjima htio sliediti u mislima one njemačke borioce, koji su pred 40—50 godina poveli riječ o tom. Bilo mi je to lako tim više, jer su ovi muževi izvojštili podpunu pobjedu: sve gospodarske škole preselile se na sveučilište.

Osobito se pak zahvaljujem g. profesoru dru. Šiloviću, koji me je potakao na ovo predavanje, g. profesoru dru. Spevcu, koji je kao predsjednik dozvolio da držim ovo predavanje, kao i gospodi, koja su bila ljubezna te poslušala moja čedna izvadjanja. Nadam se, da će ova izvadjanja i pravničke krugove zainteresovati za ovo pitanje.

Predsjednik dr. Franjo J. Spevec: Slavna skupštino! G. predavaču čast mi je u ime skupštine i u ime upravnog odbora pravničkog društva srdačno zahvaliti na njegovom vrstnom predavanju, pa ga molim, da izvoli nastaviti u ovom smjeru; bit će mu sigurno i pravničko društvo i šire općinstvo zahvalno. (Živio! Predavaču čestitaju.)

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) držao je dne 14. maja o. g. svoju redovitu sjednicu, u kojoj su primljeni ovi novi članovi počam od 1. januara 1910.: Kuril Dragutin, kr. sudb. pristav u Pregradi, Barbot Juraj dr., kr. sudb. pristav u Zagrebu, Gostl Hinko, kr. prislušnik u Pregradi, Otovčević Ante dr., odvjetnik u Pregradi, Milan Hüwert dr., kot. pristav u Zagrebu, Ljubivoj Kovačević, kr. prislušnik u Pregradi, Stern Karl, kr. prislušnik u Bihaču, Nikolić Ante, prislušnik u Bihaču, Mrzljak Josip, prislušnik u Sarajevu, Jelinović Ivan dr., odvjetnički kandidat u Banjaluci, Kohn Feliks dr., odvjetnik u Virovitici, Lokmer Krunoslav, odvjetnički perovodja u Senju, Dobrinić Marko, kr. sudb. pristav u Glini, Heinrich Gustav, svršeni pravnik u Zagrebu, Trbljanić Dragan dr., kr. jav. bilj. i odvjetnik u Glini, Holzman Hugo dr., odvjet. kandidat u Sarajevu, Nikolić Franjo, prislušnik u D. Tuzli, Zekić Marko, prislušnik u D. Tuzli, Štiglić Tomo dr., kr. sudb. pristav u Sisku, Hajdin Maksimilijan dr., konsistorijalni bilježnik u D. Karlovcima, Plešnik Adalbert, kr. kot. sudac u Dvoru, Čordašić Matija, kr. kot. predstojnik u Varaždinu, Purić Adalbert dr., odvj. perovodja u Delnicama, Krsnik Edo dr., odvjetnik u Daruvaru, Zistler Karlo, odvj. perovodja u D. Tuzli, Kadić Bahrija, odvj. perovodja u Dol. Tuzli, Krajanski Ernst, svršeni pravnik u Zagrebu, Bedeković Janko, kr. kotar. pristav u Zagrebu, Jankievitz Viktor dr, odvjetnik u D Tuzli, Sokolić Josip dr, kr sudb pristav u Djakovu, Krile Mato, prislušnik u D Tuzli, Ježić Emil, kr. župan. perovodja u Varaždinu, Kosijer Ilija, sudski pristav u Banjaluci, Baum Žiga dr., odvjetnik u Mitrovici, Simeonović-Čokić Stjepan dr., odvjetnički perovodja u Sr. Karlovcima, Stary Većeslav, kr. sudb. pristav u Novskoj, Trolić Nikola, sudb. pristav u Mostaru, Kraljić Ante dr., odvj. kandidat u Voloskom, Sandica Ante, c. kr. sudac u Vrgovcu (Dalmacija), Perišić Srećko dr., prislušnik u Sarajevu, Makanec Milan pl. dr., odvjetn. perovodja u D. Tuzli.

Nakon toga je primljeno izvješće blagajnika o stanju blagajne.

(Kongres medjunarodne kriminalističke udruge) držati će se u Bruselju 2., 3. i 4. augusta o. g.

Dnevni red:

2. augusta u 10 sati prije podne: otvorenje kongresa. U 2 i pol sata poslije podne: Rasprava I. pitanja: U kojim se slučajevima, što no ih u zakonu valja navesti, može postaviti pojam pogibeljnosti zločinčeve na mjesto pojma kažnjivog djela, i u koliko se to može polučiti sa sigurnostnim mjerama, a da se time ne ugrozi individualna sloboda, koja se ima štititi?

Izvjestitelji: Emil Garçon, profesor na sveučilištu u Parizu, Fr. v. Liszt, tajni sudski savjetnik, profesor na sveučilištu u Berlinu, G. A. van Hamel, profesor na sveučilištu u Amsterdamu, Henri Jaspar, advokat kod prizivnoga sudišta u Bruselju.

Digitized by Google

3. augusta u 9 i pol sati prije podne: Nastavak rasprave o I. pitanju. U 2 i pol sata poslije podne: Predavanja profesora Clapereda iz Ženeve i G. Wernera, drž. odvjetnika u Ženevi o psihologiji iskaza svjedoka.

4. augusta u 9 i pol sati prije podne. Rasprava o II. pitanju: Medjunarodno uredjenje izručbe.

Izvjestitelji: Garraud, profesor na sveučilištu u Lyonu i M. Liepmann, profesor na sveučilištu u Kielu.

(† Oton Rajaković) tajnik kr. zem. vlade, umro je ovdje dne 3. maja nakon kratke i teške bolesti u 55. godini života svoga. Pokojnik, koji bijaše članom našega društva počam od god. 1900. pa neprekidno sve do svoje smrti, bio je vrstan činovnik, pravi prijatelj naroda, što no je pod njegovom upravom stajao, a bijaše dobar drug i prijatelj. Lahka mu zemlja!

Spomenik Valtazaru Bogišiću.

Mi Srbi i Hrvati možemo s ponosom da brojimo velik broj izabranih narodnih sinova, koji su i sebe i svoj narod prodičili na raznim poljima, bilo naučnom, bilo književnom ili umjetničkom, bilo patriotskom.

Pred godinu i pô dana oteo nam je udes jednog takog velikog sina našega naroda, odličnog naučnika, vrsnog pravnika i čestitog rodoljuba; čovjeka puna najiskrenije ljubavi prema svom narodu i čitavom slavenstvu, čovjeka, koji je svojim sjajnim znanjem i plodnim radom stekao vrlo vidno mjesto i u našemu narodu i u cijelom slavenstvu. To je Valtazar Bogišić.

Vas kulturni i naučni svijet, i slavenski i strani, iskazao je Bogišiću dostojnu poštu i istakao njegove zasluge na polju znanosti i nauke, te udario svijetli pečat besmrnosti na njegova djela.

Naš narod, čiji je Bogišić veliki sin i koji je on žarko ljubio, ma da je iskreno oplakao njegovu smrt, ipak nije toj sjajnoj zvijezdi još pokazao vidan, trajan i vječan znak poštovanja i priznanja, još nije iskazao svoju blagodarnost svome velikom sinu.

Slavi i besmrtnosti, koju je Bogišić svojim svijetlim znanjem i plemenitim radom stekao, treba da i narod u nekoliko doprinese.

Na grobovima velikana mjeri se moralna snaga jednoga naroda; na grobovima velikih otaca odskače ljubav njihovih sinova; tu se stječe, tu se dobiva, tu se uči i crpe snaga, čili duh i jača nada u budućnost.

Zato potpisani odbor, znajući, kako naš narod zna i umije da poštuje svoje velikane, i uvjeren da shvaća i tumači osjećaje njegove, odlučio je, da u Cavtatu, mjestu rodjenja Valtazara Bogišića, podigne mu spomenik zahvalnosti narodne, dostojan spomenik, koji će biti simbol narodne ljubavi i biti tumač narodne blagodarnosti.

U tu svrhu Odbor počinje da sakuplja priloge, kako bi spomenik bio što dostojniji i naroda. kojiga diže, i imena što nosi, te moli za blagohotno podupiranje.

Prilozi neka se šalju na ruke g. Gjura Bijelića u Cavtatu (Dalmacija), a biće obijelodanjeni u listovima. Cavtat-Dubrovnik na Nikoljdan 1909. Vice Adamović — Don Vlaho Barbić — Ljubo Bianchi — Gjuro Bijelić — Vlaho pl. Bogdan — Luko marq. Bona — Antun Bratić — Vlaho Bukovac — Dr. Pero Čingrija — Stijepo Divizić — Jozo Fagioni — Rikard Frani-

Digitized by Google

ćević — Dr. Baldo pl. Gradi — Ivo Guljelmović — Luko Kalačić — Dr. Milo Katić — Dr. Pero Klaić — Tomo Kostopeč — Dr. Stijepo Kneževič — Dr. Frano Kulišić — Pero Kušelj — Don Antun Liepopili — Gjuro Lonza — Mašan Magud — Miho Malošević — Antun Martecchini — Dr. Vlaho Matijević — Dr. Milorad Medini — Vlaho Miljan — Ivo Moretti — Marko Moretti — Ilija Račić — Ivo M. Račić — Stijepan Račić — Vlaho Rajčević — Dr. Milan vitez Rešetar — Ivo Stanoš — Matej Šarić — Don Niko Štuk — Rikard Vernazza — Niko Visković — Božo Vragolov — Antonije Vučetić — Pero Zore.

Priloge prima najvećom pripravnošću i uredničtvo „Mjesečnika".

(Sa hrvatskog sveučilišta). Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 12. aprila o. g. premilostivo dozvoliti, da se javni izvanredni profesor trgovačkoga i mjenbenog prava i statistike na pravo- i državoslovnom fakultetu previšnje ime nosećega sveučilišta u Zagrebu dr. Milorad Stražnicky riješi predavanja statistike, te mjesto toga obveže na predavanje pomorskoga prava.

Podjedno blagoizvoljelo je Njegovo Veličanstvo premilostivo imenovati sa sustavnim berivima privatnoga docenta i suplenta na istom sveučilištu dra. Frana Milobara javnim izvanrednim profesorom financijalne znanosti, financijalnog prava i obće statistike, kao i statistike austro-ugarske monarhije s osobitim obzirom na statistiku kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljeo je previšnjim riješenjem od 10. aprila t. g. premilostivo dozvoliti da se izvanredni javni profesor na filosofskom fakultetu previšnje ime nosećeg sveučilišta u Zagrebu dr. Milan pl. Suffla y riješi sveučilištne službe te da se do daljnjega dodijeli na službovanje kraljevskoj hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i javnu nastavu.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 15. maja o. g. premilostivo imenovati javnog izvanrednog profesora obćeg i hrvatsko-ugarskog državnog prava te medjunarodnog prava na pravo- i državoslovnom fakultetu previšnje ime nosećeg sveučilišta u Zagrebu dr. Ladislava Polića javnim redovitim profesorom pomenutih struka sa sistemizovanim berivima.

Na predlog prof. zbora bogoslovnog fakulteta pozvan je veleuč. gosp. dr. Angjelko Ruspini profesor na bogoslovnom učilištu u Djakovu da na sveučilištu u drugom polječu suplira profesora dra. Ferdu Belaja, koji je obolio.

(Previšnja odlikovanja). Njegovo se c. i kr. Apostolsko Veličanstvo previšnjim autografom 14. maja o. g. premilostivo udostojilo udijeliti predsjedniku prizivnog suda u Zadru Vjekoslavu pl. Benedetti čast tajnog savjetnika uz oprost od pristojbe.

Njegovo se c. i kr. Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 4. maja o. g. premilostivo udostojalo udijeliti namjesništvenom savjetniku na namjesništvu u Zadru Josipu vitezu Seifertu naziv i karakter dvorskog savjetnika uz oprost od odredbina.

Digitized by Google

(P r e v i š n j e p r i z n a n j e). Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 30. aprila t. g. premilostivo dozvoliti, da se kr. sudbenom viječniku I. razreda i upravitelju kr. kotarskog suda I. u Zagrebu Rudolfu S t a n z e r u izrazi previšnje priznanje povodom toga, što je vlastitom pogibelju života spasio život dvim osobama, koje su se utapljale.

(I m e n o v a n j a). Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 28. aprila t. g. premilostivo imenovati umirovljenog predsjednika zagrebačkog kr. sudbenog stola Svetislava pl. G a j a kr. državnim nadodvjetnikom sa sistemizovanim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati sudbenim pristavima II. razreda extra statum ispitane prislušnike: Ivana D e r k o s a kod kotarskog suda u Krnjaku, Josipa S p o r e r a kod kot suda u Garešnici za kotarski sud u Vrbovskom, Rudolfa V o d o g a ž c a kod kot. suda u Krapini, Branka M i l a š i n o v i ć a kod kot. suda u Varaždinu, Kazimira G o l u b i ć a kod kot. suda u Ludbregu, Sredoju A d a m o v i ć a kod kotar. suda u Zemunu, Gabrijela T o p l j a k a kod kotarskog suda u Glini, Augusta Š u s t i k a u službovanju kod držav. odvjetničtva u Petrinji za sudbeni stol u Požegi, dra. Ivana F r a n č i ć a kod kotar. suda u Dolj. Miholjcu, Ivana Z o l t n e r a kod kot. suda u Sisku, Ljubivoja K o v a č e v i ć a kod kotarskog suda u Pregradi, te Milana M a g a r a š e v i ć a kod kot. suda u Staroj Pazovi, ostavljajući ostalu desetoricu na njihovim dosadašnjim službenim mjestima, sa sustavnim berivima; perovodju nižeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade Raimunda S o n n s a i kr. župan. perovodju Dušana M a d j e r č i ć a perovodjama višeg razreda spomenute kr. zem. vlade u VIII. čin. razredu sa sustavnim berivima, ostavivši ih i nadalje u službovanju kod kr. zemaljskog ureda za osiguranje radnika, i Antuna H r ž i ć a, zamjenika kr. drž. odvjetnika u Osijeku, gradskim kapetanom slob. i kralj. grada Osijeka sa sustavnim berivima.

(U D a l m a c i j i.) Ministar pravde imenovao je kotarskim sucima i poglavicama sudova kotarskog suca dra. Antuna F a b r i o u Dubrovniku za Omiš i suca Mata M i l o s l a v i ć a u Kninu za Vrgorac; kotarskim sucima kotarskog suca i poglavicu suda Miha V i d a k a u Tijesnu za Dubrovnik i suca dra. Germana T o č i l j a u Supetru na Braču za Šibenik a sucima prislušnike Šimuna A r n e r i za područje višeg zemaljskog suda u Zadru, Petra B u t t a z z o n i za Imotski, dra. Antuna P a l m a r š a n a za Benkovac i Balda K r s t e l j a za Knin.

Prizivni sud dalmatinski imenovao je pravne vježbenike Aleksandra R u b c i c h a, Ivana M a r o e v i ć a, Ivana Krstitelja M a c h i e d a, Frana F i n e l l i i Artura N i k o l i ć a prislušnicima u svome poručju

Namjesnik dalmatinski imenovao je namjesništvenog koncepista Josipa D e u t s c h m a n n a u Kninu kotarskim povjerenikom a namjesništvenog konceptnog vježbenika Artura L e l a s a namjesništvenim koncepistom.

Predsjedništvo pokrajinskog financijskog ravnateljstva imenovalo je privremenog financijskog koncepistu Petra A f r i ć a definitivnim koncepistom u X. razredu čina.

Digitized by Google

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 1. maja 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati predsjednika okružnoga suda u Mostaru Ivana Domanika državnim odvjetnikom u VI. dnev. razr. u Sarajevu.

Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 12. maja 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati predsjednika okružnoga suda u Tuzli Basila Wasowicza nadsavjetnikom vrhovnog suda, a sudskog savjetnika Aleksandra Irzykowskog predsjednikom okružnoga suda u Tuzli.

C. i kr. zajedničko ministarstvo naimenovalo je financijalnoga tajnika Karla Hannsmanna financijalnim savjetnikom u VII. dnev. razr. a financijalnog podtajnika Antuna Krátkog financijalnim tajnikom u VIII. dnev. razr., ostavivši obojicu u njihovoj sadašnjoj upotrebi u zemaljskoj vladi.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je privremenim perovodnim vježbenicima u XI. dnevnom razredu svršene pravnike i to: Gjoku Bogojevića, učitelja u Derventi, za okružnu oblast u Mostaru, Milana Königa iz Ivankova u Hrvatskoj za kotarski sud u Derventi, Josipa Pavlička iz Chotyčana u Českoj za kotarski ured u Foči i Oktaviana Kratkya iz Puchlovica u Českoj za administrativno odjelenje zemaljske vlade u Sarajevu, privremenim perovodnim vježbenicima u XI. dnev. razr. Otokara dra. Podrabskog, odvjetničkog kandidata u Pragu u Českoj, i Franja Kotrča svršenog pravnika iz Kralj. Vinohrada u Českoj, prvog za gradski kotarski ured u Banjaluci, a drugog za seoski kotarski ured u Tuzli, svršenoga pravnika Nikolu Raffaeli-a privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, svršenog pravnika Stjepana Dolića iu Lijevna privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu za kotarski ured u Stocu, a svršenoga pravnika Todora Popovića privremenim auskultantom za kotarski sud u Trebinju.

(Premještenja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 28. aprila t. g. preblagostivo odobriti, da se zagrebački kr. državni odvjetnik Milan Accurti, dodieli na službovanje kr. državnom nadodvjetničtvu, a kr. državnom odvjetniku u Mitrovici Josipu Križu, da se povjeri uprava kr. državnog odvjetničtva u Zagrebu.

Ban kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti sudbene pristave Adama Mataića kod kotarskoga suda u Ludbregu uslied vlastite molbe k onomu u Jaski a Adolfa Rožića kod kotarskoga suda u Jaski iz službenih obzira k onomu u Slunju, iz službenih obzira sudbene pristave Ferdu Petranovića kod kotarskog suda u Otočcu. k sudbenomu stolu u Mitrovicu te Vilima Bacha kod sudbenog stola u Mitrovici ka kotarskomu sudu u Otočcu, uslied vlastite molbe sudbene pristave: Antuna Dapčića kod kotarskoga suda u Delnicama k onomu u Osieku, a Ivana Katnića kod kotarskog suda u Osieku k onomu u Delnicama, Petra Cara zamjenika državnog odvjetnika I. razreda i upra-

Digitized by Google

vitelja državv. odvjetničtva u Bjelovaru iz službenih obzira državv. odvjetničtvu u Mitrovici te mu povjeriti upravu rečenog državnog odvjetničtva, iz službenih obzira dra. Aurela P l e m i ć a sudbenog pristava kod kr. kotarskog suda u Bjelovaru k onomu u Čazmi, povjerivši mu podjedno upravu rečenog kotarskog suda, uslied vlastite molbe dra. Miju H r i b a r a sudbenog pristava kod kr. kotarskog suda u Gjurgjevcu k onomu u Bjelovaru iz službenih obzira Petra P e t r a n o v i ć a sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Slunju k onomu u Gjurgjevcu iz službenih obzira kr. županijskog tajnika Augusta S e d l a n i ć a od kr. županijske oblasti u Ogulinu k onoj u Gospiću, iz službenih obzira kr. vladnog perovodju višeg razreda dra. Ivana A n d r e s a u Ogulin te ga pridieliti na službovanje ondješjnjoj kr. županijskoj oblasti, iz službenih obzira dra. Petra B r a l i ć a zamjenika državnog odvjetnika I. razreda u Petrinji k državnom odvjetničtvu u Bjelovaru te mu podjedno povjeriti upravu rečenog državnog odvjetništva, iz službenih obzira sudbenog pristava Stjepana P a v š u, kod kotarskog suda u Samoboru k onomu u Šidu.

(U D a l m a c i j i.) Ministar pravde premjestio je kotarskog suca i poglavicu suda Oskara P r ž i ć a iz Vrgorca u Tijesno, kotarskog suca dra. Jerka D u j m o v i ć a iz Šibenika u Spljet, a suce: Jerka M o s c o v i t u iz Metkoviča u Omiš, Miha B o r o v i c h a iz Imotskoga u Supetar na Braču i Mata R a d o m i ć a iz Benkovca u Metković.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) C. i kr. zajedničko ministarstvo je premjestilo sudskog tajnika Krispiana K r a s i c k o g od okružnog suda u Bišču k onom u Tuzli i sudskog tajnika Josipa K a z i m o u r a od kotarskog suda u Trebinju k okružnom sudu u Bišću, dodijelilo je sudskog savjetnika u kotarskom sudu u Mostaru Josipa P r z y b y l s k o g hipotekarnom odsjeku zemaljske vlade na službovanje, a premjestilo je sudskog tajnika Josipa B a ć a od kotarskog suda u Ljubuškom k onom u Mostaru, iz službenih obzira vladina tajnika Gjorgja M a n i g o d i ć a od administrativnog odjelenja zemaljske vlade k okružnoj oblasti u Bihaću, premjestilo je kot. predstojnika I. razr. Mihaila M u r k a iz Ljubuškog k administrativnom odjelenju zem. vlade; dalje kotarske predstojnike II. razreda Karla A l b r e c h t a od kotarskog ureda u Zvorniku ka kotarskom uredu u Ljubuškom i dr. Sigismunda B e r g e r a od kotarskog ureda u Gacku ka kotarskom uredu u Zvorniku, povjerivši im upravu spomenutih kotarskih ureda.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je iz službenih obzira političkog pristava II. razreda Franja K o b a č i ć a od vladina povjerenika za glavni grad Sarajevo u Grahovo, povjerivši mu ujedno upravu tamošnje kotarske ispostave; za tijem perovodnog vježbenika Vjekoslava K r a u s a od seoskog kotarskog ureda u Tuzli k vladinom povjereniku u Sarajevu; političkog pristava II. razreda Nikolu K o n d i ć a od seoskog kotarskog ureda u Mostaru k seoskom kotarskom uredu u Tuzli, političkog pristava II. razreda Antuna R o ž i ć a od kotarskog ureda u Nevesinju k seoskom kotarskom uredu u Mostaru i političkog pristava II. razreda Milutina V a l p o t i ć a od okružne oblasti u Mostaru ka kotarskom uredu u Nevesinju; dalje je razriješio političkog pristava II. razreda Vladimira T a s o v c a u kotarskom uredu u Stocu na njegovu molbu od daljeg službovanja u oviem zem-

Digitized by Google

ljama, a premjestio je političkog pristava I. razreda i upravitelja kotarske ispostave u Grahovu dr. Gezu Molnára ka kotarskom uredu u Gacku, povjerivši mu upravu istog, auskultanta Vasa Runda od kotarskog suda u Bos. Petrovcu k okružnom sudu u Sarajevu, a auskultanta Antuna Nikolića od okružnog suda u Bibaću ka kotarskom sudu u Bos. Petrovcu, a razriješio je auskultanta u okružnom sudu u Sarajevu dra. Milana Sršića na njegovu molbu od daljeg službovanja u oviem zemljama.

(Pravo odvjetovanja) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Marjanu Horvatu, odvjetničkomu perovodji u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Mitrovici

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Josip Tkalec nepr. krojač u Zagrebu	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	Luka Margetić kr. sudbeni viećnik	14. maja 1910. Br. 19.787/gr.	Dr. Rudolf Rosenfeld odvjetnik u Zagrebu	Dr. Hugo Kohn odvjetnik u Zagrebu	14. juna 1910.	14. juna 1910.
Jure Klaužer trgovac u Prišlinu	Kr. kotarski sud u Krapini	Vjekoslav Polanski kr. kotarski sudac u Pregradi	14. aprila 1910. Br. 4087/gr.	Bogdan Barbot odvjetnik u Krapini	Dr. Antun Otovčević odvjetnik u Pregradi	10. juna 1910.	27. juna 1910.
Eszta Böhma prot. trgovkinja u Brodu	Kr. kotarski sud u Brodu	Vladimir Margetić kr. sudbeni pristav	10. maja 1910. Br. 8107/gr.	Dr. A. Schwarz odvjetnik u Brodu	Zlatko Šaffarić odvjetnik u Brodu	1. jula 1910.	1. augusta 1910.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google
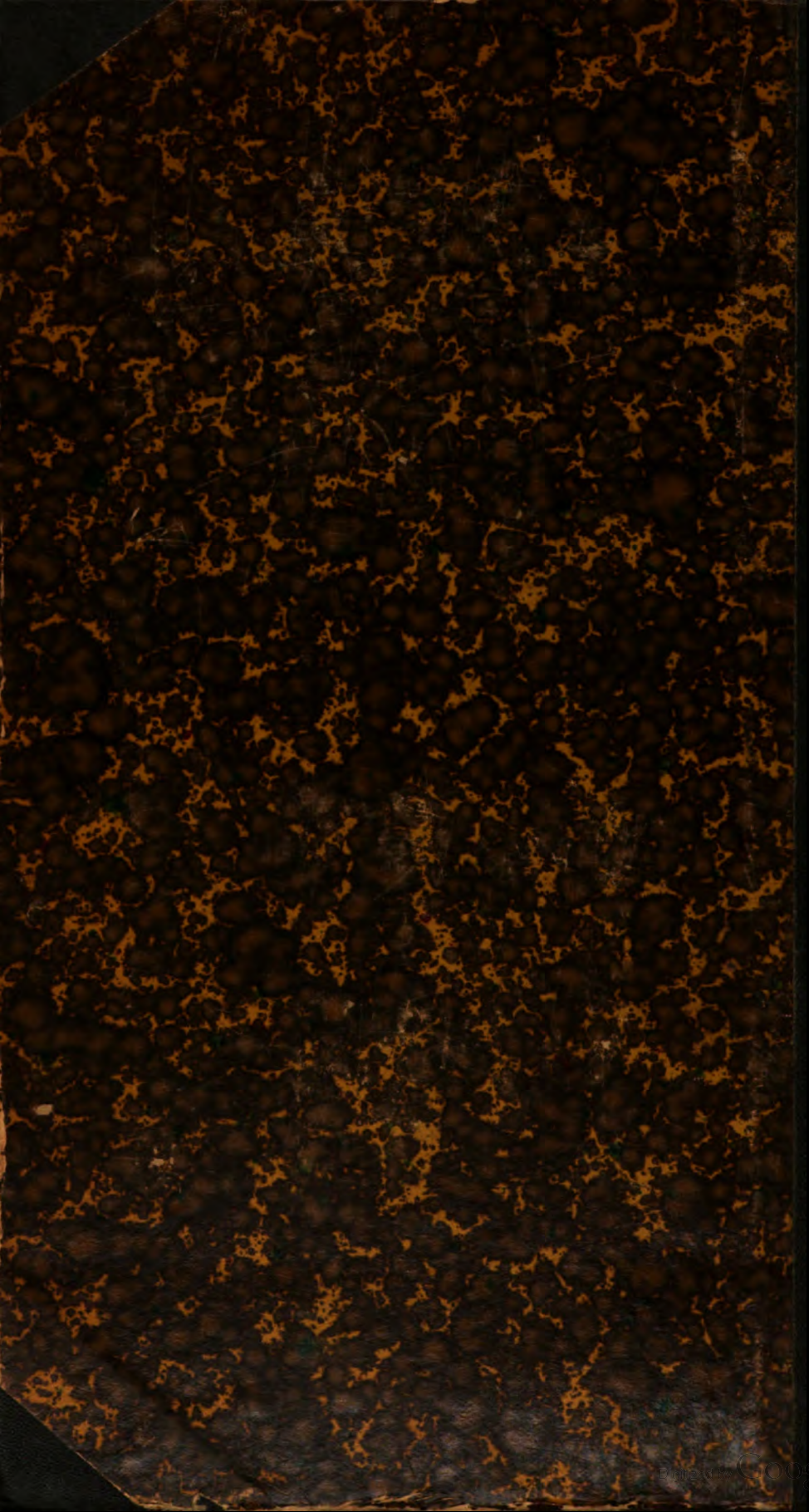
Digitized by Google